JOANNIS DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS, ORDINIS MINORUM,

OPERA OMNIA.

EX TYPIS CISTERCII

JOANNIS DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS, ORDINIS MINORUM,

OPERA OMNIA

EDITIO NOVA

JUXTA EDITIONEM WADDINGI XII TOMOS CONTINENTEM A PATRIBUS FRANCISCANIS DE OBSERVANTIA ACCURATE RECOGNITA

TOMUS DECIMUS NONUS

QUÆSTIONES IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM
a distinctione vigesima tertia usque ad quadragesimam secundam.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

—

MDCCCXCIV

R. P. F. JOANNIS

DUNS SCOTI

DOCTORIS SUBTILIS, ORDINIS MINORUM,

QUÆSTIONES

IN LIBRUM QUARTUM SENTENTIARUM

CUM COMMENTARIO R. P. F. ANTONII HIQUÆI HIBERNI.

DISTINCTIO XXIII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De Sacramento Unctionis extremæ.

« Præter præmissa est etiam aliud Sacramentum, scilicet unctio infirmorum, quæ fit in extremis oleo per Episcopum consecrato. Et sunt tria genera unctionis. Est enim unctio quæ fit chrismate, quæ dicitur principalis unctio, quia in ea principaliter Paraclitus datur. Unde et propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet et balsamum, oleum conscientiæ, balsamum famæ. *Chrisma* vero Græce, *unctio* dicitur Latine. Nec tamen omne oleum ad unctionem sanctificatum *chrisma* vocatur, sed illud solum, quod miscetur cum balsamo, quo capita Regum et Pontificum unguntur, quo etiam baptizatos Sacerdos ungit in vertice, et Pontifex per impositionem manus confirmandos ungit in fronte. Est et alia unctio qua catechumeni et neophyti unguntur in pectore et inter scapulas in perceptione Baptismi. Tertia vero unctio est, quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur. »

A quibus institutum sit hoc Sacramentum.

« Hoc Sacramentum unctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Jacobus : *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei.* In quo ostenditur duplici ex causa Sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem et ad corporalis infirmitatis alleviationem. Unde constat, eum qui hanc unctionem fideliter devoteque percipit, et in corpore et in anima alleviari, si tamen expedit, ut in utroque allevietur. Quodsi forte corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ sanitatem in hoc Sacramento acquirit. Et sicut in aliis Sacramentis, ita et in isto aliud est *Sacramentum,* aliud *res Sacramenti. Sacramentum* est ipsa unctio exterior, *res Sacramenti* unctio interior, quæ peccatorum remissione et virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu, vel negligentia Sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est et damnabile. »

B. Hug. ibid. cap. 2. Jacob. 5. 14. 15. Dubium 3.

Dubium 4.

De iteratione hujus Sacramenti.

Quærunt aliqui, si hoc Sacramentum iterari possit, cum Baptismus et alia quædam Sacramenta semel suscepta non iterentur? Augustinus dicit : « Sacramentum non iterandum, et Sacramento non faciendam esse injuriam ; » sed hoc dicit, ubi agit de Sacramento Baptismi, Confirmationis, et Ordinationis. Unde non videtur illud generaliter accipiendum, sed de Sacramento Baptismi, Confirmationis, et Ordinationis, quæ nullatenus repetenda sunt, quia semel tantum et non sæpius datur Baptismus, Confirmatio et Ordinatio. Sacramento vero altaris et pœnitentiæ et conjugii, sæpe iterari videtur, quia sæpe Sacramentum corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, conjugium sæpe contrahitur. Quare ergo unctio similiter non potest iterari ? Si morbus non revertitur, medicina non iteretur; si vero morbus non potest cohiberi quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest, ita et unctio iterari posse videtur; utraque enim illic commemorat Jacobus, et utrumque alteri cooperatur ad conferendam alleviationem corporis et animæ. Cur ergo negatur, unctionem super infirmum posse iterari ad impetrandam sæpius sanitatem mentis et corporis, cum propter infirmitatem eadem sæpe iteranda sit oratio ? Quidam autem de omni Sacramento intelligi volunt, quod non sit iterandum, scilicet secundum totum illud, quod pertinet ad Sacramentum, dicentes quædam Sacramenta sæpius posse suscipi quædam vero non ; nec tamen quæ sæpius sumuntur totaliter iterantur, ut Sacramentum Altaris et Unctionis, quæ licet sæpius sumantur, tamen, quia non iterum benedicitur eadem hostia vel idem oleum, non iteratur Sacramentum cum injuria. Sed dicet quis, sic et Baptismus non iteratur, etsi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem

C. Hugo ibid. cap. 3. Lib. 2. contra Parm. epist. c. 13. et hab. 1. q. 1. quod quidam.

Aliorum opinio. Hug lib. sentent. cap. præt supradict

Objectio

aqua non iterum benedicatur. Sed aliud est, inquiunt illi, de benedictione aquæ, qua fit Baptismus, aliud de benedictione panis et olei. Potest enim Baptismus celebrari in aqua etiam non benedicta, quia illa benedictio pro reverentia tantum fit et decore, non virtute Sacramenti. Sed corpus Christi non potest confici nisi de pane consecrato, nec unctio illa fieri potest nisi de oleo ab Episcopo consecrato; ideoque illa sanctificatio ad virtutem Sacramenti pertinere videtur. In conjugio quoque semel tantum benedicitur quisque, non sæpius. Benedicitur enim, ut ait Ambrosius, cum prima et non cum secunda uxore. Si igitur, cum dicitur, Sacramentum non esse iterandum, nec injuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem *rei*, qua Sacramentum expletur; de omni Sacramento generaliter id verum est. Si vero ad susceptionem *Sacramenti*, de quibusdam verum est, quod non iterantur crebra susceptione; de aliis vero quibusdam non, quia frequenter sumuntur, ut hoc unctionis Sacramentum, quod in omni pene Ecclesia sæpe repetitur.

ponsio. ...ib. in fine ...mment. per 1. . 7. et n gl. ...er illud ...usdem Nubat ...tum in ...omino.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum extrema Unctio sit Sacramentum novæ legis.

D. Thom. *in suppl. q.* 29. *art.* 1. *et hîc q.* 1. *art.* 1. Richard. *art.* 1. *q.* 1. *et per totum.* D. Bonavent. *art* 1. *et* 2. *per totum.* Suar. *tom.* 4. *disp.* 39. *sect.* 1. Bellarm. *l.* 1. *de Sacram. unct. cap.* 4.

1. ...gum. 1. Circa hanc (a) distinctionem vigesimamtertiam, quæro hanc quæstionem includentem totam materiam distinctionis: Utrum extrema unctio sit Sacramentum novæ legis? Quod non. Omnia Sacramenta novæ legis sunt instituta a Christo, supra *dist.* 2. *quæst.* 1. sed istud videtur institutum fuisse a Jacobo in sua Canonica 5. cap. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, et orent super eum,* etc.

Item Sacramentum unum habet unam materiam et unam formam; hoc autem, secundum quod ministratur ab Ecclesia, habet multas materias, quia multas unctiones, et multas formas, quia multas orationes conjunctas multis unctionibus. Oppositum Magister in littera. Argum. 2.

COMMENTARIUS.

De extrema unctione. In hac distinctione agit Doctor cum Magistro, de extrema unctione, quod est Sacramentum commune institutum adultis, ad exitum ex hac vita. Concilium etiam Tridentinum servat eamdem methodum *sess.* 14. ubi proxime post illam de pœnitentia subjungit de extrema unctione doctrinam: *Visum est,* inquit, *sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adjungere ea, quæ sequuntur de Sacramento extremæ Unctionis, quod non modo pœnitentiæ, sed et totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus,* etc. Sic Origenes *homil.* 2. *in Leviticum* conjungit Pœnitentiæ hoc Sacramentum. Chrysostomus *lib.* 3. *de Sacerdotio*, asserit Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata per hoc Sacramentum, in quo affinis est Pœnitentiæ Unctio. Hanc distinctionem cum tota doctrina de hoc Sacramento unica quæstione comprehendit breviter noster Doctor.

Ratio dispositionis. Trident.

Est consummatio Pœnitentiæ. Origen.

Chrysost.

1. Partitio. (a) *Circa hanc distinctionem*, etc. In hac quæstione proponit duas conclusiones. Prima docet possibilitatem et congruitatem, et institutionem hujus Sacramenti. Secunda vero rationem ejus comprehendit, quoad omnia quæ ad ipsum spectant, materiam, formam, effectum, Ministrum, etc.

SCHOLIUM.

Respectu finalis remissionis venialium, convenit esse, et de facto est, Sacramentum institutum in lege nova, scilicet extrema unctio. Pro hoc est locus Jacob. 5. et Marc. 6. Nicænum ex Arabico latine redditum cap. 69. Cabilonense can. 48. Flor. in instruct. Armen. Trid. sess. 14. can. 1. patres quos citat Bellarm. l. 1. de Sacram. unct. cap. 4.

2. Hîc sunt duo videnda. (b) Primo, quod possibile est esse aliquod Sacramentum novæ legis, quod sit signum efficax finalis remissionis venialium, quod congruit, et quod hoc factum est. Secundo, quod extrema unctio est tale Sacramentum, et de totali ratione extremæ unctionis. Primum sic, possibile est Deum finaliter remittere venialia; ergo possibile est sibi institui signum efficax istius remissionis. Consequentia patet, quia possibile est hominem instituere signum efficax practicum cujuscumque operis sui; ergo multo fortius est Deo possibile, et ita potest quodcumque signum sensibile, cujus institutio non includit contradictionem, instituere tanquam signum practicum efficax istius effectus.

Hoc etiam congruum est, recessurum scilicet ab hac vita, finaliter a venialibus absolvi, quia ista non remissa essent impedimentum gloriæ consequendæ, et non remissa possunt esse usque ad exitum, quia peccator quasi continue peccat talibus peccatis. Hoc etiam factum est. Probatur ex illo verbo Jac. 5. *Si in peccatis sit, remittentur ei;* non intelligit de mortalibus, quia hæc non remittuntur, nisi in Baptismo vel Pœnitentia; ergo de venialibus. Sit ergo prima conclusio, quod respectu finalis remissionis venialium, convenit esse, et potest esse, et est Sacramentum novæ legis. Non est mortalibus per se, sed per accidens est. Conclus.

COMMENTARIUS.

(b) *Hîc sunt duo videnda*, etc. Hîc primum ostendit possibilitatem institutionis et congruitatem ejus, nempe ad remissionem peccatorum non mortalium, quia illa sunt materia pœnitentiæ, sed venialium; deinde subdit conclusionem primam, quæ talis est : Prima conclusio.

Sit ergo prima conclusio, quod respectu finalis remissionis venialium convenit esse, et potest esse, et est Sacramentum novæ legis.

SCHOLIUM.

Definit extremam Unctionem, et declarat optime particulas omnes definitionis, ministrum, subjectum, effectum, dispositionem, materiam, formam, etc. Quod ait effectum esse remissionem venialium, tenet D. Bonav. hîc art. 1. q. 1. Richard. art. 1. q. 5. 6. Durand. q. 1. Alens. 4. p. q. 5. memb. 7. art. 2. Navarr. c. 22. n. 13. quod intellige de effectu primario, quia habet alios effectus secundarios, ut curationem corporis, excitationem devotionis, etc. Suarez tom. 4. d. 41. sect. 1. et Bellarm. lib. 1. de Sacr. Unct. putant ejus effectum non esse venialium ablationem.

De secunda (c) conclusione principali dicendum, quod illud Sacramentum vocatur extrema unctio, cujus assignari potest ratio talis : 3. Conclus. Definitio Sacramenti extremæ unctionis. Text. 3

Extrema unctio est unctio hominis (d) *infirmi pœnitentis, facta in determinatis* (e) *partibus corporis, cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata a Sacerdote, simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione divina efficaciter significans curationem finalem venialium.* Ista ratio apparet bona, quia non est in se falsa, *ex* 5. *Metaph. c.* 17. quia nulla pars ejus repugnat alteri. Exponendo ergo partes, primo ponitur quod est *unctio*, cujus congruentia est, quia istud signum sensibile congruit effectui, scilicet interiori unctioni curativæ; subditur : *hominis infirmi*, ideo non debet conferri sano, nec qualitercumque exposito periculo mortis, quia non ei cui imminet mors ex periculo extrinsecæ violentiæ, ut armorum, vel submersionis, vel hujusmodi; nec qualitercumque infirmo, sed periculose, ita quod probabiliter immineat sibi exitus de statu viatoris ad terminum.

Tantum nfirmato riculose inistran-da unctio.

Quod additur *pœnitentis*, patet, quia nullus est capax istius Sacramenti digne, nisi sit in gratia; istud enim Sacramentum non est remedium acquirendi gratiam, quia ad hoc sunt tantum Baptismus et Pœnitentia. Et ex hoc excluduntur non utentes ratione, ut parvuli, et qui non habent materiam pœnitentiæ, saltem qui non habent pœnitentiam de venialibus, ut perfecte innocentes, quia etiam non utentes ratione non possunt esse pœnitentes; excluduntur furiosi et amentes, et hoc nisi per voluntatem præcedentem expressam præsumantur illud velle.

ngendus bet esse gratia, vel enitere.

Quod additur *in determinatis partibus*, istæ partes sunt organa potentiarum, per quarum actus peccatur frequenter venialiter, utpote organa quinque sensuum, et potentiæ motivæ. Et hoc aliquando respectu ejusdem sensus, vel potentiæ geminatæ, ut organa potentiæ visivæ, ut oculi duo, organa potentiæ auditivæ duæ aures, organa potentiæ olfactivæ nares, organa potentiæ tactivæ manus. Et sic istis prædictis, sicut geminantur organa, ita geminantur unctiones; organum gustus est lingua, in qua non fit propter abominationem tollendam, unctio, sed exterius super os. Propter autem organum potentiæ generativæ fit unctio ad lumbos, juxta illud Gregorii super illud Lucæ : *Sint lumbi vestri præcincti*, etc. *Viris*, inquit, *luxuria in lumbis est.* Propter organum motivæ quantum ad progressivam, quæ est principalis motiva, fit duplex inunctio in duobus pedibus tanquam organis ad illum motum ordinatis.

4. Ungenda sunt organa sensuum.

Cap. 12. Quæ partes ungendæ?

Alia motio, qua frequenter peccatur, est motio linguæ, juxta illud Jacob. 3. *Qui non offendit verbo, hic perfectus est vir*, et multa alia ibi. Et contra istud est unctio oris, ita quod ipsa est remedium contra duplex peccatum veniale, sicut lingua congruit in duo opera naturæ, 2. *de Anima*, in gustum scilicet et loquelam. Sunt ergo undecim unctiones, scilicet partiales; sed aliquæ sunt geminatæ quasi una, ita quod sunt septem principales, quinque in organis quinque sensuum; sexta in organo principali potentiæ motivæ progressivæ; septima in organo principali generativæ.

Text. 88. Unctio extrema perficitur 11. unctionibus partialibus.

COMMENTARIUS.

2. Definitio extremæ unctionis. (c) *De secunda conclusione principali,* etc. Definit extremam Unctionem, quod sit *unctio hominis infirmi pœnitentis facta in determinatis partibus corporis, cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata a Sacerdote, simul certa verba cum debita intentione proferente, ex institutione divina efficaciter significans curationem finalem venialium,* etc. Hanc definitionem explicat deinceps per singulas particulas, in reliqua parte hujus quæstionis; cujus methodum sequentes, explicabimus particulas definitionis, simul respondendo ad dubia, quæ in hac materia moventur.

In primis, quia in priori conclusione docet esse Sacramentum novæ legis, ideo in hac definitione non comprehendit rationem genericam Sacramenti, quia subintelligitur, ut si dicatur : *Extrema unctio est Sacramentum novæ legis, unctio hominis infirmi,* etc. Unctionem esse Sacramentum negarunt plures hæretici, ut Armeni, teste Guidone Carmelita, de Armenis, in sua summa. Idem refert de Waldensibus, sicut et Æneas Sylvius de origine Bohemorum *cap,* 35. ita Lolardi, ut refert Trithemius in Chronico Hirsaugiensi anno 1315. Flagellantes apud Lutzenburgum; Thaboritæ apud Sylvium; Witclefus *lib.* 4. *Trialogi cap.* 25. Hos sequitur Lutherus *de captivitate Babylonica, cap. de extrema unctione,* ubi negat esse Sacramentum proprie dictum, licet non rejicit ritum. Calvinus *lib.* 4. *Institutionum* negat omnino esse Sacramentum. Kemnitius, Witembergenses, Melanchton et alii hujus temporis novatores, qui Ecclesiasticas traditiones contemnunt.

Error hæreticorum.

3. Esse Sacramentum novæ legis. Trident. Florent. Unctionem esse Sacramentum novæ legis definit Florentinum et Tridentinum *sess.* 14. *de hoc Sacramento,* et alia quæ mox citabimus. Hujus unctionis non habetur in Scriptura alia mentio, nisi tantum Marci 6. Jacobi 5. In priori loco habetur, quod Apostoli ungebant infirmos oleo, et curabant. Hoc testimonio Marci probant aliqui Doctores Catholici institutionem hujus Sacramenti, tanquam illis verbis contentam, ut Waldensis *tom* 2. *de Sacramentis, cap.* 163. Noster Castro *de hæresibus v. extrema unctio,* Petrus de Soto, *lect.* 1. de hoc Sacramento, quia aliqui Patres etiam videntur parem facere unctionem, de qua agit Marcus et Jacobus, ut Victor Antiochenus *ad cap.* 6. *Marci,* Beda, Theophylactus, Œcumenius.

Melius Doctor hanc probationem sumit, ex illo loco Jacobi, quæ est etiam sententia D. Thomæ *in hac distinct. quæst.* 1. *artic.* 1. *q.* 3. *ad* 1. et communior Theologorum; et videtur Tridentini *cap.* 1. *de hoc Sacramento,* dicentis, tantum ibi fuisse insinuatum apud Marcum, commendatum vero, ac promulgatum fuisse a Jacobo. Probati[o] ex Scriptur[a]. Insinuat[um] a Marc[o] promulga[tur] a Jacob[o].

4. Ratione congrua. Variis autem conjecturis id probant Bellarminus et Suarez, loco citato a Scholiaste *sect.* 1. quia in illo loco non fit mentio aliqua efficaciæ Sacramentalis, sed tantum curationis corporalis. Secundo, quia Apostoli non erant Sacerdotes et instituti ministri hujus Sacramenti. Tertio, quia verisimile est, non fuisse baptizatos, quos ungebant, quia pauci tunc baptizati erant, multos autem ægrotos curarunt Apostoli. Sacramentum hoc nequit ministrari nisi baptizatis, quia Baptisma est janua Sacramentorum. Quarto, quia non solum decumbentes in periculo mortis, sed et alios ægrotos minoris periculi verisimile est curasse. Quinto, non legitur Apostolos exegisse tunc pœnitentiam ab ægrotis. Sexto, illa curatio ordinata est ad effectum confirmandæ fidei, et recipiendæ prædicationis Apostolorum de adventu regni Dei et Christi, ac proinde congruentia institutionis hujus Sacramenti pro tunc cessare videtur. Non utebantu[r] Apostol[i] Marci 6 Sacrame[n]to.

Usus olei sacri ad curationem.

Septimo addi potest, quod et olei sanctificati usus legitur in vitis Sanctorum ad curationem corporalem, et ejectionem dæmoniorum, ut Simeon Metaphrastes docet in vita S. Patherii. Fortunatus Pictaviensis in vita Germani Parisiensis. Gregorius Turonensis *lib.* 6. *Instit. Francorum cap.* 7. Beda *ad cap.* 8. *Lucæ.* Tertullianus *in lib. ad Scapulam, cap.* 4. docet Proclum Christianum sanasse oleo Antoninum Imperatorem, qui non fuit Christianus, quod etiam patet, ut notat doctissimus Pamelius in eumdem locum ex vita Hilarionis apud Hieronymum ex Ruffino *lib.* 2. *historiæ cap.* 4. de discipulis sancti Antonii. Videatur Ruardus in artic. 12. Lovaniensem. Jansenius in 6. Marci.

5. Locus Jacobi de Sacramento intelligitur.

Probatur ergo primo ex illo Jacobi, in quo exprimuntur omnia, quæ in specie requiruntur ad rationem veram Sacramenti, ut est unctio ipsa per oleum, ubi designatur materia, oratio fidei designat formam, quæ est deprecativa, per alleviationem infirmi, et remissionem peccatorum designatur effectus et gratia Sacramentalis ex efficacia unctionis per oleum et orationem fidei data : *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei alleviabit infirmum, et si in peccatis sit, remittentur ei*, etc.

Responsio hæreticorum.

Respondent hæretici primo, illam epistolam Jacobi non esse Canonicam, quia Hieronymus *in lib. de Ecclesiasticis scriptoribus*, ait veteres dubitasse de ejus auctore, et quia Eusebius *lib.* 3. *cap.* 23. dicit ab aliquibus censeri notham seu adulterinam.

6. Impugnatio.

Contra, Eusebius *ibidem* dicit in plurimis Ecclesiis esse receptam. Traditio autem Ecclesiarum excedit fidem paucorum, quorum auctoritas obscura est. Deinde hanc epistolam cum cæteris annumerarunt Patres ut Scripturam Canonicam, ut recte probat Bellarminus *lib.* 1. *de hoc Sacramento, cap.* 3. et communis contra hæreticos de Canonicis Scripturis, inter quas Tridentinum eam comprehendit *sess.* 4. Clemens *can. ult. Apost.* Innocentius I. *Epist.* 3. Gelasius primus *in Concil.* 70. *Episcoporum*, Laodicenum *can. ult.* Carthagin. IV. *can.* 47. Florentin. et Trident. Origenes *hom.* 2. *in Leviticum, et sept. in Josue*, Athanasius in Synopsi Epiph. *hæres.* 76. Hieronymus *Epistol. ad Paulinum*, Augustinus *lib.* 2. *de doctrina Christiana*, Chrysostomus *lib.* 3. *de Sacerdotio*, Cyrillus Alexandrinus *de adoratione in Spiritu lib.* 6. Victor Antiochenus *ad cap.* 6. *Marci*, et reliqui posteriores. Sed et Ignatius *epistola ad Ephesios* citat testimonium ex hac Scriptura : *Superbis*, inquit, *resistit Deus, humilibus autem dat gratiam.* Dionysius Areopagita *Cœlestis Hierarchiæ cap.* 1. ut recte notavit Maximus *in commentariis*, eam reddidit atticam, Clemens Alexandrinus, teste Cassiodoro *divinarum lectionum lib.* 1. *cap.* 8. Hippolytus martyr *in lib. de consummatione sæculi*, citat locum illius Epistolæ ex cap. 4. *Judicium enim fiet sine misericordia huic, qui non facit misericordiam*, etc. D. Antonius Eremita *epistola prima*, inserit illud : *Si quis videtur religiosus esse non refrænus*, etc. Anacletus *epistola* 1. Alexander primus *epistola* 2. Urbanus primus *epistola ad omnes Episcopos*, Innocentius primus *epistola ad Exuperium Tolosanum cap.* 7. Sixtus III. *de malis doctoribus, et operibus fidei*, Leo magnus *serm.* 2. *de Quadragesima, cap.* 4. citant eamdem epistolam sub nomine Jacobi. Ad eam alludit Tertullianus *de orat. cap.* 8. *adversus Judæos cap.* 2. Cyprianus *lib. contra Novatum*, verba ejus citat. Philaster *de hæresibus cap. de Apocryphis* eamdem inter Canonicas enumerat. Ad eam alludit Concilium Melevitanum

Epistola Jacobi recepta in Canone Scripturæ.

Ejus translatio in linguam Græcam.

cap. 7. Arausicanum II. *cap.* 25. Prosper *de passionibus et prædictionibus Dei,* eam expresse citat. sub nomine Jacobi, *et lib.* 1. *de vocat. gentium. cap.* 24. et plerique Patres quos nunc omitto. Inter quos est Hieronymus lib. contra Jovinianum cap. 24. *Transeamus ad Jacobum,* inquit, *qui frater Domini dicebatur,* etc. *Hic primus Episcopus ex Judæis Jerosolymæ credentis Ecclesiæ, ad quem Paulus cum Tito Barnabaque pergebat, loquitur in epistola sua: Nolite errare fratres mei dilecti, omne datum bonum,* etc. Eamdem ut canonicam Scripturam recipit Eusebius Cæsariensis in fati assertores apud Damascenum *in paral. lib.* 1. *cap.* 9. *et lib.* 3. *cap* 45. qui sunt auctores, quos hæretici in adjutorium sui erroris vocant; Didymus Alexandrinus *ad primum caput hujus epistolæ,* Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* 4. Basilius Magnus *in Asceticis,* Nazianzenus *carmine de Canonicis Scripturæ libris,* Ambrosius serm. 7. *in Psalm.* 118. *et tractat. quadraginta duabus mansionibus,* et omnes Patres.

7. Secunda responsio Lutheri. Rejicitur.

7\. Secundo respondet Lutherus, quod Jacobus non habuit auctoritatem instituendi Sacramenta. Hæc responsio absurda est et impudens, quia neque institutum a se Sacramentum proponit Jacobus, sed instituti Sacramenti commendat usum, neque error, quem intentat Lutherus in Apostolum, cadere potuit.

Tertia responsio. Refellitur.

Tertia responsio est in eo loco commendari oleum quod habuit tantum virtutem ad sanandos infirmos a morbo corporali, ad instar ejus quod in usu fuit Apostolis, *Marci* 6. Hæc responsio impugnatur ex textu, quia etiam huic oleo tribuit Apostolus remissionem peccatorum. Videatur Bellarminus loco præfato.

8. Probatio ex traditione.

8\. Secundo probatur veritas ex traditione. Innocentius primus epistola prima ad Decentium Eugubinum cap. 8. dicit, *hoc esse Sacramentum, et non dari pœnitentibus; nam pœnitentibus,* inquit, *istud infundi non potest, nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi,* etc. Intelligit pœnitentes, qui ad publicam pœnitentiam faciendam segregabantur, et quibus non dabantur alia Sacramenta, donec per pœnitentiam satisfaciebant, et per manus impositionem admittebantur ad communionem. His dicit non posse hanc unctionem ministrari, quia est Sacramentum, et sicut reliqua negabantur, ita et hoc Sacramentum.

Pœnitentibus publice non dabantur Sacramenta.

Hoc decretum Innocentii renovatur in Wormaciensi *can.* 72. Cabilonensi II. can. 48. *Non itaque contemnenda est hujusmodi medicina, quæ animæ, corporisque medetur languoribus,* etc. Aquisgranense II. sub Ludovico *can.* 8. monet ut hoc Sacramentum non contemnatur, in quo salvatio infirmorum continetur. Moguntinum sub Rabano, *can.* 26. expresse traditur in Senonensi, *cap. de extrema unctione,* Moguntino *cap.* 34. Florentino et Tridentino citatis.

Idem insinuare videtur Dionysius Areopagita, *cap. de Ecclesiastica Hierarchia, in fine,* ubi loquitur de unctione vivorum, quæ post communionem fiebat, et sanctificante hominem. Auctor libri de rectitudine Catholicæ conversationis inter opera Augustini *tom.* 9. *in principio,* cujus verba expressa sunt, estque vetus auctor. Alcuinus *lib. de divinis officiis cap. de infirmis,* Amalarius *lib. de Ecclesiastic. officiis, cap.* 12. Petrus Damiani *sect.* 1. *de ædificatione templi,* Bernardus *in vita nostri Sancti Malachiæ,* Hugo Victorinus *lib.* 2. *de Sacramentis, part.* 15. *cap.* 1. 2. *et* 3. Magister cum omnibus Theologis *in præsenti distinctione.* Quia vero hæc veritas olim non fuit impugnata, ita non est mirum si Patres non ita frequenter eam exponunt, 9.

quam consuetudine notam supponebant, neque necessitas eam tuendi, aut explicandi fusius urgebat, cum ipsa littera Jacobi clarissima sit, eamdem tam Ecclesia Græca quam Latina semper retinuerit in usu, ut patet ex Florentino, in quo receptum est decretum unionis Armenorum, quod admissum fuit etiam a Græcis. Censura Jeremiæ Patriarchæ Constantinopolitani in confessione Augustana admittit septem tantum esse Sacramenta, non plura, neque pauciora, inter quæ enumerat extremam Unctionem, sicut et reliqui Græci moderni.

10. Objectio. Objiciunt hæretici eamdem esse unctionem apud Marcum et Jacobum.

Satisfit objectioni. Respondetur, negando assumptum, ex rationibus supra præmissis, Dices, aliquos Patres conjungere has duas unctiones. Respondetur, conjungere ex eo quod unctio Sacramentalis habeat quandoque effectum sanationis, si expediat animæ, et sic æquiparatur unctioni, qua utebantur Apostoli. Unde Victor Antiochenus citans *in cap.* 6. *Marci*, etiam auctoritatem Jacobi : *Oleum autem inter alia*, subdit, *et laborum molestias mitigat, et lumen fovet, et hilaritatem conciliat. Oleum igitur quod in sacra Unctione adhibetur, et Dei misericordiam, et morbi sanationem, et cordis illuminationem denotat*, etc. Recte etiam commemorant Patres utramque unctionem simul, quia Sacramentum quod in extrema unctione consistit, fuit insinuatum et præfiguratum in priori unctione quæ legitur apud Marcum.

Proprietates olei.

11. Secunda objectio. Objiciunt secundo, Jacobum uti verbis, quæ denotant salutem tantum corporalem, ut εγειρω.

Solvitur. Respondetur, non solum dicere Jacobum alleviari infirmum, sed etiam remitti ei peccata, si in ipsis est. Unde licet illud verbum εγειρω significet excitationem corporalem aut elevationem, hic tamen pertinet ad animam, ut excitatur a torpore, somnolentia, mœrore, quæ propinquos morti gravant, quia confertur ; ergo quibus, hæ molestiæ superantur patienter, et anima, iis non obstantibus, disponitur ad finem, recte dicitur excitari et alleviari. Alleviat animam.

Objiciunt tertio, illa verba Jacobi non pertinere ad alios, nisi suæ ætatis homines, doctrina autem de Sacramentis comprehendit etiam posteros.

Respondetur, falsam esse majorem, quia verba Jacobi continent doctrinam absolutam, et non limitatam ; remissio enim peccatorum, non ad illos solos pertinet, quia tum vivibant, sed etiam ad posteros, sicut et verba præcedentia. Solutio.

Objiciunt quarto, quod Jacobus moneat inungi quoslibet infirmos, nos autem inungimus solos moribundos, ideoque recte appellamus extremam unctionem Sacramenti. 12. Objectio.

Respondetur Jacobum loqui juxta ritum et institutionem Sacramenti. Unde in verbis ipsius non est necessarium singula exprimi, quæ per traditionem servabantur. Deinde ex verbis Jacobi recte insinuatur ritus, quem servat Ecclesia, quia dicit vocari debere Presbyteros ad infirmum, ac proinde supponit esse infirmum, qui per se nequit gravatus accedere ad Presbyteros, sicut contingit in aliis Sacramentis, quæ ministrantur in Ecclesia. Nostra præterea unctio, de qua loquimur, dicitur extrema respective ad alias unctiones, quæ fiunt in Baptismo, Confirmatione et Ordine, quamvis dici sic etiam commode respectu subjecti extreme laborantis possit. Solutio. Ritus. Dicitur extrema.

Objiciunt quinto, ritum ungendi desumptum fuisse partim ab Hæreticis Valentinianis, partim ab Ethnicis ; de illis agit Irenæus *lib.* 1. *c.* 18. 13. Objectio.

Respondetur, diversos esse ritus, nam Valentiniani ungebant jam defunctos, ut Solutio. Ritus hæreticorum diversus.

constat ex Epiphanio *hæres.* 37. et ungebant oleo aqua permixta, ut serviret etiam pro Baptismo; utebantur etiam verbis quibusdam Hebraicis et inauditis. Quantum ad aliud de Ethnicis, nihil facit ad propositum, quia posset dici ritum baptizandi fuisse eodem modo desumptum ab Ethnicis, quia post mortem lavabant corpora defunctorum.

14. Debet esse infirmi. Supponit pœnitentiam.

(d) *Unctio hominis infirmi pœnitentis,* etc. Quod esse debeat hominis infirmi patet ex dictis; videatur Doctor in littera. Quod etiam sit pœnitentis patet, quia datur post viaticum, et supponit pœnitentiam, quæ est Sacramentum per se institutum, et necessarium ad remissionem mortalium peccatorum; et ut suo loco diximus, *dist.* 17. præceptum pœnitentiæ obligat in fine vitæ, et periculo mortis. Pœnitentia ergo præmittenda est existenti in peccato mortali, ut patet ex omnibus locis, ex quibus necessitas pœnitentiæ adstruitur, quod nunc supponimus, ideoque illa particula *Pœnitentis* intelligitur respective ad eum, qui habet mortalia peccata, quoad necessitatem, quoad venialia vero tantum, non exigitur pœnitentia, quia remissio horum fit virtute ipsius Sacramenti. Reliqua quæ hîc dici possint, infra explicabuntur de de effectu hujus Sacramenti.

Non datur infantibus.

Excludit Doctor infantes, qui non habent usum rationis, et perfecte innocentes, qui non habent peccata venialia, ut Beata Virgo non habuit; unde negaret Doctor consequenter hoc Sacramentum dari potuisse Beatissimæ Virgini. Contrarium hujus docuerunt alii, quos *supra* citavimus, *dist.* 4. *quæst.* 6. ubi agitur de Baptismo Virginis in fine.

An fuerit B. Virgo ejus capax.

15. Si dicas, potuisse habere alios effectus, ut gratiæ, alleviationis, etc. in Beatissima Virgine, sicut fuit capax etiam Baptismi.

Negativa pars sustinetur.

Respondetur, negando consequentiam, quia gratia quæ datur in hoc Sacramento est remissiva peccati, et supponit proinde subjectum capax esse pœnitentiæ, quæ non potuit esse in Virgine. Baptismus autem habuit alios effectus, ut characteris, propter quos dari potuit, et gratia etiam quam confert Baptismus illi non repugnabat, ut alias dictum est *loco citato,* gratia autem hujus Sacramenti habet annexam remissionem venialium, quæ alias non fuerunt deleta, vel saltem fuisse venialia, ut patet ex forma Sacramenti, quæ deprecativa est, ipsius remissionis : *Per istam sacram unctionem,* etc. *remittat tibi Deus quidquid per linguam commisisti,* quæ verba supponunt peccatum fuisse, quæ forma verificari non potuit, circa Virginem, neque consequenter Sacramentum. Idem dicendum videtur de adulto baptizato in extrema infirmitate jam moribundo, quia remissio venialium in eo spectat ad Baptismum, et non sunt materia unctionis, quæ limitatur ad peccata commissa post Baptismum, sicut et pœnitentia, cujus hæc est consummativum ex Tridentino in doctrina de extrema Unctione.

Disparitas inter Baptismum et Unctionem.

Dices, alios effectus, ut alleviationis animæ, et gratiæ augmentum conferri virtute Sacramenti; ergo ejus est capax. 16.

Respondetur, Sacramentum non posse conferre effectum, nisi ei qui est capax veritatis formæ, quæ non potest verificari circa peccata deleta per Baptismum, neque consequenter conferri Sacramentum. In his ergo respicit Doctor ad veritatem formæ, ut determinat unctionem, quæ sine forma nihil conferre potest; quin etiam ad orationem fidei, quæ intelligitur forma Sacramenti principalius, aliqui referunt hanc efficaciam, ut Victor Antiochenus *in Marci* 6. alludens ad verba Jacobi Apostoli : *Dici tamen potest,* inquit, *orationem hæc omnia efficere, oleum autem eorum omnium quæ fiunt, externum tantum Symbolum esse,* etc. saltem id

constat nullum Sacramentum confici aut conferri posse, sine sua forma.

17. Pars ...firmativa ...obabilis. Aliud ergo est alleviationis et gratiæ subjectum esse capax, aliud vero ut per hoc Sacramentum conferuntur, quando forma nequit verificari circa subjectum. Vel aliter posset responderi, Sacramentum dare gratiam, cui annexa est remissio venialium, si insint, et sic non repugnare subjecto non habenti peccatum, quia significat remissionem peccati in *facto esse*, et cæteros effectus adjungit, si subjectum indigeat. Excludit præterea Doctor furiosos et amentes, nisi alias habuerint voluntatem præteritam suscipiendi Sacramentum, intelligit eos qui non fuerunt semper tales.

18. De ...ubjecto ...nctionis quo fit. (c) *In determinatis partibus*, etc. Explicat bene hanc particulam, et septem unctiones, quas etiam Florentinum enumerat. Dubitant aliqui si omnes sint essentialiter requisitæ, aut necessitate præcepti, vel si in aliqua determinata requiratur unctio.

...equiri, ...t fiat in ...uinque ...ensibus. Quantum ad primum communiter tenetur unctionem quinque sensuum esse necessariam. Aliqui negant unctionem renum aut pedum necessariam esse etiam necessitate præcepti, potissimum in mulieribus causa honestatis. Doctor non tangit hoc punctum in terminis, videtur tamen insinuare omnes esse necessarias, quia absolute loquitur, et sine limitatione. Deinde infra § *ista ratio posita completa est*, etc. vocat omnes septem unctiones principales, et § *alia unctio*, etc. Concilium etiam Florentinum absolute, et sine ulla limitatione loquitur. Et quoniam res est dubia, sequenda est praxis sanctæ Romanæ Ecclesiæ; sed respondent plures Theologi Concilium docuisse tantum materiam, quæ ex ritu sanctæ Romanæ Ecclesiæ fuit in usu. Et sic etiam intelligitur Doctor, neque debet de facili usus et praxis Ecclesiarum approbata vocari in dubium sine aliqua speciali Ecclesiæ declaratione expressa. Non probatur itaque mihi quod asserit noster Faventinus disputatione unica de hoc Sacramento, dubio extremo, ubi sequens rigorem verborum Concilii et Doctoris, contendit omnes has unctiones esse necessarias et essentiales præsumens omissionem unctionis renum et pedum in aliquibus Ecclesiis inductam esse ex sententia D. Thomæ, quod nequit esse verum, quia consuetudo antiquior esse videtur, et plures Doctores eam approbant, et ritus diversi Ecclesiarum, et forma accommodata unctioni sufficienter interpretantur institutionem hujus Sacramenti, et quamcumque unctionem, æquivalentem, et formam accommodatam sufficere. Unctio renum, et pedum non est essentialis.

Quamvis autem ritus Ecclesiæ Romanæ tutissimus et certissimus sit, Græci non inungunt renes, sed tantum frontem, genas, mentum, qua unctione comprehendunt unctionem quinque sensuum. Ungunt præterea pectus, manus et pedes; unctio pectoris denotat unctionem cordis, ex quo exeunt prava desideria. Forma etiam Græcorum huic unctioni accommodata, non exprimit aliquem sensum in specie, verbi gratia, *quidquid per visum commisisti*, etc. sicut exprimit forma Latinorum; ex sensu autem formæ expresse, quæ denotat materiam, colligi recte potest unctio accommodata, quæ sufficiens erit, modo subjiciat materiam sufficientem formæ verbali et usitatæ. 19. Ritus Græcorum.

Eamdem consuetudinem refert Albertus Magnus in hac distinctione in corpore, ubi ait diversarum Ecclesiarum et Ordinum diversum esse usum, quia in quibusdam Ecclesiis unguntur loca plura, in aliis pauciora. Et in responsione ad secundum dicit, in quibusdam Ecclesiis inungi tantum extremitates, ut os, nares, oculos et aures, in quibus Varii ritus Ecclesiarum.

sunt organa sensuum. Tamen alii præter hæc inungunt scapulas et pectus, et renes, in quibus est delectatio venereorum.

20. Ritus Ecclesiæ Herbipolensis.

Nicolaus Serrarius *de extrema unctione, cap.* 9. ait in Ecclesia Herbipolensi non inungi renes. Cæterum quod ibi asserit, non requiri unctionem in partibus determinatis, sed sufficere si ungatur aliqua pars corporis (quia nomine *carnis* seminarium vitiorum intelligitur consueto modo loquendi Scripturæ) non cohæret sententiæ schola communis, neque ritui Ecclesiarum, qui necessario ungendos esse sensus docent, atque institutionem Sacramenti id postulare affirmant, in quo convenit Ecclesia tam Græca quam Latina, et formulæ et orationes adjectæ ministerio Sacramenti, hoc ipsum insinuant, ut quibus benedicitur oleum et orationes, quæ ante et potest inunctionem adjiciuntur. Præterea forma qua utitur Ecclesia Romana, idem expresse significat, et congruum etiam est, et consonum aliis Sacramentis, quibus unctio intervenit, quæ in determinatis partibus fit, ut confirmatio in fronte, ubi sedes est pudoris.

Serrarius singularis.

Debet fieri in partibus determinatis.

Fundamentum Serrarii solvitur.

Neque ratio, quam pro hac opinione ex forma Ambrosiana et Veneta, quæ non exprimunt determinatas partes, contrarium probat, quia licet in forma non exprimatur aliqua determinata, non sequitur, quin unctio fiat in parte determinata, aut pluribus. Unde in Missali Ambrosiano in benedictione olei infirmorum id insinuatur : *Infunde*, inquit, *sanctificationem tuam huic oleo, ut ab his quæ unxerit membra fugatis insidiis adversariæ potestatis, susceptione præsenti olei, sancti Spiritus gratia salutaris debilitationem expellat, et plenam conferat sospitatem in nomine Domini nostri Jesu Christi*, etc.

Ritus Ambrosianus benedicendi oleum.

21. Ritus Mechliniensis.

Dubium est, si plures unctiones requirantur ? Ratio hujus dubii fundatur ex rituali Mechliniensi *cap.* 9. *de extrema unctione*, ubi ex decreto et sententia facultatis Lovaniensis Theologorum ita decernitur : *In morbis contagiosis, et peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum, magis ad unctionem expositum aut detectum, dicendo : Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, et gressum, et tunc preces, quæ præmittendæ et subjungendæ forent, poterunt in Ecclesia coram Venerabili Sacramento devote legi*, etc. Hoc decretum supponit requiri unctionem alicujus organi sensus, et sufficere in casu necessitatis, unum organum inungere.

Non requiri in casu unctionem integram sensuum.

Plures instantiæ possunt haberi ex proportione hujus Sacramenti ad Sacramentum pœnitentiæ, ut quod confessio integra aliquando non requiratur, neque verbalis, quando non suppetit commoditas in præsenti periculo, sed sufficiunt nutus, aut signa, aut testimonium voluntatis præteritæ, si æger nequeat pro se respondere ; ergo similiter congruum fuit, ut hoc Sacramentum ita institueretur, ut in casu necessitatis expressæ in decreto, et concurrentium infirmorum, ubi necessitas hujus Sacramenti et aliorum, præ multitudine languentium exposceret, ut ita ministrari possit in una unctione, quæ in tali necessitate esset sufficiens materia Sacramenti, quamvis alias non sufficeret, quia id præsumendum videtur de divina misericordia, ut institutionem utilitati et necessitati languentium accommodarit, cujus in iis, quæ sæpissime occurrunt, ratio habita fuit.

Confirmatur ex proportione ad Sacramentum Pœnitentiæ.

22. Objectio.

Dices proportionem debere servari in ipsa unctione, seu materia proxima, ungendo omnes sensus leviter, alioquin forma quæ verificatur ex praxi Romanæ Ecclesiæ (cujus illa de qua agimus est

forma, etiam expresso sensu respective ad unctionem factam, non esset vera aut proportionata.

olvitur. Respondetur id quidem magis securum esset, et si fieret, tolleretur omnis difficultas decreti, aut si unctio fieret eo modo quo Græci ungunt in forma crucis, ungundo frontem, genas et mentum. Cæterum auctoritas sacræ facultatis et Prælatorum illius Provinciæ probationis loco mihi est. Et probatur unctio illa sufficiens materia respectu formæ, ut profertur, et exprimitur in decreto, quia unctio organi non ita præcise requiritur, quin in loco vicino (cum alioquin in ipso organo nequit, ut si persona careat organo, vel ex alia ratione congrua non possit organum inungi) facta non sufficiat, ut rituales docent et praxis.

ateriam æscriptam ffficere, neque erogare eritati ormæ.

23\. Deinde unctio Græcorum talis est ut nullum in specie organum sensus inungat, sed per unctionem factam in facie in modum Crucis, ut in fronte, genis et mento comprehendat unctionem organorum sensus. Et quantum ad institutionem materiamque sufficientem, et quantum ad intentionem proportionatam Ministri; sic ergo in illo casi necessitatis quantum ad institutionem, et etiam intentionem ungentis, unctio illa in uno organo extenditur ad reliqua ob vicinitatem, et quia ex intentione ungentis sensus ille, ut pars pro toto substituitur, et non ut particularis, et seorsim extra casum, repetita accommodata forma inungi solet, dicendo *quidquid per visum, verbi gratia, commisisti*, etc. Deinde forma ipsa collective expressa, ut in decreto exprimitur, hunc sensum exponit, et non illum, quem alias repetita ad singulos sensus facit. Non est autem de ratione hujus formæ, ut exprimat etiam sensus, ut patet in forma Ambrosiana apud B. Bonaventuram in præsenti distinctione : *Ungo te oleo sanctificato, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ut more militis uncti præparatur ad certamen aereas possis superare potestates*, etc. Richandus, Paludanus, Gabriel usum hujus formæ Mediolani referunt.

Forma Ambrosiana.

Liber etiam Sacramentorum Venetus, ut refert Palacius in præsenti distinctione, approbatus a Leone X. habet hanc formam : *Ungo te oleo sancto, ut hac unctione protectus, fortiter stare valeas adversus aereas catervas : In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, etc. Antiquus Codex Halitgarii, ut refert Serrarius, hanc formam habet : *Ungo te oleo sanctificato, ut more militum, et præparatus ad luctamem, aereas possis superare catervas*, etc. Forma etiam Græcorum, ut exponit Arcudius *lib.* 5. *de hoc Sacramento cap.* 5. consistit illa deprecatione : *Pater sancte, medice animarum et corporum, qui misisti unigenitum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum, omnem morbum sanantem, et a morte liberantem, sana quoque hunc servum tuum, a corporali spiritualique infirmitate, qua continetur*, etc. Hæc sunt verba, quibus Græci utuntur in actuali ministerio olei. 24.

Forma ritualis Veneti approbati.

Forma Halitgarii.

Forma Græcorum.

Ex his formis et praxi antiqua Ecclesiarum, ex quibus sensus substantialis, seu essentialis formæ colligi licet sine præsumptione erroris, sequitur quod non exprimat forma necessario nisi unctionem, non autem eam fieri in sensu. Neque forma Græcorum exprimit explicite ipsam unctionem, sed implicite, quatenus adhibetur ut instrumentum curationis spiritualis, quæ ex natura actionis sufficienter cognoscitur; ergo ex natura et essentia formæ non est, ut supponat unctionem fieri in singulis organis, maxime in casu expresso Decreti, sed sufficit ut unctio præmittatur, vel adjungatur in aliquo organo, quod aliis substituitur, sicut et in materia ablutionis Baptismatis, sufficit ad 25.

Formæ veritas permanet non expressa sensu aut unctione.

Instantia ex forma Baptismi.

veritatem formæ enuntiantis totum hominem ablui, ut forma exprimit ipsam ablutionem; sufficit, inquam, ut in aliqua parte principali abluatur. Similiter ergo ad veritatem hujus formæ, quam exprimit Decretum, sufficit ut unctio fiat in aliquo organo, ad annuntiandum unctionem substantialem, ut importatur per formam, quantum ad essentialem significationem, et quantum etiam ad veritatem formæ hujus particularis deprecativæ, qua postulatur remissio peccatorum, quæ per sensus omnes committuntur.

26. Confirmatio.

Confirmatur tam ex verbis Jacobi, quam etiam ex proportione et similitudine hujus Sacramenti ad Sacramentum pœnitentiæ, cujus est consummativum. Efficaciam hujus Sacramenti, alleviat infirmum, et remittit peccata, præcipue tribuit Jacobus orationi fidei, id est, formæ Sacramenti: *Oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei*, etc.

Ex Jacobo.

Efficacia primaria unctionis in forma.

Hæc verba magis exprimunt efficaciam orationis fidei, seu formæ Sacramenti, eique principalius tribuit effectum salvationis, quod et Victor Antiochenus, supra citatus, videtur asserere.

Proportio ad Sacram. Pœnitentiæ. Pœnitentiæ virtus præcipue in forma.

Deinde in hac servat proportionem cum Sacramento pœnitentiæ, cujus præcipua vis consistit in forma, ut docet Florentinum et Tridentinum, ideoque in casu, ut dictum est, valet sine integra confessione ad remissionem peccati. Neque refert si dicatur ideo pœnitentiam principalius consistere in forma, quia instituta est in forma judiciali, cujus præcipua pars est sententia Judicis, non ita se habet extrema unctio; hoc, inquam, non refert, quia institutio explicanda est servando proprietatem Scripturæ, quæ eam docet, potuit enim Deus sic vel sic instituere; sed qualis fuerit institutio de facto colligimus ex proprietate verborum. Verba autem magis exprimunt efficaciam orationis fidei seu formæ, vel, ut ita dicam, principalius in ea consistere efficaciam hujus Sacramenti, ut patet ex loco Jacobi.

Deinde ipsa forma magis explicite continet effectum, quam unctio, licet utrique conveniat hæc efficacia. 27.

Hoc ergo dato, servatur proportio præmissa in casu Decreti, ut sicut forma pœnitentiæ sit principalis efficaciæ, ita et forma extremæ Unctionis; et sicut ad pœnitentiam sufficit in casu confessio non integra in re, ad effectum remissionis omnium mortalium, ita etiam unctio non integra omnium organorum sufficiat in casu necessitatis, ut forma deprecativa, in qua principalis efficacia Sacramenti consistit, det effectum completum Sacramenti, nisi quis diceret sufficere simpliciter unctionem unius organi, etiam extra casum necessitatis ad effectum Sacramenti, licet sic ministrans peccaret. Tamen melius videtur dici ob communem auctoritatem Doctorum et praxim, solum in casu sufficere, neque decretum illud aliud importat, quia decernit tantum in casu necessitatis, de reliquo supponens ordinarium modum ministrandi Sacramentum.

Sed quid dicendum de ministro, an debeat sub conditione ministrare Sacramentum hoc modo, in illa Ecclesia in qua viget Decretum? 28. Dubium.

Intentio Ministri qualis esse debeat.

Respondet Suarez *disp.* 41. *sect* 3. ita magis consultum esse. Dubius enim manet circa decretum, an recte subsistat, et an Sacramentum valide hoc modo ministretur propter communem sensum Scholæ et praxim Ecclesiæ. Respondetur tamen, sicut non implicatur in decreto ulla conditio, sic etiam neque minister debet eam concipere in sua intentione, sed sequi debet formam decreti, conformando se Ecclesiæ, cujus est membrum, et quæ ministerium fieri absolute præ-

Debet esse absoluta ex regula Decreti.

scribit, non sub conditione; nam sicut ex sententia D. Thomæ et plurium Doctorem, ministrari potest sacramentum cum absoluta intentione, omissis quibusdam unctionibus, quæ sunt in usu Ecclesiæ Romanæ (quia consuetudo aliarum Ecclesiarum particularium illas unctiones non habet), ita etiam consuetudo Ecclesiæ Belgicæ ex matura discussione proveniens, eamdem auctoritatem sortitur, ut ex ea interpretemur valorem Sacramenti collati hoc modo in casu necessitatis tantum.

29. ...ntentia ...orumdam efficacia primæ ...ctionis.

Vel certe si quis dicat primam unctionem prolata forma Sacramenti tribuere totum effectum, tunc illa erit essentialis, reliquæ tantum integrales, et necessitate præcepti addendæ, cui prævalet in casu necessitatis consuetudo contraria, et ipsa necessitas, ex qua emanavit. Unde sicut Sacerdos debet, et potest ministrare hoc Sacramentum agonizanti, de quo dubitat, si supervicturus sit usque ad tempus quo omnes unctiones in sensuum organis finiantur, nec propterea desistere debet, aut concipere intentionem sub conditione si ille victurus sit, donec perficiatur talis unctio, saltem in sensibus, ita posset hinc interpretari quamcumque unctionem, vel in unico tantum sensu prodesse infirmo, alias non liceret ministrare Sacramentum ei, quem statim præsumit expiraturum. Hæc ergo praxis non parum favet Decreto, nam si integra unctio sensuum esset essentialis materia, non videtur posse attentari ministerium Sacramenti, quando præsumitur periculum probabile non perficiendi, quæ sunt de essentia ejus.

...asus ...cludit ...nditionem ...ndoque.

...ribundo ...nistranda sine ...ditione.

Sanctus Thomas et alii Doctores asserentes unctionem in sensibus integram esse necessariam, non vero in reliquis, fundantur præcipue in praxi Ecclesiarum in quibus unctio integra in sensibus datur, non ita reliquæ, et sic præsumunt reliquas non esse essentiales, illas vero sic. Perinde ergo interpretari licet ex illa praxi, qua ministratur agonizanti, qui jam præsumitur moriturus, dari in casu completum Sacramentum.

Deinde, ratio ipsa desumpta ex modo et ritu ministrandi Sacramentum idem confirmat, quia ad singulas unctiones dicitur forma Sacramenti ex usu Ecclesiæ Romanæ; ergo supponit in singulis unctionibus esse necessariam et sufficientem materiam, alias non posset integra forma dici, nisi in sensu Sacramentali, in quo est efficax, et supponit materiam requisitam et essentialem. Et hoc supponit Doctor responsione ad secundum, dicens hoc Sacramentum non esse unum unitate indivisibilitatis, sed integritatis, et habere partiales effectus. 30.

30. Probatio ex ritu. Repetitio formæ supponit in singulis unctionibus materiam.

Si autem unctio omnium organorum esset materia essentialis perficienda ante collatum effectum Sacramenti, sequeretur Sacramentum esse formaliter unum unitate indivisibilitatis, quia sensus Sacramentalis nequiret perfici, seu ipsum Sacramentum, nisi completa materia essentiali requisita. Sicut in Baptismo, licet tres immersiones adhibeantur, tamen in ratione materiæ Sacramentalis censetur una ablutio respective ad formam, quæ non finitur ante tertiam ablutionem; si autem proferatur forma ad primam solam ablutionem, illa erit sacramentalis tantum, et non reliquæ.

Unctio est una integraliter. Ab inconvenienti.

Sic ergo se habet materia unctionis, ut præmissa unica saltem in illo casu Decreti forma integre possit proferri, quia illa unctio substituit sufficientem materiam respectu formæ, in qua non requiritur expressio sensuum aut partium, ut patet ex dictis, essentialiter, sed tantum, unctionis ad summum, et effectus Sacramenti, ut ex forma Græcorum Ambrosiana, Veneta, et Hatilgarii citata patet,

31. Instantia applicatur.

quæ æquivalet formæ Ecclesiæ Romanæ, quæ licet sit expressior quantum ad organa, et partes in ipsa comprehensas, tamen si sine iteratione proferretur in quantum deprecativa est, exprimendo solum unctionem cum effectu remissionis peccatorum, nihil obstare videtur, quin esset efficax, sicut aliæ formæ, quæ in hoc æquivalent, licet non exprimant sedes vel instrumenta particularia, quibus peccatur, neque adhibent unctiones in omnibus partibus, in quibus ex ritu Romano adhibetur.

32. Expressio organorum non esse de essentia formæ.

Ex quibus colligitur expressionem partium seu organorum non esse de essentia formæ Sacramenti, neque ad veritatem ejus requiri, ut in singulis partibus, quæ in ipsa forma exprimuntur, fiat unctio; quod concedit Suarez quantum ad unctionem lumborum, et sequitur ad præmissam sententiam, quæ solum requirit unctionem sensuum. Hoc non obstante forma illa non esset falsa, quamvis non comprehenderet partes non inunctas, quia significatio ejus principalis refertur ad remissionem omnium peccatorum absolute, et expressio organorum aut partium, in quibus viget radix peccati, se habet materialiter quantum ad sensum primarium formæ, qui refertur absolute ad peccata commissa, materialiter autem ad partes, seu instrumenta peccandi; alias aliæ formæ jam præmissæ non essent sufficientes, quæ non exprimunt hæc, et habent efficaciam remissionis peccatorum commissorum in iis partibus, quæ non unguntur.

Significatio primaria formæ.

33. Ergo similiter est vera forma illa in Decreto præscripta, quamvis non præmittatur unctio, nisi in uno tantum organo modo dicto, quia exprimit materiam proximam et effectum universalis remissionis, deprecative, neque comprehendit aliquam particulam quæ non subsistat, quoad sensum et veritatem, quamvis non exprimat unctionem fieri in singulis partibus, neque requiratur, ac proinde intentio ministri ea utentis non debet implicare conditionem expressam ullam, sed debet esse absoluta.

Explicantur Scholastici.

Doctores autem scholastici explicantes naturam hujus Sacramenti, et definientes ejus essentialia, sequuntur ritum Ecclesiæ Romanæ in iis in quibus non discordat ritus aliarum Ecclesiarum, illud asserentes esse de essentia Sacramenti, in quo conveniunt ritus Ecclesiarum, illud in quo discordant, non esse essentiale, neque aliam regulam certiorem habere poterant, cum nulla particularis declaratio Ecclesiæ extet in contrarium, usus autem Ecclesiarum communionis Catholicæ permissus censetur fundatus, quod in proposito casu dicerent, si vidissent Decretum et praxim Ecclesiæ Belgicæ.

In reliquo hujus paragraphi declarat optime Doctor congruentiam unctionum in determinatis partibus.

SCHOLIUM.

Materiam extremæ unctionis esse oleum olivarum ab Episcopo consecratum. Prima pars patet ex loco Jacobi ; et utraque pars ex Florentino, Decret. Eugen. Trident. sess. 14. de extrem. unction. cap. 1. et D. Thom. hîc quæst. 1. art. 2. D. Bonavent. ar. 1. q. 3. Paludan. quæst. 1. Durand. quæst. 2. Quare Victoia summ. n. 216. vitandus est, quod dicat non requiri necessario benedictionem. An vero per Presbyterum ex commissione Papæ benedici possit oleum, non est certum ; sed multi aiunt, multique negant, tam hîc, quam agentes de materia confirmationis. Explicat formam, quæ est deprecativa, quam ponunt Florent. et Trident. supr. An autem sufficeret indicativa, non convenit.

5. Materia extremæ unct. non petit balsamum.

Sequitur *cum oleo* (f). Nec oportet ibi esse aliquid confectum ex oleo et balsamo, ut in materia confirmationis, quia confirmatio est ad

confessionem et confirmationem fidei ; et ideo in confirmato requiritur non tantum puritas conscientiæ significata per oleum, sed odor bonæ famæ significatus per balsamum. Sed hîc, qui habet exire in brevi de vita ad terminum, sufficit conscientia pura. Consecratio (g) autem Episcopalis est necessaria ad hoc, ut sit materia apta, quia communiter in Sacramentis consistentibus in usu, solus Baptismus non requirit materiam specialiter consecratam, quia Christus tactu mundissimæ carnis suæ, quando voluit a Joanne baptizari, totam aquam consecravit, hoc est, in usum istum dedicavit.

Quod autem sequitur (h), *ministrata a sacerdote,* exprimit ministrum idoneum, non solum qui licite exerceat, sed qui solus Sacramentum ministret, ita quod si alius attentaret, nihil facit, sicut si non Sacerdos attentet conficere, nihil facit. Determinatio autem hujus ministri habetur per illud Jac. 5. *Inducant Presbyteros.*

6. Quæ sequuntur, (i) *verba debita et simul cum intentione debita proferente,* pertinet ad formam hujus Sacramenti, et simultatem ejus cum materia et intentione ministri. Simultas et intentio exposita sunt satis supra in materia deBaptismo Forma autem hæc septuplex ad septem unctiones principales est: *Per stam sanctam unctionemet suam piissimam misericordiam, parcat tibi Dominus quidquid narium, linguæ, tactus, vel hujusmodi, vitio deliquisti.*

[Forma Extremæ Unctionis, est deprecatoria.]

Ista ratio posita completa est, quia continet susceptivum, quia hominem pœnitentem infirmum, et hoc in partibus determinatis prius expressis, et materiam remotam, scilicet oleum consecratum ab Episcopo, vel proximam, ipsam unctionem factam cum oleo; et hoc septenariam principalem, et undenariam, computando omnes partiales. Continet etiam formam, quia certa verba, id est, septem orationes a Sacerdote cum septem unctionibus principalibus proferendas ; continet etiam ministrum, quia Sacerdotem ; et hoc colligitur ut dictum est Jac. 5. *ungentes oleo sancto, etc.*

Ad primum dicitur hoc Sacramentum fuisse institutum a Christo, ut supra patuit *dist. et quæst. prædictis*. Jacobus autem non erat nisi promulgator, sive præco hujus Sacramenti a Christo instituti. 7.

[Ad arg. 1. d. 2. q. 1.]

Ad secundum dico, quod est unum Sacramentum unitate integritatis, sed non unitate indivisibilitatis, sicut effectus ejus non est unus indivisibiliter, quia non remissio unius venialis, sed unus unitate plenariæ remissionis omnium venialium, ut omnibus remissis nihil remaneat retardans a perceptione beatitudinis, quam nobis concedat, etc.

[Ad 2. Extrema unctio, qua unitate est unum Sacramentum?]

COMMENTARIUS.

(f) *Sequitur, cum oleo,* etc. nempe in definitione præmissa. In hac autem particula exprimitur materia remota hujus Sacramenti, nempe oleum olivarum simplex sine mixtura balsami, cujus congruentiam recte Doctor asignat in littera, nam, ut de materia Confirmationis *supra dist.* 7. ostensum est ex Patribus, congru- 34.

[Materia remota oleum olivarum.]

Congruentia ex proportione significationis.

entiam mixtionis esse, ut ostendatur nitor conscientiæ, et odor famæ, ille per oleum olivarum, hic vero per balsamum; et illa duo requiri in Christiano viatore in ordine ad Deum et ad Ecclesiam, cujus est membrum; ita etiam exeunti e vita, et desinenti esse membrum Ecclesiæ militantis, sufficit bona conscientia in ordine ad Deum, cui soli subjicitur, et sic definit congruentia mixtionis balsami.

35. Oleum olivarum simplex.

Debet esse oleum olivarum, ut definit Florentinum, et communis Theologorum sententia tenet; et per *oleum* intelligitur communi modo loquendi, et proprietate Scripturæ oleum olivarum simplex, quia illud est usuale, sicut per aquam, quæ dicitur materia Baptismi, intelligitur naturalis per frumentum triticum. Accedit quod Patres etiam proportionem ad significandum nitorem conscientiæ ad quem ordinatur hoc Sacramentum tanquam completivum pœnitentiæ, et totius vitæ Christianæ, tribuunt soli oleo olivarum, cujus usus est in Chrismate conficiendo.

Si admisceatur balsamus non derogat.

Non asserit Doctor simpliciter si balsamus admisceatur, tolli materiam Sacramenti, sed non requiri necessitate Sacramenti: *Nec oportet,* inquit, *ibi esse aliquid confecti ex oleo et balsamo*, etc. supple non est necessarium. Congruentia etiam quam adducit, non probat aliud, quia certum est Chrisma significare nitorem conscientiæ, ut *dist.* 7. probatum est; ergo non derogat mixtio illa balsami efficaciæ hujus Sacramenti et significationi, quæ desumitur ex proportione materiæ, qnamvis non requiratur, neque etiam videtur antiquæ praxi fuisse contrarium aliquando ad hunc effectum uti Chrismate, quia Innocentius I. ita loqui videtur; et Concilium Aquisgranense videtur alludere ad Fabiani epistolam, in qua agit de confectione Chrismatis, dicens ex traditione Apostolica debere Episcopos feria quinta in Cœna Domini conficere oleum, in quo salvatio infirmorum creditur. Vide Suarez *disp.* 40. *sect.* 1.

36. Benedici[o] debet ab Episcopo.

(g) *Consecratio autem Episcopalis est necessaria*, etc. Declarat illam definitionis particulam (*consecratam ab Episcopo*) hujus congruentiam optimam subjungit, qua etiam utitur D. Thomas, D. Bonaventura, Paludanus, Durandus in hac distinctione.

37. Rejicitur contrarium.

Dubitatur an hæc benedictio requiratur necessitate materiæ, et non solius præcepti. Negat Victoria requiri ad essentiam materiæ, *in summa de Sacramentis, n.* 216. Contrarium docet communis Theologorum, et patet ex Florentino et Tridentino, quæ assignantes materiam essentialem assignant, et dicunt absolute materiam hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum. Supponit Innocentius I. et Wormatiense et Aquisgranense citata, traditio omnium Ecclesiarum, quæ non utuntur nisi oleo benedicto. Hæc quæstio reducitur ad eadem principia, quibus *dist.* 7. probatur, necessariam esse benedictionem Chrismatis, ut sit materia idonea ad confirmationem.

38. Benedictio potest delegari Sacerdoti.

In Ecclesia Græca benedictio olei fit a Presbyteris, ut docet Arcudius ex consuetudine antiqua; sed hoc idem per omnia dicendum est, sicut diximus de benedictione Chrismatis ex delegatione, quia minister ordinarius benedictionis hujus est Episcopus, extraordinarius ex delegatione Sacerdos. Aliqui dubitant si benedictio olei fuerit determinata a Christo. Respondetur affirmative, quia materia instituta est oleum benedictum, ut traditio et definitio Ecclesiæ docet. Quantum autem ad formam benedictionis probabilius judico, omissis opinionibus variis, hanc benedictionem quoad substantiam ex divina institutione debere in specie esse proportionatam effectui, ad

Benedici[o] est ex institution[e] Christi.

Qualis debeat esse

quem ordinatur oleum, ita quod non quæcumque benedictio sufficeret, sed illa in specie, quacumque forma verborum concipiatur, qua designatur finis, et hoc etiam ex divina institutione, modo autem exprimatur finis ad quem exorcizatur oleum, sufficit, forma verborum quæ determinatur ab Ecclesia, juxta ritum receptum.

39. erdos nister est.

(h) *Quod autem sequitur : Ministrata a Sacerdote,* etc. Hæc particula est de fide quantum ad necessitatem ministri, excludendo omnes non Sacerdotes, ita communis Theologorum præter solum Waldensem *tom.* 2. *de Sacramentis, c.* 163. qui docet in necessitate ministrari posse a clerico inferiori aut a laico. Patet conclusio ex Jacobo, Florentino et Tridentino *can.* 3. *et can.* 4. de hoc Sacramento, quam indicant etiam Patres citati *supra.* Potest a pluribus fieri hoc Sacramentum, quoad unctiones et formas partiales, supplendo, si idem minister eas non perficiat, ut docent frequentius Theologi, quin etiam non improbabiliter Richardus *art.* 12. dicit posse a pluribus ministrari simul, ita ut unus aures, alius oculos, proferendo formam inungat. Videatur D. Thomas, Richardus, Durandus, Soto, *in præsenti distinctione,* et alii.

luribus otest ferri

40. na Sacramenti.

(i) *Quæ sequuntur : verba debita,* etc. Hæc particula continet formam Sacramenti, ut est in usu Ecclesiæ Romanæ, quæ sine dubio est certa et sufficiens. Alias formas superius assignavimus, ut Græcam, Ambrosianam, Venetam. Superest difficultas, an debeat necessitate Sacramenti hæc forma esse deprecativa. Affirmat D. Thomas *hîc quæst.* 1. *art.* 4. *quæst.* 2. et cum eo Capreolus, Sotus, et videtur magis recepta sententia. Contrarium docent Albertus *art.* 4. Richardus *art.* 1. *quæst.* 4. *ad* 2. Paludanus *q.* 1. *art.* 2. Durandus *quæst.* 3. *n.* 7. quamvis in dubium vocet si indicativa et deprecativa æquivaleant in rigore verborum.

bium. recativa.

De hac quæstione nihil hîc agit Doctor, sed supponit formam, quæ in usu Ecclesiæ Latinæ deprecativa est, sic etiam deprecativa est forma Ecclesiæ Græcæ. Cæterum non videtur præjudicandum Ecclesiis et ritibus antiquis approbatis, maxime cum forma Ambrosiana sit indicativa, quia sicut in materia proxima hujus Sacramenti, quantum ad unctionem in determinatis partibus, ex diverso ritu Ecclesiarum admittuntur aliquæ unctiones, quæ fiunt in Ecclesia Latina non esse essentiales necessitate Sacramenti; ita ex eodem motivo non debemus præjudicare Ecclesiæ Ambrosianæ et Venetæ, quæ utuntur forma indicativa, maxime, cum illud rituale Venetum fuerit a Leone X. Summo Pontifice approbatum.

Etiam non deprecativa valet.

41. Prima objectio.

Objiciunt primo ex D. Thoma, formæ Ambrosianæ verisimile esse, adjungi aliquam particulam deprecativam, in qua consistit forma; illam vero indicativam non esse formam, sed cæremoniam quamdam.

Solvitur.

Respondetur, Albertum antiquiorem habere indicativam, quam *supra* expressimus, esse formam, quæ in Sacramento per modum formæ profertur; quod etiam asserit D. Bonaventura D. Thomæ coætaneus, et posteriores Doctores, quod maxime verisimile est, quia in forma vera cujus usus est, debet fieri unctio; si ergo in Ecclesia Ambrosiana unctio fiat simul proferendo illa verba, signum est locum formæ tenuisse. Sed hoc dubium eliditur in forma Veneta.

Secunda objectio.

Objiciunt secundo, Florentinum et Tridentinum, quæ deprecativam formam proponunt.

Responsio.

Respondetur Concilia proponere formam, quæ est in usu Ecclesiæ Latinæ,

et certam, non præjudicare tamen ritui aliarum Ecclesiarum, quem non corrigunt; quæcumque ergo forma æquivalens sufficit. Talem esse formam Ambrosianam, et alias similes, præsumendum est, alias Ecclesia et Concilia eam correxissent, cujus ignorantia prætendi nequit in tanta temporis diuturnitate, et maxime id constat in forma Veneti ritualis a Sede Apostolica approbati.

42. Tertia objectio. Solvitur.

Objicies tertio, formas indicativam et deprecativam non esse æquivalentes.

Respondetur esse æquivalentes in sensu substantiali, quem intendit Christus, et differentiam esse tantum grammaticalem, nam ad sensum substantialem sufficit, ut exprimatur ad summum efficacia Sacramenti, materia proxima et effectus ejus, quæ in prædictis formis explicantur.

Replica.

Dices orationem fidei, quam intendit Jacobus, esse intelligendam deprecativam.

Solvitur.

Respondetur id non colligi ex verbis Jacobi, ita ut indicativa non sit sufficiens, quia per orationem fidei intelligitur quæcumque forma sufficiens Sacramenti; et sic Patres loquuntur quandoque de forma Pœnitentiæ, quamvis nequeat esse deprecativa, cum sit exercitium potestatis judiciariæ.

Quarta objectio.

Objicies quarto congruentias, quas adducunt Doctores, probantes formam debere necessario esse deprecativam. Prima congruentia est, quia hoc Sacramentum nullum habet effectum infallibilem, qui non possit impediri, vel propter obicem recipientis, si est effectus gratiæ, vel quia effectus ipse est indifferens, ut salus corporis, quæ non datur semper, quia non expedit.

43. Responsio. Efficacia Sacramentorum certa.

Respondetur hanc rationem non esse admittendam, quia, ut constat ex Tridentino *sess.* 7. *de Sacramentis in genere,* omnia Sacramenta legis novæ conferunt suum effectum certo et infallibiliter non ponenti obicem; nullum autem Sacramentum habet efficaciam tollendi obicem suum in quacumque forma detur, ergo quantum ad effectum gratiæ, et infallibilem, eadem est efficacia extremæ unctionis, sicut et aliorum Sacramentorum, quantum ad illum effectum, quoad obicem tollendum non habet efficaciam, etiam ut ministratur in forma deprecativa.

Non tolli obicem.

Alia congruentia

Secunda congruentia est, quia hoc Sacramentum datur extreme indigenti, et propris viribus destituto, qui jam incipit exire de foro Ecclesiæ, et in solius Dei manibus constitui; et ideo convenienter debet orationibus Ecclesiæ adjuvari, Deoque commendari.

Solvitur. Datur viatori Sacrame[n]tum.

Respondetur hoc Sacramentum dari viatori, et constituto sub potestate Ecclesiæ, de quo non est dubium, quia Sacramenta sunt instituta in remedium viatoribus. Deinde Sacramentum operatur suum effectum in virtute meritorum Christi, et non Ecclesiæ. Orationes etiam Ecclesiæ applicantur in benedictione materiæ Sacramenti, et in formulis precum, quæ ante et post Sacramentum adjunguntur, et in formula commendandi animam. Unde, sequitur hanc congruentiam non probare formam Sacramenti debere necessario esse deprecativam.

Operatu[r] ex merit[is] Christi.

44. Tertia co[n]gruentia.

Tertia congruentia, quia hoc Sacramentum ordinatur per modum indulgentiæ ad obtinendum id, quod in judicio pœnitentiæ obtineri non potuit per modum justitiæ, propter imperfectam hominis satisfactionem, aut dispositionem.

Responsio Causæ pe[r] modum Sa[-] cramenti

Respondetur operari Sacramentum effectum suum ex propria institutione, ex qua habet præcise applicatum valorem meritorum Christi, non vero applicantur per clavem potestatis eo modo quo dispensantur indulgentiæ. Unde hæc ratio non convincit intentum, quamvis enim ostendant

præmissæ rationes congruentiam formæ deprecativæ, tamen non probant necessitatem, ita ut indicativa sit nulla.

Si dicas, misericordiam operari in hoc Sacramento solum, in aliis etiam partim justitiam, ut in Sacramento Pœnitentiæ, ac proinde hic congruit formam esse deprecativam. Admitto differentiam utriusque Sacramenti hanc esse, sed etiam misericordia applicatur tota in Baptismo, et sola, si meritum subjecti attendatur, quod nullum est. Si autem loquamur de meritis Redemptoris, sic justitia in quolibet Sacramento operatur, quia in meritis Christi habent efficaciam, ut a causa meritoria. Quamvis ergo formula Ecclesiæ Romonæ sit optima et maxime congrua, cui cohæret forma Græcorum, quæ etiam datur per modum deprecativæ, non debemus tamen aliis Ecclesiis præjudicare, donec certior aliqua declaratio hac in re emittatur ab Ecclesia, cum ex approbatione Leonis X. suppetat argumentum de valore formæ indicativæ, ac proinde per eam servari institutionem Christi; et adduci possunt ea, quæ de forma Confirmationis suo loco disseruimus *dist.* 7.

[...]ericordia [...]ustitia [...]rantur [...]Sacra-[...]entis.

45. [...]itutum [...]ramen-[...]um [...]hristo.

Ex institutione divina significans, etc. Hanc particulam non explicat hic Doctor, quia supra *dist.* 2. *q.* 1 *conclus.* 2. docuit omnia Sacramenta novæ legis instituta esse a Christo, et in specie reprobat modum dicendi eorum, qui dicunt pœnitentiam et extremam unctionem instituta esse a Jacobo Apostolo. Hic etiam responsione ad primum docet hoc Sacramentum fuisse institutum a Christo Domino. Fuit contraria sententia Hugonis *lib* 2. *de Sacramentis,* quem secutus est Magister *in hac dist.* D. Bonaventura, Alensis 4. *q.* 8. *memb. art.* 1. Altisiodorensis *lib.* 4. *Sum. tract.* 7. *cap.* 1.

[...]liqui [...]gant.

[...]rmativa [...]ntentia [...]finita.

Prior sententia est de fide, et communis Theologorum. Patet ex Tridentino *sess.* 7. *de Sacramentis in genere, can.* 4. *et sess.* 14. *de hoc Sacramento, can.* 1. *et cap.* 1. Hæc difficultas in genere est probata *dist.* 2. *cit. dist.* 1. *quæst.* De tempore autem institutionis non ita constat. Superius ostensum est non fuisse institutum, *Marci* 6. (quamvis aliqui auctores contrarium affirment,) sed insinuatum, ut dicit Tridentinum, quo modo intelligi debent, quæ dicit obiter Doctor, *dist.* 2. *quæst.* 1. *cit.* faciens mentionem illius unctionis, qua utebantur Apostoli, *Marci* 6. nam in hac quæstione, in qua per se agit de hoc Sacramento, argumentum ex Scriptura desumptum, reducit tantum ad locum Jacobi, quem dicit in responsione ad primum hujus quæstionis, fuisse promulgatorem, seu præconem Sacramenti a Christo instituti, non quod solus fuerit promulgator sed quia in libris Canonicis solus de hoc Sacramento reliquerit testimonium.

Tempus institutionis.

Efficaciter significans curationem finalem venialium, etc. Hæc clausula continet effectum Sacramenti, quem etiam in prima conclusione expressit, et in responsione ad secundum. Tres effectus numerantur in genere hujus Sacramenti, nempe alleviare infirmum, sanare corpus, si expediat, et remittere peccata, patent ex Jacobo. Circa hos effectus, qui consistunt in alleviatione, et remissione peccatorum, est controversia inter Scholasticos, quis sit effectus principalis Sacramenti, an gratia remissionis venialium, an aliud ?

46. Effectus Sacramenti. Triplex est.

Controversia circa effectum remissionis

Prima sententia est, hoc Sacramentum primario institutum esse ad tollendas reliquias peccatorum, ita D. Thomas in præsenti distinctione, quem sequitur Capreolus, Sotus ; tenuit etiam Albertus *art.* 1. *et* 2. et plures alii suæ scholæ ;

Prima sententia.

D. Thom.

Reliquiæ peccatorum.

per reliquias autem peccatorum aliqui intelligunt peccata sive mortalia, sive venialia, quæ non sunt remissa per alia Sacramenta. Alii intelligunt reatum pœnæ temporalis. Alii pravos habitus. Alii pronitatem ad peccandum, torporem et difficultatem bene operandi.

Sententia Doctoris et aliorum.

Secunda sententia est Doctoris, nempe effectum primarium hujus Sacramenti esse remissionem peccatorum venialium, quam tenet D. Bonaventura *art.* 1. *quæst.* 1. Richardus *art.* 1. *quæst* 5. Alens. 4. *part. quæst.* 5. *memb.* 7. *art.* 2. Altisiodorensis *lib.* 4. *Sum. cap. de extrema unctione quæst.* 1. Durandus *in hac dist. quæst.* 1. Gabriel *in supplemento quæst.* 2. *cap.* 2. Major *quæst.* 1. Carthusian. *quæst.* 2. Navarr. *cap.* 22. *n.* 13. asserens esse communem, quam plures alii etiam docent.

Modus remittendi.

Circa modum remissionis aliqui docent hoc Sacramentum remittere venialia inquantum excitat ad eorum detestationem formalem, aut virtualem. Ita D. Bonaventura, Durandus, Viguerius *in Summa cap.* 16. Alii dicunt remitti virtute hujus Sacramenti etiam immediate sine ulla dispositione, quod magis conforme est veritati et Doctori.

Sententia Suaris.

Tertia sententia est Suarez, qui docet effectum primarium hujus Sacramenti esse confortare animam infirmi contra difficultates illi occurentes in articulo mortis, inquantum dat robur ; secundarium vero effectum esse disponere animam ad ingressum gloriæ; ita *disp.* 41. *sect.* 1.

47. Prima conclusio.

Non tolli pœnam temporalem per Sacramentum unctionis.

Prima conclusio, effectus primarius hujus Sacramenti non est tollere reliquias peccatorum, ut hæ reliquiæ distinguuntur ab ipsis peccatis, tanquam aliquid diversum a macula peccati. Probatur in primis, quia vel illæ reliquiæ peccatorum essent pœna temporalis debita peccatis remissis; sed hæc pœna non tollitur nisi per opera satisfactoria hîc aut in altera vita per passionem purgatorii, ut constat ex iis, quæ Tridentinum docet *sess.* 14. *cap.* 8. *et* 9. et fusius ex dictis *supra* de hac materia satisfactionis *dist.* 15. neque ullum Samentum est per se institutum ad deletionem hujus pœnæ, propter solam pœnitentiam, ad quam spectat hanc pœnam ordinare per opus pœnitentiale injunctum.

Non tolli habitus vitiosos physicos.

Secundo, idem probatur quoad habitus vitiosos physicos, qui virtute Sacramenti non delentur,ut patet in convalescentibus, neque tales habitus sunt materia alicujus Sacramenti saltem primaria, sicut neque fomes tollitur virtute etiam Sacramenti, neque habitus illi, neque fomes impediunt ab ingressu gloriæ, a quibus ipsa gloria renovat.

Alius modus rejicitur.

Tertio, neque reliquiæ peccatorum rectæ dicuntur ipsa peccata mortalia aut veniala relicta post alia Sacramenta, aut de novo commissa, quia Tridentinum distinguit inter hos effectus Sacramenti *cap.* 2. nempe inter delicta, si qua expianda, et reliquias peccatorum, neque proprie peccata dicuntur reliquiæ peccatorum, ut discernitur inter peccata et reliquias.

48. Secunda conclusio Effectus primarius Sacramenti est gratia habitualis.

Secunda conclusio, effectus principalis hujus Sacramenti non est roborare infirmum contra dificultates extremas; est contra eamdem sententiam, ut explicatur a Suarez. Probatur, effectus Sacramenti primarius est in aliqua justitia habituali et effectu sibi connexo, qui statim absoluta forma et materia confertur ; sed alleviatio animæ contra difficultates, quæ occurrunt ex morbo, aut ex tentationibus Dæmonis, quæ in exitu occurrent, fit per gratiam actualem, cujus est excitare et alleviare animam per lætitiam spiritualem et fiduciam divinæ misericordiæ ; hi enim sunt effectus gratiæ actualis, et non habitualis, cujus non est prævenire voluntatem, sicut gratia excitans prævenit ; ergo non in hac

Alleviatio fit per gratiam actualem.

consistit effectus primarius hujus Sacramenti. Major patet ex communi doctrina de effectu Sacramentorum. Minor probatur ex Tridentino, quod hunc effectum refert in solam excitationem, docens modum quo alleviatur anima. *Et ægroti animam,* inquit, *alleviat et confirmat* (subjungit modum) *magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda, et labores levius fert, et tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit,* etc.

9. unda tio. Ex tudine et citate tus Sa- menti.

Secundo, effectus Sacramenti primarius est certus et infallibilis, et omnibus confertur; sed extrema unctio sæpe confertur iis, qui amiserunt usum sensus et voluntatis, in quibus pro eo statu nequit esse ulla excitatio voluntatis ad actum secundum; ergo effectus primarius Sacramenti non consistit in illa excitatione præcise.

firm. ctione aliis.

Confirmatur, non magis convenit huic Sacramento roborare excitando ad spem et fiduciam divinæ misericordiæ, quam viatico confortare ad perseverantiam in charitate et gratia, quam recepit, vel etiam pœnitentiæ finali confortare ad pacem conscientiæ, et serenitatem cum spiritus consolatione, ex quibus etiam nascitur fiducia divinæ misericordiæ principaliter, quoad vitam anteactam et remissionem peccatorum; sed effectus primarius horum Sacramentorum in his non consistit, sed in gratia habituali; ergo similiter dicendum est in proposito. Ex quibus patet ad fundamentum præfati auctoris ex Tridentino et aliis.

0. amen- um iciæ.

Admittimus enim hoc Sacramentum institutum esse ad finem superandi tentationes in exitu vitæ, et ad confortandum animam infirmi contra easdem, per fiduciam divinæ misericordiæ, quæ non solum fundatur in virtute hujus Sacramenti, sed magis in virtute aliorum, et speciatim pœnitentiæ, per quam applicatur misericordia ad remissionem peccatorum, quæ damnationem inferunt, ut sunt mortalia, cujus pœnitentiæ et vitæ Christianæ hoc Sacramentum est consummativum, et ejus efficacia quantum ad gratiam actualem consistit in excitatione illius fiduciæ, et resistentia contra tentationes et alias molestias, a quibus alleviatur anima in eo statu per auxilium gratiæ actualis, quod tempore opportuno datur, nisi infirmus ponat obicem.

Cæterum, quia effectus Sacramenti primarius in gratia habituali consistit, quæ statim datur si digne recipiatur Sacramentum, et a qua ipsum Sacramentum in *esse* signi practice primario recipit veritatem, ille erit effectus primarius Sacramenti, juxta ea quæ ei competunt, quando infunditur; quis autem sit hic effectus gratiæ habitualis, patebit ex sequenti. Oportet ergo ad veritatem practicam Sacramenti salvandam, ut in ultimo instanti completi Sacramenti infundatur effectus ejus, quando subjectum est capax; hoc autem non contingit de effectu gratiæ actualis, quæ tempore congruo datur, ut est robur contra tentationes, quando urgent infirmum agonizantem.

Tertia conclusio, effectus primarius hujus Sacramenti est gratia habitualis, ut habet annexam remissionem peccatorum venialium per se; an autem mortalium, postea videbimus. Hæc est Doctoris et magis communis. 51. Tertia conclusio. Effectus primarius Sacramenti.

Probatur, ille est effectus primarius hujus Sacramenti, qui exprimitur per formam Sacramentalem; sed remissio peccatorum exprimitur per formam, qua utitur Ecclesia Romana et Græca; ergo hæc remissio est effectus primarius Sacramenti. Minor patet ex utraque forma. Major probatur, quia forma Sacramentorum exprimit effectum Sacramenti primarium, quia expressior est in significando. Et Ratio. Ex formæ expressione.

patet discurrendo per reliqua Sacramenta; ergo idem dicendum est in hoc Sacramento.

Secunda ratio. Trident. Secundo, hunc primum effectum statuit Tridentinum *cap.* 2. de effectu hujus Sacramenti : *Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cujus unctio delicta, si quæ sunt adhuc expianda, ac reliquias peccati abstergit,* etc. Secundo autem loco statuit alleviationem animæ per excitationem fiduciæ in divina misericordia,et *canone.* 5. eumdem ordinem servat : *Si quis dixerit sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos,* etc. *anathema sit;* in quo definitur dari gratiam habitualem in hoc Sacramento, et mox subjungitur tanquam proximus effectus illius gratiæ remissio peccatorum.

52. Catechismus Romanus. Item Catechismus Romanus de hoc Sacramento : *Docebunt igitur pastores hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, et in primis leviora quidem, et ut communi nomine appellantur, venialia remittit; exitiales enim culpæ pænitentiæ Sacramento tolluntur; neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantum et Pœnitentia vi sua id efficiunt,* etc. Ex Concilio, et forma Sacramenti colligitur dari gratiam remissivam peccatorum tanquam effectus primarius et immediatus extremæ unctionis. Et hoc loco declaratur illa peccata primario intelligi venialia, et per se, non autem mortalia, quia hæc per se spectant ad Sacramentum Baptismi et Pœnitentiæ. Unde et Rituale Romanum. rituale Romanum de hoc Sacramento prohibet illud dari peccatori manifesto, qui scilicet noscitur esse in peccato mortali; ergo remissio peccatorum intelligenda est primario de venialibus.

53. Ratio ex necessitat Pœnitentiæ. Probatur ratione : hoc Sacramentum est consummativum pœnitentiæ ut dicit Tridentinum, nempe eo modo quo confirmatio dicitur complere aut consummare Baptismum; ergo supponit, per se loquendo, pœnitentiam validam in re aut æstimatione. Consequentia probatur, quia pœnitentia est medium necessarium ad salutem existenti in peccato mortali, ut patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 1. *et cap.* 4. et alias probatum est. Si loquamur de perfecta contritione, non remittit peccatum nisi in voto Sacramenti Pœnitentiæ; si de attritione, non remittit per se peccatum, nisi ut conjungitur Baptismo et Pœnitentiæ Sacramento. Quod si remittatur per accidens in aliquo Sacramento vivorum, requiritur necessario bona fides; ergo nequit remitti peccatum mortale per se, nisi per Baptismum et pœnitentiam; ergo hic effectus per se non competit extremæ unctioni. Probatur consequentia, quia usus Ecclesiæ, et ritus ministrandi hoc Sacramentum supponit Pœnitentiam veram aut præsumptam ante hoc Sacramentum.

Est medium necessarium ad saluten Trident.

54. Supponi pœnitentiam. Deinde, quodlibet Sacramentum potest applicari in ordine ad proprium effectum per se ejus; ergo infirmis per se hoc Sacramentum ministrari potest non præmissa pœnitentia, si effectus per se ejus esset remittere mortale, et consequenter præmitti deberet viatico contra ritum Ecclesiæ, quo securius in statu gratiæ reciperet Sacramentum Eucharistiæ. Vel præmissa sola unctione posset ministrari viaticum peccatori sine pœnitentia contra determinationem Ecclesiæ et Tridentini *sess.* 13. *cap.* 7. quia ad fructum et dignam sumptionem Eucharistiæ non requiritur nisi status gratiæ, qui acquiri potest per Sacramentum Unctionis, si per se institutum est ad remissionem cujuscumque peccati sive venialis sive mortalis. Trident.

Præterea, non obligaret præceptum pœnitentiæ finalis contra omnes, si hoc

Sacramentum haberet per se efficaciam ad remissionem peccati mortalis, sicut de fide est habere efficaciam remittendi peccata, prout docet Jacobus et Tridentinum, et communis Doctorum, quidquid intelligatur nomine peccatorum, sive venialia, sive etiam mortalia, sive reliquiæ peccatorum. De fide, inquam, est Sacramentum habere efficaciam circa peccata. Probatur sequela, quia quando duo remedia ordinata sunt per se ad eumdem effectum, quorum quodlibet est efficax, neutrum eorum dicit necessitatem medii, si utrumque est remedium lege ordinaria, et sine ulla subordinatione præcriptum, neutrum determinate obligat, verbi gratia, ad remissionem peccati venialis est Sacramentum Pœnitentiæ; sunt et alia plura remedia, ut docet Tridentinum *sess.* 14. *cap.*5. et ideo necessitate remissionis peccati venialis, non magis tenetur quis unum adhibere, quam aliud. Dixi plura remedia lege ordinaria statuta, et non subordinata ut excludatur instantia de Sacramento in re et voto, quia remissio data per Sacramentum in voto, subordinatur ipsi reali Sacramenti susceptioni ex lege.

[...]quivalentia habent [...]erminatam [...]essitatem.

[...]ident. [...]io limitionis.

55. Sed neque Pœnitentia in sua efficacia subordinatur extremæ Unctioni, neque extrema Unctio Pœnitentiæ quoad effectum per se unctionis, cum sit ultimum Sacramentum exituri e vita, et statu viatoris. Neutrum etiam operatur effectum in virtute alterius, sed ex propria institutione utrumque est remedium lege ordinaria institutum ad suum proprium, et per se effectum; ergo si extrema Unctio ex sua institutione remittit peccatum mortale, tollitur necessitas Pœnitentiæ in extremo in ratione medii et præcepti.

[...]bligatio [...]nitentiæ in [...]tremis.

Probatur consequentia, quia obligationem pœnitentiæ in peccatore, et in extremis colligunt Doctores ut plurimum ex præcepto naturali, quo quis tenetur providere saluti in eo tempore, quod supremum est viatori; sed provideret sufficienter per extremam Unctionem, si effectus ejus ex institutione esset delere omnia peccata etiam mortalia in eo statu et fine vitæ. Imo quod amplius est, securius per extremam Unctionem provideret, quia hoc Sacramentum non exigit dispositionem peccatoris aliam quam fidem et spem, per se loquendo, quin etiam datur iis, qui non sunt compotes suiipsius, et in iis habet effectum ex opere operato; ergo posset dari peccatoribus in ordine ad hunc effectum, quos Ecclesia novit esse impœnitentes; quod omnino absurdum est et contra ritum Ecclesiæ, qui supponit necessitatem pœnitentiæ ante hoc Sacramentum: *Fuit enim pœnitentia hominibus,* inquit Trident. *qui se mortali aliquo crimine inquinassent quovis tempore ad gratiam, et justitiam assequendam necessaria.* Ita *cap.* 1. et idem *cap.* 4. ubi docet: *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post Baptismum. Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, cum voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*, etc. et infra docet contritionem perfectam non justificare, nisi cum voto Sacramenti Pœnitentiæ, neque imperfetam sine ipso Sacramento. Eadem est doctrina Concilii *sess.* 6. *cap.* 14. de necessitate Pœnitentiæ ad recuperandam justitiam per peccatum post Baptismum amissam. Si ergo extrema Unctio haberet ex propria institutione hunc effectum, recte posset administrari peccatori impœnitenti, et salutem extra sensum constituto, cum tum non posset pœnitentiam agere, neque ad effectum hujus Sacramenti requiritur pœnitentia formalis, loquendo de effectu per se ejus.

Trident. Necessitas Pœnitentiæ.

56. His itaque suppositis de necessitate pœnitentiæ ad remissionem per se mortalis, sequitur quod eatenus est pœnitentiæ consummativum, quatenus delet illa, quæ pœnitentia non delet, etiam qua est medium ad salutem, et qua fructuose suscipitur ; oportet ergo ut habeat aliquam efficaciam circa materiam pœnitentiæ ex propria institutione, et suppleat quod subterfugit pœnitentiam fructuosam, alioquin non esset ratio cur diceretur consummativum Pœnitentiæ magis quam aliorum Sacramentorum a Patribus, ut Concilium dicit Patres hoc ei tribuere, ideoque, ut idem Concilium docet, remittit per se peccata, si quæ sunt, et patet ex forma Ecclesiæ Latinæ. Hæc autem peccata non sunt mortalia, ut jam probatum est ; ergo venialia, quæ non sunt confessa, et quibus gratia pœnitentiæ non repugnat, intelliguntur per hoc Sacramentum deleri, quo sensu est consummativum pœnitentiæ, et non aliter, inquantum remittit peccata.

Delere venialia.

Est comsummativum Pœnitentiæ.

57. Confirmatur ratio præmissa ex forma Sacramenti ; peccata mortalia nequeunt remitti nisi simul, neque Ecclesia utitur clavibus in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem partialem mortalium, neque uti potest, quamvis Sacramentum institum sit per se ad remissionem mortalium, impium enim est dimidiatam a Deo veniam exspectare, ideoque confessio integra mortalium exigitur, quia mortalia connexa sunt remissione. Sed in hoc Sacramento extremæ Unctionis iteratur tam unctio quam forma, quæ est deprecativa remissionis peccatorum, ad singulas partes determinatas, in quibus fit unctio, et completur tam unctio quam forma in suo sensu sacramentali ad singulas partes ex ritu Ecclesiæ Romanæ; ergo intelligitur ex hoc modo ministrandi Sacramentum, formam verificari præcise quoad ea peccata, quæ remissione non sunt connexa, qualia sunt venialia, alias non deberet proferri forma seorsim, donec compleretur unctio in omnibus partibus, et proferri deberet copulative quoad omnes partes simul seu collective.

Confirmatio ex forma, et materia iteratis.

Mortalia connexa sunt remissione.

Non venialia.

Dices, non dari effectum Sacramenti, nisi post ultimam unctionem. 58.

Responsio

Contra, in primis hoc non cohæret Sacramentorum doctrinæ, per quam tenetur completa forma et materia in eodem instanti dari effectum, si non sit obex. Deinde, si non datur effectus Sacramenti nisi completa ultima unctione et prolatione formæ, sequitur non esse proferendam formam usque ad ultimam unctionem, quia omnis prolatio prior est inutilis et falsa, quia non habet effectum signatum tunc, neque postea, quia Sacramentum, quod est in usu, non dicitur aliquid causare, quando jam transiit, nullum post se effectum relinquens, in cujus virtute fiat effectus remissionis.

Impugnatur.

Non esse iteranda forma et materia, s effectum haberent post ultimam Unctionem

Sed quando ultima unctio fit simul cum sua forma, non sunt formæ, aut unctiones priores, neque earum effectus est ultima unctio, quæ particularis est, et idem de forma ; neque virtute, aut significatione continet priores, neque est ordo essentialis inter ipsas unctiones et formas, quin incipiendo ab illa, quæ est ultima, consueto modo valeret Sacramentum completis reliquis. Et magis patet ex sententia eorum, qui dicunt plures simul proferendo formas, et ungendo distinctas partes perficere Sacramentum valide posse, tunc enim non servaretur necessario ordo unctionum, sicut in reipsa nulla unctio aut forma connotat aliam.

In ultima Unctione priores no contineri virtute.

Alii probant conclusionem magis destruendo fundamenta aliorum, et impugnando illam efficaciam, quæ dicitur remissionis reliquiarum peccatorum originalis et actualis. Sed quia Concilium *in* 59.

cap. 2. comprehendit hunc modum dicendi, magis congruit explicare, quid nomine *reliquiarum* intelligi posset, quamvis *in can.* 2. qui ex illo capite desumptus est, loquatur Concilium de remissione peccatorum absolute, non addendo illam particulam *reliquiarum.*

ectus arius emissio xta nunem ntiam.

Illud solum adverto sententiam communem scholæ constituere effectum primarium hujus Sacramenti in remissione, ut distinguitur ab alleviatione, qua confertur robur adversus tentationes, et apud Apostolum et Concilium Tridentinum, enumerari hos effectus tanquam diversos, et Concilium statuere effectum remissionis primo loco, ac proinde intendit esse primarium, quia effectum primarium cujuscumque Sacramenti semper primo loco enumerat; secundarium non ita, et id poscit ordo doctrinæ, quia specificatio Sacramenti, et efficacia debet dedeclarari in ordine ad hunc effectum primarium.

Contra hanc conclusionem sunt plures rationes, quæ perinde etiam impugnant fundamenta allata.

0. ima ectio.

Objicitur primo quod hoc Sacramentum non sit medium unicum et necessarium ad remissionem venialium, licet per se illa remittat, quia pœnitentia etiam remittit illa ; ergo effectus ejus primarius non est remissio venialium

onsio.

Respondetur distinguendo antecedens : Non est unicum medium quoad peccata venialia, quæ non cadunt sub pœnitentia per contritionem et confessionem, nego, quia ut dictum est, in hoc consummat extrema unctio pœnitentiam ; licet ergo pœnitentia habeat efficaciam ad remittenda venialia, limitatur ejus efficacia ad actus pœnitentis, prout comprehendunt ipsa peccata, et per confessionem subdantur clavibus tanquam materia absolutionis; aliter autem virtus Pœnitentiæ Sacramenti non extenditur ad venialia.

iter itti ialia pœni- m et onem.

61. Quomodo spectant ad hoc Sacramentum.

Alterum membrum distinctionis est, quoad peccata venialia, quæ non cadunt sub pœnitentia, hoc essse unicum medium in eo statu, quod non dependet a dispositione seu actibus pœnitentis, quod tamen aliquando habere non potest, quia sæpissime ministratur Sacramentum infirmo, qui non est integer sensu, aut sui compos; sicut ergo Sacramentum est efficax in eo casu, ita remittit venialia, quæ per nullum aliud remedium tunc remitti possunt. Accedit quod hoc sit ultimum remedium viatoris ipsum disponens ad gloriam, ac proinde cum nihil magis impediat gloriam quam peccatum, ideo tollit sua efficacia peccata venialia per se tanquam ultimum eorum remedium; congruum autem fuit, ut in potestate Ecclesiæ esset aliquod remedium remittendi hæc peccata, quamdiu quis est in statu viæ, et subditus Ecclesiæ et possit ipsum disponere ad gloriam. Unde ex hoc loco Jacobi, Chrysostomus *supra* citatus, et Beda probant Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata : et clarum est hoc Sacramentum remittere peccata ex efficacia sua, ut patet ex dictis, etiam in casu quo nequit applicari pœnitentia, aut aliud remedium remissionis.

Disponit ad gloriam, et tollit impedimentum.

Valet ut ultimum remedium.

62. Secunda objectio.

Objicitur secundo : Non oportuisse institui aliquod Sacramentum ad remissionem venialium, quia remitti possunt sine gratiæ infusione. Hæc ratio est D. Thomæ, unde patet eum non requirere ad remissionem venialis infusionem gratiæ sanctificantis, quod *supra* etiam docuimus cum Doctor *dist... quæst...*

Responsio. Plura remedia venialis.

Respondetur, licet aliquando remittatur veniale homini in via sine infusione gratiæ, per alia media, tamen remitti etiam per infusionem gratiæ, ut patet in pœnitentia, quando hæc peccata cadunt in confessionem. Aliquando etiam per Eucharistiam, cujus hic etiam est effectus, quorum efficacia in hoc non est inutilis ;

in termino autem vitæ, quo quis innititur solum divinæ misericordiæ, neque reflectit ad alia media remissionis venialium, aut aliquando reflectere nequit, necessarium est hoc medium remissionis ; necessitate dico gloriæ obtinendæ, quia, ut superius diximus, in hac materia peccata debent remitti homini existenti in gratia, venialia, inquam, in statu viæ ; locus enim remissionis peccatorum non est altera vita, in qua non est ullum meritum acceptatum ad remissionem, neque in potestate Ecclesiæ relictum, per quod subvenire posset, præter opera satisfactoria et indulgentias, quæ respiciunt tantum pœnam animarum purgatorii, et non remissionem peccati.

Remittuntur in via.

63. Objectio 3.

Objicitur tertio : Si hoc Sacramentum per se institutum sit ad hunc finem remissionis peccatorum, non oportere exspectare finem vitæ, sed aliquoties in plena sanitate illud recipere.

Responsio.

Respondent quidam apud Suarem hoc Sacramentum recipi ad plenam curationem venialium, quæ nequit fieri, dum vita durat. Contra replicat, inde sequi quod hoc Sacramentum sic deberet recipi post vitam, aut nunquam deberet recipi integris sensibus, quia infirmus potea peccabit venialiter, et quando aliquod remedium per se institutum est ad remissionem peccati, non respicit nisi illud quod inest, non vero futurum. Hæc bene dicta sunt. Sed responsio aliter interpretari debet de curatione finali peccatorum, quæ supersunt pœnitentiæ, viatico, et aliis remediis. Quod si postea peccaverit infirmus venialiter aut mortaliter, non remittitur virtute Sacramenti, sed per alia media, quia si compos est peccati, erit et pœnitentiæ. Sacramentum autem non ideo non est efficax ad remissionem, ut idem auctor admittit, licet putet hunc esse secundarium ejus effectum. Unde ex hac ratione non conficitur non esse primarium, nam gratia Sacramentalis, quæcumque illa sit, ordinatur ad liberationem a peccato, ut omnes concedunt, sive quod inest remittendo, sive quod inesse potest per excitationem præveniendo ; tamen non derogat libertati, quin homo sui compos peccare possit, neque hoc etiam derogat efficaciæ Sacramenti.

Explicatur præmissa responsio et efficacia Sacramenti.

Quando ministra[ri] potest aut debe[t].

Quod autem præfatus auctor urget consuetudinem, qua datur hoc Sacramentum homini, dum sui est compos, non refert plurimum ad intentum, quia id præcipitur quo uberiorem effectum Sacramenti acquirat per propriam dispositionem, et magis reverenter recipiat illud ; quod intelligitur de gratia sanctificante quæ datur de præsenti, cui, ut diximus, est annexa remissio omnium venialium. Cæterum non requiritur ad Sacramenti necessitatem, ut vigente sensu illud recipiatur, sicut neque ad efficaciam Baptismi, ut conferatur infanti vel adulto, quamvis in hoc habeat uberiorem effectum ex propria dispositione.

Alii respondent, ut dicit, convicti rationibus præmissis, quæ jam solutæ sunt, 64.
non dari Sacramentum absolute ad remissionem peccatorum venialium, sed ut sunt impedimentum gloriæ, ne statim homo evolet in cœlum.

Replica[tur].

Contra replicat : Quia etiam pœna temporalis sic deberet remitti, cum sit impedimentum. Deinde, sic deberet in omni mortis periculo hoc Sacramentum recipi, quia idem finis et ratio urget etiam in periculo violento. Præterea, pœnitentia in eo casu sufficit ; ergo non est necessitas instituendi hoc Sacramentum propter eamdem remissionem.

Solvitur.

Respondetur auctores illius responsionis, quicumque sunt, non ignorasse purgatorium et pœnas temporales in eo solvi pro peccatis. Unde illa additio, ut statim evo-

let homo in cœlum, non videtur alicujus Theologi ex proposito data, sed magis inventa, ut esset locus replicæ. Ad quam respondeo, aliud esse impedimentum, quod in hac vita remitti debet, quale est impedimentum peccati, quod per Sacramentum tollitur ex Jacobo et Tridentino ; aliud vero impedimentum pœnæ, de qua alia lege statutum est secundum divinam justitiam, ut solvatur hîc aut in purgatorio quod superest, solutionem autem habet in specie determinatam ipsa lege ; ideo non subest per se huic Sacramento, sed pœnitentiæ et operibus satisfactoriis, quæcumque illa sint.

iplex dimen- um oriæ. a est ex inans iam a ege cati.

65. Ad aliud quod perinde urget, sive dicatur effectus primarius, sive secundarius hujus Sacramenti remissio peccatorum. Respondeo quod ideo non ministratur existenti in periculo violento mortis, quamvis tunc subest tentationibus dæmonum, et impugnationi, quia ita institutum est. Congruentia institutionis facilis est, quia tunc non gravatur ejus libertas per morbum, quin alia remedia adhibere possit sui plene compos, et integer sensu. At infirmus corpore et gravatus per infirmitatem, aliam habet dispositionem sensuum phantasmatum et virium, quibus distrahitur, ideoque requirit excitationem specialem. Peccat autem probatio secundum sensum divisionis seu accidentis, quia quando Sacramentum habet diversos effectus per se, licet unus sit primarius, et alius secundarius, non debet conferri per se nisi in eo statu, quo attingit utrumque. Licet ergo gratia remissionis venialium sit effectus primarius hujus Sacramenti quoad gratiam sanctificantem, habet prætere effectum alleviandi infirmum per gratiam roborantem et excitantem, quæ virtute Sacramenti confertur, et per se intenditur ; non debet ergo probari ex congruentia solius finis partialis institutio, et collatio digna Sacramenti nisi addatur integer ejus finis.

datur ericulo lento rtis.

ntum irmis iclitan- ibus itur. gruen- tia tima jus. ramen- um spicit um in quo ngere ossit pletum ctum.

Quando autem Theologi loquuntur de fine primario hujus Sacramenti, seu effectus remissionis, intelligunt finem, qui ex sensu primario et expresso formæ exprimitur ; qui etiam finis trahit secum effectum secundarium, qui consistit in robore et excitatione infirmi contra tentationes ad concipiendam fiduciam divinæ misericordiæ ex effectu remissionis peccatorum omnium, tam per pœnitentiam quam etiam per hoc Sacramentum. Gratia ergo ipsius remissionis, quæ fit in hoc Sacramento per ablutionem peccatorum, qua impediunt languentem ab ingressu gloriæ, trahit secum gratiam actualem Sacramenti, et excitantem contra molestias morbi, et tentationes occurrentes, tanquam medium ordinatum ad ingressum gloriæ per remotionem impedimenti ulterioris, quod imminet succumbendo peccato, nam eo ipso quod detur remissio impedimenti quod inest, ad hunc effectum ingressus gloriæ, ut finis ipse hujus remissionis in re consequatur, providetur de hoc medio ex intentione primaria, qua remissio ipsa fit in hunc finem. 66.

Effectus primarius trahit secundarium.

Sicut in aliis Sacramentis, gratia excitans ad finem Sacramenti se habet ut medium, verbi gratia, in Eucharistia ad perseverandum, et nutriendam charitatem datur gratiæ actualis auxilium tempore congruo, in quo auxilio non consistit primarius finis Sacramenti seu effectus ; sed in gratia sanctificante, ut datur ex fine perseverantiæ, qui est specialis hujus Sacramenti finis, ex quo consequitur effectus gratiæ actualis, tanquam secundarius, seu potius ut medium, quo gratia habitualis Sacramenti attingat suum finem ad quem datur.

Gratia excitas est medium ad finem primarium Sacramenti.

Sic in proposito gratia sanctificans in remissionem peccatorum datur in hoc 67.

Sacramento ad finem ingressus in vitam, quam consequitur gratia actualis, ut medium attingendi illum finem, ex intentione scilicet primaria finis, propter quem gratiæ sanctificantis a peccatis, ad ingressum vitæ, concessæ ; nam remissio ipsa non attingit proxime finem, quamdiu homo subest periculo lapsus, ideoque hoc medium exigit, ut conjungatur suo fini. Neque aliter discurrendum est in hoc Sacramento quantum ad gratiam excitantem, quam in aliis Sacramentis servata proportione, quorum effectus primarius non consistit in gratia actuali, sed in habituali sanctificante, cui subordinatur actualis tanquam medium quo attingat finem, ad quem datur primario, sicut universim gratia actualis operans et excitans ordinatur ad gratiam sanctificantem inducendam, augendam et conservandam, non secus ac ipsa opera, ad quæ datur, sic ordinantur ad justitiam habitualem; plenitudo enim legis, charitas et observantia legis per opera, fugiendo malum et sequendo bonum. Gratia autem datur ex Patribus ad supplendam infirmitatem nostram, quam ex peccato incurrimus, et cui succumbimus in observantia mandatorum, nisi præparetur voluntas a Domino ad bonum per hanc gratiam excitantem.

Finis gratiæ excitantis.

68. Objectio 4. Quod si quis objiciat formam Ambrosianam et Venetam, quæ non facit mentionem remissionis, sicut et forma Romana.

Explicatur forma Ambrosiana. Respondetur ex dictis æquivalenter facere mentionem remissionis, in illis verbis, *ut more militis præparatus ad certamen,* etc. ubi designatur gratia sanctificans tollens impedimentum peccati, ex qua conceditur gratia actualis ut medium ad victoriam. Illa tamen est fundamentum, qua conceditur plena innocentia finalis a peccatis, quæ gravant militem, et ad finem victoriæ conceditur, et per eam magis capax est divinæ protectionis, et gratiæ auxiliantis, quam impediunt peccata.

Quarta conclusio : Hoc Sacramentum remittit mortalia per accidens, accedente dispositione congrua et bona fide suscipientis, non remittit vero per se mortalia ex propria institutione, sed solum venialia. Hæc conclusio est contra Suarem, *disp.* 41. *sect.* 1. *conclus.* 2. Bellarminum *libro* 1. *de hoc Sacramento cap.* 8. et alio, qui comprehendunt sub efficacia per se hujus Sacramenti remissionem mortalium, sicut et venialium. 69.

Remittit mortalia tantum per accidens

Conclusio quoad primam partem probata est *dist.* 9. hoc esse commune Sacramentis vivorum, et satis congruit huic Sacramento ; quoad secundam vero partem, nempe hunc non esse effectum per se hujus Sacramenti, probata est in fundamento conclusionis præcedentis ex necessitate pœnitentiæ ad remissionem mortalis, quæ sola est per se secunda tabula post naufragium, per quam salvari potest peccator a mortalibus.

Ojicitur primo : Quod si hoc Saccramentum remitteret sola venialia, quod non posset probari esse Sacramentum ; ergo intelligenda sunt etiam mortalia nomine peccatorum. 70.

Prima objectio ex natura Sacramenti.

Respondetur negando antecedens, cujus probatio est illa, ad quam *supra* respondimus *objectione* 2. contra præcedentem conclusionem, ubi ostensa est necessitas hujus remissionis, et quando fit mediante Sacramento fieri per gratiam sacramentalem, ut habet illam remissionem annexam. Responsio.

Objicitur secundo : Quod si intelligerentur illa : *Si in peccatis est,* etc. de solis venialibus, non esset locus conditionali, quia omnes habet venialia.

Secunda objectio conditionali particula.

Respondetur, particulam *si*, non necessario intelligi importare conditionem, aut

Responsio non esse conditionalem.

dubium, quando conjungitur rei factæ, ut patet ex oratione prima Ciceronis in Catilinam : *Si illustrantur*, inquit, *si erumpunt omnia non dubitat fuisse illustrata et erupta, sed supponit tanquam probata et certa, ut inde Catilina mores mutet.* Non dubitat Jacobus si in peccatis sunt infirmi, quia, ut docet cap. 2. *In multis offendimus omnes ;* et Joannes Apostolus : *Si dixerimus quod peccatum non habemus, mendaces sumus et veritas in nobis non est.* Unde Patres Milevitani, et posteriores contra Pelagianos docent Sanctos vere orare : *Dimitte nobis debita nostra,* etc.

1. [N]on [intell]igi de [morta]libus.

Deinde, si per peccata intelligeret Jacobus tantum mortalia, ratione quorum verificaretur illa conditionalis, non esset locus probandi in hoc Sacramento peccata venialia dimitti ; quod non admittunt præfati auctores. Sed non habemus fundamentum ex Scriptura, neque aliunde remitti venialia per unctionem nisi illa verba, quibus utitur Tridentinum, ad probationem hujus effectus remissionis peccatorum. Si ergo per conditionalem importantur sola mortalia (quæ contingunt regulariter non esse, quia remittuntur per priora Sacramenta rite suscepta) tota hæc clausula refertur ad mortalia tantum, de quibus esse potest dumtaxat dubium, et non ad venialia, quæ regulariter inesse supponit hæc ratio, quæ proinde seipsam destruit, ut ille textus refertur ad remissionem venialium, aut reliquiarum peccatorum ; forma autem Romana absolute profertur, et non conditionate ; ergo respective ad venialia, de quibus non est dubium regulariter ea inesse.

2. [Sec]unda [resp]onsio. [Intell]igi de [venia]libus

Respondetur secundo : Dicet particula *si* intelligatur conditionaliter, textum inteligi de venialibus, quia ex aliis Scripturæ locis, ut patet, et ex doctrina Ecclesiæ, mortalia remittuntur directe per Baptismum et pœnitentiam, quæ ad hunc effectum habent necessitatem medii ; unde qui conscius peccatorum talium accederet ad Sacramentum unctionis sine pœnitentia, esset sacrilegus. conditionalem.

Dices debere accedere cum bona fide. Responsio.

Contra, hinc colligitur quod peccatum mortale non deleatur per hoc Sacramentum directe, sed tantum per accidens, quatenus dans gratiam supposita dispositione pœnitentis requisita, tollitur mortale. Neque enim intelligo quod dicit Suarez, hoc Sacramentum delere mortale, non per accidens, neque per se, ex primaria institutione, sed medio quodam modo, quatenus scilicet institutum est ad tollendum impedimentum gloriæ, ut ad ipsam gloriam disponit, ex fine tollere impedimentum peccati mortalis et venialis. Impugnatur. Assertio obscura.

73. Impugnatur doctrina præmissa.

Hoc non intelligo, quia finis extrinsecus non dat efficaciam medio, sed medium ipsum se habet ut causa, per quam acquiritur finis ; talis ergo est efficacia Sacramenti, qua medium institutum est ad finem, qualem habet ex institutione. Quidquid autem habet ex institutione, causat per se et ex opere operato. Unde si non haberet efficaciam ad delendum mortale ex propria institutione, illud non deleret, nisi per accidens, accedente bona fide, eo modo quo cætera Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, illud tollunt. Si autem ex propria institutione habet illam efficaciam, jam per se simpliciter tollit, quia gratia sacramentalis. ut datur ad finem tollendi impedimenti, habet annexam hanc virtutem tollendi impedimentum, neque aliter Pœnitentia aut Baptismus tollunt de facto peccatum per se, nisi quia dant gratiam ad tollendum hoc impedimentum salutis per se ; quod autem non tollunt ipsum peccatum in eventu et de facto, per accidens est, et ex statu subjecti, nempe si insit in peccato, quia ad veritatem Sa-

Efficacia Sacramenti est ex institutione

Exemplum in aliis.

cramenti sufficit per se dare gratiam quæ per se remissiva est peccati.

74. Cætera etiam Sacramenta dant gratiam, cui annexa est sublatio impedimenti peccati mortalis, si ipsa gratia non habet obicem peccati in subjecto. Peto ergo an peccatum mortale sit obex gratiæ hujus Sacramenti? si non sit obex, ergo habet per se annexam remissionem ejus ex efficacia Sacramenti, ac proinde potest accedi ad hoc Sacramentum cum conscientia peccati mortalis, non secus ac ad pœnitentiam et Baptismum. Si autem peccatum mortale notum statuit obicem gratiæ, quæ datur in unctione, prout de facto statuit, sequitur quod huic gratiæ non sit specialiter talis remissio, nisi ut est annexa gratiæ, verbi gratia Eucharistiæ per accidens. Unde quod dicatur hoc Sacramentum disponere ad gloriam, intelligi debet secundum mensuram et modum suæ institutionis, et non aliter.

75. Objectio. Dices hæc sententia est magis pia et fundata in divina misericordia, et commendat efficaciam et reverentiam Sacramenti, magisque inducit homines ad ejus receptionem et ministrandi sollicitudinem.

Quomodo divina misericordia commendatur. Respondetur, non debere ita commendari efficaciam ejus, ut contemnantur media salutis necessaria, ut est pœnitentia de mortalibus, quia hoc perniciosum esset, et pietati et saluti animarum ; neque ultra regulas præscriptas Scripturæ et Conciliorum, in quibus expresse disponuntur media salutis necessaria, præsumendum

Sequenda regula Ecclesiæ certa. est de divina misericordia, sed sectanda sunt toto conatu quæ sunt certa. Nam S. Augustinus sub finem vitæ ita commendavit pœnitentiam, ut dixerit, neminem, quantumlibet sancte vixerit, debere egredi ex hac vita sine pœnitentia, neque unquam legimus dari aliquam tertiam naufragii tabulam inter sacramenta. Sufficit autem ut hoc Sacramentum remittat per accidens mortale ad reverentiam ejus et utilitatem etiam in hoc specialiter commendandam.

Respondetur ergo ad primarium argumentum remissionem peccatorum, de quibus loquitur Jacobus, esse effectum per se et primarium hujus Sacramenti, et intelligi venialia solum ex dictis. Ad illud objectum ex vi conditionalis, respondetur intelligi commode posse de venialibus, quia sæpe accedere quis potest ad hoc Sacramentum ita dispositus per plenam pœnitentiam et viaticum, quorum efficacia extenditur ad remissionem venialium etiam omnium, quæ præcesserunt ex cura et diligenti discussione, et frequenti elevatione mentis per amorem, fidem, spem, contritionem in Deum, ut omnia, peccata quoad culpam et pœnam deleant, etiam venialia, nam laboriosa pœnitentia lacrymosa et continuata aliquando perducit ad innocentiam Baptismalem, ut supponit Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 2. et hic est finis pœnitentiæ perfectæ. Unde sicut quis per continua opera satisfactoria potest in hoc mundo redimere totam pœnam temporalem, ut non patiatur ullum purgatorium in altera vita, ita etiam ex hoc sequitur etiam impetrare posse remissionem venialium per pœnitentiam, et alia media ante hoc Sacramentum ; conditionalis ergo illa excepit eos qui per alia media non satisfecerunt pro peccatis venialibus, dum accedunt ad Sacramentum. Ex his etiam patet ad Tridentinum, ubi dicit *si quæ sunt delicta,* sequitur enim modum loquendi Apostoli, patet etiam ad formam Sacramenti quæ distribuit pro materia subjecta quæ sunt venialia : *Quidquid per oculos commisisti,* etc. Tridentinum autem dicens, *si quæ sunt delicta,* etc. non intelligit, nisi id quod Jacobus per peccata intelligit, non autem antonomastice pro mortali.

76. Respons[io] ad princ[i]palem objectio[]nem.

Fundame[n]tum conditionalis adjecta.

Finis Pœnitent[iæ] innocent[ia] Baptism[a]lis restaurat[a].

7. bium ando ıtur ectus amenti. rima entia.

7. Dubitatur quando Sacramentum hoc confert suum effectum? Variæ sunt sententiæ : Prima docet dare suum effectum, quando complentur omnes unctiones, et non prius ; hæc est sententia D Thomæ *quæst.* 1. *hujus distinctionis art.* 2. *quæstiunc.* 1. *ad* 3. quem sequitur Paludanus, Sotus, Ledesma, Suarez, ut probabilem *disp.* 41. *sect.* 2. sed varie explicatur. Sotus dicit post ultimam unctionem, quæcumque illa sit, ex intentione ministri dari effectum gratiæ sanctificantis, de qua quæritur. Suarez docet dari post completam unctionem quinque sensuum, quia putat alias unctiones non esse sacramentales, sed cæremoniales, ex casu quarumdam Ecclesiarum.

Dari ul in tima tione.

Secunda sententia est, dari effectum Sacramenti partialiter, ita ut singulæ unctiones cum suis formis dent effectum proprium. Hanc puto esse Doctoris responsione ad secundum, quod est ultimum. Videtur Adriani, *in quæst.* 4. de hoc Sacramento, et Medinæ, *C. de confessione, quæstione de integritate absolutionis,* et probabilem censet Suarez.

cunda tentia ctoris.

78. Fundamentum hujus *supra* præmisimus, quia ad singulas unctiones completur sensus substantialis formæ, et subjicitur materia. Utraque applicatur per modum signi sacramentalis infallibilis veritatis et consistentis in usu; ad cujus proinde veritatem requiritur, ut effectus ejus detur in ultimo instanti completi sui *esse,* quando non supponitur obex, neque illa forma, aut unctio præmissa, dicit ordinem ad alias unctiones, aut eamdem formam repetitam in significando, neque est repugnantia ex parte effectus, nempe gratiæ, ut est remissiva peccatorum venialium per se, quia non repugnat hæc dimitti seorsim et successive, inter quæ non est connexio, quantum ad remissionem, sicut inter mortalia, neque est repugnantia ex parte peccatorum mortalium sive dicamus illa per se, aut per accidens remitti, virtute hujus Sacramenti, quia tolluntur omnia per gratiam primæ unctionis directe vel indirecte ex incompatibilitate, quam habent cum effectu ejus, directe quidem illa, quæ per organum unctum committuntur; indirecte quæ per alia organa, aut interius in ipsa mente consummantur. Non secus ac quidam asserunt peccata mortalia in casu remitti posse per absolutionem, quæ cadit directe in venialia, ut si detur a simplici Sacerdote, quando alius minister nequit haberi, vel certe quando tolluntur peccata reservata indirecte per absolutionem a non reservatis, in casu particulari.

obatur forma, eria, et ı mini- randi.

Secundo, ritus ministrandi ipsum Sacramentum id suadet, quia in nullo Sacramento repetitur eadem forma cum iteratione materiæ absolute, nisi in hoc Sacramento, quia vel significatio sacramentalis consistit in utrisque, vel in altera ex conjunctione alterius, ut suo loco diximus, quibus positis, Sacramentum applicatur quoad omnem efficaciam quam habet; ergo ex contrario sensu, ex iteratione materiæ et formæ hujus Sacramenti, sequitur diversitas effectus et efficaciæ. 79. Secunda ratio ex ritu.

Dices, forte non esse eamdem formam et materiam, sed diversas. Objectio.

Contra, a fortiori ergo habent diversos effectus, et neutra in virtute alterius est efficax. Impugnatur.

Dices, omnes formas partiales et unctiones facere unam integram indivisibilem materiam, et formam Sacramenti, quibus completis datur effectus, et non antea. Responsio.

Contra, unctiones diversæ supposita sententia contraria, qua essentialiter requiruntur, ut requiri docent præfati auctores, non faciunt unam et eamdem unctionem, quia quælibet determinate et essentialiter respicit suum proprium sub- 80. Impugnatur. Unctiones ex materia, et subjecto diversa.

jectum,et propter diversitatem instrumentorum peccandi necessario iterantur, quæ instrumenta sicut diversa sunt in actione et virtute, ita etiam ut diversa unguntur. Ergo unctiones neque in ratione specifica unctionis sacramentalis, neque etiam ratione subjecti proximi et proprii cujusque unctionis faciunt unum.

Formæ similiter expressio unctioni accommodata. Primum disjunctum.

Item probatur de forma, quia vel ex sensu suo substantiali et essentiali refert subjectum unctionis in expressa sua significatione, ut si dicatur : *Quidquid per visum commisisti,* etc. vel non requiritur essentialiter ad sensum formæ ut exprimatur subjectum unctionis, sed tantum dicatur : *Quidquid commisisti,* etc. Si primum dicatur, sequitur eadem ratio, quam pro diversitate unctionis adduxi, nempe formas ut diversas, et inquantum diversas requiri, quia ut quælibet exprimit proprium subjectum unctionis, nequit etiam in significatione coalescere cum alia, sicut neque hæc orationes: *hoc est corpus meum; hic est sanguis meus,* etc. quamvis exprimant partes quæ ad idem corpus vivum spectant. Quælibet enim ex his significat suum significatum per modum totius in *esse* significati, et in modo significandi, quamvis coalescat in unum Sacramentum totale per modum pastus integri; eodem modo quælibet forma unctionis absolute significat in ordine ad subjectum proximum unctionis, sive ipsam unctionem, sive effectum sacramentalem, ad quem profertur; ergo nequit coalescere cum alia in significando.

81. Secundum disjunctum.

Si autem dicatur alterum disjunctum, nempe illam expressionem non esse de essentia formæ, ut, *per visum,* etc. a fortiori sequitur intentum, quia eadem forma etiam repetita, nequit cum seipsa componere, quia compositio est unio disjunctorum; ergo sicut completur in prima unctione sensus essentialis formæ, ita etiam datur effectus proportionatus, quia supponit materiam sufficientem, alias nequiret proferri vere et sacramentaliter.

Idem cum seipso non componit.

Si dicas, omnes unctiones esse unam et integram materiam requisitam essentialiter, sequitur perinde formam non posse proferri, nisi semel in ultima unctione, vel certe simul protrahendo ejus prolationem unicam per singulas unctiones.

Responsio rejicitur.

Vel dicas, quare non posset similiter pluries repeti forma Baptismi, Confirmationis, et aliorum Sacramentorum, super eadem omnino materia, si dicas formam pœnitentiæ iterari super eamdem omnino materia, ut si eadem peccata sæpius quispiam confiteatur.

Contra, hoc nihil est, quia materia, qui sunt actus pœnitentis, variatur, et fit diversum numero Sacramentum, et habet diversum effectum; ergo cum quælibet prolatio formæ unctionis sit prolatio ejus sacramentalis, (id est, qua instituta est a Christo in ordine ad effectum causandum ipsa forma, et sic etiam intendit Minister proferre sacramentaliter), sequitur poni omnia requisita ad effectum ejus, cui non supponitur obex ex parte subjecti, quia supponimus subjectum esse capax de se effectus Sacramenti, et manere in eodem statu, ut si non sit sui compos. Deinde sensus sacramentalis formæ completur, quando completur sensus quem habet de rigore sermonis; ergo etiam sensus sacramentalis hujus formæ toties completur, quoties integre profertur præmissa unctione. 82.

Sensus de rigore sermonis est sacramentalis.

Tertio denique, licet Sacramentum extremæ Unctionis numeratur tanquam unum inter septem Sacramenta, non sequitur esse unum unitate indivisibilitatis, sed sufficit ut sit unum unitate integritatis, quæ unitas consurgit ex diversis partibus, non solum in *esse* actionis et 83.

Hoc Sacramentum non est unum indivisibiliter.

verborum, sed etiam in ratione signi et signati. Hoc patet in Sacramento Eucharistiæ, et in Sacramento Ordinis, quæ similem unitatem tantum habent, et in quibus formæ et materiæ partiales habent singulæ suos effectus distinctos; ergo similiter in proposito non tollit unitatem proportionatam Sacramento Unctionis, ut sit hoc modo tantum unum, quæ singulæ ejus partes integrant unum totale Sacramentum completæ remissionis peccatorum, disponens hominem ad exitum.

gruen-tia ...ne, et ...itutio-...e. Accedit ultimo sic esse magis congruum institutioni, et fini hujus Sacramenti, quod ministratur valide infirmis etiam agonizantibus (ut patet ex praxi et ritualibus) quo ejus effectus daretur partialiter, et quælibet unctio cum sua forma esset efficax, quia sic semper fructuose ministratur, et pericula mortis imminentis sic poscunt; nam si Sacramentum esset solum efficax in ultima unctione, sæpe frustraretur suo effectu et fructu, cum illa ante mortem nequeat perfici, neque videtur alioquin potuisse ministrari sine peccato Sacramentum, quando probabiliter videtur infirmus expiraturus ante completum Sacramentum quoad totum essentiale requisitum ad effectum Sacramenti.

...4. ...l Sotus ...ltima ...tione? ...ugna-tur. Unde ut evitetur hoc inconveniens, Sotus dicit illam esse ultimam unctionem completivam Sacramenti, quæ est talis ex intentione Ministri, quod recte impugnat Suarez *præfato loco,* quia efficacia propria, et institutio Sacramenti non dependet, neque limitari potest a Ministro, aut ejus intentione, quæ nequit aliquid facere substantiale, quod alioquin non sit substantiale. Verum quod subinde ex hoc deducit unctiones in lumbis et aliis partibus præter organa sensuum non esse sacramentales, sed tantum cæremoniales, in quibusdam Ecclesiis inductas, non videtur mihi verum, aut congrue dictum, quia ille ritus est Ecclesiæ Romanæ, ut patet ex Florentino et Tridentino, quæ sine discrimine ullo annumerant illas unctiones aliis Sacramentalibus, seu iis quas putat ille auctor esse essentiales; sine ullo, inquam, discrimine aut limitatione assignant formam, materiam et effectum hujus Sacramenti, quibus annumerari non deberent cæremoniales in eadem forma et materia, neque unquam Ecclesia Romana confudit cæremonias cum substantia Sacramenti, neque unquam usa est materia et forma Sacramenti ad alios effectus, loquendo de materia proxima, nisi ad effectus sacramentales.

...tentia ...arez. ...ugna-...ur. Unctionem in renibus esse sacramentalem, non cæremonialem. Ritus non confundi cum substantia Sacramenti.

85. Romana Ecclesia servat traditionem. Præterea, si excludantur duæ illæ unctiones cum repetitis formis ab efficacia Sacramenti, aut substantia ejus, dicendo tantum esse cæremoniales, eadem libertate possunt dici cæteræ omnes esse cæremoniales. Ritus enim Ecclesiæ Romanæ servat integram traditionem Apostolorum Petri et Pauli, ac proinde nunquam adhiberet illas unctiones cum propriis formis, nisi essent sacramentales. Neque refert quod omitti possint, vel omittuntur in quibusdam Ecclesiis, et circa personas determinatas, quia hinc non colligitur, nisi tantum unctionem in illis partibus esse materiam liberam, neque essentialiter requiri, ac proinde ex congrua ratione honestatis Christum instituisse, ut omitti possunt; tamen si adhibeantur, erunt efficaces, sicut cæteræ unctiones, et ex hoc ritu omissionis earum unctionum sequitur confirmari sententiam quam propugnamus, nam si illæ unctiones adhibitæ, ut mihi omnino certum est, sunt efficaces, et habeant effectum proprium, qui alioquin non datur sine ipsis aut aliis æquivalentibus; eodem modo cæteræ unctiones et formæ non sunt minoris efficaciæ, ergo etiam similiter habebunt proprium effectum quando complentur.

Omissio ipsarum non probat esse rituales, sed liberas.

86. Suarez. Dari effectum per ultimam sensuum unctionem in virtute priorum.

Respondet ergo Suarez ad casum positum de ultima unctione, dari gratiam sacramentalem quando ultima unctio sensus finitur, et illam agere in virtutem omnium præcedentium quæ essentialiter requiruntur, juxta modum quo disseruit de modo agendi Sacramentorum, quæ consistunt in usu. Quod si non finiantur simul, illa quæ erit ultima, agit in virtute reliquarum.

Impugnatur. Disparitas inter unctionem et Baptismum in significando et causando.

Hunc modum agendi *in dist.* 1. suo loco impugnavimus, et quidquid sit de Sacramento, cujus significatio consistit in indivisibili, nequit hæc doctrina applicari extremæ Unctioni, quæ integratur ex diversis unctionibus et formis iteratis, quarum quælibet est completæ significationis sacramentalis independenter ab alia. Non ita vero se habent forma et materia Baptismi, verbi gratia, quia nulla pars formæ est completæ significationis sacramentalis sine alia, neque ablutio ulla nisi ut accedit forma completa, et complete prolata; ergo maxima est disparitas. Dato etiam quod ille modus causandi sit proprius Sacramenti, ultima autem unctio cum sua forma neque significatione, neque in ratione actionis aut prolationis æquivalet prioribus; ergo non includit illas in sua virtute, neque illæ ultimam.

Ultima non æquivalet prioribus.

87. Aliud dictum impugnatur.

Quod addit de ultima, quæ in reipsa contingit, ut si infirmus moriatur, antequam compleantur unctiones omnium sensuum, videtur sine fundamento et libere dici; nam si significatio practica, et ex instituto Sacramenti essentialiter consistit in omnibus simul, et in nulla seorsim, sequitur non applicari Sacramentum, qua tale est, nisi omnes compleantur, sicut non applicatur Baptismus in ullo casu, quo deficiat aliqua particula essentialis formæ. Si enim significatio sacramentalis supponit essentialiter formas repetitas aut iteratas, sequitur non compleri illam significationem, donec totum ejus fundamentum, seu materia ponatur in esse; aut si oppositum dicatur, sequitur intentum, nempe quamlibet unctionem cum sua forma habere significationem sacramentalem, ut præmissum est.

Non dari effectum non completo essentiali Sacramenti.

Ex his facilis est responsio ad fundamenta opposita.

88. Prima objectio. Ex communibus regulis Sacramentorum.

Objicitur primo, nihil asserendum esse in hoc Sacramento præter communem legem Sacramentorum, nisi traditio Ecclesiæ, aut principia tradita id probent; communis autem lex Sacramentorum, quæ in usu consistunt, est unicam gratiam conferre quando complentur; extremam autem Unctionem dare toties gratiam partialem per singulas unctiones et formas, aut tollere unum peccatum sine alio est valde extraordinarium.

Responsio. Aliter Sacramentum indivisibile, aliter divisibile causant, et perficiuntur.

Respondetur, concedendo majorem et minorem in iis Sacramentis, quæ sunt unum unitate indivisibilitatis, et negatur in aliis, quæ sunt unum tantum unitate integritatis; nam et in Eucharistia in *fieri*, quælibet forma habet significationem et efficaciam propriam, et in Sacramento Ordinis, idem dicendum etiam in Sacramento Unctionis, et hoc ex ratione generali formæ sacramentalis, et efficacia, et ex ratione et ritu speciali ipsius unctionis, quo utitur Ecclesia Romana; hinc negatur subsumptum.

89. Replica ex modo significandi formæ.

Dices, formæ partiales in Eucharistia sunt indicativæ, in ordine vero imperativæ; extremæ Unctionis tantum deprecativæ. Unde singulæ non significant actualem efficaciam, neque deprecativæ habent veritatem ex qua necessario debeat poni effectus ad singulas particulas precationis, sed satis est quod pro illo tempore, pro quo petitur et completur oratio, ponat effectum; ergo dispar est ratio de unctione et ordine

Solvitur.

Respondetur, formam esse deprecativam, indicativam, aut imperativam, nihil

facere ad ejus veritatem ex instituto Christi, convenientem; hæc enim veritas fundatur in assistentia Dei, quæ ponit effectum formæ infallibiliter, completo sensu formæ; completur autem sensus perfectus formæ, quando supposita unctione correspondente profertur, sacramentaliter, ut fit in proposito. Argumentum haberet aliquem locum si præter formas repetitas daretur alia forma completa hujus Sacramenti verbalis, quam partiales formæ, seu potius ipsa forma, quæ iteratur, componeret, quia dici posset significationem sacramentalem primo fundari in illa forma; sed in proposito non datur talis, neque formæ unctionis componunt aliquid per modum unius orationis completæ, ex quo negatur assumptum.

...nificationis ...acticæ ...damentum.

90. Objicitur secundo, effectus hujus Sacramenti est indivisibilis, ita ut per partes nequeant dari, quia in remissione peccatorum est connexio inter peccata mortalia; inter venialia vero licet non sit talis connexio, tamen idem veniale committitur aliquando per plures sensus ; ergo nequit remitti, nisi quando fit unctio omnium sensuum per quos committitur.

...cunda ...jectio. ...ndivisibilitate ...ectus.

Respondetur, negando primum suppositum, nempe mortalia remitti per se virtute Sacramenti hujus.

...ponsio.

Ad secundum suppositum negatur etiam, quia non est idem veniale, sed diversa, tot enim sunt appetitus interiores sensitivi, quot sunt sensus, ut bene Doctor alias; et consequenter tot sunt etiam delectationes inordinatæ in voluntate, quotquot in appetitu, licet idem sit objectum, secundum diversas tamen rationes delectabilis, secundum inclinationem particularem hujus aut illius sensus movet appetitum correspondentem, ex qua motione sequitur diversa delectatio in voluntate, sicut etiam in appetitu; diversus etiam consensus, ut applicat hunc vel illum sensum ad perceptionem objecti ob delectationem consequentem ex tali perceptione, et diversam. Non erit ergo idem peccatum veniale, sed diversa numero, etiam per diversos actus voluntatis applicantis diverse sensus ad idem objectum sub diversis rationibus delectabile. Quod si objectum afficiat unum tantum sensum, ita ut voluntas utatur aliis potentiis in ordine ad illam delectationem, tunc peccatum erit unicum, et deletur per unctionem illius sensus, in quo principaliter committitur, ex quo patet ad rationem objectam. Alia dubia circa subjectum hujus Sacramenti, Ministrum, præceptum, omitto, quæ legi possunt apud Auctores passim, et Summistas; hæc enim potiora sunt quæ tetigit Doctor in littera, et spectant ad essentiam Sacramenti.

Circa idem objectum committi plura peccata venialia simul.

DISTINCTIO XXIV.

(Textus Magistri Sententiarum.)

De Sacramento Ordinis.
De ordinibus ecclesiasticis, quot sint.

Nunc ad considerationem sacræ Ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus sive ordines, sicut ex sanctorum Patrum dictis aperte traditur et capitis nostri, scilicet Jesu Christi, exemplo monstratur, qui omnium officia in semetispo exhibuit, et corpori suo, quod est Ecclesia, eosdem Ordines observandos reliquit.

Septem autem sunt propter septiformem gratiam sancti Spiritus, cujus qui non sunt participes ad gradus Ecclesiasticos indigne accedunt; illi vero, in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cum ad Ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

A. Dubium 1. Aug. lib. 2. p. 3. c. 4. Quare septem sunt ordines. Isai. 11. Clem. Pap. in epist. 2. ad Jacobum Apostol. de sacris vestibus, et habetur dist. 23. c. Tales.

Quales assumendi sunt ad clerum.

B Canon.

« Tales autem ad ministerium spirituale eligendi sunt Clerici, qui digne possint dominica Sacramenta tractare. Melius est enim Domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui ordinatori grave onus inducant. » Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformi gratia Spiritus sancti sint decori; et quorum doctrina et conversationis forma eadem gratia in aliis transfundatur, ne cœlestes *margaritas* spiritualium verborum officiorumque divinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In Sacramento igitur septiformis Spiritus septem sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarii, Lectores, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes; omnes tamen Clerici vocantur, id est, *sortiti.*

Matth. 7. Dubium 2.

De corona et tonsura.

Corona enim signaculum est, quo signantur in partem sortis ministerii divini. Corona regale decus significat, et servire Deo regnare est. Unde ministri Ecclesiæ Reges esse debent, ut se et alios regant, quibus Petrus ait : *Vos estis genus electum, regale Sacerdotium,* etc. Summitas capitis desuper nudatur, ut eorum mens ad Dominum libera monstretur, quæ, *revelata facie, gloriam Dei* contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis; denudatio capitis est revelatio mentis. » « Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli usque ad revelationem sen-

Dubium 3. Hugo ub. 2. parte 3. c. 1. I. Petr. 2. 9. 2. Cor. 3. 18.

suum, scilicet oculorum et aurium, » ut vitia in corde et opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum et intelligendum verbum Dei præpediatur mens, pro quo servato reddetur in excelsis corona. « Tonsuræ autem Ecclesiasticæ usus a Nazaræis exortus videtur, qui, prius crine servato, denique ob vitæ continentiam caput radebant et capillos in igne sacrificii ponebant. Hinc usus inolevit, ut qui divinis cultibus mancipantur quasi Nazareæi, id est, sancti, crine posito inveniantur, sicut ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis, sume gladium acutum, et duc super caput tuum et barbam.* In Actibus etiam Apostolorum, Priscillam et Aquilam hoc fecisse, legimus. Paulus quoque et alii quidam discipuli Christi hoc fecerunt. » Recte ergo in quibuslibet gradibus constituti *Clerici* vocantur; quorum nomina et rationes nominum Isidorus exponens ait: « *Cleros* et clericos hinc appellatos esse credimus, quia Mathias electus est sorte, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. *Cleros* enim Græce, Latine *sors* vel *hæreditas* dicitur. Ideo ergo dicti sunt *clerici*, quia de sorte sunt Domini, vel quia Deum partem habent. Generaliter vero *clerici* nuncupati sunt omnes qui in Ecclesia Christi serviunt, quorum gradus et nomina sunt hæc: Ostiarius, Lector, etc. »

um 4. o ubi a c. 2. lib. Eccles. 4. 6. 18. h. 5. 1. 18. et 21. or. 11. lib. etym. 12. et egat. t. 21. p. eros. t. 1. ner. 3. 18.

De Ostiariis.

Ostiarii idem et Janitores sunt, qui in veteri Testamento lecti sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus; dicti autem *ostiarii*, eo quod præsint ostiis templi. Ipsi enim, tenentes clavem, omnia intus et extra custodiunt, atque inter bonos et malos habentes judicium, dignos recipiunt, indignos respuunt. Unde et eis: cum ordinantur, claves Ecclesiæ dantur ab Episcopo, et dicitur eis, « Sic agite, tanquam rationem Deo reddituri pro rebus, quæ clavibus istis recluduntur. » Hoc officium Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes et ementes ejecit de templo. Ipse enim se *ostiarium* significans dicit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur et ingredietur et egredietur et pascua inveniet.*

c. lib. 7. etym. c. 12. in fine. 1. Paral. 26. 5. Ex IV. Concil. Carth. cap. 6. De consecr. dist. 23. cap. Ostiarii, et Hugo ubi supra c. 5. Joan. 2. 15. Joan. 10. 9.

De Lectoribus.

Secundus est gradus *Lectorum*. « Lectores a *legendo*, sicut Psalmistæ a *Psalmis canendis* vocati sunt. Illi enim prædicant populis, quid sequantur; isti cantant, ut excitent ad compunctionem animos audientium; licet quidam lectores ita miserabiliter pronuntient, ut quosdam ad luctum et lamentationem compellant. Iidem etiam *pronuntiatores* vocantur, quod porro annuntiant, quia tam erit clara eorum vox, ut etiam longe positorum aures adimpleat. » « Ad lectores autem pertinet lectiones pronuntiare, et ea quæ Prophetæ vaticinaverunt, populis prædicare, » ut jam ex officio legat in Ecclesia prophetias et lectiones. « Unde et ei, vidente populo, traditur ab Episcopo codex

D. Hugo ibidem cap. 6. Isid. lib. 7 etym. c. 12. et dist. 21. c. Cleros. Idem lib. 2. de off. c. 11. et dist. 25. cap. Perlectis. Ex Concil. Carth. IV. cap. 8. Dist. 23. c. Lector. Dubium 1.

divinarum lectionum, et dicitur : Accipe, et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter impleveris officium, partem cum his qui bene verbum Dei ministraverint. Qui ad hunc gradum provehitur litterarum scientia debet esse instructus, ut sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distincte legat, ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat, quid *indicative*, quid *interrogative* sit legendum, ubi sit in oratione facienda *distinctio*. Hæc enim male servata intellectum turbant et alios ad risum provocant. Auribus et cordi consulere debet vox lectoris. Hoc officium Christus implevit, cum in medio seniorum librum Isaiæ aperiens, distincte ad intelligendum legit : *Spiritus Domini super me,* etc. Ex quo lectoribus intelligi datur, quia gratia spirituali clarere debent qui aliis verbum Dei annuntiant. Hîc ordo formam et initium a Prophetis accepisse videtur, quibus dicitur : *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* »

Luc. 4. Isai. 61. Isai. 58.

De Exorcistis.

E. Hugo ubi supra c. 7. Isid. lib. 7. Etym. c. 12 et in causa dist. 21. c. Cleros. Dist. 25. cap. Perlectis. Luc. 4. 22. Ex Concil. Carth. IV. c. 7. et Isid. ubi supra

Tertius est ordo *Exorcistarum.* « Exorcistæ autem ex Græco in Latinum *adjurantes* vel *increpantes* vocantur ; invocant enim super catechumenos et super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini, adjurantes per eum, ut egrediatur ab eis. » « Ad Exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere manusque super energumenos et catechumenos in exorcizando imponere. » Debet autem habere spiritum mundum qui spiritibus immundis imperat, et malignum expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno ne medicina, quam alii facit, sibi non prosit, et dicatur ei : *Medice, cura teipsum.* Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi librum exorcismorum ; et dicitur eis : « Accipite, et habetote potestatem imponendi manus super energumenos vel catechumenos. » « Hoc officio usus est Dominus, quando saliva sua tetigit aures et linguam surdi et muti, dicens : *Ephetaquod est adaperire,* per hoc docens, nos spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum et ora ad confitendum, ut, pulso dæmone, Spiritus sanctus vas suum recipiat. » Hoc etiam officio usus est Christus, cum dæmoniacos multos sanavit. « Hic ordo a Salomone videtur descendisse qui quemdam modum exorcizandi invenit, quo dæmones adjurari ex obsessis corporibus pellebantur ; huic officio mancipati Exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in Evangelio : *Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri*, scilicet Exorcistæ, *in quo ejiciunt?* »

cap 13. dist. 13 cap. Exorcist Marc. 7 34. Matth. 8 16. Luc. 8. 3 Dist. 21 cap. Decretis Gloss. 3 Reg. 4. Josephi lib. 8. antiq. cap. 2

De Acolythis.

Quarto loco succedunt *Acolythi.* « Acolythi vero Græce, Latine *ceroferarii* dicuntur a deportandis cereis, quando legendum est Evangelium vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria et deportantur ab eis, non ad effugandas aeris tenebras, cum Sol eo

F. Hugo u supra c. Isid. c. lib. præalle dist. 21. Cleros Joan. 1. Dist. 25 cap. Perlecti

Concil. Carth. ..p. 6. ..n. 8. 12. ..od. 27. ..vit. 6. ..t 23. ..od. 25. ..bium 2.

tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum; ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua legitur : *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* » « Ad Acolythum pertinet præparatio luminarium in sacrario; ipse cereum portat, ipse urceolum cum vino et aqua suggesta pro Eucharistia Subdiaconis præparat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab Episcopo, qualiter in officio suo agere debeant, ab Archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo et urceolum vacuum. Hoc officium Dominus se habere testatur dicens : *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulat in tenebris.*» Hujus officii formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant, et accendebant igne cœlesti ad illuminandas tenebras æquilonares.

De Subdiaconis.

G. ..d. ibid. ..ugo ubi ..ra c. 6. et in ..ecret. ..ist. 21. ..Cleros. ..Esd. 2. ..ist. 25. ..cap. ..rlectis. ..d. de ..en. off. ..ib. 2. ..10. et ..egor. in ..egist. ..ist. 42. ..ib. 1. ..a. 52. Concil. ..rth. IV. ..ap. 5. ..n. 13. 5.

Quintus est ordo *Subdiaconorum.* « Græce Hypodiaconi vocantur, quos nos Subdiacones dicimus; qui ideo sic appellantur, quia subjacent præceptis et officiis Levitarum. Oblationes enim in templo a fidelibus suscipiunt et Levitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocabantur, id est, in *humilitate Domino servientes.* » « Ad Subdiaconum pertinet calicem et patenam ad altare Christi deferre, et Levitis tradere eisque ministrare, urceolum quoque et aqua-manile et manutergium tenere, Episcopo et Presbyteris et levitis, pro lavandis ante altare manibus aquam præbere. » His lex continentiæ imponitur, quia altari propinquantes, vasa corporis et sanguinis Christi portant; unde illud implere debent: *Mundamini qui fertis vasa Domini.* « Ad hos etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari, quantum sufficere possit populo, nec non corporalia et pallas et substratoria lavare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi patenam et calicem vacuum, ab Archidiacono vero urceolum cum aqua-manili et manutergium. Hoc officio usus est Dominus, quando linteo se præcinxit, et mittens aquam in pelvim, pedes discipulorum lavit et linteo tersit. »

De Diaconis.

H. Hug. lib. 2. part. 3. cap. 10. Num. 3. 6. 10. Num 4. 5. 8. 24.

« *Diaconorum* ordo sextum tenet locum propter senarii perfectionem. Hic ordo in veteri Testamento a tribu Levi nomen accepit vel traxit, dicuntur enim et *Levitæ.* Præcepit quippe Dominus Moysi, ut post ordinationem Aaron et filiorum ejus prorsus tribus Levi ad divini cultus ministeria ordinaretur et consecraretur Domino, et servirent pro Israel coram Aaron et filiis ejus in tabernaculo, ipsique gestarent arcam et tabernaculum et omnia vasa ejus, et in circuitu tabernaculi excubarent, et in transportando tabernaculo ipsi deponerent rursumque componerent. A vingintiquinque annis et supra jussi sunt servire in tabernaculo; quam regulam in novo Testamento sancti Patres consti-

Numer. 18. Dist. 78. Isidor. 7. Dubium 3.

Etym. c. 12. Dist. 21. cap. Cleros. Dist. 25. cap. Perlectis.

tuerunt, quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. » « Levitæ ergo ex nomine auctoris vocati sunt; de Levi enim Levitæ exorti sunt, a quibus in templo mystici Sacramenti mysteria explebantur. Hi Græce *Diaconi,* Latini *ministri* dicuntur, quia sicut in Sacerdote consecratio, ita et in Diacono ministerii dispensatio habetur. » « Ad Diaconum pertinet assistere Sacerdotibus et ministrare in omnibus quæ aguntur in Sacramentis Christi, scilicet in baptismo, in chrismate, in patena et calice, oblationes quoque inferre et disponere in altari, componere etiam mensam Domini et vestire, crucem ferre et prædicare Evangelium et epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus vetus Testamemtum, ita Diaconibus novum prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum et recitatio catechumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominum, ipse donat pecem et ipse annuntiat. »

Num. 4.

Quod autem huic ordini a Moyse statutum est, hoc etiam in novo Testamento repræsentatur, cum Diacono super lævum humerum stola ponitur, et casula in diebus jejunii complicatur; quia quiquid laboris et sustinentiæ in hac vita toleratur, quasi in læva portatur, donec in dextra, id est, in æternitate, requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quando, ut legitur in Actibus Apostolorum, *septem viros plenos Spiritu sancto* ad hoc officium elegerunt, et oratione præmissa, manus eis imposuerunt. Unde et consuetudo inolevit, ut in omni matrice Ecclesia septem Diacones circa Christi aram quasi septem columnæ assistant. Hi sunt septem Angeli tuba canentes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet, Timotheo scribens. « Hi cum ordinantur, solus Episcopus eis manum imponit, quia ad ministerium applicantur. » Ponit eis orarium, id est, stolam, super lævum humerum, ut per hoc intelligant, se accepisse *jugum Domini suave,* quo ad sinistram pertinentia, divino timori subjiciant. Accipiunt et textum Evangelii, ut intelligant, se esse præcones Evangelii Christi. Hi autem, antequam ordinentur, probentur, ut docet Apostolus, et et sic ministrent, nullum crimen habentes. « Hoc officio usus est Christus, quando post cœnam Sacramentum carnis et sanguinis discipulis dispensavit, et quando Apostolos dormientes ad orationem excitavit dicens: *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.* »

Isidor. ubi supra c. 8. Act. 6. 3. De consec. dist. 2. cap. Episcopus Apoc. 8. 2. 1. Tim. 3. 8. Ex Concil. Carth. IV. cap. 4. et Isidorus de gen. off. c. 8. dist. 23. cap. Diaconus Matt. 11. 30.

1. Tim. 3. 10. Matt. 26. 41. et 26. Luc. 22.

De Presbyteris.

Septimus est ordo *Presbyterorum.* « Presbyter Græce, senior interpretatur Latine. Non modo pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem et dignitatem, quam acceperunt, *Presbyteri* nominantur; » « qui morum prudentia et maturitate conversationis præcellere debent in populo, sicut scriptum est: *Senectus venerabilis est, non diuturna nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, et ætas senectutis vitæ immaculata.* »

1. Hug. cap. 11. lib. pr. allegat. Isidor. etym. c. 13. dist. 21. cap. Cleros. Sap. 3. Dist. 2. Paral. 1. supra. Act. 8.

« Ideo autem et Presbyteri *Sacerdotes* vocantur, quia *sacrum dant*; qui, licet sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent, sicut Episcopi, quia ipsi nec chrismate frontem signant, nec Paracletum dant, quod solis deberi Episcopis, lectio Actuum Apostolorum demonstrat. » Unde et apud veteres iidem Episcopi et Presbyteri fuerunt, quia illud est nomen dignitatis, hoc ætatis. « *Sacerdos* nomen habet compositum ex Græco et Latino, quod est *sacrum dans*, sive *sacer dux*. Sicut enim Rex a *regendo*, ita Sacerdos a *sanctificando* dictus est; consecrat enim et sanctificat. *Antistes* Sacerdos dictus est ab eo, quod *ante stat*, primus enim est in ordine Ecclesiæ. Ad Presbyterum autem pertinet Sacramentum corporis et sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere et dona Dei benedicere; » qui cum ordinantur, inunguntur eis manus, ut intelligant, se accepisse gratiam consecrandi et charitatis opera debere ad omnes extendere. Accipit et stolam, quæ tenet utrumque latus, quia debet esse munitus armis justitiæ contra adversa et prospera. Accipit etiam calicem cum vino et patenam cum hostiis, ut per hoc sciat, se accepisse potestatem *placabiles Deo hostias* offerendi. Hic ordo a filiis Aaron sumpsit initium. Summos enim Pontifices et minores Sacerdotes instituit Deus per Moysen, qui ex præcepto Dei Aaron in Summum Pontificem, filios vero ejus unxit in minores Sacerdotes. Christus quoque *duodecim elegit discipulos* prius, *quos et Apostolos vocavit*, quorum vicem gerunt in Ecclesia majores Pontifices. Deinde *alios septuaginta et duos discipulos designavit*, quorum vicem in Ecclesia tenent Presbyteri. Unus autem inter Apostolos Princeps extitit Petrus, cujus Vicarius et successor est Pontifex Summus, unde dicitur *Apostolicus*, qui et *Papa* vocatur, scilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat Presbyter, Apostolus scribens Timotheo ostendit, ubi nomine *Episcopi* Presbyterum significat. Hoc autem officio usus est Christus, cum *seipsum in ara crucis obtulit*, idem Sacerdos et hostia, et quando post cœnam panem et vinum in corpus suum et sanguinem commutavit. Ecce de septem Ecclesiæ gradibus breviter elocuti, quid ad quemque pertineat, insinuavimus.

t. 25.
cap. lectis.
ium 4.
. 6. c.
lib. 2.
gen.
cap. 7.
t. 21.
princ.
. 5. 8.
d. 29.
tt. 10.
tt. 16.
. 6. 13.
1. Tim. 3. 2.
Matt. 27.
Hebr. 10. 11.
Matth. 16. 18.
Dubium 5.

Qui dicuntur ordines sacri.

Cumque omnes spirituales sint et sacri, excellenter tamen canones duos tantum *sacros ordines* appellari censent, Diaconatus, scilicet et Presbyteratus, quia « hos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse », et de his solis præceptum Apostoli habemus. « Apostoli enim in singulis civitatibus Episcopos et Presbyteros ordinaverunt; Levitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus; Subdiaconos vero et Acolythos, procedente tempore, Ecclesia sibi constituit. »

1. Tim. 3.
Actuum 6.
De ætat. et qualit. ord. c. A. multis.

Quid sit quod hîc dicitur Ordo?

K. Dubium 6. Si autem quæritur, quid sit quod hîc vocatur *Ordo*; sane dici potest, signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis *potestas* traditur ordinato et *officium*. Character igitur spiritualis, ubi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines Sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia, confertur, quam figurant ea quæ ibi geruntur.

De nominibus dignitatis et officii.

L. Isid. lib. 7. etym. c. 12. c. Cleros. August. 19. de civ. Dei, cap. 19. Ezech. 33. Dist. 21. c. Cleros, quasi per totum.

Sunt et alia quædam, non ordinum, sed dignitatum vel officiorum nomina. Dignitatis simul et officii nomen est Episcopus.

De Episcopo.

« Episcopatus autem vocabulum inde dictum est, quod ille qui Episcopatus efficitur, superintendat, curam scilicet subditorum gerens, *scopein* enim Græce, Latine *intendere* dicitur; *Episcopi* autem Græce, Latine *speculatores* interpretantur. Nam speculator est præpositus in Ecclesia, dictus, eo quod speculetur atque prospiciat populorum infra se positorum mores et vitam. »

De Pontifice.

« Pontifex est princeps Sacerdotum, quasi via sequentium, ipse et *summus Sacerdos* nuncupatur. Ipse enim Sacerdotes et Levitas efficit, ipse omnes Ecclesiasticos ordines disponit. »

De quadripartito ordine Episcoporum.

« Ordo autem Episcoporum quadripartitus est, scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis et Episcopis. *Patriarcha* Græce, Summus Patrum interpretatur, quia primum, id est, Apostolicum, tenet locum, ut Romanus, Antiochenus, Alexandrinus »; sed omnium Summus est Romanus. « *Archiepiscopus*, princeps Episcoporum; *Archos* enim Græce, Latine *princeps* dicitur. *Metropolitæ* autem a mensura civitatum dicuntur; singulis enim provinciis præeminent, quorum auctoritati et doctrinæ cæteri Sacerdotes subjecti sunt. Sollicitudo enim totius Provinciæ ipsis commissa est. Omnes autem superius designati ordines Episcopi nuncupantur. » Nota, quod *Archiepiscoporum* nomine Primates superius significasse videtur, et *Metropolitanorum*, quos nunc *Archiepiscopos* dicimus. « Horum autem discretio a Gentilibus introducta videtur, qui suos flamines, alios simpliciter *flamines*, alios *archiflamines*, alios *protoflamines* appellabant. » « Sacerdotes enim Gentilium *flamines* dicebantur, quia habebant in capite pileum, in quo erat brevis virga, desuper habens aliquid lanæ, quod cum per æstum ferre non posset, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Unde a filo, quo utebantur, *flamines* dici sunt, quasi *filamines*. Sed festis diebus, filo deposito, pileum imponebant pro Sacerdotii eminentia. »

M. Isid. ibid et in can. eodem Constantinopolitanus. Hierosolymitanus. 2. Cor. 11.

Isidor. ibid. et in can. præalleg.

De Vate.

ug. 2. c 11. « *Vates* a vi mentis appellati sunt, cujus significatio multiplex est; modo enim *Sacerdotem*, modo *Prophetam*, modo *Poetam* significat.

De cantore.

Cantor vero vocatur qui vocem modulatur in cantu. Hujus sunt duo genera: *Præcentor et Succentor; Præcentor* qui vocem præmittit in cantu; *Succentor* qui subsequenter canendo respondet ; *Concentor* autem dicitur, quia consonat. Qui autem non *consonat*, nec *concinit*, concentor non erit. »

His « breviter tractatis, admonendi sunt Christi ministri, quatenus, sicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant vitæ sanctitate, ut plebs eis commissa eorumque disciplinis edocta gratanter eis obediat et *eorum* imitatione de die in diem proficiat », a quibus divina Sacramenta percipiunt et Missarum solemnia audiunt. *Missa* autem dicitur, vel quia *missa est hostia*, cujus commemoratio fit in illo officio, unde dicitur : *Ita, Misssa est,* id est, sequimini hostiam, quæ missa est ad cœlestia, tendentes post eam, supra. XIII. vel quia *Missus cœlestis venit* ad consecrandum dominicum corpus, per quem ad altare cœleste defertur hostia, unde et dicitur : *Missa est*.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum in Ecclesia sint septem Ordines, eo modo quo Ordo vel ordinatio ponitur Sacramentum ?

D. Bonav. *hîc* 1. *part. art.* 2. *quæst.* 2. D. Thom. *in Supplem. quæst.* 24. *art.* 3. Richard. *hîc art.* 3. *q.* 2. Bellarm. *lib. de Sacram. Ordin. cap.* 2. Ruard. *tom.* 2. *art.* 17. Vasquez 3. *part disp.* 225. *cap.* 2. *et disp.* 240. *cap.* 3. Gabr. *hîc. quæst. unic.* Major. 1. *et* 2. Navar. *Sum. cap.* 22.

Circa istam vigesimam quartam distinctionem quæro unam quæstionem tantum : Utrum in Ecclesia sint septem Ordines, eo modo quo Ordo vel Ordinatio ponitur Sacramentum ? Quod non, quia tunc in Ecclesia essent tredecim Sacramenta, quia præter Sacramentum Ordinis sunt alia sex. 1. Argum. 1.

Præterea, quilibet Ordo habet characterem sibi proprium ; ergo illis septem corresponderent septem characteres ; consequens est falsum, quia aut illi essent ejusdem speciei, quod est falsum, quia plura accidentia ejusdem speciei non possunt esse simul et semel in eodem subjecto, *ex* 5. *Metaph.* aut alterius speciei ; et hoc videtur inconveniens, quia in speciebus est essentialis nobilitas major et minor ; non sic videretur assignari posse essentialis excellentia in istis characteribus. Argum. 2.

Præterea, in primitiva Ecclesia tantum videntur fuisse duo Ordines, scilicet Sacerdotium et Diaconatus. Siquidem in Actibus Apostolorum non legimus alios fuisse Ordines tunc in Ecclesia ; ergo nec nunc sunt, quia Ecclesia post tem- Argum. 3.

pus Apostolorum nullum Ordinem superaddidit, quia in isto Sacramento, sicut et in aliis, oportet invenire institutionem ejus a Christo.

Argum. 4. Præterea, Dionysius 5. *Ecclesiasticæ Hierarch.* ponit tantum tres Ordines, scilicet Episcopatum, Sacerdotium et Diaconatum.

Argum. 5. Præterea, Isidorus *Etymolog. lib.* 7. *cap.* 12. ponit Episcopatum esse Ordinem; sed nullus est istorum septem ; ergo sunt plures. Idem de Episcopatu habetur *in Canone dist.* 21. *cap. Cleros.*

Argum. 6. et 7. Præterea, prima tonsura videtur Sacramentum, et quia signum sacræ rei, et quia habentes istam tonsuram, gaudent privilegio clericali, quod videtur proprium ordinatis. Oppositum Magister in littera.

SCHOLIUM.

Refutat definitionem Ordinis, quam ponit D. Bonav. tribus rationibus. Ponit descriptionem Ordinis ut sic, ex August. ac duplicem ejus acceptionem ; ut vero hîc tractatur, affert duas definitiones ejus, unam secundum negantes Episcopatum esse Ordinem, aliam juxta id asserentes.

2. Circa (a) quæstionem hanc sunt quatuor videnda: Primo, quid sit Ordo, secundum quod loquitur de Ordine. Secundo, quot sunt Ordines in Ecclesia, isto modo loquendi. Tertio, si Ordo est Sacramentum. Quarto, quomodo sunt unum? De (b) primo dicitur, quod *Sacramentum Ordinis est potestas spiritualis ad aliquem actum exequendum in Ecclesiastica Hierachia*; et per consequens secundum ordinem diversitatis ad tales actus in Ecclesia, essent ordines distinguendi.

Quid sit ordo? D. Bonav. art. 2. primæ hujus dist. q. 2. In 2. parte dist. art. 2. quæst. 3.

Contra, ex ista descriptione sequitur, quod Episcopatus sit Ordo, quod est contra eos. Patet enim quod Episcopatus est potestas ad aliquem actum in Ecclesia, utpote ad actum confirmandi et conferendi Ordines sacros; et non tantum potestas congrue exercendi, sed simpliciter exercendi, quia non Episcopus, si attentet istos actus, ut videtur, nihil facit.

Refutat definitionem S. Bonav.

Secundo, sequitur quod sub Ordine sacerdotali non sit aliquis Ordo in Ecclesia, quod est contra omnes. Probatio consequentiæ, nam potestatem spiritualem, loquendo de potestate spirituali simpliciter, non habet Diaconus vel Subdiaconus, quia etsi aliquid congrue possit facere, quod non faceret congrue laicus, tamen, si laicus attentaret illud facere, simpliciter faceret. Tertio sequitur, quod Sacerdotium sint duo Ordines quia Sacerdoti competit duplex potestas spiritualis, scilicet conficiendi Eucharistiam, et absolvendi pœnitentiam, quæ non sunt una potestas, quia una videtur prior fuisse altera; cum in cœna contulit Deus primam; secundam autem non, nisi post resurrectionem, *Joan.* 20.

3. Intelligendum ergo, quod uno modo accipitur Ordo, sicut eum describit Augustinus 19. *de Civit. Dei, cap.* 13. quod *Ordo est rerum parium dispariumque unicuique sua loca tribuens, congrua dispositio.* Isto modo accipimus communiter *Ordinem*, cum dicimus entium in universo esse ordinem ; et ita loquitur Aristoteles 12. Metaph. text. 52. *Omnia ordinata sunt aliqualiter,* et declarat quomodo. Hoc modo etiam

De Ordine vide Veril. lib. 1. dist. 20. et dist. 44. et lib. 3. dist. 31. lib. 4. dist. præsenti. Dupliciter sumitur Ordo.

accipitur *Ordo* in politiis bene dispositis, ubi personarum parium et imparium in illa politia congrua dispositio dicitur esse Ordo illius politiæ, a quo ipsa dicitur esse ordinata ; sed alio modo gradus præeminens in tali politia dicitur Ordo ; et sic persona in gradu præeminenti dicitur habere ordinem, sicut dicitur habere gradum, quasi antonomastice, quia qui sunt in gradu inferiori, non dicuntur sic habere gradum.

Hoc modo in Ecclesia, quæ est politia ordinata, congrue est Ordo secundum istam duplicem acceptionem ; nam secundum primam, tota Ecclesia est ordinata, illa congrua dispositione parium et imparium uniuscujusque in suo loco. Secundo modo persona habens gradum eminentem in Ecclesia, dicitur habere ordinem ; et licet hæc duo signata ponant se mutuo, quia ubi est Ordo primo modo in politia, ibi est gradus eminens, et ita Ordo secundo modo, tamen hoc signum et illud non sunt idem, ut satis patet. Sicut ergo loquitur de Ordine hîc, accipitur pro secundo significato, non pro primo.

[...]dus [...]ens in [...]lesia [...]st [...]ectu [...]tus [...]amen[...]lis.

Ulterius, gradus eminens in Ecclesia dicitur in ordine ad actum Ecclesiasticum eminentem, non sic quidem, quod gradus sit potestas exequendi actum illum, ut dixit prior opinio improbata, sed quod gradus sit disponens de congruo vel simpliciter ad exequendum, vel debite illum actum, ut sic possit Ordo, ut hîc loquimur de Ordine, dici gradus præeminens in Ecclesia disponens ad actum aliquem Ecclesiasticum eminentem ; et quia specialiter actus eminentes in Ecclesia sunt actus rescipientes Sacramenta, ideo potest specialius dici quod est gradus disponens ad aliquem actum sacramentalem.

Richard. D. Thom. et D. Bonaventura, et alii.

Ex hac ratione quasi generali, posset inquiri specialior ratio Ordinis, ut hîc loquimur de Ordine, sed in hoc est quædam controversia. Qui enim ponunt Sacerdotium esse simpliciter supremum Ordinem, negando Episcopatum esse Ordinem, ex quo Sacerdotium est gradus disponens ad Eucharistiam consecrandam, tanquam ad actum excellentiorem convenientem illi gradui, et ratio omnium Ordinum inferiorum vel graduum debet accipi in ordine eorum ad istud primum diceretur, quod esset congrua descriptio Ordinis, quod est *gradus eminens in Ecclesia disponens de congruo ad actum aliquem, ad consecrationem vel dispensationem Eucharistiæ pertinentem.*

Altisiod. 4. p. Summæ, c. 1. de hoc Sacram. Goffred. 4. p. Sum. c. 1.

Alii dicentes Episcopatum esse Ordinem, quia sibi competit aliquis gradus in Ecclesia, qui non competit Sacerdoti, non restringunt rationem Ordinis, quia disponat ad actum eminentem pertinentem ad Eucharistiam, sed in genere, quod sit gradus eminens in Ecclesia disponens ad actum aliquem sacramentalem exequendum. Et isto modo potestas, quam addit Episcopatus supra Sacerdotium, respicit aliquem actum sacramentalem, videlicet confirmare, et Ordines conferre, qui actus sunt proprii Episcopo.

COMMENTARIUS.

1. Ordinis multiplex acceptio Augustin. Prima acceptio.

In hac distinctione agit Doctor de sacris Ordinibus, in sequenti de inhabilitate eorum suscipiendorum, aut in eis ministrandi. Ordo plura significat. Primo dispositionem plurium inter se, quo modo definitur ab Augustino 9. *de Civit. cap.* 13. ut notavit infra Doctor : *Parium dispariumque rerum, unicuique sua loca tribuens congrua dispositio.* Talis est Ordo inter membra universi ex Philosopho 12. *Metaph. tract.* 52. sic est dispositio in Republica bene ordinata.

Secunda acceptio. Ultima acceptio.

Alio modo dicitur gradus eminens in politia, ut Ordo Senatorius, Ordo Equestris. In Ecclesia est uterque Ordo, tam dispositionis quam eminentiæ ; sed adhuc etiam specialius sumitur pro consecratione ministrorum, ad actum aliquem exercendum, potissimum circa corpus Christi verum proxime aut remote ; et sic sumitur ex usu præsentis disputationis, vocatur etiam manuum impositio, Græcis χηροτονία, quæ etiam significat electionem. Hanc distinctionem duabus quæstionibus explicat Doctor ; quarum prima est de Sacramento ; secunda vero de inhabilitate ad Ordinem.

(a) *Circa hanc quæstionem sunt quatuor,* etc. Dividit quæstionem in quatuor articulos. Primus est de acceptione vocis. Secundus, de numero Ordinum. Tertius, an Ordo sit Sacramentum. Quartus, de unitate Ordinis.

2. 3. D. Bonav. Definitio Ordinis.

(b) *De primo dicitur,* etc. In hoc articulo adducit definitionem, quam S. Bonaventura tradit *art.* 2. *prima parte hujus distinctionis, quæst.* 2. nempe quod *Ordo sit potestas spiritualis ad aliquem actum exequendum in Ecclesiastica Hierarchia,* etc.

Impugnatur.

Hanc impugnat, quia sic comprehenderet Episcopatum contra opinantem, quia est potestas ad actum spiritualem, nempe confirmandi et ordinandi. Secundo, quia sequeretur quod sub Sacerdotio non esset potestas aliqua, simpliciter loquendo, ad quam necessitate actus, quantum ad valorem actus datur potestas spiritualis simpliciter.

Ratio. explicatur.

Hæc ratio eo tendit, ut probet non sufficere dare potestatem quocumque modo spiritualem, ut sit Ordo, quia si Pontifex ex privilegio dat licentiam, ut Clerici inferiores exerceant officium Subdiaconi etiam in Missa cantando epistolam, et ministrando aquam, illa quædam potestas est, ut licite exerceatur actus, tamen non est potestas Ordinis; et sic similiter de actibus inferiorum Ordinum, requiritur enim ut sit potestas permanens et indelebilis. Hoc etiam intendit D. Bonaventura, quamvis in definitione eam non exprimat.

Tertia ratio est a hominem

Tertio urget, quod in Sacerdotio essent duo Ordines, nempe potestas spiritualis in corpus Christi verum, et altera in corpus mysticum, quæ potestates seorsim conferuntur. Conclusionem hujus rationis ipse admittit infra, ut videbimus; sed hic urget contra opinantem, qui contrarium videtur supponere *in* 2. *part. dist. art.* 2. *quæst.* 4.

4. Definitiones Ordinis secundum varias opiniones Prima definitio

In reliquo subjungit acceptionem vocis, quam supra ex ipso præmisi. Deinde subjungit definitionem Ordinis, juxta varias sententias circa Episcopatum, an sit Ordo, necne, nempe quod *Ordo sit gradus eminens in Ecclesia, disponens de congruo ad aliquem actum ad consecrationem seu dispensationem Eucharistiæ pertinentem.*

Secunda definitio

Qui asserunt esse Ordinem Episcopatum, dicerent esse *ad actum aliquem sacramentalem exercendum,* sine illa limitatione *ad consecrationem,* etc.

SCHOLIUM.

Prima sententia dicens Episcopatum esse Ordinem et Sacramentum, quia non est potestas jurisdictionis; et ponit duos modos explicandi, unus quod includat Sacerdotium,

et sic est eo perfectior, quia in actum ejus et in alios potest. Secundus, quod condistinguatur ab eo, et sic licet illud supponat, est tamen eo imperfectior. Ponit sententiam negantem esse Ordinem, sed altercantem an possit a Papa tolli; quam altercationem putat Doctor variam, tenendo non esse Ordinem, quia certum est quod potestas jurisdictionis tolli potest. In primam inclinat Doctor, quia impugnat secundam; et sic eum equitur Bassol. hîc, et sic eum intelligits Bellarm. lib. 1. de Sacram. Ordin. cap. 5. et hoc puto verius. Ita Altisiod. lib. 4. Sum. tract. 8. quæst. 1. Palud. hîc quæst. 6. art. 3. et quæst. 7. art. 3. Durand. quæst. 5. Supplem. Gabr. hîc quæst unic. art. 3. dub. 9. Major quæst. 1. Navar. cap. 22. n. 18. noster Med. lib. 1. de sacrorum hom. contin. cap. 3. 4. Bellarm. *supra* dicens esse Patrum Vasquez 3. part. tom. 2. disp. 240. cap. 3. dicens recentiores in hoc conspirasse, canonistæ c. *Cleros* 21. dist. et cap. *Perlectis* 25. dist.

[…]n […]copa[…]is […]rdo ? De (c) secundo articulo, innitentes dictis Dionysii et Isidori allegatis ad primam partem, et canonistæ dicunt Episcopatum esse proprie Ordinem. Ad quod videtur esse ratio, cum Episcopo conveniat quædam potestas specialis, inquantum Episcopus, aut illa erit Ordinis, et tunc propositum; aut jurisdictionis, et tunc posset auferri per superiorem, quod videtur inconveniens, quia consecratio alia multo minor consecratione Episcopi, non potest auferri, quin semel consecratum semper maneat consecratum. Probatur *Extra de consecratione Ecclesiæ vel altaris, cap. aqua in Gloss.*

[…]modi […]ndi, […]endo […]scopa[…]m […]sse […]inem. Ista via posset dupliciter teneri, comparando Episcopatum ad Sacerdotium. Uno modo sic, quod gradus potest dici eminens vel propter universalitatem actuum, quos respicit, vel propter nobilitatem actus, quem respicit. Ista distinctio patet in aliis politiis, ubi alicui competunt plures actus, et alicui pauciores, tamen nobilior potest sibi competere; ut judex potest sententiare, qui est actus nobilior, quam multi alii, qui conveniunt personæ inferiori. Sed cui competit universalitas ad actus, ei competit etiam actus nobilior, quia in universalitate actuum comprehenditur ille actus nobilior; et ex hoc videretur, quod gradus ille, qui respicit universalitatem actuum, sit simpliciter superior quam ille qui respicit præcise actum nobilissimum; et sic diceretur Episcopatus simpliciter superior Ordo, quia habet Ordinem ad omnes actus Ecclesiasticos; Sacerdos non ad omnes, licet ad nobilissimum.

Hoc idem D. Thom. dist. præsenti, art. 3. q. 2. Richard. dist. præsenti, artic. 5. q. 2. Et tunc argumentum cujusdam Doctoris contra istam conclusionem, quod est: Unus Ordo non dependet ad alium quantum ad necessitatem Sacramenti, sed si non Presbyter ordinaretur in Episcopum, nihil esset factum; concludit magis oppositum; nam quanto Ordo Episcopatus intimius includit Sacerdotium et alios gradus inferiores, tanto est simpliciter perfectior, quia essentialius respicit actus istorum inclusorum.

6. Episcopatus quomodo excellentior Sacerdotio ? Tenendo tamen istam conclusionem, scilicet quod Episcopatus esset proprie Ordo, et alius a Sacerdotio, posset adhuc dici quod non esset nobilior, quia etsi includendo Sacerdotium et Episcopatum, sit eminentia gradus, quia ad plures actus quam per alterum solum, tamen illud quod præcise

addit Episcopatus supra Sacerdotium, non est ita excellens gradus. sicut Sacerdotium, quia per illud quod sibi superadditur, non conveniunt sibi actus ita nobiles, sicut conveniunt Sacerdoti per Sacerdotium.

Nec haberent isti pro inconvenienti, quod imperfectior Ordo præsupponat, et hoc necessario, ut recipiatur post Ordinem perfectiorem, quando imperfectior addit aliquam universalitatem ad actus Ecclesiasticos, quam non includit ille, qui est perfectior, sed tantum Ordinem ad actum perfectiorem.

D. Thom. dist. præsenti, q. 3. art. 2. Richard. eadem dist. art. 4. q. 2. et 3. Richard. dist. 25. a. 2. q. 3. Soto q. 1. art. 2.

Alii contradicunt conclusioni, quam tenent illæ duæ viæ, quia negant Episcopatum esse Ordinem proprie dictum, et ideo nec Ordinem superiorem Sacerdotio, ut dicit prima via, nec eo inferiorem, ut dicit secunda. Nec dicit ibi characterem imprimi; sed an sit delebilis a Papa deponente Episcopum, vel non delebilis propter consecrationem, cum qua confertur, altercantur inter se; sed vana videtur altercatio, negando Episcopatum esse Ordinem. Quæcumque enim jurisdictio in Ecclesia, vel per superiorem suspendi potest, ita quod si tempore suspensionis attentet aliquid facere, nihil facit; vel potest totaliter pro omni tempore tolli.

7. Sacerdotium est gradus nobilissimus in Ecclesia. Ad quos actus disponunt tres Ordines sacri?

Saltem (a) quidquid sit de ista controversia de Episcopatu, actus nobilissimus in Ecclesia simpliciter est consecratio Eucharistiæ, et ita supremus gradus sive nobilissimus propter nobilitatem actus ad quem disponit, est Sacerdotium, et per consequens isto modo accipiendo descriptionem Ordinis juxta primam descriptionem positam in primo articulo, et distinctionem Ordinis in Ecclesia, tantum sunt septem Ordines, quorum primus est gradus disponens ad consecrationem Eucharistiæ, et est Sacerdotium. Secundus gradus est disponens ad dispensationem Eucharistiæ saltem sanguinis, et est Diaconatus. Tertius est disponens ad oblationem materiæ Eucharistiæ consecrandæ, et est Subdiaconatus. Et patet ratio, quare tres isti gradus Sacramenti dicuntur Ordines, quia immediate disponunt ad actum aliquem, vel ministerium circa Eucharistiam, vel ejus materiam exhibendam.

Ad quæ ministeria disponunt quatuor Ordines minores?

Alterius, aliqui alii gradus disponunt ad actus aliquos remote se habentes ad Eucharistiam; vel ergo ad convenientem dispositionem in populo ad orandum et suscipiendum ; vel removendum impedimentum, seu dispositionem inconvenientem. Primo modo dispositio conveniens pertinens ad effectum est devotio, et ad hanc devotionem attendit Acolytus illuminando cereos. Alia dispositio est pertinens ad intellectum, scilicet cognitio, et ad hanc agit Lector. Removere prohibens est arcere indignos, ne approximent; vel ergo indignos homines, et hoc pertinet ad officium Ostiarii ; vel dæmones, et hoc pertinet ad officium Exorcistæ.

Legere Evangelium, et Epistolam, an sint primi actus Diaconi et

Ex dictis apparet, quod non est proprius actus Diaconi legere Evangelium, et Subdiaconi Epistolam; sed isti sunt remoti, et minus perfecti actus eorum; perfectissi-

Subdiaconi. mi autem et proprii illorum Ordinum sunt, quos habet unus immediate circa Eucharistiam dispensandam, alius circa materiam ejus offerendam.

COMMENTARIUS.

5. Episcopatus Ordo? Sententia negativa. (c) *De secundo articulo, innitentes*, etc. Respondens ad secundum articulum de numero Ordinum, disserit primo de Episcopatu, an sit Ordo sacramentalis. Partem negativam docent omnes antiqui Theologi præter solum Altisiodorensem, Magister *in hac dist. cap. Et alia.* Eam insinuare videtur Alexander 4. *p. Sum. quæst.* 20. *membr.* 8. *art.* 1. *et q.* 21. *membr.* 4. *ad* 4. ubi negat Episcopatum esse Ordinem novum, sed ampliari potestatem clavis, quæ sequitur ad Ordinem Sacerdotii per consecrationem Episcopalem. D. Thomas *in hac dist quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiunc.* 2. Richardus *art.* 5. *quæst.* 2. Albertus *eadem dist. art.* 39. D. Bonaventura *in* 2. *parte distinctionis, art.* 2. *quæst.* 3. asserens esse communem sententiam. Eam tuentur Capreolus *d.* 25. *quæst.* 1. *art. concl.* 2. Thomas de Argentina *quæst. unica, art.* 2. *ad* 5. *et* 8. Ferrariensis 4. *contra Gentes, cap.* 76. Sotus *quæst.* 1. *hujus art.* 2. Turrecremata *in can.* 1. *dist.* 21. *et in canonem Cleros,* Sylvester *in Summa verb. Episcopus, quæst.* 1. Abulensis *in* 16. *Matth. quæst.* 74. Citatur etiam noster Doctor *in præsenti littera.*

6. Doctor inclinat in affirmativam. Cæterum non recte citatur, ut bene notavit Scholiastes, quia si spectamus discursum, ex quo debet mens ejus colligi, tenet affirmativam pro qua discurrit, licet non exprimat conclusionem propter reverentiam antiquorum Theologorum, et communem sententiam, ut dicit D. Bonaventura. Primus tamen ex Theologis posterioribus eam vocavit in dubium, quam in neutram partem resolvit, sed abstinet ab ipsa controversia, eam relinquens in propriis fundamentis, et transit ad illud quod erat certum in scholis de numero Ordinum. *Alii contradicunt,* inquit *conclusioni, quam tenent istæ duæ viæ, quia negant Episcopatum esse Ordinem proprie dictum; sed an sit delebilis propter consecrationem, cum qua confertur, altercantur inter se; sed vana videtur altercatio negando Episcopatum esse Ordinem. Quæcumque enim jurisdictio in Ecclesia, vel per superiorem suspendi potest, ita quod si tempore suspensionis attentet aliquid facere nihil faciat, vel potest omnino pro omni tempore tolli*, etc.

Quibus verbis insinuat se manere in ratione adducta pro opinione affirmativa, quam infra adducemus, et quam hic non putat solvi, et postea subdit excusando se a controversia : *saltem quidquid sit de ista controversia de Episcopatu,* etc. et in responsione ad quartum quod est ex auctoritate Dionysii, Isidori, et Canonis : *Patet* inquit, *ex secundo articulo, qui enim negant Episcopatum esse Ordinem, exponunt eos accipere Ordinem pro sacramentali,* etc. ubi tantum adducit responsionem Theologorum antiquorum, non propriam. Deinde, si ex consequentia doctrinæ argumentari libet, infra ait : *Sed in Sacerdotio videtur probabile,* inquit, *quod ibi sunt duæ formæ partiales, in quarum altera confertur potestas conficiendi Eucharistiam; in reliqua potestas absolvendi pœnitentia,* etc. quod et supra fusius docuit *dist.* 19. *quæst.* 1. *art.* 3. admittens etiam duos characteres partiales qui integrant unum totalem; in hac autem littera ideo docet in Sacerdotio duas ordinationes partiales, quia etiam correspondet singulis sua propria materia, et sua propria forma. Sed in Episcopatu 7. Ex consequentia doctrinæ.

In Sacerdotio esse duplicem characterem. idem etiam patet habere materiam et formam diversam a materia et forma Sacerdotii; ergo sequendo hæc principia idem diceret, si propriam sententiam exponeret, quia in hac conclusione de particulari charactere Sacerdotii recedit a fundamento Theologorum, quo negant Episcopatum esse Ordinem, quia est officii et dignitatis tantum, in quo confertur potestas, et non character, quæ est ratio Magistri, et originarie fundatur in quibusdam auctoritatibus Hieronymi, quas ita explicant Theologi antiqui, ut potestas hæc sive absolvendi in Sacerdote, sive Episcopalis collata in consecratione, non sit character, sed illa consequatur ad characterem Sacerdotalem immediate, ut dicit Alensis, hæc autem mediate; vel certe ut sit actus characteris, ut alii dicunt, prima potestas, secunda vero quæ est Episcopalis, supponat characterem Sacerdotii tantum, et sit potestas Officii et dignitatis, seu jurisdictionis faciendi actus Hierarchicos.

8. In secunda definitione Ordinis comprehendit Episcopatum.

Præterea, supra assignans definitionem Ordinis in articulo primo hujus quæstionis, in secunda definitione comprehendit Episcopatum. Et doctrina ejus, qua explicat varias acceptiones Ordinis in ultima et particulari acceptione ejus, omnia quæ ibidem exprimit, conveniunt Episcopatui, quia *est gradus eminens in Ecclesia disponens ad actum aliquem Ecclesiasticum eminentem; et quia specialiter*, inquit, *actus eminentes in Ecclesia sunt actus respicientes Sacramenta, ideo potest specialius dici, quod est gradus disponens ad aliquem actum sacramentalem*, etc. quæ omnia conveniunt Episcopatui.

6. Objectio.

Quod si objiciatur definitionem, quam ipse propriam assignat *in* 3. *art.* excludere Episcopatum per illam particulam *cui convenit aliquod ministerium circa Eucharistiam exhibendam*, etc. respondetur *in articulo secundo*, jam se excusasse a resolutione ipsius controversiæ, et tantum definire ordinem *in* 3. *articulo*, ut comprehendit quatuor Minores, Subdiaconatum, Diaconatum et Presbyteratum, et prout consequenter præcise ad Eucharistiam ordinatur. Cæterum sententiam præmissam assertive tenet in *Reportatis*.

In Reportatis tenet affirmativam.

Sententia affirmans Episcopatum esse Ordinem.

Hanc eamdem sententiam tenent Altisiodorensis *lib.* 4. *Summæ tract.* 8. *q.* 1. Omnes Canonistæ *in c. Cleros, dist.* 21. *et c. Perlectis, dist.* 25. ut citat Doctor. Accedunt posteriores Theologi, Durand. *in hac dist. quæst.* 5. Paludan. *quæst.* 6. *et* 7. Bassolis *quæst. unica.* Mayron *quæst.* 2. Gabriel *in Supplemento*, Navarr. *in Summ. cap.* 22. Petrus de Soto *de institutione Sacerdotum, lect.* 4. Michael de Medina *lib.* 1. *de sacrorum hominum continentia, c.* 3. *et* 4. *et cap.* 16. et communiter recentiores, Bellarmin. *lib. de Ordin. c.* 5. Vasquez *in* 2. *part. tom.* 3. *disp.* 224. *cap.* 4. Cajet. *tomo opusculorum, tract.* 11.

10. Episcopatus est Ordo? Prima ratio ex Scriptura.

Prima conclusio hujus articuli sit: Episcopatum esse Ordinem sacrum a Christo Domino institutum. Probatur, 1. ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterii*, etc. et 2. ad Timoth. 1. *Ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*, etc. Hinc intelligitur communiter Ordinatio Timothei in Episcopum, qui est gradus Ordinis Sacerdotalis, per manus enim impositionem designatur gradus quem recipit. Unde Dionysius de Ecclesiast. Hierarch. cap. 5. *Manus*, inquit, *impositio docet eos, qui sacris Ordinibus mancipantur, sacras omnes actiones quasi sub Deo efficere, utpote quem habeant operationem suarum in omnibus ducem et rectorem. Item manuum impositione in-*

dicatur protectio Principis et perfectoris Dei, qua interne illi ipsi, quibus manus imponitur, tanquam filii ab eo gubernantur, qua virtutem et robur ipsis largitur, et adversarias potestates repellit, etc. Hieronymus in c. 59. Isaiæ ait ordinationem a Græcis vocari χειροτονίαν ; id est, manuum impositionem. Vide in præfatum locum Chrysostomum, Theodoretum, Œcumenium, Theophylactum, Augustinum, *in lib. quæstionum* novi et veteris Testamenti quæst. 93. *Accipite Spiritum sanctum,* etc. Insufflatio, inquit, hæc (de qua Joannis 20.) *gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commendatiores habentur.* Unde Paulus dixit : *Noli negligere gratiam,* etc. Ambrosius lib. de dignitate Sacerd. cap. 5. *Quis dat frater Episcopalem gratiam? Deus, an homo? Responde, sine dubio Deus? sed tamen per hominem dat Deus,* etc.

[...]ysius. [...]eron.

11. [...]inatio [...]uli et [...]nabæ. [...]liqui [...]gant. Item *Actorum* 13. habetur Ordinatio Pauli et Barnabæ Episcopalis : *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos,* etc. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disput.* 34. *sect.* 1. negat hic agi de impositione manus consecratoriæ, sed deprecatoriæ, quod etiam quidam intelligunt, ut Vasquez *disput.*235. *cap.*3. *tom.* 3. Sed hæc interpretatio multum enervat argumentum ex Scriptura probans Ordinationem esse Sacramentum, quod potissimum ex hoc, et loco citato desumitur. Chrysostomus autem in hunc locum *homil.* 27. docet fuisse ordinatos. Idem supponit Leo Papa epistola 81. alias 79. ad Dioscorum Alexandrinum. *Præter auctoritatem,* inquit, *consuetudinis, quam ex Apostolica novimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum et Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Evangelium mitterent Gentibus prædicandum, jejunantes et orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus quanta, et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne sanctæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum,* etc. Dederunt ergo ex Leone Spiritum sanctum per manus impositionem et Sacramentum. Et libri rituales ex hoc capite sumunt argumentum, non debere ordinationem fieri nisi sub missam, quæ est consuetudo communis Ecclesiæ. Et ratio ipsa suadet, quia missio fuit visibilis, et in facie Ecclesiæ ad Apostolatum, seu prædicationem, et per signum visibile, quod denotat, ut patet ex primo loco, Sacramentum gratiæ, et collationem Spiritus sancti ; nam per impositionem manus in primitiva Ecclesia consuevit dari Spiritus sanctus ab Apostolis in confirmatione et ordinatione, *Actorum,* 8. *et* 19. 1. *ad Timoth.* 4. *et* 5. *et* 2. *ad Timoth.* 1. Manus autem impositio et oratio fuit signum communicationis Spiritus sancti, ut *Actorum* 8. Unde Hieronymus *in Isaiæ cap.* 58. χειροτονίαν, interpretatur manus impositionem, quæ cum vocis imprecatione ordinationem perficit.

[...]trarium [...]batur. — [...]o Papa. [...]uisse [...]dinatos.

Omnia ad Sacramentum requisita concurrerunt.

Modus dandi Spiritum sanctum in primitiva Ecclesia.

Hieron.

12. Objectio 1. Vasquez ex supputatione temporis. Neque rationes in oppositum convincunt. Primo, quia vel illa Ordinatio accidit postquam primo ascendit Jerosolymam anno 3. post conversionem, vel accidit post annos quatuordecim, quando iterum ascendit Jerosolymam. Sed quidquid dicatur, sequitur eum fuisse Apostolum electum a Christo, ut ipse testatur *ad Galat.* 1. et ordinatum, cum statim post conversionem se contulit in Arabiam, antequam ullum Apostolum videret, aut ab eo aliquid disceret ; ergo non est dicendum, quod non fuerit ordinatus Episcopus, antequam missus est hoc loco Antiochiam, nam hoc ipso, quod fuerit Apostolus, sequitur fuisse Episcopum sua

electione, sicut et cæteri Apostoli.

13. Responsio. Quando contingit hæc ordinatio Pauli.

Respondetur, neque anno 3. conversionis, neque anno 14. contigisse hanc ordinationem, sed tempore intermedio, nempe anno Christi 44. et secundo Claudii Imperatoris, quo universalis fames totum orbem oppressit, quo eodem anno per Paulum et Barnabam Antiocheni factam collectam miserunt Jerosolymam, et redeuntes Paulus et Barnabas tunc missi sunt et ordinati; quamvis autem antea Paulus iverit in Arabiam, deinde reversus Damascum prædicavit, inde missus Jerosolymam confidenter agebat, licet per quindenam ibi hæserit propter insidias paratas Judæorum. Deinde missus est in Tarsum, mox conquisitus a Barnaba deductus est Antiochiam, in quo plures primum receperunt fidem, quam prædicarunt discipuli dispersi in persecutione, qua Stephanus occubuit; et hæsit ibi annum unum. Tamen toto illo tempore non legitur Ecclesias fundasse, aut ministros eis proposuisse aut consecrasse, donec hac ultima missione simul cum Barnaba profectus est, post hanc ultimam vocationem et consecrationem post quatuordecim annos fundatis Ecclesiis ascendit Jerosolymam, ut conferret Evangelium, quod prædicavit, ne in vanum curreret, ut ipse testatur, cum Petro et aliis Apostolis, qui dexteras conjunxerunt.

Antea nec ministros consecravit, neque Ecclesias fundavit.

14. Signa ordinationis.

Habemus ergo et ipsam consecrationem per manus impositionem, et jejunio præmisso. Habemus secundo signa et prodigia confirmantia sermonem, quæ alias a Paulo facta non leguntur in hac missione facta; nam cum primum ascenderet Jerosolymam, narratur tantum vocatio, et constantia in prædicando. Habemus etiam ordinationem et institutionem Ministrorum et Ecclesias fundatas. Item in ea ordinatione insinuari ritum ipsum eumdem servatum, quo ipsi ordinati sunt, ut capite sequenti: *Et cum constituissent illis per singulas Ecclesias, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt*, nam sic etiam ipsi ordinati dicuntur; unde hic non defuit ordinatio, quam designat verbum Græcum χειροτονήσαντες. Quomodo enim constituissent Presbyteros, nisi per ordinationem. Additur præterea jejunium, et hic sermo est non solum de Presbyteris simplicibus, sed etiam de majoribus seu Episcopis, quorum idem tunc nomen fuit, ut postea videbimus.

15. Ab exitu missionis idem patet.

Deinde habemus exitum hujus missisionis *cap.* 14. nempe eos venisse Antiochiam, expposituros magnalia, quæ Deus per ipsos peregit. *Et inde*, inquit, *navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus, quod compleverunt*, etc. nempe sicut in ea Ecclesia receperunt ultimam vocationem ad Apostolatum et ordinationem, congruum fuit, ut totius vocationis exitus et fructus ad eam referrent primum, prout fecerunt, in qua etiam aliquot annis prioribus Petrus Apostolus sui Primatus Cathedram fundavit, et ipsa prærogativa Cathedræ Petri eminebat, tum cæteris: *Cum autem venissent*, inquit, *et congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis*, etc. Ad rationem autem seu congruitatem, respondetur, sicut et ipse Christus primum eligit Apostolos, antequam ordinavit eosdem, qui primum ordinati sunt Sacerdotes in Cœna, et ut probabilior fert sententia, Episcopi, quando *Joannis* 20. in ipsos insufflavit, dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, etc. Ita etiam licet Paulus fuerit a Christo vocatus ad Apostolatum et prædicationem Evangelii, tamen hanc vocationem privatam dici, non autem publicam et in facie Ecclesiæ,

Regressus eorum Antiochiam.

Responsio ad rationem ex congruentia.

Diversæ vocationes Pauli.

atio lica acie esiæ.

neque dedisse ei tum ordinationem. Quando autem Spiritus sanctus in Ecclesia Antiochena jussit segregari Paulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsit eos, tunc hæc vocatio tum a Christo, facta est in facie Ecclesiæ, et per Ecclesiam conferentem gradum ordinationis.

3. natio obi. tio ad tola- m a est dina- ne.

Præterea quod amplius est, epistola Anacleti ipsum consecrationis mysterium dicitur Jacobus dictus frater Domini accepisse a Petro, Joanne, Jacobo Apostolis, quando ordinatus est Episcopus Jerosolymitanus; et hinc colligi tres Episcopos requiri ad ordinationem Episcopi, ut hinc pateat consecrationem a munere Apostolatus diversam esse, neque eo ipso quo vocati sunt Apostoli, statim ipsa electione Christi ordinationem Sacerdotalem accepisse. Habetur etiam in martyrologio Bedæ hæc consecratio facta 27. mensis Decembris. Non est ergo cur negetur Apostolus Paulus, et si a Christo electus fuerit ad hoc munus, accepisse consecrationem in Ecclesia Antiochena, in qua tunc versabatur, et quam constat fuisse primariam ex Cathedra Petri eo tempore.

7. nda ctio fectu cran- m.

Objicies secundo, tunc non fuisse ullos Apostolos aut Episcopos Antiochiæ, qui munus consecrationis præstarent; quod magis congrue tantis viris debuit dari ab ipso Petro.

onsio.

Respondetur, negando suppositum, quia non est verisimile illam Ecclesiam Antiochenam multitudine fidelium et auctoritate Cathedræ Petri fuisse destitutam majoribus Sacerdotibus, seu Episcopis eo tempore consecratis, quia autem vocatio Pauli fuit immediata a Christo, et per Spiritum sanctum revelantem Ecclesiæ munus, ad quod assumptus est, non derogat ejus auctoritati, quod reciperet ab aliis ordinationem, qui etiam baptizatus est ab Anania; nec minus congruum fuit eum consecrari ab aliis, qui non ad munus Apostolatus electi sunt quam benedici, si jam esset consecratus et ordinatus, non solum Apostolus, sed et Episcopus, quia benedictio fit a majori, non a minori.

n gat itati uli ecra- m se a

non Apostolis.

18. Leo. Arator. Probabile est fuisse consecratum ab Apostolis.

Cæterum Leo Papa dicit hanc consecrationem factam ab Apostolis, et Arator Poeta *lib.* 2. *poematum*, ait factam a Petro. Aliqui id incredibile ferunt, cum Lucas mentionem Petri non fecerit. Et quod ait Leo, difficile aiunt, quia non leguntur Apostoli Antiochiæ fuisse præter Petrum, Paulum et Barnabam, neque constat tunc Petrum fuisse Antiochiæ. Verum cum hoc anno solutus vinculis ab Angelo Jerosolymis dicitur Petrus venisse Antiochiam, et inde Romam, ut constat ex Baronio *tom.* 2. *anno* 44. Bene potuit ipso Antiochiæ existente hæc consecratio contigisse, neque adeo fidem excedunt, quia hoc eodem anno conjicitur missio et ordinatio Pauli et Barnabæ; quod autem non fiat mentio ejus in hoc loco, sic etiam neque mentio ejus fit *Actorum* 9. a Luca, quando Paulus venit post tres annos suæ conversionis Jerosolymam videre Petrum, ut ipse fatetur *ad Galatas* 1. Quod Leo asserit, facile per hoc intelligitur, nam si Petrus fuerit tum Antiochiæ, facile nomen honoris plurale Petro accommodatur, nisi dicere mavis eum intelligere ipsos discipulos et Episcopos, qui sæpius in Scriptura Apostoli dicuntur, quamvis particularium tantum Ecclesiarum curam habentes; nam *ad Phillipp.* 2. Epaphroditus Episcopus Philippensis appellatur a Paulo Apostolus *ad Romanos* 16. Andronicus et Ianias ejus cognati nobiles fuisse in Apostolis dicuntur, 2. *ad Corinth.* 8. eos vocat Apostolos Ecclesiarum, gloriam Christi; hac ergo ratione discipuli Episcopi consecrantes Paulum dici potuerunt Apostoli a Leone.

Petrum hoc anno fuisse Antiochiæ.

Explicatur Leo.

19. Alia

Quod ulterius objicitur ex verbis Pauli *ad Galatas* 1. se nihil recipisse ab Apos-

objectio solvitur. tolis, intelligitur quantum ad doctrinam, quam recepit a Christo, et quantum etiam ad statum vocationis, quæ fuit etiam a Christo immediate, consecrationem tamen accepit ab Ecclesia, cui Deus commisit ministerium ordinarium Sacramentorum, neque apparet fundamentum aliquod dispensationis necessarium a lege ordinaria.

20. Secunda probatio conclusionis. Patres per Ordinem Sacerdotum primario intelligunt Episcopos. Anacletus. Secundo probatur conclusio, quia sancti Patres quando loquuntur absolute et sine discrimine de Sacerdotibus, intelligunt Episcopos. Unde Chrysostomus *in libris de Sacerdotio,* et Ambrosius *de dignitate Sacerdotali,* loquuntur de Episcopis solum. Anacletus epistola 3, cap. 1. *Sacerdotum, fratres, Ordo bipartitus, et sicut Dominus illud constituit, a nullo debet perturbari,* etc. et infra : *amplius quam illi duo Ordines, nec nobis a Deo collati sunt, neque Apostoli docuerunt.* Episcopos succedere Apostolis. Eusebius Papa *epistola* 3. asserit Episcopos successisse Apostolis; quod in universum alii Patres et Doctores affirmant, ut Damasus *in Epistola* 4. Innocentius 1. *epistola ad Decentium Eugubinum cap.* 3. Joannes III. *in epistola ad Episcopos Germaniæ et Galliæ.* Damnatur hæresis negans distinctionem inter Episcopum et Sacerdotes. Accedit ulterius quod omnes damnarunt hæresim Aetii qui sustulit distinctionem inter Episcopatum et Sacerdotium simplex, ut patet ex Epiphanio *hæres.* 75. et Augustino *de hæres. hæresi.* 53. Quod si probatur jure divino hæc differentia, sic etiam sequi videtur probari Episcopatum esse Ordinem.

21. Trident. Tandem ut cætera omittam, quæ a citatis fusius tractantur, Tridentinum *sess.* 23. agens de ordinatione, videtur expresse hanc veritatem docere, nam *cap.* 1. docet sacrificium et Sacerdotium conjuncta esse, et *cap.* 3. Ordinem esse Sacramentum proprie dictum *cap.* 4. esse indelebilem, *cap.* 5. tandem ad Hierarchiam Ordinis præcipue spectare Episcopos, quibus tantum competit confirmare, et Ordines conferre, neque in ordinatione eorum, aut Sacerdotum, aut aliorum Ordinum requiri consensum populi aut magistratus ; ac tandem subdit : *Hæc sunt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere,* etc. ergo sicut discernit Episcopatum a gradu Sacerdotii, per actus sibi specialiter competentes, ut est confirmatio et ordinatio, comprehendit Episcopatum inter Ordines. Episcopatum esse Ordinem. Quod etiam præfert titulus ipsius sessionis : *Vera,* inquit, *et Catholica doctrina de Sacramento Ordinis ad condemnandos errores.* Neque enim hic agit Concilium de Ecclesiastica Hierarchia, nisi præcise, ut constat ex diversis gradibus Ordinis, qua Sacramentum est, inter quos enumerat Episcopatum ; alias etiam comprehenderet cætera, quæ ad compagem et regimen corporis mystici, sive ex Canonibus inducta sunt; primo Vicarium Christi, qui est caput Ecclesiæ visibilis ex institutione. Agit tantum de Hierarchia Ordinis, et non jurisdictionis.

22. Deinde ex institutionibus Patrum et Concilorum, Patriarchæ, Primates, Metropolitani spectant ad corpus mysticum tanquam primarii Ministri. Ergo sequitur tantum agere de Hierarchia mystica, ut præcise consistit in diversis gradibus Ordinis, quà Sacramentum est, et consequenter comprehendere Episcopatum sub ordine, qua est Sacramentum ; quo spectat can. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierachiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris, anathema sit,* etc.

23. Argumentum a ratione. Ultimo probatur ratione Doctoris, vel potestas Episcopi spiritualis est Ordinis, vel jurisdictionis. Si Ordinis; ergo intentum. Si jurisdictionis tantum ; ergo auferri potest, aut suspendi per superiorem, quod videtur omnino inconveniens.

tentia hardi.

Richardus videtur admittere per degradationem amitti ex toto potestatem Episcopalem, ita ut si aliquid attentet, non possit esse validum. Contra hoc sunt antiqui Canones, quibus præcipitur hæreticos in suo gradu admitti ad Ecclesiam abjecta hæresi. Et id potissimum de Episcopis sanxivit VII. Synodus actione 1. hujus decreti, nulla esset ratio, si dignitas Episcopalis fundaretur in sola jurisdictione amissibili et separabili a persona, quia certum est extra Ecclesiam, nullam dari jurisdictionem in aliqua hæresi, ac proinde Ordinatio Episcoporum ab hæreticis esset nulla, si consisteret in jurisdictione mera, quæ non esset potestas Ordinis. Unde receptio Episcoporum in suo gradu supponit priorem ordinationem validam fuisse, neque posse innovari, ac proinde potestatem ordinis ; nunquam enim solita est Ecclesia recipere aliquem in eo gradu, quem invalide recepit. Unde Augustinus perinde asserit contra Donatistas Ordinem acceptum in hæresi valere, sicut et Baptismum *lib.* 2. *contra Parmenianum, cap.* 13. *et cap.* 11. *l.* 1. *de Baptismo, cap.* 1. *epistola* 50. *et de bono conjugali, cap.* 18. *et* 24. et alias sæpe.

ugna- tur. copatus adum deleri. ponunt tiqui nones de piendis eticis.

linati- nem æresi ctam nere.

24. ident. De am. in nere n. 9.

24\. Hinc etiam Tridentinum *sess.* 7. docet Baptismum, Confirmationem et Ordinem imprimere characterem, et habent esse initerabiles ; recipiendo ergo Episcopos ordinatos ab hæreticis, et non per novam ordinationem, supponitur fuisse priorem validam, et non iterabilem, ac proinde impressisse characterem hujus Ordinis. Unde idem Tridentinum *sess.* 23. cap. 4. *Quoniam vero in Sacramento Ordinis, sicut in Baptismo et Confirmatione character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt novi Testamenti Sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, et semel rite ordinatos, laicos effici posse,* etc. Postea subdit id esse Ecclesiasticam Hierarchiam confundere : *Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc Hierarchicum Ordinem præcipue pertinere.* Hæc verba ex causali referunt doctrinam in initio capitis datam, de impressione characteris et ejus indelebilitate. Item errores contrarios, quibus in verbis præmissis, per veritatis oppositæ declarationem, adversatur . Ergo supponit in ordinatione Episcopi imprimi characterem et potestatem, quam habet ordinandi cæteros, et confirmandi in qua eminet Sacerdoti, esse potestatem Ordinis, et non jurisdictionis.

piscopatu primi aracterem.

25\. Responsio. Impugnatur. Ordinationem Episcopi conferre gratiam.

Sotus admittit in Episcopatu imprimi characterem, vel extendi, non tamen dari gratiam, ideoque non esse Sacramentum. 25.

Contra, hoc videtur absurdum imprimi characterem Ordinis per Sacramentum, et non dari gratiam, quia sicut character ille est potestas activa ad actus eminentiores, quam sint actus, ad quos ordinatur Diaconus et Subdiaconus, mirum est si in his datur gratia, in ordinatione Episcopi non ita, in qua major est necessitas gratiæ. Deinde non recte cohæret imprimi characterem ex opere operato, et signum imprimens non esse Sacramentum, quia Baptismus non ideo tantum est Sacramentum, quia confert gratiam, sed etiam, quia confert characterem. Unde, quando imprimit solum characterem, supposito obice, per modum Sacramenti operatur.

26\. Alia impugnatio ejusdem ex Tridentino.

Præterea, huic doctrinæ adversatur Tridentinum, qnia *sess* 7. *de Sacramentis in genere,* docet omnia Sacramenta novæ legis causare gratiam *can.* 2. 6. 7. *et* 8. subinde definiens *canone* 9. prædicta tria Sacramenta etiam imprimere characterem in anima. Deinde *sess.* 23. *cap.* 3. *et cano-* 26.

ne 4. definit per ordinationem dari gratiam, dari Spiritum sanctum, sub qua ordinatione comprehendit Episcopatum, ut visum est.

[R]esponsio aliorum.

Respondent alii in Episcopo quidem esse aliquam superiorem potestatem ex divina institutione, et sic hunc gradum collatum esse ordinem lato modo sumptum, ut dicit gradum eminentiæ, sed non esse ordinem stricte sumptum diversum ab ipso Sacerdotali charactere.

[I]mpugnatur.

Contra, Concilium distinguit ordinem, qui imprimit charactem in Episcopatum et Sacerdotium, et potestatem ad actus quos potest Episcopus, ut sunt Ordinatio et Confirmatio, tribuit Episcopo, qua est in Ordine superiori, et supponit esse potestatem Ordinis, vel eos actus esse provenientes ab Ordine proprie dicto; et refert eos in ipsum characterem, non aliam diversam institutionem divinam; ergo nulla fingi hîc potest diversa institutio divina ab ipso Sacramento, quod imprimit characterem, neque potestas etiam diversa ex divina institutione in Ordine ad præfatos actus, ab ipsa potestate Ordinis seu characteris, ut est potestas activa.

27. [D]iversitas inter [po]testatem [li]gandi, et solvendi, et inter [p]otestatem [E]piscopalem.

Neque valet instantia, qua dicitur Sacerdos recipere characterem Sacerdotalem, et potestatem Ordinis in ordine ad corpus Christi verum, quam consequitur potestas ligandi et solvendi per modum jurisdictionis, et non ex vi characteris, quia et hoc non est certum, quia potius hæc potestas est Ordinis, et supponit characterem partialem, ut infra dicit Doctor. Et quidquid sit de hoc, hæc potestas est remota, nequitque in actum reduci sine potestate recepta ab Ecclesia, quia, ut diximus, non debuit derogare jurisdictioni Ecclesiæ, cui concessæ sunt claves fori externi. Sed non ita se habet potestas confirmandi et ordinandi in Episcopis, qui valide eam exercere possunt, renitente Ecclesia, et per omnia imitatur potestatem Ordinis; ergo nequit dici potestas jurisdictionis, cujus nullum modum aut formam sequitur, ac proinde, ut Concilium insinuat, est potestas Ordinis; nam nulla ratione diceretur imprimi character Ordinis in Episcopi consecratione, qui character est potestas activa, nisi habeat actus sibi proprios et independentes ab Ecclesia et omni jurisdictione proxime et remote. Hi autem actus sunt præfati, qui valide fiunt ex potestate Ordinis, sicut et consecratio hostiæ a Sacerdote degradato; potestatem enim jurisdictionis meræ esse in Episcopis aut aliis independentem, et proxime et remote ab ipsius Ecclesiæ jurisdictione, non recte cohæret, et perinde derogat potestati absolute jurisdictionis, quam habet Ecclesia; sicut si Sacerdos haberet potestatem absolvendi sine ulla subordinatione proxima aut remota ad Ecclesiam. Potestatem autem Ordinis non dependere ab Ecclesia, expedit quantum ad valorem sui actus, quia completam potestatem habet ex ipsa ordinatione.

Vasquez *disput.* 240. *cap.* 4. *in fine,* 28. Rejicitur Vasquez.
hanc rationem, quam adducit noster Medina *libro de sacrorum hominum origine et continentia, cap.* 16. videtur contemnere, sicut et instantiam de Episcopis titulatis tantum, qua probat jurisdictionem Episcoporum et aliorum dependere ab Ecclesia et universali potestate Vicarii Christi. Cæterum divisio potestatis in illam, quæ est Ordinis et jurisdictionis vulgaris, est apud Theologos et Canonistas, sicut et differentia earum; quod una sit stabilis et independens, altera autem non ita, sed auferri aut limitari possit, juxta voluntatem Principis, a quo dependet, et legis, loquendo de utraque potestate, ut est in inferioribus, et non in capite. Impugnatio autem Vasquez est, quia putat ex vi ordinationis habere Episcopum potesta-

Ex differentia vulgari, et natura utriusque potestatis.

Ejus fundamentum.

tem, saltem remotam in foro externo vel proximam, qua possit excommunicare, si haberet subditos, eo modo quo Sacerdos absolvere, modo haberet subditos. Unde Titularis Episcopus si transiret in suam civitatem in qua habet titulum, posset excommunicare sine ulteriori auctoritate Pontificis; et signum a posteriori est, quia nullus Episcopus potest excommunicare aut dicere: *Ego te excommunico nomine Summi Pontificis, aut absolvo nomine Summi Pontificis,* sicut neque Sacerdos absolvit in foro interiori nomine aut auetoritate alterius, sed solius Christi.

tur. Respondetur tamen hanc impugnationem non facere contra Medinam, quia non loquitur Medina de potestate, quam habet Episcopus ex vi Ordinis, sed solius jurisdictionis; unde sive habeat remotam illam ex vi Ordinis, aut quocumque modo vocetur, erit Ordinis et non jurisdictionis, sicut etiam potestas absolvendi est potestas Ordinis, ut confertur Sacerdoti in sua ordinatione. Nihil enim contendit

natio facit ra am. Medina, nisi potestatem illam, quam habet Episcopus ex sua ordinatione, ad actus, qui invalide ab alio quocumque non Episcopo consecrato fierent, non esse jurisdictionis, sed Ordinis, quia illa nequit limitari aut auferri. Ipse etiam Vasquez admittit potestatem, quam habet Sacerdos in foro interiori ex ordinatione esse potestatem Ordinis. Quantum ad potestatem jurisdictionis, de qua Medina, intellectam, prout ipse intelligit, non est dubium eam auferri posse, ut patet in deposito aut degradato, qui nequit excommunicare; quod perinde dicendum de mere titulato, qui si transiret in suam civitatem, vel non, censetur mere titulatus, sed ordinarius; vel certe si alius

tur ntia a. in eadem civitate exercet plenam jurisdictionem, nequit ille excommunicare, sicut neque absens excommunicare potest, neque absolvere civem ab alio, qui in civitate ordinariam potestatem habet, excommunicatum.

30. Recipiens auctoritatem, eam exercet in propria persona et nomine, si est ordinaria.

Quod autem absolvens non dicat auctoritate Romani Pontificis se absolvere in casibus propriis, ideo est, quia habet auctoritatem jure ordinario, et non delegatam tantum. Cæterum non sequitur quin auctoritas illa ipsi conveniat ab Ecclesia et Pontifice; nam Sacerdos etiam in persona propria, et ut judex absolvit, licet per potestatem traditam a Christo; unde valet, si dicat: Absolvo te ab omnibus peccatis tuis, non inde sequitur auctoritatem, in qua absolvit, non esse Christi, aut dependentem ab Ecclesia. Unde parochi, Archidiaconi et alii, quibus jure ordinario olim licuit excommunicare, id faciebant ex auctoritate Ecclesiæ et Conciliorum atque Pontificis; ergo signum illud, quod adducit præfatus auctor, nihil convincit. Neque Medina negat Episcopum ex sua ordinatione habere majorem capacitatem jurisdictionis externæ in corpus mysticum, quam habet Sacerdos, est enim Hierarcha et actus Ordinis, quibus generat Sacerdotes ministrosque alios Ecclesiæ, supponunt illam capacitatem; sed est Ordinis, et non propria jurisdictionis externæ in actu, sed in potentia et ratione eminentiæ gradus in quo constituitur per sui ordinationem.

31. Dubium. An diversus sit character? Conclusio affirmans.

Dubitatur, an character Episcopalis sit diversus a Sacerdotali, an potius extensio illius ad actus Episcopales? Aliquibus placet esse eumdem extensum; aliis vero placet esse diversum characterem, licet necessario ex parte subjecti præexigat characterem Sacerdotalem, quæ connexio non est in aliis ordinibus ex parte rei. Magis placet hæc sententia de rigore locutionis, quoniam Anacletus sic distinguit duos Ordines Sacerdotum, in Episcopos

et Presbyteros. Leo Papa *in epistola* 84. *alias* 82. Subdiaconatum numerat quartum in ordine, ubi comprehendit Episcopatum ut primum. Isidorus etiam, et habetur, *cap. Cleros, dist.* 21. hanc distinctionem sequitur, sicut et Tridentinum locis citatis, quod Episcopum supra Sacerdotem tanquam diversum ordinem statuit. Probatur etiam sic consequenter dici debere, tenendo hanc sententiam quam defendimus, quia illa extensio vix commode applicari potest huic proposito, aut etiam explicari, tenendo Episcopatum esse distinctum ordinem. Quidquid enim sit de illa extensione prout fit in quantitate,

Extensio proprie sumpta.

hic talis esse nequit, ut bene probat Medina, quia quantitas non extenditur per additionem novi gradus ad priorem, sed ratione subjecti per novam dilatationem ejusdem formæ prioris. In proposito non ita fit, sed additur nova potestas ordinis ; ergo novus character.

32. Extensio relationis ad diversos terminos.

32. Si loquamur prælerea de eadem extensione, prout ab aliquibus explicatur in relationibus, quando una ad diversos terminos dicitur extendi, ut paternitas, quæ fuit ad priorem filium, extenditur ad cæteros. Hæc sententia dependet a quibusdam fundamentis, quæ impugnationem patiuntur in Scholis, ut quod accidens individuetur a subjecto, quod solo numero distincta non possint esse in eodem subjecto, de quibus hîc non agendum ; sed si-

Excluditur similitudo extensæ relationis.

militudo non currit, quia in eo casu requiritur, ut termini sint ejusdem rationis, nempe specificæ, et procedant secundum eumdem modum causandi a generante per generationem. Hic autem actus potestatis Sacerdotalis et Episcopalis sunt diversi ordinis et speciei ; ergo nequit eadem potestas extendi ad utrosque, sicut neque eadem relatio est in patre ad filium, ut sunt idem in *esse* hominis, et ut unus procedit ab alio.

Per hoc etiam patet ad instantiam de extentione habitus scientiæ totalis ad plures conclusiones, quia id affirmantes asserunt habitum non multiplicari in specie, et ei correspondere ex parte objecti aliquam rationem unam formalem, quocumque modo explicetur, sub qua respicitur ab habitu, sit abstractionis, aut alia. Hic autem neque character Sacerdotalis virtute includit Episcopalem, alias non esset adhibendum aliud signum sensibile diversum in *esse* Sacramenti ad impressionem hujus, neque etiam character Sacerdotalis extendi potest ad actus Episcopales, sicut idem principium applicatum diversis conclusionibus, quas includit, eas continet in seipso, quantum ad veritatem, et extrema seu terminos invariatum. Tenendo itaque Episcopatum esse diversum, et proprie dictum Ordinem, nequit proprie salvari per solam extensionem characteris Sacerdotalis ; aut hæc veritas Theologica satis explicari per præmissas instantias dubias, et præsenti conclusioni non adeo congruentes ex suis principiis, ex quibus deducuntur. 33.

33. Rejicitur similitudo extensionis scientiæ.

Probatur ergo imprimi novum characterem, et specie diversum in Episcopi ordinatione. Suppono conclusionem præmissam cum suis fundamentis, quia hîc tantum disseritur cum iis, qui admittunt eamdem conclusionem. Et sic argumentor : diversia sunt Sacramenta quantum ad efficaciam et institutionem, et quantum ad res, ut subsunt institutioni, Ordinatio Sacerdotis et Episcopi ; utraque imprimit characterem, quæ est potestas activa in ordine ad actus proprios, qui sunt alterius rationis ; forma verborum significans potestatem traditam est omnino diversa, quia exprimit effectum potestatis, seu ipsam potestatem traditam in ordine ad actus suos proprios. Ordinatio Sacerdotis non tribuit neque exprimit implicite aut expli- 34.

34. Probatio conclusionis a priori ex materia, forma, effectu.

cite potestatem sacerdotalem, neque Episcopalis Sacerdotalem, licet illam supponat tanquam necessariam ex parte subjecti capacis Sacramenti, sicut Baptismus supponitur necessario ad confirmationem ; cujus dicitur a Patribus complementum. ergo utrumque Sacramentum habet etiam suos effectus tam gratiæ quam characteris diversos, sicut Baptismus et Confirmatio.

5. batio quentiæ.

Probatur consequentia : Diversitas effectus in proposito sumitur ex diversitate signi sensibilis, et verborum et institutionis, quæ concurrunt in proposito, supponendo ordinationem Episcopi esse Sacramentum, et imprimere characterem. Diversitas etiam potestatis sumitur in ordine ad diversitatem actus, ad quem datur ; ergo, etc. Diversitas characteris in proposito sumitur etiam in ordine ad Sacramentum proprium et diversum a quo imprimitur, et eadem diversitas, ut est potentia activa suo modo sive moralis, sive Physica, sumitur etiam in ordine ad actus diversos specie, et proprios ad quos præcise ordinatur. Sicut ergo Confirmatio, licet supponat Baptismum, et sit ejus complementum, quia ordinatur ad constituendum perfecte Christianum, et ad professionem fidei receptæ in Baptismo, quia per aliud Sacramentum, et institutionem diversam datur, non dicitur character ejus esse extensio characteris baptismalis, neque id convenit Tridentino aut Florentino, quæ numerant characteres diversos impressos in his Sacramentis. Sic similiter cum Tridentinum asserit in Ordine imprimi characterem, ea diversitate, qua characteres aliorum Ordinum a se invicem distinguuntur, ita character Sacerdotalis distinguitur ab Episcopali ; nam eadem videtur esse ratio differentiæ propter diversitatem actuum et ordinationis, quæ reperitur, tam in his quam in aliis Ordinibus, et diversitatem institutionis.

plum nfirone.

36. Responsio.

Dices, forte utrumque characterem facere unum integrum ordinem, eo modo quo potestas data Sacerdoti in corpus Christi verum, et potestas in corpus mysticum, faciunt unum integrum characterem, ita ut ordinatio Episcopi sit perfectio quædam Sacerdotii, et Episcopus sit perfectus Sacerdos. Ita Vasquez *cap.* 5. sequens Durandum.

Impugnatur.

Contra, ad propositum conclusionis nihil refert, modo teneatur hæc ordinatio esse Sacramentum proprie dictum. Cæterum non consequenter videtur id dici, nam ea ratione veteres Theologi negarunt Episcopatum esse Ordinem proprie dictum, ne concederent esse diversum Sacramentum a Sacerdotio. Sed quidquid dicatur, manet ratio præmissa, quia neque ex characteris natura id colligitur, neque ex alio ullo capite characterem Sacerdotalem et Episcopalem facere unum magis quam Baptismalem, et Confirmationis, neque institutio cohæret, neque Sacramenta, seu signa sensibilia, quia hæc non ordinantur ad eumdem effectum, neque character ad eosdem actus ; imo majori fundamento posset dici character Subdiaconatus extendi ad Diaconatus, quia hic gradus potest supplere alterum, et Presbyter officium Diaconi. Sed neque Episcopatus, si seorsim dari possit, suppleret Sacerdotium, neque Sacerdotium potest supplere Episcopatum, neque Episcopus inquantum Episcopus absolvit aut consecrat, sed inquantum Sacerdos ; neque e contra Sacerdos inquantum Sacerdos ordinat et confirmat, sed inquantum Episcopus. Neque Patres statuentes differentiam inter Episcopum et Sacerdotem, tanquam inter diversos Ordines, hunc modum admittunt ; nunquam enim Patres diviserunt Ordinem Presbyteratus in duos Ordines ; dividunt tamen Ordinem Sacerdotum in Episcopatum et Sacerdotium, ut Anacletus citatus, Isidorus, Leo Papa.

Principia colligendi diversitatem characterum.

37. Responsio Vasquez. Sed respondet Vasquez Anacletum intendisse tantum excludere Coepiscopum tanquam Ordine diversum. Leo vero intendit majori jure Episcopum teneri ad continentiam, quam reliquos. Contra, hoc ipsum evincit contrarium, nam si voluit Anacletus excludere Coepiscopum, qui inter Sacerdotes numerabatur, et distinxit duos Ordines Sacerdotii, intendit duos esse, et tanquam diversos numerari : *Amplius*, inquit, *quam isti duo Ordines Sacerdotum, nec nobis a Deo collati sunt, neque Apostoli docuerunt ;* et quamvis inter Episcopos numeret Primates, subdit : *Episcoporum Ordo unus est, licet sint Primates illi*. Deinde Leo numerat quatuor Ordines, Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum et Subdiaconatum ; intendit ergo diversos esse Ordines, et si continentiæ obligatio ex ordine nascitur, et præ reliquis ex Episcopatu ob eminentiam ejus, sequitur illum esse ordinem diversum ex mente Leonis, atque inducentem novum titulum et diversum a reliquis. Deinde Isidorus ita explicari nequit, qui ex proposito differentiam et nomina Ordinum tradit.

Impugnatio. Retorquetur solutio. Anacletus.

38. Responsio impugnatur. Si dicas loqui eum de Ordine late sumpto, quia ibi enumerat aliquos gradus, qui non sunt Ordines stricte dicti, hoc plurimum enervat argumentum probandi Ordinem esse Sacramentum desumptum ex Patribus, quod supponit Tridentinum *sessione* 23. nam eodem modo loca eorum interpretari licet de Ordine late sumpto pro gradu dignitatis tantum, non vero stricte.

Epiphanius. Epiphanius loco præfato : *Dicere*, inquit, *ipsum Episcopum et Presbyterum æqualem esse, quomodo erit possibile ? Episcoporum enim Ordo patrum generator est, patres enim generat Ecclesiæ ; presbyterorum vero* (supple Ordo) *non potens generare patres, per lavacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres*, etc. Ecce quomodo distinguit duos Ordines ad propositum argumenti præmissi, ex diversitate potestatis ; et ut cæteros Patres omittamus, Tridentinum *sessione* 23. *cap.* 4. numerat Episcopum, Ordinem alium a Presbyteratu, et distinctionem ex diversitate functionis probat.

Trident[inum].

Fundamentum Vasquez. Neque contra hoc plurimum urget ratio præfati auctoris, nempe ex communi sententia scholæ solum enumerari septem Ordines.

39. Solvitur. Veterum scopus e[t] sententia. Respondetur, nempe sic enumerari ex sententia veterum, qui negabant Episcopatum esse Ordinem proprie dictum, et tenendo tamen conclusionem, sequitur Ordinem Sacerdotum esse duplicem.

Cæterum hoc extraneum est intentioni veterum, qui tantum enumerabant Ordines respective ad ministerium Eucharistiæ ; et sic etiam constituebant. Noster autem Doctor eumdem numerum tradit omittendo Episcopatum, quem si adderet, diceret esse alium Ordinem. Cum ergo de reipsa constat, non est quod numerus auctus scrupulum ingerat.

Instantia desumpta ex dupli[ci] potestate Sacerdo[tii] solvitur. Ad instantiam, quam adducit Vasquez de Sacerdotio, quod ex duplici potestate partiali complet integrum Sacramentum, jam responsum est ex usu Ecclesiæ dici unum Ordinem, non ita Episcopatum et Sacerdotium. Congruum etiam erat, ut habens potestatem in corpus Christi verum, illudque conficiendi, etiam haberet potestatem in corpus mysticum remittendi peccata, quatenus hæc requiritur ad dignam sumptionem Sacramenti, cujus ministerium primo competit Sacerdoti ex officio et suo gradu, proinde etiam eidem potestas reconciliandi peccatores concessa fuit, ut disponens ad usum legitimum Sacramenti ; non ita est in proposito, quia usus unius potestatis non ordinatur ad actum alterius, ideoque nequit una dici

Congruentia potestat[is] ligandi solvendi Sacerdot[i].

compleri per aliam, aut utraque potestas coire in unam.

Contra conclusionem præmissam objicitur primo Hieronymus, variis in locis, in quibus videtur non admittere differentiam inter Presbyterum et Episcopum jure divino, sed tantum humano, prout docuerunt Aerius, Witclefus et alii. Aliqui tamen constituunt differentiam in his, nempe hæreticos damnasse ordinationem Episcoporum, quatenus Ecclesiæ negabant potestatem constituendi hoc ministerium, neque licitum esse jure humano, quod non docuit Hieronymus, sed tantum jure divino non fuisse introductum. Ita Soto, et Vasquex affirmantes, Hieronymum in illa sententia fuisse; sed hoc ultimum tenuisse hæreticos, indeque reprehendit Vasquez nostrum Medinam, *cap.* 4. qui hanc moderationem impugnat, statum tamen videntur impugnare hæretici, idque ex Scriptura, ut ipsis videtur, quia non fuit secundum institutionem divinam, cujus mentio non habetur in Scriptura, ut ipsi mentiebantur, quibus Patres vicissim respondebant ex Scriptura; sed huic quæstioni non insisto, quia eximere hac ratione Hieronymum parum juvat.

40. ...jectio et ...ieronymo. ...terpretatio ...ieronymi ...ecundum aliquos. Sotus. ...asquez. Sensus ...ereticorum.

41. Loca ...ronymi ...bjiciuntur.

Primus locus Hieronymi *tomo* 6. *in Commentariis Epistolæ. ad Titum cap.* 1. in illa verba : *Hujus rei gratia reliqui te,* etc. *Idem est ergo Presbyter,* inquit, *qui et Episcopus, et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis : Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ; communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur, postquam autem unusquisque eos, quos baptizabat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus Presbyter electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur,* etc.

...stola ad ...agrium.

Item Epistola ad Evagrium quæst. 85. et prima ad eumdem ait : *Quod autem postea unus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Nam et Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam, et Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominabant; quomodo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, et Archidiaconum vocent.* Citatur etiam et in Dialogis contra Luciferianos, quem locum alias explicuimus *distinctione* 7. Propter has auctoritates multi existimant Hieronymum fuisse in prædicta sententia, ut noster Medina Castro, verbo *Episcopus,* adversus hæreses; Vasquez *distinct.* 240. *cap.* 1. et alii.

Respondent alii et melius Hieronymum non fuisse in illa sententia, nam *epistola* 54.*ad Marcellum,* docet Episcopos successisse Apostolis, et *Epistola* 85. *ad Evagrium, cap.* 2. *in Michæam, Epistola* 1. ad Heliodorum, *Diaconatum,* tertium gradum constituit inter Ordines Ecclesiasticos in Isaiæ cap. 19. super illud : *In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti,* etc. intelligit quinque ordines Ecclesiæ, tres Ministrorum, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, duos alios plebis, nempe fidelium Baptizatorum et Catechumenorum in Jeremiæ *cap.* 13. vocat Episcopos primum ordinem, reges Ecclesiæ, et filios de stirpe David; Sacerdotes vero secundum gradum in honore Ecclesiastico. Item, in *Matthæi* 25. asserit Apostolos constituisse Presbyteros et Episcopos per singulas civitates. Contra *Jovinianum cap.* 19. docet Episcopos potiori jure teneri ad cælibatum, sicut et Presbyteros, et Diaconos, quin etiam *in Dialogis contra Luciferianos* docet manuum impositionem spectare

Eximitur Hieronymus.

ad Episcopum, et *Epistola* 85. etiam ordinationem esse Episcopi, et non Presbyteri. Ex his locis intelligendus est Hieronymus, non voluisse æquiparare utrumque gradum, quasi distinctio esset solum ex lege humana et consuetudine inter utrumque ordinem.

42. Episcopi fuerunt in Ecclesia ante schisma. Quod confirmari potest, quia hanc differentiam constituit Hieronymus inductam esse ex occasione schismatis, de qua agit Paulus *in* 1. *ad Corinth. cap.* 3. sed eodem anno, nempe Christi 57. scripsit etiam Paulus primam ad Timotheum, in qua de ordinatione Episcopali agitur, ut supra visum est; ergo distinctio utriusque Ordinis præcessit schisma. Accedit ex Simeone Metaphraste in Itinerario Petri antequam Romam veniret (de qua re Baronius anno 44.) plures ab eo constitutas Ecclesias, et ordinatos Episcopos; quod contigit ante schisma. Præcessit etiam ordinationem tam Jacobi quam Pauli et Barnabæ, de qua superius egimus; ergo nequit intendi a sancto Hieronymo Scripturarum et Historiarum peritissimo, qui etiam de scriptoribus Ecclesiasticis illam ordinationem Jacobi in Episcopum Hierosolymorum docet; nequit, inquam, intendi differentiam Episcopatus ex causa schismatis inventam esse, aut etiam prælationem, quoniam et hæc etiam jure divino inducta est; quoniam *in epistola ad Evagrium et Nepotianum*, docet sicut ab Aaron summo Sacerdote cæteri differebant Sacerdotes, ita etiam ab Episcopo differre Presbyteros.

43. Scopus Hieronymi. Quid ergo aliud intendit Hieronymus? Respondetur intendere supercilium Episcoporum deprimere, qui dominantur in Clero, et sui gradus auctoritatem in contemptum aliorum convertunt, et potestatem concessam absolutam gubernandi Ecclesiam solis Episcopis sine consensu aut concessu Sacerdotum fuisse ex occasione schismatis inductam, non vero ex divina ordinatione. Quamvis enim Episcopi primum gradum semper jure divino obtinuerunt, tamen etiam Presbyteri id regimine Ecclesiæ commune us habebant, in suo tamen gradu, et assistebant Episcopis, donec factionibus, et schismati locum præberent, et in partes traxerint plebem, ut quis diceret : *ego sum Apollo, ego Cephæ, ego Pauli*, etc. Absolutam gubernationem intendit esse juris humani.

44. Commune primum fuit administratio servato gradu. Primum ergo considebant etiam Presbyteri cum Episcopis, ut patet in Concilio Hierosolymitano, in quo actum est de Legalibus, ubi etiam cum Apostolis convenerunt seniores, qui et Presbyteri; sed postea quia Presbyteri subducebant se tanquam absolutos Episcopis, hæc subordinatio instituta est, quæ fuit juris divini interpretatio, et primæ institutionis, quam sicut secundum gradum tenent in Hierarchia, ita etiam primo, qui est Episcoporum, deferrent, et suum gradum tenerent. Quod plurimum commendat Ignatius Martyr discipulus Apostolorum, et ut fertur ordinatus a Paulo Antiochiæ Episcopus super Christianis gentibus ad fidem conversis; monet Epistola ad Trallianos, ad Tarsenses, ad Smyrnenses, hunc ordinem et subjectionem Presbyteri ad Episcopum, et tanquam divini Juris et institutionis exponit. Unde in Epistola ad Philadelphios : *Boni sunt*, inquit, *Sacerdotes, et sermonis Ministri, melior autem est Pontifex, cui credita sunt Sancta Sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei*, etc, in Epistola ad Smyrnenses : *Laici Diaconis*, inquit, *subjiciuntur, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, et ipse Patri*, etc. et in reliquis Epistolis idem cum sollicitudine admonet. Ignatius.

Ex his patet ad loca præfata Hieronymi eum velle tantum commune officium et nomen fuisse Episcopis et Presbyteris ante schisma; non vero ordinem aut gradum, 45.

cum Episcopi soli ordinationem et Chrisma, ut ipse docet, conficiant, quod non potest Presbyter. Hoc tantum intendere videtur mihi in Epistola ad Evagrium; nam Ecclesiam Alexandrinam caruisse Episcopis ordinatis, usque ad Heraclam, nec est credibile, neque concordat historiæ Ecclesiasticæ, aut Conciliis, in quibus privilegium antiquitatis huic Sedi præ reliquis Patriachalibus tribuitur, seu auctoritatis, quod non subsisteret, si usque ad Heraclam Pontificibus careret. Constat autem ex certis historiis et monumentis in eadem Sede præcessisse undecim Pontifices, quorum primus numeratur Anianus successor Sancti Marci, ut patet ex historia Eusebii *lib.* 2. *cap.* 23. cui cæteri in hoc consentiunt. Secundus, Abilius *lib.* 3. *cap.* 12. Tertius Cerdo *cap.* 16. Quartus, Primus *lib* 4. *cap.* 1. Quintus, Justus *cap.* 4. Sextus Eumenes *cap.* 5. Septimus, Marcus *cap.* 10. Octavus, Eladion *cap.* 18. Nonus Agrippinus *lib.* 5. *cap.* 9. Decimus, Julianus *ibid.* Undecimus Demetrius *cap.* 21. quem secutus est Heracla.

[...]ponitur [...]ocus [...]stolæ ad [...]grium.

[...]iscopi [...]præces[...]erunt [...]aclam Sede [...]xandrina.

46. Sed audire præstat ipsum Hieronymum de hoc Demetrio *lib.* 2. *in Apologia contra Ruffinum*, *cap.* 5. Hic enim Demetrius se opposuit Origeni, primum damnans ejus promotionem contra Canones ad Presbyteratum, quia fuit exectus, eam promotionem recepit in Palæstina a Joanne Hierosolymitano; deinde, propter errores eum communione privavit. In quem Origenes in quadam sua Epistola proinde invehitur, de qua Hieronymus sic loco præfato agit : *Cum illa*, inquit, *Epistola* (supple Origenis) *tota Demetrium Alexandrinæ urbis Pontificem laceret, et in totius Orbis Episcopos et Clericos invehatur, et frustra ab Ecclesiis excommunicatum se esse dicat*, etc. Hæc Hieronymus, admittens Demetrium fuisse Pontificem illius Sedis, sicut et Episcopos a cæteris Clericis probe distinguit. Quid autem speciale habuerit promotio Heraclæ quoad gradum Pontificalem præ Demetrio et anterioribus, ergo non invenio. Conjicio tantum ex verbis Hieronymi ad Evagrium mutatam esse formam regiminis illius Ecclesiæ, quam communi consensu regebant Presbyteri considentes prioribus Episcopis usque ad Heraclam, et Dionysium ejus successorem, quænam autem fuerit ratio, aut causa hujus mutationis, conjicere libet ex iis quæ tunc acciderunt, nempe ad schisma ortum causa Origenis, quod primum fuisse videtur in Ecclesiæ Alexandrina. Sublato enim Demetrio, cujus sententia rata fuit ab aliis Ecclesiis, Heraclas successor impense favit Origeni. Sed Dionysius ejus successor, licet Origenis fuerit discipulus, exemplum Demetrii secutus est.

Causa mutationis regiminis in Ecclesia Alexandrina.

Schisma in causa Origenis.

Ob has ergo causas videntur varia studia in Clero oborta, dum Heraclas acta sui Prædecessoris in Origenem dissimularet, et contra Dionysius renovaret; in partes autem diviso Clero, summa rerum ad Pontifices ipsos revocata est. Et hanc tantum regiminis, non ordinis, aut gradus Pontificalis mutationem insinuare vult Hieronymus ad Evagrium, et in universum finis ejus, ut Episcopi sua præminentia non abutantur in contemptum Sacerdotum quibus par nomen, et auctoritatis communicata potestas fuit ante schisma inprimitiva Ecclesia, quin etiam usque ad Heraclam et Dionysium Alexandriæ usque ad schisma in causa Origenis; congruit autem ut in illa Ecclesia præ cæteris hic mos servaretur in memoriam primi ejus fundatoris Marci, qui non fuit Episcopus, sed Ecclesiam nomine D. Petri fundavit. Dici etiam potest forte electionem Episcopi Alexandrini alias spectasse ad Presbyteros ; sed suborto schismate revocatam fuisse ad Metropolitas et Episcopos per Egy- 47.

ptum, nam de electione videtur etiam loqui specialiter Hieronymus, tanquam fuerit mutata.

48. Ex his patet ad alia Hieronymi citata, quæ occasionem dedisse videntur antiquis Theologis, ut Episcopatum Ordinem esse negarent, sed tantum Officium et dignitatem.

Aliæ objectiones solvuntur.

Secundo objicit Sotus communem Ecclesiæ et Doctorum sententiam, qua numerantur septem tantum Ordines.

Respondetur, ut supra, sub Sacerdotio contineri Episcopatum tanquam primum gradum Hierarchiæ, ut patet ex Anacleto et Tridentino.

Tertio objicit Ordines Ecclesiasticos constitui tantum in Ordine ad Eucharistiam.

Respondet Doctor in littera, si Episcopatus est Ordo, non definiri Ordinem respective ad Eucharistiam, ut patet ex secunda definitione, quam in primo articulo statuit.

Episcopatum dicere Ordinem ad Eucharistiam.

Respondet secundo Mayronis etiam Episcopatum respicere Eucharistiam mediate, quia ordinat ministros ejus, hoc autem sufficit, ut dicat illum Ordinem mediatum,ut patet in aliis Ordinibus, qui mediate tantum respiciunt Eucharistiam. Hæc responsio est etiam bona, quia actus primarius Episcopatus est consecrare ministros Eucharistiæ. Ab hac responsione etiam non abhorret Doctor, etc. *art.* 2. ubi respondens ad argumentum D. Thomæ et Richardi, dicit : Quanto Ordo Episcopatus intimius includit Sacerdotium et alios gradus inferiores, tanto est simpliciter perfectior, quia essentialibus respicit actus istorum inclusorum.

Quarta objectio.

Objicitur quarto, quod Episcopatus, si esset Ordo, non dependeret a Sacerdotio, quia alii Ordines a se invicem non dependent.

49. Respondet Doctor loco jam citato, tantum inde probari perfectionem Episcopalis Ordinis super reliquos ; Episcopatus enim universalitate potestatis excedit reliquos. Unde sicut dicit majorem potestatem super corpore mystico Ecclesiæ, cujus compago, seu unio maxime respicit corpus verum Christi, quod unit mediante charitate membra inter se et Christo ; ita etiam congruum fuit, ut hæc potestas tantum posset acquiri supposita potestate in corpus verum Christi. Et quod Hierarcha sicut consecrat ministros Eucharistiæ, etiam ipse in sui ordinatione supponat Sacerdotium, quod confert alioquin, alias non haberet Hierarcha potestatem completam in corpus Christi mysticum, nisi etiam haberet in corpus verum; hinc Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia : *Pontificum Ordo*, inquit, *primus, idem summus et ultimus, purgat, illuminat et perficit*, etc. Debent ergo Episcopi purgare et habere potestatem sacrificandi et remittendi peccata, in qua communicant Presbyteris; perficiunt vero chrismando et ordinando et regendo Ecclesiam.

Sacerdotium supponit Episcopatus.

Dionysius.

Episcopi purgant, illuminant, perficiunt.

Ex hoc patet ad aliam rationem, qua probatur character Episcopalis includere Sacerdotalem. Respondetur supponere, sicut illuminatio et purgatio supponuntur ad perfectionem.

Ideo supponit Sacerdotium.

Objicitur quinto, quod Episcopus ordinatur in Dominica die, Sacerdos autem in Sabbato ; ergo Episcopatus non est Ordo alius, alias eodem tempore cum aliis daretur. 50.

Quinta objectio.

Respondetur sequi contrarium,quia Episcopatus in die Dominico confertur, propter dignitatem ejus. Sed etiam alii Ordines aliquando in Dominica conferuntur, ut patet de iis, quibus datur facultas suscipiendi Ordines extra tempus. Videatur *cap. Quod a Patribus, dist.* 45. *cap. Quod die Dominico, eadem, et cap. Dilectionis dist.* 77.

Solvitur. Ordinatio die Dominico ob dignitatem.

Ultimum argumentum est, quia neque materia, neque forma propria est huic Sacramento; ergo, etc. Ad quod respondetur, negando antecedens.

51. *ecunda nclusio. lateria iscopatus est positio nuum, a tribus scopis.* Secunda conclusio, de materia hujus Sacramenti est impositio manus. Hæc est communis; colligitur ex dictis 1. *ad Timotheum* 4. *et* 5. et infra amplius patebit. Forma vero est, quæ dicitur, dum manus impositio fiat; fit autem manus impositio tam in Ecclesia Græca quam Latina a tribus Episcopis, proinde Doctores essentialem esse cæremoniam tradunt. In Ecclesia autem Latina præterea manum imponentes simul proferunt formam: *Accipe Spiritum sanctum*, quæ verba ut conjuncta materiæ designant gradum Episcopalem; neque refert quod eadem dicatur in consecratione aliorum, ut Presbyteri, quia ut conjuncta est huic aut illi materiæ, designat gradum, ad quem ordinat. Hæc est forma Græcorum ex Arcadio libro 6. cap. 8. *Divina gratia, quæ semper infirma sanat, et quæ desunt, supplet, creat seu promovet, N. Deo amabilissimum Presbyterum in Episcoporum*, etc.

orma.

orma ecorum.

52. *ium an emissa ma sit nsecraiva.* Quamvis autem hæc forma in consecratione Presbyteri et aliorum recte cohæreat iis, quæ in Rituali Græco ab eodem citantur *cap.* 2. tamen sequendo dispositionem et ritum consecrandi Episcopum, quem *ibidem* ultimo loco subjicit, mihi dubium est, si sit forma consecrandi Episcopum; tum quia ante consecrationem illa forma legitur in schedula a chartophilace, quam porrigit consecranti; tum quia non profertur a consecrante, neque ab aliis Pontificibus; tum etiam quia ritus consecrandi videtur in ea actione consistere, qua consecrans imponit et manum et librum Evangeliorum capiti ejus, qui consecratur, una tangentibus aliis Episcopis assistentibus librum, et facta trina cruce a consecrante in capite ipsius consecrandi, subjicit orationes ibi expressas, in quarum prima hæc habentur, quæ efficaciam manus impositionis exprimunt: *Tu Domine omnium, et hunc qui suffragiis electus est, et dignus factus qui subiret jugum Evangelicum, et pontificiam dignitatem per manum mei peccatoris, et præsentium ministrorum, et Episcoporum adventu, et virtute ac gratia sancti tui Spiritus corrobora*, etc. Sequuntur et aliæ orationes, quæ, ut videtur, continuata impositione manus et libri dicuntur, quibus finitis aufert librum Evangeliorum, deponens illum in sacra mensa, imponitque consecrato humerale seu pallium Archiepiscopale, quod designat potestatem traditam, et quo utuntur Græci Episcopi eum amplexatur, et salutatur ab aliis Episcopis, etc.

Hanc formulam posse dici consecrativam.

Ritus. Græcorum.

Vel ergo forma nulla est essentialis, ita ut efficacia ordinationis Episcopalis consistat in sola impositione, et non in verbis, quia orationes prædictas solus consecrans dicit, quamvis cæteri assistentes imponant manus. Vel si forma illa precatoria sit sufficiens et essentialis, alterum e duobus sequitur; vel dici debere ab assistentibus, sicut ritus fert Ecclesiæ Romanæ, vel certe impositionem manus, ut ab ipsis est, non essentialem esse, quia exhibens materiam debet etiam proferre formam, ut communis sententia fert Theologorum. Illud etiam inconveniens est, quia ad ordinationem Episcopi ex traditione Apostolica, ut superius dictum est, requiruntur tres Episcopi, eorumque manus impositio, neque discernitur effiaciam anus impositionis, ut est ab uno magis quam ab aliis, vel ultimo tandem dicendum erit, rituale illud debere in aliquo non expresso suppleri. Supponit autem Arcadius formam, quam assignat, ab uno tantum dici, seu a primario consecrante. Quod si ita contingat (non quod fides 53.

Dubia circa eumdem ritum.

Forma Sacramentalis dici debet a consecrantibus.

auctoris mihi suspecta sit, sed quia in re ignota dissero justa communia principia de materia et forma Sacramentorum tradita), dicerem potius impositionem manus esse Sacramentum in recto, et sufficere ut forma designans ejus efficaciam a primario consecrante, nomine omnium dicatur. Sed hoc aliis magis expertis relinquo.

54. Summarium textus.

(d) *Saltem quidquid de ista controversia*, etc. Omittens controversiam, si Episcopatus sit Ordo necne, subjicit septem Ordines esse, quorum numerum et diversitatem et rationem bene exponit in littera. Constituit tres Ordines, qui immediate disponunt ad Eucharistiam, et communi vocabulo dicuntur majores Ordines; altera pars minores Ordines, quia remote tantum disponunt ad Eucharistiam. Hæc distinctio Ordinis in septenarium numerum est Ordinis, ut describitur in prima definitione tradita in articulo primo. Ex hac littera sequuntur conclusiones sequentes.

Prima conclusio textus. Sacerdotium est Ordo et Sacramentum.

Sacerdotium est Ordo et Sacramentum legis novæ a Christo Domino institutum. Hæc de fide est, et ab omnibus Catholicis contra hujus temporis Novatores asseritur. Patet ex Tridentino, et alias dictis de ministro Eucharistiæ et Pœnitentiæ; patet etiam ex Florentino. Patet passim ex Patribus et Conciliis antiquis, quæ plura circa Ordinationem decernunt; non est quod ex multis pauca decerpamus.

57. Secunda conclusio Daconatus est Ordo, etc. Sententia negans. Impugnatur. Trident.

Diaconatus est Ordo et Sacramentum a Christo Domino institutum. Durandus *in hac distinctione*, negat Diaconatum esse Ordinem, quem sequitur Cajetanus *tom.* 1. *Opusculorum tract.* 11. *art. unico.* Cæterum conclusio est communis Scholasticorum omnium, et videtur satis etiam declarata a Tridentino *sessione* 23. *cap.* 4. ubi Ordinationem et Confirmationem, et alios actus Episcopalis Ordinis non posse a reliquis inferioris Ordinis fieri, et *can.* 6. damnat negantes Hierarchiam esse in Ecclesia, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et ministris, etc. Præter ergo Episcopos et Presbyteros, etiam ministri spectant ad Hierarchiam Ordinis, qua Sacramentum est. *Ad Philipp.* 1. et alias commemorat Paulus Diaconos inter Ordines. Ignatius Martyr in suis Epistolis citatis, perinde commemorat Diaconum, qui sicut ex sua ordinatione subest Presbytero, ita etiam Superior est populo, in quo exercet etiam actus prædicationis, ministerii, Eucharistiæ et Baptismi, reconciliationis publicæ pœnitentium.

Ignatius

Item, ordinantur Diaconi per manus impositionem, et recipiunt characterem indelebilem. Unde Clemens *lib.* 8. *constitut. cap.* 46. *Scitis enim*, inquit, *plane, eos qui a nobis per orationem et manuum impositionem Episcopi, Presbyteri, Diaconi nominati sunt differentia, nominum differentiam rerum declarare*, etc.

Clem. Rom.

56. Fundamentum Durandi.

Rationes etiam Durandi nihil obstant. Objicit enim solum Sacerdotium habere effectum spiritualem, quem attingit; Diaconatum vero esse dispositionem ad effectum illum, sicut Catechismus ad Baptismum.

Solvitur.

Respondetur Diaconatum habere effectum proprium et immediatum, nempe characterem et gratiam in anima, ordinari ulterius ad functionem sacram in gradu ministerii.

Objectio.

Dices primo Diaconos ordinatos fuisse ex occasione.

Solvitur.

Respondetur id verum esse, sed antea fuisse institutum Sacramentum. Unde ritus ipse quo instituti sunt cum impositione manuum, et oratione, sunt cæremoniæ divinæ ordinationis. Ignatius ad Trallianos: *Oportet*, inquit, *Diaconos mysteriorum Christi ministros per omnia placere, nec enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei administratores; quid enim*

Ignatius.

Officium Diaconi. *Diaconi quam imitatores Angelicarum virtutum ? qui purum et inculpatum ministerium illis exhibent*, supple Sacerdotibus, *ut Sanctus Stephanus Beato Jacobo, Timotheus et Linus Paulo, Anacletus et Clemens Petro*, etc.

Secunda objectio. Secundo objicit quod Ordo sit potestas activa ad actum Sacramentalem, sicut Baptismus potestas passiva ad eorum susceptionem.

Solvitur. Respondetur hunc characterem potestatem activam esse, non ad conficiendum Sacramentum ; nam omnis actio, ad quam exigitur gratia, necessario potest subesse Sacramento ; talis est ministratio Diaconi, et actus, qui eidem ex sua ordinatione conveniunt.

Tertia objectio. Objicitur tertio, materiam hujus Sacramenti esse traditionem libri Evangeliorum, qui tunc non erat scriptus, quando primi Diaconi sunt ordinati ; ergo.

Solvitur. Respondetur materiam esse impositionem manuum, et omnem actionem, per quam traditur potestas exterius, de quo infra dicetur.

57. Tertia conclusio. Trident. Aliqui negant esse Ordinem. Subdiaconatus est Ordo sacer, et Sacramentum legis novæ institutum a Christo. Hæc est communior in schola ; eam tradit Florentinum. Supponit etiam Tridentinum *sessione* 23. *cap.* 2. licet Magister *in præsenti distinctione*, Hugo de sancto Victore, Gratianus, Martinus Ayala negent esse Ordinem Sacramentum. Sed hæc sententia magis fundatur in eo quod desit probatio oppositi, quam in aliqua urgenti ratione.

Probatio. In primis Subdiaconatum præcessit in lege veteri, et ministerio templi simile quoddam Officium, ut Nathanæi, teste Isidoro *lib.* 9. Magist. *in hac distinctione*, Gratian. *in cap. Cleros, distinctione* 21. (Habuit figuram in lege veteri.) In institutione Sacramenti Ordinis Christus imitatus est figuram, quæ præcessit in lege Moysaica, addens rationem Sacramenti, et potestatem ad actus altioris Ordinis ; ergo non est inconveniens ut Subdiaconatus etiam sit Ordo Sacramentum.

Secundo, antiquissimus usus ejus est in Ecclesia, cujus initium non habetur, insinuat esse institutionis divinæ, et non humanæ tantum. *Canon* 42. Apostolorum mentionem habet Subdiaconi, Ignatius *in Epistola ad Antiochenses* salutat Subdiaconos, Clemens Romanus *libro*. 8. *constitut. cap.* 5. Deinde Subdiaconus est minister Episcopi, quamvis Sacerdotis immediatus in quibusdam actionibus ; ergo par ratio est de utroque. (58. Usus ejus antiquus. Can. Apostolicus. Ignatius. Clemens. Tertia ratio.) Item, Subdiaconatus inter Ordines sacros numeratur ab Ecclesia, eique adjuncta est continentia, sicut et aliis majoribus ; quod sufficit ad interpretandum esse Sacramentum, quia alioquin neque Ecclesia ei tam rigidam et æqualem cum aliis continentiam injungeret, nisi quia res sacra est, et sua institutione Sacramentum. (Est Ordo sacer.) Item, quia etiam Ordinatus ab Episcopo hæretico servat Ordinationem ; quod non esset verum, si Subdiaconatus esset inductus per Ecclesiam, tanquam munus in auctoritatis concessione fundatum, nullam enim habet hæreticus.

Objicies Subdiaconatum olim conferri potuisse a Chorepiscopo, qui non erat Episcopus Ordinatus. Primum patet ex Canone Concilii Antiocheni ; secundum vero ex Epistola Damasi. (59. Objectio.)

Respondetur facilem esse solutionem, dicendo quod minister Ordinarius ordinandi Subdiaconum sit Episcopus, ex commissione vero Sacerdos, ut alias dictum est de confirmatione et ejus ministro. (Responsio.)

Respondetur etiam Canonem primo Antiocheni loqui de Chorepiscopis, qui erant etiam Episcopi ordinati, sed sine plebe, quibus non permittit Ordinationem, Presbyteri aut Diaconi sine conscientia Episcopi, vel Ecclesiæ cui adjacens invenitur. (Chorepiscopi aliquando ordinati Episcopi.) Aliqui impugnant hunc intellectum Cano-

nis, *ex Epistola* 4. Damasi. Sed patet ex ipso tenore Canonis, in quo primum dicitur Chorepiscopos, de quibus loquitur, recepisse manuum impositionem ab Episcopis, posse ordinare Subdiaconos, Exorcistas, Lectores, non tamen Presbyteros aut Diaconos præter conscientiam Episcopi; quod supponit illos potuisse cum consensu Episcopi ordinare Presbyteros et Diaconos; ergo fuerunt Episcopi ordinati, sine tamen plebe. Et ratio cur subtracta fuerit Ordinatio Presbyteri et Diaconi, fuit, quia in his erat tunc jurisdictio gubernandi, et dandi Sacramenta, ut in Diacono baptizandi et ministrandi Eucharistiam, prædicandi, imponendi manum reconciliativam fori externi, ac proinde sine licentia Episcopi loci aut Ecclesiæ, non licuit eos ordinari. Damas autem loquitur de Chorepiscopis sui temporis, qui non ordinabantur Episcopi, quia usus ille ordinandi Chorepiscopos, ut veros Episcopos, cessavit propter abusum et insolentiam Ordinatorum, de quibus proinde plura statuerunt Concilia et Pontifices, donec mos ipse, et ex toto Chorepiscopi cessarit.

Non poterant ordinare Diaconos, et Presbyteros sine licentia Episcopi.

Ratio prohibitionis.

Interpretatio Damasi Papæ.

60. Secunda objectio. Objicies secundo, olim Subdiaconatum non fuisse Ordinem sacrum; ergo non est Sacramentum.

Responsio. Respondetur negando consequentiam, nam aliud est esse Sacramentum Ordinis, et aliud esse sacrum, Subdiaconatus inter majores fuit semper computatus; sed ideo non fuisse semper sacrum interpretatur Bellarminus, quia aliquando non licuit Subdiaconis tangere vasa sacra, ut patet ex Concilio Laodiceno *cap.* 21. *et in can.* nullus Acolytorum, *distinct.* 24. nunc autem majores Ordines contingunt res sacras. Respondetur tamen Canones non prohibere contactum calicis vacui, et patenæ Subdiacono, quia in hoc est ejus ministerium. Sed ad summum intelligi debent isti Canones de tactu sacrorum vasorum, quando continent corpus et sanguinem Domini, quia ille contactus et ministerium soli Diacono, qui est minister dispensationis institutus, permittitur.

Bellarmin. Cur non licuit Subdiaconis tangere vasa sacra?

Alia adducitur differentia Ordinis sacri ex adjuncta continentia, quæ etiam comprehendit Subdiaconos ab initio Ecclesiæ, ut aliqui contendunt ostendere partem affirmativam, quia sub appellatione Diaconorum veniebant, ut constat *ex Canone Trullano* 13. ubi agens de lege hac continentiæ in Ecclesia Latina non memorat alios quam Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quamvis lex hæc in Ecclesia Latina dudum antea comprehendebat Subdiaconos. Alia est sententia, quæ dicit hanc obligationem non fuisse ab initio Ecclesiæ in Subdiaconis, ut patet *ex cap. A multis*, de ætate et qualitate et Ordine perficiendorum, quod est innocentii III. ubi colligere videtur ex decreto Urbani II. *Canon. Nullus ad Episcopatum distinct.* 60. Subdiaconatum non fuisse Ordinem sacrum ab initio, et ab hoc dici sacrum, quod ei continentia sit adjuncta. Ex hoc patet ad argumentum, nempe aliud esse Subdiaconatum esse Sacramentum, et aliud esse Ordinem sacrum, quo quis Deo in continentia consecratur.

61. Ordo sacer ex continenti adjuncta dicitur. An fuit indicta ab initio Subdiaconis.

Sententia negativa.

Alia differentia adduci potest Ordinis sacri ex prædicto Canone Urbani, nempe illum dici antiqua consuetudine sacrum, ex quo ascendere liceret ad Episcopatum, vel ex eo assumere Episcopos, tunc autem non licuit, ut patet ex decreto Urbani ex Subdiaconatu assumere, quod revocatum est; sed prior differentia magis placet, quæ an si Juris divini, aut solius humani Ecclesiastici, plurimum controvertitur inter Doctores, est requirit longam discussionem decretorum. 62. Alia differentia Ordinis sacri.

Quatuor Ordines minores sunt Sacramentum a Christo institutum, imprimunt chara- 63. Quarta conclusio

cterem et dant gratiam. Hanc supponit Doctor, quorum munera bene explicat. Eamdem tenent omnes antiqui Scholastici usque ad Durandum, nam præcipuum fundamentum præter auctoritatem Hieronymi, unde negant Episcopatum esse Ordinem, est, ne cogerentur ullum præter septem Ordines admittere, et Ordinem respective ad ministerium proximum aut remotum Eucharistiæ constituunt. D. Thomas *in* 4. *in hac distinct. quæst.* 2. *artic.* 2. D. Bonaventura, Richardus et alii docent in quo Sacramento dari gratiam imprimi chara-

...randus negat. ...lorent.

cterem. Patet ex Florentino in Decreto unionis Armenorum, ubi tradit doctrinam de Sacramentis proprie dictis, assignans materiam et formam eorum. In sexto autem, qui est Ordo, similiter procedit, exprimens quidem materiam esse id quod traditur, ponens exemplum de Presbyteratu, Diaconatu et Subdiaconatu ; et addit in aliis Ordinibus idem esse intelligendum.

64. ...obatio ex ...dentino.

Tridentinum *sess.* 7. *de Sacramentis in genere, Canon.* 1. docet esse septem Sacramenta, non plura, nec pauciora, et *Canon.* 9. in tribus imponi characterem, Baptismo, Confirmatione, Ordine; agit deinceps de quolibet Sacramento in specie, ut *in illa sessione*, de Baptismo et Confirmatione *sess.* 13. de Eucharistia *sess.* 14. de Pœnitentia et extrema Unctione *sess.* 23. de Ordine ; *in cap.* autem 2. docet divisionem Ordinis in septem in gradus, et docet ab ipso Ecclesiæ initio illos Ordines fuisse in usu, ut Subdiaconatum, et quatuor minores, quamvis ille inter majores connumeratur, et *cap.* 3. docet imprimere characterem, quem ordinem doctrinæ servat etiam *Canon.* 1. 2. *et* 3. Ergo ex mente Concilii omnes prædicti Ordines sunt proprie Sacramenta a Christo Domino instituta, nam, ut alias dixi, hîc agit tantum de Hierarchia Ordinum in Ecclesia; et sicut negat suffragium populi requiri ad ordinationem majorum, ita etiam per omnia constituit de aliis minoribus.

Negativa sententia.

Contra hanc communem sententiam tenent Durandus et Cajetanus citati, Navarr. *in Summ. c.* 22. noster Michael de Medina *lib.* 1. *de continentia, c.* 46. Inclinat Dominicus Soto *in dist. præsenti, quæst.* 1. *art.* 4. *et dist.* 25. *quæst.* 1. *art.* 2. Sequitur Vasquez *disput.* 237. *cap.* 2. Arcudius *lib.* 6. *cap.* 9.

65. Prima objectio.

Objiciunt aliqui, quod hi non sunt Ordines sacri, neque omnes sunt pro ministerio altaris, sed populi.

Responsio.

Respondetur primum non probare quidpiam, ut patet ex dictis. Secundum est falsum, ut patet ex Doctore, quia mediate ordinantur ad ministerium Eucharistiæ.

Secunda objectio. Ab antiquis aliquos numerari gradus abolitos, et alios qui non sunt Ordines, alios præteriri.

Objiciunt secundo, alios etiam Ordines, qui non sunt in usu, numerari a Patribus, ut fossariorum, Psalmistarum seu cantorum, quorum meminit Ignatius *in epist. ad Antiochenos*, Epiphanius *post hæresim* 80. memorat laboratores seu fossarios. Concilium Laodicenum *Canon.* 24. facit mentionem cantorum. Deinde Patres antiqui, qui proxime Apostolis successerunt, non faciunt mentionem Acolyti, et inter Ordines Ecclesiasticos Diaconissas statuunt, quas certo instituebant ritu.

Ex aliis Canonibus, et modo instituendi.

Item sub IV. Concilio Carthaginensi Acolytus ordinabatur accepta materia ab Archidiacono. Clemens Roman. *lib.* 8. *Constitut. cap.* 26. negat Exorcistam esse Ordinem,sed gratiam tantum gratis datam. Item Concilium VII. generale, *Canon.* 14. dat licentiam ordinandi Lectores in suis monasteriis Abbatibus.

66. Responsio. Patrum institutum aliud fuit a scopo quæstionis.

Respondetur levi omnino fundamento hos auctores eniti contra communem sententiam, ex eo enim quod aliqui Patres enumerent inter Ordines, aliqua etiam officia instituta in Ecclesia, quæ etiam

quandoque ordinatis conferebantur, aut aliis, licet etiam aliqui quosdam Ordinum gradus omittant, alios recenseant, quorum scopus est diversus ab enumeratione Ordinum, aut designandis iis seorsim ab aliis; non hinc, inquam, colligenda traditio est, licet in hoc faveat, inquantum usum antiquum officii et gradus probare inde licet, et non esse recens inventum. Traditio enim maxime petenda est ab usu stabili, antiquo et continuato Ecclesiæ Romanæ, quæ est magistra veritatis, et conservatrix traditionis et Scripturarum. Imprimis ut procedamus a traditione, habemus omnes Ordines commemorari ab Ignatio præter solos Acolythos. *Saluto* inquit, *sanctum Presbyterum, saluto sacros Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, laborantes, Exorcistas, Confessores,* etc. ita epistola ad Antiochenos. Hic discipulus Apostolorum ex occasione salutandi clerum suum (fuit enim Episcopus Antiochenus a Paulo Apostolo, ut quidam volunt, constitutus) commemorat officia, et gradus suæ Ecclesiæ, in quibus Ordines omnes enumerat, præter Acolythos, quos tamen non excludit, neque Ordines ab officiis discrevit, quia non erat id sui instituti; leve ergo argumentum est, inde colligere minores non esse Sacramentum.

Traditio petenda ab Ecclesia Romana.

Ignatius commemorat Ordines præter solos Acolytos.

67. Testimonium Ignatii ad propositum facit.

Imo potius dicendum est illam sedem fundatam ab Apostolis Petro et Paulo, ut commemorat ipse Ignatius recepisse, et observasse eamdem traditionem, quam tenuit et recepit ab iisdem Apostolis Ecclesia Romana circa sacros Ordines; nam si Lector, Exorcista, Ostiarius fuerunt gradus, et non officia, sed Sacramenta in clero Romano, fuerunt sine dubio et Antiochiæ, quin etiam in illa Ecclesia fuisse etiam Acolythos, quamvis eos expresse non commemorat Ignatius, qui sub nomine Subdiaconorum intelligi possunt; nam Subdiaconus non solum proximum gradu Diacono importat, sed aliquando reliquos ex vi vocis, quia reliqui subsunt Diacono, non refert tamen ut omissos Acolythos dicamus, quia sicut non omnes Ordines connumerat, quia non Episcopatum, ipse enim tum erat Episcopus, ita neque omnia officia recensuit, quia omisit cursorem, de quo agit in epistola ad Polycarpum.

Acolytos intelligi nomine Subdiaconi.

De Acolytho agit Cyprianus *lib.* 2. *epistol epist.* 8. Epiphan. *hæresi* 80. *sub finem*, recenset inter Ordines Lectorem, Exorcistam, Ostiarium.

Cyprianus et Epiphanius exprimunt Acolythum.

68. Traditio Romana

Cæterum traditio non ex his nobis magis inquirenda, sed ex observatione Ecclesiæ Romanæ, quæ Ordines impermixtim aliis Officiis, et seorsim exponit, quod declarationis locum obtinet. Hinc Cornelius Papa in epistola ad Fabium Antiochenum: *Is ergo,* inquit, *qui Evangelium vindicabat, nesciebat in Ecclesia unum Episcopum esse debere, ubi videbat esse Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadragenta duos, Exorcistas et Lectores cum Ostiariis quinquaginta duos,* etc. Agit contra Novatum, seu, ut alii vocant, Novatianum, qui schisma contra Cornelium suscitavit, et se ipsum a tribus Episcopis seductis et rudibus, et crapula oppressis ordinari fecit, ut patet ex eadem epistola, probat unum caput esse debere in Ecclesia Romana (qui fuit ipse Cornelius legitime assumptus et ordinatus), cujus ministros in sacris Ordinibus enumerat, quos, et in verbis sequentibus ab aliis discernit personis piis; post enim minores Ordines subdit: *Viduas, et alios morbo et egestate afflictos mille et quingentos, quos omnes Domini gratia et benignitas abunde sustentat. Sed nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria, nemo ex tanto egentium numero,* etc. *nemo denique ex maxima illa et innume-*

Ordines suo gradu et dispositione enumerantur.

rabili populi frequentia, istum quem dico Novatum, ab ea desperatæ mentis cæcitate, et contumacia avertere, et ad Ecclesiam denuo revocare potuit, etc.

In his Cornelius consuetudinem et numerum ministrorum in Ecclesia Romana, necessarium exponit : *Sed nemo*, inquit, *ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria*, etc. non ergo recens inventum proponit, sed quod traditione servatum est.

69. nc Rom. sub ylvestr. Item in Concilio Romano II. sub Sylvestro *cap.* 1. enumerantur prædicti gradus Ordinis, *cap.* autem 3. ordinatur, ut Presbyter contra Episcopum non dicat testimonium, neque Diaconus adversus Presbyterum, neque Subdiaconus adversus Diaconum, neque Acolytus adversus Subdiaconum, neque Exorcista adversus Acolytum,neque adversus Lectorem Exorcista, neque Ostiarius adversus Exorcistam, ut subordinatio in Hierachia debita servetur, ne inferior contra superiorem insurgat; et subditur *in eodem Canone* numerus testium, qui adversus singulos requiritur in judicio. Contra Episcopum septuaginta duo, contra Presbyterum quadraginta quatuor, contra Diaconum triginta sex, contra Subdiaconum et reliquos septem. In hoc ergo Canone supponitur numerus Ordinum, subordinatio unius ad alium, et qualitas et exemptio qua omnes in judicio gaudent.

70. ident. et orentin. Accedit communis sententia Scholæ, et maxime omnium Florentinum et Tridentinum, quæ Sacramentum sine ulla limitatione absolute in hos gradus subdividunt ; nihil autem hæc Concilia comprehendunt sub doctrina cujuslibet Sacramenti, tanquam partem et speciem ejus, nisi quod participat rationem ipsius Sacramenti. Hanc ergo traditionem conservavit Ecclesia Romana ; quod autem Vasquez asserit, seu objicit, quod Acolytorum et Exorcistarum non sit mentio facta a Patribus, qui proxime post Apostolos vixerunt, nihil probat, quia in Ecclesia Romana Cornelius et Sylvester, qui eos gradus numerant, inter cæteros, non tanquam recens inventum proponunt, sed ut antiqua consuetudine et traditione firmatum Quin etiam Ignatius meminit loco citato Exorcistas, sed et antiqui Canones alios Ordines præter majores commemorant.

Canon primus et secundus Apostolorum agens de ordinatione ministrorum : *Episcopus*, inquit, *a duobus aut tribus Episcopis ordinetur. Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, et Diaconus et reliqui Clerici*, etc. Sub hoc, *reliqui Clerici*, comprehenditur non unus gradus Subdiaconatus, sed reliqui ; terminus enim pluralis extenditur ad plures gradus Ordinis, non ad personas, quia in prioribus alii gradus majores in singulari exprimuntur, ut denotetur gradus, non in plurali, quamvis personas plures in Ecclesia in singulis gradibus ordinatas fuisse constet. Can Apost.

Inter instituta Caii Papæ refertur, ut per omnes gradus ascenderetur ad majores, si quis Episcopus fieri mereretur, ut esset primum Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, et exinde Episcopus ordinaretur. Quod Decretum ita intelligendum est, non quod ordinem Hierarchicum ipse primus instituerit in Ecclesia, qui ab ipso Christo institutus est, ut docet Tridentinum ; sed decrevit ut ad supremum non ascenderetur nisi per alios, ut Hierarchia a Christo instituta servaretur in ordinatione et assumptione personarum. 71. Cajus Papa. Ejus statutum.

Eodem modo statuit Anacletus, ut Episcopus consecraretur a tribus Episcopis, non quod ille primus hujus Decreti auctor fuerit, cum ex Apostolico Canone jam citato emanaverit ; Alexander I. ut aqua misceatur vino in calice, quamvis hæc Anacletus. Traditiones renovantur, et retinentur. Alexander I.

traditio antiquior fuerit, sicut et ritus. Sic etiam in aliis decreta extant Pontificum Romanorum confirmantia et retinentia antiquam traditionem, quæ non licet ita interpretari, ut sic decernentes existimentur novam legem aut ritum instituisse; sed antiquum conservare in praxi et usu, ne decidat ex negligentia aut ignorantia. Quod ergo Cornelius et Cyprianus primum inveniantur mentionem facere Acolytatus, non sequitur antea non fuisse in usu et institutione Christi, cum nec illi ut rem novam proponant, sed ut Ordinarium ritum in Ecclesia retentum. Alioquin eadem facilitate traditio impugnabitur, cujus fundamentum ex Scripturis Canonicis non habetur expressum, et in eos tantum velut auctores et inventores referretur, qui primum ejus mentionem faciunt, quod est omnino inconveniens.

Inconveniens secludendum.

72. Pontifices decernendo retinent traditionem, aut corrigunt abusum.

Accedit præterea decreta antiquorum Pontificum circa ritus Sacramentorum vel declarare traditionem, vel certe corrigere abusum. Sic Stephanus Papa de Baptismo hæreticorum non iterando ad Cyprianum decernit *nihil innovandum esse, præter id quod traditum est;* eodem modo Victor Papa de celebrando Paschate; sic Fabianus de conficiendo chrismate quotannis, et plura alia exempla suppetunt hujus generis. Sufficit ergo ad probationem legitimam traditionis Apostolicæ, ut ab antiquis Pontificibus mentio ejus habeatur, non tanquam rei novæ, aut tum primum a se institutæ, quando potissimum nulla quæstio suborta tum in Ecclesia frequentiorem sermonem de ea poscebat; sed mentio ejus fiat tanquam ex usu notæ receptæ.

73. Antiqui Canones insinuant traditionem præmissam.

Ad confirmationem etiam ejusdem traditionis non obscure faciunt antiqui Canones *can.* 4. Niceni : *Omnibus interdicit sancta Synodus, neque Episcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque ullis Clericorum omnino licere habere secum mulierem extraneam.* Arelatense II. canon 13. *Nullus cujuscumque Ordinis Clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Episcopus, quacumque ex occasione faciente propriam relinquat Ecclesiam*, etc. ubi sub appellatione Clericorum comprehendi videntur alii, non soli Subdiaconi. Canon Carthaginensis IV. suo Ordine explicat hos gradus et ordinationem eorum, ut fieri debet ab Episcopo. Subjungit post Ostiarium (qui ultimus est incipiendo ab Episcopatu, ut incipit Concilium) Psalmistam, quia autem non est Ordo, dicit jussu Presbyteri posse sine alia Ordinatione suum munus exercere, quoad reliquos priores gradus hoc non affirmat, unde colligitur non esse Ordinem.

Can. Niceni. Can. Concil. Arelat.

Can. Carth.

74. Responsio ad objectionem.

Ex his patet ad objectionem, quia antiqui Patres, qui vel alia officia et ministeria connumerant Ordinibus, non discernunt inter hæc, neque ex proposito agunt de solis Ordinibus, sicut alii, quos citavimus; ideo cumulatorie agunt tam de Ordinibus quam etiam reliquis officiis, inter quæ etiam Diaconissæ numerabantur, quæ ob honestatem mulieribus præponebantur in quibusdam ministeriis quæ non decebant Clericum exercere. Quod additur de Acolytho et ejus ordinatione ex Concilio Carthaginensi, respondetur, licet materia circa quam porrigebatur ab Archidiacono, potestas tamen conferebatur ab Episcopo ordinante, sive per manuum impositionem, sive per aliam cæremoniam, cui accedebat porrectio materiæ, circa quam jussu Episcopi facta ab Archidiacono, qua porrectione facta, et illo tangente mateteriam, Episcopus eum ordinabat; quamvis autem Canon id non exprimat, subintelligitur, quia Canon Apostolicus citatus præcipit ordinationem Clericorum fieri ab Episcopo, et Clemens Romanus *lib.* 3. *Constit. Apostolicarum*, *cap.* 41. An autem

Acolythus ordinabatur ab Episcopo

hæc ordinatio exigat ut ipse Episcopus porrigat instrumenta, postea dicetur.

linatio ctoris. cil. VII. ıerale. oncil. license.

Apud Græcos ut admittit etiam Arcudius, Lector per manus impositionem ordinabatur, et patet ex Concilio VII. generali *canon.* 14. Concilium etiam Sardicense *canon.* 10. mandat, ut nemo ex foro assumatur Episcopus, nisi prius fuerit probatus in officio Lectoris, Diaconi et Presbyteri. Unde colligere licet Lectoratum inter ordines computari, *in Euchologio seu Rituali* etiam *Græco*, quem citat Arcudius, habetur modus ordinandi Lectorem.

ituale ræcum radit odum linandi ctorem.

75. Ad empla ancto- rum e objicit cudius.

Hinc patet ad plura exempla Sanctorum, quæ adducit Arcudius ex vitis ipsorum, in quibus non fit mentio aliorum Ordinum minorum in ordinatione eorumdem, ut Chrysostomi, Eutychii Constantinopolitani Patriarchæ, Cæsarii Arelatensis, Joannis Cabilonensis et aliorum. Cæterum hoc argumentum ad summum probat non esse connexionem necessariam inter Ordines, qualis est inter Presbyteratum et Episcopatum. Præterea non numeratur plerumque in illis vitis ordinatio in Subdiaconum, qui tamen Ordo est secundum omnes, paucis exceptis, et fit mentio Lectoris; aliquando etiam neque Diaconi mentio fit. Quod ergo aliqui vel studio populi, vel aliquo vehementiore impulsu Spiritus sancti ab aliquibus viris Sanctis fuerint per saltum ordinati, non derogat conclusioni aut veritati, quam secundum praxim Ecclesiæ Romanæ defendimus, quæ neque ejusmodi ordinationes per saltum probavit, tanquam legitime factas, licet validas.

76. yricius lamnat rdinationem saltum.

Extat epistola I. Syricii Papæ ad Hymerium Tarraconensem Episcopum, in qua abusum damnat. Potest etiam dici nomine Ordinum expressorum venire reliquos non expressos, qui simul dabantur, et sine interstitiis, ut Lectoratus et reliqui inferiores, Acolytatus et Subdiaconatus, ut patet ex eadem epistola; nam primo loco agens de his, qui ab infantia baptizati sacræ militiæ adscribuntur, præcipit ut Lectoribus eorum ministerio socientur, per triginta annos, ubi non facit mentionem Exorcistarum. Tamen secundo loco agens de grandævis baptizatis, qui ad Ordines admitti petunt, statim a Baptismo : *Lectorem*, inquit, *et Exorcistarum numero socientur*, etc. In priori ergo loco sub appellatione Lectorum comprehendit Exorcistas, quia non intendit diversum ritum ordinandi inducere aut præscribere, docet simul ordinandos Acolytos et Subdiaconos; recte ergo in antiquis Canonibus per expressionem unius Ordinis comprehenduntur reliqui, qui simul dabantur, ut *canone* 10. Constantinopolitani sub Adriano Pontifice et Basilio Imperatore celebrati, ubi decernitur ut in officio Lectoris annum unum compleat (supple promotus) in Subdiaconi vero duos, sitque Diaconus tribus annis, etc. sub appellatione Lectorum intelliguntur reliqui, appellatione Subdiaconi Acolytus. Et quamvis præfatus asserat in Ecclesia Græca non esse illos Ordines in usu, hoc non probat non esse Ordines, sed non esse necessarios multiplicato numero aliorum ministrorum in gradibus superioribus, qui supplere possunt inferiores.

Per Ordinem expressum superiorem intelligitur etiam inferior.

Conc. Constantinopol.

Ecclesia tamen Latina retinuit semper antiquam institutionem, et satis constat ex Ignatio *supra* citato, hos gradus fuisse in usu Ecclesiæ Antiochenæ; omnes enim commemorat præter Acolytos seu ceroferarios. Eosdem commemorat Epiphanius in compendiaria doctrina, quam subjicit *post hæresim* 80. Sed et Simon Thessalonicensis *in libro de Sacramentis* agens de manuum impositione, quæ intra et extra Sanctuarium fiebat, agit de deputatis seu ceroferariis, quibus manus extra Sanctua-

77. Ignatius.

Epiphan. Simon Thessalonicen.

rium imponebatur dicens : *Quæ sane nescio cur non exercetur. In Ecclesia vero Thessalonicensium paulo ante in usu erat, et in antiquis Ritualium exemplaribus reperitur scripta*, etc. supple, *manus impositio ceroferariis*, quin etiam idem Arcudius modum ordinationis ceroferarii transcribit ex antiqua Rituali Cryptæ ferratæ, quam recte ordinationi Acolyti quadrare docet. Ex quo patet intellectio antiquorum Canonum præmissa, nempe per Ordines expressos comprehendi alios, qui fuerunt etiam ex usu Ecclesiæ tam Græcæ quam Africanæ, quem usum semper retinuit Ecclesia Romana.

Respondetur ad Clementem Romanum.

Ad locum Clementis Romani respondetur, eum loqui de illis Exorcistis, qui per gratiam gratis datam receperunt potestatem in dæmones in primitiva Ecclesia, non de aliis, qui hanc potestatem per sui ordinationem accipiunt.

SCHOLIUM.

Ordinationem (Ordo enim proprie est ipse gradus seu character invisibilis) esse Sacramentum. Hanc supponit Doctor. Ita Dionys. 5. Eccles. Hierarch. Leo epist. 81. Gregor. lib. 4. in lib. Reg. c. 5. Concil. Chalced. can. 2. act. 15. Flor. Decret. Eugen. Trident. sess. 13. can. 3. de quo Bellarm. lib. 2. de sacr. Ordin. Castro v. *Ordo*. Waldens. tom. 2. c. 123. Ponit descriptionem ordinationis longam, sed valde utilem et doctrinalem.

8. De (e) tertio articulo dico, quod loquendo proprie de Sacramento, Ordo non est Sacramentum, quia omne Sacramentum est signum sensibile, et Ordo (ut dictum est) quidam gradus est spiritualis. Tamen accipiendo Sacramentum pro signo invisibili, sicut aliquid dicitur res et Sacramentum, hoc modo potest dici Sacramentum, quia signum convenientis gradus executioni actus debiti illi gradui, et etiam signum illius actus convenientis tali gradui.

Ordo est res, et Sacramentum.

Quid (f) ergo est sextum Sacramentum ? Dico quod ordinatio, cujus descriptio potest esse ista : *Ordinatio est institutio alicujus in gradu Ecclesiæ præeminente, cui convenit aliquod ministerium circa Eucharistiam exhibendum, facta a ministro idoneo, certa verba proferente, et simul cum intentione debita ministerium gradus illius aliquo signo visibili repræsentans, ex institutione divina efficaciter signans gratiam præeminentem, qua ordinatus digne aliquod ministerium exequatur.*

Decriptio ordinationis Sacramenti.

Et secundum universalem istam rationem ordinationis possunt proportionaliter accipi rationes speciales Ordinum, puta ordinationis in Sacerdotem : *Institutio in gradu Ecclesiæ simpliciter præeminente disponens habentem ad conficiendum Eucharistiæ Sacramentum, facta ab Episcopo certa verba, cum intentione debita, proferente.*

Describit Sacerdotium.

Et si circa particulas hujusmodi descriptionis particularis, quæras, quis est minister idoneus? Respondeo, dico quod Episcopus est solus in sacris Ordinibus ; in aliis autem non sacris aliquando ex commissione aliqui privilegiati, ut Abbates.

Episcopus solus est minister in sacris Ordinibus.

9. Si (g) quæras quæ verba, vel quæ forma ? Respondeo, illa quam Episcopi habent in suis libris Episcopalibus. (h) Sed in Sacerdotio videtur probabile, quod ibi sint duæ formæ partiales, in quarum altera confertur potestas conficiendi Eucharistiam ; in reliqua potestas absolvendi in pœnitentia. Et istis conjunguntur duæ materiæ, hoc est, duo signa visibilia

Sacerdotium habet duas formas partiales et duas materias, quo d. 1[?] n. 9.

propria : formæ primæ traditio calicis et patenæ cum hostia : *Accipe potestatem celebrandi*, etc. secundæ formæ, impositio manus Episcopi super caput : *Accipe Spiritum sanctum*, ut sic Episcopus concorditer agat summo Episcopo Christo, qui, ut dictum est prius, contulit potestatem Apostolis tam conficiendi quam absolvendi. Ex hoc etiam patet quomodo sunt septem Ordines, qui sunt * institu- [...]l. ordi-tiones. tiones in ordinibus ; et illi septem dicuntur contineri sub Sacramento Ordinis, vel magis proprie sub Sacramento ordinationis, inquantum est unum Sacramentum.

COMMENTARIUS.

78. (e) *De tertio articulo dico*, etc. Ordinem dicit esse ipsum gradum, qui est res et Sacramentum ; ordinationem vero seu collationem hujus gradus esse ipsum sensibile signum, et novæ legis Sacramentum. Hanc veritatem Sacramenti Ordinis [E]rror [W]itclefi. negavit Witclefus, loquendo de Sacramento visibili ab Ecclesia collato per ritum externum, referens ordinationem ad gratiam invisibilem bene vivendi, ita Wilhelmus Widefordus contra ipsum, recensens errores ipsius damnatos in Concilio Constantiensi sub titulo de Sacramento Ordinis, *errore* 8. *et* 9. Waldensis [...]iorum [h]æreses. *tomo* 2. *c.* 123. citantur a quibusdam Waldenses, sed præcipue Lutherus *de captivitate Babylonica, cap. de Ordine.* Illyricus *in confessione Antuerpiensi, cap.* 11. Kemnitius *in 2. parte examinis*, negant Sacramentum Ordinis. Et licet Calvinus *lib.* 4. *Institut. cap.* 14. *et c.* 29. admittat ordinationem ministrorum esse Sacramentum, tamen ita de efficacia et natura Sacramenti disserit cum aliis, ut nihil in reipsa asserat, quod Catholicam veritatem sustineat, aut veram naturam Sacramenti.

Conclusio tamen posita est de fide, nempe ordinationem esse Sacramentum legis novæ. Definitur in Florentino et Tridentino. Patet ex Scriptura Joannis 20. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ; hæc cum dixisset, insufflavit, et dixit eis : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, etc. Patet *Actorum* 6 habetur Ordinatio Diaconorum per manus impositionem, *Actor.* 13. Ordinatio Pauli et Barnabæ, *Actor.* 14. hi ordinarunt alios, 1. *ad Corinth.* 12. *Ad Epheseos* 4. dicitur Deus distribuisse in Ecclesia ministros ad ædificationem corporis mystici, numquid omnes Apostoli ? ubi negatur hæc ministeria esse communia, 1. *ad Timoth.* 4. *et* 5. 2. *ad Timoth.* 1. vocatur impositio manus ipsa ordinatio ad designandum materiam sensibilem, quæ adhibetur in ordinatione, per modum Sacramenti. 79. Conclusio fidei. Florent. Trident.

Clemens Romanus lib. 2. constitut. Apostolicarum, cap. 27. *Quicumque laicus sine Sacerdote aliquid operatur, inaniter operatur* ; et infra : *Si igitur Christus non vindicat sibi privatim gloriam sine Patre, quomodo potest seipsum in Sacerdotium projicere, non accepta dignitate a præstantiore ? aut illa facere quæ solis Sacerdotibus licent ?* Lib. 3. cap. 1. negat laico opus aliquod Sacerdotale, replicans illud Pauli ad Hebr. 5. *Nemo sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Domino ; hujusmodi namque gratia per impositionem manuum Episcopi datur*, etc. cap. 11. citato, reservat ordinationem solis Episcopis faciendam ; *lib.* 8. *cap.* 46. differentiam Ordinum in reipsa, et non ex voluntate humana, sed divina institutione statuit. Dionysius Areopagita *de Cœlesti Hierarchia cap* 5. Ignatius *supra* citatus, Basilius Magnus *lib.* 2. *de Baptism. cap.* 8. Nazienzen. *orat.* 21. quæ est in laudem 80. Clem. Rom. Laici a sacris ministeriis exclusi. Dionys. Ignatius. Basilius. Nazianz.

Athanasii : *Secundum magnum Dei consilium ac præscientiam, in magnum hunc Sacerdotum ordinem coaptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum adscribitur, ac sacrosanctæ statutionis et ordinis honore afficitur, cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus* (ut quæ media sint, resecem) *Alexandrino populo præficitur*, etc.

81. Nyssenus. Nyssenus Orat. de sancto Baptismate : *Eadem etiam verbi vis Sacerdotem augustum et venerandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum*; et infra : *Invisibili quadam vi et gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens*, etc.
Chysost. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio : *Sacerdotium in terra peragitur, sed in rerum cœlestium classem et ordinem referendum est, atque id per quam merito, quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quævis creata persona, sed ipse Paracletus ejusmodi ordinem disposuit*, etc.
Theodoret. Theodoretus in 1. ad Timoth. c. 5. *Manus cito nemini imposueris*, etc. *Oportet*, inquit, *prius examinare vitam ejus, qui ordinatur; deinde in ipsum invocare gratiam Spiritus*, etc.
Conc. Chalcedon. Chalcedonense *canon*. 2. vocat ordinationem gratiam non venalem, ac proinde statuit ordinantibus Episcopis ob pecuniam pœnam depositionis.

82. Brachar. Bracharense II. *Placuit, ut de ordinatione Clericorum Episcopi munera nulla accipiant, sed sicut scriptum est, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dant, non aliquo pretio gratia Dei, et impositio manuum venundetur, quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens : Anathema sit danti et accipienti*, etc. Idem docet Tharasius in epistola ad Adrianum probans ex professo, qui vendunt Ordines, vendere gratiam Spiritus sancti, quæ in Ordine confertur, quæ est sententia Canonum præmissorum.

Patet ex epistolis decretalibus Anacleti, Zephirini, Cyricii, Innocentii I. *epist.* 11. Leonis *epist.* 81. *et.* 87. Gelasii *epist.* 16. Anastasii II. ad Anastasium Imperatorem; ex Hieronymo item citato, et Augustino, qui asserunt Ordinem esse indelebilem. Ille *in Dialogo contra Luciferianos*, hic vero *lib.* 2. *contra epistolam Parmeniani*, *c.* 13. *de bono conjugali*, *cap.* 24. *lib.* 1. *de Baptismo*, *cap.* 1. Gregor. *ad cap.* 10. *lib.* 1. *Regnum.* et *ad cap.* 16. Ex antiquis ritualibus tam Græcis quam Latinis, in quibus Ordinatio per modum Sacramenti celebratur, ut patet ex antiquo Ordinario Romano et aliis auctoribus, qui ante 700. annos de ritibus scripserunt; quos omnes et alios Patres abunde citant moderni. Conclusio etiam satis probata manet in superioribus. Hæc de conclusione Doctoris sufficiant.

Cæterum Sotus dicit *dist.* 24. *artic.* 1. modum loquendi, seu distinctionem positam inter Ordinem et ordinationem gratis inventam asserit, quia, inquit, materia sensibilis et forma, sunt sensibile signum potestatis, quæ confertur. 83. Censur Soti rejicitu

Sed hæc diligentia illius auctoris supervacanea est, nam licet Ordo juxta consuetudinem præsentem sumatur pro ipsa ordinatione, appellatione causæ per effectum; tamen in propria locutione Ordo designat potestatem traditam per Sacramentum et gradum quo constituitur quis in gradu eminenti in Ecclesia ad ministerium sacramentale. Ordo gradun ordinati Sacrame tum designat
Ordinatio vero significat collationem illius dignitatis per Sacramentum sensibile seu ipsum Sacramentum in usu; et sic vocant antiqu Patres collationem gradus ordinationem, non Ordinem. Modus consuetu Patribu
Zephirinus Papa *epist.* 2. auctor *comment. in epistolam ad Timoth.* *c.* 4. inter opera Ambrosii, Hieron. et

Augustin. Innocentius, Leo Magnus, Gelasius, Bracharense II. citati. Primasius *in* 1. *ad Timotheum, cap.* 5. et appellatio, quæ Græcis etiam est in usu, manuum impositionis, quæ ex Scriptura est, eamdem propositionem servat, appellando mysterium ab actione, per quam potestas datur. Non gratis ergo distinctio præmissa adducitur, quam vel ratio ipsius Soti comprobat, nam si in materia et forma sensibili consistit significatio et efficacia Sacramentalis, effectus vero seu res collata in potestate et gratia, debent propriis appellationibus discerni.

torquetur ratio.

84. Definitio ordinis.

(f) *Quid ergo est sextum Sacramentum?* etc. Hîc definit ordinationem, quod sit *institutio alicujus in gradu Ecclesiæ præeminente,* etc. Hanc definitionem assignat Doctor ordinationis, ut disponit ad Eucharistiam, excludendo Episcopatum. Cæterum hæc definitio, ut recte Mayronis, potest etiam comprehendere Episcopatum, quia ordinando ministros, sic disponit ad Eucharistiam mediate, sicut alii gradus inferiores Sacerdotio disponunt solum mediate.

Advertendum præterea ex verbis sequentibus de facili hanc definitionem accommodari ad ordinationes singulas in specie, ut Doctor applicat eam ad Sacerdotium, quod sit *institutio in gradu Ecclesiæ simpliciter præeminente disponens habentem ad conficiendum Eucharistiæ Sacramentum, facta ab Episcopo,* etc.

Definitio Sacerdotii.

85. Definitur tantum potestas consecrandi.

Circa hanc tamen definitionem Sacerdotii quam assignat, advertendum est eam tradi juxta sententiam, quæ asserit characterem Sacerdotalem esse simplicem, et conferri præcise in Ordine ad Eucharistiam, potestam autem quam recipit per claves absolvendi, esse dignitatis, et non characteris; tradit enim Doctor illam definitionem respective ad potestatem consecrandi, de qua nulla est controversia, eam scilicet fundari in charactere.

Suppletur definitio per additionem alterius potestatis.

Cæterum tenendo Sacerdotii duplicem esse characterem, alterum conferendi corpus verum Christi, alterum ligandi et solvendi, præmissa definitio debet suppleri addendo, *et ad absolvendum et ligandum,* etc. ut comprehendat tam completam ordinationem, quam etiam integrum characterem seu effectum. Hanc quæstionem problematice decidit Doctor *infra,* § *Si quæras,* etc. et *dist.* 19. *supra,* ut *ibidem* disseruimus.

Circa eas particulas definitionis præmissæ ordinationis in genere, supersunt tantum explicanda illa, quæ comprehendunt ministrum, formam et materiam.

De Ministro Ordinationis.

86. Sententia communis antiquorum.

Facta a ministro idoneo, etc. supple institutio. Quis sit minister idoneus ordinationis? Respondet Doctor solum Episcopum esse ministrum idoneum quoad Ordines sacros; et intelligit, ut videtur, necessitate Sacramenti, quia dicit in minoribus ministrum ex commissione esse posse simplicem Sacerdotem. Idem docet S. Thom. *in* 4. *dist.* 25. *q.* 1. *art.* 2. Richard. *art.* 1. *q.* 1. Capreolus *dist.* 7. *quæst.* 2. *ad* 3. *Durandi,* Sylvester *v. Ordo* 3. Adrianus *in* 4. *quæst. de Sacramento Confirmationis, artic.* 3. Idem docet de omnibus Ordinibus, Covarruvias *lib.* 1. *variarum, cap.* 1. D. Bonaventura *dist.* 25. *q.* 1. *artic.* 1. et alii veteres videntur in hac sententia fuisse quoad Ordines sacros, quoad alios autem posse conferri per Sacerdotem simplicem non Episcopum.

Fundatur in praxi quam videbant Ecclesiæ.

Hanc sententiam tenuerunt præfati Doctores, cujus fundamentum est institutio Christi, quam ex praxi Ecclesiæ et Canonibus ejus interpretabantur talem esse; nam quoad Ordines minores concessum

est Jure communi Abbatibus eos conferre fuit subditis *cap. Quoniam, dist.* 69. ubi permittitur eis, quando ipsi ab Episcopis manus impositionem receperunt, dare tonsuram et lectoratum suis tantum subditis; et *cap. Contingit de ætate et qualitate ordinandorum*, ubi communiter interpretes, et *cap. Abbates, de privilegiis in* 6.

Facultas Abbatum dandi Minores, et tonsuram.

Hanc facultatem restringit Tridentinum, *sess.* 23. *de reformat. cap.* 1. ad proprios Religiosos. Ex hac concessione admittunt antiqui Theologi Ordines minores posse concedi a simplici Sacerdote ex commissione tantum, quia omnes Canones reservant potestatem ordinariam ordinandi solis Episcopis, tanquam ministris Ordinariis, ut docet Florentinum et Tridentinum locis citatis.

Restrictio. Trident.

87. Hoc autem non invenitur in Canonibus concessum quoad alias Ordines sacros seu majores, alicui simplici Sacerdoti, alioquin idem tenerent præmissi Doctores de his, sicut tenent simplicem Sacerdotem posse ex commissione confirmare, et Ordines minores conferre. Primum sustinentes ex dispensatione Gregorii Papæ. Secundum vero ex privilegiis Jure expressis, nam eadem ratio interpretandi institutionem, utrumque perinde suadet.

Facultatem dandi majores non inveniri in Canonibus expressam.

Dixi in canonibus receptis non fuisse expressum talem usum concedendi simplici Sacerdoti conferre sacros Ordines, quia licet hæc facultas data legitur Chorepiscopis, seu, ut sonat vox, Episcopis villanis et ruralibus *in can.* 13. Ancyrani, et *can.* 10. Antiocheni, qui aggregatur Trullanis, probabilius judico illos fuisse ordinatione Episcopos, licet non auctoritate regiminis et independentiæ quoad subjectionem et imitationem potestatis. Quod colligi videtur manifeste ex Canone Antiocheni : *Quis in villis*, inquit *et vicis, constituti sunt Chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab Episcopis susceperunt, et ut Episcopi sunt consecrati; tamen placuit sanctæ Synodo, scire eos oportere modum proprium retinere*, etc. et infra : *constituere autem his permittitur Lectores, et Subdiaconos, et Exorcistas;* et postea : *non autem Presbyterum, non Diaconum audeant ordinare præter conscientiam Episcopi civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitur, seu ipse, seu regio, in qua præesse dignoscitur*, etc. Licet autem hoc Concilium non sit alicujus auctoritatis, in quo Eusebiani sub Julio I. consederint contra Athanasium, tamen quoad hunc Canonem non videntur aliud decrevisse, nisi quod in usu fuerit, seu ritu Ecclesiæ, qui ad Arianismum, aut causam Athanasii non spectabat.

Chorepiscopos fuisse ordinatos Episcopos.

Concil. Antiochen.

Pseudoconcilium fuit.

88. Hunc citat Canonem proinde Damasus *in epistola* 5. *Decretali*, quæ est contra Chorepiscopos, ex qua aliqui contendunt Chorepiscopos non fuisse consecratos Episcopos, sed licet verum sit eum Chorepiscopos abrogare, tamen magis invehitur in eorum ordinationem in præjudicium auctoritatis Episcopalis et jurisdictionis, quatenus officia etiam ordinationis suæ, non contenti prima institutione et termino a Canonibus posito excercebant; et ordinationem contra Canones factam reprehendit, quia ut concedit Canon præmissus, et ipse juxta tenorem ejus, aliquando ordinabantur a pluribus Episcopis, juxta præscriptum, quo ordinari debet Episcopus *ex Canone Apostolorum* 1. hanc improbat, quia in villis non debent secundum Canones ordinari Episcopi contra dignitatem gradus, et in eadem civitate non possunt ordinari duo Episcopi juxta eosdem Canones, contra unionem debitam et dispositionem Hierarchiæ, quo argumento magis impugnatur ordinatio tanquam non legitime facta, quam quod fuerit invalida. Item, dicit quod aliquando ab uno tantum Episcopo

Canonem citat Damasus Decernit Pontificat contra Chorepiscopos.

Decretal summarium, et interpretatio.

ordinabantur, quod etiam est contra Canones et ordinationem Episcopalem.

Hinc tamen non videtur colligi, quin valida fuerit eorum consecratio, si ille Episcopus habuerit in hoc commissionem, ut infra videbitur, quia Gregorius Magnus ob necessitatem indulsit Augustino, ut solus consecraret primos Episcopos in Anglia. Et quidquid sit de hoc, saltem id tantum sequitur aliquos Chorepiscopos, utpote sic consecratos ab uno, non fuisse veros Episcopos, quod de aliis non sequitur. Tertio inducit argumentum ex eo, si consecrabantur sine titulo, et absolute esse contra Canones; non sequitur tamen quin consecratio fuerit valida, licet nullam acceperint per eam potestatem præter solam characteris, neque hac illis licuisse uti contra Canones. Canon ergo præfatus Antiocheni videtur clare loqui de vera consecratione prædictorum, licet limitata fuerit eis potestas propter subjectionem ad Episcopos civitatum, quibus ruri, et in villis tantum substituebantur.

[...]ncessio [...]egoriana.

89. Accedit ad confirmationem horum Decretum Damasi non fuisse usu receptum, etiam in ipsa Ecclesia Occidentali, ut patet ex epistola Nicolai I. ad Rodulphum Episcopum Bituricensem, cap. 1. *A Chorepiscopis*, inquit, *asseris multas esse in regionibus vestris ordinationes Presbyterorum et Diaconorum effectas, quos quidam Episcoporum deponunt, quidam vero denuo consecrant. Nos vero dicimus nec innocentes oportere percelli, nec ullas debere fieri reordinationes, vel iteratas consecrationes. Ad formam septuaginta Chorepiscopi facti sunt, quos quis dubitet Episcoporum habuisse officia? Sed quia sacri Canones, ne omnes sibi omnia vindicent, ac per hoc dignitas Episcoporum ad Chorepiscopos videatur transferri, fiat vilior honor Episcopi, decernimus nihil in hoc præter regulas ulterius fieri*, etc.

[...]cretum [...]amasi [...]n fuit [...]eptum.

[...]cretum [...]colai I. [...]uisse [...]scopos [...]secratos.

Ex hac responsione patet primo declaratio Canonis Concilii Neocæsariensis, quem citat Damasus, qui est 13. ubi dicitur Chorepiscopos ad formam septuaginta fuisse institutos, cum hoc tamen officia Episcopalia gessisse docet Nicolaus, ac proinde fuisse eos consecratos Episcopos, et consecrationes ab eis factas Presbyterorum, licet fuerint contra Canones id prohibentes, esse validas, idque prohibet sic ordinatos denuo reordinari, aut aliam deponi ex alia parte innocentes. Quod si Chorepiscopi essent tantum Presbyteri ordinatione, non valeret ordinatio ab eis facta contra Canones, quia omnes concedunt non posse Presbyterum ordinare alios Presbyteros aut Diaconos, nisi ex commissione, quæ sublata est omnino per Canones; tenet tamen ipse consecrationem factam Presbyteri et Diaconi a Chorepiscopis validam fuisse, quamvis contra Canones, qui terminum posuerunt auctoritatis Chorepiscoporum ob honorem Episcopalis dignitatis, ne vilior fieret, si dignitas ejus ad Chorepiscopos transferretur in omnibus. Ultimo tandem prohibet amplius ordinationes tales fieri a Chorepiscopis, cui consonat Canon Antiochenus citatus, quia docet illos consecratos fuisse Episcopos quantum ad Ordinem, sed limitat auctoritatem quoad ordinationem Presbyterorum et Diaconorum, sine scientia seu consensu Episcopi. Itaque in hoc consensu valebat ordinatio, quia limitatio fit ad consensum, non ad potestatem alias ordinandi valide. Sic ergo intelligendus est Damasus, improbans ordinationem eorum contra Canones, non vero quod fuerit invalida, et reprehendens præsumptionem et abusum, quo ex arrogantia Jura Episcopalia ex integro sibi arrogabant contra Canones, sine dependentia et subjectione.

Ordinatio facta a Chorepiscopis retenta.

Ex his ergo patet argumentum præmis- 90.

sum ex ordinatione facta a Chorepiscopis nihil concludere contra antiquos Theologos citatos; nam ut valeat hæc ratio, et teneat consecratio facta a Chorepiscopis, necessum est dicere eos fuisse ordinatione Episcopos, cum Canones passim eis ademerint potestatem ordinandi Presbyteros et Diaconos, sine qua invalide ordinarent, sicut Sacerdos simplex invalide sine commissione confirmaret. Quod ergo Subdiaconi ordinatio eis permittebatur, inde fuit, non quod fuerint solum Presbyteri, sed quod jurisdictio eorum fuerit ad hoc limitata, ut cederent in reliquis ipsis Episcopis eorumque dignitati. Et juxta hanc sententiam antiquorum Theologorum dixi alias *in distinct.* 7. Sacerdotem simplicem non posse ex commissione ordinare Diaconum saltem, quidquid de Subdiacono sit, cujus rationem ibi assignavi, juxta congruentiam, quam tradit D. Thomas *distinct.* 25. et quam supponit hîc Doctor. Bene ergo et consequenter antiqui Theologi sequentes praxim Ecclesiæ et Canonum perinde senserunt de sacris Ordinibus, non posse eos conferri, nisi ab Episcopo ordinato, quia ex ordinatione, quæ fiebat a Chorepiscopis, non valet argumentum, ut patet ex dictis; neque aliud quidpiam suppetit, quod fuit in usu Ecclesiæ ante præfatos Theologos.

Correctio ejus quod dicitur dist. 7.

91. Episcopus necessitate Sacramenti est minister Ordinationis Sacerdotalis. Sententia contraria aliorum.

Dico ergo primo hanc conclusionem tenendam esse quoad Presbyterium, quod necessitate Sacramenti debeat ordinari ab Episcopo, neque possit ex commissione ordinari a simplici Sacerdote. Hæc conclusio est antiquorum Theologorum. Contrariam docet Aureolus apud Capreolum *in* 4. *distinct.* 25. *quæst.* 1. *art.* 2. *in secundo argum*, Glossa *in cap. Pervenit, distinct.* 95. *et in cap. Manus, distinct.* 5. Innocentius IV. *in cap.* 4. *de consecratione*, Panormitan. *in eodem*, Angelus *in summ. v. Ordo* 2. Eamdem sequi tenentur, qui Chorepiscopos nunquam fuisse Episcopos ordinatione existimant, a quibus tamen ex dictis conferebatur aliquando Presbyteratus. Turrianus *in annot. ad Canon.* 54. Niceni, Ayala *de tradit. Ecclesiast.* 3. *part. consid.* 4. et alii moderni.

Proba[tur] concl[usi]onis Ex pra[xi] congru[en]tia.

Probatur conclusio primo, quia ubi nulla praxis aut interpretatio extat in contrarium Conciliorum, Patrum aut Pontificum, aut ritus approbati et recepti, institutio divina debet intelligi juxta congruentiam rei, et usum servatum, et debitam dispositionem Hierarchiæ Ordinum, et eminentiam gradus Sacerdotalis. Sed in primis nunquam legitur concessio facta Sacerdoti simplici ad ordinandum alium in pari gradu, quia quod dicitur de Chorepiscopis, jam impugnatum est; ipsi enim fuerunt ordinatione Episcopi consecrati.

De reliquo nihil aliud invenitur in contrarium concessum a Pontificibus et Conciliis, et consuetudo opposita recte interpretatur institutionem factam, qua exigitur hanc ordinationem necessario fieri per Episcopum, nam alias congruentia et necessitas, quæ postulabant dispensari, ut Sacerdos simplex ordinaret non solum in minoribus, sed etiam in Subdiaconatus et Diaconatus gradu, et confirmaret; postulabant etiam ut fieret commissio etiam ad Ordinandos Sacerdotes, saltem ubi non posset esse recursus ad Episcopos, ut in Indiis, et hujusmodi partibus remotis, quando pauci erant ministri, et soli sine Episcopis, non legitur tamen facta; ergo non potuit fieri, alias ad ædificationem Ecclesiæ fieri deberet in ea necessitate; et quia concessione facta non sequeretur aliqua perturbatio Ecclesiasticæ Hierarchiæ, magis quam ex concessione confirmandi, et ordinandi Diaconos et Subdiaconos, quæ facta perhibetur, et magis exposcebat illa necessitas Sacerdotes quam hos ministros; ergo, etc.

92. Si dicas argumentum esse ab auctoritate negativa, quæ non concludit.

Respondetur in materia dogmatica, qualis est præsens, concludere. Accedit casus expressus necessitatis in Ecclesia, quæ sollicite providet, non solum de potentia ordinaria, sed etiam de absoluta, agendo quod potest, sicut fecit concedendo potestatem ordinandi alios ministros inferiores, non tamen Sacerdotes.

atio ex gruentia rei.

Deinde, congruentia rei idem probat primo, quia cæteri Ordines inferiores necessitate Sacramenti conferuntur a majori, nempe vel ab Episcopo vel a Presbytero ex commissione ; nec Diaconus potest ordinare Subdiaconum aut alium Diaconum, etiam ex commissione ; ergo neque etiam Sacerdos Sacerdotem ex eadem ratione. Probatur consequentia, quia ideo negamus Diaconum posse ordinare ex concessione ; tum quia non apparet usus aut ritus contrarius ; tum quia Canones reservant ordinationem Episcopo, tanquam ministro Ordinario ; tum quia ex ordinatione sua Diaconus licet sit Superior gradu aliis, tamen nequit ministros qui sunt superiorum graduum, per se ordinare, ut Sacerdotis et Episcopi. Sed Sacerdos etiam subordinatur Episcopo, qui est Hierarcha, et cujus est potestatem dare in corpus Christi verum et in corpus mysticum, neque character Sacerdotalis per se extenditur ad alia Sacramenta, quam ad Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam et Extremam Unctionem, ex commissione autem ad Confirmationem, quæ est consummatio Baptismi, et quasi accessorie se habens, ad nullum horum accessorie se habet Sacerdotium, sed principaliter ; collatio autem inferiorum Ordinum tanquam ministrorum accessorie se habet ad Ordinem Sacerdotii, unde ex commissione ab eo dari possunt. Ordinatio autem Sacerdotis non ita se habet ad Sacerdotium alterius ; ergo ex dispositione Hierarchiæ, ejusque Ordine, et ex eminentia gradus Sacerdotalis, atque adeo ex natura ipsius potestatis receptæ, spectat ejus collatio ad eum, qui est primus et summus in ordine, et Hierarcha, et habens primariam potestatem ad ædificationem Ecclesiæ ex divina institutione.

conus equit linare ommissione.

ur ad scopum olum ectat dicta inatio.

Confirmatur, illa Ordinatio fieret ex vi characteris Sacerdotalis, aut ipsius concessionis, aut utriusque simul. Non primum, quia si sufficeret solus character Sacerdotalis, etiam valide ordinaret Sacerdos sine ulla concessione, quod negatur, rejecta sententia Panormitani et aliorum asserentium jure divino non esse differentiam inter Presbyterum et Episcopum. Non solius concessionis, quia sic etiamsi fieret Diacono, posset ordinare, quod non admittitur. Non utriusque, quia character Sacerdotalis non includit alium remote aut proxime. Non remote, quia sic tantum includit gradus inferiores propter sui eminentiam, ad quam ut ad finem, et per modum ministrorum inferiores ordinantur. Non proxime, quia sic etiam valide ordinaret sine concessione, et potestas Ordinis esset par in Sacerdote et in Episcopo quantum ad ordinationem Sacerdotis, nihilque ei accederet per concessionem, quantum ad valorem actus. 93.

93. Confirmatio.

Sacerdos nequit ex vi characteris aut concessionis aut utriusque ordinare alium Sacerdotem.

Dico secundo Sacerdotem posse ordinare Diaconum et Subdiaconum ex commissione Pontificis Romani, quamvis hæc sit contra antiquos Theologos et Doctorem, quantum ad assertionem ; non est tamen contra mentem ipsorum, et fundamenta, quibus tenent Sacerdotem simplicem posse confirmare et conferre minores Ordines, quia nempe ex dispensatione jam facta id colligant ; quod perinde dicerent in proposito, si vidissent concessiones posteriorum Pontificum, quæ factæ sunt. Hujus concessionis mentionem facit 94.

94. Secunda conclusio. Explicantur antiqui.

Sacerdotem ex commissione valide ordinare Diaconum, et inferiores. Concessiones in hac factæ.

Victoria *in summa num.* 235. quæ facta est Cisterciensibus, quantum ad Subdiaconatum. Major. *in* 4. *distinct.* 7. *quæst. unica*, ubi etiam affirmat privilegium extensum ad Diaconatus collationem. Navarr. *lib.* 5. *in Consiliis*, *cons.* 13. Vasquez citat concessionem Innocentii VIII. Eam habes apud Rodriquez *in Bullario*, *bulla* 5. Sub hoc Pontifice, aliqui ferunt hanc concessionem factam esse Prælatis nostris in India in prima conversione Indorum, quando soli illic laborabant, quam in specie ego non legi. Fundamentum conclusionis est concessio facta, quæ rite interpretatur institutionem divinam; congruentia autem institutionis tacta est in conclusione præcedenti, quoniam hi sunt ministri Sacerdotis, de quibus dispar est ratio, ac de ipso Sacerdote.

95. Tertia conclusio. Minister ordinationis Episcopalis tres Episcopi.

Dico tertio ministros Ordinationis Episcopi esse de Jure tres Episcopos, ut constat ex decreto Anacleti, *epistola* 22. *Decretali cap.* 1. Damasus idem supponit loco citato. Nicenum I. *Canone* 4. Nicenum II. *Canone* 3. Carthaginense II. *Canone* 12. Arelatense I. *Canone* 21. Africanum sub Bonifacio *cap.* 16. Aquisgranense *cap.* 9. et plures alii, quos citat Vasquez *disp.* 243. *cap.* 6.

An necessitate Sacramenti.

Dubitatur an hi plures requirantur ut ministri solemnitatis, an vero ut necessitatis? Paludanus *in tractatu de potestate Papæ apud Antoninum* 3. *parte titulo* 14. *cap.* 19. § 9. dicit esse tantum solemnitatis; quem sequitur Anton. *ibidem*, Sylvest. *v. Consecratio* 1. Contrariam sententiam defendit Vasquez asserens ministros ordinarios de Jure divino esse saltem tres Episcopos, ex commissione vero duos aut unum tantum. Controversia hæc oritur ex vario modo loquendi Canonum et Patrum. Canon primus Apostolorum dicit, ut a duobus aut tribus Episcopus ordinetur, et Clemens Romanus *libro* 3. *constitut. cap.* 20. *lib.* 8. *cap.* 27. alias 33. Quod si tres non requirantur, nequit probari necessitate Sacramenti duo requiri, quia Canones, qui pro secunda sententia afferuntur, requirunt ad minimum tres Episcopos.

Sententiæ variæ.

Canon vari

Deinde hanc necessitatem declarat Simon Cananæus, apud Clementem loco ultimo citato: *Quod si necessitas*, inquit, *coegerit ab uno ordinari, quod propter persecutionem aut aliam causam plures adesse non possint, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum*, etc. De ordinato autem ab uno statuit, ut tam ordinans quam ordinatus deponatur in casu, scilicet in quo neque est necessitas, aut commissio plurium Episcoporum, ut sic ordinatio fiat ab uno. Concilium Arausicanum I. *Canone* 21. statuit ut ordinatus contra voluntatem a duobus loco unius substituatur, et loco alterius ordinantis alius ordinetur de novo; depositio ergo, quam ut pœnam statuit Simon ei, qui ordinatur ab uno, videtur supponere ordinationem validam esse; sic institutio ordinati a duobus, juxta mentem Arausicani, loco alterius ordinantis, et sine nova ordinatione videtur similiter agnoscere Sacramentum fuisse validum. Aliter enim de ordinato substituto loquitur, et de alio substituendo alteri, quia præcipit, ut hic ordinetur, et non ille. 96.

Arausi num

Item, Gregorius Magnus dispensavit cum Augustino Episcopo Angliæ, ut patet ex responsione ad interrogata illius, *cap.* 8. ut solus ordinaret primos Episcopos, qui deinceps concurrerent ad ordinationem reliquorum, juxta præscripta Canonum.

Indult Gregor

Videtur ergo mihi salvari et conciliari melius Canones dicendo esse vel solius præcepti divini ordinationem hanc celebrari a tribus saltem, tum ob eminentiam gradus, in quo quis ordinatur Hierarcha, concurrentibus cæteris ad ejus ordinati- 97.

Resolu dubii.

Esse præcep

vini ut linatio iat a ibus.

onem, ut communio inter Pontifices servetur, et solemnitas ipsa ordinationis eminentiam gradus denotet, et consensus fratrum magis in ipso concursu plurium ordinantium manifestetur, et caveantur pericula, si uni soli commissa ordinatio esset; vel certe ex his ipsis motivis esse

el esse stitutinem postoliam.

institutionem Apostolicam congruam divinæ institutioni. Ac proinde si ab uno vel a duobus fieret ordinatio, confici Sacramentum, licet talis ordinatus maneat suspensus ab officio et usu gradus suscepti.

i est æcepti ivini icernit ntum mnitaem.

Si dicatur esse præcepti divini, nihil obstat, quin Sacramentum non observato tali præcepto teneat, quia respicit tantum solemnitatem actus, et non substantiam, proinde tenet ordinatio, licet indebite et illicite facta, et sic salvari possunt ea quæ originem hujus reducunt ad divinam ordinationem, quamvis ex alia parte non sint multiplicanda præcepta, nisi constet de lege lata; hoc autem præceptum, ut immediate latum a Deo, non mihi occurrit, cum ex sola traditione notum fieri possit, de qua non constat.

Primus Canon, qui extitit in hoc, est ille
98. Apostolorum, qui absolute loquitur ordinationem a tribus aut duobus perficiendam statuens, non exprimens casum necessitatis, quando fit a duobus magis quam si fiat a tribus. Eodem modo loquitur Clemens, et apud eum Simon Cananæus locis citatis, juxta tenorem illius Canonis, qui non facit mentionem divinæ

luobus acta letur lida.

institutionis. Si ergo a duobus fiat, valet ordinatio juxta hunc Canonem, et consequenter salvatur divina institutio, quoad substantiam Sacramenti et ministri requisiti. Quod ergo alii posteriores statuerint præcise ordinationem faciendam esse saltem a tribus, ita ut a duobus facta non teneat, intelligendum est hoc non requiri ad substantiam Sacramenti, sed esse ordinationem Ecclesiasticam, quia substantia Sacramentorum nequit variari ab Ecclesia, ut supponit Tridentinum *sess.* 21. *cap.* 2.

Quod ergo posteriores Canones irritam faciunt ordinationem, quæ non fit a tribus saltem, nequit referri ad nullitatem Sacramenti collati a duobus contra Canonem Apostolicum, sed ad suspensionem ab usu Sacramenti, et ab honore gradus Episcopalis, cum Canon Apostolicus perinde ratam habeat ordinationem factam a duobus vel a tribus, sub disjunctione loquens. 99.

Interpretatio Canonum, qui a tribus faciendam statuunt.

Neque obstat Anacletus *in* 2. *sua Decretali*, de ordinatione Jacobi, quam dicit a Petro, Jacobo et Joanne Apostolis factam; et subdit : *Successoribus videlicet dantibus formam eorum, ut non minus quam a tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus ullatenus Episcopus ordinetur, et communi voto ordinatio celebretur*, etc. Hoc, inquam, exemplum non inducit necessitatem ordinationis a tribus faciendæ, cum Canon permittat a duobus fieri, neque contra divinam institutionem præscriberet Canon, si a tribus necessitate Sacramenti fieri oporteret. Neque Clemens, neque Simon Cananæus ipsum Canonem, vel secundum præscriptum ejus ordinationem a duobus factam haberent ratam.

Decretum Anacleti.

Explicatur.

Illam ergo formam ordinandi a duobus vel tribus saltem dederunt Apostoli, suo autem exemplo usi sunt forma, quam posta retinuit Ecclesia. Neque verba illa Anacleti, quibus dicit se respondere : *Prout Dominus tribuit, et ut a Beato Petro Principe Apostolorum fuit instructus*, etc. sonant illud, quod prætendit Vasquez, nempe ex eo quod dicat : *Prout Dominus tribuit*, manifeste colligi formam illam ordinationis per tres concurrentes a Domino fuisse traditam, quia verba illa in plano sensu nihil indicant tale, sed assi- 100.

stentiam et gratiam Domini, qua responsionem formavit; sicut illa verba Concilii Hierosolymitani : *Visum est Spiritui sancto et nobis*, etc. non denotant revelationem immediatam, sed assistentiam, qua Spiritus sanctus regit Ecclesiam; neque verba referuntur ad formam quam exponit, tanquam ipsa a Domino fuerit tradita, et necessitate Sacramenti tres concurrerent, quia Canon citatus oppositum docet; referuntur ergo ad personam ipsius Pontificis respondentis, prout Dominus ei tribuit responsionem.

Neque Anicetus Papa replicans verba
101. Anacleti in epistola ad Episcopos Galliæ, colligit institutionem divinam ex illis verbis Anacleti, sed ex exemplo Apostolorum : *Si autem non minus*, inquit, *quam a tribus Apostolis tantus vir fuit ordinatus Episcopus* (supple Jacobus), *patet profecto eos formam instituente Deo tradidisse, non minus quam a tribus Episcopis Episcopum ordinari debere*, etc. Illa autem verba : *Instituente Domino*, etc. salvo tenore Canonis præmissi, referenda sunt ad congruitatem institutionis divinæ, non ad substantiam, neque probabilius ad præceptum, quia non præscriberent Apostoli ritum communem consecrandi Episcopum per duos contra divinum præceptum, minus contra substantiam Sacramenti, si alioquin exigerentur tres Episcopi ad munus hoc conferendum.

Anicetus.

102. Responsio Turriani.

Respondet Turrianus *lib.* 1. *pro Canonibus Apostolorum, c.* 22. intelligendum esse Canonem de duobus simul cum Metropolitano, qui sunt tres, et sic concordat Anacletum et Canonem Apostolorum; quam responsionem etiam sequitur Vasquez. Sed contra, Canon Apostolicus non intendit illum sensum, quia formam statuens ordinandi, et differentiam inter ordinationem Episcopi et Presbyteri, seu reliquorum, dicit absolute Episcopum ordinandum a duobus aut a tribus Episcopis, *can.* 2. Presbyterum et reliquos ordinandos esse ab uno Episcopo. Differentia ergo in forma ordinationis Episcopi et Presbyteri absolute intelligenda est. Deinde Simon Cananæus loquitur de duobus Episcopis ordinantibus in oppositione ad unum ordinantem.

Vasquez.

Item Canones Apostolici prius videntur facti, quam dignitas Metropolitana fuerit inducta, quia in illis nulla fit mentio hujus dignitatis, quæ postea ex ordinatione sanctorum Apostolorum per Clementem promulgata est, ut patet *ex epistola Anacleti* 2. et *epistola* 1. ipsius Clementis, et *epistola* 1. Stephani Papæ I. ergo Canon Apostolicus non comprehendit Metropolitanum. Accedit quod ordinationes factæ a Paulo et Barnaba, quando ordinarunt Presbyteros seu Episcopos Ecclesiis, quas simul fundarunt, non possint intelligi factæ a tribus, cum ii soli tum in iis locis erant Episcopi.

Cano[n] Apostoli[ci] præces[sere] ordinat[io]nem Metrop[oli]tani.

Præterea arguendo ad principale, Canones, qui prohibent ordinationem hanc fieri a minus quam a tribus Episcopis, totum hoc negotium referunt ad solos Canones, non ad ullam institutionem divinam, et ut plurimum involvunt etiam consensum Metropolitani, ut patet *epist.* 2. Innocent. I. *ad Victricium Rothomagensem*, Joannis III. *epistola unica, ex cap.* 1. Concilii Regiensis. Ipsa decreta passim habentur, *dist.* 64. *et* 65. pœnæ item Decretorum, quibus ordinatio ab uno facta inanis, non sunt intelligendæ quoad nullitatem Sacramenti, sed prout etiam sæpe eadem verba extenduntur ad suspensionem ab exercitio et dignitate Ordinis, ut *distinct.* 70. *et* 71. ordinatur de quibusdam ordinationibus illicitis, licet alias validis, et quibus talis pœna adjecta legitur.

103. Canon[es] referu[nt] institut[ionem] ad Ecclesia[m].

Qui[d] intend[ant] pœn[æ] adjunc[tæ].

Item, Anacletus videtur in prædicta epistola in initio hunc ritum referre in 104.

Anacle[tus] intend[it].

[ordinatio]nem [A]postoli[ca]m esse. auctoritatem Apostolicam : *Ordinationes Episcoporum*, inquit, *auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint Provincia, Episcopis sunt celebrandæ*, etc. et subjicit ritum ordinandi. Dicit ergo omnes Comprovinciales debere adesse, et etiam concurrere ad ordinationem ; quod si autem adesse simul non possunt : *Assensum tamen*, inquit, *suis precibus præbeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint*, etc. Rationem autem hujus infra post medium assignat : *Porro quod Episcopus non ab uno, sed a cunctis, consensu aut præsentia Comprovincialium est ordinandus, et nullatenus minus quam a tribus, cæteris consentientibus cunctis idcirco instituente Domino fieri jubetur, ne quid contra fidem Ecclesiæ unius tyrannica auctoritas moliretur, et regula vel fides confunderetur credentium*, etc. Verba illa *instituente Domino*, vel ad consilium et congruitatem, vel ad præceptum referenda sunt, sicut et similia Aniceti *supra* ; nam Anacletus dicit auctoritate Apostolica ritum ordinationis per omnes Episcopos Provinciæ, aut saltem tres fuisse sancitum. Inde nequit deduci omissionem hujus ritus esse substantialem, neque contra institutionem primariam Sacramenti, licet dicamus esse contra institutionem divinam secundariam, seu præcepti, vel certe contra congruitatem institutionis; ideoque illa particula : *Idcirco instituente Domino fieri jubetur*, etc. non excedit naturam præcepti. Perinde enim comprehendit consensum omnium Comprovincialium, sicut et ordinationem fieri a tribus saltem ; et ratio inferius subjuncta : *ne tyrannica auctoritas unius confundat fidem*, etc. non aliam necessitatem videtur exprimere quam præcepti vel divini vel Ecclesiastici ; nam omnes præsentes debent concurrere ad ordinationem ex vi præsentis decreti ; hoc autem certum est non requiri necessitate Sacramenti.

[Ra]tio ad [ea]dem [t]endit.

Sed petes quare non possent dici etiam tres esse, minister ordinarius, et duo aut unus minister ex commissione et extraordinarius. Dubium.

105. Solvitur. Respondeo, in primis Canon Apostolicus docet duos esse posse absolute. Secundo, quamvis Anacletus, et alii Canones requirant tres, exigunt etiam ut ordinationem celebrent, quando alii non possunt convenire, et cum consensu aliorum propriis litteris expresso ; ergo ex commisione. Unde Innocentius I. supra citatus cap. 1. in Epistola ad Victricium : *Extra conscientiam Metropolitani*, inquit, *nullus audeat ordinare Episcopum ; integrum enim est judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, nec unus Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum præstitum beneficium videatur, hoc enim et Synodus Nicena constituit atque definivit ;* habetur dist. 64. cap. 5. etc. *Ideo*, inquit glossa, *dicit furtivum, quia quod ad omnes spectat, isti surripiunt, nil tamen unus jure confert*, etc. Supponit nempe ordinationem ab uno factam non subsistere Jure, licet valeat ordinatio, quantum ad effectum Sacramenti : *Potius ergo*, inquit glossa, *hoc dicendo respexit similitudinem facti, quam rei essentiam.*

Innocent. I.

Glossa.

Item, *eadem distinct.* ex Concilio Martini Papæ cap. 7. *Episcopum oportet maxime quidem ab omni Concilio constitui. Sed si hoc pro necessitate aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres eligantur, et omnium præsentium vel absentium subscriptiones teneantur, et sic postea ordinatio fiat*, etc. Idem habet Concilium Antiochenum *cap.* 16. decernens aliter factam ordinationem nihil valere. Martinus. Concilium Antiochenum.

106. Cum ergo perinde ad ordinationem requiratur per Canones ad hoc ut valeat subscriptio, et consensus absentium, et licentia Metropolitani, sicut et concursus trium Episcoporum ordinantium, sicut

Tres ordinant ex commissione.

primum nequit interpretari necessarium necessitate Sacramenti ita etiam illi tres concurrentes non exiguntur necessitate Sacramenti, et perinde ordinant ex commissione tam Metropolitani quam aliorum Comprovincialium, sicut duo possunt ordinare ex commissione.

Non posse dici Episcopum ordinare ex commissione necessitate Sacramenti.

Accedit ultimo ad confirmationem, quod non possit hic dici Episcopum ordinare alium ex commissione, ita ut hæc commissio facta uni aut duobus Episcopis sit necessaria necessitate Sacramenti, eo modo quo requiritur commissio in Sacerdote simplici ad ordinandum et confirmandum, quia hæc commissio requiritur in Sacerdote, qui non habet potestatem proximam ordinandi aut confirmandi sine ipsa, sed solam remotam ex proprio charactere. Episcopus autem ex suo charactere est in potestas proxima ad ordinationem, ut minister ordinarius ejus ex Tridentino, quod non limitat hanc potestatem ad solos Ordines inferiores, sed absolute ad ordinationem; tenendo ergo Episcopatum esse Ordinem, intelligi debet potestas etiam proxima ordinandi Episcopum esse in Episcopo. Accessus autem seu concursus aliorum in eodem gradu et ordine, non videtur extendere gradum seu potestatem Episcopalem ad aliquem actum Ordinis, ad quem non est ex se in completa potestate, quia ad hoc exigitur superaddi aliqua potestas diversæ rationis, non autem ejusdem gradus, ut patet in reliquis.

Episcopus habet potestatem proximam ordinandi.

Resolutive ergo videtur magis probabiliter dici, referendo hunc ritum ad divinam institutionem, esse solius præcepti, ut Episcopus ordinetur a pluribus, et non minus quam a duobus aut tribus, cum consensu et commissione aliorum, ut salvetur canon Apostolicus, qui ordinandum a duobus aut tribus docet. Cæterum necessitate Sacramenti id non exigi, sed solius præcepti. Vel dicendum est juxta aliam viam esse dispositionis Apostolicæ, secundum congruentiam divinæ institutionis, quia constituitur in gradu Hierarchico, cujus auctoritas in hoc limitari debuit propter pericula, quæ exprimit Anacletus, si unus solus ordinaret sine concursu aliorum, et assensu tam Metropolitani, quam etiam reliquorum Comprovincialium.

107. Quarta conclus[io]. Excommunicatus et hæretic[us] valide ordinan[t].

Dico quarto Episcopum etiam excommunicatum et hæreticum et suspensum, esse sufficientem ministrum ordinationis. Hæc est communis Scholasticorum, et patet ex Hieronymo, et Augustino citatis *supra*, qui Ordinem collatum in hæresi permanere docent. Canones etiam posteriores, qui non admittunt Ordines collatos ab hæreticis, ut Innocentius I. *Epist.* 18. et Leo *Epist.* 38. alias 40. et alii posteriores intelliguntur quantum ad gradum et functionem; nam anteriora Concilia, ut Nicenum, teste Hieronymo, eos in suo gradu recipiebant conversos.

Interpretatio Canonu[m].

108. Quinta conclusi[o]. Degradati valide ordina[nt].

Dico quinto Episcopum etiam degradatum valide ordinare. Hæc etiam patet ex dictis *supra* probando Episcopatum esse Ordinem. Aliqui apud Richardum *distinct.* 25. *art.* 1. *quæstione* 4. existimarunt contrarium, ex eo quod putarint per degradationem ei auferri potestatem. Citant aliqui pro eadem sententia nostrum Doctorem, ex eo quod dixerit *art. præced.* § *Alii contradicunt conclusioni*, etc. quod si Episcopatus non sit Ordo, vanam esse controversiam, an auferri possit, cum omnis jurisdictio collata ab Ecclesia possit suspendi a Pontifice. Vasquez autem censet hanc ut probabiliorem docuisse Doctorem *disput.* 243. *cap.* 2. Cæterum, ut *supra* ostensum est, Doctor in hac re magis inclinat in sententiam Canonistarum, nempe Episcopatum esse Ordinem, potissimum ex ea ratione qua est indelebilis, cum omnis potestas jurisdictionis in

Sententi[a] Doctori[s].

Potestas Episcopalis si esset jurisdictionis posset auferri.

Ecclesia possit auferri a membris ejus per Pontificem, et hanc potestatem, si esset solius jurisdictionis, ita conferri dicit, respiciendo ad argumentum, quo alii indelebilem putant, quia confertur cum benedictione; consecratio Ecclesiæ semper manet et vasorum sacrorum, quamdiu res ipsa est integra. Hanc rationem non censet Doctor efficacem, quam etiam improbat ipse Vasquez, quia, ut bene advertit, permanentia benedictionis, est ex ordinatione Ecclesiæ, quæ posset mutari. Idem ergo Doctor supponit de Episcopatu, si esset solius jurisdictionis.

109. Replicat Vasquez.

Cæterum contra sententiam Doctoris replicat Vasquez potestatem Episcopalem esse Juris divini et institutionis, proinde manere in Episcopo degradato.

Responsio.

Respondeo hoc quidem recte dici, tenendo hanc potestatem esse characteris, et sic cessat controversia, quia character Ordinis indelebilis est. Verum antiquiores non ita docent hanc potestatem esse Juris divini, qui negant esse Ordinis, sed esse Juris humani et Officii. Unde eo ipso quod censeant esse indelebilem, in eo gradu solum quo consecratio Ecclesiæ indelebilis est, supponunt esse Juris divini et institutionis immediate, sed Juris Ecclesiastici, ut docere videtur Magister in littera, asserens esse nomen dignitatis et officii, ex superintendentia gregis, et partiri in quatuor gradus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Metropolitanorum et Episcopatus; reliqui simpliciter sunt Juris Ecclesiastici, a quibus non discernit Magister Episcopatum. Ad quam sententiam alludit Doctor, et ad fundamentum ejus præmissum. Posset enim Ecclesia conferre Archiepiscopo dignitatem cum aliqua benedictione speciali, qua non obstante, per degradationem desineret dignitas Archiepiscopalis.

Sententia antiquorum.

Magister.

Ut ergo consequentiam Doctoris bonam probemus, peto ex quibus locis Scripturæ, Patrum aut Conciliorum deducatur Episcopatum esse institutionis divinæ, nisi ex iis tantum, ex quibus probatur esse Ordinem, ut superius dictum est? Dato ergo quod non esset Ordo, difficulter probatur ejus institutio a Deo per modum potestatis; unde antiqui Doctores, qui hoc tenent, merito non recurrunt ad institutionem divinam.

110. Confirmatur consequentia Doctoris.

Deinde, nequit esse exemplum in potestate, quam recipit Sacerdos in sui ordinatione, quia vel hæc est characteris, ut nos cum Doctore probabilius judicamus, quem sequitur etiam Vasquez; vel certe adhæret characteri inseparabiliter, ut alii referunt. Et quidquid dicatur, non est potestas completa independenter ab Ecclesia dante ei per suam auctoritatem complementum, quo possit valide in actum, et sine qua nihil efficeret. Potestas autem Episcopalis ad ordinandum et confirmandum est proxima et completa; ergo vel est characteris, ut vere est, vel certe dependet ab Ecclesia, in qua ut includit suum caput, residet plenitudo potestatis.

Excluditur instantia desumpta ex potestate clavis Sacerdotii.

111. Cur non sit proxima?

Unde, sicut alias dictum est suo loco de potestate clavium, Deus non voluit tribuere completam omnino potestatem seu proximam Sacerdotibus in corpus mysticum et independentem, sicut contulit potestatem in corpus verum, ne præjudicaret plenitudini potestatis, et dispositioni Hierachiæ Ecclesiæ; ita similiter videtur non instituisse potestatem per modum jurisdictionis in Episcopo, quæ non dependeret ab Ecclesia, quia perinde hoc præjudicaret supremæ jurisdictioni datæ Petro, et ejus successoribus, ideoque sequitur illam potestatem ordinandi et confirmandi in Episcopo esse Ordinis tantum.

Neque sequitur etiam exemplum ex

Aliud exemplum excluditur. potestate, quam recipit Vicarius Christi immediate a Deo, quia hæc, ut patet ex Scriptura, collata est Petro et ejus successoribus; quamvis autem Episcopi succedunt Apostolis, id intelligitur quoad gradum suæ ordinationis, et non potestatis universalis, quam habebant Apostoli, quia hæc limitata est in Episcopis. Videtur ergo consequentia Doctoris bona, data sententia asserente Episcopatum non esse Ordinem, quia extra propositum non occurrit aliud exemplum talis potestatis immediate a Deo collatæ per modum jurisdictionis independenter ab Ecclesia et suo capite. Neque auctoritates, quibus adstrui posset, probant hanc potestatem Episcopalem esse solius jurisdictionis, et non characteris, magisque innititur sententiæ gravium Doctorum, quam Scripturis aut Patribus aut Conciliis, quorum opinioni nihil præjudicare intendo, sed vim illius consequentiæ, quam elicit Doctor, tantum explicare.

112. Ordinatio in minoribus fit ex vi characteris. Vasquez. Dico sexto, proinde dicendum esse de ordinatione facta ab Episcopo degradato, sive quoad sacros Ordines, sive quoad minores. Contrarium hujus docet Vasquez loco citato, quia licet teneat minores etiam Ordines conferri valide ab Episcopo degradato, tamen quia putat hos non institutos a Christo, sed ab Ecclesia, et non esse Ordines proprie, ideo dicit degradatum eos conferre valide, quia Ecclesia non privavit eum auctoritate, quam contulit ut hos conferret.

Impugnatur ejus ratio. Verum tenendo sententiam, quam *supra* defendimus, nempe Ordines minores esse proprie dictos Ordines, eadem ratio militat in his, sicut in majoribus ratione characteris indelebilis; et eo ipso quod collati a de gradato valeant, non bene argumentum sumitur, esse veros Ordines, quia pœna degradationis importat privationem officiorum, beneficiorum et privilegii Clericalis integram absque spe restitutionis, et abolet omnem jurisdictionem Ecclesiasticam in persona degradata. Ergo ex natura sua debet potestatem conferendi minores Ordines, si est collata ab Ecclesia, et non fundata in charactere; nec requiritur alia declaratio Ecclesiæ quoad nullitatem Ordinum collatorum, præter eam quæ ad naturam hujus pœnæ spectant, et statuta sunt. Unde recte sequitur minores ideo conferri a degradato, quia collatio eorum fundatur in charactere, et non in potestate data ab Ecclesia, qua spoliatur ex integro degradatus.

Omnis jurisdictio cessat in degradato.

Collatio minorum fundatur in degradato.

De forma ordinationis.

(g) *Si quæras quæ verba, vel quæ forma?* etc.

113. Forma ordinationis. Respondet formam ordinationis consistere in illis verbis, quibus, utuntur Episcopi conferendo potestatem, et quæ habentur in libro Pontificali; quibus exprimitur collatio potestatis, respective ad materiam, seu instrumenta, in quibus exercetur in iis Ordinibus, qui per traditionem instrumentorum conferuntur. Ecclesia Latina utitur verbo imperandi: *Accipe hoc, vel illud*, etc. quia hoc verbo commodissime exprimitur potestas quam ordinans habet ad conferendum gradum ordinato. Græci vero, sicut in Baptismi forma, non exprimunt, ex ritu antiquo ministrum (cujus causam et vocationem explicui *distinct.* 3. de forma Baptismi utentes verbo indicativi in tertia persona, *baptizatur*. Sic etiam in forma ordinationum utuntur verbo indicativi tertiæ personæ: *Divina gratia creat, seu promovet*, etc. Vide Arcudium *lib.* 6. *cap.* 8. non ergo necessitate Sacramenti, ut quidam voluerunt, Latina utitur verbo imperandi, quia constat apud Græcos ordi-

Latina forma.

Ritus Græcorum quoad formam.

Arcadius.

nationem esse legitimam et validam, qui aliter consueverunt verbo indicativi, exprimentes causam principalem, subintelligentes ministerialem Ordinis. Formam Græcorum superius explicuimus, quæ talis est : *Divina gratia, quæ semper infirma sanat, et quæ desunt supplet, creat, seu promovet,* etc. *N. Venerabilem Subdiaconum in Diaconum, Venerabilem Diaconum in Presbyterum, Deo amabilissimum Presbyterum in Episcopum,* etc. Et sic variatur forma juxta diversitatem gradus et subjecti ordinati ad ipsum; expressio autem gradus anterioris, in quo fuit ordinatus, non est essentialis, quia, ut alias dictum est, potest conferri Ordo per saltum, ut Diaconatus sine Presbyteratu, valide, præter solum, Episcopatum, qui supponit essentialiter Presbyteratum.

Forma Græcorum.

114. Advertendum tamen, ut supra alias notavi sequendo ritum Euchologii, seu Ritualis Græci, quem *in initio lib.* 6. *cap.* 2. præmittit Arcudius, hanc formam esse in usu Græcorum, quando ordinant Diaconum et Presbyterum dumtaxat, non vero in aliis ordinationibus, quæ celebrantur sola manus impositione cum oratione deprecativa, ut patet ex præscripto *ibidem* ritu; quæ oratio exprimit munus ad quod assumitur persona, et postulat gratiam ministerii, quod conceditur.

Usus illius formæ juxta præscriptum Ritualis.

Quamvis autem prædicta forma habeatur in ordine consecrandi Episcopum, mihi ambiguum est, si sit consecratoria, ut alias dixi; nam dispositio ipsa et Ordo, quem tenet Euchologium in ritu consecrandi Episcopum, dubium movet, si omnia quæ interveniunt, exprimit. Primo dicit adduci consecrandum a tribus præsentibus Pontificibus ad consecrantem. Secundo asserit Præfectum scriniorum, seu Chartophylacem offerre Pontifici schedulam, in quæ hæc scripta sunt : *Suffragio et approbatione Deo amabilissimorum Metropolitanorum vel Episcoporum,* etc. *Divina gratia, quæ semper infirma sanat, et imperfecta perficit, promovet N. amabilissimum Presbyterum in Episcopum a Deo custoditæ civitatis N. Oremus igitur pro ipso, ut veniat super eum gratia Sanctissimi Spiritus,* etc.

An sit forma consecratoria Episcopi?

Ritus consecrandi Episcopum ex Euchologio

115. Hac igitur porrecta charta Pontifici et Chartophylace, vel Archidiacono dicente *attendamus,* Pontifex una cum pallio imposita manu recitat quæ sunt scripta, ita ut a circumstantibus omnibus audiatur, cunctis tam iis qui in sanctuario, quam qui sunt extra respondentibus ter : *Kyrie eleison.* Pontifex aperit librum Evangeliorum, et imponit capiti ac cervici illius, qui ordinatur, simul una tangentibus aliis quoque Pontificibus; deinde facta trina cruce in capite illius, impositaque manu sic precatur :

Domine Deus noster, etc. *Tu Domine omnium, et hunc qui suffragiis electus est, et dignus factus, qui subiret jugum Evangelicum, et Pontificiam dignitatem, per manum mei peccatoris, et præsentium ministrorum, et Coepiscoporum adventu et virtute gratia sancti tui Spiritus corrobora,* etc.

Ex his sequitur primo dictam formam, ut traditur primo a Chartophylace scripta, non esse Sacramentalem; secundo sequitur, ut profertur a Pontifice consecrante imposita manu, et pallio capiti ejus, qui ordinatur, et legente scripta, si referuntur hæc verba ad formam schedulariam, non esse Sacramentalem, quia tunc impositione manus, et prolatione formæ perficeretur consecratio, quia et materia supponitur, et prolatio formæ perficitur, quam terminat responsio Cleri dicentis ter *Kyrie eleison;* forma enim determinat materiam tantum, quæ simul

adhibetur. Et hoc dato, sequitur aliud inconveniens, nempe impositionem libri Evangeliorum, manusque aliorum Pontificum esse tantum cæremonialem, quæ nequeunt referri a forma antecedenter prolata et terminata per prolationem *Kyrie eleison.* Hoc autem esset contra Canones Apostolorum, Niceni et aliorum Conciliorum, in quibus requiritur concursus aliorum Pontificum ad consecrationem ordinandi, et contra illam clausulam orationis sequentis : *qui subiret jugum Evangelicum, et Pontificiam dignitatem per manum mei peccatoris, et præsentium ministrorum et Coepiscoporum*, etc. Item dicta ratione sequitur in rituali : *Et dicto* Amen, *dicit unus ex eis qui una consecrant*, *Pontificibus*, etc. Supponitur ergo eos concurrere ad consecrationem, et consequenter forma deprecatoria, quæ simul cum impositione manus profertur, ipsamque tam consecrantis principalis, quam etiam concurrentium manus impositionem exprimit, videtur esse consecratoria.

116. Dubium. Sed adhuc restat dubium, quod alias *supra* motum est, quomodo salvari possit concursus ad consecrationem ex parte assistentium, cum formam non proferant, sicut in Ecclesia Latina consuevit ab omnibus proferri simul cum impositione manus, et ex alia parte Sacramentorum ministerium nequit esse divisum, aut materia conferri ab eo qui non profert formam, quamvis pauci contrarium asserant, ut Cajetanus, Paludanus, Marsilius, ut visum est de Baptismo.

Vera ordinatio in Ecclesia Græca. Dicendum in Ecclesia Græca fuisse veram ordinationem, quia nullus de hoc hactenus videtur recte dubitasse, neque in Concilio Florentino, neque alias contrarium objectum est Græcis ; ritus etiam consecrandi antiquus non debet vocari in dubium. Similiter Canones, qui præscribunt consecrationem Episcoporum fieri debere a pluribus concurrentibus, perinde observavit Ecclesia Græca. Dicendum ergo videtur aut ordinationem hanc Episcopalem consistere in recto in manus impositione, et licet requiratur forma verborum, ut ex Florentino patet, sufficere in hoc Sacramento, ut dicatur a principali consecrante, et hoc esse specialis institutionis, quam interpretari licet ex praxi et ritu Ecclesiæ Græcæ, in qua est vera ordinatio Episcopalis; ex diverso enim ritu Ecclesiarum colligitur etiam institutio substantialis Sacramenti, neque est necesse, ut suppetat instantia in aliis Sacramentis, quia institutio omnium non est eadem, et quod per differentiam unius ab alio substituit, non est requirendum in aliis ; sufficit enim, ut aliunde colligatur propria institutio hujus aut alterius Sacramenti. Resolutio dubii.

Videmus enim aliquam differentiam esse in concursu inter principalem consecrantem et alios, ut in Eucharistiæ consecratione inter Episcopum et Sacerdotes tunc ordinatos, qui concurrunt ad consecrationem utriusque speciei, quæ consecratio aliquo modo est ab Episcopo, ut causa principali seu primaria, ab aliis cum proportione aliqua causæ accessoriæ, et minus primariæ; unde nascitur differentia in communione, quod hæc fiat sub utraque specie ab Episcopo, quia est principalis consecrans, ab aliis tantum sub una specie fit communio laica, quamvis alias de jure divino consecrans primario, et seorsim teneatur ad communionem sub utraque specie. Eodem modo cum inter consecrantes Episcopum sit talis Ordo, ut unus sit principalis consecrans, reliqui ut assistentes, licet hic concurrant in eo quod primarium est, nempe ad impositionem manus per quam Patres et Concilia in recto exprimunt hanc ordinationem, 117. Differenti inter principa lem consecra tem, et alios a cedentes

non esse tamen de necessitate Sacramenti, ut proferant formam, quæ licet essentialis sit, sufficit in hoc Sacramento, ut a principali consecrante proferatur, et id forte requiri.

118. rma ab uno ntum nsecrante icitur.

Concilium etiam Carthag. IV. *cap.* 2. de ordinatione Episcopi consentit Rituali citato : *Episcopus*, inquit, *cum ordinatur, duo Episcopi ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput et cervicem ejus, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant*, etc. Illa verba, *fundente super eum benedictionem*, etc. referunt prolationem formæ, quæ intelligenda est illa quæ dicitur, dum tenetur liber, et imponitur manus ab omnibus. Recte ergo colligitur ab uno tantum prolatam valere, et esse illam deprecativam in Ecclesia Græca, quæ simul cum impositione libri et manuum dicitur.

Aliud mihi in hoc non occurrit, nisi forte hinc argumentum quis sumeret pro opinione antiquorum Theologorum, dicendo hinc colligi Episcopatum non esse Ordinem, cum forma illa a Græcis non proferatur nisi ab uno et principali consecrante præter ritum communem Sacramentum; sed ex alia parte non magis inde licet colligere non esse sacramentum, quam oppositum ex ritu Ecclesiæ Latinæ, in qua forma ab omnibus profertur simul cum impositione manus, concurrentibus aliis fundamentis, quibus colligitur esse verum Sacramentum.

De materia Ordinis.

Et simul cum intentione debita ministerium gradus illius aliquo signo visibili repræsentans, etc.

119. ateria dinationis.

Paucis verbis dirimit controversiam de materia hujus Sacramenti, an sit impositio manus, an traditio instrumentorum ? Tota controversia refertur ad diversos ritus Ecclesiarum, et diversos Canones, in quibus nunc unum, nunc alterum, nunc utrumque explicatur. Græci ordinationem appelant *manus impositionem*, a cæremonia, nempe per quam datur potestas Ordinis, et per solam manus impositionem ordinant Lectorem, Subdiaconum, Diaconum, Presbyterum et Episcopum ; peracta vero ordinatione porriguntur instrumenta in aliis præter Episcopatum. Hæc satis consonat Scripturis *supra* citatis, ex quibus probatur Ordo esse Sacramentum, et satis indicant antiqua Concilia et Patres, Nicenum Neocæsariense *canon.* 9. Antiochenum et Ancyr. *Canon.* 10. Synodus VII. *Canon.* 14. Clemens *lib.* 8. *Constitut. c.* 16. Et hanc probat Arcudius *lib.* 6. *cap.* 3. *et sequent.* Bellarm. *lib. de sacro Ordine, tomo* 2. *cap.* 9. Hossius *de Sacramento Ordinis, cap.* 50. Durandus *in hac dist. quæst.* 2. *artic.* 3. Altisiodorensis 4. *part. de Sacramento Ordin. cap.* 1. D. Bonaventura *in hac dist. part.* 2. *art.* 1. *quæst.* 4. et noster Doctor *sequentibus*, idem docet quoad ordinationem Sacerdotis requiri manus impositionem.

Ritus Græcus in manuum impositione statuit materiam.

Ex altera parte, Concilium IV. Carthag. tres Hierarchicos Ordines docet conferendos per manus impositionem, Subdiaconatum, et reliquos per traditionem instrumentorum. Florentinum per collationem instrumentorum conferri Presbyteratum, et reliquos. Idem etiam patet ex Pontificali Romano et usu Ecclesiæ Occidentalis, cujuc ritum sequentes plures Scholastici hanc partem definiunt, eamque de fide esse contendunt aliqui moderni, ita ut aliter ordinatio facta sit invalida.

Concil. Carthagin.

Florent.

Ritus Ecclesiæ Romanæ.

Sed temperandus est hic rigor, et concedendum in utraque Ecclesia validam esse ordinationem ; unde tenendum cum Doctore non requiri ad materiam Ordinis,

120. Materia est signum sensibile denotans traditionem

potestatis. Trident.

nisi ut fiat signo visibili, per quod ministerii illius gradus repræsententur, prolata debita forma. Ad idem videtur mihi respexisse Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 3. dicens : *sacram ordinationem verbis et signis exterioribus perfici.* Dicit *signis*, quia sicut traditio potestatis per signa externa variis modis fit, ut impositione manus, traditione instrumentorum, alterutrum sufficit, quando est proportionatum signum traditæ potestatis.

Quid sit signum proportionatum ?

Dixi *proportionatum signum*, quia non se habet traditio instrumentorum, sicut impositio manus in ratione signi proportionati eodem modo, et in eadem universalitate proportionis, quia traditio instrumentorum non est proportionatum signum nisi respective ad potestatem, per quam ministerium per ipsa instrumenta exercetur cica aliquod subsistens de præsenti; ideo est solum signum proportionatum, qua repræsentetur ministerium circa corpus Christi verum, ut contingit in potestate consecrandi, et reliquis inferioribus gradibus, qui ordinantur ad ministerium Altaris. Non est autem signum proportionatum ad repræsentandam potestatem in corpus mysticum, quæ per talia instrumenta non exercetur, ideo in consecratione Episcopi sola manus impositio cum libro Evangeliorum super caput ejus posito denotat potestatem, quam recipit confirmandi et ordinandi ministros Ecclesiæ. Sic etiam quando confertur potestas Sacerdoti in corpus Christi mysticum, non adhibentur instrumenta, sed impositio manus, quæ etiam se sola esset sufficiens materia in cæteris Ordinibus.

Differentia inter manus impositionem, et traditionem instrumentorum.

121. Discernitur materia essentialis a Rituali.

Advertendum autem est ad colligendum quæ sit ex his materia essentialis, quæ vero tantum solemnitatis, et non Sacramentalis (quam intelligo per non essentialem) quando utraque adhibentur in ordinatione, juxta diversum ritum Ecclesiarum, et respiciendum esse ad formam ordinationis verbalem, nam illa præcise est materia sacramentalis, quam determinat forma, et cui conjungitur; illa autem sola accidentalis seu solemnitatis, quæ nequit referri ad formam simultate aut continuatione actionis non interruptæ per aliam, quæ non spectat ad substantiam Sacramenti. Quod patet ex communi regula de conjunctione necessaria formæ et materiæ Sacramenti saltem morali, si non rigorosa physica.

Exempli gratia, impositio manus, quæ fit ab Episcopo concurrentibus Sacerdotibus aliis præsentibus super caput ejus, qui ordinatur Sacerdos, quia fit sine ullis verbis, est tantum dispositio, seu Ritus Ecclesiasticus, et non materia sacramentalis. Item, impositio manus, quæ fit Diacono, dicendo : *Accipe Spiritum sanctum*, ita etiam, ut plerisque placet, erit cæremonialis, et non sacramentalis, quia illa verba non ordinant ipsum ad aliquod ministerium particulare sui gradus. Sed forma postea prolata, quæ exprimit ministerium sui gradus simul cum traditione instrumentorum, est consecrativa, nec subsistere videtur, quod aliqui dicunt, in utraque impositione dari gratiam sanctificantem, quia Ecclesia nequit hanc gratiam conferre, nisi per signa sacramentalia, qualis non est illa impositio manus, alias perficeretur Sacramentum ante traditionem et ante prolationem formæ.

Ritualis materia

Opinio quorumdam rejicitur.

Aliud præterea exemplum est ipsa traditio instrumentorum, ut fit in Ecclesia Græca, completa jam ordinatione; hæc traditio est solemnitatis, qua ordinatus designatur ad exercitium actuale potestatis receptæ, et ministerium. Ex quibus facile deprehendi potest materia sacramentalis ex Ordine ad formam verbalem, qua confertur potestas, neque dici debet Ritus Ecclesiarum esse contrarius in substantia Sacramenti.

122. Probatio conclusionis. His positis probatur conclusio Doctoris, quia Ordinatio in Ecclesia Græca celebratur per manus impositionem, et verba exprimentia potestatem traditam; in Ecclesia autem Latina partim per impositionem manus, partim per traditionem instrumentorum modo dicto; sed in utraque Ecclesia habetur verum Sacramentum, de quo nemini dubium esse debet. Ergo institutio Christi, et consequenter tam una quam altera materia est sufficiens hujus Sacramenti.

Confirmatio. Confirmatur, quia Christus instituendo Sacramenta designavit materiam ex communi usu proportionatam ad significandum effectum Sacramenti; sed tam manus impositio per quam confertur Spiritus sanctus ad effectum potestatis, et gratiam ministerii, in gradu ad quem assumitur minister in eadem potestate, habet sufficientem proportionem ad designandum potestatem traditam; ergo est sufficiens materia Sacramenti. Simili modo traditio instrumentorum cum forma exprimente potestatem tradi, habet ex communi usu tam fori quam Ecclesiæ proportionem ad designandam potestatem, quæ exercetur per instrumenta; ergo erit sufficiens materia. Exempla varia suppetunt de inauguratione Regum et Principum, et Magistratus, de investitura etiam, ut per certa instrumenta et ritus fit; recte ergo similiter traditio instrumentorum in ordinatione significat potestatem traditam; recte etiam materia hujus Sacramenti constituitur in signo visibili repræsentante potestatem dari ordinato. Canones autem, qui nunc loquuntur de sola manus impositione, nunc de sola traditione instrumentorum, non sunt intelligendi præcisive, aut exclusive, quasi altera sola esset materia ex divina institutione, sed intelligendi sunt de materia sufficiente, et quæ in usu est aut fuit, juxta particularem Ritum Ecclesiarum.

(Utramque materiam designare traditionem potestatis.)

Non mihi placet modus, quo aliqui moderni concordant, ut salvent impositionem manuum esse materiam essentialem in ordinatione; dicunt enim Concilia non intendisse dare completam doctrinam Sacramentorum, sed aliqua statuisse pro illorum temporum necessitate, et Ecclesiæ utilitate; quamquam enim dici id posset de Patribus aut Conciliis, quando incidenter loquuntur, et non ex scopo principali de Sacramentis, nequit dici de iis, qui per se hoc argumentum, et ex instituto explicarunt, prout fecit Florentinum, Tridentinum et Carthag. IV. quia esset defectus in doctrina, qui admitti non debet. 123. Modus loquendi quorumdam corrigitur.

Deinde, quod similiter dicunt omnes cæremonias ut manus impositionem, etiam unctionem, ut quidam volunt, et traditionem esse materiam, ita tamen ut in prima cæremonia, manus impositionis imprimatur character novus et distinctus; similiter in cæteris, vel certe extendatur character, prout aliqui cum Durando dicunt Sacerdotalem extendi ad Episcopalem, de quo *supra* egimus, et dari diversam potestatem. Hic, inquam, modus explicandi videtur mihi satis voluntarius et non fundatus. Primo, quia et forma verborum non determinat illas materias ut diversas, quæ tantum dicitur, cum traduntur instrumentæ; præter regulam autem est, ut materia sola ad scita, licet alias esset sufficiens, fiat sacramentalis sine formo verbali requisita. Secundo, nequit specificari potestas data per characterem, nisi habeat suum actum correspondentem, per impositionem primam manus, quæ fit, verbi gratia, Sacerdoti; et idem de unctione ejus, non confertur potestas conficiendi, quæ est prima et primaria quam recipit. Sed hæc datur, cum fit traditio instrumentorum et materiæ, et simul dicitur : *Accipe potestatem offerendi sacrificium*, etc. quæ est forma hujus Sacramenti, per quam

(Aliorum sententia rejicitur.)

(Potestas non datur inchoative, sed completo Sacramento.)

confertur potestas adjuncta illa materia; non datur similiter potestas in corpus mysticum ligandi et solvendi, quæ supponit potestatem offerendi, si diversa est; sed in Sacerdote nulla est alia potestas præter has, ergo neque character. Idem similiter de Diacono dicendum, nullam potestatem tribui, donec recipiat instrumenta, et profertur forma suæ ordinationis; ergo doctrina præmissa non cohæret communibus regulis de materia et forma Sacramentorum. Accedit tertio non referri formam Sacramenti seorsim ad materias discretas, et interruptis actionibus non cohærentes, eo modo.

124. Probabilior modus defendendæ prioris sententiæ.

Melius ergo diceretur omnes illas cæremonias per modum unius materiæ cumulative supponi, et ex intentione ordinantis et Ecclesiæ ad majorem expressionem potestatis conferendæ, quam plures illæ ceremoniæ, seu signa exprimunt, et omnes etiam per modum unius determinari a forma Sacramenti. Neque hoc est contra naturam collatæ potestatis, ut per plura signa concurrentia per modum unius tribuatur, neque contra naturam Sacramenti, ad quam nihil requiritur, nisi proportio sufficiens inter materiam et formam, et debita conjunctio; sufficit autem ut sit moralis, quia Sacramenta, quæ sunt in usu, id tantum postulant. Quamvis ergo omnes illæ actiones successive fiant, quia aliter humano modo nequeant fieri, cum tamen supponantur in ordine ad formam per modum unius materiæ ex intentione conferendæ potestatis, sic etiam determinantur per modum unius materiæ per formam, quamvis simul cum ultima actione proferatur.

Potestatis traditio per plura signa, et actiones fieri potest.

125. Hoc tenendo in Ecclesia Latina tam impositione manus quam traditione instrumentorum ordinatio fit, licet in Græca fiat per solam impositionem manus, et fieri posset per alteram materiam horum. Et tunc dicendum est ad Florentinum, Concilium specificasse illam actionem traditionis, cui copulatur forma, non exclusisse manuum impositionem, ut ei conjungitur.

Præfer... senten... commu...

Cæterum, quia plures Doctores negant manuum illam impositionem esse Sacramentalem, sententia Doctoris, et reconciliatio in ea fundata videtur magis sequenda, quia si manus impositio prædicta esset materia necessitate Sacramenti essentialis, ita ut quidam volunt, sine illa nihil fieret, Concilium deberet in recto eam exprimere, et non solum materíam accessoriam traditionis, quæ se sola non sufficeret, data priori sententia de necessitate manus impositionis, nisi quis dicat per verbum *traditionis*, Concilium voluisse comprehendere reliquam materiam ex natura rei conjunctam, quamvis in forma verborum non discernat inter Hierarchicos et cæteros Ordines inferiores, supponens ea, quæ nota sunt ex ritualibus et Pontificali Romano, ad quod se remittit, et in quo exprimitur forma ordinandi, ut comprehendit tam impositionem manus in Hierarchicis, quam etiam traditionem.

126 Dubiu... An necessa... sit contrac... instrum... torum... Affirm... senten...

Dubitatur, an contractus instrumentorum ex parte ordinandi requiratur de necessitate Sacramenti. Affirmativa communiter tenetur cum D. Thoma, *in hac distinctione quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 3. Paludanus *quæst.* 1. Anton. 3. *part. tit.* 14. *cap.* 16. Sylvest. *v. Ordo* 2. *quæst.* 5. Hossius *in confessione Catholica, cap.* 50. Angelus *v. Ordo* 1. Viguerius *in institutionibus moralibus, cap.* 16. Cajet. *tract.* 16. Valentia *quæst.* 1. *de hoc Sacramento, puncto* 5. Sotus etiam *in hac distinct. quæst.* 2. *art.* 5. Henriquez *lib.* 10. *cap.* 10.

Nega... alii.

Negativam docuit Albertus *in hac distinct. art.* 38. *ad* 2. quam sequitur Vasquez *disput.* 246. *cap.* 2. citans Sotum, Cajetanum et Victoriam. Priori sententiæ favet praxi, et Pontificale Romanum, ubi

statuitur, quando plures sunt ordinandi, ut bini tangant materiam successive porrectam cum iteratione formæ. Secundæ sententiæ favet communis sententia Theologorum, qua tenetur pueros ante usum rationis ordinari valide, quam *infra* tractabimus *quæst.* 2. *sequentis distinct.* Hoc enim dato non videtur tactus materiæ necessarius, quia in his nequit ille tactus esse proprie receptio materiæ aut potestatis per eam traditæ, per quam posset dici perfici reciproce traditio, quia cum in illis non sit usus liberi arbitrii, ille tactus mere passivus et physicus non videtur concurrere ad traditionem per modum receptionis, et maxime necessitate Sacramenti, ad quod si requireretur tactus per modum receptionis, deberet esse actus humanus. Videantur Theologi citati. Neque ergo ex natura traditionis activæ, ut designat potestatem conferri, satis probari potest oppositum, neque etiam ex natura ordinationis requiritur concursus ordinati, cum hæc fieri possit per impositionem manus, et prolationem formæ, quidquid sit de veritate speculativa, sequenda est praxis Pontificalis in usu.

[...]riusque [...]obabilitas funda[...]entum.

127. [...]uplex [...]ateria forma [...]erdotii.

(h) *Sed in Sacerdotio videtur probabile, quod ibi sint duæ formæ partiales*, etc. *et istis conjunguntur duæ materiæ*, etc. Hanc sententiam superius insinuavit *distinct.* 19. asserens duplicem characterem imprimi in Sacerdotio, quorum alter sit potestas in corpus Christi verum, alter in corpus mysticum; hinc consequenter dicit hoc Sacramentum duplici forma et materia constare, quas in textu explicat.

[...]ntentia [...]gans.

Alii docent Sacerdotem ordinari quando traduntur instrumenta, et profertur forma, quam primo loco statuit Doctor : *Accipe potestatem offerendi*, etc. D. Thomas *in hac dist. quæst.* 2. *art.* 3. Richardus *q.* 2. *art.* 3. Sotus *quæst.* 1. *art.* 4. *conclus.* 5. *et distinct.* 20. *quæst.* 1. *art.* 2. Capreolus *hac distinctione art.* 3. *ad* 3. *contra primam conclusionem*, Supplementum Gabrielis *quæst.* 1. *art.* 1. Sylvester *v. Ordo* 2. *q.* 4. *distinct.* 3. Angelus *v. Ordo* 1.

Sententia Doctoris affirmat.

Conclusionem Doctoris (quamvis priorem etiam probabilem censet) ut veriorem tenent Bellarmin. *de Ordine cap.* 9. Vasquez satis diffuse *disput.* 239. *cap.* 3. *et sequentibus*, Reginaldus *cap.* 2. Coninck *ub.* 7. Fornarius *de Ordinis materia et forma, ubi in additionibus*, Victorellus, Henriquez *lib.* 10. *cap.* 6. insinuat Suarez *tom.* 4. *in* 3. *partem sectione* 1. *disput.* 42.

128. Probatio.

Probatur, quia ad hanc ordinationem ex Scriptura, Conciliis antiquis et Patribus requiritur manus impositio, ut fuse probat Bellarminus *supra*, et Arcudius loco citato. Sed manus impositio, quæ primo fit Sacerdoti ab Episcopo et aliis Sacerdotibus præsentibus juxta ritum Ecclesiæ Romanæ, fit sine ullis verbis, quæ designarent potestatem ullam, et potestas ipsa offerendi traditur, quando instrumenta dantur, et profertur forma : *Accipe potestatem offerendi sacrificium*, etc. ut constat ex Florentino ; ergo manus impositio, quæ fit simul prolata altera forma : *Accipe Spiritum sanctum, quorum*, etc. illa erit essentialis.

Impositio manus requiritur in Sacerdotio.

Responsio impugnatur.

Dices illam inpositionem priorem spectare ad materiam. Contra, id negant assertores prioris sententiæ, maxime post Florentinum ; et eo etiam dato, sic argumentor : nequit illa manus impositio extendi ultra significationem formæ, quæ completur præcise, sicut et traditio instrumentorum, in concedenda potestate offerendi, quæ est circa corpus verum Christi ; sed ultra illam accipit Sacerdos potestatem in corpus Christi mysticum, tanquam diversam, quæ nullo modo exprimitur in priori forma et materia ; ergo hanc recipit per manuum impositionem consequentem, simul cum forma, quæ eam exprimit

Conditio instrumentorum, et verba prolata non conferunt potestatem in corpus mysticum.

per verbum imperativum : *Accipe*, quod denotat tradi tum ipsam potestatem novam.

129. Confirmatio. Potestas data offerendi sacrificium limitatur ad formam, et materiam. Trident. Apostoli prius ordinati cum potestate offerendi, quam ligandi.

Confirmatur, per potestatem offerendi sacrificium nihil recipit ordinatus ex vi formæ et materiæ, qua illa potestas datur, quod non receperunt Apostoli in cœna, quando sunt ordinati Sacerdotes; tum enim ordinatos esse Sacerdotes, docet Tridentinum *sess.* 22. *c.* 1. *et Can.* 2. per illa verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, definit quoad hanc potestatem offerendi sacrificium fuisse institutos. Sed Apostoli non receperunt tunc potestatem remittendi peccata; ergo neque Sacerdos ordinatus eam recipit per formam et materiam, qua datur ei potestas offerendi præcise. Major probatur, quia eamdem potestatem recipit ordinatus per materiam et formam præscriptam, quam receperunt Apostoli; deinde, materia limitat formam, et contra forma materiam. Sed materia tradita nequit referri ad potestatem ligandi, neque usus ejus est, nisi circa oblationem tantum cujus est materia, neque forma exprimit aliam potestatem, quam offerendi sacrificium, ut patet ex verbis ejus expressis; ergo significatio etiam practica ad illam potestatem non refertur.

Significatio formæ, et materia limitata ad sacrificium.

130. Potestas ligandi et solvendi data post resurrectionem.

Minor principalis probatur ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 1. *Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflavit in discipulos suos dicens : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt; quam etiam tam insigni facto et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles, post Baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam universorum Patrum consensus semper intellexit*, etc. quod suo loco fusius probatum est; ergo non antea fuit communicata hæc potestas. Idem docet Concilium *cap.* 6. *et cap.* 8. *Canon.* 3. *et can.* 9.

Rejiciun quæda sentent

Et hinc evacuatur sententia Capreoli, ejusque responsio, dicentis in cœna hanc potestatem communicatam fuisse Apostolis ; evacuatur etiam solutio Soti dicentis implicite Sacerdotem recipere potestatem remittendi peccata, quando recipit potestatem offerendi, quia ut dictum est, Apostoli receperunt plenam potestatem offerendi in cœna, et non remittendi peccata ante resurrectionem, cum dicta sunt eis illa verba, *Joannis* 20. ut Concilium ex communi Patrum consensu definivit.

131. Potest claviu debu dar per sign sensibi

Deinde, hæc potestas conferri debet per signum sensibile, et per modum Sacramenti; ergo explicite debet significari et conferri, et non tantum implicite.

Tride Rat collige Episc tun esse Ordin Potes claviun Sacerd extendi ad duo Sa ment

Evacuatur etiam sententia, quæ dicit hanc potestatem non fundari in charactere Ordinis, vel non spectare ad characterem completum Sacerdotii, quia potestas completa data per formam et materiam sensibilem in Ordine ad conficiendum Sacramentum fundatur in charactere. Unde Tridentinum *sess.* 23. *cap.* 4. ex hoc probat Episcopatum esse primum gradum in Hierarchia ordinationis, quia Episcopus solus ordinat ministros Ecclesiæ, et confirmat ut ordinarius minister. Sed Sacerdos est minister pœnitentiæ, et etiam extremæ Unctionis, in quantum præcise recipit claves, et potestatem in corpus Christi mysticum, quæ non competit ipsi ex sola potestate in corpus verum Christi, estque minister necessitatis, ita ut Episcopus non in quantum Episcopus, sed in quantum Sacerdos ordinatione per potestatem clavium absolvat vel ungat. Ergo ex definitione Ordinis, quo dicitur quis constitui in gradu eminenti ministerii in Ecclesia, hæc potestas est potestas Ordinis

Argu tu e definit Ordi

et characteris, alias negabo universim characterem in reliquis, et mirum sane videtur, ut in aliis asseratur, et in hoc negetur.

esponsio ıpugnatur. Quod si dicas Ordinis characterem definiri præcise ad Eucharistiæ ministerium; contra, Ordines inferiores remote respiciunt hoc ministerium. Sed hîc etiam remote potestas absolvendi disponit ad Eucharistiæ dignam sumptionem, sicut pœnitentia disponit ad eamdem; ergo etiam in hoc dicit ordinem mediatum ad dignam ministrationem et receptionem Eucharistiæ.

132. ecunda robatio nclusionis. 'rident. Secundo ad idem et ad conclusionem principalem, Trident. *sess.* 23. agit de Sacerdotio ut est Ordo, et imprimitur in eo character; unde *cap.* 3. docet conferri in eo gratiam tanquam per Sacramentum ipsa ordinatione, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, et *cap.* 4. imprimi characterem, quod alias definivit *sess.* 7. *de Sacram. in genere, Canon.* 9. Sed *in cap.* 1. *sess.* 23. comprehendit in Sacerdotio legis novæ, non solum potestatem offerendi, sed etiam remittendi peccata, tanquam diversam; ergo hæc potestas est ordinis et characteris. Probatur subsumptum, postquam docuit conjunctionem Sacerdotii et Sacrificii, et vetus Sacerdotium Aaronicum translatum esse in Sacerdotium visibile et externum legis novæ, subdit: *Hoc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis eorumque successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, ministrandi, corpus et sanguinem ejus, nec non et peccata dimittendi et retinendi, sacræ litteræ ostendunt, et Catholicæ Ecclesiæ semper traditio docuit*, etc. Item Canon. 1. *Si quis dixerit non esse in novo Testamento Sacerdotium visibile, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi*, etc. *anathema sit.*

Potestas gandi et vendi est Ordinis.

tramque otestatem onjungit 'rid. in cerdotio, ut est cramentum. an. 1.

Ex his verbis, doctrina et definitione Concilii non obscure sequitur conclusio: Primo, illas potestates esse diversas, constat ex stylo Concilli, et hîc et alias, nam *sess.* 13. *et* 22. in quibus præcise agit de Sacramento et sacrificio Ordinis, non facit mentionem alterius potestatis quam illius, quæ est ad conficiendum et offerendum mysterium, supponens hunc esse actum completum talis potestatis, et nullum alium habere. In *sess.* 14. agit præcise de potestate altera, quæ est remittendi et retinendi peccata per claves, quorum hic actus est proprius, neque ex vi alterius procedens, sed ex præcisa ordinatione, qua recipit clavem, et mediante ipsa clave, *sess.* autem 23. ubi agit de Sacerdotio, ut est Ordo, et visibile et externum Sacramentum Sacerdotii, in Ecclesia Evangelica, dicit comprehendere utramque potestatem, tanquam diversam: *Nec non*, inquit, *et peccata dimittendi et retinendi*, supple in Sacerdotio potestatem traditam esse a Domino, etc. nempe in Sacerdotio visibili et externo, quod verbis et signis exterioribus perficitur, sicut et cætera Sacramenta, *ex cap.* 3. dat gratiam per modum Sacramenti, in quo etiam imprimitur character *ex cap.* 4. Ergo a primo ad ultimum potestas dimittendi et retinendi peccata spectat ad Sacerdotium visibile et externum, qua Ordo est, et confertur per signa et verba externa, dat gratiam per modum Sacramenti, et ut per ordinationem dicto modo communicatur, et imprimit characterem, ergo diversum a charactere, qui imprimitur, dum confertur potestas consecrandi, per rationes, quæ *supra* de charactere Episcopali adductæ sunt. 133. Processus Concilii doctrinalis.

Redeundo ad dicta, probatum est hanc potestatem non conferri per priorem for- 134. Regressus

ad dicta, per consequentiam illationis.

mam et materiam, quæ applicantur per traditionem calicis et materiæ Sacrificii, que per verba quibus confertur potestas sacrificandi, quia illa non designant potestatem remittendi aut retinendi, quæ spectat ad Sacerdotium visibile et externum, ut patet ex Concilio, etiam in quantum per ordinationem confertur externam et visibilem, et in quantum verbis et signis externis perficitur; ergo datur hæc potestas per aliam materiam et formam visibilem.

Materia et forma quibus datur potestas clavium.

Hæc autem sunt impositio manus cum traditione expressa hujus potestatis per verba : *Accipe Spiritum sanctum*, etc. quæ denotant et potestatem in ordine ad remissionem et retentionem peccatorum, et ejus tum collationem per verbum imperativi juxta ritum Ecclesiæ Romanæ usitatum in collatione gradus Ordinis.

135. Confirmatio.

Confirmatur ex ipso Concilio *sess.* 14. *cap.* 3. de extrema Unctione, ubi dicit ministrum hujus Sacramenti esse *Episcopum aut Sacerdotes ab ipsis rite ordinatos per impositionem manuum*, etc.

Responsio.

Si dicas impositionem primam intelligi, in qua concurrunt etiam Sacerdotes præsentes.

Impugnatur.

Contra, hoc non admittitur a contrariæ sententiæ auctoribus, neque illa impositio, ut alias dictum, est consecrativa, quia sine verbis fit, sed traditio instrumentorum quæ cum verbis fit. Sed ipsum Concilium optime declarat *sess.* 23. *canon.* 4.

Sensus Concilii.

de qua manuum impositione loquitur : *Si quis*, inquit, *dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere : Accipe Spiritum sanctum, aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit*, etc.

136. In hoc Canone potissimum agitur de sacra ordinatione Sacerdotii, ut ex fine Canonis apparet, quam etiam potissimum hæretici impugnant; ergo supponit Concilium hanc fieri et dari Spiritum sanctum, cum illa verba proferunt Episcopi : *Accipe Spiritum sanctum*, etc. et consequenter manuum impositio Presbyterii priori loco expressa a Concilio, intelligitur illa quæ simul fit cum verbis prædictis, quæ habent rationem formæ. Unde non recte negatur dari gratiam per illa verba, aut etiam non dari per modum ordinationis, et virtute Sacramenti, hoc est, materiæ et formæ applicatæ, cum Concilium expresse supponat dari, neque aliter quam ex vi ordinationis, qua Sacramentum est; neque enim minister aliter conferre potest Spiritum sanctum quam per Sacramenta, et ministerialiter. Alia, brevitatis gratia, omitto, quæ hîc dici possunt, juxta varias conjecturas quorumdam circa hanc formam et materiam prædictam.

Dar Spirit sancti per ve quibu confer potest claviu

Minis nequit gratia nisi p Sacrar ta.

137 Concl prædi rum

Ex dictis sequitur has potestates esse Ordinis, et diversas, et spectare ad completum Sacerdotium. Item, ordinationes has partiales imprimere characteres partiales, quamvis hoc ultimum negaverit Vasquez *cap.* 6. ex eo quod putet characterem non esse potentiam activam, sed per modum habitus disponere subjectum in ordine ad se, seu per modum dispositionis ; conferri autem potestatem novam per ultimam formam et materiam, ad absolvendum, quæ est relatio rationis. Sed non videtur hoc consequenter dictum, quia character Sacerdotalis est potestas activa moralis, et ordinatio ex ratione sua per modum effectus imprimere characterem, ut patet ex Concilio ; si ergo ordinatio est nova, debet esse character novus aliquo modo, vel per extensionem, ut quidam dicunt, prioris, vel certe in sua entitate. Deinde non est major ratio ut imprimatur character in prima ordinatione partiali, ut ita dicam, quando confertur potestas

Vasq rejicit

Utra ordin Sacerd habet racter propri

consecrandi, quam ut imprimatur in secunda ordinatione, nam quidquid datur per primam materiam et formam, tantum disponit in ordine ad potestatem consecrandi, cujus materia et forma est signum practicum. Sed non minus requiritur etiam dispositio subjecti in ordine ad secundam potestatem, cum perinde ex natura sua sit indelebilis, et pertineat ad Ordinem Sacerdotii sicut prima, neque iterari possit sicut nec prima, et confertur per ordinationem distinctam, sicut prima, quæ ordinatio juxta præsentem institutionem nequit salvari sine charactere.

tenditur paritas inter utrumque.

Gratia nova Sacramentalis infert novum characterem.

Item, sicut datur effectus gratiæ diversus per secundam formam et materiam, ut patet ex Concil. *Canon.* 4. *cit.* quid incommodi erit dari etiam characterem diversum, aut extendi priorem, ut alii volunt, nam quæcumque ratio probat dari characterem in Ordine, perinde extenditur ad utramque hanc, quibus completur integrum Sacerdotium et completum.

138. Prima objectio. Respondet Waldensis.

Objicitur primo, inconveniens esse Sacerdotium per partes dari; hoc argumentum est Armachani nostri *lib.* 11. *de quæst. Armenorum*, *c.* 15.

Respondit Waldensis eum timuisse, ubi non erat timendum, quia sicut puer non dicitur per partes recipere humanitatem, dum crescit, ita etiam Sacerdotium non datur per partes, quamvis divisim recepta altera potestate crescat, forte alludit ad extensionem characteris per alteram potestatem.

Secunda responsio. Sacerdotium per partes et successive dari.

Respondetur Sacerdotium per partes dari juxta ritum Ecclesiæ Romanæ, et per partes datum fuisse Apostolis a Christo; hoc autem nullum inconveniens est, quia sicut includit in se diversas potestates principales in ordine ad diversa Sacramenta conficienda, ita etiam has potestates includit tanquam veras partes, quæ successive dari possunt, sicut datæ sunt Apostolis, et de facto dantur in Ecclesia Romana.

Objicit secundo Sotus Florentinum, quod non facit mentionem in ordinatione Sacerdotis manus impositionis aut illius formæ. 139. Objectio secunda.

Respondetur Concilium expressisse quod primarium erat, cætera remittendo ad Pontificale Romanum, nam cum diceret in genere Ordinis materiam esse illud per cujus traditionem Ordo confertur, subjicit exemplum in Sacerdotio, Diaconatu et Subdiaconatu; agit ergo de Sacerdotio, ut convenit cum aliis, et formam ejus assignat, quæ proportionata est materiæ assignatæ, non tamen excludit aliam formam et materiam Sacerdotii, quæ alioquin constat ex Tridentino et Patribus; nam in Superioribus pœnitentiæ et extremæ Unctionis ministrum ait esse Sacerdotem, cui hoc competit ex sua ordinatione, et fortasse, inquit Bellarminus, in hoc ultimo non errabant Armeni. Responsio.

Explicatur Florentinum.

Certum est Tridentinum non discordare Florentino, explicans contra Novatores gradum Sacerdotii. Addi potest Florentinum explicuisse materiam et formam, de qua nulla fuit dubitatio inter Theologos, et abstinuisse a quæstione controversa, remittens modum et Ritum ordinationis ad Pontificale, quia non ita intentionis ejus erat, assignare materiam et formam Sacerdotii, sicut Ordinem esse Sacramentum. Hac etiam ratione abstinuit a controversia altera, nullam faciens mentionem Episcopatus, quia nulla fuit necessitas. Tridentinum autem propter errores Novatorum explicuit clarius, quod a Florentino ex causis expressis est omissum.

Objicit tertio Major, *cap. Presbyter*, *de Sacramentis non iterandis*, ubi dicitur ordinationem factam Presbyteri nullatenus esse iterandam, quamvis impositio manus sit omissa, sed caute supplendum esse, quod omissum est. 134. Tertia objectio.

Responsio. Supplenda est manus impositio, non iteranda.

Respondetur recte hoc decerni, quia si loquatur de secunda manus impositione, separatim conferri potest ei, qui per traditionem instrumentorum, et formam proportionatam accepit potestatem conficiendi Eucharistiam. Hæc enim de facto confertur post communionem, quando jam Sacerdotes novelli consecrarunt simul cum Episcopo, per potestatem prius traditam offerendi ; separari ergo possunt, et separatim datæ sunt illæ potestates Apostolis, neque ordinatio prior iteranda est, cum datur posterior. Ita respondet Bellarminus, existimans hanc posteriorem seu secundam manus impositionem intelligi.

Prior consecratio.

Aliter respondetur.

Aliter et melius Vasquez intelligit illud caput de prima manuum impositione, quæ fit ante traditionem, in qua etiam concurrunt præsentes Sacerdotes, quia in illo capite dicitur Ritus ab Apostolis introductus, non vero agitur de manuum impositione posteriori, quæ est materia Sacramenti. Hanc expositionem confirmant postrema verba capitis : *Suspensio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi*, etc. Loquitur ergo textus de manuum impositione, cui succedit suspensio, quando oratio effunditur super caput ordinandi. Unde Glossa in illud verbum *suspensio*, etc. *Quando Episcopus*, inquit, *incipit orationes ad benedicendum Sacerdotem, tunc Presbyteri omnes, qui primo tangebant caput, debent elevare manus, ita quod non tangant caput ordinandi*, etc. hæc autem suspensio manuum non fit in secunda impositione, cum datur potestas absolvendi et retinendi. De priori itaque intelligitur textus : *Suspensio manuum*, inquit, cum unam tantum imponat Episcopus ex Carthaginensi IV. *cap*. 3. Hæc etiam manus impositio est Ritus Apostolicus, sed Ecclesiasticus, et non institutus a Christo, qua etiam Latina et Africana Ecclesia utebantur, non exprimitur in Rituali Græco.

135. Ultim[a] objecti[o].

Objicit ultimo Major et Angelus in aliquibus Pontificalibus non haberi secundam manuum impositionem aut formam illam : *Accipe*, etc. ergo signum est non fuisse eam in usu, neque consequenter necessariam esse.

Respon[sio].

Respondetur, haberi in Ordinario antiquo Romano et in Pontificali, et nunc post Tridentinum, non esse locum dubitationi, *ex canon*. 4. *cit*. Non refert ergo, si in particularibus Ecclesiis non invenitur in Pontificalibus, quod non concesserim, cum nullius Ecclesiæ Ritum specialem illi auctores memorent, et certum sit in Pontificiali Romano contineri ab octingentis annis, quo ordinarium antiquum emanavit, juxta Ritum alias observatum. Videndum etiam esset, qua forma ordinabantur Sacerdotes, juxta Ritum illius Pontificalis, quem ipsi citant, quia nos non negamus, quin per formam accommodatam et materiam possit simul dari utraque potestas, et Sacerdotium completum, prout confertur in Ecclesia Græca per impositionem manuum, et formam superius positam, qua ipsi utuntur ; ita enim Rituale Græcorum : *Pontifex*, inquit, *imposita manu una cum pallio clara voce enuntiat* : ***Divina gratia, quæ semper infirma curat, et quæ desunt supplet, promovet N. Venerabilem Diaconum in Presbyterum,*** etc. ubi impositio manus habet rationem materiæ et verba rationem formæ.

Ritua[le] antiqu[um] Roman[um].

Posse s[imul] dar[i] utram[que] potest[atem] in al[ia] form[a].

136. Notal[e] sequen[s] in pr[...].

Advertendum tamen, ut forma et materia sit sufficiens, qua simul confertur utraque potestas, debere eas referri absolute ad ordinationem completam, in qua utraque potestas confertur simul et totus gradus, et non debent referri particulariter ad alteram tantum potestatem, quia sic illam designatam conferret, sicut contingit in Ritu ordinationis, quem sequitur Ecclesia Latina, in hoc imitans Christum institutorem Sacramentorum, qui has po-

testates seorsim contulit Apostolis, ut dictum est. Unde sicut in Ecclesia Græca per ordinationem visibilem impositionis manus et verba prædicta, simul confertur gradus completus Sacerdotii, ut continet absolute utramque potestatem, sic etiam per verba et signa externa, seorsim conferuntur in Ecclesia Latina; unde colligere licet potestatem remittendi perinde per signa et verba conferri in utraque Ecclesia, et in ipsa ordinatione, sicut confertur potestas offerendi, utraque vero complectitur totum, quod exprimit forma Græca.

SCHOLIUM.

Ordinationis Sacramentum esse unum unitate generis propinqui, non unitate specifica, eo modo quo dicitur tres esse virtutes morales, non in specie, sed in genere, de quo lib. 3. dist. 36. Ponit etiam aliam rationem unitatis ordinationis, sed hæc præcipua.

Sed (i) tunc de quarto qualiter
10. est Sacramentum Ordinis unum? Respondeo, unitate generis propinqui, sicut virtutes morales dicuntur esse tres secundum genus, justitia, fortitudo, temperantia, et in prima divisione virtutis moralis hæ primo occurrunt; tamen in speciali quælibet istarum ulterius dividitur, ut dictum est *lib.* 3.

[...st. 36. ...est unic.]

Est etiam alia unitas inter Ordines. Congruum est enim prius recipere Ordinem inferiorem quam superiorem, nec tamen ille Ordo est simpliciter necessarius, ita quod si prætermittatur, nihil fit, ut apparet *Extra de clerico per saltum promoto,* ubi habetur quod non est iterandum quod est factum. Sed quod fuit prætermissum, caute est supplendum, et per consequens non nihil fit in collatione Ordinis superioris, etsi non fuerit Ordo inferior prius collatus: ista tamen unitas Ordinis non est illa, propter quam Ordo vel ordinatio est unum Sacramentum, sed magis unitas prior, scilicet generis.

[...o. unico. ...teneat ...iscopatus ...e Sacerotium ...tus, ait ...sol. alii ...egant.]

Ad argumenta. Ad primum dico, 11.
quod in divisione illa primaria Ad arg. 1.
Sacramenti in septem, Ordo vel magis ordinatio est ibi tantum unum membrum, licet possit ulterius dividi in quædam specialia contenta sub ipso, quia illa prima divisio non est in species specialissimas, sed in quædam propinquius contenta sub ipso.

Ad secundum, concedo plures esse characteres, et probabilius quod alterius speciei, ut apparet ex actibus, ad quos isti gradus disponunt; qui gradus vel sunt character, vel habent proprios characteres necessario correspondentes. Cum arguitur de illa excellentia specifica, potest concedi quod eo modo quo characteres sunt entia, habent talem excellentiam. Si etiam ponerentur ejusdem speciei, illa improbatio quod tunc non essent simul, non concluderet; illa enim propositio non est vera de relationibus etiam realibus, et, sic ut dictum est *supra dist.* 6. *quæst.* 10. characterem non oportet ponere formam absolutam.

[Ad 2. An characteres Ordinum sint ejusdem speciei?]

COMMENTARIUS.

(i) *Sed tunc de quarto,* etc. In hoc 137.
quarto articulo agit de unitate Ordinis, et respondet ad argumenta. Unitatem dicit esse generis propinqui, vel etiam

[De unitate Ordinis.]

Ordinis et attributionis, quia, ut superius dixit, immediate vel mediate ordinantur ad Eucharistiam; loquitur autem de Ordine, ut comprehendit Sacerdotium et reliquos inferiores, de quibus hactenus tractavit. Alii statuunt unitatem perfectionis, ut Durandus, alii potentialis; sed parum refert. Ex hoc patet ad primum argumentum.

Characteres esse diversæ speciei. Ad secundum, docet quemlibet Ordinem habere proprium characterem, de quo *supra* egimus *in principio artic.* 2. dicit unum excedere alium in perfectione, et esse diversæ speciei, sicut sunt actus, ad quos ordinantur, et rejicit improbationem, quæ adducitur in altero disjuncto argumenti, nempe si essent ejusdem speciei, non posse esse simul, quia plura accedentia solo numero distincta nequeunt esse simul; hoc negat in relationibus. Hinc non sequitur eum admittere characteres esse ejusdem speciei, quia sic unus sufficeret, tantum rejicit illam impugnationem.

SCHOLIUM.

In privativa Ecclesia, intelligendo per hanc, ipsum tempus Apostolorum, vel ei vicinum, rarus videtur fuisse usus quorumdam Ordinum, quia pauci erant tunc fideles. Tamen Cornelius creatus ann. 254. epist. ad Fabianum, ponit tunc Romæ fuisse Diaconos septem, Subdiaconos totidem, Acolytos 42. Exorcistas cum Lectoribus et Ostiariis 52. Iidem numerantur in Concil. Rom. sub Sylv. c. 3. et in Concil. Carthagin. IV. et licet ponat Psalmistam, can. 10. advertit non esse Ordinem. Isidor. 7. etym. 12. Rabanus de instit. cleric. c. 6. Hugo 2. de sacr. p. 3. cap. 5. Florent. et Trident. hæc. 7. tantum ponunt et explicant. De quo Castro v. *Ordo*. Vasquez 3. part. tom. 2. disput. 236. et seq.

12. Ad 3. Ad (k) tertium dico, quod in primitiva Ecclesia erant pauci credentes, et ideo pauci ministri sufficiebant ad dispensandum eis Eucharistiam, et ideo non oportuit tunc ministros in singulis gradibus institui. Post autem multiplicata est fides, et etiam concomitabatur devotio ad communicandum quotidie; et tunc fuit necessitas habendi multos ministros ad singula ministeria ad Eucharistiam pertinentia; et ideo tunc Ecclesia multos ministros in singulis gradibus instituit.

Nec tamen tunc de novo instituti sunt illi Ordines, imo Magister in littera dicit quod Christus actus singulorum Ordinum in seipso exercuit, et etiam quod antiquitus præfigurabantur in quibusdam gradibus correspondentibus eis in lege Mosaica. Sed Ordines ab antiquo instituti, tunc quando multiplicatus est numerus fidelium, collati sunt ministris, quos prius non oportuit conferri alicui, quia non fuit prius necessarium ejus ministerium.

Hæc est etiam ratio, quare modo in Ecclesia non sunt in singulis Ordinibus determinati ministri, quia etsi modo sit multiplicata multitudo fidelium, tamen est * immutata lætitia devotione. Unde multi vix semel in anno volunt communicari, et ideo circa Eucharistiam dispensandam non oportet modo tot ministros assistere. Et propter hoc quatuor Ordines non sacri simul conferuntur, ita quod nullus est deputatus ad ministrandum in gradu inferiori, quasi ille sit sibi proprius, et alius alii. * Ali[a] diminu[...]

Ad aliud Dionysii, Isidori et Canonis patet ex dictis in secundo Ad 4

articulo; qui enim negant Episcopatum esse Ordinem, exponunt eos accipere Sacramentum pro Sacramentali.

COMMENTARIUS.

138. (k) *Ad tertium dico*, etc. Vide Scholium, et quæ dicta sunt de quatuor Ordinibus minoribus *art.* 2. eorumque antiquitate et institutione. Utramque congruentiam multiplicandi ministros, vel non multiplicandi, recte assignat ex fine, ad quem ordinantur, nempe ministerii et frequentatione Eucharistiæ. Ad quartum patet ex dictis *art.* 2. de Ordine Episcopatus.

SCHOLIUM.

Primam tonsuram non esse Ordinem nec Sacramentum, sed quatuor minores utrumque habere. Ratio primæ partis, quia non habet ullum actum vel ministerium, nec a Conciliis inter Ordines numeratur; ratio secundæ est opposita. Ita D. Thom. hîc quæst. 2. artic. 1. D. Bonav. art. 2. q. 1. Richard. art. 4. quæst. 1. Gabr. quæst. unic. art. 2. Alii multi tenent cum Cajet. tom. 1. opusc. tract. 11. post. princ. Navar. cap. 22. num. 18. Durand. hîc quæst. 2. nec tonsuram, nec minores esse Sacramenta.

Ad 5. Primam tonsuram non esse Ordinem, nec Sacramentum.

Ad (i) ultimum, nego primam tonsuram esse Ordinem. Et cum dicis, est signum sacræ rei, respondeo, non est signum practicum efficax rei sacramentalis, id est, gratiæ, quomodo intelligendum est Sacramentum esse signum rei sacræ, ut dictum est *dist.* 1. Quod additur ibi de privilegio clericali, non valet, quia laici conversi in Religionem gaudent privilegio clericali, et potuit legislator illud privilegium dedisse Principi, vel alicui simpliciter laico; falsa est igitur illa propositio, quod illud privilegium est proprium ordinato.

COMMENTARIUS.

(l) *Ad ultimum, nego primam tonsuram*, etc. Ex Theologis Angelus *in Summa, v. Ordo*, 2. *num.* 1. Major *in hac distinct. quæst.* 1. Eckius *in hom. de Ordinibus*, sequuntur affirmativam cum Canonistis *in cap. Cum contingat, de ætate et qualitate ordinandorum.* Conclusio posita Doctoris est communis Theologorum *in hac distinct.* ubi S. Thomas *quæst.* 3. *artic.* 1. *quæst.* 2. D. Bonavent. *part.* 1. *dicto art.* 1. *q.* 2. Richard. *art. q.* 2. Durand. *q.* 4. Altisiodorensis *in Summa lib.* 4. *tract.* 8. *q.* 1. et reliqui moderni, ut Vasquez *disput.* 236. *c.* 1. quam supponit Trident. *sess.* 23. *cap.* 2. ubi agnoscit clericalem tonsuram esse tantum dispositionem ad reliquos Ordines, quos discernit in majores et minores. Ratio autem sumi potest ex doctrina præmissa Doctoris *artic.* 1. de variis acceptionibus Ordinis, et ex definitione assignata Ordinis stricte sumpti, in quo quis constituitur in gradu eminenti ad ministerium cum potestate determinata; nullum autem ministerium aut gradum peculiarem habet clericus circa ministerium templi, aut altaris. Huc etiam tendunt rationes ab aliis Doctoribus assignatæ. Quod vero dicatur quandoque Ordo, ut in capite citato, intelligitur vox late sumpta, ut comprehendit quemvis gradum clericalem, in quo discernitur clericus a laico, quamvis ille gradus sit institutionis Ecclesiasticæ tantum. Idem dicendum de variis aliis gradibus inductis ab Ecclesia, ut de Psalmistis, quos aliqui intelligunt eosdem esse cum clericis, quorum officium est idem, nempe in Ecclesia canere, ut Bernardus, Abbas, Innocentius, Anchoranus in prædictum caput. 139.

Tonsuram non esse Ordinem.

Alii gradus non Ordines.

DISTINCTIO XXV.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De ordinatis ab hæreticis.

A. In epist. 18. c. 3. ad Alex. aut Episc. et 1. q. 1. c. Arian. Ep. 22. c. 3. et 1. q. 1. Ventum est, etc. Perfectionem. Modus loquendi 1. et falsus. Lib. 3. dial. c. 31. et alleg. 1. q. 1. cap. Superveniente.

Solet etiam quæri, si hæretici ab Ecclesia præcisi et damnati possint tradere sacros Ordines, et si ab eis ordinati, redeuntes ad Ecclesiæ unitatem, debeant reordinari. Hanc quæstionem perplexam ac pene insolubilem faciunt Doctorum verba, qui plurimum dissentire videntur. Videntur enim quidam tradere, hæreticos sacros Ordines dare non posse, nec illos qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Innocentius : «Arianorum clericos non videri suscipiendos cum Sacerdotii, vel ministerii alicujus dignitate, quibus solum Baptisma ratum esse permittit, quod in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti percipitur«. Dicit etiam, eos «non posse dare Spiritum sanctum quem amiserunt», et «ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum ; et eum qui honorem amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse, quoniam in dante nihil erat, quod ille posset accipere». Tradit etiam, «venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantum tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare». Gregorius etiam

Cyprianus martyr in ep. contra hær. et ponitur 1. q. 1. cap. Si quis inquit, circa medium. Ad eum locum Aggæi 2. Interroga Sacerdotes et habetur 1. q. 1. c.

dicit, sacrilegam esse Arianorum consecrationem, cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit, omnia quæcumque faciunt hæretici, carnalia, inania et sacrilega esse, et eorum «altaria falsa et illicita Sacerdotia et sacrificia sacrilega», qui «more simiarum, quæ, cum homines non sint, formam imitantur humanam, vultum Ecclesiæ Catholicæ et auctoritatem sibi vindicant, cum ipsi in Ecclesia non sint»; et cum sint sacrilegi, Sacerdotium administrant, et altare ponunt, cum nec sacrificari oblatio illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit; nec cuidam Dominus per ejus preces et orationes prosit, qui Deum ipsum violavit. Hieronymus quoque asserit, «omnia quæ offeruntur ab hæreticis, contaminata esse in conspectu Domini; quia, licet sancta videantur specie sui, tamen quia contacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia». Idem : «Odit Deus sacrificia hæreticorum et a se projicit; et quoties in nomine ejus congregati fuerint, detestatur fœtorem eorum et claudit nares suas». Idem : «Illi offerunt panem sacrilegum», etc. Leo etiam testatur, «extra Ecclesiam nec rata esse Sacerdotia, nec vera esse sacrificia». Idem etiam dicit: «Per crudelissimam vesaniam in

Sic populus Idem sup Amos a c. 5. a eum locu Odi et projeci festivitat et in canc ibid. ca Odi. Idem lib. ad cap. Oseæ, ponitur q. 1. c. Illi offerun Leo ad Anatol. Constan Episc. q. 38. c. et habet 1. q. 1 cap. In Ecclesia Idem Le Aug. et et habet 1. q. 1. Manifestum.

Alexandrina sede omnium Sacramentorum lumen extinctum; intercepta est sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria ». His aliisque testimoniis astrui videtur, Sacramenta Ecclesiastica, præcipue corporis et sanguinis, ordinationis et confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

Auctoritates ponit, quæ videntur præmissis obviare.

B. Modus loquendi 2. et verus. Lib. 2. contra epistol. Parmeniani, c. 13. et habetur 1. q. 1. cap. Quod quidam.

Contra autem alii sentire videntur, quod ab hæreticis etiam præcisis sacri Ordines, sicut et Baptismus, tradi valeant; nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt et baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizandi. Unde Augustinus : «De hæreticis etiam damnatis quod quidam dicunt : *Baptisma* quod accepit, non amittit qui recedit ab Ecclesia; *jus dandi* quod accepit amittit; multis modis apparet inaniter dici : Primo, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud Baptisma amittere non potest, jus dandi possit amittere. Utrumque enim Sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur, illud, cum baptizatur, et istud, cum ordinatur. Ideo non licet in Catholica Ecclesia utrumque iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis, correcto schismatis errore, suscepti sunt, et si visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quæ agebant, non sunt rursus ordinandi; sed sicut Baptismus in eis, ita ordinatio mansit ingra, quia in *præcisione* fuerat vitium, quod unitate pacis est correctum, non in *Sacramentis*, quæ ubicumque sunt, ipsa sunt. Et cum ipsi expedire videtur Ecclesiæ, ut præpositi eorum, venientes ad Catholicam societatem, honores suos ibi non administrent; non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed super eos manent; ideoque non eis manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat injuria. Sicut autem in Baptismo est jus, quod per eos dari possit; sic in ordinatione jus dandi est, utrumque quidem ad perniciem suam. Sed aliud est *non habere*, aliud *perniciose habere*, aliud *salubriter habere* ». Idem : «De his qui ab Ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est, quin habeant et dare possint; sed perniciose habent pernicioseque dant, quia extra *vinculum pacis* sunt. Neutri Sacramento facienda est injuria. Sicut non recte habet quia ab unitate recedit, sed tamen habet, et ideo redeunti non redditur; sic etiam non recte dat qui ab unitate recedit, sed tamen dat; et ideo, qui ab eo accipit, venienti ad unitatem non iteratur». Idem : «Aliud est *non habere* aliquid, aliud est *non jure habere*, vel *illicite usurpare*. Non igitur ideo non sunt Sacramenta Christi et Ecclesiæ, quia eis illicite utantur non modo hæretici, sed etiam omnes impii; sed illi corrigendi sunt et puniendi, illa autem sunt agnoscenda et veneranda ». Item Gregorius : «Quod dicitis, ut qui ordinatus est iterum ordinetur, valde ridiculum est. Ut enim

August. in eidem lib. et cap. Ephes. 4. Aug. lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap. 10.

Joan. Ravenat. Episcopo, et est ep.

32. lib. 2. regist. habetur dist. 68. c. Sicut semel, et habetur 1. q. 1. parag. Opponitur autem.

baptizatus semel iterum baptizari non debet; ita qui consecratus semel in eodem Ordine non valet iterum consecrari». His aliisque auctoritatibus videtur asseri, in omnibus impiis, etiam in hæreticis præcisis et damnatis, Christi Sacramenta permanere cum jure dandi; possunt enim dare, sed perniciose, et quibus dederint non sunt iterum ordinandi. Quæ præmissis ex opposito obviare videntur.

Determinatio præmissæ contradictionis auctoritatum.

C. Modus 3. cum falsa distinctione.

Hæc autem quidam ita determinant. Dicunt enim, hæreticos, accepta Sacerdotali vel Episcopali unctione, ab Ecclesia recedentes *Baptimi* quidem dandi jus retinere, sed non habere facultatem tribuendi *sacros Ordines*, vel consecrandi *dominicum corpus*, postquam præcisi sunt et damnati ab Ecclesia; sicut degradatus Episcopus non habet potestatem largiendi sacros Ordines, facultatem tamen baptizandi non amisit. Quod vero Augustinus ait intelligitur dictum de hæreticis, qui non *sententia Ecclesiæ*, sed pravitate sensus sui a fidei veritate ac doctrinæ unitate divisi sunt; qui, licet tales sint, jus tamen ordinandi et consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiamsi cum eis aperte exierint et sententia Ecclesiæ damnati fuerint, tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et ubicumque legitur de ordinatis ab hæreticis, quod servatis ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint; de hujusmodi accipiendum dicunt. Nam postquam præcisi fuerint et damnati judicio Ecclesiæ, jus ordinandi et consecrandi eis detractum asserunt, ut degradatis, vel excommunicatis. Alii vero dicunt, Sacramenta ab hæreticis et præcisis secundum formam Ecclesiæ celebrata vera esse et rata, quia recedentes ab Ecclesia jus dandi et consecrandi non perdiderunt; et qui sic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non sunt. Quæ vero ab hæreticis aliter quam in Ecclesia fiunt, falsa sunt et inania; et qui a talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundum hanc differentiam varie de his loquuntur Doctores. Quidam vero dicunt, eadem Sacramenta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ a Catholicis, si ab illis forma Ecclesiæ servetur, et ab eis celebrata vera esse et rata quantum *ad se*, quantum vero *ad effectum* falsa esse et inania et in his qui male tractant, et in his qui male suscipiunt; ideo *irrita* et *falsa*, quia quod promittunt et conferre creduntur non tribuunt; *damnanda* etiam dicuntur, quia illicite dantibus vel accipientibus sunt in judicium; *polluta* etiam dicuntur, non quantum ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideo Gregorius communionem Arii vocat *execrationem*, et Innocentius Bonosii ordinationem *damnationem*, non quod ita in se sint, sed quia male dantes vel accipientes tales facit; sicut etiam Hieronymus sacrificia eorum *panem luctus* vocat,

Modus 4 et veru[s]

Modus loquendi et veru[s]

Ad cap. 4. et 4. su[per] Oseam

[M]odus 6. [c]um falsa [d]istinctione, [vi]detur esse [G]ratiani. non quantum ad se, sed quantum ad effectum. Nonnulli vero tradunt, illos hæreticos, qui in Ecclesia ordinati sunt, jus ordinandi et consecrandi, etiam cum separati fuerint, habere; qui vero, in schismate vel hæresi positi, ab eis ordinati et inuncti fuerint, illo jure carent, ideoque cum ordinare volunt, vulnus potius infigunt, quam gratiam conferant.

De simonia, unde dicitur, et quid sit?

D. [A]ug. lib. 2. [d]e Sacram. [p]art. 10. [t]ract. de [s]imoniacis. [...]ct. 8. 18. [...] Reg. 5. [...]25. seqq. De simoniacis vero non est ambigendum, quin sint hæretici, qui tamen ante sententiam degradationis et ordinant et consecrant. Et licet *simoniaci* proprie dicantur qui instar Simonis Magi impretiabilem gratiam pretio conducere volunt, et qui pro ministerio sacro pretium recipiunt in modum Giezi, *Giezitæ* vocandi sunt; omnes tamen et dantes et accipientes simoniaci dicuntur, et utrique eadem sententia percelluntur.

De his qui a simoniacis ordinantur scienter, vel non.

E. Urbanus [P]apa 1. q. [1]. Si qui a [s]imoniacis. Differt tamen inter eos qui ordinantur a simoniacis scienter, et eos qui ignoranter. « Qui enim scienter a simoniacis se permiserint consecrari, imo execrari, eorum consecratio omnino irrita est. Qui vero ordinantur a simoniacis, quos cum ordinantur nesciunt esse simoniacos, qui et tunc pro Catholicis habentur, eorum ordinatio misericorditer sustinetur ».

De his qui dicunt, se emere corporalia, et non spiritualia.

« Si vero aliqui objecerint, se non *consecrationes* emere, sed *res ipsas,* quæ ex consecratione proveniunt; penitus desipere probantur. Nam quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non habetur, neutrum invenditum derelinquit ». F. Pasch. 1. q. 3. cap. Si quis objecerit.

De distinctione simoniacorum.

Simoniacæ autem hæresis tripartita est distinctio. Alii enim simoniace a simoniacis ordinantur; alii simoniace a non simoniacis; alii non simoniace a simoniacis. Unde Nicolaus Papa : « Statuimus decretum de simoniaca tripartita hæresi, id est, de simoniacis simoniace ordinantibus vel ordinatis, et de simoniacis simoniace a non simoniacis, et de simoniacis non simoniace a simoniacis. Simoniaci simoniace ordinati vel ordinatores secundum Canones a proprio gradu decidant; simoniaci etiam simoniace a non simoniacis ordinati similiter ab officio removeantur; simoniacos vero non simoniace a simoniacis ordinatos misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his qui ordinantur a simoniacis ignorantes, eos esse simoniacos. Hos facit simoniacos non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci ». G. 1. q. 1. Statuimus decretum.

De his qui violenter a hæreticis vel simoniacis ordinantur.

H. Alexander secundus. 1. q. 1. c. Erga simoniacos. 1. q. 1. Constat. Non tenetur hîc Magister.

Similiter, cum decernit Alexander Papa, « simoniacos omnino damnandos ac deponendos, subintelligendum est : nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim et a quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocentius, quod possunt habere aliquem colorem excusationis, si statim discedunt ab eis et pessimo eorum conciliabulo renuntiant ».

De ætate ordinandorum.

I. Dist. 77. et 78. quasi per totum. Luc. 3. 21. Matth. 4. Luc. 4.

De ætate ordinarum ita decrevit Nicolaus Papa : « Sacri, inquit, Canones sanxerunt, ut Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos, nec Diaconus ante vigintiquinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde si dignus fuerit, ad Episcopatum eligi potest »; quod nos etiam pari modo servari jubemus. Item Fabianus : « Si quis triginta ætatis non impleverit annos, nullo modo Presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus », quia et ipse Dominus triginta annorum baptizatus est, et sic cœpit docere.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum pœna Canonica impediat a susceptione et collatione Ordinum?

D. Thom. 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 6. Richard. *hîc art.* 2. *quæst.* 3. *et* 4. D. Bonav. *art.* 2. *per totum.* Suarez *tom.* 5. *disp.* 11. *sect.* 3. *et disp.* 12. *sect.* 2. *n.* 25. *ubi de Excommunicatione, et disp.* 33. *sect.* 3. *de Interdicto. disp.* 31. *de eo qui in censura Ordines suscepit.*

Circa hanc distinctionem vigesimamquintam, quæro de suscipiente Ordines duas quæstiones. Prima est, utrum pœna Canonica impediat a susceptione et collatione Ordinum? Quod non; excommunicatus, vel irregularis, si attentet conficere, conficit; ergo a simili Episcopus excommunicatus vel irregularis, si attentet ordinare et facere quod facit Ecclesia, ordinat; et iste qui suscipit, si intendit ordinari, ordinatur. Consequentia patet per locum a simili, quia simile videtur hinc inde; et etiam per locum a minori, quia quod non impedit executionem actus nobilioris, non videtur impedire executionem actus minus nobilis. 1. De impe[dimenti] Ordinu[m]. Argum.

Præterea, irregularis non excluditur a perceptione aliorum Sacramentorum, quin, si intendat recipere, recipiat ; nec ergo istius. Consequentia patet a simili. Antecedens patet, quia irregularis potest accipere Sacramentum Pœnitentiæ, alioquin præcluditur sibi salus. Argum.

Præterea, nulla pœna Canonica magis excludit ab aliquo gradu vel actu Ecclesiastico quam hæresis; sed hæresis non excludit, ut habetur 1. q. 1. *Quod quidem.* Argum.

Oppositum 1. q. 1. de cætero, et cap. proximo : *Simoniacos omnino damnamus*; et post, *talem susceptionem vel collationem irritam decrevimus*; et c. Si qui : *qui scienter se a simoniacis consecrari permiserint, eorum consecrationem omnino irritam decrevimus.* 2. Ratio oppos.

Præterea, Ecclesia potest dare potestatem conferendi Ordines, ut Ratio

patet, quia consecrandi Episcopum; ergo potest auferre; ergo aliam pœnam Canonicam potest infligere Episcopo, propter quam non possit conferre Ordines.

atio 3. Præterea, Ecclesia illegitimat personas ad contrahendum matrimonium, ita quod si attentant, nihil faciunt; ergo multo magis potest reddere Episcopum illegitimum ad actum spiritualem, ita quod si attentet, nihil facit. Consequentia probatur, quia magis videntur subesse Ecclesiæ illa quæ sunt de Jure positivo, quam quæ sunt de Jure naturali, et divino. Sed quæcumque ordinatio Ecclesiæ per istas dignitates Episcopatus, et hujusmodi, videtur pertinere ad Jus positivum Ecclesiæ; saltem adeo non videtur esse de lege naturæ, et divina, sicut matrimonium.

SCHOLIUM.

Definit pœnam Canonicam, et dividit in septem species, depositionem, degradationem, infamiam, irregularitatem, excommunicationem, interdictum et suspensionem; et singulas pro brevitate, cui studet, exacte explicat.

3. Quid pœna Canonica? In (a) ista quæstione primo est videndum de pœnis Canonicis, de quibus quærit quæstio. Secundo, qualiter excludant ab Ordinis collatione vel susceptione. Circa primum (b) pœna Canonica, ut intelligimus in proposito, est pœna inflicta per Canones, prohibens vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico, qui alias sibi liceret. Hoc ultimum additur, quia si alias non liceret sibi, non est pœna, quia non est pœna, laico, quod non possit conficere, quia hoc alias sibi non competit; sed Sacerdoti ordinato pœna esset. Dixi autem *secundum Canones,* quia sive a Canone infligatur, sive a ju ice, non a Canone, tamen ad hoc ut sit justa, debet secundum Canones infligi. Dixi autem *prohibens* vel *arcens*, quia pœna de qua loquimur, vel intelligitur arctare tanquam prohibito tantum, vel si aliquo modo ulterius, de quo dicitur *in secundo articulo*, iste modus continetur sub *arcere* vel *arctare.*

In speciali septem sunt hujusmodi pœnæ Canonicæ, videlicet depositio, degradatio, infamia, irregularitas, excommunicatio, interdictum et suspensio. De istis et per ordinem dicendum est, et singulis in se et qualiter incurruntur, et quali remedio remittuntur; et comparando eas ad invicem secundum gravitatem et permanentiam. Septem pœnæ Canonicæ.

Prima, (c) scilicet depositio est maxima, quia totalis amotio a statu clericali, etsi degradatio sit amotio ab omni gradu clericali, tunc idem est depositio et degradatio. Si autem degradatio sit depositio tantum a determinato gradu, reservato tamen gradu alio, sicut a Sacerdotii gradu remanet gradus clericalis, tunc degradatio est quædam partialis pœna respectu depositionis. 4. Depositio et degradatio in quo differunt?

Sed quomodo depositus amovetur a statu et gradu clericali? Respondeo, non quod character Ordinis sibi tollatur, nec per consequens Ordines suscepti, sed tollitur licentia exercendi actum [cujuscumque Ordinis, et etiam privile-

gium illud quod competit ordinatis. Unde talis traditur Curiæ sæculari, ita quod et quantum ad actus Ecclesiasticos, et tutelam personarum Ecclesiasticarum, et quantum ad forum, totaliter excluditur de numero personarum Ecclesiasticarum.

Degradatio non infligitur nisi ab homine. Forma degradandi habetur c. Degradatio, de pœnis in 6.

Ista (d) pœna qualiter infligitur? Respondeo, nunquam a jure, sed præcise infligenda est a judice. Forma autem, secundum quam infligenda est, habetur *Extra de pœnis, cap. Degradatio*, et est hodie *in* 6. *lib.* Causæ autem (e) propter quas infligenda est, sunt peccata enormia, utpote hæresis, schisma, revelatio confessionis; de primo *Extra de hæreticis, Ad abolendam;* de secundo *Extra de schismaticis, Ad scindendos, in* 6. *lib.* de tertio *Extra de pœnit. et remiss. Omnis utriusque sexus.*

Qualiter (f) remittitur ista pœna? Respondeo, non nisi per restitutionem in integrum, ab eo qui potest restituere, qui ponitur solus Papa, quamvis legitime depositus non legatur postea restitutus.

5. Infamia quid sit? Infamis et infamatus quomodo differant?

Secunda (g) pœna est infamia, quæ est status læsæ dignitatis, quantum ad vitam et mores, sicut fama est status illæsæ dignitatis quantum ad vitam et mores. Hæc autem læsio diversimode incurritur. Ubi sciendum quod non est idem esse infamem et infamatum. Infamatus est qui de crimine aliquo publice accusatur. Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimen publicum publice commissum, ut forte si publice perjuravit, vel quodcumque aliud crimen publice commisit, propter quod Jus determinat aliquem fore infamem; vel quia a judice, coram quo probatur crimen ejus, judicatur infamis. ita quod omnis infamis est publice notatus de crimine, quod Jus punit pœna infamiæ. Sed quandoque non est in judicio de hoc convictus, et tunc est infamis tantum a Jure, et non a judice; quandoque convictus, et tali pœna a judice punitus; et tunc est utroque modo infamis, et a Jure et a judice. Ex istis patet secundum, qualiter infamia contrahatur; prima enim infamia contrahitur ex impositione criminis infamatorii; secunda incurritur a Jure vel judice puniente tale crimen tali pœna.

6. Qui incurra infamia

Sed (h) quæ est causa propter quam incurritur infamia secundo modo? Respondeo, 6. quæst. 1. *Infames*: *Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant*; ergo illæ leges sæculares punientes crimen infamiæ, sunt Canonicæ; et illæ leges habentur *ff. de his qui notantur infamia, per totum.*

Remedi contr infamia

Quod (i) remedium contra istam pœnam? Respondeo, contra infamiam primo modo, quando aliquis est infamatus, est purgatio Canonica, ut habetur *Extra de purgatione Canonica, Ex tuarum*; illa enim purgatio totaliter tollit illam infamiam vel infamationem. Contra infamiam secundo vel tertio modo, quæ quasi est eadem, licet a diversis Jure et judice, non est remedium, nisi restitutio in integrum ab eo qui potest sic restituere, *Extra de testibus, Testimonium, in gloss. Arcetur*. Ista pœna est simpliciter gravior quantum ad vitam civilem, quam depositio, nisi depositio in-

* Alias habetu In 6.

cludat istam, quia hæc prohibet ab omni actu legitimo, etiam post actam pœnitentiam, quia talis persona vilis est, *Extra de reg. Juris : Infamibus portæ dignitatis patere non debent.*

7. Irregularitas quid sit? Ex triplici capite oritur. Ex quatuor criminibus circa actus Ordinum.

Tertia (l) pœna est irregularitas; et ista est inhabilitas ad susceptionem et executionem actuum Ordinum. Ista incurritur (m) frequenter a Jure, quamvis posset aliquando infligi a judice secundum Jura. Incurritur (n) autem, Jure ex quibusdam criminibus et ex quibusdam non criminibus, et ex quibusdam quæ quandoque possunt esse crimina quandoque non crimina. Ex criminibus (o) quatuor pertinentibus ad Ordines vel actus eorum, quorum unum est simonia; aliud furtum in Ordine; tertium ministerium in Ordine non suscepto; quartum contumacia in non servando pœnas Ecclesiaticas.

Solus Papa dispensat simonia Ordinis scienter contracta.

Simonia vel potest esse in Ordine vel in beneficio. Quod si in Ordine et scienter, ita scilicet quod ordinatus sciat se simoniace ordinari, solus Papa dispensat, *Extra de simonia, Nobis, et* 1. *q.* 1. ut argutum est ad oppositum; ex quo enim legislator consecrationem eorum omnino non irritat, sibi soli convenit relaxare. Si autem est ignorans ignorantia invincibili, utpote alius, de quo penitus nescit, pretium dedit ut ordinaretur, non efficitur irregularis, nisi, postquam constiterit sibi, exequatur actum Ordinis sic suscepti. Unde postquam sibi constat de Ordine sic suscepto, suspensus est ab actu illius Ordinis, quousque a tali suspensione liberetur.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione agit Doctor de impedimentis seu inhabilitate, quibus persona excluditur a receptione Ordinis, aut ministerio in receptis. Dividitur in duas quæstiones, quarum prima continet inhabilitatem ex pœna Canonica; secunda vero impedimentum ex sexu et ætate. Ordo et divisio distinctionis 25.

(a) *In ista quæstione*, etc. Dividit quæstionem in duos articulos. In primo agit de definitione et divisione pœnæ Canonicæ, breviter et clare comprehendens fundamenta legum et earum resolutionem. In secundo articulo agit de effectu pœnæ Canonicæ quoad impedimenta Ordinis conferendi, aut etiam in eo ministrandi, quem amplius declarat in responsione ad argumenta principalia, quæ idem tangunt. 1. Summarium, et dispositio quæstionis.

(b) *Circa primum, pœna Canonica*, etc. Hic sumit pœna late, ut comprehendit tam censuras proprie dictas, ut est excommunicatio, suspensio, interdictum, quam etiam impedimenta, seu privationes per Canones inductas, quæ sunt ad actus spirituales, seu Ordinis; et dicuntur pœnæ late sumptæ, sive propter delictum incurrantur, sive ob inobedientiam; et pœna hoc modo sumpta est genus respectu censuræ, sic etiam intelligenda est illa particula definitionis *punitum* per correlationem ad pœnam late sumptam; ex quibus patet definitio. Sunt autem septem pœnæ hoc modo sumptæ, ut in littera patet. 2. Pœna Canonica late sumpta.

(c) *Prima, scilicet depositio est maxima*, etc. Hæc pœna invenitur proprie in Ecclesiasticis personis, ut est spiritualis, quia est privatio gradus et functionis eorum ab Ordine, ab officio, et consequenter a beneficio, quod datur propter officium, et quando est depositio ex toto, aufert etiam statum, seu privilegium clericale; excommunica- 3. Depositio. Ejus effectus.

Differentia ejus ab aliis.

tio et interdictum privationem inducunt eorum, quæ communia sunt omnibus fidelibus; suspensio in aliquo convenit cum depositione, quod illa etiam sit clericorum et propter delictum, sicut depositio. Tamen depositio reddit personam perpetuo inhabilem ex natura propria hujus pœnæ, et per restitutionem personæ in pristinum gradum, potest tantum tolli, quamvis legitime depositus nunquam aut raro restituitur; suspensio vero non reddit personam inhabilem simpliciter, et tolli potest per dispensationem. Hac ergo ratione dicit Doctor hanc esse maximam pœnam, tum quia quia extensive tollit omnem gradum Ecclesiasticum, et etiam, quando est ex integro, statum clericalem, et natura sua est perpetua et irrevocabilis ex usu Canonum et Ecclesiæ, licet simpliciter revocari posset a Pontifice per restitutionem personæ in integrum.

Reddit personam inhabilem perpetuo.

4. Comparatur ad degradationem.

Dicit præterea depositionem et degradationem, quando est ab omni gradu et privilegio Ecclesiatico, esse easdem; quando vero degradatio est ab uno gradu tantum, ut depositio a Sacerdotio manentibus reliquis, degradationem esse partialem depositionem. In prima acceptione degradationis loquitur in sensu et modo Canonistarum, et quorumdam Canonum, qui utramque synonyme aliquando capiunt, et perinde significat degradatio depositionem a quocumque gradu, sive sit proprie ordo, sive ordo late sumptus pro quocumque gradu eminenti in Ecclesia, etiam officii et dignitatis, ut patet *ex cap.* 2. *de pœnis in* 6. *cap. Tuæ, de pœnis,* ut *ibidem* Abbas *c. Ne Clerici, vel voventes.* In loco secundo distinguens degradationem a depositione, loquitur insensu Theologico, quatenus de gradatio est depositio a gradu ordinis proprie dicto, et privationem ejus infert quantum ad usum et exercitium et in quantum eam inferre potest. Nam sicut gradus proprie dictus denotat ordinationis effectum, in ordine ad ministerium Sacramentorum proxime aut remote, et potissimum Eucharistiæ; ita degradatio proprie dicta est motus ad amotionem dicti gradus quoad usum, non vero quoad deletionem simpliciter, ut recte Doctor *in* § *seq.* de quo dictum est *in quæst. præced.*

Duplex acceptio degradationis.

Degradatio in usu Theologorum.

Ratio nomini[s]

5. Alia accept[io] degrada[ti]onis.

Alii discernunt inter hæc, quod depositio, quando est totalis amotio ab ordine officio et statu clericali, se habet ut sententia lata in ordine ad degradationem realem quæ fit per quamdam solemnitatem, quæ est executio sententiæ latæ, et per eam consignatur persona judici sæculari puniendа juxta leges fori civilis, et qualitatem criminis. Hæc etiam distinctio recte probatur *ex c. Degradatio, de pœnis in* 6. quod citat Doctor, *etc. Novimus, de verbor. significat.* quamvis dici posset degradationem, seu ipsam depositionem actualem fieri per sententiam, reliqua spectare ad solemnitatem et formam executionis.

6. Infligi[tur] ab hom[ine] non a ju[re].

(d) *Ista pœna qualiter infligitur,* etc. Respondet nunquam a Jure infligi hanc pœnam, nempe ut est amotio ab omni statu et privilegio Ecclesiastico, sed a judice infligi; quæ est sententia communis, et patet ex forma quæ traditur *in c. Illo citato, Degradatio, de pœnis,* quæ requirit actionem judicis et sententiam, talis est : *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, et exuimus te omni ordine, beneficio ac privilegio clericali,* etc. Debet autem judex Ecclesiasticus efficaciter pro eo intercedere, ut citra mortis periculum, sententiam circa reum moderetur judex civilis, *ex cap. Novimus, de verborum significatione.*

Form[a] ejus ferend[æ].

Quot r[e]quirunt[ur].

Ad Episcopi depositionem requiruntur præter Metropolitanum duodecim Episcopi

personæ ad sententiam ferendam. ad sententiam ferendam; si Sacerdos deponatur, sex, præter proprium Episcopum. Panormitanus *in cap. Non potest* etc. *de re judicata*. Si est Diaconus aut Subdiaconus, tres, 15. *quæst.* 7. *c. Felix* etc. *Degradatio in* 6. *de pœnis*. Si non est in sacris, sufficit Episcopus cum Capitulo. Panormit. *supra*, Sylvest. *v. Degradatio*. Hic numerus requiritur tantum ad sententiam ferendam, qua lata, Episcopus aut Metropolitanus potest procedere ad executionem per realem degradationem, ut docet Panormitanus *cap. Qualiter* 2. *de Accusationibus*. Vide *cap. Si quis*, *cap. Felix*, *cap. Si autem* 15. *quæst.* 7.

Statutum Tridentinum. Novissime Tridentinum *sess.* 13. *de reformatione*, *cap.* 4. statuit ad degradationem Presbyteri, et reliquorum inferiorum posse substitui alias personas, quando nequit haberi numerus Episcoporum a Canonibus præscriptus. Ad verbalem depositionem procedere potest Vicarius generalis Episcopi; ad realem autem solus Episcopus, ut *ibidem* decernitur.

7. Causa ob quam depositionis. Tertium exemplum quomodo intelligendum? (e) *Causæ autem propter quas infligenda est*, etc. Enumerat causas aliquas, ob quas infligenda est ex Canonibus; sed in tertio casu non intelligitur degradatio realis a statu clericali, quia textus id non comprehendit, cum dicat depositum a gradus Sacerdotali, detrudendum esse in monasterium ad agendum pœnitentiam perpetuam. Pœnæ autem restringendæ sunt; intendit ergo degradationem ab ordine, et verbalem, ut est depositio simplex et perpetua, non respectiva ad degradationem actualem et realem. Voluit enim exemplum utriusque degradationis subjicere ex Canonibus, non comprehendendo omnes casus; nam cum hæc pœna a judice feratur, plures circumstantiæ concurrere possunt, quæ crimen alias simplex dignum faciant hac pœna, neque certa regula statui potest; quod supponit etiam Doctor dicens crimen esse debere atrox, et illa exempla subjicit. Additur etiam a Doctoribus crimen falsificantis litteras Apostolicas: *Ad falsariorum*, *de crimine falsi*. Item, calumnia gravis contra Episcopum, *cap. Si quis Sacerdotum*. 11. *quæst.* 1. quamvis autem glossa *in cap. ad Abolendam*, dicat, ultra tres casus hæresis, falsificationis litteræ Papæ, et convicii in Episcopum non solere trad curiæ sæculari. Panormitanus tamen *in cap. Novimus*, dicit pro crimine atroci et pernicioso degradari posse; et id supponere videtur Tridentinum et praxis. Huic pœnæ degradationis, quantum ad effectum privationis privilegii clericalis, affinis est pœna clerici diffidati, *in c. Pro humani*, *de homicid. in* 6. ut docet Geminianus *ibidem*, quia hic est extra omnem protectionem Ecclesiasticam, et habet eumdem effectum, quem degradatio et traditio personæ judicio sæculari; imo amplius quod diffidatus aliquando a privato possit interfici.

(f) *Qualiter remittitur ista pœna?* etc. Hæc resolutio est communis, et patet *ex dist.* 50. *cap.* 1. *et* 2. Restituitur autem per traditionem solemnem omnium instrumentorum et aliorum, quæ ablata sunt per degradationem. Degradatus etiam non alleviatur oneribus Ordinis sacri, quia manet inhabilis ad matrimonium, et obligatus ad officium divinum, quia pœna aufert honores, et non onera. 8. Modus et forma restitutionis depositi.

(g) *Secunda pœna est infamiæ*, etc. De infamia et fama aliqua dicta sunt generaliter *dist.* 15. *quæst.* 4. ad effectum restitutionis famæ. Hîc autem agitur de infamia, ut est impedimentum Canonicum, et inducit irregularitatem. 9. Pœna infamiæ.

Primo definit quod sit infamia et fama; et patet definitio *ex lib. Cognitionem*, *ff. de varii, et extraordinariis criminibus*, ubi dicitur quod *fama sit illæsæ dignitatis* Definitio famæ. Definitio infamiæ.

status, vita et moribus comprobatus, et in nullo diminutus; infamia vero per argumentum a contrario, est *status seu qualitas læsæ dignitatis, vita et moribus reprobatus.*

Differentia inter infamatum et infamem.

Secundo discernit infamem et infamatum; infamari enim quis potest per accusationem sui de aliquo crimine; sed non ideo erit infamis, hoc est, non incurret pœnam infamiæ, nisi ipsum peccatum sit publicum et notorie commissum, et ultra hoc requiritur ut sit tale peccatum, cui a Jure vel a judice talis sit annexa pœna. Ita ut, inquit Doctor, omnis infamis est publice notatus de aliquo crimine, quod Jus punit pœna infamiæ; nam etiamsi quis committat aliquod crimen notorium, cui de jure non sit annexa talis pœna, erit quidem in opinione hominum indignus officiis et dignitatibus ex natura rei; non tamen per pœnam canonicam aut civilem infamiæ, sine adminiculo Juris infligentis pœnam ob tale factum, ideo collatio officii et dignitatis in ipsum erit valida.

10. Incurritur infamia a jure, ab homine, ab utroque. Infamia facti.

Dicit tertio, aliquando incurri infamiam ipso Jure, aliquando per sententiam judicis infligentis, scilicet talem pœnam secundum Jus; aliquando ab utroque, ubi tangit divisionem vulgarem infamiæ in illam, quæ est facti, et eam, quæ est Juris. De priori habetur *cap. Licet,* etc. *de testibus,* et *cap. Licet,* etc. *de probationibus.* De infamia Juris habetur *cap. infames,* 3. *quæst* 7. *in lib.* 1. 2. 3. *ff. de his qui notantur infamia.* Infamia facti vocatur a Doctore infamia Juris, quia nempe ex sententia legis incurritur absque sententia judicis, aut Ordine judiciario. Hæc ipsa dicitur facti, nempe ex ipso delicto, cui annexa est ex sententia lata legis, et incurritur sine ulla actione judicis, ut quando lex dicit : *Ipso jure, ipso facto, eo ipso absque alia declaratione,* etc. Ad hanc ergo incurrendam non requiritur notitia publica, sed commissio delicti, licet sit occultum; excipitur si lex inurat ipso facto pœnam ob delictum notorium et manifestum, tunc enim pœna non extenditur ultra materiam expressam, quia pœnæ sunt restringendæ. Quod si delictum fiat publicum et notorium, tunc incurritur pœna legis, quæ etiam retrahitur ad tempus commissi delicti quantum ad effectum nullitatis actuum, quia lex annullat, ut fiunt ab infami. Excipiuntur actus publicæ administrationis, qui tenent ex titulo existimato, ne Respublica, aut alii ex fraude particularis, patiatur damnum; actus tamen particulares, qui respiciunt favorem personalem, declarantur irriti, ut ordinatio recepta, quantum ad usum, *dist.* 81. *tantis Daniel,* etc. cadit dignitatibus, *de excessibus Prælatorum, c. Inter dilectos, reg. infamibus, de reg. Juris in* 6. *et* 3. *quæst.* 7.

Infamia Juris. De infamia facti.

Quando incurritur et quis ejus effectus

Exceptio

Sed quid agendum tali, quando crimen est occultum? Respondetur secundum Panormitanum *in cap. ut si Clerici,* etc. *de Judiciis,* quod renuntiare debet Prælatus, ut evadat sententiam infamiæ. Hoc quidem bene, si sine suiipsius proditione, et nota renuntiare potest, abstinere tenetur quantum potest ab illis actibus, ad quos ex pœna incursa redditur inhabilis ipso facto, tamen nemo in seipsum pœnam hanc legis exequi tenetur cum tam gravi detrimento; sollicitare ergo debet sui restitutionem prudendi modo, quo sibi et conscientiæ consultat, nam licet dominio suæ famæ ex legis sententia privetur, tamen non privatur usu, et possessione facti, donec crimen fiat notorium, quamvis lex etiam crimini quomodocumque perpetrato talem pœnam inducat, ad quam sufficit conscientia facti, et reipsa inducit effectus legales, scilicet privationem acquisitæ dignitatis, et inhabilitatem acqui-

11. Dubium Resolutio

Infamis non tenetur se prodere

rendæ. Quia tamen his annexa est possessio actualis famæ, quam nemo tenetur per se ipsum abdicare, antequam sit convictus notoreitate facti aut sententia, et Ordine judiciario servato, non tenetur exequi pœnam legis in præjudicium actualis possessionis famæ, sed tenetur quantum potest abstinere ab actibus legitimis et providere sibi procurando restitutionem.

12. Rejicitur limitatio præmissa.

Noster Castro *lib.* 2. *de lege pœnali cap.* 15. quamvis *conclus.* 4. teneat pœnam civilem ipso Jure latam contra crimen etiam occultum tenere, excipit in fine pœnam infamiæ, ex eo quod infamia dependeat a communi opinione, quæ manet integra ei, cujus crimen non est notorium, sed occultum. Cæterum infamia, ut hîc sumitur per modum pœnæ privantis officiis et dignitate, et inhabilitantis ad eas acquirendas, longe differt ab infamia, qua quis diffamatur apud alios de crimine commisso, ut recte Doctor advertit in initio hujus textus. Crimen ergo perpetratum consummat causam pœnæ per sententiam latam ipsius legis, et superveniens ejus cognitio publica illud habet, ut tollat etiam actualem possessionem famæ, quantum ad actus legitimos, quibus talis privatur.

13. Infamia Juris.

Infamia Juris est, quando intervenit sententia et processus judiciarius; requitur autem sententia definitiva ad eam incurrendam, nec sufficit interlocutoria, *l. Verbum*, *c. Ex quibus causis*, et *cap. ultimo de temporibus ordinandorum*, ubi glossa et communiter Doctores, et *in cap. Vestra* et *cap. ultimo*, *de cohabitat. clericor. et mulier. cap.* 1. *de exceptionibus*, etc. Ad infamiam, ut pœna canonica, requiritur processus judiciarius *ex capitulo citato de temporibus ordinandorum* : *Si proposita crimina*, inquit, *ordine judiciario comprobantur*, etc. ordo autem judiciarius exigit accusationem. Unde Abbas *in cap. Inquisitionis*, etc. *de accusat.* dicit non valere sententiam per viam inquisitionis datam, sine ordine judiciario. Requiritur itaque ad hanc infamiam incurrendam factum Jure notatum tali infamia, et sententia infligens pœnam, ut actu incurratur. Hoc autem contingit, vel quando delictum non sit notorium, nisi per processum judiciarium, et sententiam declarativam; vel quando lex ipso facto non imponit pœnam, sed præscribit imponendam per sententiam judicis.

Quid ad hanc infamiam incurrendam requiritur

14. Triplex modus incurrendi infamiam

Ex quibus patet triplex modus incurrendi hanc pœnam, quem præscribit Doctor, nempe ipso Jure ,vel a judice, vel ab utroque simul. Ipso Jure, quando lex ipsa trahit et applicat pœnam ipso facto sine sententia judicis ; a judice vero quando lex non comprehendit sententiam latam, sed ferendam a judice. Utroque modo quando delictum est occultum, ex quo incurritur ipso facto pœna, et per processum judicialem probatur, et fit notoria per sententiam publicam et declarativam, quia tunc complete amittitur fama quoad dominium et possessionem etiam facti, ita ut sine injustitia possit quilibet de crimine loqui in publico, quod alias non liceret quamdiu crimen non fuit probatum et sententia lata, licet contra charitatem in hoc offendi posset in aliquibus circumstantiis.

15. Causa ob quam incurritur infamia.

(h) *Sed quæ est causa propter quam?* etc. Hic textus patet ex allegata lege; citat autem duos textus *cap. Infames, et cap. Omnes vero infames*, etc. qui habentur 6. *quæst.* 1. *et cap. Beatus Petrus, eodem.* Advertendum cum glossa *in cap. Omnes*, non omnem infamiam Jure civili inductam esse receptam a jure Canonico, qualis est illa quam incurrit vidua intra luctum nubens.

Divisio infamiæ in civilem, et Canonicam

Hæc infamia Juris civilis reddit impedimentum Canonicum, in quantum per Canones est recepta in Ordine ad hunc effe-

ctum. Præterea, sunt alia crimina, ob quæ ipsi Canones infligunt infamiam directe, et numerantur *cap Infames*. Hinc habetur divisio illa infamiæ in civilem et Canonicam, etc.

16. Resolutio infamis. Purgatio Canonica. Pœnitentia. (i) *Quod remedium contra istam pœnam?* etc. Resolutio hæc communis est, purgatio Canonica tollit infamiam ex opinione criminis, quæ dicitur vulgaris, et non probatur legitime. Infamia ex publico peccato tollitur per pœnitentiam, si alioquin non est speciali pœna infamiæ notatum. Hæc etiam Canonica est ex dicto capitulo, quamdiu persona in tali statu perseverat. Infamia civilis tolli potest directe per Principem, qua cessante, cessat etiam impedimentum Canonicum indirecte, nisi alias peccatum, ob quod incurritur, notatur infamia per Canonem in specie; pœnitentia non sufficit ad tollendam infamiam, quæ est pœna specialis per legem, sed requiritur restitutio in integrum, ut bene Doctor et communis. Major est hæc pœna, quam depositio quoad vitam civilem, inquit Doctor, nisi ipsa depositio includat infamiam. Depositio nempe realis ob crimen, et verbalis indirecte includit infamiam, seu eam infert ipso Jure, non tamen quævis depositio ab aliquo gradu infert infamiam, ut si contingat aliquem male promoveri, bona tamen fide ex parte ejus, licet aliunde irrepat vitium, v. g si suspensus ab Ordine ordinet ignorantem, esse eum suspensum. Alio modo intelligi potest, nempe depositionem directe et ex intento legis inducentis talem pœnam, loquendo de completa, etiam indirecte trahere infamiam, quam lex infamiæ concurrens directe infert. Cæterum si non est depositio completa, non necessario infert hanc pœnam nisi Jure aut facto eadem causa concurrat et depositionis et infamiæ. De hac materia videantur Doctores in textus citatos, et in materia de accusatione, de testibus, de electione, de exceptionibus, de infamia et irregularitate ex ea redundante, de censuris, ubi Suarez copiose hanc materiam tractat *disput.* 48.

Restitutio a Principe.

Gravitas hujus pœnæ.

Depositio quando inducit infamiam.

(l) *Tertia pœna est irregularitas,* etc. Hæc definitio ita intelligitur, ut irregularitas per se et directe sit inhabilitas suscipiendi Ordines, etiam primam tonsuram, et reddit personam ex Jure Ecclesiastico inhabilem ad statum clericalem, et Ordinis. Hæc inhabilitas personam directe respective ad Ordines, et per se afficit, sive ut Ordinem suscipiat, sive ut in eo ministret, ex quo possumus colligere differentiam hujus impedimenti ab aliis, primo a depositione et suspensione etiam perpetua ab Ordine, cum quibus magis communicat irregularitas, quia irregularitas respicit primo et per se personam, ita ut per accidens sit, an sit laicus, an Ecclesiasticus, reddendo ipsam incapacem Ordinis positive, et ministerii, directe quantum fieri potest ab Ecclesia. Depositio vero realis et verbalis sicut et suspensio etiam perpetua per modum privationis, se habent auferendo gradum et usum, ut depositio, quem alias habuit; vel solum usum, ut suspensio, non statuendo impedimentum positivum per modum inhabilitatis, per quod subjectum fieret incapax positive, sed solum privationem ejus gradus, quem habuit, aut certe usus; sicut ergo in Physicis diversa sunt in reipsa subjectum constitui incapax formæ, quod denotat defectum potentiæ proxime ad ejus receptionem et subjectum solum privari forma, quam habet; ita et in moralibus diversa sunt subjectum reddere incapax positive auferendo ipsam capacitatem ad formam, et subjectum informatum privari forma quam habet, sive eam privando quantum ad *esse*, sive quantum ad usum; intelligo semper prout alias dictum est, in-

17. Pœna irregularitatis quid sit.

Afficit personam.

Differentia ejus a depositione et suspensione.

Impedimentum privativum.

Aliud est subjectum fieri formæ, aliud vero privari.

Irregularitas est impedimentum positivum.

habilitatem et privationem, ut ab Ecclesia induci possunt, quia non agitur de iis, quæ ex divina institutione spectant ad Sacramentum, characterem et ejus potestatem, quod aliquoties advertisse sufficit, ne quæ dicta aut dicenda sunt, ad hæc referantur. Irregularitas ergo est inhabilitas positiva, ut dixi, ad Ordinem, et usum ejus in genere, vel in particulari, juxta naturam ejus, prout lege est præscripta respective ad unum, seu ad plures.

18. Divisio prima per causam efficientem. An possit induci ab homine. Sententia negativa.

(m) *Ista incurritur frequenter a Jure, quamvis*, etc. Dividit hanc pœnam per ordinem ad causam efficientem in eam, quæ a Jure infligitur, et eam quæ aliquando a judice infligi potest. De primo membro nulla est controversia; de secundo, scilicet an possit imponi ab homine, est dubium. Negativam partem tenet Soto *in* 4. *dist*. 22. *quæst*. 3. *art*. 1. Ledesma *quæst*. 26. *art*. 2. Noster Castro *libro* 2. *de lege pœnali, cap. ult.* Navarr. *in Summa cap.* 27. Covarr. *Clem. unica de homicid. in* 1. *part*. Suarez *disp*. 40. *sect*. 4. *dub*. 2. Et in eamdem sententiam citari etiam potest Doctor, sicut ibi explicuimus, *dist*. 13. *quæst*. 3. § *Restat ergo videre in fine*, ubi ait pœnam irregularitatis non incurrere concubinarium celebrantem, usurarium, infamem, qui pœnituit, et celebrat ante restitutionem etiam, non fieri irregularem, quia talis pœna non est Jure expressa, ac proinde non est amplianda. Tenendo ergo hanc sententiam, quæ est frequentior Juris prudentium, quæ fundatur *in cap. Is qui, de sentent. excommunic. in* 6. et in usu Ecclesiæ intelligit Doctor, quantum est ex natura pœnæ non repugnare simpliciter, quin a judice imponi possit secundum Jura, quia nullum Jus id prohibet. Illud vero capitulum citatum intelligi potest de irregularitate Jure incursa, de qua tantum quæstio interrogabat : An scilicet celebrans in Ecclesia polluta factus sit irregularis; neque hoc speciale est in

Expositio Doctoris. Non repugnare ut feratur ab homine. Expositio cap. Is qui. Nulla pœna incurritur ex Canone ipso facto nisi per sententiam latam.

irregularitate, sed commune omnibus pœnis, quarum nulla incurritur ex vi Canonis, nisi in ipso Canone expresse comprehendatur per sententiam latam, ut communis est sententia.

Sicut ergo judex est lex viva, neque aliunde per Canones potestas ejus limitatur quoad hanc pœnam, magis quam quoad aliam, neque alioquin excedit potestatem ejus ordinariam, nisi ostendatur limitatio aut reservatio hujus potestatis, quæ inter Canones non invenitur. Sequitur ex hoc capite posse imponi a judice secundum Jura, id est, in crimine simili, in quo Jus talem pœnam imponit. Et saltem dubium non est, quin Romanus Pontifex ob delictum hoc vel illud privatæ personæ hanc pœnam imponere possit per modum sententiæ; illud ergo solum obstat, quod ex usu et consuetudine hæc pœna a solo Canone infligatur. An autem hic usus inducat vim legis, incertum est, quamvis in praxi sit sequendus, et jam videtur hæc pœna soli Romano Pontifici reservari statuenda. Neque video quid summopere repugnent aliqui ex prædictis Doctoribus huic sententiæ, qui dicunt aliquam irregularitatem esse proprie censuram, ut Soto et Corduba, aliique quidam recentiores; sive enim medicinalis, sive vere vindicativa dicatur, non videtur excedere potestatem judicis, sicut neque aliæ censuræ, ut suspensio etiam perpetua ab Ordine. Quidquid etiam dicatur de irregularitate ad susceptionem Ordinum, irregularitas ab usu Ordinum non videtur excedere in ratione pœnæ suspensionem perpetuam aut dispositionem ab Ordine, quæ possunt fieri ab homine.

19. Judex est ex unica.

Romanus Pontifex eam potest infligere.

Tenendo esse censuram posse ab homine ferri.

Irregularitas quoad usum Ordinis æquivalet suspensioni perpetuæ.

Neque alioquin desunt aliqua exempla Juris, quæ possunt commode de hac pœna intelligi, et continent privationem Ordinis per verbum futuri, quæ est nota sententiæ ferendæ, sicut verbum præsentis et

20. Exempla quibus ab homine lata videatur. Verbum futuri est

nota sententiæ ferendæ.

præteriti sententiæ latæ, ex communi *in l. Si quis major. C. de transactione* Abbas, Decius *c. At si Clerici,* etc. *de Judiciis,* Tiraquellus *in l. Si unquam, C. de revocat. donat. cap. Si qui Episcopi male ordinantes, ordinationis Jus amplius non habebunt,* etc. *cap. Si de his, eodem, vana est habenda ordinatio, cap. quoniam, dist.* 47. *de Clericis usurariis,* etc. *dejiciatur a clero, et alienus existat a regula,* id est, extra regulam Ecclesiasticam, quod est esse irregularem ex communi interpretatione vocis, *cap. Quoniam, dist.* 48. *cesset a clero, præcipitabitur a statu sui cleri, c. Clericus qui, distinct.* 46. ut intelligit Majolus, denotant irregularitatem ferendam, non latam tamen, *cap. Cum illorum, de sentent excommunic.* ubi agitur de ordinatis in excommunicatione in perpetuum deponendis. Item 41. *q.* 3. *cap. Si quis Episcopus,* ubi decernitur pœna irregularitatis in Episcopum, Presbyterum et Diaconum, qui in excommunicatione præsumpserint facere oblationem, vel matutinum et vespertinum sacrificium, quasi in officio suo agere sicut prius, non liceat ei in Concilio spem reconciliationis habere, nec ultra recolligi, etc. In quibus verbis non intelligitur reconciliatio ab excommunicatione, quia hæc pœnitenti non negatur, sed dispensatio ab irregularitate, ut communis cum Glossa; est idem canon 4. Antiocheni, et in Concilio Martini Papæ 37. Item *cap. Theagualdum. eodem titulo,* ubi

Nicoaus Papa.

in Concilio Nicolaus Papa depositis Coloniensi et Trevirensi, ab omni dignitate Ecclesiastica, statuit eamdem pœnam : *Definientes,* inquit, *quod si juxta præcedentem consuetudinem tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro mysterio contingere, nullo modo liceat eis neque in alia Synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis.* Hæc sententia licet secundum Canones hîc fertur a judice, et intelligitur de irregularitate.

Alio modo intelligi potest Doctor, videlicet non intendere hîc irregularitatem imponi per sententiam judicis, nisi lato modo, nempe in re dubia per declarativam, qua definit in hoc, aut illo casu dubio intervenire irregularitatem secundum jura. Hæc interpretatio concordat, et ipsi Doctori loco supra citato et communi sententiæ et praxi, ideoque tenenda ; unde illa verba ejus : *Quamvis posset aliquando infligi a judice secundum Jura,* id tantum important, cum enim Jura non inducunt, neque faciunt mentionem irregularitatis incurrendæ, sed ex sententia lata incursæ, ut communiter interpretes in caput citatum ; ita judex non imponeret secundum Jura hanc pœnam aliquando, nec posset secundum Jura, cum nec arbitraria sit, neque Jura sub judicis arbitrio eam disponunt, sicut disponunt alias pœnas, quæ ab homine imponi possunt. Unde quod dicat tantum aliquando et secundum Jura, referri debet ad hoc tantum quod in casu dubio requiratur sententia ejus declarativa.

21. Secunda expositio Doctoris Intendit declarativam sententiam in casu dubio.

Posset etiam tertio explicari, eum hîc intelligere suspensionem perpetuam, quæ æquivalet irregularitati, quia agens de suspensione videtur sentire eam esse ad tempus tantum ; irregularitas autem est perpetua ex natura sua, et difficilis dispensationis.

Tertia explicat

(n) *Incurritur autem a Jure ex quibus criminibus?* etc. Dividit secundo irregularitatem ex materia seu causa, ob quam incurritur, in tria membra. Primo, ut est ex crimine. Secundo, ut est ex non crimine. Tertio, ut est ex iis quæ aliquando sunt crimen, aliquando non. Hoc tertium membrum generali divisione reduci potest ad duo prima, sicut reducit D. Thomas 64. 2. *q.* 64. *art.* 7. *ad* 3. *et quæst.* 108. *art.* 4. *ad* 2. Richardus *in præsenti distinct. art.* 4. *quæst.* 3. *ad.* 1. et communis, quia

22. Divisio irregularitatis ex materia

[R]educitur ad duo [m]embra. [S]. Thom. Ratio [d]ivisionis in tria [m]embra. tamen in ordine ad effectum moralem et dispensationem, diversa ratio habetur irregularitatis quando est conjuncta culpæ, ab ea quam habet sine culpa, ideo distinguit ut tertium membrum.

An sit censura [q]uando ex [c]ulpa est? [S]ententia [a]ffirmativa. Dubitari solet an irregularitas ex culpa sit censura? Partem affirmativam docet Soto *in distinct.* 22. loco citato, et alii. Hinc infert, quando in Bulla Cruciatæ datur facultas absolvendi a censuris, comprehendi irregularitatem ex culpa.

23. [P]ræfertur [n]egativa. Respondetur tamen oppositum esse sequendum, ut patet ex cap. *Quærenti*, etc. *de verborum significatione*, ubi sub censura non comprehenduntur, nisi excommunicatio, suspensio, interdictum, sub quibus non comprehenditur irregularitas. [P]robatio. [I]rregularitas [d]ispensatur non [a]bsolvitur. Secundo, quia a censuris datur potestas absolvendi, irregularitas autem non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, ut constat. Deinde tertio, quia in Bulla Cruciatæ, et aliis similibus exprimitur concessio seu facultas absolvendi a censuris et peccatis reservatis tanquam diversa a facultate dispensandi in votis, et irregularitatibus, in quibus additur confessio nova.

[O]bjectio. Dices beneficia Principis largissime interpretanda esse, *lib. de benef, de constit. Princip.* privilegia esse amplianda, *cap. Olim*, etc. *de verborum significatione*.

[S]olvitur. Respondetur limitari privilegia ad formam verborum, et rigorem et materiam subjectam. Irregularitas non venit nomine censuræ, sublatio ejus non venit appellatione absolutionis, sed dispensationis; sicut ergo potestas absolvendi a censura nequit extendi ad id quod non est censura, et sicut potestas absolvendi nequit exerceri nisi per absolutionem, quæ in alia forma et modo fit differenti a dispensatione, per quam tollitur irregularitas, sic etiam neque potestas absolvendi a censura comprehendit irregularitatem, in qua per potestatem datam dispensatur, non absolvitur.

(o) *Ex criminibus quatuor pertinentibus ad Ordines*, etc. Primum crimen est simonia in ordine, scienter commissa. Hanc inducere irregularitatem probat *ex* 1. *quæst.* 1. *cap. de cætero*, et locis citatis in argumento ad oppositum, in eodem titulo. Plura capita eamdem pœnam habent. Deinde, dicit dispensationem spectare ad solum Pontificem, *ex cap. Nobis, de Simonia*; ita discernenda est allegatio Doctoris. Tertio, dicit, quod si, ignorante illo, commisssa sit Simonia ab alio, qui pretium in favorem ejus dedit, eum non effici irregularem, nisi cum constiterit de errore, quia tunc manet suspensus ab Ordine, donec liberetur. Quod si in eo statu exequatur actum Ordinis, manet irregularis. 24. Irregularitas ex crimine. Summarium textus.

Quoad primum, qui putant ex *cap. Is qui, sentent excommun. in* 6. non incurri irregularitatem, nisi pœna sit Jure expressa. Item, non posse imponi consequenter ab homine, negant illa Jura comprehendere irregularitatem, sed pœnam depositionis aut degradationis aut suspensionis; et hoc consequenter, quia ut constat ex illo titulo plures continent sententiam etiam judicis, et eadem forma verborum exprimitur modus pœnæ, alias dicendum esset, hanc pœnam posse aliquando esse a judice. Sed oritur inde inconveniens, nempe pœnam irregularitatis vix probari posse ex antiquis Decretis fuisse in usu, cum nullam ejus sub propria appellatione mentionem faciunt, sed utantur vocabulo *depositionis*, *suspensionis*, *ejectionis*, *irritationis*, et hujusmodi. Glossa aliorum, et assertio contra primum dictum. Impugnatur ab inconvenienti.

Secundo dicunt per Simoniam per se non incurri irregularitatem in Ordine, sed ratione excommunicationis aut suspensionis adjunctæ, aut interdicti. Hoc etiam non videtur subsistere, quia decreta antiqua loquuntur expresse de psa Simonia, 25. Eorumdem alia sententia. Non incurri per Simoniam. Jura inducere

pœnam directe ab Simoniam. ob quam inducunt pœnas, ut patet percurrendo illum titulum *causa* 1. *quæst.* 1. vel ergo in antiquis Decretis non includitur hæc pœna, vel incurritur propter peccatum Simoniæ. Item, *Extra de Simonia, cap. Nobis*, etc. *in fine,* ubi electio Simoniaca dicitur reprobata, et dispensari non posse cum electo per Episcopum ; dispensatio autem supponit irregularitatem. Item *cap. per tuas*, etc. decernitur ut simoniace ordinatus Diaconus non ascendat ad superiores Ordines, neque in susceptis ministret, nisi fuerit dispensatus, *cap. Si quis ordinaverit*, etc. *in fine.* Ordinatus simoniace manet ab Ordine suspensus donec fuerit dispensatus ; per illam autem suspensionem intelligi potest irregularitas, quia suspensio non proprie dispensatur,ut censura. Ex quibus patet ordinatum simoniace incurrere hanc pœnam ob ipsam simoniam, et non solum ob censuram annexam.

26. Dispositio Juris novi circa Simoniam in Ordine. Paulus II. Sixtus V. Clem. VIII. In Jure autem novo, ut *Extravaganti* Pauli II. *Cum detestabile*, simonia realis punitur excommunicatione, et reliquis censuris et pœnis contra simoniacos quolibet modo latis. Tridentinum *sess.* 21. *cap.* 1. easdem pœnas contra simoniace ordinantes statuit. Item, Decretis Sixti V. contra male promoventes et promotos, quam licet quod alia Clemens VIII. reduxit ad terminos Juris communis ; tamen quoad pœnam in male promotos et promoventes simoniace, reliquit in suo vigore ; per hæc ergo Jura reviviscit pœna irregularitatis, si unquam lata fuit contra Simoniacos in Ordine. Videtur ergo dicendum quod suspensio per modum pœnæ latæ in Jure antiquo contra male promotos simoniace, et quæ ab aliquibus dicitur perpetua, non differat ab irregularitate, neque esse proprie censuram, sed illam suspensionem medicinalem et temporariam, quæ supponit contumaciam, esse censuram.

27. Terti conclu Doctor Tertium dictum Doctoris tenet Felinus *in cap. Per tuas, de Simonia*, asserens esse communem. Et patet argumento *cap. Nobis fuit*, etc. *de Simonia,* quem citat Doctor *gloss. in cap. de Simoniace, eodem titulo.* Contrarium hujus docent aliqui ex fundamento supra allegato, quia nempe illa pœna non est Jure expressa ; ita Navarrus *in Summa cap.* 25. et alii posteriores. Sed contra licet ipse non contrahat irregularitatem, tamen quia Simonia ex culpa aliorum intervenit, in odium ejus hæc videntur statuta expresse, ut ex titulo de Simonia variis capitulis continetur æquivalenter in beneficiis et officiis, quibus intervenit Simonia ex culpa aliorum, nesciente promoto, quæ officia debent dimitti et resignari, quando constat de Simonia. Hæc autem Jura non sunt nova decreta, sed declaratio antiquorum, quæ perinde comprehendunt, vel a fortiori Simoniam in Ordine commissam quomodocumque, nisi in fraudem ordinati fiat, ordinationemque ipsa irritam statuunt. Vide Glossam cum additione *c. At si Clerici*, etc. *de judiciis*, ubi illas pœnas intelligit de irregularitate.

Contr opini

Proba conclus nis.

Gloss

SCHOLIUM.

Accipientem beneficium simoniace teneri restituere *Extra. Cum detestabile, de Simonia, c. Si quis* 1. *quæst.* 1. Non tamen tenetur ad id jure divino ; tum quia alias, si eo ignorante fieret Simonia, ad id teneretur ; tum etiam quia per alia peccata homo non efficitur jure divino incapax beneficii. Ita Navar. c. 23. num. 103. 104. Covar. reg. *Peccatum*, part. 2. § 9. Alia tamen spiritualia simoniace accepta non tenetur quis dimittere ante sententiam, quia hoc Jure non habetur. Less. lib. 2. c. 35. dub. 29. 30. Docet Doctor an incurratur irregularitas in furtiva Ordinum susceptione et in administratione in Ordine non suscepto, vel in censura, et per clara et expressa Jura.

8. moniacus beneficio tenetur esignare, et estituere.

Simoniacus (p) autem in beneficio non sic graviter punitur; tamen ex quo sibi constat quod simoniace illud obtinuit, tenetur resignare, et toto tempore quo tenet, injuste tenet, et tenetur ad restitutionem omnium, quæ percepit. Hæc probantur de Simonia in diversis capitulis.

iæ pœna scipientis furtive dinem?

De furto in Ordine, distinguo, quia aut prohibetur per excommunicationem, ne quis accedat nisi de illo Episcopatu, et prius legitime examinatus et receptus; aut non est talis excommunicatio vel prohibitio. In utroque casu furtive se ingerens est irregularis, sed in primo indispensabiliter, nisi per Papam; in secundo dispensabiliter per Episcopum. Probatur *Extra de eo, qui furtive Ordines suscepit, in* 1. *cap.* et 2. *in text. et in gloss.*

uæ pœna inistrantis Ordine non scepto? iæ pœna inistrantis censura?

De tertio crimine, quod ad ipsum sequatur irregularitas, habetur *Extra de Clerico non ordinato ministrante, per totum.* De quarto, habetur *Extra de Clerico excommunicato, vel deposito ministrante, per totum.* Et hoc intellige majori excommunicatione, quia, ut habetur *ibidem, c. Si cel.* licet in minori excommunicatione celebrans graviter peccet, nullius tamen irregularitatis notam incurrit. Intellige etiam postquam scivit se esse excommunicatum. Si enim haberet ignorantiam invincibilem, non tenetur cavere ab actibus Ordinum; nec exercendo illos, incurrit irregularitatem, ut habetur *ibidem, extra Apostolicæ, in gloss.* utpote si quis excommunicavit alium per litteras, et a tempore sigillationis litteræ, voluit eum statim esse excommunicatum, ille non tenetur se habere pro excommunicato, quousque littera ad eum pervenerit.

Non servans interdictum vel suspensionem an irregularis?

Si autem non sit ignorantia invincibilis, nec omnimoda incertitudo, ut si per famam vel rumorem publicum devenerit ad eum notitia de excommunicatione, irregularis est, licet cum eo mitius agatur. Probatur *Extra de translatione Episcoporum, inter corporalia.* Sic etiam si non servetur pœna interdicti, ut habetur *Extra de excessibus prælatorum et subditorum, Tanta;* tamen illud capitulum bene posset exponi. Sequitur etiam non servantem suspensionem, ut habetur *Extra de sententia, et re judic. Cum æterni.* et *Extra de sententia excommunicationis, cum medicinalis.*

COMMENTARIUS.

28. De simonia in beneficio.

(p) *Sioniacus autem in beneficio,* etc. Hic agit de eo cui collatum est beneficium simoniace, ipso tamen ignorante, dicit eum dum sciverit, teneri ad resignationem beneficii, et ad restitutionem fructuum, quia nempe non fecit illos suos, cum collatio ipso Jure fuerit nulla; vide Scholium et auctores, quos citat *Extrav. detestabile* Reliqua hujus litteræ patent ex Canonibus allegatis. Aliqui in superiori sententia manentes negant eum, qui censura innodatus suscipit Ordines, fieri irregularem proprie, sed suspensum, ut Suarez *disput.* 42. *de censuris, sect.* 3. *casu.* 7. Sed Jura aliter disponunt et interpretari debent, ut communis Doctorum et glossæ intelligunt.

SCHOLIUM.

Exacte explicat, quomodo servi illegitimi, et turpiter mutilati vel infirmi, sint irregulares, per expressa Jura. Vide Summistas v. *Irregularitas.* Henriquez lib. 14. c. 8. Suarez tom. 5. disp. 49. et duabus seq.

9. *Servi quare irregulares.* Sequitur (q) etiam irregularitas tria non crimina, utpote servitutem *dist.* 54. ut *Extra de servis non ordinandis, per totum.* Ratio autem, quia servus est possessio domini, et ideo non debet ab eo auferri, ipso invito. Quando autem ordinatur, fit inhabilis ad quosdam actus serviles, quia si de facto fuit ordinatus, domino inscio, nec de novo consentiente, debet sibi reddi; tamen dominus non debet eum actibus dedecentibus Ordinem suum applicare, sed debet servire domino suo in actibus decentibus statum suum.

Illegitimi quare irregulares? Sequitur (r) etiam illegitimatum, *Extra de filiis Presbyt. non ordinandis, c.* 1. *et* 2. et ratio, quia præsumuntur imitatores paternæ incontinentiæ; tales præsumuntur etiam male morigerati, quia male educati; tamen cum eis satis faciliter dispensatur. Unde Benedictus XI. cum quodam tali sine dispensatione ordinato et in Ordinibus ministrante, postea faciliter dispensavit, sicut ipse vidi Bullam dispensationis.

Turpiter mutilati, et infirmi, irregulares sunt. Sequitur (s) etiam tertium non crimen, scilicet turpem vel enormem mutilationem, vel infirmitatem, ut habetur *Extra de corpore vitiatis non ordinandis, cap. Exposuiti,* et 55. *distinct. Si Evangelica, et præcedenti,* et *Extra de Clerico debilitato.* Quod si non sit mutilatio deformis, nec ipse fuerit in culpa illius mutilationis, non excluditur, ut habetur *dist.* 55. *Si quis a medicis, et duobus cap. seq.* Si autem fuerit in culpa, ut si seipsum mutilaverit, ut *ibidem* habetur, *Si quis absciderit,* cum tali vix dispensatur. Unde Nicolaus IV. cum difficultate magna dispensavit cum quodam tali, quamvis Religioso. Consimiliter est dicendum de infirmitate enormi vel non enormi.

COMMENTARIUS.

(q) *Sequitur etiam irregularitas tria non crimina,* etc. Ex conditione servitutis, ut opponitur libertati, oritur irregularitas, quamdiu est obnoxius servus domino, seu servituti subjectus. Patet *distinct.* 54. *ex toto titulo de servis non ordinandis, Authent. Si servus, C. de Episcopis et Clericis,* ex communi Theologorum *in hac distinct.* Ratio, quam assignat Doctor, est Leonis Papæ *epist.* 1. *cap.* 16. habetur *capitulo Generalis, et cap.* 1. Ordinatus inscio domino et invito, si repetatur, debet reddi, nisi sit Sacerdos, *cap. Ex antiquis,* sed peculium reddere debet. Hæc irregularitas tollitur per manumissionem, aut quacumque via restituatur libertati servus.

(r) *Sequitur etiam illegitimatum,* etc. Hæc irregularitas patet ex textu citato, et *in* 6. *in cap. consuluit,* etc. juxta glossam, *de servis non ordinandis, cap. Per venerabilem,* etc. *qui filii sint legitimi, et dist.* 56. per multos textus in principio, intelliguntur illegitimi, qui non nascuntur ex matrimonio vero aut probabili, etiam ex bona fide alterius conjugis, quæ sufficit ad legitimationem prolis, modo matrimonium non fuerit clandestinum, *cap. Ex tenore, qui sint filii legitimi, cap. Cum inhibitio,*

etc. *de clandestino desponsat.* Legitimantur nati ex soluto et soluta, qui habiles erant ad matrimonium, ipso superveniente, *cap. Tanta,* etc. *qui sint filii legitimi.*

31. Irregularitas ex mutilatione. (s) *Sequitur etiam tertium,* etc. Irregularitas ex mutilatione aliquando est cum culpa, aliquando sine culpa. Cum culpa fit etiam per voluntarium indirectum ut quando ipse dedit mutilationi in parte aut in toto membro causam, etiam occulto, ut si absciderit sibi partem, membrum aliquod aut partem membri, tunc est irregularis, ut patet *cap Qui partem, distinct.* 55. Quoad partis non notabilis abscissionem requiritur voluntas directa, et non sufficit indirecta, ut docet Navarr. *c.* 27. ut si in duello aliqua pars digiti fuerit abscissa ab alio, non facit irregularem a quia longe atrocius est, ut quis in seipsum ferrum stringat, quam ut ab alio indicatur; voluntas ergo directa, ut habet actum, est, quæ punitur in illo textu. Quod si causam dedit, membrum etiam occultum abscindatur integre, ut si fiat Eunuchus ex pœna delicti, fit irregularis secundum eumdem, qui citat Hostiensem et Joannem Andream, et communem sententiam. Et patet ex *cap. Ex parte,* etc. *de corpore vitiatis,* etc.

32. Oppositum hujus est etiam probabile, si rigor Canonum, et proprietas inspiciatur, qui videntur semper loqui de voluntate directa, ut indicat quamdam in seipsum ferocitatem, ut patet *ex Canon.* 22. *et* 23. *Apostol. cap. Hi qui, distinct.* 55. *et cap. Maritum* 33. *distinct.* etc. *cap. Qui partem.* Prior sententia, quia communis, securior est. Ad irregularitem ex voluntate directa culpabili sufficit, ut pars membri abscindatur. Ad irregularitatem ex voluntate indirecta, requiritur totum membrum absindi. Si mutilatio fiat sine culpa, incurritur quando ex carentia membri inducitur notabilis difformitas et indecentia, vel certe inhabilitas ad sacrum ministerium. Est communis, et patet ex titulis citatis a Doctore.

Probabile est requiri voluntarium directum.

33. Quando autem neutrum horum inducitur, non incurritur irregularitas. *Canon.* 22. *Apostolorum,* ubi dicitur Eunuchos factos sine sua culpa non esse irrregulares, *cap.* 1. *et* 2. *de corpore vitiatis,* ubi definitur eos defectus, qui non inducunt impedimentum ministerii, aut deformitatem, non inducere irregularitatem. Item, *c. Si partem. cap. Lator. cap. Præcepta, dist.* 55. impedimentum usus Ordinis, et deformitas in laico inferunt irregularitatem simpliciter; in clerico vero ne ascendat ad Superiores Ordines; in ordinato quoad usum si superveniat, respective ad usum illius Ordinis tantum ad quem impeditur, vel quem nequit sine scandalo exercere. Si tamen aliquem actum Ordinis exercere potest sine scandalo, ad eum non fit irregularis, ut si Sacerdos, si careat manibus, nequit celebrare, potest tamen audire Confessiones. Si sit surdus, nequit hoc, potest illud, potest solemniter exercere officium Diaconi et Subdiaconi, nisi ad hæc sit impeditus.

Effectus irregularitatis in diversis subjectis.

Morbus similiter incurabilis inducit irregularitatem, quando habet annexum impedimentum perpetuum aut deformitatem. Patet ex Canonibus citatis *de corpore vitiatis, et de clerico ægroto, distinct.* 55. requiritur ut sit incurabilis, ut inferat hanc irregularitatem, et ut impedimentum aut deformitas sit perpetua irregularitatis, quæ ex vitio corporis incurritur, ad solum Papam spectat dispensatio, ut tenet communis.

Irregularitas ex morbo.

SCHOLIUM.

Hæc littera habet aliquot dicta. Primo, docet occisores et mutilatores esse irregulares. Secundo, ait occidentem in sua justa defensione fieri irregularem quod tenent. D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 3. gloss. cap. *Sicut dignum* § *Clericus,* de hom. facit Trident. sess. 14.

hom. cap. 7. quod verum est Jure antiquo, sed oppositum est jure novo Clem. unic. de leg. et tenet communis. Covarr. ibi 3. part. § 1. Navarr. cap. 27. n. 207. Castro 2. de leg. pœn. 4. Summistæ v. *homicid.* Tertio, ait casualiter occidentem, si dat operam rei illicitæ, esse irregularem. Quod intellige, si opus quod exercet, est prohibitum ob periculum homicidii non aliter. Ita D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 8. ubi Cajetan. Syl. v. est v. *homicid.* 2. § 2. Aug. num. 1. Suarez tom. 5. disp. 45. sect. 6. citans multos. Covarr. de hom. 2. part. § 4. num. 9. 10. Herrera. 2. d. 32. quæst. 15. Emanuel Sum. cap. 166. Sotus de just. quæst. 1. art. 9. ex quibus D. Thom. et alii sine ulla limitatione tenent hoc dictum; et habetur cap. *dilectus*, cap. *Joannes*, cap. fin. de hom. Item cap. *Continebatur, eod.* Opposita sentent. est probabilis valde. Henriquez lib. 4. cap. 11. § 11. citans multos, Salon. 2. 2. q. 64. art. 8. Bannes et alii. Quarto, ait irregularitatem homicidii voluntarii non tolli nisi per Baptismum, intellige nisi adveniat dispensatio, ut explicat infra dist. 33. quæst. 2. fin. Aliæ enim non nullæ irregularitates tolluntur aliter, ut si cesset infirmitas, ætas puerilis, ignorantia.

10. Sequuntur (f) etiam duo, quæ quandoque possunt esse cum culpa, quandoque sine culpa, videlicet homicidium et bigamia. Sub homicidio continetur mutilatio activa enormis alterius hominis; et de ista materia habetur *extra de homicidio voluntario et involuntario, et* 55. *distinctione cap. ultim.* 50. *distinct. Miror*, et hoc propter horrorem sanguinis effusi. Unde etiam David non permisit Deus ædificare domum nomini suo, multo sanguine effuso 2. *Reg.* 7. Sed de hoc distingue de voluntario et involuntario; voluntarium nunquam deletur nisi per Baptismum, et tunc est ratio congrua, quia deletur ratio, quia non amplius habetur horrori jam novus homo factus per Baptismum. Si autem simpliciter est involuntarium, utpote alius irruit in gladium istius, in nullo nocet, *distinct.* 28. Si autem involuntarium secundum *quid*, ut pote non potuit evadere mortem nisi occideret, irregularis est, *ibid. distinct.* 50. *de his*; sed facilis est dispensatio. Si autem est casuale, et dedit operam rei licitæ et adhibuit debitam diligentiam, nullam pœnam incurrit; altera illarum conditionum prætermissa, incurrit pœnam. De bigamia, quæ simpliciter inducit irregularitatem, ut dicetur inferius in materia de matrimonio, habetur *Extra de bigamis.*

Vide Abul. 2. Reg. c. 7.

Dist.

COMMENTARIUS.

35 Irreg... ta... ex d... signifi... ni...

(f) *Sequuntur etiam duo*, etc. Agit de irregularitate, quæ est ex homicidio et bigamia; dicit etiam contingere aliquando ex culpa, aliquando sine culpa. Ad distinctionem hujus a priori, nam licet mutilatio sui ipsius contingat cum culpa, ut superius supponit, quia tamen raro contingit, et in moralibus frequenter contingentium habetur ratio, ideo in divisione generali eam reducit ad irregularitatem, quæ est indecentia et deformitate; ex quibus primario resultat, quamvis etiam culpa ipsa puniatur in mutilatione se in parte aut toto membro.

Con... quan... cum ... sine ...

Hæc autem irregularitas, quæ ex defectu Sacramenti seu significationis ut in bigamia, vel ex defectu lenitatis, ut in homicidio contingit, est frequenter cum peccato; aliquando etiam sine peccato, quod sufficit ad præsentem differentiam, quæ accidentalis est, et non substantialis, quia per accidens est ut conjungatur culpa, licet in ordine ad dispensationem obti-

nendam plurimum spectatur tam culpa quam modus culpæ, quo quis homicidium committit directe aut indirecte.

36. Triplex genus ıomicidii.

Distinguit autem Doctor tria genera homicidii, nempe voluntarii simpliciter, voluntarii secundum *quid*, et voluntarii casualis. Voluntarium simpliciter est, quando occisio intenditur in se, vel in sua causa proxima et inevitabili mortis, v. g. cum

Voluntarium directe.

quis intendit alium occidere directe, vel etiamsi non concipiat occisionem inferandam directe, intendit tamen actionem quæ per se est illativa mortis inevitabiliter, ut percutere aliquem gladio, et quantum potest, et ubicumque potest, aut eum præcipitare ex turri, aut propinare venenum per se lethiferum, quia vult causam proximam, vult etiam effectum, si sequatur

Est uandoque contra ustitiam, liquando contra ıaritatem.

quantum est ex se. In homicidio autem voluntario ex stylo Juris distinguunt Doctores homicidium, ut est contra justitiam, et homicidium licitum, vel certe illicitum, ut si fiat contra charitatem, v. g. cum judex occid secundum justitiam reum, cui ex lege talis pœna debetur, est homicidium licitum. Cum vero occidit ex odio aliquem, secundum tamen justitiam, et ob demeritum, peccat contra charitatem, et non contra justitiam, quia talis pœna debetur ex lege ; homicidium autem voluntarium utroque modo inducit irregularitatem, ut dicit Doctor, et patet ex legibus citatis.

37. Homicidium njustum voluntarium inducit rregularitatem ›servatam Pontifici. Trident.

Sed in ordine ad irregularitatem, ejusque reservationem, homicidium voluntarium intelligitur homicidium injuste factum, quod Pontifici soli reservatur, ut patet ex tenore Jubilæi, Cruciatæ et Privilegiorum, in quibus facultas dispensandi in hoc homicidio reservatur Pontifici, et ex Concilio Tridentino *sessione* 24. *cap.* 6. quantumlibet homicidium sit occultum. Unde colligunt Doctores, quando conceditur facultas dispensandi in omnibus irregularitatibus, excepta illa, quæ est ex homicidio voluntario, intelligi tantum homicidium injuste perpetratum directe volitum in se, vel in sua causa proxima, ac proinde in cæteris ex delicto occulto posse dispensari per alios, ut communiter Doctores, nisi deducantur ad forum publicum. Deducitur autem ad forum publicum per denuntiationem et accusationem instituto processu judiciario, quando probari nequit crimen, recidit ad eumdem statum, in quo fuit prius, quantum ad facultatem dispensandi, quia non mutatur status ejus, ut quidam volunt, maxime deficiente plena et semiplena probatione.

Dispensare posse in cæteris ex homicidio occulto. Limitatio.

38. Hæc irregularitas quomodo indispensabilis.

De homicidio voluntario hoc sensu loquitur Doctor, quando dicit homicidium voluntarium nunquam deleri, nisi per Baptismum, quia *infra distinct.* 33. *q.* 2. supponit tolli per dispensationem, sicut et bigamiam quæ etiam post Baptismum manet, ut *ibi* docet. Imo etiam in Ordine ad summum Pontificem dispensatio hæc reputatur in eo sensu impossibilis, quo est valide difficilis dispensatio, neque concedenda nisi ex gravissimis causis. Unde Tridentinum citatum hoc ipsum significare voluit *sessione* 14. *cap.* 7. dicens : *nullo tempore ad sacros Ordines promoveri possit*, etc. *omni Ordine perpetuo careat*, etc. Vide *cap. Miror*, *distinct.* 50. *cap. Inquisitionis*, etc. *de accusat. cap. Non ab homine* etc. *de judic.*

Trident.

39. Homicidium voluntarium præsumptione fori.

Ad homicidium voluntarium hoc modo reducitur homicidium etiam aliquando indirecte volitum præsumptione fori, ut si quis alium vulneravit aut percusserit, non intendens eum interficere aut mutilare, secuta morte aut mutilatione incurrit irregularitatem homicidii voluntarii, præsumptione fori, quæ in facto fundatur; non tamen in conscientia est homicida voluntarius, hoc modo, quia rei veritas secundum conscientiam attenditur, et voluntas percutientis, quæ requiri potest ex circumstantiis et confessione ipsius,

nempe ex modo et aliis concurrentibus. Quamvis ergo præsumptione fori habeatur homicida voluntarius ex proposito, quia voluntatem ex ipso facto præsumit, tamen in conscientiæ foro aliter judicandum est, licet irregularis sit ex delicto in utroque foro, tamen non est ex proposito aut intentione homicida, quod requiritur ad homicidium voluntarium, modo adhibuit moderamen conforme intentioni; neque ex natura actionis prævidere potuit aut debuit secuturam mortem aut mutilationem, alias in utroque foro esset homicida voluntarius, quia intentio illa esset ficta, quando sufficiens cautela non adjungitur, aut modus, per quem ex natura actionis præcavetur effectus mortis aut mutilationis, qui ex casu sequitur,

Quomodo de irregularitate judicandum sit in eo casu.

40. Addit præterea Doctor homicidium voluntarium secundum *quid* inducere irregularitatem, ut quando fit cum defensione inculpatæ tutelæ; hoc verum erat tum, quando hæc scripsit, Jure antiquo, sed postea sublata est hæc iregularitas per *Clement. unicam, de homicid.* etc. Hoc homicidium dicitur a Canonistis homicidium dicitur a Canonistis homicidium ex necessitate. Glossa *in cap. De his, dist.* 50. Archidiacon. et Præpos. *ibidem*, glossa *in cap. Sicut dignum, de homicid.* Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. quam necessitatem dividunt in evitabilem, quæ non excusat ab irregularitate, et inevitabilem, quæ excusat, v. g. si mutilando evaderet, tunc occidendo fieret irregularis, et peccaret; si etiam defensio transeat in aggressionem, non excusatur, quia in illo excessu non est defensio, neque necessaria est ad evasionem mortis, tamen occidens etiam in eo casu non censetur homicida voluntarius primo modo; unde irregularitas quæ ex tali homicidio incurritur, reducitur a quibusdam ad eam, quæ est ex homicidio casuali.

Defensio inculpatæ tutelæ.

Quomodo intelligenda.

Quoad tertiam speciem, quæ est homicidii casualis, doctrina circa hoc, quam tradit Doctor, est communis, videatur *cap. Dilectæ*, etc, *cum tribus sequentibus, cap. Joannes, cap. ultimo, de homicidio*, ubi Doctores et Theologi *in hac distinct. et* 1. 2. *quæst.* 73. *et* 2. 2. *q.* 64. *art.* 8. Covarr. *Clement. Si furiosus* 2. *part.* Navarr. *cap.* 27. Hic culpatur potissimum negligentia ad evitandum homicidium et ejus periculum. Circa autem irregularitatem ex homicidio his tribus modis provenientem formantur regulæ generales, et casus a Doctoribus in specie, quæ passim occurrunt in Summistis, quas hîc proinde omitto brevitatis causa; nam sufficit aliqua in genere dicere ad declarationem textus, cum tractatus integer sine prolixitate nequit exhiberi. Est præterea irregularitas alia homicidii, quæ non est ex delicto, sed ex defectu lenitatis seu significationis, quam vocant Sacramenti, ut quando judex occidit malefactores secundum pœnam legis. Circa hæc omnia videatur Suarez *de censuris, disp.* 44. *et seq.* ubi diffuse hanc materiam tractat. Quoad regulas generales et casus particulares, de irregularitate ex bigamia agit Doctor *infra distinct.* 33. *q.* 2. quam ibi breviter explicabimus.

4[1] Irreg[ularitas] e[x] homi[cidio] casu[ali].

Irregu[lari]ta[s] ex de[fectu] lenita[tis].

SCHOLIUM.

Excommunicationem esse a Jure et ab homine, sed non posse ferri nisi pro peccato mortali gravi, quod comitatur contumacia. Est communis, et prima pars habetur 11. quæst. 3. *c. Nemo Episcoporum*, et docet Leo epist. 89. Idem est de suspensione et interdicto, ut tenet Suar. 5. tom. disp. 4. sect. 4. contra Navar. c. 27. n. 165. et alios. Secundam partem de contumacia tenet D. Thom. 4. dist. 18. q. 2. art. 1. quæstiuncula 3. Soto 5. de just. q. 6. art. 2. Navar. c. 27. n. 9. et 11. Covarr. c. *Alma mater*, part. 1. § 9. n. 4. et seq. ab excommunicatione ab homine, solus excommunicator vel ejus superior, absol-

vit; ab excommunicatione Juris non reservata, omnis confessor, ex c. *Nuper* de sentent. excomm. Richard. 4. dist. 18. art. 9. q. 3. Gabriel quæst. 3. art. 3. Bon. q. 6. fin. Soto dist. 22. quæst. 3. art. 2. Summistæ v. *Absolutio*, Syl. Ang. Cajetan. Suarez tom. 5. disp. 24. sect. 4. et communis. Scotus tamen parvi facit textum citatum ad propositum.

11. Num. 15. Quarta (u) pœna est excommunicatio, de qua quid sit, dictum est *distinctione decima nona, quinto articulo solutionis;* et hoc de excommunicatione majori, quæ est simpliciter excommunicatio; minor siquidem non est excommunicatio, nisi secundum *quid*, quia secundum *quid* excludit a communione fidelium, puta in Sacramentis.

Contra multitudinem censurarum. Unde etiam incurritur, patet, quia quandoque a Jure, quandoque a judice. Et quidem a Jure quandoque erat possibile dicere numerum, imo erat parvus numerus, quando fuerunt decretales compilatæ sub Gregorio IX. sed hodie quis numerare sufficiat, et cum crescant in infinitum, crescentibus moribus capitum, non oportet circa hoc membranas implere.

Quando sit excommunicatio ferenda? quæ ejus materia. Hoc tamen dico, quod nec a Jure, nec a judice debet infligi, nisi pro peccato mortali, nec pro quocumque, sed gravi, cum quo etiam concomitatur contumacia, quia quamdiu aliquis est paratus satisfacere pro culpa, et audit Ecclesiam, quare habendus est sicut Ethnicus et publicanus? cum secundum Christum pœna ista infligatur quasi ultima, illi, qui non vult audire Ecclesiam, qui est finaliter contumax.

Quis autem sit minister Juris inferendo hanc pœnam, dictum est *supra dist.* 19. ubi prius, quia ad simpliciter excommunicandum, nullus est nisi cui subsunt omnes fideles; ergo nec aliquis alius, nisi ut commissarius auctoritate illius. Quis excommunicare potest?

12. Rich. 18. distinct. art. 9. q. 1. et 3. et D. Thom ibid. art. 2 quæst. 5. De translatione Episcoporum inter corporalia

Qualiter (r) relaxatur? Respondeo, quod per absolutionem factam ab illo qui excommunicavit, si est excommunicatio a judice vel a superiore ejus. Si autem est a Jure, per absolutionem ejus, qui Jus condidit, nec hoc solum, ut dicunt multi, sed per absolutionem cujuscumque Sacerdotis, quando legislator non reservavit sibi istam absolutionem, et probant per *capitulum Extra de sententia excommunicationis, Nuper*. Sed illa probatio parum cogit, quia non sequitur: *ille non reservat; ergo concessit,* loquendo de forma consequentiæ, etiam secundum Jura, quia posse absolvere cadit sub illa regula: *Quod non est concessum, videtur esse prohibitum,* quia non competit alicui absolvere a sententia commissa a superiore, nisi sit sibi concessum.

Excommunicatio est gravior irregularitate. Comparando autem istam pœnam ad præcedentem, hæc simpliciter est gravior, quantum ad intentionem, quia excludit ab omni communione alias licita; illa tantum ab his quæ pertinent ad Ordines; sed ista reputatur levior, quia facilius remititur, sed hoc est ad oppositum; ista enim ideo facilius remittitur, quia gravissima est, et a pluribus excludit; illæ autem duæ pœnæ, scilicet irregularitatis et excommunicationis, possunt esse et publicæ et privatæ; et

quoad hoc quod possunt esse privatæ, sunt minus graves, quam alterutra præcedentium, quæ duæ semper sunt publicæ.

COMMENTARIUS.

42. Quarta pœna excommunicatio.

(u) *Quarta pœna est excommunicatio*, etc. Vide Scholium; quod summarie fundamentum hujus doctrinæ exponit; quoad numerum vero vide Toletum *in Summa, lib.* 1. *c.* 14. et deinceps, Suarez *tom.* 5. *de censuris*, Reginaldum *in praxi lib.* 9. Sayrum *de censuris, lib.* 3. et Navarr. *in Suma, c.* 27. Summistas *verb. Excommunicatio*. Fertur ob peccatum mortale et grave, cui annexa est contumacia, et idem de interdicto et suspensione. Tridentin. *sess.* 25. *cap.* 3. *de reformat. cap. Præsenti* 5. *q.* 2. *Veritatis*, etc. *de dolo et contumacia, cap.* 2. *de testibus cogendis, cap. Honoratus d.* 75. August. *de corrept. et gratia, cap.* 15. *cap. Nullus* 11. *quæst.* 3. Est communis. Abbas *in cap. ultimo, de cohabitatione clericorum et mulierum*, Felinus *in cap. Apostolicæ*, etc. *de exceptione*. Ideoque non pro omni peccato etiam mortali ferenda est, sed pro gravi, cui annexa est contumacia, ut dicit Doctor. Et ratio quam assignat, est efficax, quia hæc potestas data Ecclesiæ explicatur in illo loco, quem insinuat Doctor *Matth.* 18. et ejus exercitium declaratur fieri debere contra eos, qui non audiunt Ecclesiam, qui sunt contumaces, ut docet D. Thom. *in* 4. *distinct.* 18. *quæst.* 2. *artic.* 1. *quæstiunc.* 3. Noster Castro *lib.* 2. *de lege pœnali, concl.* 4. Covarr. *in cap. Alma mater*, Navarr. *in Summa, cap.* 27. *num.* 9. *et* 11. Soto *in* 4. *distinct.* 22. *quæst.* 1. *artic.* 2. *et lib.* 5. *de Justitia et Jure, quæst.* 6. *artic.* 2. Suarez *disput.* 4. *sect.* 5. Quin etiam hæc censura non debet fieri, nisi in casu quo alia remedia et monitiones nullum habeant effectum. Unde Tridentinum *sess.* 25. *de reformat. c.* 14. in casu concubinatus clericorum sic ordinat procedendum, ut primo admoneantur. Secundo, nisi emendati fuerint, priventur tertia parte fructuum. Tertio, privatione beneficii, officii, portionum, pensionum, et inhabiles fiant ad dignitates, officia, beneficia. Quarto, tandem excommunicentur, si in delicto hæserint, aut intermissum consortiun repetant. *Quis autem sit Minister juris?* etc. vide *distinct.* 19.

Supponit peccatum grave, et contumaciam.

Ratio optima Doctoris.

Usus debitus excomm nicat. Trident Regula proceden contra concubin rium.

43. Quis absolver potest a excomm nicatione Ratio capitis nuper rejicitur

(x) *Qualiter relaxatur?* etc. Tenet communem sententiam de absolutione ab excommunicatione non reservata *ex c. Nuper*, etc. *de sentent. excommunicat.* Sed probationem ex illo capite dicit non esse efficacem, quantum ad vim consequentiæ, quia simpliciter non sequitur; conditor Canonis non reservat, ergo concessit. Non sequitur, inquam, per ipsa Jura, ex regula: *Quod non est concessum, videtur esse prohibitum*. Et clarum est rationem prædictam non tenere universaliter in materia jurisdictionis, neque ex natura rei, neque etiam de Jure, universaliter loquendo, quod requiritur ad vim consequentiæ; non ex natura rei, quia inferior nequit dispensare in lege superioris, ut Parochus in statuto Episcopali, aut Episcopus in lege Pontificia; neque consequenter potest propria auctoritate tollere effectum legis, aut pœnam, quæ ex lege est auctoritate propria; non sequitur eadem consequentia universaliter secundum Jura, ut patet de dispensasione legum, et irregularitatum, alias sequeretur quod Episcopus posset dispensare in gradibus prohibitis, verbi gratia, contrahendi matrimonium, eo ipso quod non sit prohibita dispensatio; sæpe enim in lege non fit expressa mentio concessionis, verbi gratia, *in cap. Dilectus*, etc. *de temporibus ordin.* expresse dicitur quod

Etiam n prohibi reservatur superior Glossa

Archiepiscopus non potuerit dispensare cum Episcopo, ut eodem die tres sacros Ordines conferret : *Quia hujusmodi dispensatio*, inquit Pontifex, *a Canone minime est permissa*, ubi glossa colligit non posse Episcopos dispensare in Jure ordinario, nisi in casibus sibi permissis.

44. Ante autem declarationem illam Pontificis non legitur prohibitio specialis facta in illo casu, aut reservatio expressa potestatis, præter illam solam, quæ ex vi legis, ut a potestate superiori emanavit, orta est. Simile est illud Tridentini *sess.* 7. *de Sacram. in genere, canon.* 13. ubi negatur posse Episcopos aut alios Prælatos Ecclesiæ habere potestatem mutandi aut innovandi Ritus communes Ecclesiæ,

Explicatur ratio Pontificis. Intelligitur de absolutione ab excommunicatione.

ministrandi Sacramenta. Videantur Doctores *in capitulo, et si Clerici*, etc. *de judiciis*, etc. cum glossa. Ratio ergo Pontificis *in c. Nuper, de sentent. excommun.* intelligenda est de absolutione ab excommunicatione, quia id conceditur vel supponitur concessum ex usu et praxi Ecclesiæ, cujus optima congruentia est illa, quam Doctor *infra* insinuat § *Comparando*, etc. de facilitate remissionis seu absolutionis ab excommunicatione : *ideo*, inquit, *facilius remittitur, quia gravissima est, et a pluribus excludit*, ob periculum itaque animarum, et quia non debet protrahi absolutio, quando reus satisfacit, et se disponit *cap. Qua fronte*, etc. *de appellat.* ideo ex intentione Ecclesiæ auferenda est; et hæc potestas ad Prælatos ordinarios emanat, non ex propria auctoritate, sed ex Ecclesiæ et Pontificis indulgentia. Diversam rationem ab hoc inducit potestas dispensandi in lege aut aliis pœnis. Ideoque non valet illud axioma : *Quidquid potest Papa in universali, Ecclesia, potest Episcopus in sua diœcesi, nisi prohibeatur*, etc. Fallit enim in pluribus, quia plura potest Pontifex circa irritationem aliquorum actuum, quod nequit Episcopus; plura impedimenta statuere et inhabilitates, quod nequit Episcopus. Item, statuere circa ministerium Sacramentorum plura, quæ nequit Episcopus. Idem patet in dispensationibus etiam.

SCHOLIUM.

Definit interdictum, ac dividit ponitque ejus causam efficientem et auferentem. Ponitur enim et aufertur quandoque a Jure, quandoque ab homine. Definit etiam ac dividit ponitque eodem modo causàs effectivas et destructivas suspensionis. Omnia sunt clara, et per expressa Jura, resoluta. Vide Summistas, v. *Interdictum*, et v. *Suspensio*.

Quinta (y) pœna est interdictum, 13.
quæ est arctatio a quibusdam actibus Ecclesiasticis exercendis, vel ab assistendo quibusdam talibus. Et licet ista pœna aliquando possit infligi loco, et non personæ, quandoque personæ, et non loco, quandoque utrique; et sicut infligitur, ita est servanda; tamen, ut est distincta pœna a cæteris, frequentius infligitur loco, et non personis, nisi dum in loco sunt, ut scilicet in tali loco non liceat celebrare solemniter divina, nec alios interesse.

Quid interdictum ? Interdictum aliud personale aliud locale, aliud mixtum.

Et ista pœna interdicti quandoque contrahitur a Jure, quandoque a judice. A Jure occurrit exemplum de receptantibus usurarios extraneos, *Extra de usurariis : Usurarum voraginem*, et est hodie *in* 6. *lib.* A judice propter causas innumeras; communius propter inobedientiam communem populi terræ. Relaxatur (z) per illum qui posuit interdictum; quandoque etiam relaxatur in certis casibus a Jure,

ut patet *Extra de sentent. excomm. cap. Alma mater Ecclesia,* et est hodie *in* 6. *lib.*

Suspensio quid sit? Est multiplex.

Sexta (a) pœna est suspensio, quæ est prohibitio ab aliquo alias conveniente, et hoc ad tempus; in hoc distinguitur ista pœna specialiter contra alias. Hæc (b) autem est multiplex, quia quædam est suspensio ab officio; quædam a beneficio; quædam ab ingressu Ecclesiæ; et ultra quandoque incurritur ipso Jure, ut habetur *Extra de sent. et re judic. Cum æterni,* et *Extra de sentent. excomm. Cum medicinalis.* Et etiam in suscipiendo Ordines ab Episcopo, qui renuntiat loco et dignitati tali, quia qui executionem non habet, executionem non confert; et ita si Ordinem confert, suscipiens tamen, executionem non habet, ideo est suspensus. De hoc 1. *quæst.* 7. *Daibertum,* et *Extra de ordinat. ab Episc. qui renunt. cap.* 1. *in gloss.* Similiter de ordinato scienter simoniace, ut dictum est supra; frequenter autem infligitur a judice nunc illa, nunc ista. Tollitur autem per relaxationem factam talis suspensionis ab eo qui eam tulit, vel a superiori ejus.

Ordinatus scienter simoniace, vel ab Episcopo qui renuntiavit, et suspensus.

COMMENTARIUS.

45. Quinta pœna. Interdictum definitur. Ejus effectus.

(y) *Quinta pœna est interdictum,* etc. Definit interdictum quod sit *arctatio a quibusdam actibus Ecclesiasticis exercendis, vel ab assistendo illis actibus.* Dicitur *artactio* seu *prohibitio,* seu *privatio,* quæ communis est omnibus pœnis. Dicitur *a quibusdam actibus Ecclesiasticis exercendis, vel ab assistendo,* etc. ut comprehendat usum tam activum quam passivum, quia utrumque modum aliquando includit hæc pœna, quoad laicos passivum, quoad clericos activum etiam. Dicit etiam *ab aliquibus actibus,* etc. quia quidam actus excipiuntur, ut conferre Baptismum et Chrisma, pœnitentiam, viaticum, prohibetur extrema unctio, sepultura, et juxta aliquos matrimonium, et Ordo, si conferendus sit laicis, et divina officia. Differt hæc pœna ab excommunicatione quoad actus, quibus privat, quod excommunicatio sit privatio eorum, ratione communionis. Interdictum vero privat directe usu illorum actuum, et per se quatenus res sacræ sunt, et independenter a communione membrorum, quam spectat excommunicatio. Differt a suspensione, quod hæc privat usu activo, et respective ad personas particulares, nempe Ecclesiasticas. Interdictum comprehendit utrumque usum, et etiam communiter, seu usum eorum, quæ communia sunt populo et clero.

Differentia ejus ab aliis.

Interdictum dividit in locale, personale et mixtum, si dirigatur ad locum erit locale; si ad personam, personale; utrumque potest esse generale et particulare, quorum differentia et natura ex forma interdicti colligi potest. Et quia de natura pœnæ est, ut non comprehendat nisi eos ad quos dirigitur, tunc spectanda est proprietas verborum, et quid importatur per subjectum, ad quod dirigitur pœna; nam si clerus interdicitur, non comprehenditur populus, neque si populus, comprehenditur clerus, neque etiam alii, qui non sunt membra populi, sed omnes et singulos illius corporis tantum comprehendit pœna. Circumstantia sententiæ, et materia spectanda est, ut verus sensus ejus comprehendatur, ut, v. g. si interdicatur clerus, quia ex usu Ecclesiastico sæpe hæc vox sumitur pro clero sæculari solo; aliquando etiam ut comprehendit regularem, dubium esse potest an in

46. Ejus divisio.

Comprehendit subjectum ad quod dirigitur.

An Regulares comprehendantur in clero quoad odiosa. odiosis appellatione cleri veniant Regulares, spectanda est forma sententiæ, et materia ut intelligatur, si sententia etiam ad regulares extendatur; nam quando in materia, seu causa non communicant, sic etiam in pœna non videntur comprehendi, nisi aliud forma sententiæ declaret. Non comprehendi autem in odiosis nomine cleri Regulares, docet Sylvester *Interdictum* 5. Sed in hoc regula generalis assignari nequit; spectanda enim est forma sententiæ, ut *cap. Si sententia, de sententia excommunicationis in* 6. ubi nomine cleri comprehenduntur Regulares. Sed casus ille ad totam communitatem oppidi spectabat, cujus onera sentire debebant; quando autem causa est particularis cleri secularis, tunc non videntur comprehendi Regulares nomine cleri, nisi alias ex sententia ipsa constet, vel certe in causa communicent.

47. Interdictum mixtum. Interdictum mixtum est, quando non solum locus interdicitur, sed etiam æque specialiter persona determinate vel indeterminate, vel communitas; aut certe quando primario persona interdicitur, ut Princeps, et locus ad quemcumque pervenerit; quod interdictum dicitur a quibusdam ambulatorium vel deambulatorium. Ejus mentio fit *in c. Non est vobis*, etc. *de sponsalibus, etc. Dilectis filiis*, etc. *de appellationibus*. Interdictum generale locale non includit interdictum generale personale, neque e contra, per se loquendo, quamvis a judice conjungi possint, patet *cap. Si sententia, allegato*. Interdictum particulare personale non infert interdictum particulare locale; at contra interdictum particulare locale infert particulare personale, nempe ejus qui dedit causam interdicto locali, qui simpliciter est interdictus ubique, donec satisfacienti

Dans causam locali relaxatur pœna, ex dicto capitulo, *si sententia*, etc. Idem dicas de interdicto generali locali inferre personale, quoad eos, comprehenditur pœna. qui causam interdicto dederunt, quia locus non interdicitur nisi ratione delicti personarum, quos pœna primario comprehendit ex suo motivo et causa; ubique enim dans causam subest pœnæ, nisi relaxetur.

(z) *Relaxatur per illum, qui posuit interdictum*, etc. Hic adducit etiam moderationem Bonifacii VIII. in causa interdicti, quæ habetur *cap. Alma mater*, etc. *de sentent. excomm. in* 6. Primo quantum ad Sacramentum Pœnitentiæ ministrandum tempore interdicti. Secundo, quantum ad officia divina et Missas celebrandas januis clausis, et submissa voce, non pulsatis campanis in loco interdicti. Tertio, de suspensione interdicti in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ et Pentecostes, et Assumptionis Beatissimæ Virginis, ut continetur in constitutione; et hoc est quod intendit Doctor de relaxatione interdicti in certis casibus. 48. Moderatio cap. Alma mater.

Pœna eorum, qui violant interdictum si clerici sunt, habetur *c. Is cui. de sent. excomm. in* 6. *et cap.* 1. *eod. et cap.* 1. *de sententia, et re judicata*, etc. Unde colligunt Doctores incurrere eos irregularitatem, si Missas, si officia divina celebrant cum solemnitate, exceptis casibus concessis, si ministrent Sacramenta, quæ prohibentur. Pœna violantium.

(a) *Sexta pœna est suspensio*, etc. Definit suspensionem, quod sit *prohibitio ab aliquo alias conveniente, et hoc ad tempus*, etc. non tollit ergo potestatem, sed usum ejus, *et hoc*, inquit, *ad tempus*, etc. Quibus verbis significat distinctionem hujus pœnæ ab aliis. Loquitur de suspensione, qua est mere pœna diversa ab aliis, nam ut fertur per modum censuræ, supponit contumaciam, et includitur in excommunicatione, tanquam pars in toto; neque habet tempus limitatum, cum dependeat 49. Sexta pœna suspensio definitur. Duplex acceptio suspensionis.

a conditione ponenda ex parte suspensi, nempe correctione aut emendatione; qua autem est mera pœna vindicativa, non imponitur, nisi quoad tempus. Idem docent Canonistæ, Innocent. *c.* 1. *de excessibus Prælatorum*, Abbas *in cap. Reprehensibilis*, etc. *et c. Sæpe*, etc. *de appellat.* Patet *ex c. Eos*, etc. *de tempor. ord. in* 6. *c. fin. eod. cap. Si quis ordinaverit*, etc. *de Simonia, c. Cum in cunctis*, etc. *de elect. c. cum Medicinalis*, etc. *de sentent. excom. in* 6. *c. Sacro*, etc. *de sentent. excomm. c.* 1. *de sentent. et re judicata in* 6. *c. fin. de offic. judic. delegati*, etc. *in* 6. *Clem. Multorum*, etc. *de hæreticis, Clem.* etc. *de vita et honestate clericorum.* Ex quibus patet hanc pœnam ut plurimum a Jure latam esse temporariam, nisi in casu contumaciæ et satisfactionis exhibendæ, qualis est illa, quæ fertur *cap. Quia sæpe*, etc. *de elect. in* 6. *et c. Præsenti*, etc. *de officio judicis ordin. cap. Exigit. et cap. Felicis*, etc. *de censibus in* 6.

Ut mere est pœna durat ad tempus.

50. Quod si suspensio perpetua feratur, potius habet rationem depositionis quam suspensionis; vel certe non plurimum, differt a depositione, vel ab aliis pœnis quæ perpetuæ sunt. Quod si quis velit cum aliis dari suspensionem perpetuam, tunc intelligendus est Doctor notasse differentiam, quæ ut plurimum convenit suspensioni, eique soli, quod in re morali sufficit; nam cæteræ pœnæ non limitant tempus ex natura sua, quia excommunicatio et interdictum manent, quamdiu causa eorum manet, et non tolluntur nisi per absolutionem seu relaxationem, posita satisfactione. Irregularitas, infamia, per sententiam, sunt etiam natura sua perpetuæ, sicut et depositio et degradatio, neque ex se desinunt, sed per dispensationem et restitutionem; suspensio autem temporaria ex natura sua definit, et finito tempore finitur etiam pœna, absque ulla sententia judicis, aut officio aut declaratione. Per hoc ergo recte statuit hæc differentia a Doctore in morali, nam cætera, quæ conveniunt suspensioni, conveniunt etiam in toto, vel in parte aliis pœnis, præter differentiam annotatam.

Perpetua non differt ab aliis.

Proprium suspensioni ut sit temporaria.

Expirat cum tempore.

51. (b) *Hæc autem multiplex est*, etc. Ab officio, beneficio, ab ingressu Ecclesiæ, ab executione Ordinis suscepti ab eo qui executionem dare non potuit, et idem de Ordine scienter suscepto a simoniaco. Non commemorat Doctor suspensionem ab Ordine, quia hæc includitur in suspensione ab officio absolute lata, quæ privat omni usu Ordinis, jurisdictionis et muneris Ecclesiastici, ut communis tradit, *cap. Cum dilectus*, etc. *de consuetud.* Panormitanus, *Clement. capientes, Caveant.* etc. *de sentent. excomunic. in* 6. *cap. ultim. de cleric. excommun. injuste*, suspensus ab officio, et idem de suspenso ab Ordine, exercens actum Ordinis fit irregularis, *cap. Cum æterni, de sententia, et re judicata in* 6. Hæc suspensio ab officio intelligitur ab Ordine et jurisdictione, non tamen a beneficio, ut glossa *in Clement. Capientes.* Patet ex praxi, quia sæpe fertur suspensio ab officio et beneficio simul, quæ additio esset superflua, si suspensio ab officio esset etiam a beneficio. Suspensus a beneficio non ideo est suspensus ab officio; glossa *in cap. Unitoniensis*, etc. *de elect.* Panormitan. *cap. Cum dilectus*, etc. *de consuetud.* Limitat Navarrus quando jurisdictio non competit solum ratione beneficii, *cap.* 27. *in Summa.* Suspensus a beneficio est suspensus a perceptione fructuum; quando simpliciter fertur suspensio, intelligitur major, id est, suspendi ab omnibus, quia nihil limitat, et oportet effectum suum habere determinatum, alias esset inefficax.

Ejus divisio.

Suspensu[s] ab offici[o] manet suspensu[s] ab Ordin[e].

Non includit suspensio[nem] a benefici[o].

Nec a benefici[o] suspensus est ab officio.

Limitatio.

Absolute lata comprehen[dit] omnia.

52. Suspensus ab Ordine. Suspensus ab Ordine minori est suspensus a majori, non e contra. Ostiens. *cap. Dilectus filius*, etc. *de tempor. ordin.* cum communi. Suspensus a minori non potest ascendere ad majores; suspensus a collatione minorum, nequit conferre majores; e contra si a majori conferendo tantum, potest etiam minores conferre. Abbas *in cap. final. de Apostat.* et alii.

Suspensus ab ingressu Ecclesiæ. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ nequit exercere in ea Ordinem; aut audire in ea divina. Joannes Andreas, Geminian. Anc. *in c. Is cui*, etc. *de sentent. excommunic. in* 6. nequit in ea sepeliri, aut in cœmeterio ejus, nisi pœnitens absolvatur, potest tamen omnia extra illam percipere Sacramenta. Plura circa hæc vide apud Doctores et Summistas.

SCHOLIUM.

Quinque pœnas ultimas, id est, infamiam, irregularitatem, excommunicationem, interdictum et suspensionem, non irritare collationem Ordinum. De degradatione si fiat circa Episcopum, id est dubium, juxta dicta dist. præced. n. 6. Si enim teneatur non esse Ordinem, consequenter dicendum collationem Ordinum ab Episcopo degradato, esse nullam. Hanc tamen non tenet Doctor, ut ibi notavi, quia multo magis est Ordo quam Ostiariatus et Lectoratus.

14. De (c) secundo articulo principali certum est de quinque pœnis ultimis, quod non prohibent a collatione, vel susceptione Ordinum de facto, ut probatur per Augustinum 1. *q.* 1. *Quod quidam;* et est ratio, quia cum illis pœnis potest stare et ratio ministri et suscipientis, et intentio, et alia necessaria hinc inde; de Jure autem prohibent, ita quod illicite attentetur contrarium, tamen si attentatur hoc, fit quod intenditur. Ratio autem istius negationis est, quia Ecclesiæ collata est potestas ordinandi sibi ministros, ut colligi potest ex Apostolo 1. *ad Thimoth. c.* 3. ubi describitur quales debent Diaconi ordinari. De prima autem pœna, scilicet degradatione, maxime si fiat circa Episcopum, dubium est utrum excludat conferre Ordines de facto; sed pro et contra habetur *quæst. præcedente, artic.* 2.

Ad argumenta. Ad primum concedi potest quantum ad quinque pœnas primas; sed si teneatur quantum ad sextam pœnam, quod Episcopus depositus simpliciter non est Episcopus, tunc quoad illum casum neganda est similitudo in consequentia, quia character Sacerdotii tolli non potest, nec per consequens Sacerdotium, sicut Episcopatus. 15. Ad arg. 1

Ad aliud, non sufficit intentio, nisi sit minister idoneus, qualis non est depositus secundum illam opinionem. Ad 2.

Ad tertium, non est simile, quia pœnitentia est Sacramentum generale, et ideo ab illo nullus excluditur, nec de facto, nec de Jure; alia Sacramenta, quæ includunt aliquid excellentiæ, bene possunt alicui negari propter delictum, hoc exigens. Ad 3.

Ad illud de hæresi verum est, quod non excludit de facto, sed de Jure excludit, si talis etiam non sit condemnatus. Si vero sit præcisus et condemnatus ab Ecclesia, non confert Ordines, si Episcopatus non sit Ordo, et possit simpliciter auferri, sicut haberent respondere illi, qui tenent Episcopatum non esse Ordinem, sed quam-

dam dignitatem additam super Ordines, quæ ad jurisdictionem magis spectat.

16. Ad rationem in opposit. Ad 1. Ad argumenta in oppositum. Ad primum, concedo quod simoniaci ordinatio est irrita quantum ad executionem, tamen Ordinem recipit, et ideo non indiget nisi ut ejus suspensio relaxetur.

Ad 2. Ad secundum, consequentia non tenet, quia ministro Ecclesiæ datum est, ut sit minister in conferendo, non in auferendo.

Ad 3. Ad tertium tangetur inferius, quomodo Ecclesia potest personas illegitimare, et sic inhabilitare, ne sint idoneæ ad contrahendum matrimonium; sed hîc, ex quo collatus est character, non est similis potestas ad auferendum illis. Et cum arguitur quod est illud magis secundum legem naturæ quam istud, verum est, ut matrimonium contractum sit ratum, sed non ut quæcumque personæ, nullo obstante impedimento, possint illud matrimonium contrahere. Magis enim est de lege naturæ, quod Deus illud quod imprimit naturæ, quod non repugnat peccato nec formaliter, nec tanquam causæ demeritoriæ, perpetuo remaneat in anima quam quod quicumque, et quæcumque sint habiles ad contrahendum matrimonium; et ideo inhabilitatio aliqua personarum ad istum actum, non est ita contra legem naturæ, sicut characterem alicui impressum deleri.

COMMENTARIUS.

53. Secundus articulus. Conclusio. (c) *De secundo articulo principali*, etc. Hæc conclusio est certa et de fide, quantum ad primum membrum, has pœnas non impedire, quin ordo valide conferatur; quod vero illicite talis suscipiat Ordinem nisi ignorantia excuset, certum est ex communi Theologorum eum peccare mortaliter, quia contra prohibitionem Ecclesiæ in re gravissima transgreditur, et sacrilege suscipit Sacramentum. Hoc ipsum patet ex rigore pœnæ et Canonum. Addit præterea Doctor dubium esse si Episcopus degradatus conferat valide Ordines ob controversiam, quam supra explicuimus *distinct. præced. quæst. unica, artic.* 1. ubi defendimus partem affirmativam, et alias de ministro Ordinis, explicando definitionem *art.* 2. Idem ipsum dixi de Episcopatu ac de aliis, excepta prima tonsura, quamvis aliqui etiam hanc valide conferri a degradato Episcopo existimant, quia non invenitur Ecclesia annullasse collationem ejus. Sed tenendo tonsuram non esse Ordinem, et potestatem ejus conferendæ ab Ecclesia esse, magis consequenter dicendum spectando rigorem Juris collationem esse omnino invalidam, quia degradatus amittit officium, et jurisdictionem eam conferendi. Quod si casus aliquis offerri possit, ubi talis tonsura ab Ecclesia non iteratur, dicendum est fieri validam per ratihabitionem, quæ retrotrahit actum, et non aliter ex vi primæ collationis a degradato. Dubium alias resolutum

Per hæc patet ad primum argumentum et secundum argumentum. Ad tertium patet ex littera. Ad quartum patet ex dictis ordinationem esse validam etiamsi fiat a præciso et condemnato Episcopo. Ad reliqua patet ex littera, et ex dictis in responsione ad ultimum sumit legem naturæ late ut comprehendit perfectionem ejus, sive naturalem, sive supernaturalem et modum agendi causæ primæ imprimentis characterem ut indelebilem, qui non subest corruptioni morali aut naturali causæ creatæ.

QUÆSTIO II.

An sexus muliebris aut ætas puerilis impediat suceptionem Ordinum?

D. Thom. *in addit. q.* 39. *art.* 1. *et* 2. *et hîc q.* 1. *art.* 2. D. Bonav. *art.* 2. *per totum* Richard. *art.* 3.*et* 4. *per totum.* Vasquez 3. *part. d.* 245. *c.* 2. *et disp.* 246. *cap.* 1. Bellarminus *l. de Sacram. Ordin cap.* Coccius *tom.* 2.

1. Argum. 1. Secundo quæro, an sexus muliebris aut ætas puerilis impediat susceptionem Ordinum? Quod non, ad Galat. 3. *In Christo Jesu non est servus, neque liber, non est masculus, neque fœmina;* ergo nulla differentia est inter fœminam et masculum in lege Christi, sicut nec circa servum et liberum; ergo illud Sacramentum legis Evangelicæ, quod potest masculus recipere, et fœmina, sicut servus et liber.

Argum. 2. Præterea 32. *dist. Presbyter* fit mentio de Presbytera, et 27. *q.* 1. Diaconissam non debere ordinari ante 40. annos.

Argum. 3. De ætate etiam puerili arguitur, quia non prohibet aliorum Sacramentorum susceptionem, ut Baptismi et Confirmationis. Et videtur potissime ad propositum esse de Confirmatione, quia illud Sacramentum datur ad digne confitendum fidem Christi; iste actus non potest competere nisi adulto, sicut nec actus ordinationis; ergo, etc.

2. Ratio opposit. Oppositum 23. distinctione, *Sacratas Deo fœminas vel monachas sacra vasa, vel sacratas pallas contingere, incensum circa altare ferre, perlatum est ad Apostolicam Sedem, quæ omnia reprehensione et vituperatione plena esse, nulli recte sapienti dubium est. Omne ministerium mulieris vituperio plenum est,*

Præterea 1. ad Corinth. 11. *Turpe est mulieri tonderi;* ergo et Ordinem recipere, quia tonsura concomitatur Ordinem aliquem, ut signum signatum. Præterea *de vita, et honest. cleric. cap. Si quis, et dist.* 23. *ibi,* habetur quod clerici non nutriant comam, sed tondeantur. Præterea de ætate puerili habetur in canon. dist. 77. *Subdiaconus non minus viginti annorum ordinetur.* cap. Prohibete, etc.

SCHOLIUM.

Pueros et ratione carentes inhoneste ordinari; pueros tamen rationis usum habentes licite ordinari minoribus, sed non sacris; utrisque tamen valide, etiamsi suscipiens usu rationis careat D. Thom. hîc quæst. 1. art. 1. quæst. 2. Bonavent. art 2. q. 2. Richard. art. 4. q. 2. Palud q. 3. Gabriel q. 1 q. 2. Sotus q. 1. art. 2. conc. 3. Sylvest. v. Ordo 4. q. 1. Durandum hîc q. 2. tenentem parvulos ante usum rationis incapaces esse ordinationis.

Hîc (a) breviter dico, quod excludi ab Ordine vel Ordinum susceptione, vel non posse suscipere Ordines, potest intelligi tripliciter, videlicet vel non posse debite et honeste; vel non posse licite, quia est contra præceptum; vel nullo modo posse etiam de facto, ita quod si attentetur fieri, nihil fiat. Primo modo puer, et non habens discretionem non potest recipere Ordines, quia non potest cum debita reverentia recipere talem gradum, qui confertur in Ordine. Secundo modo puer non potest recipere Ordinem sacrum, licet possit illo modo recipere Ordines inferiores. 3. Tripliciter potest quis excludi ab Ordinibus.

Primum probatur, quia susceptioni Ordinis sacri annexum est votum continentiæ, ut habetur *Extra;* sed puer, et non habens discretionem, non potest in istud votum tacite vel expresse. Secundum probatur, quia non invenitur prohibitio arcens pueros a susceptione Ordinum non sacrorum.

De ætate et qualit. a multis. et 28. dist. loquitur de habentibus usum rationis, ex cap. nullus, de temp. ord. 6. et ex Trid. sess. 23. c. 11.

De (b) tertio modo non posse, dico quod istud non invenitur in puero, et hoc respectu cujuscumque Ordinis, etiam sacri, quia potestas exequendi aliquem actum, vel gradus quo quis potest istum actum exercere, potest duratione præcedere actum illum, vel potentiam propinquam ad actum illum. Ordo non est nisi gradus disponens ad ministrandum in determinato gradu Ecclesiastico, ut dictum est *dist. præcedenti;* ergo ille potest competere, antequam solutis impedimentis sit in potentia propinqua ad exercendum illum actum; nec ibi requiritur consensus ad impressionem characteris, sicut nec in minoribus Ordinibus.

COMMENTARIUS

1. (a) *Hîc breviter dico,* etc. Distinguit triplicem modum suscipiendi Ordines. Primus est de susceptione cum debita reverentia et dispositione, hoc est, honeste et debite. Secundus modus est suscipiendi Ordines licite et secundum leges. Tertius modus suscipiendi valide et quoad effectum.

Prima conclusio. Secunda conclusio. Tertia conclusio.

Prima conclusio Doctoris est puerum primo modo ante usum rationis non posse suscipere Ordinem. Secunda neque Ordinem sacrum secundo modo, posse tamen Ordinem non sacrum. Tertia, posse Ordinem suscipere tertio modo.

Prima conclusio per se patet. Secunda quoad primam partem est communis, D. Bonavent. *in hac dist. art.* 2. *q.* 2. Richardi *art.* 4. *q.* 2. *ad* 3. Majoris *dist.* 24. *q.* 2. Paludan. *in hac dist. q.* 3. et aliorum. Ratio Doctoris est manifesta, quia votum continentiæ, quod est adjunctum Ordini sacro, neque tacite, neque expresse emitti potest ante usum rationis et libertatis, quia debet esse promissio facta Deo altero istorum modo, ab eo qui obligatur per proprium actum emissa. Vide Vasquem *disp.* 246. *c.* 3. *tom.* 3. *in* 3. *partem.* Aliqui tamen non improbabilem docent, si rationis compos ratam habeat ordinationem factam, et exerceat actum Ordinis, obligari ad continentiam, quia illa ratihabitio et exercitium important consensum in Ordinem susceptum cum onere adjuncto ex lege, sive divina illa sit, sive humana; quod maxime tenet, si in pubertate id contingat.

Infans ordinatus non tenetur ad continentiam.

Limitatio conclusionis.

Secunda pars conclusionis patet, quia Jure antiquo septennis potuit recipere primam tonsuram *cap. Nullus Episcopus, de tempore ordinandorum in* 6. deinceps etiam insigniri minoribus *cap. De iis,* etc. *dist.* 28.

(b) *De tertio modo non posse dico,* etc. Hîc statuit tertiam conclusionem, nempe parvulos posse ordinari valide ante usum rationis. Est communis. Aliqui tamen antiqui negarunt infantem esse capacem Ordinis apud D. Thomam loco citato in scholio, quos postmodum secutus est Durandus *in hac dist. q.* 2. Favet Petrus de Soto *lect. de sacramento Ordinis,* quantum ad Ordines majores tantum. Paludanus requirit consensum parentum, aut tutorum, sine quo etiam Baptismus collatus infanti esset nullus per eumdem quem supra de Baptismo parvulorum impugnavimus, S. Thomas et S. Bonaventura negant Episcopatum posse conferri infanti,

2. Infantes valide ordinari.

Sententia contraria Durandi. Aliorum sententia secunda. Tertia sententia excipit

Episcopatum.

quia in Episcopatu recipitur potestas in corpus mysticum, et cura pastoralis, ad quas exigitur consensus recipientis.

3. Probatio conclusionis contra primam et secundam.

Conclusio patet contra Durandum et Paludanum, ratione Doctoris, quia ad recipiendam potestatem Ordinis non requiritur, ut quis possit illum actum statim exercere, vel ut actus potestatis concomitetur per ipsam potestatem. Ordo enim est gradus disponens ad ministerium; ergo potest inesse et communicari gradus, antequam quis aptus sit exercere actum. Per similem rationem *cap. Majores, de Baptismo*, docet cum communi Pontifex infundi virtutes in Baptismo infantibus quoad habitum, licet non quoad usum ante ætatem adultam; similiter ergo potest esse potestas Ordinis in habitu, licet impediatur usus ejus pro statu infantili, quia in hoc nulla est ex parte rei repugnantia. Confirmatur etiam ita contingere quantum ad divinam institutionem, quia non requiritur consensus, ut patet in Ordinibus minoribus, in quibus etiam traditur potestas in ordine ad actum exercendum. Et probatur a posteriori *cap. de Clerico per saltum promoto*, etc. ubi Innocentius III. præcipit eum, qui Ordines minores suscepit ante annos discretionis, et postea ordinatus est Sacerdos, sine eo quod prius fuerit Diaconus; præcipit, inquam, ut ordinetur Diaconus, non præcipit, ut iterum conferantur ei Ordines minores; ergo supponit talem ordinationem fuisse validam ante annos discretionis.

Cap. Majores, de Baptismo.

Confirmatio. Innoc. III.

4. Secunda probatio. Non requiri consensum infantis.

Secundo, consensus infantis, neque ut materia, neque ut forma, neque ut conditio requiritur ad effectum ordinationis, loquendo etiam de consensu in se, aut in voluntate parentum; ergo valide ordinatur. Antecedens patet, quia materiam et formam clarum est non includere talem consensum, neque etiam ut conditio requiritur, quia in materia et forma Sacramenti non colligitur specialis dependentia ordinationis a tali consensu magis quam aliorum Sacramentorum. Sed infans est capax Baptismi, Eucharistiæ et Confirmationis independenter a consensu proprio aut parentum, ut communis tenet; ergo etiam ordinationis, et ut dictum est instantia de capacitate ad minores Ordines, probat non requiri talem consensum ad recipiendam potestatem characteris; ergo ex nullo capite requiritur. Idem dicendum est de Episcopatu, ut dictum est, quia etiam conferri potest per consecrationem ei, cui non confertur aliqua Ecclesia in titulum, quamvis per hoc non recipiat potestatem proximam in corpus mysticum. Præterea, potestas quam recipit Sacerdos ligandi et solvendi, est potestas remota, et per D. Thomam est dignitatis et non Ordinis. Si ergo conferri potest infanti, ita etiam potestas Episcopalis, quamvis esset solius dignitatis; nos autem superius diximus esse Ordinis, proinde eadem est ratio de ipsa et de aliis.

De Episcopatu idem dicendum.

Objicit Durandus absurdum esse infantem fieri Sacerdotem aut Episcopum. 5. Objectio.

Respondetur esse absurdum, id est, illicitum, non tamen absurdum, id est, invalide fieri. Solvitur.

Objicit secundo requiri consensum. Secunda objectio.

Respondetur ex dictis contrarium constare, ut patet de ordinatione in minoribus neque ergo ex ratione potestatis hujus, neque ex ratione potestatis in genere requiritur talis consensus, quando potestatis collatio fit per imperium, et independenter a voluntate recipientis. In adulto vero aliud dicendum est, quia universim requiritur consensus ejus præsens aut præteritus ad valorem cujuslibet Sacramenti, et hoc ex divina institutione, in genere quoad Sacramenta, quæ consistunt in usu, nam ex communi regula permittitur suo Solvitur.

arbitrio, cui non derogat institutio Sacramentorum.

SCHOLIUM.

Mulieres Jure divino esse Ordinis incapaces. D. Thom. hîc q. 2. art. 1. Bonavent. art. 2. q. 1. Sotus q. 1. art. 1. Et oppositum ut hæresim referunt PP. Ambros. in 1. Tim. 3. Epiphan. hær. 49. tribuit eam Peputianis, Quintillianis. August. hær. 27. Qui vero tenent minores esse ab Ecclesia tantum institutos, non negarent posse dari fœminis; de quo Vasquez 3. p. disp. 245. c. 2. et disp. 237. c. 2.

4. Istud (c) tamen non posse tertio modo, est in muliere; quod non est tenendum tanquam præcise per Ecclesiam determinatum, sed habetur hoc a Christo. Non enim Ecclesia præsumpsisset totum sexum muliebrem privasse sine culpa sua, actu, qui posset sibi licite competere, qui esset ordinatus ad salutem mulieris et aliorum in Ecclesia per eam, quia hoc esse videretur maximæ injustitiæ, non solum in toto sexu, sed etiam in paucis personis; nunc autem si de lege divina licite posset competere mulieri ordo Ecclesiasticus, posset esse ad salutem et earum et aliorum per eas. Et quod dicit Apostolus 1. ad Timoth. 2. *Docere mulierum non permitto,* intelligens de doctrina publica in Ecclesia, non est dictum Apostoli tanquam statuentis, sed *non permitto,* quia nec Christus permisit.

Cujus argumentum evidens accipitur, quia nec matrem suam posuit in aliquo gradu Ordinis in Ecclesia, cui nulla alia potuit vel non poterit in sanctitate æquiparari. Ratio autem naturalis huic dicto consonat, quam Apostolus innuit 1. *ad Corinth.* 14. Nam natura non permittit mulierem, saltem post lapsum, tenere gradum eminentem in specie humana, siquidem est dictum sibi in pœnam peccati sui Genes. 3. *Sub viri potestate eris.*

Contra hoc (d), ubi idem agens et passum ejusdem speciei, ibi est idem effectus; sed Episcopus est idem agens, et pono quod eodem modo intendat hîc et ibi vir et mulier, et anima viri et mulieris, passa ejusdem speciei; ergo si Episcopo aliquid agente, anima viri recipiet characterem, sequitur quod ipso idem agente circa mulierem, ipsa idem recipiet. 5. Vide inf. n. 43. q. artic. 1. opin. Ric.

Respondeo, major est vera de agente inducente formam, et agente naturali; sed si voluntarie agat et contingenter, non est verum quod idem agat, sed poterit non agere. Si autem non inducat, sed tantum facit quemdam actum ad quem alius inducat, qui voluntarie inducit in illud passum, in quo proponit inducere, major non est vera; et ita est in proposito. Et istud argumentum est bonum ad probandum quod minister nullum actum necessarium facit, ad quem necessario sequitur effectus Sacramenti, sed tantum contingenter, ut in pluribus ex pactione divina.

Ad argumenta. Ad primum dico, quod quantum ad gloriam consequendam et ad gratiam habendam, non est distinctio in lege Christi, inter fœminam et masculum, quia tantam gratiam habere, et tantam gloriam attingere potest illa, 6. Ad arg.

sicut iste; sed quantum ad gradum excellentem habendum in Ecclesia, bene decet esse distinctionem inter virum et mulierem in lege Christi, quia hoc consonat legi naturæ.

Ad 2. Presbyterissa dicitur vidua et devota matrona. Ad secundum, forte in Græcia uxor Presbyteri potest dici presbyterissa, ubi Sacerdotes utuntur licite matrimonio prius contracto. Sed apud nos Latinos, ubi castitas, non conjugalis, sed simpliciter est Ordini annexa, presbyterissa potest dici aliqua bona matrona vidua vel perfecta inter alias mulieres, vel forte in collegio illa quæ præest omnibus aliis, ut Abbatissa inter moniales; sed ista non habet per hoc gradum altiorem Ordinis, imo nec præeminentiam respectu alicujus viri. Consimiliter potest dici ad illud de Diaconissa, quod illa, cui competit ex ordinatione Abbatissæ, vel collegii legere homiliam in matutino, potest dici Diaconissa; sed ille non est actus alicujus Ordinis.

Ad aliud potest dici, ut dicit Gra-
Ad 3. tianus *dist.* 4. in istis moribus utentium in contrarium, nonnullæ leges abrogatæ sunt, ut postea probatur ibi per multa exempla, et maxime quando mores contrarii innituntur rationi novæ. Ita hîc. In primitiva Ecclesia pueri non erant statim instructi in his, quæ pertinent ad cultum vel officium divinum, et imo bene adulti erant in talibus satis rudes; nunc autem pueri statim in talibus erudiuntur et exercentur; et ideo sufficientius instructus est aliquis modo tredecim annorum in talibus actibus, quam tunc forte erat rusticus vigintiquinque annorum, et ideo non mirum, quod decreta illa de ætate servanda abrogata sunt. Et esto quod de Jure ad omnino debite sustinendum, deberent servari (quod non credo, tamen) nec simpliciter necessarium est necessitate præcepti illa observare, nec simpliciter necessarium necessitate facti, quin si hoc prætermisso, Ordo conferatur, vere suscipitur, et gradus determinatus ministrandi in Ecclesia confertur ab illo qui pro tempore isto, ex ore infantium et lactentium perficit laudem, cui sit laus in sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIUS.

(c) *Istud tamen non posse tertio modo*, etc. Kataphryges seu Montanistæ, Quintilliani, Pepusiani, qui iidem sunt apud Epiphan. *hæresi* 49. mulieres ordinabant in Diaconissas altaris, imo et in Sacerdotes, quod refert Augustinus *lib. de hæresi, cap.* 27. De Pepusianis, qui sic dicti sunt a pago, in quo nati dicuntur Montanus, Quintilla et Priscilla, Pseudoprophetissæ dicti sunt ab his Quintilliani et Priscilliani. Cataphrygæ a Phrygia, Artotyritæ a pane et caseo, quæ mysteriis adhibebant. 6. Hæresis Kataphrygum.

Conclusio fidei. Conclusio posita est de fide, unde Patres citati, quantum ad Ordinem Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus, tanquam ex fide eum tenent, contrarium pro hæresi damnantes; quod et universalis traditio Ecclesiæ docet, nunquam hanc potestatem explicans in Ordine ad mulieres. Quam recte probat Doctor ex Paulo 1. ad Timoth. 2. *Mulier in silentio dicat cum omni subjectione, docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum.* Mulierem esse incapacem Ordinis.

sed esse in silentio. Subdit rationem, quia nempe primatus ad virum spectat: *Adam enim*, inquit, *primus formatus, deinde Eva, et Adam non est seductus; mulier autem seducta in prævaricatione fuit*, etc.

7. Insinuat Apostolus duplicem rationem, unde mulier silere debeat in Ecclesia, quia subjecta viro est primum ex creatione, quia ei in adjutorium facta est; deinde in pœnam peccati, ut patet Genes. 3. *Sub potestate viri eris, et ipse dominabitur tui*. Augustinus. *lib.* 11. *de Gen. ad litteram, c.* 37. ex divina ergo institutione mulier subjecta est viro, ac proinde nequit esse capax gradus eminentis in Ecclesia, in quo præesset viro, aut publice doceret ex officio, ex quo loco etiam Epiphanius merito impugnat prædictam hæresim. Sic etiam alius locus, quem citat 1. *Cor.* 14. idem probat: *Mulieres in Ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit* (supple Genes. 3.), *si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*. Vide Ambrosium et Anselmum, quod supra dixit, *non permitto*, hîc dicit *non permittitur*, ut ostendat illud esse legis. Ex lege autem Sacerdos et Diaconus et Episcopus in Ecclesia docent ex officio; ergo cum hæc nequeant mulieres ex lege divina, sequitur nullo modo capaces esse hujus eminentiæ in Ecclesia, et qua præessent aliis, et qua docere possent et deberent ex lege.

Augustin.

3. Ratio, et congruitas. Duplex ratio hujus a Doctore assignata est congruentissima, quia sine injuria universus sexus non posset excludi ab hoc gradu, si esset ejus capax; et quia talis gradus in lege Evangelica collatus non fuit ulli mulieri, etiam sanctissimæ Matri, neque in lege naturæ, aut Mosaica potestas fuit sacrificandi in mulieribus.

Dicendum secundo, quod neque tonsuram clericalem potest Ecclesia conferre mulieri; quod est contra Paludanum et Almainum *in præsenti distinct. q.* 2. *et* 3. licet hæc tonsura sit ex institutione Ecclesiæ, et non sit Ordo, tamen est dispositio ad Ordinem, ac proinde ut talis est, debet fieri in subjecto capaci. Sicut ergo nequit Ecclesia exorcizare aut benedicere fontem vini, verbi gratia, tanquam materiam Baptismi, quia non est capax illius benedictionis disponentis ad Sacramentum, sic etiam neque potest dare tonsuram clericalem, quæ est dispositio præsupposita ex Ritu ad Ordines, nisi subjecto Ordinis capaci, quia dispositio prævia debet fieri circa subjectum capax formæ.

Sunt incapac tonsura clerical

(b) *Contra hoc ubi idem agens*, etc. Responsio hujus objectionis, et differentia inter agens voluntarium seu liberum et naturale, patet ex littera; quando dicit ad actionem ministri non necessario sequi effectum Sacramenti, excludit necessitatem naturalem et necessitatem inevitabilem, non necessitatem ex pacto, et suppositis requisitis ex parte subjecti. 9.

Ad primum argumentum patet responsio ex littera.

Ad secundum, nomenclatura illa ex Ordine quem assumebant mariti, patet ex Concilio Turonensi *canon.* 13. *et* 20. ex Altisiodorensi *canon.* 21. Gregorio *lib.* 4. *Dialogorum, c.* 22. In Ecclesia Latina post obitum virorum non licebat Diaconissæ, Subdiaconissæ, Presbyteræ, Episcopæ transire ad secundas nuptias, quia tenebantur voto castitatis, quando maritis licentiam dabant recipiendi Ordines, ut patet ex Altisiodorensi et ex Concilio Romano sub Gregorio. De his intelligit Petrus Lombardus, et post eum D. Thomas, verba Apostoli 1. *ad Timoth.* 3. *Mulieres similiter pudicas*, etc. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Œcumenius de Diaconissis, quarum usus fuit in Ecclesia. 10.

Quid Diaconis et Presbyt ræ?

Fuerunt autem alterius conditionis Dia-

11. conissæ, quæ præerant mulieribus, et serviebant in iis quæ ob honestatem non decebant Diaconos, de quibus agit Chrysostomus, et alii citati, Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 19. *et* 20. *canon.* 19. Nicen. *cap.* 11. Laodiceni, Ignatius *in epist. ad Antiochenos.* De his agit fusius noster Medina *lib.* 4. *de continentia sacrorum hominum*, Vasquez *disp.* 245. *cap.* 3. Quocumque modo sumatur Diaconissa nullam potestatem Ordinis habuit, ut patet ex dictis, aut habere potuit.

...ius usus ...aconissarum.

12. Ad tertium patet ex littera; de ætate et qualitate ordinandorum præter dicta, vide statutum Trident. *sess.* 23. *de reform. c.* 11. 12. 13. 14. etc. Hæc sufficiant de Sacramento Ordinis. Prolixius posset quis hærere in hac materia, sed nobis ex instituto præsenti ad declarationem litteræ Doctoris visum est non extendere tractatum, quia materia hæc passim apud Summistas, et casus ejus particulares legi possunt. Et qui plura appetit, legat Doctores citatos tam in scholiis quam in commentariis citatos, quia brevitas temporis, et sequentis materiæ abundantia nos vocant, etc.

DISTINCTIO XXVI.

(Textus Magistri Sententiarum).

De Sacramento conjugii.

A. Dubium 1. Genes. 2. 21. 23. 24. Matt. 19. Cum alia Sacramenta post peccatum et propter peccatum exordium sumpserint, matrimonii Sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum a Domino, non tamen ad *remedium,* sed ad *officium.* Refert enim Scriptura Genesis, in Adam misso sopore, atque una de costis ejus sumpta, et exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem, ad quem usum mulier facta esset, post extasim prophetice dixisse: *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.*

De institutione ejus et causa.

B. Hebr. 13. 4. Hugo lib. 2. de Sacram. p. 11. c. 3. Conjugii autem institutio duplex est. Una ante peccatum ad *officium* facta est in Paradiso, ubi esset *thorus immaculatus et nuptiæ honorabiles;* ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent; altera post peccatum ad *remedium* facta extra Paradisum, propter illicitum motum devitandum : Prima, ut natura multiplicaretur; secunda, ut natura exciperetur, et vitium cohiberetur. Nam et ante peccatum dixit Deus. *Crescite et* (Gen. 1. 28. Gen. 9. 1.) *multiplicamini;* et post peccatum, omnibus pene hominibus per diluvium consumptis. Quod vero ante peccatum institutum fuerit conjugium ad *officium,* post peccatum vero ad *remedium* concessum, Augustinus testatur dicens: « Quod sanis esset ad officium, ægrotis est ad remedium. » Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si non peccassent primi homines, sine carnis incentivo ac fervore libidinis ipsi ac successores eorum convenirent; et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset et remunerabilis. Quia vero propter peccatum lethalis concupiscentiæ lex membris nostris inhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehensibilis est et malus coitus, nisi excusetur per bona conjugii. (Super G... lib. 9. c... Ibid. c... 3. et 1... Rom. ... 15. 2...)

Unde secundum præceptum et secundum indulgentiam contractum sit conjugium.

C. Hugo lib. 4. Sente... tractat. ... conjugi... c. 1. ... Cor. 7. ... Prima institutio habuit *præceptum,* secunda *indulgentiam.* Didicimus enim ab Apostolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultum esse conjugium. Indulgentia vero, quia meliora,

non eligit, remedium habet, non præmium; a qua si quis declinaverit, meretur exitiale judicium. Genes. 1. Quod secundum indulgentiam conceditur voluntarium est, non necessarium, alioquin transgressor esset qui illud non faceret. Et potest sane intelligi, illud sub *præcepto* dictum hominibus primis ante peccatum: *Crescite et multiplicamini;* quo etiam post peccatum tenebantur, usquequo est facta Dubium 2. Genes. 9. multiplicatio, postquam secundum *indulgentiam* matrimonii contractus fuit. Ita etiam post diluvium, quo universum pene humanum genus deletum est, secundum *præceptum* dictum est filiis Noe: *Crescite et multiplicamini;* multiplicato vero homine secundum *indulgentiam* contractum est, non secundum imperium.

Quibus modis accipitur indulgentia.

D. Dubium 3. et 4. *Indulgentia* autem diversis modis accipitur, scilicet pro *concessione*, pro *remissione*, pro *permissione*. Et est *permissio* in novo Testamento de minoribus *bonis* et de minoribus *malis;* de minoribus *bonis* est conjugium, quod non meretur *palmam*, sed est in *remedium;* de minoribus *malis*, id est, de venialibus, est coitus, qui fit causa incontinentiæ. Illud, *conjugium,* id est, *indulgetur*, id est, conceditur; illud vero, id est, *coitus talis*, *permittitur,* id est, toleratur, ita quod non prohibetur.

Quod nuptiæ sint bonæ.

E. August. de hæresibus. c. 22. Damascenus lib. 100. Hæresum, c. 45. et 46. Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. «Ii nuptias omnino damnant ac pares fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt, nec recipiunt in suorum numero conjugio utentem marem vel fœminam». «Quod autem *res bona* sit conjugium, non modo ex eo probatur, quod Dominus legitur conjugium instituisse inter primos parentes, sed etiam quod in Cana Galileæ nuptiis interfuit Christus easque miraculo commendavit, aqua in vinum conversa; qui etiam postea virum dimittere uxorem prohibuit nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait: *Virgo non peccat, si nubat.* Constat igitur, rem bonam esse matrimonium», alioquin non esset Sacramentum; Sacramentum enim sacrum signum est.

Hugo 4. Sent. c. 3. Genes. 2. 24. Joan. 2. 2. Matt. 5. 32. 19. 9. 1. Cor. 7. 36.

Cujus rei Sacramentum sit conjugium.

F. Ephes. 5. 31. 32. Genes. 2. Cum igitur conjugium Sacramentum sit, et sacrum signum est et sacræ rei, scilicet conjunctionis Christi et Ecclesiæ, sicut ait Apostolus: Scriptum est, inquit: *Relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Ut enim inter conjuges conjunctio est secundum *consensum animorum*, et secundum *permixtionem corporum,* sic Ecclesia Christo copulatur *voluntate* et *natura,* quia idem vult cum eo, et ipse formam assumpsit de natura hominis. Copulata est igitur sponsa sponso *spiritualiter* et *corporaliter,* id est, *charitate* ac *conformitate naturæ.* Hujus utriusque copulæ figura est in conjugio; *consensus* enim conjugum copulam

spiritualem Christi et Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat; *commixtio* vero *sexuum*, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud: mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum.

G. Quoad sententiam accedunt verba ejus lib. 5. contra Jul. c. 10. et 27. q. 2. cap. Non est. In epist. 90. in resp. ad a. 4. ad Rustic. Narb. epist. et ib. cap. Cum societas. In soliloquiis, tit. 1. c. 10. sententialiter, ubi dicitur, sine contactu corporum uxor haberi non potest. Ephes. 5.

Inde est, quod quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Augustinus: « Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus ». Item Leo Papa: « Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum *non habeat* in se Christi et Ecclesiæ Sacramentum; non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium». Item Augustinus: « Non est perfectum conjugium sine commixtione sexuum ». Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, ut dicat, sine carnali copula non posse contrahi matrimonium, et inter Mariam et Joseph non fuisse conjugium, vel non fuisse perfectum; quod nefas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atque perfectius, quanto a carnali opere immunius. Sed superius posita ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non est permixtio sexuum; sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam et plenam tenet figuram conjunctionis Christi et Ecclesiæ. Figurat enim illam unionem Christi et Ecclesiæ, quæ est in *charitate*, sed non illam, quæ est in *naturæ conformitate*. Est ergo et in illo matrimonio typus conjunctionis Christi et Ecclesiæ, sed illius tantum, qua Ecclesia Christi charitate unitur, non illius, qua per susceptionem carnis capiti membra uniuntur; nec ideo tamen minus *sanctum* est conjugium, quia, ut ait Augustinus: « In nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti quam fœcunditas ventris ». Est etiam conjugium signum spiritualis conjunctionis et dilectionis animorum, qua inter se conjuges uniri debent. Unde Apostolus ait: *Viri, diligite uxores vestras, ut corpora vestra.*

Lib. de bono conjugali, cap. 18. Ephes. 5. 25.

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum matrimonium fuerit immediate institutum a Deo?

D. Thom. *in suppl. q.* 2. *art.* 2. *et hîc quæst.* 2. *art.* 2. D. Bonav. *art.* 1. *q.* 2. Richard. *art.* 1. *quæst.* 3. Durand. *quæst.* 3. Palud. *quæst.* 4. Bellarm. *lib.* 3. *de Matr. cap.* 2. *et* 3. Castro *v. Matrim.* Sanchius *lib.* 2. *de Matr. d.* 4. *et* 9. Patres citandi *Schol.* 5. Coccius *in thesauro tom.* 2. *lib.* 9. *art.* 1.

Circa istam vigesimam sextam distinctionem, quæro utrum matrimonium fuerit immediate institutum a Deo? Quod non, Gen. 2. ait Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis.* Et sequitur: *Quamobrem relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ;* ubi dicit glossa, quod tunc in- 1. Argum. 1

Matth. 19. stitutum fuit Sacramentum Matrimonii, et Salvator allegat hoc in Evangelio; ergo Adam instituit illud, et per consequens non immediate fuit a Deo institutum.

Argum. 2. Præterea, circa institutum a Deo nullus inferior Deo potest aliquid immutare; sed Ecclesia immutat aliquid circa matrimonium, quia aliquas personas, quæ alias essent legitimæ ad contrahendum, illegitimat; ergo.

Ratio opposit. Matth. 19. Contra, Matth. 19. ait Christus Pharisæis : *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et fœminam fecit eos;* et sequitur, *quod Deus conjunxit, homo non separet.*

SCHOLIUM.

Ponit quinque conclusiones, quarum prima est, marem et fœminam indissolubiliter jungi ad procreandam prolem, religioseque educandam, est honestum. Probat quatuor rationibus. Docet tamen actum hunc non esse essentialiter bonum nec malum, sed utroque modo posse fieri, et ponit circumstantias bonæ procreationis. Prima est finis. Secunda, determinatarum personarum. Tertia, perpetuitas vinculi. De objecto et circumstantiis bonitatis moralis agit Doctor, 2. d. 7. § *Ad solutionem*, et d. 40. et quodl. 18. § *de primo.* Quod ait hîc, num. 4. nullum actum esse de se bonum, nisi amare Deum, nec de se malum, nisi odium Dei, sumit valde stricte actum de se bonum, pro eo cujus objectum est bonum simpliciter necessarium et perfectissime conveniens; et hoc sensu fides et spes non habent actus de se bonos, quia objecta harum, ut distinguuntur ab objecto amoris, aliquid includunt, quod non est simpliciter necessarium, scilicet revelationem et beatitudinem formalem.

5. Conclus. 1. Ad (a) solutionem quæstionum tractandarum de matrimonio, sunt hîc quædam necessaria præmittenda ;et sit hæc prima (b) conclusio principalis : Ad procreandam prolem debite educandam, marem et fœminam vinculo indissolubili sibi mutuo copulari et obligari, honestum est. Secunda conclusio est, Conclus. 2. marem et fœminam potestatem suorum corporum sibi mutuo tradere pro usu perpetuo ad procreandam prolem debite educandam, honestum est. Tertia conclusio, Conclus. 3. istam donationem mutuam a Deo institui et approbari, congruum est. Quarta conclusio, isti contractui donationis mutuæ aliquod Sacramentum annecti, congruum est, et ita factum est. Conclus. 4. Quinta, in matrimonio necessarium est plura distincta concurrere, et quæ? Conclus. 5.

Ad (c) probationem primæ conclusionis sit hæc prima conclusio prævia : Hominem velle procreare prolem in specie humana, est actus recte circumstantionabilis, hoc probatur, quia non est actus de se malus, ut non possit recte circumstantionari, sicut est dare alienum. Probatur, tum quia non magis secundum naturalem inclinationem est, quod alia animalia conservent suam speciem quam homo suam; imo tanto magis ipse, quanto ista species est perfectior. Non autem potest salvari regulariter in isto statu mortalitatis, nisi per propagationem. Tum quia si homo esset immortalis, adhuc secundum rectam inclinationem naturæ, competeret sibi communicare perfectionem suam, eo modo quo esset sibi possibile; hoc autem est propagando. Tum tertio ex creditis, quia de illicito non datur præceptum; sed *Genes.* 1. *et* 9. datur præceptum de propagatione : *Cre-*

scite et multiplicamini. Tum quarto, quia honestum est agere ad reparationem ruinæ Angelicæ, et restaurationem illius supernæ civitatis Jerusalem, secundum prædestinationem divinam; sed electi prædestinati ad reparandum ruinam illam, non producuntur communiter in *esse,* nisi per propagationem; ergo.

Et (d) sic patet, quod iste actus non est de se malus, sed nec de se est sufficienter bonus bonitate morali, quia nullus actus est sufficienter bonus moraliter, ex ratione agentis vel objecti, nisi amare Deum, quod non potest esse contra rectam rationem, imo necessario est secundum rectam rationem, quod talis actus tendat in tale objectum; hoc autem est, quia objectum est finis ultimus secundum se volendus, et a quolibet ordinato ad finem illo modo quo potest finem amare. Sed procreare prolem, patet quod non est finis ultimus, sed aliquid ordinatum vel ordinabile ad finem, et per consequens potest homo recte et non recte ordinare illud in finem; ergo est actus circumstantionabilis rectis circumstantiis.

3. Quia charitas non agit perperam. 1. Cor. 13.

Præterea (e) probatur utrumque simul, quia ille actus est de se malus, cujus objecto repugnat esse bonum, sive cujus objectum repugnat actui, et actus agenti; et per oppositum, ille est de se bonus, cujus objectum est simpliciter bonum necessarium, et perfectissime conveniens agenti. Sed neutrum istorum convenit huic actui, quia ejus objectum non est bonum ultimum, nec repugnat sibi esse bonum; ergo de se nec malus, nec perfecte bonus moraliter, quia nullus actus est perfecte bonus ex genere tantum, sive ex solo objecto, nisi amare Deum; nec malus ex genere, sive ex solo objecto, nisi odire Deum, et neutrum actum oportet specificare. Nec est circumstantionabilis, quia ex genere habet iste actus, qui est amare Deum, quod sit bonus, et odire, quod sit malus. Unde loquendo de amore amicitiæ, Deus non potest nimis amari, nec aliquis potest Deum bene odire.

4. Procreare prolem de se nec bonus actus, nec malus.

Vide Sc 2. d. 7. 11. et d. et quod 18. De prim

Prim. circun stanti actus morali finis

Hæc (f) est ergo prima conclusio in probando primam conclusionem principalem, quod velle procreare prolem est actus circumstantionabilis rectis circumstantiis. Secunda (h) conclusio sit hæc: Prima circumstantia requisita ad bonitatem moris istius actus, est circumstantia finis, sicut universaliter est in moralibus; et est ista, velle procreare prolem religiose educandam ad ampliandum cultum divinum. Hoc probatur per rationem, quia perfecta operatio humana est finis hominis. 1. *Ethic.* ad finem autem debent alia ordinari; ergo ad hunc finem debet quilibet velle prolem. Ista probatur ex creditis, quia quilibet debet sic diligere proximum ex charitate, sicut seipsum, id est, ad idem. Sed quilibet debet diligere se ad honestam conversationem et divinum cultum; ergo et proximum suum, et maxime prolem, cui specialiter tenetur. Confirmatur per Augustinum 9. *super Genes.* dicentem: *Bonum prolis dicitur non ipsa proles, sed spes, et desiderium quo proles quæritur, ut religiose educatur vel informetur.*

Cap. 1. et inde

5. Secunda circumstantia. Vaga commixtio est contra bonum prolis, familiæ, et civitatis.

Sequitur (h) secunda circumstantia, quæ est, quod iste actus debet esse determinatarum personarum, maris scilicet et fœminæ; non quod esse maris et fœminæ sit circumstantia, sed includitur necessario in actu, qui est procreare prolem; sed determinatarum dico esse circumstantia ex parte causarum agentium. Nam vaga conjunctio est contra bonum prolis, quod est finis hîc intentus, contra bonum familiæ, et contra bonum civitatis.

Primum probatur, quia proles non religiose educaretur, tum ex parte parentum, quia non haberent determinatam notitiam suæ prolis, saltem pater, et ita non esset sollicitus suæ proli debitam impendere disciplinam; nec e converso proles patri debitam reverentiam et timorem filialem, propter quem timorem filius magis obedit patri, et magis ab eo diciplinam recipit quam ab alio.

Bonum familiæ in quo consistit? Cap. 12.

Secundum probatur, quia bonum familiæ consistit in aliqua firma adhæsione principalium personarum familiæ, alias esset bonum vagum; et propter hoc, dicit Philosophus 8. *Ethic.* quod homo naturaliter est animal conjugale et domesticum. Nec etiam aliquæ personæ diligentiam adhiberent circa necessaria sibi mutuo et proli; ergo.

6. Tertium probatur, quia amicitia civium ut plurimum est ex determinata propinquitate in certo gradu. Sed ibi nulla esset propinquitas nova certa, quæ esset causa amicitiæ. Ideo propter ista recte reprehendit Aristoteles politiam Socratis 3. *Pol.* quia pro statu naturæ lapsæ, multo melior est illa quam ipse ordinat; et pro omni statu fuisset contra rectam rationem vaga conjunctio maris cum fœmina.

Ista etiam circumstantia satis patet ex creditis per Scripturam sacram, nam Genes. 2. dicitur: *Erunt duo in carne una;* et Christus idem dicit *Matth.* 19. et Apostolus 1. Corinth. 7. *Unusquisque suam uxorem habeat propter vitandam fornicationem.* Et esto quod ista determinatio non probaretur per rationem naturalem esse simpliciter necessariam, ita quod ejus oppositum repugnat manifeste rationi naturali, saltem hæc affirmativa satis patet secundum rationem naturalem, scilicet quod *honestum est personas sibi invicem esse determinatas ad actum istum.*

Sequitur alia circumstantia, scilicet quod *personas istas sibi invicem ad istum finem vinculo indissolubili obligari, honestum est.* Hoc probatur ex præcedenti, quia si determinatio ad commorandum, et mutuo serviendum, valet ad debitam prolis educationem, et ad bonum familiæ et civitatis, multo magis ad hoc valet perpetua adhæsio determinatarum personarum ad invicem; non autem perpetuo adhærerent sibi propter multas occasiones et displicentias occurrentes, nisi ad talem adhæsionem essent sibi invicem vinculo indissolubili obligatæ. 7. Tertia circumstantia. Indissolubilitas vinculi ad procreandam prolem est honesta.

Et esto quod non posset probari ista conclusio (quæ principalis est in isto articulo) esse simpliciter necessaria ex ratione naturali evidenter, probatur tamen sicut proposita est, primo quod marem et

fœminam sic obligari ad talem finem, est honestum et rationi naturali consonum.

Dupliciter aliquid est de lege naturæ.

Et ex hoc patet solutio cujusdam quæstionis, an talis obligatio sit de lege naturæ, quia (sicut dictum est *supra dist.* 17.) propriissime de lege naturæ est principium practicum per se notum, et conclusio demonstrative descendens ex tali principio; secundario autem de lege naturæ est verum evidenter consonum talibus principiis et conclusionibus, licet non necessario sequens; et hoc modo marem et fœminam obligari ad finem prædictum est de lege naturæ, ut patet ex dictis.

COMMENTARIUS.

Auctores qui tractant de matrimonio.

In hac distinctione incipit tractatus de Sacramento matrimonii,et extenditur usque ad distinctionem trigesimam secundam inclusive; quem ordinem sequuntur Sententiarii. De eadem materia agitur *lib.* 4. *Decretalium, et* 6. *sub titulo de spons. et matrimon. in Decreto*, *causa* 23. Summistæ *verb. Matrimonium. v. Sponsalia.* Plures Doctores disserunt in particularibus tractatibus. Thomas Sanchez præ reliquis copiose tribus tomis, in quibus diffuse examinat difficultates omnes, quæ ex natura contractus, promissionis, Sacramenti, obligationis mutuæ spectant ad hanc materiam. Nos sequentes litteram Doctoris explicabimus ea quæ ad substantiam matrimonii pertinent, et impedimenta. Subinde incidenter dubia resolventur, prout ipse textus occasionem dabit, reliqua remittendo ad alios, qui in specie plura tradunt, casus proponentes, qui ex natura contractus aliquo modo huc pertinent.

1. (a) *Ad solutionem quæstionum tractandarum*, etc. In quæstione præsenti Doctor subjicit fundamentum totius materiæ, explicans matrimonium in ratione contractus, et in ratione Sacramenti, qualificans contractum ex substantia, ex fine, ex institutione legislatoris, quantum ad officium naturæ, ex institutione ejusdem in ratione Sacramenti, ac proinde subjicit quatuor conclusiones; quarum tres primæ agunt de ipso, qua est contractus legitimus, ultima vero, qua est Sacramentum.

Ut ergo has conclusiones ordine suo prosequamur, illud præmittendum, hunc contractum vocari matrimonium magis quam patrimonium, pluribus de causis. Primo, ut mater efficiatur mulier nubens; S. Augustinus *lib.* 19.*contra Faustum c.*16. Secundo, quia matris in procreandis filiis magis apparet officium, ratione laboris, educationis, lactationis in tenera ætate, et nutritionis in utero. Nomen autem patrimonii ad bona externa spectat, in quibus magis apparet officium viri. Tertio, quod in generatione filiorum certior sit mater quam pater, *cap. Ex literis*, etc. *de conversione infidelium.* Hinc Covarr. *epitom. in* 4. *decret. part.* 2. *cap.* 1. asserit Jurisconsultos filios, servos aut liberos, non ex patre, sed ex matre dijudicare. Unde illud vulgare : *Partus sequitur ventrem;* et tenet glossa *cap.* 1. *de conjug. serv. l. Et servorum, ff. de stat. hom.*Dicitur etiam hic contractus connubium a velamine, quo teguntur conjuges cum benedictionem recipiunt, quasi a nube, qua teguntur, cœlum, ut Isidorus *lib.* 9. *orig. cap. de conjugiis*, vel ob pudorem, ut annotavit Ambrosius *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 9. cui favent verba Achimelech ad Saram uxorem Abraham dantis ei velum, quo se obtegeret, *Genes.* 20. vel ut solis maritis se obnoxias sciant, 30.*quæst.* 5.Dicitur præterea conjugium a communi jugo, quod in vitæ societate et indissolubili communione ferre debent.

2. Nomenc[latura], seu ra[tio] nomini[s].

Dicit[ur] connub[ium] a velam[ine].

3. Hæretici damnantes nuptias. Matrimonium, et nuptias plures antiqui hæretici damnabant tanquam illicita. Saturninus apud Irenæum *lib.* 1. *contra hæres. cap.* 12. docuit nubere et generare a Satana esse. Item Marcion, ut Tertullianus *lib.* 1. *contra eumdem*, Clemens Alex. *l.* 3. *Stromat.* Hieronym. *contra Jovinianum*, *lib* 1. *circa initium.* Idem Tatianus, ut patet ex Irenæo *lib.* 1. *cap.* 3. Epiphan. *hæres.* 46. Theodoreto Adamiano *apud August. hæres.* 31. Hierarax *apud Epiphan. hær.* 67. Apostolici, ut refert Augustinus *hær.* 4. Priscillianus *apud Leonem Papam epist.* 93. Eustathius *apud Concilium Gangrense, et Socrat. lib.* 2. *Inst. c.* 33. Manichæi etiam damnant nuptias, ut patet ex Augustino et Theodoreto. Idem error refertur plurium aliorum, ut Bogomili; ita Euthymius *Pan.* 2. *parte.* Fuit Albigentium *apud Anton. part.* 4. *tit.* 11. *cap.* 7. § 5.

4. Veritas fidei. Contra hos omnes militat prima, secunda et tertia conclusio Doctoris cum suis probationibus; et veritas fidei definita in Concil. Gangrensi *can.* 1. 9. 10. *et* 14. in Bracharensi I. *can.* 11. Toletan. I. *in confessione fidei, can.* 50. *Apostolorum.* Clem. Roman. *lib.* 6. *c.* 8. *et c.* 28. Ignatius *in epistola ad Philip.* Justin. *orat. ad Antoninum pium*, Irenæus *lib.* 1. *cap.* 30. Patres Græci. Clemens Alexand. *lib.* 3. *et* 4. *Stromatum*, Athan. *serm. contra omnes hæret. et epistola ad Annum Monachum*, Cyrillus Hierosolymitanus *cateches.* 4. Basilius *de vera Virginitate*, Epiphanius *locis citatis*, Nazianzenus *orat.* 11. *in laudem Gorgoniæ sororis, et orat.* 31. in illud: *Cum consummasset Jesus hos sermones*, etc. Origen. *homil.* 11. *in Exod. lib.* 8. *in epistolam ad Romanos*, Nyssen. *lib. de Virginitate, cap.* 8. Chysostomus *in cap.* 5. *ad Ephes. in secundam epistolam ad Titum, homil.* 2. *in Psalm.* 43. Cyrillus Alexandrin. *in Joan. c.* 22. Theod. *locis citatis, et in epitome Decretorum divinorum, cap. de Matrimonio*, Justinus Imper. *Authent.* 22. *de nuptiis.*

Item Martialis Papa *epistola ad Tolosanos, cap.* 9. Innocentius I. *epistola* 22. 5. Pontifices Romani. Leo I. *epist.* 93. *cap.* 7. *epist.* 92. *cap.* 4. Gregor. Magn. *homil.* 36 *in Evangel. et in* 4. *Psalmum pœnitentialem*, Gregorius VII. *lib.* 1. *epist.* 48. Lucius III. *cap. Ad abolendam*, etc. *de hæreticis;* alii Pontifices *titulo de sponsalibus et matrimonio.* Præterea Florentin. *in Decreto unionis septimum Sacramentum*, etc. Tridentin. *sess.* 24. *in doctrina de hoc Sacramento*, eamdem veritatem docet et supponit in Canonibus fidei.

Neque secus Patres Latini eamdem tradunt. Patres Latini. Tertull. *lib.* 1. *adversus Marcionem, c.* 29. *de anima, c.* 21. *et* 27. *contra Valentinianos, cap.* 30. Cyprianus *de disciplina et bono*, Lactant. *in epitome divinarum Instit. c.* 8. Ambros. *lib.* 6. *in Lucam, cap.* 8. *in cap.* 5. *epistolæ ad Ephes.* Hieronymus *ad c.* 19. *Matth. et loco citato*, Augustin. *in toto lib. de nupt. concupiscent.* cæterique Patres et Doctores Catholici. Argumentum ex Scriptura subjicimus *conclus.* 3.

(b) *Prima conclusio principalis : Ad procreandam prolem debite educandam,* 6. Prima conclusio principalis. *marem et fœminam vinculo indissolubili sibi mutuo copulari et obligari, honestum est*, etc. Hanc conclusionem optime probat Doctor per duas alias, quarum prima est de actu quoad substantiam; secunda vero de actu quoad circumstantias. Quoniam actus ex substantia seu objecto malus nequit per ullas circumstantias reddi bonus, ideo primo probat hunc actum contractus non esse malum ex se, aut objecto, ac proinde esse circumstantionabilem in genere moris, ut sit complete bonus; subjungit ergo sequentem :

7. Contractum non esse malum ex objecto.

(c) *Ad probationem primæ conclusionis sit hæc prima conclusio prævia : hominem velle procreare prolem in specie humana est actus recte circumstantionabilis*, 1. etc. Probat primo, quia non est de se malus, ita ut non possit circumstantionari, sicut est dare alienum, quia hoc est ex objecto malum et contra justitiam, non ita contractus mutuus matrimonii, quia utraque conjux habet potestatem sui corporis, et transferre potest per contractum in alterum, in quo contractu servatur medium justitiæ, tam in reipsa quam secundum rectam rationem; velle ergo procreare prolem interveniente hoc contractu legitimo, non est contra justitiam, sicut est dare alienum contra justitiam. Vel aliter intelligi potest ratio absolute et universaliter, nempe sic velle non esse contra ullam legem aut malum ex objecto, sicut est malum dare alienum, nempe ex objecto, quod est contra justitiam.

Non esse contra justitiam.

Antecedens est manifestum, quia velle procreare prolem non est contra justitiam, ut dictum est ; non est contra temperantiam, quia licet interveniat concupiscentia seu delectatio, concomitanter se habet, et per accidens, ex infirmitate naturæ pro hoc statu, quæ delectatio non vitiat actum, quia alioquin nec liceret bibere, comedere, videre aut exercere aliquem actum, ad quem sequeretur talis delectatio, aut concomitanter se haberet quantum ad intentionem operantis; aut in universum exercere actus secundum affectum commodi, quod omnino est falsum et contra rationem rectam formatum ex principiis naturalibus et creditis.

Non esse contra temperantiam.

8. Passio quænam fugienda.

Deinde affectus passionis in tantum est ex lege fugiendus aut temperandus, quatenus inducit in peccatum ; affectus enim ille de se est necessarius, neque potest esse subjectum legis aut prohibitionis, nisi ut voluntarius in sua causa, aut per consensum sequentem. Sed in proposito sicut velle procreare prolem et propagare speciem, non est malum aut vetitum, ita etiam neque delectatio, quatenus in hoc sistit ; potest esse vetita, sicut neque delectatio ex cibo est vetita lege temperantiæ, inquantum ordinatam intentionem conservandi vitam propriam per alimentum necessarium concomitatur aut sequitur ; ergo sic eam velle, aut permittere, non est contra temperantiam. Deinde, non est contra Religionem, quia hic est finis procreandi prolem, ut educetur in cultum Dei multiplicandum ; medium autem ordinatum ad finem, maxime quod in re necessarium est et unicum, non repugnat fini, a quo sumit speciem ; ergo universaliter vera est ratio Doctoris, quia ille actus intantum esset malus, inquantum repugnaret alicui legi hujus aut illius virtutis in specie. Non repugnat justitiæ, temperantiæ, aut Religioni, minus autem repugnat aliis ; ergo est actus circumstantionabilis, et non prohibitus.

Non es[se] contra Religion[em] contract[um].

Secunda ratio Doctoris est ex inclinatione naturali, quam cætera viventia habent ad propagationem suæ speciei, et quæ indita est homini, qui sicut est in specie perfectiori, ita etiam magis eidem convenit velle propagationem ejus modo ordinato ; quæ propagatio in statu mortalitatis nequit regulariter haberi, nisi per marem et fœminam. Si etiam esset homo in statu immortalitatis, id est, innocentiæ, conveniret sibi velle propagationem suæ speciei modo sibi possibili, id est, per concursum maris et fœminæ, aliter enim non est possibilis ei propagatio. Hæc ratio est etiam manifesta, Philosophus 2. *de anima*, *c.* 8. naturalissimum opus viventium dicit esse generare sibi simile. *Ethic c.* 12. Hominem magis esse conjugalem, quam politicum, quia vehementius inclinatur

9. Secun[da] probat[ur]. Inclina[tio] natura[lis] ad pro[pa]gatione[m].

Philoso[phus].

ad illam vitæ consuetudinem, quæ est inter conjuges, quam ad eam, quæ est inter cives, et 2. *Œconomiæ, cap.* 2. dicit matrimonium, a Deo approbari.

10. Præterea, sicut Deus, et natura nihil superflue agunt, ita etiam neque virtutem aut appetitum rebus communicant nisi propter operationem et perfectionem tam propriam quam universi. Sed differentia sexus et virtus generandi indita est a Deo homini, et appetitus propagandi; ergo ordinatus usus eorum est secundum naturam hominis, et bonum universi, et finem intentum a Deo et natura. Patet consequentia, quia perfectionis est in rebus habere virtutem agendi sibi simile, et propagandi suam speciem; virtus enim activa est perfectio simpliciter, quæ invenitur formaliter in causa prima, et inquantum causa inferior magis communicat in hac virtute, et excedit cæteras, tam in perfectione effectus quam in modo agendi. Excedit etiam easdem in entitate, quia perfectio virtutis et actionis redundat in causam: *actio enim sequitur esse;* et a posteriori hinc Philosophi colligunt perfectionem creatoris et creationis, ut est ens in perfectione primum et simpliciter; colligunt, inquam, per viam motus et dependentiæ. Hæc perfectio attribuitur inferioribus secundum perfectissimam rationem quam includunt, nempe secundum formam; ergo usus talis perfectionis est secundum perfectionem et inclinationem naturæ propriæ perfectissimam, et secundum subjectionem et ordinem causarum inferiorum ad primam; unde colligitur etiam spectare ad bonum universi.

[margin: Differentia sexus. Appetitus est ad finem operis. — Virtus est perfectio simpliciter. — Competit secundum formam. Spectat ad bonum universi.]

11. Hoc probo, quia creatio rerum secundum speciem spectat ad bonum universi; ergo et conservatio. Sed in specie humana hæc conservatio nequit haberi via naturali nisi per propagationem, et secundum leges positas et ordinarias creationis et conservationis in statu mortalitatis, in quo individuum conservari nequit, quia subest corruptioni internæ et externæ, in viventibus corporeis; ergo propagatio speciei per generationem est bonum universi.

[margin: Creatio, et conservatio rerum ad bonum universi ordinantur.]

Confirmatur ex ratione Doctoris, quia si homo esset in statu innocentiæ, qui fuit immortalis, fieret generatio per propagationem. Sed in eo statu minus requireretur talis propagatio, quia species perfecte conservaretur in ipsis propagantibus, qui nullo modo deficerent; ergo a fortiori in statu mortalitatis propagatio magis spectat ad bonum naturæ et universi, in quo statu nequit haberi aliter propagatio speciei, aut ejus conservatio. *Frustrantes* (inquit Irenæus lib. 1. cap. 3. loquens de Saturnino et Marcione) *antiquam plasmationem Dei, et obliquo accusantes eum, qui masculum et fœminam ad plasmationem hominum fecit,* etc.

[margin: Prima confirmatio. Propagatio esset in statu innocentiæ. — Irenæus.]

Confirmatur secundo, quia cætera animantia subjecta sunt homini, *Genes.* 1. et ad usum ejus fuerunt creata, et non propter seipsa. Sed in aliis animantibus viget propagatio; ergo etiam debet vigere in homine. Probatur consequentia, quia medium volitum propter finem tantum, tamdiu est in usu, quamdiu conducit ad finem; ergo generatio animalium ideo conservatur quantum ad usum humanum est necessaria; sed nisi propagatio fieret humana in hoc statu, talis usus deficeret, ergo quamdiu propagatio est in animantibus, tamdiu intenditur etiam a Deo propagatio in homine.

[margin: Secunda confirmatio. Ex propagatione eorum quæ ad usum condita sunt hominis.]

Tertia ratio Doctoris est ex præcepto divino: *Crescite et multiplicamini,* Genes. 1. et 9. quia hoc præceptum in priori loco datur pro statu etiam innocentiæ et immortalitatis. In secundo vero loco pro statu mortalitatis et peccati. Deus autem nihil inordinate præcepit aut imponit necessitatem peccandi; ergo velle propagati- 12.

[margin: Tertia probatio ex præcepto.]

onem secundum præceptum Dei non est vetitum ex se. Tertullianus lib. 1. adversus Marcionem cap. 29. *Tunc denique conjugium exercite defendentes, cum inimice accusatur spurcitiæ nomine in destructionem creationis, qui proinde conjugium pro rei honestate benedixit, incrementum generis humani, quemadmodum et universum conditionis in integros et bonos usus. Non ideo enim et cibi damnabuntur, quia operosius exquisiti in gulam committunt, ut nec vestitus ideo accusabuntur, quia pretiosius comparati in ambitionem tumescunt; sic nec matrimonii res ideo despuentur, quia intemperantius diffusæ in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam et culpam, inter statum et excessum. Ita hujusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundum censuram institutionis ipsius, qui ait: Crescite et multiplicamini,* etc. Hæc verba solvunt objectiones hæreticorum et calumnias, et confirmant superius dicta. Vide Augustinum *de Gen. ad litteram l.* 9. *cap.* 7.

Tertullian.

Quarta ratio Doctoris est ex fine prædestinationis, quæ electio ad gloriam effectum sortiatur per propagationem electorum. Hæc etiam Theologica optima est, quia gratia supponit naturam, quæ de lege ordinaria nequit esse nisi per propagationem.

Quarta probatio ex fine prædestinationis.

13. (d) *Et sic patet quod iste actus*, etc. In hoc textu tangit doctrinam moralem et differentiam inter actum charitatis in genere morali, et cæterarum virtutum actus. Primo dicit velle procreare sibi simile non esse de se malum; quam propositionem hactenus probavit, nec esse de se sufficienter bonum bonitate morali. Supponit generare prolem, aut velle generare prolem ad propagationem speciei esse perfectionis, ut superius dixit, et esse etiam bonum morale quando fit ex obedientia præcepti: *Crescite et multiplicamini*, etc. Tamen dicit non esse sufficienter bonum bonitate morali, donec accedant circumstantiæ, de quibus infra tractat, quia licet ex objecto, si fiat ex motivo honesto obedientiæ, aut justitiæ (ut insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat, et uxor viro*, etc.) actus ille sit bonus; tamen non ita est ex objecto bonus, quin si fiat ex alio motivo non honesto, possit reddi malus, aut saltem non honestus, sicut et actus aliarum virtutum, quia ad rationem honesti requiritur in actu, ut fiat ex regula recta, et ex ipso motivo honesti, juxta Philosophum 2. *Eth. cap.* 4. *et Eth. cap.* 12. multi enim justum faciunt, sed non juste, quando scilicet non ex motivo justitiæ, et propter ipsum operantur. Requiritur ergo ut actus sit bonus, ut circa objectum, ut subest regulæ, et secundum dictamen regulæ rectæ versetur, quia electio recta dicitur, quæ est conformis rationi rectæ; electio ergo potest esse præter rationem rectam, ut si sit de objecto sub ratione aliqua indifferenti, et non vetita, ut patet ex Philosopho citato. Potest etiam esse de objecto cum repugnantia ad rectam rationem, et sic erit malus, quamvis alioquin circa objectum ipsum, qua participat rationem honesti, posset esse actus bonus.

Ad completa honestat requiru tur circu stantiæ

Item, licet actus ex objecto esset bonus, potest vitiari per circumstantiam malam, quia non solum ab objecto actus recipit qualitatem, sed etiam a circumstantiis, in quibus voluntas deficere potest ex sua libertate; quo defectu actus est simpliciter malus, quia bonum ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu, secundum illud quod ex Dionysio sumitur: neque bonitas objecti indifferentis seu creati ita necessitat voluntatem, ut circa finem et circumstantias inordinate non possit velle, quorum bonitas neque 14.

Act ex circ stant vitiat

formaliter, neque virtualiter includitur in bonitate objecti ex genere proprio. Hinc voluntas ut intendit finem, potest ex sua libertate applicare media inordinata ad finem, ut furari ad dandam eleemosynam. Potest etiam, ut operatur circa media, intendere malum finem, vel addere alias circumstantias vitiantes, ut abstinere a cibis necessariis ad conservationem vitæ, vel abstinere ob vanam gloriam; quod genus virtutis statuit Augustinus variis in locis fuisse in Philosophis quantum ad apparentiam, ob finem vanæ gloriæ, ut *lib.* 3. *contra Julianum, cap.* 4.

15. Ex his patet probatio subjuncta Doctoris, *quia nullus,* inquit, *actus est sufficienter bonus moraliter ex ratione agentis vel objecti, nisi amare Deum,* etc. actum esse sufficienter bonum intelligit, quando est completus ex objecto et aliis concurrentibus in bonitate, ita ut amplius nequeat vitiari. Unde sicut in ratione boni non ordinatur ad aliud quam ad suas causas, ex quibus participat bonitatem, si ex causa integra sit bonus, est complete bonus, et amplius nequit vitiari ab eo, quod non est causa ejus. Hinc infert quod nullus actus est sufficienter bonus moraliter ex ratione agentis et objecti, nisi amare Deum, ut inde deducat velle procreare sibi similem in natura non esse actum complete bonum, ex sola convenientia agentis et objecti, nisi addatur finis et cæteræ causæ, ex quibus participat bonitatem completam, quæ amplius nequeat vitiari, vel qua posita ipse actus nequit fieri malus, quia nempe jam completus est in suo *esse* naturali et morali ex integra causa, et in nullo deficiente. Quia ergo generare prolem est actus circa objectum indifferens, id est, creatum, quod ordinari potest in finem, ideo, ut dicit, non habet completam bonitatem ex objecto, sed potest bene vel male ordinari, et sic est circumstantionabilis bene vel male; ad probandam ergo completam bonitatem hujus actus, non sufficit probare non esse malum ex objecto, vel esse bonum ad hoc ut liceat, nisi ulterius probetur esse bonum etiam ex aliis concurrentibus, quæ dignificant, qualis est finis.

[Complete bonus nequit vitiari.]

[Propagatio requirit circumstantias ut sit bona complete.]

Per oppositum hujus dicit amorem Dei, nempe amicitiæ esse simpliciter bonum, quia est actus charitatis, quia est circa objectum tale in particulari, qui est finis ultimus, et non ordinabilis ad alium, estque circa objectum, est bonum summum, et secundum affectum amicitiæ, ut est proprium amati. Hinc nequit charitas vitiari, quod proprium et peculiare ipsi est, ut patet ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. *Charitas non inflatur, non agit perperam, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet,* etc. In quibus verbis excludit omnem malitiam a charitate, et tribuit ei opera reliquarum virtutum, sicut ipsa est plenitudo legis, ad quam lex et Prophetæ ordinantur. 16.

[Actus charitatis est bonus complete ex objecto solo.]

[Nequit vitiari.]

Ad explicationem autem hujus difficultatis et textus, advertendum est, licet conveniant virtutes Theologicæ in hoc quod Deus in se sit objectum illarum, tamen fides et spes connotant aliquas conditiones requisitas ex parte objecti et modi tendendi in objectum, ut fides revelationem et propositionem ipsius revelationis per regulam congruam, *qui enim cito credit, levis est corde.* Non sufficit ergo revelationem credibilis in re ipsa contingere, nisi accedat propositio debita revelationis, ut actus fidei sit circumstantionatus; spes similiter supponit fidem, et ultra hoc arduitatem et possibilitatem acquirendi finis per media ordinata ad finem, ideo potest vitiari per præsumpti- 17.

[Notabile. Differentia virtutum aliarum ut fidei, et spei a charitate.]

onem, si sine mediis velit finem, et iis contemptis, quia non recte fundatur. Hæ ergo virtutes quamvis tendunt in finem supernaturalem, et Deum in se, quia modus tendendi limitatur ex conditione præscripta et determinatione ex parte objecti, ea neglecta aut deficiente, actus ipsarum vitiari potest.

Modus tendendi charitatis in Deum.

Charitas vero absolute et sine ulla limitatione aut conditione determinante, tendit in objectum, quatenus est summum bonum ipsius amati, et secundum affectum amicitiæ, non commodi; ideoque nequit vitiari, quia et objectum nullam dicit limitationem, quin amari debeat summe et propter se; neque charitas, cum sit affectus amicitiæ, dicit ex parte tendentiæ aliquam conditionem limitantem, cum feratur in objectum absolute, qua est summum amabile, et ideo *ex toto corde*, *ex tota anima, ex totis viribus*, etc. sine ulla limitatione aut reservatione, ut sonat præceptum divinæ charitatis.

18. Ratio ob quam charitas nequit vitiari.

Hæc doctrina pervia est ex Doctore *in* 3. *dist.* 23. 27. 31. ex hoc ergo habet charitas, ut nequeat vitiari, quia est affectus amicitiæ tendens in summum bonum absolute, et qua est bonum necessarium, et ipsius amati bonum, ac proinde non limitatur ad ullam circumstantiam objecti, ut priores virtutes, ex qua deficeret actus, vel deficere posset.

Repugnat charitas actualis peccato actuali.

Ex hoc etiam habet actualis charitas Dei ut nullo modo consistere possit cum actuali peccato simul, quia amor Dei absolutus secundum affectum amicitiæ, nequit compati cum offensa actuali ejus, aut aversione ab ipso amato, quia id repugnat quantum ad peccatum commissionis; et idem de peccato omissionis, quia amor amicitiæ perfectæ conformat amantem amato, ejusque rectæ et ordinatæ voluntati; nequit ergo esse repugnans in eo quod est contra manifestam ejus voluntatem. Et hæc repugnantia est physica, et contradictionis ex modo tendendi in objectum absolute et propter se, eo modo quo scientia et fides non se compatiuntur in eodem intellectu simul de eodem, aut fides et opinio cum formidine : *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit*, etc. *Joannis epistola* 1. *cap.* 3. quod plerique intelligunt de nativitate per charitatem. Sicut ergo charitas fertur in Deum absolute et propter se secundum affectum amicitiæ ex suo motivo determinatur ad hæc duo, nempe ut non referat aut ordinet suum objectum ad aliud, tanquam ad finem, quia objectum non est sic ordinabile, cum sit finis ultimus, et sic excludit illam perversitatem, quæ consistit in usu fruendorum, quam Augustinus summam vocat.

Repugnantia hæc est physica.

Quomodo charitas ordinatur ad aliud.

Dici non ordinare objectum ad aliud tanquam ad finem perficientem, quia ordinat aliquando tanquam ad medium ordinatum ad se ut ad finem, et perfectibile per ipsum, qui non est proprie usus, quia non sistit in illo voluntas ordinantis, sed reducit ipsum in finem; usus enim proprie mediorum est, quæ diliguntur tantum propter finem, ut bene Doctor *in* 3. *dist.* 26. § *Ad quæstionem* 5.

Respondeo, etc. hoc modo charitas imperat actus aliarum virtutum, et e contra hæ actum charitatis; in utroque ordine manet idem finis ultimatus, nempe charitatis, quæ ordinat virtutes media ad hunc finem; virtutes imperant charitatem, ut per eam attingant eumdem finem.

Habet etiam charitas ex motivo suo, ut 19.
sicut est absoluta prosecutio summi boni per affectum amicitiæ, ut comprehendat in se virtute fugam absolutam omnis peccati, qua est offensa Dei in genere, et non tantum sub ratione ulla particulari. Ex quibus patet actum ejus non posse vitiari, quæ difficultas fusius tractatur in materia de virtutibus in genere, et in specie de ipsa charitate.

Scopus Doctoris. Hic ergo, ut concludam, scopus Doctoris est, solum actum charitatis ex objecto suo participare completam bonitatem, ita ut repugnet ei vitiari, reliquarum virtutum actus non participare ab objecto suo sufficientem aut completam bonitatem hoc modo, quin vitiari possit per finem, ut actus virtutum moralium, vel per circumstantiam, ut actus aliarum Theologalium, quamvis ex scopo litteræ et discursus agit primario de actu virtutum moralium, qui ex objecto suo non habet, quin ordinari posset ad malum finem, vel in ordinatione ejus ad finem etiam bonum deficere in aliqua circumstantia et modo ordinandi in debito.

20. Explicatio textus. (e) *Præterea probatur utrumque simul*, etc. Definit quis sit ille actus, qui ex objecto suo est per se malus, et ex objecto suo per se bonus, ut distinguitur ab actu indifferenti ad bonum et malum. Loquitur autem præcisive de illo actu, qui necessario habet bonitatem completam, et malitiam ex objecto suo, ita ut repugnet amplius in his compleri. Dicit ergo actum charitatis solum esse ex objecto suo per se bonum, ita ut amplius nequeat vitiari, ac proinde esse necessario bonum ; actum autem odii Dei tantum esse necessario malum ex suo objecto, reliquos actus esse indifferentes ex objecto suo ad bonum et malum, sive ex objecto, sive ex objecto, sive ex circumstantiis, et maxime a fine : *nullus actus*, inquit, *est perfecte bonus moraliter ex genere tantum, sive ex solo objecto, nisi amare Deum, nec malus ex genere, sive ex solo objecto, nisi odire Deum, et neutrum actum specificare, nec est circumstantionabilis*, etc. loquitur de amore amicitiæ et de odio, ut opponitur charitati, et est actus inimicitiæ. Dicit ergo actum charitatis, qui est amor amicitiæ Dei in se et propter se esse bonum per se ex objecto, et non circumstantionabilem circumstantia finis, quæ addat speciem actui, quia ex objecto suo habet, cum sit ultimus finis, ut non sit ordinabilis ad alium finem extra objectum suum talis actus. Eodem modo actus odii inimicitiæ, ut opponitur charitati contrarie, debet esse Dei in se et propter se, hoc est, ultimi finis, et sic neque ordinabilis est ad alium finem, quia respicit finem ultimum absolute per modum fugæ, sicut charitas eumdem absolute respicit, et propter se, non propter aliud; actus autem aliarum virtutum moralium respicit objectum ordinabile ad aliud, et idem de vitiis oppositis, ideo possunt specificari et circumstantionari per finem, cujus gratia aliquid fit diversum et extrinsecum a suo objecto.

Dices, actus quilibet vitiosus ex objecto habet esse complete malus; ergo disparitas inter odium et alios actus malos non recte assignatur. 21. Objectio.

Respondetur actus aliorum peccatorum habere quidem malitiam ex genere determinatam; sed non ex motivo suo, quia actus peccaminosus non est de malitia, ut objecti motivo, quia peccatum non est objectum prosecutionis, sed aliquod bonum concupiscibile et delectabile, quod respicit conditionem objecti materialis et substrati. Hoc autem concupiscibile supponit affectum inordinatum sui ipsius seu operantis, quo se ipsum amat inordinate tanquam finem, et ideo non est amor absolutus objecti propter objectum, aut in eo sistens, sed amor objecti propter ipsum operantem. Deinde actus peccaminosus est etiam ordinabilis ad finem extrinsecum, ut est circa objecta creata. Amor ergo amicitiæ Dei, sicut et odium inimicitiæ contrarium sunt ex motivo suo ipsius finis ultimi, qua finis ultimus est, et non ordinabilis ad alium, sive sit operans sive alius finis, diversus ab operante, ideo- Solvitur. Odium Dei inimicitiæ complete est malum.

que sistunt præcise in suo motivo, et propter ipsum, ex quo habent ut non possint circumstantionari ab alio sine extrinseco, neque consequenter ab aliis circumstantiis, quæ ex genere suo supponunt finem in actibus humanis; hæc differentia amoris amicitiæ satis declarata est in superioribus. De odio vero contrario, seu inimicitiæ eadem regula servatur propter oppositionem contrariam circa idem objectum formale. Unde non agit Doctor hîc de odio Dei per accidens, quatenus infert incommodum, v. g. ut vindicat peccata damnatorum, quia illud odium non est oppositum charitati contrarie, sicut odium inimicitiæ; sed est odium procedens ex affectu commodi, et amore inordinato sui ipsius, et specificatur ab incommodo pœnæ; per accidens autem tendit in Deum, ut vindex est, et non aliter, et ex formali motivo pœnæ ilatæ, respicit autem Deum indirecte qua causa est pœnæ.

Odium Dei per accidens ex affectu commodi.

22. Non dari odium Dei contrarium spei, aut charitati.

Advertendum tamen est, juxta sententiam Doctoris non esse possibile odium Dei contrarium spei aut charitati, id est, ex motivo finis ultimi, ut docet *in* 2. *dist.* 43. Et idem supponit *in* 4. *dist.* 49. *q.* 9. *et* 10. ubi asserit beatitudinem non posse esse objectum nolitionis formale, aut miseriam volitionis, quæ est sententia D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 1. asserentis si consideretur Deus præcise secundum se, et ea quæ in ipso sunt, non esse possibile odium ejus sub illa ratione. Et patet ex Augustino *in Ench. cap.* 104. ubi ait nos non posse velle miseriam, aut nolle beatitudinem; ergo minus possumus nolle Deum secundum se, ut est objectum illarum virtutum, in quo est summa ratio boni, et nihil mali. Voluntas enim nequit prosecutive ferri in malum, qua malum, neque per odium feri in bonum, qua absolute bonum est.

23. Prima conclusio minus principalis. Procreatio bona ex objecto, indifferens ex fine.

(f) *Hæc est ergo prima conclusio*, etc. nempe minus principalis, qua probatur velle procreare prolem, non esse actum malum ex objecto, neque sufficienter bonum, sed circumstantionabilem, cujus completa bonitas accipitur a fine et aliis circumstantiis.

24. Secunda conclusio.

(g) *Secunda conclusio sit hæc*, etc. scilicet minus principalis : *Prima circumstantia requisita ad bonitatem illius actus est circumstantia finis.* Hic finis est educatio recta prolis ad ampliandum cultum divinum.

Finis debitus procreationis.

Probat fidem requiri ad bonitatem hujus actus, *ex* 1. *Eth. cap.* 12. quia perfecta operatio humana est finis hominis. Ad finem debent cætera ordinari, finis enim se habet in agibilibus, sicut principium in speculabilibus. 2. *Phys.* et voluntas ex appetitu finis movetur primo ad agendum; ergo et voluntas ordinata procreandi movetur a fine, ut actus sit ordinatus. Hunc finem statuit esse religiosam educationem ad ampliandum cultum divinum.

25. Augustini Triplex bonum matrimonii.

Tripartitum bonum conjugii statuit Augustinus *de Gen. ad litteram, lib.* 9. *cap.* 7. Fidem, prolem, Sacramentum : *In fide*, inquit, *attenditur ne propter vinculum conjugale cum altero, vel altera concubatur ; in prole, ut amanter suscipiatur, beneque nutriatur, religiose educetur; in Sacramento autem, ut conjugium non separetur*, etc. Vinculum et fides sunt effectus conjugii ; susceptio et educatio prolis est ejus finis primarius. Unde idem Augustinus lib. 1. de nuptiis et concupiscent. cap. 15. *Manet*, inquit, *vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur*, etc. *et cap.* 24. *Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, Proles, fides, Sacramentum*, etc. Est sententia communis et Patrum et Scholasticorum, hunc esse finem primarium matrimonii;

Propagatio et educatio prolis finis primarius.

quod probat Augustinus, *lib.* 9. *de Gen. ad litteram*, mulierem in adjutorium factum primo parenti ad procreationem.

is patet ex præcepto aritatis.

Probat autem Doctor primo : Ex præcepto charitatis necessario prolem esse educandam religiose; et confirmat ex Augustino, quamvis verba hæc præcisa non mihi occurrant, æquivalenter tamen illa habet in locis citatis sæpius replicata, *et in libro de bono conjugali*, adeo ut hunc finem ad castitatem thori requirat, per quem conjugium venialem reddat commixtionem.

26. atrimo- nium. us cum una et esse.

(h) *Sequitur secunda circumstantia*, etc. Ut sit determinatarum personarum, quia concubitus vagus est contra bonum prolis, quod est finis matrimonii contra bonum familiæ, contra bonum, civitatis, ut optime probat in littera. Deinde idem probat ex Scriptura : *Erunt duo in carne una*, Genes. 2. Matth. 19. 1. ad Corinth.7. *Unusquisque suam uxorem habeat.*

bet esse dissolubile. Ut nsonum de lege turæ.

Sequitur alia circumstantia, requiri, ut interveniat vinculum indissolubile inter conjuges, quod deducit ex prioribus rationibus. Doctrina est communis et clara. Tandem quærit utrum hæ duæ conditiones sint de lege naturæ, et respondet non esse de lege naturæ, sicut principium practicum; sed sicut conclusio consona evidenter legi naturali; de hoc amplius dicemus *conclus.* 3.

SCHOLIUM.

Secunda conclusio, honestum est marem et fœminam tradere sibi mutuo dominium suorum corporum perpetuo ad generandam prolem, debite educandam. Hanc explicat et probat aliis duabus conclusionibus.

8. Ad (i) probationem secundæ conclusionis principalis sit hæc prima conclusio : Obligationem illam indissolubilem expedit ex actu voluntatis personarum obligatarum innasci. Hoc probatur, quia vel sic nascetur, vel ex impositione legislatoris sine actu voluntatis eorum. Sed primum est utilius et magis consonum rationi naturali, quia ex quo obligatio debet esse indissolubilis, expedit quod modus quo fit, sit conveniens indissolubilitati ejus; sed si cogerentur a legislatore sibi invicem conjungi, minus placerent sibi mutuo; et ita esset major occasio dissensionis futuræ, quia, sicut dicitur 20. q. 3. *Præsens, quod quis non eligit, profecto non diligit; quod autem non diligit, facile contemnit.*

Secunda conclusio est hæc : marem et fœminam transferre in se invicem potestatem corporum suorum pro usu perpetuo ad istum finem, honestum est, et hoc contractu mutuæ donationis. Hoc patet ex præcedenti, visa ratione contractus mutuæ donationis; dicitur enim contractus, quasi simul tractus duarum voluntatum, et per consequens necessario requirit actus voluntatum concordes in translatione mutua corporum, sicut in permutationibus et venditionibus communiter accidit. Nec hoc sufficit, sed oportet istos actus per aliqua certa signa mutuo exprimi, alioquin neutri constaret de actu voluntatis alterius; et neuter vult transferre, nisi pro quanto concipit alium velle in ipsum transferre.

Contractus quid. Ad matrimonium requiritur signum extrinsecum consensus.

Si ergo ex præcedenti conclusione expedit illos obligari per proprias voluntates, et non sine signis expressis, ergo expedit ibi esse contractum, ex quo nascitur illa obligatio. Sed contractus ille non

Contractus matrimonii est mutuæ permutationis.

potest esse nisi mutuæ donationis vel permutationis (quod idem est) potestatis corporum pro usu perpetuo ad istum finem; nam potestatem sui corporis, quæ sua est, nullus transfert in alium, nisi per actum voluntatis suæ, quia per illum fit dominus, et desinit esse dominus, et sic facit alium dominum; et per consequens illud quod alius acquirit in corpore alterius transfertur in ipsum per actum voluntatis libere transferentis, et hoc cum signo extrinseco evidenti, in quo habetur ratio contractus prædicti. Forma istius contractus est : *Do si des ;* vel, *do ut des.*

COMMENTARIUS.

27. Secunda conclusio principalis.

(i) *Ad probationem secundæ conclusionis,* etc. Subjicit duas conclusiones ad probationem primæ conclusionis, quæ talis est : *Marem et fœminam potestatem suorum corporum sibi mutuo tradere, pro usu perpetuo ad procreandam prolem debite educandam, honestum est*, etc. In hac conclusione duo exprimuntur, nempe mutua traditio et contractus perpetuus. Debere esse mutuam traditionem per voluntarium et mutuum consensum probat, quia alioquin si esset a solo legislatore, esset onerosum, et repugnaret societati pacificæ, quæ requiritur inter conjugatos per illud : *Adhærebit uxori suæ*, etc. quam societatem merito Augustinus, *libro de bono conjugali, cap.* 6. appellat primam generis humani; præjudicaret etiam contrarium procreationi et educationi prolis, quæ inter discordias conjugum negligitur.

Debet intervenire mutuus consensus et traditio.

Secundum probat ex ratione generica contractus, quia nequit perfici nisi per mutuum consensum et translationem, sine qua nequit dominium corporum transferri in se mutuo; ex quibus deducit § *Sequitur*, conclusionem principalem, nam sicut quisque potestatem sui corporis habet, ita etiam in alterum transferri, aut ab eo acquiri nequit sine traditione et voluntate domini.

SCHOLIUM.

Tertia conclusio, congruum fuit prædictam mutuam traditionem corporum a Deo approbari. Ratione innuit, quod matrimonium non videtur esse de Jure naturæ stricte obligante, sed quod est valde consonum naturæ. Quod habet expresse num. 18. quod etiam sentit Soto hic, quæst. 1. et 1. de just. q. 4. art. 4. et sic expedit confirmari Jure positivo divino. Innuit etiam indissolubilitatem matrimonii compleri Jure positivo, quo secluso, tantum esset dissona Juri naturali solutio; quod tenet D. Thom. 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 2. D. Bonav. artic. 3. q. Durand. quæst. 2. Richard. artic. 2. q. 2. Navar. 3. consil. de convers. infid. cons. 1. num. 14. Henriquez lib. 11. cap. 2. num. 3. Cajetan. tom. 1. Opusc. tract. 28. de matrim. quæst. unic.

Tertia (k) conclusio principalis probatur sic : Nulli obligarent se communi obligatione, saltem difficili, nisi ad hoc esset aliquid astringens, vel sicut lex naturæ, vel sicut lex positiva vel humana. Lex enim naturæ, etsi obliget ad indissolubilitatem vinculi prædicti, præmisso tali contractu, tamen non lex naturæ evidentissima, sed secundo modo dicta. Illud autem quod non erit de lege naturæ, nisi secundo modo, non est omnibus manifestum; ergo expedit necessitatem illius præcepti a lege positiva divina determinari. 9.

Conclus. probatu[r]. Indissolu[bi]litaten non es[t] de leg[e] natura[e] stricte, [s]esse va[lde] consona ei.

Esto etiam, quod ad hoc obligaret præceptum legis naturæ primo modo dictæ, puta principium pra-

Præcep[tum] natural[e] expedi[t] appon[i] positivu[m]

cticum manifestum, vel conclusio, adhuc expediret ponere ad hoc præceptum divinum, quia minus obediunt homines soli legi naturæ quam Deo præcipienti, quia minus timent et reverentur conscientias proprias, quam auctoritatem divinam. Nec expedit determinationem istam primo modo fieri a lege positiva humana, quia leges positivæ humanæ variæ sunt apud diversos; ista autem indissolubilitas debet esse uniformis apud omnes.

Hoc (l) factum est, ut patet *Genes.* 2. et *Matth.* 19. ubi Christus allegat Deum dixisse quod Adam protulit *Genes.* 2. quia dixit per os Adæ, ut præconis; et ideo dixit Deum conjunxisse, supple marem et fœmimam, conjunctione matrimoniali, quia præcepto, quod protulit per os Adæ dicens: *Adhærebit,* etc. 10.

Sed (m) intelligendum est quod aliud est præcipere contractum illum, et aliud præcipere adhæsionem perpetuam præmisso primo contractu. Primum bene expedit præcipi pro tempore illo, pro quo esset necessitas propagationis, et maxime si homines essent difficiles ad hoc sine præcepto; sed pro alio tempore, pro quo non est necessitas, non oportet præcipi, et hinc est quod Deus post lapsum bis dedit præceptum de contrahendo, *Genes.* 1. et iterum deletis omnibus post diluvium, præter octo animas. Sed præceptum secundum expedit dari pro semper, quia illam indissolubilitatem ostensum est esse consonam legi naturali in prima conclusione, et minus servaretur, nisi super hoc esset præceptum divinum, sicut dictum est in secundo articulo.

[Margin: ...dissolubilitas ligat pro semper, ...æceptum ...ntrahen... i, non. ...enes. 8. et 9.]

Ad (n) hanc conclusionem tertiam ponitur ratio talis: Nullus potest rem alterius domini alteri obligare, nisi de consensu, vel approbatione illius cujus est; sed corpus cujuscumque est Dei, jure creationis; ergo nullus potest transferre illud in dominium alterius, nisi inquantum Deus approbat; ergo si translatio est honesta ad istum finem, ut patet ex prima et secunda conclusione principali, sequitur quod congruum est Deum istam translationem corporum approbare.

[Margin: Rich. 27. dist. artic. 1. q. 2.]

Sed diceretur hîc, quod licet homo ex creatione tenetur Deo in omnibus quæ potest, Deus tamen non tantum exigit ab homine, sed dimittit eum libertati suæ, solummodo exigit, ut servet præcepta Decalogi. Unde potest quis se vendere in servum, licet de hoc non inveniatur specialis approbatio divina in Scriptura, in qua venditione ita transfert potestatem sui corporis in alium, sicut in contractione matrimonii. Consimiliter patet de translatione dominii omnium suarum rerum; et tota ratio est, quia in quibus Deus non obligat sibi hominem, vel sua, relinquit ea voluntati hominis.

[Margin: Potest quis se vendere in servum, exemplo Paulini, et Exod. 21. et Deut. 15.]

COMMENTARIUS.

(k) *Tertia conclusio principalis,* etc. Est autem tertia conclusio : *Hanc dationem mutuam a Deo institui et approbari congruum est,* etc. Optime probat hanc conclusionem ab onere et difficultate con- 28.

[Margin: Tertia conclusio. Institutio matrimonii a Deo.]

Necessitas hujus institutionis. tractus, quem lex naturalis non inducit, ut principium notum, neque ut necessario deductum, sed ut consonum legi naturali. Hoc autem non est notum omnibus, quia in his, quæ consona sunt legi naturali, plures consuetudines contrariæ inductæ sunt apud Gentes; oportet ergo regulam superiorem magis manifestam proponi, quæ est lex divina inducens hanc obligationem, quia lex humana, quæ apud diveros diversa est et mutabilis, non sufficit, ut hic contractus uniformiter et indissolubiliter teneret in toto genere humano. Quod si diceretur etiam contractum et vinculum ejus esse de lege naturæ stricte sumpta, adhuc expediebat a Deo institui et præcipi ut magis teneret formidine pœnæ; magis enim obediunt homines Deo præcipienti quam legi naturali, quatenus scilicet eam distinguunt a lege Dei, vel non apprehendunt esse ex Deo.

29. Auctor institutionis, et quando facta. Prima sententia. (1) *Hoc factum est, ut patet Gen.* 2. *Matth.* 19. etc. Aliqui dicunt matrimonium esse institutum ab Adamo. Augustinus *de civitate Dei, lib.* 14. *cap.* 2. Magister *in hac dist.* Alensis 4. *part q.* 2. *memb.* 2. et plures alii Theologi et Canonistæ, quos citat Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 4. et hæc institutio colligitur ex illis verbis Adami : *Erunt duo in carne una*, etc. Secunda sententia. Alii docent fuisse institutum a Deo per illa verba : *Crescite et multiplicamini,* etc. quam supponit D. Thomas et alii *in hac distinctione,* et sequitur ipse Sanchez. Communis autem est sententia a Deo fuisse institutum. Resolutio. Præmissæ sententiæ vix habent controversiam, quia institutio matrimonii ad utraque verba referri potest, ut bene Doctor *infra, conclus.* 5. § *Per hoc patet ad quæstionem istam.* Prima institutio. Adam præco ejus. Prima tamen institutio referenda est ad illa verba Adami, non quod ille fuerit institutor, sed præco divinæ institutionis, ut dicit hic Doctor, et probatur manifeste *ex illo Matthæi* 19. ubi Christus refert verba Adami tanquam a Deo dicta, scilicet per Adamum : *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et fœminam fecit eos? et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet,* etc. In creatione mulieris ex costa viri non fuit institutum matrimonium, quod consistit in contractu, ac proinde requirit utriusque consensum, significabatur tamen. Augustinus *de bono conjugali, cap.* 1. In creatione Evæ significatum non institutum.

30. Augustin[us] *Prima itaque naturalis humanæ societatis copula vir et uxor est, quos nec ipsos singulos condidit Deus, et tanquam alienigenas junxit, sed alteram ex altero creavit, signans etiam vim conjunctionis in latere, unde illa detracta formata est; lateribus enim sibi junguntur, qui pariter ambulant, et pariter quo ambulant intuentur*, etc. Tunc ergo primum institutum est matrimonium, quando Adam consensit in uxorem a Deo sibi adductam, qui consensus per illa verba ejus designatur, atque institutio ipsa divina, ut Christus dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Unde illa verba Adami et Dei ordinationem sonant, et ipsius consensum. In reliquis etiam locis, in quibus præcipitur conjunctio, approbatur contractus et institutio confirmatur; ex quibus satis colligi potest, licet ipsa per priora verba primum data sit, quia approbatio et confirmatio divina, et præceptum vim habent institutionis, quam supponunt et includunt.

31. Sententi[a] Vasquez Matrimonium Jure naturali. Vasquez de hoc Sacramento, *disput.* 1. *cap.* 2. docet matrimonium solo jure naturæ, non humana aut divina voluntate fuisse institutum in *esse* contractus, in *esse* tamen Sacramenti a Deo fuisse institu-

[Non divino institutum.] tum, non intelligit jus præceptivum, sed facultatem; verum quamvis facultas sit a natura ut condita est, et supposito fine quo in utroque sexu factus est homo, ut recte signavit Doctor in fine hujus textus respondendo ad rationem quorumdam, ad procreandam prolem. Et Augustinus locis citatis potissimum *de Genesi ad litteram, lib* 9. *in primis capitibus,* explicans mulierem non aliter datam in adjutorium homini nisi ad hoc.

[Sustinetur contrarium.] Communis sententia refert contractum in divinam institutionem tanquam in causam, sicut et Patres et Scriptura, quam non recte explicare videtur præfatus auctor, dicendo intelligendam esse, vel de actuali contractu, vel de ipsius naturæ creatione, cui hæc facultas inest, quia [Institutio est per voluntatem divinam.] Scripturam intelligunt Patres, ut indicat contractum ex divina institutione esse, quod verba Christi clare important. Unde Bonifacius VIII. *in* 6. *de voto, et voti redemptione,* etc. *Matrimonii vero vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium conditore ipsam in Paradiso, et in statu innocentiæ instituente, unionem et indissolubilitatem accepit*, etc.

32. [Probatio. Ex revelatione facta primo parenti.] Probatur sententia communis, quidquid sine divina voluntate et institutione extrinseca et positiva a dono creationis diversa conveniebat primo homini, potuit illud cognoscere perfecte sine ulla revelatione. Sed Adam non dixit illa verba tanquam ex scientia naturali, sed Prophetica, ut significat Christus *Matth.* 19. illa verba referens in ipsum Deum tanquam ea dicentem. Quod docet etiam Tertullianus *lib. de anima, cap.* 21. et cæteris omissis Trident. *sess.* 24. in doctrina de hoc Sacramento: *Matrimonium,* inquit *perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit: Hoc os ex ossibus meis*, etc. ergo matrimonii institutio non est Juris naturæ solius in eo rigore, sed divinæ institutionis. Minor est communis, [Scientia naturalis primorum parentum.] et patet *Ecclesiast.* 17. ubi loquens de primis parentibus: *Et disciplina,* inquit, *intellectus replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu replevit cor illorum*, etc. et *Genes.* 2. patet, quia nominibus propriis vocavit cætera animantia. Eusebius *lib.* 11. *de præparat. Evangelica, cap.* 4. Chrysostomus *homil.* 14. *in Gen.* Hugo de Sancto Victore *lib. de sacr. part.* 6. *cap.* 12. *et* 13. Magister *in* 2. *distinct.* 23. ubi cæteri Scholastici, D. Thom. 1. *part. quæst.* 34. *art.* 3. Ergo ex virtute illius scientiæ posset cognoscere matrimonium, si esset solius Juris naturæ, neque cognitio naturalis, aut verba ex ea dicta possint referri ad Prophetiam, neque ad instinctum Spiritus sancti; minus autem in Deum tanquam in personam ejus dicta. Sicut ergo verba Adami dicta sunt ex revelatione, sic etiam sequitur institutionem matrimonii eum primum cognovisse ex sola revelatione divina et voluntate, ac proinde nequit referri in Jus naturæ, modo dicto seclusa Dei voluntate, nisi eo modo quo *supra* dictum est fuisse consonam legi naturali.

Secundo, ex sola creatione maris et fœminæ in differentia sexus non sequitur eos habuisse facultatem se committendi aut multiplicandi genus humanum tanquam ex se, quia licet cognoverint facultatem naturalem procreationis ipsis non deesse, tamen non potuerunt naturaliter scire, et absque revelatione Dei voluntatem in hoc esse, ut vel multiplicarentur homines, vel ut per propagationem ab ipsis multiplicarentur, quia et Deus aliter posset multiplicare, sive per creationem, sive etiam per propagationem ex aliis creatis primum in differentia sexus, a quibus ipsum genus propagaretur. 33. [Secunda ratio. Sola differentia sexus non probat institutionem prætensam.]

Neque potuerunt scire finem hujus pro- [Prædestinationem]

non scivit Adam naturaliter. pagationis, nempe cursum divinæ prædestinationis et electionis; ergo etiam neque media ad hoc a Deo ordinata determinate saltem, neque consequenter genus humanum in ipsis constitutum fuisse, neque modum etiam, per quem propagari debet, et dependenter a sua voluntate et consensu seu per contractum, quia hanc necessitatem propagationis Deus, ut legislator, inducere potuit independenter ab ipsorum consensu; quo casu non esset matrimonium in ratione contractus, sed tantum in ratione officii naturæ ad propagationem.

Neque modum contractus.

34. Tertia ratio. Ex variis modis quibus institutio fieri potuit.

Tertio, potuit matrimonium institui citra obligationem viri, ut posset plures uxores habere, sicut dispensatum est cum quibusdam Patriarchis; ergo non potuerunt cognoscere matrimonium, qua est contractus unius cum una tantum. Item, potuit matrimonium institui per contractum ad tempus, verbi gratia, quamdiu maneret fecunditas in uno vel altero tantum; hoc non potuerunt cognoscere, neque ex natura facultatem habere ad matrimonium, ut est vinculum perpetuum, ergo matrimonium, ut est unius cum una sola, et perpetuum vinculum inducit, non est Juris naturæ solius, sed divinæ institutionis, aqua est contractus quoad substantiam, sicut et modus ejus. Sicut enim lex naturalis stricte sumpta est invariabilis et indispensabilis, ita etiam nequit immutari aut determinari per positivam voluntatem Dei.

35. Quarta ratio. Ex impedimentis.

Quarto, plura possunt esse impedimenta matrimonii, ut votum, consanguinitas, affinitas et ejusmodi; ergo sequitur matrimonium non esse Juris naturalis stricte sumpti; esset autem Juris naturalis stricte sumpti, si ex sola natura esset, et non a divina institutione et voluntate. Unde sequitur voluntatem, quam habuerunt primi parentes ad contractum, et quem habent cæteri, supponere institutionem contractus per divinam voluntatem, qua non solum differentiam sexus constituit, sed etiam qua voluit contractum ad finem propagationis, et legem ipsi statuit et modum.

Hæc autem didicit Adamus per divinam revelationem, ut patet ex dictis, non instinctu naturali, nam et differentia sexus, quæ est medium remotum, non potuit esse principium cognoscendi medium proximum constitutum in contractu, neque finem, ut ponendum in effectu per applicationem mediorum, neque ipsum contractum esse medium, nisi ex Dei ordinatione et voluntate cognita, sicut neque ex eo procreari debuisse prolem; nam differentia hæc potuit a Deo induci ad alium finem diversum ut de facili constat, quamvis de facto is fuerit primarius finis, qui tamen variis modis haberi posset sine matrimonio in ratione contractus indissolubilis et perpetui et dependentis a voluntate contrahentium, quia posset esse in voluntate parentum aut aliorum constitui cum eodem onere. Differentia sexus medium est remotum. Ex alio fine fieri potuit.

Locus autem Isidori, quem citat Vasquez, non loquitur de illa facultate distincta ab ipso contractu, ideoque intelligi debet de lege naturali late sumpta, ut loquitur Doctor, cujus institutionem supponit illa facultas, ut dixi. Imo universaliter facultas ad omnem contractum supponit ipsum contractum esse legitimum seu firmum aliqua lege, quia potestas inducendi obligationem alteri per contractum, supponit necessario legem, per quam contractus firmatur et teneat, verbi gratia, legem publicam, si est politicus, aut legem naturalem aut divinam. Si ex his teneat, prius ergo contractus debet sua lege fulciri, quam quis fiat habilis, ut mediante contractu acquirere possit Jus alterius, quod non acquiritur nisi per contractum et legem qua tenet; sic ergo matrimonium debuit prius institui in *esse* contractus, quam personis accresceret jus, 36. Explicatur Isidorus. Facultas ad contractum supponit legem.

seu facultas contrahendi matrimonium; hæc autem lex fuit ipsa divina voluntas instituens propagationem hominum fieri, non aliter quam per talem contractum determinatum ab ipso Deo et institutum.

37. Præcepta diversa matrimonii.

(m) *Sed intelligendum est quod aliud est*, etc. Aliud docet esse præceptum contrahendi matrimonium, aliud vero de insolubilitate post contractum : unum scilicet affirmativum, quod obligat non pro semper, sed quando est necessitas multiplicationis, qualis fuit *Genes.* 2. et 9. intelligit de obligatione non in genere, sed in singulis suppositis. Præceptum de insolubilitate est negativum, quod obligat semper et pro semper post contractum matrimonium, nisi in certis casibus. Hæc est mens Doctoris.

Rejicitur interpretatio Vasquez.

Nescio proinde unde Vasquez *loco citato*, *cap.* 3. eum aliter interpretatur, quasi dixerit non semper durasse præceptum matrimonii, sed aliquando revocatum fuisse, eo quod nisi revocatum fuisset, non esset post diluvium renovatum, nihil enim tale ait Doctor, sed loquitur de obligatione quoad singulos in particulari, non vero quoad communitatem hominum aut Reipublicæ. Quod clarius et expressis verbis *infra* declarat *concl.* 5. § *Per hoc patet, v. Et est institutio*, etc. cujus verba sunt : *Et est institutio per modum præcepti affirmativi, ita quod obliget semper, sed non ad semper, sed tempore necessitatis, non tantum in principio, sed adhuc videtur eodem modo obligare, si paucitas in filiis ex aliqua causa incideret, puta ex bello, peste vel clade, et hujusmodi*, etc. e subjungit hoc præceptum esse a Deo per legem positivam, et etiam naturalem modo *supra* dicto, scilicet quantum ad evidenter consona legi naturali, et ipsi naturæ. Deinde tale esse dicit præceptum de insolubilitate, et esse negativum obligans semper et pro semper, nisi ipse legislator aliter disposuerit, quæ est sententia communis D. Thomæ hîc et aliorum, quos citat Sanchez *lib.* 2. *disput.* 3.

Sententia vera Doctoris.

38. In potestate propria sunt quæ Deus non reservavit sibi.

(n) *Ad hanc conclusionem tertiam*, etc. Instat contra rationem aliorum, quam recte solvit, quamvis ex dono creationis corpus sit sub dominio Dei, tamen cum ipse non servavit sibi aliqua lege dispositionem ejus, sequitur illam reliquisse voluntati humanæ, sicut reliquit ut ex causa se venderet in servum, et consequenter etiam ut potestatem sui corporis in alternam transferat, et suarum rerum.

SCHOLIUM.

Quarta conclusio, congruum fuisse rationem Sacramenti jungi mutuæ translationi corporum. Motis variis quæstionibus de ratione Sacramenti in Matrimonio, resolvit primo, non fuisse Sacramentum in statu innocentiæ, vel lege Mosaica; et respondet ad loca legis novæ, quibus probatur esse Sacramentum.

De (o) quarta conclusione sit hæc prima conclusio specialis : Contractui prædicto congruum est annecti collationem gratiæ, quia 11.
contractus prædictus est difficilis, cum ex eo nascatur obligatio valde difficilis, cujus difficultas conjuncta est honestati, ut probatum est prius ; ad honestum autem et difficile, congruum est gratiam conferri.

Datio gratiæ per signum sensibile, valde congrua pro contractu matrimonii.

Secunda (p) conclusio est hæc : Congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc a Deo instituto regulariter conferri, quia, ut dictum est *supra*, in generali de Sacramentis *distinct.* 1. expedit talia signa esse instituta pro statu isto.

Variæ quæstiones de Sacramento Matrimonii.

Tertia (q) conclusio : Expedit Sacramentum proprie dictum conjungi contractui prædicto ; patet ex duabus præcedentibus, quia si-

gnum efficax gratiæ tunc collatæ. Sed intelligendum est, quod circumscripta consideratione de ratione Sacramenti, in proposito possunt communiter veritates de matrimonio ostendi per rationem contractus et obligationis. Hæc autem ratio Sacramenti annexa, difficultates novas videtur adducere, puta a quo, et ubi fuit institutum? quæ forma, qualiter una, quis minister, et qualiter unus, et quis effectus sit Sacramenti?

12. De primo non potest dici, quod Sacramentum Matrimonii sit institutum in statu innocentiæ, *Genes.* 2. quia omnia Sacramenta habent efficaciam a passione Christi exhibita vel prævisa; si autem status innocentiæ stetisset, passio Christi nec fuisset exhibita, nec prævisa. Nec apparet, quod sit Sacramentum legis Mosaicæ, nec invenitur ubi in lege Evangelica institutum sit. Christus enim *Matth.* 19. approbavit, quod institutum fuit, *Genes.* 2. et Paulus 1. *ad Corinth.* sic docuit usum vel actum sequentem contractum matrimonii. Cap. 7.

Cap. 5. ad Ephes. Diceret ergo aliquis, quod illud ad Ephes. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia,* intelligitur de Sacramento extense accepto pro signo sacræ rei, cujus tamen non est causa, nec signum aliquod efficax. Non enim est matrimonium signum efficax respectu conjunctionis Ecclesiæ ad Christum, sed si aliquo modo est signum efficax, ita potest esse votum virginitatis signum conjunctionis Ecclesiæ virginis ad Christum.

COMMENTARIUS.

(o) *De quarta conclusione sit,* etc. Subjicit suo ordine tres conclusiones, ex quibus probatio hujus quartæ principalis congrua sumitur. 39.

Prima conclusio Congruita gratiæ adjuncta.

Prima conclusio : *Contractui prædicto congruum est annecti collationem gratiæ,* Hanc probat ex regula generali desumpta ex infirmitate naturæ, et necessitate gratiæ ad opus difficile et arduum conjunctum honestati, hoc est, ad opus virtutis; quæ probatio fundatur *in artic.* 7. *Concilii Dispolitani,* et in variis definitionibus Patrum et Conciliorum contra Pelagianos, quæ in materia de gratia et auxiliis, passim occurrunt. Unde admonendi sunt, quos alias impugnavimus *dist.* 14. *q.* 2. *art.* 2. et alias calumniam esse asserere Doctorem in ea esse sententia, ut negaverit necessitatem gratiæ sive ad pœnitentiam, sive ad opera virtutum moralium, ut aliquoties alias admonuimus, et ex præsenti conclusione manifestum supponit, et in fine assumit : *ad honestum autem et difficile,* inquit, *congruum est gratiam conferri,* etc. nempe ex infirmitate naturæ ad bonum virtutis in hoc statu peccati, et consequenter ex necessitate gratiæ propter adimplendam legem et opera virtutis, quale docuit in præcedentibus esse hunc contractum ex objecto, fine, et aliis circumstantiis.

40. Secunda conclusio Dari per signum sensibile.

(p) *Secunda conclusio est hæc : Congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc a Deo instituto regulariter conferri,* etc. Hanc conclusionem remittit ad dicta *d.* 1. *q.* 2. ubi congruitatem instituendi signa Sacramentorum cum reliquis docuit; videantur quæ ibi dicta sunt.

Tertia conclusio Illud signum

(q) *Tertia conclusio* : *Expedit Sacramentum proprie dictum conjungi contractui prædicto,* etc. In prima conclusione

se Sacramentum. loquitur generatim de gratia operativa ad opus virtutis. In secunda conclusione loquitur de eadem gratia, ut confertur virtute Sacramenti tam habitualis quam actualis, pro congruitate operis et temporis. In hac concludit signum illud, per quod regulariter confertur hæc gratia, esse Sacramentum proprie dictum; quod sequitur ex duabus præmissis. Deinde subjungit hanc veritatem, nempe matrimonium esse sacramentum proprie dictum, esse alterius rationis et probationis a veritate contractus et obligationis, quia ex diversis principiis oriuntur; ideoque ad resolutionem et probationem hujus tertiæ conclusionis movet interrogationem completam ex singulis, quæ ad naturam Sacramenti requiruntur, ut a quo, et quo tempore institutum? quæ forma? qualiter una? quis minister? et qualiter unus? et quis effectus sit Sacramenti? Subjungit præterea rationes dubitandi, quod non in statu innocentiæ aut legis veteris aut Evangelii, quia non apparet sufficiens probatio *ex Matth.* 19. neque *ad Ephesios* 5. ergo, etc.

Iatrimonium se Sacramentum proprie dictum.

SCHOLIUM.

Matrimonium esse Sacramentum institutum, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, etc.* Ita Sotus hîc quæst. 2. art. 2. Bassol. Tartaret. hîc. Verac. 1. p. spec. art. 1. Vict. supr. num. 241. ex Chrysost. ibi dicente: *cum auctoritate legem inducit.* Esse autem Sacramentum, definitur in Florent. decr. Eugen. in Trident. sess. 24. cap. 1. habetur ex PP. Iren. lib. 1. cap. 1. Leon. cap. 1. Chrysost. supra, et in ad Ephes. 5. Ambros. 1. de Abraham. 7. Augustin. lib. de fide et oper. 7. et de bono conjug. cap. 18. et 24. Vide Bellarm. 3. de matrim. c. 2. 3. Quod tangit Doctor, an sufficit filiam silere, dum parentes pro ea contrahunt, communis ait ex cap. Unic. § fin. de despons. impub. Vide Sanchium 1. de Matrim. d. 23. Sub dubio relinquit sententiam asserentem verba Sacerdotis esse formam Sacramenti Matrimonii, sed sine eis valere Matrimonium. Ita tenent Canus 8. de loc. cap. 5. ad 3. Enchir. Concil. Colon. § de ministro, Petr. Ledesm. de Matrim. q. 42. art. 1. dub. 4. concl. 4. et ult. ait ante Trident. fuisse probabilem sent. Sed Zephalus cons. 540. num. 47. ait sine verbis parochi, nec stare Sacramentum, nec Matrimonium; verius tamen et communius, sine omni parocho valere Matrimonium et Sacramentum, ubi Trident. non tenetur, nec ejus verba requiri, ut valeat, ubi tenetur.

Sed (r) quia communiter tenet Ecclesia Sacramentum Matrimonii esse septimum inter Ecclesiastica Sacramenta, et de Sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum quam sentit Ecclesia Romana, *Extra de hæreticis. Ad abolendam*; ideo dici potest, quod contractui matrimoniali annexit Deus Sacramentum proprie dictum, saltem pro lege Evangelica, alioquin non esset Sacramentum novæ legis; et tunc oportet dicere quod institutum fuit a Christo, sicut universaliter dictum est *supra* de Sacramentis Ecclesiasticis. 13.

13. Matrimonium esse Sacramentum novæ legis. Dist. 2. q. 1.

Ubi autem non invenitur planius quam *Matth.* 19. et licet ibi tantum approbaverit contractum institutum, *Genes.* 2. et per consequens illud non instituit; instituit tamen Sacramentum; quod potest accipi ex illo verbo, quod addidit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet,* ut non intelligatur ibi conjunxisse pro instituisse præcise contractum matrimonii, sed conjunxisse ex tunc gratiose per institutionem Sacramenti concomitantis illum contractum conjungentem. Forma autem est aliquod signum sensibile institutum 14.

14. Ad Matrimonium an requiritur determinatum signum, vel verba.

a Deo, ad significandum efficaciter gratiam tunc collatam.

Sed (s) hîc est dubium: Vel enim Deus instituit ita indeterminatum signum, ut sit signum efficax gratiæ, sicut indeterminatum signum requisitum ad contractum; vel magis determinavit illud quod debet esse efficax gratiæ, quam ex impositione humana determinetur signum sufficiens ad contractum; et si sic, vel determinavit aliqua verba præcise, puta, *accipio te in meam,* vel *in meum;* vel determinavit indifferenter quæcumque verba exprimentia talem consensum.

Et inter ista multum interest, quia si determinavit strictissime illud, scilicet quod forma hujus Sacramenti consistit in verbis præcisis, sequitur quod multoties est contractus matrimonii sine Sacramento, etiam in lege Evangelica, quia multoties contrahitur per alia verba quam per ista. Si etiam determinavit verba, sed indifferenter consensum istum exprimentia, quæcumque sint ista, adhuc tamen, cum contrahatur quandoque inter mutos sine verbis, sequitur quod alicubi est contractus iste sine Sacramento. Nec istud est absurdum, quia possibile est quod usque ad legem Evangelicam frequenter contrahebatur, ubi tamen nunquam fuit Sacramentum, ut hîc loquimur, scilicet proprie.

Si autem non determinavit, quod sit Sacramentum gratiæ magis quam ex impositione humana determinetur signum sufficiens ad contractum, tunc potest dici quod in quocumque contractu in lege Evangelica comitatur Sacramentum, quia illud signum quod requiritur ad contractum, est ex institutione divina Sacramentum.

Ex hoc patet secundum, qualiter sit una forma, quia una unitate integritatis, non unitate indivisibilitatis; verba enim hinc inde expressiva consensus sunt unum signum integrum, et respectu contractus et respectu gratiæ; nec est inconveniens plures formas particulares esse unius Sacramenti, sicut dictum est *supra* de Eucharistia de forma super panem et vinum. 15.

15. Forma Matrimon[ii] est una integritat[is] non indiv[i]sibilitate dist. 8. quæst. 2 Quis minister Matrimo[nii].

De (u) ministro est aliud dubium, quia ut plurimum ipsimet contrahentes ministrant sibi ipsis hoc Sacramentum, vel mutuo, vel uterque sibi. Sed nec hoc (x) requiritur necessario, si in omni contractu est Sacramentum, quia aliquando patres contrahunt pro filiis vel filiabus, præsentibus eis, non exprimentibus signa propria; si ergo ibi est Sacramentum, oportet dicere quod minister hujus Sacramenti potest esse indifferenter quicumque potest esse minister in contractu matrimonii. Sed qualiter unus minister? potest dici sicut prius de una forma.

Quis effectus Matrimo[nii?]

Sed (u) quis effectus? Dico quod duæ gratiæ in animabus contrahentium, et hoc nisi sit obex peccati mortalis hinc et inde. Non enim sufficit ad gratiam percipiendam, quod contrahens non sit fictus respectu Sacramenti, sed oportet quod prius pœnituerit, quia istud Sacramentum non dat primam gratiam. Secundus effectus est unio animarum contra-

hentium; sed primus effectus totalis est unus, scilicet gratiosa conjunctio animarum.

ed ex opere erantis ntum, realiter ipiatur ramentum.

Si (z) autem stringendo formam ad certum signum et ad ministros determinatos, oporteat consequenter dicere quod non omnes contrahentes in lege Christiana recipiunt Sacramentum, potest tamen dici quod percipiunt gratiam, si alias non sit obex, quia Deus assistit ibi propter difficultatem contractus honesti; non tamen tantam gratiam, quantam perciperent cum Sacramento, maxime si impossibilitas non excuset.

COMMENTARIUS.

36. uando stitutum cramentum.

(r) *Sed quia communiter tenet Ecclesia,* etc. statuit conclusionem fidei, nempe Matrimonium esse verum Sacramentum novæ legis; quam probat *ex cap. Ad abolendam*, etc. *de hæreticis, et Matth.* 19. institutum docet a Christo per verba *supra* allegata, ubi approbavit Matrimonium in ratione contractus, et adjunxit esse Sacramentum. Conclusio patet ex Florentino *in decreto unionis*, ex Tridentino *sess.* 7. *can.* 1. 7. *et* 8. *sess.* 24. in doctrina de Matrimonio, et *can.* 1. Videantur Patres citati in scholio.

lorent. rident.

stitutio ramenti tth. 19.

Advertendum, circa probationem ex Scriptura, Doctorem non rejicere probationem illam ex Paulo *ad Eph.* 5. dicit enim nullibi planius, quam *Matth.* 19. hanc institutionem reperiri. Aliqui referunt institutum Sacramentum *Joan.* 2. Sed melius dicitur ibi approbatum fuisse matrimonium, quamvis aliqui Patres doceant, sua præsentia Christum sanctificasse nuptias, ut Cyrillus Alexand. *lib.* 2. *in Joannis cap.* 22. Damascenus *lib.* 4. *Orthod. fidei, cap.* 25. Euthym. *in panoplia, part.* 2. *cap.* 22. Martialis Papa *epistola ad Tolosanos, c.* 9. Sed hi Patres non institutionem Sacramenti intendunt, sed contra hæreticos probare nuptias esse licitas et sanctas, quas Christus sua præsentia honoravit. Planius ergo videtur ex scopo sermonis Christi *Matthæi* 19. institutio Sacramenti, ubi disserit de contractu, et reprobat polygamiam, et præfert cælibatum matrimonio; quam sententiam sequitur Adrianus *quæst.* 1. *de matrimonio*, Antoninus 3. *part. tit.* 1. *cap.* 2. Victoria *in Summa*, Sotus *in hac dist. q.* 2. *art.* 2. et alii, quos citat et sequitur Sanch. *lib.* 2. *de matrimonio disput.* 4. *in fine.*

hristus sua æsentia nuptias robavit.

40. Significatio figuralis Matrimonii, non est sacramentalis proprie.

Eadem conclusionem probant etiam communiter moderni ex loco citato Pauli, quamvis autem matrimonium, qua significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, sit Sacramentum communiter dictum, tamen non hac ratione est Sacramentum proprie dictum, sed qua causat gratiam; nam hanc esse peculiarem rationem Sacramenti novæ legis, docent Florentinum *in decreto unionis,* Tridentin. *sess.* 7. *can.* 2 ut fusius suo loco tractavimus, et insinuat Doctor *supra* agens de hac Pauli auctoritate.

Vasquez rejicit argumentum ex loco Pauli desumptum.

Argumentum ex hoc loco Pauli conatur evacuare Vasquez *disput.* 2. *cap.* 6. quatenus aliqui contendunt locum intelligi de solo matrimonio inter Christianos, ad quos loquitur Paulus, quod impugnat *ex cap. Gaudemus,* etc. *de divortiis,* etc. *ex epistola* 92. *Leonis Papæ, cap.* 4. ex quibus colligit matrimonium, ut primo institutum est, significasse hanc conjunctionem Christi cum Ecclesia, quamvis autem Paulus loquatur ad fideles; ratio tamen ejus etiam ad matrimonium infidelium extenditur: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.*

Ejus fundamentum.

Verba etiam Christi *Matth.* 19. ad matrimonium indifferenter referuntur, ut fuit Judæorum et infidelium. Quod etiam intelligit Innocentius III. *cap. de infidelibus, de consanguinitate et affinitate,* quo confirmat bigamiam, quam non diluit Baptismus, ut *infra dist.* 33. dicetur, quæ incurritur ex defectu significationis, quam ex polygamia incurrunt; tandem ita videtur concludere satius fuisse Theologis hanc auctoritatem omisisse, quam ea probatione niti.

41. Impugnatur. Contra hoc est, quia Tridentinum *cap. de matrimonio,* utraque hac auctoritate, quas adducunt et Doctor et Theologi, utitur, asserens Christum Sacramentorum institutorem sua passione promeruisse gratiam, qua conjuges sanctificaret, idque Paulum Apostolum insinuasse in verbis prædictis, potissimum illis verbis: *Sacramentum hoc magnum est,* etc.

Responsio. Respondet Vasquez id quidem verum esse, neque obstare dictis, nam hoc ipso quod matrimonium fuit semper signum unionis Christi cum Ecclesia per amorem, conveniens valde fuit ut ipse Christus passione sua hoc signum perficeret efficeretque, ut non solum amore naturali, sed etiam charitatis, conjuges significarent unionem prædictam. Cum vero Concilium veritatem aliquam ex loco Scripturæ ex professo confirmat, quæ in eo expresse contineatur, vel efficaciter ex eo deducatur, loquitur alio modo, ut *sess.* 13. *cap.* 4. agens de transubstantiatione, et *sess.* 14. *cap.* 5. agens de præcepto confessionis, quod colligit *ex Joannis* 20. *Quorum remiseritis,* etc. in hoc autem *sess.* 24. veritatem Catholicam ex constanti et perpetua Ecclesiæ traditione solum deducit et definit.

42. Impugnatio. Hæc responsio merito non placet: Primo, quia supponit in loco prædicto Pauli non contineri hanc veritatem, aut insinuari, cujus contrarium affirmat Concilium; deinde, neque Paulus neque Concilium loquuntur de congruentia dandæ gratiæ, aut convenientia sola, sed de facto. Non recte ergo explicantur per hoc quod congruum fuerit Christum meruisse sua passione gratiam Sacramentalem dari in matrimonio. Quod autem addit Concilium, alias uti locis Scripturæ aliter, ut in exemplis allatis, quam utatur hoc loco, non est verum, quia aliis Scripturis non utitur aliter, quam ad absolutam definitionem veritatis fidei, juxta veram interpretationem earum, quam Patres et Ecclesia intellexit; ita etiam hoc loco Pauli juxta mentem Apostoli utitur asserens Apostolum innuisse gratiam hujus Sacramenti maxime per illa verba: *Sacramentum hoc magnum est,* etc. Interpretatur autem Concilium sensum Apostoli illum esse, et Scripturam illam ita absolute interpretatur, ut contineat hanc veritatem quam innuit Paulus; non enim discurrit Concilium, sed absolute declarat et definit hæc, nempe perpetuum et indissolubilem nexum matrimonii divini Spiritus instinctu pronuntiasse primum parentem in verbis præfatis. Secundo, Christum Dominum *Matth.* 19. apertius docuisse illud vinculum esse tantum duorum. Tertio, Christum Sacramentorum institutorem sua passione nobis meruisse gratiam, quo illud vinculum confirmaret et sanctificaret. Quarto, quod hoc Paulus Apotolus insinuat in præfato loco, ac tandem ex hoc per consequentiam deducit: *Cum igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratiam præstet, merito inter legis novæ Sacramenta annumerandum Sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt,* etc. Quibus verbis ex tertia et quarta definitione præmissa, quæ absolutam et indubitabi-

Paulus et Trid. loquuntur de facto, non de congruentia.

Idem modus loquendi Concilii hîc et alibi.

Deductio Concilii.

Fit ex loco Pauli.

lem assertionem continent, confirmat veritatem universalis traditionis Ecclesiæ, tantum abest ut veritatem Catholicam, ut præfatus auctor asserit, ex sola traditione deducat et definiat, ut e contra veritatem traditionis ex loco Pauli confirmet et deducat.

43. ...n est ...cessus in aliis ...ocis ...gatis.

Neque aliter procedit in locis allegatis, ut *sess.* 13. *cap.* 4. ex verbis Christi, et perpetuum sensum Ecclesiæ, et veritatem transubstantiationis colligit *sess.* 14. *cap.* 1. ex institutione pœnitentiæ per modum tribunalis et potestate judiciaria per claves data colligit præceptum confessionis integræ; eodem modo in proposito ex loco Pauli veritatem traditionis. Merito ergo Catholici Doctores hunc locum urgent, neque ideo reprehendi possunt, cum Concilium ita declaret in eo Paulum insinuare institutionem et gratiam Sacramentalem, volens officia mutua et debita inter maritos et uxores in Christo commendare, et participent eam unionem, quam significat matrimonium, nempe Christi ad Ecclesiam, et diligant se invicem, sicut Christus Ecclesiam perfecta charitate, qua eam mundavit, et sibi desponsavit; unde 1. *ad Corinth.* 7. monet, ut quæ nubant, nubant in Domino.

...nsus ...auli.

Scribit ergo Paulus Christianis de veritate et nexu matrimonii, comprehendens non solum ea, quæ matrimonio adjuncta sunt ex prima institutione, sed etiam quæ conjuncta sunt ex institutione Christi et Sacramenti; nam hæc potiora sunt, et quoad indissolubilitatem contractus, ut insinuat ipse *ad Corinth. loco citato*, matrimonium inter infideles solvi in favorem fidei, quando alter conjugum in infidelitate perseverat, nec sine præjudicio fidei cohabitare velit. Inter Christianos non ita, quia manet insolubile.

44. ...rimo- ...ium

Item, matrimonium Christianorum habet perfectiorem significationem, qua Sacramentum est, quam fuerit significatio ejus ex prima institutione, quæ participat suum signatum per gratiam Sacramentalem quam prius non habuit, et communicat in forma cum unione significata Christi cum Ecclesia mediante charitate.

fidelium perfectius significat.

Si Paulus Christianis scribit, non debuit solum commendare matrimonium in iis tantum, quæ ei conveniebant in priori statu, nihil intendens de eo quod ipsi competit in statu Sacramenti, et quod potius est, quia sic esset mancus in doctrina, si non innueret legem in specie, qua Christiani obligabantur ad mutua officia, præter illam, quæ generalis ab initio fuit; comprehendit ergo utrumque, sed ex scopo magis agit de matrimonio Christianorum, quod et lege generali primæ institutionis obligat ad mutua officia, et ex lege speciali Sacramenti.

Congruentia ex ratione.

Unde dicit : *Sacramentum hoc magnum est : Ego autem dico in Christo et Ecclesia. Verumtamen et vos singuli unusquisque uxorem suam diligat sicut seipsum,* etc. nempe *Sacramentum magnum* non solum ex magnitudine rei significatæ, quamvis in forma non communicabat matrimonium in *esse* contractus significato, sed sola significatione, eo modo quo Sacramenta veteris legis significabant gratiam, quam in *esse* formæ non continebant. Sed etiam dicitur matrimonium Christianorum magnum, quia gratiam et charitatem, qua Christus unitur Ecclesiæ ut sponsæ, in se ipso continet, qua est Sacramentum; nec est nudum signum ut ante fuit, sed signum continens significatum. Diligere autem uxorem ut seipsum, charitatis divinæ præceptum et effectum designat. Unde Apostolus combinat ubique, et signum et signatum quasi inseparabilia in matrimonio, prout de ipso loquitur, nempe de matrimonio Christianorum, similitudinem retinens dilectionis

45. Matrimonium quibus ex causis magnum est Sacramentum.

Matrimonium fidelium communicat in forma significato.

per charitatem, quæ debet esse inter conjugatos, sicut inter Ecclesiam et Christum : *Viri,* inquit, *diligite uxores vestras, sicut et Christus Ecclesiam;* quomodo autem dilexit Ecclesiam? nempe per charitatem : *et seipsum tradidit pro ea,* etc. *Majorem autem charitatem nemo habet, quam ut quis ponat animam suam pro amico suo,* etc. *Joan.* 15. Christus tradidit se ipsum pro Ecclesia ex hac charitate divina et supernaturali, cujus similitudinem et communicationem vult Paulus esse in conjugatis, quoad mutua officia; ideo manet *infra,* ut vir diligat uxorem sicut seipsum, quod est charitatis : *Qui suam uxorem,* inquit, *diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet, sicut Christus Ecclesiam,* etc. ubi repetit similitudinem institutam, ut denotet communicationem debere esse in forma.

46. Responsio ad rationes oppositas. Ad fundamenta ergo opposita, respondetur matrimonium, ut primo erat contractus, et non Sacramentum, habuisse significationem, et fuisse Sacramentum late sumptum; et de hoc nulla est quæstio. Cæterum Paulus hîc ex scopo loquitur de matrimonio Christianorum secundum omnia, quæ ipsi conveniunt, sive ex prima institutione divina, sive etiam ex institutione Christi, qua Sacramentum est causans gratiam, et perficitur significatio contractus, ut de speculativa fieret practica, et de mero signo denotante unionem Christi cum Ecclesia per charitatem, de qua unione hîc agit Paulus, translatum est per Christi institutionem, ut communicaret in forma uniente, quæ est charitas, eamque contineret, et daret per modum effectus, cum majori firmitate quam habebat primum, ut erat contractus civilis tantum.

Scopus Pauli.

Bene ergo Doctores Catholici interpretantur, qui dicunt Paulum hîc loqui de matrimonio Christianorum tantum, ad quos loquitur, et quibus jam notum erat mysterium conjunctionis Christi cum Ecclesia; quod in similitudinem trahit Paulus ad declarandum conformitatem, quæ debet esse inter signum et signatum. Neque refert quod matrimonium alias significabat unionem Christi cum Ecclesia, et quod verba aliqua Pauli, ut sunt illa *Genes.* 2. possint aliquo modo intelligi de matrimonio late sumpto, etiam quod non est Sacramentum proprie dictum ; hoc, inquam, non refert, tum quia non verba, sed scopus et materia subjecta est attendenda. Interpretatio vera Doctorum.

Deinde, signum quod perficitur in sua significatione respective ad idem signatum, non mutat nomen, aut appellationem, quamvis æquivocum sit, ut patet ex definitione æquivocorum, quorum nomen commune est, et idem de univocis. Usus autem signi ex re substrata intelligitur, sic Patres dicunt Christum per contactum suæ sanctissimæ carnis sanctificasse aquas ad effectum Baptismi, sanctificavit etiam eas per institutionem Sacramenti; aqua autem per diversas suas sanctificationes inducit diversam rationem signi in ordine ad sanctitatem veram significandam, quamvis non variat nomen, etiam in *esse* signi. Sic panis et vinum a quibusdam Patribus, ut suo loco diximus, sunt symbola corporis et sanguinis ante consecrationem, per oblationem sui ; post consecrationem Sacramentum etiam dicitur panis, quamvis in una acceptione denotetur signum, in altera denotetur signatum, ut subest accidentibus panis et vini, et sumitur per modum pastus spiritualis. Suppositio autem, seu signi multiplicis acceptio colligitur ex materia subjecta, et scopo loquentis. 47. Significatio æquivoca non variat nomen signi. Exempla.

Ad propositum, Apostolus loquens de

…icatio …icto-n. matrimonio Christianorum, quod includit non solum rationem Sacramenti proprie dicti, sed etiam contractus, et sub utroque modo significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per diversam institutionem et diversum modum significandi in ordine ad idem significatum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, et consequenter sub utroque modo est Sacramentum seu signum sacrum; ideoque Apostolus non mutat appellationem, seu vocem, quamvis scopus ejus sit loqui de matrimonio Christianorum, quod utramque significationem involvit, nec tam alludit ad verba primi parentis *Gen.* 2. quam ad verba Christi Domini *Matth.* 19. ubi verisimilius est tum accessisse contractui rationem Sacramenti proprie dicti per Christi institutionem. Si ergo matrimonium, qua Sacramentum est proprie dictum, est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia communicans in forma conjunctionis, et simpliciter in omni casu in vinculo solubili, si est consummatum, recte deprehenditur ex scopo Apostoli; et venit nomine *Sacramenti magni* antonomastice, quia stat pro famosiori significato absolute positum, et ex materia subjecta, ut dixi, quod est Matrimonium inter Christianos sub utraque ratione consideratum.

…9. …acia …quen-…æ. Non valet ergo consequentia : Matrimonium ex prima institutione significat conjunctionem Christi cum Ecclesia; ergo ex secunda institutione non significat eamdem. Loca, quæ adducit Vasquez, tendunt ad similem formam arguendi, nam ex priori affirmativa vult contendere hic non agi de matrimonio Christianorum, quæ est fallacia secundum æquivocationem, nam contractus ipse civilis est Sacramentum seu signum illius conjunctionis, qua vero elevatur ad *esse* Sacramenti, idem etiam significat, sed perfectiori modo; sub utraque ergo ratione dicitur Sacramentum per diversam institutionem, et appellatione *Sacramenti magni* venit Matrimonium in perfectiori significatione Sacramenti stricte sumpti.

Hæc etiam veritas recte colligitur ex illo loco Pauli 1. ad Timotheum 2. *Salvabitur autem* (supple uxor) *per filiorum generationem, si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione cum sobrietate,* etc. id est, continentia thori, ubi supponit hæc bona per Matrimonium dari Christianis. Hunc etiam locum inefficacem esse disserit Vasquez, quia non constat Apostolum per sanctificationem intellexisse peculiarem sanctitatem collatam in Matrimonio. Sed hæc interpretatio humilis est, quasi vero Apostolus supposita institutione Sacramenti per Christum, quam ipse novit, negligeret bonum Sacramenti ex institutione redundans, et tantum ageret de dilectione, quæ ex natura contractus ex prima institutione conveniret. Videantur Patres citati a Scholiaste, ex quibus probatur conclusio. 50. 1. ad Tim. 2. eadem veritas continetur. Responsio rejicitur.

Prædictam fidei conclusionem negant hæretici, ut Lutherus *in lib. de captivit. Babylonica, c. de Matrimonio,* Calvinus *lib. 4. institutionum, cap.* 19. Beza *in Annot. ad cap.* 5. *ad Ephesios.* 51. Hæresis.

Catholici etiam Doctores aliqui non recte senserunt in hac materia. Durandus *in hac distinct. q.* 3. affirmat *ex cap. Ad abolendam,* esse de fide esse Sacramentum ; dicit tamen non conferre gratiam suscipientibus, sed dici æquivoce Sacramentum, ut comparatur ad alia sex quæ dant gratiam. Citat in eamdem sententiam Jurisperitos, Goffredum *in Summa, tit. de Sacramentis*, Hostiensem *lib.* 1. *eodem tit.* Bernard. *in cap. Cum in Ecclesiæ, de simonia*, Glossam *in cap. Honorantur* 32. *quæst.* 2. Hæc sententia nequit sustineri, ut patet ex Canonibus citatis Florentini et Sententia quorumdam falsa.

Aliorum sententiæ. Tridentini. Alii etiam volunt matrimonium fuisse Sacramentum etiam ante legem novam; sed vel intelligendi sunt de Sacramento late sumpto, vel non recte cohærent Tridentino, quod definit matrimonium esse Sacramentum legis novæ a Christo institutum, ut *sess.* 7. *can.* 1. et expressissime *sess.* 24. in doctrina de hoc Sacramento, ubi supponit non dedisse gratiam ante institutionem Christi, *can.* 1. Superest itaque ut fundamentis eorum respondeamus.

52. Objectio hæreticorum. Objiciunt hæretici non colligi ex Scriptura, et potissimum ex loco Pauli *ad Ephesios*.

Solvitur. Respondetur negando antecedens quoad utramque partem.

Dices, in Græco non inveniri Sacramentum, sed mysterium.

Respondetur Sacramentum latine idem significare, quod mysterium Græcis, ut probatum est *dist.* 1. *quæst.* 2. *in principio*.

Secunda objectio. Objiciunt secundo, matrimonium repugnat Sacerdotio, non sic unum Sacramentum alteri.

Solvitur. Respondetur repugnare ex Jure Ecclesiastico ratione status, vel, ut alii volunt Jure divino, si præcedat Sacerdotium, de quo jam non dissero. Ob eminentiam ergo status et puritatem divini cultus prohibetur matrimonium Sacerdotibus, qui munditiam ferre debent ad altare, et non implicare se negotiis sæcularibus, 2. *ad Timoth.* 2. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, et divisus est,* 1. *ad Corinth.* 7.

Tertia objectio. Objiciunt tertio matrimonium fuisse inter Ethnicos et infideles.

Solvitur. Respondetur fuisse in ratione contractus, non autem Sacramenti proprie dicti.

53. Quarta objectio. Objiciunt quarto Syricium vocare matrimonium, immunditias, *in epistola ad Hemerium Taraconensem*.

Respondetur eum reprobare matrimonia sacrilega Sacerdotum. Deinde, licet matrimonium, cujus usus sit legitimus, non sit immunditia quoad peccatum, est tamen immunditia quoad indecentiam, quia *tribulationem carnis sentiunt hujusmodi*, ex Apostolo; et inquinamentum quoddam, ex Apocalyps. 14. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati*, etc. Ideo Apostolus dicit Virginem, quæ manet, esse *sanctam corpore et animo*, etc. Solvitur.

Objicit Durandus alia Sacramenta ex institutione esse signa, et non natura sua, sicut matrimonium; ab aliis applicantur semper res externæ, non ita in matrimonio. Non confert gratiam primam, sicut Baptismus, neque secundam, quia alias sequeretur quod qui primum vixerunt in gratia et continentia, eadem gratia ipsis augeretur per matrimonium, quod non est credibile, quia transeunt ad statum imperfectiorem. Item, quod est argumentum Jurisperitorum, in matrimonio pactum intervenit de dote; ergo si est Sacramentum, fit simonia. Ecclesia mutat plura circa matrimonium, quod nequit circa Sacramenta; Sacramenta ab aliis ministris conferuntur, non ita matrimonium; ergo, etc. Objectio Durandi.

Respondetur rationes istas esse inanes, et nullius probationis. Ad primum dictum est matrimonium esse ex divina institutione in ratione contractus, et quidquid sit de hoc, in ratione Sacramenti proprie dicti, est signum ex institutione. 54. Responsio ad primum.

Ad secundum, respondetur conferre gratiam ex opere operato, quin etiam ex opere operantis, quia est actus de se honestus et meritorius, si fiat cum debitis circumstantiis; neque refert quod transitur de statu perfectiori ad statum minus perfectum, quia ille prior status est concilii, non præcepti, neque tenetur quisque sequi semper perfectiora, sed operari bonum, et observare legem, quamvis au- Responsio ad secundum.

tem assumens statum matrimonii consummati non habeat meritum cœlibatus, habet tamen meritum matrimonii, si illud debite observet.

Ad tertium, pactum de dote non esse propter Sacramentum, sed propter onera contractus.

Ad quartum, respondetur Ecclesiam non mutare materiam Sacramenti, quæ est contractus legitimus, sed statuere circa ipsum contractum, ut lege reguletur, et tollantur abusus, et ut fiat legitimus sine fraude et detrimento.

Ad quintum, respondetur quodlibet Sacramentum habere propriam et diversam rationem; hoc autem Sacramentum similiter, quia in contractu consistit, qui debet per consensum partium, quo obligantur, perfici, ideo perficientes contractum, perficiunt et Sacramentum.

Objicit præterea, matrimonium fieri validum inter infideles. Ad hoc responsum est.

Objiciunt hæretici perniciosum esse non constare de materia et forma Sacramenti, inter Doctores Scholasticos non constat de materia et forma matrimonii; ergo non est Sacramentum.

Respondetur constare inter Catholicos contractum legitimum inter conjugatos esse Sacramentum; an autem sic vel sic habeat rationem formæ aut materiæ, non est res fidei, sed quæstio disputabilis.

Petes primo, utrum matrimonium fidelis cum infideli sit Sacramentum ex parte ipsius fidelis saltem. Supponitur matrimonium fore legitimum vel ex dispensatione, vel alia ratione saltem ex suppositione quod esset legitimum in ratione contractus, utrum esset Sacramentum ex parte fidelis. Negativam partem tenent communiter moderni, ut Vasquez *loco cit. c.* 10. *n.* 113. Sanchez *disput.* 8. Angles 1. *de matrimon. q.* 12. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 2.

Affirmativam docet Sotus *in hac dist. quæst.* 2. *art.* 2. Eckius *in lib. homil. hom.* 73. *de Sacramentis;* et est magis conformis nostro Doctori *infra in hoc* § versu, *Ex hoc patet,* etc. ubi dicit dari duplicem formam partialem hujus Sacramenti; et probatur, quia fundamentum oppositæ sententiæ stat in opposito, quatenus putat Sacramentum matrimonii esse unicum unitate indivisibilitatis, quod non esse verum, ibi probabimus. Secundo, consensus, ut procedit personaliter a quolibet conjuge, inducit obligationem contractus passivam et activam ex parte ejus; ergo sic præcise perficit Sacramentum in ipso. Sed nihil deest ex parte baptizati, quin fiat contractus ejus signum sensibile causans gratiam in ipso, quia est contractus legitimus et matrimonialis, quo transfert potestatem sui corporis in alium, et vicissim acquirit potestatem alterius per mutuum consensum; ergo perficit ex parte sua Sacramentum, quia ipse sibi ministrat Sacramentum, et non alter, licet non posset ministrare sine consensu concurrente ex parte alterius, quia nequit poni contractus legitimus sine concursu utriusque. Sufficit ergo ut sit baptizatus, et ponat contractum legitimum ex parte sua per verba expressum; contra hoc nullum sequitur inconveniens, supponendo contractum esse aut fieri legitimum.

56. Secunda præfertur. Probatio.

Petes secundo: An matrimonium infidelium, quando baptizantur, fiat Sacramentum? 57. An matrimonium infidelium conversorum fiat Sacramentum.

Affirmativa pars tenetur a pluribus, sed bifariam. Aliqui docent, sine ullo consensu novo, aut ratificatione fieri Sacramentum. Ita D. Thom. *in* 4. *dist.* 39. *q.* 1. *art.* 1. *ad primum,* Paludanus *in hac dist. q.* 4. *art.* 3. et plures ejus discipuli, Covarruvias 2. *part. de matrimonio, q.* 1. Alii docent, si interveniat novus consensus seu ratificatio, fieri Sacramentum. Sententia affirmativa.

Capreolus *in hac dist. quæst. unic. art.* 3. *ad* 5. Eckius citatus, Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 5. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 8. Sanchez *lib.* 2. *disput.* 9.

Sententia negativa præfertur. Respondetur tamen negative, et hoc magis conforme est Doctori *infra d.* 39. ubi docet matrimonium infidelium fieri ratum post Baptismum, eo quod impedimentum fidei per Baptismum tollatur, quod esset fortius ligans in ordine ad Deum, si alter conjux nollet manens infidelis cohabitare fideli baptizato. Suscepto autem utrimque Baptismo, tollitur impedimentum hoc. Vide ipsum § *Hic sunt duo videnda,* etc. *In responsione ad secundum dubium,* quod in fine movet. Hanc sententiam tuetur Vasquez *disput.* 2. *de matrimonio, cap.* 10. *num.* 117. *et sequentibus in responsione ad hoc dubium,* Conink *disput.* 24. *dub.* 2. *conclusione* 6. Ledesma *de matrimonio, q.* 59. *art.* 2. *ad* 3. Cornexus *disput.* 2. *dub. ultimo, in responsione ad ultimam objectionem.*

58. Probatio. Probatur, quia regula generalis de Sacramentis, quæ consistunt in usu, servanda est, quando nullum inconveniens sequitur, aut aliqua ratio ex particulari ratione Sacramenti urget. Illa autem regula est, ut Sacramenta, quando non sunt in se, aut ullo suo effectu disponente ad gratiam, non conferant gratiam, sed inter infideles præteriit contractus matrimonii, neque nunc est, dum baptizantur, neque ullus ejus effectus positive disponit ad gratiam Sacramenti, quia Sacramentum non fuit positum, cum contractus non fuerit inter baptizatos; neque proinde ex vi Sacramenti, quod non receperunt ipsis debetur effectus Sacramenti, eo modo quo dicitur in aliis dari ficto, recedente fictione, applicato tamen prius in reipsa Sacramento sensibili, cujus effectus fuit impeditus; ergo ex hac parte non debetur effectus Sacramenti matrimonii, nisi ei cui applicatur ipsum Sacramentum.

Sacramenta causant. Ut sunt in se, aut suo effectu.

Sed neque per Baptismum applicatur hoc Sacramentum de novo, neque applicari potest, quia contractus iniri nequit, qui est complete consummatus secuta translatione mutua, et vinculo insolubili, cum non sit in potestate conjugum majus vinculum inducere per contractum, licet alias vinculum illud esset solubile ex causa; neque possunt conjuges transferre potestatem sui, quæ jam translata est, cum nullus potest Jure disponere de re non sua per contractum legitimum. 59. Matrimonium non innovari per conversionem.

Neque Baptismus illi vinculo concedit aliam firmitatem, nisi quod sit ratum, hoc est, non possit dissolvi, quia removetur impedimentum fidei, quo ex mente legislatoris esset solubile; sumpto autem Baptismo, jam removetur illud impedimentum, quo amoto manet vinculum insolubile et ratum ex lege simpliciter et absolute, quod alias tantum fuit ratum sub conditione, nisi scilicet interveniret impedimentum fidei fortius ligans, quam erat vinculum matrimonii inter infideles; ergo ex ratione peculiari matrimonii, ut celebratur per modum contractus, vel ut est Sacramentum annexum, non suppetit fundamentum conferendæ gratiæ matrimonialis infidelibus conversis; et magis videtur consonum rationi, ut dicatur Deum per fidem, conversionem, et Baptismum eorum supplere hanc gratiam, quam ut detur gratia Sacramenti ex opere operato, nullo adhibito Sacramento. Quomodo fit ratum per Baptismum.

Objicies: Matrimonium non fuit ratum ante Baptismum, post Baptismum fit ratum; ergo fit Sacramentum, sicut venditio rei prius facta, ita tamem ut non sit simpliciter firma; sed ad nutum partium posse rescindi, si superveniat aliqua circumstantia, per quam reddatur irrevocabilis, per eam simpliciter fit firma. 60. Objectio.

onsio.

Respondetur ex dictis, conjugium infidelium fuisse ita ratum ex lege, ut in potestate eorum non sit ex voluntario tantum consensu illud rescindere, alias non esset verum matrimonium aut secundum legem; non fuit autem firmum simpliciter, et insolubile in ordine ad legem fidei, nisi ex conditione, et secluso impedimento, quod removet Baptismus, qui est Sacramentum fidei.

ectio.

Objicies: Qui sentiunt onera, debent sentire utilitatem.

vitur. ractus quit vari. oonit s esse juris.

Respondetur eos esse incapaces ut sentiant utilitatem per Sacramentum, cujus non sunt capaces, sicut neque contractus de novo; non desunt alia media, quibus sibi subvenire possunt. Unde, qui dicunt Baptismum esse consensum virtualem, aut præterea requiri ratificationem aut consensum novum, ideo ad hæc recurrunt ut fingant materiam et formam necessariam Sacramenti, et consequenter sine hoc consensu non posse acquirere gratiam sacramentalem. Ex ratione autem dicta nequit inter ipsos salvari materia, qui supponit quemque eorum esse sui juris, et non in potestate alterius; quod dici nequit de jam conjugatis, qui celebrarunt contractum legitimum, qui non est suspensus aut imimpeditus, neque posito Baptismo amplius impediri potest, si est consummatum matrimonium. Unde si baptizarentur seorsim utroque inscio, non minus esset matrimonium eorum ratum, quamvis neque virtualiter, neque implicite, neque explicite consentiret alteruter in matrimonium alterius.

1. bium.

Petes: An inter fideles possit separari a matrimonio ratio Sacramenti, ita ut sit tantum contractus legitimus, et non Sacramentum?

olutio on rari in libus ntra-

Respondetur negative, quia inter fideles contractum habere rationem Sacramenti non dependet ab eorum voluntate, sed ab institutione Christi, quam ipsi separare nequeunt a Sacramento.

ctum, et Sacramentum.

Aliud dubium.

Sed quid, an esset validum matrimonium, tam in *esse* contractus quam in *esse* Sacramenti?

Resolvitur. Ex natura intentionis.

Respondetur ex natura intentionis eorum hoc esse resolvendum, nam si intendunt contractum stabilem et mutuam corporum translationem ad finem matrimonii intentum, sicut in lege naturæ, aut alias institutum est, quamvis excluderent rationem Sacramenti, sive per errorem particularem, sine alio modo, salva tamen intentione absoluta contractus est Sacramentum, quia ratio Sacramenti annexa est contractui ex institutione legislatoris, quæ ab eorum voluntate non dependet, nisi inquantum contractus legitimus ab eis procedit. Supposito autem contractu inter tales implicite etiam voluntas eorum intendit Sacramentum, sine quo nequit esse contractus legitimus inter tales. Unde nolitio Sacramenti non detrahit contractui hoc modo concepta, neque consequenter Sacramento, estque tantum conditionata in effectu et practice.

Si tamen talis sit nolitio Sacramenti, ut prædominetur absolute voluntati contrahendi, neque insit nisi cum conditione non perficiendi Sacramentum, et in casu quo necessarium sit perficere Sacramentum, desisteret voluntas contrahendi, tum voluntas contrahendi non est absoluta, sed implicat conditionem repugnantem intentioni contractus, quam fortius intendunt, quam ipsum contractum, ideoque nihil fit ex defectu requisitæ intentionis.

Prædicta resolutio est Doctoris *infra in hoc tract.* 5. *Si autem non determinavit*, etc. ubi dicit quod omnem contractum, legitimum scilicet, concomitatur Sacramentum in lege Evangelica, id est, inter baptizatos, quia illud signum quod requiritur ad contractum est ex institutione Sacramen-

tum, hoc est, independenter a contrahentibus, et non ex eorum voluntate.

62. Dubium. Ejus intentum.

(f) *Sed hîc est dubium,* etc. Hic movet dubium de forma hujus Sacramenti, et loquitur de forma, ut comprehendit etiam materiam, nempe de forma inducendi obligationem contractus, in quo consistit Sacramentum, vel de causa efficiente vinculi eo modo quo Florentinum in Decreto unionis loquitur; quod autem est causa efficiens vinculi, est etiam causa gratiæ sacramentalis. Dubium ergo movet Doctor circa formam hoc modo sumptam, quomodo cadat sub institutione Christi, et sacramentali, ut sit signum gratiæ efficax, an scilicet institutio præscripserit formam tantum indeterminatam, non immutans contractum, sed tantum determinans omnem contractum legitimum, et ex humana impositione signo expressum, an potius determinavit aliqua verba præcise, sine quibus non fieret Sacramentum, quamvis alias sufficerent ad contractum humanum et legitimum, et an præter signa requiruntur ipsa verba? Inter ista statuit discrimen, non resolvit tamen quid in facto contingit, quamvis mens ejus colligatur ex discursu inclinari in hoc quod non determinavit strictius verba, quam ut ad contractum indifferenter exigantur, neque etiam signa.

In qua forma institutum est Sacramentum.

Prima responsio.

Respondet, si determinavit verba strictissime, id est, sub determinata forma, et strictius quam exigantur ad contractum, semper contingeret matrimonium celebrari in Ecclesia absque eo quod fieret Sacramentum, quia contractus sæpe celebratur sub differente forma verborum.

Secunda responsio.

Respondet secundo : Si determinavit verba, sed indifferenter exprimentia contractum, sequi inter mutos fieri contractum sine Sacramento; nec istud est absurdum, nempe contractum separari a Sacramento, quia usque ad legem Evangelicam ita fuit separatum, et etiam inter infideles est contractus sine Sacramento.

63. Tertia responsio.

Respondet tertio : Quod si non determinavit requiri aliud signum, quam sit sufficiens ad contractum ex impositione humana in quocumque contractu in lege Evangelica comitari Sacramentum. In his responsionibus nihil resolvit Doctor, sed consequenter quid dicendum sit, exponit. Propter varias sententias Doctorum in hac quæstione, quia D. Thomas *in 4. dist. 1. quæst. 1. artic. 3. in quinta ratione, et ejus solutione,* videtur negare per solos nutus perfici Sacramentum, quamvis fiat contractus legitimus, neque adeo certum est contractum inter baptizatos non separari quandoque a Sacramento, ut quando contractus de præsenti fit per procuratores absentium ; quam sententiam docet Durandus *in præsenti dist. quæst.* 3. Cajetan. *tom.* 1. *opusculorum, tract.* 12. *de contractu matrimonii, quæst.* 2. Victoria *in Summa de matrim. num.* 244. Canus *de locis lib.* 8. *cap.* 5. *ad* 3. Viguerius *in suis institut. cap.* 16. Barthol. Ledesma *in* 2. *edit. dub.* 18. et probabilem docet Sotus *in* 4. *dist.* 27. *artic.* 3. *ad finem,* Lopez 2. *p. instructorii de matrim. cap.* 35. Petrus Ledesma *de matrim. quæst.* 42. *artic.* 1. *dub.* 7. asserens fieri Sacramentum, quando postea per præsentes ratificatur contractus. Superius etiam dixi *in littera præcedenti* 2. *petitione,* matrimonium inter infideles conversos ratificari per Baptismum, quamvis non transeat in Sacramentum, ut nunc loquimur de Sacramento.

Aliquando celebratur contractus sine Sacramento. Ut quando fit per procuratores.

Merito ergo Doctor in littera negat matrimonium inter mutos fieri Sacramentum, si verba proprie dicta, ut distinguuntur a signis et nutibus, requiruntur ad matrimonium ex divina institutione, ut fiat Sacramentum, quia tamen nihil disserit nisi ex suppositione institutionis hoc vel illo mo-

do factæ determinate quoad verba, vel indeterminate, ut comprehendit etiam quæcumque signa ex humana institutione significantia contractum legitimum de præsenti, immerito Sanchez *lib.* 2. *de matrimonio, disp.* 31. *q.* 2. eum citat pro sententia, quam asserit D. Thomas, cum nihil resolutive in hoc tradat, nisi rationem Sacramenti pensandam esse ex natura institutionis, et modo quo facta est.

4. entia agis ormis tori.

Tertia responsio est magis sequenda ex principiis Doctoris, quia in textu præcedenti docet, quod institutio matrimonii in *esse* Sacramenti facta est *Matth.* 19. ubi Christus Dominus loquitur de matrimonio, nihil innovans in contractu, sed absolute, prout ex prima sua institutione tenebat. Ergo institutio ibi facta non limitat contractum aliter fieri, ut sit Sacramentum inter fideles baptizatos, neque ad hoc aliquid requiri magis quam ut præcedat Baptismus, et fiat contractus legitimus juxta primam institutionem; recte deducitur etiam id solum sufficere ad Sacramentum. Sic etiam neque Paulus *ad Ephes.* 5. alludens tam ad verba primi parentis, quam ad eadem repetita et confirmata a Christo aliquid speciale in contractu designat; de quo loquitur solum absolute et universaliter juxta primam institutionem. Sed ex Doctore et communi, muti non erant inhabiles ad hunc contractum, quin legitime inter illos transigi possit, et salvari finis, et reliquæ ejus circumstantiæ, neque nunc sunt inhabiles, ut idem asserit; et patet *ex cap. Tuæ fraternitati,* etc. *de sponsalibus et matrimonio,* etc. *Surdi,* inquit, *et muti possunt contrahere matrimonium sine verbis,* etc. Et ut patet ex verbis præcedentibus, loquitur de matrimonio, quod fit etiam Sacramentum inter fideles, docens perfici per consensum; sed verba requiri quoad Ecclesiam, exprimentia consensum, *et cap. Cum apud Sedem Apostolicam,* etc. *eodem;* neque Pontifex æquivocat, ut sumat matrimonium in ratione nunc contractus, nunc Sacramenti. Hoc idem insinuat Florentinum, dicens verba regulariter requiri ad matrimonium; loquitur autem de matrimonio qua est Sacramentum, nam tradit communem et particularem doctrinam de Sacramentis legis novæ, quamvis autem in principio doceat hæc Sacramenta perfici in tribus, rebus ut materia, verbis ut forma et persona ministri, etc. intelligit verba vel æquivalentia in hoc Sacramento sufficere, sicut neque verba ita præcise attribuit formæ, ut condistinguitur a materia, quin etiam habeant quandoque rationem materiæ, ut in Sacramento Pœnitentiæ confessio, et in hoc ipso Sacramento juxta communem sententiam modernorum Theologorum, etiam habeant rationem materiæ, ut exprimunt consensum mutuum, qua habet rationem materiæ.

[Margin: ...itutio ...menti variat ...nam ...actus.]

[Margin: Verba non esse necessaria ad valorem.]

[Margin: Florentin.]

[Margin: ...ti et ...rdi ...time ...tra-...nt.]

Dubium est an in potentibus loqui requirantur verba necessitate Sacramenti, aut saltem ex præcepto? 65. Dubium.

Prima sententia docet requiri verba necessitate Sacramenti tanquam conditio per se requisita, non institutione divina, sed Ecclesiæ inhabilitantis personas ad contractum aliter quam per verba perficiendum, dummodo loqui possint, et habere consensum. Pro hac citantur plures a Sanchez *disput.* 31. *quæst.* 1. Fundamentum hujus est *ex cap. Tuæ,* etc. *supra citato,* ubi requiruntur verba in ordine ad Ecclesiam, tanquam forma contrahendi. *Sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia,* etc. quod necessarium est in contractu per legem, quæ formam sonat, et textus constituit discrimen inter mutos et valentes loqui. Idem supponitur *cap. Licet,* etc. *de spon-*

[Margin: Prima sententia requiri verba essentialiter.]

sa duorum, et cap. Si inter, etc. *de sponsal.*

Secunda sententia.

Secunda sententia docet si præcessit tractatus de matrimonio, non requiri verba in ipso contractu, secus autem si non præcesserit. Alii dicunt sufficere verba ex parte alterius.

66. Prima conclusio. Non sufficere consensum internum.

De primo non sufficere consensum mere internum ad matrimonium, sive in *esse* contractus, sive in *esse* Sacramenti; requiritur ergo, ut sit expressus per verba aut signa. Patet, quia hoc universaliter requirit lex ad contractum humanum, qui ad alterum dirigitur, ut ei innotescat, nequit autem innotescere nisi per verba aut signa. Sacramentum etiam requirit materiam et formam sensibilem ; ergo, etc. Quid si per revelationem internam innotescat consensus mutuus, et perficiatur ?

Non sufficit revelatio.

Respondetur, sine speciali Dei dispensatione non tenere, quia contractus regulatur per legem ordinariam, ut sit legitimus, quia de ejus valore debet cognoscere respublica, loquendo de contractu humano in genere, in specie autem Ecclesia de matrimoniali.

67. Secunda conclusio. Matrimonium valide fit per signa.

Dico secundo matrimonium valide contrahi per signa æquivalentia verbis. Hæc est communis tam Doctoris in præfatis responsionibus, quam Theologorum, quos citat Sanchez abunde loco citato. Eam insinuat Florentinum, cum dicit regulariter verba requiri : *Consensus,* inquit, *per verba regulariter expressus facit matrimonium*, etc. Patet, quia ante Tridentinum sponsalia secuta copula transibant in matrimonium, ut patet *cap. Is qui, de sponsalib.* si copula subsequebatur animo maritali.

Ad fundamenta primæ sententiæ responsio.

Ad fundamenta in oppositum respondetur *in cap. Tuæ*, non statui formam, sed insinuari id quod regulariter fit, et ad probationem matrimonii faciliorem facit; nam cum Pontifex dicat consensum efficere matrimonium, intelligit de consensu exterius expresso, cujus rationem postea reddit, *quia muti et surdi*, etc. Interrogatus enim Pontifex an solis verbis, et quibus contrahatur matrimonium ? respondet per consensum fieri matrimonium ; *nam surdi et muti*, etc. *et pueri,* per verba sine consensu non contrahunt, *in c. Licet, et alio citato,* supponuntur verba tanquam signa, quæ regulariter adhibentur, et gratia exempli.

68. Terti[a] conclusi[o]. perfici [Sa]cramentu[m] absqu[e] verbis.

Dico tertio perfici etiam Sacramentum per matrimonium nutibus et signis contractum inter valentes loqui ; est Doctoris in tertia responsione, et patet ex dictis, quia si verba tantum requiruntur regulariter, et non de necessitate contractus legitimi inter tales et baptizatos, perficitur totum quod requiritur ad materiam et formam Sacramenti sine verbis.

69. Quart[a] conclus[io]. Non requ[iri] verba e[x] præcep[to] modo subsit causa r[ationabilis].

Dico quarto, licet valde congruum sit, ut matrimonium per verba celebretur, secluso scandalo, non videtur esse de præcepto divino aut Ecclesiastico, modo subsit aliqua causa sufficiens, quia recedere a communi forma, quæ est in usu, et in re gravi, si fiat ex contemptu, peccatum esse posset, si tamen ex causa excusante, qualis in puellis est pudor, non est peccatum, quia onera non sunt aggravanda nisi lex sit expressa; non apparet autem ulla lex in contrarium, quæ præcipiat verba adhibenda esse. Vide Sotum *dist.* 24. *quæst.* 1. *art.* 3. *conclus.* 2. Sanchez *loco citato q.* 3. Parochi autem curare debent ut per verba celebretur, ad efficaciorem probationem, quia res gravis est, et sæpe subjecta litibus et dolis.

70. Dubiu[m] de mate[ria] et forn[a] quæ sin[t].

Dubitatur secundo de materia et forma hujus Sacramenti juxta proportionem, qua assignantur in aliis, et ut universale dictum Florentini salvetur. Hæc quæstio non tangitur a Doctore, et varias sententias continet.

ma ntia arini. Prima est, actus contrahentium esse materiam, verbum Dei sanctificans matrimonium, esse formam. Catharinus *in opusculo de matrimonio, quæst.* 1. intelligit illa verba *Genesis* 2. *Matth.* 19. alias citata, in quibus institutio Matrimonii tam in *esse* contractus quam Sacramenti habetur. Hæc sententia, si intelligatur de forma signi totali, quæ est per institutionem, non facit ad scopum hujus quæstionis. Intellectus vero de forma partiali, rejicitur ab omnibus, quia Deus est institutor Sacramentorum, non minister; qui autem applicat formam Sacramenti, est minister. Deinde, tam institutio respicit formam quam materiam; ergo per eam non discernitur forma a materia.

itur.

nda ntia. nsum e iam, ba am. tur. Secunda sententia asserit consensum internum esse materiam, verba quibus exprimitur esse formam. Ita Capreolus *art.* 3. *ad* 7. Navarr. *in Summa,* Glossa *in cap. Tuæ, de spons.* et alii. Hæc impugnatur, quia materia debet esse sensibilis per se, vel per aliud; illud autem per quod redditur sensibilis, sunt verba quæ substituuntur consensui, ut signum externum per quod exprimitur, sicut confessio per verba explicatur. Verba ergo supponunt pro consensu, ut spectat ad Sacramentum, ac proinde nequeunt ponere alteram partem, ut diversam a materia.

tia ntia tur. Alii dicunt consensum unius, ut supponitur alteri, esse materiam; sed hoc est per accidens, ut unius consensus prius explicetur quam alterius; forma autem Sacramenti debet in aliquo per se consistere. rta ntia tur. Alii dicunt materiam esse personas contrahentes, ut res est translata; sed hæc est materia *circa quam,* non autem *ex qua,* sicut in quolibet contractu aliud est res subjecta, aliud ipse contractus, qui inducit obligationem. Sicut ergo Sacramentalis significatio est annexa contractui, ita etiam debet materia et forma in ipso contractu discerni et distingui a re de qua fit, et a ministris qui sunt ipsi contrahentes.

Quinta sententia præfertur. Ideoque sententia illa, quæ discernit in contractu mutuam dationem per modum materiæ, et mutuam acceptionem per modum formæ, quæ acceptatio complet contractum, magis opposite loquitur; et hæc est frequentior modernorum.

Contractus est materia, conformitas ad legem forma. Posset tamen etiam aliter designari materia et forma, et forte magis ad propositum, quia contractus legitimus est materia, seu fundamentum significationis Sacramentalis; dici ergo potest actum mutuæ translationis et acceptationis esse materiam, conformitatem autem ad legem esse formam, per quam determinatur ad contractum legitimum, et in his duobus perfici materiam et formam Sacramenti, quorum unum sine altero nequit fundare significationem Sacramentalem.

72. Objectio. Solvitur. Si dicas illam conformitatem ad legem non esse sensibilem, respondetur esse sensibilem, ut contractus exterius explicatur per formam convenientem, et conformem legi; et sine hac contractus esset nullus, quamvis esset mutua datio et acceptio. Quod dat ergo formam contractui intrinsece ut sit conformis legi tanquam regulæ, illud potest dici forma contractus ut comparatur ad significationem Sacramentalem, quæ advenit contractui legitimo, ut legitimus est, non immutata ejus natura. Hæc autem forma facile discerni potest a materia, quia materia contractus, ut perficitur in actibus contrahentium, necessario comprehendit tam dationem quam acceptionem, sine quibus nequit consistere, ut versatur in mutuo consensu. Requirit autem ulterius hæc materia, ut teneat et compleatur actu, ut datio et acceptio fiat conformiter ad legem, quæ dat firmitatem et stabilitatem contractui,

alias ex mutuo consensu posset dissolvi; ergo hæc conformitas magis dicenda est forma, quia dat ultimum actum; loquor autem de conformitate passiva, quæ est regulati ad regulam, et sicut in omni contractu politico aut civili forma contractus validi discernitur in ordine ad legem, ita etiam hîc videtur similiter dicendum.

73. Forma est una unitate integritatis. (t) *Ex hoc patet secundum,* etc. Respondet formam hujus Sacramenti esse unam unitate integritatis, non indivisibilitatis, quia verba hinc inde, ut sunt expressiva consensus, sunt forma respectu contractus, et respectu Sacramenti; neque est inconveniens hoc, ut patet in Sacramento Eucharistiæ, ut concurrant plura signa partialia ad integritatem ejusdem Sacramenti, quorum quodlibet habet propriam efficaciam. Contrarium hujus docet

Sententia aliorum. Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst.* 42. *art.* 1. *dub.* 3. *ad* 3. quem sequitur Sanchez *lib.* 2. *de matrimonio, disp.* 10. *n.* 5. Henriquez ab eo citatus, Conink *disp.* 24. *dub.* 2. *conclus.* 6.

Probatur conclusio Doctoris. Tenenda est sententia Doctoris, quia licet conjunctio mutua seu contractus significet conjunctionem Christi cum Ecclesia, ut dicit Ledesma, aut naturæ assumptæ cum supposito divino, sub hac ratione non est Sacramentum novæ legis, quia et hanc conjunctionem non causat, sed supponit. De ratione autem Sacramenti novæ legis est causare suum significatum; deinde, eamdem significationem habuit, antequam institueretur Sacramentum. Dicitur autem Sacramentum ut causat gratiam.

74. Ex diversitate effectus. Duplex autem gratia hîc causatur, et per duplicem causam, nempe per utrumque consensum mutuum verbis expressum, quæ diversitas consensus constituit contractum, qui ex his integratur; neque datur aliquid sensibile causativum gratiæ diversum in ipso contractu, quam uterque consensus verbis expressus, ut etiam diversi sunt. Deinde, sive minister sit uterque sibi ipsius Sacramenti, sive alteri (ut communiter tenetur ipsos esse ministros) non ministrat sibi aut alteri, nisi per consensum proprium, qui est in potestate ipsius, ac proinde respectu illius salvatur intentio requisita in ministro, quia actio, ut procedit a ministro, est applicatio seu ministerium Sacramenti, non aliter. Vinculum præterea est diversum in ipsis, qui est effectus contractus, quia vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, neque vicissim, mulier sui, sed vir. Vinculum ergo unius respectu alterius est obligatio, qua alteri tenetur, cum nullus ad seipsum obligari possit per justitiam, quæ est ad alterum; et quamvis correspondeat obligatio similis in altero, plane diversa est, et ex diversa numero causa, nempe ex consensu proprio ejus. Ex quibus patet veritas conclusionis.

Ex diversitate causæ.

Ex diversitate vinculi.

75. Objectio. Instantia autem contra hoc, quam adducit Ledesma, non probat; dicit enim species Eucharistiæ seorsim significare et perfici.

Solvitur. Causa diversitatis. Rtspondetur diversitatem non inde primo probari, sed ex natura intrinseca formæ diversæ et materiæ, et ex diversitate effectus; quod ergo causæ diversæ ad suos diversos effectus simul concurrant, non tollit diversitatem in causis. Accedit ultimo, quod diversi consensus applicantur diversis subjectis per modum signi sensibilis, etiam differentis, et in eis causant diversos effectus gratiæ, ita ut in uno possit causari gratia, ea non causata in altero propter obicem. Ac proinde supponitur diversa dispositio in utroque, quin etiam in uno majorem, in altero minorem gratiam causat Sacramentum ex eadem ratione. Patet ergo diversitas partialis a Doctore asserta; ex diversitate signi, partiali, ex diversitate ministri, ex diver-

sitate subjecti, ex diversitate dispositionis.

76. De ...istro ...tentia ...orum-...am.

(u) *De ministro est aliud dubium*, etc. Hîc disserit de ministro hujus Sacramenti. Canus *de locis lib.* 8. *cap.* 5. *in solus. ad* 3. docet Sacerdotem esse ministrum Sacramenti.; et matrimonia clandestina ante Tridentinum non fuisse Sacramentum, sed contractum legitimum. Idem supponere videtur auctor Enchiridii Concilii Coloniensis, quod tamen Concilium non asserit.

...s con-...entes ...sse ...strum.

Contraria sententia, quam tenet Doctor, est communis Theologorum, D. Thomæ *in hac dist. quæst.* 2. Soti *ibidem art.* 3. Bellarmin. *lib. de matrim. cap.* 6. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 2. Suar. *tom.* 1. *de Sacram. disput.* 16. *sect.* 1. Angles *flor.* 1. *part. quæst.* 1. *de essentia matrim. disput.* 26. *art.* 4. *diffic.* 2. Vasquez *disput.* 3. *de matrimon. in cap.* 3. et alii plures; quos sequitur et citat Sanchez *lib.* 2. *disput.* 6. et patet, quia matrimonia clandestina ante Tridentinum erant Sacramentum, ut patet ex dictis, et docet ipsum Tridentinum *sess.* 24. *c.* 1. *de matrimon. in decreto reformationis*. Florentinum docet causam efficientem matrimonii esse consensum contrahentium; ergo ipsi sunt ministri. Ad matrimonium ratum post Tridentinum requiritur solum præsentia Parochi et testium, qui fidem faciant de matrimonio, et reprobatur tantum clandestinum, quod alias fuit validum; non requiritur ergo ut Parochus proferat aliqua verba necessitate Sacramenti, quod tamen necessarium supponitur in ministro Sacramenti. Ad Matrimonium qua Sacramentum, requiritur solum ut contractus sit legitimus; hoc autem contingit ut est ab ipsis contrahentibus secundum legem.

...atio ex ...imonio ...estino ...ido.

...e est ...atum ...rahen-

Aliqui hinc inferunt contrahentes in peccato mortali committere duplex peccatum, nempe quia ipsi indigne recipiunt, et indigne ministrant. Ita Navarr. *de Pœnitent. dist.* 6. *cap.* 1. *ad* 5. Petrus Ledesma *quæst.* 42. *art.* 3. *ad ultim.* Probabilem censent Suarez et Sanchez citati. Alii hoc negant universim in ministro non consecrato, aut solemniter ministrante. Prior sententia videtur magis probabilis ex præcepto, quo quis tenetur sancta sancte tractare.

...tium in peccato.

Fundamentum Cani non urget, quia asserit Sacerdos : *Ego vos conjungo in nomine Patris et Filii,* etc. Respondetur idem esse *conjungo* ac declaro et approbo tanquam legitimum matrimonium, seu legitime conjunctos.

(x) *Sed nec hoc requiritur necessario,* etc. Hîc tangitur difficultas, an matrimonium possit celebrari per alium nomine contrahentium ? 77.

Respondet autem Doctor, ex suppositione quod in omni tali fidelium seu Baptizatorum fiat Sacramentum, non solum per parentes nomine filiorum, valide contrahi, sed etiam per quoscumque, qui possunt esse ministri in contractu legitimo.

Matrimonium valide fieri per procuratorem.

Sequitur ergo primo contractum hunc valide fieri posse per procuratorem ; patet *cap. finali de procuratoribus in* 6. in quo præscribuntur hæ conditiones. Prima est, ut ad hoc habeat mandatum speciale, neque satis est generale ad negotia peragenda, quia gravitas et pondus negotii non venit per mandatum generale. Idem dicendum de sponsalibus, qua sunt dispositio ad Matrimonium, *l. Orat. ff. de sponsal.* requiritur, ut sit mandatum de certa persona, ut *ibidem* gloss. *ff. de rit. nupt. l. Generali.*

Conditiones requisitæ.

Secunda conditio ut per se exequatur mandatum, non per alium, nisi hoc eidem fuerit specialiter demandatum, quia nempe eligitur industria personæ.

Secunda conditio.

Tertia conditio.

Tertia conditio est, ut mandatum non sit revocatum ante contractum, licet revocatio fiat etiam inscio procuratore et persona cum qua contrahitur; quod speciale est in hoc contractu, quia requiritur consensus domini ad contractum hunc, ut sit validus.

Revocato mandato nihil sit.

Potest enim in cæteris Jus commune supplere consensum domini, in hoc non ita, quia fulcitur Jure divino et naturali, et dependet a consensu personali. Unde si revocatio sit mere interna, non valet contractus matrimonii in foro conscientiæ, quamvis in foro externo requiratur probatio revocationis per testes;

Necessarius est consensus domini.

quocumque enim modo deficiat consensus, annullatur contractus. Revocatur etiam mandatum per factum contrarium, ut si ipse dominus contrahat cum alia, vel certe mandatum dederit de contrahendo cum alia, quia hæc nequeunt consistere cum priori mandato et consensu.

78. Debet exprimi mandatum in forma contractus.

Quod si incidat in amentiam, aut dormiat etiam, vel interim aliud agat, nisi revocaverit priorem consensum, valet matrimonium contractum per procuratorem; ita recte Sanchez *disput.* 11. Verba procuratoris debent exprimere mandatum, dicendo, talis te accipit in suam, mediante me, supple procuratore constituto ad hoc specialiter.

Quod si dominus ficte dedit mandatum, sufficit ut iterum per se consentiat, antequam contractus sit initus: si revocaverit similiter, sufficit ut iterum reviviscat consensus revocatus per novum, antequam contractus sit initus.

Debet adesse parochus et testes.

Requiritur ut hic contractus per procuratorem fiat coram Parocho et testibus, post Tridentinum, ubi receptum est; ita communiter moderni, quia hæc est conditio essentialis. Non requiritur, ut procurator ostendat mandatum Parocho et testibus, neque si impedimentum aliquod notum Parocho interveniat, quod dispensatum est ante contractum, ut dispensationem xehibeat Parocho, quia sufficit ejus præsentia, et testium, nec dant aliam formam contractui, qui alias validus est, et secundum legem. Requiritur tamen, ut de contractu constet per scripturam, aut alia via, qua probari possit in facie Ecclesiæ; non requiritur etiam ut procurator per scripturam instituatur ad hoc munus.

Potest mulier procurar[e] in matrimonio.

Diversitas sexus non obstat, quia etiam mulier potest in hoc contractu esse procuratrix. Si excedat mandatum, contractus est nullus, intellige in aliquo substantiali, cui annexus fuit consensus mandantis domini, ut si certam dotem præstituit, sine qua non dat consensum. Quod si conditio apposita est accessoria seu ex forma communi, quam non exigit essentialiter contractus, neque involvit consensum mandantis tanquam substantialem, ejus omissio non annullat contractum, quia neque per se intenta est aliter quam comitatur contractum, neque etiam ab ea de lege dependet contractus.

Dubium.

Dubitatur an post Tridentinum valeat matrimonium contractum per procuratores? Aliqui negant cum Bartholomeo Ledesma.

79. Responsio. Vel matr[i]monium post Trid[entinum] factum pe[r] procurato[rem].

Respondetur affirmative, et constat ex praxi Ecclesiæ. Tridentinum enim nihil statuit nisi præsentiam Parochi et testium, ut matrimonium in facie Ecclesiæ probari possit, neque revocavit contrahendi facultatem per procuratores, quæ ex Jure antiquo fuit licita, et ex natura ipsius contractus. Et sequeretur magnum inconveniens, si retraheret hanc facultatem maxime inter Principes et personas absentes, ex quo plura emolumenta redundant, neque alioquin fierent, nisi matrimonium ratum esse possit per procuratores, cum re infecta nemo subiret lubens periculum, si negotium ex consensu alterius in præsentia penderet. Parochus autem et testes

sufficienter præsentes sunt contractui, quando per procuratores nomine absentium celebratur in eorum præsentia, et sic servatur forma statuta a Tridentino huic contractui.

Sacra- tum. Sequitur ex alias dictis hoc matrimonium esse Sacramentum, quæ est communior sententia, quam docet Doctor in tertia responsione supra præmissa, licet plures eam negent, quos supra citavimus, admittentes esse legitimum contractum et ratum, non tamen Sacramentum, de qua difficultate jam egimus.

0. ectus amen- i. (y) *Sed quis est effectus?* etc. Conclusio Doctoris est communis, et patet ex Tridentino et Florentino citatis. Recte reducit effectum Sacramenti ad gratiosam conjunctionem animarum contrahentium, sic Tridentinum in doctrina de matrimonio dicit Christum addidisse gratiam conjunctioni huic. Dividendo autem effectum Sacramentum ab eo qui est ipsius contractus juxta primam institutionem, est gratia Sacramentalis, quæ perficit illam conjunctionem, ut sit ex vera et supernaturali charitate.

31. (z) *Si autem stringendo formam*, etc. Respondet juxta sententiam quæ asserit ad Sacramentum requiri consensum expressum per ipsos contrahentes, hoc dato, sæpius contingere contractum sine Sacramento. Quam sententiam plures tenere *supra* ostendimus, imo propter auctoritatem tenentium hanc sententiam, docet Sanchez *loco citato* expedire, ut ii, qui per procuratores contrahunt absentes, ut iterum præsentes per se ipsos contrahant; et Florentinum interpretari potest, quoad illud quod dicit regulariter fieri contractum per verba, alludere ad formam *cap. Tuæ fraternitati*, etc. *de sponsalibus*. Sed quidquid de hoc sit, asserit Doctor in casu contractus sine Sacramento Deum assistere contrahentibus ad illum actum honestum, dando eis gratiam, nempe ex opere operantis, et per excitationem, non ex opere operato, neque recipere tantam gratiam, quantam reciperent per Sacramentum, quod nempe dat gratiam ex opere operato juxta dispositionem et gradum ejus, quo crescente crescit etiam gratia, ut commune est omnibus Sacramentis.

(margin: fieri ramen- tum procu- tores ulti nent.)

SCHOLIUM.

In matrimonio sunt tria, ipsum matrimonium, contractus ejus et Sacramentum. Primum est vinculum indissolubile ex mutua translatione corporum ortum. Secundum mutui actus translativi corporum ad generationem. Tertium, iidem actus expressi verbo (si hoc requiritur), quatenus ex Dei institutione causant gratiam. Sacramentum tantum sunt actus, res tantum gratia, Sacramentum et res simul vinculum. Dubius videtur Doct. an verba sint necessaria ad hoc Sacramentum; et communis negat, et favet Flor. supra, dicens causam efficientem regulariter esse mutuum consensum per verba expressum; multi tamen in potentibus loqui, dicunt verba esse necessaria, de quo Sanchius lib. 2. de Matrim. disp. 31.

De (a) quinta conclusione, quæ applicat significata ad voces, dico quod aliud est matrimonium, et aliud contractus matrimonii, et aliud Sacramentum Matrimonii. Matrimonium est illa obligatio mutua, vel vinculum illud, de quo dictum est in prima conclusione principali. Contractus autem est ille actus mutuus voluntatum, de quo dictum est in secunda conclusione principali. Sacramentum est signum efficax gratiæ concomitans actum illum, de quo Sacramento dictum est in tertia conclusione principali. Et patet distinctio istorum per se. Primum enim est permanens in animabus conjugum, 16. Matrimonium semper manet, dum manent conjuges, et est relatio rationis.

et est relatio tantum realis extrinsecus adveniens, vel quod verius videtur, relatio rationis, quia nihil est ibi, nisi dominium novum et nova servitus per novam commutationem ; sed dominium tale vel servitus nihil reale ponit in domino vel servo.

Secundum etiam tantum est in *fieri*, et est actio vel passio interior vel exterior, vel magis constans ex actibus interioribus et exterioribus duarum personarum ; et habet se istud ad matrimonium primo modo dictum, sicut causa in *fieri*, quemadmodum generatio ad paternitatem, vel magis, sicut baptizari vel ordinari ad characterem, sicut patet supra.

Contractus est causa vinculi matrimonii. Matrimonium proprie significat tantum vinculum.

Tertium autem similiter est in *fieri*, et simul est, et non est cum primo, et ideo non semper manet cum secundo ; nec oportet dicere quod hoc nomen *matrimonium* sit æquivocum ad ista tria, imo quod tantum significet primum, et pro aliis duobus accipiatur tantum in obliquo specificans illa, ut pro secundo dicatur contractus matrimonii, et pro tertio Sacramentum Matrimonii, ubi non est constructio intransitiva, sed transitiva. Si autem omnino concedas, quod hoc nomen matrimonium significet illa tria, non erit contentio de nomine, quia hoc erit æquivoce.

17. Definitio matrimonii. Definitio contractus matrimonii.

Possunt autem hæc tria sic describi : *Matrimonium est vinculum indissolubile inter marem et fœminam, ex mutua translatione potestatis corporum suorum in se invicem facta ad procreandam prolem debite educandam.* Secundum sic : *Contractus matrimonii est maris et fœminæ mutua translatio corporum suorum, pro usu perpetuo ad procreandam prolem debite educandam.*

Definitio Sacramenti matrimonii.

Sacramentum matrimonii est expressio certorum verborum maris et fœminæ, ad se invicem significantium traditionem mutuæ potestatis corporum ad prolem debite procreandam, ex institutione divina efficaciter significans gratiam conferendam, mutuo contrahentibus ad conjunctionem mutuam animarum gratiosam. Vel si verba certa non sint præcise forma hujus Sacramenti, nec etiam contrahentes sint præcise ministri, ponatur in principio loco illius, expressio certorum verborum, exhibitio certorum signorum mariset fœminæ, vel aliquid generalius significans traditionem mutuam potestatis corporum maris et fœminæ ad prolem debite procreandam.

COMMENTARIUS.

82. Triplex acceptio matrimonii.

(a) *De quinta conclusione*, etc Juxta traditam in prioribus conclusionibus doctrinam, distinguit tria in matrimonio, seu ipsum matrimonium docet sumi tripliciter.

Primo pro vinculo, qui est effectus contractus, et consistit in relatione mutuæ obligationis seu dominii et servitutis, qua hinc inde corpora traduntur in potestatem in ordine ad finem contractus ; quæ relatio est moralis seu rationis et permanens.

Secundo sumitur matrimonium pro ipso contractu in *fieri*, ex quo manet illud vinculum.

Propria acceptio.

Tertio sumitur pro Sacramento sensibili causante gratiam. Acceptio autem vocis pro his tribus est æquivoca, si æque primo illa importet. Vel magis sumitur pro ipso vinculo in recto, pro aliis vero ut connotantur in obliquo, ita tamen ut matrimo-

nium absolute prolatum supponat pro vinculo, et per modum specificantis reliqua, sumatur in obliquo, dicendo contractus matrimonii, Sacramentum matrimonii. Hæc acceptio est magis ex stylo Canonum. Unde Tridentinum sumit matrimonium pro ipso vinculo *in cap. doctrinali, et cap.* 1. *de reformat. matrim. sess.* 24. *et sequentibus.*

33. sistere inculo.

33. Matrimonium autem consistere essentialiter in vinculo, docet S. Thomas *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *art.* 2. Victoria *in Summa de matrimonio, num.* 246. Ledesma *in* 4. 2. *p. quæst.* 46. *art.* 1. Barthol. Ledesma *de matrimonio, dub.* 15. Petrus Ledesma *ead. q.* 44. *art.* 3. *concl.* 1. Sanchez *lib.* 2. *de matrimonio, disp.* 1. *num.* 6. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 8. relationem vero hanc esse rationis, docet Paludanus *in præsenti dist. q.* 1. *art.* 2. *q.* 3. *art.* 3. Sotus *dist.* 27. *q.* 1. *artic.* 1. *ad.* 2. Alii, ut Sanchez, Henriquez, Ledesma, esse realem, quæ fundatur in actione præterita, prout primo loco asserit Doctor. Sed prior sententia videtur magis, et secundum mentem Doctoris, et secundum veritatem, quia actio præterita consensus non inducit vinculum ex natura actionis physicæ, sed qua moralis est et subest legi et institutioni; ideoque sub hac ratione, quæ realis non est, aut physica, sed moralis, nequit relinquere effectum physicum, qualis est relatio realis, sed quid dicatur, non plurimum refert.

t ne s, aut ionis atio.

Esse ionis.

34. initiones trimonii, ıxta emissas ceptiones.

34. Juxta præmissas acceptiones matrimonii, in triplici suppositione pro vinculo, pro contractu, pro Sacramento, statuit tres definitiones matrimonii; quarum prima est matrimonii ut supponit pro vinculo; secunda, ut supponit pro contractu; tertia vero ut supponit pro Sacramento. In ultima autem definitione advertit accommodandam esse definitionem sententiæ, quæ asserit verba non requiri, aut ut contractus ineatur per ipsas personas, juxta ea quæ superius præmisit in hac littera de forma et ministro. Prima definitio datur per causam formalem : *Vinculum indissolubile*, etc. per materialem, *maris et fœminæ*, etc. per efficientem, *ex mutua translatione*, etc. per finalem, *ad procreandam prolem*, etc. ideoque est completa definitio.

Prima definitio.

Secunda definitio est similiter completa, in qua ponitur *translatio*, loco generis se habens ad contractum *corporum*, etc. materiam contractus designat; *maris et fœminæ*, personas contrahentes; reliqua usum et finem contractus.

Secunda definitio.

Tertia similiter completa est, in qua expressio verborum denotat remotum fundamentum significationis sacramentalis, *maris et fœminæ*, etc. ministrum Sacramenti, *ad se invicem significantium*, etc. supple verborum, denotant formam contractus, quod est fundamentum proximum significationis sacramentalis; *ex institutione divina*, etc. efficaciam Sacramenti et effectum; *ad conjunctionem mutuam animorum gratiosam*, etc. denotat finem et differentiam hujus gratiæ sacramentalis, ut discernitur ab aliis, quia gratia baptismalis est ad regenerationem; et sic de aliis Sacramentis, quæ sicut instituuntur contra differentes morbos viatoris, et infirmitates, ita conferunt gratiam ad hunc finem; matrimonium vero ad finem designatum et proprium.

Tertia definitio.

SCHOLIUM.

Hæc littera ait primo, matrimonium institutum ante lapsum. Secundo, præceptum de eo esse affirmativum, obligans tantum tempore necessitatis, tunc et nunc. Tertio, hunc contractum compleri per legem positivam Dei. Quarto, licet sit consonus valde legi naturæ, non tamen esse de lege naturæ stricte, quia non concluditur necessario evidenter, ex aliquo principio naturæ. Quinto, indissolubilitatem esse completive de lege

positiva Dei, Gen. 1. *Adhærebit uxori suæ*, et Matth. 19. *Quod Deus conjunxit*, etc. Circa secundum, aliqui putant in lege nova cessasse illud præceptum; oppositum tamen verius, quia est naturale, et Christus nullum tale abrogavit. Ita D. Thom. hîc q. 1. Palud. q. 3. Dur. quæst. 2. Sotus q. 1. art. 2. Henriq. de Matrim. lib. 11. c. 1. n. 5. Pet. Ledes. de Matrim. q. 41. art. 2. Angles hîc q. 1. art. 2. diff. 3. unde aliis pereuntibus, obligaret Monachos. Ita Sotus, Angles, citati, et Mol. tom. 1. just. tr. 2. disp. 22. Quod vero Matrimonium consummatum Sacramentum semel validum, sit omni casu indissolubile, contra sectarios asserentes fornicatione uxoris solvi, quibuscum errat Cajet. in Mat. 19. probant late Coccius, tom. 2. lib. 9. art. 3. Bellarm. lib. 3. de Matrim. cap. 16. 17. habetur ex Matth. 5. Marc. 10. Rom. 7. 1. Cor. 7. et docent Patres in hæc duo loca, Ambr. Chysost. Theodor. Œcum. Anselm. D. Thom. Aug. de adult. conjug. cap. 4.

18. Contractus matrimonii ante lapsum fuit.

Per (b) hoc patet ad quæstionem istam applicando, contractus siquidem matrimonii institutus est a Deo ante lapsum, Genes. 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis*; et : *Crescite et multiplicamini*. Et post lapsum, Genes. 3. *Multiplicabo conceptus tuos et ærumnas,* dixit dominus Evæ; et Genes. 9. *Crescite et multiplicamini*.

Et est institutio per modum præcepti affirmativi, ita quod obligat semper, sed non ad semper, sed tempore necessitatis; non tantum in principio, sed adhuc videtur eodem modo obligare, si paucitas in filiis ex aliqua causa accideret, puta ex bello, peste vel clade, et hujusmodi. Et hoc probat quomodo iste contractus est a Deo per legem positivam divinam institutus, et etiam aliter est ab ipso, scilicet ut imprimente legem naturæ cordibus hominum; de qua lege naturæ est iste contractus, licet non primo, nec ut necessarium notum, tamen ut secundario consonum.

Secundum, scilicet obligationem indissolubilem, instituit Deus ex lege sua positiva, Genes. 2. *Adhærebit uxori suæ*; adhærebit, inquam, id est, non momentanee accipiet. Instituit etiam imprimendo legem naturæ, non solum quantum ad evidenter necessaria ex lege illa, sed quantum ad evidenter consona illi legi; et quod sic instituerit, probatur in principio primæ conclusionis; et istud præceptum secundum habet vim negativi, quia obligat semper et ad semper, nisi per legislatorem fiat specialis dispensatio, ut dicetur *dist.* 34. Tertium, scilicet Sacramentum Matrimonii, instituit Deus, sicut dictum est in quarta conclusione principali.

Indissolubilitas Jure positivo Dei completur.

COMMENTARIUS.

(b) *Per hoc patet ad quæstionem illam*, etc. Hæc littera superius explicata manet, continet institutionem et præcepta matrimonii, quorum alterum est præceptum affirmativum, quod obligat semper, non pro semper, sed in circumstantiis particularibus, ut si deficeret alioquin propagatio ex paucitate hominum. Quærunt moderni, an si soli Religiosi superessent ex viris, tenerentur contrahere matrimonium, non obstante voto castitatis? Sed dubium hoc, quantum ad casum, est speculativum, quia divina providentia in hoc non deficeret; quatnum ad moralitatem autem versatur in eo, an obligatio voti sit strictior quam propagationis in casu necessitatis, obligante præcepto.

85. Institutio et præceptum matrimonii.

An præceptum hoc in casu obliget Religiosos

Respondetur præceptum hoc affirmativum fortius obligare accedente circum-

Præceptum fortius obligat,

...iam ...tum.

stantia, in qua concurreret cum voto. quia quantum ad finem religionis magis facit propagatio ad cultum divinum multiplicandum, quam particularis observantia voti seu personalis. Unde præcepta ejusdem virtutis divina et naturalia, qualia sunt hæc, quando concurrunt in eadem materia, et opponuntur, tunc illud prævalet quod magis spectat ad bonum commune et particulare, et sublimius attingit finem seu perfectiori modo quam aliud. Observantia voti personalis est propagatio divini cultus, ut particularem personam concernit, et in particulari persona perficitur, non vero in communitate, ac propagatio divini cultus in communitate per multiplicationem ejus respicit universalius, et consequenter perfectius finem virtutis seu cultus. Deinde, votum in casu concurrente necessitate communi esset nullum; ergo etiam votum emissum non prævisa necessitate, si in casu superveniret, cedit præcepto matrimonii. Hinc infertur si necessitas Reipublicæ id exigeret ad servandam pacem et fidem in Republica, ut filius Regis duceret uxorem, alias professus religionem eum ad hoc teneri, et ad acceptandam dispensationem voti a Summo Pontifice, et per eum posse obligari ut matrimonium et regimen assumeret, non solum ratione scandali, sed ob necessitatem communem conservandæ fidei in regno, quæ ipsius personam exigeret.

...l facit ...onum ...mune ...tius ...igat, ...teris ...ibus.

...agatio ...casu ...agis ...ingit ...em.

...essitas ...lica ...valet ...to.

SCHOLIUM.

Ex dictis haberi rationem institutionis matrimonii, esse procreationem, non delectationem, nec incontinentiæ vitationem. Inclinat in sententiam tenentem actum conjugalem petitum ob alium finem quam procreationis, non esse sine culpa veniali; quam tenent D. Thomas dist. 31. q. 2. art. 2. Magist. ibi. D. Bonav. art. 2. q. 2. Richard. 3. q. 2. Et est communis, quam expresse tenent August. de bon. conjug. c. 10. tom. 6. et 5. contra Jul. c. 7. tom. 7. Enchir. c. 78. tom. 3. Gregor. 32. moral. c. 18. 19. 20. Anselm. et D. Thom. in 1. Corinth. 7. ubi Paulus id tantum indulget.

Sed (c) hîc est dubium, quia ex omnibus conclusionibus istis, et ex ista solutione non habetur nec ratio contractus matrimonii, nec obligationis, nec institutio divina respectu ejus, nisi propter principalem finem, scilicet procreare prolem debite educandam; hæc autem institutio dicitur fuisse in officium, sed præter hoc, matrimonium fuit institutum in remedium, scilicet vitandæ incontinentiæ post lapsum. 19.

Ratio institutionis matrimonii fuit procreatio, non delectatio.

Unde ergo primo est honestas contractus hujus vel obligationis isto modo, vel institutio vel approbatio divina respectu ejus ad istum finem ? Respondeo, non apparet facile, quod secundum rectam rationem debeat quis in illo actu præcise ad delectationem aspicere, imo magis oppositum videtur consonum rationi; ergo magis tolerandum, quia non videtur inveniri ibi finis laudabilis nisi procreatio prolis. Ratio etiam naturalis non videtur concludere aliquam honestatem in actu illo, nec per consequens in obligatione, vel cum contractu obligatorio mutuo ad illum actum, nec per consequens, quod legislator recte debeat talem contractum, vel obligationem approbare vel instituere.

Quid (d) ergo si dicatur, quod quicumque volens uti corpore suo ad delectationem peccati, ne utatur injuste cum non sua, potest commutare corpus suum pro cor-

pore alterius, quo juste utatur tanquam suo, et tunc ista datio honesta erit propter illam justitiam. Præsupposito tamen tali fine licito, nec oportebit tunc quod de licentia divina utatur se, vel corpore suo ad talem actum, ad hoc, ut licite utatur, quia (ut dictum est) excludendo secundam rationem ad tertiam conclusionem, Deus unicuique commisit se et sua, in quibus non obligavit eum sibi. Si hoc non sufficiat, nec justitia ad illum actum erit magis laudabilis, quam justa conjunctio vel commutatio ad unum alium actum, qui non esset laudabilis, puta commutatio ad utendum alio ad locum alium, pro simili usu, et e contra.

20. Saltem potest hîc recurri ad institutionem Dei, qui non ex laudabilitate actus propter alium finem quam propagationem, sed ex infirmitate post lapsum, et pronitate ad istum actum indulsit, non approbavit actum istum, et hoc ad vitandum majus malum; et ista indulgentia posita, contractum ordinatum ad actum istum instituit, et si non lege naturæ impressa, saltem lege positiva, et hoc tam quantum ad contractum, quam quantum ad obligationem.

In veteri lege non invenitur matrimonium præceptum, nisi ad procreationem.

Sed difficile est invenire, ubi quoad contractum, quia nunquam in veteri Testamento invenitur contractus præceptus, vel laudatus nisi ad procreationem prolis; semper enim mandatum divinum est ad hoc, *Crescite*, etc. quod non est nisi propagando; saltem in novo Testamento certificati sumus de hoc, propter alium finem, scilicet propter vitandam fornicationem. 1. Corinth. 7. *Hoc autem secundum indulgentiam dico*, etc. et verisimile est, quod ista indulgentia non fuerit primo facta in nova lege, sed a principio humani lapsus.

Epilogus dictorum hac dist.

Sic (e) ergo ex primis conclusionibus habetur de institutione matrimonii et obligationis in ordine ad finem propagandi prolem, et institutio Sacramenti concomitantis illum contractum; sed institutio contractus ad vitandam fornicationem non habetur ita per rationem naturalem, imo vix tanquam licitum ex institutione divina, nisi ut indulgente. Justitia tamen ibi per rationem in indissolubilitate, et Sacramentum concomitans contractum illum eodem modo concomitatur, ut prius, de matrimonio instituto propter primum finem.

Ad arg. Ecclesia non immutat quod est essentiale matrimonio.

Ad argumenta. Ad primum patet ex prima conclusione, quia Adam sicut præco protulit illa verba: *Hoc nunc os ex ossibus*, etc. sicut manifeste exprimit Christus, *Matth.* 19. dicens de Deo, qui fecit masculum et fœminam, et dixit: *Quamobrem adhærebit homo*, etc. Ad secundum, Ecclesia circa materiam habilem vel inhabilem aliquid immutat, sed non circa illud quod est essentiale contractui matrimonii, præsupposita materia idonea.

COMMENTARIUS.

86. Finis secundarius matrimonii.

(c) *Sed hîc dubium est*, etc. Hactenus egit de matrimonio et fine ejus principali; hîc agit de fine secundario, quatenus ordinatum est in remedium infirmitatis contra fornicationem, quod alias ex fine

iter ...itur? primario fuit in officium ad propagationem naturæ et divini cultus. Quærit Doctor de honestate hujus finis, et quomodo contractus ad eum finem ordinari possit ex natura rei aut institutionis divinæ. Advertendum autem est aliud esse ordinare contractum ad delectationem, aliud autem ad remedium infirmitatis, et secundum justitiam. (...tatio est ...is.) Ordinare contractum ad finem delectationis non est secundum rectam rationem, si sistatur in illo fine præcise, imo magis oppositum videtur consonum rationi; nec ratio naturalis concludit in illo actu aliquam honestatem ex objecto. Ita Doctor. Et patet, quia non est honestas temperantiæ, neque justitiæ, neque alterius virtutis, si præfigatur solum delectatio tanquam finis actus et contractus. Imo plures Doctores statuunt inordinationem, (...ale ...atum si ...datur ...a.) quia perversum est extrahere actum a suo fine præstituto per legem naturalem, et positivam; hic autem est finis matrimonii, nempe soboles, et remedium concupiscentiæ tantum. Unde aliqui dicunt illud esse peccatum grave ex genere suo; alii peccatum saltem esse veniale, quos videre licet apud Sanchez *lib.* 2. *disput.* 29. *quæst.* 2.

7. (... esse ...atum ...ic ...dere.) Doctor non reprehendit actum, sed dicit non esse honestum ex objecto, aut secundum rectam rationem, quamvis non sit contra rectam rationem; nam aliud est non apponi honestatem actui, et aliud actum alias non prohibitum exerceri, qui est toleratus, licet non bonus. Quando ergo non excluditur positive finis, licet expresse non intendatur, non inde sequitur actum esse vitiatum ex objecto, quem contractus legitimus reddit non prohibitum; quod autem expresse intendatur delectatio in contractu et actu conjugali, non videtur prohibitum, alias esset prohibitio gravis ex genere, quod omnes communiter negant contra asserentes esse peccatum mortale, et merito, quia esset sententia nimis dura, vera tamen, si sola intentio delectionis excluso alio fine matrimonii daret causam contractui finalem. Quod si ergo ex contractu legitimo matrimonii adhibito debito fine, nempe primario et secundario, reddatur delectatio concomitans non illicita, sic eam velle, qua scilicet non est illicita, et per Sacramentum redditur venialis, ut sæpius dicunt Patres, potissimum Augustinus, non videtur esse peccatum contra ullam prohibitionem, licet non apponat expresse honestatem, quia sic est objectum indifferens ad bonum et malum; sicut faciens justum non peccat, quamvis non habeat honestatem justitiæ, nisi juste, id est, ex motivo justitiæ, id faciat. (Delectatio fit venialis per Sacramentum.)

(d) *Quid ergo si dicatur*, etc. Hîc determinat de honestate illius finis secundarii, etc. duplicem autem statuit, nempe ex justitia, et debito obligationis mutuæ, ne utatur indebite suo corpore cum non sua. Aliam honestatem adjungit ex divina institutione post lapsum, nempe ut est remedium concupiscentiæ, ne in majus malum incidat, nempe in fornicationem. Hæc honestas est temperantiæ, quæ vocatur continentia thori aut conjugalis; et potest esse materia voti, sicut patet de facto esse in quibusdam religionibus militantibus. Hanc vocat Doctor ex Paulo indulgentiam, 1. *ad Cor.* 7. ubi hic finis secundarius matrimonii exprimitur, *propter fornicationem tamen unusquisque suam uxorem habeat*, etc. *Iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*, etc. 88. (Duplex honestas ex fine secundario. Justitia. Temperantia.)

(e) *Sic ergo ex primis conclusionibus*, etc. Recapitulat dicta, et respondet ad argumenta. Ad secundum, dicit Ecclesiam posse aliquid circa materiam habilem vel inhabilem immutare, hoc est, circa perso- 89. (Potestas Ecclesiæ ut extenditur ad matrimonium.)

nas, quæ subjectæ sunt Ecclesiæ, statuere aliquam solemnitatem contrahendi, sine qua personæ reddantur inhabiles ad contractum, et consequenter ipse contractus nullus ; nequit tamen immutare materiam essentialem contractus, quin si legitimus est inter personas habiles, teneat in *esse* contractus et Sacramenti.

DISTINCTIO XXVII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De matrimonio secundum causam efficientem.

.. Post hæc advertendum est, *quid* sit conjugium, et quæ sit *efficiens causa* conjugii, et causa, *propter quam* contrahi debeat, et quæ sint *bona conjugii,* et quomodo per ea *excusetur coitus* carnalis, et quæ sint *legitimæ personæ* ad matrimonium. Sunt et alia plura in matrimonio consideranda, quæ sub compendio perstringemus.

Quid sit conjugium?

. « Sunt ergo *nuptiæ vel matrimonium*
im 1. *viri mulierisque conjunctio maritalis,*
s. 1.
th. 7. *inter legitimas personas individuam vitæ*
rca
id.
uibus *consuetudinem retinens* ». « Ad indi-
, 27. viduam consuetudinem pertinet,
t. 2.
nc. quod absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare » ; et quod inter eos, dum vivunt, vinculum conjugale permanet, ut alii se copulare non liceat ; et ut invicem alter alteri exhibeat quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum et fidelium tantum matrimonium includitur.

De consensu, qui efficit conjugium.

Efficiens autem *causa* matrimonii
C. est consensus, non quilibet, sed per verba expressus, nec de futuro, sed de præsenti. Si enim consentiunt in futurum, dicentes : *Accipiam te in virum, et ego te in uxorem ;* non est iste consensus efficax matrimonii. Item, si consentiant *mente*, et non exprimant *verbis*, vel aliis *certis signis ;* nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis Dubium 2.
explicant quod tamen corde non volunt ; si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus consentiunt dicentes : *Accipio te in virum, et ego te in uxorem,* matrimonium facit.

Auctoritatibus probat, quod solus consensus faciat matrimonium.

Quod autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Isidorus : « Consensus facit matrimonium ». Item, Nicolaus Papa : « Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur ; qui solus, si forte in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur ». Item, Joannes Chrysostomus : « Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas ; et ideo non solvit illud separatio corporis ». Item Ambrosius : « Non defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis ». Ex his apparet, quod consensus, id est, pactio conjugalis, matrimonium facit ;

D. 27. quæst. 2. in princip. ubi supra cap. Suffic. In opere imperfecto homil. 32. ad cap. 19. Matth. in medio. Lib. de instit. virginis, cap. 16. Ibid. c. Cum initiatur.

et ex tunc conjugium est, etiam si non præcessit vel secuta sit copula carnalis.

Quando incipit esse conjugium?

E. Lib. et cap. citatis. Lib. Eth. 9. c. ultimo. Lib. 1. de nupt. et concupiscentia, c. 11. Matt. 12. Luc. 2. Luc. 3.

Quod enim ab ipsa desponsatione, in qua pactio conjugalis exprimitur, *conjuges* sint, Sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambrosius : « Cum initiatur conjugium, conjugii nomen adsciscitur ; cum conjungitur viro, conjugium est, non cum viri admixtione cognoscitur ». Item Isidorus : « *Conjuges* verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc inter eos ignoretur conjugalis concubitus ». Item Augustinus : « *Conjux* vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu non cognoverat nec fuerat cogniturus. Nec pejerat nec mendax manserat *conjugii* appellatio, ubi non fuerat nec futura erat carnis ulla commixtio. Propter quod fidele conjugium ambo *parentes Christi* vocari meruerunt, non solum illa mater, sed etiam ille *pater* ejus, sicut *conjux* matris ejus, utrumque mente, non carne ». Ex his evidenter insinuatur, quod ex tempore, quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis, qui solus conjugium facit, veri conjuges sunt sponsus et sponsa.

Secundum quosdam non est conjugium ante carnalem copulam, sed sponsi et sponsæ sunt.

F. Quidam tamen asserunt, verum conjugium non contrahi ante traductionem et carnalem copulam, nec vere conjuges esse aliquos, antequam intercedat commixtio sexus ; sed a prima fide desponsationis vir *sponsus*, et mulier *sponsa* est, non *conjux*. Sponsos autem et sponsas *conjuges* frequenter appellari dicunt, non quia *sint*, sed quia *futuri sunt*, cujus rei sponsionem invicem fecerunt. Et secundum hoc verba præmissarum auctoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur?

Quod vere inter *sponsam* et *conjugem* plurimum intersit, ex eo astruunt, quia licet *sponsæ* ante carnalem copulam, inconsulto vel nolente *sponso* monasterium eligere, quo facto, sponso etiam licet aliam ducere. *Conjugatus* vero vel *conjugata* nec continentiam, nisi ex communi consensu, servare valet nec monasterium petere, nisi uterque continentiam pariter profiteatur. Quod vero liceat *sponsæ* monasterium eligere, auctoritatibus Sanctorum probatur. Ait enim Eusebius Papa : « Desponsatam puellam non licet parentibus alii viro tradere, tamen licet sibi monasterium eligere. » Item Gregorius : « Decreta legalia desponsatam, si converti voluerit, nullo penitus censuerunt damno mulctari. » « Refert etiam Hieronymus, quod Macarius, inter Christi Eremitas præcipuus, celebrato nuptiarum convivio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex urbe egrediens transmarina petiit et eremi solitudinem sibi eligit. Beatus enim Alexius similiter ex nuptiis divina gratia vocatus, sponsam deseruit et nudus Chri-

G. Quod spons potest n nasteriu eligere non exquisi sponsi consens 27. quæ 7. c. Despon tam. Dubium Lib.6.R epist. 2 quæ est ordine epist. reg. 18 et habe ubi sup cap. Decreta In vitis Patrun p. 1. i vita Sanct Macari Rom. 2 quæst. Exemp ponit in eode

sto famulari cœpit. His auctoritatibus et exemplis liquet, licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, et e converso, continentiam profiteri. »

Quod conjugatus vel conjugata nequeant continentiam profiteri, sine alterius consensu.

[…9. …st. 39. …st …um, …q. 2. …int …i.]

Hoc autem conjugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine uxoris consensu, et e converso. Unde Gregorius scribens Theotistæ patritiæ : « Sunt qui dicunt, Religionis gratia conjugia debere solvi. Verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, tamen lex divina prohibuit. Si vero utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos Sanctorum novimus cum suis conjugibus et prius continentem vitam duxisse et post ad sanctæ Ecclesiæ regimina migrasse. Si vero continentiam, quam vir appetit, mulier non sequitur, aut quam uxor appetit, vir recusat; conjugium dividi non potest, quia scriptum est : *Mulier potestatem suæ carnis non habet, sed vir; similiter et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.* » Idem : « Agathosa, latrix præsentium questa est, virum suum contra voluntatem suam in monasterium esse conversum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, ut diligenti inquisitione discutiat, ne forte ejus voluntate conversus, sit vel ipsa se mutare promiserit. Et si hoc tua diligentia repererit, et illum in monasterio permanere provideat et hanc, sicut promisit, mutare vitam compellat. Si vero nihil horum est, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod licet uxorem dimittere, prædictam mulierem commisisse cognoveris; ne illius conversio uxori relictæ in sæculo fieri possit perditionis occasio, volumus, ut maritum suum illi, etiamsi jam tonsuratus est, reddere debeas, omni excusatione cessante; quia nisi fornicationis causa virum uxorem dimittere nulla ratio concedit. Postquam enim copulatione conjugii viri et mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte remanere in sæculo. » Item ex VIII. Synodo : « Si quis conjugatus converti ad monasterium velit, non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Tales igitur tunc sine culpa sequuntur Christum, relicto sæculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum. » Item : « Si vir et uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine consensu Episcopi fiat, ut ab eo singulariter proviso constituantur loco. Nam uxore nolente, vel altero illorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur. »

[…h. 5. 19. …r. 7. …m c. et 27. …t. 2. c. …thosa, …iatuor …se- …tibus. …h. 5. 19.]

[Dubium 4.]

[27. q. 2. c. Si quis. Ex Synodo Eugen. IV. et in decret. ejus c. 36. et 27. q. 2. Si vir.]

De adulterinis conjugiis.

Item Augustinus : « Si abstines sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam, et peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ. » Item Nicolaus Papa : « Scri-

[Lib. 1. de adulterinis conjugiis, c. 1. 2. et 3. et 27. q. 2. Si abstines.]

psit nobis Thietaberga Regina, regia se velle dignitate vel copula exui et sola vita privata esse contentam desiderare. Cui scripsimus, non hoc aliter fieri posse, nisi eamdem vitam vir ejus Lotharius elegerit. » Ex his patet, quod *conjugati* sine communi consensu continentiam profiteri, vel habitum Religionis sumere non valent; et si fecerint, revocari debent. *Sponsi* vero possunt sine communi consensu monasterium eligere; unde videtur inter sponsum et sponsam conjugium non esse. Ideoque asserunt a prima

Aliorum assertio.

fide desponsationis *conjuges* appellari, non re præsentium, sed spe futurorum, quia ex fide, quam ex desponsatione sibi invicem debent, postea efficiuntur conjuges. Præmissas autem auctoritates, quibus asseritur, quod consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, ut consensus vel pactio conjugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, nisi præcedat pactio conjugalis; ita nec pactio conjugalis, antequam adsit copula carnalis. Ex *pactione* igitur conjugali *sponsi et sponsæ* fiunt ante coitum, in *coitu* vere efficiuntur *conjuges*. Facit etiam pactio conjugalis, ut quæ prius erat *sponsa*, in coitu fiat *conjux*.

Responsio ad objecta cum distinctione.

I. His autem ita respondemus. Fit aliquando desponsatio, ubi est compromissio viri et mulieris de *contrahendo* matrimonio, non est autem ibi consensus de *præsenti*; est et desponsatio habent consensum *de præsenti*, id est, pactionem conjugalem, quæ sola facit conjugium. In illa ergo desponsatione, ubi est pollicitatio contrahendi matrimonium, *sponsi* tantum et *sponsæ* fiunt, non *conjuges*; et talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri et monasterium eligere. In ea vero desponsatione, ubi est consensus de præsenti, *conjugium* contrahitur, et ab illius desponsationis prima fide *veri conjuges* appellantur. Secundum hanc distinctionem desponsationis de sponsis varie loquuntur Doctores.

Dubium

Quod multipliciter sponsus et sponsa accipitur.

K. Sensus 1 Quod sponsan dimissan alius cognatu non potest ducere. 27. q. 2. Si quis uxorem. Ubi supra ca Si quis desponsaveri Ibidem, c Qui desponsatan Deuter. 2 23. seqq Matth. 1 20.

Aliquando enim *sponsas* vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, ubi fuit pactio conjugalis de præsenti; et illæ vere conjuges sunt. Unde Gregorius : Si quis uxorem desponsaverit vel subarrhaverit, quamquam postmodum præveniente die mortis ejus, nequiverit eam ducere in uxorem; tamen nulli de consanguinitate ejus licet accipere eam in conjugio; et si inventum fuerit factum, separetur omnino ». Item Julius Papa : « Si quis desponsaverit uxorem vel subarrhaverit, et vel præveniente die mortis ejus, vel irruentibus quibusdam causis, eam non cognoverit; nec frater ejus nec ullus de consanguinitate ejus eamdem sibi tollat in uxorem ullo unquam tempore ». Item Gregorius : « Qui desponsatam proximi

sui puellam cœperit in conjugium, anathema sit ipse et omnes consentientes ei, quia secundum legem Dei mori decernitur. Nam divinæ legis mos est, *sponsas* appellare *conjuges,* ut in Evangelio : *Accipe Mariam conjugem tuam ;* et in Deuteronomio : *Si quis alterius sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum suam, moriatur, quia uxorem proximi sui violavit,* non quæ jam uxor erat, sed quæ a parentibus uxor fieri debeat ». Ex his colligitur, quod sponsæ quædam conjuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed forte illud movet quod in fine capituli dicitur : Non quæ jam uxor erat, sed quæ uxor fieri debebat : Quod non ita debet intelligi, quasi uxor vere non fuerit, ex quo pactio conjugalis intercessit ; sed quia nondum traducta fuerat, nec res uxoria intercesserat, scilicet concubitus conjugalis.

Quod aliter accipitur in his aliis capitulis sponsa.

s 2. ncil. ten. 43. etur 2. c. uis am.

Vocatur etiam *sponsa*, quæ sic viro desponsata est, ut non intercesserit *consensus de præsenti,* sed *sponsio futuri.* Secundum quem modum illud decretum intelligitur : *Si quis sponsam filii oppresserit, et post filius ejus eam duxerit ; pater postea non habeat uxorem, nec mulier virum ; filius qui patris facinus ignoravit, aliam ducat* ». Si *conjux* illa fuisset, quod utique foret, si in sponsalibus pactio conjugalis intercessisset, non permitteretur sponso aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, ut alii terreantur. Idem ex eodem : « Quidam desponsavit uxorem et dotavit et cum ea coire non potuit, quam clanculo frater ejus corrupit et gravidam reddidit ; decretum est, ut quamvis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit ; sed mœchus et mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita vero eis conjugia non negentur ». De illa desponsatione hoc intelligi debet, ubi non fuit consensus conjugalis de præsenti, alioquin non liceret eis alia sortiri conjugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet : « *Statutum est a sacro conventu, ut, si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur et sine spe conjugii maneat.* Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur ». « Apparet, hanc fuisse desponsatam sine pactione conjugali de præsenti, et ideo non fuisse conjugem ; cui, vivente sponso, alteri nubendi licentia non negatur ». Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus *sponsi* et *sponsæ* vocantur, nec exinde *conjuges* sunt ; et est quædam pactio conjugalis de præsenti, quæ sponsum et sponsam etiam conjuges facit. Et utraque pactio *desponsatio,* vel *sponsalia* interdum dicuntur, *proprie* tamen *sponsalia* dicuntur quædam solemnia pacta nuptialia.

Ibidem, cap. 41. et habetur ubi supra cap. Quidam desponsavit.

Ex Concil. Toletan. ubi supra cap. Statutum.

Quare non statim tradantur sponsæ?

De nuptialibus pactis, ubi est tantum *sponsio futuri*, ait Augustinus : « Institutum est ut jam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus

M. Lib. 8. confess. c. 3. et ubi supra cap. Institutum.

datam, quam suspiravit sponsus dilatam ».

Quæ sponsa sit vidua, mortuo sponso, et quæ non?

N. 27. q. 2. c. Quod autem. Item, si sponsa. Et est sciendum, quod illa sponsa, quæ tantum in futuro est pacta, mortuo sponso, non remanet vidua, quia non fuerat vir ejus. Unde si quis eam duxerit, ad sacros Ordines conscendere non prohibetur, quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æque sicut bigamus, Sacerdos fieri prohibetur; ex tali autem copula nullus arcetur a sacris Ordinibus.

Qui alterius sponsam eo mortuo ducit, ad sacros Ordines accedere potest.

O. Dist. 34. c. ultimo. Magister hîc non tenetur. Secundum hoc intelligendum est quod ait Pelagius Papa, de illo qui, mortuo sponso ejus, sponsam ducit in uxorem : « Nihil est, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, quod ei obviet de Canonicis institutis, quin ad sacros Ordines promoveri valeat ». Si vero talis sponsa fuisset, inter quam et sponsum ejus consensus de præsenti intercessisset, eo mortuo, vidua remansisset; cui copulatus in conjugio ulterius ad sacros Ordines non accederet, cum viduam duxerit. Non est igitur ambigendum, Dubium 6. quin solus de præsenti consensus conjugium efficiat, et exinde veri conjuges appellentur. Ideo post talem consensum si quis alii se copulaverit, etiamsi carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam revocandus est.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum convenienter dicatur matrimonium viri mulierisque conjunctio maritalis, inter legitimas personas, vitam indissolubilem retinens?

D. Thom. *Supplem. quæst.* 44. *art.* 3. D. Bonav. *dist.* 26. *art.* 2. *quæst.* 3. *et hîc melius art.* 1. *q.* 1. Richard. 1. *q.* 1. Argent. *quæst.* 1. *art.* 1. Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 1. 2. *et* 3.

Quæro duo circa istam vigesimam septimam distinctionem : Primo de definitione matrimonii, quam ponit Magister in littera : Utrum sit conveniens, cum dicit quod *matrimonium est viri mulierisque conjunctio maritalis inter legitimas personas, vitam indissolubilem retinens?* Videtur quod non, quia aut conjunctio accipitur ibi pro conjunctione passiva, aut pro relatione. Non primo modo, quia illa transit, transeunte et cessante actu contrahentium; et etiam omnis passio est ad aliquem terminum; et tunc oportet dare terminum aliquem inductum per istam conjunctionem; quod non est verum, quia nihil est ibi novum nisi respectus rationis. Nec secundo modo, quia cum sint duæ relationes, una viri ad mulierem, et alia e converso. 3. Physic. *eadem est via,* etc. ergo sequitur quod essent duo matrimonia, vel quod matrimonium non sit essentialiter unum. Contra Magister in littera. 1. Defin[...] matri[...] nii. ex Magis[...]

SCHOLIUM.

Explicat bene definitionem matrimonii, remittendo se ad dicta quæst. præced. num. 17. Consistit in duabus relationibus mutuis viri ad mulierem, et e contra; ex quibus fit

integritate unum Sacramentum unusque contractus.

2. (a) Ad istam quæstionem patet ex dictis ad quintam conclusionem præcedentis quæstionis, quia ista definitio matrimonii debet intelligi, sicut explicata est per definitionem vel descriptionem positam ibi, quia si matrimonium accipiatur proprie pro illa conjunctione, tunc debet intelligi conjunctio habitualis idem, quod obligatio. Si autem accipiatur ibi pro contractu proprie, tunc conjunctio potest accipi pro actu conjungendi, vel passione, quæ includit utrumque actum, scilicet intrinsecum et extrinsecum personarum in actu suo conjunctarum.

Ad argumentum dico, quod intelligendo matrimonium proprie, conjunctio intelligitur pro relatione; et cum dicis quod illa esset terminus motus, non sequitur, quia illa mutatio prævia, quæ erat ibi, erat per actum voluntatis non derelinquentem aliquid inductum, et secundum actum causandi signum exteriorem, a quo etiam nihil derelinquebatur. Cum autem dicis de dualitate, responsum est prius, quia matrimonium est unum unitate integritatis, non indivisibilitatis; et ita est universaliter in omni contractu, quia contractus includit duas partes, scilicet assensum hujus et illius, et in utroque etiam duos actus, scilicet interiorem et exteriorem significantem illum interiorem.

COMMENTARIUS.

Circa hanc distinctionem quærit duo : Primum, an definitio tradita a Magistro sit bona ? Secundum, de causa efficiente matrimonii, quæ breviter expedit ex dictis *in dist.* 26.

(a) *Ad istam quæstionem patet*, etc. Responsio hæc patet ex definitionibus matrimonii secundum varias ejus acceptiones. Hæc definitio Magistri habetur apud Gratian. 27. *quæst.* 2. *in principio, et ff. de ritu nuptiarum, et* § 1. *Institut. de patria potestates;* satis patet ejus explicatio ex prima et secunda definitione *supra* expressis. Ad argumentum patet in littera, et ex dictis circa essentiam matrimonii *conclus.* 5. *præced. distinct.* 1.

QUÆSTIO II.

Utrum consensus expressus per verba sit causa sufficiens matrimonii?

D. Thom. *Supplem. quæst.* 45. *art.* 3. *et hic. quæst.* 1. *art.* 2. D. Bonav. *art.* 1. *quæst.* 1. Richard. *art.* 1. *q.* 2. Argent. *quæst.* 1. *art.* 2. Sanchez 2. *de Matrim. disput.* 24. 25. *et disput.* 30. 31.

Secundo quæro : An consensus 1.
expressus per verba sit causa sufficiens matrimonii? Quod non, quia tunc nullus posset esse certus de matrimonio, sicut nec de consensu alterius; non enim videt quis voluntatem alterius. Consequens est inconveniens, quia nullus posset tunc uti certitudinaliter actu matrimonii sine periculo. Argum. 1.

Præterea, 32. *q.* 2. *Honorantur, in textu et in Glossa. et Extra de sponsalibus, Tuæ.* sufficit expressio parentum pro filiis. Argum. 2.

Contra, Magister *in littera, et Ex-*

Ratio opposit. *tra de sponsalibus, Tua nos, in fin. Sine consensu,* etc. *nequeunt matrimonium facere*; consensus autem tacitus non sufficit ad Sacramentum, quia non est ibi signum sensibile

SCHOLIUM.

Consensum expressum per verba esse dispositionem, seu lato modo causam efficientem matrimonii; de aliis signis, præter verba, nihil affirmat, an sufficiant necne; de quo dist. præced. num. 14.

2. (b) Solutio istius quæstionis patet ex secunda conclusione primæ quæstionis, quia ibi habetur qualiter contractus mutuæ donationis potestatis corporum est honestus, et qualiter se habeat ad vinculum derelictum inter conjuges; et tunc ad formam quæstionis, non est dicendum quod sit proprie causa efficiens illius vinculi, sed est dispositio prævia, sicut baptizari et ordinari est prævia dispositio ad characterem. Consensus autem expressus verbis sufficientibus, includendo ista duo, nihil aliud est quam contractus matrimonii, et ideo se habet ad matrimonium, sicut iste contractus.

Ad arg. 1. Idem 15. d. q. 4. artic. 2. et d. 29. contra Goff. Quilibet habendus bonus, donec probetur malus. Ad (c) primum argumentum dico, quod potest ibi esse certitudo talis qualis requiritur in actibus humanis; in aliis enim contractibus, puta venditionis vel commutationis rerum, non requiritur certitudo demonstrativa, sed sufficit probabilis, et ut in pluribus; et talis est in proposito, ex suppositione istius propositionis, *quilibet habendus est verax, de quo non habetur evidens signum oppositi;* et ista de lege naturæ, id est, consona legi naturali, quod *pro fideli et veraci quilibet habeatur, quousque per experientiam, vel per testimonium aliorum, fuerit certitudinaliter contrarium æstimatum.* Si autem aliquis dicat se fraudasse personam secum contrahentem, de hoc *infra dist.* 30. *q.* 1.

Ad secundum, concedo quod ad contractum sufficit parentes contrahere pro filiis, et sufficeret sine quibuscumque verbis contractus per litteras. Siquidem in aliis contractibus emptionis et venditionis firmior contractus habetur in litteris, quam in verbis nudis. Sed an in istis signis, aliis a verbis, vel exhibitis ab aliis, vel a contrahentibus salvetur ratio Sacramenti, tactum est in conclusione quarta solutionis præcedentis. Ad 2.

COMMENTARIUS.

(b) *Solutio istius quæstionis patet ex secunda conclusione*, etc. Hæc solutio patet ex dictis in locum citatum. Negat consensum expressum per verba esse causam efficientem proprie dictam respectu vinculi, etc. Sed dispositionem præviam, sicut baptizari et ordinari ad characterem, intelligit causam efficientem physicam non esse, sed moralem, seu imitari modum causandi dispositionis præviæ, ut comparatur ad formam sequentem; de hoc modo causandi, quem tribuit *dist.* 1. 4. § *Ad primam ergo quæstionem*, etc. Sacramentis, *ibidem* diximus. 1.

(c) *Ad primum argumentum*, etc. Bene explicat certitudinem necessariam ad contractum et fundamentum talis certitudinis, ut innititur fidei humanæ et veracitati; adhæret autem alia certitudo ex lege publica, per quam fraus et dolus excluditur, de qua *infra dist.* 30. 2. Certit. contrac.

Ad secundum, respondet hunc contra-

ri per ras, et entes. ctum fieri posse per parentes nomine filiorum, et ex consensu ipsorum, fieri etiam posse per litteras.

Hanc sententiam tenet etiam Felinus *cap. Ex parte*, etc. *de rescriptis*, Covarruvias 4. *Decret.* 2. *p. cap.* 4. plures pro ea referens, Navarr. *lib.* 4. *consil. cons.* 2. alias 6. Molina *tom.* 2. *de Justit. et Jure, disput.* 254. Sotus *in hac dist. q.* 1. *artic.* 3. Patet *ex l. Mulierem, ff. de ritu nuptiarum, l. Sufficit, ff. de sponsalibus*, Glossa *in cap. Nec illud*, 30. *quæst.* 5.

An sit autem Sacramentum, relinquit Doctor sub resolutione data *concl.* 4. *dist.* 26. Esse Sacramentum probatur iisdem rationibus, quibus probatum est contractum per procuratores initum esse Sacramentum, quia in hoc Tridentinum nihil innovavit. Est autem contractus legitimus, modo adhibeatur Parochus et testes ; ergo Sacramentum inter baptizatos, nam epistola lecta coram Parocho et testibus, et altero præsente acceptante, completur contractus legitimus. An sit Sacramentum.

DISTINCTIO XXVIII.

(*Textus Magistri Sententiarum*).

An consensus de futuro, addito juramento, conjugium efficiat?

A. Dubium 1. Hîc quæri debet, utrum consensus de futuro, addito etiam juramento, conjugium efficiat, ut si quis promittat, vel etiam juret alicui, se usque ad *tempus placitum* illam ducturum, et illa promittat vel juret se illi nupturam; numquid talis sponsio eos conjuges fecit? Si mutato proposito, alter vel uterque ad alienam copulam transit; numquid ob priorem sponsionem juramento subnixam secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera, quia longe aliud est *promittere*, et aliud *facere*. Qui promittit nondum facit. Qui ergo promisit, se uxorem ducturum aliquam, nondum eam duxit in uxorem; et quæ spopondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo *conjuges* appellari possunt qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos jurando promittunt? Item, si ex vi juramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur *conjuges;* cur jurant, in futuro se facturos quod in præsenti efficiunt? Item, si ex quo jurant, mox efficiuntur *conjuges*; tunc rem hanc efficiunt, quam jurant se facturos. Ideo dico, quod conjugium tunc non *fuit*, sed *futurum promittitur*. Si vero ille post uxorem duxit, et illa marito nupsit; conjugium utrinque fuit et non potest dissolvi. Præcedens igitur mendacium vel perjurium pœnitentia est corrigendum, sed conjugium sequens non est dissolvendum. Non autem sic est, quando juramentum conjugii *præsentis consensus* attestatione firmatur, quia post talem consensum, si quis alii se copulaverit, etiam si prolem procreaverit, irritum debet fieri, et ipse ad priorem copulam revocari. » Dubium

Quæ videntur obviare præmissis.

Præmissæ autem sententiæ videtur obviare illud quod leges tradunt : « Si quis, tactis divinis Scripturis, juraverit mulieri, se eam legitimam uxorem habiturum, vel etiam, si in oratorio tale sacramentum dederit; sit illi legitima uxor, quamvis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. » Sed hîc ostenditur, quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud juramentum tunc fit uxor, sed fieri debet, quia juratum est. Potest et de illo juramento hoc dictum intelligi, ubi *de præsenti* consentiunt ac se invicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ, qua dictum est, solum consensum facere conjugium, videtur obviare quod Evaristus Papa ait : « Aliter legitimum

B. In auth. quibus mod. na[...] eff. legit[...] parag. penult. col. 6. e[...] allegatu[...] 30. q. 5[...] Si quis. Determin[...] tio alia cfr. Dist. 27 lit. C. [...]

non fit conjugium, nisi ab his qui super fœminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur, uxor petatur et a parentibus sponsetur et legibus dotetur et a Sacerdote, ut mos est, benedicatur et a paranymphis custodiatur ac solemniter accipiatur. » Item : « Ita legitima scitote esse connubia, aliter vero præsumpta; non conjugia, sed adulteria, vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, et vota succurrerint legitima. » Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum conjugium, sed quia sine illis non habet decorem et honestatem debitam.

De his quœ pertinent ad substantiam e decorem Sacramenti.

In hujus enim Sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad *substantiam* Sacramenti, ut consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium; quædam
ium 3. vero pertinentia ad *decorem et solemnitatem* Sacramenti, ut parentum traditio, Sacerdotum benedictio et hujusmodi; sine quibus legitime fit conjugium, quantum ad *virtutem,* non quantum ad *honestatem* Sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi conjuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conveniunt, ut illi quid clanculo nubunt; et utique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam et consensus *occultus de præsenti,* per verba expressus conjugium facit; licet non sit ibi *honestus* contractus, sed matrimonium non *sanxit* consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur judicio Ecclesiæ redire et commanere quasi cum conjuge, quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eumdem consensum voluntarie in manifesto profiteantur; tunc utique propria voluntas suffragatur, et legitima vota succurrunt ad sanciendum conjugium, quod prius occulte fuerat contractum. Voluntas igitur verbis expressa *in occulto* ad hoc suffragatur, ut *fiat* conjugium; *manifeste* vero *expressa* suffragatur, ut *sanciat* et *roboret,* ac liberum sit Ecclesiæ de hoc judicare, si expedierit.

Utrum consensus ille, qui facit matrimonium sit de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio?

Hîc quæritur, « cum consensus de præsenti matrimonium faciat, cujus rei consensus sit ille, an *carnalis copulæ,* an *cohabitationis,* an *utriusque*? Si *cohabitationis* consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium; si *carnalis copulœ,* tunc inter Mariam et Joseph non fuit conjugium Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi Deus aliter facere juberet, secundum quod videtur Angelo dixisse : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, me non cognituram pro-

C. 27. q. 2. c. Sufficiat, parag. Sed quæritur.

August. de sancta virginitate, c. 4. Luc. 1. 34. Lib. 1. comment. supr. Luc. c. 3. ad caput 1. Lucæ.

Ecce in quam rem fuit ille consensus.

posui. Neque enim, quia virum tunc non cognoscebat, necesse erat inquiri, quomodo posset habere filium; sed quia se nunquam cognituram proposuerat. » Dicit enim Beda, « quod in virginitate manere disposuerat. » « Si igitur contra suum propositum post consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea mente, etsi non opere, violati. »

Quare de latere viri facta sit mulier?

Dicamus igitur quod consensus *cohabitationis,* vel *carnalis copulæ* non facit conjugium, sed consensus *conjugalis societatis,* verbis secundum præsens tempus expressus, ut cum vir dicit : *Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed conjugem.* Quia enim non ancilla, vel domina datur, ideo nec de *summo* nec de *imo* a principio formata est, sed de *latere* viri ob conjugalem societatem. Si de *summo* fieret, ut de capite, videretur ad dominationem creata; si vero de *imo,* ut de pedibus, videretur ad servitutem subjicienda; sed quia nec in dominam nec in ancillam assumitur, facta est de *medio,* id est, de latere, quia ad conjugalem societatem assumitur. Cum igitur sic conveniunt, ut dicat vir : *Accipio te in meam conjugem,* et dicat mulier : *Accipio te in meum virum;* his verbis, vel aliis idem significantibus exprimitur consensus non *copulæ carnalis,* vel *cohabitationis corporalis,* sed *conjugalis societatis;* ex qua oportet eos cohabitare, nisi forte causa religionis pari voto corporaliter separentur, vel ad tempus, vel usque in finem.

Gen. 2. 21. Sup. lib. 2. d. 18. lit. E.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum solus consensus de præsenti expressus verbis causet matrimonium?

D. Thom. *in addit. quæst.* 45. *art.* 3. D. Bonav. *hic art.* 1. *per totum.* Richard. *art.* 1. *per totum.* Sanchez *lib.* 2. *de Matrin. disput.* 30. 31.

Quæro circa istam vigesimam octavam distinctionem: Utrum solus consensus de præsenti expressus verbis causet matrimonium? Quod non; omne vinculum vel contractus, ad quem licite potest sequi carnalis copula, est matrimonium, vel matrimonii contractus ; sed post consensum expressum verbis de futuro, licite sequitur copula carnalis, quia tales non dicuntur fornicarii, quia subsequente copula carnali, Ecclesia simpliciter dicit esse matrimonium inter illos ; ergo. Hoc confirmatur *Extra de sponsalibus, Is qui.* 1. Argum 1.

Præterea, impletio promissi, sicut et fidelitas, est de lege naturæ ; non autem est per illum actum, quia ille actus non est forma contrahendi, nec Sacramenti ; ergo prius fuit matrimonium ; ergo promissio est vinculum indissolubile, et maxime si confirmatur juramento, quia servare juramentum est de lege naturæ. Argum. 2.

Præterea, non est medium quantum ad contractum istum inter sponsalia et matrimonium ; sed quando apponitur juramentum, excedit contractus firmitatem

sponsalium, quia sponsalia habent firmitatem suam sine juramento; ergo quando apponitur juramentum, est contractus matrimonii; ex promisso ergo cum juramento, surgit vinculum indissolubile; ergo matrimonium. Contra Magister in littera.

SCHOLIUM.

Solum consensum de præsenti, verbis vel signis expressum, non vero de futuro, etiam cum juramento, facere matrimonium.

3. Respondeo (a) sicut patet ex secunda conclusione primæ solutionis, contractus matrimonii, qui scilicet inducit obligationem vel vinculum, quod dicitur vinculum matrimoniale, est datio, etsi non liberalis; cum sit tamen datio pro alio recipiendo, quæ est permutatio, est traditio saltem mutua potestatis corporum. Sed nullus promittendo tradit illud quod promittit, imo est contradictio, quia promissio est de tradendo in futurum; consensus autem de futuro expressus signis convenientibus tali consensui, non est nisi promissio, ergo impossibile est ibi esse traditionem, nec per consequens contractus matrimonii.

Si quis autem vellet facere vim de Sacramento concomitante contractum, posset dicere quod propria forma hujus Sacramenti, sive consistat in verbis tantum, sive in signis aliis, non tamen consistit nisi in signo repræsentativo, non autem prognostico; nec intendere pro futuro est sufficiens intentio in ministro ad ministrandum Sacramentum, sed oportet quod intendat pro præsenti, sicut signum significat. In Sacramentis enim veritatis, minister non ministrat idonee, si mentitur; ergo non est Sacramentum, si est consensus de futuro tantum, propter defectum intentionis ministri, et mendacium est, si utitur signo repræsentativo. Si autem utitur signo prognostico, etsi non mentiatur, tamen deficit intentio requisita, et signum debitum requisitum.

Ad primum argumentum dico, quod major non est vera, nisi intelligatur de vinculo indissolubili, ante actum copulæ carnalis; istud autem, etsi fiat indissolubile per actum illum, non tamen erat prius indissolubile. 2. Argum. 1. Copula post sponsalia non facit matrimonium in re, sed in foro Ecclesiæ.

Et si quæras isto supposito secundum præsumptionem Ecclesiæ, quid secundum veritatem est vinculum indissolubile; numquid actus sequens causat vinculum indissolubile? Respondeo, veritas prævalet præsumptioni simpliciter, et in quocumque judicio, si appareat quod æqualiter possit esse veritas nota, sicut illud unde oritur præsumptio. In veritate ergo, si iste in actu sequenti sponsalia non mutat consensum sponsalium in consensum matrimonialem, non efficitur matrimonium per istum actum, quia iste actus, nec ex natura rei, nec ex lege divina est forma sacramentalis, nec matrimonii in proposito. Ecclesia tamen, cui non potest innotescere animus exercentis actum illum, præsumit quod iste noluit peccare mortaliter; et ideo, quod talis procedat a consensu

sponsalium, ad novum consensum matrimonialem, et illo affectu cognoscat istam.

4. Et per hoc ad illud quod adducitur *Extra;* concedo enim, quod si non mutetur consensus prior in matrimonialem, secundum veritatem, non est matrimonium, licet Ecclesia sic præsumat.

Ad 2. Res uni promissa, et alteri data, est secundi.

Ad secundum dico, quod promissio, etsi sit de lege naturæ servanda, tamen non attingit ad contractum dationis, et ideo quantumcumque teneatur solvere promissum, res tamen manet sua. Si autem det alteri, data est, nec potest postea ab illo cui dedit, auferre, ut reddat promissum; nec tenetur ad restitutionem, quia nihil sibi abstulit, sed debet de impossibilitate reddendi promissum pœnitere, sive de defectione promissionis. Ita est hîc; ergo illa propositio major, quod vinculum indissolubile perveniens ad istam obligationem, est matrimonium, vera est de indissolubili de jure et de facto, sicut est, quando datio facta est perpetuo; promissio autem, etsi sit indissolubilis de Jure, tamen dissolubilis est de facto per dationem sequentem.

Ad 3. Ad tertium dico, quod in sponsalibus est gradus in firmitate, et firmitas juramenti addita sponsalibus per consensum, et de futuro, licet magis certificet, non tamen exit certitudinem et firmitatem sponsalium.

COMMENTARIUS.

In distinctione præcedenti quæstione prima egit de definitione Magistri, et de ipsa conjunctione seu vinculo; in quæstione vero secunda egit de causa efficiente, qui est consensus viri et mulieris. In hac autem distinctione quæstione unica, an debeat esse de præsenti, vel sufficiat consensus de futuro.

(a) *Respondeo sicut patet,* etc. Conclusio hæc est communis, et patet ex dictis *dist.* 26. cujus rationem optime assignat ex intrinsecis et essentialibus hujus contractus, quia inducit vinculum cum traditione et permutatione corporum; quæ traditio nequit fieri per consensum de futuro, quia est promissio de traditione facienda, non autem fit ipsa traditio, quod perinde probat non fieri Sacramentum, sicut nec contractum de præsenti, ut patet ex littera. 1. Requiri consensum de præsenti.

Matrimonia præsumpta annullata Trid.

Ad primum respondet secundum Jura antiqua, quæ disponunt sponsalia subsecuta copula transire in matrimonium coram Ecclesia; sed per Tridentinum *sessione* 24. *cap.* 1. *de reformat. matrim.* hæc matrimonia præsumpta sunt annullata, ubi fuit receptum Tridentinum. Ad argumentum ergo respondet negando majorem, nempe copulam esse licitam, nisi præcedat consensus maritalis de præsenti, stante Jure, etiam antiquo. Quamvis autem contractus ille qui fuit de futuro tantum, reddatur insolubilis, tamen contractus ipse ante coitum non fuit insolubilis, quia Ecclesia præsumit consensum, qui debet inesse, nempe actum illum non procedere animo fornicario, sed per legitimum consensum de præsenti, et matrimonialem. Et sic secuta copula insolubilitas matrimonii solum fundatur in præsumptione, et non in veritate, quia nequit vinculum fundatum in consensu de præsenti induci per copulam, nisi ipso consensu comitante aut præcedente; quod optime notat in textu § *Et si quæris,* etc. quæ est sententia communis.

Præsumitur consensus maritalis per copulam.

Sine consensu erat matrimonium nullum.

Ad secundum optime respondet ad matrimonium, requiri ipsam dationem fieri, 2. Promissio non

it sine pe de senti.

nam promissione sola posita adhuc manet res possessa in dominio promittentis, et si facto eam alteri conferat, perpetuo valet collatio, licet priorem promissionem violet, et ad ejus impletionem reddatur impotens, v. g. contractis sponsalibus cum una per promissionem de futuro, contrahit matrimonium de præsenti cum altera, et sic redditur inhabilis, ut impleat promissionem factam alteri. Dicit ergo promissionem fieri insolubilem de Jure, non tamen de facto, nisi secuta datione.

Ad tertium, optime respondet, juramentum confirmare contractum non excedere naturam ejus, aut mutare; adjectum ergo sponsalibus confirmat quod factum est, non mutat illum contractum, nec transfert in matrimonii contractum, quia sequitur naturam actus, cui adjicitur.

n ltas nsus atur.

Dubitatur an simultas temporis requiratur ad consensum mutuum de præsenti, ut sit validus?

ma ntia.

Aliqui affirmant, ut Parnormitan. *cap. Dilectus*, etc. *de sponsalibus in fine,* Joannes Andreas *cap. Si inter,* etc. *eod.* Covarr. 2. *part. de matrim. cap.* 4. Anchar. *cap. Ex litteris.* 2. *eod.* et alii quidam.

nda tia.

Secunda sententia docet non referre quanto tempore distent consensus, modo prior permaneat. Navarr. *in Summa. c.* 22. *n.* 80. quia sufficit ut moraliter se mutuo determinent et sint simul.

na isio. ndæ m- iæ.

Dico primo non requiri simultatem physicam semper, aliquando requiri, et utrumque esse pensandum ex natura consensus, et intentione consentientium, prout temporis circumstantia, et aliæ conditiones adjectæ transeunt in substantiam actus, vel ab iis abstrahit ex intentione abstrahit ex intentione consentientis, v. g. quando ipsæ personæ contrahunt de præsenti personaliter, consentiens non censetur nisi ipse id exprimat, consensum alterius exspectare, sed absolute consentire hîc et nunc, et pro illo solo tempore.

Quando limitatur consensus ad tempus.

Item, si intendat exspectare consensum alterius pro aliquo tempore, illud tempus etiam limitatur per consensum, ut eo transacto, si determinatum sit, non maneat consensus prior limitatus, ex voluntate consentientis ad tempus determinatum, intra quod, si alter consentiat, valet contractus.

Item, si conditio aliqua importatur per consensum datum, cujus adimpletio exigit moram et deliberationem, manet prior consensus ex natura, nisi revocatur per illud tempus, quo expirante non censetur moraliter manere, sicut neque conditione negata per partem.

Variæ regulæ. Prima.

Item, si consentiens præviderit difficultates obstantes matrimonio cum absente, censetur moram intendere illis difficultatibus expediendis necessariam.

Secunda.

Item, consentiens per procuratorem aut litteras, aut nuntium, censetur dare moram necessariam transactioni.

Tertia.

Item, consentiens hoc modo non censetur consentire, nisi alter cum necessaria solemnitate consentiat, v. g. post Tridentinum, ut alter præstet consensum in præsentia Parochi et testium, quod si casu horum facultas non habeatur, nisi pro determinato tempore, eo autem expirante, non censetur consensus datus esse suspensus, sed desiisse.

Quarta.

Item, qui consentit per procuratorem, si re infecta regreditur procurator, etiam domini consensus non manet suspensus, qui consensum suum obligavit actui procuratoris, non aliter. Unde si persona absens interim consensum suum præbet, absente procuratore, nihil fit, quia ille consensus non sequitur formam contractus per procuratorem ineundi.

5. Quinta.

Aliud dicendum est, si per epistolam aut nuntium aliquis consentit in absen-

tem, quamvis enim neget consensum præsente nuntio, aut etiam rescribat, renuens contractum; si interim antequam nuntius aut epistola pervenire possit, pœniteat facti, et suum consensum præstet coram Parocho et testibus, valet contractus, quia non dependebat a nuntio aut epistola aliter quam ab organo referente consensum datum alterius mittentis, qui consensus manet suspensus, donec nuntius aut epistola ad mittentem pervenerit. Non potest ergo regula certa dari de tempore quo permanere censeatur consensus datus suspensus, sed totum dependet ex modo consentiendi, et circumstantiis, quæ in re morali occurrunt hic et nunc, quamvis non sit necessaria simultanea existentia consensuum semper, loquendo de physica. Sed, ut bene dicit Doctor *dist.* 26. *concl.* 4. et 5. quidquid sufficit ad contractum legitimum, valet hic, modo consensus non sit expresse aut implicite revocatus per se, aut actum contrarium, vel alia motiva, quæ si primo occurrerent, consentienti non præstaret consensum, et quibus occurrentibus ipso facto, aut per intentionem contrariam cedit. Quamvis autem consensus mutuus requiratur, sufficit ut secunda sententia dicit, quod sint mutui in habitu, seu virtualiter et moraliter ad rationem contractus et Sacramenti, quia voluntas prior semper censetur manere donec revocetur.

Consensus per nuntium, et litteras non dependet ab ipsis.

Sufficit permanentia in habitu.

6. An Deus per legem inducere possit vinculum matrimonii.

Dubitatur secundo, an Deus posset inducere obligationem vinculi matrimonii de potentia absoluta sine consensu partium, vel an Ecclesia vel Respublica etiam independenter ab eodem consensu id possit de facto.

Sententia negativa.

Quantum ad primum, aliqui tenent partem negativam, ut supplementum Gabrielis *in* 4. *distinc.* 27. *quæst.* 1. *art.* 1. Adrian. *in* 4. *quæst.* 2. *de matrimonio,* Petrus Ledesma *de matrimonio, q.* 45. *art.* 1. *dub.* 1. *concl.* 3. Probabiliorem sentit Sanchez *lib.* 2. *disput.* 26. Cornechus *de matrimonio, disput.* 3. *dub.* 1. *quæst.* 2.

Præfert affirmati

Dico primo affirmativam esse magis consonam Doctori *in dist. concl.* 2. docet magis consonum esse ut inducatur hæc obligatio per mutuum consensum, quam quod a legislatore instituente, supple a Deo, induceretur, supponens induci potuisse. Et in fine conclusionis primæ, et alias docet vinculum hoc esse de lege naturæ tanquam consonum, non vero necessarium, sicut principium aut conclusio necessario sequens, et *dist.* 27. *quæst.* 2. non loquitur de hoc consensu verbis expresso, tanquam de causa præcisa simpliciter, et sine qua nequiret induci; causa autem efficiens non involvens imperfectionem suppleri potest a Deo. Quod ergo consonum est tantum legi naturali, obligationem non inducit ex natura sua, sed ex mente legislatoris, unde *supra dist.* 26. *concl.* 1. probatum est matrimonium institutum esse, contra Vasquez, a Deo.

7. Est communi sententia

Conclusio est magis communis Theologorum; eam tenet Soto *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 2. Henriquez *lib.* 12. *cap.* 1. Victoria *relect. de matrimonio, part.* 2. *num.* 4. Ledesma 2. *part.* 4. *quæst.* 47. *art.* 1. noster Angles *in flor. in* 4. 1. *de matrimonio, quæst.* 1. *distinct.* 27. *art.* 2. Ludovicus Lopez 2. *p. instruct. cap.* 39. Coninck *disput.* 24. *dub.* 5. et probatur primo: *Quod Deus conjunxit, homo non separet,* ergo Deus conjunxit; ergo etiam sine ipsorum consensu posset etiam eos conjungere. Probatur ex ratione *supra* præmissa, quia Deus potest de potentia absoluta inducere obligationem, quam de potentia ordinaria inducit independenter a voluntate creaturæ, et consensu, quia potestas ejus est independens a creatura aut ejus voluntate, quantum ad obligati-

Prima probatio

Ex potestat suprema Dei.

onem legis latæ et ferendæ, cum sit absolutus dominus creaturæ, potest dare potestatem mutuam, et domnium et servitutem corporum ad procreationem, et hoc perpetuo sine consensu conjugum, et ad hoc obligare vinculo indissolubili, et illud matrimonium repræsentaret conjunctionem Christi ad Ecclesiam, et naturæ assumptæ ad Verbum, imo ex hoc etiam sequitur veritas prædicta argumento a matrimonio spirituali ad corporale. Unio autem naturæ humanæ ad suppositum, et Christi ad Ecclesiam facta est Dei voluntate ante consensum humanæ voluntatis Christi; ergo similiter et hoc vinculum potest per solam Dei voluntatem induci sine consensu viri et mulieris.

Secundo, nihil obstat; ergo, etc. Probatur antecedens, quia in primis ratio Sanchez excluditur, qua dicit consensum esse causam formalem hujus vinculi. Hoc autem non est verum, quia communi consensu Doctorum, consensus est causa efficiens solum, et distinguitur a suo effectu, nempe a vinculo quod inducit, et pro quo per ipsum etiam supponit matrimonium, ut *supra* visum est *distinct.* 26. *concl.* 5. repugnat autem causam formalem et efficientem concurrere in idem respectu ejusdem effectus sive physice, sive moraliter, quia ex modo et genere causandi differunt, cum causa efficiens extrinsece se habeat ad effectum, causa formalis e contra intrinsece, et actio causæ efficientis terminetur ad formam et ejus unionem; nulla autem forma seipsa unitur ex propria virtute. Consensus prætere, ut est est actualis, transit, vinculum manet.

Per idem impugnatur responsio aliorum, qui dicunt esse causam materialem, ut Cornechus, seu fundamentum vinculi, quod dependet a consensu sicut paternitas a generatione. Contra paternitas non dependet a generatione, ut a fundamento seu subjecto inhærentiæ, sed ut a ratione fundandi, quia nempe generatio requiritur, ut ponatur terminus paternitatis in *esse*, scilicet filius, sine quo nequit paternitas esse. Sed in proposito non ita se habet consensus ad vinculum, quod inter personas resultat posito consensu, et eo præterito manet, quia perinde inesset per solam Dei voluntatem vel per actum voluntatis aliorum, si Deus institueret sic, tradendo hanc potestatem Reipublicæ, aut parentibus; ergo non præcise ita dependet a voluntate propria conjugum, quin de potentia absoluta aliter fieri possit.

Vinculum non est ex solo consensu parentum, sed ex lege contractus.

Confirmatur, vinculum hoc non sequitur præcise ex consensu conjugum, sed ex lege, quia, ut est contractus legitimus, inducit vinculum. Unde impediti aut inhabiles ad contractum, quantumlibet consentiant, non inducunt vinculum; et contrahentes alio modo, quam sit præscriptum per legem, similiter non inducunt vinculum, ergo consensus ipsorum in virtute legis inducit vinculum, et non ex propria natura; ergo, ut inducit vel non inducit, continetur perfecte in voluntate legislatoris, et consequenter potest disponere legislator de vinculo independenter a voluntate contrahentium.

Voluntatem alligari posse alteri absque proprio consensu.

Tertio, non magis repugnat voluntatem filiorum obligari voluntati parentum quantum ad contractum, seu consensum matrimonialem, quam obligari voluntati parentum quantum ad peccatum et pœnam, imo hoc magis repugnat, sed voluntas omnium alligata est voluntati Adami quantum ad peccatum; ergo a fortiori potest voluntas filiorum obligari parentibus quantum ad contractum. 10.

Confirmatio ex aliis similibus.

Confirmatur, quia in aliis rebus, in quibus Deus non reservavit sibi potestatem in filios, quamdiu sunt sub patris potestate, potest con-

trahere pater nomine filiorum, et contractus est validus sine ipsorum consensu, quia voluntas ipsorum est alligata et obligata voluntati parentum, ubi lex non eximit eos a patentibus ; sed potestas Dei excedit paternam ; ergo a fortiori habet alligatam voluntatem creaturæ suæ absolutæ dispositioni. Probatur consequentia, quia contractus matrimonialis non ex natura contractus ita præcise exigit consensum, quin suppleri possit per alium, statuente id lege; neque qua matrimonialis est, quia sic non specificat aliud quam individuam vitæ societatem. Sicut autem societas politica ab habente absolutam potestatem institui potest, et fulciri legibus independenter a voluntate subditorum ita a fortiori, cum Deus habeat plenam et absolutam potestatem cum dominio perfecto in corpus, animam et voluntatem conjugum, independenter ab eorum consensu, potest etiam hanc societatem ad finem procreationis instituere.

Deus habet potestatem voluntatis creatæ, et consensus.

Dices requiri mutuum amorem.

Responsio impugnatur.

Contra, etiam quantum ad obligationem mutui amoris potest esse independenter a consensu proprio conjugum, licet actus ipse nequeat esse sine consensu. Amor autem mutuus, qui est effectus contractus, est ipsum vinculum societatis individuæ et indissolubilis, sive sequatur effectus, sine non, ut patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap. Doctrinali,* ubi primo vocat nexum indissolubilem, deinde amorem naturalem : *Gratiam vero,* inquit, *quæ naturalem illum amorem perficeret,* etc. nempe quo sunt duo in carne una. Sive autem amor sit in affectu et voluntate conjugum correspondens illi, sive non, nihil facit ad essentiam matrimonii, quod perinde manet inter odientes insolubile, et inter amantes per affectum. Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ.

Trident.

11. Objectio

Objicies primo : Vinculum hoc consistit in relatione, et fundatur in consensu mutuo.

Solvitur

Respondetur ex dictis, negando alteram partem antecedentis ; est enim ex consensu de facto tanquam ex causa morali efficiente, non solum ut consensus est a voluntate contrahentium, sed ut est secundum legem, et habet annexam voluntatem legislatoris specialem in ipsa lege contentam, quæ voluntas perinde posset hoc vinculum inducere per aliam causam, ut per consensum parentum et Reipublicæ, aut alio modo independenter ab omni consensu proprio. Hoc ergo vinculum consistit in relatione reciproca ad finem matrimonii, quæ ex mera voluntate Dei induci posset.

Vinculum non est ex solo consensu sed etiam ex lege

12. Secunda objectio

Objicies secundo : Nequit Deus inducere vinculum Religionis ortum ex voto sine consensu et actu voti; ergo neque similiter hoc.

Solvitur Obligatio quæ est per votum potest induci per legem

Respondetur primo negando antecedens, quia votum inducit obligationem ex virtute Religionis, cujus est actus. Deus autem potest suo præcepto inducere eamdem obligationem in specie ex motivo etiam Religionis, et imponere observantiam trium virtutum Evangelicarum citra consensum ejus, cui imponeretur talis obligatio.

Secunda responsio Different inter votum et matrimonium.

Respondetur secundo, negando consequentiam, quia votum essentialiter includit promissionem, quia nequit esse sine proprio actu promittentis. At vinculum matrimonii consistit in dominio et servitute, ut dictum est, quæ ex mera potestate Dei supremi domini potest induci sine actu conjugum; et talis obligatio esset usus dominii supremi, et dispositio libera de re propria, quæ non ligatur voluntati creaturæ, nisi tantum ex condecentia, et non necessitate.

13. Tertia

Objicies tertio : Matrimonium est essentialiter conjunctio animorum; hæc autem

[...]ctio. nequit fieri sine consensu, ergo, etc.

[...]onsio. Respondetur argumentum hoc fallere secundum æquivocationem, aut minorem esse falsam, quia conjunctio animorum habitualis, qua sunt duo in carne una, est de essentia matrimonii, seu ipsum vinculum matrimonii, quæ conjunctio de facto manet, sive dissentiant quoad effectum conjuges, sive non dissentiant; supponit de facto consensum, seu contractum in *fieri* tanquam causam efficientem, de possibili tamen inesset sine tali consensu, Deo solo operante.

[...]4. [...]arta [...]ectio. Objicit quarto Cornechus : Deus nequit conjungere dissentientes; ergo nequit sine consensu eorum conjungere, quia si posset supplere consensum, posset supplere dissensum. Probatur antecedens, dato quod Deus tribuat mutuam potestatem corporum inter dissentientes, et illi præterea consentirent in impedimentum prolis, quando fieret traditio, esset contra substantiam matrimonii; ergo.

[...]onsio. Respondetur negando antecedens, sicut enim Deus habet dominium perfectum in creaturas, ex quo sequitur aut sequi potest vinculum, perinde habet dominium prædictum independenter a consensu et dissensu ipsorum. Ad probationem antecedentis respondetur, admittendo etiam casum, et negando assumptum, quia sicut vinculum in eo casu non dependeret a voluntate ipsorum, ita etiam nec ab inordinata voluntate in impedimentum prolis. Neque hoc esset contra substantiam matrimonii in casu conclusionis, quamvis de facto sit contra substantiam matrimonii, ut fit per contractum et mutuum consensum, ex quo inducitur vinculum tanquam ex causa; nam sicut contractus legitimus nequit stare contra legem contractus, ita etiam non compatitur cum voluntate positiva impediendi finem intrinsecum contractus, qui per legem determinatur, ideo annullat contractum; sed in eo casu matrimonium non consisteret in contractu per consensum conjugum, ideo ad vinculum ejus nihil faceret eorum perversitas, aut repugnantia, quia vinculum teneret independenter ab ipsis, sicut tenet de facto in iis, qui supposito contractu procurant venena sterilitatis, aut alio modo impediunt prolem, quod non dissolvit contractum aut vinculum per voluntatem antecedentem tenens, independenter a voluntate consequente perversa contra finem contractus. Sic ergo in casu expresso, nullo modo ab eorum voluntate dependeret vinculum matrimonii, sed esset ex necessitate imposita per voluntatem divinam, et staret finis præfixus ex eadem voluntate, non obstante repugnantia ipsorum. Posset etiam aliter responderi ad prædictum argumentum, sed hæc responsio sufficit, quia est per causam intrinsecam et a priori.

[...]nditio [...]citans [...]ontra[...]tum.

Dico secundo neque Rempublicam, neque Ecclesiam posse inducere hanc obligationem independenter a consensu contrahentium, quia Deus hoc sibi reservavit et instituit absolute contractum per consensum viri et fœminæ, cui alligavit contractum, ita ut sine illo nequeat de facto iniri. Est etiam vinculum indissolubile, quod nequit Ecclesia, aut Princeps dissolvere; patet veritas ex dictis et Trident. *sess.* 24. *de matrimonio, cap.* 9. Est communis Doctorum, vide Sanchez *disput.* 27. ubi citat Doctores, et patet resolutio ex verbis Christi : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, etc. 15. Obligatio matrimonii nequit a Republica induci.

Dubitatur tertio, utrum requiratur consensus parentum, quando contrahentes sunt filii familias ad valorem contractus? Partem affirmativam docet Cassanæus *in Catalogo gloriæ mundi, part.* 12. *consid.* 36. et Joannes Odeldochius 4. *classe actionum, act.* 26. 16. An sit necessarius consensus parentum.

Dico illum consensum parentum non esse necessarium ad valorem matrimonii. D. Thomas 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. *in corpore, et* 3. *p.* *q.* 61. *art.* 10. *in corpore* : Covarr. 2. *part. de matrimon. cap.* 3. et est communis Theologorum; quam
Non requiri consensum parentum. sententiam supponit Doctor *dist. præced. q.* 2. ubi dicit, consensum expressum per verba esse sufficientem causam matrimonii, et assertive docet *dist. sequenti ad ultimum argumentum*. Patet *ex cap. Virum,* etc. *de regularibus,* ubi dicitur filium in electione propositi non cogi sequi voluntatem parentum, et *cap. Sufficiat* 27. *quæst.* 2. ubi habetur consensum
Trident. contrahentium sufficere ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 1. *de matrimonio,* ubi anathema fert : *Ac proinde,* inquit, *jure damnandi sunt illi, qui vera et rata esse negant,* supple matrimonia clandestina, antequam Concilium ea irritavit, *ut eos sancta Synodus anathemate damnat, quique falso affirmant, matrimoniæ a filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata et irrita facere posse,* etc. Ratio est, quia filiifamilias pervenientes ad ætatem legitimam habent dominium sui corporis, et possunt vovere Religionem, et alia facere quæ personalem obligationem inducunt, et non realem.

Objicies, *cap. Aliter* 30. *q.* 5. quod est Evaristi Papæ, ubi exigit ad legitimum matrimonium filiifamilias, consensum parentum. Aliqui existimant olim hoc obtinuisse impedimentum irritans. 17. Objectio.

Respondetur tamen per legitimum non intelligi ratum, sed quod secundum leges fit licite, et cum requisitis solemnitatibus quas ibi describit Pontifex; nam ad matrimonium legitimum in hac acceptione requirit, ut uxor dotetur, et a paranymphis viro tradatur, et quod conjuges biduo aut triduo vacent orationi ante consummationem matrimonii, quamvis sine his matrimonia sint rata, ut per se constat. Hæc interpretatio patet *ex c. Nostrates,* etc. quod est Nicolai Papæ eadem, ubi eædem conditiones exponuntur, et dicit esse peccatum has non observare. Responsio.

Ad idem spectant quædam Jura civilia, quæ interdicunt matrimonia filiis fine consensu parentum, ut *l.* 2. *ff. de ritu nupt. l. In sponsalibus, ff. de sponsalibus, l. Ea quæ patris, ff. eodem,* quia glossa *in l.* 2. *ff. de ritu nupt.* notat hoc potius esse consilii quam præcepti, et si esset præcepti, non refert, cum factum, licet illicite attentetur, teneat, neque leges irritum esse decernunt aut declarant. Unde *l. Filius emancipatus, ff. de ritu nuptiarum,* etc. valide contrahit filius emancipatus, et filius ei natus est hæres. Dispositio circa consensum parentum.

DISTINCTIO XXIX.

(Textus Magistri Sententiarum.)

Consensus conjugalis qualis debeat esse.

ı. um 1. 2. c. ıeptis. Oportet autem, consensum conjugalem liberum esse a coactione. Coactus enim consensus, qui nec *consensus* appellari debet, conjugium non facit, sicut testatur Urbanus Papa, scribens Sanctio, Regi Arragonum in hæc verba : « De neptis tuæ conjugio, quam te cuidam militi daturum, necessitatis instanti articulo, sub fidei pollicitatione firmasti, hoc, æquitate dictante, decrevimus, ut, si illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit et in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi se prorsus deneget nupturam; nequaquam eam invitam ac renitentem ejusdem viri cogas conjugio copulari ». ium 2. em cap. verum. Item : « Si verum esse constiterit quod nobis Legati Jordanis principis retulerunt, scilicet quod ipse coactus et dolens filiam suam nolentem, flentem et pro viribus renitentem Raynaldo desponsaverit; quoniam legum et Canonum auctoritas talia sponsalia non approbat; ne ignorantibus leges et Canones nimis durum videatur, ita sententiam temperamus, ut, si princeps cum assensu filiæ id quod cœptum est, perficere voluerit, concedamus. Sin autem Legatus noster utrasque partes audiat, et si nihil fuerit ex parte Raynaldi, quod amplius impediat ab ipso Jordane Sacramentum, quo constent hæc quæ dicta sunt, accipiat. Et nos Canonum ac legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro, si voluerit, prædicta ejus filia, tantum in domino, nubat ». Ex his apparet, « conjugium fieri inter consentientes et spontaneos, non inter renitentes et invitos ; verumtamen qui inviti et coacti conjuncti sunt, si postea ab aliquo temporis spatio sine contradictione et querimonia cohabitaverint, facultate discedendi vel reclamandi habita, consentire videntur, et consensus ille consequens supplet quod præcedens coactio tulerat » : Dubium 3.

Quis consentire dicatur?

Consentire autem probatur qui evidenter non contradicit, secundum illud : « In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptiis desideratur. Intelligitur tamen semper patri filia consentire, nisi evidenter dissentiat ». B. In lib. Pandectarum. Item : « Sponsalia, sicut nuptiæ, consensu fiunt contrahentium. Et ideo, sicut in nuptiis, ita et in sponsalibus patris familias filiam consentire oportet » ; « quæ, si patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur ».

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum consensus coactus sufficiat ad contrahendum verum matrimonium?

D. Thom. *in addit quæst.* 45. *art.* 4. D. Bonav. *hic art.* 1. *quæst.* 1. Richard. *art.* 1. *quæst.* 1. Durand. *quæst.* 1. Sanchez *lib.* 4. *de Matrim. disp.* 15. 16. *et per totum librum.*

Circa istam vigesimam nonam distinctionem quæro, utrum consensus coactus sufficiat ad contrahendum verum matrimonium? Quod sic, quia baptizatus timore pœnarum sufficienter consentit, ita quod vere recipit Baptismum, unde et cogendus est ad observantiam fidei jam susceptæ, *Extra de Baptismo et ejus effectu, Majores;* ergo a simili in proposito, cum ibi sit matrimonium spirituale, sicut hîc carnale; imo consequentia videtur tenere a minore, quia minus videtur requiri libertas ad carnale quam ad spirituale matrimonium. (1. Mag. A. B. Argum. 1.)

Præterea, nullus metus impedit nisi qui potest cadere in constantem virum; sed vir constans est fortis, et fortis est impavidus. 3. *Ethic.* (Argum. 2. Cap. 9.)

Præterea, *Extra de his quæ vi, metusque causa fiunt, Ad aures*, electio facta per metum, si sit juramento firmata, est obligatoria; ergo a simili in proposito.

Præterea, coactio facta per metum non est nisi quædam inductio efficax ad illud, quæ non est simpliciter coactio. Sed blanditiæ ita efficaciter inducere possunt, sicut terrores vel minæ; ergo consentiens propter aliquas blanditias vel delicias allicientes non contraheret matrimonium; consequens est falsum; ergo. (Argum. 3.)

Præterea, *Extra de despons. impuberum. Tua nos*, pater filium nondum adultum, cujus voluntas non potest discerni cui vult, potest matrimonio tradere, et postquam filius ad perfectam ætatem pervenerit, debet hoc adimplere; et hoc habetur, *ff. de sponsal. l. Sed quæ patris*; dicitur de filia, quod tunc solum dissentiendi a patre licentia conceditur sibi, si indignum moribus, vel turpem sponsum pater ei eligat; et probetur hoc a simili, quia Papa potest suos filios cogere ad contrahendum matrimonium spirituale, puta ad recipiendum Episcopatum; ergo. (2. Argum. 4.)

Contra Magister in littera. Præterea, favorabilius est matrimonium spirituale quam carnale; sed consensus coactus impedit professionem Religionis, ut habetur 20. *q.* 3. *præsens;* ergo et hîc. (Ratio opposit.)

Præterea, quod filius non possit cogi a patre ad contrahendum matrimonium, habetur *Extra de despons. impub. cap.* 1. *extra de his, quæ vi, metusque causa fiunt, c.* 1. *et in Gloss.* matrimonium contractum per metum non tenet, nec obligatus est, qui hoc facit, etsi juret.

SCHOLIUM.

Sententia tenens matrimonium metu ad id incusso contractum, esse validum, si metum patiens, intus consentiat, censeri tamen ab Ecclesia non consensisse. Hanc refutat Doct. expressis Juribus et ratione. Ita omnes Canonistæ, cap. 2. de his quæ vi. D. Thom. hîc quæst. unic. artic. 3. D. Bonav. art. unic. q. 1. Sotus quæst. 1. art. 3. Henriquez lib. 11. cap. 9. Navarr. cap. 22. num. 51.

Hîc (b) dicitur, quod simpliciter non potest aliquis cogi ad consensum, sed tantum secundum *quid,* scilicet per metum pœnarum, quas vult evadere. Tunc arguitur, sed pœnas quas timet, sufficienter evadit consentiendo tantum verbo extrinseco; ergo si ultra hoc consentit animo interius, isto consensu consentit, non ex metu, et per consequens ille consensus est liber et non coactus, et ita obligat. Sed tamen judicio Ecclesiæ non est matrimonium, quæ talem præsumit in matrimonium non consensisse, sed tantum in prolatione verborum, ad periculum quod metuit, evadendum.

Contra hoc, quicumque cogitur ad aliquid, quod non potest esse sine alio absque peccato mortali, cogitur ad illud aliud, et hoc accipiendo coactionem similiter hinc inde. Sed iste, per te, cogitur ad dicendum verba exteriora ad exprimendum consensum per metum; illa autem verba non possunt esse sine consensu illo interiori sine peccato mortali, quia proferens illa fine illo, perniciose mentitur; ergo sic, per te, potest cogi ad proferendum verba sic, et ad consensum interiorem. Major probatur multipliciter, tum quia iste metus qui excusat, est ille qui potest cadere in constantem virum secundum Jura; sed in virum constantem non potest cadere metus majoris incommmodi quam peccati mortalis; tum etiam quia nullus metus potest cadere recte in aliquem, nisi ad subeundum minus malum, ut fugiat majus malum; sed pati quamcumque pœnam, est minus malum quam peccare mortaliter. Idem etiam posset probari de licito et illicito, quia metus non potest inducere aliquem ad aliquid, nisi ut est licitum, quia magis necessarium est vitare illicitum quam fugere pœnam; siquidem plus a causa superiori determinatur aliquis ad fugiendum illicitum quam ad pœnam cavendam, quia Deus per affectionem justitiæ retrahit hominem ad illicito; affectio autem commodi inclinat ad pœnam vitandam.

4. Religiosus coactus dicere verba matrimonii, an peccet mortaliter.

Hæc ratio tota confirmatur duplici exemplo: Primo, si alicui non liceret consentire interius, nullus metus deberet eum inducere ad proferendum verba exterius; sicut esset de Religioso, qui nullo modo induci debet ad dicendum hæc verba, quia aut est consentiens animo, et sic peccat mortaliter contra votum; aut non consentiens, et sic peccat mortaliter mendacio pernicioso; ergo nullus alius inducitur sufficienter per metum ad dicenda ista verba, nisi ut distinguitur a Religioso, quia licet sibi consentire interius.

Aliud exemplum, si quis violentiam inferens isti, ut accipiat illam, et etiam per violentiam exigeret ab eo tale juramentum, *juro ad sancta Dei Evangelia, quod sine metu consentio in ista,* nullo modo debet ex aliquo metu ad istud juramentum induci, quia est peccatum mortale jurando mendaciter; ergo a simili nullo metu potest iste induci ad accipiendum istam verbo exterius, nisi ut sic accipere est licitum non est autem licitum,

nisi ut conjungitur consensui interiori.

5. Si dicas, per istas rationes probari potest, quod non debet dicere verba propter quemcumque metum, nisi consentiat animo, tamen si consentit, tenetur, quia ad illum consensum non inducit eum sufficienter metus. Contra, nec ad verba exteriora cogitur simpliciter, sic quod alius moveat linguam suam; sed quia imminet sibi aliud magis vitandum, scilicet mors, ideo dicitur cogi ad sic loquendum; ergo a simili cum immineat sibi majus malum, quam consentire in istam, utpote mors vel peccatum mortale, metu cogitur ad consentiendum in istam.

Confirmatur istud, quia oppositum daret occasionem multis mentiendi perniciose. Confirmatur etiam per exemplum: si quis in magno periculo projiciat merces in mari, ne submergatur, ex metu projicit, et si esset actus alius, sine quo non posset esse projectio, vel absolute, vel sine peccato mortali, ad illum similiter cogeretur.

Secundo, peccat opinio in hoc quod dicit Ecclesiam præsumere non esse consensum, quia præsumit ipsum ex metu tantummodo consensisse exterius, non interius in animo; hoc falsum est, quia

Ecclesia præsumit pro meliore parte.

Ecclesia semper præsumit pro meliore parte, sicut habetur *Extra de reg. jur. Estote misericordes*, et *extra de scrutinio in ordinibus faciendo, cap. unico*; quis præsumitur idoneus, quando non probatur inidoneus; et apparet manifeste, quia Ecclesia copulam carnalem sequentem sponsalia præsumit esse ex affectu matrimoniali, quia præsumit sponsum et sponsam non peccare mortaliter in illo actu; ergo a simili hîc.

COMMENTARIUS.

In hac distinctione agit de consensu coacto, et quid valeat ad matrimonium; deinceps autem in sequentibus de reliquis impedimentis irritantibus, quorum numerum et rationem exacte explicat, *dist.* 42, ac proinde in eum locum differemus illum tractatum, qui evidentiam habet ex iis quæ in specie ad singula spectant.

1. Prima sententia.

(b) *Hîc dicitur, quod simpliciter non potest*, etc. Hanc sententiam allegat S. Thomas *in præsenti dist. quæst. unica, art.* 3. *quæstiunc.* 1. *in corpore.* D. Bonaventura *art.* 1. *q.* 1. *in corpore.* Pro ea in margine Doctoris citatur Goffredus *quodl.* 13. *q.* 15. Tria continet hæc sententia, quæ impugnatur a Doctore: Primum est, quod talis sibi providere sufficienter potest, dicendo verba, seu consentiendo per verba, non autem corde. Secundum est, quod si corde consentiat, matrimonium valere in foro conscientiæ. Tertium est, non valere in foro externo aut judicio Ecclesiæ, quia Ecclesia præsumit eum non consensisse in matrimonium, sed in verba tantum, ut evaderet pœnam. Primum et tertium hîc impugnat; secundum vero infra § *De secundo dico*, etc. Primum impugnat, quia talis consentiens in verba tantum, peccat mortaliter, mentiendo perniciose in re gravi. Hoc autem nullo modo licet ad evadendam etiam mortem aut alias pœnas, quia est majus malum peccatum mortale, quod separat a Deo, quam ullum malum pœnæ; metus autem non excusat, quia nequit inducere ad aliquid, quod non est licitum.

Asserta ejus tria.

Mendacium grave, et perniciosum.

Metus non excusat.

Deinde, metus, de quo agunt hîc Doctores, est cadens in constantem virum, hic autem non movetur nisi ad licitum. Deus secundum affectionem justitiæ determinat prohibendo peccatum mortale ; metus secundum affectum commodi ad fugiendam pœnam ; obligatio autem orta ex affectu justitiæ, non cedit commodo.

Confirmat duplici exemplo : Primum est de Religioso, qui obligatur voto castitatis ; hic neque coactus potest licite exterius consentire in matrimonium, quia id ei prohibitum est, cum non possit habere consensum internum correspondentem, impeditus per votum ; ergo alter non Religiosus ideo potest exterius consentire in verba, quia etiam debet habere consensum internum. Aliud exemplum, si proferatur juramentum, quod non ex metu, vel coactus consentiat, tunc qui profert juramentum, peccat mortaliter.

Confirmat secundo ab inconvenienti et scandalo, quia multis daretur occasio mentiendi ex hac doctrina, etiam perniciose.

Confirmat tertio de projiciente merces in mare, voluntarie quidem simpliciter, sed involuntarie secundum *quid*, nempe ex metu mortis imminente. Hoc exemplum impugnat fundamentum oppositæ sententiæ, quo dicit neminem posse cogi ad consensum. Rationes hæ sunt receptæ ab omnibus.

Tertium, quod est de præsumptione, quam interpretatur esse Ecclesiæ, optime refutat. Quia Ecclesia semper præsumit pro meliori parte, quia in re dubia præsumit bonum, quod sine peccato fieri potest, vel ex duobus malis minus malum. Primum patet ex Jure allegato in textu : *Estote misericordes*, etc. *de reg. juris, cap. unico, de scrutinio in ordinibus faciendo*, etc. quo quis censetur idoneus, quando non invenitur non idoneus, neque præsumit ullum delinquere in facto, quando per legitimas probationes non constiterit, *lib. merito, ff. pro socio*. Tertium exemplum patet *ex cap. Is qui fidem*, etc. *de sponsalibus*.

Ex duobus malis sic etiam minus malum benigne præsumit secundum charitatem et justitiam. Ex his autem minus malum sicut est eligendum, *c. Cum David, c. Si aliquid, dist.* 22. *Duo mala, dist.* 23. ita etiam præsumi debet ; ex quo sequitur responsio ad objectionem Durandi *in hac dist. quæst.* 2. Dicit enim Ecclesiam aliquando præsumere deterius, ut in favorem secundi matrimonii publice contracti præsumebat mentiri eum, qui dixit se contraxisse alias cum prima. Objectio Durandi.

4. Solvitur. Respondetur minus malum esse mentiri, quam duo matrimonia contra justitiam et reverentiam Sacramenti contrahere. Deinde, non præsumit Ecclesia nisi de delicto, quod ipse propria confessione fatetur, nempe contraxisse cum secunda, sciens se inhabilem ad contractum ; in quo contractu ex confessione propria mentiebatur perniciose proferens verba sine legitimo consensu, quem habere non potuit, dato quod priori uxori manebat obligatus adhuc viventi ; inter duo autem mendacia illud magis præsumendum erat, quod in probatione deficiebat, et minus obstabat Sacramento, quod in facie Ecclesiæ fuit publicum, neque admitti debuit prior contractus in præjudicium ejus, nisi sufficienter probaretur, neque consequenter allegatio non probata in præjudicium secundæ uxoris et contractus, de quo constabat.

SCHOLIUM.

Voluntatem non posse absolute violentari, quia violentum est totaliter ab extrinseco, et contra inclinationem passi, et velle sic non potest inesse voluntati, saltem per creatu-

ram. Explicat tamen optime quomodo cogitur ad aliquid volendum simpliciter libere metu tamen impellente.

6. De consensu coacto. Cap. 2. Explicat rationem violenti.

Ad (c) quæstionem igitur duo sunt videnda : Primo, qualiter possit esse consensus coactus; secundo, si ille sufficiat ad contractum matrimonii. De primo, contradictio est, voluntatem simpliciter cogi ad actum volendi, quia cum *violentum sit*, ex 3. Ethic. *cujus principium est extra, non conferente vim passo*, intellige passo vim, id est, violentiam non conferente, non negative, sed contrarie, id est, conferente, quod est dictu, violentum est quod est totaliter a principio extrinseco, quod est contra inclinationem passi, et velle non potest sic inesse voluntati, quia tunc nolens vellet, vel volens nollet, et sic sequitur propositum.

Voluntas non potest violentari.

Potest ergo habens voluntatem cogi ad aliquam passionem, utpote ligatus hîc cogitur remanere; vel ad aliquam actionem instrumentalem, quæ tamen non est actio sua, ut puta, si aliquis manu mea percutiat, ita posset facere manus ærea. Sed ad actionem voluntatis elicitam vel imperatam, quæ proprie est actio humana, non potest cogi nisi secundum *quid*, metu scilicet majoris mali, quam sit ille actus; et est ista coactio possibilis in homine virtuoso, quando non levi æstimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine sufficiente in actibus humanis, scit malum inferendum, quod majus est inconveniens sibi, quam actum istum displicentem elicere; et potest bene esse, quod secundum rectam rationem sit sibi majus inconveniens, utpote mors, vel sustinere carcerem vel captivitatem, mutilationem enormem, stuprum, et similia mala. Cum ergo iste sit dominus voluntatis suæ, potest et velle aliquod, quod alias nollet, et imperare actum alias nolitum, antequam incurrat ista mala, et hoc secundum rectam rationem. Unde talis metus dicitur posse cadere in constantem virum; sed nullus metus potest inducere aliquem ad peccatum mortale secundum rectam rationem, quia non potest esse majus malum quod imminet, quam sit istud peccatum, quia nulla pœna solum pejor est quam culpa mortalis.

Quæ mala causent metum viri constantis? Secundum rectam rationem potest quis ex metu contrahere.

COMMENTARIUS.

5. Violentum.

(c) *Ad quæstionem igitur duo sunt videnda*, etc. Explicat definitionem *violenti*, et naturam ejus ad propositum, quo doceat modum coactionis in voluntate; videatur *in* 2. *dist.* 18. *in* 4. *dist.* 43. *quæst.* 2. et alias sæpe docet *violentum* consistere in passivo. Advertendum est *cogi* et *violentari* in rigore distingui, ut advertit Durandus *in* 2. *dist.* 16. *q.* 4. quia *violentum* tam in animatis quam inanimatis dicitur, *coactio* vero respective ad voluntatem. Angestus *coactionem* refert *cap.* 3. *moralium*, ad appetitum elicitum voluntatis, *violentum* vero ad inclinationem naturalem. Plures tamen Theologi et Philosophi non multum inhærent huic distinctioni, et synonyme per accommodationem utrumque sumunt in ordine ad voluntatem, ut dicant violentari, quando cogitur. *Coactio* tamen ut plurimum in moralibus attenditur secundum *voluntarium*, et *involuntarium* in actus, et denotat respectum ad causam efficien-

Distinguitur a coactione.

Sumuntur quandoque synonyme.

tem, ut subest motivo fortiori impellenti ad actum, qui non est absolute voluntarius, sed ex metu majoris mali ei imminentis. Doctor autem hîc sumit synonyme *coactionem* et *violentiam* respective ad voluntatem.

Definitionem *violenti* statuit ex Philosopho 3. *Ethic. cap.* 2. illa vero verba : *Passo non conferente vim,* explicat contrarie, id est, repugnante passo secundum suam inclinationem naturalem ad actionem, quæ est ab extrinseco agente tota. Nam eo ipso quod passum repugnat secundum inclinationem passi, id est, qua passum est, sequitur actionem non esse ab ipso, quia virtus innata, si agat actione immanente, agit ad formam connaturalem subjecto, cum ordinetur ad perfectionem subjecti, et sui ipsius conservationem. Vasquez 1. 2. *disput.* 25. *cap.* 3. dicit illam particulam *passo non conferente vim,* referri ad inclinationem activam, non vero passivam. Contrarium communiter docent interpretes. Hanc quæstionem in materia de actibus humanis tractavi suo loco, quæ etiam prælo destinata est, ideoque eam in prædictum locum remitto, et supponi debet, ut propria ipsius materiæ discutiantur.

Resolutio Doctoris in hoc præsupposito est, voluntatem simpliciter non posse cogi, hoc est, violentari ad volitionem, quia sic vellet nolens, aut nollet volens. Volitio et nolitio, seu actus elicitus ut comparatur ad potentiam nude sumptam, et in sensu diviso, absque omni alio actu, est ipsi connaturalis, quia est potentia universalis respiciens bonum aut malum in genere per fugam et prosecutionem, ideoque connaturale ipsi est velle bonum quodcumque, et fugere malum ; nequit autem nolle bonum sub ratione boni, aut velle malum sub ratione mali.

Secundo, hinc deducit, licet cogi posset ad aliquam passionem, ut si quis detineatur in aliquo loco violente, vel ad aliquam actionem instrumentalem, ut si manus alicujus, aut caput in alium per agens extrinsecum incutiatur, qui actus nati sunt imperari a voluntate, et fieri ab extrinseco, etiam voluntate repugnante; tamen nequit violentari voluntas ipsa ad actum ullum humanum elicitum, aut imperatum, qua actio humana est, id est, procedens a voluntate per actum imperantem ; et per modum principii non potest, inquam, nisi secundum *quid,* quia si nequit cogi ad actum elicitum, sic etiam nequit cogi ad actum imperatum, qui solum est a voluntate mediante actu elicito.

Cogi potest ad passionem.

Tertio, docet cogi posse voluntatem secundum *quid* per metum majoris mali imminentis, et ista coactio possibilis est in homine virtuoso aut studioso, quia secundum rectam rationem potest velle aliquid, quod alias nollet, aut imperare, ut evitet inconveniens grave, ut mortem, mutilationem, stuprum, et similia mala ; et hic metus dicitur cadere in constantem virum. Concludit autem quod nullus metus potest aliquem inducere ad peccatum mortale, cujus ratio est, quia voluntarium ex metu simpliciter fit ex electione, et simpliciter est voluntarium, secundum *quid* tantum involuntarium, ideoque non excusat a peccato mortali aut veniali, respective ad materiam alterutrius. Unumquodque enim simpliciter et absolute dicitur secundum id quod est in actu, et re ipsa, si comparetur ad id quod est in apprehensione tantum, causa metus in apprehensione est ; actus aut gestum ex metu est in ipsa re, et libere per electionem, quando est prohibitum, et contra rectam rationem, nequit excusari per causam in apprehensione, quæ etiamsi in re ipsa applicaretur, deberet refutari per observantiam legis, et secundum rectam rationem, quia vir fortis

7. Cogi potest secundum quid.

Metus in virum constantem.

Non excusat a peccato.

et constans debet sequi rectam rationem.

8. Quæ conditiones metus viri constantis. Duas conditiones metus cadentis in constantem virum assignat Doctor necessarias, ut metus ille annullet contractum matrimonii. Prima conditio est, ut malum sit grave, et quod secundum rectam rationem eligi non possit a viro forti et constante. Hæc est communis, et patet, *l. Metum*, § 1. *ff. de eo quod met. causa*, inconstantis autem, et levis animi est modicam rem timere. Hæc gravitas attenditur ex natura mali in se, ut patet in exemplis, quæ Doctor subjicit, non autem respective ad minus malum; et patet ex verbis legis, ubi dicitur, *metum autem non vani hominis, sed qui merito, et in hominem constantissimum cadat ad hoc edictum pertinere dicimus*, etc. requiritur ergo ut malum sit grave, et in se tale, non autem ex vana et non fundata æstimatione patientis aut metuentis.

Debet malum esse grave absolute.

Exempla metus mortis. Exempla hujus metus aliqua subjicit Doctor, ut *mortis*; est communis, *cap. Cum dilectus* etc. *De his quæ vi, met. causa*, etc. *l. Nec timorem, ff. de eo quod metus causa*. Secundum est, *incarcerationis*, habetur *l. Timorem, citato*, est communis Doctorum; distinguunt tamen aliqui, si incarceratio sit diuturna, et gravis dare causam viro constanti, id est, timendi; si autem sit brevis, non ita. Sed hoc reducendum est ad circumstantias damni, in vita, bonis, fama, libertate, et conjiciendum quando carcer sit grave malum. Tertium est captivitatis malum, quod proculdubio æquiparatur carceri, imo excedit carcerem; estque servitus et amissio libertatis. Quartum est mutilatio enormis *cap. Si quis absciderit, distinct.* 55. Huc etiam revocatur gravis cruciatus corporis. *cap. Cum dilectus*, et gravis verberatio. Quintum est stuprum. Ita communiter, et *l. Istis*. 8. *ff. eodem*, quia in virgine amissio virginitatis est grave malum.

Incarcerationis. Qua ratione est grave malum. Captivitas. Mutilatio. Stuprum.

9. Æstimationis detrimentum. Idem dicunt Doctores et bene, de vidua seu quacumque muliere honesta propter æstimationis detrimentum. Reliqua ex his conjicienda relinquit Doctor, ut est metus infamiæ, amittendi status, fortunæ et hujusmodi, quæ nequeunt certa regula determinari, sed arbitrio judicis explicanda sunt, quando Jura ipsa ea non exponunt.

Advertendum est secundo hæc mala etiam cadere in virum constantem, quamvis non in persona propria timeantur, sed filiorum, parentum, amicorum, affinium. Vide Sanchez *lib. 4. disput.* 5.

Secunda conditio requisita ad metum. Secunda conditio est, ut illa mala immineant certo, hoc est, secundum prudentem et fundatam æstimationem quæ sufficit ad electionem rectam in actibus humanis. Est communis sententia Doctorum *in hac distinct.* et patet *ex l. Nec timorem, ff. de eo quod met. causa*, etc. *et l. Metum*, glossa *in cap. Audientes*, etc. *de his quæ vi*, etc. sufficit ut sciat probabiliter malum inferendum, sive de præsenti, sive de futuro post aliquod tempus, cum nequit aliis mediis obstare sine contractu præsenti. Non sufficit vana suspicio mali inferendi, ut si timeatur malum ab eo, qui neque per se, nec per alium illud inferre potest, et probabiliter inferetur, sive sequatur effectus, sive non ex alia causa incognita. Requiritur etiam ut timens non possit occurrere malo per alia media, quia non est constantis timere mala, quæ per alia media affugere potest de facili.

Requiritur certitudo probabilis. Non excusat vana suspicio.

10. Attendenda qualitas personæ timentis. Intelligitur hic metus cadens in constantem virum respective ad personas et qualitatem earum secundum vigorem animi, et constantiam, ut bene Sanchez juxta communem sententiam *lib. 4. disput.* 3. unde minor causa ad incutiendum timorem fœminæ, quæ ex natura sua pusillanimis est et inconstans, requiritur, quam in viro, in sene etiam et puero, quam in eo qui virili ætate floret. Et

attendendum est quid fœmina constans juxta communem conditionem facere debet secundum rectam rationem, et sic de aliis, quia juxta hanc limitationem extenditur illud axioma : Metus cadens in constantem virum ad singulos juxta communem statum sexus, conditionis, ætatis, quæ judicis arbitrio definienda sunt, et quantum ad æstimationem periculi, et quantum ad causam datam respective ad personam juxta conditionem communem sui status, non vero defectum particularem ipsius aut pusillanimitatem aut corruptionem phantasiæ et judicii sequentis ; arbitria enim danda sunt juxta regulam communem aut legis aut prudentiæ.

SCHOLIUM.

Probat ex causa formali, efficienti et finali matrimonii, consensum ad id requiri omnino liberum et non coactum.

De (d) secundo dico, quod consensus isto modo coactus in istam non sufficit ad contractum matrimonii, ut expresse habetur *Extra de despons. cap. Cum locum,* etc. *Veniens. 2. et cap. Consultationi.* Sed quæ est ratio istius? Respondeo, et a causa formali istius contractus; et a causa efficiente a qua est, quod contractus habet talem formam; et a causa finali, propter quam efficiens dedit isti contractui talem formam. Primum patet, quia iste contractus est datio, et licet non liberalis, quia dat ut detur sibi æquale; est tamen libera datio, quia contra dationis rationem est quod non sit libera.

Secundo a causa efficiente, quia Deus talem instituit istam translationem summe liberam; unde non est istud ab Ecclesia determinatum, sed tantum expressum. Patet enim quod etiam in lege naturæ erat istud requisitum in contractu matrimonii, Genes. 2. *Adhærebit uxori suæ.* Sed non adhæret quis illi, quod invite tenet; et *Gen.* 24. dicitur de Abraham, qui dixit illi servo suo : *Si noluerit mulier tecum venire, tunc liber eris a juramento*, et cum peteret ille Rebeccam, dixerunt : *Vocemus puellam, et quæramus voluntatem ejus,* et statim quæsierunt parentes : *Vis ire cum homine isto?* Respondit, *ibo.* Tertio ex parte finis, quæ est proles procreanda, ex quo nascitur indissolubilitas vinculi. Ad istum competit istam dationem esse simpliciter liberam, quia (ut dictum est, et habetur 20. *q.* 3. *præsens*), *quod quis non diligit, facile contemnit.* Dist. 36. in 2. concl. princip.

COMMENTARIUS.

(d) *De secundo dico, quod consensus isto modo,* etc. Respondet ad quæstionem, dicendo matrimonium hoc modo contractum esse nullum in utroque foro, scilicet conscientiæ, et externo. Hæc conclusio est communis Theologorum et Canonistarum contra Cardinalem *cap.* 2. *de his quæ vi,* etc. ubi dicit non esse ipso Jure nullum, sed rescindendum, sicut cæteri contractus ; patet *ex cap. Cum locum, cap. Veniens* 2. *cap. Consultationi*, etc. *de sponsal.* Probat præterea ratione, primo a causa formali, quia ille contractus est datio, ac proinde debet esse libera. Secundo a causa efficiente contractus, et instituente, qui est Deus, qui talem formam tribuit contractui matrimonii, ut probat *Genes.* 2. *et* 24. et fuit talis forma ejus in lege naturæ. Tertio, ex parte finis, quia ad educationem pro-

Secunda conclusio.

Matrimonium ex hoc metu est nullum jure.

Probatio.

lis hoc fuit necessarium : *Quod quis non diligit facile contemnit*; 20. *quæst.* 3. *et matrimonia coacta infelices exitus habent, cap. Requisivit,* etc. *de sponsal.*

Limitatio quorumdam.

Aliqui limitant conclusionem, quando cum certa fœmina contrahendi ingeritur metus, contractum esse nullum, oppositum esse dicendum, quando cum incerta persona, quia permanet libera electio quoad determinatam personam inter incertas, quia sic valet electio, *cap.* 2. *de elect. in* 6. et inter plures datur consensus electivus, *l. Servi elect. ff. de legat.* 1. Sic tenet Abbas *cap. Cum terra,* etc. *de elect.* Felin. *cap. Cum præsentia,* etc. *de probat.* Everardus *in locis topicis, loco a matrimonio spirituali ad corporale.*

12. Rejicitur.

Respondetur tamen conclusionem absolute intelligendam, quia coactio debet abesse, et huic contractui cum certa persona ex incertis metus cadens in constantem virum dat causam, et non libera electio requisita, quia cum nulla contraheret si metus abesset; ergo ex causa metus contrahit, ut patet ex canonibus citatis, quorum decisio non procedit ex ulla præsumptione consensus, sed absolute ex metu tanquam causa irritante, qui in proposito similiter datur; unde secundum rectam rationem ex metu illato vir constans movetur ut contrahat cum una ex incertis, non contracturus alioquin si metus et causa metus abesset. Ita Covarr. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 3. citans alios.

Decisio non fundatur in præsumptione.

Major libertas ad matrimonium quam ad electionem.

Ad objectionem respondetur, ad electionem minus requiri libertatis quam ad matrimonium, quia lex potest restringere ad determinatas personas, electionem in iis faciendam, non ita in hoc contractu, in secundo casu, *l. Servi,* etc. illa libertas est respectiva, et non plena, qualis requiritur ad matrimonium, et respicit circumstantiam, et non substantiam contractus.

Aliorum limitatio. Rejicitur.

Alii etiam limitant ad casum in quo consanguinei et amici non sint præsentes, quia alioquin his præsentibus non præsumitur metus. Sed neque hæc limitatio admittenda est, nisi quando præsentia ipsorum submoveret causam metus, atque adeo ipsum metum, ut quando possint vel velint submovere periculum, et id constaret ei, cui incutitur metus; in eo casu tantum allegans metum, tenetur ad probationem illum fuisse justum et fundatum per clariores probationes. Felin. *cap. Causam matrimonii,* etc. *de officio delegati.*

13. Sequela dictorum.

Hinc infertur primo requiri metum gravem cadentem in constantem virum, ut patet ex dictis et decisione Canonum, etiam in foro conscientiæ ad annullandum contractum et consensum matrimonii, nec sufficere levem, quamvis ex dispositione timentis ille metus sit ipsi gravis ex causa in re ipsa levi. Est contra Navarr. *in Summa latina, cap.* 22. *lib.* 1. *cons. tit. de his quæ vi,* etc. *cons.* 1. *et* 3. *de reg. cons.* 84. et patet, quia hic metus debet esse ex natura causæ gravis, et secundum rectam rationem, cui debet cedi, ut bene Doctor, et reliqui, quia de hoc tantum in Canonibus fit mentio; ergo ejus ratio solum habenda est. Secundo, quia casibus particularibus, et per accidens ex corruptione particularis personæ non est providendum in præjudicium matrimonii, et ex opposito daretur materia scrupulis.

Contra Navarr.

Objectio.

Objicies : Metus levis virum inconstantem ita necessitat, sicut gravis virum constantem; ergo aut uterque dirimet, aut neuter.

Solvitur.

Respondetur negando consequentiam ex dictis, quia metus causa sufficiens in re, et secundum rectam rationem subsistere debet, et non tantum in corrupta apprehensione.

14. ...ectio. Objicies secundo: Metus qui sufficit ad alios contractus rescindendos irritat matrimonium; sed metus gravis ex causa etiam levi sufficit ad primum; ergo etiam ad secundum.

...itur. Respondetur negando paritatem inter alios contractus, et hunc quoad causam propositam, nam alii contractus ratione injuriæ factæ rescinduntur. Hic autem ex defectu libertatis, quæ major in eo requiritur, quantum ad valorem contractus, ut non sit irritus, in quo discordat ab aliis contractibus, qui non sunt irriti, sed irritandi. Cæterum ut matrimonium sit irritum ipso Jure requiritur, ut causa metus sit gravis ad inducendum illum effectum in quo ab aliis discordat.

15. ...ebeat ...juste ...us? Petes an metus cadens in constantem virum debet solum intelligi, quando metus est injuste illatus, vel etiam intelligatur metus juste illatus in ordine ad hunc effectum matrimonii irriti?

Doctores distinguunt metum per causam intrinsecam aut naturalem extrinsecam a metu, qui incutitur a causa extrinseca libera, per injuriam et coactionem, v. g. si quis ex metu Dei, aut inferni aut mortis, aut causa intrinseca naturali, ut est abundantia humoris, vel ex bello, fera, peste, naufragio, incurrat periculum, et contrahat matrimonium, aut voveat religionem, valet matrimonium, quamvis ex metu mortis contractum; et sic de voto et juramento, quia ille metus non est a causa libera, seu ab homine incussus, sed ex naturali necessitate, aut causa intrinseca, cujus rationem proinde non habet lex, neque causæ metus impellunt per se ad matrimonium, sed mere per accidens ex libera electione contrahentis, non ex necessitate per se directa ad matrimonium, quod non cadit sub effectu ipsorum.

Metus autem a causa extrinseca libera incussus potest aliquando esse justus, aliquando injustus, et per se tendere in matrimonium tanquam effectum, aliquando vero solum per accidens.

De metu injuste illato constans est sententia Doctorum annullare matrimonium, non ita tamen de metu juste illato. Aliqui docent hunc metum non irritare matrimonium, v.g. si quis latroni dicat nisi duxeris meam filiam, te accusabo, matrimonium tenet. Item, si quis similiter intentet malum, quod lege inferre potest nisi ducat alter uxorem, si ducat, matrimonium tenet. Hanc sententiam tuetur Sanchez ut probabiliorem *disp.* 13. *lib.* 4. citans alios Doctores per consequentiam doctrinæ.

Alii docent quando lex incutit metum, valere matrimonium, si incutiat ad extorquendum matrimonium, ut quando violator virginis cogitur eam ducere, aut contrahens sponsalia ea complere suo tempore, tamen si lex non incutiat metum ad finem matrimonii contrahendi, tunc metum incussum a judice directe ad contractum irritare matrimonium. Hanc tenet Sotus *in hac distinct. quæst.* 1. *art.* 3. noster Corduba *in Summa quæst.* 171. *puncto* 1. Angles *in* 1. *part. de matrimonio, q.* 3. *de consensu coacto,* Barthol. Ledesma *dub.* 23. et alii.

Tertia sententia est, quam probabile etiam docet præfatus auctor, metum juste illatum annullare matrimonium, quam tenet Covarruvias *loco citato,* et plures Canonistæ, et alii quos citat Sanchez sententia prima.

Hæc ultima sententia magis conformis est Doctori in littera, quia libertas hæc matrimonii est, ut neque Ecclesia, neque Respublica possit directe et per se cogere ad matrimonium; et hanc libertatem habet contractus ex divina institutione, ut in littera sequenti patebit; sicut ergo nulla humana potestas potest derogare libertati matrimonii, sic nulla lex justa potest

Right margin: 16. Injuste illatus irritat. — De juste illato dubium. — Prima sententia. — Secunda sententia. — Tertia sententia. — 17. Præfertur ultima sententia.

inducere per metum directe, et per se ad matrimonium contrahendum. Ita tenet glossa *in cap. Veniens* 2. *de sponsalibus,* Goffredus *in Summa de his quæ vi,in* 2. *solut. ad l. si mulier,* etc. *de eo quod metus causa,* Hostiensis *cap. Veniens,* etc. *de sponsal.* Joannes Andreas *ibidem,* Ancharanus, Henricus, Abbas, Præposit. Alexander de Nævo, glossa *in cap.* 1. *de his quæ vi,* etc. asserentes hanc esse prærogativam matrimonii ob summam ejus libertatem ultra alios contractus, qui tenent ex culpa, quæ metui causam dedit. Idem patet *ex cap. Gemmæ,* etc. *de sponsal. cum itaque libera matrimonia esse debent,* etc. patet ex fine matrimonii, nempe pacificæ societatis et rectæ educationis prolis, quibus obest matrimonium coactum et extortum.

18. Lex nequit directe cogere ad matrimonium, potest per accidens.

Dixi superius directe, et per se non posse legem aliquam obligare ad matrimonium per coactionem, quia per accidens et ex alia circumstantia potest cogi quis ad matrimonium per legem indirecte, quia potest compellere ad implendam promissionem et contractum initum libere, per sponsalia directe, potest inferentem injuriam cogere ad debitam satisfactionem, ut si virginem defloravit, ad eam ducendum vel dotandum, si per vim aut dolum eam seduxit; et simpliciter ad ducendam illam, quam violavit per vim, quia in his casibus alia restitutio injuriam passæ non est congrua, nisi ducatur, et Jura decernentia coactionem inferendam, non respiciunt directe libertatem matrimonii, sed culpam per se adjunctam violantis contractum, aut inferentis injuriam et voluntatem ejus, ut huic oneri libere se subjecit, vel per contractum, vel inducendo damnum, quod resarciri debet per condignam restitutionem, et sic lex respicit directe medium justitiæ servando, indirecte vero et per accidens matrimonium, ut in eo consistit æqualitas reddenda parti læsæ. Unde libertas matrimonii non potest præjudicare legi naturali justitiæ, quæ fortius ligat. Per hoc concordari potest secunda sententia et tertia nam reus facti per consensum voluntarium seipsum ligavit ordinationi legis cui est obnoxius, et causa metus ab intrinseco oritur, nempe ex facto in quod consensit, et quod ex lege exigit talem ordinationem hic et nunc ex hoc consensu antecedente in sponsalia, vel in damnum partis læsæ injuste illatum, quod nequit aliter resarciri, quam per matrimonium ; consensit etiam in matrimonium, ad quod obligatur ex facto vel contractu, proindeque coactio sequens in ipsius priori consensu fundatur, et causa ejus ab intrinseco oritur, neque est metus cadens in constantem virum, quia secundum rectam rationem tenetur ad matrimonium ex consensu priore, et secundum affectum justitiæ, sicut tenetur ad evitandum peccatum.

Quomodo per accidens cogat lex?

Libertas matrimonii non derogat justitiæ læsæ.

19. Objectio.

Dices, matrimonium non solum debet esse liberum, quantum ad priorem contractum seu consensum, sed etiam debere esse liberum, dum actum perficitur; ergo sit adhibetur coactio, redditur nullum. Unde Covar. *supra* citatus asserit sive juste, sive injuste incutiatur metus, irritare matrimonium, prout docet Abbas *c. Requisivit, de sponsalib.* Ledesma *in* 1. *part.* 4. *q.* 49. Gutierez *de juramento* 1. *part. q.* 57. Manuel. 2. *tom. Summ. cap.* 93. Vega *lib.* 3. *Summæ.*

Responsio

Respondetur negando antecedens simpliciter in illa generalitate, quia libertas matrimonii non excludit, ut dixi, ordinationem legis ex suppositione contractus prioris, seu damni illati inductam, ut patet expresse Exodi cap. 22. *Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem,* etc. ubi lex divina dero-

gat libertati matrimonii ex suppositione delicti, et habetur *Extra cap.* 1. *de adulteriis, et stupro,* ubi etiam *cap.* 2. quod est Gregorii Papæ, per intrusionem in monasterium, et excommunicationem punitur nolens ducere virginem a se seductam et corruptam, quæ pœnæ sunt graves, et coactionem inducunt ad matrimonium, quia merito timendæ. Item, *cap. Ex litteris* 2. *de sponsalibus*, Alexander III. sponsalia jurata sub excommunicatione servanda præcipit.

Hinc ergo colligitur quod libertas matrimonii non præjudicet potestati legis, quæ supponit obligationem, ex facto aut contractu ad matrimonium ineundum; quando vero non supponitur talis obligatio ex parte rei, nullum erit matrimonium ex metu inductum a lege, v. g. si delictum mereatur ex lege directe pœnam capitis aut carceris, et nullo modo tendit in matrimonium, non potest judex aut magistratus compellere ad matrimonium, et si compellat, erit nullum. Nec refert quod delictum mereatur tales pœnas, et juste imponantur, quia non juste punitur delictum, quod ex se non tendit in matrimonium per coactionem ad matrimonium, quod liberum esse debet ex divina institutione. Quod si judex aut magistratus directe procedat ad pœnam legis, id est, capitis aut carceris, quæ debetur delicto, recte potest reus ex libero suo consensu redimere illam pœnam per contractum matrimonii, et judex, si eam potestatem habet, pœnam sic commutare, et matrimonium tenebit, quia metus pœnarum non tendit in matrimonium, ut est a judice aut lege, sed in delictum commissum, cui debentur; redemptio autem earum procedit ex libero, non coacto consensu rei, ad quem non compellit judex.

Ex his patet ad fundamentum primæ sententiæ, quæ fundatur in eo quod metus juste incutiatur, v. g. cum quis dicit latroni, te accusabo, nisi duxeris filiam uxorem, quia oritur talis metus ab extrinseco et ex natura delicti.

Solvuntur rationes aliorum.

Responsio ad casum intentantis accusationem.

Respondetur, licet oriatur metus ex natura delicti, tamen injuste torqueri directe ad matrimonium inducendum hoc modo, quia nec minas intentas habet jus aliquod ex tali delicto inducendi contractus matrimonialis, aut acquirendi aliquod lucrum ex taciturnitate, neque ob causam frustrati lucri aut contractus accusandi. Et si accusatio ex hoc motivo præcise sequatur, peccat accusans contra justitiam, quia et accusatio ipsa, quæ debet fieri ex motivo justitiæ, abstrahitur a suo fine, et apponitur injuste finis lucri aut commodi proprii, quod nequit expectari ex delicto alterius, quod nullum ipsi damnum intulit, aut intulit reo debitum præstandi lucri aut ineundi contractus.

22. Secunda objectio solvitur.

Objicies secundo : In eo casu non dicitur incutere metum, sed auferre ; ergo coactio ab ipso non est.

Respondetur, licet non incutiatur metus, ut oritur ex delicto et lege, tamen incutitur metus per se a minitante publicationem delicti ad finem executionis pœnæ; quis enim hoc ignoret? et ille metus incussus directe tendit ad matrimonium contra justitiam et libertatem talis contractus.

Tertia objectio.

Objicies tertio, *l. Si mulier* 21. *in principio, ff. de eo quod metus causa,* etc. ubi ita habet : *Si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cum de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit vel promiserit, ne in servitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert,* etc. ubi ponderanda est Jurisconsulti ratio, *quia hunc sibi metum ipsa intulit,* etc. quasi sentiat eo ipso quo quis delictum commisit, concipere timorem nemine incutiente :

Ingratitudo liberæ obnoxia servituti.

Fugit enim impius nemine persequente, etc.

23. Responsio. Disparitas casus. Respondetur hunc testum non esse ad propositum, quia serva a patrono restituta libertati ob ingratitudinem est obnoxia patrono, et merito periclitatur de suo statu, ac proinde ipsa causam dedit, quam redimere potest recompensando injuriam illatam. Sic in proposito, violans virginem per vim aut dolum etiam dat causam timori, et obnoxius debito matrimonii, sicut serva ingrata debito servitutis. Si tamen delictum non tendit in matrimonium, neque judex, neque accusator potest intentare coactionem ad matrimonium, sive in processu, sive in executione, quando delictum ipsum non tendit in matrimonium ex natura delicti. Unde si judex intentet pœnas lege debitas reo nisi ducat filiam suam in uxorem. matrimonium erit nullum, quia licet pœna sit debita, et metus pœnarum ex delicto oriatur, tamen executio est injusta, ut per se tendit in matrimonium, et contra libertatem ejus. Quod si reus, ut dictum est, ex proprio consensu orto ex metu juste pœnæ offerat matrimonium ad redemptionem pœnæ, erit validum matrimonium, quia judex non infert pœnas, neque intentat directe ad matrimonium, sed ad finem legis, et executionem debitam justitiæ, quam remittere potest per satisfactionem oblatam, ad quam ipse nec minis, nec opere cogit.

24. Quarta objectio. Objicies quarto : Metus excommunicationis justæ non cadit in constantem virum, qua ipse est in culpa, ex qua pœnam aut metum ejus patitur ; ergo similiter in casu proposito metus non est viri constantis.

Respondetur negando consequentiam, vel distinguendo, metus ejus ut procedit ex delicto ex lege, concedo, quia est justus, ut applicatur per modum coactionis ad matrimonium, negatur, quia sic est violentus, ut refertur ad delictum furti, et legem, quæ non respiciunt ad matrimonium, neque ad illud dirigi possunt. Unde perinde est ac si sollicitetur ad peccatum, intentata accusatione delicti, licet metus accusationis esset ex delicto ; nequit tamen intentari ad delictum aliud committendum, quia esset injustum. Eodem modo est injusta accusatio intenta in finem contrahendi matrimonii, quando delictum non tendit ad matrimonium.

Quinto objicies : Metus justus non rescindit cæteros contractus; ergo neque irritat matrimonium. 25. Quinta objectio.

Respondetur antecedens esse dubium, quod negat Molina *tom.* 2. *de Justitia et Jure, disp.* 326. Sotus *lib.* 8. *q. art.* 7. Bartol. *l. Metum præsentem, ff. de eo quod metus causa,* etc. asserunt enim metum cadentem in constantem virum annullare ipso Jure contractus ex eo procedentes ; et quidquid de hoc sit, negatur consequentia, quia, ut dictum est sæpe, metus hic nec justus est, quia contra libertatem matrimonii, et est cadens in constantem virum, ut intentatur in ordine ad matrimonium, qui metus omnium consensu annullat contractum matrimonii sequentis ex ipso, quidquid sit reliquis contractibus. Solvitur.

Sexto adducitur *c. de regularibus,* etc. *de simonia,* etc. ubi præcipitur Monachum ob simoniam detrudendum esse in strictius monasterium, et certum est ibi debere emittere professionem, quæ matrimonium est spirituale, ut docet Navar. *in prima editione cons. de reg. cons.* 27. *in* 2. *lib. cons.* 8. *de his quæ vi,* etc. Noster Manuel *in Summa* 2. *tomo, cap.* 8. 26. Sexta objectio.

Respondetur, quamvis id lex constituerit in simoniacos monachos aut monachas, *cap. Quoniam, de simonia,* quod est Lucii III. in Concilio generali, recte Ecclesiam id statuisse in pœnam delicti, quod Respondetur.

fuit etiam contra sui status professionem, et ex antiquis Decretis, quibus simoniaci ad arctam pœnitentiam obligantur. Potest autem Ecclesia aliquem cogere ad matrimonium spirituale, quod directe ipsi subest, et maxime ratione delicti, potest et idem etiam solvere, non ita ad matrimonium corporale. Disparitas etiam est in casu, quia supponitur metus latronis esse justus, ut intentatur ad matrimonium, quod non admittitur. Deinde patet disparitas, quia sicut in Ecclesiæ potestate est pœnitentiam indicere ob delictum simoniæ, ita etiam præscribere modum pœnitentiæ; non ita licet ex lege aut facto homini privato cogere ad matrimonium ex delicto, quod non tendit lege aut facto ad matrimonium. Quod confirmatur *ex cap. Veniens* 2. *de sponsalibus,* etc. ubi decernitur matrimonium esse irritum, ad quod pater coegit juvenem repertum in eodem lecto cum filia, quamvis delictum ipsum cadat in matrimonium, vel saltem præsumi posset. Ratio autem est, quia præsumitur metus ex auctoritate privata incussus irritare matrimonium, et esse cadentem in constantem virum, quamvis delinquens fuerit in culpa; ergo a fortiori metus intentatus ob delictum, quod non tendit in matrimonium, incussus a privata persona irritabit matrimonium.

ium. Petes quid dicendum sit, quando pater puellæ aut virginis seductæ intentat accusationem stupratori ejus, aut mulier per vim oppressa per viam justitiæ similiter intentat accusationem damni passi, nisi eam ducat oppressor, an matrimonium ex tali metu sit irritum?

vitur. Respondetur negative ex dictis, quia et pars læsa habet adminiculum legis, et juste potest accusare, et delictum ipsum ex lege tendit ad matrimonium, et metus ille habet causam ab intrinseco ratione talis delicti.

SCHOLIUM.

Tenet consensum coactum Jure divino irritare matrimonium. Ita D. Thom. hîc quæst. unic. art. 3. quæstiunc. 1. Gabr. q. 2. art. 2. Sotus q. 1. art. 3. vers. 7. arg. Angles hîc q. 3. de. consensu coacto. Veracruz 1. part. spec. art. 8. concl. 1. Covar. 2. part. cap. 3. num. 6. Hæc intelligi debet, sicut dixi distinct. 26. de indissolubilitate, quod scilicet consensus coactus irritet completive Jure divino positivo, principiative Jure naturali. Opposita sententia tenens Jure tantum Ecclesiastico irritare, est valde probabilis. Forte concordari possunt ambæ, si dicamus Jure divino requiri plenam libertatem ad hunc contractum, et majorem quam ad ullum alium, explicationem tamen hujus relictam Ecclesiæ, et forte ultimatam determinationem libertatis requisitæ. Ad tertium, docet malum proximi sufficere ad metum cadentem in virum constantem. Quam grave hoc malum esse debet, et quam intimus et charus ille proximus, puto arbitrio boni viri determinandum. De quo vide Sanchium lib. 4. de Matrimonio, disput. 4.

Dicit (e) etiam quidam, quod posset dici Ecclesiam illegitimare personam aptam etiam pro tempore illo pro quo est coactio, quia sicut potest illegitimare simpliciter, ita etiam in casu vel ad tempus. Sed hoc non credo, imo statutum Ecclesiæ hoc requirit ad naturam istius contractus ab efficiente determinatam propter finem ad quem est. 8. Richard. præsenti dist. art. 1. q. 1.

Contra hoc (f), si iste coactus metu simpliciter consentit in istam, (ut dictum est prius) vere consentit, quia ex quo virtuosus est, ut vitet peccatum mortale, consentit interius concorditer verbis exterioribus; ergo cum per actum voluntatis transferatur dominium,

iste transfert potestatem sui corporis in illam.

Præterea, si quis ex metu peccati mortalis, contraheret matrimonium simpliciter, puta si ex præcepto divino, vel hominis superioris, si posset hoc præcipere, simpliciter contraheret; et tamen metus peccati mortalis est ita metus, et ita cadens in constantem virum, sicut aliquis metus pœnæ, imo multo magis.

Præterea, non tantum sibi potest quis timere malum, sed etiam proximo; ergo si malum immineat huic mulieri, vel peccati, ut si dicat pro firmo, quod se prostituet statim, nisi ducatur; vel pœnæ, si dicat quod alius, vel ipsa occidet se, nisi ducatur; iste ut vitet ista mala, accipit eam: videtur quod sit contractus matrimonii, et tamen ibi est metus; ergo.

Ad (g) solutionem istorum, posset accipi ratio ex Sacramento, quia requiritur libera intentio in ministrando hoc Sacramentum; sed istud non est ita notum, sicut de libertate requisita ad contractum. Ad primum, concedo quod iste cui imminet metus peccati, mortis vel carceris, secundum rectam rationem debet dicere verba matrimonialia, quæ exiguntur ab eo, et ex consequenti debet consentire interius concorditer verbis; nec tamen per istum consensum transfert potestatem sui corporis in illam, quia nullus consensus est translativus, nisi mere liber. Et si dicas, saltem iste libere habet actum voluntatis; ergo quantum est in se, transfert. Respondeo, non libere habet, quia non nisi ex metu habet, licet metus non sit causa effectiva, sed causa vehementer inductiva, sicut non libere loquitur verba exteriora, sed ex metu. Vel posset dici, quod Deus, qui est superior Dominus in ista translatione, non ratificat eam, nisi sit mere libera.

Et per hoc posset responderi ad istud argumentum, iste scit se non transferre corpus suum, quia non libere consentit, et signo exteriori ostendit se transferre; ergo mentitur. Respondeo, ostendit se transferre quantum in se est, sed scit se non transferre, quia scit hæc non ratificari a superiori.

Qui consentit in matrimonium coacte, a[n] mentitur, sciens no[n] esse matrimonium vere.

Si dicas, ergo ad hoc quod non 10.
mentiatur, oportet dicere: *Accipio te in meam, si Dominus permiserit.* Respondeo, ista conditio semper intelligitur, quantumcumque sit absoluta locutio; et isto modo debet intelligi absolute verbum ejus: *Accipio te in meam,* supple quantum in me est, præsupposita violentia ista; et si Deus ratificaret per talem consensum, qualem nunc habeo, traditionem corporis mei fieri traderem tibi meum, et in tantum trado quantum tradi potest per talem consensum.

Ad (h) secundum, dico quod contrahens ex obedientia, propter metum peccati mortalis, contrahit, ut servet justitiam, et ideo ex mera electione, et tunc videtur cessare ratio contra primam opinionem, quia ita diceret ille, quod coactus ad verba ex mera electione, consentit ad verba ex justitia, quia consensum illum habet zelo justitiæ, ne scilicet peccet.

Matrimonium justo met[u] non irritatur. Vide Sanch. lib. 4. de matr. d. 1[3]

Ad (i) tertium, si tantum modo

timeatur pœna in proximo, dico quod non posset ex tali metu esse consensus sufficiens ad matrimonium; sed si timeatur peccatum in proximo, et hoc valde certitudinaliter, opus perfectum esset, si quis illam acciperet, ne peccaret; et si acciperet, teneret matrimonium, quia esset consensus liber ex charitate.

g. 1. tenet nus nsu ma- nium ?

Ad (k) primum argumentum principale, non est simile propter tria: Primo, quia conditio baptizati efficitur melior; non sic matrimonio astricti. Secundo, quia voluntas superioris ratificat per talem consensum coactum, aliquem fieri filium Ecclesiæ; non sic autem in matrimonio. Tertio, quia in Baptismo non est ita proprie matrimonium, sicut adoptatio. Potest autem bene sufficere minus de voluntario in adoptato quam in contrahente matrimonium. Unde non habens usum rationis potest adoptari, sed non desponsari.

2. is e t, non.

Ad secundum, fortis non est omnino impavidus, quia hoc est audacis in nullo pavere; sed est impavidus, et pavet, ut recta ratio dictat. Dictat autem ratio recta plus debere timere mortem quam carcerem, et peccatum mortale quam actum istum alias displicibilem.

3. tio tias cias, lat mo- n.

Ad tertium, in inductione per terrores, multum est de involuntario, et parum de voluntario; e converso autem in inductione per blanditias et delicias; ibi enim multum est de voluntario, et parum de involuntario, quia in primo si voluntas dimittatur sibi, statim resilit; in secundo autem, si jam allecta dimittatur sibi, forsitan prosequeretur illud ad quod allecta est; et ideo non sic est involuntaria coactio per blanditias, sicut illa quæ est per minas et terrores; et ratio est, quia frequenter voluntas concordat appetitui sensitivo, qui ab aliquo magis convenienti patiens, magis et magis inclinatur, et e converso patiens ab aliquo disconveniente, magis et magis fugit.

Ad 4. Ly debet non affert. præceptum Ephes. 6. Filii an tenentur obedire parentibus quoad matrimonium contrahendum.

Ad ultimum, illud caput potest exponi de *debere* de congruo, non autem de necessitate præcepti; et ad illud quod adducitur *de ff.* dico quod ita loquitur Jus civile, sed Jus Canonicum est contrarium. Unde illud Pauli: *Filii obedite parentibus*, non intelligitur quoad istud, quia in isto non tenetur filius obedire patri. Quod autem adducitur de matrimonio spirituali, non est simile, quia non tantam auctoritatem habet pater corporalis super filium ad matrimonium carnale, quantam habet pater spiritualis, super filium respectu matrimonii spiritualis; et ralio congrua est, quia hîc efficitur contrahens melioris conditionis; non sic autem ibi.

COMMENTARIUS.

27. An sit impedimentum Juris Ecclesiastici.

(e) *Dicit etiam quidam, quod posset dici,* etc. Hæc est sententia Richardi *in hac dist. art.* 1. *quæst.* 1. *in corpore,* ubi tenet probabiliter dici posse Ecclesiam illegitimare personam pro tempore quo durat coactio, ac proinde matrimonium esse irritum, si adhibeatur coactio ex Jure tantum Ecclesiastico; quam sententiam tenet Durandus *hîc quæst.* 2. Paludanus *quæst.* 1. *art.* 3. *conclusione* 2. Sotus *quæst.* 1. *art.* 3. Arboreus *lib.* 11.

Sententia affirmativa.

Theosophiæ, cap. 15. Ledesma 2. *p.* 4. *quæst.* 49. *art.* 3. Henriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.* 9. et alii, quos sequitur Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 14.

Esse Juris divini, et non Ecclesiastici. Conclusio Doctoris est negativa, quam tenet D. Thomas *in hac distinct. quæst. unic. art.* 3. *quæstiunc. in corpore,* D. Bonaventura *quæst.* 1. Richardus *loco citato,* Gabriel. *in* 3. *dist.* 39. *quæst.* 1. *art.* 2. *conclus.* 8. *in supplemento hac dist. quæst.* 2. *art.* 2. Almain *q.* 1. Carthusianus *q.* 2. Anton. 3. *part. Summæ tit.* 1. *cap.* 7. Veracruz 1. *part. speculi, art.* 8. *conclus.* 1. Angles *in flor.* 1. *part. de matrim. quæst.* 3. *art.* 1. *difficult.* 1. Bartholom. Ledesma *dub.* 23. *de matrim. conclus.* 3. Molina *tom.* 2. *de Justitia et Jure, disput.* 326. *ad secundum.* Sotus docet esse valde probabilem. Covar. *in* 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. Victoria et alii, qui magis adhærent primæ sententiæ.

28. Probatio. Hujus conclusionis fundamenta et probationem adducit Doctor in textu præcedenti, ubi probat matrimonium coacte contractum esse Jure divino invalidum ex causa formali, finali et efficiente. Confirmatur, Jura quæ citantur et solum mentionem faciunt hujus metus cadentis in constantem virum, non continent inhabilitatem hanc, quam dicit prima sententia inductam ab Ecclesia, tanquam per eam primo institutam, neque alibi extat ullus Canon continens institutionem hujus inhabilitatis Jure Ecclesiastico, et anterior, ergo nequit institutio referri in Ecclesiam. Antecedens patet, quia illi Canones declarant metum constantis viri irritare matrimonium, et nihil in hoc statuunt, quia agunt de matrimonio contracto, non autem contrahendo. Institutio autem Ecclesiastica reducitur semper ad suam originem, quando est nova, vel si ex traditione est Apostolica, illa traditio habetur ex Conciliis, et antiquis Patribus. Casus autem præsens non ita reducitur, neque Ecclesia se remittit in illis Canonibus ad aliquod Jus antiquum aut traditionem; ergo ex natura contractus, et prout primum institutum est, debet referri illa explicatio, non vero ad institutionem Ecclesiæ.

(Canones referunt hoc in jus divinum.)

Probatur consequentia, quia in primis *c. Cum locum,* etc. *de sponsalibus,* etc. intelligi debet juxta rationem et causam, quam adducit Pontifex irritati matrimonii ex metu viri constantis. Hæc ratio præcise desumitur ex natura ipsius contractus et Sacramenti : *Cum locum non habeat,* inquit, *consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi assensus cujusquam requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, et ubi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere quod odit, et sequatur exitus, qui de inviti solet nuptiis provenire,* etc. ubi Pontifex primum sumit rationem ex natura consensu liberi a coactione, quod est consonum Juri naturali, et ex intitutione Juris divini positivi. Deinde, fundat rationem quatenus per consensum liberum hoc modo perficitur tanquam per causam. Hanc eamdem rationem assignat Innocentius III. *cap. Tuæ fraternitati*, etc. *de sponsalibus et matrimon.* etc. ubi quæritur, an solis verbis contrahatur matrimonium ? 29. Causa irritans.

Respondetur, matrimonium vere contrahi per legitimum viri et mulieris consensum, etc. requiri verba in ordine ad Ecclesiam, et surdos et mutos posse contrahere matrimonium per mutuum consensum. Ex quibus Doctores colligunt contractum matrimonii ex divina, et non Ecclesiastica institutione fieri per consensum mutuum verbis aut signis expres- Causa impedimenti est divini juris.

sum, quia consensus est qui inducit contractum, in quo consistit matrimonium, sive fiat Sacramentum, sive non, de quo *supra* dictum est, ergo nullum est fundamentum interpretandi Pontificem *in c. Cum locum,* allegando eamdem causam, ex qua declarat matrimonium coactum esse nullum, loqui secundum institutionem Ecclesiæ, cum causa ipsa allegata contineat divinam institutionem, et quæ determinavit de natura hujus contractus.

30. obatio causa nali.

Item, Pontifex assignat aliam rationem, quam *supra* Doctor expressit ex causa finali : *Ne per timorem,* inquit, *dicat sibi placere quod odit, et sequatur exitus, qui de invitis solet nuptiis provenire,* etc. cui concordat illud 20. *q.* 3. *cap.* Præsens, *quod quis non diligit, facile contemnit,* etc. *et cap.* Requisivit, etc. dicitur *libera esse matrimonia,cum coactione difficiles soleant exitus frequenter habere,* etc. Cum ergo matrimonium sit individua vitæ societas per amorem mutuum, ad finem educandæ prolis, ideo Deus instituit illud in consensu libero utriusque per quem contractus firmaretur, ne inviti a fine destinato resilirent. Eodem modo etiam instituit, ut idem consensus liber a coactione, quod non minus ad talem finem facit, et ad mutuum amorem cum pacifica cohabitatione. Primum citra controversiam est divinæ institutionis ; ergo et secundum , nam quod aliqui moderni doceant matrimonium non potuisse institui sine mutuo consensu, ideo id docent, quia vel consensus est causa formalis vel materialis, et requisitus ad hunc nexum ex fine ad quem tendit, quod a fortiori probat consensum non esse debere coactum hac coactione,de qua loquimur; qui vero dicunt posse induci aut potuisse vinculum a Deo, sine dependentia a voluntate conjugum, ideo de facto docent non fuisse sic institutum, quia non congruebat fini præscripto. Unde id recte Doctor colligit *ex illo Gen.* 2. *Adhærebit uxori suæ,* etc. relinquendo, scilicet patrem et matrem, non adhæret autem nisi libera, et non coacta voluntate eam accipiat. Et hujus libertatis exemplum recte statuit *Gen.* 24. in Rebecca, cujus voluntas explorata fuit antequam parentes consensum præstiterint in matrimonium ejus cum Isaac; ergo hæc institutio ex præfatis Canonibus non colligitur esse Ecclesiastica, sed divina ex fine et causa contractus assignata *in prædicto cap. Cum locum,* ex quibus procedit declaratio.

tus ad legem inet, quam mina- ur usa.

Declaratio reducenda ad suum fundamentum.

31. Contractus Jure divino nullus nequit esse matrimonialis.

Secundo probatur conclusio: Contractus Jure divino et naturali nullus nequit esse legitimus matrimonii, aut fieri legitimus per Ecclesiam; sed contractus coactus per metum viri constantis est nullus lege divina et naturali; ergo nequit esse ex eadem lege legitimus matrimonii. Sumo contractum late, ut obnoxius est restitutioni, et solubilis, aut irritari potest. Major est certa; minor recepta ab omnibus, quia tales contractus sunt ipso humano Jure nulli, aut irritandi, quia per eum res non transit in justam possessionem alterius ; aut dominium, cum hoc requirat translationem liberam, et antequam irritetur contractus, qui eam possidet, tenetur eam restituere ex divino et naturali Jure, quo quis nequit privari re sua injuste. Probatur consequentia, quia contractus matrimonii ex natura sua est insolubilis ex divina institutione ; ergo nequit fundari in aliquo solubili, et quod divina lege aut naturali irritum est, aut irritandum; ergo non ex sola Ecclesiastica aut humana institutione est nullus, sed ex divina, qua habet ut fiat per consensum legitimum et irrevocabilem, sive per humanam legem, sive etiam per propriam voluntatem ; ea enim ratione, qua inducta est divisio re-

Nequit fundari in vinculo solubili.

rum, et proprietas, Deo approbante in Decalogo, manet res in proprietate sui domini, nisi ipse eam juste transferat, et per liberum consensum, quando lex aliter non disponit in pœnam negligentiæ aut delicti, et hoc ad communem pacem et societatem legitime servandam.

32. Responsio. Dices inde sequi quod etiam consensus metu levi, et inconstantis extortus annullat matrimonium, quia cæteri contractus tali metu facti sunt obnoxii restitutioni in foro conscientiæ, quia deficit translatio libera.

Impugnatur. Contra, non sequitur, sed argumentum a fortiori concludit dato antecedente ; et peto qua lege consensus coactus non transferat dominium in foro interno animæ ? Non alia quam ex lege illius fori propria, quæ est divina et naturalis, quæ judicat de occultis ; ergo contractus nullus illa lege non potest esse matrimonialis inducens vinculum insolubile, nisi ipsa lege et voluntate legislatoris suppleatur. Sed consensus coactus per metum viri constantis non inducit contractum legitimum in foro conscientiæ obstante divina lege ; ergo neque matrimonialem. Cur autem metus levis non annullat contractum matrimonii, non est ex institutione Ecclesiæ, sed ex divina institutione, quam per declarationem Ecclesiæ cognoscimus, quæ declarat requiri consensum liberum a coactione, quæ cadat in virum constantem, ad valorem matrimonii, quod non annullatur per metum viri inconstantis et levis, quia id non declarat Ecclesia, imo excludit per exceptionem solius metus cadentis in constantem virum, divina institutio ex declaratione Ecclesiæ est petenda, quæ institutio congrua fuit propter præceptum et necessitatem propagationis, et ad excludendos prætextus faciles ad solvendum matrimonium, quod Deus voluit esse insolubile, nisi in casu præfato, aut quando deest circumstantia lege statuta, ut contrahentes sint habiles.

Cur matrimonium ex levi metu factum teneat ?

33. Tertia probatio. Tertio : Omnis ratio et congruentia, quæ probat necessitatem consensus proprii conjugum, ita ut parentes pro filiis infantibus contrahentes, aut tutores non perficiant matrimonium pupillorum nomine, quamvis alii contractus valeant nomine ipsorum. Omnis, inquam, talis ratio reducitur ad necessitatem consensus liberi ipsorum conjugum ex divina institutione ; sed perinde etiam probatur necessarium esse illum consensum liberum esse a coactione prædicta ex divina institutione, ex qua consensus coactus non reputatur pro vero consensu et libertatis necessariæ ad contractum in foro conscientiæ, quia consentiens licet sit voluntarius, tamen electio ejus magis specificatur a motivo coactionis, tanquam a fine operantis quam a translatione rei, in quam non consentit, nisi ut præcise est medium liberandi seipsum a coactione gravi, quæ infertur, et ejus causa quæ applicatur. Consensus autem liber in matrimonio, et personalis ideo requiritur, quia vinculum, amoris naturalis per individuam societatem, quæ prima est in genere humano, inducitur per matrimonium ; ergo requiritur consensus in eo gradu liber ex divina institutione, quo specificatur a suo fine principaliter, et ut ex ejus motivo procedit, non autem ex motivo contrario, et sollicitante perpetuum dissidium et odium inter contrahentes, contra naturam specificam hujus contractus, et finem matrimonii a Deo institutum, et lege inseparabilem ; qui enim determinat finem, determinat etiam media ad finem in eo gradu quo sunt media, et non aliter. Alias rationes non contemnendas pro hac conclusione, vide apud Sanchez loco præfato.

Coactio a causa magis specificatu[r] quam a fine contractu[s].

Requiri consensu[m] a fine specificatum.

Media sequuntu[r] naturam finis.

Objicies primo : Quia metus cadens in

constantem virum, aut annullaret contractum Jure divino, et non Ecclesiastico ex defectu libertatis, aut ex injuria illata, sed utrumque horum perinde reperitur in metu levi; ergo signum est Jure Ecclesiastico induci hoc impedimentum, non vero Jure divino aut naturali.

Respondetur primario est defectu libertatis requisitæ Jure divino, ut *supra* probatum est, et consequenter ratione injuriæ illatæ, per coactionem talem. Neutrum invenitur in eo gradu in metu levi, cujus causa est in apprehensione erronea, et non subsistit in re ipsa, aut in recta ratione, ac proinde non tollit libertatem in eodem gradu quo metus constantis viri, quia etiam ob hunc metum Jura dant actionem in foro externo, non ita ob metum levem; magna ergo est differentia utriusque. Ratio adducta perinde urget etiam in sententia propria; quare enim Ecclesia annullarit contractum matrimonii ex metu viri constantis, et non ex metu levi initum, nisi ex diversitate præmissa; lex enim debet respicere ea quæ in recta ratione communiter fundantur, et non quæ ex accidenti in hoc aut illo eveniunt ex propria infirmitate, aut corruptione. Sicut ergo Ecclesia habet rationem unius, et non alterius metus, quantum ad nullitatem matrimonii, juxta primam sententiam, ita Deus perinde instituendo contractum voluit esse liberum a coactione proveniente a metu gravi, et non a metu levi; et hoc declarat Ecclesia ex prima institutione contractus in consensu libero hoc modo.

Quod amplius est, dico Ecclesiam non potuisse hanc differentiam inducere; quod supposito quod vinculum hoc sit indissolubile ex divina institutione, et alligatum contractui legitimo, qui excluderet defectum libertatis, et injustitiam, sicut Ecclesia nequit facere, quin contractus etiam initus per consensum extortum per metum levem non sit obnoxius nullitati in foro conscientiæ, quia est contra legem divinam; ita etiam ex ratione communi contractus, matrimonium esset nullum, nisi Deus specialiter exciperet coactionem gravem, quia si contractus non est legitimus, qui fit contra legem positivam humanam, a fortiori non erit legitimus, qui fit contra legem Dei fortius ligantem. Sicut ergo Deus solus excipere potuit hunc contractum, ne irritaretur per metum levem in foro conscientiæ, ita etiam instituit, ut per solum gravem fieret ipso Jure divino nullus; ex quo patet ad rationem adductam.

36. Secunda responsio. Matrimonium esse nullum si metus dedit causam.

Responderi potest secundo, Jure divino irritari in foro conscientiæ matrimonium quocumque metu extortum, si ipse metus sit tota causa consensus, et Ecclesiam nihil circa hoc mutasse, asserens metum cadentem in constantem virum reddere matrimonium nullum, quia Ecclesia sequitur præsumptionem fori externi, qui fundatur in causa metus, quando est levis, non præsumitur coactio repugnans libertati; quando vero gravis, contrarium præsumitur, si tamen metus ex causa levi sit adeo gravis in affectu interno, ut tollat omnino spontaneum consensum, ita ut nullo modo patiens vellet contractum nisi ex terrore, tunc tollitur consensus liber requisitus ad matrimonium, *cum locum non habeat consensus, ubi metus et coactio intercedit,* etc. *cap. Cum locum,* etc. *de sponsalibus,* et plena libertate debet gaudere matrimonium loco citato, ut procedat ex electione spontanea, et non coacta. Jus enim statuens discrimen inter metum levem et gravem, innititur præsumptioni, ut dixi, ex natura causæ, ubi autem veritas in foro occulto conscientiæ (de quo nequit sciri publice nisi ex natura causæ applicatæ) elidit præsumptionem; in foro perinde conscientiæ

Declaratio Ecclesiæ innititur præsumptioni.

standum est veritati rei, et non præsumptioni, ut patet in simili casu præsumptionis, quo sponsalia per copulam ante Tridentinum transibant in matrimonium, quia Ecclesia præsumebat copulam maritali consensui inniti; si tamen in veritate animus non fuit maritalis, sed fornicarius, matrimonium erat in foro conscientiæ nullum. Sic etiam ficto animo proferens verba exprimentia exterius, nullum contrahit matrimonium, quamvis in facie Ecclesiæ præsumitur consentiens, et matrimonium tenet, quia in foro conscientiæ veritas prævalet præsumptioni, *c. Tuæ, cap. Is qui fidem*, etc. *de sponsalibus*. Si ergo reliqui contractus metu ex levi causa initi, in foro conscientiæ non tenent, si metus solus dedit causam contractui, ita neque matrimonium, quod requirit majorem libertatem, valebit, ubi enim cæteri contractus propter metum sunt rescindendi, matrimonium erit nullum.

Exemplum de matrimonio præsumpto.

Aliud de ficto.

37. Metus ex causa levi potest esse gravis in persona.

Metus autem ex causa levi quoad affectum potest esse ita gravis respective ad personam, ut eumdem effectum inducat, quantum ad privationem libertatis, quem metus gravis in viro constante operatur. Hinc etiam Doctores metum gravem respective ad personam attendi debere dicunt propter libertatem requisitam consensus spontanei, sine quo non valet contractus. Hanc sententiam tenet noster Roderiquez 2. *tomo Summæ, cap.* 8. Decius *reg. in omnibus causis* 29. *ff. de reg. juris*, Navarr. *in Summa Latina cap.* 22. *lib.* 3. *consil. cons.* 84. *de regul. lib.* 1. de *his quæ vi,* etc. *cons.* 1. 3. 5. *et* 9. Jacobatius *de Conciliis, lib.* 4. *art.* 4. *in tomo* 11. *tract. juris,* Veracruz *prima parte speculi art.* 8. Probabilem tenet Ledesma *in* 4. 2. *part. q.* 46. Henriq. *lib.* 11. *de matrim. cap.* 9. Salzedo *super regula* 592. et probabilem etiam docet Sanch. *lib.* 4. *disput.* 17. maxime dicendo metum irritare matrimonium ex Jure divino.

38. Declara prioris sponsion

Advertendum tamen metum gravem in affectu, licet ex causa levi in æstimatione prudentum, aliquando esse, aliquando vero levem, sive ex causa levi, sive ex causa gravi, respective ad consensum præstitum. Tenendo ergo hanc sententiam dicendum est universaliter illum metum esse gravem ex quacumque causa oriatur, gravem dico in affectu, et præjudicantem libertati consensus, qui non est solum impulsivus per modum excitantis ad consensum, sed dat causam finalem consensui, ita ut nullo modo daretur consensus nisi ad summovendum causam metus, et ipsum metum, et nullum sit motivum operandi propositum voluntati, quod affectat propter se, nisi tantum summotio metus et causæ ejus hîc et nunc; talis autem consensus est simpliciter coactus, et ut est matrimonii, non est ipsius propter se, sed ut est medium summovendi metum. E contra sive causa levis, sive gravis sit, modo metus sit levis in affectu, et solum excitans ad consensum, qui alias fit propter finem intrinsecum ipsius contractus, tunc non dat causam contractui finalem, et valet in foro conscientiæ, quantumlibet in foro externo præsumatur nullus ob causam metus gravis. Et si dicatur, Ecclesiam induxisse impedimentum inhabilitatis in casu coactionis gravis ex causa, esset nullus, tamen tenendo sententiam quam sequimur erit validum matrimonium, quia consensus spontaneus est, ut respicit suum motivum finale, et ex mera electione, licet ad eum excitet metus levis in affectu, v. g. aliquis contrahens sponsalia accedit animo maritali ad sponsam, quam omnino vult ducere; si adjiciatur ad hoc metus ex causa gravi, non potest esse gravis in affectu, quia talis non est repugnans, sed potius pro-

Quand metus le dat caus finalem irritat.

Metus e gravi cau in volunta inclinata alias no irritat ma trimoniu

movet interius consensum quem habet, in suum finem; metus autem est circa nolitum et repugnans appetitui elicito voluntatis; in proposito casu voluntas non est repugnans, sed inclinata in consensum; ergo, etc.

39. n nihil ovi ituisse rca ensum ctum. ponsio blema-ica.

Hinc sequitur Deum non instituisse aliquid speciale circa contractum matrimonialem, quantum ad libertatem necessariam consensus, præter id quod commune est cæteris. Doctores autem et Ecclesia loquentes præcise de coactione viri constantis, innituntur præsumptioni fori externi. Ex quo patet ad argumentum in oppositum, una vel altera via, dicendo scilicet quod ex divina institutione tantum metus cadens in constantem virum annullet matrimonium, attendendo tantum ad metum rationabilem, ut ex eo est consensus, vel dicendo ex secunda responsione omnem metum ex quacumque causa ortum, qui dat causam et finem consensui, annullare contractum secundum veritatem, et in foro conscientiæ, non secundum præsumptionem.

ectio.

Objicies secundo: Baptismus requirit consensum adulti, tamen coactus sufficit; ergo etiam coactus non irritat Jure divino matrimonium.

ponsio. liter ensus Bapti-um, iter uiritur natri-nium.

Respondetur non requiri consensum adulti ad Baptismum, ut materia et forma, sicut ad matrimonium, sed ut conditionem, ideoque consensum coactum sufficere, per quem inclinatur voluntas efficaciter ad receptionem ejus. Non ita in matrimonio, quia requiritur ut perficiatur contractus ejus per consensum mutuum personalem et liberum, in forma et materia, ex divina institutione; est enim contractus onerosus, ad quem Deus instituit hominem debere de libero suo consensu excludente coactionem gravem induci, et hoc requirit finis, et ratio specifica hujus contractus.

Objicies tertio: Nihil magis contrariatur contractui, quam dolus et error; sed hic non irritat matrimonium, nisi sit personæ, aut conditionis; ergo metus non irritat, nisi solo Jure Ecclesiastico. 40. Tertia objectio.

Respondetur negando consequentiam; ad antecedens vero dicetur *dist. sequenti*, quis error, et quo Jure dirimat matrimonium, nempe utrumque Jure divino, et non Ecclesiastico dirimere ex defectu libertatis et consensus, sicut metus gravis, qui magis repugnat libertati consensus, quam ignorantia et error, quia metus positive repugnat, error vero solum privative, et ex defectu intellectus. Responsio.

41. Objectio contra conclusionem ex libertate absoluta contractus.

(f) *Contra hoc, iste coactus metu simpliciter*, etc. Objicit contra conclusionem principalem, primo, quia consensus coactus, supple ex metu, est absolutus, et transfert dominium; est enim conformis verbis, per quæ exprimitur, quæ sunt signa consensus absoluti, et non conditionati. Debet autem proferens verba habere consensum conformem et absolutum, ne mentiatur perniciose, ut *supra* probavit. § *Hic dicitur*, etc.

Secundo contrahens ex metu peccati valide contrahit; ergo etiam contrahens ex metu pœnæ vel damni. Secunda objectio.

Tertio, contrahens ex metu mali in proximo valide contrahit, sive sit peccati, sive pœnæ. Tertia objectio.

42. Responsio ex libertate intentionis requisita in ministro.

(g) *Ad solutionem istorum*, etc. Respondet primo ex ratione Sacramenti, ad quod requiritur intentio libera in ministro: *Quamvis hoc*, inquit, *non sit ita notum, sicut notum est requiri libertatem ad contractum*. Ministri hujus Sacramenti sunt ipsi contrahentes, ut dicit *dist.* 26. merito dicit non esse notum libertatem in eo gradu requiri ad intentionem ministri, sicut ad contractum, quia intentione, coacta etiam, ministri, salvatur intentio Christi et Ecclesiæ, quod sufficit ad perfi-

ciendum Sacramentum, adhibitis materia et forma. Cæterum in hoc Sacramento est ratio specialis, quia contrahentes ministrant Sacramentum, inquantum contrahunt, si sunt baptizati ; quidquid ergo requiritur ad contractum validum, requiritur ad Sacramentum. Quia tamen manifestior est ratio desumpta ex natura contractus quam Sacramenti, et ministri intentione, licet hîc conjuncta sint, ideo dicit non esse ita notum primum, sicut est notum secundum.

Ministri hujus Sacramenti sunt ipsi contrahentes.

43. Hoc ergo præsupposito respondet secundo ad primum, quod ille cui incutitur metus peccati mortalis, aut carceris seu alterius pœnæ, secundum rectam rationem, debet dicere verba matrimonialia exterius, et habere consensum conformem interius. Intelligit metum peccati mortalis secundum rectam rationem, illum qui est mendacii perniciosi, si ficte diceret verba sine consensu debito, quem repræsentant, quando scilicet est constitutus in ea perplexitate, ut vel mentiatur dicendo verba ficte vel certe det consensum per metum. Negat autem per talem consensum transferri potestatem corporis, vel ex defectu consensus liberi requisiti ex ratione communi contractus, vel quia talis in specie non ratificatur a superiori domino, qui est Deus.

Secunda responsio. Perplexitas consentientis.

Hæc solutio trimembris patet ex responsione præmissa ad primum argumentum oppositæ sententiæ, secundum utramque viam ibi assignatam; consensus ergo ille, licet sit absolutus, impeditur per metum; est autem absolutus, quamvis imbibat conditionem præsuppositam legis annullantis, quia est absolutus, quantum est ex parte consentientis in talibus circumstantiis; ex quo patet ad replicam, vide textum.

44. (h) *Ad secundum dico,* etc. Respondet ad secundam objectionem, nempe si consensus fiat ex zelo justitiæ, et ad evitandum peccatum, tenere consensum, et contractum factum, quia nempe hic consensus est ab intrinseco, et secundum rectam rationem, et non ex commodo, sed ex justitia, de quo superius diximus, verbi gratia, quando aliquis contrahit cum concubina metu divinæ offensæ, et ne amplius in peccatum incidat, vel aliquis timore scandali contrahat, et hujusmodi.

Responsio ad secundum.

Hinc infertur primo, quod si aliquis ex metu reverentiali contrahat, validum esse contractum, si ille consensus fiat ex motivo justitiæ servandæ, aut morem gerendi præcepto patris, aut consilio superiorum, et voluntati; quod si consensus sit ex metu reverentiali, cui adjunguntur minæ, et periculum damni gravis, est cadens in constantem virum, et annullat matrimonium, quia metus ille ex affectu commodi procedit, et non justitiæ. Vide plura de hoc apud Sanchez *lib.* 4. *disput.* 6.

Illatio. Contractu ex metu reverentiali est validus

Infertur secundo, quod si aliquis metu gravi contraxit matrimonium, quod si eodem metu inductus fuerit ad consummationem ejus, si consummatio facta sit ex affectu justitiæ, et spontanea ne peccaret, valere matrimonium, *cap. Is qui fidem,* etc. *de sponsalibus*, etc. communiter Doctores *in præsenti distinct.* ut D. Thomas *artic.* 3. *quæstiunc.* 2. *ad* 2. D. Bonaventura. *quæst.* 2. Richardus *artic.* 2. *quæst.* 2. Paludanus *quæst.* 1. *artic.* 4. Glossa *in cap. consultationi,* etc. *eodem,* Summistæ *verb. Matrimonium,* qui dicunt per copulam spontaneam animo maritali habitam matrimonium nullum ex metu ratificari. Ratio est, quia metus in casu proposito mutat rationem causæ, quam habuit in priori contractus, quia in illo fuit causa non solum compulsiva, sed etiam finalis, et dans speciem actui, id est, consensum specificans ex solo affectu commodi ad removendum damnum; in casu copulæ

45. Secunda illatio. Matrimonium contractum ex metu validatur per consensum sequentem

sequentis ex animo maritali, est solum excitans, et consensus maritalis est novus et diversus, et conceptus ex regula justitiæ ad evitandum peccatum, quia alias non liceret habere copulam ex vi prioris consensus coacti. Consensus ergo maritalis superveniens specificatur ab ipso contractu et fine ejus, ratificat priorem contractum, et reddit copulam licitam, est concomitans cum consensu alterius conjugis, qui manet alias suspensus et nullus, donec accedat consensus patientis coactionem.

…cuta …pula …imo …ali ad …ndum …atum …t ma- …nium.

6. Idem dicendum si ex utraque parte fuit coactio, modo superveniat consensus maritalis mutuus in ordine ad copulam. Hoc matrimonium ita ratificatum per consensum præmissum non est matrimonium præsumptum, sed reale, et secundum veritatem rei, vel in foro conscientiæ, vel aliquando etiam in foro externo, ut si metum passus affirmet de se novo consentire in contractum, qui alias nullus erat per consensum priorem et metum, asserens se consentire in copulam non ex coactione, quæ infertur, sed ne illicita sit, et ad salutem animæ suæ, et ne ex facto sequatur scandalum; tunc matrimonium erit validum in foro exteriori supposito vero consensu maritali; si vero adhibeat consensum internum tantum, et factum externum, erit saltem matrimonium verum in foro conscientiæ, licet aliqui in negent.

7. …m de …ore …s ma- …onii …oro …rno. …ima …ntia.

Dubium est, si in foro externo et coram Ecclesia fiet verum matrimonium. Idem etiam dubium non obstantibus præmissis manet etiam quoad valorem matrimonii in foro conscientiæ. Qui dicunt inhabilitari personas pro eo tempore quo durat coactio, consequenter dicerent, quod neque in foro interno, neque externo valeat matrimonium, quia consensus maritalis non perficit contractum, quia inhabiles sunt personæ ad contrahendum per legem, ideoque donec recedat coactio, nullus consensus erit legitimus; hæc satis consequenter dicta sunt, et patet in aliis impedimentis irritantibus, quamdiu persistunt, non valere matrimonium. Hanc tenet Sanchez *disput.* 18. *lib.* 4. Aliud fundamentum esse potest, nempe durante coactione non posse copulam haberi ex consensu maritali; ergo etiam neque in foro conscientiæ valebit matrimonium in casu præmisso ex utraque causa.

Alia sententia tenet matrimonium in foro externo valere, *cap... de eo qui duxit in matrimonium,* etc. ubi glossa *in cap. consultationi,* cum glossa *cap. Ex litteris, de sponsalib. impub.* quibus præsumitur matrimonium subsecuta copula, ex ratione alias allegata, quia nempe Ecclesia præsumit consensum maritalem, qui debet inesse secundum rectam rationem et legem. Pro hac facit Paludan. supplementum Gabrielis *hîc dubio* 3. Sotus *quæst.* 1. *art.* 3. Angles *supra* citatus, et Barthol. de Ledesma *dub.* 23. Vega *lib.* 2. *Summæ casu* 513. et probabilem censent Henriquez et Sanchez citati. Idem de sponsalibus quando copula sequitur etiam coacta olim transivisse in matrimonium, docent Covarr. 4. *decret.* 1. *cap.* 4. Cuccus *lib.* 1. *Institut.* Major *tit.* 10. Hostiensis *cap. Is qui fidem,* etc. *de sponsalibus,* etc. Joannes Andreas *ibidem,* dicens fœminam posse solum allegare contra præsumptionem se vim passam, non autem virum, qui opprimi nequit. Sententia affirmans esse matrimonium secuta copula.

Dico primo præsumptionem in hoc casu esse dubiam, quia eadem causa manens elidit præsumptionem, nempe coactio. In prædictis autem Juribus fundatur præsumptio in copula spontanea, ad quam vis exterior non compellebat, et cessante coactione. Unde sicut Eccle- 48. Prima conclusio esse dubiam præsumptionem.

sia nequit præsumere consensum spontaneum ex causa metus in contractu sequente, quia metus ille præsumitur causa consensus, ita etiam supposita perseverantia ejusdem coactionis ad consummationem matrimonii coacti, manet dubia præsumptio in facto externo consummationis, quamdiu voluntas subest coactioni, quia ex offensione libertatis offenditur, et deliberatio, et judicium obscuratur in operante, de quo aliter præsumendum est in repentinis et coactis, aliter vero quando spontanee et ex deliberatione operatur.

49. Secunda conclusio, valere in foro conscientiæ. Responsio ad oppositam rationem.

Dico secundo, quidquid sit de præsumptione, matrimonium esse validum in foro conscientiæ modo præcessit consensus maritalis, quia nihil deest requisitum ; copula enim ex consensu maritali provenit. Ad rationem primam in contrarium alias dictum est, Jure divino reddi matrimonium coactum nullum ex defectu libertatis, non autem Jure Ecclesiastico, quia Ecclesia declarat secundum Jus divinum, et non statuit. Ad secundum respondetur, sicut in potestate libera hominis est non peccare exercendo actum ad quem compelletur ; sic etiam consentire in actum, ut fieri debet sine peccato, hunc consensum ex casu et occasione metus sollicitat, libera vero electio et recta ratio in homine constante causat, excitat, ut dixi, metus et coactio, non vero specificat. In moralibus autem facilis est distinctio inter causam excitantem et specificantem actum, verbi gratia, stipendium oblatum Sacerdoti, ut sacrificium hìc et nunc offerat, vel præceptum superioris; tamen oblatio ad his non specificatur intrinsece, sed a cultu Dei, neque refert, ut idem medium, quod habet diversam efficaciam ad diversos fines, cadat simul sub duplici electione, quarum neutra communicat alteri, verbi gratia, ut quis emat equum ad vecturam et arandum. Sic in proposito consummans ex metu et coactione matrimonium, intendit summovere metum et libertatem suam; consummans similiter animo matrimoniali intendit summovere peccatum, et sic consummatio ex utroque fine simul contingere potest, quia ut fit animo maritali, est medium proportionatum etiam ad summovendam coactionem secundum rectam rationem eligibile, et ille finis erit secundarius et extrinsecus actus, intrinsecus vero recta ratio et honestas actus. Dici ergo potest metum esse solum causam excitantem, et non specificantem actum, nisi secundum *quid* et remote, ut nempe concipitur secundum rectam rationem, et ex fine primario intrinseco.

Causa excitans et specificans actum diversa est.

50. Tertia conclus[io]. Aliis mo[dis] ratifica[ri] matrimo[nium].

Dico tertio, matrimonium ex metu coactum posse ratificari aliis modis, ut fiat præsumptum. Primo, per cohabitationem mutuam et spontaneam, cessante errore, metu et causa ejus, manente altero in sua libertate, ut recedere possit absque impedimento, et reclamare contra factum ex coactione, quia his omnibus concurrentibus non præsumitur aliqua cohabitationis causa sufficiens, nisi ratificatio prioris contractus. Ita communiter Doctores. Si autem error, quo putaret priorem contractum fuisse validum, subsit, aut ipse metus durat, aut causa metus, et subjectio inde proveniens, aut defectus eorum, quæ ad recessum, aut reclamationem sunt necessaria; cohabitatio ex his sumet interpretationem, et non ex ratificatione.

Ratificatur etiam si cessantibus dictis impedimentis spontanee, et in plena libertate existentis se complectantur ut conjuges. Hæc omnia habent locum post Tridentinum, modo Parochus et testes adhibiti sunt præsentes contractui, et ignorantes impedimentum metus et coactionis; illi ergo actus omnes significant ratificationem matrimonii ab utrisque.

(i) *Ad tertium,* etc. Supple objectionem superius factam, respondet, si timetur pœna in proximo, et timor ille sit gravis, seu cadens in utrum constantem, irritare contractum. Si vero timeatur peccatum tantum, ut prostitutio, et hujusmodi, esse opus perfectum si ducatur persona, in qua est periculum, et valere matrimonium, quia procedit ex electione libera, et secundum charitatem. Hæc responsio quoad utramque partem patet ex dictis.

(k) *Ad primum argumentum,* etc. Respondet ad argumenta præliminaria; quoad primum et secundum patet responsio ex littera.

Ad tertium, negat paritatem inter involuntarium ex terrore, et involuntarium ex blanditiis, ad sollicitandum, scilicet consensum voluntatis. Hæc doctrina est communis; blanditiæ enim non annullant actum ex natura sua, ut tenet D. Bonaventura *hîc quæst.* 1. Richardus *art.* 1. *q.* 1. *ad* 3. Durandus *quæst.* 2. *ad* 1. D. Thomas 1. 2. *q. art.* 6. Advertendum tamen id intelligendum esse ex natura actus, si tamen procedat a tali persona, quæ solet damnum inferre, aut illaturus merito præsumitur, et potest inferre, et solet, quando voluntati ejus non ceditur, tunc blanditiæ ejus et illecebræ, ut habent conjunctum timorem tantum et gravem, possunt causare involuntarium ex metu, et contractum eo metu factum irritare. Felinus *cap. Causam matrimonii,* etc. *de officio delegati.* Joan. Andreas *c. fin. qui clerici, vel voven.* Abb. *cap. Cùm dilectus,* etc. *de his quæ vi,* etc. Sotus *in hac distinct. part.* 1. *art.* 2. Manuel *tomo* 1. *Summ. cap.* 23. Henriquez citatus. In hoc casu idem dicendum est, quod de contractu ex metu per causam expressam et minas, quia metus implicitus eumdem effectum inducit, etiam in viro constante, et perinde derogat libertati consensus. Idem docent aliqui de precibus, quando sunt instantes, importunæ, et sæpius inculcatæ, quarum fastidio cedit voluntas per coactionem. Sed attendendum est, si metus conjungatur cadens in constantem virum, ut si sint a Principe, qui æquo animo non fert repulsam.

53. Ad ultimum. Ad ultimum patet responsio ex littera, et iis quæ diximus *supra in hoc casu dist.* 28. *dub.* 3. ubi juxta glossam citatam interpretantur leges civiles, quibus statuitur, ut filii ex consensu parentum ineant matrimonium, de consilio id ordinare, non de præcepto. Doctor autem hic admittere videtur esse præcepti, sed per Canones illa Jura fuisse correcta. Quod etiam verum esse, quantum ad libertatem filiorum, patet ex ibi dictis. Aliqui etiam docent quandoque illas leges fuisse receptas per Ecclesiam, et statuisse impedimentum dirimens; sed hoc etiam fuit per posteriores Canones sublatum.

Argumentum ex spirituali matrimonio non semper concludit. Argumentum ex matrimonio spirituali, licet in aliquibus teneat, non tamen in omnibus concludit, nisi ubi ex natura actus et legum præscriptione æquiparantur in proposito ex natura actus, ut quando quis eligitur sine suo consensu ad Episcopatum, et Pontifex cogit ad subeundum onus, conditio electi fit melior, at in matrimonio corporali fit deterior.

DISTINCTIO XXX.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

Quid excludat consensum ?

A. Error quadruplex. Nec solum coactio impedit vel excludit consensum, sed etiam error. « Non autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius *personæ*, alius *fortunæ*, alius *conditionis*, alius *qualitatis*; error *personæ*, quando hic putatur esse homo ille, et est alius; error *fortunæ*, quando putatur esse dives qui pauper est, vel e converso; error *conditionis*, quando putatur esse liber qui servus est; error *qualitatis*, quando putatur esse bonus qui malus est. Error *fortunæ* et *qualitatis* conjugii consensum non excludit. Error vero *conditionis* conjugalem consensum evacuat, de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoque *personæ* consensum conjugalem non admittit ut si quis fœminam nobilem in conjugium petat, et pro ea alia ignobilis tradatur ei; non est inter eos conjugium, quia non consensit vir in istam, sed in aliam; ut si quis promitteret mihi, se venditurum aurum, et pro auro auferret mihi aurichalcum, et ita me deciperet; numquid dicerer consensisse in aurichalcum? Numquam volui emere aurichalcum, nec ergo in illud consensi, quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error *materiæ* excludit consensum, ita in conjugio error *personæ*.

(29. q. 1. post princ. ubi totum ponitur quod hic habetur, usque ad parag. seq. Dist. 36. hujus.)

Object. solvitur. Gen. 29. 24. Sed objicitur de Jacob, qui pro Rachel septem annis servierat, et supposita est ei Lia; numquid error personæ exclusit conjugium, cum non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbe traditur; ibi tamen etsi non præcessit, secutus est consensus; nec ex illo concubitu, qui consensum præcessit, fornicarii judicantur, cum ille materiali affectu eam cognoverit, et illa uxorio affectu debitum persolverit, putans, lege primogenitarum et paternis imperiis se illi jure copulatam. Excusatur etiam, quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille cui inscio uxoris soror, lectulum ejus ingressa, se subjiceret; quæ cum sine spe conjugii perpetuo manere censeatur, ille tamen, qui cognovit eam per ignorantiam, excusatur. Quod per simile probatur : Si *enim diabolus, tranfigurans se in Angelum lucis* credatur bonus, non est error periculosus. Quod autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur : Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosii alicui Catholico se offerret eumque ad suæ fidei imitationem vocaret; si ille assentiret, in cujus sententiam fidei diceretur consen-

(34. q. 1. 1. cap. lectum. Dubium 1. Cor. 14. — Dubium)

sisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error vero *fortunæ* consensum non excludit, quæ enim nubit pauperi putans illum esse divitem, non potest renuntiare priori conditioni, quamvis erraverit; nec error *qualitatis*, ut si quis ducat uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, vel virginem, non potest eam dimittere. »

De conjugio Mariæ et Joseph.

Præmissis aliquid addendum est de modo illius consensus, qui inter Mariam et Joseph intercessit. Sane credi potest, non solum Mariam, sed etiam Joseph apud se disposuisse virginitatem servare, nisi Deus aliter juberet; eosque sic consensisse in conjugalem societatem, ut uterque de altero, revelante Spiritu sancto, intelligeret, quod virginitatem servare vellet, nisi Deus aliter inspiraret; sed illam voluntatem verbis non expresserant, postea vero expresserunt et in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam, nisi de eadem specialiter Deus præciperet, cujus etiam consilio in materialem consensit copulam, quia virginitatem servare volebat; et ideo non aliter consensisset in conjugalem societatem, nisi familiare Dei consilium habuisset. De qua Augustinus sic ait : « Beata Maria proposuit, se servaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subjecit se divinæ dispositioni, proposuit, se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginitatem suam divinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo; postea vero simul cum viro labiis expressit, et uterque in virginitate permansit. »

Libr. de Nupt. et Concup. 1. c. 11. et 12. et habetur 27. q. 2. cap. Beata Maria. Dubium 5.

Quod perfectum inter eos fuit conjugium.

Inter quos, ut ait Augustinus, perfectum fuit conjugium, perfectum quidem non in *significatione*, sed in *sanctitate*. Sanctiora sunt enim conjugia pari voto continentium. Unde Augustinus : « Quod Deo pari consensu voveratis, ambo perseveranter reddere debuistis, a quo proposito si lapsus est ille, tu saltem persevera. Non quia pariter temperabatis a commixtione carnali, ideo maritus tuus esse destiterat, imo vero tanto sanctius conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. » Perfectum igitur fuit Mariæ et Joseph conjugium in *sanctitate*; perfectum etiam fuit secundum triplex bonum conjugii, *fidem* scilicet, *prolem*, et *Sacramentum*. « Omne enim nuptiarum bonum, ut ait Augustinus, impletum est in illis parentibus Christi, *fides*, *proles*, *Sacramentum* : *Prolem* cognoscimus ipsum Dominum; *Fidem*, quia nullum adulterium; *Sacramentum*, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis

C. In Epist. ad Editiam, quæ est 199.

Lib. 1. de nuptiis et concup. c. 1. et 12. et habetur 27. q. 2. c. Omne itaque.

concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui sine peccato futurus erat. » Et licet non intercesserit conjugalis concubitus, *conjuges* tamen vere fuerunt *mente,* non *carne,* sicut et *parentes*; quamvis Ambrosius dicat, perfectum fieri conjugium per carnalem copulam. Lib. de Patriarchis, c. 11. et 12. et habetur 27. q 2. c. In omni. « In omni, inquit, matrimonio conjunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat et perficit conjunctorum commixtio corporalis. » Sed intelligendum est, conjugium perfici commixtione corporali non quantum ad *veritatem,* vel *sanctitatem* conjugii, sed quantum ad *significationem,* quia perfectius unionem Christi et Ecclesiæ tunc figurat.

De causa finali conjugii.

D. Hugo. Exposito, quæ sit *efficiens causa* matrimonii, consequens est ostendere, *ob quam causam* soleat vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur *finalis* causa contrahendi matrimonii principalis procreatio prolis; propter hoc enim instituit Deus conjugium inter primos parentes, quibus dixit : *Crescite et multiplicamini,* etc. Genes. 1. 28. Secunda est post peccatum Adæ vitatio fornicationis; 1. Cor. 7. 2. unde Apostolus : *Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam, et unaquæque habeat virum suum.* Sunt et aliæ causæ honestæ, ut inimicorum reconciliatio et pacis redintegratio. Sunt etiam et aliæ causæ minus honestæ, propter quas aliquando contrahitur, ut viri mulierisque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos sæpe impellit inire conjugium, ut valeant suum explere desiderium; quæstus quoque et divitiarum possessio frequenter est causa conjugii et alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis qui dicunt non esse conjugium, quod propter has causas minus honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis, conjugium fieri ex communi consensu, verbis de præsenti expresso, quamvis amor ad hoc attraxerit. Dist. 27 et 28 Gen. 29. 17. 18 Deut. 21. 12. Cujus rei documentum præstat Jacob, qui Rachel *decoram facie et venusto aspectu* amavit eamque multum diligens ait : « *Serviam tibi pro Rachel septem annis.* In Deuteronomio etiam legitur : *Si videris in medio captivorum mulierem pulchram et adamaveris eam voluerisque uxorem habere, introduces eam in domum tuam,* » etc.

Quod malus finis non contaminat Sacramentum.

E. Gloss. Matt. 1. circa illud Cum esset desponsata ex Hieron. et Orig. ibidem. Et licet fine non bono contrahatur conjugium, quando species contrahentis movet animum, conjugium tamen bonum est, quia vita mala, vel intentio perversa alicujus Sacramentum non contaminat. Habuit autem conjugium Mariæ et Joseph alias causas speciales, scilicet, ut, « Virgo solatio viri sustentaretur, et ut diabolo partus celaretur, ut Joseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspicionis, ne ut adultera damnaretur. »

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum ad contractum matrimonii requiratur consensus sequens rationem non erroneam, sive apprehensionem ?

D. Thom. *in addit. quæst.* 51. *art.* 1. *et hîc quæst.* 1. *art.* 1. D. Bonav. *art.* 1. *quæst.* 1. *et* 2. Richard. *art.* 1. *q.* 1. Argent. *quæst.* 1. *art.* 3. Sanchius *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 18. 19.

1. m. 1. Quæro circa istam trigesimam distinctionem duas quæstiones : Prima, utrum ad contractum matrimonii requiratur consensus sequens rationem non erroneam sive apprehensionem ? Quod non, *Genes.* 29. de Jacob et Lia, in quam non consensit, nisi ex errore, credens eam esse Rachelem ; et tamen videtur fuisse matrimonium, alioquin copula carnalis fuisset fornicatio. Quod si excuses eum per ignorantiam, licet non forte sufficientem, quia non invincibilem ; contra, saltem in crastino potuisset eam repellere, tanquam non suam.

m. 2. Præterea, *Genes.* 27. Isaac ex errore benedixit Jacob, credens ipsum esse Esau, et tamen postea dixit : *Benedixit ei, eritque benedictus;* ergo a simili in proposito.

m. 3. Præterea, Sacerdos credens baptizare unam personam, si baptizaret aliam, esset baptizata ; ergo error non ibi impedit, et pari ratione nec hîc.

m. 4. Præterea, plus obest conjugi moralis malitia in conjuge contra legem divinam, quam pœna servitutis. Sed apprehensio erronea quoad istam malitiam, si sequatur consensus in istam personam, non impedit contractum matrimonii ; ergo nec error in conditione servitutis.

Contra, Magister in littera.

SCHOLIUM.

Triplicem errorem annullare matrimonium, scilicet personæ, conditionis pejoris, et consensus correspondentis in altero contrahente ; et dat rationem solidam pro singulis.

Ad (a) istam quæstionem dico *ex* 2. *concl.* 1. *q. dist.* 26. quod iste contractus est donationis liberæ et voluntariæ, sicut dictum est *dist. præced.* Ignorantia autem, et maxime illius conditionis, quæ requiritur ad actum voluntatis, causat involuntarium secundum Philosophum 3. *Ethic.* et secundum Augustinum 8. de Trin. cap. 4. *Nihil est amatum vel volitum, nisi prius cognitum.* 2.

Cap. 3. et 10. de Trin. Nihil volitum, quin præcognitum, ex August. Triplex error irritans matrimonium.

Ex (b) hoc sequitur breve corollarium, quod error sive apprehensio erronea quantum ad omnem conditionem requisitam, per se, ad contractum, facit contractum nullum esse ; sunt autem in genere tres tales conditiones, duæ ex parte personarum. Una, quod hæc persona putetur esse illa ; alia, quod persona serva credatur libera. Tertia conditio est error sibi correspondens ex parte contractus, puta si credatur aliam personam simili contractu contrahere, cum tamen in rei veritate non contrahat, quia non intendit dare, sicut alia intendit accipere.

De (c) primo errore patet, quia impedit omnem venditionem et traditionem rerum, puta, si ematur aurum, et venditor vendit aurichalcum ; ita hîc intelligitur, 3.

quod *B* det potestatem sui corporis, si alia det, alias nihil fit.

Secunda (d) conditio est hîc specialis, quia hæc est permutatio potestatis corporis pro potestate corporis; servus autem non potest dare potestatem sui corporis liberæ, sicut illa e converso; et illa nesciens servitutem ejus, per consequens non consentit scienter in servum, nec vult commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis, quam servus non potest facere, quia non habet illam.

Error conditionis melioris non impedit matrimonium.

Et (e) ex hoc sequitur aliud corollarium, quod error conditionis melioris non impedit, nec servitus, si non sit ignota.

Tertia (f) conditio generalis omni contractui est, quia si unus contrahit animo simplici, et alter dolose, utens signis contractus sine animo contrahendi, non est contractus, quia deficit ibi principalior causa, scilicet actus mutuus voluntatis, sine quo causa minus principalis, scilicet signum exterius, non sufficit.

COMMENTARIUS.

Ordo et divisio hujus distinctionis.

Hic agit Doctor de consensu involuntario ex errore personæ et conditionis, etc. Dividit eam in duas quæstiones; quarum prima resolvit quid inferat error; secunda vero quærit de matrimonio inter Beatissimam Virginem et sponsum ejus Joseph.

1. Quando error impedit libertatem.

(a) *Ad istam quæstionem*, etc. Supponit primo quæ disseruit *dist.* 26. circa naturam hujus contractus, deinde consensum liberum, qui est hujus materia, posse impediri ex Philosopho et Augustino. Per ignorantiam, si concernat conditionem illam, quam respicit actus voluntatis, sumit ignorantiam qua involvit errorem, quia ignorantia non tollit actum voluntatis, nisi ut est conjunctus error, et apprehenditur aliqua conditio in objecto, quam intendit consentiens, et sine qua non fieret consensus, quæ apprehensio est erronea et cum falsitate. Hæc autem est ignorantia antecedens dans causam actui; de qua vide Doctores *in* 2. *dist.* 22. ubi eam dividit Doctor in antecedentem, concomitantem et consequentem. Antecedens facit actum involuntarium considerata dispositione voluntatis quæ non daret consensum, si adesset scientia opposita. Concomitans facit non voluntarium, quia nihil volitum quin præcognitum; non tamen facit involuntarium, quia si scientia opposita adesset, non prohiberet actum fieri, consequens est pœna peccati. Antecedentem *ibidem* vocat in secunda divisione ignorantiam, cui conjunctus est error, et potest esse facti in se, vel quoad aliquas circumstantias, vel quoad aliquod consequens. Concomitantem autem vocat nescientiam, quamvis ignorantia illa facti in ordine ad peccatum contingat; tamen in ordine ad contractum non contingit, quia nequit contractus iniri de re omnino ignota. Sed contingit ignorantia alicujus circumstantiæ, ut personæ et qualitatis, et conditionis fortunæ, quæ respiciuntur specifice a consensu, aut supponuntur, sive ad circumstantiam contractus a contrahente; et habetur *c. unico,* 29. *q.* 1. Magister autem *in hac dist.* distinguit in quatuor species errorem ad propositum. In errorem personæ, ut cum una persona pro alia supponitur, ut Lia supposita est Racheli. Secundus error est conditionis, verbi gratia, servilis, ut cum quis contrahere intendit cum libera, quæ tamen est serva. Tertius error contingit in qualitate, ut cum putat se contrahere cum nobili, pulchra, virgine, etc. et contrahit cum igno-

Divisio ignorantiæ ut comparatur ad actum.

Antecedens.

Concomitans.

Quomodo se habet ad contractum.

Divisio erroris a Magistro facta.

bili, deformi et corrupta. Quartus error est quoad fortunam et divitias, quæ est qualitas extrinseca Antecedentem ignorentiam appelant Juristæ, si est cum dolo, *dolum dantem causam contractui;* concomitantem, posteriorem vocant *cadentem in contractum.*

2. (ima clusio, ror illans actum) (b) *Ex hoc sequitur breve corollarium, quod,* etc. Statuit conclusionem et fundamentum commune, nempe omnem errorem contra conditionem per se requisitam ad contractum facere contractum nullum. Conclusio hæc certissima est et communis, quia talis error est substantialis; omnis conditio per se requisita ad contractum legitimum est substantialis. Ille error tollit consensum liberum et necessarium ad contractum, *l. Si per errorem, ff. jurisd. omn. judic.* et errantis nullus est consensus, nec voluntas, *l. Cum testamentum et l. Non idcirco, C. de Juris, et facti ignorantia.*

(rror illans rimo- um ex est.) Hinc deducit triplicem errorem annullare matrimonium. Primus error est personæ, ut in casu contigit, quod Jacob duxit Liam, putans esse Rachelem. Secundus error circa conditionem personæ, nempe qui ducit cum serva matrimonium, putans esse liberam. Tertius error annullans est circa consensum alterius conjugis, ut quando defecit consensus verus, et contraxit ficte et animo fornicario, non maritali.

3. (rror sonæ ullat.) (c) *De primo errore patet,* etc. Probat errorem in persona annullare matrimonium, quia annullat contractum emptionis et venditionis, ut si quis substituat aurichalcum pro auro.

(ectio.) Sed dices, contractus venditionis et emptionis non attendit, nisi qualitatem secundum justitiam commutativam. Unde vendens aurum non obligatur ad hoc aut illud in individuo, sed in specie ad aurum; ergo similiter in proposito perinde est sive Francisca, sive alia sit in individuo, modo servetur æqualitas, et ratio proinde non concludit.

Respondetur, sicut consensus ementis respicit rem in specie, usum et commoditatem secundum naturam suam, per quam cadit in contractum, ita illum fieri nullum, si alias res supponatur diversæ speciei, licet ejusdem possit esse valoris, non ejusdem tamen usus aut commoditatis, quia error est circa substantialem conditionem et materiam, circa quam fit contractus. Ita in proposito, materia circa quam fit contractus, est individua persona, pro cujus corpore transfert consentiens suum corpus, dirigendo consensum ad personam individualem, ad ineundum individuam cum ipsa et personalem societatem indivisibilem; ideo fit dolus in substantia contractus quoad materiam, quam respicit consensus per se, et sic annullat, sicut emens aurum non intendit aurichalcum; ratio ergo Doctoris recte concludit. (Responsio. Sustinetur ratio Doctoris.)

Hinc infert, quod si error sit concomitans, ita ut si sciret contrahens eam, cum qua contrahit non esse Franciscam, cui se per actualem consensum conjungit; sed aliam æqualis, aut melioris conditionis, eam duceret, adhuc matrimonium esse nullum, quia consensus actualis de præsenti est causa matrimonii, *ex dist.* 27. *q.* 2. *et dist.* 28. *quæst. unica,* non sufficit autem habitualis, quia talis non transfert dominium corporis in aliam. Consensus autem præsens dirigitur tantum ad Franciscam, et non ad aliam; ergo. Deinde, consensus ex errore antecedente non ideo matrimonium annullat, quia infert vim libertati, sicut coactio facit, aut quia scientia quam tollit error, si adesset, tolleret omnem consensum, quem nunc habet voluntas ex dispositione consentientis, sed quia tollit consensum actualem requisitum 4. (Error personæ concomitans annullat contractum.)

de præsenti, et directum ad personam, quæ cadit sub consensu, tanquam materia, sed perinde id facit ignorantia seu error concomitans; ergo. Non enim ad valorem contractus attenditur quid facturus esset consentiens, si abesset error, sed quid de præsenti per scientiam actualem, qua regulatur ejus consensus, præstet; et quamvis ignorantia illa, quæ dicitur concomitans, ita se habeat, quantum ad dispositionem habitualem voluntatis, quæ non transit in expressum consensum cum alia, neque consequenter reducitur ad actum; est tamen antecedens ignorantia, ut consensus actualis ex ea causatur, ut præcise dirigitur ad Franciscam; neque illa dispositio indifferens informatur per alium consensum, quam per hunc directum ad personam individuam, quæ sub actuali notitia cadit, quam sequitur voluntas.

5. Dubium. Sed quid si ipsa Francisca tunc præsens simul cum alia, ad quam dirigit ex errore vir suum consensum, reciproce præstaret suum, per verba de præsenti quid fieret?

Resolvitur. Respondetur matrimonium esse nullum, et cum Francisca et cum alia, quia verba aut signa externa requiruntur ad matrimonium, sive ut contractus est, sive ut Sacramentum, et debent respicere eamdem personam, et non diversas, tam consensus quam verba, per quæ exprimitur. Verba autem diriguntur ad personam substitutam ex errore proferentis, licet consensus quantum ad intentionem respiciat Franciscam, quin vero ipse consensus ad personam substitutam ex eodem errore dirigitur, licet intentio Franciscam respiciat.

6. Objectio. Objicies errorem personæ in aliis contractibus non annullare contractum, ut si quis vendat servum sub nomine Pauli, licet vocetur Petrus; vel si quis in venditoris nomine erret, aut si sericum Granatense vendat pro alio, aut e contra.

Solvitur. Respondetur errorem in nomine servi non facere ad contractum, modo ipsa servi persona distrahatur, quia ille error non est circa materiam, quæ est persona servi, sic etiam si quis contrahat cum Maria præsente, intendens personam ejus, non irritat contractum, si in nomine erret, quia ille error non respicit consensum, qui dirigitur ad personam præsentem in individuo, et quæ per se intenditur. Si tamen substitueretur alia persona vel in hoc, vel in illo contractu, quando emens velit personam individuam propter usum ejus, contractus esset nullus, quia error est in materia. Dixi quando emens velit, seu intendit personam individuam propter usum particularem ejus et industriam, sibi aliquo modo notam, quia si intenderet tantum emere servum, sufficit ut persona æquivalens illi reddatur, sicut etiam quando intendit sericum Granatense, modo aliud sit æquale, quantum ad substantiam, usum et commoditatem. Idem dicerem de servo etiam, servata æqualitate in re commutata, matrimonium tamen in hoc specialiter distat ab aliis, necessario dirigatur ad personam individuam, ex natura transmutationis, quæ intervenit, et consensus requisiti.

Quand[o] error personæ aut re[i] annulla[t] contra[c]tum.

7. Error conditio[nis] annulla[t]. (d) *Secunda conditio est hîc specialis,* etc. Probat conditionem servitutis annullare matrimonium, quando liber contrahit ex errore conditionis, intendit non servitutem adscriptitiam, qualem habent illi, qui ad certas operas tenentur dominis, ut qui colunt terras nunquam inde recessuri, et quibus tantum sumptus et victus cedit; neque etiam originariam servitutem, quibus obnoxii sunt filii illorum, sed servitutem proprie dictam, qua quis est obnoxius voluntati domini, ut cum vendat, et omnia acquirat domino, non sibi, aut filiis aut uxori.

Servitut[is] differenti[a].

Errorem talis conditionis annullare ma-

trimonium definitum est *cap.* 2. *et* 3. *et finali de conjugio serv. et cap. Si quis ingenuus* 29. *quœst.* 2. et per totam quæstionem idem supponitur. Conclusionem probat Doctor ratione, ex eo quod liber intendat commutationem sui corporis liberam facere, pro potestate libera corporis alterius; sed servus non potest hanc liberam facere, quia est obnoxius domino per servitutem, qui eum vendere potest, etiam extra patriam; ergo libet non censetur consentire scienter in servum; et sic ex defectu consensus liberi contractus est nullus. Patet ultima consequentia, quia est maxima inæqualitas quoad materiam transmutationis in ordine ad finem intrinsecum matrimonii, ut educandæ prolis, cum omnia acquirat servus domino, ejusque alendæ, sicut et uxoris, et individuæ societatis, quæ abstraherent a consensu, si scirentur. Consensus autem matrimonialis contraria his intendit ex natura ipsius consensus, ut respicit finem contractus; ergo eorum error reddit consensum nullum, de quo non est dubium, quamvis dubium sit qua lege id fiat, an divina et naturali, an vero sola lege humana?

batio lusio- is.

o ex tione.

alitas ctus.

Plures tenent lege Canonica tantum irritari matrimonium ex errore conditionis, pro qua citatur D. Thomas *in* 4. *dist.* 36. *quœst. unic. art.* 1. *ad* 3. tenent D. Bonaventura *art.* 1. *quœst.* 2. Durandus *quœst.* 2. *ad* 1. Paludanus *dist.* 30. *quœst.* 1. *art.* 2. Supplementum Gabrielis *cons.* 3. *et dist.* 36. *quœst.* 1. *art.* 2. Sotus *distinct.* 35. *art.* 2. *post primam conclusionem*, et plures Summistæ, *verb. Matrimonium, verb. Impedimentum,* et alii, quos citat Sanchez *lib.* 7. *disput.* 19. *quœst.* 2. quam ut probabiliorem sequitur, licet contrariam sentiat etiam probabilem.

e fit men- i? na ntia uris nici.

Dico Jure naturali et divino errorem conditionis irritare matrimonium. Hanc supponit Doctor in littera præcedenti asserens hunc errorem esse circa conditionem per se requisitam ad contractum; et huc tendit ratio ejus, quam *supra* præmisimus. Idem expresse docet *dist.* 42. *quœst. unica*, § *Ex dictis breviter colligo*, etc. ubi connumerat hoc impedimentum inter ea quæ ex natura contractus irritant; et distinguit impedimenta, quæ Jure naturali aut divino irritant, ab aliis quæ Jure tantum Ecclesiastico; et hæc recenset § *Sequenti ejusdem quœstionis.* Hanc tenet Magister *in hac dist.* Mayronis cum aliis nostræ Scholæ, Angles 1. *part. de matrim. quœst.* 1. *art.* 1. *dub.* 1. *conclusione* 1. Almainus *in* 4. *dist.* 36. *quœst. unica*, Palacius *dist.* 30. *quœst. unica*, Petrus de Soto *lect.* 3. *de matrimonio,* Glossa *in cap. fin. de conjug. serv.* ubi etiam Hostiensis et Goffredus, Covarr. 4. *decret.* 1. *part. cap.* 3. Antonius Cuccus *lib.* 5. *instit.* Major. *tit.* 12. Sylvester *verb. Matrimonium.* 6. *quœst. dist.* 1.

Juris ni.

Conclusio hæc non ex eo probatur, ut quidam putant, quod servitus repugnat contractui matrimonii, quia hujus contrariam *infra* probabimus cum Doctore *dist.* 36. Sed probatio peti debet ex ea ratione, quam adducit Doctor, nempe ex defectu consensus per se requisiti ad contractum, quem talis error impedit. In proposito autem deficit talis consensus: ergo contractus ex natura rei deficit. Minor probatur, error circa personam de naturali Jure impedit contractum, ut communiter Doctores contra glossam 29. *quœst.* 1. asserentem Jure tantum Ecclesiastico dirimi, et error in qualitate, quando redundat in personam, ut postea videbimus, etiam irrita matrimonium; sed error conditionis redundat in personam; ergo etiam eodem Jure impedit, quo error personæ impedit. Probatur subsumptum, quia contrahens non solum intendit con- 9.

Error redundans in personam irritat matrimonium.

tractum, sed etiam æqualitatem ex vi præsentis consensus, ita ut transfert liberam potestatem sui in alium, ita etiam acquirat liberam potestatem alterius. In contractu enim oneroso nequit interpretari alius ejus consensus, quo sibi præjudicaret, quin per se intendat servando medium justitiæ recipere æqualem in commutatione, neque solum personam respicere tanquam materiam contractus, sed etiam quoad æqualitatem dati et accepti, servando medium rei; ergo consensus ejus præsens ex errore antecedente conditionis non solum et præcise respicit personam, sed etiam æqualitatem in commutatione, et sic personam, ut ei affixa est hæc conditio, qua servatur talis æqualitas.

10. Quantitas spectat ad substantiam contractus in justitia commutativa.

Confirmatur, in justitia commutativa, quæ versatur in medio in re ipsa, quantitas spectat ad substantiam contractus, absolute loquendo, quando aliud non excipitur per formam, et ad materiam commutationis, ut si quis vinum aut granum in specie mutuavit, acquirit Jus recipiendi tantum in specie, quantum mutuavit. Sed in proposito, persona libera ex errore antecedente transferens potestatem liberam sui corporis in aliam, quam putavit liberam, contrahit secundum justitiam commutativam, ut versatur in medio ipsius rei; ergo consensus ejus non est trahendus ad inæqualitatem in re ipsa ex vi contractus, neque ex lege neque secundum rectam rationem.

Contractus bonæ fidei, cui dolus causam dedit, ipso Jure est nullus.

Probatur consequentia, quia contractus bonæ fidei, cui dolus causam dedit, est ipso Jure nullus, secundum sententiam communem Doctorum. Si autem est stricti Juris, est irritandus, quando autem in cæteris contractus est irritabilis, in matrimonio est nullus, quia aliter subveniri nequit huic contractui, quia valide transactus fit insolubilis, ac proinde ad eum requiritur consensus legitimus, et per legem regulatus, ut valeat, qui in præsenti casu non invenitur in persona libera, cujus consensus dirigitur ad personam, qua libera putatur, et secundum æqualitatem rei.

11. Non e[…] contrac[…] legitim[…]

Patet eadem consequentia quoad legem non esse consensum legitimum, quia lex divina et naturalis excludit dolum et inæqualitatem notabilem in commutatione, prout per dolum causatur, et non per consensum ejus, qui patitur; et magis respiciat hunc contractum secundum naturam contractus legitimi, et juxta ordinarium modum contrahendi secundum æqualitatem regulariter, quam ex accidenti annexo. Ordinarius modus, quem respicit prima institutio, est libera et æqualis translatio, quia contractus institutus est ante conditionem servitutis. Idque concedere debent adversarii, qui docent Ecclesiam instituisse hoc impedimentum propter injustitiam, quæ per dolum fit personæ liberæ, et propter necessaria detrimenta, quæ fini matrimonii in alenda et educanda prole eveniunt.

Prin[…] institu[…] matri[…] nii

Elidit præsu[…] ptio[…] in con[…] riun[…]

Hinc etiam patet tertium, nempe consensum personæ liberæ secundum rectam rationem summovere hæc impedimenta et detrimenta, quia neque præsumptione Juris aut facti potest consensus ejus illa includere, quia præsumptione Juris et facti censetur exceptus dolus, et injuria notabilis redundans in finem ipsius contractus. Finis autem contractus est educatio debita prolis, et remedium infirmitatis, ut *supra distinct.* 26. præmisimus cum communi; ergo consensus liberæ personæ ex dolo non censetur ad contrarium horum se extendere. secundum rectam rationem, ex præsumptione facti aut Juris, consequenter deest consensus liber requisitus.

Præterea secundo, conditio implicita in

12. ...unda ...batio. ...nditio ...plicita ...uid ...ratur.

consensu tantum operatur, quantum conditio eadem, si esset expressa, modo includatur ex natura ipsius tanquam intrinseca, ut respicit materiam contractus; sed si exprimeretur hæc in consensu *si es liber,* annullaret contractum, ergo etiam ut includitur ex natura consensus etiam annullat contractum. Major probatur, quia consensus liberi ex dolo causatus includit illam conditionem hic et nunc, et ex natura sua respicit personam cum tali limitatione, quia ex natura commutationis eodem modo respicit acceptum, quo respicit datum secundum æqualitatem; ut autem est datio, est libera sui corporis translatio, et non reservata; est etiam translatio onerosa, ita ut recipiat similiter tantum, quantum dat; ergo non refertur ad personam servi, nisi ea libertate qua propriam respicit, ut sicut dominium sui liberum transfert, ita dominium liberum alterius exspectet, neque aliter dominium sui liberum tradit nisi alterius respiciat.

...nsensus ...volvit ...nditionem ...rariam ...vituti.

13. ...firmatio. Confirmatur, quia liber nequit transferre dominium sui aliter quam libere, si contrahat cum libera, nisi intendat ingressum Religionis, quod solvit matrimonium sequente professione in favorem fidei, si sunt infideles, quando alter convertitur ad fidem, nec cohabitare potest. Cæterum contractus etiam in his casibus requirit liberam translationem, sine qua esset nullus, licet obligatio et vinculum inde sequens solvatur ex institutione Dei speciali. In priori enim casu, licet non teneatur talis consummare matrimonium, tamen tenetur translationem facere absolutam et liberam suiipsius, quia tenetur eam facere ut potest, et ex vi contractus exigitur, et in casu quo non ingrederetur Religionem, aut in ea non emitteret professionem, perinde teneretur conjungi, ac si non intenderet Religionem, quando contraxit, quia conditione reservata et intenta, non adimpleta, redit contractus ad suam naturam, et obligatio remota fit proxima; quod non esset verum, nisi contractus ex natura sua, ut fit, et fieri debet inter liberos, includeret liberam translationem ex natura consensus. Sed consensus liberi in personam servi, quam putavit liberam, et ex dolo causatus, seu errore, non debet aliter interpretari quam per modum consensus liberi, et inter liberos quantum ad naturam ipsius consensus, ut fit, et respicit intrinsece suum objectum, aut materiam circa quam; ergo nullam inducit obligationem, quando materia in re ipsa est impedita per servitutem repugnantem translationi liberæ, quæ solum fieri potest per talem consensum, et regulariter fit.

...tractus ...i debet libera ...slatio ...ui.

Tertio, non invenitur aliqua lex per modum statuti inducens hoc impedimentum, sed quidquid in hoc edidit Ecclesia, per modum declarationis decrevit; ergo potius recurrendum est ad legem divinam et naturalem, quam ad Ecclesiasticam non scriptam. Patet antecedens ex legibus quæ huc spectant, et probatur consequentia, quia 29. *quæst.* 2. *cap. Omnibus nobis,* etc. valor matrimonii inter liberum et servum decernitur ex lege divina, quia omnibus unus pater est, et una lex in ordine ad Deum; et intendit Canon matrimonium scienter contractum, nota conditione ante contractum, ut ibi glossa, et patet ex *cap.* 5. *Si fœmina,* etc. *Si fœmina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset, habeat eum, quia omnes unum patrem habemus in cœlis, una lex erit viro et fœmina,* etc. Ex quo sic argumentatur : quando regula generalis includit exceptionem, debet respective ad eamdem legem et causam suæ veritatis referri tam exceptio quam regula, nisi aliud apponatur; sed lex de conjugio servorum scienter inito, per quam tenet, est 14. Tertia ratio.

Ex Canonibus qui declarativi sunt.

Exceptio a regula eamdem legem, et causam respicit.

divina, ut patet in præmissis declarationibus; ergo etiam exceptio, quam continet, veritatem suam habet ex eadem lege divina; ergo contractus cum errore conditionis initus, qui excipitur a regula generali divinæ legis, debet excipi per ipsam divinam legem; ergo omnes textus præfati tituli, qui supponunt per legem divinam valere connubia inter liberum et ancillam, et addunt limitationem illam, scienter contracta, vel per modum exceptionis, sive per modum limitationis materiæ, quam respicit ipsa lex, a sensu contrario; consequenter, si non scienter sunt contracta inter liberum et servum, non sunt rata lege divina; ergo nulla.

Lege divina excipi errorem conditionis.

Confirmatio ex defectu libertatis.

Et confirmari potest per rationem alias factam de consensu coacto annullante matrimonium ex defectu libertatis. Sed hic similiter est defectus libertatis sicut et scientiæ requisitæ ad libertatem; ergo lex divina, quæ annullat matrimonia non libera, eumdem habet effectum, sive tollatur libertas per coactionem, sive tollatur per ignorantiam, cum eadem causa subsit, et idem semper operetur; non minus enim requiritur ad libertatem consensus, ut absit coactio, quam ut adsit scientia requisita.

15. Objectio prima.

Ex his facilis est solutio ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ in eo versantur, quod conjugium cum serva valeat cognita ejus conditione; ergo etiam lege divina aut naturali non est irritum matrimonium ex errore conditionis. Patet consequentia, quia servitus ex natura sua non adversatur matrimonio, aut ex divina lege.

Solvitur. Nullitas ex defectu consensus.

Respondetur negando consequentiam, ad cujus probationem patet ex dictis nullitatem hujus contractus non provenire per se ex conditione servitutis, sed ex defectu consensus liberi, qui per se requiritur ad matrimonium.

Secunda objectio.

Objicies secundo: Servitus non impedit liberum usum matrimonii, sed certis temporibus, quando dominus licite occupat servum; ergo non adversatur naturæ matrimonii.

Responsio.

Responderi potest, quod scienti et volenti non fit injuria, quia quilibet potest juri suo renuntiare cognita conditione servitutis, si tum contrahit, non ita vero quando ignoratur servitus.

Respondetur secundo, hanc responsionem, etsi bonam, remotam esse. Dicendum ergo quod ideo matrimonium est nullum, quia consensus liber et per se requisitus deficit.

16. Replica.

Dices consensum hunc non esse erroneum circa substantiam matrimonii, quæ respicit personam, sed circa qualitatem, et sic esse involuntarium secundum quid.

Solvitur.

Respondetur, esse errorem in substantia, quia in personam non fit consensus, nisi servata æqualitate, et ut libera censetur, et ut excluditur grave detrimentum repugnans fini ipsius matrimonii, ideo error est in substantia contractus ex forma et natura consensus, quia hæc est ratio. Si dicas Ecclesiam annullare matrimonium liberi cum serva ex errore conditionis, cur Ecclesia illud annullet, et non annullat matrimonium ex errore qualitatis factum, quia nempe in iis quæ per se sequuntur ad matrimonium fit maxima inæqualitas ex dolo in priori, non vero in qualitatis errore, quæ non cadit in contractum ex natura consensus, quæ respicit substantiam ipsius quoad finem contractus regularem, et sicut facit translationem liberam, ita etiam implicat necessario ut tantum exspectet, quantum dat, neque aliter consensus ejus præsens subsistit. Quando vero conditio est cognita, valide contrahitur, quia liber sicut habet dispositionem liberam sui quantum ad translationem corporis, ita potest

Cognita conditio non irritat matrimonium.

etiam consentiendo sibi ipsi præjudicare. Sicut aliter in contractu bonæ fidei, cui dolus dat causam, censetur, aliter vero quando nullus subest dolus, nam prior nullus est, posterior vero est validus, licet altera pars ex propria voluntate cedat jure suo, minus accipiens quam dat. Prior Jure naturali et divino est nullus; secundus vero non ita. Neque alia diversitas est inter utrumque, nisi quod consensus in contractu utroque est omnino diversus in substantia, ut subest consensui et intentioni.

…actus fidei …rore …tate …us.

Hinc ergo applicando similitudinem ex commutatione, quæ fit in aliis rebus, ad propositum casum, ideo notabilis error in qualitate rei in contractu bonæ fidei irritat contractmm; et si est stricti Juris, dat actionem læso, quia non sola substantia, aut quantitas seu mensura, et pondus facit ad finem intrinsecum contractus, qui est usus, et commodum ex re, sed etiam qualitas ad eumdem finem potissimum facit, ac proinde error notabilis in qualitate derogat valori et æstimationi ejus, et minus utilem ad usum, et commodum exspectatum, et intentum facit; et talis error facit contractum nullum, quia nemo sibi præjudicare præsumitur Jure aut facto cum notabili injuria, et dolo alterius, et contra finem intentum contractus, nisi rem esse vitiatam cognoscat et consentiat in ipsum sic affectam, quia tunc valet contractus.

…atio …inæ …ssæ.

Sic ergo in proposito, finis contractus matrimonialis est individua societas, seu vinculum insolubile, bonum prolis, remedium infirmitatis; et his notabiliter derogat conditio servitutis, ideoque sive a Deo, sive per statutum Ecclesiæ irritatur contractus, qni fit cum ignorantia ejus, quia, inquam, notabiliter derogat fini contractus cum gravi detrimento. Sicut ergo contractus bonæ fidei in aliis rebus, qui ex dolo fit, et supposito errore in qualitate rei tantum, fuit nullus, quia error est in substantia, ideoque in substantia, quia in qualitate, quam spectat finis contractus, qui est usus rei, ita in proposito error conditionis se habet ad finem matrimonii; ergo consentiens bona fide in servum, quem putat liberum, non consentit præsumptione Juris aut facti in servum, errorque ille est in ipsa substantia contractus, ut ad suum finem est. Alius autem error in conditione non faciente ad finem præscriptum matrimonii non annullat contractum, ut error in qualitate, ut dicitur, quia hæc extrinsecus se habet ad contractum, ut ad suum finem per se reducitur.

Error in qualitate non irritat matrimonium.

Unde sequitur intentum, quamvis autem servitus est accidens personæ, ut persona distinguitur a suo statu, tamen ut comparatur ad contractum matrimonialem, et finem intentum ejus qua perficitur per consentientem bona fide in personam, quam putat liberam, non est accidens aut circumstantia, sed conditio per se intenta hic et nunc per talem consensum. Instantia autem adversariorum de valore matrimonii supposita scientia conditionis jam contracti, non est ad propositum, quia variatur casus et consensus, sicut *supra* diximus de contractu bonæ fidei, ut fit supposita scientia, aut dolo per varios consensus, quorum unus includit per se qualitatem rei, alius excludit. Reliqua de conjugio servorum, *infra distinct.* 36.

18. Error conditionis, quomodo ad substantiam reducitur.

Instantia rejicitur.

Ex dictis sequitur, quod si ignorantia crassa conditionis fuerit causa consensus, etiam eam irritare matrimonium Jure divino, seu tenendo sententiam, quam alii tenent, jure Ecclesiastico, ex defectu consensus; nam ignorantia crassa eumdem effectum, quoad nullitatem consensus inducit, quem metus ex causa levi, in affectu tamen gravis, quia per se requiritur

Error ex ignorantia crassa irritat.

consensus liber, ex quacumque causa deficiat, sine eo nihil fit. Hanc tenet Sanchez contra Sotum et alios *lib.* 7. *disput.* 19. *quæst.* 2.

(e) *Et ex hoc sequitur aliud corollarium,* etc. Docet errorem in meliori conditione non annullare matrimonium, neque servitutem cognitam illud annullare. Error in meliori conditione est, quando quis velit contrahere cum alia, quam putat esse servam, et est libera, quæ conditio est melior. Idem docet *infra dist.* 36. *q.* 1. *art.* 2. § *Dico ergo quantum ad istum articulum,* etc. versu, *Sed si ancilla credit,* etc. ubi dicit errorem in meliori, et etiam æquali conditione non annullare matrimonium, quia in utroque casu conditio contrahentts non fit deterior, sed melior in primo, æqualis in altero casu. Est commumis sententia Canonistarum et Theologorum, quos magno numero refert Sanchez *loco citato, q.* 3. eamque recte probat ratio præmissa, quia neque ex vi contractus, aut consensus sequitur aliqua inæqualitas, aut gravamen contra finem matrimonii, diversum ab eo cui non sit ipse obnoxius ex propria conditione, verbi gratia, si est servus ducens ancillam, quam putavit esse liberam, nulla inæqualitas est in contractu, quæ sequitur ex errore, aut ad quam subsisteret rationabiliter consensus voluntatis repugnantis, Juris aut facti præsumptione, nisi hæc conditio redundet in personam, ut cum ipsi solum est persona per libertatem nota, verbi gratia, si quis vellet alterutram ex filiabus, quarum una est libera, altera serva, offerre servo sub electione, et ille eligeret liberam, quam alias non novit; si supponatur serva, est error personæ, quia consensus contrahentis dirigitur in liberam, quam solum novit ex libertate; vel si contrahat per procuratorem cum mandato speciali, ut suo nomine contraheret cum libera, quamvis alias non annullet matrimonium ex communi sententia, nisi consensus exprimat ipsam qualitatem per modum conditionis per se intentæ et honestæ. Casus est, si aliquis primogenitam spopondit, et alter consentit eam accipere, quam aliter non novit, nisi ut erat primogenita, tunc si supponatur secundo genita, matrimonium est nullum ex errore personæ, quia consensus viri determinate fertur in primogenitam, quam aliter non novit nisi per hanc qualitatem; neque refert si mortua priori secundo genita fiat primogenita, quia prima cognitio et consensus ex ea sequens fertur in determinatam illam personam, quæ fuit primogenita.

Sententia communis.

Probatio.

Consensus non subsistit ad conditionem.

Error conditionis aliquando redundat in

perso[...] et irri[...]

(f) *Tertia conditio generalis omni contractui est,* etc. Hæc conclusio patet ex dictis *dist.* 26. *conclus.* 2. in matrimonio enim requiritur consensus verus, sine quo nihil fit. Neque hunc consensum potest supplere Ecclesia, licet illum præsumat, donec contrarium probetur, et ad cohabitationem cogat; in aliis autem contractibus, quæ sunt secundum legem humanam et ejus institutionem, aliquando lex ipsa supplet defectum consensus in pœnam doli, et tunc valet contractus virtute legis, ut quando contractus est stricti Juris, neque adest impedimentum præter defectum consensus ex dolo, in contractibus tamen bonæ fidei requiritur consensus, et ejus defectus non suppletur. De his intellegit Doctor ex defectu consensus fieri contractum nullum, non in aliis, quando lex ipsa supplet defectum consensus qui deberet inesse, et præsumitur inesse.

20. Tert[...] conclu[...] ex de[...] consen[...] irrita[...] matri[...] niu[...]

Lex sup[...] consens[...] et qua[...]

SCHOLIUM.

Conjugem credentem alteri conjugi, asserenti quod non consensit in matrimonium, non posse ei reddere dubitum, nec ire ad alias nuptias; deponat ergo scrupulum, si

vult vitare perplexitatem, sibique suadeat quod mentitur alter. Non loquitur Doctor in casu quo conjux tantum dubitaret de valore matrimonii, ut ei imponunt quidam; hoc enim casu videtur probabilius quod conjux dubitans speculative, non practice facta diligentia, potest reddere et petere debitum. De redditione habetur c. *Dominus*, de secund. nupt. De utroque tenent Sotus 4. de justit. q. 5. art. ult. fin. et dist. 27. q. 1. Henriq. lib. 12. c. 6. num. 5. 7. Emanuel 1. tom. Summ. c. 243. Sanchium citans multos 2. de Matrim. disput. 41. num. 46.

1. Sed (g) hîc sunt dubia : Primum, esto quod aliquis ad exequendum libidinem dicat verba, animo tamen non intendens contrahere, alia persona simplici animo contrahens numquid obligatur ? Videtur quod sic, quia ex parte sua sunt, tam consensus quam verba, et ita tota causa obligationis.

2. Præterea, esto quod dolose contrahens exprimat alteri dolum suum, ista persona simplici animo contrahens non potest recedere a contractu, quia exponeret se periculo fornicationis. Nec potest stare, quia non potest reddere debitum certitudinaliter ex parte sua, et probabiliter ex parte alterius, de quo præsumendum est melius, quia tunc exponeret se periculo fornicationis; ergo videtur in tali casu persona ista simplex esse perplexa.

d. t. 1. Ad primum dico quod contractus matrimonii non claudicat, et ideo si secunda persona non dat, nihil fit, ut dictum est *in* 1. *quæst. conclus.* 2. do ut des, vel, do si des; et ideo si illa non dat, ista nihil facit, licet ex parte sua non sit impedimentum facti, nisi ex consequenti.

Sed de secundo est major altercatio, quibusdam dicentibus, quod ista persona non potest reddere debitum, stante conscientia de dolo alterius; nec recedere, quia exponit se periculo fornicationis, ut dictum est. Dico tamen breviter, quod nullus est perplexus in lege divina, etiam quocumque actu proprio posito, dum tamen non maneat aliquod peccatum mortale, per quod fiat perplexus; ista simplici animo contrahens cum doloso, nec tunc, nec multo magis post, habet aliquem actum, per quem sit perplexa; ergo simpliciter patet sibi via salutis. Quid faciendum, quando alter conjux dicit se non consensisse.

Dico (h) ergo quod via tutior est non facere sibi conscientiam, quod alter dolose consenserit, imo quod tunc veraciter consensit, sed modo mentitur, et in hoc casu faciat, sicut vero conjugi. Si autem non potest tollere conscientiam, quam habet in verbo privativo alterius conjugis, stante illa conscientia, peccat mortaliter reddendo debitum, quia fornicatur; non reddendo autem et multo magis recedendo, exponit se periculo peccati mortalis, quia forte iste mentitur. Et probabilius est, quod nunc mentiatur, quam quod mentitus fuerit in principali contractu, et tunc ista, vel negat sibi, quod suum est, vel si recedit, mœchatur secundum Evangelium; in magnam ergo brigam ponitur contrahens cum dolose contrahente. 5. Matth. 19.

COMMENTARIUS.

(g) *Sed hic sunt dubia*, etc. Primum dubium est, an bona fide contrahens 21. Duo dubia.

obligetur ficto. Secundum dubium est, quid agere tenetur, quando fictus manifestat dolum?

Responsio ad primum. Ad primum, respondet matrimonium esse nullum ex utraque parte, licet persona quæ consensum verum exhibet, non ponat ex parte sua impedimentum facti, quia præstat consensum ut debet, et exigitur ad contractum, quia tamen alterius consensus deficit, non valet matrimonium.

Deficiente consensu nihil fit.

Responsio ad secundum. Ad secundum, supponit regulam generalem, nempe in legem Dei neminem esse perplexum, supposito quocumque actu suo, dummodo non maneat aliquod peccatum mortale, per quod fiat perplexus.

Regula. Hæc regula est verissima, quia sicut lex divina est medium ad salutem dirigens, ita non inducit necessitatem peccandi, aut periculum; perplexitas ergo oritur ex alia causa extrinseca, nempe ex errore intellectus, qui non deponitur, vel ex pravo affectu voluntatis, qui non excluditur per debitam correctionem ejus. Hinc colligit conjugi, quæ bona fide contrahit, patere viam salutis, et respondet ad dubium.

Unde oritur perplexitas.

22\. Conclusio. Servanda bona fides. (h) *Dico ergo quod via tutior,* etc. Respondet quod tutior via sit conservare bonam fidem, non credendo; inter duo enim mala minus malum est præsumendum, minus autem peccatum est mendacium, quod nunc præsumitur inito matrimonio, quam mendacium quod commisit ficte contrahens, quia hoc est perniciosum contra naturam contractus, illud vero non ita. Neque fidem tenetur dare conjux in præjudicium sui juris; ergo cohabitet bona fide tanquam conjugi.

Secunda conclusio. Quod si conscientiam nequeat deponere, credendo verbo alterius, peccat si reddat debitum, et magis peccat si recedit, quia alter forte mentitur, et se exponit periculo fornicationis, et aufert alteri quod suum est, si matrimonium subsistat. Hic aliqui distinguunt dubium speculativum et practicum; aliqui dicunt cum dubio speculativo non posse conjugem reddere debitum, aut recedere. Pro hac citat Sanchez *lib.* 2. *disput.* 41. *q.* 4. nostrum Doctorem, Altisiodorensem, Medinam et alios; alii dicunt posse reddere, et petere debitum in tali dubio; alii docent teneri reddere debitum, et non petere; alii mitigant hanc sententiam, ut vera sit antequam adhibeat diligentiam requisitam inquirendi veritatem, ea vero adhibita, posse reddere et petere debitum.

Dub[ium] spec[ulati]v[um] [et] practi[cum].

Va[riæ] sente[ntiæ].

2[3]. Alle[gatio] fal[sa]. Respondetur in primis non recte allegari Doctorem pro prima sententia, ut bene advertit Scholiastes, quia Doctor non loquitur de dubio, sed de conscientia. *Si autem,* inquit, *non potest tollere conscientiam, quam habet in verbo privativo alterius conjugis, stante illa conscientia peccat mortaliter,* etc. Conscientia autem per ipsum *in* 2. *dist.* 37. *quæst.* 2. § *Ad quæstiones istas,* etc. est habitus seu actus conclusionis practicæ, ac proinde dicit determinatum consensum practicum, contra quem non licet agere. Si ergo illa, quæ est bonæ fidei, adhibet fidem allegationi ficti, jam habet conscientiam talem, qua non deposita, non licet operari, nec reddere debitum, nec petere, neque etiam recedere, quia conscientia illa non est adeo fundata ex motivo suo, licet ex credulitate formantis ipsam, et aliis motivis inducatur, quia motivum est veracitas dicentis, qui fatetur se mendacem in priori contractu, ac proinde indignum fide; neque tollitur obligatio simpliciter, quæ est ex priori contractu ex natura motivi, quod perinde inclinat ad assensus contrarios, quod vero formans conscientiam adhæreat allegationi frustrati consensus prioris, est ex propria levitate, non ex natura motivi; nec proinde evacuatur obligatio cohabitationis, licet perplexa mane-

Cons[cien]ti[a].

atio itati- s.

at persona credens aut suspensa; manens etiam suspensa nequit operari, quia ad copulam supponitur, ut sit legitima, regula determinata ut fiat debito modo per usum proprii juris, et animo maritali, ac proinde assensus determinatus circa valorem matrimonii; licet ex allegatione secunda negati consensus maneat aliqua formido, de nullitate. Hæc autem formido, sicut non transit in consensum determinatum, ita non inducit obligationem operandi secundum illam, neque est actus aliquis medius in intellectu inter assensum et dissensum; sed privatio certitudinis in assensu, quam prius habuit, stante bona fide, antequam allegavit alter fictionem consensus.

sit do, m ur des.

sitio ntis.

Advertendum ergo est ad discussionem casus præsentis, in intellectu non posse stare actum medium hîc et nunc inter assensum et dissensum hujus veritatis, qui actus spectet ad judicium practicum, seu regulam operandi; neque assensum et dissensum simul circa idem, quia utrumque horum repugnat. Quod si motiva sint paris efficaciæ, loquendo de contrariis, potest esse suspensio et inquisitio veritatis non tamen assensus determinatus conclusionis, nisi ex dispositione personæ, ut in præsenti casu, si est timida, et facilis inclinationis ad credendum potius malum, aut accedat imperium voluntatis, aut applicentur perfectius alia principia remota ad unam partem magis quam ad aliam, ex quibus determinatur intellectus ad assensum, licet apprehensio contrarii motivi dubitabilis faciat ne assensus ille sit omnino certus; est tamen determinatus, sicut actus fidei humanæ aut opinionis, et regula quam sequi debet voluntas operando determinate.

ctus t nsus aut iens, t iens.

In proposito ergo casu si nullum aliud subsit motivum dubitandi de nullitate consensus mere interni præter allegationem dicentis, neque ex factis, dictis aut aliis indiciis aut modis sit cognoscibile, distinctio dubii speculativi, et practici non habet locum, quæ nulla sunt principia remota, ex quibus speculative oriri posset dubitatio hîc et nunc. Sed hæ duæ regulæ immediate applicantur, quæ sunt practicæ ut *reddendum esse debitum matrimoniale, non esse mœchandum,* etc. inter quas non est locus suspensioni, quin alterutrum debeat sequi ex obligatione præcepti negativi et affirmativi concurrentium, ex parte materiæ fides allegantis vacillat, et perinde ad assensus contrarios inclinat proxime. Quod si ergo perplexus unum sequatur, aut alterum horum, secundum illud debet operari juxta conscientiam quam format, quia non suppetit aliquod aliud medium inquirendæ veritatis; et hic est casus, quem decidit Doctor. Quod si sint alia motiva aut indicia, ut impedimenti affinitatis, aut si alter signa deceptionis alias ostendit, aut aliis se ficte contracturum manifestavit, tunc neque reddere debitum debet, neque petere etiam, donec examinetur veritas. Quod si ea examinata format conscientiam de nullitate matrimonii, perinde dicendum est, quidquid sit de veritate rei; si autem fidem non præstat allegationi, sed inhæret primo contractui per assensum determinatum, est secura, si oppositum aliunde non probatur sufficienter, quia innititur possessioni et præsumptioni magis fundatæ, quæ est in favorem matrimonii, et sicut Ecclesia prudenter præsumit de valore matrimonii, et de consensu requisito in eo casu, ita etiam persona, quæ bona fide contraxit, prudenter præsumit et adhæret contractui, cum nihil urgentius præter dictum ficti opponatur, qui fide caret in præjudicium conjugis, et contractus in facie Ecclesiæ inniti, neque oppositum probet sufficienter.

Non recte discerni in proposito dubium speculativum, et practicum.

Regulæ proximæ operandi in casu proposito fictione allegata.

Adminicula allegationis.

SCHOLIUM.

Ficte contrahentem teneri vere contrahere. Ita Sotus hîc quæst. 1. vers. *Respondeo stante.* Navar. cap. 22. num. 76. Medin. Summ. cap. 16. § 13. Henriq. lib. 11. cap. 11. Bannes 2. 2. q. 77. art. 3. dub. 1. Major. 4. dist. 27. quæst. 1. videtur D. Thom. ibi. art. 2. quæstiunc. 4. ad 1. Ratio est, quia vix aliter satisfieri potest parti deceptæ, quia non potest aliud matrimonium inire, et si sunt æquales, etiamsi posset, graviter maneret læsa in fama. Si tamen posset his damnis aliter sufficienter occurri sine eo quod deceptor contrahat, non video quare non sufficeret; quod tenet Petr. Ledesm. de matrim. quæst. 45. artic. 4. dub. 1. § *in hac difficultate.* Secundo, ait defloratorem virginis teneri ei ad dotem juxta consuetudinem patriæ. Puto loqui de deflorante per raptum, vel violenter, quia deflorans volentem ad id non tenetur, quia hæc defloratio non differt a simplici fornicatione, ut tenet Sotus 4. distinct. 28. quæst. 2. art. 4. col. 13. Suarez tom. 4. disput. 22. sect. 4. num. 6. Quod nec etiam eo casu restitutio debeatur parentibus, tenent Sotus 4. de justit. quæst. 7. artic. 1. ad 2. Navar. lib. 2. de restit. part. 4. cap. 3. Bannes 2. 2. quæst. 64. artic. 2. dub. 7. Salon. ibi controv. 5. Sanchius lib. 7. de Matrimonio, disput. 14. num. 11.

6. Contrahens ficte an tenetur vere contrahere?

Sed (i) numquid iste dolosus erit immunis? Respondeo, stante illo dolo, in foro conscientiæ dicendum est sibi quod nullo modo reddat, nec petat, quia fornicaretur; et cum hoc dicendum est sibi, quod de necessitate salutis tenetur satisfacere personæ læsæ, ut sibi reddat de suo, quantum sibi abstulit; erat autem istius de jure corpus dolosi, quia commutavit corpus suum pro corpore illius, sicut qui veraciter contrahit cum alia, quod est servandum; et ideo tenetur iste dolosus commutare dolum in verum contractum. Sed esto (k) quod tempore intermedio contrahat cum alia veraciter, respondeo, servandum illud est cum satisfactione exteriori possibili, puta cum procuratione matrimonii convenientis, sicut dicitur *Exod.* 22. et de impossibilitate reddendi huic quod sibi debetur, est pœnitendum.

De deflorata virgine

Quid (l) de dormiente cum virgine? Tenetur sibi ad certam restitutionem, secundum morem dotis, quam solent accipere virgines in patria illa.

Si (m) arguatur contra solutionem istam de errore, qui consistit in hoc quod commutatio non est, nisi secundum apprehensionem valoris commutati ad illud pro quo commutatur. Contra hoc, aliquis potest aliquid dare, vel commutare expectans magnum sibi dari, cui tamen nihil reddetur, nec tamen propter hoc datio prima est nulla. Respondeo, quædam est datio non liberalis, expectans redditionem futuram; quædam est exigens dationem præsentem concomitantem, quæ proprie commutatio est. Prima bene tenet, etiamsi postea non sequatur redditio expectata, quia in præsenti fit translatio solum sub spe redditionis futuræ. Secunda nunquam est, nisi sit statim redditio concomitans, quia contractus commutativus est conditionalis, et si non expressa conditione, tamen universaliter ex natura contractus subintellecta, et contractus conditionatus non est, non stante conditione.

7. Ad arg.

Ad (n) primum argumentum, sive Jacob possit excusari a pec-

cato, si cognovit Liam prima nocte, sive non, non est magna vis, quia non fuit confirmatus; sed postquam deprehendit illam esse Liam, consensit novo consensu propter illa verba Laban : *Non est*
29. *consuetudinis in loco isto, ut minores prius tradantur ad nuptias;* et ex tunc fuit uxor ejus; alias bene concedo, quod potuisset repudiasse eam, sicut non suam.

2. Ad secundum subditur ibi, quod post egressum Jacob, et ingressum Esau, Isaac stupore vehementi, et ultra quam dici possit admirans expavit : *Et quis ergo?* etc. et tunc subjunxit : *Benedixi ei, eritque benedictus*; ubi ex textu datur intelligi, quod fuerit raptus in illa admiratione vehementi, et in ea vidit Jacob esse juste benedicendum : et ita, licet illam benedictionem primo ab homine, et humana cautela extortam dedisset, tamen postea in extasi, a Spiritu sancto approbatam pronuntiavit, tanquam firmam, subjungens, *eritque benedictus.*

3. Ad aliud dico, quod non est simile de Baptismo ignoranter collato, quia ibi non est contractus mutuus. Si tamen aliquis ad solutionem hujus quæstionis acciperet rationem ex ratione Sacramenti, quod non posset conferri ab errante, videtur probabile, quod errans in baptizando circa personam, non baptizaret, sicut nec in matrimonio. Sed ista ratio non est posita ad solutionem quæstionis, nec talis error, quod sit *A* vel *B*, dum tamen intendat conferre Sacramentum illi personæ, quæ præsens, est videtur impedire

(...ror ...æ in ...acra- ...tis ...tiat.)

collationem aliorum Sacramentorum, sicut hîc impedit; non quod impediat Sacramentum primo, sed quia impedit contractum donationis faciendum illi cui non vult donare illud quod hîc datur.

Ad ultimum dico, quod malitia moralis non est aliquid per se requisitum, nec ejus oppositum ad istum contractum, et ideo non impedit ipsum; secus est de servitute, propter rationem dictam in solutione quæstionis. Ad 4.

COMMENTARIUS.

(i) *Sed numquid iste dolosus erit immunis,* etc. Resolutio hæc Doctoris plura continet. Primum, non debere dolosum petere aut reddere debitum; quod patet ex dictis. Secundum est, eum teneri necessitate salutis ad satisfaciendum personæ læsæ, et de hoc nullum est dubium. Tertium, docet hanc satisfactionem esse, ut vere contrahat matrimonium; et ratio est, quia de Jure ad hoc tenetur, et ex vi contractus. Hanc docet S. Thomas *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 2. *quæstiunc.* 4. *ad* 1. Major *eadem dist. quæst.* 1. Adrianus *in* 4. *quæst.* 2. *de matrimonio*, Sotus *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 3. Petrus de Soto et alii, quos citat Scholiastes. Quod regulariter verum est, quia illud matrimonium in facie Ecclesiæ tenebit, et mulier, quæ bona fide contraxit, tenetur semper continenter vivere, et patitur damnum in fama, quod aliter resarciri nequit, nisi per matrimonium verum contractum; his omnibus causam dedit fictus, ergo tenetur dare satisfactionem æqualem, quod nequit aliter quam per matrimonium. Accedit, si cognovit eam, alius titulus, ex quo obligatur in conscientia, neque debet absolvi donec actu contrahat.

(26. — Teneri fictum ad contrahendum verum matrimonium. — Ratio hujus.)

Aliqui negant non secuta copula. Non desunt tamen, qui negant fictum teneri ad contrahendum denuo, nisi sequatur copula, ut si virginem duxit, eam non defloravit. Hostiens. *cap. Ex parte.* etc. *de sponsalibus,* Anton. 3. *petit.* 1. c. 9. Ledesma *in* 2. *p.* 4. *quæst.* 47. *art.* 4.

Excusantia a matrimonio fictum. Excusant aliqui ab hac obligatione fictum, ut quando ipse dedit signa fictionis, quia fœmina in eo casu sibi imputare debet damnum, quod advertens incurrit. Item, si sit magna inæqualitas inter fictum et mulierem, aut conditionis aut sanguinis, quia in eo casu debuit etiam ipsa præsumere de fraude; deinde, si scandalum magnum, aut exitus infelix ex matrimonio vero sequatur. Item, si fœmina decipiat virum fingens se virginem, quæ corrupta, vel si fœmina cum alio mox decubuit, quia tunc obligatio prior extinguitur, nec iterum reviviscit. Item, si ipsa noluerit matrimonium inire cum ficto, extinguitur obligatio.

27. (k) *Sed esto quod tempore intermedio contrahat,* etc. Hæc conclusio est D. Thomæ, Soto, et communis, et regulariter intelligenda, quando scilicet damnum notabile intulit, quod aliter nequit resarciri.

28. (l) *Quid de dormiente cum virgine,* etc. Hæc etiam intelligenda est in causa seductionis, ut patet ex textu citato. Videantur auctores citati apud Scholiastem.

29. Datio liberalis. (m) *Si arguatur contra solutionem istam,* etc. Recte distinguit dationem liberalem cum expectatione retributionis de futuro, a datione quæ exigit commutationem de præsenti, qualis est matrimonialis. Intelligit dationem liberalem cum spe recipiendi de futuro, illam quæ fit non interveniente pacto, de satisfactione recipienda pro futuro, verbi gratia, si quis donet mere liberaliter, ut gratiam alterius ineat, a quo expectat beneficia majora, ut officium aliquod in Republica, aut hujusmodi. Si tamen datio illa non liberalis, sed onerosa, interveniente pacto aut contractu de satisfactione pro futuro, consurgit obligatio secundum justitiam, nisi alia contractus sit prohibitus lege. Dati[o] onero[sa].

Asserit præterea in ratione subjuncta contractum commutativum esse conditionalem, etsi non conditione explicita, sed ex natura contractus subintellecta, quia nempe translatio non fit nisi cum onere recipiendi rem, pro qua res translata commutatur; intelligit Doctor conditionem generalem, quæ includitur in omni contractu, et explicatur per hoc, *si volueris, aut consenseris.* Si autem conditio verbis exprimatur, dicitur conditio specialis, quia jam dat speciem contractui, et suspendit dispositionem factam, donec ipsa compleatur, eaque non completa nihil acquiritur juris, quia dispositio illi alligatur; requiritur tamen ut conditio expressa aliter apponitur, si sit generalis, quam includitur in ipso contractu ex lege, quia sic expressa non inducit ullum effectum, quem ipse consensus ex lege non inducat, neque suspendit consequenter contractum aliter quam ex vi legis suspensus est. Quom[odo] contra[ctus] commu[tati]vu[s] invol[vit] condi[tio]nem. Cond[itio] gener[alis]. Cond[itio] specia[lis]. Cond[itio] expre[ssa] quan[do] specia[lis].

Unde hæ conditiones adjectæ in matrimoniali consensu, ut *si non es impeditus aliquo impedimento dirimente, ut consanguinitatis,* etc. *aut si consenseris,* nihil efficiunt, nec suspendunt contractum, quin sit absolutus, quia ipsa lege tales conditiones includit contractus, ut iis non positis aut obstantibus, fiat suspensus et nullus. Si ergo contrahentes conantur serio contractum, expressio talium conditionum, ut ex natura contractus inhærent, non suspendunt contractum. Quia tamen adjectio conditionis sit expressio voluntatis, et talis sit contractus, nempe purus vel conditionatus, qualis est consensus; si adjectio illarum conditionum fiat ex alia 30

causa, contractus erit suspensus, donec purificetur; verbi gratia, ad evitandum sacrilegium adjicitur conditio, si non es consanguineus, pro majori reverentia Sacramenti; ad evitandam pœnam, quæ in contrahentes cum tali impedimento est a Jure, vel ab homine lata; ad tollendum scandalum ex præsumptione in contrarium in re dubia, quando certum non est ipsis, aut aliis præsentibus eos non esse in gradu prohibito consanguinitatis; vel ex alio fine et circumstantia, quæ ex qualitate personarum hîc et nunc concurrunt, expressio talis conditionis non est superflua, et alio modo adjicitur quam ex lege importatur, ita ut sit expressio consensus conditionati, et non puri, et maneat consensus suspensus, ut in casu jam expresso, donec constet ipsis de veritate rei. Hinc sequitur veritas illius extremi assumpti in textu Doctoris, nempe *contractus conditionatus non est, non stante conditione*, etc. universaliter esse verum, loquendo de conditione late sumpta, et quando conditio ex ipsa lege inhæret, vel de conditionato specialiter sumpto, qui proprie conditionatus est.

Ad majorem hujus intelligentiam non erit superfluum hîc adjicere breviter aliquid de conditionibus, quæ ad matrimonium ejusque consensum adjici possunt, et quid operentur. De quibus alii Doctores in hac materia tractant, D. Thomas *in* 4. *dist*. 29. D. Bonaventura *dist*. 28. et late moderni agentes de hoc contractu in specie. Thomas Scanchez *lib*. 5. *de matrimonio per totum*, et *Extra de conditionibus appositis*, plura huc spectantia traduntur, *cap*. 1. 3. 5. 8. *et* 7. in quibus plures casus matrimoniales deciduntur dependendentes a conditione apposita.

Conditionem etiam apponi tam ex parte consensus quam ex parte contractus non repugnat, quia sicut consensus est liber, ita etiam dari potest sub conditione, si alias non sit prohibita, et contractus tam matrimonialis quam alii admittunt conditiones. Consensus autem, ut inhæret conditioni, dicitur ex objecto conditionatus, ut distinguitur a consensu puro seu absoluto, cui non admiscetur conditio. Consensus conditionatus, et absolutus.

32. Varii modi adjiciendi contractui limitationes.

Adjiciuntur aliqua contractui variis modis: Primo, per modum temporis, ut do tibi equum in diem crastinum, ante autem tempus adjectum non transit in jus donatarii. Aliquando per modum oneris, do tibi equum, ut sis bonus. Aliquando per modum causæ, do tibi equum, quia es amicus. Aliquando per modum specificationis aut demonstrationis, ut do tibi equum, qui es fortis, etc. Aliquando per modum conditionis suspendentis consensum et contractum, donec conditio ponatur, ut si quis contrahat cum Francisca, si patri placuerit, aut si dos consignetur tanta, etc.

Divisio conditionis.

Aliæ sunt conditiones de futuro, aliæ de præterito, aliæ de præsenti, aliæ possibiles, aliæ impossibiles, impossibilitate rei aut Juris, ut sunt conditiones turpes, et reprobatæ Jure naturali, aut positivo; alia etiam est conditio necessaria eventura, alia contingenter.

33. Spectanda intentio adjicientis.

Dico primo in omni contractu spectandam esse intentionem contrahentium, ut fertur in objectum, seu materiam circa quam ipsius contractus, nam talis est dispositio, qualem inducit consensus disponentis de re sua, quæ in libera potestate est, ut eam sic vel sic transferat, hoc est, absolute, non adjecta conditione, aut alia limitatione, vel aliter, his adjectis.

Requiritur ut sit efficax.

Dico secundo requiri ad contractum, ut intentio hæc sit efficax ex natura sua, et operetur modo humano, id est, ut sit conatus per se requisitus ad commutationem, quantum est ex dispositione præ-

senti contrahentis, et non fictus aut irrisorius, quia requiritur ut iniens contractum conferat ex parte voluntatis eum actum, quia essentialiter requiritur ad dationem onerosam, aut liberalem rei; alias non potest abdicare dominium ejus, neque etiam acquirere per contractum dominium rei, in quod commutare intendit id quod est proprium, et sui juris. Oportet ergo ut iniens contractum applicet se per actum ex genere suo requisitum ad contractum, si illum intendit, qui actus ex natura sua est consensus in rei commutationem, hoc vel illo modo, et natura sua efficax universaliter loquendo, sive ille actus sit inhærens conditioni, sive non, ut absolutus; quod maxime notandum est circa conditiones ex natura rei impossibiles, ut postea videbimus, et quæ cognoscuntur impossibiles.

34. Debet respicere legem.

Dico tertio, sicut universaliter ad translationem rei requiruntur tria, nempe ut persona sit habilis ad transferendum, et persona in quam transfertur ad acquirendum dominium, et materia circa quam sit subjecta translationi; ita etiam in contractu hæc requiruntur, ac proinde non solum spectato Jure naturali, aut Gentium, sed lege positiva, capacitas ex parte personarum et materiæ inhæreat, ita ut legi positivæ disponenti de rerum usu et dominio non repugnet. Intentio ergo efficax, ut sit talis in gradu quo requiritur ad contractum legitimum, debet respicere legem non solum naturalem, sed etiam positivam, ut sit vera intentio et requisita ad contractum; verbi gratia, habens sacros Ordines in Ecclesia Latina, aut votum emittens solemne Religionis, quantumlibet consentiat in matrimonium, non potest dici habere intentionem efficacem ad illum contractum, ad quem est inhabilis; sicut universaliter in moralibus, nullus potest intendere finem efficaciter, quantumlibet in objectum feratur ardenter, quando nequit prosequi finem, aut ad hoc est inhabilis; ergo similiter nemo potest efficaciter intendere, contractum, supposita scientia requisita ad naturam talis contractus, nisi ad contractum intendat, juxta præscriptum legis inhærentis contractui quoad substantiam, quia nullus potest inire obligationem ex justitia per proprium actum efficaciter, nisi servatis iis quæ ad naturam hujus obligationis spectant.

Intentio respicit media.

His ergo suppositis de natura consensus requisiti ad contractum in genere, et spectata rei veritate, et non sola præsumptione, et ut confusio evitetur ex variis Doctorum in hac materia limitationibus et modis dicendi desumptis ex libertate, et modis operandi voluntatis, inquantum potest actum habere absolutum, aut dependentem a conditione adjecta, facilior erit resolutio in reliquis.

Dico quarto consensum ad contractum requisitum non posse admittere conditionem impossibilem utroque modo *supra* expresso, sive sit impossibilis ex natura rei, sive sit impossibilis ex lege irritante, modo præsupponatur in contrahente scientia de impossibilitate conditionis. Hæc conclusio patet primo ex dictis, quia consensus in contractum debet esse ex natura sua efficax et inducens obligationem justitiæ per translationem rei intentam hoc modo, et acquisitionem alterius, pro qua commutatur, et hoc per viam contractus; ergo nequit involvere aliquid ex natura sua repugnans intentioni efficaci et requisitæ ad illam translationem, et consequenter nequit suspendi ad illam conditionem, quæ ex natura aut lege repugnat translationi, supposita ejus cognitione, alioquin vel idem actus involveret contradictionem, aut assent simul in voluntate duo actus incompatibiles, utrum-

35. Consen[...] verus [...] stat c[...] condit[...] impossi[...] Limita[...] Probat[...]

lum. que horum perinde repugnat. Si ergo vult efficaciter contractum et translationem per ipsum fieri, nequit respicere id, quod est repugnans substantiæ contractûs, aut translationi intentæ, sicut qui vult dare mutuum, nequit velle efficaciter dare mutuum, retenta re sibi aut ejus proprietate quoad usum et dominium, quia hoc intrinsece repugnat substantiæ hujus contractus; ergo idem dicendum de omni contractu, in eo qui sincere et efficaciter intendit contractum, non posse eum involvere aliquid repugnans substantiæ ejus, quod scit repugnare, vel ex natura rei, vel Jure.

na o. itio ibilis at, etur on ta.

Hinc sequitur veritas illius axiomatis, seu communis regulæ : *Conditio quæ est de facto aut Jure impossibilis, vitiat dispositionem, aut habetur pro non adjecta,* etc. si enim tollit intentionem contrahendi, irritat contractum; si autem non tollit, habetur pro non adjecta. Utrumque verum est, si supponatur scientia conditionis, quantum est ex natura contractus legitimi, et consensus requisiti eum irritate, aute pro non adjecta haberi; habetur autem pro non adjecta, quando intentio fuit serio contrahendi, quia tum licet adjiciatur conditio, non comprehenditur sub intentione, neque illam respicit, sed impertinenter, aut joco adjicitur. Quod si cadat sub intentione, repugnat consensui, et trahit voluntatem ad dissensum, seu non consensum, spectata rei natura, et modo quo voluntas fertur in contractum per conditionem irritantem utroque modo, *lib. Non solum*, 31 *ff. De action. et obligat. Quia,* inquit, *omnium ea cogitatio est, ut nihil agi existiment apposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem,* etc. nempe cum qua non potest esse contractus aut translatio, vel ex natura rei, si taliter sit conditio impossibilis, vel certe inviolata lege, quæ contractum irritat, ut si professus Religionem, matrimonium, sciens impedimentum, contrahat.

in- em. da .

Conditio impossibilis existimata possibilis quid operetur?

Sequitur secundo si illa conditio sit ignota, qua impossibilis est, posse stare consensum seu intentionem requisitam ad contractum ex natura actus et intentionis, quæ suspenditur ad conditionem, qua existimatur possibilis, licet in re ipsa sit impossibilis quia ad concipiendam intentionem sufficit ut finis existimetur possibilis, respective ad conatum præsentem voluntatis et operantis; eodem modo ad suspendendum consensum sufficit ut conditio existimetur possibilis, et tunc nascetur obligatio hinc inde in opinione contrahentium, suspensa ad conditionem oppositam, quæ obligatio oritur ex conscientia erronea, deposito autem errore desinit.

Quandoque habetur pro non adjecta.

Dico quinto, conditionem impossibilem aliquando haberi pro non adjecta, vel ipso Jure, vel præsumptione in re dubia; ipso Jure habetur pro non adjecta in testamentis, quantum ad institutionem hæredis, fideicommissum, legatum, et donationem factam in causa mortis ut constat *l.* 1. 4. 6. 8. *et* 9. *de conditionibus institutionum, et* § *Impossibilis, Institut. de hæred. instituend.* Quod intelligendum est in utroque foro, quia sive fuerit consensus testantis dependens ab illa conditione, sive non, dispositio tenet ex lege supplente defectum consensus, quia res externæ subsunt dispositioni legis directe, quando illa dispositio habet justam causam, quia mortuo testatore, nemo est qui posset voluntatem ejus interpretari, et ne dispositio ab eo facta reddatur inutilis, ad evitandas lites, jus supplet defectum, vel in pœnam testatoris, vel etiam in favorem; in pœnam quidem, si conditio sit turpis; in favorem ut dispositio ejus sortiatur effectum.

Lex supplet consensum.

38. Quid si adjiciatur ex errore. Valet testamentum non obstante conditione.

Quod si constet adjectam esse conditionem ex errore, vel quia putabatur possibilis aut licita, aliqui dicunt non valere testamentum, sed reddi irritum. Sed oppositum videtur, quia lex non confirmat dispositionem ex interpretatione aut præsumptione, sed ex absoluta potestate, quam habet in bona testata, et supplens defectum testatoris, cujus voluntati succedit ordinatio legis in defectu, et sicut extenditur ad conditionem impossibilem ex scientia adjectam, ita etiam ad ipsam, si in re est impossibilis, videtur extendi; aliud dicendum esset, si solum præsumptioni lex inniteretur. Priorem tamen sententiam docet Gomezius *de legatis num.* 65. *ex l. servo manumisso* 58. *de conditione indebiti*, et plures alii; tunc dicendum est legem non extendi nisi ad casus, quos comprehendit, cum alioquin in cæteris irritat contractum, per talem conditionem adjectam, qua præsumit dissensum.

Sententia negans.

39. In matrimonio conditio impossibilis et turpis habetur pro non adjecta.

In contractu matrimonii conditio impossibilis, aut turpis habetur pro non adjecta, quia præsumitur in favorem matrimonii, *cap. fin de conditionibus appositis,* et contrahentes serio egisse in re tanti momenti, et sancta. Hæc ordinatio ideo innititur soli præsumptioni, quia nequit Ecclesia dare potestatem mutuam hujus contractus sine consensu contrahentium; requiritur autem ut constet vel joco illam conditionem adjectam, vel sciant contrahentes illam conditionem esse impossibilem, et ex ordinatione legis pro non adjecta reputari, et nihilominus contrahunt scientes a Jure eam haberi pro non adjecta, quia tum præsumitur eam joco, et impertinenter adjectam; vel etiam in dubio præsumuntur etiam valide per debitum consensum contraxisse, ne vivant in adulterio, aut certe irrisorie agant in re sancta et gravi. Cæterum in foro externo illa præsumptio valet in foro vero interno, si nullus fuit consensus, nihil fit.

40. Dubium De conditio[ne] illa cu[m] scienti[a] statuti.

Dubium est si contrahentes sciant statutum Pontificis, et velint nihilominus contrahere per consensum alligatum conditioni, an valeat matrimonium? Ratio difficultatis est, quia illud *cap. finale* innititur præsumptioni, quæ non variat factum, et falsa est quando veritas non subest, quæ præsumitur.

Si seri[o] agunt non obs[tat].

Respondetur valere matrimonium in re ipsa, si contrahentes habuerunt animum serio contrahendi, hoc est, ineundi contractum; nam Ecclesiæ statutum in eo capitulo tantum efficit, ut contrahentes non possint alligare consensum tali conditioni, quam voluit pro non adjecta haberi, sicut potest instituere alias solemnitates hujus contractus, sine quibus contractus non esset legitimus; ita etiam instituere, ut conditiones aliquæ habeantur pro non adjectis, et impossibilitare personas ad eas trahendas in contractum. Itaque intentio sincera ineundi contractum, refertur ad substantiam ejus, et non ad conditionem eo casu appositam, quam de Jure non potuerunt intendere, aut substantialem facere contra statuti dispositionem. Potest autem intentio concipi primario ineundi contractum legitimum, et apponi ex voluntate contrahentium secundario illa conditio, ut respicit primarium finem, intentio valet et consensus ex ea datus, et conditio illa sicut non specificat intentionem, ita etiam neque consensum, et habetur pro non adjecta. Quod si intentio primo respiciat ipsam conditionem, et accessorie tantum, aut secundario contractum, tunc deest animus serio contrahendi, et matrimonium est nullum, et si constat etiam de tali intentione Ecclesiæ, non præsumit de valore matrimonii. Tunc enim conditio non est apposita, sed primario intenta ex dissensu, et magis ipse

Intent[io] seria ad subs[tan]tiam contra[ctus] refertu[r] non ad cond[iti]onem.

Duple[x] modu[s] concipi[endi] intent[io]nem.

contractus est appositus conditioni, quæ primario, ut causa dissensus intenditur, vel certe ut signum non consensus veri in contractum, sed frustratorii.

1. ...ctio. Dices, in omni casu, quo intenditur conditio impossibilis, frustrari veram interpretationem contrahendi, ac proinde contractum esse nullum.

...itur. Respondetur distinguendo antecedens, quando finis per se intentus est vinculum, seu ipse contractus, negando antecedens, quia potest subsistere talis intentio in ordine ad materiam non impeditam ; et quia voluntas primario movetur ex fine, contractus de facto subsistit, quamdiu ratio finis non immutatur, neque affectus voluntatis circa finem. Quod si ulterius adjicitur... datur conditio impossibilis, habetur pro non adjecta, quia adjectio ejus non est principalis causa operandi ex parte voluntatis circa contractum, neque medium inducendi contractum, qui per se intenditur, et a cujus intentione non distrahitur voluntas ; illa ergo adjectio conditionis consequenter se habet ad intentionem absolutam contrahendi, quæ non vitiat factum ex intentione priori, et non est consequens ex natura rei, aut ipsius intentionis primariæ, sed mere ex libertate et impertinenter ac otiose, quia nullum inducit effectum.

(Margin: ...ur ...tur non ...cta.)

... ...plum. Exemplum esse potest in ministro Sacramenti, qui ex intentione faciendi, quod facit Ecclesia, valide ministrat Sacramentum, quamvis ipse adjiciat aliam intentionem particularem ex errore conceptam, quæ quidem est contra veritatem Sacramenti, tamen non repugnat priori intentioni, per quam primario movetur ad operandum. Et sicut potest stare scientia in universali, v. g. omnem mulam esse sterilem cum ignorantia particulari, an hæc mula sit sterilis in eodem intellectu, ita etiam in voluntate eadem potest esse intentio universalis ineundi contractum hîc et nunc, cum alia particulari et minus principali concomitante, quæ non derogat priori, quæ magis principalis est seu primaria, v. g. si hæreticus velit serio contrahere matrimonium, et ex errore quo vellet repugnare statuto Ecclesiæ in contemptum, adjiceret conditionem impossibilem, matrimonium in utroque foro teneret; tum quia talis conditionis adjectio non esset ex fine principali, quo vellet contractum absolute, et necessarium consensum, et adjicit conditionem ex fine extraneo, nempe contemptus, et non ipsius contractus ; tum quia ex statuto Ecclesiæ adjectio talis conditionis esset frustratoria, si alioquin intentio contractus seria reducitur in actum per consensum proportionatum.

Aliud exemplum.

Quod si vero intentio primaria contractus pendeat, aut inhæreat conditioni per se, tunc nihil fit, quia adjectio conditionis impossibilis principaliter intenditur ad frustrandum contractum ; et quamvis intelligatur per modum prosecutionis, ut tendit in conditionem, tamen ut reducitur in contractum per conditionem sic intentam, est dissensus seu non consensus in ipsum contractum. Et in eo casu non habet intentionem per se perficiendi contractus diversam, ab ea quæ adjicit conditionem impossibilem et frustratoriam contractus, ut non teneat.

Adjectio conditionis, quando irritat, et quomodo ?

Hos autem diversos modos intentionis, ut respicit tam contractum serio ineundum quam frustratorie, non solum possibiles esse, sed etiam in praxi contingere, patet, quia præsumptio Juris civilis fundatur in possibilitate rei, et prout in plurimum, vel secundum rectam rationem contingit præsumptio in favorem matrimonii, adjecta tali conditione, fundatur in eo quod animus serio contrahendi inesse possit, quamvis conditio adjiciatur, spectata scilicet intentione, quam debent con- 43.

Uterque modus adjectæ conditionis probatur.

trahentes habere, et quæ ut in plurimum inest. Præsumptio etiam Juris civilis quoad ultimas voluntates, fundatur in contractu favorabili, et ideo statuit secundum intentionem, quæ præsumitur et debet inesse. In aliis autem contractibus præsumit, ex conditione adjecta impossibili, non fuisse, consensum firmum in contractum, aut serium; ergo sicut utraque præsumptio recta ratione fundatur, ita etiam intentio, uno aut altero modo concipi potest. Unde si conditio impossibilis, quocumque modo adjecta, tollit intentionem absolutam et necessariam ad contractum, nulla ratione posset Ecclesia declarare has conditiones haberi ut non adjectas, quia nequit supplere consensum requisitum hoc modo, aut immutare naturam ejus in ordine ad matrimonium, quod non subest directe ejus voluntati. Talis enim est consensus in contractum, qualis præcessit intentio contrahentis; et talis est intentio, qualis est finis primario intentus, qui inclinat voluntatem ad contractum ineundum.

Præsumptio utriusque Juris aliter fundata.

Inconveniens.

44. Objectio ex natura contractus ut exprimitur.

Dices, intentio non facit ad contractum, si non exprimarur, v. g. si quis mutuatur animo usurario et intuitu lucri, nisi trahat in contractum seu pactum talem intentionem, non redditur per eam contractus usurarius; ad contractum enim requiritur consensus respective ad contrahentem, seu partem expressus, ut inducit obligationem ex contractu. Sed intentio seria contrahendi non exprimitur respective ad partem, nisi ut inhæret conditioni; ergo non inducit obligationem absolutam, sed talem quæ nata est induci per contractum conditionatum, spectata natura ipsius conditionis adjectæ. Minor probatur, quia contrahens sub hac forma: *Ego te accipio in meam, si cœlum digito tetigeris, aut si detrahas lunam*, non exprimit alium consensum respective ad alteram personam, quam consensum inhærentem conditioni; ergo neque alia obligatio sequitur, quam illa quæ nata est ex natura expressa consensus de præsenti sequi.

45. Solvitur Præsumptio juris et facti.

Respondetur negando subsumptum, quia consensus, ut inhæret præsumptioni Juris, intelligitur ille qui procedit ex intentione seria contrahendi, cum statutum Ecclesiæ impossibilitet ad talem conditionem, in præsenti contractu; ex natura autem facti præsumitur etiam iniens talem contractum, intendere obligationem connaturalem contractui, ac proinde debitam intentionem, sine qua nequit oriri. Ad probationem patet, quia forma illa ut exprimit consensum, ita etiam exprimit eumdem, ut supponitur inhærere debitæ intentioni, sive subsit, sive non. Deinde, non solum seria intentio exprimitur per verba, sed etiam per signa, ut si taliter contrahens se gerat ut sponsus, si acceptet dotem, si cohabitet, et in reliquis se gerat ut sponsum, et tanquam agnoscentem ex tali contractu in ea forma se obligatum sponsæ. Requiritur ergo ad expressionem intentionis frustratoriæ et malignæ, præter consensum in ea forma expressum, ut interveniant alia, quibus declaret se non serio agere; non ita vero requiritur talis declaratio, quando inest debita intentio. Exemplum quod proponitur de usurario, non perinde se habet, quia intentio ejus maligna non facit ad contractum qua maligna est, nec exprimitur, quæ neque Jure, neque facto ex vi contractus supponitur; ideo extranea est contractui, nullumque effectum respective ad contractum parit.

Exprimitur debita intentio per signa.

Responsio ad exemplum.

46. Declaratur cap. finali de conditionibus appositis.

Superest ex prædictis declarandum, quid contineat statutum Ecclesiæ *in cap. finali* de conditionibus appositis. Potior enim difficultas jam tacta est, quomodo possit inesse voluntati animus seu inten-

tio efficax contrahendi, et seria simul cum conditione adjecta de impossibili, quæ non vitiat contractum. Dixi autem hoc contingere vel per diversos actus modo explicato, vel per eumdem etiam actum, qui primaria intentione fertur in ipsum contractum; ex secundaria vero, et ex alio motivo extrinseco contractui in conditionem, quo casu conditio adjecta non redundat in contractum; neque consequenter illud vitiat, sed in ordine ad eum habetur pro non adjecta. Quantum autem ad prædictum statutum varias ejus interpretationes adducit Sanchez *lib.* 5. *disput.* 3. Durandus *in* 4. *dist.* 39. revocat in dubium quomodo Ecclesia potuerit præsumere pro matrimonio cui adjicitur talis conditio, cum potius fundamentum præsumptionis in oppositum inclinet. Et

riæ pretationes icti tuli. Jura in cæteris contractibus similibus præsumant nullitatem aut defectum consensus requisiti. Basilius *in tract de impedimentis, cap.* 17. § *Secundo colligo.* dicit spectato Jure naturali ita interpretandam esse, sed ex statuto Ecclesiæ *in dicto cap. finali, de condit. appositis*, etc. aliter dicendum esse de matrimonio. Alii cum Adriano *in* 4. *de matrimon. q.* 3. *dub.* 7. intelligendum esse de conditione impossibili, existimata tamen possibili.

ndere actum t lvere. Alii intelligunt de conditionibus resolutivis, et non suspendentibus contractum; suspenditur contractus, quando contractus non habet effectum; resolvitur autem in conditionem, quando a principio habuit effectum obligationis, sed ad eventum conditionis.

7. Alii, ut Sotus *dist.* 29. intelligunt præsumptionem illius statuti fundari, quando ex aliis signis præsumitur adfuisse consensum, alioquin conditionem impossibilem adjectam annullare contractum.

Alii, ut Lopez *in* 2. *part. instruct. de matrimon. cap.* 43. docent consensum præsumi in matrimonium ex appetentia naturæ, quæ in illud inclinat, et eo ipso quod intelligatur conditionis impossibilitatem non est voluntatem eam adjicientis, ut ab altero observetur aut acceptetur, cum voluntas non sit impossibilium, supple intentio, ex Philosopho.

Alii cum Covarr. *in* 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. docent statutum intelligi debere de conditionibus, non quæ sunt natura impossibiles, sed de impossibili respective ad contrahentem. Priori modo dicitur ex se absolute impossibilis; secundo licet possibilis sit, tamen respective ad contrahentem fit impossibilis, ut si contrahat cum paupere sub conditione, si montem aureum in dotem præstet. Hos modos optime explicat et impugnat Sanchez loco præfato. Declinant enim in extrema, ut vel locum declarationi Pontificis non concedant, vel ex alia parte doceant, hoc statutum supplere posse consensum, cum non sit, sed potius dissensus, quando a tali conditione pendet per se voluntas contrahentium; vel denique, ut Covarruvias, non recte distinguunt conditionem in impossibilem a natura, et impossibilem respective, cum hæc eumdem effectum habeat in contrahentibus, ut hîc et nunc intendunt finem, qui debet esse in potestate ipsorum.

Tandem ipse Sanchez quibusdam fundamentis præsuppositis docet in dubio præsumendum esse pro matrimonio, et in favorem ejus. Primum fundamentum est, quod conditio impossibilis existimata possibilis suspendat contractum, et illum annullat adveniente scientia de impossibilitate talis conditionis, quia consensus ab ea pendebat ex intentione contrahentium. Secundum fundamentum est, ut nota sit contrahentibus tam conditionem esse impossibilem, quam etiam statutum Ecclesiæ, quo habetur pro non adjecta. 48. Explicat Sanchez. Fundamenta interpretationis.

Tertium fundamentum est, in dubio præsumendum esse in favorem matrimonii, quia in dubio sententia pro matrimonio ferenda est, *cap. fin. de sent. et re judicata*, etc. quia sic tutius est contrahentibus. Ex quibus colligit cum fideles scientes conditionem esse impossibilem, et pro non adjecta haberi ab Ecclesia, et recipientes Sacramenta velint ea recipere prout convenit, et secundum intentionem Ecclesiæ, videantur velle inire contractum serio et pure, et sic Ecclesia præsumit, nisi aliter de intentione constet. In hoc ergo favor matrimonii statuitur in illo decreto, quod conditio talis habeatur pro non adjecta, neque vitiet contractum, qui alioquin naturæ conditionis impossibilis relictus esset nullus.

Favor matrimonii.

49. Resolutio hæc supplenda est.

Sed hæc resolutio, licet valeat ad præsumptionem, qua fundatur valor matrimonii in foro externo, tamen nihil aliud continet, quod a reliquis discrepet, quantum ad forum conscientiæ, in quo si defuit consensus requisitus, Ecclesia nequit supplere, neque intendit supplere, sicut Jus positivum humanum potest supplere consensum in contractu civili, et rejicere hujusmodi conditiones, tanquam impertinentes ex potestate directa, quam habet in testatorem, et res ejus, et sic contra voluntatem ejus favere testamento; nequit autem Ecclesia sic favere matrimonio contra voluntatem contrahentium, quin etiam neque in foro externo favere potest, si constet de nullitate consensus, licet in dubio præferatur matrimonium.

50. Resolutio ex dictis. Quoties est vera intentio contractus valet, non obstante conditione, etiam de Jure naturæ

Inhærendo ergo dictis, dico de Jure naturæ matrimonium esse purum, quoties fuit intentio serio contrahendi, et conditionem impossibilem adjectam non posse haberi pro adjecta, neque contractum initum cum tali intentione eam respicere, vel ei inhærere, quia id repugnat ex natura ipsius actus qui est efficax, ac perinde nequit inhærere alicui impossibili cum scientia impossibilitatis ejus; omnis intentio efficax reducitur in suum finem per media possibilia tantum. Quamvis ergo dissensus in contractum matrimonii possit inhærere conditioni impossibili, tamen consensus nequit inhærere, si est expressus et efficax, qualis requiritur ad translationem dominii. Neque perinde in ordine ad consensum judicandum est ex natura rei respective ad conditionem possibilem, et respective ad impossibilem, quia possibilis potest adjungi etiam consensui, cum non repugnet intentioni veræ contrahendi, et adimpleri possit; non ita impossibilis, quæ ex natura sua destruit intentionem serio agendi, quando non supponitur error, nempe quo judicaretur impossibilis, ut possibilis. In eo ergo stante in actu seria intentione contrahendi, et consensu ei conformi, conditio impossibilis habetur pro non adjecta in ordine ad substantiam contractus, et nihil operatur; perinde ergo inter fideles et infideles valet matrimonium si serio contrahant, non obstante tali conditione, quia ex natura contractus sic initi habetur pro non adjecta. Et si sunt fideles, notitia hujus statuti, licet in iis augeat præsumptionem in favorem matrimonii, qua præsumitur eos serio contraxisse, tamen ipse contractus non innititur tali scientiæ, sed veritati rei et intentionis, quæ excludit conditionem, et trahit secum effectum consensus absoluti, perinde ac si non adjiceretur conditio.

51. Declarati statuti.

Unde sequitur illud capitulum finale esse declaratorium partim, partim etiam habere rationem statuti. Est declaratorium quatenus docet conditionem adjectam contra substantiam matrimonii annullare contractum. Unde si dicatur :

nditio ignans tantiæ actus.

Contraho tecum si generationem prolis evitas, quia licet contractus sit favorabilis, nequit salvari cum conditione contra ejus substantiam et finem intrinsecum, qui est generatio et educatio prolis. Item, si dicitur : *Contraho tecum donec inveniam aliam pulchriorem aut ditiorem*, etc. quia vinculum est insolubile, et nequit fieri solubile. Item, si dicatur : *Contraho tecum, si pro quæstu adulterandam te præbeas*, etc. quia est hoc est contra fidem, quæ est bonum substantiale matrimonii.

In altera parte dicitur, quod conditiones turpes et impossibiles, quæ non sunt contra substantiam matrimonii, habeantur pro non adjectis in favorem matrimonii. Hîc supponitur cum talibus conditionibus expressis posse stare consensum contrahendi verum, quia per tales non vitiatur,

ditur sumtio civilis.

quia, ut dictum est, Pontifex nequit supplere talem consensum. Rejicitur autem præsumptio legis civilis in contrarium, inquantum annullat contractum, qui per conditionem impossibilem aut turpem celebratur, exceptis casibus, in quibus ordinatur, tales conditiones pro non adjectis haberi in favorem ultimæ voluntatis, ut statuitur, *C. de instit. et substit. ff. de condit. instit. et C. de his, quæ pœn. nomin. in test. ff. de legat.* 1. Turpia. *cap. finali, de pactis*, etc. *juxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de Jure, vel de facto nullam obligationem inducit*, etc. ubi glossa has leges citat.

52. In proposito contractu matrimonii statuitur pactum de turpi aut impossibili conditione haberi debere pro non adjecta in favorem matrimonii, quando non est contra substantiam ejus, non obstantibus aliis statutis, quæ talia pacta irritant ; et eodem modo voluit tales conditiones pro non adjectis haberi, sicut habentur pro non adjectis in causa ultimæ voluntatis Jure civili, et relinquendum esse matrimonium suæ naturæ, ut subjacet intentioni contrahentium, quæ si est in contractum, valet Jure naturæ ; si vero non inest intentio contrahendi seria, nihil fit, etiam Jure naturæ, ob defectum consensus. Rationes, quæ militant contra hanc resolutionem adducit Sanchez loco citato, et solvit ; facilius autem solvuntur dicendo Jure naturæ intentionem seriam contrahendi evacuare conditionem, ita ut nequeat haberi pro adjecta, quoad substantiam contractus cum tali intentione perfecti ; jus vero civile in pœnam contrahentium annullat contractum cum talibus conditionibus expressum, quantumlibet intentio seria contractus inerat, exceptis iis casibus, quos ipsum jus excipit. Pontifex etiam excipit matrimonium, quæ exceptio spectat ad matrimonium fidelium. Quoad infideles vero, qui non subsunt legibus positivis irritantibus contractum hoc modo, valide contrahunt, non obstante conditione, si adest consensus contrahendi ; si vero conditio adjiciatur in favorem dissensus, nihil fit.

Dico sexto conditionem impossibilem tam de futuro quam de præsenti et præterito perinde haberi pro non adjecta, si alias consensus salvetur modo *supra* expresso. Est contra Sylvestrum et alios, quos citat Sanchez *disput.* 4. qui hanc conclusionem tenet. Patet, quia Pontifex *in cap. finali, de conditionibus appositis*, etc. absolute loquitur, non limitando conditionem ad ullam differentiam temporis; ergo sic debet intelligi, non solum comprehendere conditionem de futuro, sed etiam de præsenti et præterito, quod negat prior sententia. 53.

53. Eadem est ratio conditionis impossibilis pro quacumque duratione adjectæ. Probatio.

Deinde, finis Pontificis, et favor matrimonii, et natura contractus, ut subest intentioni, perinde respiciunt quamcum-

que impossibilem, et perinde etiam conditio impossibilis de præterito et præsenti suspendit actum, si ab ea pendet, et significat dissensum. Deinde, in testamento conditiones prædictæ habentur pro non adjectis, *l. Si Mævia.* 45. *ff. de hæred. instit.* Conditio, si filia testatoris vivet, in casu quo nunquam habuit filiam.

Objectio. Dices, conditio de præterito aut præsenti non est proprie conditio, quia non suspendit actum.

Solvitur. Respondetur, Pontificem spectare impossibilitatem conditionis, quæ reperitur in conditionibus de præterito et præsenti, et prætendere valorem matrimonii, non obstante tali conditione adjecta, ne vitiet contractum, sicut perinde vitiat contractus alios, sive sit de futuro, sive de præterito aut præsenti, ad quod respicit Pontifex in illo contractu, ideoque, ut dixi, in causa testamenti habentur pro non adjectis per exceptionem, quamvis in aliis contractibus irritent lege factum.

54. Jure impossibilis habetur pro non adjecta. Dico septimo conditionem Jure impossibilem haberi pro non adjecta, ut si quis contrahat sic : *Duco te in matrimonium, si inter sanguineos possit esse in gradu prohibito*, etc. Supposito quod contrahentes non sunt in gradu prohibito, talis conditio habetur pro non adjecta, quia impossibile est quo Jure nequit, *l. Nepos Proculo*, *ff. de verbor. signif.* et rejicitur similiter talis conditio a testamento. *l.* 1. *ff. de cond. instit. l. continuus*, *ff. de verbor. obligat.* vide Sanchez *dub.* 3. Idem dico de conditione, quæ facto impossibilis dicitur, ut si pauperi dicatur, *contraho tecum, si dederis montem auri*, etc. quia

Conditio impossibilis respective ad contrahentes. possibilitas aut impossibilitas conditionis spectanda est secundum facultatem contrahentium, et illa simpliciter est impossibilis, quæ per eos nullo modo impleri possit, aut per alios sperari possit implenda. Alii contrarium hujus docent, ex eo quod talis conditio non sit simpliciter de natura impossibilis. Verum dicta resolutio tenenda videtur, quia non refert quod conditio sit possibilis per alias causas, quæ non sunt in facultate contrahentis, practice loquendo, cum neque in re, neque in exspectatione fundata sit in potestate contrahentis, quia contractus celebratur per media possibilia operanti; unde illa quæ possibilia non sunt ipsi, habentur simpliciter impossibilia respectu ejus. Aliud dicendum est, si conditio sit probabilis in opinione contrahentis, v. g. si quis dicat : *Contraho tecum, si es virgo*, etc. quæ licet corrupta sit, et conditio illa in re sit impossibilis pro statu præsenti, tamen induit naturam probabilis in opinione contrahentis, non secus ac conditio impossibilis apprehensa ut possibilis, inducit conditionem in æstimatione erronea. Quod si vero sciat certo non esse virginem, tum conditio illa habetur pro non adjecta, et pro impossibili. Si ergo conditio sit impossibilis natura aut facto, aut Jure, aut transcursu temporis, ut quando ad præteritum non datur potentia, ut in ultimo casu, si supponatur scientia impossibilitatis, dico haberi pro non adjecta, et consensum serium non vitiari ex vi conditionis.

Dico octavo, conditio necessaria de futuro adjecta matrimonio, seu contractui, non suspendit contractum, sed de præsenti est validus; ita communis Doctorum, quo citat Sanchez *disput.* 2. Limita primo, si addatur per modum conditionis, veram esse conclusionem ; nam si addatur ut determinatio temporis, pro quo intenditur obligationem consummari, sic manebit suspensa usque ad præfatum tempus quo conditio adimplenda sit. Limita secundo, si sciatur a contrahentibus necessaria, oppositum erit, si putetur contingens. Limitant tertio aliqui, si con- 55. Conditi[o] necessari[a] de futur[o] non suspendi[t]. Prima limitatio. Secunda limitatio. Tertia limitatio.

ditio sit certa in causis naturalibus et proximis, quia fundamentum conclusionis est, quod effectus necessarius in determinatione causarum sit etiam in se præsens moraliter, ut in causis spectatur. Cæterum sufficit ut effectus sciatur esse necessarius in dispositione primæ causæ et immutabilis, ut si dicatur : *Contraho tecum, si Antichristus erit*, quia per fidem hæc determinatio est certior, quam quod effectus sit in dispositione causarum pro-

...rta ...atio.

ximarum. Limita etiam si effectus ita sit necessarius ut impediri naturaliter non posset, vel saltem ita reputatur a contrahentibus. Non refert etiam si conditio diem certum non habet, modo necessario sit eventura.

6. ...ditio ...ibilis ...ituro ...endit.

Dico nono, conditio honesta, possibilis et de futuro, adjecta contractui matrimoniali, ipsum suspendit usque ad eventum conditionis, qua posita purificatur contractus, ut *contraho tecum, si pater tuus vult*, etc. Et idem est, si sit de præsenti et præterito, quia sic statim valet contractus, si conditio subsit; aut irritus est, si desit. Patet prima pars conclusionis *ex cap. Super eo*, et *cap. de illis, de conditionibus appositis*, etc. Intelligitur conclusio de conditione apposita ipsi contractui, quando inhæret consensus substantialis ipsi conditioni, quo casu non refert si conditio adjiciatur, v. g. dependens a consensu alterius, ut patris, vel si adhæreat pactio de dote, conversione ad fidem, vel hujusmodi, quia spectanda est juxta mentem et consensum contrahentis, et prout exprimitur ipse consensus, ut adhærens tali conditioni. Ex tali autem consensu oritur obligatio in specie, a qua nequit resilire contrahens, et ad eventum conditionis pendet quantum ad consummationem, ita ut alter altero invito nequeat resilire.

...ratio.

...gatio in ...tenet.

7. ...ium.

Dubitatur, an adveniente conditione in effectu transeat prior consensus in absolutam, ita ut non sit necessarius consensus alius de novo, qui sit absolutus et independens ab omni conditione? Qua in re duæ sunt sententiæ : Prima est Canonistarum communis, quæ docet non requiri novum consensum, Innocentius *c.* 1. *et cap. Super eo, de conditionibus appositis*, Hostiens. *cap.* 1. Joan. Andr. *ibid. et cap. de illis eodem*, Abbas *cap. De illis*, et reliqui *in præfatos textus*, Navarr. *in Summ. Latina cap.* 22. Paludanus *in* 4. *distinct.* 29. *quæst.* 2. *art.* 5. Petrus a Soto *lect.* 3. *de matrimon.* noster Manuel *tom.* 1. *Summæ, in* 2. *ædit. cap.* 219. Sanchez *lib.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 1.

An purificata conditione transeat contractus in absolutum. Affirmativa sententia.

Secunda sententia est communis Theologorum, quam tenet D. Thomas *in* 4. *distinct.* 29. *quæst. unic. art.* 3. *quæstiunc.* 3. D. Bonaventura *dist.* 28. *quæst.* 3. Durand. *quæst.* 2. Richardus *art.* 2. *quæst.* 2. Major *dist.* 27. *quæst.* 4. Adrianus *art.* 1. *conclus.* 3. Navarr. *lib.* 4. *cons. tract. de sponsalibus, cons.* 14. Covarr. *in* 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. et reliqui Theologi. Prima sententia fundatur in valore et natura contractus conditionati, purificata conditione, qui transit in absolutum ; ergo similiter in proposito, cum in matrimonio servetur natura contractus legitimi ; ille autem contractus est de præsenti, licet sub conditione adimplenda ; ergo non est contractus sponsalitius, ut docet secunda sententia, quia ille est promissio de futuro, non contractus de matrimonio pro præsenti, et Ecclesia talem contractum sub conditione admittit ; ergo, etc. Secunda sententia fundatur in ratione Sacramenti, quod perficitur dum contractus per consensum conditionatum tunc non fit quando conditio purificatur, et quia ratio Sacramenti debet esse sensibilis in usu quando perficitur.

Sententia media.

Inter sententias mediari possit, dicendo illum consensum conditionatum de præsenti transire in contractum absolutum et

ratum, adimpleta conditione, prout rationes primæ sententiæ recte probant, quia consensus conditionatus, purificata conditione, transit in absolutum, *l. Hæc venditio 7. ff. de contrahent. empt. et l. potior.* 11. *ff. qui potior. in pig. hab.* et supponitur *in illis tractatibus citatis de condit. appositis.*

Esse contractum ratum.

Non esse Sacramentum.

Tamen dicendum est talem contractum non esse Sacramentum, quia ex regula generali de Sacramentis requiritur ut materia et forma sit in actu, et non in habitu ad causandum effectum Sacramentalem, et per ministros applicentur. Ministri autem Sacramenti Matrimonii sunt ipsi contrahentes, et per consensum conditionatum non ponitur materia et forma Sacramenti in effectu, quia requiritur consensus absolutus de præsenti verbis expressus, ut fiat Sacramentum, cujus effectus neque per arbitrium ministri, neque alterius, cujus est conditionem adimplere, suppleri potest.

59. Responsio.

Dices materiam et formam Sacramenti consistere in consensu seu contractu nihil immutato; sed hic contractus est legitimus, et inducit vinculum indissolubile; ergo et Sacramentum.

Impugnatur.

Contra, ex Florentino requiruntur res et verba, vel his æquivalentia; requiruntur ergo hæc ut actu applicentur, et sint ad effectum Sacramenti. Sed consensus conditionatus non est completus et inducens vinculum consummatum matrimonii quando est; quando vero impletur conditio, quæ etiam dormientibus contrahentibus impleri potest, tunc non est; ergo nequit esse materia Sacramenti, aut forma, aut tum applicari per intentionem ministri; ergo neque esse Sacramentum, quod requirit contractum completum et consummatum, ut inducatur vinculum, cujus intuitu datur gratia. Potest ergo vinculum matrimonii induci absque eo quod Sacramentum, quod concomitanter se habet, conferatur, quia præter rationem legitimam contractus, requiritur ut sit completus et absolutus de præsenti ex vi consensus, verbis expressi, ut sit Sacramentum.

Dices sequi etiam matrimonium factum per procuratores aut litteras, non esse Sacramentum, quia consensus præteritus absentis tunc non est.

60. Solvitur Disparita[s] inter contractu[m] condition[a]tum, et absolutu[m] per litter[as] aut proc[u]ratorem.

Respondetur plures admittere, sed negatur consequentia et paritas, quia non est præteritus, qui virtute manet in suo effectu; manet autem consensus domini expressus in mandato et in litteris, quæ æquivalent verbis de præsenti, non ita consensus conditionatus, qui neque completus est, sicut prior, neque manet in ullo suo effectu sensibili, qui ei æquivaleat, quando conditio purificatur; ergo magna est disparitas.

Responsi[o].

Dices, consensum conditionatum alligari conditioni, et tunc esse quando conditio impletur, sicut voluntas domini sic alligatur mandato, ut fiat Sacramentum virtute ejus. Constituunt enim contrahentes consensum suum in arbitrio parentum, v. g. quando contrahunt cum ea conditione, si parentibus non displiceat aut placeat.

61. Impugn[a]tur.

Contra, in ejus virtute perficitur Sacramentum, in cujus virtute perficitur contractus; sed contractus perficitur ex vi consensus conditionati præsentis, per contrahentes habiti, qui licet pendeat a conditione, tamen conditio ipsa tantum est conditio, et non causa contractus aut inducens obligationem et vinculum, licet consensus conditionatus non inducat vinculum completum donec ponatur conditio. Item, ipsi contrahentes ministri sunt Sacramenti, non vero causa, quæ ponit conditionem, non ita est alligatus consensus domini mandato et consensui præsentis procuratoris, qui nomine illius exhibetur, sed alligatur tanquam causa suo effectui et signo sensibili, per quod exprimitur.

Condit[io] non es[t] causa contract[us].

Quamvis ergo conditio sit in arbitrio alterius, non tamen consensus de præsenti conditionatus est in arbitrio ejus, sed tantum est in potestate ejus impedire subtracta conditione, ne ille consensus transeat in absolutum, neque induit personam contrahentis, sicut procurator personam mandantis ; unde potest quis vel per se, vel per alium suo nomine contrahere vinculum, et ministrare Sacramentum, ut *supra d.* 26. præmissum est.

2. Quid ...litio ...a ...etur ? Petes quid operetur conditio posita in arbitrio alterius, v. g. si Pontifex dispensaverit in gradu consanguinitatis : Accipio te in meam, vel si patri placuerit.

...onsio. Respondetur primo esse validum contractum, et non solius promissionis virtute, ut dicit Henriquez *lib.* 12. *de matrim. cap.* 13. Alii vero dicunt, neque ratione promissionis valere, quia talis conditio pro impossibili, et non adjecta habetur, et promissio recedendi a Jure communi est nulla. Cæterum responsionem datam tenet Navarr. *lib.* 4. *consil. cons.* 1. Covarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. Tabiena et Armilla *vers. sponsalia.* Adrian. *in* 4. *de matrimon. quæst.* 3. *dub.* 10. Sanchez *lib.* 5. *disput.* 5. *quæst.* 1. *et* 2. quia contractus ille non est inter impeditos, qua impediti sunt, sed qua conditione impleta tollitur impedimentum, et fiunt habiles; potest ergo suspendi usque ad conditionis implendæ tempus, per quam transit in absolutum, et tollitur impedimentum. Advertendum tamen illam conditionem haberi pro impossibili, quando non solet Pontifex in tali impedimento dispensare, ut quando est tale, ut non fiat dispensatio, nisi ob gravissimas causas, quæ non semper contingunt, ut quod existens in sacris Ordinibus dispensetur ad matrimonium, hoc enim rarissimum est, ei non fit sine gravi causa. Ideoque si illa causa non subsit, neque spes fundatur obtinendæ dispensationis, reddit conditionem impossibilem in effectu, et moraliter, et consequenter contractum omnino nullum.

(...icile ...ro ...ssibili ...re ...atur.)

Conclusio itaque intelligatur quando dispensatio de facili conceditur, et subest legitima causa et spes ejus obtinendæ, quia sicut institutio spurii, si Princeps eum legitimaverit, est valida, ita etiam alii contractus pendentes a voluntate Principis, ut venditio majoratus, si placeat Principi, votum Episcopi ad ingressum Religionis, si Pontifex dispensaverit. Et patet ratione præmissa, quia ipse contractus involvit conditionem, quæ in existentia posita tollit impedimentum, et contractus ipse intelligitur sicut involvit conditionem, ita tantum inducere obligationem ex intentione contrahentium, pro tempore conditionis impletæ, sic autem nihil repugnat ; ergo, etc. 63. Limitatio.

Hoc ergo supposito, difficultas est quando ita dependet a consensu alterius, ut conditione, quis ejus consensus intelligi debeat, an primo rogatus, si sit dissentiens ipso facto solvatur contractus, et conditio censetur non impleta, quantumlibet post primum dissensum postea consentiat. Communius tenetur conditionem respicere primum ejus arbitrium expressum per dissensum aut consensum, ut vel transeat in absolutum, vel certe fiat nullus contractus. Quando censetur conditio data, vel frustrata ? Sententia communis.

Respondetur tamen hoc decidendum esse secundum naturam intentionis, et contractus ex una parte, et circumstantias prævisas, quia non temerarie, sed humano modo admiscenda est conditio in hoc contractu, et quæ aliquid momenti habet respective ad bonum contractus, vel contrahentium vel aliorum. Unde si prævisa difficultate aut præsumpta, obtinendi consensus, v. g. parentum, celebratur contractus serio, et ut debet, tunc comprehenditur etiam mora necessaria, et appli- 64. Responsio.

Mora datur prævisæ difficultati superandæ.

catio sufficiens, et matura mediorum requisitorum ad sollicitandum consensum, quia ex intentione contrahentium in his circumstantiis alligatur consensus ad conditionem difficilem, licet possibilem, ac proinde involvitur mora congrua superandæ difficultatis; sicut v. g. si consanguinei contrahunt sub conditione obtinendæ dispensationis, intendunt moram et petitionem, et expensas necessarias, quibus redditur talis conditio, et non aliter possibilis, et deinde debet constare sponsis de mediis applicatis, et subtracta aut impleta conditione antequam resilire posse censeantur, vel certe si negligentia et contemptus mediorum intervenit, tunc censendi sunt renuntiasse conditioni, vel consensisse in irritationem contractus, vel certe ratificationem, ut si animo maritali commisceantur, antequam conditionem impletam, aut non impletum sciverint, tunc censentur contraxisse de novo per consensum absolutum, et renuntiasse conditioni priori.

65. Casus de contractu cum duabus. Addunt præterea Doctores casum, in quo quis contrahat cum duabus sub conditione dotis, an impleta conditione utraque simul, aut successive, valet contractus ille, si conditio simul aut successive impleatur?

Resolvitur. Respondetur, si contractus simul fiat, et conditio simul adimpletur, fieri nullum, quia incertum matrimonium pro nullo habetur, *cap. Ex litteris* 2. *de sponsalibus*, etc. *et ex regula ubi repugnantia, ff. de reg. Juris*, ubi repugnantia inter se in testamento invenirentur, neutrum ratum est; ita etiam in proposito perinde se haberet contrahens, ac si simul cum consensu absoluto contraheret cum duabus. Quod si simul contraxit cum duabus sub tali conditione, valet contractus cum ea quæ prius implevit conditionem, nisi adjecta fuerit determinatio temporis, ad quod tam contractus quam conditionis adimpletio determinatur; si enim tum ab utraque simul conditio ponatur, perinde censendum est, sicut in priori casu, quia anticipatio conditionis non juvat ante tempus adjectum, ad quod pendet contractus, et pactum conditionis.

Quod si successive ineatur talis contractus semper valet prior, nisi revocetur consensus, aut subtrahatur conditio, quia contractus cum secunda non valet, nisi prius revocetur prior initus. Aliqui tamen probabiliter docent secundum contractum valere, quia ipso facto revocatur prior. De cont[rahente] cum dua[bus] successi[ve].

66. Condit[io] turp[is] habet[ur] pro n[on] adject[a]. Dico decimo, conditionem turpem haberi pro non adjecta *ex cap. fin. de conditionibus appositis*, quia invitat ad peccatum. Tales sunt, si virgo inveniaris, explorando virginitatem per tactum illicitum, scilicet si in primo coitu placueris, si tui copiam feceris ante contractum, etc. De conditionibus contra substantiam matrimonii dicemus *in sequenti distinct.*

67. (n) *Ad primum argumentum*, etc. Hæc responsio est communis, et patet ex ipso textu Jacob consensisse in Liam. Ad secundum respondet ex doctrina Augustini *lib.* 6. *de civit. c.* 37. Theodoretus *quæst.* 79. *in Genes.* et sic supponitur hoc modo benedictionem initio non fuisse firmam, sed post extasim confirmatam, tanquam a Deo ratam. Alii docent mentem Isaac fuisse benedicere filium præsentem, quicumque fuisset. Ad reliqua patet ex littera.

QUÆSTIO II.

Utrum inter Mariam et Joseph fuerit verum matrimonium?

D. Thom. 3. *part. q.* 29. *art.* 2. *et hic q.* 1. *art.* 4. D. Bonavent. *art.* 1. *quæst.* 2. Richard. *art.* 2. *quæst.* 2. Durand. *quæst.* 2. Sanchez *lib.* 2

de matrim. disp. 28. Suarez 3. *part. tom.* 2. *disp.* 7. *sect.*

n. 1. Secundo (a) quæro, utrum inter Mariam et Joseph fuerit matrimonium verum? Quod non, 27. *quæst.* 1. Sunt quædam: *Voventibus non solum nubere, sed velle nubere, damnabile est.*

n. 2. Præterea, *Numer. ult.* habetur quod mulieres debebant nubere viris suæ tribus; ergo Maria secundum legem non potuit nubere, nisi viro de tribu sua; sed Joseph erat de tribu Juda, sicut habetur *Luc.* 2. *Eo quod esset de tribu et de domo David;* Maria autem erat de tribu Levi, quia cognata Elisabeth, *Luc.* 1.

n. 3. Præterea, contrahens matrimonium in aliquid aliud consentit quam in cohabitationem, quia sic frater et soror possunt consentire; ergo in carnalem copulam, quia nihil aliud videtur addere matrimonium super cohabitationem; sed in illam non poterat consentire, quia voverat virginitatem.

Contra Magister in littera, et accipitur ex Evangelio Matth. 1. *Cum esset desponsata*, etc.

COMMENTARIUS.

(a) *Secundo quæro*, etc. Hac quæstione agit de matrimonio Virginis et Joseph, ut inde colligatur vinculum conjugale recte sine copula haberi posse, et cum intentione non consummandi matrimonii.

SCHOLIUM.

Inter Mariam et Joseph fuisse verum matrimonium, ex Luc. 1. et 2. et auctoritatibus, quas hic habet Magist. Ita D. Thom. 3. p. q. 29. art. 1. August. 23. contra Faust. 8. Ambros. de instit. virgin. c. 6. et in Luc. 1. Basil. homil. 25. de humana Christi gener. Bernard. hom. 2. in *Missus est*. Suarez tom. 2. in 3. p. disp. 7. sect. 1. ait omnes Theologos docere hoc esse de fide. Sed noster Medina 5. de sacr. hom. cont. c. 64. dicit oppositum probabiliter defendi; et Canisius in Mariali, lib. 1. cap. 5. ait esse arbitrariam quæstionem, quibuscum sentit Sanchius lib. 2. de matrim. disput. 28.

Hîc (b) sunt duo videnda: primo, quia ita est; secundo, quomodo? Primum patet ex auctoritatibus Magistri, quas ponit in littera, et ratione congrua ad hoc, quia vel erat præceptum universale omnibus, qui erant in lege illa, de contrahendo matrimonium; quod videtur, quia pro benedictione erat fœcunditas, et pro maledictione sterilitas (patet ex multis locis Scripturæ). Vel non fuit præceptum generale, quod patet ex hoc quod Jeremias et Joannes Baptista remanserunt virgines; tunc beatæ Virgini fuit datum speciale mandatum de contrahendo cum Joseph. 2. Jerem. 2.

Et (c) ad hoc possunt esse rationes congruæ, quæ accipiuntur ab Ambrosio super *Luc.* 1. ut scilicet esset testis virginitatis Mariæ. Secundo, ut etiam ipsa non haberet occasionem mentiendi de virginitate sua, quia secundum Ambrosium occasionem mentiendi indesponsata habuisset, desponsata non habuisset, ut sic tam testimonio, quam ex præsumptione magis crederetur sibi de virginitate, et de mirabili conceptione filii sui. Congruum etiam fuit ut sibi de virginitate crederetur, ne notaretur infamis, quia non putavit Christus ortus sui fidem matris

Vide D. Thom. et Richard. et Bonavent. et alios antiquos hîc. Congruentiæ pro conjugio vero B. Virginis.

injuriis adstruendam; sciebat enim teneram esse Virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris; ideo maluit Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare.

Alia ratio, ut esset in obsequium Virgini, et puero sive in Ægyptum eunti, sive redeunti; quam rationem tangit Origenes, super illud Matth. 1. *Cum esset desponsata.* Alia ratio assignatur ab Ambrosio, ut diabolus falleretur.

3. Vide supra dist. 10. q. 8. sol. 3. argum.

Sed hæc ratio videtur parvi valoris. Quomodo enim non posset diabolus videre virginitatem matris, si habuisset virum, sicut si non habuisset? Debet ergo intelligi, quod non potuit hoc videre, quia non fuit permissus, licet naturali potentia intellectus sui potuerit hoc videre; nec tunc ista ratio videtur magni momenti, quia æque fuisset prohibitus, si non habuisset virum.

Aliæ rationes, quia Christus noluit incipere ab injuria legis, ne daret occasionem Judæis et Herodi persequendi ipsum, cum partus innuptæ lege damnetur; ne etiam virginibus sinistra opinione viventibus daretur velamen excusationis, quod ipsa quoque mater Domini infamata videtur. Istæ videntur bonæ congruentiæ ad propositum.

COMMENTARIUS.

1. Divisio.

(b) *Hic sunt duo videnda*, etc. Divisa quæstione in duos articulos, quorum primus docet matrimonium intercessisse inter Virginem et Joseph; secundus vero de modo quo intercessit. Matrimonium intercessisse inter Virginem et Josephum docent communiter Theologi, exceptis illis qui ad calcem Scholii præcedentis citantur, quorum sententiam aliqui notant ut temerariam, alii ut erroneam, si referatur ad rationem illam, qua putat Gratianus non posse celebrari matrimonium, nisi sequatur copula. Quæ ratio adversatur dictis *supra dist.* 26. de institutione matrimonii in paradiso inter primos parentes, inter quos fuit matrimonium verum et ratum, antequam fuit consummatum; et patet *cap. unico, de voto et voti redemptione in* 6. Item, Florentinum in Decreto unionis dicit causam efficientem vinculi esse consensum utriusque verbis expressum. Et passim in Jure distinguitur matrimonium ratum a sponsalibus, et matrimonio consummato; patet etiam ex Trident. *sess.* 24. *can.* 6. Ratio autem Medinæ, qua putat matrimonium sine spe prolis non posse contrahi, videtur damnata primum in Witclefo, qui id docuit, per Concilium Constantiense ratificans et confirmans sententias in eum latas in Anglia, Bohemia, et in Concilio Romano, in quibus comprehenditur dictus articulus, et alii qui non exprimuntur in Constantiensi.

Copu[la] non spectat [ad] essenti[am] matri[mo]nii.

Potest [esse] inte[r] steriles [ma]trimoni[um].

2. Fuit ve[rum] inte[r] Virgin[em] et Jose[phum].

Matrimonium verum inter Virginem et Josephum fuisse docet Augustinus *lib.* 23. *contra Faustum, c.* 8. *et lib.* 1. *de nupt. et concupiscentia, cap.* 11. quem sequitur Magister in præsenti distinctione, et cæteri Scholastici. Hanc veritatem Doctor breviter et fundate in præsenti quæstione disserit. Primo ergo statuit probationem ex auctoritatibus Patrum, quas adducit Magister in littera, potissimum Augustini. Mox supponit quoddam dubitabile, an scilicet necessitate præcepti generalis de contrahendo matrimonio in lege veteri omnes subdebantur, ita ut matrimonium præferretur cœlibatui aut virginitati, aut an contrarium erat verum, in quod ipse

An [in] antiq[ua] lege ma[tri]moniu[m] cœlibat[ui] prælatu[m].

tur. iplis ma- r. inclinat, nempe tale præceptum non fuisse generale, ut patet exemplo Jeremiæ et Joannis Baptistæ. Hanc rationem adducit Hieronym. *lib.* 1. *contra Jovinianum*, addens Eliam et Elisæum, Joannem Evangelistam, Danielem, tres pueros, Ananiam, Azariam et Abdenago, ex traditione Hebræorum, et omnes Apostolos reliquisse uxores, quotquot eorum erant conjugati, ut patet *Matth.* 19. Ignatius quoque Martyr *in epist. ad Philadelphios* addit Jesum Nave, Melchisedech et Jeremiam. Damascenus *lib.* 4. *fidei Orthodoxæ*, *cap.* 24. Ambros. *lib.* 1. *de Virgin.* idem testatur de Helia. Epiphan. *contra hæres. hæres.* 30. asserit virginitatem in pretio fuisse apud Hebræos, adducens exemplum Jacobi fratris Domini, quem virginem dicit fuisse, et pro tali æstimatum, videantur Baronius *in apparatu*, et sub anno 64. in iis quæ scribit de Essenis ex Plinio, Josepho, Solino.

Cætera autem, quæ videntur sonare catur cura. benedictionem fœcunditatis, et maledictionem aut pœnam sterilitatis, intelligi debent quoad eos, qui in thoro erant steriles, quia id ignominiæ et pœnæ seu peccato adscribebatur. Unde *Genes.* 30. Rachel cum peperit Filium Joseph : *Abstulit Deus*, inquit, *opprobrium meum.* Oseæ 9. *Da illis vulvam sine filiis, et ubera arentia.* Deus autem, *Deuter.* 7. observantibus legem promittit fœcunditatem in prole, et cæteris fructibus, neque maledictio illa potuit ad virginitatem extendi aut interpretari, cum ex prophetia Esaiæ : *Ecce Virgo concipiet et pariet*, etc. sciebatur communiter Messiam promissum esse nascendum ex Virgine, et alioquin de cœlibatu Judith præclarum testimonium habetur in Scriptura.

Quidquid in prædicta quæstione de benedictione fœcunditatis aut maledictionis terilitatis dicetur, asserit Doctor Beatæ Virgini datum esse mandatum speciale, quo nuberet Josepho *infra* § *sequenti*, ex congruentia asserit factum.

(c) *Et ad hoc possunt esse rationes congruæ*, etc. Adducit congruentias ex Patribus, quibus constare possit veritas matrimonii. Supponunt enim Patres matrimonium fuisse, et rationem ejus initi, prosequuntur non solum Ambrosius et Origenes, sed et Basilius *de humana Christi generatione*, Hieron. in illud Matth. *Cum desponsata esset*, etc. Chrysost. homil. 4. in Matthæum, c. 1. *Priusquam convenirent*, etc. Bernardus *serm.* 2. *de laudibus Virginis* super *Missus est*, etc. Rupertus *lib.* 11. *de victoria verbi Dei*, *cap.* 19. illam rationem, quam assignat Ambrosius, nempe ut partus ejus celaretur Diabolo, assumpsit tam ipse quam Hieronymus, quam Origines, Chrysostomus, Damascenus *lib.* 4. *de fid.* *c.* 15. Bernardus ex Ignatio Martyre, quem pro ea citat Hieronymus *loco citato*, et Origenes *hom.* 6. *in Lucam.* Hanc rationem 4. Congruentiæ hujus matrimonii ex Patribus.

Ratio dubia. difficilem esse dicit Doctor, aut non convincere, quia si dimitteretur diabolus virtuti naturali, posset discernere ex natura rei virginem a corrupta ; quod ergo non vidit, ideo fuit, quia ipsi non licuit. Aliqui sustinent ex natura rei non potuisse dæmonem discernere hanc differentiam, ex opinione Medicorum, qui virginitatem negant consistere in aliquo positivo. Alii esse veram ex medio extrinseco, quia dæmon non potuit suspicari Virginem admisisse fornicationem, qui ejus sanctitatem cognoscebat, per matrimonium autem fuisse elusum, ne curiosus indagaret. Contra tamen est, quia etiam post partum et in partu permansit virgo, et potuit ita discerni, si ei permitteretur.

5. Explicatur. Juxta communiorem sententiam dici potest hoc medium fuisse commodum, supposita tamen providentia primaria, qua

Deus voluit partum ejus, et integritatem esse occultam, quia etiam per matrimonium exclusa esset suspicandi materia, quæ esset obvia, si Virgo innupta conciperet. Hoc autem non improbat Doctor, nam relictus Angelus suæ cognitioni naturali, cum reservaretur ei cognitio per causas proximas et determinatas ipsi occultas, procederet per principia communia, et inclinaret se in conclusionem magis conformem, nempe ex fornicatione concepisse, quia illa naturaliter sequitur, unde notam intentare posset, quam Doctor in ultima congruentia affert; supposita ergo occulatione, et matrimonio, ut medio idoneo ad illusionem Dæmonis, non posset Dæmon intentare calumniam ex lege, imo inclinaretur ad suspicandum partum esse via naturali conceptum. Et hoc tantum intendunt Patres, ex quibus supponitur, matrimonium fuisse verum et ratum, cum illud ut medium respectu prædictorum et aliarum congruentiarum, quas sub finem assignat Doctor, fuerit ex sententia Patrum ordinatum. Non enim loquuntur de alio matrimonio, quam de eo quod in lege fuit ordinatum in ratione contractus,ut differt a sponsalibus et matrimonio consummato, quia sponsalitia non erant idoneum medium ad hunc finem, cum perinde etiam sponsa in domo patris manens antequam matrimonium fieret, eidem pœnæ subjaceret ex lege *Deuteronom.* 22. Dæmon autem gravidam et parturientem videre potuit, et ex alia parte matrimonium non fuisse contractum, sed solam promissionem de futuro, seu sponsalitia, quibus suppositis non tolleretur calumniæ intentandæ fundamentum. Neque sponsa in domum sponsi transibat ante matrimonium contractum, ut testis est Philo *de legibus special.* neque transire de lege in potestatem ejus potuit, cum nullum jus ex solis sponsalibus in eam acquirere posset sine matrimonio, nisi tantum ex promissione futuri matrimonii, ex qua non redundat translatio sponsæ in jus sponsi, aut contra, ut patet ex hactenus dictis.

Integritas Virginis fuit occulta diabolo.

Matrimonium ad hoc etiam ordinatum fuit.

Pœna legis.

Ritus Judæorum.

6. Sponsa inferunt jure ma moniu

Deinde, sponsalia ipsa inferunt de Jure matrimonium, cum sint promissio futuri matrimonii, cui ex lege naturali seclusis impedimentis, et manentibus sponsalibus firmis, succedit obligatio matrimonii ineundi; ergo sponsalia firma, et ex lege rata, inter Virginem et Josephum non potuerunt stabiliri, nisi secuto matrimonio; promissio enim illa erat adimplenda, nisi dicas ficte et apparenter tantum esse inita. Sed huic evasioni repugnant ea quæ dicta sunt quæstione præcedenti, quia promissio exterior necessario supponit interiorem consensum, ne sit mendax.

Promis adimple est.

Respons

Dices, supposito voto castitatis, seu proposito hinc inde manifestato inter partes, saltem, Deo dispensante, potuisse intervenire promissionem externam sine consensu interno.

Impugn tur.

Promis signific consensu

Contra, hoc nemo dicit aut dicere potest, quia promissio externa significat consensum internum, qui si non inest, promittens contra mentem promittit, et consequenter mentitur. In mendacio autem Deus dispensare nequit. Deinde, Scriptura, ut videbimus, salvari nequit, sine sponsalibus saltem; sponsalia autem sine matrimonio absque peccato, si sunt, non solvuntur. Inter Virginem autem et Josephum nunquam soluta sunt; ergo de necessitate præcepti naturalis adimplendæ promissionis inferunt matrimonium.

Tertio patet eadem veritas ex Scripturis, Matth. 1. *Cum esset desponsata Maria mater Jesu Joseph*, etc. Luc. 1. *Desponsatam viro, cui nomen erat Joseph*, etc. cap. 2. *Ascendit Joseph in Bethleem cum Maria desponsata sibi uxore*, etc. *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem*

tuam, etc. quæ verba proprie intelligenda sunt, sicut et alia similia. Neque simulatio, aut apparentia exemplo Scripturarum, aut traditione fundatur, quasi diceretur Joseph maritus Virginis putativus; neque alioquin ad sacrificium, et cætera quæ in lege præscribebantur, admitterentur, nisi constaret in facie Ecclesiæ veteris illos fuisse vere conjugatos. Nam ut refert Philo in solemni amicorum conventu, mariti uxorisque nomina scribebantur in tabulis. Fuerunt etiam apud Hebræos Annales hujus argumenti de genere, et familiarum antiquitate, quos incendit Herodes, ne ignobilitatem sui generis ei objicerent alii, quam ex tabulis proferre non posset. Facit ad idem congruentia, quam adducit Doctor, quia Christus, qui non venit solvere legem, sed adimplere, ab injuria legis incipere noluit; voluit ergo ex Virgine nasci, sed nupta, ut lex et institutio servaretur.

8. Deinde, ex hac ratione Evangelistæ deducunt genealogiam Christi ad Joseph, quia Scriptura genealogias non texit sponsarum, quæ in eadem familia, ne hæreditates commiscerentur, nubebant.

Tandem, ut probabitur inferius, status virginitatis et matrimonii non repugnant, et magis conforme est legi, ut Beata Virgo utrumque teneret, sicut etiam cætera opera legis adimplevit, ut purificationis et oblationis secundum legem, etc. ergo, etc.

9. Sed objicies plures Patres negare hoc matrimonium, vel supponere Virginem non fuisse nuptam, sed sponsam. Epiphanius hæres. 78. *Desponsata*, inquit, *Maria, et non nupta*, etc. Gregorius homil. 26. in Evangelia: *Habere*, inquit, *Mariam : sponsam voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit*, etc. Nyssenus *in orat. in die Natalis Christi*, dicit ex traditione, Mariam conjunctam Joseph ex consilio Sacerdotum : *Quæ conjunctio*, inquit, *sponsalia non est egressa*, etc. Hieronymus *in cap.* 1. *Matthæi*, in illud : *Virum Mariæ*, etc. *cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum*, etc. *sponsi viri, sponsæ uxores vocantur*, etc. Bernard. homil. 2. de laudibus Virginis : *Virum*, inquit, *nominat, non quia maritus* etc. *merito appellatur* (supple vir ejus) *quod necessario putatur*, etc. sic Chrysostomus *homil. in Matthæum*, dicit Evangelistam nomine *conjugis* intendisse sponsam.

Respondetur aliquos Patres loqui de Virgine jam desponsata, ut supponit Lucas, *cap.* 1. et tum forte non fuit initum matrimonium de præsenti. Sic loquitur Origenes *hom.* 1. *in divers.* super illud : *Inventa est in utero habens*, etc. ubi de Josepho sic ait : *Qui pene licentia maritali, licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat*, etc. ubi supponit matrimonium futurum. Ad hoc facit quod Beatissima Virgo in domo paterna conceperit Filium Dei post sponsalia inita; solebant enim post sponsalia ex Philone remitti virgines, quæ erant in templo educatæ, in domum paternam, dum nuptiæ parabantur, et hoc supponit lex *Deuteronomii c.* 22. ut patet ex pœna constitutæ sponsæ in domo paterna, quæ fornicata esset ante nuptias. Nyssenus etiam citatus asserit dimissam esse Virginem ex templo post sponsalia cum Joseph in domum paternam, donec nuptiæ pararentur, quamvis hoc sit controversum; vide Vasquez *in* 3. *p. disput.* 125. *c.* 8. Suarez *in* 3. *part. tom.* 2. *disput.* 7. *sect.* 2. sic ergo intelligi possunt aliqui Patres. Sed alii, qui negant Virginem fuisse nuptam, aut fuisse uxorem, intelligendi sunt juxta consuetudinem Scripturæ loqui de nuptiis et matrimonio, secundum communem legem quæ etiam per copulam carnalem consummabantur, non vero de rato matri-

[Margin notes: ...isse ...gatos; ...eban-...ur ...nina ...ugum ...bulis. ...nales ...ussit ...odes.; ...alogia ...isti.; ...rimo-...um ...on ...gnat ...itati.; ...tio ex ...ibus. ...han. ...gor.; ...senus.; Hieron.; Bernard.; 10. Respondetur.; Concepisse ante matrimonium post sponsalia.; Explicantur alii Patres.]

monio, ad quod talis commixtio non sequitur; intendunt autem hoc matrimonium, cujus usus non fuit in Virgine, quæ semper Virgo permansit, potius nomine sponsalium venire, quam matrimonii, quod regulariter intelligebatur in illo populo de consummato. Et hoc modo loquendi excludunt nuptias et matrimonium, adstruuntque solum sponsalia intervenisse, ut excluderent calumniam hæreticorum contra Virginis integritatem, et adstruant conceptionem Filii Dei in utero per obumbrationem Spiritus sancti, et non opere naturali.

SCHOLIUM.

Rejecto modo dicendi aliorum, dicit primo B. Virginem emisisse votum virginitatis absolute, ex Luc. 1. habetur cap. *Sufficiat*, etc. *B. Maria*, 27. quæst. 2. docet D. Thom. 3. part. q. 28. art. 4. ad 1. August. serm. 14. de Nativit. Bern. serm. 4. de Assumpt. Ambros. in 2. Luc. Beda lib. 1. in Luc. c. 1. Greg. Nyssen. homil. de sancta Christi Nativit. Dicit secundo, in contractu matrimonii non includi redditionem debiti, nisi sub conditione, si petatur, et B. Virgo certificata fuit a Deo, Joseph id nunquam petiturum. Explicat optime, ratione et exemplis, quomodo objectum matrimonii non est copula, sed potestas ad illam, copula autem est effectus ejus; unde valeret matrimonium cum expressa intentione nunquam habendi copulam, ut in exemplo Scoti. Quod docent etiam D. Thom. dist. 28. quæst. unic. art. 4. D. Bonav. q. ult. Richard. art. 2. quæst. 4. Gabr. quæst. 1. art. 4. Sotus dist. 27. quæst. 1. art. 2. Henriquez lib. 11. de Matrim. c. 15. Suarez 3. part. tom. 2. disput. 7. 8. 1.

4. Vide Mag. in littera, et D. Thom. hîc Richard. art. 2. q. 1.

De (d) secundo articulo, dicitur quod Beata Virgo voverat virginitatem sub conditione, scilicet nisi Deus aliter disponeret, et ideo licuit sibi matrimonium contrahere. Contra, in omni voto quantumcumque absoluto videtur includi hæc conditio, *si Deo placet*, quia nullus debet offerre aliquid Deo, velit Deus, vel nolit, neque ordinate intendit sic offerre; ergo cum conditione ista, sic intellecta, stat absolute votum.

Maria vovit virginitatem absolute Luc. 1.

Dico (e) ergo quod absolute vovit virginitate. Quod Sancti conjiciunt ex illo verbo suæ interrogationis ad Gabrielem : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?* Si enim solum non cognovisset sine proposito nunquam cognoscendi, nulla esset quæstio, quia in posterum cognoscenda, si non esset sterilis, concepisset; et ideo fuit quæstio de modo supermirabili, quia firmissime disposuerat vel voverat nunquam se cognoscendam a viro; et ad hunc intellectum exposuit Angelus respondendo : *Spiritus sanctus superveniet,* etc.

Variatur hîc littera in quibusdam.

Quomodo ergo potuit contrahere matrimonium ? Respondeo, in contractu matrimoniali est mutua datio corporum ad copulam carnalem, non nisi sub conditione implicita, scilicet si petatur. Unde contrahentes cum proposito statim vovendi castitatem, vere contrahunt; hæc autem conditio non præjudicat voto castitatis, posito etiam contractu matrimonii, nisi illa conditio ponatur in effectu; ergo ubi est certitudo simpliciter quod nunquam ponetur in effectu, ibi in nullo præjudicat voto castitatis contractus matrimonii; sed hîc fuit talis certificatio. Ex quo enim habemus Matth. 1. quod Angelus instruxit Joseph : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, multo magis, imo indubitan-

fuit cta od eph uam ret um.

ter concluditur quod ipsa per Angelum, vel immediate a Deo, antequam desponsaretur Joseph, fuit certitudinaliter edocta : noli timere accipere Joseph virum justum in conjugem. Ecce enim Spiritus sanctus dabit eum tibi custodem et testem virginitatis, qui tecum pari voto contineat, et in multis tibi ad virginitatis custodiam congruentibus obsequatur.

Nec est mirum de ista probabilitate, quia quidquid factum est circa Joseph per visionem Angelicam, totum factum est ratione Mariæ, quæ fuit immediata in illa ineffabili et mirabili conceptione, scilicet unigeniti Filii Dei.

Exemplum istius potest haberi *Extra de verbor. signif. Exiit*, et est hodie *in* 6. *lib.* ubi dicitur sententialiter, quod retento dominio concedere aliis usum, non est inutile, quia usus ille necessarius est utentibus. Et a simili in proposito, concedere potestatem sui corporis ad talem actum, si petatur, retento tamen usu, quia certum est, quia ab illo non petetur, non est inutile. Hoc tamen exemplum patitur calumniam, quia non ita videtur, quod usus possit reservari, dominio tradito, sicut e converso, quia posterius magis traditur sine priori quam e converso, sed quoad hoc, videlicet quod alicui potest competere unum sine alio. In proposito autem nec usum retinuit sibi auctoritate sua, sed certificata fuit quod Spiritus sanctus usum illum retineret, ita quod nunquam ille alius, cui talis usus debebatur, exigeret.

Aliud (f) exemplum, si quis contraxisset sponsalia cum juramento, et postea vovisset virginitatem, videretur consulendum illi quod consummaret sponsalia contrahendo de facto, ut servaret fidem juramenti, et tamen ut servaret votum, statim ante consummationem deberet anhelare ad Religionem ; ergo isti licet dare potestatem sui corporis conjugi, vere contrahendo matrimonium ratum, et tamen cum intentione nunquam dandi usum, quantum est ex parte sui, etiam sine hoc quod sciat illum nunquam petiturum talem usum ; ergo multo magis licet sic contrahere, si sciret nunquam prædictum conjugem petiturum.

Consummare responsalia, id est, contrahere matrimonium.

Præterea (g), adultera habet potestatem alterius conjugis, quia per matrimonium fuit sibi data et indefectibiliter; tamen non habet, nec habere potest usum corporis illius, propter peccatum suum ; ergo peccatum potest perpetuo prohibere usum, stante potestate data in matrimonio ; ergo multo magis Spiritus sanctus propter aliquam causam honestam hoc potest.

7. Ad arg. 1.

Ad (h) primum argumentum principale dico, quod illa auctoritas debet intelligi de volentibus nubere secundum communem legem, non autem de illis, quibus constat certitudinaliter quod nunquam usus sequens talem actum, petetur.

Ad 2.

Ad (i) secundum potest dici, quod illa lex fuit data propter filias Salphaad, et hoc ne transferretur possessio de tribu in tribum, ut pa-

tet *ibidem Numer. ultimo;* ergo non obligavit nisi mulieres illas, ad quas devolvebatur hæreditas paterna, sicut ad illas devoluta fuit, patre mortuo. Maria autem non fuit sic hæres, ideo licuit sibi nubere alteri alterius tribus.

COMMENTARIUS.

11. Secundus articulus. De voto Virginis.

(d) *De secundo articulo*, etc. Difficultas hujus articuli consistit in tempore, quo votum absolutum virginitatis emisit Beatissima Virgo, nam ab hoc dependet resolutio hujus articuli. Difficultas autem oritur præcipue ex eo quod Doctor tetigit in principio præcedentis articuli, an matrimonium in lege antiqua præferebatur virginitati? Affirmativam partem videtur tenere D. Thomas 3. *p. q.* 28. *art.* 4. *in corpore*, ubi dicit oportuisse tempore legis generationi insistere viros ac mulieres, quia secundum carnis originem cultus Dei propagabatur. *Et in responsione ad primam*, asserit lege fuisse prohibitum non dare operam propagationi. Hinc deducit consequenter Beatissimam Virginem non vovisse virginitatem absolute ante matrimonium, sed tantum sub conditione, si liceret aut placeret Deo, eamque habuisse in desiderio, quod divinæ dispositioni commendavit; accepto autem sponso votum emisit absolutum simul cum ipso. Ita etiam alii intelligunt sententiam S. Thomæ, quem sequitur Cajetanus *q.* 29. *art.* 1. Sotus *in præsenti dist. art.* 1. *et* 2. Capreolus *art.* 3. *ad secundum Scoti*, etc. fuit sententia Alberti *art.* 11. *in corpore, et ad secundum.*

In lege matrimonium prælatum virginitati docet D. Thomas.

Votum Virginis ante matrimonium ex hac sententia.

12. Prima illatio.

Ex hac sententia consequenter infertur Virginem habuisse propositum absolutum observandi legem, per quam supponitur prohibitam fuisse permanentiam in virginitate, eo ipso quod propagatio fuerit in præcepto, et in ea juxta statum illius temporis major perfectio consistebat; tum quia a lege quoad hoc non supponitur exempta, tum quod perfectissima Virgo divina gratia promovebatur. Sequitur secundo, quod etiam sicut in legem consensit observandam, ita etiam in matrimonium antequam fuerit irritum aut consultum, consensit in ordine ad propagationem naturalem per copulam carnalem, licet habuerit desiderium servandi virginitatem, si licuisset; quod supponitur absolute non licuisse. Tertio, sequitur consequenter ante matrimonium initum non vovisse absolute virginitatem, sed ad summum sub conditione; quæ est sententia, quam hîc impugnat Doctor.

Secun illatio

13. Conclu Doctor Censu Soti eluitu Conclu est pluriu Doctor

(e) *Dico ergo quod absolute vovit virginitatem*, etc. Hæc est conclusio Doctoris, quam refutat Sotus *in* 4. *dist.* 30. *q.* 1. *artic.* Secundo esse singularem, et contra reliquos Theologos; sed in hoc aberrat, quia conclusionem tenet Magister in hac distinctione, dicit enim Virginem vovisse absolute in corde virginitatem, licet verbis eam non expressit, ante contractum matrimonium, quando tam ipsa quam sponsus votum nuncuparunt verbis expressum. Hugo de Sancto Victore *lib. de Mariæ perpetua virginitate, cap.* 1. docet ita fieri potuisse, ut Virgo in Deo fiduciam habens, indubitanter crederet se posse parentibus obedire in matrimonio contrahendo, *et votum*, inquit, *castitatis, cujus ipse solus conscius erat, inviolatum conservare*, etc. D. Bonaventura *art. unico, q.* 2. *ad penult.* Richardus *artic.* 1. *q.* 2. *ad* 3. Durandus secundum modum posteriorem. Supplementum Gabrielis *q.* 2. *art.* 2. *conclus.* 7. Major *quæst.* 4. Almainus *quæst.* 2. Henricus de Gandavo *quodlib.* 9. *q.* 11. licet enim conveniat in primo fundamento cum D. Thoma, asserendo virginitatem in lege fuisse prohibi-

tam, tamen asserit Beatam Virginem emisisse votum ante matrimonium, cognita divina voluntate et dispositione per revelationem. Abulensis *in cap.* 30. *Num.* Suarez, et Vasquez *locis citatis*, et interpretes moderni sacræ Scripturæ, quin etiam Augustinus *lib. de sancta Virginitate, cap.* 4. ubi postquam dixit Mariam Deo vovisse virginitatem : *Desponsata est*, inquit, *viro justo non violenter ablaturo, sed contra violentos custodituro, quod illa jam voverat*, etc. Sic etiam Rupertus lib. 3. in Cantic. *Quia*, inquit, *votum egregium Deo prima vovisti, votum virginitatis, attamen sponsi nomen admisisti, desponsari viro non remisisti*, etc. Hoc idem tenet Nyssenus juxta traditionem illam quam citat *loco supra citato*. Imo supponit votum fuisse expressum verbis, et notum Sacerdotibus, quibus ipsa id in templo communicavit, ac proinde eos cogitasse de sponso Josepho, qui virginitatis ejus esset custos. Idem docet Abdias Babylonius in vita sancti Bartholomæi, qui docet votum hoc expressis verbis nuncupasse ante matrimonium.

ıstin. ertus. ditio.

4. unda batio. irgo ima tum nitatis nisit.

Secundo patet, quia probabile est Josephum matrimonium contrahens emisisse votum virginitatis, et sic prior sententia tenet. Sed plures Patres docent Virginem primam fuisse, quæ votum nuncuparit virginitatis ; ergo tale votum ejus præcessit matrimonium. Minor patet, quia id docet Abdias Babylonius *in loco citato*, Bernardus *homil.* 3. super *Missus est*, Rupertus *loco citato*. Favet ratio D. Thomæ *loco cit. art.* 4. *ad secundum*, ubi dicit decuisse sicut plenitudo gratiæ fuerit in Virgine, ita etiam consilium de perfectione in ea fuisse inchoatum. Ad quam rationem et congruentiam respicere videtur Origens in illud Matth. 13. *Et factum est cum consummasset Jesus*, etc. *arbitrorque rationi consentaneum esse virilis quidem puritatis in castitate primitias fuisse Christum, muliebris vero Mariam.* Ambrosius de institut. Virginis. cap. 5. *Egregia igitur Maria, quæ signum sacræ virginitatis extulit, et intemeratæ integritatis pium Christi vexillum levavit*, etc. Augustinus tract. 10. in Joan. *Inde*, inquit, *cœpit dignitas virginum.*

genes. Ambrosius. Augustin.

15. Tertia probatio a ratione.

Tertio probatur conclusio ratione Doctoris. Conditio illa, *si Deo placeret*, includitur in omni voto, quia non debet aliquid offerri Deo, velit, nolit. Debet enim votum, qui est actus Religionis, esse de eo quod constat esse bonum, alias non esset in cultum Dei, neque acceptum, debet esse de meliori, etc. sed conditio generalis inclusa in voto non suspendit votum ; ergo non tacit conditionatum.

Conditio generalis. Non suspendit votum.

Responsio.

Dices, illam conditionem in statu legis, quæ præcipiebat vacari propagationi filiorum ad cultum Dei, fuisse specialem ratione præcepti oppositi, ac proinde suspendere actum.

Impugnatur. Licuisse in lege servare virginitatem.

Contra, superius probatum est in articulo præcedenti, fuisse liberum servare virginitatem et cœlibatum, ut patet in exemplis allatis, alias Judith non excusaretur, quæ mansit in cœlibatu, neque alii, qui erant virgines ; ergo conditio illa non fuit specialis ratione præcepti talis, quod non fuit, cum votum nullum impedimentum habuit, ex quo adderetur conditio, aut causam motivam ejus adjiciendæ. Votum enim, ut distinguitur a simplici desiderio, debet, quantum est ex parte voventis, inducere obligationem, alias esset fictum, nisi nuncupatio ejus supponeret animum inducendi obligationem, et transferendi rem oblatam in jus speciale Dei. Sed hæc obligatio nequit suspendi a conditione communi inclusa in voto ex materia sua et forma ; ergo, vel Beata Virgo non emisit votum, quamvis in ea fuerit desiderium simplex ante matrimo-

Votum inducit obligationem.

Non suspenditur per conditionem generalem.

nium ; vel certe emisit votum absolutum, non obstante illa conditione, quæ etiam expressa nullam inducit obligationem magis, quam si esset tacita.

16. Responsio. Impugnatur. Dices, præceptum legis obligasse descendentes ex tribu Juda et familia David.

Præceptum legis fuit universale. Contra, præceptum, si quod fuit in lege, comprehendit omnes ejus observatores et professores, fuit enim universale, neque magis tribum Juda quam reliquas. Deinde, Daniel et tres pueri fuerunt de tribu Juda, *Danielis* 1. qui manserunt virgines ex supradictis.

Deinde, si præceptum illud urgeret in contrarium, Virgo vovere non posset, licet desiderare posset conditionate virginitatem sublata obligatione legis ; ergo neque votum conditionatum emittere. Probatur sequela, quia tollitur materia voti stante divino præcepto in contrarium ; deinde, quia votum est de meliori bono. Sed matrimonium in casu præcepti præferebatur virginitati, et magis faciebat ad cultum Dei, quam ipse, supposito seu dato, quod fuerat præceptum, limitavit, quantum ad modum, nempe per propagationem fieri ; præceptum autem declararet voluntatem et accepticnem divinam, quæ ad cultum requiruntur, alias nullus esset cultus, ut patet, si quis jam vellet colere Deum per sacrificia Mosaica, ille cultus esset reprobatus, quia Deus illum nunc prohibuit in lege nova. Ergo etiam si præcepit universaliter cultum fieri per propagationem, comprehendendo etiam Virginem, non potuit illa vovere castitatem, etiam conditionate, per votum proprie dictum, ut distinguitur a desiderio simplici, quia materia absolute fuit prohibita, sicut conjugatus consummato matrimonio nequit tale votum emittere, repugnante conjuge, quia est contra præceptum Dei, et emittendo peccaret, et esset nullum et irrisorium, si diceret : *Ego voveo continentiam, si placet Deo.* Ergo perinde Virgo sciens se comprehendi sub præcepto contrario virginitati, non potuit vovere virginitatem sub conditione, *si placeret Deo*, etc. cui voluntas Dei expressa per præceptum supponitur manifesta, et certa ex lege, et per fidem divinam.

Stante præcepto propagationis non potuit Virgo vovere conditionate.

Modus colendi determinatus per præceptum.

Votum illicitum obstante præcepto.

17. Responsio. Dices, ex inspiratione speciali potuisse emittere votum conditionatum hoc modo, non cognoscendi virum, si Deo placeret, cum fiducia certa divinæ providentiæ circa se, quam in reliquis est experta.

Impugnatur. Motivum expressæ conditionis. Contra, motivum conditionis expressæ seu adjectæ, fuit certitudo præcepti, cui se subjectam esse novit ; alias nulla esset ratio cur Virgo adjiceret conditionem, sed cum hac scientia præcepti et obligationis ejus respectiva ad ipsam, non potuit emittere ordinate votum, vel certe non potuit adjicere beneplacitum Dei, sed absolute vovere ; ergo vel absolute vovit, vel certe nullo modo vovit, licet conceperit desiderium vovendi. Probatur major, inspiratio certa et quam quis debet operando sequi, supponit illuminationem præviam conformem ex parte intellectus, ut opus sit deliberatum, ea deliberatione quæ requiritur ad votum, quia votum indeliberatum temerarium est, et non inducit obligationem. Vel ergo Virgo habuit illuminationem per revelationem, qua se non comprehendi sub præcepto contrario legis didicit, vel certe cum ea dispensari in præcepto illo quod fuit positivum, vel non habuit talem revelationem ? Si primum dicatur, jam sublata est conditio specialis, quæ erat ex obligatione præcepti, et ratio ejus adjiciendæ, et sic votum Virginis fuit absolutum, quod est intentum. Si dicatur secundum, illa illuminatio non sustulit scientiam legis et præcepti, cui se novit absolute teneri ; ergo non fuit sufficiens regula emittendi votum conditionatum.

Inspirat[io] suppon[it] illumina[tio]nem.

Antecedens patet, quia alias esset error in virgine, nam si illuminatio illa determinaret assensum contractum scientiæ legis, seu dictamen, quo exprimeretur votum castitatis esse placitum Deo, hæreret in contradictorio scientiæ legis et præcepti, qua sciebatur non esse placitum, et cui voluntas virginis in proposito electionis debebat se conformare ; ergo præter oppositionem utriusque assensus practici, alter esset erroneus ; non ille qui est scientiæ legis, et per divinam fidem ex revelatione universali, cui nequit subesse error ; ergo assensus ex illuminatione potius esset erroneus, vel deberet sic æstimari a virgine, ac proinde non esse sufficientem regulam operandi. Deinde, in ipsa voluntate esset duplex electio, nempe absoluta observandi præceptum, et altera nuncupati voti, quæ repugnant practice, quia votum virginitatis, quod hîc et nunc de præsenti inducit obligationem, non potest compati cum voluntate expressa et absoluta violandi virginitatem per adimpletionem præcepti contrarii, quod sufficit ad tollendam materiam etiam voti conditionati de virginitate servanda tam interius quam exterius, cujus materia est privatio actus oppositi. Licet ergo desiderium simplex possit stare virginitatis servandæ cum voluntate et consensu absoluto matrimonii ad finem propagationis filiorum, et consequenter amittendæ virginitatis, nequit votum aliquod cum tali consensu consistere, quod proprie dici posset votum inducens obligationem, et egrediens naturam desiderii simplicis ; sicut v. g. votum continentiæ non potest stare in conjugato, etiam conditionatum cum proposito absoluto reddendi debitum conjugale, nam continentia absoluta dicit privationem actus, et sicut cum actu in re ipsa nequit consistere, ita etiam neque votum ejus de præsenti obligans potest stare cum absoluto proposito usus matrimonialis. Ergo similiter, cum virginitas consistat in privatione omnis consensus in copulam, loquendo de interiori puritate virginali, nequit votum virginitatis consistere cum consensu absoluto in copulam per matrimonium, loquendo de virginitate perpetua, de qua loquimur, et cujus votum fuit in Virgine sanctissima.

Virginitas.

19. Fiducia quibus mediis innititur.

Deinde, fiducia illa divinæ providentiæ vel probat votum fuisse absolutum, vel nullum fuisse, quia fiducia divinæ providentiæ specialis contra communem regulam legis ordinariæ respicit media extraordinaria, quorum unicum erat exemptio a lege et præcepto, si quod fuit, ac proinde supponit intentionem finis, cujus gratia tale medium requirebatur ; ergo vel virgo in hac fiducia concepit votum, absolutum, vel certe conditionatum non concepit, quia ad illud non ordinabatur illa fiducia providentiæ extraordinariæ et futuræ exemptionis.

Responsio.

Dices concepisse votum conditionatum, relinquens se dispositioni divinæ quoad reliquum.

Impugnatio.

Contra, dispositio divina ordinaria fuit nota virgini, nempe præceptum nubendi ad effectum propagationis, a quo seipsam exemptam esse non cognovit, ut supponitur ; ergo non potuit recedere a præcepto, donec ei constaret de divina voluntate et beneplacito. Sed aliter non potuit constare quam per revelationem ; per votum autem conditionatum recedebat a præcepto, quia illud importabat relaxationem præcepti, aut fiduciam ejus futuræ ; ergo hæc fiducia magis denotat suspensionem actus vovendi ignorata Dei voluntate, aut certe actum fuisse absolutum voti innitens tali fiduciæ ; hoc non potuit congrue esse cum conscientia præcepti contrarii in Virgine ; ergo magis congrue primum est dicendum, quia humilitati Virgi-

Fiducia incerta non sufficit ad votum factum contra opus

præcepti cogniti.

nis, et perfectæ conformitati in omnibus ad divinam voluntatem cognitam, non videtur congruere oppositum, aut emittere votum inducens obligationem solum innitendo fiduciæ, quam ignorantia dispositionis futuræ, et specialis reddebat incertam. Unde melius videtur asserendum intervenisse revelationem specialem exemptionis ante votum emissum, ut dicit Henricus, et illud fuisse absolutum. Conari enim et perficere in Virgine non separantur, ob eminentissimam ejus perfectionem et plenitudinem gratiæ, ac propterea non est præsumendum eam conatam fuisse illud quod novit sibi illicitum esse, et absolute se perficere non posse, adimpleta lege.

Conatus, et opus conjuncta in virgine.

20. Tertio probatur conclusio : Puritas virginalis in Beatissima Virgine fuit supereminens, et post filium causa exemplaris, quoad alios qui in hac perfectione excelluerunt ; ergo votum ejus fuit simpliciter absolutum. Antecedens patet, quia dicitur *Virgo Virginum*, juxta illud Psalm. *Adducentur Regi virgines post eam*, etc. et sic canit Ecclesia : *Sola sine exemplo placuisti Domino nostro Jesu Christo*, etc. et illud Sedulii nostri in carmine Paschali : *Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo*, etc. Consequentia probatur, quia puritas virginalis excludit omnem consensum in copulam carnalem. Sed si Virgo ex suppositione prætensæ legis emitteret votum conditionatum tantum ob impedimentum præcepti, supponendo ejus obligationem, haberet consensum in matrimonium absolutum ad finem etiam propagationis, per quem consensum impediretur votum ejus, ne fieret absolutum ; nam voluntas inhærens conditioni magis per se eligit conditionem quam actum operis oppositi, quem non habet nisi dependenter ab ipsa conditione, quæ præponderat respective ad volentem. Quin imo ex hac sententia sequitur quod ipsum matrimonium inierit per consensum in finem matrimonii, scilicet propagationem, nam ideo negatur emisisse votum absolutum virginitatis ante matrimonium, quia illud votum tolleret consensum debitum et requisitum ad matrimonium, quia esset contra finem lege intentum matrimonii ; ergo sequitur quod ipsa consenserit in matrimonium ex fine matrimonii. Sed consensus absolutus in copulam matrimonialem tollit votum conditionatum de opposito, et propositum etiam nubendi ex hoc fine excludit puritatem virginalem interiorem, quæ consistit in privatione consensus in copulam ; ergo tale votum non cadit in virginem ; sed debuit fuisse simpliciter ita absolutum, ut nullo modo unquam consenserit expresse in copulam carnalem aut propagationem, imo, ut postea videbitur, ne quidem implicite contrahendo matrimonium consensit.

Virginitatis puritas supereminens in virgine.

Vovens conditiona-

te præfe condit nem op

Consen in copu tolli puritat interior

Non fu in virg talen consens

Ultimo tandem, votum absolutum virginitatis non derogat matrimonio Virginis cum Josepho, ergo tale fuit votum, nam eam habuisse votum absolutum omnes concedunt, ex illo : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* dubitatur tantum de tempore, quo emisit illud votum. Prædicta sententia, quam hactenus impugnamus, docet post matrimonium fuisse emissum, quia Virgo supposito voto absoluto, non poterat contrahere matrimonium, quia consensus in matrimonium non separatur a fine contractus, qui est propagatio. Ex ratione tamen jam præmissa sequitur consensum in matrimonium sub hac ratione, id est, secundum finem propagationis, ita repugnare voto conditionato sicut et absoluto, quantum ad effectum tollendæ puritatis virginalis intentionis ; ergo asserere quod fuerit votum conditionatum, non conducit ad illum effectum, non purificata conditione, quia

Ultin probat Votu absolu virgir non deroga matrin nio

Contra de temp emissi v

tam obligatio voti cessat, sicut et obligatio contractus inhærentis conditioni, quando in re ipsa frustratur conditione.

o ris.

Antecedens probatur a Doctore § *Quomodo ergo potuit*, etc. quia contractus matrimonii perficitur per mutuam dationem non nisi sub conditione implicita, si petatur copula; data ergo revelatione et certitudine de ea nunquam petenda, non derogat virginitati, aut voto ejus absoluto; talem habuit certitudinem Virgo per divinam revelationem, ergo matrimonium hoc modo contractum non derogat voto absoluto præmisso, quia nullum fuit periculum violandi voti.

go re- onem fore onem ti.

Antecedens patet ex Florentino, quantum ad primam partem, nempe matrimonium fieri per consensum mutuum. Quantum ad secundam partem etiam patet, quia usus matrimonii non debetur nisi petenti, neque acquirit jus ullum non petens ad usum præfatum, ubi enim nulla est petitio, nulla est mora debitoris; stante ergo certitudine divinæ revelationis non secuturam petitionem ante matrimonium contractum, manet votum illæsum.

plum orum tum.

Patet consequentia, quia ratione usus matrimonii opponitur matrimonium virginitati, non ratione contractus, nam primi parentes in paradiso manserunt virgines, quamvis contractum inierint et habuerint dominium sine usu.

Probat exemplo Doctor idem antecedens *extra c. Exiit, de verborum significatione in* 6. ubi definitur usum rei sine dominio non esse inutile, neque dominium consequenter sine usu esse inutile.

nsio.

Respondet tamen hoc exemplum non esse sine difficultate, quia usus, licet possit separari a dominio, tamen non ita videtur posse stare dominium sine usu; ad hoc tamen valet decisio, ut illa separari posse constet : *In proposito Beata Virgo non retinuit sibi usum auctoritate sua, sed certificata fuit, quod Spiritus sanctus usum illum retineret, ita quod nunquam ille alius, cui talis usus debebatur, exigeret*, etc.

Objectio Vasquez.

Vasquez *disputat.* 125. *cap.* 7. *sub finem*, hoc exemplum ex Doctore adducit, et eo uti non vult, quia agitur ibi de usu facti, non autem de usu Juris, qualis in proposito reperitur. Deinde, per hoc, quod certificata fuerit Virgo Josephum nunquam petiturum debitum, non inde colligitur ipsum usum matrimonii fuisse impeditum, quin si peteret, ei deberetur.

Solvitur. Applicatio exempli.

Respondetur tamen rationem illam, seu exemplum a Doctore adduci congrue ad explicandum dominium posse separari ab usu in genere. Et licet in præfata Decretali agatur de usu facti, tamen exemplum habet non parvam proportionem ad usum matrimonii, quia sicut usus facti semper manet, donec revocetur a domino proprietario, ita libertas corporis sui manet conjugi, donec petatur debitum, non petenti non tenetur, quin etiam petendi multis casibus non debetur. Aliud autem quod dicit necessarium esse usum matrimonii debere esse impeditum in proposito.

Revelatio facta æquivalet impedimento delicti.

Respondetur certitudinem divinæ revelationis, qua certificata est Virgo, nunquam fore, ut peteretur, æquivalere impedimento, quia votum nihil aliud postulat, quam non consentire affectu et effectu in copulam; ad hoc autem sufficit certitudo revelationis prædictæ, quamvis nullum esset impedimentum diversum. Neque necessarium fuit ut Virgo conciperet dissensum respective ad conditionem impossibilem, qualis fuit petitio, supposita revelatione ejus nunquam secuturæ, nam tam votum quam materia subsistit independenter a tali dissensu. Ad salvandum ergo votum Virginis, et excusandum matrimonium superveniens per contractum, sine præjudicio voti, sufficiebat illa revelatio, et certitudo ex ipsa, per quam excludebatur periculum violandi voti. 23.

Obligatio debiti præponderat voto.

Hîc enim agitur de excusando matrimonio præsupposito absoluto virginitatis voto, non autem agitur de obligatione voti et debiti matrimonialis, utrum præponderat; et magis salvatur debitum matrimonii si dicatur non fuisse impeditum debitum, quamvis usus ejus supposita revelatione non sequeretur. Quod si obligationem utriusque comparemus, tam debiti quam voti, certum est debitum magis obligare, v. g. in aliis, ut qui habet votum simplex castitatis, et contrahit, neque postea ingreditur Religionem, neque vult ingredi aut separare se ab uxore, tenetur reddere debitum, si petatur, non obstante voto, quod tum primum violavit, quando contraxit animo non ingrediendi Religionem, et cohabitandi; hoc enim votum, licet inducat obligationem ex promissione, non tamen per illud transfertur dominium corporis sicut in matrimonio fit. Unde non videtur recte colligi, ut ipse colligit, ex simplici obligatione voti usum matrimonii impediri respective ad alterum conjugem petentem.

24. Alio ergo modo videtur hunc usum in Virgine fuisse impeditum, tam ex revelatione modo dicto, supposito prius voto. Unde Doctor verbis allegatis dicit Virginem non propria auctoritate retinuisse sibi usum, sed Spiritum sanctum retinuisse usum. Potest ergo dici fuisse etiam impeditum per justitiam, et non solum ex obligatione Religionis seu voti. Ad cujus explicationem notandum est quod supponunt Doctores, matrimonium ordinatum esse ad finem propagationis, et constat ex alias dictis; hinc dicunt Virginem consentiendo in contractum ipsum implicite consensisse in copulam, quia nempe propagatio, ad quam requiritur copula, est finis contractus, ac proinde consensus in contractum implicite respicit finem ejus lege præscriptum. Hoc autem competit matrimonio ex divina institutione universali et regulariter; potuit ergo Deus instituere alium finem peculiarem hujus matrimonii virginalis, sicut de facto constituit, sicut et ipsius integritatis, nempe Incarnationem Filii sui, ad quod institutum est in specie matrimonium Virginis, qui finis specificus principalius specificat contractum; unde licet consensus Virginis, ut refertur ad matrimonium secundum regularem institutionem et universalem, esset consensus implicitus in copulam, quia tamen hoc matrimonium sortitur finem particularem, qua talis contractus est, etiam secundum divinam voluntatem illud specialiter ordinantem ad Incarnationem, consensus Virginis in ipsum contractum ne quidem implicite ferebatur in copulam, sed potius in oppositum, ut suberat speciali institutioni Dei, quæ copulam exclusit. Neque hoc destruit finem universalem matrimonii, quæ est propagatio, quia in hoc matrimonio perfectiori modo et mirabiliori conservatur sine opere viri, per Spiritum sanctum manente integritate Matris; copula autem non ordinatur ad finem matrimonii, nisi ut medium naturale multiplicandi naturam, vel ut remedium concupiscentiæ accessorium in natura lapsa. De hoc secundo nihil hîc dicitur, quia neque in Virgine fuit fomes, neque in Joseph appetitus prædominans ejus perfectioni, alias non eligeretur in sponsum Virginis.

Debitum fuisse impeditum per justitiam.

Finis matrimonii ex lege universali.

Finis speciali[s] matrimon[ii] viraginali[s] Incarnatio[nis].

Consens[us] virginis [in] oppositum copulæ ferebatu[r].

Copula medium naturale propagati[o]nis.

25. Quantum autem ad primarium finem matrimonii, hîc perfectius salvatur, ut dixi, et sine consensu in copulam, etiam implicito, secundario, ut alii volunt, quia ad pertingendum finem universalem contractus, ut limitatur per specialem institutionem Dei, in hoc matrimonio Virginali copula non fuit medium, ideo consensus in ipsum finem non refertur ad copulam

Finis primariu[s] matrimon[ii] in virgin[e] salvatur sine ull[o] ordine a[d] copulam.

tacite aut expresse; et hoc modo intelligo illa verba Doctoris, ubi dicit Spiritum sanctum retinuisse sibi usum, non vero Virginem propria auctoritate illum retinuisse. Quod vero dicat sibi constitisse quod non peteretur debitum, et eo reducat consensum Virginis, quasi liberum a copula, intelligo hoc modo, quia matrimonium regulariter, sicut transfert potestatem corporis, ita etiam fundat jus ad copulam ex natura communi contractus hujus in specie, ideoque donec præcessisset certitudo revelationis nunquam fore ut usus sequeretur, Virginem non potuisse contraxisse, supposito voto absoluto virginitatis; revelatio ergo illa hunc effectum etiam habuit, ut matrimonium separaretur ab usu, sicut et consensus. Unde ex utroque sequitur neque Virginem tacite consensisse in copulam, ex eo quod præcise consenserit in contractum, neque etiam consensisse in contractum, ut inducit obligationem copulæ non impeditam.

26. ectio.

Objicies, Virgo contraxit matrimonium antequam Filius Dei incarnatus est; ergo consensit in contractum ut lege communi et institutione tenet; ergo consensus ille fuit tacitus in copulam, saltem ut in radice.

vitur.

Respondetur in primis, quidquid sit de antecedente, negando primam consequentiam, quia Virgo consentiens in contractum, ideo diceretur consentire in copulam, quia ex communi lege et institutione contractus ad hanc ordinatur.

irgo traxit speciali ıdato, velati- ne.

Sed Virgo non consensit tantum ex regula illa communi, sed ex speciali revelatione et mandato in matrimonium hoc, quod ipsa contraxit, prout suberat speciali Dei voluntati illud ordinantis citra præjudicium voti, aut dispensationem in ipso. Si ergo contrahens de communi lege dicitur consentire in matrimonium, ut ordinatur ad finem propagationis per copulam, quia de lege universali id conjunctum est matrimonio, ita etiam Virgo contrahens ex voluntate Dei speciali sibi revelata in matrimonium cum Joseph, consentit tantum juxta Dei voluntatem specialem, qua illud ordinatum est, ut medium servandi voti, et ad alium finem, quem Deus præordinavit in specie talis matrimonii, qui fuit propagatio sine copula per virtutem Spiritus sancti. Neque refert quod tum quando consensit in matrimonium, ille finis fuerit ignotus Virgini in specie, sicut et Incarnatio subsecuta, quia eo ipso quod consenserit in matrimonium sine præjudicio voti, et ex speciali revelatione et voluntate Dei, consensit in illud, prout suberat his, et juxta finem ad quem Deus illud ordinavit; hic autem finis excludebat ex natura rei, seu ex intentione ordinantis Dei, ipsam copulam; ergo ex consensu in contractum ad hunc finem specialem præordinatum non sequitur consensus in copulam.

Consentit virgo respective ad finem specialem.

Unde aliud est de matrimonio, quod contrahunt adstricti voto, verbi gratia, Religionis, cum intentione ingrediendi post contractum; aliud vero de hoc Virginis matrimonio, quia illi consentiunt implicite seu in radice in copulam, quia nempe talis contractus non sortitur lege aut institutione speciali alium finem; quam universalem ideoque consensus expressus in contractum, ut legi subest, et institutioni universali, intelligitur respicere finem universalem ejus. Sed matrimonium Virginis habuit specialem legem et institutionem, quo attingeret finem propagationis altiori modo et supernaturaliter; ideo Virginis consensus in ipsum non distrahitur a tali fine, neque respicit copulam, quæ non erat medium proportionatum ad talem propagationem.

Differentia inter consensum Virginis, et aliorum votariorum.

27. Consensus Virginis in matrimonium fuit post Incarnationem.

Respondetur secundo, quamvis plures modendi sentiant matrimonium Virginis fuisse contractum ante Incarnationem Christi, contrarium mihi tenere videtur Doctor in littera, in qua primo statuit conclusionem, nempe voluisse absolute, et non solum conditionate virginitatem ant matrimonium. Et hoc probat ex responsione ejus ad Gabrielem annuntiantem Incarnationem complendam : *Quomodo fiet istud*, etc. quæ ratio ut sustineat conclusionem in extremo contradictorio priori sententiæ, quam impugnavit, videtur etiam hoc trahere ut annuntiatio fuerit ante matrimonium facta, quia prior sententia docet matrimonio inito Virginem emisisse votum absolutum. Intendit ergo Doctor primum votum nuncupatum a Virgine fuisse absolutum. Quod probat ex illo textu, quæ probatio alioquin esset insufficiens, si annuntiatio subsequeretur matrimonium, cum apud omnes constet tum fuisse votum absolutum.

28. Probatio ex Patribus.

Huic sententiæ favet traditio ; quam refert Nyssenus, quæ docet Virginem post sponsalia remissam esse in domum paternam. Quam sententiam sequitur Baronius *in Apparatu*. Eam videtur tenere Tertullianus *de velandis Virginibus*, *cap.* 4. dans rationem cur Angelus appellet virginem mulierem, eo quod desponsata quodammodo nupta erat. Ambrosius *de institut. virgin. cap.* 6. in illa : *Antequam convenirent*, etc. Matth. 1. *Neque illud*, inquit, *moveat*, *quod ait* (nempe Evangelista), *quia Joseph accepit conjugem suam, desponsata enim viro* conjugis *nomen accepit ; cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomem adciscitur*, etc. Initiatur autem per sponsalia de futuro. Origenes etiam et Hieronymus idem docent *supra* citati. Vide Maldonatum *in Matthæi*. 1. qui alios Patres pro hac sententia citat.

Ambros.

Et ex circumstantia litteræ videtur probari : *Antequam convenirent, inventa est in utero habens*, etc. Hæc convenientia non fuit copula, aut consummationis matrimonii, ut omnes concedunt ; ergo fuit cohabitationis et contracti matrimonii, alias si fuisset matrimonium ante contractum, jam ex more transiret in domum mariti ; ergo tantum videtur convenisse Josephum ad matrimonium. Neque obstat quod alii Patres citat alias dicant matrimonium ejus fuisse ordinatum ad celandum partum ejus diabolo, quia etiam id salvari potest, quamvis post conceptum filium præmissis sponsalibus contraxit postea matrimonium. Tenendo ergo hanc sententiam, facilis est responsio ad salvandum consensum Virginis in matrimonium fuisse sine ordine ad copulam, etiam in radice, quia jam edocta de universo mysterio, et finem contractus, ad quem ordinabatur, explicite cognovit, et certa revelatione didicit cætera. 29. Probatio Scriptu[ræ]

(f) *Aliud exemplum, si quis contraxisset*, etc. Hæc resolutio habetur *cap. commissum*, etc. *de sponsalibus*, etc. ubi de hoc casu interrogatus Pontifex respondet : *Tutius est ei*, inquit, *religione juramenti servata, prius contrahere, et postea si elegerit, ad Religionem migrare*. Consequentia Doctoris recte tenet, quia si talis non obstante voto emisso Religionis, et absoluto, valide contrahat cum intentione servandi voti, et nunquam reddendi debitum, quamvis altera pars id nesciat, sicut et nescit eam non postulaturam debitum, a fortiori Beata Virgo valide contraxit, non obstante voto, et licite, maxime supposita circumstantia revelationis, de cessione alterius quoad usum. 30. Exempl[um] de jura[menti] sponsali[um] et mox vovente Religionem. Applicati[o]

Circa casum illum dubitatur, an talis teneatur ad matrimonium ratione jura- An teneatur talis ad

rimo-um. menti? Doctor dicit non teneri, sed consultum esse ut juramenti fidem observet; teneri autem probabiliter docet Richardus *in* 4. *dist.* 29. *artic.* 2. *quæst.* 4. Idem docet Navar. *cap. Non dicatis* 12. *quæst.* 1. Ledesma *in* 2. *part.* 4. *q.* 35. *art.* 3. Majolus *lib.* 1. *de irreg. cap.* 34. noster Angles *de impedim. matrim. quæst.* 11. *art.* 3. *dub.* 1. Vega *lib.* 1. *Summæ.* Hæc

tentia nativa. sententia vera est, si alioquin scandalum aut damnum partis sequeretur, non observato juramento, et ex alia parte non subit periculum consummandi matrimonium, et violandi votum ex parte jurantis sponsalia, et patet ex textu jam citato.

31. tentia tiva. Cæterum eum non teneri contrahere ex vi juramenti communius tenetur, quia juramentnm sortitur naturam et conditionem actus, cui adhæret *cap. Quemadmodum*, etc. *de jurejurando*, etc. et *l. finali, C. de non num. pecun.* etc. Sicut ergo contracto matrimonio ratio potest transire ad Religionem, ita non obstante juramento, quod firmat sponsalia, potest idem facere ante contractum matrimonium, quia illa conditio, *nisi intravero Religionem*, etc. tacite includitur in contractu, neque excluditur consequenter per juramentum, quod firmat sponsalia. Vide glossam *in dictum cap.* Innocentium, Hostiensem, Joannem Andream, Cardinalem *eodem.* Anchar. Abbatem, et reliquos

itatio. interpretes. Limitanda tamen est sententia juxta prædicta. Item, si alter etiam exclusit ingressum Religionis, quando juravit, quia licet cedant sponsalia professioni aut ingressui Religionis, et per hoc dicuntur solvi; tamen conditio illa exclusa est per appositionem contrarii, quod firmavit juramento, verbi gratia, si teneatur inclusus, et dato juramento spondet se contracturum matrimonium die determinato, ante quem nequit capessere Religionem; vel si jurat se non ingressurum Religionem, donec sponsalia consummet per contractum de præsenti, tunc tenetur matrimonium contrahere, secluso tamen periculo ejus consummandi.

(g) *Præterea adultera habet potestatem,* etc. Hoc est tertium exemplum, quo Doctor probat, usum posse impediri, manente potestate, quæ transfertur in contractu matrimonii; ergo etiam in Virgine potuit impediri usus, quamvis contractus fuerit verus et licitus. 32. Exemplum in quo manet dominium sine usu.

Si dicas, hoc impedimentum supervenire matrimonio contracto, non ita impedimentum voti ante matrimonium contractum, quia hoc obstat matrimonio contrahendo tanquam impediens.

Respondetur illud quidem verum esse, neque exemplum in omnibus debere quadrare; intentum autem Doctoris est ostendere per exempla potestatem mutuam, quæ est in hoc contractu, ac proinde contractum posse iniri sine usu subsequente, vel eo impedito per obligationem altioris finis et virtutis; quod etiam in alia materia contingit, verbi gratia, quando quis debet alteri pecuniam, aut aliud, quam ut videt debitor cedere hic et nunc in præjudicium ipsius creditoris, aut alterius tertii, aut communis boni, aut in injuriam præsentem Dei, ut si velit ea abuti in cultum falsum, non tenetur ipsi eam in his circumstantiis solvere; sed potest differre solutionem in aliam occasionem, quia charitas aut Religio prævalet obligationi justitiæ in eo casu, ut si quis gladium alterius mutuo accepit, non tenetur restituere, si videt eum velle se, aut alios jugulare, quia in eo casu sicut deberet, si posset, gladium violenter abripere, ita etiam mutuatum retinere. Ad propositum, matrimonium quantum ad usum, sicut im- Quartum exemplum ex mora solutionis in certis circumstantiis. Applicatur.

peditur per votum absolutum castitatis, ita sequitur supposita revelatione, et Dei ordinatione speciali matrimonium Virginis, quod ordinatum est ad finem altiorem servandæ castitatis et Incarnationis (sive ut medium consequens, sive ut antecedens, juxta diversos modos sentiendi), et cedente parte suo juri fuisse validum et legitimum, non obstante impedimento usus. An autem matrimonium licite contrahi possit animo ineundi Religionem, ad quam quis voto se adstrinxit, dicemus *infra dist* 38. ubi de hoc disserit Doctor.

33. Illatio ex dictis, et recapitulatio.

Ex dictis ergo hactenus colligitur matrimonium Virginis supposito voto fuisse licitum et legitimum, quamvis usus copulæ fuerit impeditus. Primo cedente parte ; secundo, quia perfectius attigit finem etiam generalem contractus per altiora media et efficaciora. Tertio, quia ordinatum fuit ex Dei voluntate speciali ad Incarnationem, ut medium congruum antecedens, vel certe consequens, juxta varias opiniones. Quarto, quia ordinatum est in finem communem Redemptionis generis humani. Quinto, quia substantia contractus in eo perfectissime salvatur, etiam respective ad finem primarium propagationis modo dicto; ergo nihil ei obstat. Ex quibus ulterius deductum est votum Virginis perfectissime salvari sine ullo ordine ad copulam, sive in radice, sive voluntate expressa, et in hoc excedere alios, qui contrahunt cum animo non consummandi matrimonium, quia in his sicut regula contrahendi est illa, quæ est communis legis et institutionis, ita etiam consentiendo in contractum tacite consentiunt in finem ejus, lege et institutione præscriptum, quia hic est accessorius ad ipsum contractum, seu consequens ex natura contractus, ut subest legi generali, quæ respicit finem, ut per medium naturale copulæ attingi potest, et non aliter, quia ordo ad finem importat respectum ad media.

34. Finis specia[lis] matrim[onii] virgina[lis].

Matrimonium autem Virginis ex Dei speciali ordinatione, et per virtutem Spiritus sancti ordinatum fuit in finem per media supernaturalia et specialia, quæ excludunt ex natura sua propagationem naturalem, per quam debitum proximum aut remotum labis originalis incurritur, a quo ex modo nativitatis in utero Salvator mundi debuit esse immunis. In matrimonium autem consensit Virgo ut his mediis supernaturalibus, et Dei institutioni speciali innitebatur, ideoque consensus ejus nequit etiam tacite, seu in radice, respicere copulam ; consentit enim in matrimonium supposita Dei revelatione, et providentia speciali circa illud quod contrahere voluit ex Dei mandato, et prout ordinabatur in finem servandæ etiam puritatis virginalis, quæ ratio mihi videtur fuisse potissima. Unde aliqui Patres negant matrimonium Virginis ne præjudicarent ejus puritati, quamvis *supra* exposuimus eos loqui de matrimonio secundum communem legem et stylum Scripturæ, ut sequitur ex eo usus et consummatio in ordine ad finem naturalis propagationis; quæ intellectio eorum est realis. Potest tamen intentio eorum huic accommodari, ita ut non solum puritatem Virginis voluerint salvare quoad effectum, sed etiam quoad omnem actum, qui quovis modo respiceret in se, aut in alio copulam, hoc est explicite vel implicite, seu in radice.

Purita[s] virginal[is].

Virginem enim fuisse exemplar puritatis post filium, et excessisse Angelicam puritatem, facile possemus ex Patribus probare eam esse, qua major sub Deo nequit intelligit. Sed tractatus hic ab aliis copiosus est, neque spectat ad præsentem materiam, in qua tantum agitur de concordantia voti ejus et matrimonii; illud ergo disseruimus, quod neque etiam in radice

consensus Virginis ad copulam conjugalem referri potuerit.

35. ...ponsio ad ...umenta ...cipalia. ...mum ...imen- ...um.

(h) *Ad primum argumentum*, etc. Hoc primum argumentum tangit fundamentum sententiæ oppositæ, quam ante conclusionem exclusit, nempe in Virgine ante matrimonium non fuisse votum absolutum, alias non liceret ei contrahere, quin etiam hoc argumento utitur Gratianus ad probandum, non intercessisse verum matrimonium; habetur apud eum loco citato a Doctore 17. *quæst* 1. *cap. Voventibus, et* 27. *dist. cap. Voventibus*, ubi utrobique citat Hieronymum. Magister etiam Sententiarum similiter citat Hieronymum auctorem dictorum; melius Glossa ordinaria *in* 1. *ad Timoth.* 5. in illa *Habentes condemnationem*, citat Augustinum, cujus illa propria sunt verba, *de bono viduitatis, cap.* 8. *vel.* 9. et habetur *cap. nuptiarum* 27. *quæst.* 1. Respondet autem Doctor intelligi hæc verba de matrimonio regulariter, et secundum communem legem, et prout contrahitur in ordine ad usum propagationis, et ille est sensus et intentum Augustini; docet enim eos peccare, quia fidem continentiæ fefellerunt, tamen negat eos esse separandos, et reprehendit asserentes eorum nuptias esse appellandas adulteria.

...vitur.

36. ...d ...dum. ...ece- ...um non ...endo ...tra ...um.

(i) *Ad secundum potest dici*, etc. Hæc responsio duo continet: Primum est interpretatio legis *Numer. ultimo.* Secundum est, Beatam Virginem non fuisse hæredem, ideoque ei licuisse nubere alteri diversæ tribus. Quantum ad primum, Lyranus noster et Abulensis docent legem fuisse universalem, et non solum respective ad eas mulieres, quæ succedebant in hæreditatem deficiente prole mascula. Cæterum quæstio mota et ratio legis de non commiscenda hæreditate, interpretantur legem, sicut et exempla, nam David duxit Michol filiam Saul ex tribu Benjamin, et filiam Regis Gethsari, 2. *Reg.* 3. Mahalon et Chelion duxerunt Moabitidas uxores *Ruth.* 1. Booz duxit Ruth. *ibid. cap.* 4. *Deut.* 21. Permittitur Judæis ducere alienigenas virgines, modo non sint Chananææ, *Judic. ultim.* jurant reliquæ tribus se non daturas filias suas nuptui Benjamitis; unde alias id potuisse colligitur. Textus etiam Hebræus favet huic interpretationi, qui specificat fœminas, ad quas devolvebatur hæreditas: *Et omnis,* inquit, *fœmina hæreditans hæreditatem nubet viro ex tribu sua*; ita Chaldæus et Septuaginta. Eam sequitur Cajet. Vatablus, Burgen. Oleaster. Philo Judæus *lib.* 2. *de Monarchia*, asserit Tribum Sacerdotalem, et Regiam, quæ erat tribus David, fuisse commixtam; idem docet Epiphanius *hæres.* 78. et alii eum secuti. Exemplum adducunt Aaron, qui duxit Elizabeth filiam Aminadab, qui fuit princeps tribus Juda, et sororem illius Naason; item, Joiadas Pontifex duxit Josabeth sororem Ochosiæ Regis Juda, et filiam Joram.

...elligi ...d eas ...erant ...edes.

Exemplis patet.

37.

Secundum, quod tangitur in illa responsione, est, Mariam non fuisse hæredem; hoc autem non subsistit, quia parentibus grandævis nata est, quibus constat non fuisse ullam prolem masculam juxta communem sententiam, imo neque aliam præter solam Virginem, ut fusius probat Baronius *in apparatu.* Tertium etiam quod additur, licuisse Virgini nubere in alia tribu, sequeretur inconveniens, quia sic Christus non esset ex tribu Juda, de qua constat fuisse Joseph, ut patet ex illo: *Joseph fili David noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, etc. Impugnatur etiam ex præmissa lege, quæ comprehendit fœminas hæredes, qualis fuit Virgo, non posse nubere extra tribum et familiam suam. Recte ergo colligitur Virginem et Josephum non solum fuisse ex tribu Juda, sed ex eadem etiam familia; neque

Mariam fuisse hæredem.

Unigenita fuit.

Fuit ex Tribu David.

cohæret Scripturæ Mariam genere paterno esse ex tribu Levi tantum, quia genealogia Christi tantum deduci potest ex Virgine; ipsum autem fuisse ex familia David, et de tribu Juda, expresse constat ex Scriptura *ad Romam.* 1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem.* Ad Hebræos 7. negavit Paulus eum fuisse sacerdotem Leviticum, ac proinde non fuisse ex tribu Levi secundum genus paternum matris : *In quo enim hæc dicuntur*, inquit, *de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit*, etc. nempe de tribu Juda, quæ non servivit altari.

38. Hæc traditio fuit etiam apud Judæos, ut patet *Joan.* 3. qui, ut impugnarent Christum non esse verum Messiam, dicebant : *Numquid a Galilæa venit Christus ? nonne Scriptura dicit, quia ex semine David, et de Bethleem castello, ubi erat David, venit Christus* ? etc. Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, etc. ubi promisit Deus Messiam venturum ex semine David, quem locum *Act.* 2. Petrus interpretatur de Christo; Matthæi 1. *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham*, etc. Fide ergo Catholica tenendum Mariam ex tribu Juda et familia ortam esse, sicut canit Ecclesia : *Nativitas gloriosæ Virginis Mariæ ex semine Abrahæ, ortæ de tribu Juda, clara ex stirpe David*, etc. et Paulus ad Hebræos 7. *Manifestum est quod ex Juda ortus sit Dominus noster*, etc. ubi negat ortum ex tribu Levi, ut patet ex eodem loco. Hoc ergo ita intelligi debet, quia Christus genealogiam ex sola Virgine habuit. Ipsa etiam Virgo ex genere, et recta linea paterna descendit ex Abraham, Juda et David, quia genealogia ex linea paterna desumi solebat, ut patet ex usu Judæorum, et stylo Evangelistarum, qui non prosequuntur genealogiam Christi, ut descendit ex Ruth, sed ut descendit ex Booz; neque etiam genus Bersabee prosequitur, licet eam exprimat Evangelista, sed prosequitur rectam lineam paternam. Idem colligitur ex verbis Pauli, qui negat Christum descendisse ex Levi, quod eo sensu verum est, quia ratio genealogiæ desumebatur ex linea paterna; nam Beatam Virginem fuisse cognatam Elizabeth, quæ erat ex tribu Sacerdotali et Levitica, constat ; et Patres asserunt, utrumque genus convenisse in Christo ex parte matris, quia tamen sacerdotium Leviticum solum spectabat ad masculos descendentes, et non ad fœminas, recte negat Apostolus eum fuisse de tribu Levi; unde consequenter dici debet Virginem non fuisse ex tribu Levi ex linea paterna, sed ex linea materna, ut plerique docent juxta antiquam traditionem ex Hippolyto martyre apud Nicephorum *lib.* 2. *histor. cap.* 3. Annam fuisse ex genere Sacerdotali filiam Mathan Bethleemitis sororem Sobe, quæ genuit Elisabeth, Elizabetham autem fuisse ex filiabus Aaron docet Lucas.

Modus deducendi genealogiam.

Responsio ergo præmissa recte deseritur 39.
a Doctore, cui forte occasionem dedit S. Augustinus contra Faustum, et ex eo S. Thom. 3. *p. q.* 31. *art.* 3. *ad.* 2. Dicit enim Augustinus *lib.* 23. *contra Faustum* (qui opponebat Joachim patrem Virginis fuisse ex tribu Levitica ex Scripturis apocryphis) hoc dato, vel uxorem Joachim fuisse de tribu Juda, vel matrem, quod sufficit, ut descendentia Christi ex hac tribu esset, et ex familia David. Cæterum expositio illa non est tenenda ex rationibus præmissis, quia genus, nomen et genealogiam sortiebantur Judæi ex patre, ut patet ex tota serie Scripturarum, in quibus gradus ascendentes et descendentes enumerantur semper secundum lineam paternam.

SCHOLIUM.

Mariam descendisse ex David per Nathan filium ejus ex Bersabee, colligitur ex Luc. 3.

secundum communem explicationem, Cajet. Jansen. Gagnei. Dionys. Carthus. Quod vero orta sit ex tribu Levi, tenet D. Thom. 3. part. quæst. 29. art 2. ad 4. et clarius quæst. 31. art. 3. ad 3. D. Bonav. hîc art. 1. quæst. 2. Nazian. carmine de genealogia Salvatoris. Epiphan. hær. 78. Hilar. can. 1. in Mat. August. lib. 83. quæst. 61. Ambr. lib. de benedictionib. Patriarch. cap. 3. 4. Forte Anna fuit ex tribu Levi, ut vult Niceph. 2. hist. cap. 3. ex Hippolyto, vel ipsa, vel Joachim potuerunt habere matrem ex illa tribu.

Aliter (b) potest dici, quod Ma-
8. Lib. 4. c. 15. ria fuit de utraque tribu, scilicet Juda et Levi; de tribu Juda ex parte patris; et de tribu Levi ex parte matris. Siquidem Joachim descendit ex Nathan filio David, sicut patet per Damascenum *cap.* 15. ubi ponit genealogiam sanctæ Dei genitricis; illa autem Anna præsumitur fuisse de tribu Levi, quæ scilicet fuit mater Mariæ, et per ipsam esset Elisabeth cognata Mariæ. Istud etiam primum de cognatione Judæ probari potest per hoc, quod Evangelium deducit Christum fuisse de tribu Juda, deducendo Joseph ex illa tribu; quod non esset verum, nisi Maria esset de illa tribu; et hanc rationem tangit Hieronymus *super Matth. in principio.*

Ad 3. Ad (l) ultimum patet *ex* 2. *artic. quæst.* quia consensus iste est in traditionem mutuæ potestatis corporum ad prolem procreandam, et per consequens in usum, si petatur: sed hîc fuit certitudo, quod nunquam usus iste a conjuge peteretur.

COMMENTARIUS.

40. Responsio vera, et sententia Doctoris. (k) *Aliter dici potest,* etc. Hæc responsio est vera, et patet ex dictis, estque magis communis et recepta ab antiquis Patribus, quorum testimonium præferri debet. Julius Africanus *in epistola ad Aristidem,* citatus ab Eusebio, *lib.* 1. *hist. cap.* 6. et Justinus Martyr *in lib quæstionum a Gentilibus propositarum, q.* 131. Hieronymus *in Matth.* 1. Beda in illud Lucæ. *Qui fuit Eli,* Nazianzenus *in carmine de genealogia Christi,* Ambrosius *lib.* 3. *in Lucam, cap.* 1. et alii posteriores. Sub controversia est, an uterque Evangelista describat genealogiam Joseph per lineam rectam, qui habuit duos patres: alterum naturalem, alterum legalem. An vero Lucas describat genealogiam Christi per lineam maternam, ita ut illa: *Qui fuit Eli,* referta ad Christum, et avum ejus maternum, nempe Joachim, qui perinde Eli dicitur; Matthæus vero genealogiam Christi per Josephum, juxta consuetudinem legis, quia putabatur Christi patet. Geneologiam Christi per avum maternum describi a Luca, plures auctores moderni docent. Joannes Lucidus *lib.* 2. *de emendationibus temporum, cap.* 9. *et lib.* 7. *cap.* 1. Joannes Annæus *in lib. de Chronographia Philonis,* noster Galathinus *lib.* 7. *de arcanis, cap.* 12. Jansenius *in concordia, cap.* 14. Arias Montanus *in Lucæ* 3. Epagnerus *ibidem.* Driedo *lib.* 3. *de dogmat. tract.* 3. *cap.* 5. *part.* 4. eamdem citat. Sequitur Suarez *in* 3. *p.* 2. *tom. disput.* 2. *sect.* 3. Opposita sententia est communis Patrum, a qua non debet de facili recedi, et priorem impugnat Vasquez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 127. *cap.* 3. *et sequentibus.* Illud non leve videtur inconveniens, quod præter stylum Scripturæ in texenda genealogia Lucas pergeret.

Communis Patrum.

Aliqui affirmant Lucam scripsisse genealogiam Christi per lineam maternam.

Opposita sententia verior, et communior

Probatio ex stylo Scripturarum.

Secundo, quod Christus per Mariam non descenderet per gradus enumeratos a Matthæo. Tertio, quia sententia hæc est moderna, neque sequatur traditionem Patrum, aut antiquitatem, sed quasdam con- 41. Aliæ rationes.

jecturas, quæ non tam proprie in littera Evangelistæ fundantur. Quarto, quod Beata virgo orta ex stirpe David, et unigenita parentum non nupserit proximo sanguinis, ad quem hæreditas de lege spectabat, nam si in gradibus remotioribus, imo valde remotis attingeret Josephum in Nathan, qui dicitur ab aliquibus non fuisse naturalis filius David, sed adoptivus, sequeretur inconveniens dictum de translata hæreditate contra præscriptum legis, sequeretur etiam Christum non esse ex genere David per naturalem descendentiam; quod omnino falsum est. Sed huic controversiæ supersedeo, quia prolixum esset singula discutere; neque video magis insistendum esse rationi apparenti quam traditioni antiquæ Africani receptæ a Patribus.

42. Ad ultimum. (l) *Ad ultimum patet ex secundo articulo,* etc. Hæc responsio juxta dicta superius intelligi debet, ut traditio mutua corporum ad prolem procreandam intelligatur convenire matrimonio ex lege universali et institutione; hæc etiam salvantur in matrimonio Virginis, sed modo eminentiori, ut dictum est. Quod ergo addit Doctor in illa, *et per consequens ad usum*, etc. intelligitur respective ad medium naturale procreationis, non autem ad medium supernaturale, quod in proposito fuit ex speciali Dei institutione, qua matrimonium hoc ordinatum est ad Incarnationem. Quod si sistatur in fine tantum universali matrimonii, usus ejus supponit petitionem partis, quæ in proposito ex divina revelatione subtrahenda cognoscebatur, ita ut nunquam sequeretur ipsa petitio, neque usus matrimonii; ex hoc etiam capite matrimonium Virginis non derogabat ejus voto absoluto.

DISTINCTIO XXXI.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De tribus bonis conjugii.

A. Sup. Gen. lib. 9. c. 7. Post hæc de bonis conjugii quæ sint et qualiter coitum excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona conjugii; unde Augustinus : « Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet, *fides, proles, Sacramentum.* In *fide* attenditur, ne post vinculum conjugale cum alio vel alia coeatur; in *prole*, ut amanter suscipiatur, religiose educetur; in *Sacramento,* ut conjugium non separetur, et dimissus vel dimissa, nec causa prolis alteri conjungatur ».

De duplici separatione.

B. Matt. 19. 9. Separatio autem gemina est, *corporalis* scilicet et *sacramentalis. Corporaliter* possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa Religionis, sive ad tempus, sive usque in finem. *Sacramentaliter* vero separari nequeunt dum vivunt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum conjugale inter eos, etiamsi aliis a se discendentes adhæserint. Unde Augustinus : « Usque adeo manent inter viventes semel inita jura nuptiarum, ut potius sint inter se *conjuges* etiam separati, quam cum aliis, quibus adhæserunt ». Item : « Manet inter viventes quoddam conjugale vinculum, quod nec separatio nec cum altero copulatio possit auferre, sicut apostatæ anima, velut de conjugio Christi recedens, etiam fide perdita, Sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim redunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii ». Item : « Quibus placuit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit, ut vinculum inter illos conjugale rumpatur, imo firmius erit, quo magis ea pacta secum gerunt, quæ carius concordiusque servanda sunt, non voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis animorum affectibus ». Et attende, quod tertium bonum conjugii dicitur *Sacramentum*, non quia sit ipsum conjugium, sed quia ejusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis et inseparabilis conjunctionis Christi et Ecclesiæ.

Lib. 1. de nupt. et conjug. cap. 10. Ibidem. Ibid. c. 11.

Hug. 4. Sent. cap. 5. § Nunc quæ sunt.

Hæc tria non adsunt omni conjugio.

C. Hug. lib. 2. de Sacram. p. 11. c. 8. Et est sciendum, ab aliquibus contrahi conjugium, quod hæc tria bona non comitantur. Deest enim *fides*, ubi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. « Hoc igitur

bonum ita conjugio adhæret, ut ex eo, si adsit, amplius commendetur conjugium; si non adsit, non inde annihiletur. Quæ enim adultera est, non ideo conjux non est; imo, si conjux non esset, adultera esse non foret, (non enim est adulterium, nisi cum fides thori violatur legitimi); quod cum fit, culpa committitur; Sacramentum vero non cassatur. Bonum quoque *prolis* non omnibus adest conjugibus. Quidam enim pari voto continentiam servant, alii pro ætatis defectu, vel alterius rei causa generare non valent. Nec omnes illi, etiam qui prolem recipiunt, *bonum prolis* habent ». Nam *bonum prolis* dicitur non ipsa *proles* vel *prolis* Dubium 1. *spes*, quæ ad Religionem non refertur, imo ad hæreditariam successionem, ut cum quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat, sed spes ac desiderium, quo proles *ad hoc* quæritur, ut Religione informetur. Multi ergo *prolem* habent, qui tamen *bono prolis* carent; nec ideo tamen conjugium esse desinit. *Sacramentum* vero ita inseparabiliter conjugio hæret legitimarum personarum, ut sine illo conjugium non esse videatur, quia semper manet inter viventes *vinculum conjugale*, ut, etiam interveniente divortio fornicationis causa, conjugalis vinculi firmitas non Dubium 2. Dist. 34. solvatur. Ubi vero non inter legitimas personas contrahitur conjugium, non adest illud bonum, quod dicitur *Sacramentum*, quia potest solvi talium copula, de quibus post dicetur.

Quod vero conjugium sit inter eos qui conjugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis conveniunt, nec *fornicarii*, sed *conjuges* appellentur, ostendit Augustinus, inquiens : « Solet quæri, cum masculus et fœmina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id; utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest fortasse non absurde hoc appellari *connubium*, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, et prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sunt, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant, ne nascantur. Cæterum, si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio, quomodo has *nuptias* appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus aut suis facultatibus inveniat, quam in conjugio adducat; *animo* ipso adulter est nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium ». Ecce *conjuges* dicuntur qui solius concubitus causa conveniunt, si tamen prolis generationem aliquo dolo malo non vitent.

Lib. de bono conjugali, c. 5. et habetur 32. q. 2. c. Solet quæri.

De his qui procurant venena sterilitatis.

Qui vero venena sterilitatis procurant, non *conjuges*, sed *fornicarii* sunt. Unde Augustinus : « Aliquando eousque pervenit hæc libidinosa crudelitas vel libido crudelis, ut

D. De nupt. et concup lib. 1. c. 15 et 32. q. 2. c. Aliquando

etiam venena sterilitatis procuret, et si nihil valuerit, conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat vel fundat, volendo suam prolem prius interire quam vivere, aut si in utero vivebat, occidi, antequam nasci. Prorsus, si ambo tales sint, conjuges non sunt; et si ab initio tales fuerunt, non sibi per *connubium*, sed per *stuprum* potius convenerunt. Si vero
im 3. ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est *mariti meretrix*, aut ille *adulter uxoris* ».

Quando sint homicidæ qui procurant abortum?

Hîc quæri solet de his qui abor-
2. c. vero. lib. up. ium, 30. lib. v. et c. 23. tum procurant, quando judicentur homicidæ, vel non? Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum est et animam habet, ut Augustinus *super Exodo* asserit : « Informe autem puerperium, ubi non est anima viva, lex ad homicidium pertinere noluit ». Dicit etiam Augustinus quod « informe puerperium non habet ani-
im 4. l. in q. 4 mam, ideoque mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima; sed jam *formato* corpori anima *datur*, non in *conceptu* corporis *nascitur* cum semine derivata. Nam si cum semine et anima existit de anima, tunc et multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu non proficit nativitati. Primum oportet, domum compaginari et sic habitatorem induci. Cum ergo lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima »? Item Hieronymus ad Algasiam : « Semina paulatim formantur in utero, et tam diu non reputatur homicidium, donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiant ». Ex his apparet, tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cum formatum est et animatum puerperium.

De coitus excusatione, quæ fit per bona conjugii.

Cum igitur hæc tria bona in aliquo conjugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. F. Hug. 4. Sent. c. 4. Quando enim servata fide thori causa prolis conjuges conveniunt, sic excusatur coitus, ut culpam non habeat. Quando vero deficiente bono prolis, fide tamen servata, conveniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur, ut non habeat culpam, sed venialem. Unde Augustinus : « Conjugalis concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge propter thori fidem, venialem habet culpam ». Lib. de bono conjugali, c. 6. Ibid. c. 7. Item, hoc, quod conjugati, victi concupiscentia, utuntur invicem ultra necessitatem liberos procreandi, ponam in his, pro quibus quotidie dicimus : *Dimitte nobis debita nostra*, etc. Matth. 6. Ubi autem hæc bona desunt, fides scilicet et proles, non videtur coitus defendi a crimine. Unde in sententiolis Sixti Pythagorici legitur : « Omnis ardentior amator propriæ uxoris adulter est ». Hier. sup. Ezech. c. 18. in princ. Item Hieronymus : « Sapiens judicio amat conjugem, non affectu; non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quam uxorem amare quasi

adulteram. Qui dicunt, se causa humani generis uxoribus jungi, imitentur saltem pecudes; et postquam venter uxoris intumuerit, non perdant filios nec amatores se uxoribus exhibeant, sed maritos ». Idem : « In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in uxore sunt damnatæ ».

Epist. 1. contra Jovin. in fine, 32. q. 4. crp. Origo quidem. 32. q. 4. Liberorum.

De indulgentia Apostoli, quomodo sit accipienda?

Sed si concubitus, qui fit causa prolis, culpa caret, quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? Ita enim ait : *Hoc autem dico secundum indulgentiam.* Cui enim præstatur venia nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt, nuptias esse peccatum. Sed, ut prædictum est, indulgentia alia est *concessionis,* alia *permissionis.* Egerat Apostolus de nuptiis et de carnali coitu et ad utrumque retulit illud : *Hoc autem dico secundum indulgentiam.* Indulgentur enim *nuptiæ* secundum concessionem et *concubitus nuptialis,* qui fit tantum causa prolis. Concubitus vero, qui est præter necessitatem generandi *ob incontinentiam,* indulgetur secundum *permissionem,* quia ibi aliqua culpa est, sed levis. Ideoque non *jubetur,* nec *conceditur,* sed *permittitur,* quia non est *laudabilis,* sed *venialis.* De hoc Augustinus sic ait : « Forte aliquis dicet : Si veniam concessit Apostolus, ergo peccatum sunt nuptiæ; cui enim venia, nisi peccato conceditur? Plane, quod infirmitati permisit *secundum veniam* audeo dicere peccatum esse; *veniam* namque concedens, Apostolus concubitum attendit conjugatorum, ubi est incontinentiæ malum.

G. 1. Cor. 7. 6. Dist. 26. lit. d.

De verbis Apost. et in gl. sup. illud 1. Cor. 7. Secundum indulgentiam. Dubium 5.

De malo incontinentiæ.

« Incontinentiæ malum est, quod vir cognoscit uxorem etiam ultra necessitatem procreandi liberos, sed et ibi est nuptiarum bonum. Non enim, quia *incontinentia* malum est, ideo conjugium, ubi est concubitus præter intentionem generationis, non est bonum. Non propter *illud malum* culpabile est *hoc bonum,* sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale »; quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Idem : « Concubitum, qui non fit causa prolis, nuptiæ non *cogunt fieri,* sed *impetrant ignosci;* si tamen non ita sit nimius, ut impediat tempora, quæ orationi debentur, nec immutetur in eum usum, qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi inculpabilis, et solus ipse nuptialis est. Ille vero, qui ultra necessitatem progreditur, non rationi, sed libidini obsequitur, et hunc non *exigere,* sed *reddere* conjugi, ne fornicetur, ad conjugem pertinet. Si vero ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt, quæ non est nuptiarum; cujus delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem conjugale est castitas, procreandi et reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus dicens : *Non peccat Virgo, si nupserit.* Cum igitur cul-

Quod mal incont tia lib. 1 adu conju cap. 1 lib. 9 Gen. a c. 7. san vidu c. 4. tentia Aug. de b conju c.

Idem cap. 1. Cor 28. Aug. lib. 1 nuptiis concu

pabilis non sit generandi intentione concubitus, qui proprie nuptiis imputandus est; quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quod conjuges debitum carnis exposcunt, non propaginis voluntate, sed libidinis voluptate, quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata igitur progressio *secundum veniam* conceditur. Quocirca et hinc laudabiles sunt nuptiæ, quia etiam illud quod non pertinet *ad se*, ignosci faciunt *propter se*. Non enim iste concubitus, quo servitur concupiscentiæ, agitur, ut impleatur fœtus, quem postulant nuptiæ. Omnino igitur in genere suo nuptiæ bonæ sunt, quia fidem thori servant, et prolis suscipiendæ causa utrumque sexum commiscent et impietatem separationis horrent ». Sanctitati etiam conjugii nec conjux infidelis obesse potest, sed potius fidelis prodest infideli, ut Apostolus docet. Ex his ostenditur, quod conjuges, qui causa prolis tantum conveniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit a peccato sanctitas conjugii bonumque nuptiale. « Si enim absque peccato non posset fieri concubitus conjugalis, non præcepisset Dominus post diluvium eos copulari, dicens : *Crescite et multiplicamini*, cum jam sine carnali concupiscentia non possint commisceri ».

ib. 3. tra ...um et. 16 . 7. 4. c. 4. . 1.

Quod non omnis delectatio carnis peccatum est.

bid. Sed forte aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam et delectationem, quæ est in coitu, malum esse et peccatum, quia *ex peccato* est et *inordinata*. Et nos dicimus, illam concupiscentiam semper malam esse, quia *fœda* est et *pœna peccati;* sed non semper *peccatum* est. Sæpe enim delectatur vir sanctus secundum carnem in aliqua re, ut requiescendo post laborem, edendo post esuriem; nec tamen talis delectatio est peccatum, nisi sit immoderata. Sic et delectatio, quæ fit in coitu conjugali, cui adsunt illa tria bona, a peccato defenditur. Videtur tamen Beatus Gregorius aliter sentire, scilicet quod sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens : « Vir cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aqua, Ecclesiam intrare non debet. Quamvis diversæ hominum nationes de hac re diversa sentiant et alia custodire videantur; Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriæ conjugis et lavacri purificationem quærere et ab ingressu Ecclesiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes, culpam deputamus esse conjugium; sed quia ipsa licita admixtio conjugis sine voluptate carnis fieri non potest, a sacri loci ingressu est abstinendum, quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest ».

Gregor. in responsione ad 10. interrogationem Aug. Cantuariensis Angliæ Archiepiscopi in fine, 12. lib. regist. et habetur 33. q. 4. cap. Vir cum propria. Dubium 6.

Determinat auctoritatem.

Hoc autem, ne prædictis obviet, I.
intelligendum est in illis qui non gratia prolis conveniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes,

qui non interdum conveniant præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu Ecclesiæ abstinendum est. Et quod ita intelligendum sit, Gregorius consequenter ostendit : « Si quis vero sua conjuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creandorum liberorum gratia utitur, iste profecto sive de ingressu Ecclesiæ, sive de sumendo corporis dominici mysterio suo est judicio reliquendus, quia prohiberi a nobis non debet accipere qui in igne positus nescit ardere. Cum vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant conjuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tunc autem vir, qui post admixtionem conjugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem valeat accipere, cum ei secundum præfinitam sententiam Ecclesiam etiam licuerit intrare ».

Ibidem.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum sint tria bona matrimonii, quæ Magister ponit in littera, scilicet fides, proles et Sacramentum?

D. Thom. *in addit. quæst.* 49. *art.* 2. *et hic quæst* 1. *art.* 1. *et* 2. D. Bonav. *art.* 1. *q.* 2. Richard. *art.* 1. *q.* 1. *et* 2. Durand. *quæst.* 2. Sanchius *lib.* 2. *de matrim. disput.* 29. *late.* August. 9. *super Genes. ad lit.* 7. *et de bon. conjug. c.* 6. 7. *habetur c.* Omne itaque 27. *quæst.* 2.

1. Argum. 1. Quæro (a) circa istam trigesimam primam distinctionem, utrum sint tria bona matrimonii, quæ Magister ponit in littera, scilicet fides, proles et Sacramentum? Quod non, quia Sacramentum est formaliter in se bonum ; ergo non est aliis bonis bonum.

Argu[ment. 2.] Præterea, inter adulteram et adulterum potest esse matrimonium, ubi tamen non est bonum fidei.

Arg[ument. 3.] Præterea, cum sterili potest esse matrimonium, ubi non est bonum prolis.

Argu[ment. 4.] Præterea, cum matrimonium sit Sacramentum, non est bonum partiale matrimonii, quia idem non est pars sui.

Contra Magister in littera.

COMMENTARIUS.

(a) *Quæro circa istam trigesimamprimam dispositionem*, etc. Agit de tribus bonis matrimonii, quæ in præsenti distinctione explicantur a Magistro, et quæ statuit Augustinus *lib.* 9. *in Genes. cap.* 7. *de bono conjugali, cap.* 6. *et* 7. et refertur *cap. Omne itaque* 27. *quæst* 2. Hæc autem bona sunt, Sacramentum, fides et proles.

De t[ribus] boni[s] trin[...]

SCHOLIUM.

Impugnat sententiam tenentem nullum se posse obligare ad actum carnalem, nisi habeat tria bona excusantia, scilicet bonum fidei, prolis, Sacramenti. Primo, quia in innocentia non requirerentur excusantia. Secundo, non fuerunt in matrimonio B. Virginis. Tertio, magis privatur quis usu rationis per somnum quam per actum carnalem.

Hîc (b) dicitur quod contrahens matrimonium obligat se ad copulam carnalem, saltem sub conditione, si petatur, et certitudo de non petendo in paucissimis habetur. In isto autem actu privatur homo magno bono, scilicet usu rationis

Ric[hard.] præ[sens] dist. 1. cap.

secundum Philosophum 7. Ethic. *Talis*, inquit, *actus furatur intellectum sæpissime sapientis.* Unde August. 14. de civit. cap. 16. *Voluptas, qua major in corporis voluptatibus nulla est, in ipso momento temporis, quo ad ejus pervenitur extremum, pene omnis acies, et quasi vigilia cogitationis obruitur.* Nullus autem secundum rectam rationem debet se obligare ad aliquid, in quo tantum malum patitur, nisi sit ibi aliquid bonum recompensans; ergo nullus debet contrahere matrimonium, nisi sint aliqua bona recompensantia istam jacturam usus rationis; et hæc dicuntur a Sanctis excusantia illum actum carnalem; ista autem sunt bonum fidei, prolis et Sacramentum.

3. Contra hoc, quia in statu innocentiæ fuisset matrimonium habens ista bona, nec tamen fuissent tunc posita, ut excusantia illum actum.

Præterea, in matrimonio Joseph et Mariæ non oportuit ponere excusantia ista, nec universaliter in spirituali matrimonio videlicet, cum pari voto castitatis conjugum.

17. Præterea, multo magis privatur homo usu rationis per somnum quam per actum illum, et hoc tam intensive, unde secundum Philosophum I. Ethic. *Felix non differt a misero, nisi secundum medietatem vitæ, scilicet in vigilia,* quam etiam extensive, quia somnus diu privat; iste autem actus quasi momentanee; ergo nullus secundum rectam rationem debet se exponere somno, nisi essent bona excusantia, et majora istis, quod tamen non conceditur.

[...]nard. supr. Dicitur, quod sunt hæc bona excusantia, scilicet necessitas naturæ, et confortatio organorum, quia sine somno esset nimia fatigatio virium sensitivarum, et per consequens impedimentum in intellectu, quia intellectus impeditur phantasia impedita. Aliter dicitur, quod non patitur quis proprie damnum in somno, sicut in isto actu, quia post somnum vigoratur intellectus; post actum istum hebetatur, ita quod per istum actum non tantum privatur quis illo bono, sed redditur minus aptus vel habilis ad illud, et alia post actum illum; oppositum autem est de somno. Schol. 3. argum. Idem.

COMMENTARIUS.

(b) *Hic dicitur contrahens matrimonium,* etc. Hæc sententia est satis communis Doctorum in præsenti distinctione, qui dicunt requiri aliqua bona excusantia matrimonium. Tria autem detrimenta inducit matrimonium, nempe servitutis perpetuæ, 1. *Cor.* 7. libidinis absorbentis mentem et rectæ rationis usum; sollicitudinis qua placeatur conjugi, educetur proles, et ejusmodi; ideoque non deberet quis eligere secundum rectam rationem hæc detrimenta, nisi aliquibus bonis compensari possint. Servitus compensatur bono Sacramenti, impedimentum rationis compensatur bono prolis; sollicitudo bono fidei compensatur. Ex his Doctor tantum impugnat illud, quod asseritur de usu matrimonii, qua rationem absorbet; hoc autem docet non esse per se connexum matrimonio, quia neque in statu innocentiæ, neque in matrimonio rato sine usu intervenire possunt, ut de matrimonio Virginis, et de matrimonio inter eos qui pari voto se astringunt castitatis custodiendæ; non requiruntur 2. Detrimenta matrimonii. Impugnatio secundi.

ergo illa excusativa, seu tanquam excusantia, nam ad honestatem actus spectant ratio ejus formalis et finis tam proximus quam remotus, eo modo quo est finis.

3\. Qualiter tria bona comparantur ad matrimonium?

3\. Sacramentum est ipsum indissolubile vinculum, et forma permanens contractus; jus reddendi debitum et mutuum est finis ejus proximus, et medium, ut ordinatur ad finem remotum, proles vero est finis remotus; sine his nequit matrimonium consistere in *esse* actus honesti, neque generatio, ideo non debent dici proprie excusantia, sed specificantia intrinseca et extrinseca, ut recte etiam Doctor ait matrimonium ex his motivis esse honestum, *dist.* 26. *in principio.* Si ergo matrimonium ex objecto et fine, aliisque circumstantiis est actus honestus (sine quibus nequit esse honestus, neque matrimonium), non proprie dicuntur illa excusantia matrimonium in ratione actus honesti; excusatur namque actus, qui ex objecto non habet bonitatem, sed potius malitiam, si circumstantia excusans non adesset, quæ quidem non est specificans actum, sed tollens aliquid quod ad completam ejus malitiam spectat, ut ignorantia, inadvertentia, levitas materiæ aut defectus libertatis, et hujusmodi.

Non recte dicuntur excusantia contractum.

Quid sit excusare actum?

Sensus Patrum. Fulgentius.

Quando autem respondet Patres hæreticis impugnantibus matrimonium tanquam illicitum, et tria illa bona docent reperiri in matrimonio, quibus excusatur, intelligunt illa esse specificantia matrimonium, et excusantia a peccato, per quæ concupiscentia concomitans redditur venialis, et non peccaminosa, cum matrimonium in ejus remedium ordinetur in natura lapsa. Fulgentius *epistola* 1. de conjugali debito, et voto continentiæ a conjugibus emisso cap. 3. *Justitia utendi conjugii hæc est, ut non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi conjuges congruo tempore misceantur; in illis namque bonis quæ fecit Deus, invenitur casta copulatio uxoris et viri, in quibus Dei operibus libido non potest inveniri; nec aliquando justitiæ congruit, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ prævaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis hujus proles humana non seritur, non eam affectant conjugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum,* etc. *sine qua non potest in carne peccati naturalis expleri fœcunditatis officium,* etc. ubi dicit conjugium esse opus Dei, et inquantum est opus Dei, non inveniri in eo libidinem, quæ ex prævaricatione accessit, et excusatur per honestatem nuptialem in statu naturæ corruptæ, quibus recte confirmatur ratio præmissa Doctoris, et ostenditur libidinem a peccato excusari per fœdus nuptiale.

Item Augustinus de Genes. ad litteram lib. 9. cap. 7. *Denique utriusque sexus infirmitas, propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis posset esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; imo vero non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum veniale est illud malum,* etc. Hinc ergo sequitur Patres non intendere aliud detrimentum, quod excusatur per nuptias, aut bona præmissa matrimonii, quam detrimentum turpitudinis et peccati, non autem offuscationis mentis, aut servitutis aut sollicitudinis; nam libido, quæ toleratur, et non affectatur, sed ad officium naturæ in conjugatis temperatur, non adeo mentem offuscat secundum Patres. Servitus autem, et sollicitudo educandæ prolis per se conjuncta sunt matrimonio, in quocumque statu, 5.

Servitus educat prolis p se

uncta imo- io. etiam innocentiæ, si perseveraret, quia essent duo in carne una, et insolubiliter, et vir relinqueret patrem et matrem, etc. et adhæreret uxori, et non alteri, et proles etiam Jure naturæ esset educanda ; et hæc duo insunt matrimonio, ut est opus Dei, et ut ab eo præceptum fuerat in communitate.

rtia tio ıetur. Tertia ratio Doctoris contra præfatam sententiam videtur recte solvi, et ipse acceptare solutionem, tamen urgeri potest, quia aliud est aliquem se privare usu rationis, vel habetare, aliud non conservare in quocumque casu, v. g. martyres exponebant se tormentis, quæ aliquando offuscant rationem ex pœna vehementia; tamen in eo casu non tenebantur respicere ad damnum, seu vitæ seu usus rationis, urgente præcepto in contrarium. Ergo exercere actum, ad tudo ıis ando- itten- ı. quem sequitur aliqua mentis habetudo, si alioquin actus est necessarius necessitate præcepti, non est contra rectam rationem, aut ab intrinseco malum, quia illa hebetudo mentis neque per se intenditur, sed actus cui est annexa, et qui in substantia est bonus et laudabilis; sicut ergo somnum quis appetere potest, ut remedium suæ infirmitatis et salutis, ita etiam potest quis velle matrimonium etiam ad evitandum magis damnum, nempe periculum peccati gravis et mortalis. Ex duobus autem malis, minus secundum rectam rationem est præferendum, quamvis non sequatur aliquod aliud commodum præter fugam majoris mali: *Melius* autem *est nubere quam uri,* secundum Paulum, sicut ergo potest velle actum, ita etiam se obligare ad ipsum metu majori mali, quod imminet ex propria fragilitate.

atio ıs onis Deinde privatio rationis et mentis hebetudo, in tantum inducit damnum, in quantum hic et nunc vitiat regulam operandi, aut eam tollit; sed quando actus est licitus et honestus, et procedens ex regula antecedenti incorrupta, nullum patitur damnum rationis operans ex sola hebetudine concomitante, a qua neque dependet actus, neque vitatur, alias omnis actus cui annexa est voluptas et delectatio, non posset exerceri, quia etiam aliquo modo rapit mentem. Deinde, non omnis concupiscentia est mala, sed quæ inclinat ad peccatum, et quæ illicita est ex hoc; omnis autem hebetat aliquo modo, seu distrahit mentem ad fortiorem imaginationem concupiscibilis, si est in gradu intento. Sed usus matrimonii, si legitime fiat, non potest vitiari a passione, vel inclinare hæc ad peccatum, quia actus, ut dixi, in suum finem debitum relatus est honestus et justitiæ; ergo talis non corrumpit rectam rationem, licet augeat voluntarium, et consequenter non infert damnum rationi rectæ, neque corrumpit principia ejus, neque etiam necessariam advertentiam ad legem, modo servetur modus. Imo temperamentum ex se statuit copula conjugalis libidini, ne ad illicita prorumpat, quia ex illo bono hoc malum fit veniale secundum Augustinum. Accedit non prohiberi libidinem, quia infert hebetudinem mentis, sed quia est contra temperantiam, hæc autem tollitur per matrimonium.

quando illicita ?

Concupiscentia quæ vitanda, aut contemnenda ?

Usus matrimonii temperat libidinem.

Ad fundamentum hujus sententiæ patet solutio ex dictis, quia neque matrimonium necessario et semper includit copulam, qua inducat obligationem ad ipsam, quæ suspendi potest ab executione; neque præterea hebetudo illa mentis, ut concomitans, infert damnum menti, ut format rectam rationem, sicut dictum est, et mere accessorie et concomitanter se habet, si actus fiat ex debita circumstantia finis.

SCHOLIUM.

Bonum intrinsecum seu formam matrimonii pro vinculo sumpti, esse indissolubilitatem; bonum vero extrinsecum seu finem esse duplicem, propinquum, et est fides in juste reddendo, et remotum ac ultimum, et est bonum prolis. De indissolubilitate matrimonii rati, rejicit duos dicendi modos, et resolvit id esse indissolubile usque ad mortem naturalem, nisi Deus relaxet, quod facit per ingressum religionis. Quod vero hoc ingressu tollatur vinculum matrimonii, tenet Trident. sess. 24. can. 6. Quod ait Doctor de Joanne Evangelista, vocato post nuptias, tenet Beda in prooemium Joann. et multi idem tribuunt. Aug. et Hier. in eodem proœmio, sed Baron. tom. 1. an. 31 fol. 106. probat illud proœmium non esse istorum Patrum, sed de Alexio; id habent Metaphrastes et Surius, ac etiam de D. Cæcilia, de B. Thecla post ratum conversa per Paulum, testantur Ambros. lib. 2. de virgin. et Epiph. hær. 58. Alia exempla habent Gregor. 3. dial. 14. et August. 8. confess. 6. et de Macario id refert Hier. ut habetur 27. quæst. 2. cap. scripsit.

4. Text. 21. Duplex perfectio, intrinseca et extrinseca. Sacramentum est bonum intrinsecum matrimonii. Fides est bonum extrinsecum matrimonii, quia est finis ejus propinquus.

Ad (e) quæstionem ergo dico, quod secundum Philosophum 5. *Metaphys. cap. de perfecto*, bonum et perfectum idem est : duplex autem est perfectio rei, scilicet intrinseca, ut forma; et extrinseca, ut finis. Alicujus etiam potest esse duplex finis, scilicet remotus et propinquus; et remotior est regulariter principalior, quia ad illum ordinatur propinquior. Accipiendo (d) ergo matrimonium pro isto vinculo de relicto ex primo contractu, forma ejus est indissolubilitas, sicut tactum est *in* 1. *q. conclus.* 1. et ista indissolubilitas dicit Sacramentum pro eo quod significat indissolubilitatem conjunctionis Christi et Ecclesiæ; ergo Sacramentum, ut hîc accipitur, est bonum intrinsecum matrimonii, quia ejus prima perfectio et formalis. Hæc autem ordinatur ad actum carnalem mutuo reddendum, si petatur, quæ redditio justa est ex ista obligatione mutua præcedente; ergo hujus matrimonii fides, id est, fidelitas, sive justitia ad actum ad quem conjuges mutuo obligantur, est ejus bonum extrinsecum, sicut finis propinquus. Ultimo, iste actus ordinatur ad procreandum prolem debite vel religiose educandam ; ergo proles religiose educanda, si sequatur, est bonum extrinsecum matrimonii, tanquam finis principalis.

Sic ergo patet quomodo Sacramentum, ut hîc accipitur, est bonum matrimonii primum et intrinsecum et forma; Fides, id est, fidelitas in juste reddendo actum debitum, est bonum ejus, ut finis proximus, sed minus principalis; bonum prolis est ejus bonum extrinsecum, ut finis ultimus, sed principalis.

5. De convers one conjug Ad Apo licam et c. Verum, c. E publice Bonu Sacram ti, seu inc solubili est formali in matri nio, bonu fidei et pr tantu virtuali Fides in da debitu conjug

Sed (e) propter argumenta videndum est quomodo hæc tria sunt in quolibet matrimonio. Non enim videtur esse bonum Sacramenti in matrimonio rato non consummato, quia illud est dissolubile per Religionis ingressum, sicut patet *Extra de regularibus, Ad Apostolicam*; nec bonum prolis videtur esse, ubi est impossibilitas ad susceptionem prolis; nec bonum fidei, ubi non servatur fides, ut in adulteris.

Respondeo (f), Sacramentum, ut est bonum matrimonii, (sicut dictum est) non accipitur pro Sacramento novæ legis, quia illud

ando ri. est sensibile; ista autem indissolubilitas est quid spirituale in mentibus contrahentium. Sacramentum etiam matrimonii statim transit, quia consistit in *fieri*; ista autem indissolubilitas manet, et est in *esse* quieto, non in *fieri*. Sacramentum etiam est dispositio ad gratiam in digne suscipientibus, non autem ista indissolubilitas. Hoc enim est intrinsecum bonum omnis matrimonii novæ legis, ita quod impossibile est esse matrimonium formaliter sine illo, quod est forma ejus. Sed alia duo bona non sunt intrinseca matrimonio, nec necessaria ibi formaliter, sed sunt ibi necessaria in obligatione et virtualiter. Bonum quidem fidei servandæ in actu, reddendo conjugi quod suum est, et non dando alteri alienum; est enim necessario in obligatione, et quantum ad negativam, saltem est ibi obligatio semper et ad semper; quantum autem ad affirmativam, dicetur in sequenti distinctione, et ideo non servans fidem peccat mortaliter. Tertium bonum, scilicet prolis, est ibi in obligatione sub conditione, si eveniat, ut suscipiatur gratanter, et religiose educetur; ideo est ibi sub obligatione pro semper et ad semper non impedire illud bonum studiose.

... ide ... ard. ... 27. ... jus, c. 2. ... st. 2.

Ex (g) his ad instantias. Ad primum dicitur uno modo quod indissolubilitas manet usque ad mortem. Quod autem dicit Apostolus 1. Corinth. 7. *Si dormierit vir ejus, soluta est mulier a lege matrimonii*, dicunt esse verum de morte civili, non tantum de morte carnali, quia iste actus non competit, nisi viventi vita civili; profitens autem vitam religiosam moritur civiliter.

Matrimonium ratum, quomodo indissolubile?

Contra hoc, si matrimonium esset consummatum, esset indissolubile omnino usque ad mortem, ita quod si conjuges etiam pari voto continerent, non dissolveretur vinculum inter eos, etiam per ingressum Religionis; ergo secundum istam viam indissolubilitas ista competeret matrimonio, non ex contractu matrimonii simpliciter, qui est datio mutua, sed ex actu carnali superaddito; quod non videtur probabile, quia iste actus non est aliquid novi contractus, nec per consequens aliquam novam indissolubilitatem obligationis inducit.

Henr. quodl. 5. quæst. 39.

Aliter (h) dicitur, quod per professionem Religionis non dissolvitur vinculum conjugale; sed si arguitur, quod sponsa manens in sæculo potest alteri nubere, et esse uxor ejus, et ita erit simul uxor duorum, respondet, quod hoc non est inconveniens, ita tamen quod unius tantum spiritualiter, scilicet vinculo spirituali, alterius spiritualiter et carnaliter; esset autem inconveniens, quod esset duorum simul carnaliter, et secundum hoc haberet consequenter concedere quod una posset esse uxor centum simul, isto vinculo spirituali, et tunc matrimonium unde matrimonium, non determinaret quod una esset unius, nec illa justitia commutativa, quæ ibi requiritur; nec videtur quod illa copula carnalis sequens, aliquam novam justitiam commutativam tribuat.

Unam simul uxorem esse duorum, quomodocumque, est absurdum.

Tertio (i) modo dici potest quod

7. Matrimonium ratum indissolubile usque ad mortem naturalem nisi Deus relaxet, quod facit per ingressum Religionis.

in matrimonio rato, etiamsi contrahens intendat non consentire in carnalem copulam, sed statim ad Religionem avolare ante consummationem, non est accommodatio, sed permutatio potestatis, non ad tempus, sed pro usu perpetuo; alioquin non esset vere matrimonium novæ legis, et ex datione ista oritur vinculum indissolubile, nisi per mortem naturalem alterius conjugum, vel per revocationem seu relaxationem illius, qui statuit hoc esse sic indissolubile. Christus autem, qui istam indissolubilitatem induxit, *Matth.* 19. reprobans pro lege sua repudium Mosaicum, ipse relaxavit istam indissolubilitatem, quando alter conjugum convertitur ad Religionem.

Unde (k) Ecclesia nunquam attentasset post matrimonia rata non consummata, licentiare alterum ad Religionem, altero manente in sæculo, nisi Christus hoc instituisset; habetur autem hoc ex facto Christi vocantis Joannem Apostolum et Evangelistam ad Apostolatum a nuptiis, *Joan.* 2. cujus exemplum imitati sunt sancti Patres, Alexius, Theonas, et alii. Nec tamen illa nubens alii erit simul uxor duorum, sed tantum secundi, quia vinculum ipsius ad primum dissolutum est per relaxationem Christi; non autem præcise per talem vel talem mortem ejus, quia dissolutio, quæ est per mortem, est per defectum alterius extremi, nec requirit specialem relaxationem legislatoris.

8. Matrimonium ratum solvi per ingressum Religionis est valde rationabile. Status virginalis præstantior conjugali.

Hæc (l) autem relaxatio Christi rationabilis fuit, quia rationabile est obligationem ad minus bonum, commutari in obligationem ad majus bonum, ab eo qui habet auctoritatem commutandi. Professio autem in Religione est obligatio ad majus bonum, quia ad spirituale. Unde et Christus statum virginitatis intelligit non tantum per carentiam actus, sed cum proposito continendi perpetuo; et istum prætulit statui conjugali, Matth. 19. *Sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum cœlorum; qui potest capere capiat.* Unde hæc castitas divisa contra conjugalem dicitur habere fructum centenarium, illa vero * trigenarium, secundum Hieronymum contra Jovinianum.

* Alias tricesimum.

Si (m) quæras, an ista indissolubilitas conveniat matrimonio Evangelico propter rationem Sacramenti? dico quod in lege naturæ fuisset indissolubile, et tamen tunc non fuisset proprie Sacramentum annexum contractui matrimonii, et Christus potuisset istam indissolubilitatem præcepisse in matrimonio suæ legis, licet nullum Sacramentum adjunxisset illi contractui. Potuisset etiam Sacramentum adjungere contractui, ex quo tamen contractu non vellet nasci vinculum indissolubile, si voluisset repudium Mosaicum approbare; est ergo ista indissolubilitas a domino superiori determinante contractum debere fieri pro semper, et obligationem debere sequi pro semper, nisi ipsemet in aliquo casu dispenset. Ad hoc etiam consonat ratio naturalis recta.

9. Conditio

Ex (n) ista solutione sequitur corollarium notabile, quod contra-

tra uod ribus nis monii tat. hentes sub aliqua conditione repugnante alicui istorum trium bonorum, nihil faciunt, puta contra primum : accipio te in meam, donec occurrat magis placens. Contra secundum : accipio te in meam, ita ut non tenear tibi servare fidem ; nec affirmative ad reddendum, nisi quando voluero ; nec negative, quin possim pro libitu meo alteri conjungi. Contra tertium : accipio te in meam, si procuraveris venena sterilitatis, vel consentias mecum in procuratione talium venenorum.

litio ion anda le, ido ium, ritat. Et ratio quare isti contractus non sunt matrimoniales, est, quia non tenent nisi sub illa conditione, cum sint conditionales ; sed impossibile est quod sint matrimoniales sub illa conditione, quia repugnat contractui matrimoniali, imo nullus contractus est, quia iste non potest dare se contra præceptum superioris. Prohibitio autem superioris est de translatione sub istis conditionibus, quia præcepit translationem, quæ debet fieri sub conditionibus oppositis fieri. Unde quicumque attentaverint, non solum peccant mortaliter, sed obligantur ad recedendum ab omni usu mutuo virtute talis contractus.

). g. 1. Ad (o) argumenta. Ad primum, patet quod ista non sunt tria bona Sacramenti matrimonii ; illud enim est quoddam signum concomitans contractum sed sunt tria bona matrimonii vinculi indissolubilis manentis post contractum ; et non est inconveniens illud esse bonum aliis bonis, et esse bonum uno istorum tanquam bonitate intrinseca, aliis tanquam finibus propinquiori et remotiori seu principaliori.

Ad (p) secundum, patet ex solutione quæstionis, quia bonum fidei est semper in obligatione, licet non in executione. Ad 2.

Ad tertium patet per idem, quia obligatio non est absolute ad bonum prolis, sed sub conditione, si eveniat, ad gratanter suscipiendum, et religiose educandum, et ad non procurandum studiose oppositum, scilicet ne eveniat. Tanem secundum veritatem ubi est certa impossibilitas ad bonum prolis, non videtur actus ille conjugalis multum excusari per istud bonum, nisi forte dicas quod miraculose Deus daret fœcunditatem sterili. Sed si nec illud est probabile, nec intentum ab istis utentibus tali actu, alia duo bona excusant, et tunc matrimonium est ibi tantum ut in remedium, non autem ut in officium, de quo dictum est *dist.* 26. *in solutione quæstionis.* Ad 3. Alia duo bona excusant ut valeat matrimonium, sed an actus ejus sit venialis dictum est d. 26. fin.

Ad ultimum, patet quomodo æquivocatur de Sacramento, quia ut est unum bonum matrimonii, non est formaliter nisi indissolubilitas illius vinculi vel obligationis ; ut autem est Sacramentum matrimonii, est signum sensibile gratiæ collatæ digne contrahentibus matrimonium, ad conjunctionem gratiosam animorum. Ad 4.

COMMENTARIUS.

8. Quid sit actus bonus et causa ejus ? (e) *Ad quæstionem ergo dico,* etc. Doctrina hujus resolutionis est pervia. Dicit primo bonum et perfectum idem esse ex Philosopho ; perfectum autem est illud quod est ex integra causa, et cui nihil deest ad complementum sui, sive sumatur physice, sive moraliter bonum et perfec-

tum. Hic sumitur moraliter; bonum autem morale completur intrinsece ex propria forma, quæ dicitur bonitas ex genere, et extrinsece per finem tanquam per formam extrinsece perficientem. Hæc duplex perfectio trahit secum reliquas circumstantias, nam bonum est illud quod convenit personæ operanti, aut subjecto, cui est bonum; quod si ergo nihil ei deficiat perfectionis, quantum ad formam intrinsecam qua constituitur, et quantum ad finem seu formam extrinsecam, completur etiam per reliquas circumstantias, quæ ex parte rei exiguntur, vel ex natura actus, aut finis, et modo attingendi utrumque. Distinguit finem in proximum et remotum. Loquitur de fine *cujus gratia* seu extrinseco. Proximus dicitur finis, *sub fine*, seu finis ordinatus ad ultimum, in quo sistit motus, et completur ultimate bonum, v. g. cæteræ virtutes ordinantur ad charitatem, quæ est forma ipsarum dans ultimum complementum meriti. Dicitur autem finis ille qui est proximus, quia potest esse motivum electionis per se, et ex propria bonitate in quo distinguitur a medio, quod tantum est bonum utile, et non intenditur propter se, sed propter finem, et inquantum conducit ad finem, et ex motivo tantum finis eligitur.

Ordo actus ad circumstantias.

Divisio finis.

9. Finis extrinsecus regulariter perfectior est.

Præterea dicit finem remotum esse regulariter perfectiorem quam proximum. Hoc patet, quia alias proximus non ordinaretur ex natura sua ad finem remotiorem, ut perficiendus per ipsum. Dicit autem *regulariter*, quia aliquando finis proximus est perfectior, et communicans perfectionem fini remoto, ut quando imperatur actus charitatis ad finem Pœnitentiæ, aut alterius virtutis, actus imperatus attingit bonitatem charitatis, ut finem proximum, et ordinat ulterius illam ad finem seu bonitatem alterius virtutis, ut per charitatem perficiatur, quæ bonitas est finis remotus actus imperantis et ordinantis charitatem; sic ipse *infra in* 4. *dist.* 48. *quæst.* 2. § *Sed illam rationem*, etc. Finem distinguit in perficientem, ut est beatitudo, et consequentem perfectionem, qualis est finis causæ se ipsam communicantis alteri, communicando effectum, qui dicitur finis causæ, qui eam non perficit, sed sequitur in alio, ex perfectione causæ, quæ effectum communicat alteri perfectibili extra se. Vide etiam *dist.* 49. *quæst.* 8. *ad* 4. ubi quatuor acceptiones finis designat. Prima est causæ finalis. Secunda est perfectionis ultimæ. Tertia est ejus quod dicitur optimum. Quarta est illud quod ultimum.

Finis perficiens.

Varia acceptio finis.

(d) *Accipiendo ergo matrimonium*, etc. Sumit matrimonium pro vinculo relicto ex contractu, cujus formam intrinsecam, ut distinguitur ab obligatione ex aliis contractibus, dicit esse insolubilitatem ipsius vinculi, nam cæteræ obligationes sunt solubiles, vel ex consensu partium, vel per potestatem superiorem; hoc autem vinculum manet insolubile, et ratione hujus insolubilitatis hoc vinculum dicitur Sacramentum seu signum conjunctionis Christi um E cclesia. Ita Augustinus variis in locis, et de nuptiis et concupicentia lib. 1. *cap.* 10. *Verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam. Hujus proculdubio Sacramenti res est, ut mas et fœmina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent*, etc. cap. 21. *quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo et in Ecclesia. Quod ergo est in Christo et in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris et uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabilis Sacramentum*, etc. de bono

10. Insolubilitas forma matrimonii.

Augustinus.

conjugali cap. 7. 15. 24. de Genes. ad litteram lib. 9. cap. 7. *In Sacramento autem* (supple attenditur) *ut conjungium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis alteri conjugatur,* etc. Perfectio itaque formalis et intrinseca hujus vinculi est ejus perpetuitas et insolubilitas.

Finis proximus insecus trimonii. Finis principalis. Finis extrinsecus proximus est fides seu obligatio, qua sibi mutuo tenentur ad debitum, si petatur, et qua nequeunt aliis sui copiam facere. Finis autem principalis est procreatio et educatio prolis si suscipiatur, ad quem ordinatur copula ex natura contractus, tanquam ad principalem finem. Ex quibus patet quomodo et quo ordine hæc tria bona spectant ad matrimonium.

11. ectio. (e) *Sed propter argumenta videndum est,* etc. Ut ostendat hæc tria bona esse in quolibet matrimonio, objicit primo quod bonum Sacramenti, seu insolubilitatis non sit in matrimonio rato, non consummato, quia illud solubile est per professionem in Religione approbata, *Extra de reg. cap. Ad Apostolicam.* Secundo objicit bonum prolis non esse in matrimonio inter eos, qui sunt steriles, v. g. neque bonum fidei in conjugio adulterorum.

12. erentia r Sacentum bile et ticum. (f) *Respondeo Sacramentum ut est bonum matrimonii,* etc. Dicit primo non sumi Sacramentum hîc ut signum sensibile gratiæ, quod patet etiam ex locis citatis Augustini. Distinguit utrumque ab invicem secundum diversas et proprias rationes. Prima differentia, quia Sacramentum secundo modo sumptum est quid sensibile. Primo modo est aliquid spirituale; illud est transiens, hoc autem permanens; illud causat gratiam, hoc autem nequaquam. Hoc bonum insolubilitatis est intrinsecum Matrimonio, reliqua autem non sunt intrinseca formaliter, sed in obligatione, et virtualiter quod est dicere obligationem esse intrinsecam ex lege, licet non actus obligationis, fides scilicet et educatio prolis, si contingat.

(g) *Ex his ad instantias,* etc. Solvit objectiones præmissas supposita doctrina jam tradita. Primo rejicit responsiones duas, quarum prima est Richardi *dist.* 27. *art.* 2. *quæst.* 2. dicentis insolubilitatem esse perpetuam, et usque ad mortem; sed per mortem intelligit non solum naturalem, sed etiam civilem, quæ est per professionem, et sic intelligit Apostolum 1. *ad Cor.* 7. Hanc impugnat, quia si matrimonium fuisset consummatum, maneret etiam insolubile quatumlibet conjuges pari voto continerent, aut ingrederetur Religionem altera ex ipsis de consensu alterius, quia emissa professione manens in sæculo nequit conjungi alteri, quia vinculum manet. Subjungit ex copula hanc indissolubilitatem non oriri, quia nihil est contractus, aut novam obligationem inducens, etc. 13. Solvitur objectio. Responsio Richardi. Impugnatur. Matrimonium consummatum semper manere.

Arguit contra principia illius responsionis, quibus dicitur matrimonium per mortem civilem dissolvi, quia non inducit obligationem, nisi usque ad mortem, vel naturalem, vel civilem. Unde hoc tenendo sequeretur obligationem, seu insolubilitatem matrimonii consummati non oriri simpliciter ex contractu, sed ex copula, quod non est probabile, quia copula sequens non est aliquid contractus, sed ex contractu, et ejus obligatione oritur tanquam actus obligationis; ergo non dat contractui ut sit insolubile, tanquam scilicet addens novam obligationem ex natura sua distinctam ab ea quæ est ex natura contractus, quod verum est. Licet enim matrimonium firmetur per copulam (*cap. Ex publico,* etc. *de convers. conjug. et ex pluribus aliis,* 27. *q.* 2.) quod matrimonium consummatum sit insolubile, non provenit hæc insolubilitas ex copula præ- 14. Copula est actus obligationis, non aliquid contractus.

cise, sed ex vi contractus, ut consummatur per copulam, qua traditur possessio actualis corporum mutua per commixtionem, et fiunt duo in carne una; insolubilitas autem proveniens est a lege Dei positiva, qua afficit primo contractum, ut firmatur per copulam, seu consummatur. Vide *cap. Lex cap. Sunt qui dicunt. cap. Agathosa. cap. Si quis conjugatus. cap. Si vir et uxor,* etc. *cum tribus sequentibus,* 27. *q.* 2. Lex ergo insolubilitatis matrimonii primo afficit ipsum vinculum et non copulam, licet, copula subsecuta, maneat vinculum omnino, et quavis causa insolubile ex eadem lege, ut *infra* Doctor. § *Tertio modo dici potest,* etc. ubi respondet ad instantias præmissas ex propria sententia.

Insolubilitas matrimonii est ex lege, ut afficit vinculum.

15. Responsio aliorum. Matrimonium ratum non solvi per professionem, si simul convertantur conjuges.

(h) *Aliter dicitur quod per professionem,* etc. Hæc sententia est Henrici. Eam aliter defendunt alii, quod si uterque conjux ingrediatur, et professionem emittat, manere vinculum, non manere autem vinculum, si unus solus profiteatur. Ratio disparitatis est, quia dum unus solus profitetur, renuntiat juri suo, quando autem uterque simul profitetur, neuter renuntiat. Hæc est D. Thomæ *in* 4. *dist.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 3. *ad primum,* Paludani *q.* 3. *art.* 2. *conclus.* 2. Palacios *disp.* 2. Probabilem docet Sanchez *lib.* 2. *disp.* 20. Ledesma *in* 2. *p.* 4. *q.* 63. *art. in* 3. Sententiam Henrici sequitur Erasmus *c.* 73. 1. *ad Corinth.* Franciscus Torrensis *de sexta Synodo,* in eamdem propendet. Claudius Espenceus *lib.* 6. *de continentia, cap.* 4. Glossa etiam *in cap.* 2. *de convers. conjug.* aliquos idem docere ait. Panormitanus *in c. prædictum,* asserit aliquos dicere non statim dirimi vinculum, sed dum manens in sæculo contrahit matrimonium.

16. Impugnatio.

Hanc sententiam recte impugnat Doctor in littera ex hujus contractus natura, qui non est vagus, sed unius cum una ex divina institutione, et secundum dictamen rectum legis naturalis; est enim individua vitæ societas, et aperte definitum est contrarium in Tridentino sess. 24. de matrimonio can. 6. *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius conjugis non dirimi, anathema sit,* etc. Eusebius Papa, ut habetur *cap. Desponsatam,* 27. *q.* 2. *Desponsatam puellam non licet parentibus alii tradere, licet tamen illi monasterium sibi eligere.* Item, Gregorius *lib.* 6. *Regesti, epist.* 20. *ad Fortunatum,* et habetur *cap. Decreta legalia,* etc. idem docet *eodem titulo.* Alexander III. *cap. Ex publico,* etc. *de convers. conjugat.* Innocent. III. *cap. Ex parte tua,* etc. *eodem titulo.* Joannes XXII. *in Extravaganti Antiquæ,* etc. *de voto,* etc. Idem patet ex praxi et usu Ecclesiæ.

Trident. Eusebius Papa.

Probatur ratione, quia hic contractus non est vagus, sed inter duos, ut *in commento, dist.* 26. *quæst. unica,* dictum est. Adversarii etiam admittunt vinculum esse perpetuum ex natura sua, qua ratione tenent manere post professionem; ergo si manet, manet etiam obligatio contractus. Sed hæc incompatibilis est cum alia obligatione, quam in sæculo manens possit superinducere; ergo, etc. Probatur minor, quia omnes Scripturæ, ex quibus probatur obligatio vinculi matrimonialis esse insolubilis, probant similiter eam esse respective ad unum vel unam, et non ad plures, juxta illud: *Erunt duo in carne una; Gen.* 2. *Matth.* 19. 1. *ad Corinth.* 7. *ad Romanos* 7. ergo sequeretur quod manens in sæculo non posset inire matrimonium. Deinde, obligatio manens semper vivit respective ad personam cui manet; ergo habet semper eumdem effectum quantum ad jus in quo fundatur. Sed matrimonium ratum contractum in- 17. Probatio a ratione

Monogami

Obligatio manens semper vivit.

habilitat partes ad ineumdum aliud matrimonium ex natura sua, quia habet Sacramentum et fidem annexam, quæ excludit in solidum obligationem similem cum altera; ergo si non extinguitur professione, perinde habet eumdem effectum.

8. ...onsio. ...igna... ...io. Dices manere quoad vinculum spirituale, non vero quoad corporale.

Contra, Matrimonium principaliter consistit in societate individua, ut fundatur in permutatione perpetua corporum; ergo vel manet quoad hoc, vel solvitur. Deinde non est ratio cur dicatur matrimonium non esse, tam perpetuum vinculum quoad permutationem corporum, quam quoad vinculum spirituale, cum matrimonii vinculum sortiatur obligationem in ordine ad finem, ad quem institutum est, qui, ut *supra* declaravit Doctor, est debitum fidei, et procreatio prolis. Præterea, vinculum spirituale matrimonii vel intelligitur de amore mutuo conjugum, et naturali, vel in significatione mystica, qua repræsentat unionem Christi cum Ecclesia. Sed neutrum compatitur cum divisione personæ et carnis suæ per aliud matrimonium simul, quia amor ille naturalis est individuæ societatis, quam non habet superinducens aliud matrimonium, in quo dividit societatem, neque repræsentare potest unionem Christi cum Ecclesia, ut una sponsa; ergo nequit manere vinculum spirituale.

(Margin: ...on ...nere ...rimo... ...um ...um ...oad ...ulum ...tuale.)

9. ...ncon... ...enti. ...casu ...nsati... ...is. Deinde, si Pontifex dispensaret cum professa persona in voto, sequeretur vel eam posse repetere conjugem priorem, quia manet matrimonium ratum, et non impeditum, ac proinde reviviscit quoad totam obligationem, cum sit perpetuum; vel non posset repetere, sed inire aliud matrimonium et consummare. Sic autem maneret obligata duobus, quod adeo absurdum est, ac dicere manere aliquem obligatum contractu legitimo, et non rescisso, et non manere; aut vendere equum, quem alteri vendidit denuo sine ipsius consensu illæso jure; vel, ut clarius dicam, rem, quæ transivit in jus alterius, et amplius non est propria, permutare de Jure cum alieno. Sed contractus matrimonii etiam rati perficitur de præsenti permutando corpora, ita ut per Apostolum vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier, neque mulier sui, sed vir; ergo manente jure partis, neque vir potest disponere de corpore suo, neque mulier de suo, illæso Jure.

Ex hoc sequitur impugnatio secundæ sententiæ, quia si professio alterius conjugum dirimit matrimonium ratum in una, sequitur etiam habere eumdem effectum in altera, si simul ingrediantur. Probatur sequela, quia ex textibus allegatis constat professionem dirimere matrimonium ratum, ut patet ex Tridentino, quacumque lege id dirimat; dirimitur tamen in favorem Religionis tanquam status perfectioris, cui hoc privilegium datur absolute, et sine consensu partis, cujus jus extinguitur. Sed quod in favorem conceditur Religionis professæ, perinde sublevat onus antiquæ obligationis, sive unus conjugum, sive uterque participet eumdem favorem; ergo etiam perinde dirimitur matrimonium inter utrumque, sive alter profiteatur, sive uterque; privilegia enim, quæ absolute ratione status, et ejus intuitu conceduntur independenter a personis, participatione sola status communicantur; ergo et hoc privilegium, quod tale est intuitu solius status,

(Margin: 20. Impugnatur secunda sententia. — Matrimonium ratum dirimi per professionem utriusque conjugis. — Privilegium status, quomodo acquiritur.)

Deinde idem patet ex ratione seu fundamento sententiæ oppositæ, quia ideo dicit non dirimi matrimonium ratum in casu conversionis communis conjugum, quia non censentur renuntiare juri suo. Sed matrimonium et ejus vinculum ratum non potest dissolvi per consensum eorum, 21.

(Margin: Retorquetur fundamentum oppositæ sententiæ.)

Perpetuitas vinculi non dependet a consensu conjugum.

neque ab eo amplius dependet ejus perpetuitas, sed a lege instituente; ergo retentio aut renuntiatio juris per ipsos facta, non facit ad solutionem vinculi; vel ergo ex natura status Religiosi dirimitur, et professionis factæ, vel certe nullo modo dirimitur.

Responsio.

Dices, textus *supra* allatos loqui tantum de conversione alterius ad Religionem, et per eam dirimi matrimonium, non vero quando uterque convertitur.

Impugnatur. Professio dirimit.

Contra, textus allati dicunt matrimonium dirimi per professionem in Religione, quod verum etiam est, etiamsi alius reclamet contra conversum; ergo causa tollens vinculum est ipsa Religio professa, ac proinde eumdem semper effectum inducit in altero, et in utroque. Deinde, a contrario sensu, si ingrediens Religionem dicitur renuntiare suo juri in eo solum quod ingrediatur et profiteatur ex imcompatibilitate status cum vinculo matrimonii rati, quod lex non vult tenere contra professionem, eodem modo dicendum videtur quod uterque assumens statum, cum quo illud vinculum est incompatibile ex lege, ipso facto renuntiet suo juri per solam professionem superinductam, quæ lege repugnat. Aliud autem est de matrimonio consummato, quando conjuges simul convertuntur, quia illud ipsa lege insolubile est, ac proinde semper manet; ergo eadem lex statuens contrarium quoad matrimonium ratum, habet suum effectum respective ad utrumque conjugem, quod probat ipsa exceptio.

Uterque renuntiat juri suo per professionem.

22. Casus si matrimonium ratum consummaretur post professionem utriusque.

Deinde, si uterque post professionem consummaret matrimonium, non committerent fornicationem, licet copula esset sacrilega et contra votum, si matrimonium esset ratum et manens. Quid autem tum de ipsis disponendum esset secundum divinam legem, ex qua maneret vinculum matrimonii rati inter professos Religionem? An matrimonium sic consummatum prævaleret voto, maxime secuta prole, an votum matrimonio spectato solo Jure divino?

Responsio.

Dices prævalere votum.

Impugnatio.

Contra, matrimonium consummatum Jure divino fortius ligat, et ideo vinculum ejus manet etiam in professis, quia indelebile est; ergo etiam matrimonium ratum, si manet, in casu transit in consummatum; ergo perinde habebit eumdem effectum insolubilitatis in quocumque casu; ergo nequit Pontifex dispensare, ut alter ipsorum solutus a vinculo Religionis posset conjungi alteri. Hoc autem videtur inconveniens, quia copula superinducta voto, quod simpliciter inhabilitat persona ad ineundum matrimonium, non videtur plus juris tribuere partibus, quo eximantur a potestate plenaria superiori, quam si non sequeretur, sicut qui post consummatum matrimonium professi sunt, nihil juris novi in se acquirunt etiam interveniente copula, quia per votum facti sunt inhabiles ad acquisitionem novi juris; ergo similiter illi facti sunt inhabiles ad acquisitionem novi juris per copulam sequentem votum ipso voto. Quod si nihil juris acquirunt, manet eadem potestas Pontifici in eosdem quæ fuit antea; non manet ex alio capite, quia jam consummarunt matrimonium. Et ut infra dicetur de impedimento voti aliquando non fuit dirimens juxta sententiam Augustini, sed fit tantum dirimens Jure Ecclesiastico inhabilitante personas; ergo Jure divino solo attento prævalet matrimonium consummatum hoc modo; ergo si contractus manet in Professis, idem nunc dicendum esset, quia Ecclesia nequit in contractum, nisi ut inhabilitat persona, et stante contractu legitimo nequit tollere effectum ejus ex divino jure convenientem.

Ponatur et jam alterum fuisse solutum 23.

a Religione per dispensationem, sequeretur eum non posse conjungi alteri, quia ligatus priori matrimonio maxime in sententia eorum, qui dicunt matrimonium ratum non esse dispensabile, quod communius tenent Theologi; ergo derogat ejus libertati favor Religionis, alias dirimentis matrimonium ratum, et pejoris sit conditionis, ex eo quod sit professus Religionem; quod non videtur dicendum, quia sublato vinculo Religionis, tollitur onus et impedimentum acessorium; dicendum ergo solvi matrimonium ratum per professionem Religionis.

4. onsio oris. lvi n Jure no in rem essionis

(i) *Tertio modo dici potest, quod in matrimonio rato,* etc. Hic statuit conclusionem, per quam respondet ad instantias præmissas, nempe Jure divino positivo matrimonium ratum esse perpetuum, excepto casu professionis, quem exemit Christus a lege insolubilitatis, et hoc consonat rationi naturali rectæ. Hanc tenent Abulensis 1. *Reg. cap.* 8. *q.* 98. 103. 113. Victoria *de potestate Papæ proposit.* 1. Sotus *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 4. *concl.* 1. Petrus de Soto *lect.* 12. *de matrim.* Ledesma *in* 2. *part.* 4. *q.* 63. *art.* 3. Corduba *lib.* 1. *q.* 25. Angles *in flor* 1. *p. q.* 1. *de essentia matrimonii,* Henriquez *lib.* 11. *de matrim. c.* 8. et multi alii, quam ut probabiliorem sequitur Sanchez *lib.* 2. *de matrimon. disp.* 19. Citari etiam possunt pro hac sententia Altisiodorensis *lib.* 4. *Sum. tract.* 9. *cap.* 2. D. Thomas *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. Richardus *art.* 2. *q.* 2. Durandus *q.* 2. Paludanus *quæst.* 3. *art.* 3. et alii qui asserunt Jure divino naturali solvi matrimonium ratum per professionem, quia non intendunt Jus naturale in rigore, sed ut consonum Juris naturali contractus et status Religionis, supposita institutione divina contractus et eminentia status Religiosi supra statum conjugalem. Et hoc est, quod dicit Doctor, nempe hoc privilegium Religionis esse consonum rationi naturali rectæ infra § *Hæc autem relaxatio Christi,* etc. Eamdem sententiam tenet Turrecremata *c. Sunt quidam,* 27. *q.* 2. Lancellotus *institut. Juris canonici, lib.* 2. *tit. de sponsalibus*, Covarruvias 4. *decreti,* 2. *p. cap.* 7. nam fundamentum hujus sententiæ est, quia mors spiritualis est professio in Religione, ad Coloss. 3. *Mortui estis, et vita vestra abscondita est in Christo,* etc. et ratione naturali licitum esse a statu imperfectiori, ad perfectiorem fieri transitum, nulla tertio illata injuria, quia hæc commutatio est minoris boni in majus non læsa justitia, quod non excludit Dei ordinationem et acceptationem seu legem.

Probatur conclusio a Doctore, quia in contractu matrimonii non est accommodatio, sed permutatio potestatis, non ad tempus, sed perpetua, alioquin non esset verum matrimonium novæ legis institutum a Christo, *Matth.* 19. et revocatum ad primum statum suæ institutionis a principio, excluso repudio, quod in lege Mosaica permitebatur; hæc ratio patet ex dictis de natura et essentia matrimonii, et ejus fine. In hac ergo lege Christus ipse dispensavit, aut non comprehendit casum conversionis conjugis ad Religionem, non consummato matrimonio. Hoc insinuatur *in cap. Ex publico,* etc. *de conversione conjugatorum,* ubi Alexander III. in fine dicit : *Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquii, de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest,* etc. et respondet in casu proposito de matrimonio rato.

25. Probatio conclusionis.

Alex. III.

quod solvi dicit per ingressum Religionis, *et cap. Ex parte* 2. *eodem titulo*, dicitur Sanctos ex divina revelatione, quæ superat omnem legem, a matrimonio rato transisse ad statum perfectiorem.

26. Confirmatio.

Confirmatur, nam copula carnalis subsecuta matrimonium ratum, quæ est ejus consummatio, a sensu contrario reddit causam cur conjugatorum unus nequit ad Religionem convolare invita altera, ut constat ex decretis Patrum, 27. *q*. 2. et causam esse asserunt, quia jam consummato matrimonio facti sunt una caro, et *quod Deus conjunxit, homo non separet*, quia illud est divini Juris, ut patet ex Canonibus allegatis; ergo quod ex matrimonio rato alter possit ad Religionem transire, est Juris divini dispensantis in favorem Religionis et perfectionis hujus status in tali matrimonio. Probatur consequentia, quia matrimonium tantum eamdem legem sortitur cum consummato, excepto casu dispensationis, quia est perpetua permutatio corporum ex natura, ut patet, quia sic institutum in paradiso, est unius cum una, ut declarat Christus, *Matthæi*, 19. insolubilis extra hunc casum per consensum partium saltem. Est etiam Sacramentum significans unionem Christi cum Ecclesia, et est signum sensibile dans gratiam,ut patet ex Trident. *sess*. 24. in doctrina de hoc Sacramento, et ei conveniunt bona tria matrimonii. Sed matrimonium, ut est institutum primo, et secundum legem illius institutionis, est fundamentum significationis sacramentalis, loquendo de contractu in *fieri*, et de Sacramento, ut est signum practicum gratiæ ; ergo sicut institutio sacramentalis adhæret contractui secundum primam institutionem, et sicut gratia sacramentalis datur ad supportanda onera matrimonii, et utrumque salvatur in matrimonio rato, ita etiam vinculum ejus sortitur eamdem legem et significationem et finem, quæ habuit matrimonium ex prima sua institutione ; hæc autem lex fuit ut esset vinculum perpetuum ex natura sua, quæ manet quoad ratum, nisi in casu excepto per Christum.

Ingressus Religionis solvit matrimonium ratum ex dispensatione divina.

Convenientia rati et consummati.

Secundo probatur, quia matrimonium ratum non differt a consummato, nisi ratione copulæ; sed copula non est de essentia matrimonii, aut per se de substantia, sed perfectio accidentalis. Unde matrimonium Virginis cum Josepho fuit verum et substantiale matrimonium, quamvis ratum, sicut et primorum parentum in paradiso. Deinde, si quis inito matrimonio rato, contraheret de præsenti cum altera, et illud consummaret, sequeretur, si copula esset de essentia matrimonii, posterius valere, contra declarationem Gregorii IX. *cap. Si inter virum,* etc. *de sponsalibus*, etc. imo sequeretur ulterius, si matrimonium ratum non esset insolubile Jure divino, sed tantum Ecclesiastico, posterius matrimonium esse insolubile, quia consummatum, quod Jure divino in omni casu manet insolubile ; Juri autem divino cederet præceptum Ecclesiasticum de insolubilitate matrimonii rati, quin etiam ipsum vinculum, si solubile esset, ex natura re, cederet alteri consummato imcompatibilii quod Jure divino est insolubile.

27. Eorum differentia

Dices, Ecclesiam contrahentes matrimonium ratum inhabilitasse suo præcepto ad aliud matrimonium.

Responsio

Contra, præceptum tale nullibi legitur latum ab Ecclesia, neque inhabilitas statuta. Demus etiam oppositum, si Ecclesia revocaret tale statutum, ut potest, sequeretur matrimonium ratum non esse ex natura contractus perpetuum, ut subest divinæ legii ; ergo tunc quantum est ex parte divinæ legis, solveretur per matrimonium aliud superveniens et consummatum, quia ad-

28. Impugnatio. Insolubilitas matrimon[ii] rati non e[st] ab Ecclesi[a]

veniente strictiori vinculo, rumpitur minus forte, Gloss. *in cap. Duobus modis,* etc. *de sponsa duorum*, etc. sicut sponsalia de futuro præmissa solvuntur per matrimonium de præsenti subsequens, ut ibi dicitur. Hoc autem falsum est, nempe matrimonium ratum cedere matrimonio consummato, ut omnes concedunt; ergo eamdem lege censentur, divina, inquam, quæ statuit matrimonium ratum esse insolubile et perpetuum ex natursua, nisi in casu expresso ingressus Religionis, qui ab ipso legislatore eximitur, interpretante Ecclesia talem casum eximi.

rma-
o.

Confirmatur, sub institutione matrimonii, *Genes.* 2. *Matth.* 19. comprehenditur matrimonium ratum, vel non comprehenditur? Si primum, ergo lex matrimonii designata prædictis locis matrimonium ratum comprehendit. Sed nulla alia divina habetur matrimonium consummatum esse indissolubile quam per illam legem, quam pro fundamento vinculi perpetui post consummationem afferunt Patres et Pontifices; ergo perinde extenditur lex hæc universalis ad matrimonium ratum, quia ubi nihil excipit aut distinguit, nec nos excipere aut distinguere debemus; lex autem absolute loquitur de hoc contractu, ut est inter duos permutatio corporum; ergo sic debet intelligi.

amen-
m
olubi-
itis
rehen-
it
ma-
nium.

Si dicas quod non comprehendatur; ergo neque contractus ille matrimonii rati sortitur aliam naturam lege divina ab aliis contractibus, secundum justitiam commutativam initis, ex quo sequuntur absurda. Primum, non erit Sacramentum, quod est contra fidem et Tridentinum, ut suo loco dictum est, quia nullum matrimonium est Sacramentum, nisi dum fit contractus de præsenti, et ut est matrimonium ratum per consensum de præsenti. Imo neque matrimonia olim præsumpta valebant in facie Ecclesiæ, nisi in virtute consensus antecedentis copulam, quia Ecclesia præsumebat illam copulam non esse fornicariam, sed maritalem, proindeque præsupposuisse consensum præsentem maritalem, per quem sponsalia transibant in matrimonium ratum, ex quo consensu sequebatur copula, aut præsumebatur sequi; nunc autem post Tridentinum Sacramentum semper perficitur per matrimonium de præsenti, quod dicitur ratum. Quod vero non fit Sacramentum, nisi comprehendatur sub lege matrimonii expressa prædictis locis, aut sub institutione adjuncta (negando scilicet comprehendi sub una, negatur consequenter comprehendi sub altera), probatur universim ex doctrina tradita de hoc contractu, qua est Sacramentum legis novæ, quia institutio Christi accessit matrimonio, ut erat contractus institutus a Deo in officium naturæ in paradiso, quod optime declarat Tridentinum *sess.* 24. *in cap. Doctrinali.*

9.
urda
æ
ntur
osito.
iitur
esse
men-
n.

Matrimonii, inquit, *perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis,* etc. *Quamobrem relinquet homo patrem suum,* etc. *et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*, etc. Postea subjungens Christi declarationem *ex Matthæi* 19. quia hic contractus esse debeat duorum tantum, juxta primam institutionem, subdit Concilium : *Ejusdemque nexus firmitatem ab Adamo tanto ante pronuntiatum his verbis confirmavit : Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Tertio loco subjicit quomodo evexit contractum illum ad *esse* Sacramenti novæ legis : *Gratiam vero,* inquit, *quæ naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret,* etc. *sua nobis passione promeruit.* Deinde asserit hoc

Trident.

Paulum *ad Ephesios* 5. insinuasse : *Sacramentum hoc magnum est,* etc.

30. Doctrina Concilii. Ex quibus Concilii verbis, et consequentia doctrinæ eidem scopo infixæ, sic argumentor : Primo asserit perpetuum et indissolubilem nexum matrimonii fuisse prædictum a primo parente verbis præfatis. Secundo, Christum eam declarasse prophetiam, *Matthæi* 19. et declarasse nexum perpetuum (tollendo scilicet libertatem repudii in lege Mosaica permissam ob duritiam cordis Judæorum, et alia pericula a lege Evangelica, in qua voluit nexum manere perpetuum dicens : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Tertio, asserit Christum institutorem Sacramentorum sua passione gratiam nobis meruisse, qua naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret. Particula *illum,* refert seu demonstrat antecedens, nempe perpetuum nexum et indissolubilem prædictum ab Adamo declaclaratum et confirmatum a Christo, esse Sacramentum ut est in *fieri* per contractum. Tandem quarto, id insinuasse Apostolum per illa verba : *Sacramentum hoc magnum est,* etc. quibus declaratur etiam significatio mystica, ex qua tanquam ex motivo, per institutionem Dei sortitur matrimonium perpetuitatem et insolubilitatem nexus, ex Augustino *lib. de nuptiis et concupisc. c.* 10. *et de bono conjugali,* 7. *Quid,* inquit, *sibi velit tanta firmitas vinculi conjugalis, quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicujus rei majoris quoddam Sacramentum adhibere,* etc.

31. Consequentia ex præmissa doctrina. Ergo a primo ad ultimum sequitur, nisi matrimonium ratum comprehendatur sub institutione et lege divina prædictis locis expressa, non esse Sacramentum, quia Christus non dedit efficaciam hanc gratiæ, nisi matrimonio, de quo præfatis locis agitur : contrarium est contra fidem, ergo matrimonium ratum et non consummatum comprehenditur in lege et institutione illa generali, et consequenter est indissolubilis, et perpetuus nexus secundum doctrinam Concilii, prædictionem Adami, Christi declarationem et confirmationem, est Sacramentum, quod perficit amorem seu societatem hanc primam generis humani (ut vocat Augustinus), naturalem et indissolubilem unitatem, ut dicit Concilium. Deinde, habet in se significationem sacramentalem, tam mysticam quam practicam, quam insinuat Paulus loco præfato. Imo omnia hæc perficiuntur in matrimonio rato, antequam sequatur copula, quia collatio gratiæ sacramentalis, qua nexus ille amoris naturalis et indissolubilis unitas perficitur, et confirmatur, ut dicit Concilium, reliqua supponit in *fieri,* et eis accedit ante copulam.

Optime ergo docet in matrimonio rato fieri perpetuam permutationem corporum, et non temporariam, quantum est ex vi legis universalis. Imo, et ulterius addo ex vi universalis legis et institutionis, et Sacramenti practice causantis gratiam, perinde matrimonium ratum, et consummatum esse insolubile, et in hoc tantum differre ratum, in quantum contra legem universalem ex privilegio in favorem Religionis, data est relaxatio ab insolubili, alias vinculo matrimonii rati, quæ non est data quoad matrimonium consummatum, sed manet subjectum legi in omni casu ; ideoque magis insolubile est quam ratum, non comparando matrimonium ratum præcise ad legem, sed ad privilegium contra legem datam in casu particulari Religionis, quo sublato utrumque eadem lege censerentur. 32. Ratum et consu[mmatum] eodem modo s[e] habent quoad legem u[ni]versalem.

Non ergo recte, neque consequenter mihi videntur aliqui moderni tenentes copulam non esse de essentia aut substan-

tia matrimonii, asserere prædictis in locis Scripturæ citatis, tantum intelligi matrimonium consummatum, ex eo quod dicantur duo fieri in carne una, quod per copulam, inquiunt, tantum fit, quia illa loca, ut visum est, comprehendunt duos fieri in carne una, etiam quantum ad vinculum per matrimonium ratum, antecedenter ad copulam, vel alias ; unde suppetit fundamentum, ratum in quovis alio casu esse insolubile, aut esse Sacramentum institutum a Christo, aut significare conjunctionem Christi cum Ecclesia? Neque refert quod in aliquibus locis Patres asserunt copulam facere matrimonium insolubile, quia loquuntur de matrimonio respective ad conversionem ad vitam religiosam inter fideles, quod Christus manere voluit ; matrimonium vero ratum, ut jam dictum est, sic respective ad privilegium vitæ religiosæ est solubile. Sicut olim etiam fuit matrimonium consummatum solubile in lege Mosaica per repudium, ut plures tradunt, et matrimonium infidelis conversi ad fidem, quando alter non vult ipsi cohabitare.

matri- nium m fieri os in e una.

33. lican- ur iones.

Neque urgent etiam quidam Canones citati a Gratiano 27. *q.* 2. ut *cap. non est dubium,* etc. et *cap. Cum societas,* etc. quia primum citatur ex Augustino, qui illud nullibi docet : *Non est dubium,* inquit, *illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse,* etc. Hic textus est corruptus, quia ultra verborum variationem, variatur etiam sensus ; sic enim legitur apud Leonem : *Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem, haberet in se Christi et Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuisse mysterium,* etc. Ita *epist.* 90. alias 92. *ad Rusticum, cap.* 4. loquitur de concubina, quam non facit uxorem conjunctio sexus, quia defuit fœdus nuptiale. Unde *ibidem* docet nuptam superinductam per matrimonium concubinæ, esse legitimam uxorem, nisi prius quæ concubina fuit, per matrimonium legitimum fuerit conjuncta. Hic textus corruptus Gratiani multos decepit.

Papa. ituitur non, isque isus.

34. Matrimonium fieri per consensum, non per copulam. Ambrosius.

Ex quo sequitur oppositum ejus, quod intendit, nempe matrimonium non fieri per copulam, sed per consensum. Quæ doctrina est communis Patrum, et ex ea sequitur intentum nostrum. Unde Ambrosius *lib. de institut. Virgin. c.* 6. et habetur *cap. Cum initiatur, eodem*: *Cum initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur; non enim defloratio virginis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium est, non cum viri,* alias virili, *admixtione cognoscitur,* etc. Idem docet Chrysostomus, seu auctor imperfecti operis *in Matth.* et habetur *cap. Omnis res, eod. matrimonium non facit coitus, sed voluntas.* Isidorus *lib.* 9. *etymolog. cap.* 7. habetur *cap. Conjuges, eodem* : *Conjuges,* inquit, *verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus.* Augustinus *de nupt. et concupiscentia, lib.* 1. *cap.* 11. *Conjux vocatur a prima fide desponsationis, quam concubitu non cognoverat Joseph, nec fuerat cogniturus, nec pejerat* (alias pejeraret), *nec mendax manserat conjugis appellatio,* etc. Dicit præterea fidele conjugium fuisse inter parentes Christi, mente, et non carne, id est, consensu, et non copula. Et in hoc matrimonio ipsorum assignat tria bona matrimonii, prolem, fidem, Sacramentum, juxta ea, quæ *superiori dist.* 2. docuimus, nempe hoc matrimonium altiori modo, et ordinatione attigisse finem matrimonii, quamvis fuerit tantum ratum. *Omne,* in-

Chrysost. Auctor imperfecti. Isidorus. Augustin.

quit, *nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum; fidem quia nullum adulterium; Sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat, sine ulla pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato,* etc. Hæc eadem doctrina est Pontificum de sponsalibus, et matrimonio, matrimonium per solum consensum verbis expressum contrahi, *cap. Cum locum, cap. Cum apud Sedem Apostolicam, cap. Tuæ fraternitati, cap. Tua nos duxit,* etc. Ex quibus locis deducitur hæc propositio : *Copulam non spectare ad vinculum aut essentiam matrimonii* : et hæc; *matrimonium fieri per solum consensum;* ergo recte deducitur sententia Doctoris, matrimonium scilicet ratum comprehendi sub institutione et lege universali matrimonii, et ex vi ejus esse divina ordinatione insolubile, licet ex privilegio Religionis solvatur, non autem ex natura sua aut vi legis, quia consensus dirigitur immediate et proxime ad matrimonium, qua ratum dicitur et inducitur vinculum; illud autem est de natura contractus, quod ei per legem propriam competit.

35. Secundum absurdum ex sententia opposita sequens.

Secundum absurdum, quod sequitur ex doctrina hactenus impugnata, est, quod si matrimonium ratum non esset lege divina insolubile, quod nulla alia insolubilitas eidem conveniret, quam illa, quæ convenit ei ex ratione justitiæ commutativæ. Sed hæc solubilis est per consensum partium, quo suo juri quisque libere potest renuntiare; ergo in specie perinde maneret solubilis, sicut in aliis fit, quantum est ex natura justitiæ et obligationis sequentis.

Responsio.

Dices Ecclesiam tribuere illam firmitatem.

Ecclesia declarat insolubilitatem ex divina lege, non statuit ipsa.

Contra, ut *supra* dictum est, tale statutum Ecclesiæ nullum est aut extat. Sed omnis dispositio refertur per modum declarationis juxta naturam, quam sortitur contractus ex prima ejus institutione, et secunda per Christum, a quo etiam elevatus est ad *esse* Sacramenti novæ legis, et secundum finem, qui ei præfixus est a Deo instituente ad significationem mysticam, unionis Christi cum Ecclesia; ergo declaratio Ecclesiæ non innititur propriæ auctoritati statuenti seu disponenti talem indissolubilitatem, sed causis præmissis, quas in fundamentum veritatis declaratæ adsciscitur, quia ut dixi, has causas ubique supponit tanquam notas, vel exprimit. Deinde, Patres exponentes hanc insolubilitatem ad easdem causas recurrunt, et non ad auctoritatem ullam humanam. Quinimo Ecclesia statuta humana legum civilium in præjudicium hujus insolubilitatis declarat nulla ob divinam legem contrariam.

Veritas declarata refertur ad causas, ex quibus est.

36. Forma contractus est a Deo.

Deinde ab eodem sumitur forma contractus, a quo est ejus institutio, sed institutio ejus est a solo Deo; ergo et forma. Forma autem ejus est sua insolubilitas, per quam ab aliis contractibus in specie distinguitur, qui sunt solubiles; ergo est a Deo, et non ab Ecclesia. Deinde, nequit dare formam, qui nequit supplere ipsum contractum, quia forma est potior pars contractus · Ecclesia autem nequit supplere contractum, alias posset supplere consensum, sicut in aliis contractibus contingit, quorum materia subest directe legislatori; ergo nequit dare formam. Demus ergo Ecclesiam subtrahere hic et nunc formam contractus matrimonii rati, et quod amplius est, rescindere matrimonium illud pro futuro quantum in se est, et sequi copulam inter conjuges, ma-

Ecclesia nequit supplere contractum.

asus. trimonium in eo casu esset solubile, et non esset solubile. Esset solubile, quia formam irritaret Ecclesia, potestate sua utens ; non esset solubile, quia matrimonium per copulam consummaretur. Sublata autem firmitate aut perpetuitate contractus, copula sicut non facit matrimonium, et nihil est contractus, sic etiam nequit dare ei formam aut perpetuitatem. Casus hic ponitur ad indagandum quid Ecclesia possit circa contractum. Confirmatur ergo ratio præmissa, quia Ecclesia nequit quidpiam statuere aut immutare circa matrimonium directe, ut omnes concedunt Theologi, sed tantum statuere circa personas, quæ sunt materia remota, ipsas inhabilitando ad contractum ineundum, matrimonio autem legitime inito subvenire nequit; ergo neque dare perpetuitatem et formam matrimonio. Ratum autem est legitimum matrimonium, imo in eo completur totum, quod spectat ad naturam contractus et vinculi ; ergo Ecclesia nihil in hoc statuere potest, neque dare ei firmitatem, aut contrarium, etc.

nfirmatio. tractus subest clesiæ recte.

37. (k) *Unde Ecclesia nunquam attentasset*, etc. Probat conclusionem a posteriori quoad secundam partem, scilicet solvi matrimonium ratum per professionem Religionis, quia Ecclesia id approbat et permittit, quin etiam declarat licitum, ut patet ex locis *supra* citatis, cujus originem refert Alexander. III. *cap. Ex publico,* etc. *de convers. conjugatorum,* etc. ad interpretationem.

obatio clusionis a eriori.

Exemplum, quod subdit de Sancto Joanne Evangelista Baronius, rejicit in annum 31. Domini *tomo* 1. *Annalium,* et Toletus *in cap.* 2. *D. Joannis, annotat.* 13. Maldonatus etiam *in proœmio in Joan.* sed male ibi refertur Hieronymus *lib.* 1. *Jovinianum,* dixisse Joannem fuisse maritum et virginem, nam Hieronymus id non asserit : *Petrus,* inquit, *Apostolus, Joannes Apostolus, maritus et virgo, sed Petrus Apostolus tantum,* etc. *Joannes Evangelista*, etc. Verba illa, *maritus* et *virgo,* non copulative, sed divisim referuntur, ut sensus sit Petrum fuisse maritum, Joannem virginem, et inde prærogativam amplioris gradus Evangelistæ convenisse Joanni, quem virginem in antecedentibus probat. Auctor autem sententiæ præmissæ fuit Beda *in Prologo in Joannem*. Et Rupertus *in cap*. 2. quam dicit fuisse communem auctor proœmii *in tractatus Beati August. in Joannem,* et satis vulgaris est, sed non vera, ut *ibidem* probat Baronius ex Augustino, Hieronymo, Ignatio, *epistola ad Philadelphios*. Putarem tamen a Græcis emanasse primum, qui epistolam Ignatii corruperunt in favorem incontinentiæ suorum ministrorum ; quod notat etiam Baronius *tom* 1. anno Christi 57. qui post Petrum addunt etiam Paulum et cæteros Apostolos; quod falsum est, ut idem recte probat præfato loco.

annem angelistam fuisse njugatum.

Cæterum ad propositum facit, quod quod ille qui vocatus fuerit a nuptiis, dicitur fuisse Simon Chananæus Apostolus, ut tradit Nicephorus *lib.* 8. *hist. cap.* 30. et approbat idem Baronius. Hic viso miraculo conversionis aquæ in vinum secutus est Christum. Aliquem autem fuisse cognatum Christi videtur ex facto, quia alioquin neque Virgo, neque Christus vocaretur ad nuptias, Simonen autem fuisse cognatum Christi ex Virgine constat. Exemplum inde perinde valet, quamvis non in Joanne contigerit. Alia exempla Sanctorum, quæ subjungit Scholiastes, favent.

Vocatus a nuptiis Simon Apostolus.

(l) *Hæc autem relaxatio,* etc Congruitatem relaxationis hujus probat, quia minus bonum in majus commutare congruum, sicut et obligationem ad minus, 38.

Congruitas facti.

in obligationem ad majus, quod intelligitur, secluso præjudicio notabili tertii : Unde cessat instantia de matrimonio consummato, quia Christus noluit inferre præjudicium grave conjugi aut proli, seu detrimentum ; et cum ista expressione alii Doctores ponunt hanc rationem, quam etiam ex scopo discursus comprehendit Doctor. Quod autem subjungit de eminentia virginitatis, et superare statum matrimonii, patet ex loco allegato et communi Patrum sententia contra hæreticos damnantes virginitatem et cœlibatum. Item in locum citatum Matthæi, etiam *in* 1. *ad Corinth. cap.* 7. ac novissime tandem ex Tridentini definitione *sess.* 24. *can.* 10. fructum centesimum virginitatis, de quo Doctor, tradit Hieronymus *l.* 1. *contra Jovinianum, cap.* 1. *et in Apologia ad Pammachium, cap.* 1. Athanas. *in epist. ad Amman.* Theophilus Antiochenus *lib.* 2. *Apologiarum in Marcum.*

Non extenditur ad matrimonium consummatum.

Dignitas virginitatis super statu conjugii.

39. (m) *Si quæras an ista indissolubilitas conveniat*, etc. Quærit an per rationem Sacramenti conveniat matrimonio illa indissolubilitas ? Intelligit Sacramentum proprie dictum, quod est legis novæ. Et respondet primo hanc insolubilitatem fuisse adjunctam matrimonio in lege naturæ, et Christum potuisse in lege Evangelica etiam instituisse contractum insolubilem, etiamsi matrimonio non adjunxisset Sacramentum, quinimo potuisse adjunxisse Sacramentum retento libello repudii legis Mosaicæ, per quem erat solubile matrimonium etiam consummatum. Docet ergo hanc insolubilitatem convenire matrimonio a Domino, superiori legislatore, qui voluit matrimonium uniri pro semper, et sic pro semper tenere inter conjuges, nisi in casu præmisso, quo ipse dispensavit. Hoc autem patet ex dictis, et confirmari potest, quia si contrahatur matrimonium, etiam ratum, per expressam determinationem temporis, ut per annum, vel cum hac, *donec inveniam aliam, quæ magis placet,* erit nullus contractus *ex cap. finali de conditionibus appositis;* ergo matrimonium non est temporarium ex natura sua, ut legi subest, sed includit permutationem perpetuam.

Matrimonium qua lege insolubile.

Ex prima institutione insolubile est.

Confirmatio.

40. Sensus autem Doctoris, et intentio est, insolubilitatem matrimonii fundari in divina ordinatione, non in Sacramento, neque etiam in contractu seorsim sumpto ; non negat tamen quin hæc ordinatio admittat motivum significationis sacramentalis, tanquam causam finalem, ex qua inducta est perpetuitas, loquendo de Sacramento late sumpto, ut scilicet matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia; in quam rationem ubique Augustinus refundit hanc perpetuitatem, nempe ut in causam finalem, nam hæc ipsa significatio non convenit matrimonio, nisi ex divina ordinatione, et in casu quo Christus non veniret in carnem, non conveniret, quia sic esset significatio falsa aut difformis, non subsistente significato. Convenit etiam eadem perpetuitas matrimonio, secundario tamen, ut est Sacramentum novæ legis, ut patet ex Tridentino, quæ ratio adjecta est contractui, ut præficeret amorem naturalem, et confirmaret indissolubilem unitatem ejus, ut ait Concilium.

Explicat[ur] sent[entia] Doctori[s].

Cæterum licet ex his motivis tanquam causa finali, conveniat insolubilitas Matrimonio, primario tamen et simpliciter ei convenit a causa superiori instituente et efficiente principali, a qua etiam matrimonium sortitur utramque significationem. Sic etiam in signis Sacramentalibus cæteris est distinguere efficaciam aut significationem, respective quidem ad finem particularem cujusque, sed ut inest per institutionem a causa superiore. Et 41.

A cau[sa] efficie[nte] prima[ria] inest in[so]lubilita[s].

emplum Sacramentis. quamvis explicare liceat per finem Sacramenti ipsam efficaciam et rationem formalem ejus, tanquam a termino specificante, tamen efficacia originaliter refertur ad causam principalem, a qua inest efficacia ad finem ab ipsa præfixum. Hoc modo S. Augustinus exponit formam contractus, nempe insolubilitatem ex natura rei significatæ, unionis scilicet Christi cum Ecclesia. Et Tridentinum perinde docet adjunctam esse gratiam sacramentalem contractui ad perfectionem et confirmationem ejus, ut repræsentat illam unionem perfectius, quo magis ipse contractus per hanc rationem elevatur ad perfectiorem statum supernaturalem. Utrumque autem horum est a causa efficiente et elevante contractum. Ex quibus patet communis sententia Theologorum contra Juristas asserentes insolubilitatem hanc convenire matrimonio rato ex Jure Ecclesiastico, et consequenter solubilitatem in ordine ad ingressum Religionis ex eodem Jure convenire, quos magno numero citat Sanchez *lib.* 2. *disput.* 13.

ntentia sperito-rum icitur.

42. ıbium. possit ntifex pensare voto? ntentia ;ativa. ntentia mativa.

Dubium superest, an possit Pontifex dispensare in matrimonio rato, sive ex causa, sive non supposita causa? Negativam partem tenent plures Theologi, inter quos primus citatur a modernis noster Doctor. Eam tenent communiter antiqui Theologi, et consequenter qui dicunt insolubilitatem Juris esse divini naturalis. Eam docet Paludanus *in* 2. *dist.* 27. *q.* 1. *art.* 2. *et quæst.* 2. *ar.t* 3. Almainus *de potestate Ecclesiæ, c.* 15. Victoria *in Summa.* Sotus *lib.* 7. *de Justit. et Jure quæst.* 1. *et præfata dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 4. Corduba noster *lib.* 1. *qq. q.* 25. *et quæst.* 11. Aragon. 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 11. et plures alii etiam ex Juris interpretibus.

Secunda sententia est affirmativa, quam consequenter tenent omnes, qui dicunt insolubilitatem matrimonii rati esse Juris Ecclesiastici. Eamdem docent communiter plures moderni, ut Anton. 3. *part. tit.* 1. *cap.* 2. Cajetan. *tom.* 1. *Opusc. tract.* 18. Sanchez *disp.* 14. *lib.* 2.

Quantum ad citationem Doctoris factam pro prima sententia, non subsistit, neque vera est, quia in toto hoc paragrapho, ut patet per singula, quæ jam explicuimus non tractat casum, sed disserit quo Jure conveniat matrimonio rato esse insolubile, resolvens convenire Jure divino positivo, et ex alia parte dicit eximi casum professionis in Religione. Rationem autem adducit a posteriori, quia alias nunquam Ecclesia licentiaret ad Religionem conjugem, post matrimonium ratum, nisi Christus ita voluisset, sumens fundamentum relaxatæ legis a Christo ex praxi Ecclesiæ, et præcise disserit de solubilitate matrimonii respective ad hunc casum tantum; a contrario ergo sensu perinde diceret ipse, si vidisset in praxi aliquam dispensationem Pontificis in matrimonio rato, aut Ecclesiæ, ut in omnibus similibus sustinet interpretationem legis divinæ, juxta sensum Ecclesiæ, et praxim. Et hoc supponit prædicta ejus ratio, ex qua colligit relaxationem matrimonii in favorem Religionis, quia ab Ecclesia id practicatur. Non extant autem inter Canones aut decreta, quæ ante Doctorem fuerunt in usu Ecclesiæ, talis dispensatio; et sic non fuit occasio ejus asserendæ, aut etiam disserendi de hoc casu, sicut fuit in aliis, ut *supra dist.* 27. dispensationem Gregorii sustinet de ministro Confirmationis, ut ibi visum est. 43. Non recte citari Doctorem pro sententia negativa.

Doctor legem divinam interpretatur juxta usum Ecclesiæ.

Posteriores Pontifices usi sunt hac potestate. Martini V. et Eugenii IV. dispensationes allegat S. Antoninus a se visas. Navarrus *in Summa Latina cap.* 22. refert se impetrasse ter vel quater talem dispensationem factam a Paulo III. et

Posse dispensari et fuisse dispensatum in rato.

Pio IV. Cajetanus vero suo tempore sæpius fuisse dispensatum. Henriquez ait una die Gregorium XIII. dispensasse cum undecim.

44. His ergo suppositis, et assistentia Spiritus sancti, per quam Pontifices in regimine Ecclesiæ diriguntur infallibiliter, tollitur dubium, et sequenda est affirmativa; hanc autem potestatem habet Pontifex ex plenitudine potestatis, et sicut matrimonium ratum cedit voto Religionis emisso solemniter, in quo tamen ex principiis Doctoris *infra dist.* 38. dispensari potest, a simili etiam ejus potestas extenditur ad matrimonium ratum, quod minoris vinculi est.

Potestas dispensandi sustinetur.

Objectio. Objicies, Pontifex non potest immutare Sacramentum, quod annexum est matrimonio; ergo neque dispensare.

Solvitur. Respondetur negando consequentiam, quia Sacramentum natura sua est transiens, et sic non impedit dispensationem.

Replica. Dices, non potest Pontifex aut Ecclesia immutare naturam contractus directe; ergo etiam neque contractum initum relaxare: omnis enim res per quascumque causas nascitur, per easdem solvitur; ergo a contrario sensu nequit solvi nisi per easdem causas per quas nascitur.

Solvitur. Respondetur negando consequentiam. Disparitas est, quia vinculum hoc Jure divino annexum est consensui legitimo et mutuo, neque aliter induci potest, sicut neque potest Pontifex directe inducere alicui obligationem voti personalis, neque juramenti, quæ annexa est propriæ promissioni, quamvis horum obligatio possit ab ipso tolli, licet utrumque sit Juris divini, et annexum proprio consensui. Ex quo patet ad probationem allatam ex regula Juris, quæ est Chrysostomi, seu auctoris operis imperfecti *in Matth. hom.* 32.

45. Objectio. Objicies secundo, nequit Pontifex dispensare in matrimonio consummato; ergo neque in rato.

Respondent quidam Canonistæ negando totum, sed male, ut bene probat Covar. 2. *decret* 2. *part. cap.* 7. et communis Doctorum; negatur ergo consequentia, quia Christus hanc potestatem non tribuit Ecclesiæ, ut matrimonium consummatum dissolvatur in præjudicium prolis, sive sequatur, sive non sequatur proles, quia casum non respicit lex universalis, sed disponit absolute; in proposito autem id congrue factum est in favorem prolis. Alii dicunt matrimonium consummatum significare in effectu unionem Christi cum natura humana, quæ insolubilis est, post Innocentium *c. de Bigamis.* Sed hoc accommodate diciturp ropter insolubilitatem, quæ ipsi ex lege universali non relaxata competit, per ordinationem Christi in novo Testamento, *Matth.* 19. revocantis libellum repudii permissum in lege Mosaica.

Consummatum posse dispensari.

Petes an requiratur causa ut dispensatio Pontificis sit valida? 46.

An requiratur causa. Responsio. Requiritur causa dispensandi.

Respondetur non posse eum, sicut neque in voto, dispensare sine causa, quia (omissa sententia Juristarum, quam jam rejecimus, qui dicunt insolubilitatem matrimonii rati esse Juris humani) nequit Pontifex uti potestate dispensativa in lege divina illa, quæ ejus dispositioni hic et nunc subjicitur, nisi ut fidelis dispensator in ædificationem, et interveniente justa causa, alias non ratificatur talis dispensatio a Deo, qui potestatem tribuit in ædificationem, et non in dissipationem aut destructionem. Varias causas hujus dispensationis assignant Doctores, ut scandalum, imparitatem qualitatis, pericula ex odio et dissidiis, lepram, allegationem non habiti consensus; sed res hæc judicio dispensantis relinquitur. Universaliter autem videtur sufficiens causa impotentia

Causæ sufficientes dispensandi.

superveniens m trimonio rato contracto, et quidquid sufficit ad relaxandum votum solemne Religionis, vel etiam annexum Ordini sacro, non videtur sufficiens consensus mutuus, nisi alia legitima causa subsistat.

47. ...n posse lege ...iversali ...nullare ...atrimonium ...atum.

Ex his sequitur quod matrimonium ratum neque possit Pontifex universali lege annullare, aut facere ut matrimonio consummato supervenienti cedat, quia Jure divino tenet matrimonium ratum, quod unius est cum una, ac proinde impedit Jure divino matrimonium cum altera, donec dirimatur; ex alia autem parte potestas Pontificis tantum exerceri potest in casu particulari et necessario, et sufficiente, extra quem non est concessa.

...empus ...iberandæ ...eligionis ...ncessum ...njugatis ...te consummatum ...atrimonium.

Sequitur secundo recte, et rationabiliter Ecclesiam statuisse tempus bimestris conjugibus ad deliberandum de ingressu Religionis, *c. Ex publico*, etc. *de conversione conjugatorum*, quia intra id tempus, spatium idoneum conceditur deliberandi, neque gravatur pars alterutra ex tali dilatione consummationis matrimonii. Quando enim Jus in re favorabili præscribit certum tempus, cujus initium determinatur, debet ab initio computari de momento in momentum, *l.* 3. *ff. de minor.* etc. sic etiam tempus probationis præscriptum a Tridentino *sess.* 25. *de regul. cap.* 15. debet computari, et tempus obligationis alterius rei debet etiam a momento inceptionis computari continue, quia ille est modus vulgaris.

Ejus ...putatio. ...empus quando ...ure præ...ibitur.

48. ...empus ...quando a jure ...æscribitur.

Distinguendum etiam est, quando tempus præscribitur a Jure sine ministerio judicis, et quando præscribitur dependenter a ministerio et arbitrio judicis, quia in priori casu sicut judex non est supra legem, ita nequit præscriptum tempus in lege restringere aut dilatare; secus est in secundo casu, si subsit causa legitima, et interpellatur ejus officium, quia ideo tum lex admittit arbitrium judicis, ut in casu providere possit; tale autem est bimestre designatum, *cap. Ex publico*, ut docet ibi glossa, et tenet Navarr. *in Summa, cap.* 16. Manuel *tom.* 1. *Summæ cap.* 242. quamvis de facili non debet judex a termino præscripto legis recedere. Intra illud tempus quando conjuges non cogitant, neque se disponunt ad ingressum Religionis, probabile est secundum aliquos teneri alterum petenti consummationem matrimonii consentire ex natura contractus, de præsenti obligantis, quia ille terminus in favorem Religionis concessus, non præscribitur, quando deest animus et deliberatio, quia hæc tantum suspendunt jus utendi, quod ex contractu præsenti acquiritur, nisi conventio præcesserit in oppositum, aut consuetudo, aute certe aliqua alia causa, quæ alias excusat a redditione debiti. Et hoc maxime verum est, si periculum continentiæ in altero petente subsit, nam quod lex præscribit in favorem Religionis, quando de ea nihil consultatur, aut intenditur, non censetur velle id decernere in præjudicium aut periculum partis, non subsistente fine, ad quem præscribit, et hoc consonat Apostolo 1. *ad Corinth.* 7. Oppositum hujus a pluribus aliis cum D. Thoma *in* 4. *distinct.* 27. tenetur *q.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. *ad* 2. et probabiliter etiam, quia illud tempus potest dici concessum absolute in favorem Religionis, si in casu interim cogitet de Religione, et consilium capessat, ut *infra* etiam Doctor tenet.

Sententia probabilis.

Aliqui dicunt intra tempus bimestris teneri alterum conjugem profiteri, ne fiat præjudicium parti, si addatur annus præterea probationis supra bimestre, quo expectare debet. Contrarium est magis commune et verius, quia *cap. Ad Apostolicam*, etc. *de regularibus*, etc. datur no- 49.

Variæ sententiæ circa præscriptum tempus probationis in hoc casu.

vitio annus integer probationis, ut experiatur Religionem, cui non præjudicat matrimonium contractum, imo non derogat dispositioni legis ordinariæ, et ipsum matrimonium, quod dirimitur per professionem ingredientis hanc conditionem tacite includit, qua excipitur redditio debiti usque ad tempus idoneum, et utriusque conditio est par. Hæc sententia maxime fundatur post statutum Tridentini *sess.* 25. *cap.* 15. ubi statuit legem universaliter negativam de professione facienda ante annum expletum novitiatus, ac proinde excludit omnes casus. Alii dicunt excipi hunc casum, aut non comprehendi, ac proinde debere intra illud bimestre ingredientem profiteri, quamvis etiam non pervenerit ad annum 16. ætatis, alioquin esset intolerabile præjudicium parti expectare sponsum, v. g. si duodecim annorum ingressa sit, per quatuor annas, ac proinde Concilium non voluisse præjudicare aut comprehendere hunc casum. Hæc etiam probabilis est, quia lex specialis *cap. Ex publico*, non videtur comprehendi sub generali Tridentini, quam tenet Navarr. quem sequitur etiam Cordub. *in qq. quæst.* 38. et Henriquez *lib.* 13. *de excommunic. cap.* 40. docent professum in Religione mendicante, et translatum ad Monachalem, posse ante annum profiteri ex dispositione *cap. Ad Apostolicam,* etc. *de reg.* cui non censetur derogare Tridentinum.

50. Quid in casu violentiæ adhibitæ? Sed quid dicendum, quando copula vi extorquetur ante illud bimestre, an sponsa violentiam passa possit ingredi Religionem? Non posse ingredi tenent Archidiaconus *cap. finali, dist.* 11. Hostiens. *in Summ. tit. de convers. conjugat.* et favet Covarr. *in* 2. *part. decret. cap.* 7. Probabiliorem censet Durandus *dist.* 27. *quæst.* 2. Probabilem autem Sotus *q.* 1. *art.* 4. et alii plures. Ratio est, quia jam consummatum est matrimonium. Sententia contraria est probabilior, nisi sequatur proles, quæ alioquin sine matre educari commode nequit, quia dolus nemini debet patrocinari, aut quis jure suo privari sine propria culpa. Ita Paludanus *distinct.* 27. *quæst.* 3. *art.* 2. *conclus.* 1. Sanchez *lib.* 2. *disput.* 22. et alii. Peccat autem sponsus inferens violentiam, et probabilius mortaliter, quia statuit impedimentum sponsæ, ne utatur suo jure in re gravi; quando vero censetur matrimonium consummari, docet Sanchez *lib.* 2. *d.* 21.

(n) *Ex ista solutione sequitur corollarium notabile,* etc. Hæc doctrina desumpta est *ex cap. finali, de conditionibus appositis,* ubi explicantur hæ tres conditiones, quas proponit Doctor, et 32. *q.* 2. *cap. Solet quæri*, etc. quam tenent communiter expositores et Sententiarii *dist.* 29. Ratio ejus optime assignata est a Doctore, quia isti contractus tenent sub his conditionibus, et non aliter; quæ conditiones voluntati Dei et legi statutæ matrimonii repugnant, ideoque reddunt contractum nullum, quinimo in genere, omnis conditio repugnans contractus substantiæ facit irritum, in contractu autem matrimonii obligat vinculum, cujus forma est perpetuitas, ut diximus; ideo nequit induci ad tempus tantum contra formam substantialem ejus; fides etiam et proles virtualiter includuntur in ipso contractu, ideo nequit tolli ad hæc obligatio stante contractu valido substantialiter. Sicut ergo ex institutione Dei contractus matrimonii debet fieri sub oppositis conditionibus, ita hæ conditiones appositæ irritant matrimonium. 51. De conditionibus appositis contra substantiam contractus. Irritant matrimonium. Ratio hujus.

Intelligitur etiam conclusio de conditionibus istis, potissimum ut sunt de futuro, quia id præ se fert textus et exempla, et ratio assignata, quatenus suspendunt contractum, et in se repugnant 52.

substantiæ obligationis, quæ induci debet, seu juri quod quisque acquirit in alterum ; unde conditiones illæ, si sunt de præterito, habentur pro turpibus et non adjectis, et valet matrimonium. Advertendum tamen si conditio, quæ est de præterito et præsenti, ita trahantur in pactum, ut afficiunt matrimonium pro futuro, tunc induere conditionis futuræ naturam, ut si quis dicat : Contraho tecum si venena sterilitatis habes, quibus utaris, et ut eis utaris ; regula ergo generalis est, quotiescumque trahitur in pactum conditio repugnans bono matrimonii, sive sit vinculum, sive fidei, sive prolis, irritare matrimonium, ut alligatur contractus tali conditioni ex vi ipsius contractus, et pacto explicito, et in vim obligationis, et dum simul conditiones concurrunt cum matrimonio, quantum ad obligationem etiam ad ipsas conditiones. Quod si non concurrunt cum matrimonio, sed ante contractum matrimonii debeant impleri, tunc non vitiant matrimonii contractum, sed habentur pro non adjectis, et contractus absolute, qui sequens est, initur independenter ab ipsis.

[...]nditio de [...]æsenti, et [...]æterito [...]andoque [...]duunt [...]ationem [...]uturæ.

[...]onditiones [...]ritantes debent [...]rimi in [...]ntractu.

Advertendum præterea, si conditio contra bonum matrimonii mente retenta non trahatur in pactum, non vitiare matrimonium, quæ est communis sententia. Ratio autem est, quia contractus non procedit a tali intentione, qua maligna est, et tacetur, sed vel ab alia intentione legitima concomitante, vel certe ab eadem intentione, substantialiter, qua inducit obligationem, ut verbis est expressa respective ad alterum. Unde consensus verbis expressus est legitimus inducens obligationem, et non mente retentus, sic illa intentio ea parte qua non exprimitur, non facit ad contractum, neque illum vitiat. Ex hoc communiter Doctores asserunt contrahi valide matrimonium ab eo qui intendit illud non consummare, quando illam intentionem non trahit in pactum externum. Et sic consequenter dicunt Beatissimam Virginem contraxisse absolute matrimonium, cum intentione tamen servandi voti, quam verbis non expressit.

[...]atio.

[...]tentio non [...]pressa [...] vitiat.

53. An conditio honesta irritet matrimonium.

Dubium tamen controversum inter Doctores est, si conditio honesta expressa in contractu illum irritet, ut, contraho tecum si voveris castitatem aut Religionem. Valere matrimonium docet Paludanus *dist.* 30. *quæst.* 2. *art.* 1. *conclus.* 2. Abulensis *quæst.* 32. *in cap.* 30. *Numer.* Barbatius *cap. finali, de precariis,* Supplementum Gabrielis *dist.* 28. *quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. Imola *in leg. ubi ita donatur, ff. de donat. causa mortis,* Vasquez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 123. Contrariam sententiam communius tenent Doctores, D. Thom. *in* 4. *dist.* 28. *quæst. unica, art.* 4. *ad* 3. D. Bonaventura citatur pro *eadem dist. quæst. ultima,* et alii, quos brevitatis causa omitto. Vide Sanchez *lib.* 5. *disput.* 11. Henriquez *lib.* 11. *quæst. de matrimonio, c.* 4. Navar. *lib.* 4. *cons. de sponsalibus, cons.* 18. Covarruvias *in* 4. *decret* 2. *part. cap.* 43.

Sententia affirmans.

Quid senserit Doctor ?

Quid autem in hoc sentiat Doctor, non satis liquet, quia hîc agit de conditionibus turpibus contra finem matrimonii ; in quæstione autem secunda præcedentis distinctionis magis favet primæ sententiæ, quia tum in resolutione secundi articuli asserit Beatam Virginem emisso voto absoluto virginitatis consensisse in matrimonium cum Josepho, et consequenter transtulisse potestatem sui corporis in ipsum quantum ad jus, non autem quantum ad usum, quia usus ille fuit impeditus per votum, ac proinde non potuit consentire in usum. Exempla etiam, quibus probat id licitum et validum esse, eo tendunt, ut ostendatur jus mutuum in corpora separari posse ab usu, etiam illæsa

justitia. In responsione autem ad ultimum, licet favere videatur secundæ sententiæ, inquantum dicit traditionem mutuæ potestatis fuisse quoad usum, si peteretur, quamvis certum fuit non fore ut unquam peteretur, tamen intelligit finem mutuæ traditionis, non autem consensum in usum, quia obligatio ex contractu insurgens ordinatur ad usum tanquam ad actum suum legitimum, quamvis contingere posset legitime impediri ipsum usum, ut fuit impeditus in Virgine juxta dicta ratione voti, ut non potuerit consentire in copulam in se, neque etiam in causam ejus, hoc est, obligationem vinculi non impeditam in executione, vel quoad usum, ut infert jus proximum reddendi et petendi debitum.

54. Doctor primæ sententiæ magis favet.

54. Sequitur ergo prima sententia magis ex mente Doctoris, et principiis ejus inhæret, oppositis fundamento secundæ sententiæ, quibus probat separationem juris possibilem ab usu. Quamvis autem dicat consensisse Virginem in matrimonium, et per consequens in usum, si peteretur, intelligi debet modo dicto, hunc consensum fuisse tantum quoad jus, non vero quoad usum, supposita revelatione, qua consensus ejus purificabatur ab usu. Aliud enim est consentire in jus, quæ est mutua translatio specificative, et aliud consentire in ipsum, ut executione non impeditur, quia non potuit consistere consensus hoc modo in mutuam translationem sine voti transgressione, ut ibi probatum est; neque talis consensus conjungi potuit cum voluntate absoluta et expressa servandi voti, ad quam tenebatur Virgo. Præterea, *in hac distinctione*, § *Contra hoc, si matrimonium esset consummatum*, etc. docet matrimonii vinculum manere in conversis post consummationem, non autem matrimonii rati, et utrumque horum refert ad divinam institutionem, supponens vinculi insolubilitatem ex ea esse, non vero ex copula; ex quibus patet eum sentire jus vinculi matrimonialis separare ab usu.

55. Probatu[r] prima sententi[a].

Probatur ergo sententia prima, contractus matrimonii non irritat votum antecedens castitatis aut Religionis; ponamus tale votum in utroque conjuge præcessisse, et contra votum castitatis in Religione emissum irritat matrimonium ratum, et solvit ex lege; ergo etiamsi tale votum trahatur in pactum, non irritat matrimonium. Probatur consequentia, votum utriusque conjugis impedit usum matrimonii, sive ante, sive post matrimonium concipiatur, loquendo de voto simplici; ergo potest stare vinculum cum tali voto, etiamsi trahatur in pactum. Probatur consequentia, quia conditio Jure inclusa, si exprimatur, non derogat contractui, quia eamdem vim habet sive teneatur, sive exprimatur, ut hæc, *contraho tecum ea conditione ut non tenear ad debitum, si adulterium admiseris; contraho tecum ea conditione, ut liceat mihi intra bimestre ingredi ad Religionem ante matrimonii consummationem,* etc. Illæ conditiones lege importantur ipsius contractus, et ideo expressæ non irritant matrimonium; ergo etiamsi addantur conditiones servandæ castitatis, vel ingrediendi Religionem absolute, non irritant matrimonium.

Votum [...] deroga[t] vinculo.

Includi[tur] ipsa le[ge] in contrac[tu].

56. Confirma[tio].

Confirmatur, qui scientes votum mutuum castitatis aut Religionis, et non exprimentes in contractu valide contrahunt ex secunda sententia; sed contractus non tollit impedimentum mutuum non petendi, et non reddendi debitum; ergo perinde valebit contractus, etiamsi illud impedimentum exprimatur. Probatur consequentia, quia mutua translatio jus tribuit de novo ratione contractus, quod habent conjuges eo modo quo haberent

Votum [...] express[um] impedi[t] usum.

idem jus, si præmisso matrimonio ex communi consensu voverent; in hoc autem casu esset impeditus usus manente vinculo mutuo; ergo etiam supposito impedimento, quo ipsi renuntiant juri suo, potest ex pacto servandi voti, etiam iniri vinculum illud; haberet autem vinculum illum effectum, ut neuter, etiam dispensato voto, posset contrahere cum altero.

ecunda ratio. parari usum osse a minio.

Præterea, usus et dominium in matrimonio diversa sunt ut patet, quia in matrimonio consummato superveniente adulterio, vinculum seu dominium manet idem et insolubile; usus tamen sequens deperditur, vel hoc modo, vel per professionem utriusque in Religione. In matrimonio rato acquiritur de præsenti ex vi contractus dominium, non tamen acquiritur usus, usque dum transeat bimestre; unde qui violentiam inferret ad usum matrimonii extorquendum ante illud tempus, faceret injuriam conjugii; ergo etiam potest quis acquirere dominium non acquisito usu, tam quoad tempus quam etiam in perpetuum, nam si ad tempus separantur, possunt etiam ex natura impedimenti separari semper, si impedimentum est perpetuum.

57. lvitur bjectio capitulo inali conditi- nibus positis.

Ad caput illud finale de conditionibus appositis respondetur, conditiones ibi assignatas opponi contrarie fini matrimonii ac bono, ac proinde irritare contractum; conditiones autem honestæ castitatis et Religionis opponuntur negative tantum, quia est cessio juris proprii, quantum ad usum conjugii, quæ est in potestate conjugum; neutri enim debetur usus, nisi in quantum petit debitum, cui petitioni potest ipse renuntiare ex motivo perfectionis virtutis, ut Religionis, aut ex motivo castitatis, ac proinde conditiones expressæ non derogant fini matrimonii contrarie, sicut conditiones, quas enumerat Pontifex *in illo capitulo finali;* et possunt etiam post matrimonium sine peccato de communi consensu apponi, non ita conditiones contrariæ. Possunt etiam juxta sententiam oppositam mente intendi, dum contrahitur sine peccato, quamvis non in pactum adduci. Sed hoc ipsum confirmat nostram sententiam, quia si ita votum antecedens matrimonium impedit usum matrimonii, ut contrahens cum intentione non utendi sic teneatur contrahere propter obligationem voti, sequitur etiam in pactum posse hoc deduci, quia eatenus conditiones contrariæ matrimonio sunt contra substantiam ejus, quatenus destruunt consensum requisitum ad matrimonium, ut deducuntur in pactum per appositionem contrariæ et prohibitæ a lege. Sed conditio honesta de qua loquimur, non prohibetur lege matrimonii; ergo si deducatur in pactum, perinde erit.

onditio ntraria, et egativa aliter onuntur

matrimonio.

Objectio solvitur.

Neque contra hoc est irritari matrimonium per talem conditionem, *contraho tecum ita ut non tenear reddere debitum, et ut tenearis non petere.* Hæc conditio irritat contractum, quia contractus debet compleri in toto suo jure, quando non subest impedimentum quod de lege tenet, quale est votum castitatis et Religionis. Conditio autem non reddendi debitum, et non petendi, ex solo fine libertatis expressa, et detrahendæ obligationis, quæ ex contractu sequitur, non autem ad finem virtutis aut perfectionis sequendæ, æquivalet contrariæ, quia lex Superioris non admittit talem conditionem, nisi reddatur honesta per alium finem, quem ipsa lex præfert usui matrimonii.

Conditio adjecta debet esse honesta.

58. Objectio.

Objicies, usus matrimonii est ex justitia; ergo conditio prædicta, quæ deducitur in pactum, est contra substantiam matrimonii, quia ex justitia et pacto impedit jus seu dominium, quod acquiritur per contractum.

Solvitur.

Respondetur acquiri dominium per contractum aliquando separatum ab usu, quia tantum quis transfert dominium in alterum, in quantum consentit in alterutrum, et potest consentire. Unde si usus

Translatio rei cum suo onere non derogat justitiæ.

sui corporis est impeditus per votum, non transfert dominium sui corporis, nisi sub hoc onere; transfert enim ut potest, et non aliter. Unde sicut ex vi contractus de præsenti transfertur dominium suspenso usu de lege usque ad spatium bimestris (etiam de justitia, quia alioquin inferens vim intra illud tempus non peccaret contra justitiam), ita etiam hæc conditio expressa in pacto non derogat matrimonio, aut permutationi dominii, quamvis separetur ab usu ex Ecclesiæ determinatione, quæ illud spatium tribuit consultandæ Religionis. Sed lex Dei etiam admittit impedimentum voti, quod natura sua perpetuum est; ergo etiam adjecta conditione voti valebit matrimonium quantum ad translationem dominii, et non usus, quæ separari possunt.

Replica.

Dices separationem usus a dominio quoad breve tempus non ita obstare fini, aut bono matrimonii, sicut separatio perpetua; ergo non est par ratio.

Solvitur.

Respondetur negando consequentiam, quia ex natura contractus, quo acquiritur dominium, statim perinde sequeretur usus, seu jus ad debitum exigendum, si essent divina institutione inseparabiles, et consequenter Ecclesia non posset statuere impedimentum usus præsentis. Quod ergo Ecclesia statuere potest quoad tempus secundum legem Dei, hoc ipsa lex divina statuit in favorem Religionis et castitatis perpetuum, quod non derogat dominio in rem, cujus usus a dominio separari potest. Unde et votum superveniens matrimonio, non obstante dominio, et obligatione, et ex eo velut radice redundante, præstat tale impedimentum, sive alter conjugum per votum renuntiavit debito petendo, sive uterque.

Hæc distinctio conditionis oppositæ contrariæ, a conditione opposita negative, satis insinuatur a Doctore in illis verbis, quibus nullitatem contractus reducit ad oppositionem legis, qua præcipitur fieri sub conditione contraria illis, quæ irritant matrimonium.

60 Replica.

Dices, Pontifex non tam attendit turpitudinem illarum conditionum, quas exprimit *in cap. finali*, quam oppositionem ad bonum matrimonii; ergo etiam conditio honesta perinde opposita annullat contractum.

Solutio

Respondetur, duplicem oppositionem considerari posse, non solum ut dictum est, contrariam et negativam, sed præterea eam, quæ ex lege destruit substantiam contractus, et quæ non destruit, licet suspendat executionem alicujus obligationis manente ipsa in sua radice. Conditiones

Conditio quæda lege admiss aliæ reprobat

lege reprobatæ primo modo destruunt contractum, et faciunt irritum, quia non tenet, nisi ut lege firmatur. Conditiones secundo modo, aut per legem toleratæ aut admissæ, non destruunt contractum, obligationem ejus naturalem, licet actum illius obligationis impediant. Contractus enim ea ratione, qua non est impeditus, valet, non est impeditus, qua acquiritur dominium, nempe a lege, ut per eam firmatur, quia admittit tales conditiones; non enim inhabilitat personas tales ad contractum, alias obligatus voto castitatis invalide contraheret, neque extinguit contractus, ut firmatur lege, obligationem voti, alias non peccaret petendo debitum, quod est falsum, quia utrumque excludit votum; neque etiam votum ex alia parte

Compati litas voti, e contract

excludit contractum, quia neque inhabilitat ad ipsum, loquendo de simplici; neque etiam obligatus voto peccat contrahendo, nisi exponat se periculo voti vio-

landi, quia virgo sine peccato contraxit. Sic ergo lege utrumque compatitur, et nemo redditur perplexus ex divina lege citra propriam culpam; potest autem, ut *supra* dictum est, post sponsalia jurata vovere Religionem, et contrahere, (quia hæc compatibilia sunt) et ea intentione ut statim ingrediatur Religionem; potest etiam vovere castitatem, ergo contractus, ut subest legi, potest iniri cum tali impedimento usus per solam translationem dominii.

61. Quisque suo juri potest renuntiare. Deinde, si loquamur de matrimonio, ut procedit a consensu particulari contrahentium, nihil repugnat utrumque transferre dominium sui corporis, retento usu quantum ad debitum conjugale copulæ, quia quisque suo jure uti potest in iis, quæ propriæ dispositioni permittit lex Superioris, non reservans aliquid libertati eorum. Unde in lege Mosaica, ubi permittebatur repudium, poterant illam conditionem trahere in pactum, quæ jure inerat; possunt ergo conjuges, quantum est ex natura consensus particularis, renuntiare usui, et acquirere dominium.

Conditio honesta non repugnat ex lege, aut consensu. Ex his ergo duobus, nempe ex lege et particulari consensu, infertur intentum, nempe conditionem illam honestam non repugnare substantiæ matrimonii, qua impeditur usus ejus, quia nec ei ex lege repugnat, nec etiam ex particulari consensu, qui illam admittit, aliter autem nequit repugnare. Quod amplius declarari optime potest ex Doctore, § *Ad quæstionem*, ubi declarat hæc bona matrimonii, et modum quo illi conveniunt.

62. Vinculo non obstat. In primis, conditio honesta expressa in contractu, non obstat vinculo aut ejus perpetuitati, nisi inquantum lex ipsa eam importat, ut si est votum Religionis, quod dirimit matrimonium ratum. Secundo, non obstat fidei, quia non tollit quin acquiratur dominium mutuum, ita ut cum alio nequeant conjuges amplius contrahere. Tertium bonum, quod est prolis, intantum obligat, inquantum proles ipsa sequeretur; unde et steriles possunt contrahere, aut senes, de quibus nulla est spes prolis; neque ullum est præceptum affirmativum, qua teneantur conjuges operam dare proli procreandæ, quod præceptum particulares personas hic et nunc obliget, seclusis circumstantiis necessitatis illius procreandæ, alias non possent post contractum matrimonium renuntiare debito conjugali, aut servare castitatem, quod est falsum; ergo cessio ab actu conjugali non est contra subtantiam Sacramenti. Si etiam loquamur de illo actu, quatenus est in remedium infirmitatis, non est dubium quin in cœlibatu ex Apostolo 1. *ad Corinth.* 7. possit per alia media subveniri perfectius infirmitati quam per copulam, si illa remedia applicentur. Unde colligitur talem conditionem expressam in pacto non repugnare contrarie substantiæ ipsius contractus, et remanere posse vinculum et bonum fidei, non obstante tali conditione expressa, et in his dominium perfectum corporum cum obligatione debiti in radice, licet actus ejus impediatur per conditionem, cujus impedimentum non est contra substantiam contractus, sed est cessio libera ab actu, sine quo manet contractus in substantia; neque refert quo titulo inducatur illud impedimentum, modo cum eo possit iniri contractus quoad substantiam, neque contractus superveniens auferat impedimentum, sed lege compatiantur; si ergo impedimentum usus trahatur in conditionem et pactum, nequit destruere naturam contractus, quia conditio apposita censetur jure contractus importari, sive exprimatur, sive non exprimatur. Hinc ergo a posteriori colligitur talem conditionem non esse contrariam substantiæ matrimonii.

Neque fidei.

Non obstat fini.

63. Ad argumenta principalia quæstionis. (o) *Ad argumenta,* etc. Ad primum patet solutio, quia committit æquivocationem, sumendo *Sacramentum* pro signo sensibili gratiæ, quod comitatur concontractum; illa ergo bona tria sunt vinculi, quod dicitur Sacramentum in significatione mystica, quo repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia, modo explicato.

(p) *Ad secundum,* etc. Respondet bonum fidei, ut *supra* explicuit, esse quoad obligationem, ex quo patet ad tertium ; inter steriles enim matrimonium excusatur propter duo prima bona, et propter obligationem prolis educandæ, si evenerit, et propter fiduciam etiam miraculi, si inest, et hoc quantum ad officium naturæ ; ex alia parte est ipsis in remedium infirmitatis, quo uti licet. Quomodo excusantur steriles. Dicit autem alias ubi neque est probabilitas prolis secuturæ, neque intenditur miraculum a contrahentibus matrimonium, non excusari per bonum prolis. Loquitur autem in vulgari sensu Doctorum, qui dicunt ad ineundum matrimonium excusari personam ad detrimentum incursum per illud onus, ob illa tria bona, quorum tertium inter steriles esse non contingit; excusantur ergo per duo priora vinculi et fidei. Unde insinuat non necessario requiri in effectu (quod confirmat præmissa), neque etiam in expectatione aut spe; sed matrimonium sine illo posse stare, licet non possit stare cum conditione apposita, qua procuratur non secuturam copulam, hoc est, obligando ad conditionem, qua impediretur proles ex copula sequente, quia id irritat contractum, aut si post contractum sequatur talis procuratio, est peccatum mortale.

Ad ultimum patet ex littera et responsione ad primum.

DISTINCTIO XXXII.

(Textus Magistri Sententiarum).

De solutione carnalis debiti.

A. Sciendum etiam est, quia, cum
Cor. 11. in omnibus aliis vir *præsit* mulieri, ut caput corpori, est enim *vir caput mulieris*; in solvendo tamen carnis debito *pares sunt*. Ideo Apostolus utrique pariter præcipit in hac causa sibi invicem subjici, in-
Cor. 7. quiens : *Vir debitum reddat uxori, similiter et uxor viro; quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir; similiter et vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier;* quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet, nec vir ad continendum nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu; sed alter alterius potestatem habet corporis, ut poscenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim *pares sunt*,
ıbium 1. quia nec viro nec mulieri corpus suum licet alii tradere, sed sibi invicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio; per quod non dominium tollitur viro,
Lib. 32. contra Faustum c. 31. et lib. de bono conjug. c. et 32. quæst. 2. Quidquid inter. id. c. 7. sed vitium. « Debent enim sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ ad illicitos concubitus devitandos mutuam quodammodo servitutem, ut, etsi alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis; quod adeo verum est, ut etiam quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis et incontinentiæ causa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non sibi alterutum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum conjugale nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem culpæ est venialis; fornicari vero vel mœchari puniendi est criminis. »

Quod neuter continere valeat nisi ex communi consensu.

Quod vero sine consensu uxoris vir continere non valeat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Augustinus : « Si dicat vir : Continere jam *volo*; *nolo*, autem uxor; non potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Numquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alii nupserit, te vivo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compensari. Redde debitum; et si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis, sed reddis quod B. In epist. ad Ediciam, quæ est 199. in initio quoad sententiam. et habetur 33. q. 5. c. Si vir dicat. Ibid. in forma paulo inferius. et 33. q. 5. Secundum verba.

debes uxori. » Idem : « Secundum verba Apostolica, etiamsi vir continere voluisset, et tu noluisses; debitum tibi reddere cogeretur; et illi Deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati, ne in adulterium caderes. Quisquis igitur compatiens infirmitati uxoris, reddit, non exigit debitum; aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens, quia duxit, securus expectat diem novissimum. » Idem : « Una causa sola esse potest, qua te ad id quod vovisti, non modo non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere; si forte tua conjux hoc tecum suscipere animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vovenda talia non sunt a conjugatis nisi ex consensu et voluntate communi; et si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Non enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum. » Idem : « Apostolus nec ad tempus, ut vacent orationi, nisi ex consensu voluit conjuges carnali invicem fraudari debito. » Idem : « Manifestum est, ita voluisse Legem fœminam sub viro esse, ut nulla ejus vota, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor fuerit vir permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit Lex, si prius permiserit et postea prohibuerit; non tamen dixit, ut faciat mulier quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuit quod prius concesserat; non tamen mulieri ex hoc jussum dedit, ut cum prius vir ei concesserit, postea, si prohibuerit, contemnatur. » Ex his apparet, quod vir vel mulier continentiam Deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si vero quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad præteritam servitutem numquid revocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus supra voluisse. Quibusdam videtur, quod mulier non discedens a domo viri, quæ, viro permittente, continentiam voverit, eodem prohibente, solvere non valeat; et hoc propter dignitatem viri, qui *est caput mulieris*. Sed melius hoc intelligitur in tali casu, ubi vir concedit mulieri vovere continentiam et ante votum prohibet implere. Si vero habitum mutaverit, non potest revocari, secundum illud. « *Qui uxorem suam velare permiserit aliam non accipiat, sed similiter convertatur.* »

Psal. 147. Idem ad Armentarium epist. 45. in fine, et 3. q. 5. Una sola. Dubium 2.

Dubium … Opini… aliorum … Ex Con… Remen… 33. q. … Qui uxorem …

August. lib. 1. de adulterinis conjugiis, c. 3. Idem in quæstionibus Numerorum l. 4. c. 59. et 33. q. 5. Manifestum est. Num. 30.

Quibus temporibus cessandum sit a coitu?

C. … Lib. de nov. et … Test. q. 127. … finem

Et licet debitum poscenti sit semper solvendum, non licet tamen quolibet die poscere. Unde Augustinus : « Christiano cum uxore sua aliquando licet convenire, aliquando non; propter processionis enim dies et jejuniorum aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. » Idem : « Quoties enim vel dies Nativitatis, vel reliquæ festivitates advenerint,

non solum a concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinete ». Item Ambrosius : « Si causa procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum; quia et dies festi et dies processionis et ipsa ratio conceptus et partus juxta legem cessare usum carnis his debere temporibus demonstrant ».

serm. de ...minic. 2. ...vent. 33. q. 4. ...ristiano, quoties... ...mque.

Hieronymus videtur dissentire a præmissis.

D. ...ca illud Cor. 7. ...e vos ...entet ...atanas. ...3. q. 4. ...i can. serm. de ...agni ...schalis, q. 4. ...ciatis. ...dem 1. ...21. 4. ...n. 6. 51. ...ieron. super ...th. 32. ...est. 2. ...nnubia.

Illi autem, quod dictum est, reddere debitum non esse peccatum, videtur obviare quod ait Hieronymus : « Quicumque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi nec carnes Agni edere ». Item : « Si panes propositionis ab his qui uxores suas tetigerant, comedi non poterant, quanto magis panis, qui de cœlo descendit, non potest ab his qui conjugalibus paulo ante hæsere complexibus, violari atque contingi. Non quod nuptias condemnus, sed quod eo tempore, quo carnes Agni manducaturi sumus, vacare a carnalibus operibus debeamus ». Hoc capitulum maxime ad ministros Ecclesiæ pertinere videtur, quibus non licebat sacra officia celebrare atque mysteria tempore conjugalis amplexus, quo etiam præsentia Spiritus sancti non datur. Unde idem ait : « Connubia legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti dabitur, etiam si Propheta esse videatur qui officio generationis obsequitur ».

Quibus temporibus non sunt celebrandæ nuptiæ?

Nec solum in opere carnali observanda sunt tempora, sed etiam in celebrandis nuptiis, secundum illud : « *Non oportet a Septuagesima usque in octavam Paschœ, et tribus hebdomadis ante festum sancti Joannis et ab Adventu Domini usque post Epiphaniam celebrare nuptias. Quod si factum fuerit, separentur* ». Item Nicolaus Papa : « Nec uxorem ducere nec conjugia facere Quadragesimali tempore convenire posse ullo modo arbitror ».

E. 38. q. 4. c. Non oportet. Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum 33. q. 4. c. Nec uxorem.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum sit simpliciter necessarium in matrimonio reddere debitum petenti?

D. Thom. *in addit. q.* 53. *art.* 1. *et hic q.* 1. *art.* 1. D. Bonav. *art.* 2. *q.* 1. *et art.* 2. *et* 3. *per totum.* Richard. *art.* 1. *q.* 1. *et* 2. Durandus *quæst.* 1. Sanchius *lib.* 9. *de matrim. disput.* 1. *et* 2. *late, et per totum lib.* 9.

Circa istam trigesimam secundam distinctionem quæro, utrum sit simpliciter necessarium in matrimonio reddere debitum petenti? Quod non; nullus obligatur simpliciter ad peccatum mortale; sed reddere illud debitum est peccatum mortale; tum quia privat se maximo bono, scilicet usu rationis, quod est majus bonum quam actus virtutis (agens autem actum contrarium actui virtutis, vel actum 1. Argum. 1.

vitiosum, peccat mortaliter); sed privare se actu virtutis est peccatum mortale; ergo et privare se usu rationis, quod contingit in actu illo; tum quia si non esset contractus matrimonii, talis actus esset peccatum mortale; sed nullus potest seipsum licentiare, et per consequens ex actu suo proprio non licet sibi, quod prius non licuit; contractus matrimonii est actus istorum.

Argum. 2. Præterea, contrahens matrimonium antequam consummet, si intret Religionem, non tenetur reddere debitum, et tamen tunc est conjux; et si dicas, mortuus est civiliter. Contra, ante professionem non est sic mortuus, et tamen illo tempore non tenetur reddere.

Argum. 3. Præterea tempore observationis et orationis sacræ et jejunii, non tenetur quis reddere debitum, quia tunc esset indispositus ad comedendum carnes agni, sicut habetur in littera; sed nullus fit inidoneus ad Eucharistiam propter actum illum, ad quem necessario obligatur.

Argum. 4. Præterea, in loco sacro non tenetur quis reddere, quia majus malum sequitur quam vitetur, scilicet interdictum loci, quod est malum commune quoad multitudinem, et malum quodammodo reducibile in Deum, cujus cultus impeditur in loco illo.

Ratio opposit. Contra 1. Corinth. 7. *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus; et vir uxori debitum reddat, et uxor viro*; et probat ibi, quia *vir non habet potestatem corporis sui, sed uxor, et e converso similiter*.

COMMENTARIUS.

(a) *Circa istam distinctionem trigesimam secundam*, etc. In hac distinctione Scholastici cum Magistro tractant de debito conjugali, quam unica quæstione Doctor transigit, exponens obligationem esse præcepti affirmativi, et in duobus casibus in genere hoc præceptum non obligare. Dispos

SCHOLIUM.

Reddere debitum conjugi petenti, esse actum justitiæ ex præcepto affirmativo, obligante secundum debitas circumstantias, non aliter; in duobus casibus in genere non tenetur quis illud reddere. Primus est, quando petens non habet jus, ut si est adulter; probabilius est tamen adulterum posse petere, quia non est privatus ipso facto, sed privandus, ut tenent Sotus dist. 36. q. unic. art. 4. vers. Utrum vero. Palacius dist. 35. disp. 1. Henriquez lib. 11. de Matrim. cap. 15. num. 6. Item, non est jus petendi post ratum ad bimestre, cap. Ex publico, de convers. conjug. movet dub. an ingressus Religionem de licentia uxoris, ipsa non vivente continenter, sit extrahendus; et dicendum non posse profiteri, nisi altero conjuge votum continentiæ emittente, si est senex, et cogitur intrare Religionem, si est juvenis, c. 1. cap. *Cum sis*, et cap. *Conjugatus*, de convers. conjug. si aliter professus fuerit, est extrahendus.

Ad (b) quæstionem dico, quod reddere debitum conjugale, potest intelligi dupliciter; vel propter duplicem finem, sicut matrimonium duplici de causa est institutum, ut dictum est *supra quæst. 1. de matrimonio*; et propter primum finem, scilicet bonum prolis, reddere est dupliciter laudabile. Uno modo, quia ad finem laudabilem, scilicet ad bonum prolis. Alio modo, quia in se actus justitiæ red- 2.

dentis illi quod suum est, quia ad finem ad quem debet esse. Propter secundum finem, scilicet causa vitandæ fornicationis, est laudabile tantum secundo modo, scilicet quia actus justitiæ; istud tamen juste redditum non esset justum, nec illi deberet reddi, nisi Deus dispensasset propter pronitatem hominis post lapsum.

eddere ebitum est ræcepti rmativi.

Præscindendo ergo primum bonum laudabile, scilicet bonum prolis, si quæratur de redditione debiti universaliter ex obligatione conjugum, dico quod est actus præcepti affirmativi explicantis justitiam commutativam. Præceptum autem affirmativum obligat semper, sed non ad semper, sed pro quando actus potest esse debite circumstantionatus.

duplici causa juste egatur bitum. de Rich. ist. 27. jus artic. . q. 2.

Et ita hîc in genere potest aliquis juste non reddere debitum conjugi dupliciter. Uno modo, si conjux amisit jus petendi, vel non habet jus petendi pro tunc. Alio modo, quando obligatur ad non reddendum vinculo fortiori. Primum (c) contingit in fornicatione conjugis, maxime si alter tantum fuerit fornicatus; tunc enim innocens potest lapsum, si sibi publice constiterit, repellere, et amisit lapsus jus petendi, pro eo quod non servavit fidem, et ideo non est necessario sibi fides servanda, saltem affirmative. Si autem uterque lapsus sit, tunc paria crimina pari vindicta sunt delenda. Sic (d) non habet jus petendi statim post matrimonium ratum, licet adhuc non amiserit, quia nondum peccavit, eo quod post matrimonium ratum licet intrare Religionem; nec oportet statim, sed ad tempus potest stare in sæculo, et deliberare; et si teneretur statim reddere, teneretur facere se inhabilem ad Religionem.

3. Duo menses ad deliberandum, c. Ex publico, de convers. conjug. Vide Rich. ubi supra q. 2. et 3.

Sed (e) esto post ingressum Religionis mulier remanens in sæculo non continet, vel timetur ne continere velit, numquid vir professus extrahendus est de Religione, et sibi reddendus? 33. *quæst.* 5. habetur expresse, quod *qui uxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.* Sed contrarium videtur expresse haberi Extra de conversione conjugatorum, c. 1. *Laicus uxoratus qui de licentia et permissione uxoris Religionem ingressus professionem fecerit, uxore in sæculari habitu, vel in sæculo permanente, nec transeunte ad Religionem, aut perpetuam continentiam non vovente; dicimus quod nisi uxor ad Religionem transierit, aut castitatem perpetuo servare promiserit, vir potest et debet de monasterio revocari.*

Si autem dicatur quod debet intelligi, quando mulier non renuntiat juri suo, sed tantum ad tempus, ut vir vacaret orationi; hoc est contra planum sensum litteræ, quia habetur ibi, quod si de licentia et permissione uxoris monasterium ingressus, professionem fecerit, quid de stricto rigore esset faciendum, an illa compellenda esset ad continentiam, an iste extrahendus, in casu isto, quia scilicet ignorante Episcopo factum est. Sed præsentibus Presbyteris et Monachis, dubium est, quia ista videtur renuntiasse juri suo perpetuo quantum ad debitum petendum, licentians eum publice ad profitendum in Religione; non

enim talis renuntiatio requiritur necessario, quod sit de scitu Episcopi; si ergo renuntiavit sufficienter, nihil juris habet illa ad repetendum eum. Similiter coactio ejus ad continentiam est aliquid licitum, et licet pœnale, tamen debitum ex ista licentia data viro; coactio autem viri ad standum cum uxore videtur ad illicitum inducere, quia ad peccatum mortale, cum ille voverit castitatem, et potuit vovere, quia licentiatus.

4. Saltem (f) de hoc cautum est in regula Fratrum Minorum, ubi, *de his qui volunt vitam istam accipere,* dicitur : *Si uxores non habent, vel si habent, et jam Monasterium intraverint uxores, vel licentiam eis dederint auctoritate diœcesani Episcopi, voto continentiæ jam emisso, et illius ætatis sint uxores, quod non possit de eis oriri suspicio, dicant illis verbum sancti Evangelii,* etc. Unde prætermissis istis conditionibus, scilicet voto continentiæ emisso, vel saltem licentia data auctoritate diœcesani Episcopi, videtur quod hodie fieret secundum illud capitulum, scilicet quod vir extraheretur et redderetur uxori.

Et tunc quando dicitur quod ipsa dicitur renuntiare juri, respondeo, non sufficienter et perfecte quantum ad forum Ecclesiæ, quæ determinavit modum debitum istius renuntiationis per votum continentiæ emissum, et licentiam datam auctoritate diœcesani Episcopi.

Et (g) quod tangitur de peccato mortali ipsius revocati, posset dici quod tenetur non petere, quia renuntiavit juri suo, quantum in se fuit, sed potest reddere, quia non potuit renuntiare juri alieno. Et quia putavit se absolutum a jure illius, ideo pro tunc non peccavit; tamen quando constat sibi per Ecclesiam, quod non fuit absolutus a jure uxoris, tenetur sibi reddere illud cui non potuit renuntiare.

COMMENTARIUS.

(b) *Ad quæstionem,* etc. Primo supponit actum conjugalem esse honestum, primo ob bonum prolis tanquam ex fine. Secundo, quia est redditio debiti. Deinde hanc redditionem debiti esse præcepti affirmativi, quod semper et non pro semper obligat; obligat enim in certis circumstantiis, et non pro omnibus; obligat autem quando actus est debite circumstantionatus. Ut autem decidatur quando incurritur hoc debitum, præter hoc quod dicit esse debitum, quando actus est circumstantionatus, adducit duos casus generales, quibus reddere debitum non tenetur conjux, ut inde ex regula contrariorum colligatur quando est debitum et obligatio ejus petenti. Quoniam autem hæc obligatio duobus tantum modis impeditur, nempe ex amissione juris petendi, vel ex concurrentia majoris præcepti hic et nunc, cui cedit præceptum justitiæ de reddendo debito, ita ad hos casus generales seu regulas reducit excusationem negati debiti, vel quia jus amittitur, vel non ligat contra præceptum fortius obligans; subinde exponit aliquos casus, ut per exempla generales regulas confirmet, ad quas reliqua decisio in aliis similibus reducenda est in specie.

1. De debi[...] conjuga[...] Esse honestu[...] et in præcept[...]

Regul[...] genera[...] redden[...] aut negan[...] debiti

(c) *Primum contingit in fornicatione conjugis,* etc. Hic subjicit exemplum primæ regulæ, et dicit per adulterium alte-

2. Amitti[...] debit[...]

dulte- um.

rius, innocentem, si ei constiterit publice, repellere posse adulterum, quia jus petendi amisit, quia violavit fidem, affirmative, hoc est, quantum ad redditionem debiti, quod ex præcepto affirmativo obligat, non tenetur innocens; tenetur tamen negative, hoc est, quantum ad negativum præceptum non commiscendi se alteri. Dicit autem Doctor eum amittere jus debiti, si adulterium ejus sit notorium seu publicum; videtur ergo per illa verba excludere sententiam judicis esse necessariam, ad negandum debitum supposita notoreitate facti seu publicitate, contra Hugonem citatum a Glossa *cap. de finali, de adulteriis,* etc. quam sentit etiam probabilem Innocentius *c. penult. eod.* ubi Anchoranus, Turrecremata *cap. Agathosa* 27. *quæst.* 2. Supplementum Gabrielis *in* 4. *d.* 35. *quæst. unic. art.* 2. *concl.* 6. *et in solut. ad* 2. *et* 4. Rejicere etiam videtur sententiam aliorum, qui negant requiri ad negandum debitum adultero, et amissionem juris, aliud quam certam scientiam de ejus adultero, quam tenent communiter Theologi *in* 4. *dist.* 35. ubi D. Thomas *art.* 3. *in corpore*, D. Bonavent. *q.* 3. Richard. *art.* 1. *q.* 3. et alii communiter, Hostiensis, Joan. Andreas, Anchar. *in cap. Porro,* etc. *de divortiis,* Conclusio Doctoris sustinetur a Glossa *c. finali, de adulteriis*, Hostiens. *cap. Inquisitione,* etc. *de sent. excommunicat.* Archidiaconus *cap. In conjugio,* 32. *q.* 1. Præposit. *cap. Ex parte,* etc. *de sponsalibus.*

teneri ative d tum. neri tive. ropria ritate est rium. entia onis tiva. entia rum ologo- m.

3. robatio ntra mam entiam.

Probatur contra primam sententiam, quia amissio juris debiti ob adulterium, est divini Juris; et imbibitur in contractu tanquam conditio adhærens; ergo ipso Jure divino, quando factum est notorium, conditio habet effectum suum. Probatur consequentia, quia nihil obstat; obstare enim posset, vel scandalum quod notoreitate tollitur, vel certe prætextus, et perturbatio debiti ordinis; quæ etiam notoreitate facti excluduntur, nam lex divina contractus, et exceptio facta, in causa fornicationis dimitti posse uxorem, viro concedit propria auctoritate.

Adultero non datur actio deficiente titulo possessorio et contractus.

Deinde, sententia judicis non requiritur, nisi in adminiculum justitiæ servandæ in causa dubia, ne temere fiat, quod divina lege sancitum est; pœna autem hæc ab ipsa lege est lata, et excluditur periculum seu temeritas notoreitate facti. Deinde, non potest adulter agere contra conjugem, nisi jure possessorio, vel contractus præteriti; sed non primo modo, qua exceptio notorii defectus tituli obstat agenti jure possessorio, *cap. Ad decimas,* etc. *de restitut. spol. in* 6. ergo quando notorium est adulterium, deficit titulus adultero, ut agat jure possessorio. Et *cap. Significasti,* etc. *de divortiis,* negatur conjugi dimisso ob notorium adulterium restitutio, nec licet eidem agere ex contractu, quia lex ipsa contractus, hoc jus tribuit innocenti, et *cap. Ex parte,* etc. *de sponsalibus,* etc. dicitur nemini licere dimittere uxorem sine manifesta causa fornicationis, ergo quando causa est manifesta, licet dimittere, et a fortiori negare debitum.

4. Impugnatur secunda sententia.

Ex quo patet etiam contra secundam sententiam, negatio debiti conjugalis, et causa sufficiens ejus negandi sufficit etiam et requiritur ad tollenda impedimenta; sed in casu cohabitationis conjugum nequit quandoque innocens commode uti Jure suo; ergo requiritur adulterium posse probari, vel esse notorium, ut conjux neget debitum, et sine scandalo se separare possit, quod indicat prædictum capitulum; hoc enim requiritur ad negandam cohabitationem secundum omnes; sed cohabitatio non obligat, nisi ex jure reddendi debiti; ergo quoties solvitur jus

Ex occulto adulterio non datur separatio.

reddendi debiti, etiam solvitur jus cohabitationis; sed nequit hoc solvi ex adulterio occulto, ergo neque solvendi debiti obligatio. Deinde licet hæc sit conditio quædam contractus, tamen in modum pœnæ Jure divino est adjecta facto seu violationi fidei ipsa lege, et non solum ex natura contractus, perinde enim tenet, sive conjuges habeant, non servandi fidem intentionem internam, sive non habeant; ergo ex lege inest talis conditio, non aliter quam per modum pœnæ. Sed delictum privatum nequit pœna publica puniri, mulier autem quæ obnoxia est violentiæ, nequit suum jus conservare commode, nisi per separationem saltem thori, quo casu privat alium publice debito, ac proinde sequitur scandalum, cum quo nequit acquirere jus negandi debiti, quia præceptum scandali fortius ligat. Sequitur etiam infamia alterius in crimine mere occulto, contra Juris ordinem; ergo non videtur cum tanto damno adulteri posse negare debitum, quando crimen nequit probare testibus aut aliis adminiculis, et quando nequit adhibere per separationem thori aut cohabitationis media opportuna suo juri servando, et necessaria, quia lex per quam acquiritur jus completum, concedit etiam media necessaria applicari posse.

Delictum occultum publica pœna non punitur.

5. Responsio. Dices uxorem posse negare debitum privatim, et non publice.

Impugnatur. Contra, negatio illa non eximit mulierem a violentia, quæ ipsi imminet, et inferri potest, et ut præsumitur inferetur ab altero, si thorum ineat; ergo si acquirit jus completum negandi debiti, acquirit etiam jus separationis thori, vel etiam cohabitationis, si necessarium est ad sui juris conservationem; hoc autem non permittitur, ergo etiam neque illud.

Objectio. Objicies, ex hac sententia sequeretur quod vir si teneretur ad debitum uxori adulteræ (tenetur autem in casu quo illa non amisit jus petendi debiti) incurreret necessario sine sua culpa damnum bigamiæ, quando ipsi certus est lapsus alterius; hoc autem damnum non tenetur incurrere, ergo.

Respondetur negando consequentiam, in eo casu ratione damni si intendat suscipere sacros Ordines non tenetur ad debitum, cum ex culpa alterius tale damnum sequatur, sicut etiam non tenetur ad debitum reddendum, quando notabile aliud damnum sequitur.

Aliter explic. Doct. cur comm. Cæterum, quia secunda sententia est satis communis inter Theologos, posset intelligi Doctor non de negatione privata debiti, sed de negatione debiti, et ejus amissione respective ad forum externum, in quo crimen debet esse notorium, ut extinguatur jus debiti, et sine scandalo negetur. Addit ergo crimen notorium debere esse, ut comprehendat casum, in quo ex toto tam privatim quam publice extinguitur jus partis ad petendum debitum, et juxta stylum Canonum, quia non audiunt non probantem, et compellunt ad debitum, præsumendo pro jure matrimonii, donec constet de fidei violatione.

6. Neuter liber s[...] par culpa s[...] *Sed quid si uterque fidem violavit?* etc. Respondet tunc paria crimina pari vindicta esse punienda; hæc est ratio Canonis, *de adulteriis et stupro, cap. Intelleximus*, ubi dicitur, *paria delicta mutua compensatione tolluntur*; *et cap. Tua fraternitas*: *Paria crimina compensatione mutua delentur*. Loquitur uterque Canon casu præmisso violatæ utrique fidei. Doctor autem ideo dicit paria crimina pari pœna censenda, seu vindicta, quia servitus, a qua adulterium liberat innocentem, per superveniens delictum renascitur, seu per mutuum, et utrique privantur jure libertatis, quod alias ex

bus bus satur or. adulterio unius alteri competit; unde vir nequit objicere uxori delictum, si ipse est in simili. Eodem modo, si vir uxorem ad adulterium compulit aut tradidit, quia eo casu ipse est particeps criminis, et sibi præjudicat sciens et volens. Item, si fuerit cum ignorantia lapsus, ut qui putavit proprium esse conjugem, *cap.* 1. *de eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ.* Item, si uxor violenter oppressa fuerit, *ff. ad legem Juliam,* etc. *de adulter.* Item, si putans virum mortuum alteri bona fide nupserit 34 *q.* 1. *Cum per bellicam.* Item, si reconciliata est viro suo post adulterium 23. *q.* 4. *Si illic,* etc. nam in eo casu cessit alter juri suo reconciliari; censetur autem, si intervenit copula post notum adulterium.

juris uat icio. Dubitatur si sola suspicio adulterii sufficiat ad negandum debitum, quod non, quia ex suspicione nemo debet privari possessione sua. Sed contra hoc est Hieronymus *in cap.* 19. *Matth.* et habetur *dist.* 32. *q.* 2. *c. Dixit Dominus,* etc. ubi dicitur, *ubicumque est fornicatio, vel fornicationis suspicio, libere dimittitur uxor,* etc. et *cap. Ex litteris,* etc. *de præsumpt.* ubi dicitur ex violenta adulterii suspicione posse ferri sententiam divortii; hoc enim crimen, seu ejus probatio sicut est occulta, et non pervia, plurimum innititur indiciis et præsumptioni, requiritur tamen ut suspicio sit violenta, et indicia quæ in foro externo probata convincerent reum; communiter enim Doctores asserunt suspicionem violentam sufficientem adulterii notitiam inducere. Quid sit autem suspicio violenta, et quibus mediis innititur, seu indiciis, habetur *prædicto cap. Ex litteris,* etc. *de præsumpt.* ut si videatur solus cum sola, nudus cum nuda in lecto jacens, horis et locis suspectis, erit violenta suspicio, et his etiam æquivalens in judicio prudentis viri. Ex quo patet ad rationem dubitandi, quia privatur adulter Jure ab habente auctoritatem, qualis est innocens.

(d) *Sic non habet jus petendi statim post matrimonium ratum,* etc. Exponit casum alium, quem *supra* tractavimus, nempe non teneri post matrimonium ratum reddere debitum; patet *cap. Ex publico, de convers. conjugat.* Aliqui moderni hoc limitant, si nempe alias conjux intendat Religionem, si autem non intenderit, teneri ad debitum petitum. Sed hæc ratio non satis fundatur, quia redditio debiti tunc tenet ex justitia, quando accedunt circumstantiæ, in quibus obligat præceptum affirmativum de eo reddendo, In proposito autem non sunt illæ circumstantiæ, neque nascitur obligatio proxima, aut compatitur cum libertate, quam concedit Ecclesia per illud tempus conjugi; ergo petitio debiti potest repelli, neque refert quod dum petitur debitum, non cogitet de Religione, quia ut bene Doctor, huic negotio tempus idoneum deliberationi concedi congruit; imo et Ecclesia merito concessit, et hoc consonum est Juri divino quo licet ex matrimonio rato, et non consummato transire ad Religionem, qui transitus non temerarie, sed cum magna deliberatione in casu fieri debet; ergo requirit moram. Item, licet pro tunc non cogitet, potest tamen cogitare pro reliquo tempore antequam expiret, quin imo etiam prorogare tempus implorando auctoritatem judicis, si causa subest, ut plures tenent.

8. Non teneri ante bimestre consummare matrimonium aut reddere debitum.

Limitatio rejicitur.

Præceptum affirmativum quando obligat.

Dices, posset esse periculum incontinentiæ in altero conjuge; ergo in eo casu dum non cogitat de Religione, debet reddere debitum, si non ex justitia, saltem ex charitate. 9.

9. Objectio.

Respondetur negando consequentiam, quia, ut bene Doctor, non tenetur consummando matrimonium, sibi impedimen-

Solvitur.

tum Religionis statuere. Plura alia etiam media suppetunt patienti periculum, ut sibi provideat ne labatur, cui non tenetur, neque ex vi contractus, neque ex charitate condescendere conjux in tantum detrimentum, seu cum impedimento majoris boni sui, ad quod est liber a servitute debiti. Unde sicut illi qui amisit jus debiti conjugalis sua culpa per fornicationem, neque justitiæ, neque charitatis obligatione tenetur innocens subvenire, ita neque etiam in casu nostro. Quamvis enim debitum et obligatio ex matrimonio rato insit, non vivit ad usum et possessionem corporis alterius in præjudicium suæ libertatis, quæ tam lege divina quam humana conceditur intuitu sublimioris boni. Unde D. Thomas et ali asserunt hoc spatium bimestris datum esse ab Ecclesia non solum causa Religionis, sed apparandis nuptiis, et hujusmodi. Hanc sententiam Doctoris tenet D. Thomas *d.* 17. *q.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. *ad* 2. D. Bonaventura *art.* 3. *quæst.* 2. Sylvester Rosella *v. Debitum*, Tabiena *v. Matrimonium* 3. *q.* 3. Paludanus *d.* 32. *q.* 1. *art.* 1. Sotus. *q.* 1. *art.* 3. Henriquez *lib.* 11. *de matrimon. cap.* 15. estque communior, quamvis oppositum doceat Richardus *in dist.* 27. *quæst.* 2. *art.* 2. Navarr. *in Summa Hispan. cap.* 16. et

Objectio. alii. Fundamentum eorum jam est impugnatum; est autem tale, nempe per contractum de præsenti transferri de præsenti dominium corporum; ergo quando non cogitat conjux de Religione, usus etiam debetur de præsenti.

Solvitur. Respondetur dominium quidem transferri, sed non usum, quia lege divina hæc libertas data est in favorem Religionis, cui tempus bimestris Ecclesia præscripsit. Oppositum hujus superius in præcedenti dixi esse satis probabile; sed

Utraque sententia utraque sententia potest etiam esse vera, et referri ad diversas circumstantias aut dispositionem conjugis, nam potest esse suspensus de ingressu, aut cunctanter cogitare, et in hoc intelligitur præsens resolutio, quia non tenetur sibi statuere impedimentum; potest etiam repugnare ingressui, et tali dispositioni non favet Ecclesia, et sic intelligitur resolutio prior, cessante possibilitate ingressus cessat consultatio et facultas ad eam data, modo finis in re et in spe esset. conco[...] tu[...]

(e) *Sed esto post ingressum Religionis,* etc. Hic quærit quid agendum sit in casu, quo post matrimonium vir est ingressus Religionem, et in ea professus, manente uxore in sæculo, quæ non continet, aut timetur non velle continere, aut non posse continentiam servare, an illi sit restituendus de rigore maritus professus, non obstante licentia tradita et professione secuta? Difficultas in hoc consistit, an magis est cogendus conjux in sæculo manens ad continentiam servandam, an potius restitui debeat professus. Proponit rationes difficultatis primo ex Canonibus, ut patet in littera, qui indicant cogendum manentem in sæculo ad conversionem. Secundo vero contrarium, nempe restituendum esse professum. Item, a ratione confirmat primum, quia ad renuntiandum suo juri non requiritur scientia Episcopi, saltem si fiat præsentibus Presbyteris et Monachis; si ergo renuntians sufficienter nihil juris habet, consequenter magis cogendus est ad continentiam, quia licet sit pœnalis, tamen supposito matrimonio consummato, et licentia data, est debita. Ad contra, coactio viri professi videtur indebita, obstante voto licite emisso. 1[...] Cas[...] Man[...] in sa[...] alter[...] n[...] conti[...] a[...] profe[...] rest[...] deb[...]

Qua in re tenet Durandus *in hac dist. q.* 2. tenere votum, et manentem in sæculo cogendum esse ad continentiam. Ita etiam glossa aliquos docuisse refert *in cap.* 1. *de convers. conjugat. citato in* 11 Sente[...] Dura[...]

littera. Alii docent, si fuit conscia juris uxor, non debere revocari, sed ipsam esse cogendam; si vero ignara, revocari posse. Ita Hugo *cap. Qui uxorem* 33. *q*. 2. Albericus *in dictionario, vers. votum*, Astensis *cap*. 2. *Summæ lib*. 8. *tit*. 11. *art*. 2. *q*. 12. favet capitulum *Qui uxorem* etc. citatum, in littera glossa *ibid. cap. Agathosa*. 27. *quæst*. 2. *cap. Seriatim, verb*. Post mortem. *dist*. 32. *c*. Ex parte 2. *de conversione conjugat. et cap*. Veniens 3. *eodem*, Richardus *distinct*. 27. *art*. 3. *quæst*. 4. Sylvest. Angelus Tabiena, *verb. Matrimonium*, Sotus *distinct*. 27. *q*. 1. *art*. 4. Henriquez. Ratio hujus est, quia ignorantia Juris facile in mulieribus admittitur, et in militibus, et similibus personis, ideoque excusat. E contra, si adest scientia, cum disponant Jura votum professionis, ut valeat requiri, ut voto se adstringat continentiæ, etiam manens in sæculo; dando ergo licentiam censetur tacite vovere. Unde si uxor in eo casu sit suspecta, ut si est juvenus, et sciens dispositionem Juris, cogetur ad continentiam servandam, non admittitur excusatio ignorantiæ Juris in viris, quoad forum externum; unde sive ignoret, sive sciat vir legis dispositionem, perinde etiam cogetur, modo licentiam tribuat uxori ad professionem juxta hanc sententiam.

(f) *Saltem de hoc cautum est in regula fratrum Minorum*, etc. Optime et de Jure illa cautio Deo inspirante et revelante nostro Patri Seraphico adhibita est, non ab ipso inventa, ut constat ex oraculo publico ipsius Christi respondentis aliis dubitantibus; sic enim ter asseruit: *Francisce, nihil est de tuo*, etc. *volo ut observetur ad litteram, ad litteram, ad litteram, sine glossa, sine glossa, sine glossa* etc. ut habetur *tomo primo Annalium*.

Quo vel potissimum ducor in sententiam Doctoris asserentis alteram harum conditionum requiri, ad cogendum manentem in sæculo, ut continentiam servet, neque detur ei restitutio, nempe vel quod emiserit votum continentiæ, vel quod dederit licentiam auctoritate Diœcesani Episcopi, et alteram harum ex Juris dispositione requiri ab Ecclesia, ne cogatur professus redire ad relictam. Unde concludit Doctor recte iis omissis restitutionem secuturam, et faciendam repetenti conjugem professum, quia Ecclesia alias sequetur dispositionem *c*. 1. *de conversione conjugat*. his omissis:

13. Duæ ergo conditiones, quas in regula expressit Pater noster Franciscus, sunt ut uxor etiam ingrediatur monasterium, nempe si juvenis. Secunda, *si illius si ætatis, non possit de ea oriri suspicio*, quia senex, ut votum continentiæ emittat de licentia Diœcesani Episcopi, et his non observatis neminem admittendum ad Religionem, qui matrimonio sit obnoxius. Has autem conditiones Jure præscriptas merito docet Doctor. Quoad primam habetur *cap. Cum sis, de convers. conjugat*. ubi dicitur, *ne virum vel uxorem* (nisi uterque ad Religionem migraverit) *transire permittas. Verum si ita uxor senex est et sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut ea in sæculo permanente ad Religionem transeat vir ejusdem*.

Item. *cap. Uxoratus eod. Uxoratus sine licentia uxoris inter vos nullatenus recipiatur, quæ integræ opinionis ita existat, quod nulla marito suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minus continenter debeat vivere. Quod si talis extiterit marito ejus in consortio vestro recepto, ipsa publice in conspectu Ecclesiæ continentiam professa in domo propria*, etc. *poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato, ad sæcularium*

hominum se conversatione removeat, et in loco Religioso, ubi Deo serviat, perpetuo commoretur, etc. *eodem.* Idem habetur *cap. Ad Apostolicam,* etc. Idem etiam insinuatur *cap. Significavit nobis,* etc.

Requiri licentiam Episcopi.

Alterum vero, quod est de licentia Episcopi, habetur 27. *q.* 2. *Si vir et uxor,* etc. ubi dicitur : *Si vir et uxor divertere pro sola Religiosa se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi licentia fiat,* etc. Idem supponitur *c.* 1. *de convers. conjugat. et c. Significavit,* etc. nam primo loco dicitur, si uxor sit senex, satis esse votum continentiæ ab ea emitti interveniente Episcopi auctoritate, ubi gloss. *in verb. Revocari,* ubi hanc sententiam tenet ; *si uxor sit senex, requiri ut interveniat licentia Episcopi et votum continentiæ, si vero juvenis, requiri ut Religionem ingrediatur etiam ipsa.* Quod tenent etiam Hostiensis, *cap. Cum sis,* etc. *eod.* Ancharan. *ibid.* Joannes Andreas, et alii. Idem etiam colligitur *ex cap. Significavit.*

14. Ratio præscriptæ conditionis.

Hinc ergo sequitur hanc conditionem requiri in facie Ecclesiæ, sive mulier ignoraverit legem, sive non, ad effectum professionis alterius conjugis, ut tollatur jus ejus petendi. Unde cum Jura id disponant, et congrue ut provideatur sufficienter matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, ne fraus aut vis in causa sit, et prospiciatur securitati utriusque conjugis, quod obligationem, quam habent vi contractus, et etiam transeundi ad Religionem, ne votum ejus subsit, aut professio Juri debiti, et ex parte solubile, quod natura sua perpetuum esse debeat ; cum, inquam, Jura id disponant, receptio alterius absque his conditionibus, et cautione præmissa, obnoxia est restitutioni ; ideoque recipientibus uxoratum illudin cumbit, sicut et ipsi recepto, ut cautionem Jure præscriptam observent, ut patet *cap. Uxoratus.* Quod autem dicitur licentias tacite vovere Religionem, si scivit jus, ac proinde compellendum intrare, non subsistit, quia Jura exprimunt votum in facie Ecclesiæ expressum debere emitti ; conditio autem exprimenda ex Jure adhiberi debet, neque tacita eam supplet. Unde *cap. Uxoratus* : *Ipsa,* inquit, *in conspectu Ecclesiæ continentiam professa,* etc. ergo non sufficit implicitum votum. Probatur consequentia, quia ideo hoc sufficeret, quia Jura non ignorata inducunt aut præscribunt tale votum, sed præscribunt votum explicitum, et in conspectu Ecclesiæ ; nec illud solum, sed etiam ingressum Religionis, si uxor sit juvenis, et de qua oriri posset suspicio ; ergo non extinguitur jus repetendi ex natura legis, nisi conditiones explicite compleantur.

Impug tio senten opposi

15 Respo

Dices non esse in usu, ut coram Diœcesano illæ conditiones expleantur, vel ut licentia Episcopi petatur, ut testatur Joannes Andreas *in cap.* 1. *de convers. conjugat.* et Cardin. *q.* 2. *eodem,* et Fredericus *cons.* 57. *in fine.*

Impu tu

Req judic Eccle

Contra, licet forte non requiratur licentia Episcopi, ut conjuges communi consensu ingrediantur, quia sic nullum remanet periculum incontinentiæ, et ipsi Canones in casu sub disjunctione loquuntur de alterutra conditione, disponentes ut si uterque ingrediatur, et professionem emittat, sufficere ; tamen quando alter manet in sæculo, exigunt ut votum emittant de licentia Episcopi, et absit periculum incontinentiæ per ætatem. Et contra hoc nulla est praxis, neque esset ordinata, quia matrimonium in facie Ecclesiæ celebratum, et obligatio mutua inde redundans exigit ut sine periculo extinguatur illa obligatio debiti et cohabitationis ; ideoque interveniat judicium et examen Ecclesiæ, quod spectat de Jure ordinario

ectare ad copum. ad Diœcesanum, autjus Vicarium saltem, alias non recte provideretur periculo aut securitati ingredientis Religionem, aut manentis in sæculo, juxta superius dicta. Hoc enim judicium et examen non solum est necessarium, sed etiam de Jure et consuetudine in omni casu divortii spectat ad Episcopum, sive ex culpa fiat, sive etiam per consensum. Unde, quando conjux ex adulterio alterius, negat debitum, ut jure immunis sit a servitute alterius et coram Ecclesia nequit propria auctoritate deserere cohabitationem, nisi interveniat sententia per officium judicis, et alias paetens restitutionem ejus auditur, donec sententia lata celebretur divortium. Per ingressum autem Religionis, si uterque conjux impediatur, licet non requiratur sententia, aut officium judicis, potest tamen de jure suo ordinario inquirere de causa; quando autem manet alter conjux in sæculo, non solum potest, sed etiam debet providere ejus securitati, alioquin semper ingrediens suberit periculo restitutionis sui, si altera petat.

usa tii ad copum ctat.

6 ntia- io ne uisita nitate on jus.

Ex quibus patet responsio Doctoris ad objectionem, quam pro opposito facit, dicens manentem alterum in sæculo non renuntiare juri suo sufficienter et perfecte, seu requisita solemnitate, non interveniente licentia Diœcesani, quantum ad forum Ecclesiæ, quæ determinavit modum debitum renuntiationis per votum continentiæ, et licentiam Diœcesani Episcopi. Quod in re Ecclesia providet scandalo, et prætextibus reverentiæ Sacramenti, et securitati conjugatorum, quantum ad debitam fidem servandam quoad obligationem præcepti negativi, et perpetuitati matrimonii spiritualis per votum, ne subsit restitutioni personæ professæ, et divortio aut separationi a Religione.

ium. Dices, quid conducit votum, cum alias in sæculo manens teneatur ex vi matrimonii consummati ad fidem servandam, quæ est fortior obligatio, alias non esset restituendus professus contra votum professionis.

Respondetur per votum perfecte renuntiare suo juri, et irrevocabiliter, ac proinde compelli posse ad ejus observantiam, quando votum in conspectu Ecclesiæ est emissum; unde quamvis senex sit, Ecclesia potest, si vivat incontinenter, compellere manentum in sæculo, ut profiteatur, vel certe includatur in monasterio, ut observet votum factum, alias etiam excluditur scandalum, quod esset, si Ecclesia approbaret ingressum ex sola licentia conjugis manentis in sua libertate, cujus saluti providere tenetur. Unde sicut temere facta in præjudicium Sacramenti annullare potest, ita etiam licentiam datam sine sufficienti et secura cautione irritare in favorem Sacramenti. Quod si præcesserit cautio, tunc in favorem Religionis agere contra non observantem fideliter cautionem per votum præstitam. Solvitur. Effectus voti continentiæ in hoc casu.

Dubitatur an jure actionis, aut ex solo officio judicis conveniat remanenti in sæculo repetere conjugem professam? Casus intelligitur quando sola licentia præcessit sine voto et sine auctoritate Diœcesani. 17. Aliud dubium. An jure actionis debeatur restitutio?

Respondetur, si res est integra, nempe ante professionem, antequam incorporetur Religioni, jure actionis repeti posse conjugem revocata licentia data. Quod si est professus jure actionis, et non solum ex officio judicis ei competit, quia, ut dicit Doctor, non renuntiavit juri suo, ut debuit in facie Ecclesiæ, et ut Jura præscribunt; ergo ipsi manet jus actionis, et interpellandi officium judicis. Quod tenet Abbas *cap.* 1. *de convers. conjug.* Innocent. *cap. Quidam, eod.* Richard. *in hac dist. q.* 3. *art.* 2. Supplementum Gabrielis *q.* 1. *art.* 2. Guliel. noster Vorillon *q. un.* Responsio affirmativa.

art. 2. Palacius *in* 4. *dist.* 27. *disp.* 2. Angles *in flor. diff.* 4. *eadem dist. q.* 1. *de essentialibus matrimonii* ; nam cessante jure actionis cessat etiam interpellatio, et officium judicis, prout cessant, si præmissæ conditiones observentur.

18. (g) *Et quod tangitur de peccato mortali,* etc. Hic respondet ad alteram partem prioris objectionis, et responsio confirmat, quod jam dictum est, nempe jus debiti et revocationis manere conjugi in sæculo.

Restitutum non posse petere debitum. Dicit ergo talem professum non posse petere debitum, sed teneri reddere, quia ipse suo juri renuntiavit per professionem et votum solemne Religionis. Ita etiam Paladanus *dist.* 27. *q.* 3. *art.* 2. Abbas *cap. Uxoratus,* etc. *de convers. conjug.* Turrecremata *cap. Seriatim, dist.* 32. *art.* 3. Gabriel et Palacius citati. Ex quo infertur professionem non esse irritam, sed suspendi effectum voti, quantum ad redditionem, donec uxor moriatur. Est communis Doctorum tam Theologorum quam Canonistarum, exceptis paucis, qui volunt illud votum in Religione factum habere tantum vim voti simplicis ; et expresse colligitur *ex cap. Ex parte* 2. etc. *de convers. conjugatorum,* ubi declararatur secundum matrimonium contractum ab eo qui post professionem ad primam revocatus est, et ea mortua contraxit, esse nullum, et cogendum esse ad monasterium regredi ; quod non subsisteret, nisi prior professio esset valida, et patet *cap. Agathosa* 27. *quæst.* 2.

19. Dubium. Invita parte professus non fit omnachus. Sed quid de eo, qui renitente et contradicente uxore professus est?

Respondetur professionem esse invalidam, quia matrimonio consummato, sine licentia alterius conjugis non licet divino Jure transire ad Religionem, nisi quando per fornicationem, aut divortium alter suo jure cadat. Cæterum votum castitatis emissum tenet per modum voti simplicis, ita ut restitutus petere debitum non possit, quia renuntiavit juri suo quantum potuit ; hoc patet *ex cap. Quidam,* et *cap. Placet,* etc. *de convers. conjugatorum ;* limitat Navarr. *in Summa cap.* 12. Hæc decreta ut intelligantur eum non posse exigere debitum quantum ad violentiam, quod sonat verbum *exigere,* non vero quantum ad humilem et pacificam petitionem, quam dicit licere revocato. Eum sequitur etiam Henriquez *lib.* 12. *de matrim. c.* 2. *et lib.* 11. *c.* 15. Sed hoc non est dicendum, quia cum voto absoluto castitatis non compatitur licita petitio. Si ergo illud tollit exactionem, ex natura talis voti inducit etiam completam obligationem, quæ voto annexa est castitatis.

Tenetu[r] voto simplic[i] castitati[s]. Limitat Navarr. Rejicitu[r].

Ex hoc etiam sequitur illud votum non obligare in ordine ad Religionem, neque professionem emissam et irritam inducere obligationem voti, etiam simplicis, ita ut talis, mortua conjuge, ad quam redivit, teneatur iterum regredi ad monasterium. Ratio est, quia votum illud erat omnino irritum ; ergo nullum effectum inducit repugnante lege matrimonii ; non sic autem votum castitatis, licet non inducat effectum completum, quia non potuit renuntiare juri alterius ; inducit tamen effectum quem potest, nempe renuntiationem juris proprii petendi. Plura alia circa hæc clare resolvit Sanchez *lib.* 7. *disp.* 33. et deinceps quæ spectant ad materiam de voto.

Non obligat votarius ordin[e] ad Relig[io]nem.

SCHOLIUM.

Secundus casus excusans in genere a debito reddendo, est periculum salutis propriæ, vel vitæ fœtus. Ita D. Thom. hic quæst. unic. Richard. art. 1. quæst. 1. Sanchius lib. 9. disput. 24. num. 1. imo tunc non liceret reddere, quamvis quoad salutis propriæ incommodum, grave periculum incontinentiæ in altero, reddentem excusaret.

Secundo ait debitum reddendum leproso, quod intellige, quando inde non oritur evidens periculum infectionis. Ita D. Thom. hîc quæst. unic. art. 1. D. Bonav. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 2. quæst. 2. Tertio ait, accedere ad menstruatam esse culpam, et quidam, quibus favet Gregor. respon. 10. ad August. et habetur c. fin. dist. 5. putant esse mortale (quibus videtur Doctor favere, sed nihil asserit.) Ita Anton. Rub. de sponsal. num. 14. et ibi Alex. de Nevo, num. 21. Alens. 2. part. q. 166. memb. 2. ad 5. D. Bonav. art. 3. quæst. 1. Vorillon, Orbellis hîc, Palacius dist. 1. Alii volunt tantum esse veniale. Palud. hîc q. 1. artic. 3. Tabiena matrim. 3. q. 7. § 8. et Soto hîc quæst. unic. artic. 2. fin. Oppositum tamen, scilicet nullum esse peccatum sic accedere, est communior sententia. Navar. Summ. c. 16. num. 32. Castro. 1. de leg. pœn. c. ultim. Sanchius 9. de matrim. disput. 21. Ad tertium innuit esse veniale exercere actum conjugalem ante communionem. Ita Alens. 2. part. q. 166. memb. 2. ad 3. Mayron. hîc q. unic. fin. Tabiena v. *Communicare* § 43. Armil. v. *Communio*, n. 5. Manuel 1. tom. Summ. cap. 65. et est certum si exerceatur causa voluptatis ; si tamen causa generationis, vel vitandæ fornicationis, oppositum est satis commune et probabilissimum.

5. [...]ebitum non [...]edden[...]dum [...]cum [...]pendio [...]alutis [...]opriæ fœtus.

Secundus (b) casus est, quando obligatur fortiori vinculo ad non reddendum, puta si vergat in detrimentum propriæ incolumitatis; tenetur enim magis diligere propriam incolumitatem, quam istud debitum reddere alteri conjugi; vel sit causa occisionis fœtus in utero prægnantis, vel sit causa aborsus. Ad hæc enim cavenda tenetur fortiori vinculo, quam ad reddendum debitum isti. Ubi ergo est probabile periculum de extinctione fœtus, vel quod nascatur aborsus, non tenetur reddere. Consimiliter majori præcepto tenetur non agere, unde proles nascatur leprosa, quæ posset alias procreari sana, quam pro nunc satisfacere voluntati mulieris, pro quando ut in pluribus, puer nascitur leprosus. Unde non sine causa in lege Mosaica accedens ad mulierem menstruatam, debuit mori, nec mors infligebatur ibi, nisi pro peccato mortali et gravi; nec est probabile quod in lege Evangelica, quæ est lex castitatis, sit minus prohibitus ad menstruatam accedere.

Levit. 20. An peccet accedens ad menstruatam.

6. Leprosæ an debitum reddendum sit a sano conjuge.

Si (i) objicitur, ergo leprosæ non debet sanus reddere debitum, quia et est contra bonum prolis, quæ nascitur leprosa, et contra incolumitatem propriam, quia posset ex tali actu incurrere lepram, cujus tamen oppositum habetur *Extra de conjugio leprosorum, cap.* 1. ubi habetur : *Mandamus, ut uxores viros, et viri uxores, quæ lepræ morbum inccurrunt, sequantur, et eis conjugali affectione ministrent, et ad hoc eos sollicitis exhortationibus inducere non postponas. Si vero ad hoc induci non poterunt, injungas eis, ut uterque continentiam servet. Quod si mandatum tuum servare contemnant, vinculo excommunicationis adstringas* ; et cap. sequenti : *Si virum vel uxorem leprosum fieri contigerit, et infirmus a sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur est solvendum, cujus præcepti in hoc casu nulla exceptio invenitur.*

Respondeo, quod licet conjugi leprosæ conjux sanus vel leprosus debeat reddere debitum secundum ista capita, tamen non sequitur quod tempore menstruorum, quia ibi non est contra bonum prolis, quod procreetur

leprosa; imo magis est contra bonum prolis, quod nunquam procreetur de ista matre, si propter lepram vitetur; hæc autem etsi non procreabitur tempore menstruorum, procreabitur tamen postea tempore competenti, et tunc sana, nunc autem leprosa. Si autem objicias de periculo lepræ in sano reddente, posset dici quod in illa conjunctione non est probabile lepram incurri, sed diuturna cohabitatio non præcipitur, quia ex illa potest sanus infici ab infirmo. Esto etiam quod timeretur ex tali conjunctione infectio lepræ in sano reddente saltem ex frequenti, quoties leprosa peteret, dico quod ad talem pœnam se obligavit in contractu matrimonii; unde et alicubi Sacerdotes expresse ad ostium Ecclesiæ exprimunt illud.

Se obligavit, scilicet si ante contractum scivit lepram.

De laborantibus morbo Gallico idem judicium.

7. Ad arg. 1. Vide in 3. d. 15. q. 1. Privare se usu rationis, quando peccatum.

Ad (k) argumenta. Ad primum nego minorem. Ad primam probationem, dico quod perpetuus usus rationis est majus bonum quam actus virtutis; et ideo qui per aliquem actum privaret se sic usu rationis, peccaret mortaliter, imo mortalissime. Sed carentia usus rationis pro momento non est tantum malum, sicut actus oppositus actui virtutis, nec quodcumque privans usu rationis ad tempus, est peccatum; nam nimia tormenta ita impediunt usum rationis, sicut voluptates, et tamen martyres scienter se exponentes talibus tormentis, non peccarunt, sed meruerunt.

Ad secundam probationem, concedo, quod istis ante contractum non liceret talis actus, licet tamen post contractum, non quod ipsi seipsos licentiare possint, sed faciunt quemdam actum, quo facto Deus licentiat eos ad quemdam actum sequentem, ad quem non licentiaret sine illo prævio; et ista responsio videtur bene persuadere, quod iste usus non est licitus ex sola justitia, qua voluntate propria dant se mutuo, sed adveniente approbatione Superioris.

Ad 2.

Ad (l) secundum, patet ex solutione, quod conjux non habet pro tunc jus petendi.

Ad 3.

Ad (m) tertium, Apostolus non dicit absolute abstinendum tempore sacro, sed consuluit ad tempus, ut vacent orationi, et iterum reducantur in seipsis, ne tentet eos satanas. Et quod adducitur de Hieronymo, et ponitur 33. quæst. 4. *Quicumque uxori debitum reddit, non potest carnes agni edere*; respondeo, non potest omnino, cum reverentia debita. Et cum dicis, non excluditur aliquis propter actum præcepti a communicando, nego, quia aliquis actus præceptus est, propter quem iste est minus dispositus ad reverenter percipiendum Eucharistiam. Si tamen loquaris de excludi ex necessitate præcepti, concedo quod non, quia non video quo modo propter hoc solum peccaret mortaliter, si perciperet corpus Domini.

Utens nocte uxore n[on] excludit[ur] vir man[e] a comm[u]nicando necessar[io] sed de congru[o].

Ad 4. Vide su[pra] d. 13. q. An lice[t] reddere debitum in loco sacro.

Ad (n) ultimum dico quod in loco sacro regulariter abstinendum est, quia non statim imminet periculum fornicationis, quin statim committi possit in loco non sacro. Si tamen diu oporteret eos

commanere in loco sacro, negaret aliquis istum peccare, si redderet debitum ibi petitum. Quod adducitur de interdicto loci, diceretur forte, quod propter actum occultum non est locus interdictus saltem publice, ut oporteat cultum divinum ibidem publice prætermitti.

COMMENTARIUS.

20. cunda egula neralis trahen- di bitum.

(h) *Secundus casus est,* etc. Hic proponit secundam regulam generalem, in qua præceptum affirmativum reddendi debiti non obligat, licet alter petens habeat integrum jus, et non impeditum per se, sicut in prima regula perditur quantum ad usum. Hæc autem regula est desumpta ex natura ipsius affirmativi, quod non obligat pro semper, sed aliquando concurrentibus circumstantiis requisitis. Unde sicut communiter in omni materia concurrentibus præceptis contrariis, illud obtinet simpliciter, quod est superioris virtutis, aut fortius ligans, cui cedit præceptum minus ligans, *cap. Duo mala, dist.* 13. ita etiam in proposito, quando concurrit vinculum fortius ligans, quam sit præceptum de reddendo debito, ita cessat obligatio reddendi debiti; hujus autem regulæ proponit aliquot exempla.

mpla ajus ulæ.

Primum exemplum est, quando vergit in detrimentum salutis corporalis. Secundum est, si sit periculum occisionis fœtus aut abortus. Tertium exemplum, quando uxor patitur menstrua ob periculum prolis, ne nascatur leprosa, quæ potuit sana generari. Subinde alios casus tangit in responsione ad argumenta controversos, quos ibi explicabimus, interim hos casus explicemus, quos in corpore proposuit.

1. batur

Quantum ad primum casum est communis omnium sententia in hac distinctione, quando scilicet est grave detrimentum salutis propriæ, non obligari reddere debitum, aut periculum grave probabile; et probatur, quia non tenetur reddere debitum ex justitia aut charitate, ergo nullo titulo. Non ex justitia, quia non tenetur debitor creditori cum notabili vitæ suæ detrimento, v. g. ei reddere quod propriæ sustentationi præcise est necessarium. Deinde, non tenetur ad usum corporis sui, nisi ex præcepto propagandæ generali, vel certe ex particulari, qua respicit commodum conjugis; non ex primo, quia non est illa extrema necessitas propagandæ speciei per particulares conjuges hic et nunc; non ex secundo, quia neque uxor, neque maritus est dominus vitæ, ideo neuter tenetur ad usum corporum, nisi ad illum, qui non vergit in detrimentum vitæ. Hinc patet etiam, quod neque ex charitate, quia quilibet habet debitum conservandi vitam propriam in casibus, in quibus non est obligatio contemnendæ vitæ, inter quos nullo modo præsens casus annumeratur.

primum exemplum.

In periculo salutis corporalis cessat debitum in usu.

Dices alterum posse habere periculum incontinentiæ et peccati. 22. Responsio.

Contra, magis urget periculum non occidendi quam illud, et illud non est extremum, quin per alia media summoveri possit.

Impugnatur.

Hæc conclusio intelligenda est sive reddenti, sive petenti instet tale periculum. Excipiunt aliqui casum, in quo salus Reipublicæ dependeret ab illa copula; quo casu necessitatis contemni deberet propria vita, quia licet præceptum vitæ conservandæ obliget, non tamen in omni, et quibuscumque mediis, instat talis obligatio. Hinc infertur etiam periculum hoc debere esse proximum, et ex natura actus; unde si sit periculum remotum, v. g. in quibusdam, quæ in partu ordinarie periclitantur, non censerem tale periculum

Limitatio dictorum.

Si bono communi noceat.

Si periculum sit proximum.

tollere jus debiti, quia remotum est, et ex fine matrimonii et prolis oritur, alias nunquam talibus liceret copulari, nec matrimonium ipsorum esset in officium naturæ, aut remedium incontinentiæ, tum etiam quia periculum non oritur proxime ex copula, sed per accidens ex prole si sequatur, quæ semper non sequitur. Casus autem particulares, in quibus periculum illud imminet ex natura actus conjugalis magis spectat ad Medicos decernere.

23. Probatur secundum exemplum. Perpendendæ circumstantiæ, et natura periculi.

Secundus casus similiter patet, quia tenentur providere saluti prolis, aut eam per se non impedire, quin ad perfectum perducatur, nam hic est finis matrimonii primarius. Qualis autem sit culpa usus matrimonii cum gravida, conjiciendum est ex periculo prolis; aliqui enim dicunt esse venialem tantum, sed hoc non recte, quia si absit periculum prolis, non videtur adesse culpa, maxime si fiat ex animo licito seu fine; quod si sit periculum prolis seu aborsus, nequit esse culpa venialis. Si enim periculum tantum sit remotum, cui caveri potest, et de facto caveatur, jam submovetur per cautionem debitam adhibitam, et tunc vacat culpa; si autem sit proximum, erit lethale, sive sequatur mors aut aborsus prolis, sive non. Resolutio autem hujus dependet ex natura periculi, quam aliis relinquo conjiciendam.

24. Tertium exemplum controversum de menstruata.

Tertius casus est controversus. Prima sententia est nullum esse peccatum accedere ad patientem menstrua, aut petere. Hanc tenet noster Castro *de leg pœnali, lib.* 1. *cap. ultimo,* Glossa *cap. Si causa,* 33. *quæst.* 2. Sequitur Navarr. *in Summa, cap.* 16. Si ratio honesta petendi subsit, ut periculum incontinentiæ aut aversionis inter conjuges, si se substrahant ab usu matrimonii.

Sententia negans.

Affirmativa communis est, et Doctoris.

Cæterum, sententia, quam sequitur Doctor, est communis antiquorum. Tenet Alensis 2. *p. quæst.* 166. *memb.* 2. *solutione ad* 5. D. Thomas *hîc art.* 2. *quæstiunc.* 2. *in corpore.* D. Bonaventura *art.* 3. *quæst.* 1. a Tarantasia *art.* 3. *q.* 3. et plures alii. Probatur autem a Doctore ratione damni prolis, quæ leprosa, aut certe subjecta variis infirmitatibus nascitur ex tali concubitu. Deinde, quia in lege Mosaica illud severe et sub pœna mortis interdicebatur. *Levit* 18. *et* 20. quod præceptum non fuit cæremoniale, sed morale; nam adjicitur aliis impedimentis matrimonii, et peccatis prohibitis contra castitatem, ut fatetur etiam Augustinus *lib.* 3. *de peccatorum meritis, et remis. cap.* 12. ex Ezechiele *cap.* 18. ubi etiam hoc ut morale proponit: *Qui ad menstruatam,* inquit, *non accedit, et uxorem proximi sui non violaverit,* etc. Quod non figuraliter dictum docet Augustinus, sive propter aliam causam, quæ ibi non exprimitur; *et lib.* 3. *super Leviticum in c.* 18. idem docet manifeste ex Ezechiele etiam in lege Evangelica id prohibitum asserens: *Hoc,* inquit, *quod superius sufficienter prohibuisset* (supple accedere ad menstruatam) *quid sibi vult, quod etiam hîc hoc iisdem præceptis voluit adjungere? An forte ne in superioribus quod dictum est, figurate accipiendum putaretur, etiam hîc positum est, ubi talia prohibita sunt, quæ etiam tempore novi Testamenti, remota umbrarum veterum observatione sine dubio custodienda sunt? Quod videtur etiam per Prophetam Ezechielem significasse, qui inter peccata, quæ non figuratæ, sed manifestæ iniquitatis sunt, etiam hoc commemorat: Ad mulierem menstruatam si quis accedat, et inter justitiæ merita si non accedat. Qua in re non natura damnatur, sed concipiendæ prolis noxium prohibetur,* etc. Quibus apparet ratio præmissa Doctoris, hoc nempe præceptum morale et periculum prolis latum.

Damnu prolis e tali concubitu

Præceptu veteris legis fuis morale. Augusti

25. Hieron. Idem docet S. Hieronymus in præfatum locum Ezechielis, qui dicit ideo prohiberi, quia proles ex vitio seminis per menstrua corrupti trahit infectionem, ex qua proles leprosa et elephantica nascitur. Clemens *in* Clemens. *epistola ad Julium et Julianum discipulos*, D. Gregorius *responsione* 1. *ad Augustinum Anglorum Antistitem,* et habetur *in cap. finali, dist.* 5. de hoc fusius Tiraquellus *lib.* 15. *Connub. num.* 128. Responsio Sed respondet Castro illud præceptum aliorum. fuisse partim judiciale, ut declarat pœnam; partim cæremoniale, ut includit prohibitionem propter munditiam legalem. Impugnatur. Sed hoc non quadrat expositioni S. Augustini, neque etiam textui, quia *cap.* 18. non agitur de hoc præcepto in ordine ad cæremonias legis, sed ut morale est, et conjungitur aliis, de quibus idem est judicium. Neque interpretatio ejus, quam adhibet Patribus, etiam quadrat Augustino, aut Hieronymo; dicit enim eos loqui de prohibitione ex consilio, et ob indecentiam; illi enim causam præcepti assignant Damnum grave damnum prolis, et pœna adjecta de- prolis, et clarat gravitatem præcepti et ejus obliga- augmentum. tionis, quia talis pœna non indicitur in lege, nisi ob grave peccatum, ut bene Doctor. Unde si aliquod peccatum ex opere illo sit, debet esse grave, quia præter damnum, quod explicuit Hieronymus, lepræ, et elephantici morbi, sequitur etiam generatio monstri, quod damnum infert, et parentibus, et maxime matri, præter ipsum damnum prolis; hoc autem contingit ex superabundantia humoris noxii, sicut et alii plures morbi infantum.

26. Objectio. Objicies, experientia constare non sequi illud damnum, et plures in eo casu edi infantes, qui nihil damni patiantur; damnum ergo hoc, cum sit incertum, non tollit obligationem certam præcepti.

Responsio. Respondetur, sufficere ad præceptum salvandum, quod ex natura actionis subsit periculum damni secuturi, ut præceptum urgeat, nec referre quod finis præcepti in his aut illis cesset, nisi tollatur universaliter. Certum autem est ex natura illius copulæ imminere periculum præfatum, perinde in lege nova quam in veteri, ut Levinus Lemnius de occultis naturæ miraculis, et alii Medici asserunt. Ex Patribus autem citatis hic fuit finis præcepti, quod morale est, ac proinde manet in lege nova. Hinc recte Doctor dicit uxorem non obligari ad debitum reddendum, quod universale est in omnibus casibus, in quibus ipsa reddendo concurrit ad peccatum alterius. Sicut ergo matrimonium ordinatur primario ad finem prolis et bonum, ita etiam ad tempus tenentur cessare a copula parentes, quando imminet tale periculum. Non cessare finem universalem legis.

Dices, melius est proli nasci leprosam, quam omnino non nasci; ergo cessatio illa non est in bonum prolis, quia nec parentes suo commodo cedere debent, quamvis proles sic nascatur, et ex alia parte nasci sit ipsius bonum. 27. Objectio.

Respondetur prolem nascituram, quamvis pro eo tempore non nascatur, et melius ipsi esse non nasci tempore determinato, cum alias sit nascitura, in quo patitur tale detrimentum, quam in illo præcise nasci, cum detrimento tali. Responsio.

Ad aliud similiter dico, usum matrimonii non esse commodum parentibus, nisi ut recta ratione et lege regulatur; in proposito ex lege ordinante matrimonium ad suum finem principalem, quod est bonum prolis, inhibetur talis copula, neque cum detrimento finis principalis usus ille est rectus, ex solo fine minus principali. Unde in casu quo nascatur proles leprosa, non est dubium quin parentes vellent se non fuisse in causa, ut sic nasceretur, et si res integra esset omnino, in eo casu secundum rectam rationem vellent postpo- Finis secundarius cum detrimento primarii non est amplectendus.

nere commodum ex copula tali incommodo prolis, quod etiam est grave incommodum ipsorum parentum, et speciatim matris. Quod ergo ipsi tenentur secundum rectam rationem eligere, hoc lex statuit.

28. Malum prævisum obligat, sicut et incursum.

Deinde, omne malum quod obligat sub gravi delicto ad remedium, si fieri aut adhiberi potest, quando incurritur, illud idem ut prævisum in periculo et causis, similiter obligat ut præveniatur; sed infirmitati prolis natæ tenentur parentes providere remedium, si commode possunt; ergo etiam ne nascatur talis, removere causas hîc et nunc, ex quibus nascitur, donec sine detrimento tali nasci potest, maxime quando per hoc non frustrantur ipso bono prolis, quia in aliis circumstantiis ædetur sine contagio tam gravi.

Prohibitio revocatur ad jus naturale.

Unde hæc prohibitio potest ex hac ratione revocari ad jus naturæ providendi bonum prolis, ideoque indignum est ut more bestiarum in se invicem exardeant, cum tanto detrimento prolis et sui ipsius monumento, quorum etiam famæ detrahit, ut proles ex ipsis infecta et monstruosa nascatur ex impotenti libidine. Merito ergo Sancti Patres hunc casum esse prohibitum exponunt, et ut cohibendæ incontinentiæ alia remedio applicentur præter copulam, cui annexum est tale periculum.

29. Objectio de leprosis conjugibus.

(i) *Si objicitur*, etc. Hîc objicit contra utrumque casum, nempe de abstinentia a copula ratione periculi, infirmitatis propriæ, et ratione menstrui fluxus, ne nascatur proles leprosa, aut aliis morbis obnoxia. Objicit, inquam, inde sequi non posse conjugem sanum reddere debitum leprosæ, quia et est periculum prolis, quæ infecta ex vitio alterius nascetur, et periculum etiam propriæ salutis, ne eamdem infectionem contrahat.

Responsio.

Respondet ex decisione primi et secundi capituli de conjugio leprosorum, licere reddere debitum, et petere, et ad rationem difficultatis.

Ad primam objectionem.

Respondet primum ex copula non sequi periculum illud infectionis, nisi sit frequens, sed ex cohabitatione diuturna, quæ non præcipitur ob periculum sani. Dato etiam opposito, dicit quod ad hoc se obligavit sanus in contractu matrimonii; unde, inquit, Sacerdotes expresse ad ostium Ecclesiæ illud exprimunt.

Ad secundam.

Ad secundam rationem de infectione prolis, dicit in hoc casu quo aliter nequit sana procreari, melius esse ut infecta nascatur, quam ut nullo modo nascatur; et negat consequentiam prioris casus ad hunc, quia modico tempore fluxus menstrui abstinendo a copula potest proles nasci sana, et hoc melius ipsi est, ut tardius procreetur sana, quam ut anticipate per modicum tempus ædatur infirma.

30. Sententia communis.

Quantum ad doctrinam traditam de redditione debiti leproso, conclusionem hanc Doctoris tenent D. Thomas *in præsenti dist. artic.* 2. *ad* 4. D. Bonaventura *art.* 2. *quæst.* 1. Richardus *artic.* 4. *quæst.* 2. Mayronis *dist.* 35. *quæst. unica,* et communiter Theologi, quando non est periculum infectionis. Et hanc exceptionem importat prima ratio Doctoris, quia negat ex copula sequi infectionem, sed ex diuturna cohabitione, ad quam non censet teneri; idem diceret de copula, si judicio medicorum periculum redundaret.

Altera autem solutio Doctoris est matrimonium inducere hanc obligationem, ac proinde esse onus ipsius contractus; unde Presbyteri in aliquibus locis, inquit, ante fores Ecclesiæ, id exponunt. Scio in Hibernia id in usu fuisse, ut non solum conjuges admonerentur hujus obligationis, sed præterea transiret in formam

Praxis in Hibernia.

contractus, quæ fuit talis : *accipio te in meum, et te in meam, cum omnibus conditionibus sanitatis et infirmitatis*, vel ut vulgari exprimitur *fad tshlainte, agus fad theaslainte*, quod idem sonat. Casus ergo potest intelligi, vel ut lepra præcesserit matrimonium, et sciatur a sano ; vel etiam ut transit onus, hoc explicitum in ipsam formam contractus in casu quo eveniret ; vel tertio ut contractui, tanquam inter sanos celebrato, non prævisa infirmitas sequeretur. In utroque casu priori tenetur conjux sanus reddere debitum, quia vitium rei patefactum cognovit, et ei per consensum liberum et absolutum adhæsit permutans corpus sanum pro leproso. Et idem dicendum in secundo casu, quando specificatur conditio in forma contractus, quæ æque utrumque afficit, et quisque se etiam jure suo spoliat in eventu quo accideret, nam licet in aliis infirmitatibus, quæ proxime tendunt ad mortem, et parvo tempore durant, forte non liceret talis contractus contra Juris divini vinculum fortius obligans ad vitæ conservationem, tamen in lepra et aliis diuturnis, ex quibus periculum evidens aut probabile vitæ non incurritur, hoc onus etiam in contractum, et ejus formam transire potest, alias certe non liceret sano matrimonium contrahere cum leprosa, quam talem cognoscit, nisi juri suo cederet.

rcum- ntiæ.

1. lvitur tius sus.

In tertio casu major est difficultas, quia tunc neque prævidetur lepra, neque in contractum ex pacto trahitur jus servitutis in casu lepræ magis, quam ut vi contractus matrimonialis sequitur. Doctor loquitur absolute : *Dico,* inquit, *quod ad talem pœnam se obligavit in contractu matrimonii,* etc. quod et tenet Bassolis *quæst. unica, art.* 3. Gulielmus Vorillon. *quæst. unic. art.* 2. Hæc sententia satis patet *ex textu cap.* 2. *de conjugio leprosorum.* Loquimur autem in casu matrimonii consummati, aut etiam rati, quando conjux sana non ingrederetur Religionem, aut leprosa suo juri non cederet. Dicit autem textus, *quoniam nemini licet, excepta causa fornicationis, uxorem dimittere*; *constat quod sive mulier lepra percussa fuerit, seu alia gravi infirmitate detenta, non est a viro propterea separanda aut dimittenda,* etc. Quamvis hæc verba ad cohabitationem referri commode possint, tamen faciunt ad propositum, quia minus periculum est infectionis in redditione debiti quam in cohabitatione ; ergo si hæc nequit fieri ex causa lepræ, aut alterius morbi contagiosi sine periculo mortis incurrendæ, neque etiam subtrahi potest debitum, et perinde matrimonium ad utrumque obligat. Deinde, fortius ligat matrimonii debitum, quam periculum infirmitatis, quæ ad mortem non ducit, qualis est lepra, nisi sit horribilis cum defluxione membrorum ; ergo hoc periculum non obligat. Antecedens patet, quia licet matrimonium sit institutum in officium naturæ, et non ut illam destruat, tamen usus matrimonii tunc destruit, quando alias morbus de se inducit periculum mortis.

Teneri ad debitum.

Præterea, illud non tollit redditionem justam debiti, quod non obligat ad aliud ex præcepto strictiori, contra quod fieret peccatum cum transgressione ejus reddendo debitum. Sed potest sanus, si velit contemnere periculum contagionis, reddendo debitum ex fine matrimonii, et sine ullo peccato, ut docent plures ; ergo periculum hoc quod non est mortis, sed infectionis, non tollit debitum usum matrimonii. Subsumptum patet, alias sanus sciens lepram alterius non posset contrahere cum ipsa matrimonium licite, non habens intentionem ingrediendi Religionem, aut non ingrediens post ratum, 32.

Lepra non inhabilitat ad matrimonium. quod nullus dicit; lepra enim non inhabilitat ad matrimonium, neque ad finem ejus, sive ut tendit ad prolem, sive etiam ut est remedium concupiscentiæ. Qui autem contrahit absque animo vovendi Religionem, contrahit in ordine ad utrumque finem, ex natura ipsius contractus, qui obligationem hanc inducit ad debitum; ergo citra culpam innocentis, quando cessat ingressus Religionis, neque contrahens esset liber a debito, non occurrente præcepto fortiori, quod nullum est in proposito, ac proinde potest uti jure suo in ordine ad utrumque finem; ideoque hîc currit obligatio præcepti affirmativi, quod incurritur, quando actus est circumstantionatus; est autem circumstantionatus perfecte, quando alter non cedit juri suo, neque illud amittit ex propria culpa aut ex ordinatione legis Superioris, neque occurente præcepto fortius ligante, ut quando intervenit periculum infirmitatis inducentis ad mortem aut periculum prolis, ac præterea refertur actus ipse in finem, quem lege sortitur, nempe bonum prolis, et remedium concupiscentiæ, quamvis etiam infirmitas non diuturna hîc et nunc pro aliquo tempore excusaret alterum a debito, pro brevi tempore, donec cessaret periculum, quia in hoc non facit injuriam notabilem conjugi, tamen infirmitas diuturna, et quæ mortem non accelerat, non excusat a debito. Unde hæc sententia etiam ex rationibus præmissis satis videtur probabilis, ut eam Doctor probabilem reddit, quamvis priorem etiam sequatur.

Circumstantiæ obligationis præcepti affirmativi debiti.

33. Quid de cohabitatione.

Tenendo etiam hanc sententiam idem dicendum erit de cohabitatione, quamvis Doctores pro prima sententia Doctoris allegati teneant idem, quod Doctor juxta illam asserit, nempe non obligari sanum ad cohabitationem, quæ est D. Thomæ, D. Bonaventuræ, et plurium aliorum, et frequentior, asserendo tamen non obstante periculo infectionis conjugem sanum ad debitum, ex vi ipsius contractus obligari; idem dicendum esset quoad cohabitationem, scilicet teneri, ut Canones citati magis exprimunt.

Alii casus frustrandi debiti.

Alios casus assignant Doctores, in quibus est licitum aliquando negare debitum, ut si alter est nimius et inordinatus in petendo; quod etiam vergit in detrimentum generationis, si alter est insanus mente, quia sic petitio illius est nulla, cum non sit voluntaria, non supposita autem petitione, nulla est mora non reddentis, detrimentum etiam notabile temporale, et sic de reliquis, quæ ad prædictas regulas possunt reduci in genere; excommunicatio tamen non inducit suspensionem debiti aut cohabitationis. Item, affinitas contracta, et alia ejusmodi, quæ legi possunt apud Summistas, sufficit petitio tacita saltem in uxore, ut obligetur vir ad debitum.

34. Responsio ad argumentum principale.

(k) *Ad argumenta. Ad primum*, etc. Hoc argumentum videtur sumi secundum sententiam Hugonis 33. *quæst.* 4. *cap. Vir cum propria*, etc. ubi asserit usum matrimonii semper esse peccatum, saltem veniale. Omitto errorem antiquorum hæreticorum in hoc, qui damnabant nuptias ob usum; hoc etiam argumentum explicatur *supra* quoad doctrinam ejus *dist. præcedenti.* § *Hîc dicitur*, de qua ibi dictum est.

Ad primum membrum.

Respondet, dato scilicet quod usus conjugii privaret usu rationis; quoad modicum tempus, non esse peccatum, ut patet in martyribus, quia aliud bonum præponderat, ut est propagatio speciei; verumtamen est supponi in argumento falsum, quia non privat usu rationis, sed consideratione vivaciori ejus.

Secundum membrum.

Alia ratio insinuatur in argumento præmisso, nempe ideo usum matrimonii non

esse peccatum mortale, quia intervenit contractus. Sed nullus potest se licentiare ad actum alias illicitum, si ex proprio actu se licentiat ad ipsum, id est, nullus ex propria auctoritate potest reddere sibi licitum, quod alias fuit illicitum; ergo neque per contractum matrimonii, qui consistit in proprio actu et consensu fit licitus usus ejus.

itur. Respondet Doctor interveniente contractu per legem et superiorem reddi licitum usum; quod etiam verum est in reliquis contractibus permutationis. Hinc colligit usum matrimonii non esse licitum ex justitia privata, qua procedit a voluntate privata conjugum, sed ut firmatur per superiorem, nempe a Deo. Hanc difficultatem tractavimus *supra dist.* 26. de institutione matrimonii.

sus imonii appro- tus.

5. d dum. (l) *Ad secundum,* etc. Respondet ex dictis in prima regula, nempe ingredientem Religionem non teneri ad debitum, aut per spatium deliberationis, aut per tempus etiam novitiatus; de quo casu alias *supra* est dictum.

d ium. n pore mii, ionis mmu- nis gari ssit tum. (m) *Ad tertium*, etc. Hoc argumentum petit difficultatem, an tempore sacro observationis, et jejunii, et sumptionis Eucharistiæ, saltem ex præcepto teneatur conjux ad non reddendum debitum conjugale, quo mundius accedat, et perfectiori reverentia ad Eucharistiam sumendam. Non desunt auctoritates Patrum, qui id videntur reprobare, ut Hieronym. *in Apologia ad Pammachium, et lib.* 1. *contra Jovinianum, et in sermone in vigilia Paschatis*, et habetur 33. *q.* 4. *cap. Sciatis*, etc. Aliqui ergo dicunt esse culpam venialem, etc. Aliqui vero nullam culpam, si causa prolis exerceatur. Ideo Sanctus Gregorius *respons.* 1. *ad Aug.* et refertur *cap. Vir cum propria,* etc. *eodem : Talem*, ait, *suo relinquendum esse judicio, quia a nobis,* inquit, *prohiberi non debet,* etc. Hæc sententia est satis communis. Doctor negat tantum peccare mortaliter ; considerandæ ergo circumstantiæ, et dispositio accedentis, et quid magis proficuum est suadendum, quia certa regula hîc præscribi nequit. Videantur quæ dicta sunt in prima parte hujus commenti.

orius.

Aliud de diebus jejunii abstinere est quidem consilii causa orationis, ut Apostolus 1. *ad Corinth.* 7. quod plures tenent, contrarium aiunt multi etiam esse peccatum veniale. Sed in hoc idem consequenter tenendum est, sicut in communione, nam causa voluptatis tantum uti conjuge nequit carere culpa veniali; quod maxime verum est, quando præscribitur oratio, maceratio carnis, et accessus ad communionem, ad quæ illecebrosi minus apti sunt, et Christiani non debent ita curam sui abjicere, ut semper in voluptate quovis tempore, et sine discrimine hæreant; sed aliquando vasa sua in munditia et sanctitate possidere ; neque videtur contemptu aliquo carere opera orationis et mortificationis negligere, et divini cultus decentiam, maxime cum alias nullum incontinentiæ periculum notabile subsit.

(n) *Ad ultimum,* etc. Quod petit difficultatem circumstantiæ loci sacri, dicit abstinendum esse regulariter, quia pericu- 36. De delicto in loco sacro.
lum incontinentiæ nequit pro parvo tempore ita imminere, quin usus matrimonii extra locum sacrum exspectari possit; quod si tamen diu ibidem commorandum esset, ut si conjuges in loco sacro obsidentur, tunc licitum esse usum matrimonii, ob periculum incontinentiæ; dicit præterea, ex concubitu occulto non interdici Ecclesiam publice. Primum dictum, scilicet regulariter non licere petere, aut dare debitum conjugale in loco sacro, tenent Paludanus *d.* 31. *quæst.* 3. *art.* 2.

Primum dictum. Secundum dictum. Primum tenent alii.

Richardus *in dist.* 32. *art.* 3. *q.* 1. Supplementum Gabrielis *q. unic. art.* 2. Sotus *art.* 3. *concl.* 3. Cajetanus, Armilla, Victoria, *verb. Matrimonium*, Navarr. *c.* 16. Rodriquez *in Summ. tom.* 2. *cap.* 243. Vasquez 1. 2. *q.* 72. *art.* 6. *disp.* 98. *Valentia* 2. 2. *disp.* 6. *q.* 15. *puncto* 1. Henriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.* 6. Est contra Suarez 3. *p. quæst.* 83. *art.* 3. *dist.* 81. *sect.* 4. quia negat deformitatem specialem oriri in eo quod polluatur Ecclesia effusione sanguinis aut seminis, quibus tantum ob indecentiam conjunctum est interdictum loci. Probatur tamen contrarium, quia Canones Ecclesiastici prohibent hæc fieri in Ecclesia ut *cap. unic. de consecratione Ecclesiæ in* 6. *cap. Ecclesiis, de consecrat. dist.* 1. *et cap. Si motum, eod. cap. Significasti, de adult. et cap. final. de consecratione Ecclesiæ dist.* 68. eo ipso quo violatur Ecclesia hujusmodi, violatur res sacra, et dedicata ad divinum cultum, et reverentia ei debita ex Jure Ecclesiastico; ergo erit sacrilegium, ac proinde, ut dicit Doctor, regulariter illicitum; et sicut gravis est violatio, qua Ecclesia interdicta est, ita etiam grave est peccatum, quod perinde ratione actus ut procedit a petente et reddente in loco sacro utrumque afficit. Non ita sacrilegium, quod committit astrictus voto castitatis petens debitum, non afficit reddentem, maxime si votum tantum fuit de non petendo debitum, quia malitia hujus actus afficit personam cui interdicitur, et tenetur voto. Communis ergo sententia est accessum in Ecclesia ad actum conjugalem esse peccatum mortale extra casum necessitatis.

Sententia Suaris. Habere deformitatem specialem.

Esse mortale peccatum.

37. Secundum dictum commune.

Secundus casus, seu dictum Doctoris est, si diu maneant in Ecclesia, ita ut egredi non possint, carere culpa usum conjugii; quam tenent Alensis 2. *part. quæst.* 166. *memb.* 2. *ad* 1. Albertus Magnus *in hac dist. art.* 11. *ad* 2. Richardus *art.* 3. *quæst.* 1. et communior Doctorum, dicunt etiam plures in eo casu Ecclesiam non pollui, neque violari, quod probabile est; quam tenent Rosella, Sylvester, Castro *lib.* 1. *de lege pœnali, cap.* 7. Covarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 7. Henriquez, Sanchez *disput.* 15. *lib.* 9. *quæst.* 1.

Tertium dictum.

Tertium dictum Doctoris patet, quia ad hunc effectum, qui est ex lege, ad publicum interdictum Ecclesiæ requiritur publica notitia per famam aut confessionem conjugum.

DISTINCTIO XXXIII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De diversis legibus conjugii.

A. q. 4. c. Recurrat tunc, Parag. His ita. 2. 24. 4. 19.

Quæritur hîc de antiquis Patribus, qui plures simul leguntur habuisse uxores vel concubinas, utrum peccaverint? Ad quod dicimus « pro varietate temporum varia invenitur dispensatio Conditoris ». Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam scilicet et Evam, inchoatum est conjugium, Deo per os Adæ dicente : *Homo adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una;* et secundum inchoationis modum inter duos tantum per omnem successionem temporum contraheretur, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum vero copulam filii et filiæ eorum matrimonio conjuncti sunt, sed unus uni tantum. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filii vel filiæ jungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse uxores; et hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea vero, cum jam pene omnes homines falsis diis servirent, paucis in cultu Dei permanentibus ; consultum est a Deo plures in matrimonium copulare sibi, ne illis paucis deficientibus, cultus et notitia Dei deficeret. Unde Abraham, vivente uxore, ad ancillam intravit et ex ea genuit; Jacob etiam liberis et ancillis se copulavit, et filiæ Loth patre ebrio usæ sunt. Cum enim cæteris in idololatria relictis, Abraham et filios ejus in *peculiarem* sibi *populum* Dominus elegisset; rite multarum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur, quia in successione sanguinis erat successio Religionis. Unde etiam in lege *maledicta erat sterilis,* quæ non relinquebat semen super terram. Hinc etiam Sacerdotibus conjugia decreta sunt, quia in successione familiæ successio est officii. Non igitur Abraham vel Jacob deliquit, quia præter uxorem filios ex ancilla quæsivit; nec illorum exemplo præter conjugale debitum fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cum illorum conjugia nostrorum æquentur virginitati, et immoderatus usus conjugii nostri temporis turpitudinem fere imitetur fornicationis illius temporis ». De hoc Augustinus sic ait : « Antiquis justis non fuit peccatum, quod pluribus feminis utebantur; nec contra naturam hoc faciebant, cum non lasciviendi causa, sed gignendi hoc facerent; nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant; nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum ». Idem : « Objiciuntur

(Left margin: primo cepit duas ores ?)

(Right margin: 32. q. 4. c. Recurrat, in fine. — Gen. 16. 4. — Gen. 30. 4. — Genes. 19. 31. — Deuter. 7. 14. — Exod. 23. Levit. 21. — Dubium 1. — Lib. de bono conjugali, cap. 15. contra Faustum, lib. 22. cap. 47. Ibid. c. 48. et habetur 33. q. 4. c. Objiciuntur. — Actuum 2. Idem de bono conjugali, cap. 13.)

Jacob quatuor uxores, quod quando mos erat, crimen non erat. Sic Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis ; sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis ». Idem alibi : « Antiquis temporibus, cum adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, justi officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate ; qui multo facilius continere possent et vellent. Utebantur tamen conjugibus, et plures uni viro habere licebat, quas castius habebat, quam nunc unam quilibet istorum, in quibus videmus quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderii ». Item Ambrosius : « Dixit Sara ad Abraham : *Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex ea ;* et ita factum est. Considera primum, quod Abraham ante legem Moysi et ante Evangelium fuit. Non ergo in Legem commisit Abraham, sed Legem prævenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundo considera, quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit thorum, sed studio quærendæ posteritatis et propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat humani generis, erat etiam Religionis. Denique et Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum ; et ideo publici muneris gratia privatam culpam prætexit ». Item Augustinus : « Justus, quamvis *cupiat dissolvi et esse cum Christo,* tamen sumit alimentum, non cupiditate vivendi, sed officio consulendi, ut maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri feminis jure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis ; et utrumque non est sine delectatione carnali ; quæ tamen modificata et refrænante temperantia in usum naturalem redacta libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel illicitus concubitus ; et quod est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus ».

I. Cor. 7. 6. Lib. 1. de Abraham Patriarcha, c. 4. et 32. q. 4. c. Dixit Sara. Gen. 16. 2.

Genes. Dubium Lib. [illegible] bono conjuga[illegible] c. 15 Philip. 23. Ibid. c.

Non præfertur virginitas Joannis castitati Abrahæ.

Quod vero castitas virginalis non præferatur in merito conjugali castitati *Abrahæ*, Augustinus ostendit inquiens : « Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, et in Joanne, qui passus non est ; sic non est impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, et in Abraham, qui filios genuit. Nam illius cœlibatus et istius connubium pro temporum distributione Christo militaverunt ; sed conti-

B. Lib. d[illegible] bono c[illegible] jug. c.

Dubium Idem ib[illegible] cap. 2[illegible]

ium 4. b. 2. ontra ovin. m post ncip. abetur q. 4. c. Quis oret? or. 10. es. 30. ium 5.

nentiam Joannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum quam nuptarum; quarum unam Abraham habebat in usu, ambas in habitu; caste enim conjugaliter vixit. Esse autem castus sine conjugio potuit, sed tunc non oportuit ». Item Hieronymus : « Quis ignoret, sub alta dispensatione Dei omnes retro Sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc Christiani sunt? Quomodo Abraham ante placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in castitate. Servivit ille legi et tempori suo; serviamus et nos legi et tempori nostro, *in quos fines sæculorum devenerunt* ». Ex his apparet, quod sancti Patres ante legem sine peccato plures habuerunt uxores vel concubinas. Eas enim nunc *uxores* appellat Scriptura, nunc *concubinas;* Rachel tamen et Lia ambæ *uxores* fuerunt, non concubinæ.

Oppositio.

C. Si quis opponat, quod fidem thori non servabant illi Patres; dicimus, in hoc servasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis uxoribus, vel ancillis miscebantur. Ecce, quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem.

e erat uetudo galis. it. 18. seqq. t. 27. t. 24. t. 19. ysost. pos. 2. up. 19. c.

Legis vero tempore interdixit Moyses, carnalem copulam fieri cum matre, cum noverca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru et aliis quibusdam. Permisit autem, divortium fieri, dato libello repudii, in quo vir scribebat causas, pro quibus uxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere, dato priori libello, quod propter *duritiam cordis* eorum permissum Christus dicit, non ut concederetur dissidium, sed ut tolleretur homicidium. Permisit, fieri mala, ne fierent pejora, et hoc permittendo non Dei justitiam demonstravit, sed in peccatore minuit culpam.

Cui licebat plures uxores habere, vel non?

Sed numquid sub lege licebat habere plures uxores? Audi, quid scriptum est in Deuteronomio : *Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus.* Super quem locum ait Augustinus : Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse; David autem plures habuit nec præceptum præteriit. Permissum est enim *plures* Regi habere, non *plurimas,* quæ alliciant animam, multiplicare; cum tamen additur : *Ut non elevetur cor ejus,* alienigenas habere prohibitum esse videtur. Verumtamen mulplicatio uxorum generaliter prohibita est; permissum est autem Regi *plures habere,* sed non *multiplicare.* « *Veniente* autem *plenitudinis tempore,* quo Christi gratia ubique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem, ut unus uni in figura Christi et Ecclesiæ conjungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ et sinceritate scientiæ; et virginitas fœcunditati præfertur, et Sacerdotibus continentia indicitur ».

D. Deut. 17. 17. Lib. 5. in Deut. c. 27. 3. Reg. 11. 1.

2. Reg. 5. 13. Galat. 4. 4.

Dubium 6.

De virginitate mentis et carnis.

E. Lib. 2. de Virginib. parum ante medium, et habetur 32. q. 5. c. Revera. Lib. ad vir. lapsam, c. 4. et 32. q. 5. c.

Melior est autem virginitas mentis quam carnis. Unde Ambrosius : « Tolerabilius est mentem virginem quam carnem habere; utrumque bonum est, si liceat; si non liceat, saltem non homini casti, sed Deo simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest; nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam ». Idem : « Non potest caro corrumpi, nisi mens ante fuerit corrupta ». Item Isidorus : « Non potest corpus corrumpi, nisi prius animus corruptus fuerit; munda enim a contagione anima, caro non peccat ». In fine hujus capituli aperitur, quomodo verum sit, nisi anima prius fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, scilicet peccato. Illud etiam Augustini advertendum est : « Sicut, inquit, sanctius est mori fame quam idolothytis vesci; ita sanctius est defungi sine liberis quam ex illicito coitu stirpem quærere. Undecumque vero nascantur homines, si parentum vitia non sectentur et Deum recte colant, honesti et salvi erunt. Semen enim ex qualicumque homine Dei creatura est; et eo male utenti male erit, non ipsum aliquando malum erit ».

Dubium 7. Revera. Isid. in synonym. lib. 2. paral. 3. Dubium 8. Aug. lib. de bono conjug. c. 16. 32. quæst. 4. Sicut.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum fuerint licita aliquando bigamia?

D. Thom. *hîc quæst.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *per totum.* Richardus *art.* 1. *quæst.* 2. Sotus *quæst.* 1. *art.* 3. Gabr. *quæst.* 1. *art.* 2. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disput.* 80. Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 11.

Circa (a) istam trigesimam tertiam distinctionem, in qua Magister agit de matrimonio antiquorum Patrum, quæro de bigamia primo, et secundo de repudiatione uxoris. Circa primum quæro duo, primo quantum ad legem naturæ vel Mosaicam, utrum fuerit aliquando licita bigamia? Secundo, quantum ad legem Evangelicam, utrum bigamus ante Baptismum, posset post Baptismum ad sacros Ordines promoveri? Ad primum, arguitur quod non, quia bigamia est contra legem naturæ. Quod probatur, tum ex illo verbo Genes. 2. *Erunt duo in carne una,* ubi expressit legem naturæ de matrimonio; non ergo plures quam duo; tum ex Glossa quadam interlineari de Lamech : *Accepit uxores duas*, etc. ubi habetur, quod iste primus induxit bigamiam, quæ est contra legem naturæ. 1. Argum. Genes.

Præterea (ut ita loquar) biviria nunquam licuit, ita quod mulier duos viros haberet; ergo nec e converso. Consequentia probatur, quia ad actus conjugales æquales judicantur, 1. *Corinth.* 7. Argum.

Contra, *Genes.* 16. Abraham habuit Saram, Agar et Ceturam; et de Jacob, *Genes.* 29. *et* 30. qui habuit quatuor uxores; et de David 2. *Reg.* 5. Non est autem probabile, quod isti sancti Patres in tali copula fecerint aliquid illicitum; ergo. Ratio oppos. Patr. antiq. habuer. plur. uxores.

Præterea, Augustinus de bono conjugali versus finem : *Antiquis justis non fuit illicitum, quod pluribus fœminis utebantur; neque contra natu-*

ram hoc faciebant, cum causa gignendi hoc facerent; neque contra legem, neque contra morem, quia eo tempore nulla lege erat prohibitum.

COMMENTARIUS.

rdo et ivisio stionis. (a) *Circa distinctionem trigesimam tertiam*, etc. In hac distinctione in qua Magister agit de conjugio antiquorum Patrum, proponit duas quæstiones principales, quarum prima est de bigamia, secunda de repudio. Sed primam dividit in duas : Primo quærens an fuerit bigamia licita in lege naturæ, aut Mosaica. Secundo, an bigamus possit ordinari, vel an Baptismus tollat bigamiam; hinc secunda, quæ principalis exponitur tertio loco.

SCHOLIUM.

Quantum ad officium naturæ, et finem procreandi, videtur bigamia licita, solo Jure naturæ attento; tamen quantum ad finem remedii concupiscentiæ, stricta justitia petit commutationem unius corporis pro uno. Sed hoc videtur de Jure naturæ, tantum inchoative et fundamentaliter; completive autem et formaliter Jure positivo superioris, scilicet Dei, ut dictum est de indissolubilitate dist. 26. Est dicere polygamiam non esse Jure naturæ irritam; quod tenent Durand. hîc quæst. 1. Abulsens. 1. Reg. quæst. 25. et cap. 19. Matth. quæst. 30. Cajet. cap. 16. in Genes. Medin. lib. 4. de sacr. homin. contin. controver. 1. cap. 9. Palacius hîc disput. 1. col. 16. Gabr. quæst 1. art. 2. fin.

Hîc (b) primo videndum est, quid requiritur ad strictam justitiam commutativam in contractu matrimoniali, et hoc ex parte contrahentium; et quid ultra hoc additur ad completam justitiam in tali contractu, et hoc ex parte superioris. Secundo, quid in casu sufficit ad justitiam quantum ad istam materiam, de qua quæritur, et qualiter istud sufficiens fiat complete justum.

De (c) primo, dico quod in omni commutatione quantum est ex parte commutantium et commutatorum, stricta justitia requirit æqualitatem commutatorum, quantum possibile est, et hoc ad illum finem propter quem commutatur; ista autem commutatio in contractu matrimoniali fit propter duas causas : Una, scilicet propter procreationem prolis; alia in remedium vitandæ fornicationis. Quantum ad primum, corpus viri est majoris valoris quam corpus mulieris, quia pro eodem tempore idem vir potest plures fœcundare, quam eadem mulier possit a viris concipere. Commutatio in matrimonio fit propter duas causas.

Quantum ergo ad istum finem de stricta justitia, videtur bigamia licita, ut vir cum tot corporibus mulierum corpus suum commutet quot potest fœcundare, eo modo quo est eis possibile fœcundari; nec tamen in statu innocentiæ, quando matrimonium fuit præcise in officium, fuisset bigamia, quia non fuisset tunc necessitas, quod vir commutaret corpus suum pro pluribus ad plures proles procreandas, quia per simplicem commutationem unius cum una fuisset sufficiens procreatio, et nec vir nec mulier fuisset tunc sterilis.

3. In natura lapsa justitia requirit commutationem unius corporis pro unico, Quantum ad secundum finem, qui tantum est pro statu naturæ lapsæ, scilicet pro fornicatione vitanda, æqualis valoris sunt corpus viri et mulieris; ideo de stricta justitia pro statu naturæ la-

id vero complete a Deo fit. psæ, considerando contractum istum, ut est ad utrumque finem, requiritur commutatio unius corporis pro unico. Et addo, quod completio justitiæ in ista commutatione, non est nisi ex auctoritate superioris instituentis vel approbantis talem commutationem, quia etsi res aliquæ sunt inferiorum dominorum, tamen commutatio earum licita et justa, talis vel talis determinatur a legislatore, et multo magis in proposito, et de corporibus in comparatione ad Deum; ipse autem instituit, et pro statu innocentiæ, et pro statu naturæ lapsæ regelariter istam commutationem debere fieri unius cum uno; in hoc ergo est completa justitia.

COMMENTARIUS.

1. Controversia. (b) *Hîc primo videndum est,* etc. In hoc puncto sunt diversæ Doctorum sententiæ, quæ tamen magis versantur in diversa Juris naturalis et positivi acceptione, quam in re ipsa, ut concernunt materiam hujus contractus, tres sententias in proposito excogitavit Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio, disput.* 80. Prima est negativa, nempe polygamiam non esse contra Jus naturæ in uxoribus, quin plures possint eidem conjungi. Pro hac citat Durandum *in hac dist. q.* 1. Gerson *Alphabeto* 25. *lit.* 1. Cajet. *in Genes.* 16. Abulensem 1. *Reg.* 8. *quæst.* 15. *et in Matth.* 19. *quæst.* 30. *in solut. ad* 1. *et quæst.* 30. *in corp. et ad* 1. nostrum Medinam *de sacrorum hominum continentia, cap.* 9. *controv.* 1. Veracruz 2. *part. speculat. art.* 15. *conclus.* 1. *et* 2. Palacios *in hac distinct. q.* 1. Doctorem nostrum *in* 2. *art. quæst.* 2. forte *quæst.* 1. Supplementum Gabrielis *quæst.* 1. *artic.* 2.

Prima sententia. Polygamiam non esse contra jus naturæ.

in fine. Secundam sententiam affirmativam docet esse Aureoli apud Capreolum *in hac dist. q.* 1. *art.* 2. Victoriæ *in relect. de matrimonio priori, quæst.* 1. et Menochii *lib.* 2. *centur.* 5. *casu* 420. Petri de Ledesma *de matrimonio q.* 63. *art.* 1. *conclus.* 2. *et duabus sequentib.* Tertia sententia, per ipsum, est media, quæ dicit non esse Juris naturalis quoad principia necessaria, sed aliquo modo adversatur naturæ, ut opponitur ipsis conclusionibus deductis ex primis et universalibus principiis, in quibus tamen Deus aliter ordinare potest; pro hac citat D. Thomam *hîc quæst.* 1. Richardum, Paludanum, Capreolum, et plures alios Doctores.

Secunda sententia affirmat[iva].

Tertia sententia media.

Cæterum hæ sententiæ, si reducuntur ad sua principia, vix, aut omnino in re ipsa non differunt, nam prima excludit Jus naturale indispensabile. Secunda sub Jure naturali comprehendit etiam Dei ordinationem pro statu legis naturalis. Tertia intelligenda est de lege naturali consona, seu de conclusionibus, quæ non necessario deducuntur ex primis principiis, (nam hæ sunt necessariæ veritatis, sine quibus veritas principiorum nequit consistere), sed de conclusionibus licet contingentibus, quæ conformes tamen sunt principiis naturalibus et conclusionibus primo modo sumptis; nam fides docet Deum in polygamia virorum ex pluribus uxoribus dispensare posse, ac proinde illud non esse contra Jus naturale strictissime sumptum, sed tantum contra Jus naturale late sumptum, eo modo quo Doctor sæpius in superioribus dixit matrimonium, et debitum ejus esse de Jure naturali hoc secundo modo, sicut et conjunctionem unius cum una tantum.

2. Controversia tollit[ur].

Exponemus ergo primo Doctorem, qui optime hanc controversiam reducit ad sua principia, et deinde facilis erit solutio fundamentorum præmissarum sententia- 3.

rum, inquantum repugnat magis verbis quam re ipsa. Advertendum ergo contractum matrimonii considerari posse secundum regulas generales justitiæ commutativæ, inquantum est permutatio facta per consensum contrahentium. Alio modo considerari potest, ut subest Dei legi speciali disponenti circa ipsum specialiter. Lex generalis justitiæ est, ut absit fraus et ignorantia, et servetur medium in commutationibus, aut secundum æquivalentiam rei, aut certe secundum æquivalentiam rectæ rationis. Hæc autem recta ratio in practicis sumitur a fine, seu ab ipsius rei commoditate et fructu. Unde hæc commoditas potest etiam æstimari secundum rectam rationem, prout major aut minor est respectu permutantis ; unde emanant illa principia de damno emergente, aut lucro cessante, quæ trahi possunt in pactum, quia non tantum appretiatur res secundum communem ejus conditionem alias, sed etiam prout suo domino valet, qui censetur non solum rem permutare, sed etiam commoditatem certam et specialem, quam ex re ipsa hic et nunc carpit, de quibus dictum est *distinctione* 15. *q.* 2. de contractu emptionis et venditionis. De matrimonio ergo, ut est contractus justitiæ commutativæ, et in ordine ad finem suum seu commoditatem contrahentium, possumus loqui secundum legem illam generalem justitiæ, aut secundum legem specialem Dei determinantis medium permutationis, et positivam.

tabile.

uplici lege gulatur rimonii ractus. Lex neralis mutativæ stitiæ.

mmoditas re æstimabilis.

xponitur itlera.

Hinc patet littera Doctoris : Primo proponit hunc contractum posse considerari secundum strictam justitiam commutativam, ut dictum est, secundum regulas generales sibi et aliis contractibus communes. Secundo, posse considerari secundum ordinationem Superioris, nempe Dei, ut speciali lege aliquid ordinavit ad medium hujus contractus, quæ ordinatio recte vocatur a Doctore complementum justitiæ, quia matrimonium, ut est contractus, seu medium justitiæ commutativæ, communicat cum aliis, ita ut exigat fieri secundum æqualitatem. Ut autem in specie ab aliis distinguitur, habet specialem legem, quæ modum æqualitatis decernit, quæ lex dicitur in specie matrimonialis, et complet in hoc contractu, quoad illud, quod lex generalis non decernit.

(c) *De primo dico,* etc. Statuit duas conclusiones, supposito principio univer- 4.
sali de medio, ut possibile est, et secundum æqualitatem servandam ex justitia commutativa, et hoc in ordine ad illum finem propter quem fit commutatio. In matrimonio autem duplex est finis, nempe primarius, quo ordinatur ad procreationem prolis ; secundarius, ut ordinatur in natura lapsa in remedium concupiscentiæ.

Prima conclusio. Corpus viri excedit corpus mulieris in ordine ad generationem.

Prima conclusio est, quantum ad finem primarium corpus viri, sicut magis idoneum est ad generationem multiplicandam, ita excedere corpus mulieris, quia potest plures fœcundare, quamvis mulier a pluribus fœcundari non possit, aut certe rarissime, ut aliqui dicunt, posse mulierem prægnantem superprægnari; sed hoc rarum est, et dato opposito, non æquivalet corpus mulieris, ut patet ex ratione Doctoris, et experientia.

Secunda conclusio. Quoad finem secundarium esse æqualia.

Secunda conclusio est, commutationem 5.
hanc, ut respicit finem secundarium, servare æqualitatem inter duos tantum, quia quoad hoc æquale est corpus utriusque ; unde infert commutationem istam, ut est ad utrumque finem cumulative, seu copulative, exigere ut sit unius cum una tantum, et non cum pluribus. Hoc tamen dicit esse ex ordinatione Dei, per modum complementi justitiæ hujus contractus, ut contingit in aliis contractibus a legislatore

eos habere suam firmitatem et complementum.

Objectio. Dices, duo corpora in ordine ad finem secundarium æqualia sunt per jam dicta; ergo non sumunt complementum transmutata ab ordinatione extrinseca Dei.

Solvitur. Æqualitas a lege speciali Dei conveniens. Respondetur, intelligere eum per complementum firmitatem et stabilitatem contractus, ita ut neque aliter teneret aut servaretur medium, quia sicut est institutus a Deo ipse contractus, ita etiam et perpetuitas ejus, et medium statutum, ut duo tantum se invicem permutarent, quia alioquin nolenti et volenti non fit injuria. Ideo sicut quis posset permutare aliquid, non servata, aut expectata æqualitate rigorosa, quin per alia media compensari posset, verbi gratia, si plebeia Principi nuberet, consentiendo ut aliam etiam duceret, posset non solum secundum leges generales justitiæ cedere juri suo, sed etiam nuptiæ Principis essent sufficiens recompensatio inæqualitatis, quam alias pateretur.

6. Quod ergo unius cum una, quoad finem secundarium, permutatio habeat non solum firmitatem a Dei ordinatione statuente, sed etiam ut medium contractus sic servetur, provenit ab eadem, ita ut neque juri suo altera pars valide cedat, neque defectus æqualitatis in permutatis, per aliud æquivalens compensari possit; et hoc est quod vocat Doctor complementum justitiæ generalis, quod nempe per regulas generales commutativæ non habeatur, quin ex consensu partium, et aliis viis sine offensione illarum possit justitia commutativa in hoc contractu servari. Permutatio ut est ad utrumque finem, aliter considerator secundum medium. Nam manendo etiam in principiis explicatis in statu innocentiæ, ut dicit Doctor, non esset bigamia, tamen hoc etiam ex lege Dei speciali eveniret, quia ibi cessaret finis secundarius matrimonii; et quantum ad finem primarium excederet vir mulierem in ordine ad multiplicandam generationem; in statu etiam naturæ lapsæ, licet quantum ad finem secundarium æquivaleat corpus mulieris corpori viri, tamen excedit corpus viri quantum ad primarium finem, nempe fœcunditatis et procreationis, ut docet etiam Augustinus, *lib. 3. de doctrina Christina, c.* 12. Ergo comparando utrumque secundum diversos fines præscriptos, si æqualitas justitiæ rigorosæ et strictæ in permutatis consideretur, est excessus in viro, quod compensari posset in permutatione, ut fit ad finem secundarium per libertatem, qua vir alteram ducere posset; quod ergo non possit non est ex qualitate strictæ justitiæ, ut est ex regulis generalibus, quia sic vir gravatur, sed ex ordinatione Dei statuentis complementum justitiæ, et modum quo medium hoc servari debeat, et non aliter.

SCHOLIUM.

Deum dispensasse cum Patribus veteribus in pluralitate uxorum, habetur cap. *Gaudemus*, de divort. et late probat Bellarmin. lib 1. de matrim. cap. 11. Tenent D. Thom. hîc quæst. 1. art. 2. D. Bonav. art. 1. quæst. 3. Richard. art. 1. quæst. 2. Gabr. quæst. 1. artic. 3. Sotus quæst. 1. artic. 2. et communis contra asserentes nunquam licuisse polygamiam. Explicat bene rationabilitatem hujus dispensationis.

De (d) secundo articulo, dico quod dispensatio est Juris declaratio, vel Juris revocatio. Potuit ergo Deus legem suam de commutatione ista vel declarare, vel in aliquo casu revocare; et hoc rationabiliter in casu illo, quando majus bonum provenit ex revocatione quam ex obligatione seu observatione. Tunc autem, quando erat necessitas multiplicandi genus humanum ad cultum divinum, puta, 4. Quare d[ispensatum] cum Patribus [in] polygami[a].

quia pauci erant cultores Dei, necessitas fuit, ut multiplicarentur cultores Dei, quantum possent, quia in sola successione eorum, mansit fides et cultus divinus; ergo pro tunc rationabile fuit, dispensare ut unus commutaret corpus suum pro pluribus corporibus mulierum ad majorem multiplicationem cultorum Dei, quæ sine hoc non fieret. Sic autem fuit dispensatum, ut præsumitur, de Abraham et quibusdam aliis Patribus.

5. Duo fines cibi.

Qualiter (e) autem ibi salvabatur justitia, considerando contractum ex parte contrahentium, declaratur sic : Quando aliquid ordinatur ad duos fines, principalem scilicet et minus principalem, rationabile est uti illo, eo modo quo magis valet ad finem principalem, licet per hoc aliquid detrahatur fini minus principali. Exemplum, cibus valet ad duo, scilicet ad delectationem, quæ est minus principalis, et ad nutritionem, quæ est magis principalis; et conveniens est, ut aliquis utatur cibo eo modo quo magis expedit nutritioni, licet in hoc detrahatur delectationi.

Ita contractus iste matrimonii, et est ad bonum prolis, ut ad finem principalem, et ad vitandum fornicationem, ut ad finem minus principalem; ergo secundum rectam rationem debent contrahentes sic commutare, ut commutatio plus valeat ad procreationem prolis, licet minus valeat ad illam redditionem. Sed hoc fit in commutatione unius corporis viri pro pluribus corporibus mulierum, et sic hoc absolute faciendum est in casu necessitatis, quia quando est valde necessarius finis principalis, negligendus est finis minus principalis.

Et (f) ex hoc patet quomodo ex parte partium est justitia, quia secundum rectam rationem, utraque pars debet velle aliquid de Jure suo dimittere in commutando, et recipiendo permutationem in comparatione ad finem minus principalem, ut recipiat æquivalens in comparatione ad finem magis principalem, quem plus debet eligere, licet debeat commutari aliquid de aliquo, quod esset sibi detrimentum remittere. Et quandoque est necesse in aliquo casu, quando scilicet ad talem remissionem tenetur, et complere licet et debet, quando a superiori est hoc ordinatum. Hoc patet *Genes.* 16. quia coegit Sara Abraham, ut, intraret ad Agar ancillam suam ut vel sic haberet filium de ancilla, quem de ipsa habere non poterat.

Aliter : debitum determinatum.

6. Bigamiam non esse Jure naturæ irritam.

Si (g) objicitur, quod pro tempore moderno esset bigamia illicita, respondeo, etsi illicita sit, eo quod pro nunc non est a legislatore dispensatum, imo reductum est ad illud legis naturæ : *Erunt duo in carne una*, per Christum, *Matth.* 19. tamen loquendo de justitia ex parte contrahentium et contractus, etiam modo non est illicita, sed pro tanto est illicita, quia nunc non est necessarius ille finis principalis, eo quod multi vacant generationi fidelium, quia fides multiplicata est. Cessante igitur necessitate detrahendi aliquid secundo fini, propter necessitatem primi finis, servandus est contractus, ita

ut servetur ibi justitia respectu utriusque finis, scilicet quod unus habeat tantum unam, et e converso.

Si tamen contingeret casus per bellum, vel cladem, vel pestem, quod multitudo virorum caderet, et multitudo mulierum remaneret, posset tunc bigamia esse licita, considerando præcise justitiam ex parte commutantium; et deberent ex parte sua velle sic commutare mulieres cum viris plus pro minori, quantum ad secundum finem, licet pro æquali quantum ad primum finem; nec deficeret ibi, nisi completio justitiæ, quæ est ex approbatione divina, quæ forte tunc fieret, et Ecclesiæ specialiter revelaretur.

7. Ad arg. 1. Ad (h) argumenta. Ad primum dico, sicut dictum est *supra distinct.* 17. quod aliquid est de lege naturæ dupliciter, scilicet primo quod est verum practicum simpliciter notum lumine rationis naturalis, et ita potissimum gradum tenet principium practicum, notum ex terminis. Secundum gradum tenet conclusio demonstrata ex talibus principiis. Secundario autem est de lege naturæ, quod regulariter consonum est legi naturæ primo modo dictæ. Circa primum nulla cadit dispensatio, et ideo ejus oppositum semper videtur esse peccatum. Circa secundum in casu cadit dispensatio, in quo communiter oppositum videtur consonum legi naturæ. Et præcise isto secundo modo est monogamia de lege naturæ, et bigamia contra illam; et sic concedo probationes illas, *Genes.* 2. et Gloss. *Genes.* 4.

Monogamia quomodo de jure naturæ, et quomodo polygamia, contra illud.

Nec sequitur tamen ex hoc quod in casu, oppositum non possit esse licitum, imo in casu est necessarium, præcipue considerando justitiam ex parte commutationis et commutantium, quando propter necessitatem recta ratio dictat illo modo debere commutationem fieri, et quando præceptum divinum adest.

8. Verumtamen de Lamech absolute concedi potest quod peccavit mortaliter, quia contra legem naturæ, licet secundo modo, et non in casu in quo recta ratio dictaret illam legem revocandam, nec superior dispensavit, imo fuit oppositum utriusque.

Ad 2. Biviria magis contra legem naturæ quam polygamia.

Ad secundum dico, quod nunquam fuit ex parte justitiæ inter commutantes sic commutare, ut minus eveniret finis principalior, et magis eveniret finis minus principalis, quia finis principalis est magis intendendus; sed biviria magis esset ad finem minus principalem, et multo minus ad finem principaliorem, quia eadem mulier infra idem tempus a pluribus viris imprægnari non posset.

Ad rationem oppositi.

Ad argumentum in oppositum, licet de aliquibus sanctis Patribus præsumatur, quod in contrahendo bigamiam, non peccaverint, quia utraque ratio contrahendi ibi concurrit, scilicet necessitas, propter quam juste erat sic contrahendum, et auctoritas divina approbans et præcipiens, tamen si aliqui sine istis causis, vel altera earum contraxerint, non est mihi inconveniens, quod mortaliter peccaverint, quia non reputo eos fuisse tunc confirmatos.

COMMENTARIUS.

7. Secundus articulus. Dispensatio quid sit? (d) *De secundo articulo*, etc. Dicit dispensationem esse Juris declarationem, aut Juris revocationem, sic definiunt dispensationem *esse Juris relaxationem cognita causa, ab eo qui potest*, etc. Glossa *cap. Requiritis, q.* 7. Navarrus *in Summa prælud.* 9. Innocentius *c. Dilectus*, etc. *de tempor. ordin.* ubi Joannes Andreas, et Abbas *cap. fin. eodem*, Cardinalis *quæst.* 2. noster Rodriquez *tomo* 2. *quæstion. Reg. q.* 46. *art.* 1. Cæterum aliquando sumitur dispensatio pro Juris declaratione, *cap. Quintavallis*, etc. *de jurejurand.* extremis verbis, ut notat Speculator *titulo de dispensatione*, paulo post principium. Sumit ergo Doctor dispensationem late ut dicitur Juris interpretatio per Principem facta, secundum quam excluditur casus ab obligatione legis, quatenus ipsum non comprehendit ex mente legislatoris. Dicit alio modo sumi dispensationem pro Juris revocatione, in casu scilicet, ut postea declarat, et sic sumitur stricte dispensatio, ut definitur a præfatis Doctoribus, et differt ab irritatione legis, et abrogatione, nam irritare est legem, quæ dependet a confirmatione Principis, verbi gratia, latam a civibus negata confirmatione cassare, ut vim obligandi non habeat; abrogare est legem factam et obligantem omnino revocare et cassare, ut amplius non obliget. Differt a derogatione, quod hæc sit legis in parte, ut habetur *ff. de verborum significatione, l. Derogatur.* Differt etiam dispensatio a privilegio, quod hoc aliquando sine causa, et præter Jus concedi potest; dispensatio autem requirit causam cognitam, ut licite fiat.

Dispensatio late sumpta. Stricte sumpta. Differentia ejus ab aliis. Irritatio. Abrogatio. Derogatio. Privilegium.

Dispensatio in polygamia. His suppositis resolvit Doctor difficultatem principalem quæsiti, asserens Deum potuisse declarasse legem instituti matrimonii quantum ad æqualitatem servandam, et sic late dispensasse in ea lege, vel certe revocare, id est, relaxare ipsam legem in eo casu, et rationabiliter propter causam paucitatis hominum, et necessitatem ampliandi divini cultus per multiplicationem prolis, ita ut corpus unius viri commutari possit pro pluribus mulierum, et sic dispensatum præsumitur cum Abraham et aliis Patribus, inquit.

(e) *Qualiter autem ibi salvatur justitia*, etc. Declarat deinceps Doctor qualiter cum polygamia dispensata salvari possit justitia? Et proponit hanc maximam, nempe *quando aliquid ordinatur ad duos fines, quorum unus est principalis, alius minus principalis, rationabile est uti illo in ordine ad finem principalem, ut magis valet, quamvis aliquid detrahatur de fine minus principali.* Subjicit exemplum de cibo, qui minus principaliter ordinatur ad delectationem, magis principaliter ad nutritionem; debet usus ejus fieri ad nutritionem, quamvis cesset usus in ordine ad delectationem, ut patet in infirmis et stomacho languentibus. Ita in proposito se habet matrimonium ad procreationem prolis, ut ad finem principalem; ad remedium, ut ad finem minus principalem et occasionatum in natura lapsa ex peccato et concupiscentia; ergo secundum rectam rationem potest esse usus ejus inter partes, prout magis ordinatur ad finem principalem, quamvis in aliquo derogetur fini minus principali. In polygamia autem attingitur finis principalis perfectius, licet derogetur fini minus principali; ergo secundum rectam rationem potest esse usus ejus quoad finem principalem, cum aliquo detrimento finis minus principalis, maxime in casu necessitatis finis principalis, aut multiplicationis hominum ad divinum cultum, quando sunt pauciores, et hoc detrimentum finis minus principalis seclusa alias

8. Servata fuit justitia. Maxima. Exemplum. Detrimentum aliquod finis minus principalis præferri debet ad salvandum principalem.

prohibitione legis superioris contemni potest.

9. Explicatur Maxima præmissa. Ut principalis sit sufficiens per se. Sit necessarius Probatio Maximæ.

Ad majorem hujus maximæ declarationem, intelligenda est primo, quando finis principalis est per se sufficiens ad intentionem secundum rectam rationem et electionem subinde medii. Secundo, quando necessitas finis principalis urget, neque attingi posset commode sine detrimento finis minus principalis, et his positis patet veritas principii, quia inter duo mala majus malum secundum rectam rationem est fugiendum; ergo similiter in prosecutione idem est servandum, ut majus bonum præferatur minori, et consequenter dispendium minoris boni postponatur dispendio majoris boni, secundum rectam rationem. Patet consequentia, quia ideo malum fugiendum est, quia adversatur bono, quod est amplectendum, et ideo minus malum permittendum, quia bonum, quo privat, et cujus dispendium affert, postponitur bono majori, quo privat majus malum; ergo si dispendium alterutrius necessario sequi et permitti debet, secundum rectam rationem permitti debet dispendium minoris boni hîc et nunc, ubi necessitas alterius imminet.

10. Sed in proposito ita se habet finis primarius matrimonii, et secundarius, tam ex natura rei quam etiam ex natura finis et contractus, ut ad finem ordinatur; ergo idem sequitur. Probatur subsumptum,

Finis principalis necessitas ultra finem secundarium.

quia detrimentum finis primarii nequit aliter suppleri, quam per bigamiam aut polygamiam; detrimentum autem finis secundarii potest commodissime suppleri per alia media, quibus summoveri potest periculum fornicationis, et quibus timentes Deum utuntur, ut sunt jejunia, oratio, maceratio corporis, et his mediis perfectius attingitur finis secundarius, quam obsequendo concupiscentiæ, et majori merito, quia per usum matrimonii cedendo fragilitati, et ad satisfactionem concupiscentiæ tantum, secundum plerosque Patres et Doctores vix abest peccatum aliquod, saltem veniale, estque tantum indulgentia infirmitatis, non opus honestum, nisi ut fit ex motivo justitiæ seu debiti; ergo quantum ad naturam rei non eadem est necessitas aut possibilitas resarciendi detrimenti utriusque finis, quia, ut dixi, finis primarii detrimentum hîc et nunc nequit aliter resarciri, non ita detrimentum finis secundarii, quod tantum est ex periculo mali, quod tamen per alia media, et majori, fructu potest declinari. Spectanto ergo ordinato modo electionem finis, et hîc et nunc necessitatem multiplicationis hominum in cultum Dei, quando sunt pauci, inevitabilitatem detrimenti finis primarii, inevitabilitatem detrimenti finis secundarii, et seclusa alia ordinatione legis superioris, sequitur rectam rationem in eo casu, ut ordinate procedit ex principiis desumptis a fine contractus, dictare admittendum detrimentum hoc finis secundarii ad majorem perfectionem primarii et in hoc casu necessariam ex vi contractus, ut in officium naturæ est institutus.

Unum, n[...] alterun[...] resarci[...] non pos[...]

Probatur altera pars illius subsumpti principalis ex natura utriusque finis, quia procreatio est finis per se contractus, et ab intrinseco regulariter loquendo, scilicet de matrimonio, ut consummatur, et sequitur in omni statu viæ tanquam præscriptus ex primæva institutione, et est ideo in præcepto respectu communitatis, quin etiam respectu particularium in casu quo deficerent homines ad progationem apti, ut *supra* alias dictum est, *dist.* 26. *quæst unic.* Sed finis secundarius, neque est ex natura contractus prima institutione intentus, neque in omni statu, nempe innocentiæ, sequens ad contractum, 11.

11. Utriusq[...] diversi[...] in ordi[...] ad cont[...] ctum

neque in statu naturæ lapsæ per se sub præcepto, sed toleratus et concomitans; per accidens autem in præcepto ratione periculi; ergo non est par ratio ejus, et finis primarii, quantum ad bonitatem intentam contractus, quantum ad legem obligantem per se ratione contractus, neque consequenter per se statutam contractui. Quamvis enim permutatio corporum inducit obligationem debiti reddendi, si petatur, ex præcepto affirmativo, supposito composito contractu, tamen nulla est obligatio per se ineundi contractus in ordine ad finem satisfaciendæ concupiscentiæ, sicut est obligatio ineundi contractus modo explicato ad multiplicationem populi Dei; obligatio enim ad debitum reddendum oritur ex ipso contractu, et respicit usum tantum matrimonii; obligatio ineundi contractus respicit finem propagationis, et habet necessitatem præcepti; sicut ergo finis primarius et contractus, ut ad ipsum tendit, involvit talem necessitatem, ad finem autem secundarium nulla est necessitas præcepti per se, quia præceptum reddendi debitum et petendi oritur ex natura contractus, ut tendit in finem primarium, licet per accidens hîc et nunc ille finis non sequatur in effectu, tamen præceptum debiti ad finem illum per se tendit, et non ad secundarium. Unde ad finem secundarium nullum præceptum obligat per se, quamvis indulgeat lex, ut utens finem secundarium intendat, non tamen obligat ad talem finem per se intendendum ex lege speciali contractus affirmative, licet negative obliget ne alteri commisceatur, (vel per accidens etiam ratione periculi, ut dixi, quando alia media negliguntur, et ceditur concupiscentiæ), et hoc ex fide et justitia ipsius contractus, ut est inter duos, secundum legem Superioris, quam nunc excludimus in casu polygamiæ, in quo

[margin: Diversa utriusque ratio et obligatio.]

[margin: Præcepta per se obligant ex primario, et non secundario.]

loquimur præcise de contractu, ut innititur consensui contrahentium, et secundum generales regulas justitiæ et rectæ rationis, seclusa illa speciali ordinatione Dei. Intentum enim Doctoris in hoc discursu est, probare dispensationem factam a Deo cum Patribus antiquis non derogare æquitati justitiæ naturalis et commutativæ, considerato contractu, ut innititur suo fini per se.

Ex quibus sic breviter sequitur intentum: Ille finis est primarius contractus, et per se ejus, qui ex prima institutione et in omni statu sequitur ad ipsum, et ex quo præceptum ineundi contractus tanquam ex motivo sumitur, et ad quem præcepta justitiæ, supposito contractu, primario et per se obligant; ergo ut comparatur ad finem secundarium, qui non est in præcepto, et magis toleratus quam præscriptus, debet secundum rectam rationem præferri, et consequenter excludi dispendium finis primarii magis quam secundarii secundum rectam rationem. 12.

[margin: Illatio dictorum.]

Dices, petens debitum in ordine ad finem secundarium utitur jure suo, et negans peccaret contra justitiam; ergo etiam finis secundarius cadit sub præcepto per se contractus.

[margin: Responsio.]

Contra, præceptum affirmativum reddendi debiti oritur ex natura contractus, ut est ad finem primarium, et ideo quando cedit petitio in periculum prolis, ut dictum est *superiori distinctione, regula secunda*, non obligat; quod ergo petens jure suo utatur, quod habet ex vi contractus, et dominio in corpus alterius, id provenit ex lege contractus, ut in finem primarium tendit per se. Quod autem utatur illo jure ad finem secundarium, est per accidens; non est ex natura præcepti aut contractus, quamvis ex natura contractus acquirat dominium non impeditum in corpus alterius, et indulgetur talis usus dominii.

[margin: Impugnatur.]

[margin: Usus matrimonii per se ordinatur ad primarium per accidens ad secundarium.]

13. Restitutio non specificatur ab intentione creditoris.

Unde licet usus dominii fiat in istum finem, non tamen ex natura præcepti dirigitur in talem. Sicut qui debet aliquid creditori, et illud restituit ex præcepto justitiæ, quamvis sciat creditorem male usurum debito, neque restitutio, neque præceptum ejus respicit talem finem, sed honestatem intrinsecam justitiæ, qua suum alteri reddit.

Applicatur exemplum.

Sic etiam conjux reddens debitum petenti ex justitia, quæ oritur ex contractu, seu potius præceptum ad hoc obligans non respicit finem secundarium intentum a petente, quamvis ille finis honestus sit per ipsum contractum, et toleretur; honestatur autem per contractum, ut contractus est ad finem primarium ex natura sua. Ideo Doctor *distinct.* 26. § *Sed hîc est dubium*, etc. totam honestatem usus matrimonii ad finem secundarium,

Finis secundarius toleratus, seu indultus, non præscriptus.

qua est remedium infirmitatis, reducit in contractum ipsum, ut est ad finem primarium, et in divinam institutionem, non approbantem talem usum, sed indulgentem et tolerantem ob infirmitatem, ad evitandum majus malum; sic dicunt Patres, usum matrimonii ex hoc fine esse venialem, et Paulus indulgentiam, ut *ibidem* adnotavimus. Licet ergo præceptum affirmativum de reddendo debito obliget ex natura contractus, ut refertur in finem primarium, non tamen extenditur ad secundarium finem utentis, quamvis licitus sit. Considerando ergo naturam contractus et legem ejus, ut est ad finem suum, magis secundum rectam rationem deberet eligi detrimentum finis secundarii quam primarii; ergo salva æqualitate quantum ad finem primarium contractus et per se ejus, in casu necessitatis propagandi, potest salvari æqualitas justitiæ quoad finem primarium et per se, cum aliquo detrimento et inæqualitate quoad secundarium; et hoc medium erit secundum rectam rationem æquale, propter quod debet pars remittere aliquid de fine secundario, ut acquirat æquivalens in primario, maxime quando urget necessitas finis primarii, nempe prolis, ut explicat Doctor applicando maximam adductam ad matrimonium, ut est contractum in ordine ad utrumque finem.

(f) *Ex hoc patet quomodo*, etc. Applicat prædictam doctrinam generalem, asserens servari in casu polygamiæ medium rationis, attingendo bonum prolis, qui est finis primarius contractus, ob quem debet potius eligere detrimentum voluntarium finis particularis, quam frustrari contractum fine primario, ut in aliis commutationibus fit, verbi gratia, si quis mutuavit pecuniam, si debitor nequit pecuniam, quæ magis utilis esset, mutuanti restituere, secundum rectam rationem debet eligere restitutionem in æquivalenti magis quam frustrari in toto. Et hoc necessarium est, et tenetur admittere si accedat mandatum Superioris, ita in matrimonio, quando urget præceptum ejus ineundi ad finem propagationis hîc et nunc, ut fuit in Patribus, et Deo dispensante in polygamia secundum rectam rationem debet servari æqualitas, quoad finem principalem, et eligi etiam cum detrimento finis minus principalis. 14. Applicat doctrin præmis ad intentu

Adducit exemplum Saræ, *Genes.* 16. cogentis Abraham intrare ad Agar, ut vel sic haberet filium de ancilla, quem ex ipsa habere non potuit. Hinc intendit Doctor, et dispensationem Dei non sustulisse medium justitiæ secundum rectam rationem in contractu, superinducta polygamia; et secundo intendit polygamiam non esse contra Jus naturale contractus, ut Jus naturale comprehendit tam prima principia quam conclusiones necessarias sequentes; neque destruxisse etiam naturalem aut æqualitatem contractus, ut fertur in suum finem primarium; neque 15. Exempl Saræ Intentu Doctor

spensavit eus in ge sua sitiva, ad polygamos. detrimentum finis secundarii tollere medium, quod convenit contractui secundum rationem naturalem, ut formatur ex principiis justitiæ commutativæ contractus, ut fertur in suum finem principalem, sed tantum dispensare in lege sua positiva, qua primo voluit matrimonium esse duorum tantum in carne una. Ultimo intendit declarare æquissimam fuisse illam dispensationem, etiam spectato fine ipsius contractus principali, ut defluente scilicet universo mundo in idololatriam, et vocato Abraham, ut fieret caput credentium, et pater; polygamiam, inquam, fuisse necessariam in eo casu, non quo simpliciter propagatio fieret hominum, sed quo fieret in cultum Dei, et vera ejus fide, quæ in aliis desivit.

16. gustin. Hoc confirmat Augustinus *de bono conjugali, cap.* 25. nam cum in priori dixisset Sanctos Patres in pluralitate uxorum habuisse continentiam conjugii in animo, quantum ad bonum fidei, quod versatur in copula unius cum una, ex obedientia seu præcepto Dei habuisse æquivalens meritum talis continentiæ in polygamia; subdit: *Quæ cum ita sint*, inquit, *hæreticis, sive Manichæis, sive quicumque alii, Patribus veteris Testamenti de pluribus calumniantur uxoribus, hoc esse argumentum, deputantes, quo eorum convincant incontinentiam, satis superque responsum est, si tamen capiunt non esse peccatum, quod neque contra naturam committitur, quia non lasciviendi, sed gignendi causa illis fœminis utebantur, neque contra morem, quia illis temporibus ea factitabantur, neque contra præceptum, quia nulla lege prohibebantur*, etc. Idem habet *lib.* 22. *contra Faustum*, c. 47. *et sequenti.*

mniuntur Patres eris legis lumnia.

Dicit ergo Sanctus Augustinus Sanctos Patres in polygamia non peccasse; tum quia divino mandato contraxerunt; tum quia non peccarunt contra naturam, cum ex sola voluntate procreandi liberos se conjunxerunt; non contra morem, quia illius temporis mos ille fuit; non contra legem, quia nulla lex id prohibet, nisi scilicet divina, in qua Deus ipse dispensavit, præcipiens Patribus, ut præsumitur, ut alias uxores causa liberorum assumerent.

Unde sequitur ex parte virorum non fuisse contra naturam aut ejus principia, cum causa liberorum plures uxores admittebant supposita divina dispensatione et necessitate primarii finis obtinendi : *Quia*, inquit Augustinus, *non lasciviendi, sed gignendi causa illis fœminis utebantur*, etc. Idem dicit de fœminis lib. illo 22. cap. 48. *Sed quid de viris loquar*, inquit, *quibus excellentissimum testimonium divina voce perhibetur, cum ipsas fœminas satis eluceat nihil aliud in concubitu appetiisse quam filios, quippe ubi se minime parere viderunt, famulas suas dederunt viro suo, ut illas matres facerent carne, ipsæ fierent voluntate*, etc. Ex quibus colligitur secundum sententiam Augustini, et licite, hoc est sine læsione juris naturæ, a Patribus admissam esse polygamiam, ex finis principalis matrimonii intentione, et consequenter posse illum contractum in circumstantiis necessitatis procreationis populi, admitti inter pares cum detrimento finis secundarii, et hoc secundum rectam rationem, ut bene Doctor. Aliud ergo est loqui de Jure naturæ, sumendo Jus naturæ stricte pro principiis et conclusionibus necessariis, in quæ non cadit mutatio neque dispensatio. Aliud loqui de Jure naturæ late sumpto, ut dicitur consonum prioribus, secundum rectam rationem, nam Jus naturæ hoc modo sumptum sicut in omnibus circumstantiis non dicit conformitatem ad principia et conclusiones necessarias sequentes, ita etiam id quod in certis circumstantiis est consonum Juri naturæ primo modo sumptum, in aliis circumstantiis non 17.

Diversa acceptio Juris naturalis.

Dispensatio Juris naturalis late sumpta.

est consonum, in quibus materia ipsa mutatur; sic quotquot dicunt præcepta Decalogi esse indispensabilia, respondent ad exempla Scripturæ, ex quibus dispensatio probatur, non fieri tunc dispensationem, neque factam fuisse, sed declaratum materiam legis naturalis per tales circumstantias mutari, ut in iis non comprehendatur sub lege. Si ergo ita mutabilis est materia Juris naturalis stricte sumpti per particulares circumstantias, non est mirum, si materia Juris naturalis secundo modo sumpti per mutationem circumstantiarum, et ipsa mutetur, ita ut quæ alias fuit consona, in aliis circumstantiis non sit consona, neque consequenter Juris naturalis, hoc secundo modo dicti.

18. Polygamia, quibus circumstantiis est consona legi naturali, et quibus dissona.

Ad propositum, cum matrimonium ex natura contractus, et secundum justitiam ejus ordinetur ad finem tam primarium quam secundarium, in iis circumstantiis, in quibus alterutrum sine detrimento alterius attingere potest, obligat secundum naturam contractus in ordine ad utrumque finem, et sic polygamia est contra Jus naturæ, quia finis primarius non derogat secundario in his circumstantiis, neque consequenter contrahentes debent ordinate contrahere, ut consentiunt in utrumque finem contractus, quem non debent abstrahere ab alterutro, neque sibi invicem præjudicare. Hæ circumstantiæ sunt, quando nulla est necessitas multiplicationis populi Dei, neque consequenter pluralitatis uxorum ad hunc finem, qui est primarius, et ex cujus tantum necessitate liceret dicta pluralitas. In circumstantia necessitatis finis primarii aliter evenit, quia magis consonum rectæ rationi, ut usus contractus fiat juxta exigentiam finis primarii quam finis secundarii cum detrimento primarii, ut constat ex dictis *supra*, cum præceptum matrimonii sive divinum sive naturale, urgeat ad ineundum contractum, et in ordine ad finem primarium, magis consonum legi naturæ stricte sumptæ, ut ineatur eo modo quo subvenit necessitati et detrimento finis primarii, quam ut favet fini secundario cum detrimento prioris, et hoc in his circumstantiis, magis consonum rectæ rationi et electioni quam contrarium. Unde sequitur polygamiam in talibus circumstantiis non esse contra Jus naturæ, considerando justitiam in hoc casu et circumstantiis ex parte contractus et contrahentium, et supposito divino mandato et dispensatione in lege positiva, qua vetatur polygamia. Hæc doctrina desumitur a Doctore in responsione ad primum argumentum, quæ optime declarat illud quod dicit Augustinus *supra*, Patres ex polygamia non peccasse contra Jus naturæ, aut positivum Dei. Tertium autem quod dicit Augustinus de more aut consuetudine, postea videbimus.

Ex his facilis est responsio ad ea quæ objiciuntur pro sententia negativa, qua dicitur polygamiam esse contra Jus naturæ stricte sumptum. 19.

Contra quam sententiam urget, quod hoc Jus sit indispensabile; e contra tamen dispensatum esse constat ex dictis, et supponitur *Deuteron.* 20. Item in ea lege, qua licebat fratri superstiti suscitare semen defuncto ex superstite ejus uxore.

Objiciunt ergo primo ex Apostolo 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter et vir*, etc. Absque mutua autem corporum permutatione non consistit matrimonium, nequit autem res uni tradita, reddi alteri; ergo repugnat naturæ matrimonii, ut vir corpus suum per matrimonium tradat pluribus in solidum.

Obje[...] pro pr[...] senten[...]

Respondetur Apostolum loqui de matrimonio, ut reformatum est in lege nova, juxta primævam institutionem ejus, et

Respon[...] Quom[...] serva[...]

ualitas in gamia? sic excludere polygamiam, non autem agit de matrimonio in casu nostro, et supposita divina dispensatione et necessitate propagationis in cultum Dei. Ad assumptum, concedo non posse consistere matrimonium sine mutua permutatione; hæc tamen permutatio in casu polygamiæ non fuit in solidum, quantum ad finem secundarium, et prout fit in monogamia; sed fuit permutatio prout exigebat finis primarius matrimonii, et secundum medium rectæ rationis in iis circumstantiis declaratis, quoniam corpus viri in ordine ad finem primarium æquivalet pluribus corporibus mulierum in ordine ad generationem. Et licet non fuerit in solidum hæc permutatio corporis viri cuilibet ex pluribus, ita ut illi soli deberetur, fuit tamen sufficiens in ordine ad generationem ex ipsa, et ea permutatio in ordine ad finem intentum, et per se matrimonii æquivalebat corpori mulieris; et negatur consequentia.

20. cunda ectio. Objicies secundo, mulier nisi in solidum traderet suum corpus viro, non esset legitimum matrimonium de Jure naturæ, neque validum ullo Jure; ergo similiter, ut validum sit, debet vir in solidum permutare corpus suum.

ponsio. Respondetur negando consequentiam et paritatem in his circumstantiis, quia corpus mulieris redditur ineptum ad finem primarium matrimonii, si pluribus viris adhæreat, et nunquam licuit, aut licet per se contractus hic, ut est ad finem secundarium tantum cum destructione primarii ex natura rei, illa autem permutatio esset tantum ad secundarium cum exclusione primarii.

ertia ectio. vitur. Objicies tertio, tolleretur obligatio debiti, quæ est de substantia matrimonii. Respondetur, quoties mulier exigeret debitum aut obligationem ejus pro tempore congruo et ordinate, ut est ad finem primarium, quod in hoc casu ad substantiam matrimonii spectat. Inter plures autem servaretur ordo, ut servavit Jacob inter Rachelem et Liam, ut bene Augustinus *cap.* 49. *contra Faustum.*

Objicies quarto, contra primum principium naturæ est, ut vir erga uxorem id faciat, quod circa se nollet fieri, nollet autem uxorem alteri nubere simul; ergo perinde est contra primum principium, ut ipse ducat alteram: *Quod tibi non vis fiere, alteri ne feceris.* Deinde, illud est de Jure naturæ ad matrimonii substantiam spectans, quod ex prima sui institutione eidem competit; sed illud est, ut vir sit unius uxoris tantum, ergo etc. 21. Quarta objectio.

Respondetur distinguendo majorem, in iis quæ inferunt præjudicium simile uxori, concedo; in aliis, nego, in quibus de lege et justitia aliquid competit viro, quod non uxori; et concessa minori, negatur consequentia ex dictis. Responsio.

Ad ultimum respondetur distinguendo majorem; in quibuscumque circumstantiis extraordinariis, nego; regulariter concedo. Patet distinctio ex doctrina Augustini et Doctoris *supra* explicata.

Alia argumenta pro sententia media, quam vocat Sanchez, de repugnantia bigamiæ ad finem secundarium, facile concedo, quia id admittit Doctor, neque huic opinioni adversatur, in iis tamen circumstantiis, in quibus potest uterque finis attingi. Cæterum in aliis circumstantiis, in quibus supposita divina dispensatione finis primarius debet præferri secundario, et hujus detrimentum aliquod postponi, ut necessitati finis primarii subveniatur, tunc hoc detrimentum finis secundarii est eligibile secundum rectam rationem, ut contractus finem primarium sine dispendio sortiatur. Secunda sententia cohæret.

(g) *Si objicitur, quod pro tempore moderno*, etc. Docet nunc polygamiam esse 22.

Illicita polygamia in lege nova.

illicitam, quam revocavit Christus, *Matt.* 19. et cessante necessitate finis principalis ex multiplicatione fidelium, ac proinde non debet præjudicari fini secundario. Si tamen actus eveniret, ut viri deficerent in Ecclesia, tunc polygamia non esset contra Jus naturæ, et accedente complemento justitiæ hujus contractus polygamiæ in hoc casu, scilicet divina dispensatione et approbatione, quæ forte Ecclesiæ revelaretur, esset licita polygamia, perinde ac fuit licita Patribus.

Error Lutheri, et Anabaptistarum.

Hinc confutatur hæresis improba Lutheri et Anabaptistarum, qui contendunt exemplo Patriarcharum pluralitatem uxorum esse licitam; de quibus vide late Bellarminum *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 9. 10. *et* 11. et passim Theologos *in hac distinctione.* Quem errorem damnavit Syricius Papa *epistola.* 1. et Innocentius 1. *epistola* 9. et multi alii, ut patet *ex titulo de sponsa duorum, de divortiis, de sponsalibus et matrimon.* quæ passim occurrunt, et *cap. An non,* 24. *quæst.* 3. *ex Genes.* 2. *Matth.* 19. ubi communiter Patres et expositores, Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Anselmus, Theophylactus, Hieronym, etiam *contra Jovinianum, lib.* 1. Ambros, *in lib. de viduis,* Augustin. *lib.* 1. *de nuptiis et concupiscentia, cap.* 9. Quinimo verba Christi id clare continent Matth. 19. *Erunt duo in carne una,* etc. et Paulus *locis citatis supra,* semper loquitur de hoc contractu, ut est tantum duorum. Definit Tridentinum *sess.* 24. *cap. Doctrinali, et can.* 2. et hanc fuisse primævam institutionem hujus contractus, alias cum Doctore explicatum est, *dist.* 26. *et dist.* 31. § *Ad quæstionem,* etc.

Sententia Cajetani rejicitur.

Hinc omnes, et merito rejiciunt expositionem Cajetani in illa 1. *ad Timoth.* 3. *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum,* etc. qui asserit tunc multos habuisse plures uxores; quod et historiæ repugnat et Evangelio; *in Marci etiam* 10. ait legem de uxoris unitate nullibi haberi in Canonicis libris, et *in Matth.* 19. Contrarium etiam declarat Trident. *sess.* 24. *in c. Doctrinali*: *Hoc autem vinculo,* inquit, *duos tantummodo conjungi et copulari, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba tanquam a Deo prolata referens dixit : itaque jam non sunt duo, sed una caro*; quæ verba habentur *Matth.* 19. *et can.* 2. Damnat non solum asserentem licere Christianis plures uxores habere, sed etiam asserentem id nulla lege divina esse prohibitum; alludit nempe ad verba Christi, *Matth.* 19. præmissa *in cap. Doctrinali,* in quibus hanc prohibitionem contentam esse docet, sicut et *Genes.* 2. *ex eodem cap.* Idem asserit Innocentius I. *epistola* 3. *ad Exuperium, cap.* 6. Augustinus *lib.* 1. *de adulterin. conjug. cap.* 11. et Patres citati. Quod fuse probat Arboreus *lib.* 1. *Theosoph. cap.* 1.

Trident

Rejicitur sententia Abulensis in *Matth.* 19. *quæst.* 15. asserentis, nunc Gentilibus licitam esse uxorem pluralitatem; contrarium enim constat *ex c. Gaudemus, et cap. Quanto,* etc. *de divortiis,* etc. et lex Christi generalis obtinet contra polygamiam, qua reducitur matrimonium ad primum statum et institutionem, ut sit unius cum una, et non cum pluribus. Dubium tamen est si olim etiam polygamia licuit Gentilibus. Licuisse aliqui putant probabile, ut Bellarm. *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 11. et Valentia 4. *part. disp.* 10. *q.* 1. *puncto* 5. Ledesma 2. *part.* 5. *quæst.* 67. *artic.* 2. Negant autem Sotus *in hac dist. quæst.* 1. *art.* 2. *conclus.* 7. noster Angles *in floribus* 1. *part. de matrimonio, q.* 7. *art.* 1. *difficultat.* 3. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 2. *et lib.* 12. *c.* 6. Bartholomæus Ledesma *de matrimon. dub.* 72. *conclus.* 6. quos sequitur Sanchez. Et ratio est, quia finit dispensationis in illis cessavit, nempe multiplicatio populi Dei. 23

23 Sente Abule rejici

Non licitam lygam Gentili

Dubi Licui cli puta aliqu

imitandum quoad ideles. Sed hoc limitandum judico quoad eos, in quibus non fuit cultus Dei secundum legem naturæ, aut fides; in aliis autem, in quibus conservabatur adhuc fides, perinde etiam viguit finit dispensationis. Et hoc indicare videtur Augustinus *lib.* 22. *contra Faustum, cap.* 27. cum dicit morem fuisse illius temporis, quamvis ambiguum sit, an alludat ad genus Abrahæ tantum, an ad alios; quamvis ratio hæc, quam adducit, videatur extendi tantum ad ipsum Abrahamum, per quam excusat Patres a peccato, et conjicere licet, Pharaonem et Abimelech, qui Saram in uxorem suam assumpserunt, non fuisse cœlibes, sed etiam habuisse alias; quando autem incepit hic mos, incertum est. Lamech legitur habuisse duas uxores, in quo, ut dicit Doctor *responsione ad primum in fine*, juxta secundam sententiam præmissam, ait posse concedi eum peccasse, quia contra Jus naturale et divinum; quod pro illo tempore ante diluvium non videtur fuisse dispensatum, cum non viguerit idololatria ante diluvium, neque necessitas dispensandi. Tertulianus *exhortatione ad castitatem, cap.* 5. *Numerus matrimonii a maledicto viro cœpit, primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem effecit*, etc. Idem Isidorus *lib.* 2. *de offic. Eccles. c.* 19. Nicolaus 1. *ad Lotharium*, et habetur 24. *quæst.* 3. *cap. An non districta*, etc. Lamech, et flagitium initiatus esse dignosceris.

amech rimus ygamus.

tullian.

ubium. Si petas, an matrimonium cum pluribus repræsentet conjunctionem Christi cum Ecclesia.

In ygamia periri uid Sacramenti. Respondetur quod non, ut unius cum una sponsa, sed qua indissolubile, sic repræsentare. Significat etiam ex parte uxorum unionem omnium Ecclesiarum Gentium cum Christo, ut refert Augustinus *de bono conjugali, cap.* 18. et habetur *cap. Acutius, dist.* 26. Hinc evacuatur argumentum, quod aliqui objiciunt ex defectu significationis in polygamia. Significat etiam unionem plurium animarum ad Christum mediante charitate.

(h) *Ad argumenta. Ad primum.* Hæc responsio patet ex littera, et ex dictis in corpore quæstionis quorum est recapitulatio quædam, quantum ad resolutionem principalem. Ad secundum pariter respondet, nunquam licuisse de lege divina aut naturali uni uxori conjungi simul duobus; et ratio patet ex littera et ex dictis. Augustinus *lib.* 3. *de doctrina Christiana, c.* 12. *Sufficiendæ prolis causa erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo, et ideo unam fœminam maritos habuisse plurimos honestum non erat; non enim mulier eo est fœcundior, sed meretricia potius turpitudo est*, etc. 24. Ad argumenta principalia. Ad secundum. Augustin. Sola dispensatio sufficit.

Ad ultimum, respondet utramque causam requiri, ut licita sit polygamia, nempe necessitatem finis principalis, et divinam approbationem, et sine istis dicit, vel altera illarum, nempe divina dispensatione, non licere; et si præcesserit illa dispensatio, quamvis non sit necessitas finis, sufficit ad contrahendum cum pluribus sine peccato, non tamen sufficit sola necessitas finis principalis sine dispensatione. Præsumitur autem Sanctos Patres per divinam dispensationem et ex necessitate finis principalis concessam ita contraxisse; quod docet Innocentius III. *cap. Gaudemus*, etc. *de divortiis*, et passim interpretes contra Manichæos.

Hactenus de polygamia et pluralitate uxorum simul. Obiter dicendum, an secundæ nuptiæ sint licitæ mortuo marito, uxori superstiti, et soluto matrimonio. In hoc fuit hæresis Montani et Cataphrygum, qui damnabant secundas nuptias. Augustinus *de hæres. cap.* 26. in quo errore fuit Tertullianus *lib.* 1. *de Monogamia*, ut idem Augustinus *hæres.* 86. et Catharin. *hæ-* 25. De secundis nuptiis. Hæresis Cataphrygum.

Error Tertulliani. Veritas fidei.

res. 38. Novatiani *ex canone* 8. *Niceni.* Contrarium est de fide, et patet *ad Roman.* 7. *et* 1. *ad Corinth.* 7. *Si dormierit,* inquit, *vir ejus, cui vult nubat,* etc. 1. *ad Timoth.* 5. *Volo juniores nubere,* Nicenum citatum, Florentinum *in Decreto unionis Armenorum,* consuetudo universalis Ecclesiæ. Augustinus *lib.* 1. *contra advers. legis et Prophet.* Hieronymus *in Apolog. contra Jovinianum,* Chrysostomus *homil.* 20. *in epistolam ad Ephesios.* Verum est benedictionem denegari in secundis nuptiis, quando alteri conjugi in prioribus nuptiis est data, ne repetita in contemptum cedat; nihilque obstat contractui, quia per mortem alterius superstes solvitur obligatione legis, quæ tantum pro viatoribus data est. Verum est aliquos Patres improbare secundas nuptias, non tanquam illicitas, sed ut ex nimio affectu libidinis ineantur. Cæterum in iis uterque finis matrimonii servatur et Sacramentum ut causans gratiam, quod non esset verum, si essent illicitæ. Deest quidem significatio perfecta conjunctionis Christi cum Ecclesia, ut *in quæstione sequenti* dicetur; et quamvis aliquæ leges civiles statuerint pœnas in secundas nuptias, correctæ sunt per Canones tanquam illicitæ contra libertatem matrimonii.

Non datur benedictio in secundis nuptiis.

QUÆSTIO II.

Utrum bigamus ante Baptismum, posset post Baptismum ordinari?

D. Thom. 4. *dist.* 27. *q.* 3. *artic.* 2. *c.* Acutius, *dist.* 26. *quod est* August. *et c. fin.* 28. *dist.* Canonistæ *cap.* Gaudemus, *de divort. gloss. c.* 1. *dist.* 26. Bellarm. *lib.* 1. *de cler. c.* 24. Henriquez *lib.* 14. *cap.* 17. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disp.* 83. *num.* 3. Suarez *tom.* 5. *disp.* 41. *sect.* 1. Sylvest. *v.* Irregularitas, *quæst* 28.

1. Argum. 1. Ad (i) secundum, arguitur quod sic, quia secundum Hieronymum in epistola ad Oceanum, et ponitur dist. 26. cap. 1. *Si ante Baptismum conjugem habuit, quæ habuit virum, non imputatur ei, cui prorsus novo, nec stupra, nec alia quæ ante fuerant, obsunt.*

Præterea *dist.* 50. habetur : *Si quis viduam*; et hîc in Glossa quod *si ante Baptismum occidit, post Baptismum potest promoveri;* ergo a simili de bigamia ante Baptismum. Argum

Contra, Augustinus super epistolam ad Titum; et ponitur dist. 26. cap. 2. *Acutius intelligunt, qui nec eum qui catechumenus vel Paganus ante Baptismum habuit unam, et post Baptismum aliam, ordinandum censuerunt.* Præterea ibidem, *cap. Una tantum,* et est Ambrosii de offic. *Ante Baptisma, iterata conjugia prærogativæ ordinationis impedimenta generant.* Rati adver

COMMENTARIUS.

I. De bigam Controversia inter Au stinu et Hiero mum

(i) *Ad secundum arguitur,* etc. In hac quæstione agit de irregularitate ex bigamia, an per Baptismum tollatur, et tangit controversam quæstionem olim inter Augustinum et Hieronymum; ideoque proponit in argumentis subjectis quæsito utriusque auctoritatem. Tenuit autem Hieronymus bigamiam ante Baptismum contractam in casibus in quibus post Baptismum induceret irregularitatem, per Baptismum deleri *in loco citato* a Doctore, *et* 1. *ad Timoth.* 3. et habetur 28. *quæst.* 3. *cap.* 1. *et in epist. ad Tit.* 1. *cap.* Quem sequitur Major *in* 4. *dist.* 25. *q.* 1. Glossa ordinaria et Lyranus *in* 1. *ad Timoth.* 3. Oppositum tenet Augustinus *loco citato* a Doctore.

SCHOLIUM.

Bigamia (id est, irregularitas ex defectu significationis Sacramenti) non tollitur per Baptismum. Ita Augustin. de bono conjug. 18. et habetur c. *Acutius,* dist. 26. Ambros.

lib. 1. de offic. c. ult. habetur c. pen. dist. 26. D. Thom. 4. dist. 27. q. 3. art. 2. Juristæ, c. *Gaudemus,* de divort. Vide Bellarm. 1. de cler. c. 24. Henriq. lib. 14. c. 17. n. 2. est contra Hieron. ut habetur c. 1. 26. dist.

2. Bigamia non tollitur per Baptismum, irregularitas homicidii sic. Henr. quodl. q. 20.

Hîc (k) sunt duo videnda : Primo, quid tenendum ; secundo, propter quam causam. De (l) primo, concordant omnes quod bigamus, sive ante Baptismum, sive post, est irregularis, sicut habetur expresse per capita allegata ad oppositum. Homicida tamen ante Baptismum, post Baptismum non est irregularis, sicut habetur expresse in Glossa dist. 50. *Si quis viduam,* ubi Glossa super illud verbum : *Post Baptismum,* arguit a contrario sensu ; ergo si ante Baptismum conscius est homicidii, non obest. Quod autem dicitur ab aliquibus, nullum posse contrahere irregularitatem ante Baptismum, cujus rationem assignant, quia tunc non potest aliquid habere privationem, quando non est natum habere habitum, sicut catulus ante nonam diem non potest esse cæcus, sed ante Baptismum non est homo capax ordinis, probatur *Extra de Presbytero non baptizato, cap. Si quis Presbyter non fuerit baptizatus, baptizetur, et postea ordinetur.*

3. Resp. unico.

Ex quo patet, quod nihil recepit prius, quando videbatur ordinari Sacerdos, nam si recepisset Ordinem, non esset postea reordinandus; sicut habetur *Extra de clerico per saltum promoto,* ubi dicitur quod recipiens Ordinem posteriorem sine priori, recipiat postea Ordinem prætermissum, non iterando posteriorem prius receptum.

Sed hæc ratio non valet, quia etsi privatio non possit inesse alicui, nisi quando natum est habere habitum, tamen impedimentum habendi habitum pro tempore quo deberet inesse, potest præcedere tempus habendi habitum, sicut patet in exemplo adducto, quia catulus ante nonam diem potest habere aliquod impedimentum, ne habeat visum, tempore quo sibi competeret. Irregularitas autem non est privatio proprie ejus, quod est habere Ordines, sed magis est impedimentum, ne quis sit capax Ordinis pro tempore, quo sibi competeret ; ergo potest esse ante Baptismum. Esto etiam, quod privatio non possit inesse, tamen causa privationis potest inesse, quando habitus non est natus inesse ; et ita hæc irregularitas, quæ est causa privandi vel carendi Ordine pro tempore congruo.

Rejicitur ratio Henrici. Potest poni impedimentum habitus, quando non est privatio ejus.

Causa privationis potest inesse, quando habitus nequit inesse.

COMMENTARIUS.

2. Ordo quæstionis.

(k) *Hîc sunt duo videnda,* etc. Dividit quæstionem in duos articulos. In primo resolvit, quid sit tenendum; in secundo, cur non deleat Baptismus irregularitatem hanc ex defectu Sacramenti seu significationis, sicut tollit alias ex culpa, ut homicidii, vel etiam illam quæ est ex homicidio licito in judice, quæ est ex defectu significationis, ut lenitatis.

3. Conclusio. Manet post baptismum irregularitas bigamiæ.

(l) *De primo concordant omnes,* etc. Statuit conclusionem, nempe Baptismum non tollere irregularitatem ex bigamia, quam dicit communem. Est Augustini *in epistolam ad Titum,* et habetur *dist.* 26. *cap.* 2. *lib. de bono conjugali, cap.* 18. et habetur *cap. Acutius,* 28. *q.* 3. Advertendum circa citationem priorem, Doctorem desumpsisse illam *ex Glossa ordinaria in epistolam*

ad Titum, et ex Gratiano *dist.* 26. *cap. Acutius, et in collectaneis*, Bedæ *in eamdem in c.* 1. Verba tamen sunt Augustini *ex lib. de bono conjugali*, *c.* 18. Est Ambrosii *lib.* 1. *de officiis*, *c. ultimo*, et habetur *d.* 26. *cap. Una tantum*, Innocent. 1. *epistola* 22. *cap.* 2. *ad Episcopos Macedoniæ*, et habetur *cap. Deinde, dist.* 26. *et epistola* 2. *ad Victricium Rothomagensem, cap.* 5. habetur *dist.* 34. *cap.* 13. *et dist.* 50. *c.* 8. *Si quis viduam*, idem etiam habetur *c.* 14. *et* 15. *eodem*, idem docetur *cap. Gaudemus* etc. *de divortiis*, etc. Quam sententiam Canonistæ sequuntur in illos textus, et Theologi *in* 4. *dist.* 27.

Secunda conclusio est, homicidam ante Baptismum, post Baptismum susceptum non manere irregularem, ut patet *dist.* 50. *cap. Si quis viduam, v. Post Baptismum*, et Glossa per argumentum a contrario, quia limitatio adjecta homicidio, et non adjecta bigamiæ diversitatem hanc inducit; dicitur enim ducens viduam absolute non admitti ad Ordines, non limitando statum, aut tempus; homicidium tamen post Baptismum factum inducere irregularitatem, et non alias. Hæc sententia est communis, cujus rationem *in articulo sequenti* bene assignat Doctor, cur scilicet non maneat irregularitas seu impedimentum ex homicidio post Baptismum ex defectu lenitatis, maneat autem bigamiæ impedimentum.

4. Impugnatur ratio Henrici.

In reliquo hujus articuli impugnat quoddam dictum Henrici, seu rationem ejus pro illa communi sententia; dicit enim nullam irregularitatem incurri ante Baptismum, quia tunc non potest habere privationem, quando non est capax habitus; ante Baptismum non est capax Ordinis, ut patet *de Presbytero non baptizato, cap. Si quis Presbyter*. Sic etiam catulus non est cœcus ante diem nonum, quia non est capax privationis aut habitus ante illum diem; ergo idem de irregularitate. Hoc dictum non impugnat Doctor, quia ipse etiam, et communis admittit neminem esse irregularem ante Baptismum, quia jurisdictio Ecclesiæ non extenditur in infideles, neque inhabilitates, qui foris sunt, ad quos proinde impedimenta per Canones inducta non spectant. Et hanc veritatem supponit impugnatio Doctoris; impugnat ergo non dari sufficientem rationem per hoc ipsius conclusionis, et impugnatio est clara, quia licet irregularitas non possit incurri ante Baptismum, neque privatio insit ante tempus idoneum, in quo natus est inesse habitus, tamen impedimentum præcedere potest habitus ponendi, ex quo sequetur privatio. Deinde, irregularitas non est proprie privatio Ordinis, sed impedimentum, ne quis sit capax Ordinis post Baptismum, et licet privatio ante tempus, quo natus est inesse habitus, non insit, tamen causa privationis inesse potest. Quod etiam verum est in proposito, quia defectus significationis potest esse, et inest bigamo ante Baptismum ergo nequit recte per illam rationem ostendi, cur non possit etiam manere defectus lenitatis per modum impedimenti et causæ privationis Ordinum suscipiendorum post Baptismum, et sic etiam de aliis quæ sunt ex delicto, aut alia causa quæ Baptismum præcessit.

Verit. admiss.

Impedimentum habitus potest ipsum præcedere.

SCHOLIUM.

Ideo de congruo bigamum esse irregularem, quia non potest repræsentare Christum unicum sponsum unius sponsæ Ecclesiæ. Refutat duas opiniones de ratione hujus a priori, et resolvit eam esse Ecclesiæ statutum quo cavetur, irregularitatem bigamiæ per Baptismum non tolli, sicut tollitur irregularitas homicidii, et ponit pro hoc bonam congruentiam.

4. Vide Thom. Richard. alios d. hujus.

De (m) secundo, aliud est loqui de causa congruitatis, et de causa necessitatis; nam causa quare congruit bigamum arceri ab Ordinibus sacris, una communiter ponitur ab omnibus, defectus Sacramenti, quam tangit Augustinus *dist.* 26. *cap. Acutius,* Ambrosius *ibidem cad. Una.* Et arguitur sic : Sacerdos tanquam Christi Vicarius in Ecclesia repræsentans personam Christi, non debet habere aliquid repugnans Christo, in comparatione Christi ad Ecclesiam, et e converso; nunc autem Christus est unicus sponsus unius Ecclesiæ, et Ecclesia est unica sponsa unici sponsi Christi; ergo habens oppositum hujus non recte signat, vel repræsentat Christum in Ecclesia; sed bigamus, qui habuit duas vel unam, quæ fuit duorum, habet aliquid repugnans isti conjunctioni Christi et Ecclesiæ; ergo.

igamus are non rdinandus?

Sed (n) quærendo causam necessitatis, propter quam iste necessario excluditur ab Ordinibus, est duplex opinio : Una, quia per Baptismum deletur peccatum, et sequela peccati proprie; bigamia autem nec est peccatum, nec proprie sequela peccati. Et per hoc respondetur ad illud de homicidio commisso ante Baptismum, quia non est simile; illud enim est sequela peccati, vel peccatum, maxime si peccet in occidendo. Sed quid si occidat juste, sicut judex; ergo illud homicidium non deletur quantum ad irregularitatem? Hoc concedit unus Glossator, et irrationabiliter, quia tunc esset melior conditio peccantis, quam non peccantis in simili actu. Alii dicunt, quod istud homicidium est peccatum hoc modo, quia esset peccatum, nisi esset per circumstantias aliquas excusatum, ideo ex se non exit genus actus peccati.

rt. Bri. decret. st. 26. iper c eeinde.

isianus, notatur Decr. d super c. Super iduam, iper illo verbo,

post Baptismum.

5. Si quæritur, quare ergo Baptismus non tollit pœnas istius mortalitatis, quæ sequitur peccatum mortale vel originale? respondetur, quia non sunt sequela peccati proprii. Stat igitur tota ratio in hoc quod Baptismus delet omne peccatum proprium, et quod natum est esse peccatum ex genere actus, nisi circumstantiæ impedirent, et sequelas ad istud; non autem tollit quod neutro modo est peccatum proprium, vel sequela, et sic est bigamia.

Contra hoc, esto quod bigamus peccet in bigamia, puta in contrahendo illicite, sequeretur, cum ille contractus sit peccatum, vel annexum peccato, quod deleretur. Præterea Augustinus *in illo cap. Acutius : Fœmina si catechumena vitiata est, non potest post Baptismum inter Dei virgines consecrari*; et tamen possibile est illam corruptionem ante Baptismum fuisse peccatum; ergo non deletur per Baptismum, quantum ad pœnas proprias correspondentes sibi. Præterea, si ex ista causa esset necessario irregularitas in bigamia, quia scilicet non est peccatum, nec sequela, Ecclesia non posset istam irregularitatem tollere, quia non potest tribuere bigamiæ, quod sit ex se peccatum vel sequela peccati.

Alia (o) opinio dicit, quod sicut aliqua est infamia consequens actum ex natura actus, aliqua consequens actum præcise ex statuto

6. Nicolaus ut notatur in Decr. d. 50 super c.

Quicumque. Ecclesiæ; et primam non potest Ecclesia, nec Sacramentum Ecclesiæ tollere, puta Baptismum; secundam potest; ita et de irregularitate. Nunc autem bigamia non ex statuto Ecclesiæ, sed ex defectu significationis inducit irregularitatem, quia bigamus non repræsentat Christum, ut est sponsus Ecclesiæ, quomodo Sacerdos debet repræsentare, vel saltem non habere aliquid repugnans illi repræsentationi; homicidium autem non inducit irregularitatem, nisi ex statuto Ecclesiæ, ideo per Sacramentum primum Ecclesiæ, scilicet Baptismum, tollitur, et aliud non.

Contra, si irregularitas bigamiæ esset ex aliquo priori quam ex statuto Ecclesiæ, Ecclesia non posset ibi dispensare, cujus oppositum habetur *distinct.* 34. *cap. Lector*, ubi Papa Martinus concedit Lectorem, qui duxit viduam, posse in Subdiaconum promoveri, sed non ultra. Sed Glossa dicit ibi, quod Papa dispensat; contra Apostolus 1. Timoth. *Unius uxoris virum*, etc. et dicit Innocentium tenere contrarium, quia non licet dispensare cum bigamo, ut hîc *Extra de bigamis, nuper*. Et idem Martinus hoc dicit *dist.* 50. *Si quis viduam*. Lucius tamen dispensavit cum Panormitano Episcopo, qui fuit bigamus.

1. Timoth. 3.

Bernardus. Extra de bigamis super c. Super eo.

Sed quædam Glossa ista concordat, scilicet quod in primitiva Ecclesia, Subdiaconatus non erat Ordo sacer, et ideo Martinus concedit bigamum fieri Subdiaconum, sed ultra non ascendere. Disputationem contra Glossam istam cujusdam, qui dicebatur Nicolaus furiosus, habent aliqui libri *dist.* 59. Quidquid sit, hoc saltem tenet Ecclesia, scilicet nec ad Diaconatum, nec ad Sacerdotium cum bigamo dispensari; nec factum Lucii quantum ad Episcopum Panormitanum reprobatur in hoc, quasi fecerit aliquid quod facere non potuerit, sed quod hoc non decuit, nisi ex magna causa.

7. Resolut. Doctoris.

Dico (p) ergo quod causa irregularitatis non est nisi ex statuto Ecclesiæ. Sed quare regulariter illa pœna de homicidio perpetrato remittitur in Baptismo, et hæc quæ ex statuto Ecclesiæ sequitur bigamiam, non remittitur? Causa non est, nisi statutum Ecclesiæ volentis istam pœnam remitti, et non illam. Ista autem ordinatio Ecclesiæ rationabilis est ex hoc quod iste homicidia non est inhabilis ad Ordines, nisi propter horrorem sanguinis effusi, propter quem horrorem David fuit prohibitus ædificare templum Domino 2. *Reg.* c. 7. Iste autem horror tollitur in Baptismo, quia præsupponitur quod de lupo factus sit agnus, sicut et Paulus ante Baptismum persecutor, post Baptismum factus est ovis et pastor.

Cum igitur in Baptismo cesset causa illius inhabilitatis, debet cessare etiam effectus. Sed causa inhabilitatis in bigamo ad Ordines non cessat in Baptismo, quia semper remanet defectus Sacramenti, id est, significationis, quæ requiritur in Sacerdote repræsentante personam Christi, in comparatione ad Ecclesiam; ideo nec ibi tollitur effectus, nisi postea per specialem dispensationem.

Ad (q) argumenta. Ad primum, Argum.

vel Hieronymus negatur, sicut communiter Canonistæ negant eum, tenentes Augustinum; vel potest exponi, crimina non obsunt quantum ad gratiam recipiendam, obsunt tamen quantum ad gradum dignitatis in Ecclesia habendum; hæc autem distinctio accipitur *ex illo cap.* Ambrosii *Una*.

Ad 2. Ad secundum, non est simile de irregularitate ista et illa, cujus causa dicta est in solutione quæstionis.

COMMENTARIUS.

5. ...ongruitas unde bigamia est Baptismum ...neat ex defectu ...nificationis.

(m) *De secundo, aliud est loqui,* etc. Hîc assignat *in secundo articulo seu membro quæsiti.* 1. distinctionem inter causam congruitatis et necessitatis. Causam congruitatis optime assignat, quia bigamus nequit ut Sacerdos repræsentare Christum in Ecclesia, ut unum sponsum unius sponsæ, quia bigamus est divisus in plures sponsas vere, aut interpretative, et secundum fictionem Juris, ut postea videbitur. Littera est clara, et ratio communis.

6. Causa ...cessitatis juxta ...ntentiam ...iorumdam.

(n) *Sed quærendo causam necessitatis,* etc. Adducit causam hujus necessitatis ex quibusdam Canonistis. Ratio stat in hoc quod Baptismus tollat omne peccatum et sequelam peccati, vel ejus quod natum est esse peccatum; quod intelligunt tantum de peccato personali, et non originali. Ideo ergo defectus ex homicidio etiam justo tollitur per Baptismum, quia est sequela peccati personalis, aut illius actus personalis, qui potest esse peccatum, nisi circumstantiæ excusarent. Hanc impugnat Doctor, quia etiam bigamia posset esse hoc modo ex peccato, sicut homicidium, quia posset esse ex matrimonio illicito et invalido consummato; ergo tunc esset sequela peccati, et tolli deberet per Baptismum, quod est falsum secundum opinantes. Deinde, ex Augustino *cap. Acutius,* si catechumena ante Baptismum est corrupta, nequit post Baptismum velari, potuit illa corruptio esse sequela proprii peccati; ergo Baptismus non tollit omnes illas sequelas. Tertio denique ex hac sententia sequeretur, quod Ecclesia non posset tollere bigamiæ impedimentum, quia non potest tribuere bigamiæ, ut sit peccatum vel sequela ejus. Hæc tertia ratio Doctoris explicatur, quia quod inest independenter ab Ecclesia, nequit tolli per Ecclesiam, nisi virtute Sacramenti; Sacramentum autem Baptismi tantum applicari potest per Ecclesiam ad tollenda impedimenta, quæ præcesserunt Et hoc nequit tollere, nisi ut institutum est contra peccatum et sequelam peccati, secundum opinantem, talis non est bigamia, quæ præsupponitur ad Baptismum; et idem etiam diceretur consequenter de quacumque sequente non posse deleri per pœnitentiam aut alia Sacramenta. Unde ex hac sententia sequitur bigamiam esse indispensabilem, et hoc Jure divino. E contra vero defectum homicidii deleri Jure divino per ipsum Sacramentum, alias frustra recurreret ad Sacramentum, seclusa omni ordinatione Ecclesiæ, ut ostenderet irregularitatem homicidii deleri per Sacramentum, quia est peccatum aut sequela peccati, et non bigamiæ irregularitatem a sensu contrario.

(Marginal notes: ...npugnatur ratio ...æmissa. — Tertia ratio explicatur. — Ecclesia delet peccatum per Sacramenta.)

7. Secunda opinio, et ratio aliorum.

(o) *Alia opinio dicit,* etc. Hæc non differt a priori in conclusione; asserit enim utraque bigamiam esse Juris divini, et indispensabilem ab Ecclesia, quamvis hæc aliam causam assignet, nempe ea quæ ex natura actus sequuntur, non posse tolli per Ecclesiam; hujus autem generis est bigamia. Quæ autem ex statuto Ecclesiæ sequuntur, Ecclesia potest tollere, et sic irregularitas ex homicidio sequitur, non ex

natura actus, sed ex statuto Ecclesiæ, et ideo per Sacramentum primum Ecclesiæ tollitur hæc irregularitas, et non illa. Hanc sententiam, et perinde est de priori, impugnat Doctor ex inconvenienti, quod scilicet sequeretur Ecclesiam non posse dispensare in hæ irregularitate, quod falsum est, ut patet *cap. Lector*, *dist.* 34. *et cap. Si quis viduam*, *dist.* 50. Glossa *in cap. Lector.* referens etiam dispensationem factam a Lucio Papa cum Panormitano qui fuit bigamus; quæ est communis sententia Theologorum, *d.* 27. et Jurisperitorum *in cap. Lector;* et patet, quia non est hoc contra ullum præceptum legis naturæ aut divinum; neque etiam contra præcepta legis, quæ concernunt Sacramenta et eorum administrationem, quorum nullum prohibet ne bigamus ad sacros Ordines admitteretur.

Impugnatio.

Inconveniens.

Ecclesia dispensare potest in bigamia.

8. Responsio.

Dices cum Glossa *in cap. Lector*, esse contra Paulum, 1. *ad Timoth.* 3.

Ecclesia potest in constitutionibus Apostolicis dispensare.

Contra, Paulus ibi non proponit præceptum divinum, sed institutionis Apostolicæ, in qua potest Ecclesia dispensare, sicut patet ex Concilio Gangrensi *cap. finali.* 82. *dist.* ubi ibi Glossa. Quam etiam dispensationem confirmant posteriores Canones, et novissime Tridentinum *sess.* 25. *de reformat. cap.* 14. Canon Apostolicus deponendum præcepit Presbyterum in fornicationem lapsum, quem rigorem temperavit Sylvester Papa, et Clemens, et Calixtus, ut ibi Concilium. Nec obstat *cap.* 2. *de bigamis,* ubi dicitur non licere dispensare, quia, ut bene Doctor in littera, non licet sine magna causa, quia difficilis dispensatio censetur impossibilis præsumptione et interpretatione Juris; accedente tamen causa licet dispensare per Pontificem, non per alios inferiores, maxime in bigamia vera et notoria.

9. Conclusio

(p) *Dico ergo quod causa irregularitatis*, etc. Hic statuit conclusionem hujus articuli, nempe causam irregularitatis bigamiæ esse ex defectu significationis, et ante Baptismum independenter a constitutione Ecclesiæ; irregularitatem autem esse ex solo statuto Ecclesiæ, quo voluit remanente causa eum non promoveri ad sacros Ordines, quam causam non tollit Baptismus; tollit autem causam seu defectum significationis homicidii, quæ oritur ex horrore sanguinis, propter mutatum statum homicidæ per Baptismum, ex lupo per Baptismum, ex lupo in agnum, et sic deposita feritate induit lenitatem, quæ tollit priorem defectum, et sic rationabiliter Ecclesiæ statutum diversum fundatur.

Doctori Causa v assignat ex statu Ecclesiæ

(q) *Ad argumenta. Ad primum*, etc. Explicat Hieronymum ex Ambrosio, quem communiter tamen negant Canonistæ præter opinantes superius impugnatos; et ad secundum, negat paritatem inter irregularitatem ex defectu significationis in homicidio et bigamia. 10.

Respons ad argumen

Petes quis possit dispensare in irregularitate bigamiæ? Triplex genus bigamiæ aliqui Doctores assignant cum Speculatore, *tit. de dispensatione.* Primum est bigamiæ veræ, qua quis duplex matrimonium contrahit et consummat. Secundum est bigamiæ interpretativæ, ut cum duplex matrimonium quis init et consummat, quamvis utrumque, vel alterum fuerit invalidum; vel quando ducit viduam, vel quando propriam uxorem post adulterium cognoscit. Tertium genus bigamiæ dicitur similitudinariæ, ut quando constitutus in Ordine sacro, aut professus in Religione ducit etiam virginem, et consummat cum ea matrimonium. Hanc speciem aliqui reducunt ad priores. Sed parum hoc refert, quia diversam habet legem, sive sic, sive aliter dicatur. Nulla harum incurritur, nisi intervenerit consummatio matrimonii, ut patet *cap. Debitum, de bigamis*; cujus ratio assignatur, quia matrimonium ratum,

Divisi bigamia

Bigami vera. Interpre tiva.

Similitu naria

Non incurrit ex matri monio tantum rato.

et non consummatum non significat unionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem. Idem patet *cap. finali, dist.* 34. ubi contrahens cum vidua, quam non cognovit, non fit irregularis. Contrarium hujus docuit Magister *dist.* 27. Idem tenetur non solum in bigamia vera, sed etiam similitudinaria contra Rosellam *v. Bigamia*, ut communiter Doctores tenent requiri in hac etiam copulam. Neque obstat *cap. Quotquot*, 27. *q.* 1. quia ibi loquitur textus de transgressione voti secuto effectu, scilicet consummationis; loquitur enim de matrimonio, ut communiter intelligitur, consummato : *Quotquot*, inquit, *virginitatem pollicitam prævaricatæ sunt professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierant, haberi debebant*, etc. Ad bigamiam autem in his requiritur consummatio matrimonii in utrisque nuptiis; ergo in iis, qui perinde se habent, vel inter illos numerantur; et requiritur non solum consummatio in bigamia vera, sed etiam similitudinaria, ut irregularitas hæc incurratur, licet in foro externo purgari debeat præsumptio, et probari contrarium, quia ad defectum significationis requiritur, ut quis suam carnem dividat per copulam, ut patet *locis citatis supra*.

11. Defectus significationis in his speciebus aliter invenitur.

11. In primo genere bigamiæ vera significatio deest; in secundo vero, etsi contractus sit nullus quoad unam, vel quoad utramque, deest significatio interpretative, quantum ad affectum secuto facto. Hic casus non reperitur expressus in Jure, sed eum communiter Doctores deducunt *ex cap. Nuper*, etc. *de bigamis*, etc. ubi declaratur ille esse bigamus, qui ante sacrum Ordinem contraxit matrimonium, et post sacrum Ordinem contraxit alium non ob defectum Sacramenti, cum posterius fuerit irritum, sed ob intentionis affectum adduo matrimonia cum opere secuto per consummationem; ita communis. Merito enim hanc inhabilitatem induxit Ecclesia, quia talis quantum ad intentionem et factum, caret significatione, licet de Jure non ita, cum secundum matrimonium fuerit nullum.

Bigamia sequens ad matrimonium cum corrupta.

Tertium genus habetur *in multis Canonibus in dist.* 34. *ut cap. Curandum, cap. Præcipimus, cap. Si quis viduam*, l. *et* 2. *eod. cap. Si quis viduam, dist.* 50. *cap. Qui in aliquo crimine, dist.* 51. *c. Qualiter* 30. *q.* 5. *cap. Nemo, dist.* 32. *cap. Matrimonium, dist.* 32. *cap.* 1. *de bigamis*, et *cap. Debitum, eodem cap. de clericis conjugatis in* 6. Perinde est quod corrupta fuerit alias corrupta interveniente matrimonio, sive per fornicationem ab alio cognita; neque ignorantia ducentem excusat, quamvis existimavit se ducere virginem, quia irregularitas est ex defectu significationis, et nequit repræsentare unionem Christi cum Ecclesia virgine. An requiratur ut matrimonium sit in re validum? Aliqui tenent non esse irregularem, quando est nullum; ita Navarr. *in Summa Latina, cap.* 27. *et lib.* 1. *consil. cons.* 1. *de bigamis*, citans decisionem Pœnitentiariæ Apostolicæ, et ita plures moderni. Sed antiquiores, ut Richardus *dist.* 27. *art.* 4. *quæst.* 3. Paludanus, Covarruvias *in Clement. Si furiosus;* et alii tenent contrarium argumento *cap. finalis, de bigamis*, ubi declaratur Clericum in sacris Ordinibus contrahentem fieri bigamum, quia ille Clericus contraxit quidem ante Ordines verum matrimonium, post Ordines autem, et si nullum fuerit matrimonium, tamen intentio opere secuto declaratur sufficere, supposito priori matrimonio. Hìc autem non fuit matrimonium in re ipsa validum et unicum fuit; pro qua sententia facit communis decisio Doctorum, qui asserunt ex duobus matrimoniis in re ipsa invalidis contrahi irregu-

An matrimonium in reipsa validum requiratur?

Sententia affirmans.

Sententia negans.

Puniri affectum opere secuto.

laritatem argumento illius capitis; nam si requiratur, ut matrimonium sit in re ipsa validum, sive unum, sive plura matrimonia init contrahens, perinde est, quia non perdit significationem Sacramenti, cum nullum verum fuit matrimonium. Quam sententiam tenet etiam Goffredus *in Summ. tit. de bigamis*, Hostiensis *ibidem*, Albericus *in suo dictionario*, *littera B*, *v. Bigamus*. Summa Astensis.

Defloratam a se ducens an sit bigamus? Alia est difficultas, an qui a se defloratam postea ducit, fiat bigamus? Aliqui affirmant, Glossa *in cap. Maritum*, *verb. Concubinam*, *dist.* 33. *et in cap. Nemo*, *dist.* 32. Negativa est communis, quia ille non divisit carnem suam cum alia, neque uxor etiam cum alio, et matrimonium sequens purgat vitium antecedens retrotrahens contractum, *c. Tanta, qui sint filii legitimi.*

12. Bigamia ex copula cum uxore adultera. Ultimum genus hujus bigamiæ habetur *c. Si cujus*, *dist.* 34. ex Concil. Neocæsariensi *can.* 8. neque refert sive sciverit adulterium, sive non, ut communis tenet, sicut etiam si quis ducit corruptam, putans esse virginem; hæc enim bigamia non est pœna, sed defectus Sacramenti.

Bigamia similitudinaria. Qualis est? Bigamia similitudinaria ad prædictas confertur tanquam aliquo modo participans naturam earum. An autem dicatur per modum pœnæ ob peccatum contra votum professionis, et sacro Ordini adjectum, an autem ex defectu aliquo significationis, variant Doctores. Quod ad rem attinet, non refert, modo admittatur esse irregularitas. Habet defectum significationis. Similitudinaria dici potest ob eumdem effectum, et præterea etiam quia a matrimonio spirituali per consensum et votum inito, est transiens ad matrimonium corporale, in quo dividit vinculum, seu consensum interiorem, quo Christo et Ecclesiæ ligatur, admittens aliud quantum ad intentionem et affectum subsecuta copula intuitu matrimonii carnalis contracti, licet fuerit nullum Jure ob impedimentum voti solemnis aut Ordinis sacri. De irregularitate, quam contrahunt ordinati Ordine sacro per matrimonium, habetur *cap. Nuper*, etc. *de bigamis in fine*. Idem de Religiosis asserunt Doctores *ex cap. Quotquot citato*, 27. *quæst.* 2. quamvis ibi sit sermo per se de virginibus, quia par ratio est, et quod impedit fœminas religiosas inter Virgines aut Diaconissas numerari, idem etiam ex simili extensione transgressionis, et servata proportione in hoc facit viros irregulares, quando contrahunt contra votum.

His positis, respondeo ad dubium, posse Pontificem in omni irregularitate dispensare; de aliis inferioribus Prælatis, aliqui negant, aliqui affirmant. Communis sententia est ad Ordines sacros, saltem Diaconatus et Presbyteratus non posse alium quam Pontificem dispensare; et hanc supponit Doctor *in textu*, § *Sed quædam Glossa*, etc. ubi in his non solere Ecclesiam dispensare docet. In iis autem casibus, in quibus Ecclesia non solet dispensare, censetur reservari jus soli Pontifici. Quoad minores Ordines docetur, Episcopum posse dispensare *ex cap. Lector;* alias enim fuit prohibitio generalis excludens bigamos ab Ordinibus quibuscumque. Hîc autem ex indulto Martini Papæ permittitur, ut maneat Lector; lex ergo generalis tenet, nisi in iis in quibus derogatur. Hinc autem recte colligitur, non licuisse alias Episcopis ordinare bigamos in ullo gradu Ordinis; hîc conceditur, ut in minoribus possint ordinare. Manet ergo lex generalis quoad alios gradus non concessos. In hoc capite permittit Pontifex, si necessitas urgeat, ut promoveatur in Subdiaconum, nihil autem supra recipiat. Unde recte colligitur legem illam Apostolicam a pluribus Pontificibus et

13. Quis dispens[…] potest Pontif[…] tantu[…] quoa[…] majore[…]

Episcop[…] quoa[…] minore[…]

Conces[…] special[…] deroga[…] genera[…]

Conciliis approbatam et receptam obtinere etiamnum in iis in quibus non fuit relaxata.

An oncessio Martini nc valeat oad Subaconum. ententia gativa. npugnatur. ıbdiaconatus it sacer ante rtinum.

De Subdiacono est controversia; aliqui enim putant, nec nunc Subdiaconum facere bigamum etiam posse Episcopos, quia post illam concessionem Martini factus est Ordo sacer, ac proinde cum aliis eamdem legem sortitur. Ita Sanchez *lib.* 7. *disput.* 86. *num.* 14. Sed hæc ratio non subsistit, quia diu ante Martinum Subdiaconatus fuit Ordo sacer, nam et Concilum Ancyranum circa tempora Niceni præcipit continentiam Subdiaconis *can.* 33. et Concilium Africanum VI. cui interfuit Augustinus *cap.* 28. Idem statuit Leo Papa I. *epistola* 84. alias 82. hujus tanquam universalis et antiquioris in Latina Ecclesia observatæ meminit. Idem supponit Gregorius Magnus *lib.* 1. *epistolarum, epist.* 42. et refertur *can. Ante triennium, dist.* 31. *et lib.* 3. *epistolarum, epistola* 34. et refertur *can. Multorum,* 27. *quæst.* 2. qui omnes præcesserunt Martinum. Non ideo ergo tunc Martinus *in præfato canone Lector*, dedit hanc facultatem Episcopis, quia suo tempore non fuit sacer Ordo Subdiaconatus, voto continentiæ ei adjecto, sicut et aliis superioribus, ac proinde cum non reperiatur hæc concessio per aliam posteriorem correcta, non est quod censeatur Jure revocata. Alludere videtur Martinus *ad cap.* 3. Toletani I. in quo prohibetur Lector ducens viduam alterius, amplius promoveri, nisi forte fiat Subdiaconus. Restringit tamen Martinus Canonem ad casum necessitatis et retinet illam facultatem, postquam inter sacros Ordines Subdiaconatus relatus est.

Scopus lartini.

14. spensare potest piscopus, ut in eceptis inistret.

Quantum ad similitudinariam potest Episcopus peracta pœnitentia dispensare in ea irregularitate, quantum ad hoc ut ministret in Ordine suscepto irregularis, ut patet *cap. Sane Sacerdotes,* etc. *de cleric. conjugatis,* etc. *et indulgentia,* inquit, *sui Episcopi ejus habere executionem,* etc. supple poterunt executionem Ordinis suscepti habere. Hoc a quibusdam limitatur ad casum quo cum virgine contraxerunt, et non cum vidua aut corrupta, ne repugnet *c. Nuper, et cap. finali, de clericis,* etc. in quibus dicitur non licere dispensare, quando cum viduis aut corruptis contraxerunt. Sed hos non videtur cohærere, quia *cap. Sane Sacerdotes,* etc. est Alexandri III. *c. Nuper, et finale, de bigamis,* Innocentii III. qui fuit posterior, ideoque potius statutum ejus est correctio prioris, quia decreta absolute loquuntur; neque est inconveniens, ut posterius repugnet priori, eidemque deroget. Dici potest tamen decreta Innocentii intelligi absolute, quantum ad promotionem ad ulteriores Ordines, et etiam quantum ad impedimentum incursum; quo Jure removentur a ministerio in receptis, quia hi sunt actus, qui proponuntur, et de quibus quæritur quid juris; non derogant ergo priori decreto, quia casus est diversus, et spectans restitutionem supposita pœnitentia. Prior interpretatio est Glossæ *in cap. Sane Sacerdotes,* quam sequitur Sanchez et Covarruvias, *Clementina si furiosus,* et plures alii. Vide *c.* 2. *Qui cler. vel voventes.* An autem Episcopi possint cum talibus dispensare, ut promoveantur ad alios Ordines, non reperio concessionem, nisi dicatur quod facultas dispensandi in restitutione supposita pœnitentia etiam extendatur ad promotionem quoad alios Ordines.

Limitatio.

Rejicitur.

Concordantur decreta.

An possint Episcopi dispensare, ut ad alios ascendant.

Cæterum, cum decreta universalia subtrahant auctoritatem Episcopis, et præfata statuta concedant auctoritatem in specie ad restitutionem in gradibus susceptis, et ministerium in iisdem, non videtur Jure concessa facultas promovendi, quia hæc 15.

major est, et minus conveniens, nisi forte ex consuetudine habeant illam facultatem. Neque refert hanc irregularitatem esse ex delicto per modum pœnæ, et si occulta sit, posse dispensari ab Episcopo ex concessione Tridentini *sess.* 24. *cap.* 6. quia hæc concessio ad occultas tantum referri potest. Cæterum, sententiæ communi Doctorum in hoc standum est, quorum interpretatio praxim sequitur, vel invectam approbat, aut certe novam inducit.

Sequenda praxis, et sententia communis.

QUÆSTIO III.

Utrum in lege Mosaica fuerit licitum repudiare uxorem?

D. Thom. *in addit. q.* 67. *art.* 2. *et hîc q.* 2. *art.* 2. D. Bonaven. *art.* 3. *q.* 1. 2. 3. Durand. *quæst.* 4. Paludan. *quæst.* 1. Bellarm. *lib.* 1. *de matrim. c.* 17. Henriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.* 8. *num.* 15.

1. Argum. 1. De (r) repudio, quæro utrum in lege Mosaica fuerit licitum repudiare uxorem? Quod sic. Deuter. 24. *Si acceperit homo uxorem, et non invenerit gratiam ante occulos ejus, propter aliquam fœditatem, scribet ei libellum repudii, et dabit in manu ejus, et dimittet eam de domo sua.* Præterea Malach. 2. *Cum odio habueris uxorem, dimitte eam, dicit Dominus Deus Israel.*

Argum. 2. Præterea, Extra de regul. Jur. *Per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissolvitur*; sed matrimonium nascitur per consensum mutuum; ergo dissolvi potest per dissensum mutuum.

Argum. 3. Præterea *distinct.* 34. *Si cujus : Si in clericatu marito constituto, uxor adulteravit, dato repudio eam dimittere debet;* ergo repudium uxoris est licitum, etiam in lege Evangelica.

Contra, quia videtur esse contra legem naturæ, quam promulgavit Adam, Genes. 2. *Adhærebit homo uxori suæ*, ex qua Christus concludit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* 2. Ratio oppos

Præterea, contractus matrimonii est essentialiter datio potestatis proprii corporis alteri irrevocabiliter, pro potestate corporis illius alterius; ergo nulla accommodatio vel datio ad tempus potest esse matrimonium. Sed si repudium licet, talis contractus non est nisi ad tempus, quia si perpetuo fuisset, ergo repudiata maneret uxor, et tunc illicite dimitteretur. Sequitur ergo quod si repudium fuit licitum in lege Mosaica, quod ibi nullum fuit matrimonium.

Præterea nunquam licuit mulieri repudiare virum; ergo nec e converso, cum quantum ad ea quæ sunt conjugii, ad paria judicentur.

COMMENTARIUS.

(r) *De repudio quæro*, etc. Hæc quæstio est controversa inter Patres, et etiam ipsos Theologos, ac proinde problematice eam tractat Doctor, respondens argumentis utriusque partis, sicut et D. Thomas et Richardus *loco citato* a Scholiaste. Alii sunt in extremo; quidam enim putant repudium in lege Mosaica fuisse illicitum, sed toleratum, ut minus malum quam uxoricidium; quidam docent fuisse licitum. Auctores mox citabimus juxta sententias eorum, quas subjicit Doctor. 1. De repu Contro sia

SCHOLIUM.

Prima sententia, repudium in lege non fuisse licitum, sed tantum propter duritiam

Judæorum permissum. Ponit hujus rationes, quam tenet Hieron. lib. 1. in Matth. cap. 5. et lib. 3. cap. 19. Gloss. ordin. in id Matth. 5. *Det eis libellum.* Magister hîc, et D. Bonav. art. 3. quæst. 1. Alens. 3. part. quæst. 46. memb. 2. art. 1. Covar. 4. Decret. 2. part. cap. 7. § 4. Navar. 3. cons. de convers. infid. con. 3.

3. Richard. præsenti dist. art. 3. q. 3. Hîc (s) dicitur quod repudiatio uxoris, etiam in lege Mosaica, fuit illicita. Quod probatur primo, auctoritate Christi reprobantis illam, Matth. 19. *Dico vobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mœchatur; et qui duxerit dimissam, mœchatur.* Probatur hoc etiam per rationem, quam Christus pro se adducit, quæ est talis, a principio conjunxit Deus masculum et fœminam contractu matrimonii, ut patet ex verbo Adæ, et infert Christus : *Ergo quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Probatio tertio ex responsione Christi ad quæstionem Pharisæorum; cum enim objicerent : *Cur ergo mandavit Moyses dare libellum repudii, et dimittere?* ait illis : *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit dimittere uxores vestras; hoc autem ab initio non fuit sic.* Et Glossa interlinearis super illud : *Permisit Moyses, non Deus.* Et dicit Glossa quod fuit concilium hominis, non Dei imperium. Et Magister 2. cap. hujus distinct. *Hoc fuit a Moyse permissum, non ut concederetur divortium, sed ut tolleretur homicidium.* Et Augustinus in lib. de sermone Domini in monte : *Non ui præcepit dare libellum repudii, hoc præcepit, ut uxor dimittatur; sed qui dimiserit* (inquit) *det libellum repudii, ut iracundiam temerariam ejiciendi uxorem libelli cogitatio temperasset.* Quod intelligi potest eo modo quo Ambrosius præcepit Theodosio. Namque propter quamdam crudelitatem ex præcepto ejus impetuoso perpetratam, voluit Ambrosius ut ipse legem conderet, ne quis minister præcepta ejus crudelia infra triginta dies exequeretur, si forte infra tempus illud ira ejus quiesceret, et sententiam temperaret. Et subdit Augustinus ubi prius : *Qui prius dimittendi quæsivit moram, significavit quantum potuit duris hominibus se nolle dissidium.* Præterea, *Extra de divort.* repudium uxoris veritas in Evangelio reprobavit.

COMMENTARIUS.

(s) *Hic dicitur quod repudiatio uxoris*, etc. 2. Sententia negans eam fuisse licitam.
In hac sententia fuit Hieronymus *lib.* 1. *in Matth. cap.* 5. *et lib.* 3. *in cap.* 19. Glossa ordinaria *in Matth.* 5. Lyranus noster *in utroque loco*, et *Deuteron. cap.* 24. Magister *in hac dist.* Alensis 3. *part. q.* 48. *memb.* 2. *art.* 1. 2. *et* 3. Gulielmus Parisiensis *de Sacramento matrimonii, cap. ultimo*, Mayronis *in* 4. *dist.* 35. *quæst. unica*, Sotus *in hac d. quæst.* 2. *art.* 2. *conclus.* 2. Arboreus *lib.* 16. *Theosophiæ, cap.* 2. Noster Castro *de leg. cap.* 11. Viguerius 2. *part. Instructionum, cap.* 16. *impedimento* 10. Carthusianus *in* 19. *Matth.* Hugo *in cap.* 24. *Deuteron. et ibidem*, Gagnerus *Glossa cap. Cum in lege* 23. *q.* 4. Innocentius *cap. Gaudemus, de divortiis*, Hostiensis *ibidem*, Cardinalis, Alexander de Nevo, Archidiaconus *cap. Qui peccat, eod. Glossa* 23. *quæst.* 4. Tiraquellus *lib.* 9. *connub. num.* 5. Navarrus *lib.* 3. *Consiliorum, de convers. infidelium, cons.* 3. *in* 2. *editione*, Covarruvias *in* 4.

Decret. 2. *part.* 2. *cap.* 7. Fundamenta hujus sententiæ optime ponderat Doctor ex Scriptura et ratione, ut patet, etc.

SCHOLIUM.

Sententia tenens licitum fuisse olim repudium, quia quos Moyses separabat, Deus approbabat; hæc est satis communis quoad primam partem. D. Thom. 1. 2. quæst. 102. art. 5. ad 3. Durand. hîc quæst. 3. Paludan. q. 1. art. 2. Major. q. 2. Gal. q. 1. art. 1. Henriquez de matrim. lib. 11. cap. 8. num. 13. Bellarm. 1. de matrim. c. 17. et alii. Et hanc partem tenet Doctor, quia scilicet Deus dispensavit ad repudium, sicut ad polygamiam.

4. Richard. ubi supra.

Alia (t) opinio dicit, quod datio libelli et repudiatio uxoris licita fuit pro tempore legis Moysi, quia Moyses promulgavit legem Dei, et ideo quos ipse conjunxit ut legislator et pronuntiavit, et Deus conjunxit, et quos separavit, Deus separavit; Deus autem potest separare matrimonialiter conjunctos. Præterea secundum Augustinum *in epistola* I. *ad Hieron.* et ponitur in Canon. dist. 9. *Si ad sanctas Scripturas admissa fuerint officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis?* quasi dicat, nihil. Et ratio est, quia quæcumque auctoritas adducatur ad repellendum hæresim, respondebitur illud esse dictum mendaciter jocose, sicut et illud alibi; ergo a simili in Scriptura nulla auctoritas præceptiva auctoritatem habebit. Et consimiliter de consiliis, si aliquod consilium datum in Scriptura non esset salubre, vel utilius ad servandum, nulla esset auctoritas observationis in Scriptura; ergo a simili, si aliqua concessio sit in Scriptura de aliquo illicito, sicut ista, sequitur quod nulla concessio simpliciter auctoritatem habeat, quod concessum sit licitum.

Præterea, lex justa non debet directe dare occasionem peccandi mortaliter; sed ista concessio videbatur directe esse occasio Judæis dimittendi uxores. Si enim hoc non fuisset scriptum, non magis dimisissent quam Patres ante legem Moysi; ergo vel hoc non erat peccatum mortale, vel lex non erat juxta. 5.

Ratio dispen oni ad repudi

Modus conveniens, quo ista opinio teneri posset, est iste: Completa justitia non est in ista commutatione, vel contractu matrimoniali, nisi ex ratificatione divina, licet ante in ea inveniatur illud quod sufficit ad justitiam ex parte commutationis et commutantium; et quandocumque talis justitia inveniri potest in commutatione, rationabile est Deum ratificare eam. Sed sicut commutatio corporis viri pro pluribus corporibus mulierum, est justa, quando talis commutatio est necessaria ad procreationem prolis, et ideo tunc juste Deus dispensavit et approbavit bigamiam, propter majus bonum proveniens, quam esset ex alia parte commutando unicum pro unico, et commutantes deberent sic velle commutare secundum rectam rationem; ita in proposito propter majus malum vitandum, quam sit bonum indissolubilitatis conjugii, potest Deus dispensare, ut fiat contractus ad tempus,

Repu conces ad vitand uxori diu

donec mulier displiceat viro; et in hoc salvatur justitia aliqualiter, quia non tantum propter majus bonum consequendum, sed etiam propter majus malum vitandum, debent partes velle sic commutare; majus autem malum est uxoricidium quam dissolubilitas, quia illud esset magnum malum pœnæ uxoris interfectæ, et grave malum culpæ interficientis; et esset malum toti Reipublicæ, quia occasio continuæ discordiæ et pugnæ propter iram parentum uxoris, ad interfectorem; et in hoc continua familiæ dissipatio, quia viro interfecto ab adversariis, vel a lege, destrueretur familia ejus et educatio prolis.

COMMENTARIUS.

3. ...ententia ...rmativa.

(t) *Alia opinio dicit*, etc. Hæc dicitur auctoris imperfecti inter opera Chrysostomi *homil.* 34. *in Matth.* Tenet Albertus Magnus *in hac distinct. art.* 25. Durandus *quæst.* 3. Paludanus *quæst.* 1. *art.* 2. Major *quæst.* 2. noster Medina *lib.* 4. *de sacrorum hominum continentia, c.* 10. noster Angles *in floribus* 1. *part. in* 4. *de matrim. quæst.* 7. *de bigamia, art.* 2. *difficultat.* 2. *conclus.* 1. Bellarmin. *lib.* 1. *de matrim.*. *cap.* 17. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 8. Probabiliorem sentit Sanchez *lib. de matrim. disput.* 1. et plures alii, quos *ibidem* citat. Optime hanc sententiam probat Doctor; primo, quia id promulgavit Moyses *Deuteron.* 24. et argumenta a simili, ex auctoritate Augustini, quia sicut mendacium quodcumque a Scriptura rejicitur propter auctoritatem ejus quoad veritatem et faciendam fidem; ita a simili cum Scriptura sit regula faciendorum, ostendens quid licitum, quid non sit licitum, et secundum voluntatem Dei, derogaret ejus auctoritati, si quid consuleret, quod non esset salutare et utilius ad vitam; et consequenter quod si illa concessio non sit de licito, idem sequeretur in aliis. Item, quia nulla lex justa debet dare occasionem peccandi. Ex hac lege Deuteronomii Judæi admiserunt repudium, quod alias Patres non admiserunt.

...ndamenta hujus.

...endacium ...ienum a ...riptura, error in ...acticis.

Lex non suadet malum.

4. Fuisse dispensationem.

Tandem adducunt alii quod verba legis non permissionem, sed concessionem sonent. Ultimo addit Doctor ad veritatem hujus sententiæ requiri divinam dispensationem, sine qua nequit sustineri; et hoc admittunt auctores moderni, qui eam tenent. Quam declarat Doctor ex hoc, quod completa justitia non sit in matrimonii contractu, nisi ut ratificatur a Deo; licet ergo commutantes transferant potestatem sui, quantum est ex consensu eorum, intantum valet, inquantum illa permutatio est conformis legi divinæ; insolubilitas autem matrimonii est ex lege Dei, sicut et monogamia. Sicut ergo pro congruitate temporum et finis, dispensavit in hoc, ita etiam dispensare potest in solubilitate matrimonii, quod fecit in lege ad majus malum evitandum, propter duritiam cordis Judæorum; minus enim malum est Reipublicæ et uxori, ut solvi possit matrimonium, quam ut occideretur.

Finis dispensandi.

Significatio repudii.

Quod si ad congruentiam ex significatione mystica recurrere libet, quoniam matrimonium significat unionem Christi cum Ecclesia indissolubilem; quæ unio ejus cum Synagoga ex reprobatione illius populi erat solvenda; sic etiam interpretari licet præfiguratam fuisse in illo libello repudii, et antiquandas fore figuras ejus, adveniente veritate, quam ipsi non erant recepturi. Sic Paulus ad Hebræos discurrit de

utroque Testamento, et de filio ancillæ et liberæ, ut ostendat vetus Testamentum finem accepisse, adveniente novo, et Sacerdotium Leviticum commutatum fuisse in illud quod est secundum ordinem Melchisedech et in æternum.

SCHOLIUM.

Deum dispensasse ad repudium propter majus malum vitandum, sicut in polygamia ad majus bonum consequendum; et solvit exactissime argumenta urgentia pro prima sententia, adducta num. 3. Sed in fine quæst. ostendit se in hac quæst. problematicum, et sic est D. Thom. hîc quæst. 2. artic. 2. et Richard. art. 3. q. 1. Solvit ergo argumenta posita num. 1. probantia repudium fuisse licitum.

6. Ad argumenta primæ sententiæ posita n. 3.

6. Sic (u) ergo posset dici, quod sicut Deus dispensavit in bigamia propter majus bonum, ita cum ista gente, in repudio propter majus malum vitandum. Et tunc ad illa, quæ adducuntur pro prima opinione, potest dici quod Christus promulgavit illud pro tempore legis suæ, scilicet Evangelicæ, ita quod sicut ipse reduxit matrimonium eo modo quo institutum fuit in lege naturæ, ut scilicet esset unius cum una, cum tamen in lege Mosaica esset licita bigamia; ita etiam reduxit matrimonium simpliciter perfectum, id est, indissolubile pro lege sua, sicut institutum fuerat in lege naturæ; et ita irritat pro lege sua contractum illum, qui licuit pro lege Mosaica, qui erat accommodatio corporum ad tempus ad procreationem prolis, quousque scilicet mulier esset gratiosa in oculis viri, sicut et multas alias imperfectiones licitas sub Moyse evacuavit Christus, reducendo ea quæ erant permansura ad perfectiones in lege sua.

Ad probationem ergo Christi, patet quod loquitur pro lege naturæ; et in hoc sufficienter refellit Pharisæos, quod ipsi non observabant matrimonium, sicut erat in lege naturæ, et ostendebat serat ionabiliter statuere inseparabilitatem pro lege sua, quia hoc consonum est primæ institutioni in lege naturæ.

7. S. Bo[...] in præs[...] distin[...] art. 3. et [...]

Ad aliud de responsione Christi ad Pharisæos : *Ad duritiam cordis permisit* ; quod multi ponderant, quod fuerit tantum permissio, non concessio. Dico quod Christus per verbum *permisit*, intelligit quod Moyses hoc non præcepit, nec consuluit, nec approbavit, sed tanquam ex quadam necessitate licitum non prohibuit, nec hæc est solum permissio seu dissimulatio cujusdam illiciti. Hoc enim nihil aliud est dicere, quam quod Moyses permitteret ire ad damnationem, et non nuntiaret eis, quod ista esset via damnationis, imo magis insinuaret eis oppositum, quod nullus juste legislator potest facere etiam in legibus humanis, quæ multa mala dimittunt inulta, secundum Augustinum 1. *de lib. art.* 6. Et si enim legislator non puniat omne malum, et ita permittit, quia non punit, tamen nullo modo in lege sua illud concedit. Unde injusta esset lex humana, vel ejus lator, qui vel quæ scriberet aliquid, quod esset contra illam legem.

Duri[...] subdito[...] sæpe ca[...]

Quod autem additur ibi, *ad duritiam cordis vestri*, non concludit hoc

...is relationem. esse illicitum, quia frequenter duritia subditorum est causa, ut aliquid relaxetur eis, quod alias esset eis utile non relaxari, si essent tractabiles; sicut Prælatus videns collegium pronum ad aliquid, cujus oppositum esset honestius et utilius servare, etsi posset illud oppositum statuere utiliter, si subditi essent faciliter inclinabiles, potest tamen non statuere; vel si statutum est, relaxare vere potest, et hoc juste, ne stante illo, ipsi multiplicius peccent.

8. Magis Moysi ...buuntur ...ontenta in ...euteron. ...uam in aliis ...uatuor libris. Ad illas Glossas, prima videtur neganda, quia Moyses ut legislator non erat nisi præco Dei. Sed qui vult exponere illam, potest dicere, non Deus, scilicet immediate præcipiendo Moysi inter alia præcepta. Unde nunquam in quatuor primis libris Legis invenitur Deum hoc præcepisse Moysi, nec alii; ideo istud magis præcise Moysi est imputandum, sicut omnia quæ sunt in Deuteronomio, et non alibi, quam illa quæ alibi locutus est Deus ad Moysen. Et est hæc ratio congrua, quia laxationes pertinentes ad industriam humanam, Deus non ita voluit ponere in Scriptura tanquam a se prolatas, sed sicut a servis suis. Unde et sublevationem laboris Moysi, qui tota die sedebat ad judicandum populum, Deus non per se immediate expressit, sed Jethro cognatus Moysi, tanquam ad humanam industriam pertinens, expressit.

Ad aliam Glossam facile est respondere, quia nihil dicit contra opinionem istam. Verum est enim quod non fuit Dei præceptum dimittere, sed si dimitteret, quod daret libellum repudii; sed fuit consilium hominis, non sicut hominis, sed sicut præconis legis divinæ. Ad illud Augustini, concedo, quod ex mora illa, quam injunxit in scribendo libellum, insinuavit, quod absolute displicebat sibi dimissio illa ; non solum ergo tunc faciebat melius, qui non dimittebat, quam qui dimittebat; sed qui dimittebat, faciebat male, sed non ita male, quod peccaret mortaliter contra matrimonium, sicut fecisset, si non fuisset licentiatus per legem. Ad istud de divortiis patet in primo; verum est enim, quod Christus reprobavit pro tempore legis suæ. Num. 5. et 6.

9. Ad argum. posita n. 2. Matrimonium in lege Mosaica fuit solubile, vel in eo dispensabile. Ad argumenta principalia. Ad primam partem ad primum patet ex solutione. Ad secundum, concedo quod matrimonium simpliciter est obligatio perpetua. Sed matrimonium secundum *quid* potest esse obligatio ad aliquod tempus, licet non perpetua; et sic concedo, quod in lege Mosaica non fuit aliquod matrimonium simpliciter, nisi aliqui forte ultra perfectionem legis voluissent se obligare perpetuo, quod non oportebat inquantum contrahebant conjugium in illa lege.

Vel posset dici, quod si tunc fuit matrimonium simpliciter, et ita obligatio indissolubilis, verum est, nisi legislator revocaret vel dispensaret; dispensavit autem quando mulier nimis displicebat viro, ut timeretur uxoricidium, sicut dictum est supra de matrimonio rato non consummato, quod dissolvitur per Religionis ingressum; et tamen fuit simpliciter matri-

monium, non tantum accommodatio ad tempus; sed legislator dispensat in tali casu propter majus bonum consequendum, hoc autem propter majus malum vitandum.

Ad aliud, non est simile, quia non est similis ratio dispensandi; non enim tantum timeretur, si mulier odiret virum, sicut e converso, quia ipse sexus cohibet a vindicta exteriori, magis quam virum.

Solvit argumenta posita n. 1. in favorem primæ sententiæ.

Qui (x) vult tenere primam opinionem, ad argumenta in oppositum potest faciliter respondere. Ad illas auctoritates Deuteronomii et Malachiæ potest dici, quod sunt permissiones minoris mali, sed tamen peccati mortalis, ne scilicet gravius peccatum mortale eveniat.

Ad secundum, illa regula præcise vera est de dissolubilibus, cujusmodi non est obligatio ista. Posset etiam dici ad minorem, quod obligatio ista innascitur ex voluntatibus contrahentium, tanquam ex causa instrumentali, principaliter autem ex ordinatione divina; et illa regula debet intelligi tantum de causis instrumentalibus. Unde ex causa principali concludit Christus, Matth. 19. inseparabilitatem dicens : *Quos Deus conjunxit, homo non separet.*

SCHOLIUM·

5. Sustinetur affirmativa.

(u) *Sic ergo posset dici*, etc. Hanc esse magis ex mente Doctoris docet Scholiastes in præcedenti Scholio, et probari posset; tum quia hîc statuit conclusionem suam; tum quia fusius respondet ad prioris sententiæ fundamenta, quamvis priorem etiam doceat probabilem, quæ magis graves pro se habet assertores; et si littera, *Matth.* 19. attendatur magis in superficie favet. Sed forma legis, *Deuteronomii* 24. huic sententiæ secundæ videtur magis subscribere, et interpretatio fundata in inconvenienti, ne sensus absurdus sequeretur, aut inducens in errorem in practicis; Scriptura enim non dissimulat peccata, sed reprobat. In tota autem lege veteri non invenitur aliqua reprobatio repudii, et forma alioquin verborum talis est, ut concessionem sonet, quia modum præscribit, quo repudium fieri debeat; ergo factum probat.

Præcep[...] legis, indult[...]

Conclusio ergo est, quod sicut Deus dispensavit in polygamia, ita etiam in perpetuitate hujus vinculi; et hoc supposito respondet ad argumenta primæ sententiæ.

Conjec[...] proba[...]

Objicitur ergo primo contra prædictam conclusionem. Christus respondens Pharisæis de hoc interrogantibus : *Dico vobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mæchatur; et qui duxerit dimissam, mæchatur*; etc. et subdit rationem, quia a principio conjunxit Deus masculum et fœminam, ut patet ex verbis Adæ; ergo, *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Argumentum hoc fortissimum est, et confirmatur, quia Pharisæi interrogantes an liceat dimittere uxorem quacumque ex causa, intendebant secundum præcriptum legis; ergo responsio Christi etiam secundum præscriptum legis intelligenda est. Patet etiam consequentia, quia Pharisæi opposuerunt præscriptum legis, seu indultum, *Deuteron.* 24. et respondet Christus : *Propter duritiam cordis vestri, Moysen id permisisse, ab initio autem non fuit sic*, etc. ergo verba sequentia ad statum legis sunt referenda. *Dico autem vobis, quia qui dimiserit uxorem*, etc. *mœchatur.* Hoc etiam sic intellexerunt discipuli, ut patet ex subjecta

6. Concl[...] huju[...] paragr[...] Objecti[...] verb[...] Chri[...]

Confir[...] tio [...] conte[...]

sententia : *Dicunt ei discipuli ejus, si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, etc. Confirmatur secundo, quia alias verba Christi nisi intelligenda sunt, ut sonant, possint inducere in errorem Judæos, qui illa referebant ad statum legis ; lex autem prohibebat dimissam, si alii nuberet, post mortem ejus duci posse a priore marito, qui repudium dedit. Contrarium autem sequeretur, si repudium esset illicitum, aut per illud non solveretur matrimonium. Unde Apostolus 1. *ad Corinth.* 7. dicit dimissam ob fornicationem manere innuptam, aut suo viro reconciliari ; ergo manente matrimonio insolubili per repudium, idem dicendum est in lege ; nec licuisse huic alium ducere, neque vetitum fuisse, ut priori reconciliaretur.

onfirmatio ...unda ex ...atione.

7. Respondet Doctor verba Christi intelligenda esse pro statu legis novæ. Unde Apostolus 1. *ad Corinth.* 7. hoc præcepti loco apponit : *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere*, etc. Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *Stromatum*, *c.* 12. *Quod consulat Scriptura uxorem ducere, nec a conjugio unquam discedere, legem apertam constituit : non dimittes uxorem præterquam propter fornicationem*, etc. et ille est sensus communis interpretum. Idemque supponit Tridentinum *sess.* 24. *in cap. Doctrinali*, asserens his verbis : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, confirmasse Christum nexum insolubilem matrimonii prædictum ab Adamo ; verba ergo Christi non solum sunt interpretativa Juris naturæ seu prioris institutionis, sed etiam præceptiva ejus, ac proinde revocativa libertatis qua ex lege Moysi licuit repudium. Non hîc autem primum Christus revocavit hanc libertatem legis, sed *Matthæi* 5. ubi plura legis documenta reformavit, et præcepta dedit charitatis discipulis, et initium doctrinæ Evangelicæ, cujus verba sunt : *Dictum est autem* (supple antiquis) *quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari ; et qui dimissam duxerit, adulterat*, etc. quod præceptum repetiit *hic* et *Marci* 10. *Lucæ* 18. Hinc ergo *ex Matthæi* 5. colligitur, sicut et alia præcepta ibi dicta referuntur ad legem novam, ut patet ex frequenti antithesi, qua opponitur lex Evangelio et documentis ibi traditis, justitia Pharisæorum justitiæ discipulorum. Ita etiam hoc præceptum Christi, quo reformavit matrimonium in primam institutionem insolubilis nexus, intelligi pro lege nova, quod magis confirmatur ex tenore legis, *Deuteronomii* 24. ubi repudium permittitur.

...sponsio ...ctoris. Verba ...hristi ...feruntur statum ...angelii. ...m. Alex.

...ident.

...vocatio ...pudii, ...tth. 5.

8. Lex Deuteronomii 24.

Si acceperit, inquit, *homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam in oculis ejus, propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua, cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est et abominabilis facta coram Domino, ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tibi tradidit possidendam*, etc. Ex his ultimis verbis, sicut *supra* notavimus, colligitur matrimonii solutio, alias posset prædicta reconciliari priori viro, juxta doctrinam Pauli, quam ut præceptum Domini tradidit ; hoc autem ideo licitum est, ex præcepto Domini, quia matrimonium constat, et maritus Jure suo potest renuntiare, et conciliari uxori dimissæ, vel e contra hæc marito.

Ex his patet responsio Doctoris, nempe Deum per Moysen dispensasse in inso-

lubilitate matrimonii cum Judæis, sicut cum Patribus dispensavit in polygamia; quam dispensationem Christus postea revocavit, sicut et priorem factam cum Patribus.

9. Ad confirmationem. Ad confirmationem primam respondet bene Doctor *in littera*, quia verba Christi referenda sunt ad legem naturæ, ut patet ex ipsis, et ad legem suam Evangelicam, in qua revocavit pridem illam libertatem; et hîc secundo eamdem confirmat, allegans Moysen propter duritiam cordis Judæorum admisisse repudium, non quod fuerit tantum permissio minoris mali, sed quod insinuetur causa dispensationis factæ. Congruentia dispensationis factæ. Nam sicut Judæi erant duri cordis, et ad vindictam et sanguinem prompti, ideo lex etiam condescendit infirmitati eorum, decernens medium justitiæ servandæ, ut oculum pro oculo, dentem pro dente, et hujusmodi, ne ex privata auctoritate hæc attentarentur cum excessu; sed ex publica legis auctoritate in judicialibus medium servaretur commodum refrænendæ libidini et ferocitati illius populi, et justum modum figeret, ne ultio ad majorem injuriam redundaret, quam fuit accepta injuria, ut optime declarat Augustinus *lib.* 19. *contra Faustum, cap.* 25. Augustin. *Sed duro populo*, inquit, *modus prius adhibendus fuit, quo discerent non egredi debitum*, etc.

10. Redargutio Pharisæorum ex lege. Recte ergo Christus refellit Pharisæos ex ipso Moyse, qui legem et institutionem matrimonnii eis tradidit, *Genes.* 2. ut ostenderet ipsos non servare justitiam legis, neque enim *Deuteronomii* 24. Moyses præcepit eis dimissionem uxoris, sed quod forte alias factitabant, vel dimittendo uxores, vel certe occidendo reduxit ad modum, ut hæc dimissio fieret per repudium auctoritate legis, cui aliter non potuit subveniri in dicto populo; recte ergo convincuntur ex ipsa lege, ut ostendit Christus Moysen propter duritiam cordis eorum hunc modum præscripsisse, quamvis etiam divina auctoritate et dispensatione ita subventum sit, ut majus damnum evitaretur, et ne dimissio illa fieret illicita.

Ex quo patet ad utramque confirmationem, quia et Christus Pharisæos convincit ex lege naturæ, quam proposuit Moyses, et revocavit indultum legis scriptæ, quod necessitati et infirmitati serviebat, reducens matrimonium ad primum statum. Unde non potuit inde error ullus induci; admittit ergo Christus indultum legis, sed docet quid utilius erat et convenientius, et secundum primam institutionem matrimonii, et illud statuit observandum, ut optime declarat Doctor in littera. Neque enim aliter Moyses poterat formam et modum præscribere, quo actio vetita sortiretur contra legem, quam ipse promulgavit, effectum; legislator autem debet quandoque subditis condescendere, ut laxet eis aliqua, vel non statuat alioquin utilia, quando inde majorum peccatorum et transgressionis sumendam videret occasionem a refractariis. 11. Respon ad con mation reliqu

Ex his etiam optime in littera solvit reliqua fundamenta primæ sententiæ. Et respondet ad argumenta principalia, ostendens dispensationem illam exemplo dispensationis, qua matrimonium ratum dissolvitur ingressu Religionis, et matrimonium infidelis cum fideli converso ad fidem, quando sine injuria fidei nequit salvari cohabitatio.

(x) *Qui vult tenere primam opinionem* etc. Quamvis secundam opinionem reduxerit ad dispensationis divinæ casum, et secundum hanc respondet fundamentis primæ sententiæ; dicit tamen sequendo primam, facile posse responderi fundamentis secundæ, ut ipse breviter in littera respondet. Hanc sententiam esse magis 12. Sustin prim sentent

probabilem existimo, et non minus assertam a Doctore, quia licet priori diutius inhæsit; ideo tamen id fecit, ut reduceret eam ad debitum sensum in quo potest sustineri, et expediret difficultates, quæ sunt urgentes. Mihi autem magis probatur prima, quia et magis conformis est verbis Christi, et eam plures Patres defendunt; pro secunda autem nullum invenio, quamvis autem potuit Deus dispensare per Moysen, non colligitur tamen dispensasse, imo ex verbis Christi intelligitur tantum fuisse permissionem minoris mali, et non dispensationem in vinculo conjugali.

Prima probabilior.

Ambros. Ambrosius *lib* 16. *in Lucam*, cum probet ex verbis Christi non esse dimittendam uxorem, objicit : *Quomodo*, inquit, *Moyses mandavit dari libellum repudii.*

13. *Respondeat ei* (supple sic objicienti) *Dominus ut duritiam*, inquit, *cordis vestri, permisit vobis Moyses dare libellum repudii, et dimittere uxores; ab initio autem non fuit sic. Moyses permisit*, inquit, *non Dominus*, etc. ergo non fuit dispensatum ex mente Ambrosii; et infra : *Ostendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam scripta sunt, non a Deo scripta.* Vide quæ sequuntur.

Chrysost. Chrysostomus *homilia* 17. *in Matth.* dicit esse minoris mali permissionem, non legem principalem. Item in illa : *Qui enim dimiserit*, etc. *ille enim, etsi alteram non duxerit, se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex conjuge, hic vero accipiens alienam adulter effectus est; nequaquam enim mihi referes, quia illam alter ejecit, nam expulsa etiam uxor esse ejus, qui eam expulit, perseverat*, etc. et loqui ur respective ad legem, et eos qui in lege erant, ad quos verba Christi referuntur respondentis Pharisæis secundum obligationem legis, ut aperte constat *ex loco sequenti homil.* 63. *in Matthæum*, ubi explicans verba Christi huc spectantia illud supponit per totum discursum, *in secundo membro*, asserens hanc tolerantiam fuisse, ne Judæi sanguinarii in uxores machinarentur homicidium. Speciatim autem in illa verba : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, etc. *Ita*, inquit, *ostendit, et præter naturam, et contra legem esse repudium. Præter naturam quidem, quia una caro inciditur; contra legem autem, quia cum Deus conjunxerit, et jusserit non separare, ipsi contra præcepta Dei dimittendo uxores ausi sunt*, etc. ac proinde non fuit ex mente Chrysostomi cum iis ullo modo dispensatum.

Item, Auctor imperfecti inter eadem opera Chrysostomi *tom.* 2. qui male adducitur in oppositum *hom.* 12. *in Matth.* hanc partem aperte sentire videtur : *Vide* (inquit in fine) *quia qui secundum legem repudium dat, quatuor commisit iniquitates*, etc. (*secundum legem*, etc. ergo loquitur de iis, quæ sub lege erant, et utebantur repudio ejus), *primam, quia quantum ad Deum existit homicida. Secundam, quia dimisit non fornicantem*, etc. *Tertiam, quia fecit eam adulterari. Quartam, quia accipiens eam, fecit adulterium*, etc. 14.

Auctor imperfecti.

Idem docuit Beda *in Matth.* 19. transcribens dictum Ambrosii, ex utroque autem Glossa interlinearis, quam citat Doctor *supra*, sed ut cæteros posteriores omittam, eadem est sententia Augustini *lib.* 19. *contra Faustum, cap.* 26. *et sequentibus.* Beda. Augustin.

Nam et illud de uxore non dimittenda, quod Dominus præcepit, cum antiquis dictum sit : Quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudii, si diligenter intueamur, videbimus non esse contrarium. Exposuit enim Dominus, quid lex voluerit, cum passim dimittenti uxorem jusserit libellum repudii dare; neque enim ait (supple lex): *Qui voluerit, dimittat uxorem suam, cui esset contrarium*

non dimittere, sed utique nolebat dimitti uxorem a viro, qui hanc interposuit moram, ut in dissidium animus præceps libelli conscriptione refractus absisteret, et quid mali esset dimittere, cogitaret, etc. quod fusius prosequitur explicando ipsam moram et recursum ad Scribas, quibus tantum libellum scribere licuit, qui ut erant in lege docti ac prudentes dissuaderent factum. Intentum Augustini hîc est, ostendere Christum non solvisse legem, sed adimplesse et declarasse, ac proinde legem de scriptione libelli non fuisse, dispensationem, sed impedimentum transgressionis legis, ne aliud pejus consequeretur per uxoricidium. Quod amplius declarat *in præcedenti capite*, quoad reliqua præcepta. Hîc ergo Christus declarat veram legis sententiam, ex qua Judæi male interpretebantur permissionem libelli repudii.

15. Probatio. Ex pœna legis in dimissam alteri nubentem. Et hoc ipsum potest ex verbis ultimis Deuteronomii citatis confirmari, quia ideo statuit in uxorem repudiatam, quæ alium maritum acciperet, non posse eam amplius reconciliari priori, sive dimissa esset per secundum repudium, sive etiam soluta per mortem secundi mariti, quia adulterata est, et ne passim commixtiones connubiorum fierent, ut una nunc hujus, nunc alterius fieret diversis viris contra finem matrimonii. Hoc autem non statuit, si illa innupta permaneret; ergo lex ipsa in pœna expressa judicat adulterium, quod committebat, ut Christus refert, dimissæque alii jungebatur, atque ideo libertatem adimit, tam primo marito quam ipsi, ut possint reconciliari; tum quia ipse eam contra legem fecit adulterari; tum etiam quia ipsa fuita dultera; unde indicatur causa, quam affert Christus Dominus, nempe ob fornicationem solam esse dimittendam, et sic pœnam legis explicandam monet.

Sed dices, etiam viro licuit tenere superinductam. 16. Objectio.

Respondetur non licuisse ex verbis Solvitur. Christi, *apud Marcum cap.* 10. *Discipuli*, inquit, *ejus in domo interrogaverunt eum, et ait illis : Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur*, etc. Quidquid sit de polygamia, de qua *supra* egimus, *quæst.* 1. *hujus*, an licuit Judæis exemplo Patrum, saltem non licuit in hoc casu, sed causa finis principalis, aut ad suscitandum semen fratri defuncto sine prole; nam non potuerunt etiam Patres uti secunda uxore, aut eam ducere per repudium prioris, minus ergo Judæis multiplicato genere id licuit.

Confirmatur ergo intentum, non licuit uxori repudiare virum etiam per legem Deuteronomii; ergo neque viro uxorem. Confirmatio. Uxor non potuit dare libellum. Patet consequentia, quia par utrique fuit obligatio, quamvis enim in casu polygamiæ ex divina dispensatione et supposita necessitate finis principalis, aut præcepta legalis, de suscitando semine fratri defuncto licuerit polygamia, tamen non licuit cum solutione prioris connubii. Et quamvis fratre defuncto liceret superstiti ejus Polygamia in casu licita ex lege. viduam ducere, in casu quo prior moreretur sine prole, nunquam licuit ipsi eo vivo uxorem ejus habere, ut patet *ex Levitico, c.* 18. *et* 20. et ex reprehensione Herodis a Joanne; minus etiam licebat eidem priorem uxorem hujus causa repudiare, ergo similiter eam repudiare, ut aliam superinduceret. Et hoc ideo quia justitia et lex contractus parem in hoc obligatione perpetua connubii fecit utrumque conjugem, nisi perfidia interveniret, qua aliis contra fidem matrimonii jungebantur adulterio.

Hoc denique colligitur ex fine ipsius 17. Dimissio matrimonii, quod est bonum prolis, quia,

seu repudium est contra finem matrimonii. ut bene ponderat Ambrosius, in hoc maximum detrimentum patitur; ergo non est interpretandus locus Deuteronomii, quasi approbaret repudium, sed ut formam indiceret, qua majus malum evitaretur, non approbando illud malum, quod per repudium fiebat. Judæi enim, ut dicit Auctor imperfecti, Israelitæ erant genere, sed moribus Ægypti, a quibus hanc consuetudinem repudii didicerant.

Repudium tantum permissum ob majus malum evitandum. Moyses autem promulgavit illis legem Dei, et indissolubilitatem conjugii. Cæterum, quia hoc non posset subvenire eorum feritati, tandem formam repudii, quod ob causam superiorem permisit, iisdem præscripsit, pœnam addens jam explicatam. Præscripsit, inquam, ut majus malum impediret, et hoc principaliter ob duritiam cordis eorum, imminens uxoribus, qui neque etiam filiis parcerent, ut ait Chrysostomus; modum autem sic repudiandi auctoritate publica per scriptionem libelli, ut bene Augustinus, præcepit, ut impedimentum transgressionis objiceret, et medium reconciliationis adhiberetur.

18. Declarat Christus legem non approbare repudium. Accedit ultimo, quod *Matth.* 5. Christus proponat hoc præceptum non faciendi repudii, nisi per libellum, ut declarat legem, sicut ibi etiam declarat præceptum de fraterna charitate, de odio inimici, quibus congrue additur, et intelligentia hujus, quod est de sociali vita, et prima, quæ in genere humano est instituta, ut advertit Augustinus et Chrysostomus. Ex forma ergo illius capitis non sequitur hîc esse mandatum novum, sed declarationem legis naturæ et antiquæ scriptæ, quibus non derogabat libellus repudii, licet ipsum repudium fuerit utrique contrarium.

Patet ex progressu textus. Idem etiam sequitur ex forma verborum et responsionis Christi, *Matth.* 19. quia Pharisæi, ut Ambrosius, et alii, eum volebant capere in sermone; et ex una parte per dilemma calumniari, si repudium contra legem Dei approbaret; ex alia vero parte, si reprobaret libellum repudii, ut eum traducerent tanquam Moysi contrarium. Quibus sic respondet Christus, ut legem Dei declararet fuisse ex duritia eorum, tanquam permissionem, scilicet minoris mali, non tanquam fundamentum, aut dispensationem repudii; ergo ex forma verborum hîc etiam nihil sequitur, nisi declaratam fuisse legem. Unde Trident. *sess.* 24. *in doctrina de matrim.* dicit Christum firmasse, quod ab Adam est prædictum, et a Deo primo institutum.

Ex quibus facile respondetur ad fundamenta secundæ sententiæ; nam ad illud quod dicitur Moysen per illa verba, nisi subesset divina dispensatio, deducere in errorem : Solvuntur fundamenta secundæ sententiæ.

Respondetur negando sequelam, quia Moyses id quod fuit in usu Judæorum, et quod in majus periculum redundabat, coercuit, ut potuit, inducens modum quo fieret auctoritate publica, et non privata, quo magis consuleretur legis observationi, et ex ipsa adjecta pœna remedium adhibuit, quantum illi tum erant capaces. Scopus Moysis.

Superest alia difficultas contra dicta in corpore, num scilicet in lege Evangelica propter adulterium sit matrimonium solubile? Qua in re errant Græci moderni, Lutherani, Anabaptistæ et Calvinistæ. Incaute etiam Cajetanus *in hac quæstione*, loquitur *in Matth.* 19. Catharinus *lib.* 5. *annotationum in Commentaria Cajetani.* Erasmus *annotat. in* 7. *cap.* 1. *ad Corinth.* quamvis priores subjiciant se Ecclesiæ. Error versatur in eo quod dicant matrimonium solvi posse per adulterium. 19. Utrum fornicatio dirimat matrimonium? Error Græcorum et aliorum.

Conclusio Doctoris est negativa, § *Sic ergo potest dici*, etc. quam omnes Scholastici tenent; estque definita a Florentino, etc. *de unione Armenorum*, et Tridentin. *sess.* 24. *can.* 10. tenet Elebertinum *cap.* 9. Arelatense 1. *cap.* 10. Milevitanum Conclusio, non solvi vinculum.

can. 17. Africanum *can.* 69. Anglicanum *cap.* 10. Triburiense *cap.* 16. Foroliviens. *cap.* 1. Nanneten. *cap.* 12. *canon.* 48. *Apostolorum.* Patet conclusio, *Marci* 10. ubi habetur hæc veritas sine ulla limitatione et sine illis verbis : *excepta causa fornicationis*, etc. quæ leguntur apud Matthæum : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium comittit super eam*, etc. et Lucæ 18. *Omnis qui dimiserit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur, et qui dimissam a viro ducit, mœchatur*, etc.

Luc. 18.

20. Responsio. Dices subintelligi illam exceptionem, quam exprimit Matthæus.

Impugnatur. Contra, neque Matthæus, neque Christus illam causam expressit, ut sit exceptio a communi regula insolubilitatis matrimonii, nam absolute dixit Christus : *Quod Deus conjunxit, homo non separet; erunt duo in carne una, jam ergo non sunt duo, sed una caro*, etc. ergo non debent illa verba referri ad dissolutionem, sed ad alia adjuncta, ut mox videbimus ; ergo universaliter intelligenda sunt verba Christi, et quoad omnem casum esse insolubile matrimonium. Probatur consequentia, quia ipse confirmat verba Adami, et primam institutionem matrimonii, quæ nullam exceptionem patitur, sed est absoluta ; ergo etiam Christus convincens Pharisæos quoad insolubilitatem matrimonii ea intellexit universaliter, et non cum exceptione, quia respondet ad interrogationem Pharisæorum : *Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa?* quæ interrogatio fuit universalis, ex prima institutione ; et refertur ad indissolubilitatem matrimonii, sicut et interrogatio Pharisæorum, qui prætendebant libellum repudii opponere, sicut mox post responsionem Christi, quæ negativa est, objecerunt. Marcus ergo et Lucas hanc ipsam responsionem Christi universalem tradiderunt sine ulla exceptione, sicut data est a Christo.

Interrogatio universalis.

Subdunt mox Pharisæi : *Quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii, et dimittere.* 21.

Respondet Christus : *Quoniam Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis quia quicumque dimisserit uxorem suam nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimisam duxerit, mœchatur*, etc. ubi illa verba, ut sonant exceptionem, referuntur ad priora, nempe *qui dimiserit*, etc. quia dat auctoritatem marito ex causa fornicationis, et si sic dimiserit, non est causa mœchandi in uxore, quia illi juste dimittenti non imputatur uxoris lapsus post dimissionem ; et ideo *Matthæi* 5. non addit illa verba, *et duxerit aliam*, etc. Excipitur ergo causa dimissionis uxoris sine peccato (dimissionis, inquam, justæ) quæ est sola fornicatio ex divina lege, et intelligitur auctoritas privata marito concessa in hoc casu ; in aliis autem casibus non potest auctoritate privata dimittere uxorem sine sententia Ecclesiæ, ut *supra* disseruimus de debito conjugali, *dist.* 32. non solvitur tamen matrimonium si dimittatur ex quacumque causa.

Quid referi exceptio

22. Probat ex Pau

Hæc est interpretatio Pauli 1. ad Corinth. 7. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconcialiari;* ergo manet vinculum, quando discedit etiam ob causam fornicationis, quia universaliter loquitur Apostolus, qui in doctrina et declaratione præcepti non deficit tradens legem insolubilitatis matrimonii, neque juberet uxorem in omni casu discedentem a marito manere innuptam, aut si non continuerit, marito suo

reconciliari, ex præcepto Domini, si matrimonium esset solutum ob causam aliquam, aut fornicationis, aut aliam. Ideo *ad Roman.* 7. hoc planius docet: *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege*, etc. quibus verbis nullum casum solubilis matrimonii excepit præter solam mortem; et inde infert: *igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, etc. ergo per solam mortem viri, ex Paulo, solvitur lege matrimonii, non aliter. Ex quibus constat verba Christi, *excepta fornicatione*, etc. referenda esse, non ad solubilitatem matrimonii, aut solutionem vinculi conjugalis : sed ad potestatem separandi, quam habet vir ex causa illa quoad thorum et cohabitationem, quam in aliis casibus non habet, sed per Ecclesiæ sententiam debet fieri, et non auctoritate privata mariti.

23. Probatio ex Patribus. Hanc sententiam et interpretationem prædictam tenent Patres. Athenagoras *in Apologia pro Christiani*, Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *Stromatum, cap.* 12. Origenes *tractat.* 7. *in Joannem*, Basilius Magnus *epist. ad Amphilochium, can.* 9. Victor Antiochenus *in cap.* 16. *Lucæ*, Evaristus Papa *epistola* 2. deducens argumentum in insolubilitate matrimonii corporalis ad spirituale matrimonium, Ambrosius *in idem c. Lucæ, lib.* 8. Hieronymus *epistola* 30. *cap.* 1. *et Epistola* 147. *et in cap.* 19. *Matthæi*, Augustinus *de bono conjugali, cap.* 7. 15. *et* 18. *de adulter. conjug. lib.* 1. *cap.* 9. *et* 11. *lib.* 2. *cap.* 5. *et* 9. Innocentius I. *epistola* 3. *cap.* 6. et alii deinceps, quos videre licet apud Bellarminum per diversa sæcula, ac tandem id ipsum docuit Alexander III. *cap. Ex parte*, etc. *de sponsalibus*.

Ad objecta adversariorum facilis est responsio ex dictis, quia illa verba ad quæ refugiunt, jam declarata sunt ex Apostolo, quia datur auctoritas dimittendi uxorem quoad thorum et cohabitationem ex causa fornicationis, et salvatur maritus a peccato ejus, si dimissa se non contineat; manet tamen vinculum inter utrumque insolubile. Vide interpretes in prædicta loca, Maldonatum *in Matth.* 19. Sanchez *lib.* 10. *disputat.* 3. ex quo suppleri possunt reliqua, quæ hîc desiderantur de divortio, causis ejus, et ex Summistis, et ex titulo de divortiis, quibus resolvendis copiosior tractatus exigitur; neque alioquin in compendium commode reduci possunt disserendo, ob varias Doctorum sententias, quibus diutius inhærendum esset, et materia magis est legalis quam Scholastica. Solvitur ratio opposita.

DISTINCTIO XXXIV.

(*Textus Magistri Sententiarum*).

De personis legitimis.

A. Nunc superest attendere, quæ personæ sunt *legitimæ* ad contrahendum matrimonium. *Legitimæ* judicantur personæ secundum statuta Patrum, quæ diversa sunt. Aliæ namque fuerunt legitimæ *ante* legem, aliæ *sub* lege, aliæ *in tempore gratiæ.* Item, in primitiva Ecclesia quædam erant legitimæ, quæ modo non sunt. Earum vero, quæ modo legitimæ sunt, vel illegitimæ, quædam sunt *plene legitimæ*, quædam *omnino illegitimæ,* Dubium 1. quædam *mediæ. Plene legitimæ* sunt, quibus non obviat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, et si quid est aliud. *Penitus vero illegitimæ* sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultum. *Mediæ* vero sunt, nec plene legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales junguntur ignoranter, commanere possunt, quibusdam accedentibus causis, et eisdem deficientibus, dividi.

De frigidis separandis, vel non.

B. Dubium 2. Sententia De his enim, qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, consulit Gregorius, ut permaneant. Sed si mulier causatur dicens : Volo esse mater et filios procreare ; decernit ut uterque eorum septima manu propinquorum juret, quod nunquam carnaliter convenerint; et tunc mulier secundas nuptias contrahat, vir autem, qui frigidæ naturæ est, absque spe conjugii permaneat. Ait enim sic : « Interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt et nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit; de quibus scriptum est : Vir et mulier, si se conjunxerint, et post dixerit mulier de viro, quod coire non possit cum ea ; si potest probari quod dicit per justum judicium, alium accipiat; si vero ille acciperit aliam, separentur ». Item : « De his requisisti, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse invicem operam carni dantes commisceri. Iste vero, si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi sororem. Quod si retinaculum conjugale voluerit Dubium rescindere, maneant utrique innupti; nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conveniet? Si igitur vir aliam Ibidem uxorem vult accipere, manifesta patet ratio, quia, suggerente diabolo odii fomitem, exosam eam habuerit, et ideo eam dimittere

hujus c[...] summat[...] contine[...] Extra frigidi et mal[...] Gregor. q. 2. Decret. ibid. c[...] Quod autem i[...] terroga[...] 33. q. 1. de hi[...] requisis[...]

mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causatur et dicit : Volo esse mater et filios procreare; uterque eorum septima manu propinquorum, tactis sacrosanctis reliquiis, jurejurando dicat, ut nunquam per commixtionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent. Tunc videtur mulier secundas posse contrahere nuptias; *humanum dico propter infirmitatem carnis eorum.* Vir autem, qui frigidæ naturæ est, maneat sine conjuge. Quod si et ille aliam conjugem acceperit; tunc hi qui juraverant, perjurii crimine rei teneantur, et pœnitentia peracta, priora cogantur recipere connubia. Hoc servandum est, cum uterque idem fatetur. Sed vir si asserit, se debitum reddidisse uxori, et illa diffitetur; cui potius fides habenda sit, merito quæritur ». De hoc ita statutum est : « Si quis ita acceperit uxorem et habuit eam aliquo tempore, et ipsa fœmina dicit, quod nunquam coisset cum eo, et ille vir dicit, quod sic fecit; in veritate viri consistat, quia *vir est caput mulieris.* Hoc de naturali impossibilitate statutum est ».

[Margin: Dubium 4. Rom. 6. 19. — Dubium 5. — Ibid. cap. Si quis acceperit. — Ephes. 5. 23.]

De his qui maleficiis impediti coire non possunt.

[Margin: C. Hincmarius Remensis Archiepisc. 33. q. 1. c. Si per sortiarias.]

De maleficii autem impedimento hoc tenendum decernitur, quod « si per sortiarias et maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eveniunt, ut *spiritu contrito* et *humiliato* Deo et Sacerdoti de omnibus peccatis confessionem faciant, et lacrymis atque eleemosynis, orationibus et jejuniis Domino satisfaciant ; et per exorcismos ac cætera Ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri Ecclesiæ tales sanare procurent. Quod si non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint, illis viventibus, quibus junctæ fuerint, prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt ». Quod in fine hujus capituli continetur ex rigore magis dictum intelligendum est quam ex Canonica æquitate; vel intelligendum est, non posse reconciliari prioribus nisi judicio Ecclesiæ, quo divisio facta fuerat.

[Margin: Dubium 6.]

De furiosis.

[Margin: D. Dubium 7. cap. 32. q. 7. cap. Neque furiosus. Ibid. c. Hi qui matrimonium.]

Furiosi quoque, dum in amentia sunt, matrimonium contrahere non valent. Unde Fabianus : « Neque furiosus neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur. » Item Nicolaus : « Hi qui matrimonium sani contraxerunt, et uni ex duobus, vel ambobus amentia vel furor, vel aliqua infirmitas accessit, ob hanc infirmitatem talium conjugia solvi non possunt. Similiter est sciendum de his qui ab adversariis excæcantur, vel membris truncantur, vel a Barbaris execti fuerint. »

De his qui dormiunt cum duabus sororibus.

[Margin: E. Ex Aurel. Concil. 27. q. 2. Qui dormierit. Dubium 8.]

De his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est, quid censeant Canones. « Qui dor-

Zacharias Papæ 32. q. 7. c. Concubuisti. mierit cum duabus sororibus, et una ex illis ante fuerit uxor, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur ». Item : « Nec propriæ uxori licet sibi reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem ejus cognoscendo Nec etiam post mortem uxoris licet ei vel adulteræ copulari in conjugium ». Item Zacharias Papa : « Concubuisti cum sorore uxoris tuæ ; si fecisti, neutram habeas, et uxor tua, si non fuerit conscia sceleris et continere non vult, nubat in Domino, cui vult. Tu vero et adultera sine spe conjugii maneatis, et dum vivitis, pœnitentiam agite ».

Gregorius ibidem. Cap. Hi vero qui. Nota etiam cap. Si quis cum noverca, iisdem c. et quæst. quia faciunt ad propos. Quod ait : *Cui vult nubat ;* intelligendum est post mortem viri. Unde Gregorius : « Qui uxores suas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam uxorem accipiat, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si vero adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat ; adultera vero numquam, etsi mortuus fuerit vir ejus, sed omnibus diebus vitæ suæ pœnitentiæ lamenta persolvat » Hîc de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata uxoris committitur.

Non est dimittenda uxor pro aliqua macula seu deformitate corporis.

F. Dubium 9. Illud etiam sciendum est, quod pro aliqua infirmitate vel macula corporali non licet viro uxorem dimittere, et converso, sed debet alter alteri subsidia providere. Unde Aug. lib. de Serm. Domini in monte, c. 31. et quæst. Si uxor Augustinus : « Si uxorem quis habeat sterilem, sive deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud sive morbis vel laboribus doloribusque confectam, et quidquid, excepta fornicatione, excogitari potest vehementer horribile, pro societate fideque sustineat. »

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum impotentia coeundi impediat matrimonium simpliciter ?

D. Thom. *in addit. quæst.* 68. *art.* 1. *et* 2. *hîc. quæst.* 1. *art.* 2. D. Bonav. *art.* 2. *quæst.* 1. *et.* 2. Richard. *art.* 1. *quæst.* 1. *et art.* 3. *quæst.* 1. Durandus *quæst.* 2. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disput.* 92. 93.

Circa istam (a) trigesimamquartam distinctionem quæro : Utrum impotentia ad actum carnalem impediat matrimonium simpliciter ? Quod non, quia hoc non est nisi quia contrahendo obligat se ad actum illum ; sed hoc est falsum, quia potest contrahere cum voluntate intrandi statim Religionem. 1. Argum

Præterea sequeretur, quod senex esset ineptus ad contrahendum matrimonium, cujus oppositum tenet Ecclesia, quæ patitur talia conjugia. Argum

Præterea, maleficium non est impedimentum perpetuum ; potest enim per destructionem maleficii maleficiatus curari ; sed impotentia temporalis non impedit ; ergo saltem impotentia per maleficium non impedit matrimonium. Argum

Contra 33. quæst. 1. *Si per sortia-* Ratio oppos

rias. Item, *Extra de frigidis et maleficiatis, cap. ultim. et cap. Quod sedem : Qui impotentes sunt, ad contrahendum matrimonium apti minime reputantur.*

COMMENTARIUS.

e impedimento impotentiæ. (a) *Circa istam distinctionem trigesimam quartam quæro*, etc. Hîc agitur de impedimento impotentiæ, quam unica quæstione resolvit Doctor, multis argumentis, quæ doctrinam in corpore quæstionis traditam concernunt, ut ipsi moris est. Divisio quæstionis. Divisit quæstionem in duos articulos, quorum primus decernit conclusionem communem cum suis fundamentis; secundus declarat, quid sit impotentia.

SCHOLIUM.

Impotentiam natura et arte incurabilem, dirimere matrimonium, si illud præcedat. de frigid. cap. ultim. probat triplici ratione; si vero superveniat matrimonio, etiam tantum rato, non vitiat.

2\. Hîc (b) primo de conclusione videndum est in generali ; secundo, de duplici impotentia in speciali. In generali omnis impotentia simpliciter et perpetua, cui scilicet subveniri non potest per naturam vel artem, si præcedat matrimonium, simpliciter impedit contrahendum, et dirimit jam contractum ; Triplex ratio quod impotentia dirimat. et ad hoc est triplex ratio ex natura istius contractus : Prima, quia iste contractus est datio potestatis corporum ad talem actum, si petatur; sed iste non habet potestatem ad talem actum; ergo nihil tale potest dare, et ita nec contrahere. Præterea, in contractu isto obligat se ad actum istum, si petatur ; sed hujusmodi actus est sibi impossibilis, etiam si petatur; ergo obligat se ad impossibile; obligatio autem ad impossibile est nulla ex lege divina ; ergo lex divina non approbat talem obligationem; ergo nulla est. Præterea, alia persona intendit commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis alterius ; ergo credit alium e converso posse commutare; sed non potest; ergo hic est error pertinens ad aliquid, quod est per se requisitum ad contractum; talis autem error facit contractum nullum, sicut dictum est *supra, dist.* 30. *quæst.* 1.

Si (c) autem talis impotentia sequitur matrimonium consummatum, non dirimit, quia jam potestas est tradita vere, et ille cui fuit tradita, missus fuit in possessionem; ergo non potest revocari per aliquod impedimentum superveniens. Si autem tale impedimentum veniat inter matrimonium ratum et consummatum, dubium est an dirimat, 33. *quæst.* 1. *prim. cap.* videtur dicere partem affirmativam, *conjugium confirmatur officio* ; et sequitur post, *antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum.* Contrarium videtur, quia jam data est potestas, et si impedimentum usus accidat, non propter hoc rescindi potest datio prior, licet difficile esset judicare, si non præcederet ratum, an præcederet consummatum, nisi forte esset ablatio alicujus partis necessariæ ad actum illum, tempore illo interveniens.

COMMENTARIUS.

1. Communis conclusio affirmativa. Ratio ex natura contractus.

(b) *Hîc primo*, etc. Hæc conclusio est communis, et patet *ex* 32. *q.* 1. *Si per sortiarias*. Item, *de frigidis et maleficiatis, c. ultim.* et *cap. Quod sedem*, etc. *et toto titulo*. Triplex ratio ex natura contractus assignatur, quia contractus ordinatur ad copulam, si petitur; contrahens obligase se ad debitum ejus, et contrahens qui est potens, commutat corpus suum cum tali intentione. Ad impossibile autem non est obligatio, neque actio et error in commutatione substantialis vitiat contractum; ergo, etc. Intelligitur conclusio, si impotentia est perpetua, cui neque per artem, neque per naturam subvenire possit.

Limitatio conclusionis.

2. Impotentia superveniens consummato non dirimit.

(c) *Si autem talis impotentia sequitur*, etc. Dicit matrimonium consummatum per nullam impotentiam supervenientem dirimi, quæ est communis sententia. Difficultas est, quando supervenit impedimentum matrimonio rato tantum, et ante consummationem. Aliqui dicunt dirimi, *ex capitulo primo*, 33 *q.* 1. Ita sentit Gratianus et pauci alii.

Conclusio Doctoris est in contrarium, et sufficienter probata *supra dist.* 31. *q. un.* ubi ostensum est matrimonium ratum solvi dumtaxat ingressu Religionis.

Sed difficile esse judicare asserit Doctor, quando impotentia matrimonium subsequitur præcise, ut discernatur non præcessisse, nisi quando aliquod membrum ad usum matrimonii necessarium abcinditur. Difficultas est in dubio, quid præsumendum sit?

Quid præsumendum in dubio, si præcessit impotentia?

3. Præsumptio est in favorem contrahentium.

Respondetur cum communiori sententia præsumendum esse eam præcessisse, quia id supponit *cap. ult. de frigidis et maleficiatis*, etc. ubi datur tempus trienni ad probationem, si maleficium sit perpetuum aut impotentia. Præsumit ergo maleficium præcessisse, et quamvis in cæteris præsumendum sit pro contractu, quando est dubium, intelligitur de matrimonio, quod finem suum sortitur, tam in bonum prolis quam etiam in remedium; qui finis cessat, quando impotentia judicatur perpetua, quia debet præsumptio cedere in favorem contrahentium, quando non præjudicat fini matrimonii, sic enim magis consulitur eorum continentiæ, et saluti; quando ergo non possit allegari probatio contraria, neque præjudicium aliquod prolis sequitur, non sunt gravandi conjuges in periculum continentiæ et animæ. Hanc tenent Hostiensis, Joannes Andreas, Ancharan, Abbas, et communius Canonistæ *in tit. de frigidis et maleficiatis*, Richardus *hîc art.* 3. *q.* 1. *ad* 2. Henriquez *lib.* 12. *de matrim. cap.* 8.

Alias favor matrim si sol poss suu finer

Aliqui distinguunt hanc impotentiam in naturalem et accidentalem. Si naturalis est, præsumi antecessisse matrimonium, quia natura non deficit in necessarii; si accidentalis, præsumendum esse pro matrimonio.

Limit quor dan

Rejici

Sed quoniam accidentalis impotentia, si est ex maleficio, possit utroque modo contingere, ante et post matrimonium, non est præsumendum evenisse post matrimonium, nisi aliqua ratio aut probatio faveat. Si autem eveniat ex aliquo morbo, quæ causam daret impotentiæ ex natura sua, tunc habetur sufficiens indicium provenire post matrimonium; si autem morbus ille ex causis suis non tendat in talem effectum, præsumendum non est ex causa incerta provenisse effectum, qui alias non sequitur; neque ex dispositione particulari impotentis colligitur morbum indixisse alium effectum diversum, quam soleat in aliis inducere, ac proinde potius in naturam et causas generativas refundenda est, quæ frequenter deficiunt in sua actione, vel ex aliis causis provenire posset;

Præsu pti non de fundar cau incer

effectus enim certus in eas causas referendus est, secundum rationem naturalem, a quibus communiter evenit, et non in alias, a quibus nunquam vel raro, licet conjungantur effectui concomitanter. Sic ergo præsumptio consequens naturam regulanda est, prout exigit vis causarum, et connexio effectus, quando dubitatur de impotentia et consummatione matrimonii, tunc favendum est matrimonio in tali dubio, donec constet de impotentia.

SCHOLIUM.

Explicat impotentiam naturalem, et ex maleficio; et remedium hujus ait esse orationes Sanctorum; si tamen non exaudiantur, licere, et meritorium esse, destruere signa maleficii, ut malus spiritus vexare desinat. Ita Sotus hîc quæst. unic. 3. Manuel 1. tom. Sum. cap. 223. Navar. cap. 11. n. 29. Delrius lib. 6. disquis. mag. c. 2. sect. 1. quæst. 3. Henric. quodl. 5. quæst. 33. Castro 1. de just. hæret. pun. c. 15. ponit differentias inter naturalem impotentiam et maleficium; hæc est præcipua, quod si maleficiatus ducat aliam, et cognoscat, non est reddendus priori, secus est de impotenti naturaliter, cap. 2. et cap. *Laudabilem*, de frigid.

4. [N]aturalis [im]potentia. De (d) secundo duplex est impotentia in genere, naturalis et casualis. Naturalis in viro est frigiditas vel mutilatio partis necessariæ, in muliere arctatio; casualis est maleficium. Impossibilitas prima satis patet; secunda fit per malignos spiritus, qui habentes pactiones cum hominibus servant promissa; non quia veraces, sed ut alii eis adhæreant (quia si nulla pacta servarent, nulli eis servirent), et ut illi, quibus servant promissa, eos colant, nam ex superbia sua præcipue appetunt honores divinos.

Deus etiam permittit eos exercere potestatem suam ad impediendum aliquos ab aliquibus actibus, in quos possent, si non essent impediti; et hoc vel propter peccata eorum, vel propter aliquam aliam causam occultam; et hoc modo maga habens pactum cum dæmone procurat ab eo ut istum impediat a tali actu, cum tali muliere, quamdiu tale maleficium perseverat, puta acus curvata, vel aliqua hujusmodi. Cur Deus permittat dæmones exercere potestatem impediendi homines quandoque. Quid remedii contra maleficia?

Quod (e) igitur est remedium contra istud impedimentum per dæmonem? Respondeo, si per orationes Sanctorum impediatur virtus dæmonis, bene fit. Si tamen Deus illas non exaudiat, tunc si sciretur maleficium, et destrueretur, dæmon non fatigaret eum amplius, quia ex pacto non assistit, nisi dum durat aliquod signum.

Et ex hoc patet quod trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum. non enim solum licet, sed est meritorium destruere opera diaboli. Nec in hoc est aliqua infidelitas, quia destruens non acquiescit operibus malignis, sed credit dæmonem posse et velle fatigare, dum tale signum durat, et destructio talis signi imponet finem tali vexationi.

De (f) istis duobus impedimentis ad propositum dico, quod in aliquo sunt similia, et in aliquo dissimilia. Similia, quia impediunt contrahendum, et dirimunt jam contractum respectu illius personæ respectu cujus sunt ista impedimenta; quod pro tanto additur, 5.

quia non tantum casuale, sed etiam naturale impedimentum potest esse respectu unius personæ, et non respectu alterius, maxime de naturali in muliere.

Sed (g) post divortium est duplex differentia; una, quod habenti impedimentum casuale licet contrahere, et si post contractum carnaliter copuletur secundæ, non debet reddi priori, quia maleficiatus respectu unius, non propter hoc est maleficiatus respectu omnium; sic enim est maleficiatus, sicut ministri diaboli procurant eum per maleficium diaboli, sicut aliqua maga vult istum perpetuo impediri respectu istius, non tamen respectu alterius, puta si nollet quod istam duceret, sed se, vel aliam.

Differentia inter has impotentias.

Alter autem, scilicet habens impedimentum naturale perpetuum, et hoc respectu cujuslibet, debet manere sine spe conjugii, et tutum esset sibi intrare Religionem, quia si post contrahat de facto, et carnaliter copuletur, cogetur redire ad priorem, quia apparet sententiam divortii processisse ex errore, et ita nullum fuisse coram Deo, et matrimonium primum verum fuisse, quia impedimentum quod putabatur perpetuum, non erat.

6. Sed (h) quomodo innotescit perpetuitas istius impedimenti, habetur *Extra de frigidis, Laudabilem;* debent enim per triennium commorari, et dare operam illi actui. Si autem postea reclamant, debent jurare cum septima manu, id est, vir et uxor de scientia, et septem vicini proximi de fidelitate. Si vir reclamat accusationi uxoris, creditur viro, qui caput est mulieris, *ibidem, cap.* 1. Si vir accusat, incumbit sibi probatio modo prædicto.

In dul qualis sit imp tentia præsumi esse ma ficium

Sed qualiter cognoscetur differentia istius et illius impedimenti? Respondeo, difficile est videre nisi per inspectionem corporis, si deficiat aliqua dispositio necessaria requisita in parte illa ad istum actum, vel per judicium Medicorum quantum ad frigiditatem, si aliqua signa manifeste ostendant ipsum esse talis complexionis. Si vero nec sic, nec sic, et tamen simpliciter impeditur, præsumendum est quod sit maleficium.

7. Ad arg. cap. e pnblico convers conjug

Ad (i) argumenta. Ad primum concedo quod obligat se ad actum, si petatur saltem pro aliquo tempore determinato; sed infra aliquod tempus non oportet reddere illum actum, si velit intrare Religionem. Iste autem non potest obligare se ad actum pro quocumque tempore, si est perpetuum impedimentum, quia, ut dictum est in principio solutionis, sola impedimenta perpetua impediunt, et habetur *in titul. isto, cap. Fraternitatis.*

An 2. Tunc nc essset m trimoniu sed societas quædan

Ad (k) secundum, si senex esset omnino impotens, dicerem quod non contraheret matrimonium, licet aliqua posset consentire in eum ad cohabitandum, sicut frater et soror, et ita forte multæ magis desponsant divitias quam personas.

Ad 3.

Ad tertium patet ex dictis, quia si maleficium est temporale, non impedit nisi temporaliter; præsumitur autem perpetuum si per triennium perseverat.

COMMENTARIUS.

4. npotentia alia aturalis, ia ex casu acciden-talis.

(d) *De secundo duplex est impotentia*, etc. Dividit impotentiam in naturalem et casualem seu accidentalem. Naturalis ex parte viri est frigiditas, ideo titulus Juris de hoc impedimento agens indigitatur *de frigidis et maleficiatis*. Aliqui addunt etiam provenire quandoque ex nimio calore, sed hæc impotentia raro est perpetua; vel naturalis impotentia ex parte viri procedit ex mutilatione alicujus membri ad usum matrimonii necessarii. Ex parte mulieris est arctitudo.

aturalis.

Casualis.

Impedimentum casuale est ex maleficio. Modum quo infertur hoc maleficium docet, et causam ex parte dæmonis, quamvis causam putarem esse maleficium, quia dæmon nequit exercere suum odium in homines Deo id non permittente, nisi quando ipsi suis peccatis merentur; vel quando Deus ex occulta causa permittit in nocentes exerceri. Sed quod nequit dæmon per se, potest per homines sibi subjectos et dicatos, Deo permittente aliquando, ut quoniam ipsis Deus, quamdiu sunt viatores, constituit usum libertatis in bonum aut malum, cum se dæmoni devovent, potest illis uti malum aliquod quod infert ex pacto, et quod malum ipse per se sine interventu eorum non permitteretur exercere; neque habet jus illiud exequendi, nisi mediante potestate, quam acquirit in ipsos. Aliqui cum Paludano *in hac distinct. q.* 2. *artic.* 4. quinque genera hujus maleficii constituunt, sed forte hanc distributionem magis accommodat modis, quibus impediri possit usus matrimonii regulariter, quam ex certa regula; signa autem, quibus dignoscitur maleficium, ut discernitur ab impotentia naturali, tradit Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio, disput.* 94.

uomodo ritur ex aleficio!

Quinque modi aleficii.

5. Remedia contra maleficium.

(e) *Quod igitur est remedium*, etc. Duplex remedium assignat Doctor. Primum est illud quo impeditur virtus dæmonis, ut sunt orationes Sanctorum, quibus et pœnitentia propria, frequens oratio, frequentatio Sacramentorum, exorcismi Ecclesiæ, et alio media, quibus dæmoni resistitur, comprehendi debent, et maxime fides intrepida, et non vacillans. Aliud remedium est, si quis sciret signum, cui alligatum est pactum dæmonis, illud destruere, quia tam pactum ex parte dæmonis quam malefici est ei alligatum, quo soluto aut destructo cessat omnis potestas dæmonis, quia Deus non permittit eum uti sua potestate, nisi inquantum ligatur per maleficium ex vi pacti, licet in ipso non desit voluntas peccandi. Hinc colligit illam quæstionem esse inamem : *An scilicet liceat destruere tale?* dicens non solum licere, sed etiam meritorium esse, quia ad hoc nihil aliud intervenit, quod vetet, et nulla superstitio, neque invocatio tacita aut explicita dæmonis. Hanc sententiam Doctoris sequuntur ejus discipuli, Anton. Andreas *in hac dist.* Bassolis, Nicolaus de Orbellis, Briansonius *in recollect. super* 4. *q.* 13. Vorillon *quæst.* 1. *art.* 3. Præterea Cajetan. *in opuscul. tom* 2. *tract.* 12. Rosella *in Summa tract. de impedimento matrimon.* Cajetan. etiam *in Summa, verb. maleficium*, Sylvester *quæst.* 7. Armilla, Astens. *in* 2. *part. lib.* 8. *tit.* 29. noster Castro *lib.* 1. *de justa hæret. punit. cap.* 15. Navar. *in Summa, c.* 11. Ledesma *in* 2. *p.* 4. *quæst.* 60. *art.* 2. Angles *in florib.* 1. *part. q.* 8. *art.* 2. *dub.* 2. Sotus *in hac dist. art.* 3. Bannes 2. 2. *q.* 78. *art.* 4. *dub.* 2. *in solutione ad* 4. Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio cap.* 8. et Sanchez *lib.* 7. *disput.* 96. citans et hos. Delrio *disquisit. magic. quæst.* 3. qui hanc conclusionem varie probat contra Joannem Heselt, qui *in suis lectionibus* contrarium docuit,

Signum cui alligatur maleficium destrui potest, si sciatur.

Hanc sententiam tenet communis Doctorum.

Contrarium tenet Joannes Heselt.

quamvis asserat ludibrio dæmonis id fieri posse.

6. Probatio sententiæ Doctoris contra eumdem Heselt. Argumentum ad hominem.

Probatur conclusio ex ratione Doctoris, quia licet destruere opera diaboli, animo illudendi diabolo per præfatum Auctorem; ergo licet etiam animo mihi consulendi aut liberandi alium a vexatione diaboli. Probatur consequentia, quia ideo licet primum, quia ex vi talis actionis non sequitur cum tali intentione superstitio aut fides in dæmonem, aut pactum implicitum aut explicitum, modo adsit debita intentio, non vitians actum; hic actus ex objecto, ut concedit adversarius, non est malus, alias non posset per intentionem finis liciti, et alias boni justificari, sed intendere liberationem vexati a dæmone, quamdiu manet signum, cui adhæret pactum, non est intentio maligna, sed specificata a charitate; ergo non potest facere actum alias non prohibitum esse illicitum; charitas enim non agit perperam, imo perfectior est hic finis et intentio quam prior, ex qua dicit præfatus Auctor (ut imponitur) hunc actum destructionis esse licitum.

Confirmatur. Ex natura actus ut tendit in suum finem.

Confirmatur, ille actus ut fit ad ludibrium dæmonis, si est bonus, ut supponitur esse, vel est actus fidei aut Religionis, vel certe divinæ charitatis, quatenus ex odio dæmonis procedit. Si charitatis; ergo etiam quæcumque via participat honestatem divinæ charitatis, potest et participare honestatem charitatis proximi, ut cedit in profectum ejus; cedit autem in profectum proximi et ad finem Sacramenti, et reverentiam ejus, ne matrimonium contractum, aut contrahendum impediatur a suo fine per virtutem dæmonis; ergo, etc. Si est actus fidei aut Religionis, sequitur quod sit capax etiam honestatis charitatis, quæ hæc est universalis, et forma virtutum, ad quam reliquæ ordinantur; ergo potest dare finem cuicumque actui, qui capax est honestatis ab aliis virtutibus inferioribus, et consequenter destructio illa ex motivo charitatis facta est licita et meritoria.

7. Respons

Dices ex fundamentis præfati Auctoris, quod tunc speratur salus a dæmone, et beneficium quo ab incepta vexatione desistat.

Impugn tur.

Contra, ex vi actionis destructivæ hoc non sequitur, quia alias ex nullo fine facta esset licita; non ex natura finis seu intentionis habitæ, quia nihil tale supponit, sed actione licita utitur ad commodum proprium, aut aliorum, alias si ex hujusmodi, aut vexationibus dæmonis data causa, prædicatores uterentur ad exhortationem populi ad pœnitentiam, quo illa vexatio tolleretur, proponerent aliquod beneficium exspectandum a dæmone, a quo sunt peccata, ex quibus acquirit jus maleficii, Deo id permittente. Solvere ergo colligationes peccatorum ad excludendum vexationem, esset sperare beneficium a diabolo.

Non expecta benefici a diabo destruer signum

Respons

Dices disparitatem esse, quia nos per peccata, et propria voluntate inducimus illas pœnas, non ita est maleficium, quod a solo dæmone est.

Impugn tur.

Contra, maleficium, ut superius dixi, non a solo dæmone, sed ex pacto et peccato malefici, sine quo nullum acquirit jus dæmon in maleficiatum, ut per se constat, si loquamur proprie de maleficio et in rigore; ergo sicut peccata aliquorum, quæ vendicantur in populum, solvi possunt, et debent per satisfactionem, et opera pœnalia a reliquis; ita etiam peccatum malefici, quod notum est adhærere signo ex pacto, potest etiam summoveri, ne amplius noceat innocenti.

8. Licet tollere nocumen

Deinde, quod dicitur beneficium a dæmone exspectari, plane frivolum est, nisi dicas quando quis se salvat ab invasore, aut innocentem, quando summovet media nocendi, ut extorquens ensem de manu

ejus invasoris exspectare ab eo beneficium; ita fit in proposito, quia media, quibus dæmon potest maleficiato nocere, est signum illud cui adhæret voluntas malefici. Ergo si quis subtrahat signum, ut est medium nocendi, non exspectat beneficium a dæmone, sed aufert illud, ex quo est omnis potestas ejus nocendi, quam non habet alias, nisi ut adhæret voluntati malignæ malefici, qui sicut ex divina permissione, qua committitur suæ libertati, potest per seipsum nocere, ita etiam potest per invocationem dæmonis ex pacto, quando Deus id permittit, neque aliter potest inferre hanc vexationem regulariter, et ut experientia Ritualium et exorcismorum constat, et extorta per auctoritatem Ecclesiæ confessione veritatis ab ipso dæmone, quando maleficiatus obsidetur, ut sæpissime contingit. Praxis autem est, ut primum extorqueatur confessio et causa vexationis; secundo, si intervenerit pactum, et cui signo adhæret. Deinde extorquetur per conjurationem ipsum signum integre, antequam procedatur ad expulsionem dæmonis, ne durante signo ei maneat aliquod jus in maleficiatum; ultimo tandem expellitur, et destruitur ipsum signum ejus cui adhæret pactum, et quo remoto dæmon nullum habet jus vexandi in maleficiatum. Falsum ergo supponit dicens æque posse dæmonem sublato signo nocere, ac illo conservato, quia licet, si permitteretur, posset semper nocere, non tamen potest nocere hoc modo, nisi persistat voluntas malefici, ex qua acquisivit jus nocendi, quæ voluntas adhæret signo, et eo destructo destruitur et redditur inefficax.

Praxis ritualium, exorcisantium est extorquere signum, et destruere.

9. Secunda ratio ex obligatione malefici. Tenetur destruere signum.

Secundo arguitur, quia ipse maleficus potest, et tenetur ex obligatione charitatis et justitiæ rescindere pactum, per sublationem signi cui adhæret, neque aliter, si pœniteat, est absolvendus. Experientia enim docet, quamdiu prius pactum, quod adhæret tali signo, manet, etiam vexationem, et effectum illum manere, nisi per alia media dæmonis virtuti detrahatur. Et ratio etiam docet, supposito quod dæmon nullum jus habet, aut virtutem nocendi, quam hîc et nunc exercere potest, nisi ex vi pacti, illam virtutem tantum exercere posse secundum naturam pacti, et modum seu determinationem adjectam, qua sublata irritatur pactum; si ergo pactum recipit determinationem præcise, ut adhæret signo, sequitur destructo signo irritari pactum, ut adhæret voluntati malefici. Ad hoc ergo sicut tenetur maleficus destruendum, et destruere potest sine novo pacto, imo si recedens a servitute renuntiat dæmoni per veram pœnitentiam, ita etiam alium scientem illud pactum adhærere signo, hoc posse destruere sine ullo pacto cum dæmone, tacito aut explicito, imo si sciatur maleficus, potest cogi per justitiam, ut recedat a pacto, et destruat signum, vel exhibeat destruendum, si est in potestate. Unde sive ab ipso, sive ab alio scitur illud, sive ab ipso dæmone per viam exorcismi extorta confessione. Omnibus, inquam, his modis potest scientia acquiri sine pacto ullo ejus cum dæmone, qui ea utitur; et quamvis etiam scientia illa in debito modo acquireretur, usus esset licitus ad hunc effectum, et sine peccato, non quo fides adhiberetur dæmoni, sed quo experientia probaretur veritas dicti.

Licitus est usus scientiæ acquisitæ de signo pacti.

Tertio, ut dicit Doctor, per destructionem illius signi destruuntur opera dæmonis, qui operatus est ad signum, et magis contemnitur, quam ex opposito; ergo neque fides ulla, neque cultus tacitus adhibetur dæmoni per destructionem signi, sed magis improperatur ei sua infirmitas, cum nocere non possit nisi ex voluntate malefici, et ejus virtus nocendi

10. Tertia ratio ex contemptu dæmonis.

a voluntate ejusdem in substantia et modo dependeat. Neque opus hoc est alterius rationis, quam est tollere impedimentum boni proximi sui, et solvere colligationes iniquitatis, neque dæmonis invocatione, aut auxilio fit; neque id requiritur, cum illa res naturalis, cui adhæret signum, per causas naturales destrui potest; neque intervenit aliqua amicitia cum dæmone ex hoc, quia potius in incommodum ejus et destructionem virtutis nocendi, et juris acquisiti ex pacto destituitur. Ad fundamenta prioris sententiæ patet ex dictis.

Objectio. Objicit Hieronymum in vita Sancti Hilarionis, in qua refert Hilarionem non permisisse signa amoveri, quibus ablatis dæmon fassus est se recessurum a puella, cujus rationem assignat Hieronymus, ne aut solitis incantationibus dæmon recessisse videretur, aut ipse dictis ejus accommodasse fidem.

Responsio. Respondetur, recte quidem id Sanctum fecisse ob scandalum vitandum, ut patet ex priori ratione quam adducit, et etiam ex secundo, et magis ne virtus miraculi, quod dæmon intendebat, obscuraretur; neque negandum est virtute miraculorum, et potestate Ecclesiæ, dæmones vim nocendi perdere, hinc non infertur non licere signum destruere. Ideoque Doctor utrumque hoc remedium adhibendum docet; primum, ut se commendet patiens maleficium orationibus Sanctorum; secundum si sciat, signum destruat.

11. Comparatio, et convenientia utriusque impedimenti. (f) *De istis duobus impedimentis*, etc. Comparat impotentiam naturalem et casualem ad se invicem, ut conveniunt, quantum ad irritationem matrimonii contracti, scilicet rati et contrahendi. Quoad naturale, id *supra* probatum est. Quoad casuale, patet ex iisdem fundamentis, quibus probatur impotentiam naturalem irritare matrimonium contractum et contrahendum, 33. *quæst.* 1. *et cap. finali, de frigidis et maleficiatis*, et rationibus allatis; quacumque enim ratione reddatur quis impotens, perinde est, quantum ad destruendum finem matrimonii, et inhabilitandum ad contractum, impedimentum hoc non ideo irritat, quia ab hac vel illa causa provenit, sed quia positus in *esse* obstat fini, ad quem est matrimonium ex natura sua ordinatum. Hanc conclusionem tenent communiter Theologi *in hac distinctione*, et Summistæ *verb. Impedimentum*, et *verb. Matrimonium*, et Canonistæ in præfatos textus.

Contrarium docet Almainus *in hac dist. quæst. unica in fine*, et Glossa *in cap. Ex litteris*, etc. *de frigidis et maleficiatis*, etc. et 33. *q.* 1. *et cap. Fraternitatis*, etc. *de frigid. et maleficiat.* Innocentius *in c. Laudabilem, eodem.* Ducuntur ex eo quod putent impedimentum hoc non esse perpetuum, quia auferri potest per ipsum maleficii auctorem. Deinde, quia in potestate dæmonis non est contractus, aut valor, aut nullitas. Contra senten[...] Fundamen[...]ta eju[...]

Sed falsum supponunt, quia Ecclesia *in cap. finali citato,* constituit tempus triennii ad experientiam, si maleficium sit temporale, aut perpetuum, et si non tollatur toto illo tempore, censetur perpetuum. Item, perpetuum est, si non possit tolli modo licito, ut communiter Doctores; et si non possit tolli, nisi per miraculum, ut quando impedimentum ex maleficio sit tale, ut neque ipse dæmon illud destruere possit, ut si induxit impotentiam per causas naturales, destruendo aliquod membrum, quod ad usum matrimonii requiritur. Impugna[...]tur. Impedimen[...]tum casua[...] perpet[...] ex cau[...]

Item, ut aliqui etiam tenent, si nullus sciat impedimenti signum præter sortilegum, qui etiam occultus est, aut si mortuus est, quia per inde est hoc, ac amittere faccultatem destruendi maleficii. Ra-

tio prioris sententiæ non subsistit, quia falsum supponit; neque etiam secunda ratio probat, quia licet valorem contractui, aut nullitatem non tribuat dæmon, tamen potest causare impedimentum perpetuum, quo posito contractus fit nullus ex ipsa lege matrimonii. Ex his sequitur, si impedimentum hoc, sive a natura, sive ex præstigiis sit tantum temporale, matrimonium fieri validum.

mpora-rium irritat.

12. ecunda nclusio. pedimentum spective itare.

Secunda conclusio Doctoris in prædicta littera est, non solum matrimonium annullari, si impotentia hoc vel illo modo sit universalis et perpetua, respectu omnium, ut potest esse; sed etiam respective ad determinatam personam, si fiat quis impotens, quamvis respectu aliarum sit potens. Quantum ad impotentiam respectivam naturalem, similiter dicendum est, illam dici talem, cui per artem aut naturam subveniri non possit, sicut Doctor *supra* dicit de impotentia absolute. Casus autem hujus impotentiæ respectivæ duo proponuntur, nempe arctitudo ex parte fœminæ, ita respectu contrahentis ut nequeat separari, aut cum ea consummari matrimonium; et alius casus est, quando quis fit impotens ad virginem cognoscendam, qui tamen est potens ad cognoscendum corruptam.

ntentia gans impedimentum spective ritare.

Conclusio prædicta de impedimento respectivo non ab omnibus conceditur; aliqui enim Doctores negant dari impedimentum perpetuum, nisi sit respective ad omnes personas. D. Thom. *in hac dist. art.* 2. *ad.* 5. D. Bonaventura *art.* 2. *q.* 2. Summa Astentis 2. *p. lib.* 8. *tit.* 29. Turrecremata 33. *q.* 1. *in Summ. art.* 1. Sylvester *verb. Matrimonium*, 6. *q.* 1. Viguerius *Institut. c.* 16. *impedimento* 9. Alii vero magis in terminis eam tenent, ut Innocentius jam citatus, Tabiena *verb. Impedimentum, impediment.* 12. *quæst.* 5. Armilla *verb. Matrimonium*, Sotus *in hac dist. q. unic. art.* 2. *concl.* 6. Petrus Ledesma *de matrim. dub.* 48.

Conclusio tamen Doctoris est communis aliorum, quam tenent ejus discipuli, Bassolis *hic, q. unic.* Orbellis, Vorillon, Nicolaus de Nisa *in* 4. *tract.* 6. *de matrimon. p.* 3. *q.* 6. Richardus *hic art.* 2. *quæst.* 2. Paludanus *q.* 2. *art.* 2. *conclus.* 2. *et* 3. Durandus *q.* 2. Supplementum Gabrielis *quæst. unic. art.* 2. *corollario* 3. Major *q* 1. Carthusianus *q.* 2. Valentia 4. *p. disp.* 10. *q.* 5. *puncto* 4. D. Antoninus 3. *part. tit.* 16. Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio, c.* 7. Glossa *in cap. Fraternitatis*, et alii plures quos sequitur Sanchez *lib.* 7. *de matrimon. disp.* 93. *q.* 1.

13. Conclusio ab aliis sustinetur.

Probatur.

Probatur, 33. *quæst.* 1. *cap. fin.* conceditur impotenti per maleficium ad aliud transeat, dissoluto priori matrimonio; ergo admittit matrimonium per impotentiam respectivam dissolvi, et consequenter hanc posse esse impedimentum perpetuum respectu ejus, quamvis non sit respectu illorum. Item *cap. Fraternitatis*, etc. *de frigidis et maleficiatis*, etc. quod est fundamentum prioris opinionis, non decidit arctam separatam a priori viro esse restituendam, nisi ex suppositione quod ei erat apta, sicut fuit posteriori viro : *Cum pateat*, inquit, *ex post facto, quod illa cognosibilis erat illi, cujus simili commisceτur*, etc. ergo a contrario sensu si non erat cognoscibilis, matrimonium cum priori erat nullum, non subsistente causa ob quam restitui deberet. Deinde, in fine illius capituli, casus illi, qui non resolvuntur ob difficile judicium, quod pendet a futuro eventu, hoc ipsum declarant, ut quando virgo nubens alicui sit ipsi arcta, ut ab eo cognosci non posset, tamen separata, et alteri nubens, cui arcta non est, an debeat restitui primo, cui fit apta ex frequenti usu secundi matrimonii : *De talibus autem*, inquit, *non est fa-*

cile indicandum, cum finale, etc. *judicium pendeat ex futuro*, etc. Sed si in priori parte decideretur universaliter, cognitam in secundo matrimonio esse idoneam primo marito, et restituendam, idem esset judicium in utroque casu; ergo decisio prioris innititur præsumptioni, qua judicatur mulier cognita a secundo viro simili, esse idoneam primo; quando in re ipsa per impotentiam non sit idonea, eliditur præsumptio, ac proinde supponitur matrimonium fuisse nullum cum priori, et universaliter quando impotentia per naturam et artem superari non possit annullare matrimonium, etiam respective ad personam, ad quam est impotentia. Item *cap. Litteræ vestræ, eodem*, decernitur separatio matrimonii in simili casu, quando vir allegabat potentiam ad alias, quamvis non potuit consummare matrimonium cum sua uxore cum qua per octo annos cohabitavit.

14. Deinde, rationes superius factæ a Doctore idem probant, quia requiritur potentia ad usum matrimonii inter contrahentes, ut possint se mutuo obligare ad debitum; ergo illa deficiente universaliter, si inducit impedimentum, ita etiam in hoc particulari contractu cum determinata persona, si impotentia supponitur, cui nequit natura aut arte remedium adhiberi, etiam dirimit matrimonium, et inducit impossibilitatem obligationis ad debitum respective ad illam personam, ex quo facilis est responsio ad fundamenta prioris sententiæ.

Objectio. Solvitur. Objicitur *cap. Fraternitatis*. Sed patet responsio ex dictis, quia ibi non deciditur restituenda uxor priori viro, quæ cognita est per secundum, nisi quando uterque respectu ejus est similis. Patet hoc ex causa præsupposita ipsius decisionis : *Non tamen perspicaciter attendentes quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit removeri*, etc. Supponit ergo decisio illud impedimentum non fuisse perpetuum respectu prioris viri, et huic præsumptioni innitens decernit restituendam esse priori, et ex alia parte, si experientia constat oppositum, et causa subsit naturalis impedimenti, in quam facile reduci potest, aut maleficii, oppositum judicandum censet. Poterat hæc causa subesse, ut communiter tradunt Doctores et Summistæ, respective ad unam, et non ad aliam, de qua vide Sanchez *loco citato*, qui illam exponit cum aliis. Quando ergo causa deprehendi potest, cur priori non sit apta, et differentia inter ipsum, et secundum respective ad mulierem arctam, quæ arte medicinæ superari nequit sine periculo vitæ, tunc præsumptio Juris innitens facto posteriori eliditur. Quando autem non deprehenditur talis differentia standum erit præsumptioni Juris, et præsumitur fraus, ubi nulla causa differentiæ notabilis aut sufficiens oritur, ex qua manifeste impotentia colligatur.

Ex his sequitur illud impedimentum judicio medicorum, quod est medicabile sine periculo, non dirimere matrimonium; quod enim per artem sine notabili periculo acquiri potest, censetur esse in potestate nostra. Impedimentu quod a superat sine pericu non es perpetu

Quid si non possit esse præsto, qui impedimento mederetur, et si est absens, non possit adiri, neque ullo modo exspectatur ejus copia, vel non possit haberi sine maximis sumptibus, quibus non sunt pares conjuges, neque aliquod medium suppetat tollendi impedimenti ? 15. Except

Respondetur simpliciter in eo casu, et circumstantiis reddi impedimentum perpetuum, et æquivalere maleficio, quod præsumitur perpetuum, quia sic impedimentum non est in potestate conjugum

per se aut alios, ac proinde redditur hîc et nunc perpetuum respective ad ipsos, quo fiunt inhabiles ad matrimonii usum et finem.

.6. ...sus. Sed quid dicendum de illo periculo, si, verbi gratia, requiratur incisio fœminæ arctæ, cum probabili periculo infirmitatis gravis, quamvis non mortis, vel an requiratur periculum mortis, ut censeatur impedimentum esse temporale, et matrimonium valere.

...ponsio ...rum. Respondetur a quibusdam requiri periculum probabile mortis, ut impedimentum dicatur perpetuum, et ei per medicinam subveniri non posse. Hanc ut probabiliorem docet Sanchez, quia in capitulo illo *Fraternitatis*, quod primo loco additur sine periculo corporali, si impedimentum est medicabile, in secundo loco explicatur per periculum mortis.

...olutio. Respondeo tamen infirmitatem gravem, et periculum ejus sufficere, ut judicetur impedimentum perpetuum. Ita Paludanus, Richardus, Major et plures alii, quia periculum gravis infirmitatis est morale periculum mortis; et sic intelligitur in illo capitulo synonyme utrumque. Ista enim non est gravis infirmitas, quæ non inducit periculum morale mortis; et probatur ratione ex alias dictis, quia infirmitas gravis solvit obligationem reddendi debiti inter conjugatos, ut *supra* visum est, *dist.* 32. *qaæst. unic.* ergo etiam impotentia, cui nequit subveniri sine periculo gravis morbi, impedit contractum ne possit fieri translatio corporum cum obligatione debiti, et simpliciter impossibilitat ad hoc. Et puto in re ipsa non esse discrimen inter præmissas sententias. Unde impotentia, cui nequit subveniri sine mortis periculo, aut gravis infirmitatis, quod idem est, facit matrimonium ab initio nullum, neque personæ tenentur tale periculum subire.

Quoad secundum casum communior sententia est, si vir sit potens ad consummandum matrimonium cum corrupta, valide contrahere cum virgine, quia sine periculo vitæ subveniri potest ejus arctitudini. Ita D. Thomas, Albertus Magnus et alii, *in hac distinctione*, et teneri virginem hanc pati medicinam. Quod limitat noster Angles, et bene, si certum sit virum esse potentem ad corruptam, alioquin non teneri cum jactura virginitatis admittere medicinam. Alii etiam id negant, quia defloratio per artem infert grave nocumentum. 17.

(g) *Sed post divortium est duplex differentia*, etc. Statuit differentiam inter utrumque impedimentum quoad divortium, quod facto divortio inter maleficiatum et uxorem non subsit restitutioni in integrum. Non sic est de impotente viro, quia si post divortium contrahat cum alia, et eam cognoscat carnaliter, cogetur redire ad priorem, quia præsumitur de valore de matrimonii, et sententia lata ex præsumptione impedimenti, per posterius factum eliditur. Hîc loquitur Doctor in casu quo allegatur impotentia perpetua, et universalis, nam si aliam cognovit postea carnaliter, signum est non fuisse impotentem virum, ac proinde sententiam innixam fuisse falsæ præsumptioni. Non loquitur autem de impotentia respectiva proveniente impedimento ex parte mulieris, quia arcta est, et priori non apta; hujus enim causa impedimenti in re subsistit, et deprehendi potest. Impedimentum perpetuum et universale, de quo loquitur Doctor, dicens eidem expedire, ut ingrediatur Religionem, deprehenditur non esse bene aut veraciter alligatum, si aliam ducens eam cognoscit carnaliter. Unde superius decidit casum quo impedimentum respective ad unam personam, maxime in muliere irritat contractum 18. Differentia inter utrumque impedimentum. Declaratur.

Impedimentum ex frigiditate allegatum inhabilitat ad matrimonium. matrimonium; sed eo ipso quo quis, ut frigidus, separatur ob impotentiam universalem, non permittitur amplius contrahere, quia inhabilitas ejus per sententiam est notoria et declarata. Quod si contrahat, præsumitur de fraude, neque matrimonium tenet, sed ex vi prioris sententiæ separatur. Quod si interim appareat copulam habuisse, restituitur primum matrimonium, ut communis sententia et ratio tenet, quia eliditur præsumptio et allegatio, cui sententia separationis adhæret, et deprehenditur fraus. Idem ex simili ratione dicendum, si maleficiatus cognoscat post separationem uxorem, respectu cujus fuit maleficiatus, quia tunc intelligitur non fuisse perpetuum, et sententia separationis matrimonialis non transit in rem judicatam.

19. (h) *Sed quomodo innotescit*, etc. Hic primo assignat Doctor inquisitionem, quam Ecclesia adhibet in dignoscendo impedimento, et spatium probationis triennii, et testimonia jurata, quæ patent ex textu quem allegat. Quomodo autem dignosci possit impotentia naturalis et casualis.

Differentia in naturalem, et casualem, quomodo discernenda. Si non deprehenditur causa, præsumitur casuale. Respondet difficile esse nisi inspectione corporis, ut si aliquod instrumentum necessarium desit, vel ex complexione judicio Medicorum, si signa appareant frigiditatis in viro. Quod si nullum signum naturalis impotentiæ deprehendatur, et nihilominus maneat impedimentum, dicit præsumi esse ex maleficio, quia deficiente causa naturali impedimenti, ut præsumptio rite fundetur, et secundum prudentiam debet referri ad causam extrinsecam et accidentalem. Discrimen inter utramque impotentiam, et quomodo possit ex signis judicari, vide apud Sanchez *lib.* 7. *disput.* 94. *num.* 12.

20. Dubium de matrimonio eunuchorum. Circa illud quod dicit ex defectu instrumentorum oriri impotentiam perpetuam, *quæres de matrimonio eunuchorum, qui ita complete sunt exsecti?*

Aliqui docent eos posse contrahere, et etiam generare. Alii docent eos posse aliquale semen emittere, licet ineptum generationi, quod sufficit ad finem secundarium matrimonii, et consequenter valorem, cum valide contrahatur inter steriles. Tres species eunuchorum assignat Paulus *lib.* 6. et videtur comprehendisse Moyses, *Deuteron.* 23. de quibus videri possunt expositores. Id supponitur eos non esse potentes, aut habiles ad matrimonium, quæ est communior sententia Theologorum et Jurisprudentium. Sed rem extra dubium posuit Constitutio Sixti V. qui declaravit matrimonia ab illis contracta esse invalida, sicut impotentiam esse perpetuam.

Tres species eunuchorum.

Matrimonia eorum invalida declarat Sixtus V.

(i) *Ad argumenta. Ad primum*, etc. Respondet Doctor, quod aliud est de contrahente cum animo ingrediendi Religionem, aliud de impotente, quia ille, licet non permutet corpus cum obligatione ad reddendum debitum, si petatur pro tempore determinato, quod ipsi conceditur ad deliberandum, neque teneatur sibi præjudicare, tamen tenetur pro aliquo tempore indeterminato, in casu quo non profiteatur; at impotens nequit pro ullo tempore se ipsum obligare, respectu impossibilis, cujus habet impedimentum perpetuum. 21. Ad argumentum. Ad primum.

(k) *Ad secundum*, etc. Hoc argumentum petit, an inter senes possit celebrari matrimonium? 22. Ad secundum.

Respondet affirmative, nisi adeo sit senex impotens, ut non possit consummare matrimonium, tunc dicit non eum contrahere, quia habet impedimentum, quod Jure naturali obstat contractui. Hæc est communis sententia, quam pluribus allegatis sequitur Sanchez *disp.* 92. *n.* 14. Addit præterea Doctor, *licet aliqua possit*

consentire in eum ad cohabitandum, sicut frater et soror, et ita forte multæ magis desponsant divitias quam personas.

Ad tertium. Ad tertium, patet ex dictis et ex littera.

Occasione verborum quæ in responsione ad secundum jam scripsimus :

Quæritur utrum matrimonium quoad contractum possit esse verum inter senes modo dicto impotentes aut alios?

23. Variæ sententiæ. In hac quæstione variæ sunt sententiæ Doctorum. Prima negat illud matrimonium esse, aut personas esse habiles ad ineundum matrimonium. Pro hac sententia plures allegat Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disp.* 97. inter quos primum enumerat nostrum Doctorem, *in responsione ad* 2. Secunda sententia affirmat cum Magistro *in hac dist. cap.* 1. quem sequitur S. Thomas, et plures alii. Nec immerito pro hac sententia citari potest Doctor ex postremis verbis, in quibus dicit idem quod Magister, et Jura et usus Ecclesiæ Romanæ fert, *cap. Consultationi, de frigidis et maleficiatis*, etc. Advertendum est matrimonium duobus modis contrahi posse, vel cum animo continendi et abstinendi a copula, vel ut implicite et regulariter importat obligationem ad copulam, quæ ex vi contractus regulariter intenditur.

Advertendum secundo, contractum iniri posse cum ignorantia impotentiæ alterius, vel utriusque conjugis, vel cum scientia illius impotentiæ. His positis

24. Prima conclusio. Si nesciatur impedimentum irritat. Sit prima conclusio : Cum ignorantia impedimenti, et non concepto animo consummandi ex utraque parte matrimonium est nullum. Hæc probatur, quia Ecclesia noto impedimento pronuntiat separationem, et declarat nullitatem contractus in favorem reclamantis.

Secundo, quia contractus bona fide celebratus, et cum debita solemnitate, intenditur ut inducit omnem effectum sibi connaturalem et obligationem, quæ ex prima sui institutione eidem competit. Sed matrimonium ex fine principali et minus principali, hoc est, ut institutum est ad officium naturæ, et remedium infirmitatis, est permutatio corporum cum obligatione ad copulam; ergo sub hac intentione celebratum requirit materiam non impeditam et capacem illius obligationis, quæ ab intrinseco competit matrimonio, regulariter. Et conclusio patet ex dictis in corpore quæstionis præmissæ, et de impedimento erroris. Matrimonii naturalis effectus.

25. Secunda conclusio, matrimonium initum ex communi consensu continendi, est validum, ut patet in iis, quæ alias diximus *supra* de matrimonio Virginis *dist.* 30. *quæst.* 1. *et* 2.

26. Inter impotentes non posse iniri matrimonium. Non sunt duo in una carne. Tertia conclusio, inter impotentes probabilius judico non posse celebrari matrimonii contractum etiam scita impotentia. Probatur hæc conclusio ex prima institutione matrimonii, quia non possunt duo esse in carne una (quod superius diximus intelligi etiam de matrimonio rato, et non solum consummato,) sed ubi est impotentia nota, non potest fieri translatio corporum, ut ex fine hujus contractus, et institutione requiritur; ergo neque valide celebrari contractus. Probatur minor, contractus nequit celebrari, ut abstrahitur a suo fine in actu et habitu, quamvis possit celebrari, ut abstrahitur a suo fine in actu; potest enim acquiri dominium rei, cujus finis est certus usus et commoditas, quamvis Dominus ea non utatur ad talem finem, tamen requiritur ut sit apta ad finem, alias non esset materia permutabilis per contractum, cujus nullus posset esse usus, neque consequenter dispositio aut dominium. Sed inter impotentes nequit salvari usus dominii

Contractus includit ordinem ad finem.

Hunc finem neque in actu aut habitu attingunt impotentes.

corporum, quoad actum aut habitum; ergo per contractum matrimonii nequit acquiri ipsis jus in corpora mutua, neque consequenter dominium, aut obligatio nata esse ex contractu, cujus non sunt capaces, et ideo non fiunt una caro.

Confirmatio. Requiruntur ad contractum materiæ, et personarum capacitas.

Confirmatur, in materia justitiæ commutativæ requiritur aliqua res subjecta, capax permutationis, et personæ capaces obligationis, et juris acquirendi, alioquin contractus celebratus est inanis et verbalis tantum et fictus. Sed in proposito res quæ permutatur, sunt corpora conjugum, et contrahentes sunt ipsi conjuges; ergo supposito impedimento in re ipsa ad hanc permutationem matrimonii in specie, et incapacitate exparte personarum, contractus fit nullus, quia nequit servari medium requisitum. Personæ sunt incapaces contractus, vel absolute, si utraque est impotens, aut respective, si altera tantum, et hoc Jure naturali divino, et secundum institutionem specialem contractus, et materia circa quam ipsius contractus est incapax permutationis eodem Jure; ergo contractus est ipso Jure nullus. Patet hæc consequentia, quia quando materia est interdicta, vel inhabilitantur personæ ad matrimonium Jure Ecclesiastico, contractus initus est irritus; sed Jus divinum et naturale non minus inducit similem effectum; ergo, etc.

27. Evasio.

Dices nasci bonum fidei, et unionem animorum et mutui obsequii.

Impugnatur.

Contra, nequit bonum fidei innasci, si utraque persona est impotens, quia obligatio ex justitia et lege aliqua supponit materiam liberam, cujus oppositum est in potestate obligati, alias nullam vim legis haberet, aut regulæ faciendorum, respective ad necessaria, in quibus nulla est indifferentia aut capacitas obliquitatis, neque etiam innascitur bonum fidei, nisi ex completo contractu circa permutationem rei capacis.

Lex est de materia libera, et non necesaria.

Evasio.

Si dicas alterum conjugum esse tantum impotentem, et nasci bonum fidei ex parte alterius.

Impugnatur. Non potest haberi bonum fidei.

Contra, quia non innascitur bonum fidei, nisi ubi servata est æqualitas in permutatione. Sed hîc nequit esse talis æqualitas, quia corpus impotentis nequit permutari, cum sit incapax; ergo ex contractu non sequitur bonum fidei ex parte impotentis ipsum obligans conjugi, quæ non patitur impedimentum, quia contractus non esset æqualis, neque obligatio hæc ex parte unius potest salvari, nisi ex parte alterius salvetur, quia innascitur ex permutatione, ut servat medium justitiæ commutativæ secundum rectam rationem. Unde nullus Patrum aut Doctorum (excepto uno) in matrimonio Virginis cum Josepho recurrit ad hunc modum commutationis, et merito, quia contractus eam non permittit. Quod dicitur de

Unio animarum.

unione animorum, inter fratrem et sororem potest esse talis unio et mutua obsequia, quamvis nequeat esse matrimonium, sicut et inter patrem et filiam, non est tamen maritalis, quia maritalis est illa, quæ ex natura contractus per justitiam commutativam in corporum permutatione consistit, in qua fundatur ipsa societas inter maritum et uxorem; ergo ubi nequit salvari ipsa permutatio, per quam acquiritur individua societas per justitiam commutantem, non salvatur etiam unio animorum maritalis, atque obligatio nata esse ex societatis hujus titulo, sed alia diverso titulo fundata, sicut est amicitiæ aut societatis in bonis. Unde sicut variatur titulus, ita etiam jus seu obligatio fundata in titulo, et sicut acquirens aliquid titulo donationis, nequit illud possidere titulo emptionis, ita etiam neque mutuus amor et obsequia potest acquiri titulo matrimonii veri et validi, inter impotentes, inter quos ille contractus est impossibilis.

Nascitur contractus validus.

Variato titulo, variatur jus.

28. cunda obatio. n esse ractum ne continentiæ.

Secundo, nequit hic contractus inter tales iniri cum animo servandi continentiam; ergo nequit intelligi verum matrimonium. Patet consequentia, quia in hoc solo potest justificari contractus, quatenus ad finem altiorem ordinatus valeat. Probatur consequentia, quia continentia, ut possit justificare contractum, debet esse circumstantia honesta, et libere adjecta, et posse induci per votum. Sed nihil horum competit impotenti, qui ex natura impossibilitatur ad incontinentiam, et cui necessaria est ipsa continentia ob impedimentum, maxime si est absolute frigidus, neque continentia ejus est materiæ voti, quis debet esse de majori bono et indifferenti, non de necessario.

asio.

Dices impotentem valide vovere Religionem, cujus votum substantiale est castitas; ergo etiam vovere castitatem extra Religionem, et in connubio.

29. ugnaur.

Contra, valide Religionem vovet, quia alia vota continet paupertatis et obedientiæ, et reliquarum observationum, et illa etiam media, quæ ad finem continentiæ ordinantur, ut sunt mortificationes carnis. Sed si status Religionis consisteret præcise in solo voto continentiæ, dicerem votum esse nullum, quia est de materia necessaria, quamvis posset etiam vovere mortificationem carnis, quæ ex natura sua potest esse medium servandi continentiam in eo qui dispendium ejus incurrere potest; in impotente autem absolute et simpliciter, qui impedimentum carnis interne aut externe non patitur, et qui nullis stimulis subjacet, illa opera erunt ex objecto bona, quatenus temperantia a licitis ob finem temperantiæ, non tamen castitatis, quia hæc non est ipsi libera.

30. otens ion e vovet

Quando impotens ad matrimonium habet stimulos incontinentiæ, potest vovere continentiam, tamen non potest vovere continentiam ea ratione qua impotens est, et qua continentia est ipsi necessaria respective ad mulierem, loquendo de continentia thori, quia hæc ipsi est necessaria; ergo nequit matrimonium ex hac continentia fieri ei honestum et voluntarium. Probatur consequentia, quia in ordine ad copulam est naturaliter impeditus; in ordine vero ad continentiam a tactibus, et aliis hujusmodi, quæ in matrimonio permittuntur aut tolerantur in ordine ad finem ejus matrimonium non est medium proportionatum, aut cohabitatio, nequit enim licite iis uti, quia ex incapacitate aut impotentia ad finem præscinditur ratio, unde ejusmodi fierent ei licita, quia præscinditur finis ex quo honestantur.

continentiam thori.

Deinde, quia matrimonium in ordine ad finem intrinsecum initum facit illa tolerabilia, aut venialia, et ex communi sensu Doctorum non sunt licita inter impotentes, quando jam de impotentia constat; neque sumendum est experimentum, ut permittitur, quando est dubia, quia tunc licent et justificantur per contractum, ut in ordine ad finem suum intrinsecum est initum primo, donec constet de impedimento; quando vero constat de impotentia, ex qua sequitur separatio, tollitur bona fides, ex qua licuerunt. Hæc autem continentia a tactibus non justificat matrimonium, sed continentia ab usu matrimonii, ut supponit obligationem debiti, et possibilitatem ejus, sic enim et non aliter, potest esse circumstantia matrimonii, et ex eo titulo tantum frustrari debitum, vinculo tamen manente

Indulgentia fundata in contractu.

Tertio, incapacitas ad matrimonium inter patrem et filiam, inter fratrem et sororem in Religioso professo, et in sacris Ordinibus existente, provenit ex eo quod matrimonium est contractus in ordine ad finem designatum, ex quo innascitur obli-

31. Causa inhabilitatis aliquorum ad matrimonium.

gatio ad copulam. Sed data priori sententia potest esse matrimonium illud spirituale inter hos validum, et iniri quod Ecclesia non permittit, neque admittit, quia inhabiles sunt; ergo interpretatur matrimonium non posse iniri sine permutatione corporum in ordine ad finem generationis, aut ut est remedium infirmitatis. Probatur antecedens cum consequentia, quia inhabilitas horum sive Jure naturæ, sive Ecclesiastico ad matrimonium, respicit dumtaxat matrimonium ratione finis intrinseci, et obligationis in ordine ad copulam; caro enim patris est caro filiæ, frater et soror descendunt immediate ab eodem, et communicant inter se in tertio, Sacerdos altari et Ecclesiæ, Religiosus Religioni conjunguntur, et commixtio maritalis est ipsis prohibita, vel quia contra naturam est, vel contra obligationem matrimonii spiritualis. Sed aliud matrimonium spirituale, si iniri potest, his non repugnat, neque ad illud inhabilitantur; ergo posset salvari matrimonium hoc inter ipsos in ordine ad continentiam, et mutua obsequia, quia tunc pater acquireret majus jus in filiam, quam habuit ratione potestatis paternæ, quia Jura matrimonii sunt alterius tituli et rationis, propter quæ *relinquit homo patrem suum et matrem suam, et adhæret uxori suæ;* et similiter filia patrem et matrem, ut adhæreat marito suo. Et similiter de aliis dicendum est, verbi gratia, de Religioso, neque refert quod Religioni obligatus non posset vacare uxori, quia etiam servi similiter patronis subsunt, quoad usum ipsorum ex titulo servitutis, tamen valide contrahunt matrimonium, etiam carnale matrimonium cognita eorum conditione. Ideo ergo hi simpliciter nequeunt contrahere matrimonium, quia contractus inducit ex natura sua obligationem, cujus sunt incapaces, sed non minus est incapax hujus obligationis impotens; ergo perinde incapax matrimonii ex quocumque fine.

Interpretatio Ecclesiæ circa finem matrimonii.

32. Responsio.

Dices, quando persona inhabilitatur a Jure, non esse capacem matrimonii.

Impugnatio.

Contra, impotens jure naturali inhabilitatur, et ideo Ecclesia declarat matrimonium ejus esse irritum, quod autem non inhabilitatur ad contrahendum ab Ecclesia ideo est; tum quod matrimonium inire nequeat Jure naturæ valide, neque Ecclesiæ frustra aliam inhabilitatem adjecit; tum quia impedimentum hoc, ut plurimum, est ignotum; quando autem notum est Ecclesiæ esse inhabilem, non permittit inire matrimonium; unde qui declaratur inhabilis, prohibetur deinceps conjungi, ut patet etiam ex constitutione Sixti V. quoad eunuchos.

Quarta ratio. Insolubi[le] matrimonium.

Quarto, matrimonium hoc, ut sit verum, debet esse contractus perpetuus ex natura sua, et inducere impedimentum conjunctionis matrimonialis cum altero. Sed contrahens cum impotente, sciens etiam ejus impotentiam, si contrahat per verba de præsenti cum alio, et consummet secundum matrimonium, solvitur prius, et Ecclesia probata impotentia alterius, ferret sententiam pro secundo matrimonio; ergo primum non potest dici vere matrimonium, quod solubile est. Confirmatur matrimonium ratum, si ineatur, non potest solvi per matrimonium subsequens consummatum, quia illud natura sua est insolubile, nisi alter conjugum ingrediatur Religionem, aut interveniat dispensatio Pontificis. Sed matrimonium quod ex fine suo est perfectius, et cui cedit matrimonium ratum, quando quis Religionem capessit, debet fortius tenere ex vi contractus, si est verum matrimonium, quam matrimonium ratum; ergo non deberet cedere matrimonio subsequente consummato, quod est falsum et praxi contrarium; quotiescumque enim pœniteret facti

Reclama[tio] auditu[r].

Confirm[a]tio. Ratum n[on] solvitur [per] aliud co[n]summatu[m].

conjugem capacem matrimonii, exaudiretur ab Ecclesia, et factum approbaret matrimonium secundum cum dissolutione prioris.

33. Quinta ratio. Quinto, *cap. Consultationi*, etc. *de frigidis et maleficialis*, ubi Lucius III. agit de eo qui scienter contraxit cum arcta, dicit matrimonium quidem esse nullum, et quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores; ergo si non possunt esse uxores, nec matrimonium constare potest, ex quo titulus uxoris, et appellatio innascitur; appellatio autem diversa sororis aliud genus societatis indicat, et non conjugalis; et idem habetur *cap. Laudabilem*, etc. *eodem titulo*.

Diversa appellatio diversam indicat societatem.

Pater Basilius Ponce in suo libro *de impedimentis matrimonii*, qui etiam se remittit ad disputationes Scholasticas de hoc, quas ego non vidi. Interim *in hoc libro*, quæ objicit, diluemus.

Pater Basilius Legionensis et contrariam sententiam. Contrariam sententiam acriter defendit

34. Objectio prima. Objicit primo : Primum Magistrum et D. Thomam, quos alii in eamdem sententiam adducunt; quantum ad priorem autem intelligi nequit ad scopum distinctionis præmissæ ab eodem Auctore, nempe matrimonium scienter contractum ad finem continentiæ inter impotentes esse validum, modo, ut dixi, scientes impotentiam ad hunc finem contrahunt. Esse vero nullum, si contrahent ignorantes, aut fine regulari, ex quo emanat obligatio debiti, saltem in habitu et vinculo. Magister dicit frigidos esse partim legitimos, partim illegitimos; hoc autem intelligit de iisdem, ut ignorantes contrahunt, et secundum contractum, ut regulariter est ad finem destinatum propagationis, quo casu admittit Basilius matrimonium esse nullum. Verba Magistri sunt: *Mediæ vero sunt, nec plene legitimæ, nec plene illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem; si enim tales conjunguntur per ignorantiam, commanere possunt, quibusdam accedentibus causis, et eisdem deficientibus dividi*, etc. Dividit personas in plene legitimas et plene illegitimas et medias, quæ nec in uno, nec in altero extremo sunt; et loquitur de iis, quæ ignoranter conjunguntur, et inter quos est invalidum matrimonium, quia separari potest, et mulier transire ad secundas nuptias, ut patet ex verbis Gregorii, quæ citat. Quod ergo quibusdam accedentibus conditionibus commanere posse dicit, intelligit non de commanentia, sicut mariti et uxoris, sed sicut fratris et sororis, in communione obsequii et bonorum. D. Thomas etiam, quamvis clarius proponit casum de contractu inter impotentes scienter facto, tamen ab aliis aliter intelligitur, et sententia ejus, quam *supra* expressimus de matrimonio Virginis et Josephi, et de voto Virginis ante matrimonium (quod secundum ipsum fuit conditionatum tantum, et non absolutum, quia alias non liceret ei contrahere matrimonium, quia nempe matrimonium ex natura contractus ordinatur ad copulam), hæc, inquam, sententia parum favet illi, quam ex eo asserit præfatus Auctor.

Explicatur Magister.

Diversæ qualitates personarum.

Explicatur D. Thomas.

Objicit secundo D. Augustinum de bono conjugali, cap. I. *Consequens ergo est* (inquit Augustinus) *connexio Societatis in filiis, qui unus honestus fructus est, non connexionis maris et fœminæ, sed concubitus; poterat enim esse in utroque sexu, etiam sine tali commixtione, alterius regentis, alterius obsequentis amicabilis quædam, et germana conjunctio*, etc. In quibus asseritur proles fructus esse concubitus, non conjunctionis; concubitus etiam sumitur non pro copula, sed pro contractu in ordine ad copulam, quasi dicat filios esse finem, quem intendit matrimonium in ordine ad copulam; distinguit ergo Augustinus contractum in eum, qui fit ad copulam animorum, et 35. Objectio secunda. Augustin.

eum, qui fit ad copulam corporum in ordine ad filios, et ait posse stare priorem sine posteriori. Item *cap.* 2. relinquens quæstionem illam incertam, quomodo scilicet nascerentur filii primis parentibus, si non commiscerentur, si per alium amplexum, quod possibile est Deo; tamen certissimum est apud illum, si ita eveniret, matrimonium inter primos parentes verum fore.

36. Responsio. Respondeo primum ex ipso Augustino *lib.* 9. *de Genesi ad litteram*, quem librum scripsit post illum, *de bono conjugali*, ut patet *cap.* 7. *in fine*, ubi allegat librum *de bono conjugali: Unde ait, quia satis disseruimus in eo libro, quem nuper edidimus de bono conjugali*, etc. scilicet de triplici bono matrimonii, Sacramenti, prolis et fidei, de quibus in prædicto capite agit, et de gradu perfectionis virginalis et vidualis, dicit se egisse *in libro de bono conjugali*, quod verum est, *cap.* 19. *et sequentibus.*

Augustin. Augustinus ergo super illa verba Genesis : *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi*, etc. respondet cap. 3. *Si autem quæratur ad quam rem fieri oportuerit hoc adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos, sicut adjutorium semini terra est, ut virgultum ex utroque nascatur; hoc enim et in prima rerum conditione dictum erat, masculum et fœminam fecit eos, et benedixit eos Deus dicens : Crescite et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ejus. Quæ ratio conditionis et conjunctionis masculi et fœminæ, atque benedictio, nec post peccatum hominis, pœnamque defecit*, etc. Et infra cap. 4. et 5. *Aut si ad hoc adjutorium gignendi filios non est facta mulier viro; ad quod ergo adjutorium facta est? si quia simul operarentur terram, nondum erat labor, ut adjumento indigeret, et si opus esset, melius adjutorium masculus fleret; hoc et de solatio dici potest* (scilicet causa condendi fœminam) *si solitudinis fortasse tædebat.*

Respondet, neque ad hoc fuisse conditam : *Quanto enim congruentius ad convivendum et colloquendum duo amici pariter quam vir et mulier habitarent? quod si oporteret alium jubendo, alium obsequendo pariter vivere, ne contrariæ voluntates pacem cohabitantium perturbarent; nec ad hoc retinendum ordo defuisset, quo prior unus, alter posterior, maxime si posterior ex priore crearetur, sicut fœmina creata est. An aliquis dixerit de costa Deum fœminam tantum, non etiam masculum si hoc vellet, facere potuisse? quapropter non invenio ad quod adjutorium facta est mulier viro, si pariendi causa subtrahatur.* Cap. 6. idem declarat, ut cap. 7. eamdem conclusionem replicat : *Non itaque video*, inquit, *ad quod aliud adjutorium mulier facta sit viro, si gignendi causa subtrahatur, quæ nihilominus quare subtrahatur, ignoro*, etc. Quod probat, quia ideo virginitas nunc commendatur, quia propagatio est multiplicatat. Et *cap.* 8. examinat rationem quare connubium ad effectum prolis aliqui damnant, scilicet Manichæi, quia in concubitu est concupiscentia. Respondet fieri nunc venialem per matrimonium, et in paradiso non fore, ac tandem *cap.* 11. concludit censurans oppositam sententiam. 37. Finis creand[i] mulierem

Censu[ra] opposit[æ] sentent[iæ]. *Factam itaque fœminam*, inquit, *de viro, in eo sexu, in ea forma et distinctione membrorum, qua fœminæ notæ sunt, quæ peperit Cain et Abel, et omnes fratres eorum*, etc. *ex quibus omnes homines nascerentur, in quibus peperit etiam Seth, per quem ventum est ad Abraham, et ad populum Israel*, etc. *quisquis dubitaverit,omnia cogit vitare*, (vel ut alia littera)

nutare, quæ credimus longeque a fidelium mentibus repellendus est, etc. Sentit ergo Augustinus non esse consonam fidei illam sententiam, quæ asserit conjunctionem viri et mulieris non esse factam, aut ipsam mulierem conditam ad finem solius propagationis de facto, quia *nutare*, aut *vitare facit omnia quæ credimus*, de ipsa conditione mulieris, de benedictione matrimonii, et propagatione populi Dei, si non ad hunc solum finem dicat fœminam in differentia sexus et formæ creatam. Alios autem fines, qui attexuntur Societatis et ordinis, *supra* impugnat. Quæstionem ipsam ex proposito hîc tractat, ut patet ex verbis sequentibus immediate : *Cum ergo*, inquit, *quæritur ad quod adjutorium factus sit ille sexus viro diligenter, quantum valeo cuncta cogitanti, non nisi causa prolis occurrit, ut per eorum stirpem terra impleretur*, etc.

38. Admittit Pater Basilius matrimonium in ordine ad copulam et generationem esse irritam inter impotentes. Habet ex Augustino aliter non posse iniri matrimonium, neque conjunctionem viri et mulieris, aut hujus creationem in differentia illa sexus et formæ esse, nisi ob eumdem finem. Habet ex Matth. *cap.* 19. matrimonium primorum parentum esse idem in ratione contractus cum matrimonio reliquorum, et easdem leges sortiri. Habet idem ex Paulo 1. *ad Corinth.* 7. *ad Ephes.* 5. qui aliud genus matrimonii non agnovit, nisi illud quo conjuges sunt, una caro, ac proinde viros debere diligere uxores, ut carnem suam, et matrimonium esse illud ex quo innascitur debitum copulæ ; aliud non agnovit Augustinus, quod nullum in actu aut habitu saltem ordinem diceret ad propagationem.

Alii Patres idem asserunt. Justinus.

Nec solius Augustini est hæc sententia, sed reliquorum Patrum. Justinus *in oratione ad Antoninum Pium ; Aut utimur conjugio propter sobolem, aut abstinentes in perpetua abstinentia degimus.*

Irenæus. Irenæus *lib. contra hæres. cap.* 30. loquens de Saturnino et Marcione : *Abstinentiam a nuptiis annuntiaverunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei, et obliquo accusantes eum qui et masculum et fæminam ad generationem hominum fecit*, etc.

39. Basilius. Basilius *lib. de virginitate* : *Tunc legitimum constat esse connubium, et secundum divina Jura institutum, cum non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adjumenti necessarii, prolisque causa fuerit hujusmodi facta conjunctio* ; et infra : *Quid est autem in Domino nubere ? Non autem ut vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi, sed judicio et commodioris vitæ ratione nuptias eligere ; ideo enim matrimonii necessitatem Creator in natura constituit*, etc.

Theodoret. Theodoretus *in epitome divinorum Decretorum, cap. de matrimonio* ; *Sufficit autem*, inquit, *ut sexus differentia ad ostendendam causam opificii ; ejus enim causa formavit mulierem universorum effector ; quamobrem etiam adjutricem appellavit : faciemus enim*, inquit, *adjutorium simile sibi ; non solum autem formavit, sed etiam viro conjunxit*, etc. *ipse veluti donum quoddam matrimonio hanc benedictionem obtulit : Crescite et multiplicamini*, etc. Sed ut brevior sim, Patres contra antiquos hæreticos impugnantes, alium finem non prætexunt, præter propagationem seu officium naturæ, et remedium infirmitatis, de quibus in superioribus latius dictum est.

Videantur reliqui contra hæreticos antiquos.

Explicatur locus Augustini. Ad prædictum ergo locum Augustini, patet ex dictis eum non velle intendere a matrimonii contractu separare finem propagationis, sed addere etiam societatem, quod omnes admittunt. Et in illis verbis : *Poterat enim in utroque sexu, sine*

tali commixtione alterius regentis, alterius obsequentis amicabilis quædam, et germana connexio, etc. intelligenda sunt de possibili non autem de facto. De facto autem non ita datum esse hoc adjutorium homini, sed ad finem generationis loco proprio jam citato postea tractavit. Quæstio subjecta Augustini : *Quomodo scilicet nascatur eis proles in eo statu conjunctionis, quo non fieret ad propagationem*, ostendit clare eum loqui de conjunctione, quam Deus potuit efficere, non de ea quam de facto effecit. Nam *in lib.* 9. *de Genesi ad litteram* negat expresse ob finem amicabilis Societatis conditam et conjunctam esse mulierem, aut ordinis, quo alter regeret, et altera obsecundaret, sed ad finem prolis. Quod si contrarium hîc dixisset, jam in opere posteriori rem attentius perscrutans censeretur retractasse.

40. Adde ulterius in eo casu, non dicere Augustinum fore Societatem conjugalem, sed amicabilem et germanam, quæ alterius rationis esset a Societate conjugali, qua facti sunt duo in carne una, et universaliter intelligitur de omni connubio ; non quia Eva ex costa Adami ædificata est, sed etiam quia conjuncta est in matrimonium, perinde ac aliæ quæ ex viris non descendunt.

Objectio tertia. Objicit tertio, *ex cap.* 3. ubi conjugium esse bonum præmittens, subjungit : *Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem, alioquin non diceretur conjugium jam in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annoso conjugio, et si marcuit ardor ætatis inter masculum et fœminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum et uxorem*, etc. Ex quibus verbis et sequentibus, quæ idem significant, colligit præfatus Auctor duplicem finem matrimonii, quorum alter est prolis, alter vero societatis. Hos etiam fines non modo consideratione, sed re ipsa separari posse, verbi gratia, in senibus; finem vero societatis esse primarium.

41. Respons. Tria bona matrimonii docet Augustinus. Respondetur eum torquere Augustinum ad prætensam sententiam magis quam assequi mentem ejus, nam Augustinus disserit de triplici bono matrimonii, quorum primum dicitur unio, seu vinculum naturale, seu nexus, ut appellat Tridentinum *in c. Doctrinali, de matrimon. sess.* 24. vel ut alio nomine appellat Augustinus bonum Sacramenti. Secundum bonum matrimonii asserit esse prolem. Tertium bonum asserit esse remedium concupiscentiæ, ut patet ex discursu ejus. De tribus ergo his bonis disserit Augustinus, ut patet ex titulo libri et ejus discursu. In initio vero hujus capitis dicit bonum hoc societatis esse insolubile, intendit ergo vinculum ; sed matrimonium consistit in vinculo ipso, et loquitur præterea de matrimonio, ut etiam ordinatur ad copulam, ut patet ex ratione subjecta, qua probat bonum matrimonii non in sola prole consistere, sed etiam in societate : *Alioquin*, inquit, *non jam diceretur conjugium in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent*, etc. nempe si essent steriles; intendit matrimonium in ordine ad copulam, contractum in juventute, quando illa haberi potuit, et illud perseverare inter senes, qui amiserunt prolem, *in quibus licet emarcuit ardor libidinis inter masculum et fœminam, viget tamen ordo charitatis inter virum et uxorem, quia quanto meliores sunt, tanto maturius a commixtione carnis suæ pari consensu se continere cœperunt*, etc. *ut laudis esset primum voluisse quod possint*, etc. possint ergo commisceri, et consequenter supponitur matrimonium

Per societatem intelligit vinculum.

Augustinus agit de matrimonio

in ordine ad copulam. eorum dicere ordinem ad copulam; nam aliud matrimonium impotentium, et spirituale ad finem continentiæ contractum, de quo Basilius, sine ordine ad copulam non permittit posse esse ad copulam, quia est contractus alterius rationis et finis, non cohærentis cum potestate licita ad copulam, ut ipse asserit. Ergo de tali matrimonio senum non agit Augustinus, sed de matrimonio dicente ordinem ad copulam, sicut revera illud apprehendit, in quo fuit proles, licet amissa, vel potuit esse, et in quo copula est licita, a quo communi consensu abstinendo, cum possit esse usus ejus licitus, acquiritur laus.

42. Scopus ugustini est stendere isolubilitatem vinculi. Intentum ergo Augustini est (ut singula verba non percurram) ostendere insolubilitatem matrimonii et vinculi, sive proles ex eo matrimonio suscipiatur, sive non, et in senibus, et cadaverinis jam corporibus, in quibus ardor concupiscentiæ emarcuit, perseverare vinculum hoc insolubile, insolubilitatemque ejus non a prole edita dependere, ut est bonum diversum matrimonii, quod immediate subjicit, ut videnti apparet; agit enim de matrimonio, ut habet tria illa bona, Sacramenti, fidei, prolis. De matrimonio, inquam, quod ad hæc tria ordinatur, unde collectio illa præfati Auctoris non sequitur; primo enim non bene dicit Augustinum separare bonum societatis a bono prolis tanquam diversos fines, ad quos seorsim subsistere posset contractus, quia non dicit, nisi matrimonium non esse insolubile propter solam prolem, sed etiam societatem. Intelligit ergo ex utroque esse insolubile, ac proinde de eo loquitur, quod ad utrumque ordinatur. Deinde, non recte confundit ordinem contractus ad copulam et prolem, ut finem matrimonii, cum ipsa prole, ut consequitur tanquam fructus matrimonii; sic autem loquitur Augustinus hic de prole.

edargutio.

jiciuntur lationes ex ntentia ıgustini.

Tertio, non recte dicit societatem hanc esse finem primarium matrimonii ex Augustino, quia id non dicit Augustinus. Si loquamur autem de societate in vinculo, nequit esse finis matrimonii, cum sit ipsum matrimonium, ut nunc de eo loquimur. Si loquatur de societate quoad mutuum amorem et obsequia, non est tam finis matrimonii quam effectus et obligatio sequens, quia si matrimonium est individua vitæ societas inter marem et fœminam, necessario inducit hunc effectum mutui obsequii in opere, quantum ad obligationem. Hic effectus non coincidit cum causa finali, quæ debet esse extrinseca, sicut neque finis præcepti dicitur obligatio præcepti. Finis ergo matrimonii non est illa societas hoc modo intellecta, sed proles et copula, de quibus superius egimus *dist.* 30.

Adducit præterea quædam loca Augustini *lib.* 23. *contra Faustum, et* 1. *de nuptys et concupiscentia, de matrimonio Virginis, et lib.* 2. *de consensu Evangelistarum cap.* 2. Sed nihil favent, quia licet matrimonium Virginis non dixerit ordinem ad copulam, habuit aliam rationem, quia per media altiora attigit finem prolis, ut suo loco diximus, licet etiam de communi consensu, contracto matrimonio aliqui abstineant a debito, vel antea etiam contrahunt cum animo et voto abstinendi, non inde sequitur quin contractus inducat obligationem ex natura sua, et dicat ordinem ad copulam in habitu, licet actus subsequens impediatur in effectu, quia cedunt utrimque juri suo, quantum ad petitionem, quæ conditio requisita est, ut redditio fiat, quia ubi nulla petitio, nulla est mora, non tamen obligationi. Supponitur autem in eis capacitas ad contractum, ut possint esse capaces obligationis, quam inducit talis contra-

43. Alia loca Augustini objecta exponuntur.

De contrahentibus cum animo abstinendi a debito.

Requiritur in eis capacitas ad contractum.

ctus, quod non invenitur in impotentibus.

Objectio. Objcit præterea Hugonem de Sancto Victore.

Solvitur. Respondeo sententiam illam Hugonis, quam invenit ad salvandum matrimonium Virginis et Josephi, non admitti communiter, et reputatur singularis.

44. Objectio ultima a ratione. Objicit ultimo rationem, non requiri ad matrimonium aliud quam sit mutua animorum connexio cum differentia sexus, sed hoc totum reperitur in hoc matrimonio impotentium; ergo, etc. Majorem probat primo, quia ex ratione contractus in genere, ubi dominium ab usu distinguitur, potest acquiri dominium sine usu; ergo etiam dominium corporum sine usu copulæ, aut ordine ad ipsam. Non obstat etiam ratio particularis matrimonii, tum ex auctoritatibus adductis in oppositum, tum etiam quia gratis assumitur, et non probatur. Contrarium patet ex Augustino, qui nullibi explicat ordinem matrimonii ad copulam in locis adductis. Deinde ex definitione matrimonii, vel a Magistro *in* 4. *dist.* 27. quod sit *viri mulierisque conjunctio maris et fœminæ inter personos legitimas individuam vitæ consuetudinem retinens*, etc. Deinde, contra nihil cogit, quia ille finis tantum cogeret, nempe procreationis, ad quem ordinatur matrimonium; sed ille non cogit, quia non est finis præcipuus, qui potest stare sine posteriori. Secundo, probat eamdem majorem, quia virtute duplex finis in matrimonio ita se habet, ut prius respiciat societatem, et tanquam fundamentum alterius, nimirum ordinis ad copulam seu ad prolem. Et ita hæc causalis est vera: *Quia propriam fecit conjugem, estque in sua potestate priori vinculo societatis, ideo uti potest corpore ejus ad procreationem liberorum;* ergo tota ratio contractus est in priori vinculo seu obligatione, cum in eo ab omni alio distinguatur, et possit separari a posteriori; ergo corpus aptum generationi non requiritur ad priorem obligationem, quia ideo requiritur ut proles sequatur; hæc autem non est necessaria, sed mere concomitans, si corpus sit aptum generationi. Subjicit alias probationes ejusdem majoris a posteriori, sed antequam adducantur, respondendum est ad præmissam.

Respondetur negando majorem, et quidem ex Augustino *loco citato super Genesim ad litteram lib.* 9. qui differentiam sexus, et formam diversam ad finem procreationis conditam asserit, non ad societatem primario; neque ad servandum ordinem in ipsa societate, ad quæ differentia sexus nihil conducit, ex ipso, qui severe etiam notat oppositam sententiam. Eamdem sententiam tenent reliqui Patres, et ex ea solum præsumptione hæretici antiqui damnabant nuptias, ex eo quod ordinarentur ad copulam, per quam ut per medium attingi deberet finis; damnabant, inquam, absolute nuptias, quia ab hoc fine non divelluntur. Patres e contra absolute nuptias propugnabant, ex prima institutione earum, et ut ad procreationem prolis ordinabantur in officium naturæ et ad remedium, servando castitatem conjugalem; medium autem statum matrimonii ex natura contractus non invenerunt Patres. Ideoque plerique negaverunt matrimonium, proprie dictum esse inter Virginis et Josephum. Alii admiserunt matrimonium, sed sine usu, quos sequuntur reliqui præter Hugonem a Sancto Victore, qui hoc genus matrimonii spiritualis ad finem charitatis invenit, et mutui obsequii, ex quo desumpsit adversarius distinctionem et differentiam et separationem in re utriusque matrimonii. Neque Ecclesia approbat aliud genus matrimonii corporalis præter illud quod ex natura contractus

45. Responsi[o]

Matrimo[nii] finis procreat[io] ex Augusti[no] et Patribu[s]

Controv[er]sia inter hæretico[s] et Ecclesia[m] ejusqu[e] punctu[m]

Sentent[ia] Hugon[is] singular[is]

Sensus Ecclesi[æ] et Canonu[m]

ordinatur ad copulam. Circa quod omnia Ecclesiæ statuta *in titulis de sponsalibus et matrimonio, et reliquis sæpius citatis*, versantur; neque alterius matrimonii mentionem ullam facit, quamvis approbet continentiam conjugum, sine separatione thori aut cohabitationis, aut certe conversionem ad religionem, nisi aliud obstet quam matrimonium.

46. Ad primam probationem, et antecedens distinguo, quando personæ sunt capaces dominii concedo; et quando materia permutationis, cujus dominium ex contractu acquiritur, non sit lege prohibita, concedo. Ad contractum enim in genere, et lege firmatum, hæc duo requiruntur. Et nego consequentiam pro secunda parte, quia licet dominium in corpus alterius separari possit ab usu copulæ et cohabitationis, ut quando conjuges ingrediuntur Religionem matrimonio consummato, vel quando vovent castitatem communi consensu; vel in quocumque casu quo alter perdit jus petendi, et impeditur usus matrimonii ex lege. Tamen matrimonium semper (excepto matrimonio Virginis, de quo *supra* aliter dixi, ac proinde in locutionibus universalibus illud non comprehendo) dicit ordinem ad copulam, quia translatio dominii in corpora mutua ad hunc effectum fit; et ideo hæc conditio vitiat contractum, *cap. finali, de conditionibus appositis : contraho tecum ea lege, ut non tenear tibi ad debitum reddendum, ea lege ut sumas venena sterilitatis*, etc. quia sunt contra substantiam contractus matrimonii.

[...]ontra[...]um [...]imum [...]uiri [...]eriam [...]acem, [...]rsonas [...]iles.

Si dicas ibi agi de matrimonio in ordine ad copulam.

Respondeo id verum esse, quia id genus matrimonii solum datur in *esse* Sacramenti, et contractus; et ideo loquitur absolute et sine ulla limitatione aut distinctione, dicens illas conditiones apponi contra substantiam matrimonii.

Incapacitas impotentium.

Ad propositum ergo dico ex rationibus præmissis impotentes, cognitas ut tales, esse inhabiles ad contractum matrimonii, et obligationem connaturalem ejus, et hoc lege naturali; corpus etiam impotentis esse materiam prohibitam eodem lege, quia nequit applicari ad finem contractus, qui supponit materiam capacem commutandam esse.

47. Natura contractus in specie.

Ad alteram probationem ex natura contractus in specie, negatur, et contrarium sufficienter probatum est, neque Augustinus est contrarius, ut *supra* explicuimus, neque illud genus matrimonii agnovit aut docuit; *in loco* enim *secundo citato ex libro de bono conjuguli*, recte dicit Augustinus matrimonium, seu vinculum societatis inter conjuges esse insolubile aut inseparabile, nisi ex causa fornicationis, ubi alludit ad verba Christi, *Matth.* 19. ergo loquitur de vinculo conjugali, de quo Christus ibi loquitur; sed ibi agitur de matrimonio in ordine ad copulam, ut omnes interpretes fatentur; ergo hoc intelligit Augustinus, et non aliud. Cujus ratio ex Evangelio adducta ad illud genus matrimonii respicit, sicut et altera ejus ratio, nempe Christum approbasse matrimonium ut bonum sua præsentia in Cana Galilææ. Si autem Augustinus intenderet matrimonium, juxta modum interpretationis adductæ in oppositum, illa exceptio causæ fornicationis non esset ad propositum de separatione illius matrimonii.

Augustinus agit de matrimonio, de quo agit Christus.

Probatio.

Quod probatur, ex natura talis contractus non transfertur dominium corporis in ordine ad copulam aut prolem, sed tantum in ordine ad societatem et mutua obsequia charitatis; ergo alter non acquirit jus aliquod in corpus alterius, nisi præcice ut commutabile ad usum, quem etiam præcise respicit contractus talis in specie, et secundum finem suum ut distinguitur ab eo quo acquiritur dominium in

corpus in ordine ad generationem; ergo si utatur fœmina suo corpore in ordine
Inconveniens sequens ex priori sententia. ad generationem cum alio, non tollit aliquod bonum fidei debitum alteri, quia non debetur, nisi fides obsequii, et non copulæ; ergo per hoc non solveretur tale matrimonium, et sic ratio adducta ab Augustino ex Scriptura non esset probabilis, proindeque intelligendus est de illo contractu, cujus fidem violat fornicatio, non de alio. Accedit quod intentum ejus ex verbis sequentibus clarius innotescat, ut visum est in responsione ad ipsum.

48. Definitiones matrimonii respiciunt contractum de quo jura disponunt. Ad definitiones allatas respondeo, definitionem Magistri in recto includere, ut matrimonium sit conjunctio maritalis et amicabilis tantum, ad hoc requiritur ordo ejus ad finem generationis, ad quem instituitur. Eodem modo intelligenda est secunda definitio, quia Jura non tractant aliud genus matrimonii, neque proinde definiunt.

Ad illud quod dicit nihil cogere ad oppositum, jam responsum est per argumenta pro conclusione adducta.

Secunda probatio rejicitur. Ad secundam probationem ejusdem majoris, respondetur inutiliter adduci duplicem consensum virtualem; est enim unus tantum formalis in permutationem corporum, prout natura contractus exigit et exprimitur per formam vulgarem, qua contrahitur: *Accipio te in meum, accipio te in meam*, etc. reliquæ obligationes sequuntur ex natura ipsius contractus. Quod dicit obligationem societatis esse fundamentum obligationis ad copulam,
Causalis. et hanc causalem esse veram: *Quia recipit conjugem in suam potestatem, et facit propriam priori vinculo societatis, ideo potest uti corpore ejus ad copulam.*

49. Fallacia causalis. Respondetur committi æquivocationem, vel enim intelligit vinculum societatis ipsum vinculum indissolubile, quod inducitur ex contractu, et inseparabile, quod ab aliis et Augustino dicitur bonum Sacramenti, vel intelligit vinculum societatis obligationem mutui obsequii, quæ incurritur ex vinculo matrimoniali. Si primum intendit, concedo sic vinculum societatis esse fundamentum obligationis ad copulam. Sed sic dicimus nos ordinari illud vinculum ad copulam et prolem, ut ad finem ad quem est primo institutus contractus; et causalis eodem sensu intellecta admittitur, et sic nihil urget. Si intelligat ipsa mutua obsequia et obligationem ad illa, negatur hanc esse fundamentum prioris, sed e contra, sicut ipse contractus ordinatur ad procreationum, ut ad finem, sic etiam omnis ejus obligatio connaturalis ad eumdem finem refertur. Et hæc causalis est vera, *ideo* Causalis vera. *ordinata est societas maritalis in differentia sexus*, etc. ut sequeretur procreatio generis arguendo a causa finali. Ordo enim effectus ad causam finalem est immediatus, et non mediante alio, quia circumstantia finis est prima inter reliquas, neque alioquin erat necessaria individua hæc et singularis societas, nisi propter finem ullum intentum; magis enim ordinabilis erat inter fratrem et sororem, inter ipsos fratres et parentes, quam inter virum et alienam uxorem, nisi ad bonum prolis, et propagationem esset instituta.

Secundo probat intentum a posteriori, 50. Ratio ejusdem Auctoris a posteriori.
deficiente materia necessaria deficit Sacramentum, ut patet inductione in omnibus; ergo si materia necessaria matrimonii sit corpus habile generationi, superveniente impedimento solvitur matrimonium; neque enim alia ratione mutatio sexus, si evenerit, ut scilicet mulier in virum mutetur (ut sæpe evenit) solvitur matrimonium, nisi quia uterque sexus est materia necessaria.

Respondeo, ut primum ipse respondeat, Solutio.

quetur tio in ositum. quia in matrimonio contracto ad usum procreationis, et ex illo fine, maxime quando est consummatum, de fide est esse insolubile per impedimentum superveniens impotentiæ; hoc matrimonium per ipsum est nullum inter impotentes, et manet, ut dixi, superveniente impedimento impotentiæ. Quod si præcessisset, annullaret contractum, non annullat, si subsequatur. Unde sequitur corpus habile esse materiam necessariam ejus, quando initur. Item, matrimonium ad finem societatis nequit iniri cum amente, neque ob alium finem, tamen initum, si supervenit amentia, non dissolvitur. Ratio a priori est institutio et lex, et perpetuitas contractus, quando non impeditur, dum initur. Et quamvis contractus vitietur quoad substantiam a principio aliquando ex parte materiæ, aliquando ex qualitate materiæ, aliquando ex defectu solemnitatis requisitæ, aliquando ex defectu finis debiti, et hujusmodi, tamen in differenti gradu hæc requiruntur. Differentia sexus requiritur in ordine ad matrimonii contractum, tamquam species personarum essentialis in *esse* morali ad hunc contractum, et materia per se requisita, in qua fit permutatio, quia est res ipsa commutata secundum speciem, quæ si perit, perit etiam titulus acquisitus in illam rem, et omnis obligatio annexa rei, quacumque ex causa, tanquam subjecto, perinde perit persona in ordine ad contractum factum vel faciendum, sive moriatur naturaliter, sive moriatur quoad sexum requisitum in specie differenti. Et sicut per mortem naturalem conjugis solvitur contractus, ita etiam per destructionem sexus perinde solvitur, quia perit res ipsa in substantia, ut erat subjectum contractus, et sic definit consequenter contractus, qui ex vi consensus qui dirigitur ad personam, ut erat in differente sexu, mutato sexu non tenet, sicut universaliter ex simili causa error personæ ex defectu consensus annullat ab initio contractum, quia consensus adhæret alteri personæ ut subjecto.

ersitas per se isita ad ractum tantia- ter.

erentia exus modo itur?

tatio s cur t ma- nium.

Quandoque contractus ab initio est nullus, quando deficit qualitas seu dispositio ex parte materiæ, requisita in ordine ad finem contractus cui adhæret, non tanquam subjecto, sicut adhæret ipsi personæ, sed ut conditioni requisitæ ad usum materiæ, et, ut dixi, respective ad finem contractus; talis est potentia in viro et muliere, quæ si præcessit contractum, erit validus ex hac parte, et quando semel transfertur dominium, et possessio materiæ dispositæ, et non impeditæ, translatæ in alium, ipsi manet. Quod si mutetur in qualitate aut quantitate requisitis alias ad celebrandum contractum ab initio, non refert, quia ipsum subjectum contractus manet, et vitium his superveniens non destruens substantiam, damno possessoris et domini advenit, et consensus prior respective ad ipsam rem subsistentem et manentem, ex accidenti tamen vitiatam postea, in manu Domini possidentis, manet quoad substantiam suam, qui afficit rem ipsam manentem juxta qualitatem quam habuit, dum initus est contractus, et non juxta mutationem accidentalem posteriorem ejus acquisitioni. Ex quo patet diversitas inter mutationem sexus, et impedimentum superveniens matrimonio in ordine ad solutionem ejus, quia destructo subjecto, aut re ipsa, destruitur consensus matrimonialis prior, et quidquid adhæret subjecto. Destructa autem qualitate subjecti non destruitur, quia non adhæret subjecto nisi juxta qualitatem, quam habuit pro tempore contractus, et non juxta mutationem sequentem.

51. Qua ratione potentia requiritur ad contractum?

Consensus quomodo adhæret subjecto?

52. Præterea etsi qualitas materiæ respective ad finem exigatur ad ineundum

Contractus initus manente aliquo suo fine perseverat.

contractum, tamen ex hoc non cessat obligatio contractus initi, etiam in ordine ad finem ipsius, quando aliquis finis ejus manet, quia usus universaliter rei non tollitur, neque consequenter dominium acquisitum. Sed licet impotentia superveniens conjugi tollat usum matrimonii in ordine ad finem prolis et copulæ, non tollit tamen usum ejus in ordine ad obsequia debita et mutua societatis et educandæ prolis, si præcesserit, et gubernandæ familiæ, quamvis hæc sola non sufficerent ab initio, si fuit impotens, qui contraxit, tamen sufficiunt ad continuandum dominium acquisitum, ut usus ejus sit commodus, ac proinde ad continuandum dominium sufficit, licet ad acquirendum non sufficeret. Si enim finis minus principalis, verbi gratia, in sterilibus sufficiat ad ineundum contractum valide, quando non excluditur finis principalis, sic etiam aliquis finis minus principalis sufficit ad continuandum idem dominium acquisitum, licet ex impotentia superveniente non posset res ordinari per usum ad quemcumque suum finem.

53. Perseverat contractus initus stante fine universali.

Deinde, si contractus legitime sit initus, sufficit ad perpetuum ejus usum et vinculum perpetuum, ut finis universalis, quem respicit lex perpetuans contractum, non cesset, quamvis particularis in his conjugibus esset ex impedimento accidentali superveniente. Non enim ideo obligatio jejunii ad macerationem carnis ordinati desenit in persona impotente, quamvis nullam carnis petulantiam sentiat, quia lex præcipiens intendit finem universalem, et non particularem conditionem hujus aut illius personæ. Præterea licet obligatio ad copulam incurritur ex vi contractus, tamen in potestate conjugum, et libertate est usus illius, a quo communi consensu non solum licite, sed etiam meritorie abstinent,

Consensus abstinendi a debito comparatur impedimento supervenienti.

et ei renuntiare possunt, quamvis dominio ipsi non possint renuntiare, quia in iis perseverat sine usu ex natura ipsius contractus et lege. Quod ergo possunt conjuges ex communi consensu sine præjudicio obligationis redundantis ex contractu, id etiam præstat impedimentum superveniens, quod tollit usum separabilem manente dominio et contractu.

Ex quibus patet ad reliqua, quæ adducit hic Auctor ex æquivocatione magis terminorum, quam ex fundata ratione; colludit enim in illis vocabulis: *Materiæ per se necessariæ, vitiari contractum substantialiter*, etc. quæ jam declarata sunt, nam contractum vitiari substantialiter est deficere in aliquo per se requisito ad contractum, unde fiat nullus, ut si deficiat præsentia, verbi gratia, Parochi et testium, ubi matrimonia clandestina et præsumpta non tenent. Cæterum non inde sequitur ad contractum ipsum aliquid præ reliquis spectare ad substantiam magis quam alia, quia quæ de Jure divino sunt requisita, magis spectant ad substantiam contractus, quam de jure humano requisita, imo inter hæc ipsa est magna latitudo. Materia etiam, seu res premutanda, et persona magis requiritur quam qualitas materiæ, et aliæ conditiones; spectare ergo ad substantiam contractus ex communi usu dicimus, quidquid ad valorem ejus est necessarium, aliqua tamen in differenti sunt gradu, ut explicatum est. Personam in differentia sexus, vivam vita naturali et civili, hoc est, quæ non transit post matrimonium ratum ad Religionem, requirimus ad contractum non solum ineundum, sed etiam continuandum, reliqua ad ineundum, et non continuandum contractum, quæ respective ad personam comparata habent rationem accidentium et qualitatis; respective vero ad valorem contractus ab initio dicuntur substantialia, 54.

Differen[tia] inter [ea] quæ a[d] substa[n]tiam contrac[tus] requiru[n]tur.

Æquivo[ca]tio termin[o]rum declarat[a].

quia sine illis est irritus; substantialia, inquam, ut comparantur ad alia quæ non irritant, sed vitiant contractum ne licite ineatur; quæ differentia est vulgaris et pervia in materia permutationis et contractuum.

5. tio ex edimento ti.

Objicit secundo argumentum ex impedimento morali voti, quod habuit Virgo ad matrimonium ineundum, inde deducens impedimentum naturale impotentiæ perinde se habere. De hoc matrimonio Virginis jam suo loco diximus, qualis fuerit ejus consensus, ideo ne eadem repetamus, abstrahendo a materia hac, argumentum reducimus in sua principia universalia. Admittit præfatus Auctor matrimonium in ordine ad copulam contractum annullari per impotentiam. At nullus admittit impediri per votum simplex, quale fuit illud Virginis; ergo magna differentia est etiam inter hæc duo impedimenta ex lege divina in ordine ad matrimonium et consensum in ipsum. Potest etiam in virgine votaria esse consensus in matrimonium, qua ut contractus ordinatur ad copulam, cum dissensu in ipsum usum copulæ, et licite, si ingrediatur Religionem, aut illam intendat, et semoveat omne periculum copulæ in actu, quo casu contrahit matrimonium ratum in ordine ad copulam, quantum ad obligationem, quæ tamen suspenditur ab usu, et impeditur; neque est inconveniens manere obligationem alicujus in dominio et jure, cum suspensione et impedimento usus. Sive ergo Beata Virgo emisit votum simplex ante matrimonium, sive non, nihil refert ad propositum impedimenti annullantis contractum, sicut impotentia annullat. Qua ratione autem potuerit licite contrahere matrimonium, supposito altero voto, ex prædictis jam alias declaravimus, vel interveniente revelatione suspendendi usus sine præjudicio voti potuisse contrahere, quia de impedimento usus est certior reddita per revelationem et assistentiam Spiritus sancti; vel certe quia matrimonium Virginis ordinatum specialiter fuit ad finem contractus per media altiora et supernaturalia, et speciali Dei institutione.

56. Objectio. Ex approbatione Ecclesiæ.

Objicit præterea, § 5. hæc matrimonia cum impotente, scita ejus impotentia, approbari per Ecclesiam ut valida, ut patet *cap. Consultationi*, quod est Lucii III. *cap. Laudabilem*, etc. *requisisti*, quod est Cælestini III. *de frigidis et maleficiatis.*

Solvitur.

Respondetur ex dictis non approbari hæc matrimonia ab Ecclesia, sed permitti ut cohabitent tanquam frater et soror, cum non possint, ut conjugati cohabitare tanquam maritus et uxor, alias non audiret Ecclesia reclamantem, neque probata impotentia daret licentiam transeundi ad aliud matrimonium conjugi non impedito, quod est falsum, ut patet *cap. illo Laudabilem*, et *cap. Fraternitanis*, citatis.

Replica.

Dices illam licentiam dari, quando impotentia est ignota, non vero quando nota.

Solvitur.

Respondetur sive uno, sive altero modo contingat contractus, dari potestatem hanc reclamanti, nam quod dicitur *in cap. Consultationi*, etc. de ea tenenda tanquam sorore, cum non possit teneri tanquam uxor. Id etiam dicitur *cap. Laudabilem*, in quo datur potestas reclamandi et transeundi ad aliud matrimonium. Matrimonium autem, quod solubile est ex consensu partium (quale est præfatum ex suppositione Canonis) nequit esse matrimonium, quia hoc est contractus perpetuus natura sua, ut respicit consensum partium, in quarum potestate non est resilire, sicut possunt ex communi consensu rescindere alios contractus non perpetuos lege. Solvenda esse hæc conjugia etiam habetur 27. *quæst.* 2. *Quod autem interrogasti*, etc. et 33. *q.* 1. *per totam.*

57. Replica. Dices, Ecclesia *in prædicto cap. Laudabilem*, permittit ut possint cohabitare per triennium; ergo illo triennio manent cum vinculo matrimonii.

Solvitur. Triennale spatium impotentibus concessum. Respondetur manere cum vinculo matrimonii æstimati per triennium, sicut ab initio ignorata impotentia fuit æstimatum, quia illo triennio experimentum sumi vult Ecclesia, an sit perpetua impotentia, et cui per artem medicinæ nequit subveniri, an vero temporaria tantum, quæ non impedit matrimonium; donec ergo de impedimento perpetuo constet, et consequenter de nullitate contractus, quem Ecclesia non solvit, neque solvere potest, sed declarat comperto impedimento annullante esse irritum, valet in dubio, et lite pendente favor contractus initi, et possessio, donec de causa nullitatis per spatium præfixum temporis cognoscatur, et transacto illo tempore præsumitur impedimentum perpetuum. Præsumptio in dubio comperta veritate eliditur. Quod si alias non sit perpetuum, restituitur contractus, ut si vir, cujus impotentia allegatur, postea cum alia deprehendatur consummasse, tunc enim deprehenditur error prioris sententiæ, et fraus allegationis, ut patet *cap. Requisisti*, 33. *quæst*. 1. *et cap. Fraternitatis*, etc. *de frigidis et maleficiatis*. Cohabitatio triennalis est conjugalis. Hæc ergo cohabitatio triennalis ad experimentum data, est matrimonialis, et in ordine ad copulam ex matrimonio æstimato, licet dubio ob impedimentum, quia nescitur an sit perpetuum, aut temporarium; et omnes hi Canones dantes locum reclamationi parti, intelliguntur de matrimonio in ordine ad copulam, quod annullari admittit præfatus Auctor ex impotentia perpetua, alias non daretur locus reclamationi, aut secundis nuptiis.

58. Objectio ex modo loquendi. Sed objicit præfatus Auctor reliquos Theologos hujus nostræ sententiæ deceptos fuisse ex ignorantia antiquitatis, quos fefellit ipsa phrasis Pontificum: *Quas ut uxores habere non possent, habeant ut sorores*, etc. Confirmat ergo illam phrasim ex modo loquendi Canonum, ut disponunt circa conjuges conversos, vel quando alter conjugum assumitur ad Ordines sacros, quibus continentia est conjuncta in Ecclesia Latina, in his Canonibus dicitur ut priore conjuge utantur tanquam sorore, non vero tanquam uxore; ergo habere eam ut uxorem non tollit vinculum matrimonii. Probat ex verbis Gregorii, *cap. Requisisti*, 33. *q*. 1. ubi dicit: *Si nolit eam habere quasi sororem, vinculum conjugii rescindendum esse*, etc. ergo ut sororem habere non est cohabitare in eadem domo, sublato vinculo matrimonii.

Respondetur Patrem Sanchez, quem unum citat expresse instar omnium pro nostra sententia, magnum fuisse Lectorem antiquitatis et Canonum, ut opera declarant; nimia ergo confidentia præfatus Auctor adhæret suæ opinioni; Canones quos citat, pervii sunt; matrimonia hominum sacrorum præmissa ordinationi constant, et ideo cohabitatio conjugum interdicto usu matrimonii recte dicitur fratrum et sororum. Cohabitatio tamen inter eos, quorum matrimonium in re nullum fuit, licet æstimata donec per cognitionem causæ annullantis constiterit de ejus nullitate, nequit dare titulum fundatum cohabitationi, alias non esset solubile, neque liceret ad alias nuptias transire, et sic cohabitatio hæc de jure nequit dici maritalis aut matrimonialis, sed germanæ societatis, quam permittit Ecclesia supposito matrimonio æstimato, et in re nullo, quatenus non præsumit aliquod periculum incontinentiæ, et in favorem etiam continentiæ alterius conjugis, ex qua non emanat causa nullitatis, et sub custodia impotentis tutius servare posset continentiam; quando tamen id periculum subest, Ecclesia separat eos, ut fecit Sixtus V. *in sua Constitutione de matrimonio*

59. Respon... Modi loque... declara...

sus orii.

us esiæ.

eunuchorum, quod nulla ratione faceret, si alias matrimonium constaret validum, licet etiam contractum fuerit cum cognitione impotentiæ ad generationem, quia eunuchi ex signis externis facile cognoscuntur. Verba ergo Gregorii intelligenda sunt de retinaculo vinculi æstimati tantum, et non matrimonii validi. Præterea, Canones posteriores Ecclesiæ non permittunt cohabitationem hominum sacrorum cum uxoribus relictis, ob eadem pericula, licet antiquitus permittebatur, ut patet *de vita et honestate Clericorum*. Quando autem non est spes servandæ continentiæ, omnino separari debent etiam qui contraxerunt matrimonium nullum ob impedimentum perpetuum, quia in eo casu non esset cohabitatio germanæ societatis, sed fornicariæ vel quasi fornicariæ, matrimonio nullo.

DISTINCTIO XXXV.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De divortio quod fit propter adulterium.

A. Matt. 19. 9. Hieron. in epistol. ad Oceanum, de morte. Fab. et habetur 32. q. 5. c. Præcepit. Et ibid. c. Apud nos. Innoc. Pap. in epist. ad Exup. Tolosan. Episc. c. 4. et 32. q. 5. c. Christiana. 32. q. 6. paragr. Ecce.

Hoc etiam notandum est, quod cum Dominus concedat uxorem dimitti causa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Unde Hieronymus : « Præcepit Dominus, uxorem non dimitti excepta causa fornicationis, et si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera uxor dimittenda est, et vir mœchus tenendus ». Item : « Apud nos quod non licet fœminis æque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur ». Ex his ostenditur, quod mulier potest super fornicatione virum convenire, ut vir mulierem. Unde Innocentius Papa : « Christiana Religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat; sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, viri autem liberius uxores suas adulteras apud Sacerdotes deferre consueverunt. Et ideo mulieribus, prodito earum crimine, negatur communio; virorum autem latente commisso, non facile quisquam ex suspicionibus arcetur, qui submovebitur, si ejus flagitium detegatur ».

Quod fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit fornicationis, et e converso.

B. Dubium Lib. 1. serm. mont. c. 28 Rom. 2

Si vero quæritur, an adulter adulteram possit dimittere causa fornicationis; dicimus, quia nequit adultera uxor dimitti a viro, nisi et ipse expers fornicationis existat, et e converso. Unde Augustinus : « Nihil iniquius est quam causa fornicationis dimittere uxorem, si et ipse convincitur fornicari. Occurrit enim illud : *In quo alterum judicas, teipsum condemnas.* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse fornicatione purgatus; quod similiter et de fœmina dixerim ». Idem : « Indignantur mariti, si audiant, adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit quanto magis ad eos pertinet et virtute vincere et exemplo regere fœminas ». Ex his apparet, quod adulter adulteram dimittere non valet, et e converso.

Dubium Lib. 2. adul conjug. et 32. q Indign tur

Quod possunt reconciliari, qui separantur causa fornicationis.

C.

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiserit, alii copulari non potest, sed continere oportet, vel ad dimissam redire;

sic et de fœmina. Unde et Apostolus : *His qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere ; quod si discesserit, maneat innuptam, aut viro suo reconciliari ;* et de viro addit : *Et vir uxorem non dimittat.* Sed Ambrosius ait : « Ideo non subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere ». Sed hoc a falsariis in Ambrosii libro positum creditur ; supplendum enim esse in viro quod de uxore præmisit, aperte dicit Augustinus sic : « Quare non addit de muliere quod præmisit de viro, nisi quod similem formam vult intelligi, ut, si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori ». Idem : « Si nec nubere illi conceditur, vivo viro, a quo recessit, nec huic alteram ducere, viva uxore, quam dimisit ; multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere ». Idem : « Ut non facile dimittatur uxor, Dominus solam fornicationis causam excepit ; cæteras vero universas molestias, si quæ extiterint, jubet pro fide conjugali et pro castitate fortiter sustineri ; et *mœchum* dixit qui a viro solutam duxit ». Ex his ostenditur, quod si causa fornicationis fit separatio, non potest vir vel mulier in aliam transire copulam ; possunt autem reconciliari et cohabitare, sicut prius, si dimissum alter revocare voluerit.

r. 7. 11. . 19. om. 7. Cor. illud : virum orem on ittat. 1. de n. in te, c. et 32. 7. c. ost. cit. tinue æced. q. 7. ieri est. ediate verba alleg. abetur . 7. c. inus, illud.

Quæ prædictis videntur obviare.

Dicit tamen Joannes Chrysostomus : « Sicut crudelis et iniquus est qui castam dimittit, sic fatuus, est et iniquus qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen uxoris ». Item Hieronymus : « Cum mulier unam carnem in aliam diviserit et se fornicatione a marito separaverit, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura : *Qui tenet adulteram stultus est et insipiens* ». Idem, ad Amandum Presbyterum scribens de quadam, quæ, viro suo vivente, alii nupserat, sic ait : « Rem novam loquor, imo non novam, sed veterem, quæ veteris Testamenti auctoritate confirmatur : Si reliquerit secundum virum mulier et reconciliari voluerit priori, non potest ».

D. ium 3. n. 2. per . hom.

32. circa principium et habetur 32. q. 1. c. Sicut crudelis, et c. et q. iisdem c. Dixit Dominus. Prov. 18.

Determinatio.

Sed hæc omnia intelligenda sunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere ; quod si vir scienter patitur, consentire videtur. « Si enim in adulterio perseverare elegit, patronus turpitudinis et lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulterii ream facere voluerit ». Si autem a peccato recesserit et per pœnitentiam illud purgaverit ; poterit viro reconciliari. Unde Augustinus : « Quod tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur conjux, si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros quos credimus pœnitentia esse sanatos ». Idem : « Non erit turpis nec difficilis, etiam post patrata et purgata adulteria, reconciliatio conjugii, ubi per claves regni cœlorum non

E. In epist. de diversis qq. cujus initium, Brevis epistol. et 34. q. 2. Non satis. Deut. 24. 1. 32. q. 1. Apud misericordem. Dubium 4. Ad Pollentium lib. de adult. conjug. 2. c. 6. et 32. q. 1. cap. Quod autem. ibid. c. 9. lib. qui dicitur Pastoris visione 5. manda.

dubitatur fieri remissio peccatorum; non ut post viri divortium adultera *revocetur*, sed ut post Christi consortium adultera non *vocetur* ». Item Gregorius : « Debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, sed non sæpe ». Item Hermas : « Si vir scierit, uxorem suam deliquisse, et non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, et vivit cum illa vir, reus erit et particeps peccati ejus. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam et voluerit ad virum reverti, debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, sed non sæpe ».

De illis qui ante conjunctionem se polluerunt per adulterium.

F. 21. q. 1. c. Nullus. Ex Concil. Triburiens. et ubi supr. c. Relatum. Lib. 1. de nuptiis et concupisc. cap. 10. et ubi supra c. Denique, et cap. seq. De bono conjugali, c. 13.

Solet etiam quæri, an valeat duci in conjugium quæ prius est polluta per adulterium? De hoc Leo Papa ait : « Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adulterio ». Item : « Relatum est auribus sanctorum Sacerdotum, quemdam alterius uxorem stupro violasse et insuper mœchæ juramentum dedisse, quod post legitimi mariti mortem, si superviveret, duceret eam in uxorem; quod et factum est. Tale ergo connubium prohibemus et anathematizamus ». His aliisque auctoritatibus vetantur in conjugium copulari qui se prius adulterio maculaverunt. Sed e contra Augustinus ostendit dicens : « Denique mortuo eo, cum quo fuit verum connubium, fieri potest conjugium cum qua præcessit adulterium ». Idem : « Posse fieri sane licitas nuptias ex personis illicite conjunctis, honesto placito subsequente, manifestum est ».

Determinatio.

G. Ibidem cap. N

Sed hæc ultima auctoritas de concubinis loquitur, perhibens, concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum, si castitatem et fidem servare velint. Prima vero auctoritas Augustini de illis agit, qui de peccato pœnituerunt et nihil in mortem viri machinati sunt, nec vivente viro, fidem adulteræ dedit mœchus, quod eam in conjugio duceret, si superviveret. Qui vero hæc faciunt, aliis præmissis auctoritatibus, prohibentur copulari.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum adulterium cum aliqua, vivente viro, impediat matrimonium cum eadem post mortem illius viri?

D. Thom. *hîc q. unic.* Richard. *art.* 3. *q.* 3. 4. 5. Gabr. *q. unic.* Major. *q.* 2. Paludanus *dist.* 34. *q.* 1. Sotus *dist.* 37. *q. unic. art.* 4. S. Anton. 3. *p. tit.* 1. *c.* 5. Sylvest. *v. Matrim.* 8. *q.* 9. Sanchius *late lib.* 7. *de matrim. disp.* 79.

Circa (a) istam trigesimam quintam distinctionem quæro, utrum 1.
adulterium cum aliqua, vivente viro, impediat matrimonium cum eadem, post mortem illius viri? Quod non, 2. *Reg.* David adulteratus est cum Bethsabee, et post interfecto Uria contraxit cum ea matrimonium. Cap.

Præterea Augustinus *de Nupt. et Concupisc.* et ponitur in littera, *potest fieri conjugium, cum qua præcessit adulterium.*

Contra, 31. quæst. 1. *Illud vero*, et cap. *Relatum*.

COMMENTARIUS.

mpedi- ento ninis. do et visio stionis.

(a) *Circa istam trigesimam quintam distinctionem quæro*, etc. In hac quæstione agitur de impedimento criminis, quod Doctor unica quæstione resolvit. Primo, proponit ipsa crimina quæ impediunt matrimonium. Secundo, proponit aliquos casus secundum circumstantias diversas scientiæ et ignorantiæ, quos resolvit. Tertio, statuit conclusionem principalem, et solvit argumenta.

SCHOLIUM.

Fidei dationem, vel juramentum de contrahendo, vel contractum actualem simul cum adulterio dirimere matrimonium postea contractum cum adultera, cap. 1. et cap. ult. de eo qui duxit in matrimonium.

2. imina mentia trimo- um.

Respondeo (b), tria sunt crimina, quæ conjuncta vel separata, videntur facere difficultatem circa matrimonium contrahendum. Sunt autem crimina illa, adulterium, machinatio in mortem conjugis legitimi, fidei datio ipsi adulteræ, vel contractus de facto cum ea, vel promissio cum juramento, quia hæc tria ultima ad propositum pro eodem reputantur. De duobus primis patet, *Extra de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, c. ultim.* De tertio, scilicet promissione cum juramento, an valeat, habetur *Extra de his, quæ metu vel vi fiunt. Ad aures.*

De (c) his tribus dico, quod ultimum per se non impedit matrimonium contrahendum post mortem viri, sicut habetur *Extra de eo, qui duxit in matrim. c. ult. Si quis uxore vivente, fide data, promiserit se aliam ducturum, vel cum ipsa de facto contraxerit, si nihil aliud fuerit, non est matrimonium, quod cum ea contraxit post uxoris obitum, dirimendum.*

Fidei datio adulteræ, an dirimat matrimonium postea contractum.

Tertium cum primo simpliciter impedit et dirimit, *ibidem in eodem cap.* sequitur enim ibi : *Tolerari non debet, si prius vel postea, dum vixit uxor illius, illam adulterio polluisset*, et refertur prius, et post ad fidei dationem. Hoc autem (d) intelligendum est, quando ambo sunt conscii, quod actus ille est adulterium ; si enim vir tantum sit conscius, et mulier inscia, puta quia nescit eum habere aliam, tunc si vir postea contrahat cum illa, ad petitionem viri non est divortium celebrandum, sicut habetur *tit. eod. c.* 1. 3.

3. In optione partis innocentis est, quod recedatur a contractu, vel non.

Sed (e) quid si persona prius nescia, postquam scit impedimentum, petat divortium? Videtur celebrandum, *ex eodem cap.* et hoc argumento a contrario sensu ; habetur enim ibi in textu, quod si mulier divortium non petat, non sunt separandi, ex quo innuitur quod si ipsa petat, sunt separandi.

COMMENTARIUS.

(b) *Respondeo, tria sunt crimina*, etc. Hæc crimina sunt adulterium, machinatio mortis conjugis legitimi, fidei datio, contractus de facto, aut promissio cum juramento factæ adulteræ. Hæc tria ultima ad idem reducuntur. In textu habetur primo loco *contractus cum persona conjugata*, etc. ita hæ reliquæ impressiones cum Antuerpiana, sed delevimus, quia superfluit, et habetur in tertio membro in illis, vel *con-* 1.

1. Crimina enumerantur.

Littera emendata.

tractus de facto, et dicursus Doctoris ad adulterium tanquam primum refertur, ut patet § *Tertium cum primo*, etc. Reducuntur ab aliis ad duo tantum, nempe ad machinationem mortis cum adulterio, et ad contractum de præsenti aut futuro cum adulterio.

Reducuntur ad duo membra.

2. Prima conclusio. Fides data. aut contractus sine aliis non irritant.

(c) *De his tribus dico*, etc. Prima conclusio est, quod ultimum, nempe contractus aut fides præstita cum juramento non statuit impedimentum, nisi intervenerit aliud, scilicet adulterium aut machinatio mortis. Habetur *cap. ultimo, Si quis, de eo qui duxit in matrimonium*, etc. et *c. Veniens, et cap. Propositum est*, etc. *eodem. et cap. Relatum*, 31. *q.* 1. ubi concubinatus adulterium cum contractu aut fide data.

3. Secunda conclusio. Adjuncto adulterio irritant.

Secunda conclusio, fides data aut contractus de facto cum adulterio impedit matrimonium. Patet *cap. finali, de eo qui in matrim. et cap. Relatum*, 31. *q.* 1. Ita Doctor, § *Tertium cum primo*, etc. Ad consummationem impedimenti requiritur copula adulterina, sine qua contractus de præsenti, aut fides data non statuerent impedimentum. Glossa *in cap. finali, de eo qui in matrimon.* Abbas, Joannes Andreas, Cardinalis et alii. Quod præcedat aut sequatur adulterium, nihil vetat, perinde enim complet impedimentum *ex cap. illo finali*. Perinde etiam ad impedimentum facit sive per se, sive per alium eo approbante, vel sollicitante fidem exegerit de matrimonio contrahendo, quia fraus nemini patrocinatur, *cap. Adversus*, etc. *de immunitate Ecclesiæ*, nam quod nomine ejus fit, per ipsum etiam fit; item, si factum ratificet. Quod si fidem datam non acceptavit, non ponitur impedimentum, quia forma contractus non est completa, quia requiritur mutua promissio. Requiritur præterea, ut durante priore matrimonio concurrat fides seu contractus cum adulterio, quia hos casus explicant Canones, et stricte intelligi debent; tum quia pœnales; tum quia in præjudicium matrimonii supervenientis; tum quia finis eorum huc spectat, ne ex fide data et adulterio conjuncto machinetur in mortem prioris conjugis, quod non præsumitur, si alterum tantum præcedat. Item, si fides data retractetur, aut contractus initus ante adulterium, si casu superverneril hoc rescisso contractu aut promissione, non inducere impedimentum, quia contractu revocato, aut fide, re integra perinde est, ac si nunquam intervenisset, et cessat finis legis in hoc casu, ideo adulterium sequens non complet fidem priorem et revocatam, aut contractum rescissum, neque confirmat facto.

Fides data per alium sufficit.

Fides non acceptata non impedit.

Nec data non durante matrimonio.

Non imped. etiam retracta ante adulterium.

4. Casus.

Hinc etiam resolvitur casus controversus inter Auctores, an scilicet requiratur ut hæc duo conjungantur in eodem matrimonio, vel si sufficiat, ut divisim in diversis matrimoniis eveniat, verbi gratia, fides vivente priore uxore, adulterium post initum matrimonium cum altera.

Resolvitur.

Respondetur hoc modo non inducere impedimentum, nisi adulterium commissum dicat ordinem ad primam fidem datam, quæ revocata est per secundum matrimonium. Quod si tamen secundo matrimonio adulterium dicat ordinem ad primam fidem datam, eam denuo instaurando, perinde est, ac si simul conjungantur respective ad secundum matrimonium, tam fides, quæ revixit, quam adulterium, quamvis solo adulterio non revixit, sed ratificatione nova.

5. An requirantur verba.

Petes, an requiratur promissio verbis expressa.

Respondetur requiri eam promissionem et formam ejus, quæ sufficit, et requiritur ad contractum sponsalium, quia promissio, si esset non impedita, induceret talem

obligationem, et sufficit acceptatio ejus ex parte alterius sufficiens, quæ compleat contractum de futuro.

6. orantia ulterii cusat. (d) *Hoc autem intelligendum est*, etc. Excipit casum in quo alter sit ignorans illud esse adulterium, aut personam, ad quam accedit, esse conjunctam matrimonio, quia tunc non consentit in adulterium, quod requiritur, sed in fornicationem. Patet *cap.* 1 et *cap. Veniens, eodem titulo*; est communis Theologorum *in hac dist.* Intelligitur de impedimento ex parte mulieris nescientis, non ex parte viri conscii matrimonii, ut *ibidem* supponitur. (itatio.)

7. o impe- nento atur ursus. (e) *Sed quid si persona*, etc. Movet dubium, si persona prius ignorans impedimentum, et postea sciens, an si petat divortium, audiri possit? etc.

Respondet affirmative *ex cap.* 1. *eodem*.

SCHOLIUM.

Si nesciente muliere viri conjugium, initus est cum ea, uxore propria vivente, contractus, ad optionem innocentis cogendus est vir de novo cum ea contrahere vel recedere, mortua propria. Nec sufficit quod is factus habilis clam consentiat, nisi altera pars sciat impedimentum. Sed dubius manet Doctor an fidei datio cum adulterio, causent hoc impedimentum, si altera pars est inscia adulterii; et communis tenet quod non, ex d. c. 1. de eo qui duxit, Manuel 1. tom. c. 227. Navarr. c. 12. num. 2. Veracruz 1. part. specul. art. 34. concl. 4. Sanchius lib. 7. disp. 79. n. 31. ubi circa hoc ponit multas conditiones more suo exactissime examinatas.

4. Sed (f) hîc est dubium, quia talis contractus cum muliere inscia, vel est matrimonium, vel non. Si sic, non debet dirimi ad petitionem mulieris; si non, debet fieri divortium ad petitionem viri, quia non possunt simul stare, cum non sint vir et uxor. Respondeo, non est matrimonium, quia mulier consentit in eum tanquam in potentem contrahere; ipse autem ex parte sui, non est talis, qualem eum credidit; et tunc cum dicitur quod non possunt simul stare, concedo quod ille non potest eam matrimonialiter tractare, quia ex parte ejus fornicatio est; sed illa potest sibi matrimonialiter copulari, quia ignorantia invincibilis excusat eam.

Sed esto quod mulier intelligens impedimentum non petit divortium, non est divortium celebrandum, secundum illud caput; igitur debent simul stare; et non in conjugio, quia per te contractus non fuit contractus matrimonii; igitur aliqui debent simul stare fornicarie secundum istam sententiam. Respondeo, si mulier sciens impedimentum, consentiat in matrimonium, vir cogendus est ut consentiat in pœnam peccati sui, quia scienter decepit insciam, et ita erit matrimonium novum ex novo consensu. Et ista sententia est valde justa, ut decipiens insciam, in hoc quod est dare potestatem corporis sui, qui tamen non intendit dare, vel non potest, cogatur postea veraciter implere, quod prius fecit dolose. Contrahens dolose juste cogitur ad vere contrahendum.

Sed (g) dices, numquid virtute primi consensus non poterant simul stare? Et esto quod inscia consentiat in quolibet actu conjugaliter, et iste sciens quod illa vult esse uxor ejus, consentit de novo in eam, non exprimendo sibi impedimentum, quia forte ex hoc generaretur odium, numquid possunt stare? Respondeo, primus 5.

consensus non fuit matrimonialis, et ideo nullus actus potest esse licitus in virtute illius consensus; et ideo ad hoc quod sint conjuges, requiritur novus consensus. Et tunc ad secundum dico, quod si impedimentum non exprimatur personæ insciæ, ipsa in copula carnali sequente, non consentit novo consensu, sed solum reddit in virtute primi consensus, qui nullus fuit, et ideo licet persona sciens de novo consentiat, non tamen sufficit. Hoc expresse dicit Glossa super illud caput in primo consensu, qui nullus fuit, intelligitur perdurare, sicut probatur de servo, qui creditur liber cum quo contrahitur, si post manumittitur, uxore ignorante, non contrahitur matrimonium, quia post manumissionem factam, manendo cum eo semper intelligitur approbare consensum primum, qui fuit erroneus, et non matrimonium.

Contrahens ignoranter cum servo an tenetur, si ipsa inscia servus fiat liber?

6. Aliter posset dici, quod si illa inscia fuit ducta, vivente prima uxore ducentis legitima, vera est sententia ista; et in isto casu loquitur Glossa, quia iste est casus textus, quod vir quidam uxorem habens, sibi aliam hujus rei insciam copulavit. Sed prima mortua nititur recedere a secunda, et sic accepit secundam vivente prima, et tunc quidem verum est, quod nullus erat contractus, quia ipse fuit ligatus alteri, licet ista crederet eum liberum a matrimonio. Sed si sola duo, scilicet fidei datio et adulterium, cum inscia conjugata fierent, et post mortem viri ejus, et etiam uxoris alterius, adulter ille duceret istam, quid juris? Videtur ex isto capite, quod simpliciter est matrimonium, etiamsi nunquam exprimatur personæ insciæ defectus ille, nec ipse post expressionem defectus de novo consentiat; et ratio est, quia ex isto capite colligitur, quod Ecclesia non simpliciter illegitimavit personas illas propter illa duo concurrentia, sed secundum *quid*, scilicet si persona decepta reclamet. Sed prima sententia videtur certior, quia si post sciat impedimentum, et reclamet, fiet divortium, ex isto capite; igitur prius non fuit matrimonium verum.

An requiratur utrumque scire committi adulterium.

COMMENTARIUS.

8. Casus.

(f) *Sed hic est dubium*, etc. Movet difficultatem in casu quo mulier nescia impedimenti, et postea resciens non petat divortium, an matrimonium constabit? an debeat etiam fieri divortium ad petitionem viri?

Resolut. Impedimentum irritans.

Respondet matrimonium initum cum impedimento esse nullum, quamvis impedimentum stet ex parte viri solius, quia contractus cum inhabili est ipso Jure nullus, licet mulierem excuset bona fides et ignorantia probabilis facti, quamdiu durat.

Dolosus cogitur consentire.

Ad aliud respondet, et bene, eum non posse reclamare, sed mulier, si petat divortium, in pœnam facti vir cogetur per Ecclesiam consentire de novo in matrimonium cum ea quam decepit, quia fraus ei non patrocinabitur.

9. Quid de cohabitatione?

(g) *Sed dices, numquid virtute primi consensus*, etc. Quærit an simul esse possint virtute primi consensus, quo stante impedimento, quamvis inscia uxore superinducta, possint cohabitare?

Requiri novum consensum. Respondet primo requiri omnino novum consensum ex parte conjugis, quæ ignoravit impedimentum ; hoc patet ex dictis *supra dist.* 29. *de simultate mutui consensus.* Novum autem consensum nequit conjux ignara impedimenti habere, donec ipsi de impedimento constet, quia omnia quæ spectant ad usum matrimonii facit in virtute primi consensus, qui fuit nullus ex impedimento ex parte alterius, quæ est sententia Glossa ; et exemplum etiam quod adducit de matrimonio cum servo ex ignorantia conditionis, quamvis cum eodem manumisso cohabitet, ex vi prioris consensus erronei, non validatur matrimonium. Vide Glossam *in cap.* 1. *De eo qui duxit in matrim.* Hanc sententiam approbat Doctor *infra*, tanquam magis veram, quia alias si matrimonium constaret, non daretur optio reclamandi conjugi ignaræ.

10. Secunda responsio. Adhibet aliam solutionem, quam non approbat, nempe interveniente ignorantia ex parte alterius conjugis Jura non statuere impedimentum, respective ad ipsam, si tantum fides præcessit cum adulterio vivente prima uxore, et non matrimonium de præsenti ; sed hoc contrahitur post mortem prioris, in quo casu cessat impedimentum. Præfertur prima responsio. Sed prior sententia est certior inquit, tum ex ratione adjecta, tum etiam quia Jura æquiparant dationem fidei cum adulterio, et contractum initum vivente prima uxore adjuncto adulterio ; et ratio etiam Canonum perinde idem concludit, quia ex fidei datione cum adulterio potest oriri machinatio mortis, ergo perinde est quoad impedimentum, sive præcesserit fidei datio cum adulterio, sive ipse contractus. Et ideo hanc sententiam sequitur *in* § *sequenti* Doctor, tanquam propriam.

SCHOLIUM.

Adulterium cum machinatione in mortem conjugis dirimere matrimonium postea contractum cum adultera, cap. *Laudabilem*, de convers. infid. cap. *Super hoc*, de eo qui duxit in matrim. Addit Doctor sufficere solam machinationem, ex d. c. *Laudabilem* , ubi nihil habetur de adulterio. Quod intellige verum, modo uterque volentes copulari cooperati sint ad mortem conjugis. Circa hoc impedimentum multæ conditiones requiruntur, de quibus doctissime tradit Sanchius lib. 7. disput. 78.

Tertio (h) dico quod sive primum concurrat cum secundo, sive tertio, et impedit et dirimit, sicut patet *Extra de convers. infidelium, Laudabilem;* imo solum secundum videtur impedire ex illo capite; et loquitur ibi de *Saracenis, qui dum essent in captivitate, quarumdam Christianarum viros suis insidiis et machinationibus occiderunt;* et sententiat Ecclesia, quod si post per ipsas ad fidem Christianam accesserint, et cum eis adhæserunt, supple in matrimonio, non sunt tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit. Hîc non tangitur de adulterio Saraceni cum Christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri, et adhuc conscia uxore; nec Glossa addit ibi ad casum istum, fidei dationem, vel adulterium ; sed ista machinatio debet intelligi cum effectu, ut simul sit affectus et effectus, sicut Glossa super illo verbo, *Procuraverunt.* 7. Adulterium cum machinatione dirimit. An sola machinati dirimat ?

Sed (i) quid si non conscia uxore, iste solus occidit maritum, numquid potest ducere istam ? Respondeo, *cap.* 1. § 2. si fiat sine intentione ducendi eam, puta si in bello justo occidit eum, non ad hoc ut ducat illam, non habetur expresse quin possit eam postea ducere, 8.

dum tamen mulier non sit conscia, quia in casu justi belli, dicit caput illud, quod cum tales, supple mulieres, non procuraverint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter hujusmodi personas, scilicet interfectorem et uxorem interfecti, licite potest contrahi. Et probatur per locum a simili vel a minori, quia si vir non consentit in mortem legitimi viri, sed uxor eum occidit, potest post ab alio hujus criminis inscio duci, 33. *quæst.* 2. *Interfectores.*

Hoc etiam confirmatur per illud Extra de sponsalibus, *Cum apud : Cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, quicumque non prohibetur, per consequens admittitur.* Sed (k) esto mulier primo ignara, post audita interfectione viri, ratum habet, numquid impedit? Videtur quod sic, quia in maleficiis, *ratihabitio retrotrahitur, et mandato comparatur.* Oppositum tamen tenet Glossa *cap. prædicto, Laudabilem, in fine,* propter illud caput nunc adductum, *Cum apud*; et *ex eodem* (l) *cap. Cum apud,* potest concludi, quod simplex promissio non æquivalet alicui illorum trium enumeratorum in tertio membro; nec igitur nuda sponsalia.

De reg. jur. in 6.

9. Epilogatio prædictorum.

Sic igitur patet quod istorum trium tertium solum nunquam impedit, ita quod dirimat. Primum etiam solum nunquam impedit, sicut patet per auctoritatem Augustini adductam in arguendo. Secundum quandoque impedit, et quandoque non, sed semper quando est cum tertio, impedit.

Sed numquid semper, quando est cum primo? Respondeo *supra tit. isto, cap. Significasti,* tertium cum primo semper impedit; et ratio tota est ordinatio Ecclesiæ, quia iste est primus casus ad hoc tactus, ubi impeditur contractus ex statuto Ecclesiæ præcise illegitimantis personas ad contrahendum. Sed ratio inducens Ecclesiam ad sic ordinandum, est repressio adulterii et homicidii, quæ frequenter acciderent, si tales personæ possent legitime contrahere.

(m) Ad argumenta. Ad primum, patet quod lex ista non fuit statuta pro tempore illo; justius tamen fecisset si eam lapidasset. Et si dicas, non, quia seipsum tunc lapidasset, quia fuit socius in crimine; contra, quia vel non excusas eum per hoc, vel oportet te dicere quod socius in crimine non tenetur ad eamdem pœnam publicam inferendam ad quam teneretur, si non esset socius. Si autem excusas eum de non puniendo illam per hoc quod remisit sibi illam pœnam legis, hoc non habemus ex Scriptura; sed quia fuit peccatum privatum, et ideo non debuit illud punire pœna publica. Et hæc videtur rationabilior responsio, et tunc quod accepit eam in uxorem post illa gravia peccata adulterii et homicidii, illud ultimum non fuit impedimentum.

10. Ad argum

COMMENTARIUS.

(h) *Tertio dico quod sive primum,* etc. Docet adulterium, si concurrat cum machinatione mortis, vel cum fide data, aut contractu de præsenti, aut promissione cum juramento (quæ eumdem effectum inducunt, ut in initio hujus supposuit) inducere impedimentum. Hæc est conclusio

11. Conclusi principali

principalis, quamvis quoad casum concursus adulterii cum fide dota aut promissione jurata, aut contractu inito jam *supra* resolvit. De secundo ergo resolvit, si concurrat cum primo, aut etiam tertio, ut *infra* refert, semper dirimere matrimonium, § *Sic igitur*; et hoc patet *cap.* 1. *cap. Super hoc*, *cap. Significasti, et c. Si quis vivente*, 31. *q.* 1. *et cap. Laudabilem*, etc. *de conversione infidelium*.

...a sola ...chinatio ...tis, ex ...fine ...rimonii ...fficit.

Secundo dicit *ex illo c. Laudabilem*, etc. quamvis non præcessit adulterium, aut fidei datio, sed sola machinatio mortis mariti, consentiente uxore, induci impedimentum; quod intellige, quando fine matrimonii contrahendi fiat machinatio utroque consentiente. Probat, quia *cap. Laudabilem*, exprimens casum, quo Saraceni interfecerunt maritos quarumdam fidelium Christianos in captivitate detentos, quod si postea ad finem fuerint conversi, quo adhæreant uxoribus defunctorum, non esse tolerandum ejusmodi matrimonium, cum damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit, ubi non loquitur de fidei datione aut adulterio conjuncto; ergo sola machinatio in mortem communi consensu factam, sufficit ad hoc impedimentum, quia etiam ratio legis ad idem extenditur, ne ex spe matrimonii utrimque confirmata per intentionem machinationis, et concursum, licet absit contractus aut fides, aut etiam adulterium, inducit eumdem effectum; et ideo in aliis casibus requiruntur hæc conjungi, ut adulterium cum contractu de futuro aut præsenti, quia illis magis sollicitatur machinatio in mortem conjugis innocentis, intuitu matrimonii subsequendi. Cum ergo ipsa machinatio, quæ principaliter submovetur per hos Canones, tanquam finis, communi consensu fit intuitu matrimonii sequentis in spe et intentione sufficit, et supplet reliqua quæ in ordine ad illum finem, quantum ad periculum et sollicitationem præsumuntur facere, et ideo prohibentur. Hanc sententiam docet Innocentius *cap. Super hoc*, *citato*, Hostiensis citans Hugonem, et alii plures Canonistæ, et Glossa *in cap. Laudabilem*, *de conversione infidelium*, D. Antonius 3. *p. tit.* 1. *cap.* 5. Veracruz 1. *cap. Speculi*, *art.* 33. *conclus.* 4.

...equiri ...munem ...sensum.

Sed quid si inscia uxore machinetur in mortem mariti? 12. Dubium.

Respondetur requiri adulterium conjunctum machinationi, ut insinuare videtur Doctor per illa verba, *et adhuc conscia;* ergo si ipsa non sit conscia, neque præcessit adulterium, non inducitur impedimentum. Hanc sententiam sequitur Sanchez *disput.* 78. pro quo citat communiter Doctores; casus enim rarus est, ut quis interficiat maritum alterius, fine ipsam ducendi, nisi præcesserit aliquod, in quod ex natura rei, et conniventia alterius spes illa et intentio fundatur; si ergo non præcessit adulterium, neque conscientia homicidii in uxore, neque fides aut promissio data, tunc non fundatur talis præsumptio homicidæ respective ad uxorem interfecti. Proinde Canones talem casum non comprehendunt, qui regularis non est, aut ordinarius; neque etiam puniri debet innocens, ubi deest culpa ejus, aut præjudicari contractui, cujus favor alias obtinet, nisi contrarium expresse decidatur per legem.

Resolvitur.

Si uxor non sit conscia machinationis, non resultat impedimentum.

Tertio, dicit Doctor illam machinationem debere intelligi cum effectu, ut simul sit affectus et effectus ex Glossa, id est, intentio et homicidium ex fine ineundi matrimonii inter partes, quia si homicidium fiat alio fine aut casu, non inducit impedimentum. Quod vero requiratur mors illata in effectu, patet *ex cap. Si quis vivente*, 31. *q.* 1. et quamvis alia Jura secundum hoc statuentia

Requiritur homicidium in effectu, et intuitu matrimonii.

non faciant mentionem mortis, sed machinationis, intelligenda sunt verba cum effectu, *cap. Relatum*, etc. *de Clericis non residentibus.* Ita communis Theologorum et Canonistarum. Advertendum tamen, si præcesserint reliqua, et mors conjungatur, ex alio tamen fine, Ecclesiam in foro externo præsumere factam intuitu matrimonii, et sententiam pro impedimento laturam, nisi aliud probetur.

13. Casus. (i) *Sed quid si non conscia uxore?* etc. Respondet ad casum expressum dicens, si in justo bello interfecit, non impediri contractum ex parte viri; quod si etiam intentione matrimonii fecerit, impedimentum quidem stat ex parte homicidæ, ut patet *ex cap.* 1. *de eo, qui duxit in matrimonium*, etc. ex parte uxoris non ita, modo non præcesserit scientia

Probatio. aut fides, aut adulterium. Quantum ad casum resolutum hic, probationem ejus subjicit *ex c. Laudabilem*, etc. *de convers. infidelium*, ubi decisio ipsa in terminis habetur, § *Ad hoc Saraceni*, etc. addens

A simili, et minori. probationem a simili aut minori, quia si vir in mortem legitimi viri quam uxor causavit, non consenserit, potest illam ducere, *ex cap. Interfectores*, 33. *q.* 2.

Declaratur. Hæc probatio in superficie obscura est, ideo ad ejus intellectionem advertendum est, duos casus comprehendere, alium a simili, alium a minori; unde illa verba, *per locum a simili vel a minori*, etc. non debent synonyme aut respective ad idem intelligi, sed tanquam diversa membra aut argumenta. Si uxor inscio alio, quem prætendit, vel cui copulari vult, et ex ea intentione mortem mariti est machinata, licet sit impedimentum ex parte ejus, tamen non stat impedimentum ex parte alterius, quem duxit, et hoc præcise, nisi præcesserit adulterium, vel fides data. Et hoc est argumentum a simili, quia si interfector mariti non conscia uxore, neque machinante ea mortem, non inducit impedimentum, nisi ipsa concurrat ex parte uxoris, ut decisum est in præcedenti casu, ita etiam non statuit impedimentum ex parte viri, qui ignarus est talis homicidii.

Alius casus est, an viricidium inducat impedimentum matrimonii universaliter cum quocumque, et consequenter cum hoc, quem ducit de facto; et hoc argumentum est a minori, quod probat *ex illo cap. Interfectores*, ubi imponitur pœna uxoricidis, et non matricidis, quia casus est rarus, ut dixi, et hac lege non comprehenditur. Et probat hoc in genere quoad utrumque casum *ex cap. Cum apud*, etc. *de sponsalibus* : *Cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, quicumque non prohibetur, et per consequens admittitur*, etc. Hanc sententiam, nempe viricidium non inducere impedimentum matrimonii, sicut uxoricidium, tenet Sylvester *v. Matrimonium* 9. *q.* 6. Armilla *v. Matrimonium*, Ledesma 2. *part.* 4. *q.* 62. *artic.* Tolet. *lib.* 7. *Summæ*, *c.* 15. Probatur, quia nec masculinum sub fœmineo clauditur in odiosis et pœnalibus, *ff. de de verborum signific. l. Juxta, de leg.* Leges non aptantur rarissime contingentibus, *l. Nam ea, ff. de leg.* Ratione ergo frequentioris usus delicti leges statuunt pœnam, ac proinde cum viricidium sit rarissimum, neque timor ejus urget, cum vix in fœmina contingat, quæ timidioris est naturæ et honestioris; ideo leges statuentes pœnam, illius mentionem non faciunt, sed uxoricidii, quod frequentius evenit, propter audaciam et promptitudinem viri ad simile facinus perpetrandum, cui leges per pœnam frænum injiciunt, ut *in illo cap. Interfectores*, 33. *quæst.* 2. *cap. Admonere*, *cap. Quicumque*, *eodem.*

Pœna uxorici[dii] extendi[tur] ad viricid[ium].

Rati[o] huju[s].

(k) *Sed esto mulier*, etc. Proponit ca- 14.

uid retur habitio equens oris?

sum quo inito matrimonio mulier sciens prioris mariti homicidium et ratum haberet, quid juris? Videtur inducere impedimentum, quia in maleficiis etiam ratihabitio retrotrahitur, et mandato comparatur, *cap. Cum quis*, etc. *de sent. excommunicat. in* 6. Contrarium resolvit Doctor cum Glossa *cap. Laudabilem*, etc. *citato*, et Glossa *cap. Si quis vivente*, 31. *quæst.* 1. Hostiensis, Joannes Andreas, Abbas, Ancharanus, Cardinalis *in cap. Laudabilem*, et plures alii, quos sequitur Sanchez *lib.* 7. *disput.* 78. *num.* 6.

habitio compa- atur ndato, uid uirit?

Ratihabitio enim non potest esse machinatio jam morte illata. Et exigitur duo extrema esse habilia ad actum exercendum, ut comparatur mandato, alias fictio Juris, qua ratihabitio retrotrahitur, non subsistit. Post mortem itaque illatam, sicut conjux superstes, et ignara non est habilis, ad machinandum mortem illatam, ita ratihabitio ejus nequit retrotrahi.

15. (l) *Et ex eodem cap. Cum apud, potest concludi*, etc. Hic tangit illam difficultatem : *An simplex promissio, et non vestita, æquivaleat fidei datæ aut promissioni cum juramento, aut contractui de præsenti*? Et respondet posse ex illo capitulo concludi non æquivalere, sicut neque nuda sponsalia.

nplicem non uivalere missioni stitæ. uid sit aque.

Promissio simplex intelligitur, quando quis non interponit propriam fidem; quando autem interponit propriam fidem, dicendo *per fidem meam*, dicitur vestita, et vallata seu confirmata, ut distinguitur a promissione simplici, quando non interponitur fides. Fides jurata dicitur, quando interventu rei sacræ, et facto juramento confirmatur promissio. Dicit ergo Doctor requiri fidem vallatam aut vestitam ad incurrendum impedimentum, quia Canones, ex quibus est impedimentum, cum sint pœnales, strictissime intelligendi sunt, et secundum verborum proprietatem, neque extendenda est in

Pœnæ tricte erpre- ndæ.

odiosis eorum sententia. Sed fides interposita non æquivalet simplici promissioni in Jure, sicut neque promissioni juratæ; ergo in his Canonibus, qui requirunt fidei dationem aut juramentum, non venit intelligenda. Patet subsumptum *cap. Relatum*, quod est Concilii Triburiensis; et primus Canon in hac materia facit mentionem juramenti *tantum relatum est*, etc. *quondam alterius conjugem stupro violasse, et insuper mœchæ vivente viro suo juramentum dedisse*, etc. ubi Glossa *in verb. Vivente*: *Fidem*, inquit, *dedit*, *cap.* 1. *de eo qui duxit in matrimon.* etc. solius fidei datæ mentionem facit, *et cap. Cum haberet uxorem*, etc. pro eodem sumit fidei dationem juramentum, *et cap. Significasti, eod. titulo*, facit mentionem fidei datæ tantum, et sic *cap. Veniens ad præsentiam, et cap. finale, eodem titulo*, faciunt mentionem fidei datæ tantum ; ergo æquivalet fides data, et juramentum quod exprimitur in Concilio Triburiensi, secundum cujus Canonem hæc decreta sunt ad concordiam legum, et ne verba improprie sumantur in præjudicium contractus favorabilis.

Canon Triburiensis.

Fides data æquivalet juramento.

Item *cap. Ad aures*, etc. *de his quæ vi*, etc. 16.
Fides præstita et juramentum pro eodem sumuntur, ubi Joannes Andreas, Innocentius, Hostiensis, Imola, Archidiaconus fidei interpositionem asserunt esse juramentum, et solum differre, quod in juramento res facta tangatur. Ita etiam Cardinalis et Abbas *in præfatum textum*, Glossa *in cap. Constitutus*, etc. *de transactionibus*, et Glossa finalis *in cap.* 2. *de fidejussione*. Hanc sententiam tenent nostri, Nicolaus de Orbellis *in hac dist.* Nicolaus de Nisa *in* 4. *tract.* 6. *part.* 3. *q.* 6. Bassolis *in hac dist. q. unic. art.* 2. Tabiena *verbo imped. impedimento*, 7. *q.* 3. Veracruz 1. *part. speculi, artic.* 34. *post.* 9. *conclus, dub.* 1. Eamdem sen-

Resolutio præmissa ab aliis tenetur.

tentiam ex consequentia opinandi debent sequi Auctores, qui dicunt viricidium non impedire matrimonium, quia hoc non invenitur in Canonibus præfatis comprehensum, quamvis id falsum sit, quia etiam comprehendunt hoc delictum, ut patet ex textu.

17. Objectio. Objicies : Promissio etiam nuda dicitur fides, et fidei interpositio non est juramentum.

Solvitur. Respondetur promissionem in pactis non dici fidem, nisi lato modo, non autem stricto modo.

Ad secundum, respondeo quod contrarium constat ex Canonibus, Glossis et Jurisperitis citatis; et quidquid sit de aliis, hîc dicendum est sumi pro juramento, hoc est, ut inducit differentem obligationem a nuda promissione, quia Canon antiquus, qui utitur nomine *juramenti*, non est immutatus; et alii Canones substituunt appellationem *fidei datæ*, juxta antiquas Constitutiones ; nam *cap. Cum haberet*, etc. *de eo qui in matrimonium duxit*, etc. primo utitur appellatione *fidei præstitæ* et secundo appellatione juramenti : *Hic*, inquit, *plus processum fuit, quam si fides præstita dumtaxat fuisset adulteræ;* et infra : *Quod*, inquit, *connubium ubi etiam nulla intercessit Religio juramenti*, etc.

Secunda objectio. Objicies secundo rationem legis extendi ad hunc casum; ergo comprehenditur, ideoque Pontifices uti appellatione fidei dationis, aut jurisjurandi, quia frequentius hæc interponuntur; non quod etiam promissionem simplicem non comprehendant, quia perinde inducit eumdem effectum machinationis.

18. Responsio. Respondetur fidem interpositam, aut juramentum habere diversum effectum; unde multi contractus nulli ex sola promissione non tenent, quamvis si addatur juramentum, obliget jurantem ad factum, donec relaxetur. Unde sicut in his est majus vinculum, ita etiam magis ex natura sua sollicitant ad machinationem mortis innocentis conjugis, ad quam simplex promissio non ita sollicitat. Ex alia parte Jura comprehendunt illud, quod frequentius accidit, et magis sollicitat proxime ad effectum machinandi mortem, et continuandi adulterium, et sic comprehendunt fidem datam, sive juramentum, et non simplicem promissionem ; ex qua non resultat major pœnæ efficacia ad machinationem, quam ex spe matrimonii futuri, nulla interposita promissione, quam tamen non comprehendunt Jura, licet sit, aut esse possit hîc et nunc causa machinationis, quia et ipsum adulterium magis sollicitat ad effectum machinationis, quam simplex promissio, tamen non inducit se solo impedimentum. Jura ergo intendunt illud quod strictiorem obligationem ex natura sua inducit, et proximam, quæ induci posset, nisi esset impedimentum obstans, et ideo stricte loquuuntur. Ex quo patet ad objectionem, negando simplicem promissionem inducere effectum machinationis, aut ad eam extendi rationem canonum, quæ nec in re æquivalens est fidei datæ, aut juramento, quantum ad firmitatem, neque comprehenditur ratione Canonum, quia non est causa proxima machinationis, sed omnino remota. Unde si quæ dicat non interveniente pacto aut promissione de futuro, *per fidem meam, aut juro*, etc. *quod te ducerem, nisi essem, jam alteri ligata*, non inducit impedimentum, interveniente etiam adulterio, quamvis alter similia verba, et juramentum reciproce addat. Cæterum, hoc magis ex natura actus sollicitat ad machinationem, quam simplex promissio de futuro. Non omnia ergo, ex quibus potest esse periculum sollicitationis, prohibentur his Canonibus, sed illud quod proxime, et quasi or-

Promiss[io] simple[x] ineffica[x] ad solli[ci]tanda[m] morte[m].

Non compreh[en]ditu[r] in leg[e].

dinarie ad majorem confirmationem pacti intervenit, quia simplex promissio, cum non inducat obligationem ullam, quasi contractus in opinione adulterorum, et habetur magis pro lenocinio quam pro contractu obligante, ideo addunt firmitatem juramenti et fidei datæ, quo magis sibi obligentur. Qui voluerit tenere oppositum hujus, dicat Doctorem esse problematicum, et facilis erit responsio ex dictis.

itula- o -um.

Recolligit deinceps Doctor dicta *in hac quæstione* de impedimento criminis sic adulterium se solo non inducere impedimentum, sicut neque fides data etiam se sola nisi conjungatur adulterium, aut machinatio mortis; machinatio autem mortis se sola inducit impedimentum, quando utraque pars est conscia criminis, vel concurrit; potest autem uxor concurrere, aut approbando et ratificando machinationem, qua mors subsequitur, si intuitu matrimonii contrahendi consentiat. Si autem ex alio fine, ut in odium mariti permittat, non habens animum contrahendi, neque fovens spem alterius, tunc non videtur impedimentum esse ex parte ejus, licet in foro externo præsumatur, machinationem solam impedire contractum, ut docuit *conclusione* 3. et similiter quando concurrit cum adulterio : *Hoc impedimentum*, inquit, *est ex statuto Ecclesiæ in odium adulterii et homicidii, quæ frequenter acciderent, si tales permitterentur contrahere*, etc. Probat præterea conjugium non impediri adulterio ex sententia Augustini *de nupt. et concupiscentia, cap.* 10. sic legitur apud Magistrum; apud Gratianum tamen addebatur, *non potest fieri conjugium*, etc. *In aliquibus editionibus*, 31. *q.* 1. *cap. Denique*, variant etiam Augustini textus; sed ex discursu ejus videtur locutio negativa esse consentanea magis, quamvis in aliis desit codicibus, ut notarunt correctores impressionis sub Gregorio XIII. in notis ad præfatum capitulum.

(m) *Ad argumenta.* Ad primum patet ex littera.

DISTINCTIO XXXVI.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De impedimento conditionis, quod respicit statum legis humanæ.

A. Dubium 1. In Concilio apud Vermeriam, c. 6. et habetur 29. q. 2. c. Si quis ingenuus. Ibid. cap. Si fœmina ingenua.

Nunc de conditione videamus, an valeat conjugium dividere? « Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere servo; sed si nescitur esse servilis conditionis, libere potest dimitti, cum servitus ejus fuerit deprehensa, » secundum illud : « Si quis ingenuus homo ancillam alterius uxorem acceperit et æstimat, quod ingenua sit; si ipsa fœmina fuerit postea in servitute detecta, si eam a servitute redimere potest, faciat; si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si vero ancillam eam scierat et collaudaverat, post eam ut legitimam habeat. » Item ex eodem : « Si fœmina ingenua acceperit servum, sciens, quod servus esset; habeat eum, quia omnes unum patrem habemus in cœlis, una lex erit viro et fœminæ. Cum dicitur, *sciens* illum servum, datur intelligi, quod si *nescierit,* illum servum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cujus fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris, vel e converso, non valet eam dimittere. » Unde Zacharias Papa : « Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborum conjuncti sunt, nisi ob fornicationem ; » de illis agit, quibus alterutrius conditio nota est, quando conjunguntur.

Ibid. Si [...] lib[...]

De copula servi et ancillæ diversorum dominorum.

B. In Co[...] Cabil[...] si[...] ibidem [...] Dict[...] es[...] Matth. 6. Dubiu[...]

« Quæritur etiam, si servus unius ancillam alterius acceperit, an sit inter eos conjugium. De hoc etiam ita statutum est : « Dictum est nobis, quod quidam legitima servorum matrimonia potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Unde nobis visum est, ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant ; sed in uno conjugio permanentes, dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit et *per voluntatem dominorum.* » Attende finem hujus capituli, ubi videtur innui, *præter voluntatem dominorum* inter servum et ancillam non posse contrahi conjugium, vel si contrahitur, non esse ratum. Quibusdam tamen videtur, inter eos posse fieri conjugium, dominis ignorantibus.

De viro, qui se facit servum, ut dimittatur ab uxore.

C. um 3. Tribu- nsi ncil. l. c. s rei, cap. atum.

Illud etiam notandum, quod si mulier « virum liberum acceperit, et ille, ut causam præstet dissidii, se alicujus servum fecerit, nec uxorem dimittere, nec illa ob vinculum conjugii in servitutem redigi poterit. » Unde illud : « Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, et post filiorum procreationem occasione divortii cujusdam se servum fecerit. Utrum mulierem necessario tenere debeat, et si tenuerit, an illa etiam servituti subjici debeat; quæsitum est. Judicatum est, uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat. »

um 4.

De ætate contrahentium.

D. um 5. . 2. c. salia.

Hoc etiam sciendum est, quod « pueri ante quatuordecim annos, et puellæ ante duodecim annos secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod si ante prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamvis voluntate et assensu parentum juncti fuerint. Qui vero in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in conjunctione permanere, jam ex hoc efficiuntur conjuges, et deinceps nequeunt separari. » Item : « Sponsalia ante septennium contrahi non possunt; solo enim consensu contrahuntur, qui intervenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. » Duo illa executi sumus cum aliorum quorumdam adjectione, quibus conjugium solvi potest, nec tamen solvi semper necesse est. Nunc de aliis, quæ personas illegitimas penitus faciunt, addendum est, et primum de *ordine.*

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO I.

Utrum servitus impediat matrimonium ?.

D. Thom. *in addit. quæst.* 52. *art.* 1. *et hîc quæst.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *quæst.* 1. *et* 2. Richardus *art.* 1. *quæst.* 1. Durandus *quæst.* 1. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disp.* 19. *et tribus seqq.*

Circa istam trigesimam sextam distinctionem quæro, utrum servitus impediat matrimonium ? Quod sic; nullus potest dare alienum; sed corpus servi est domini, secundum Philosophum, 3. *Politicorum.* 1. Argum. 1.

Præterea, favorabilior est professio Religionis quam matrimonium carnale; sed servus non potest profiteri Religionem sine voluntate domini; igitur nec matrimonium contrahere. Argum. 2.

Contra, *Extra de conjugio servorum, cap.* 1.

SCHOLIUM.

Distinguit duplicem servitutem, naturalem et legalem. Hanc ait dupliciter esse posse justam. Primo, quando aliquis se vendit. Secundo, si ob crimina juste damnetur ad

servitutem, quod aît forte esse contra Jus naturæ. Sic etiam dicitur l. *Libertas, ff de statu hom.* Sed tantum vult esse dissonum ei, quatenus natura inclinat ad libertatem; non enim vult esse contra præceptum naturæ, quia supra docuit, dist. 26. num. 10. exemplo B. Paulini, liberum posse se vendere. Dubitat de justitia servitutis capti in bello, quia videtur sapere crudelitatem, quando jam hostis subest et obedit, et sufficere videtur quod subsit more subditi politice, non instar mancipii, despotice. Si tamen captus subesse nollet politice, colligitur ex Doctore (ibi fieret obediens libertate sibi donata) licere eum in servitutem redigi; sed secundum communem, quam non negat Doctor, talis servitus absolute justa est, § *Item ea, Inst. de rerum divisione.* l. *Si captivus*, § 1. ff. *de capt.* et d. l. *Libertas*, Summistæ, v. *Servitus*. Sed ex consuetudine præscripta Christiani a Christianis non rediguntur in servitutem; quo privilegio non fruuntur apostatæ secundum rem et nomen, ut notant Salon. 2. 2. tom. 1. tract. de dom. q. 3. art. 1. Zayrus lib. 9. cap. 6. num. 10. et alii. Servi tamen belli fugere possunt juxta communem, Soto 4. de justit. q. 2. art. 2. Covar. reg. *Peccatum*, part. 2. § 11. n. 5. et 1. Var. cap. 2. Salon. supr. Petr. Navar. 3. de restit. cap. 1. num. 200.

2. Cap. 11. Hîc (a) sunt duo videnda: Primo, unde inducta sit servitus, et si juste inducta; secundo ad propositum. De primo dico, quod de lege naturæ omnes nascuntur liberi; tamen servitus, vel magis proprie subjectio filialis ad patrem, est de lege naturæ, puta obedientia filialis pertinens ad disciplinationem, quia secundum Philosophum 8. Ethic. *Filius habet a patre esse et disciplinam.* Ista autem servitus, de qua loquimur, secundum quam dominus potest vendere servum, sicut pecudem, de qua loquitur Philosophus 1. *Politicorum*, quod servus non (Cap. 3.) potest exercere actus virtutis, pro eo quod oportet eum ad præceptum domini exercere actus serviles, ista non est inducta, nisi aliqua lege positiva.

Sed an justa? Respondeo, sicut dictum est, *dist.* 15. quomodo inceperunt primo dominia esse justa, ita dico quod ista vilis servitus non potest esse juste inducta, nisi dupliciter: Uno modo, quia aliquis voluntarie se subjecit tali servituti, licet talis subjectio esset fatua; imo forte contra legem * naturæ, quod homo libertatem suam a se abdicet; postquam tamen facta est, necesse est servare, quia hoc est justum. Alio modo, si aliquis juste dominans communitati, videns aliquos ita vitiosos, quod libertas eorum nocet eis et Reipublicæ, potest juste punire eos pœna servitutis, sicut et juste posset eos occidere in certis casibus propter bonum Reipublicæ. (An serv... juste in... ducta)

(* Id e... dissono... Ju... natu... vel q... jus ... dispo... de ho... n. ...)

Si dicas, quod est tertia causa servitutis, utpote si captus in bello servetur, et sic servatus a morte, fiat servus deputatus ad serviendum, non apparet manifeste justitia hîc, quia forte, etsi captor potuerit occidere captivum, si habuit bellum justum defendendo se, non autem invadendo, et hoc stante pertinacia ipsius contra bellantem, tamen ex quo desinit esse pertinax, quia est in voluntate ipsius jam captus, inhumanum videtur infligere sibi pœnam contra legem naturæ; non enim est hîc ratio, quia in hoc casu non remaneret iste rebellis, nec abuteretur sua libertate, sed forte fieret obediens, et libertate sibi donata bene uteretur. (3. De ca... in be... Cap.)

Si arguatur contra primum

membrum, scilicet quod servitus non est contra legem naturæ, quia secundum Philosophum 1. Politicorum : *Pollens mente debet præsidere, pollens viribus debet servire.* Aliqui sunt naturaliter pollentes mente; ergo naturaliter ad dominium apti; aliqui minus prudentes mente, et magis robusti corpore; ergo naturaliter debent esse servi. Respondeo, hoc non est intelligendum de ista servitute extrema de qua loquimur, sed tantum de servitute politica, qua inferior disponitur a superiore, non tamen sicut inanimatum, sed sicut minus vigens mente, ordinatur per illum qui magis pollet mente.

4. Si arguas contra secundum membrum, quod illud quod est contra legem naturæ non potest fieri justum, nec antiquitas temporis ratificat crimina, sed magis condemnat; omnis autem servitus alia ab illis duobus casibus, est injusta et contra legem naturæ; igitur per nullam longinquitatem temporis videtur justum quod dominus dominetur talibus servis. Respondeo, tactum est *dist.* 15. quomodo per præscriptionem potest jus acquiri, si concurrant conditiones illæ, quas Jura determinant, scilicet quod justo titulo acquirat, et sit bonæ fidei possessor, et quod possederit sine interruptione temporis a lege derminati. Sed illud extendit se ad possessiones, non autem ad servitutem, quia non est eadem ratio in possidendo aurum et servum, quantum ad legem naturæ; et ideo esset difficile salvare per præscriptionem, justitiam esse detinere tales servos, nisi præsumatur quod altero duorum modorum fuerint facti servi a principio.

[...]est. 2. [...]ditiones [...]scriptionis.

Si objicitur, quare igitur Apostolus præcipit tales servos obedire dominis suis ? Respondeo, multæ obligationes sunt injustæ ex parte illorum, quibus fiunt, et tamen postquam factæ fuerint, servandæ sunt. Unde Apostolus ostendens servitutem secundum se non esse laudabilem, nec multo magis detentionem alicujus in servitute, ait : *Si servus vocatus es, non sit tibi curæ, sed si potes liber fieri, magis utere.*

Ad Ephes. 6. I. Cor. 7.

COMMENTARIUS.

Divisio et ordo.

In hac distinctione, in qua Magister agit de impedimento servitutis et ætatis in ordine ad matrimonium, subjicit Doctor duas quæstiones, quarum prima est de impedimento servitutis; secunda vero de impedimento ætatis puerilis.

1. (a) *Hic duo sunt videnda*, etc. Dividit quæstionem in duos articulos; primus quærit qua lege inducta est servitus; secundus vero, an impediat matrimonium ? Quoad primum fusius illud resolutum est *distinct.* 15. de divisione rerum, ac proinde hanc difficultatem denuo tractare est superfluum, et sic transibimus ad secundum articulum, qui ad præsens institutum spectat. Hic obiter advertendum est non agi de conjugio servorum ex errore conditionis, de quo *supra* tractavit, sed de ipsa servitute, ut inducit aliquod impedimentum.

SCHOLIUM.

Rejicit sententiam asserentium ideo servum posse contrahere invito domino, quia servitus est de lege positiva, et matrimonium de Jure naturæ. Refutatio est efficax et clara.

5. S. Thom. præsenti distinct. q. 2. Richard. art. 4.

De (b) secundo dicunt aliqui, quod servus potest contrahere matrimonium, invito domino; et hoc ex isto articulo primo, quia matrimonium est de lege naturæ. Servitus autem non est de lege naturæ, sed magis contra; quod autem est de lege naturæ, non tollitur per aliud, quod est tantum de lege positiva. Alia ratio ponitur, quia servus non est ita sui domini, quin sit sui juris, quantum ad actus naturales, pertinentes ad conservationem individui. Patet, quia potest uti necessariis ad vitam; ergo a simili, quantum ad actus pertinentes ad conservationem speciei. Consequentia probatur, quia conservatio speciei, cum sit majus bonum naturale quam conservatio individui, magis est de lege naturæ.

Solvit rationes aliorum.

Rationes (c) istæ possent solvi: Prima, quia obligatio, quæ non est de lege naturæ, bene potest impedire aliquam libertatem, quæ competit alicui ex lege naturæ. Exemplum, nam ex lege naturæ nihil tibi debeo, tamen si voveo tibi obedientiam, teneor tibi obedire. Matrimonium etiam non est de lege naturæ, nisi secundario, ut dictum est *supra*, et æque videtur de lege naturæ reddere unicuique quod suum est, imo primario; igitur ex quo per obligationem servus fecit se domini, tenetur ei reddere suum, et abstinere ab illo quod impedit talem redditionem, licet illud aliud impediens competeret sibi non obligato secundario secundum legem naturæ.

Dist. 26. et 33. et 17.

Secunda ratio non concludit, quia certum est quod non omnis, qui tenetur conservare individuum, tenetur multiplicare speciem. Si dicas, quod saltem ita licet sibi, quod illud licere non potest sibi tolli per hominem, verum est in casu necessitatis, in quo conservatio speciei dependeret ab actu ejus. Sed quia multi non servi intendunt generationi, etiam in lege Christiana, ideo non est necessarius ad conservationem speciei actus istius pertinens ad hoc, et ideo per aliquam obligationem potest hoc sibi præcludi. Et confirmatur, quia ante matrimonium tenetur domino ad certos actus, puta ad *A*, *B*, *C*, si contrahat matrimonium, obligatio illa erit ad aliquid incompossibile ipsi *B*, vel *C*; igitur illa obligatio sequens non potest juste fieri, quia in illa tollitur alienum, quod non potest reddi post istam obligationem factam.

COMMENTARIUS.

2. Prima ratio aliorum.

(b) *De secundo dicunt aliqui*, etc. Adducit duas rationes, quibus alii utuntur, ut D.Thomas et Richardus *in hac distinctione*. Quarum prima est, quod matrimonium sit de lege naturæ; servitus autem de lege positiva aut Jure Gentium; sed obligatio inducta per legem positivam non præjudicat ei, quod est concessum lege naturæ.

Secunda ratio eorum.

Secunda ratio est, quia servus non est ita domini, quin sit sui juris quoad actus naturales pertinentes ad conservationem individui; potest enim uti cibis necessariis ad vitam; ergo similiter quantum ad actus necessarios ad conservationem speciei, quia hoc est magis bonum naturale, quam sit conservatio individui.

3. Prædicta ratio...

(c) *Rationes istæ possunt solvi*, etc. Has rationes docet non esse concludentes, et

esse incen- tes. merito, quia principia illa generalia non concludunt universaliter in omni materia.

tantia ntra mam. Instat contra primam, quia obligatio, quæ non est de lege naturæ, potest impedire aliquid, quod permittitur de lege naturæ, non autem præcipitur, hoc est dicere, quod præceptum quidem positivum licet

ertas egis ıralis itatur Jus tivum. cedat præcepto legis naturæ, tamen non cedit libertati legis naturæ, aut ei quod lege naturæ permittitur, et non præcipitur; materia enim illa libera de lege naturæ est indifferens, et capax obligationis; indifferens, inquam, ut refertur ad legem naturæ. Si accedat ergo præceptum aliquod alterius legis, jam redditur materia determinata, et sub obligatione illius præcepti, et sic se habet omnis materia legis positivæ, quia ablata lege positiva simpliciter est indifferens et libera, ut refertur ad legem naturæ; loquor autem de materia, quæ non est prohibita lege naturæ, quia eo ipso quod naturæ lex non reservat illam materiam, permittit eam liberam sub dispositione voluntatis. Si ergo voluntas Principis aut Reipublicæ disponit particulariter de illa materia, quæ secundum di-

Lex itiva formis urali. spositionem legis naturæ dat regulam voluntati particulari hujus aut illius (lex enim positiva justa descendit a lege divina et naturali) magis consonum erit legi naturæ, ut servetur talis dispositio, quam ut contra fiat secundum libertatem, quam ipsa lex permittit.

Ideo enim lex naturæ non omnia comprehendit, quia debet suppleri per positivam, prout hîc et nunc in certis circumstantiis expedit; quæ circumstantiæ sicut non sequuntur ad naturam inseparabiliter, sed mere contingenter ex libera rerum dispositione, inde est quod materia in his circumstantiis non comprehenditur a lege naturæ, sed permittitur dispositioni liberæ; quæ ut est a voluntate superioris tenet contra dispositionem particularem et pri-

vatam inferioris, et hoc magis consonum est legi naturali.

Exemplum subjicit Doctor: *Quamvis de lege naturæ nihil tibi debeo, tamen si voveo tibi obedientiam, teneor tibi obedire*, etc. ut Religiosus vovens obedientiam superiori. 4. Exemplum

Dices hoc debitum esse ex eo quod Deo vovet quis obedientiam in statu perfectionis. Objectio.

Contra, si libertas legis naturæ prævalet præcepto positivo, ut lex naturæ sumitur stricte, ita etiam prævalet voto, quod non est de lege naturæ eo modo quo principia aut conclusiones necessariæ indispensabiles sunt legis naturæ, quia votum dispensabile est; non ideo enim libertas legis naturæ prævalet legi positivæ, quia positiva est, sed quia minus obligans; ergo si minus obligat votum quam libertas legis naturæ, etiam hæc prævalebit voto. Impugnatio.

Dices legem naturæ permittere, ut quis emittat votum et emissum tenere. Objectio.

Contra, ergo permittit ut emittat votum castitatis, sicut et obedientiæ, et consequenter permittat, ut non ineat matrimonium, imo se inhabilitet ad illud ineundum; ergo ex libertate matrimonii ineundi, ut est hæc ex lege naturæ, non infertur servitutem ut inducit rationem debiti, loquendo de justa servitute, non impedire matrimonium ex eo præcise quod matrimonium sit sub libertate legis naturæ; sicut eadem servitus impedit votum Religionis solemne et ordinationem, quæ tamen in circumstantiis, in quibus non obstat præceptum legis naturæ de utroque fine matrimonii, sunt magis permissa, et ratione status et perfectionis magis consona legi naturæ, quæ ad illud quod est magis perfectum et conforme rectæ rationi, magisque facit ad laudem et præmium, inclinat fortius. Impugnatio.

Secundo instat contra rationem allatam, 5. Instantia

contra rationem præmissam aliorum. Reddere est de lege naturæ stricte sumptæ, non ita matrimonium, seclusa necessitate.

aut fundamentum ejus, quia matrimonium non est de lege naturæ stricte sumpta, sed tantum secundario, quando scilicet non urgent præcepta matrimonii hîc et nunc ineundi. Reddere autem debitum alicui est de lege naturæ primario, et sub præcepto; ergo ex quo per obligationem justam servus se fecit domini, tenetur jure lege justitiæ reddere illi quod suum est, et abstinere ab illo quod impedit jura servitutis præstitæ. Hæc instantia seu ratio est a priori.

Secunda ratio solvitur. Non esse obligationem conservandæ speciei, nisi in casu.

Contra secundam rationem instat, quod non omnis qui tenetur ad conservationem individui, tenetur ad conservationem speciei; servus autem hîc et nunc, ubi non est necessitas ulla propagationis, non tenetur ad conservationem speciei; ergo per aliquam obligationem potest excludi illa propagatio. Et confirmatur, quia jure servitutis tenetur ad hæc et illa servitia, quibus non satisfacit minus reddens; ergo tenetur non inducere impedimentum debitæ servitutis.

Responsio Sanchii.

Respondet Sanchez *lib.* 7. *disput.* 21. licet istæ rationes non concludant in omnibus, concludere tamen in hac materia; et negat paritatem quoad primam rationem, quia libertas homini concessa est in bonum privatum ipsius, cui potest renuntiare, ac proinde Jus Gentium potuit inducere servitutem. At matrimonium ordinatum est ad bonum commune et publicum propagationis, in remedium concupiscentiæ, et ad evitandam fornicationem et flagitia carnis, quia nulli Juri positivo id permissum est, ut possit matrimonium interdicere, nisi ipsemet perfectiori statui continentiæ se obliget.

Libertas ad bonum privatum, et publicum diversa.

6. Respondet ad secundum.

Ad secundum Doctoris respondet, quod conservatio speciei ita est naturæ opus, sicut conservatio individui; sicut ergo illud permittitur, ita et hoc, non obstante servitute.

Contra, ratio deducta ex principiis legis naturæ est universalis, et perinde in omni materia concludit, quando fortius præceptum ipsius legis naturæ non concurrit. Si ergo ratio illa in aliis non concludit, ita etiam neque in hac materia, ac proinde libertas matrimonii non obstante servitute debet ad aliquod aliud speciale principium ex natura servitutis et matrimonii, ut comparantur et concurrunt, desumi; non ex illo principio generali, quod in aliis materiis non concludit. Conclusio enim practica, ut procedit ex principiis, non sortitur aliam veritatem quam mediatam, quæ infertur ex virtute et veritate principiorum, et prout ipsis innititur solum tenet quæ deducta est. Recte ergo infertur principium fallens in alia materia non concludere in hoc ex vi sua; ergo restringi debet ex propriis hujus conclusionis, ut det causam veritatis ejus.

Impug... tio... dicta... respo... num...

Quod princ... gene... non infer... deb... reduc... partic... si ve... est...

Præterea, disparitas assignata non solvit argumentum, quia libertati matrimonii perinde renuntiare potest, sicut et libertati propriæ,qua se privat per servitutem, quia nullo Jure divino aut humano tenetur hîc et nunc servus inire matrimonium, ut bene probat secunda ratio Doctoris; nequit ergo privare bono quod Reipublicæ debetur, quamvis bono privato renuntiare possit, verbi gratia, clericus non potest se privare privilegio Canonis, neque judex exemptione suæ personæ, quia hæc debentur statui ex communi lege quæ dispositioni horum privatæ non subest, quæ et servanda lex ipsa præcipit. Non ita tamen se habet matrimonium servi, quod nulla lege obligat ad illud ineundum, et cujus libertati ipse potest renuntiare auctoritate privata, sicut et eadem auctoritate potest subire servitutem se privando libertate et dispositione sui ipsius; si ergo ipse potest privare se libertate matrimonii, ita etiam per legem pri-

7. Impu... tu... dispa... dat...

suppplet ntatem vatam. vari potest eadem libertate, quia quidquid potest ipse de se abdicare, si ratio subest, potest etiam per legem eo spoliari, quinimo potest inhabilitari ad matrimonium per legem positivam ex crimine, sicut inhabilitatur ad votum. Sic enim de facto per abilitare set lex matrimonium. legem inhabilitantur adulteri ut contrahant, quando machinati sunt in mortem conjugum ex communi consensu, et non solum antiquitus inhabilitabantur inter se contrahere, sed etiam cum ullo contrahere, ut patet *cap. Si quis vivente*, 31. *quæst.* 1. *et cap. Interfectores*, 33. *quæst.* 2. *et cap. Admonere te cum lacrymis*, etc. *eodem*, *et cap. Cum haberet uxorem*, etc. *de eo, qui duxit in matrimonium*, etc. ergo hæc libertas juri positivo subest, sicut et propriæ voluntati.

8. onum licum ndoque jicitur atæ dispositioni. Neque ex eo quod aliquid sit institutum in bonum commune, subditum tamen privatæ cujusque particularis dispositioni, inducit præjudicium auctoritati publicæ, quando dispositio illius non est speciali lege reservata legislatori, nam eo ipso quod privatæ dispositioni subdatur liberæ, cessat omnis ejus reservatio ; quamvis ergo matrimonium institutum sit in bonum publicum, tamen voluntati propriæ cujusque, quando non obligat finis ejus, relictum est illud inire vel renuntiare tali libertati, et impedimentum ejus statuere. Sicut ergo servitus inducta statuit impedimentum voto solemni ex incompatibilitate juris utriusque, ita etiam ex his principiis non ostenditur ratio cur non statuat simile impedimentum matrimonio, spectato solo Jure naturæ, cum domino nihil possit præjudicare servus.

trimonium cit servitem. Deinde, ipsum matrimonium est quædam servitus, quam non posset homo inire secundum rectam rationem, ut præfatus Auctor alias asserit (de quo actum est *supra distinct.* 31. *quæst. unic.* § *Hic dicitur*,) ob detrimenta annexa, nisi per matrimonii tria bona compensaretur ; ergo consideratis his detrimentis secundum rectam rationem et legem naturalem, libertas matrimonii non est adeo connexa naturæ aut legi ejus, quin omitti et impediri possit, quando urget præceptum. Obligatio tamen servitutis justæ est in præcepto legis naturæ, sicut alteri solvere debitum ; ergo supposita servitute, libertas matrimonii nequit ei derogare, ut utrumque subest præcise legi naturæ.

Præterea, obligatio servitutis prævalet obligationi matrimonii, quantum ad subtrahendam cohabitationem, et reddendum debitum petente uxore, si subtrahatur servitus necessaria, et cum notabili damno domini ; ergo magis impedit servitus matrimonium contrahendum, quando officit servituti (et loquor semper de obligatione legis naturæ), quia si præceptum matrimonii contracti cedit obligationi præcepti servitutis, quando utrumque simul repugnant, a fortiori libertas matrimonii contrahendi cedit obligationi servitutis, quando non cohærent. 9.

Ex his patet ad responsionem præfati Auctoris contra secundam rationem Doctoris, nempe de libertate conservandi individui, et consequenter speciei per matrimonium, quia non est par ratio; conservatio enim individui est in præcepto legis naturæ stricte, ac proinde non est liberum ipsi, aut subjectum voluntati et dispositioni ejus, sicut ipsi est liberum contrahere, vel non contrahere, matrimonium. Deinde, jura servitutis, quæ sunt tantum ad operas servi, non impediunt conservationem individui, imo necessario supponunt, sicut et vitam, quia servitus ipsa personalis finitur cum morte, opponitur tamen matrimonio et debito ex eo proveniente, qua servus fit obligatus uxori, filiis et familiæ. Ad reliqua patet ex dictis. Instantia contra secundam rationem Doctoris, solvitur. Conservatio individui, et speciei aliter se habent.

SCHOLIUM.

Potest servus de licentia domini matrimonium contrahere, et tunc tenetur dominus tollere servitia repugnantia actibus conjugii; potest etiam invito domino contrahere, quia non se privavit omni libertate ad quoscumque actus. Ita D. Thom. hîc, quæst. unic. art. 2. et habetur cap. 1. de conjug. serv. Sed non videtur tunc quod tenetur dominus ex justitia, non mittere eum ubi non possit vacare rei uxoriæ. Videndus Sanchius lib. 7. de Matrim. disp. 21.

7. Resolutio Doctoris. Dico (d) ergo quantum ad istum articulum, quod servus de voluntate domini potest contrahere matrimonium; et si onus matrimonii sit in aliquo repugnans servitiis consuetis, dominus concedens sibi contrahere, relaxat sibi implicite illa servitia consueta. Et si dominus postea revocaret istam concessionem, utpote ipsum totaliter impediendo a copula carnali, vel mittendo eum in partes longinquas, vel detinendo eum in laboribus, ita quod non posset aliquando visitare uxorem, peccaret mortaliter, et in manifestis esset per Ecclesiam corrigendus.

Potest (e) etiam contrahere domino invito, pro quanto habet aliquid juris in corpore suo; non enim privavit se quacumque libertate ad quoscumque actus; et pro quanto corpus ejus est suum, potest commutare cum alio, quia si alius, sive servus, sive liber, velit esse contentus illa modica potestate, sive ad modicum usum, quem scit eum posse dare, bene potest sibiipsi præjudicare, et tenet commutatio.

8. Servus Ex (f) hoc sequitur quod servus potest contrahere cum libera, dum tamen ipsa sciat conditionem ejus, et consentiat in eum, non obstante tali conditione, quia tunc commutat potestatem sui corporis pro illo modico, quod habet servus, potestatis in suo corpore. Et potest contrahere cum ancilla, et tunc videtur uterque concedere id quod potest; et sicut contrahunt, ita tenentur postea secundum justitiam reddere debitum, pro quanto scilicet illi actus non impediunt a servitiis consuetis.

pote[...] contra[...] cu[...] libera[...] ancil[...]

Sed (g) esto quod in casu isto contrahunt sine voluntate domini, et unus dominus mittit servum in Africam, et alius dominus mittit ancillam in Franciam, numquid licet hoc facere? Respondeo, cum causa matrimonii sit favorabilis, inducendi essent domini ne hoc facerent; sed si facerent, non apparet qualiter supposita servitute, facerent contra justitiam, quia iste prius fuit in potestate domini ut mitteret eum illuc, imo ut venderet eum; et similiter illa fuit in potestate domini sui, similiter quantum ad illum locum, et per actus proprios sine voluntate dominorum non potuerunt se facere liberiores, nec se a jure dominorum suorum magis eximere quam prius; igitur adhuc licet.

Quid mitta[...] longe invic[...]

Sed (h) si ancilla credit contrahere cum libero, qui tamen est servus, numquid contrahitur? Posset dici quod error conditionis pejoris impedit contractum, quia impedit commutantem recipere tantum pro quanto intendit commutare; sed ignorantia melioris conditionis, vel æqualis non impedit propter contrariam rationem.

9. arg. 1. Ad (i) argumenta. Ad primum, patet secundum istam viam ultimam, quod servus non est domini secundum omnia, sed secundum aliqua est sui juris, ut ad comedendum, bibendum, dormiendum, et breviter ad quoscumque actus exercendum, propter quos non subtrahuntur domino debita servitia; igitur cum pro tunc posset uti actu carnali, potest ad illum se obligare, quantum sui juris est. Quod Philosophus dicit de servitute illa maledicta, qua servus est, sicut pecus, potest intelligi quod est domini sui sicut possessio vel pecunia; non tamen quod in actibus suis ducatur tantum, et non ducat, quia quantumcumque sit servus, est tamen homo, et ita liberi arbitrii; ex quo patet magna crudelitas fuisse in prima inductione servitutis, quia hominem arbitrio liberum et dominum suorum actuum ad virtuose agendum, facit quasi brutum, et libero arbitrio non utentem, nec potentem agere virtuose.

2. Ad secundum, non est simile, quia profitens in Religione totaliter se submittit obedientiæ Prælati illius Religionis, et in hoc ex toto subtrahit se a consuetis servitiis domini sui; non sic contrahens matrimonium, sed solum in aliquibus actibus, qui possunt stare cum hoc quod reddat servitia consueta.

COMMENTARIUS.

0. ...lusio ...unis. ...ntas ...nini ...tien- (d) *Dico ergo quantum ad istum articulum*, etc. Hæc conclusio est communis, et patet 29. *quæst.* 2. *per totam*, et maxime *cap.* 1.

Secundo asserit Doctor, si onus matrimonii sit in aliquo repugnans servitiis consuetis, dominus concedens licentiam ineundi matrimonium, tacite ipsi remittere videtur illa servitia consueta, quia nempe dans licentiam ineundi matrimonii juri suo cedit quoad ea quæ necessario conjuncta sunt matrimonio; nam concesso principali, conceditur accessorium, *cap. Prudentiam*, etc. *de officio delegati*. ...tis interpretanda.

Tertio inde deducit, si obstaculum reddat revocando concessionem, et impediat ex toto ab usu matrimonii, ut eum separando vel implicando operibus, ut nullo modo vacet uxori, vel vendendo in longinquas partes, eum peccare lethaliter, nempe contra justitiam, in re gravi, et in manifestis esset per Ecclesiam corrigendus. Hanc conclusionem esse communiorem censeo quantum ad hoc quod servus de voluntate domini contrahens majorem libertatem acquirat vacandi uxori, quam si eo invito contraheret. Et hanc distinctionem communiter tam Theologi quam Canonistæ admittunt. Ex qua resolvitur illa difficultas, quando scilicet urget utrimque necessitas ex parte uxoris, et ex parte domini, cui simul nequit a servo satisfieri, utri magis debeat obedire? Consensum datum nequit dominus revocare. Utri in necessitate subveniendum, domino, an uxori?

Respondetur enim ex hac resolutione Doctoris in iis, quæ necessaria sunt conjugio, ut reddere debitum in periculo fornicationis præsenti eum magis obligari uxori, si aliter evitari non possit hoc periculum, quia quoad hoc obligatur jure matrimonii, et non præjudicat domino, qui in hoc consensit dans licentiam contractui. Unde sicut si servus de voluntate domini locaret suas operas alteri, teneretur illas præstare etiam domino reclamante, quando non est res integra, quia in eo casu dominus cessit juri suo in servum quoad eas operas, neque potest revocare non integra re, consensum datum. Sed in 11. Responsio. In causa urgenti debiti jus matrimonii prævalet.

proposito res non est integra, quia matrimonium de licentia ejus contractum est, et consensus domini validat contractum ex parte sua, quoad necessario conjuncta; ergo, etc. Præterea, si dominus donaret servum integræ libertati, ita ut suo juri ex toto renuntiaret, non posset postea eum sine culpa revocare in servitutem; ergo similiter ea ratione, qua in parte eum relaxavit, non potest ipsi præjudicare; consentiens autem in matrimonium servi, eum relaxavit quoad jura necessaria conjugii, et sine quibus stare non potest; ergo tunc obligatio servitutis in hoc casu commutatur voluntate domini consentientis in jura matrimonii quoad casus necessarios qui urgent.

Objectio. Dices dominum consentientem in matrimonium servi, non censeri per hoc relaxare aliqua jura servitutis.

Impugnatur. Contra, quia hoc ipso, quod consentiat in matrimonium servi, tacite consentit, ut servus vacet illi contractui, et stet ejus obligationi in circumstantiis necessariis, nam omnes DD. admittunt aliter se habere ad jura matrimonii servum consentiente domino contrahentem, et eo invito contrahentem; ergo aliquid libertatis acquirit ille ex consensu domini, quod non acquirit hîc, nam ille consensus non habet rationem puræ permissionis, sed æquivalet mandato aut missioni respective ad actum in quem consentit.

12. Casus. Sed dices, quid sit ipse dominus sit in periculo vitæ constitutus, aut in alio simili æquivalenti, cui nequit aliter succurri, nisi per operam præsentem servi?

In casu subveniri debet domino. Dicerem obligari domino jure charitatis et servitutis, quinimo si esset liber dimissus titulo gratitudinis et charitatis, quia non, judico hæc pericula paria esse, quin in potestate uxoris sit continere si velit, et alia media opportuna adhibeat, neque eidem proinde judico in simili casu extremæ necessitatis alterius vacandum esse, omittendo opera charitatis obligantia hîc et nunc, quibus aliter non possit subveniri, neque putarem jus debiti in tali casu obligare in præjudicium charitatis et debitæ servitutis, quibus tenetur maritus; sed et uxor etiam tenetur illa non impedire, ergo non exigere debitum, ex quo alterius mors aut damnum inevitabile sequitur; nam, ut *supra* Doctor, jus debiti est præcepti affirmativi, quod in certis et determinatis circumstantiis obligat, et non aliter, quarum una est præcepti majoris concurrentis et repugnantis; alias dicam cum periculo infantis et vitæ propriæ aut infirmitatis gravis, obligare jus debiti conjugalis, quod non admittitur. Cum ergo periculum lapsus non sit periculum inevitabile, quod summoveri non possit alia via, nequit comparari periculo mortis domini, et notabilis damni, cui subvenire tenetur servus, neque consensus prior domini in matrimonium servi ad casum hunc est extrahendus, cum rationabiliter, eo præviso, esset invitus; sed ad relaxationem moderatam, in iis servitiis, quæ majoris lucri sunt, non tamen necessario, et relaxatio intelligenda venit, cum qua compatitur onus servitutis, maxime in necessariis, et prout solum important libertatem aliquam vacandi matrimonio, non in eo gradu quo liberi vacant. Attendendæ ergo sunt circumstantiæ, et prout pondus hujus negotii trahit, ei cedendum est, aut necessitas.

Conse domini comp hen casu

Specta circu stant

Alii reducunt resolutionem hanc in anterius jus, quorum aliqui censent esse servitutis, alii matrimonii, et pro anteriori jure standum est, quia res cum suo onere transit ad possessorem, *cap. Ex litteris*, etc. *de pignoribus*, etc. *qui prior est tempore, potior est jure*, *de reg. jur. in* 6. Sed cum utrumque jus perinde cohæreant, in casu quo hîc et nunc repugnent, spectandæ ma-

gis sunt circumstantiæ, quam ordo utriusque juris, nam si circumstantia adjecta magis determinat materiam in favorem juris posterioris, illi favendum erit.

13. orum lutio. posse rvum di in rtes tas, si traxit um sensu mini.

Servum non posse vendi in patribus remotis, qui voluntate domini, et consensu contraxit, docet etiam S. Bonaventura *in hac dist. in exposit. litteræ*, Richardus *art.* 4. *quæst.* 2. Henriquez *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 10. Toletus *lib.* 7. *Summ. cap.* 3. Navarr. *in Summam, cap.* 22. Sylvest. *verb. Penitus, quæst.* 7. Petrus Ledesma *de matrim. q.* 52. Angelus *verb. Matrimonium* 3. *impedim.* quin etiam S. Thomas *in hac dist.* a fortiori id asserit, *q. unic. art.* 2. *ad* 4. Paludan. *quæst.* 2. *art.* 1. *conclus.* Glossa *cap.* 1. *de conjugio servorum, verb. Servitia,* Turrecremata *cap. finali,* 29. *quæst.* 2. Viguerius *lib. instit. cap.* 16. *impedim.* 2. Ludovicus Lopez *lib.* 1. *de contract. cap.* 5.

14. posita entia.

Contrarium hujus tenet Sanchez *lib.* 7. *disputat.* 21. modo uxor possit sequi servum, quocumque vendetur, quia licet dominus consensit in matrimonium servi, ita ut habeat jus servus, eo etiam invito, ne impediatur usus matrimonii, tamen quando, verbi gratia, uxor est libera, potest et tenetur sequi servum maritum, et tunc non impeditur usus matrimonii a domino. Secundo, quia servus, si manumitteretur, posset ubique eligere domicilium, et uxor teneretur eum sequi. Tertio, quia nullum onus imponitur uxori, quod ipsa non assumpsit ducens servum, et quem teneatur sequi. Et idem asserit de servo si manumittatur, tenere sequi uxorem ancillam venditam in longinquas partes, si commode potest, tamen si nequit commode, aut uxor sequi virum, aut e contra vir uxorem, nequit dominus eos vendere cum impedimento usus matrimonii, modo ipse consenserit primum in matrimonium juxta hanc modificationem videtur loqui Doctor, quia intendit eum non remitti posse in partes longinquas, quando impediretur usus matrimonii, et in hoc sensu loquuntur cæteri Doctores, quia regulariter nequit conjux vendi in partes longinquas, ita ut uxor maritum, aut maritus uxorem commode sequi possit, quia si libera est, subjicit se periculo servitutis, et aliis, quæ in longinquis partibus inferri possunt, sicut et ordinarie infertur advenis et servis. Deinde, usus matrimonii impedietur, quando non datur recursus ad judicem, qui difficilis est in aliis partibus, et pluribus injuriis subjicietur libera aut liber, quæ prævenire aut providere non potuit, quando matrimonium iniit rebus in priori statu manentibus, quando conditio utriusque non deterioratur per venditionem servi, tunc facile admittendus est casus. Advertendum tamen dominum consentientem in matrimonium servi, debere ipsum vendere cum hoc onere, ut possit vacare matrimonio, quamvis pretium ejus necessarium sit diminuere, quia nequit servum aliter vendere, nisi ut ipsum possidet, et salva fiunt ei sua jura, quæ remissa sunt a domino consentiente in matrimonium.

(e) *Potest etiam contrahere domino invito*, etc. Patet *ex cap.* 1. *de conjugio servorum*, etc. *nec inter servos debent matrimonia ullatenus prohiberi, et si contradicentibus dominis et invitis contracta fuerint nulla ratione sunt propter hoc solvenda*, etc. Rationem hujus optimam assignat Doctor, quia dominus non habet potestatem in corpus servi, sed in operas ejus, neque lex civilis, aut Jus Gentium potuit dare illam potestatem; neque servus ipse ex propria voluntate, quia solus Deus est dominus vitæ et mortis, animæ et corporis, et permisit tantum potestatem usus corporis in ordine ad matrimonium, quamvis reliquus ejus usus, quantum ad operas subjecit nostræ voluntati. Servus ergo 15. Secunda conclusio. Ratio conclusionis.

Per servitutem non acquiritur jus in corpus, sed in operas. vendens suam libertatem solum vendit operas suas, et non corpus secundum omnem libertatem, quam habet; ergo manet ipsi jus corporis commutandi in ordine ad matrimonium, quod non est pretio æstimabile, nisi ut recepit aliud æquale in ordine ad usum corporis, quem Deus respective ad hunc solum contractum ei permisit. Et hæc commutatio non derogat juri servitutis, quia contrahens cum servo remittit de suo jure, quod alias ipsi ex vi contractus competeret, ne præjudicium tertii sequatur, et sic tenet contractus.

16. Replica. Dices ergo de Jure naturæ tenet matrimonium et ejus libertas, quod supra impugnatum est, contra jura servitutis.

Solvitur. Respondetur tenere de Jure speciali naturæ, ratione materiæ, in qua versatur commutatio, cujus dominium nequit plenum cum servitute transferri, sed in ordine ad certum usum et operas. Manet autem dominium corporis ex Dei concessione servo in ordine ad usum matrimonii tantum, et sustentationis propriæ, sine præjudicio tamen juris alterius, quod acquisivit per inductam servitutem, quia nequit servus vacare matrimonio, nisi quoad usum aliqualem, qui non impedit aut subtrahit consueta servitia, ut *prædicto capite primo potest, de conjug. serv.* ubi decernit Adrianus Pontifex : *Debita tamen*, inquit, *et consueta servitia non minus debent consuetis dominis exhiberi*, etc. ubi Glossa; quamvis ergo servus habeat libertatem ineundi conjugii, non habet libertatem cum detrimento domini ad usum talis conjugii, sed tantum quando servitia consueta non substrahantur.

Explicatur Doctor. Doctor autem *supra* non impugnat conclusionem, sed rationes, quibus probatur, et ipse proinde ex ratione in specie, et a priori probat conclusionem ex natura contractus, servitutis et juris tantum acquisiti, et quoad secundum in ordine ad operas est, non privando servum omni sua libertate, quam per politicam servitutem transferre non potest, neque etiam per matrimonium subtrahere jura servitutis, nisi dominus consenserit in matrimonium, quia ad liberum usum matrimonii et cohabitationis potest servus suum corpus commutare cum detrimento domini, neque dominus præjudicare potest usui corporis servi in ordine ad matrimonium in necessariis, quia non acquirit plenum dominium corporis ejus per servitutem, ac proinde quoad usum cui non est subjectus servus, est liber, alias peccaret contra justitiam, qui vel in uno, vel in altero subtraheret debitum.

Dices, potest dominus uti servo non solum ad servitia consueta, sed etiam ad extraordinaria. 17. Replica.

Respondeo servitia consueta intelligi in præfato textu, illa quæ ex voluntate domini, et jure servitutis præscribuntur; excluduntur tantum illa quæ præjudicant libertati servi, et usui necessario matrimonii, quia in ordine ad hæc impedienda, jus non acquisivit dominus in servum a principio. Solvitur.

(f) *Ex hoc sequitur quod servus potest contrahere cum libera*, etc. Hunc casum *supra* resolvimus *dist.* 34. et patet ex titulo *de conjugio servorum*, matrimonium esse validum non ignorata conditione ; si ignoratur esse invalidum ex defectu consensus requisiti, et hoc Jure naturæ. 18.

(g) *Sed esto in casu isto contrahant sine*, etc. Quæritur an possint contrahentes sive ancilla et servus (quando invito domino, aut non consentiente contrahunt) possint vendi in diversas partes. 19. Casus servorum contrahentium invito domino.

Respondet inducendos esse dominos ne id faciant, cum contractus sit favorabilis. Sed si facerent, non apparet quomodo contra justitiam, supposita servitute, facerent, quia ex voluntate particulari ipso-

ndi posse in nginquas rtes, et istrahi uxore. tio resolutionis.

rum conjugum non acquirunt jus aliquod in præjudicium servitutis et dominorum, quod ante non habuerunt, cum domini non consenserint, antea autem id licuit dominis secundum justitiam; ergo etiam nunc. Hanc sententiam tenet Cardinalis *in cap.* 1. *de conjugio servorum*, Almainus *in hac dist. quæst. unica*, *art.* 3. Supplementum Gabrielis *quæt.* 1. *art.* 3. *dub.* 3. *conclus.* 3. quamvis oppositum probabile etiam sit; Angelus *supra* citatus, et plures alii quos citavimus, maxime si est necessitas vendendi, quamvis hæc sententia sit probabilis, tamen quia videtur dura, interpretarer Doctorem loqui de justitia politica et civili, quantum ad eam spectat, non esse peccatum sic divendere in partes remotas, quia ratio ejus adducta huc spectat.

ententia dura. xplicatur Doctor.

20. n posse talem vendi.

Cæterum innitendo illi rationi, quam pro secunda conclusione subjicit, dicendo servos invitis dominis contrahere posse, quia aliquod jus sui corporis habent, quo non privantur per servitutem, dicendum videtur non posse sic distrahi maritum et uxorem, ut usus matrimonii fiat impossibilis simpliciter, quia corpus servi non subest domino quantum ad libertatem sufficientem ad matrimonium, ita ut hoc impedire possit, ita etiam neque quantum ad usum, qui ex tali contractu, considerata conditione servili, sequitur; ergo nequit habere jus vendendi servum cum impedimento usus matrimonii contracti, et sicut Ecclesia tenetur, si fideles sunt, subvenire, ne impedimentum statuatur contrahendo, ita etiam ne impedimentum statuatur contracto. Imo judex civilis et Respublica debent subvenire servis conservando eorum jura; erit ergo contra justitiam et charitatem talis venditio. Contra, inquam, justitiam ex ratione allegata Doctoris; contra charitatem ob periculum spirituale utriusque conjugis. Accedit præterea contractum esse favorabilem; sicut ergo non potest dominus præjudicare servo quoad potestatem corporis in ordine ad matrimonium, sic etiam neque præjudicare potest usui talis potestatis.

Debere cclesiam bvenire.

21. An maritus renitente uxore possit se vendere in servitutem?

Dubitatur an possit maritus vendere se in servitutem vivente uxore? Partem affirmativam communius tenent Doctores, quos citat Sanchez *lib.* 7. *dist.* 23. Cæterum, salvo meliori judicio, videtur mihi præferenda sententia Glossæ, *cap. Perlatum*, 29. *quæst.* 2. quam tenet etiam noster Angles *in flor.* 4. 1. *part.* *q.* 10. de errore conditionis *artic.* 3. Palacios in 4. *disput.* 30. Probatur, jura matrimonii obstant primo, quia ex Apostolo : *Vir potestatem sui corporis non habet, sed uxor*, etc. quia contractus ipse consistit in æqualitate, ut per commutationem sui corporis tantumdem recipiat, quando suo juri non cedit. Secundo, obligatio debiti libera ex primo contractu ei debetur; hæc autem nulla ratione compatitur cum obligatione servitutis proprie dictæ. Tertio, nequit res alterius, sine proprio ejus consensu disponi aut reddi pejoris conditionis et fructus, domino invito, quia hæc esset injusta usurpatio rei alienæ, nequit dominus præjudicare matrimonio inito in præjudicium contractus, et uxoris aut ipsius servi, quamvis in servitute contraxit; ergo neque maritus præjudicare matrimonio contracto aut conjugi; præjudicaret autem per servitutem, ut res nota est, quia nequit duobus dominis servire; uxor autem per anticipatum matrimonium acquisivit servitutem in corpus mariti, cui præjudicat servitus politica, per quam consueta servitia debet domino, neque implere potest eum satisfactione prioris oneris et obligationis.

Obstare jura matrimonii.

Ex jure libero debiti.

Ex justitia, et jure actionis, et possessorio. A simili.

Jus anticipatum.

22. Nequit inhabilitare

Quinto, non solum tenetur maritus ad debitum quando petitur, sed etiam tenetur

se ad debitum reddendum. Jus thori, et cohabitationis.

non imponere impedimentum, unde reddatur inhabilis ad reddendum quoties juste petitur; ergo neque servitutem superinducere. Sexto, quia tenetur ad cohabitationem thori et domus, quæ non patiuntur cum jure servitutis, quo domino adhærere tenetur. Septimo, quia sicut nequit divortium propria auctoritate, et sine causa facere aut petere, quia hoc est contra perpetuitatem vinculi et obligationes ex eo innatas; servitus autem in parte divortium est, quia separatio thori et cohabitationis. si ita placuerit, et utilitas domini exegerit pro majori tempore.

Esset divortium.

Conditio irritans contractum nequit induci.

Octavo, conditio ignorata, quando annullat matrimonium, nequit induci ex sola voluntate alterius, contracto matrimonio; sed servitus ignota annullat matrimonium, ut *supra* visum est, quia subest fraus, quam non comprehendit consensus substantialiter, et sic deest ipse consensus ob notabilem deceptionem in materia commutata; ergo quæ contraxit cum libero sciens esse liberum, et nullo modo contractura, si esset servus, consensum suum dirigit substantialiter, non solum ad personam, sed etiam ad conditionem ejus; ergo ex vi talis consensus, cui innititur contractus initus, debetur ei corpus liberum ab omni servitute, sed contractus ille est irrevocabilis; ergo non potest maritus superinducere servitutem matrimonio inito, sine manifesta injuria uxoris, cum hæc conditio fuerit substantialis in contractu et commutatione, ita ut non solum acquisierit jus per commutationem in corpus ejus, sed etiam in illud, ut erat liberum ab omni onere servitutis.

Præjudicium partis ex contractu frustrato.

23. Obligatio quoad alia jura matrimonii.

Nono, tenetur maritus ad bonum prolis, ejusque rectam educationem ad providendum uxori et familæ, et consequenter ad assistentiam necessariam, quæ non compatiuntur cum servitute; accedit nota infamiæ, et dispendium honoris, quæ incurrit uxor ingenua, et proles ejus, ex superinducta servitute, et dari pluribus occasionem hoc modo, ut subterfugiant onera debita matrimonii. Unde mihi valde durum videtur, quod maritus vendens se in servitutem posset venundari in partes remotas, si uxor eum commode sequi tenetur, ut dicit Sanchez, quasi ipsa teneretur subjicere se damnis et periculis, quæ in uxorem servi, atque in alienis partibus, quarum linguam non novit, etiam viro ipsa renitente in servum se vendente, vel quasi fingatur uxor commode posse sic sequi virum, qui non est casus practicus, sed mere speculativus, cum incommoditas et uxoris et prolis ex migratione longinqua sequendi conditionem servilem illius, a quo ibi commodum reportare non possunt, redundare semper videatur.

Sentent. valde du[rum] et intole[ra]bilis.

Supposi[tio] incongr[ua] et non subsisten[s].

24. Objectio.

Pro opposita sententia non adducitur alia ratio, nisi quod maritus sit caput uxoris, et utatur jure suo, et possit uti sine detrimento debiti conjugalis.

Solvitur.

Respondeo hanc suppositionem non esse subsistentem, nempe non frustrari per servitutem debitum conjugale, quod ex primo contractu æquale debetur. Dico ergo esse contra justitiam et fidem datam et leges matrimonii, nec refert quod vir sit caput uxoris, quia id intelligitur quoad ea quæ communia sunt in gubernatione familiæ et domus, et secluso jure proprio uxoris. Imo videtur magis consentaneum, ut vir possit vendere uxorem ea invita in servitutem, quia sic uteretur re sua et dominio, quod habet in uxorem ejusque corpus, quam quod se ipsum vendere possit, quia nullum habet dominium in corpus sum in præjudicium uxoris, cujus est corpus viri; nullum ergo jus ipsi favet, et contra favent uxori.

Sufficie[ns] causa divortii, negan[do] debiti.

Imo illam esse sufficientem causam non solum divortii judico cum Henriquez *lib.* 11. *de matrimon. c.* 10. et Bartholomæo Ledes-

ma *de matrimonio, quæst.* 52. *et* 53. sed etiam negandi debitum conjugale et cohabitationis, ob violatam fidem primi contractus, et propulsandum opprobrium, quod ille contranitente uxore contra jura matrimonii ei debita induxit ; nam si potest negare debitum ob causam subtractorum alimentorum sibi et proli, ut plures tenent, eadem ratio currit in proposito, cum ob jura servitutis inductæ, ipse se privat omni possibilitate alendi uxorem et prolem, cum omnia quæ acquirat, suo domino acquirat, et nihil uxori, sed sibi tantum necessaria ad sustentationem sui.

25. Replica. Dices pretium venditæ libertatis posse sufficere uxori ad alimoniam.

Solvitur. Respondeo, si ratio prioris sententiæ subsistat, eum se posse gratis constituere servum, quia sic utitur jure suo, neque adeo tribuendum est potestati viri in uxorem, ut Sacramento et debito uxoris detrahatur, cum ex prima institutione Sacramenti : *Vir relinquere debeat patrem et matrem*, etc. *et adhærere uxori suæ*; ergo si major hæc sit conjunctio, si filius sub potestate patris constitutus nequeat seipsum vendere parte renitente, minus potest renitente uxore. Quod autem dicitur sufficere ne ipsi subtrahat debitum conjugale, vel impedimentum ei statuat ob periculum fornicationis, non subsistit, quia ei impedimentum statuit, prout ex vi prioris contractus ei debetur, qui initus est cum libero, acquirendo dominium, et illud transferendo, sine ullo onere aut impedimento. Amplius etiam dico non ex hoc solo venditionem esse contra justitiam, sed ex aliis etiam causis educationis prolis debitæ, gubernationis et assistentiæ, alimoniarum et cohabitationis. Unde si in casu redderetur impotens post contractum matrimonium et consummatum, adhuc non posset se vendere renitente uxore, sicut neque separare aut ingredi Religionem, aut suscipere sacros Ordines, quibus tamen contractus magis favet quam servituti voluntariæ inductæ, qua posita, redditur inhabilis uxori ad usum matrimonii, sive debiti, dato quod sit factus impotens, sive ad alia commoda enumerata, quibus procurandis tenetur.

(Obligatio mariti.)

(h) *Sed si ancilla credit contrahere*, etc. 26.
De hoc casu videantur dicta *dist.* 30. *quæst.* 1. circa errorem conditionis.

(i) *Ad argumentum*, patet ex littera et ex dictis.

QUÆSTIO II.

Utrum ætas puerilis possit impedire matrimonium?

D. Thom. *in addit. quæst.* 58. *art.* 5. *et hîc quæst.* 1. *art.* 5. D. Bonavent. *art.* 2. *quæst.* 1. Richard. *art.* 6. *quæst.* 2. Covar. 4. *Decret.* 2. *part. cap.* 5. *num.* 5. *gloss. c. Continebatur, v. Proxima, de despons. impub. ubi* Innocent. *num.* 2. Anchar. *num.* 4. Cordub. *num.* 3. Henriquez. *lib.* 11. *de matrim. cap.* 13. *num.* 11. Sanchius *lib.* 7. *disput.* 104. *a num.* 37.

Secundo (a) quæro, utrum ætas puerilis possit impedire matrimonium? Quod non, quia aliquis potest accipere potestatem antequam possit in usum; igitur in contractu matrimonii, ubi est datio usus et acceptio potestatis, potest aliquis antequam possit in usum, et ita puer. Confirmatur, quia ætas puerilis non impedit susceptionem Ordinis, de hoc *supra* dictum est *dist.* 25. et tamen ibi recipit potestatem exequendi actum Ordinis, quem pro tunc non potest exequi. 1. Argum. 1.

Contra, *Extra de frigid. et malef.* Quod Sedem : *Puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus conjugio.* Ratio opposit.

COMMENTARIUS.

1. (a) *Secundo quæro, utrum ætas*, etc. De impotentia puerilis ætatis ad contrahendum agit Magister in calce hujus quæstionis, ideo de ea breviter Doctor hîc agit.

SCHOLIUM.

Puerum non posse contrahere matrimonium, quia pro præsenti est impotens; ætas ad contrahendum in masculo, est 14. annorum, in fœmina 12. Sed sæpe malitia supplet ætatem, c. Puberes, de despons. impub. Vide Sanchium supra.

2. Respondeo (b), sicut dictum est *supra dist.* 34. impotentia simpliciter prohibet contrahere, quia datio potestatis conjugii est in isto contractu, et qui non habet potestatem, nihil dat. Ratio ista concludit de pueris pro tempore, pro quo sunt pueri; sed quia illa impotentia non est perpetua, sed expectatur futura potentia, ideo potest (c) nunc promittere potentiam pro tempore futuro pro quo habebit; et hoc fit in sponsalibus, quia puer potest contrahere sponsalia, non matrimonium. Ratio (d) autem quæ ponitur ibi de defectu intentionis, sive adducatur hoc ad contractum, sive ad matrimonium, nihil est ad *B*, quia ante potest habere discretionem sufficientem ad intentionem debitam quam habeat potentiam, quæ debet commutari in isto contractu.

Quære D. Thom. et Richard. dist. 25. hujus et dist. præsenti.

Si (e) quæras tempus pubertatis, regulariter ponitur in masculo tempus quatuordecim annorum, fœminæ duodecim; sed tamen aliquando malitia supplet ætatem, et complexio prævenit tempus regulare. Et tunc ex quo habet potestatem istam et discretionem sufficientem ad debitum consensum, potest contrahere, quia habet quod det, et consensum sufficientem et signa.

Ad argu[menta]

Ad argumenta, concedo quod aliquis potest suscipere potestatem antequam possit uti illa, sed non potest dare potestatem antequam habeat illam; in isto autem contractu est datio potestatis.

COMMENTARIUS.

2. Conclus[io] Fundamentum ex impoten[tia]

(b) *Respondeo, sicut dictum est supra*, etc. Conclusio hæc est communis, patet *ex cap. Quod sedem*, etc. *de frigidis et maleficiatis*, etc. Probat Doctor ratione, quia sicut impotentia perpetua inhabilitat ad matrimonium, ita etiam impotentia ad tempus in pueris similiter inhabilitat, quia contractus de præsenti debet esse datio corporis potentis aut habilis ad generationem. Videtur ergo reducere hoc impedimentum ad Jus naturale et divinum, perinde ac reducitur impotentia perpetua, et non ad jus positivum, sicut *infra dist.* 42. *quæst. unica*, § *In speciali autem*, etc. eam comprehendit sub impedimento impotentiæ.

Esse im[pe]dimentu[m] juris natural[is]

Contrarium docent plures apud Sanchez *lib.* 7. *disput.* 404. *quæst.* 1. *num.* 9. esse impedimentum Juris Ecclesiastici et positivi. Ratio tamen Doctoris est optima, quia nequit esse materia habilis ad contractum de præsenti corpus pueri. Confirmatur, materia apta huic commutationi debet esse capax obligationis de præsenti, quam inducit contractus, si absit ignorantia; sed notum est corpus pueri, quando malitia non supplet ætatem, non esse aptam materiam aut capacem obligationis hujus contractus; ergo neque ipsius contractus.

Opposit[a] sententi[a]

Confirmatur ratio Doctoris sententi[æ]

3. sponsio. Dices impedimentum temporale non dirimere matrimonium, ut *supra* visum *dist.* 34. *quæst. unic.* Sed hoc impedimentum pueri est temporale, quod cessat perveniente puero ad pubertatem; ergo valet matrimonium.

ipugnatur. potentia nporalis adultis non irimit. Contra, ideo dixi requiri, ut absit ignorantia, quia impedimentum temporale in adultis ideo non dirimit, quia est ignotum, et non præsumitur, et consensus dirigitur ad personam habilem secundum cursum communem et præsumptionem fundatam in principiis naturæ, et capacitas materiæ stat in opinione, quod sufficit ut contractus inducat obligationem de præsenti, et expectetur sublatio impedimenti casualis, quia contractus hic regulatur per ea quæ communiter accidunt, et non per casuale non perpetuum; et sic non inducit ex lege sua obligationem, quia materia est capax secundum æstimationem fundatam, sed in pueris impedimentum de præsenti est notum; ergo contractus, qui est de præsenti neque in re, neque in opinione subsistit ad materiam capacem contractus, ut de lege naturæ, et divina inducit obligationem de præsenti ipsius contractus; ergo lex ipsa excludit pueros, de quorum impedimento est certa scientia, quamvis non excludat adultos, de quibus nequit esse cognitio, neque præsumi debet ex principiis naturæ.

pueris aliter endum.

4. nfirmatio. ntractus lebet ortiri finem tem in inione. Confirmatur, contractus matrimonii, et de præsenti debet celebrari ut valeat, et in ordine ad finem institutum matrimonii, quæ est propagatio; ergo ubi certum est de præsenti finem non posse conjungi contractu, sicut est certum in pueris, non ita conjungi posse; nequit ergo fieri contractus de præsenti inter pueros conjunctus cum fine suo; ergo etiam neque obligatio connaturalis contractui esse de præsenti. Probatur consequentia, quia contractus ex natura sua non suspendit obligationem pro futuro, sed eam inducit de præsenti; ergo ad hoc requiritur materia apta in re aut præsumptione ut verificetur, vel teneat ipse contractus de præsenti inducens obligationem; ac proinde ubi est certum materiam non esse aptam de præsenti, nequit contractus de præsenti in eadem materia incapaci in re et æstimatione celebrari, quamvis sit capax contractus de futuro.

Dices, eo ipso quo pueri sunt, contrahens cum illis, aut ipsi inter se cedunt juri suo, nempe petendi debiti; debitum vero non obligat, nisi quando petitur; ergo potest salvari obligatio de præsenti in tali matrimonio, quamvis suspendatur debitum usque ad tempus idoneum. Replica.

Contra, nullus juri suo cedit, nisi ubi jus ipsum acquiritur; ergo nequit interpretari cessio juris, sed impedimentum juris acquirendi de præsenti, et consequenter contractus. 5. Impugnatur. Cessio est juris acquisiti.

Secundo, *in cap. Quod sedem, de frigidis et maleficiatis*, æquiparatur puer, quantum ad impotentiam et inhabilitatem contrahendi impotentiæ perpetuæ: *Sicut*, inquit Pontifex, *puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus conjugio, sic qui impotentes sunt, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur*, etc. ita Alexander III. Idem etiam *cap. Nobis*, etc. *de sponsalibus impuberum*, etc. rogatus an qui ante annos nubiles, id est, aptos matrimonio, contrahunt, liceat iis a matrimonio discedere. Secunda ratio. Impotentia puerilis, et perpetua comparantur.

Respondet, *quod pro eo quod ante nubiles annos conjugalem consensum non habeat, ætatem expectare tenetur*, etc. ubi per *conjugalem consensum*, intelligit illum, qui fit inter aptos matrimonio, seclusa impotentia reddendi debitum; non autem consensum, qui potest esse liber, et ex discretione, quia illum possunt 6. In puero non est conjugalis consensus.

habere ante discretionem. Unde postea subjungit, si pervenientes ad annos discretionis, simul esse noluerint ut separentur : *Nisi*, inquit, *carnalis commixtio ante intervenerit, cum interdum illa tempus anticipare soleat pubertatis*, etc. Hæc exceptio est ratione potentiæ reddendi debiti, quatenus inest ante annos pubertatis; ergo a contrario sensu ideo non sunt capaces consensus matrimonialis ante annos pubertatis, quia sunt impotentes.

Exceptio indicat causam nullitatis.

Idem etiam *cap. De illis*, etc. *eodem*. etc. *de illis qui in minori ætate desponsantur*, respondet, *quod si ita fuerint ætati proximi, quod potuerint copula carnali conjungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si unus in alium visus fuerit consensisse*, etc. et dat rationem, cum in eis ætatem supplevisse malitia videatur, ubi Glossa in illud : *Copula carnali*, etc. *Hoc solum*, inquit, *consideratur, ut possint conjugali vinculo sociari*, etc. Malitia autem hîc intelligitur ipsa conjunctio carnalis, ut *ibidem* Glossa; et ita tenet Hostiensis *cap. Puberes, eod.* Cardinalis, Præposit. Henricus, Anchar. Joan. Andreas *cap. Continebatur*, etc. *eodem*, etc. et alii plures Canonistæ, quamvis alibi intelligatur prudentia; nullitas ergo matrimonii reducitur in impotentiam pueri, quæ si absit ante annos pubertatis valide contrahet, quod supponitur *cap. Attestationes*, et *cap. Ex litteris, eodem*.

Malitia quando supplet ætatem matrimonium valet.

7. Confirmatio. Quid sit pubertas ?

Confirmatur *cap. Puberes, eodem : Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, et generare jam potest, et puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt*, etc. Unde colligitur Canones Ecclesiæ in hac materia de sponsalibus impuberum non esse Constitutiones, sed declarationes Juris naturalis, quatenus matrimonium requirit materiam capacem hujus obligationis de præsenti, ut dicit Doctor; ex cujus defectu Ecclesia declarat matrimonium esse nullum in pueris, nisi malitia et pubertas prævenerit ætatem, et supponatur potentia ad generandum.

Tertia ratio. Defect potenti non consens inhabili pueros

Tertio, quia vel ex defectu consensus requisiti, vel ex defectu potentiæ pueri sunt inhabiles ad matrimonium, quorum utrumque perinde dirimit matrimonium, ex divina et naturali institutione, non ex defectu consensus, etiam præsumpti ab Ecclesia, quia qui potest habere discretionem et consensum idoneum ad sponsalia, potest etiam habere consensum ad matrimonium sufficientem, perinde est quantum ad libertatem et discretionem requisitam, ut contractus sit de præsenti aut futuro. Sed sponsalia possunt contrahi ante annos pubertatis, non ita matrimonium, nisi pubertas præveniat annos, et tunc matrimonium est validum; ergo solum ex defectu pubertatis pueri sunt incapaces matrimonii, et ideo anni nubiles dicuntur anni pubertatis, quia hæc jure divino et naturali exigitur ad contractum matrimonii ; unde in *cap. Quod autem*, 27. *quæst.* 2. *et* 33. *quæst.* 1. nubere pro copula sumitur.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ. 8.

8. Prima objecti

Objiciunt enim primo illud quod est *supra* impugnatum, nempe impotentiam temporariam non dirimere matrimonium; sed talis est in pueris; ergo, etc.

Respondetur, quando est nota et certa, nego; quando ignota, et præsumitur potentia in opinione, concedo. Pueri autem impotentia est per se nota, eamque Pontifex *supra* comparat impotentiæ frigidi et maleficiati perpetuæ, quantum ad inhabilitatem et incapacitatem contractus de præsenti; si non placet hæc responsio, sequere aliam proximam. Solvitu

Objiciunt secundo, impotentia quæ dirimit matrimonium, debet esse talis, ut

Secun objecti

natura aut arte nequeat superari, sed tantum per miraculum; at impotentia pueri potest superari, quia ipsi naturæ et tempori cedit; ergo.

9. lvitur.

Respondetur majorem intelligi, quando impotentia præsumitur non esse, dum contrahitur, quia tunc consensus subsistit ad materiam capacem, et in reipsa quantum est ex principiis ejus intrinsecis, licet casualiter et per accidens impediatur, et etiam in opinione. Sed aliud est de pueris, qui inhabiles sunt, non solum casualiter et per accidens, sed etiam ex principiis intrinsecis et causis universalibus, atque id notum est; lex autem matrimonii respicit ea quæ ordinario accidunt, non autem quæ casualiter ex dispositione accidentali. Unde aliud est considerare potentiam generativam, ut conceditur a natura in principiis proximis; aliud vero ut tantum conceditur in principiis remotis, pueris tantum conceditur in principiis remotis, et non in proximis; adultis vero, quibus inest impedimentum ad tempus, conceditur in principiis proximis, et usus tantum impeditur quoad tempus, ideo sunt materia capax hujus commutationis, quia impotentia eorum est tantum secundum *quid*, et superabilis. Pueri autem, quibus non est concessa potentia generativa in principiis proximis, sunt incapaces simpliciter, et impotentes negative, quia nunquam receperunt potentiam generandi in causis proximis, neque ejus erant capaces. Materia autem hujus commutationis est corpus potens, saltem potentia proxima in causis, quamvis per accidens impediatur quoad tempus ab usu; ideoque qui simpliciter sunt potentes, et secundum *quid* tantum impotentes, capaces sunt obligationis, quod nequit dici de pueris, quia licet habituri sunt potentiam, tamen quia eam nunquam habuerunt, neque jam habent in causis proximis,

otentia eri per ausas urales, iiversa- les.

otentia per idens, empo- aria.

otentia ativa.

ideo nequeunt dici potentes simpliciter, *cap. Ergo fraternitatis tuæ*, etc. *de frigidis et maleficiatis*, etc. ubi discernitur perpetua impotentia illa, quæ neque natura, neque arte auferri potest, et ex contrario sensu illam esse temporalem non dirimentem, quæ auferri potest, intelligitur tantum respective ad adultos, et non ad pueros, qui vel lege naturali, ut nos dicimus, vel Ecclesiastica, ut alii volunt, ad matrimonium sunt inhabiles, non ergo comprehenduntur in illo titulo; disparitatem autem assignavimus inter ipsos et adultos impeditos casualiter ab usu potentiæ, et tantum ad tempus. Et sic infantes ex eo præcise quod recipiunt intellectum et voluntatem, et consequenter potentiam remotam consensus, non recte per hoc dicuntur habere potentiam consentiendi requisitam ad contractum, ita etiam neque materia contractus, quæ debet esse corpus capax obligationis, et idoneum generationi, potest dici materia sufficiens per potentiam in causis remotis.

Pueri non comprehenduntur in illo Canone citato.

Objiciunt tertio, quia qui non est solvendo, potest recipere obligationem solvendi pro futuro; ergo etiam puer. 10. Tertia objectio.

Respondetur negando consequentiam et paritatem, quia hic ex vi contractus matrimonialis requiritur ut sit potens solvere de præsenti, quia obligatio quam incurrit, est pro præsenti, ut patet ex dictis; neque suspenditur obligatio pro futuro, licet possit non reddi debitum pro præsenti ex consensu partium, aut impedimento legis, non tamen ex incapacitate de præsenti inducitur suspensio pro futuro, quia quando contractus est nullus ex defectu materiæ, de qua agimus, non inducitur jus quod suspendi posset quoad usum manente obligatione. Hinc rejiciuntur corollaria quæ deducit Sanchez, nempe Pontificem posse dispensare, ut pueri

Responsio.

ante pubertatem contraherent, aut infideles sic contrahentes inire verum matrimonium, quia legibus Ecclesiæ non tenentur, aut etiam Episcopos in hoc impedimento posse dispensare ex causa.

11. (c) *Ideo potest nunc promittere potentiam pro tempore futuro,* etc. Hoc patet *ex titulo de sponsalibus impuberum,* quia etiam matrimonium initum per verba de præsenti inter impuberes, aliqui dicunt potestate Juris habere vim sponsalium, ut Glossa *in cap. A nobis,* quia Jura volunt, ut is contractus, qui in usu est, valeat, non valet ut matrimonialis ex defectu ætatis; valere ergo tantum potest ut sponsalitius. Sed probabile etiam est non esse sponsalitium, quia nisi confirment matrimonium, quando perveniunt ad legitimam ætatem, Canones permittunt ut ad alia vota transeant libere altero resiliente, quæ permissio locum non haberet, si matrimonium præcedens haberet vim sponsaliorum. Deinde, non minus requiritur consensus ad sponsalia quam ad matrimonium; ad matrimonium autem de præsenti requiritur, et non extenditur talis consensus ad futurum, neque Jura videntur eam potestatem habere, vel saltem exercere in præjudicium consensus liberi et requisiti, neque trahere consensum illum de præsenti, ut fiat consensus sponsalitius, et vim habeat consensus de futuro, et si haberet, Ecclesia non faciliter permitteret, reclamante parte, rescissionem contractus. Pro priori sententia facit *cap. fin. de sponsal. impuberum.*

Pueri contrahere possunt sponsalia.

Contractum de præsenti inter impuberes non esse sponsalitium.

12. (d) *Ratio autem quæ ibi ponitur,* etc. Hic breviter tangit fundamentum aliorum, quo putant matrimonium impuberum esse nullum ex defectu consensus et discretionis ante pubertatem; improbat autem ex eo quod prius habere possit discretionem sufficienter ad matrimonii intentionem, quam sit materia capax in ipso, id est, potentia proxima generandi.

Ratio aliorum improbatur.

Objicies capitulum finale jam citatum, in quo ponderatur an puella contrahens proxima pubertati, habuerit prudentiam, quæ suppleret ætatem ? et *cap. Continebatur* etc. *eodem,* ponderat puellam, ut proxima erat pubertati; ergo ad consensum matrimonialem requiritur discretio major, ex cujus defectu non possit esse consensus. Objecti

Respondetur ante annos pubertatis sufficientem discretionem habere posse, quo discernat obligationem et finem contractus, et hanc sufficere ad consensum, quamvis nondum insit pubertas. In primo autem loco citato *ex cap. finali,* per prudentiam in muliere intelligitur ipsa pubertas, seu concupiscentia, ut dicit Glossa, carnalis, quia in fœminis illo modo loquendi honesto explicatur, et præsumitur ex maturitate et discretione; in viris appellatur malitia. Ad secundum locum per *proximationem pubertati,* comprehenditur acceleratio ejus et capacitas matrimonii, ut requiritur in puella, aut ejus præsumptio. Solviti

(e) *Si quæras tempus pubertatis,* etc. Hoc tempus præscriptum est Jure civili, et etiam Canonico, *cap. Puberes, cap. Continebatur* cap. *Ex cap. litteris, Attestationes,* etc. *de sponsalibus impuberum,* etc. quando malitia non supplet ætatem. Cætera patent ex littera. 13. Temp puberta

DISTINCTIO XXXVII.

(Textus Magistri Sententiarum.)

In quibus Ordinibus possit contrahi matrimonium, et in quibus non?

A. . 32. c. iatim.

Sunt igitur quidam Ordines, in quibus nullatenus potest contrahi conjugium, et si intercesserit copula, fit divortium, ut Sacerdotium, Diaconatus et Subdiaconatus. In aliis vero permittitur sortiri conjugium, nisi Religionis habitum sumpserint, vel continentiæ votum fecerint. Unde Leo Papa : « Clericos, Lectores, Ostiarios, Exorcistas, Acolytos, si extra votum et habitum inveniuntur et continentiam profiteri nolunt, uxorem ducere virginem Ecclesia Romana permittit, non viduam, vel repudiatam ; quia deinceps nec ad Subdiaconatum provehi poterunt, nec laicus uxorem sortitus non virginem, vel bigamus ad clericatum. » Item ex Carthaginensi Concilio : « Placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos etiam ab uxoribus abstinere; quod si non fecerint, etiam ab Ecclesiastico removeantur officio ; cæteros vero clericos ad hoc non cogit. » Item Leo Papa : « Lex continentiæ eadem est m inistris altaris, quæ Episcopis et Presbyteris ; qui cum essent laici, vel lectores, licite uxores ducere potuerunt ; sed cum ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. » Item in sexta Synodo : « Si quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante Ordinem Subdiaconatus faciat. »

ium 1. ium 2. Carthanen. cil. V. p. 3. d. c. acuit. st. 92. est ad ust. rbon. c. c. 3. ist. 31. ex continentiæ.

Notula.

Item Calixtus Papa : « Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus et Monachis concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicimus ; contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, et personas ad pœnitentiam debere redigi, juxta sacrorum Canonum definitionem judicamus. » Item, Gregorius : « Nullum facere Subdiaconum Episcopi præsumant, nisi qui se caste victurum promiserit, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. » Item Innocentius : « Decernimus, ut ii qui in Ordine Subdiaconatus et supra uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio et beneficio Ecclesiastico careant. Cum enim ipsi templum, vasa Domini, sacrarium Spiritus sancti debeant esse et dici, indignum est, eos cubilibus et immunditiis servire. »

Dist. 32. c. Si quis. Dist. 27. c. Presbyteris. Greg. lib. 1. Reg. c. 42. Dist. 28. c. Nullum. Innocentius Papa 2. dist. 28. c. Decernimus.

De interfectoribus suarum conjugum.

B. 33. q. 2. Interfecto-res. His adjiciendum est de occisoribus suarum conjugum, de quibus Nicolaus Papa scribit Radulpho Bituricensi Archiepiscopo : « Interfectores suarum conjugum sine judicio, cum non addis *adulteratum,* vel aliquid hujusmodi, quid aliud habendi sunt quam homicidæ? Ac per hoc ad pœnitentiam redigendi, quibus penitus denegatur conjugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis pro adulterio, aut alio hujusmodi uxores suas interficere ; sed Ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos ferire jubet. » Unde idem Nicolaus :
Ibid. c. inter hæc. « Inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito ejus liceat secundum mundanam legem interficere ? Sed sancta Dei Ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus, gladium non habet nisi spiritualem. » Item Pius Papa : Quicum-
33. q. 2. Qui-cumque. que propriam uxorem absque lege et sine causa interfecerit aliamque duxerit, armis depositis, publicam agat pœnitentiam, et si contumax extiterit, anathematizetur usquequo consentiat. »

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum Sacramentum Ordinis impediat matrimonium?

D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. *et hîc q.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *q.* 1. Richard. *art.* 1. *q.* 1. Durand. *q.* 4. Henr. *quodl.* 5. *q.* 38. Bellarminus *lib. de memb. Eccles. c.* 18. Sanchius *late lib.* 7. *de matrimon. disput.* 27. *et tribus seqq.*

Circa (a) istam trigesimam septimam distinctionem quæro, utrum Sacramentum Ordinis impediat matrimonium? Quod non, 1. Timoth. 3. *Unius uxoris vir,* dicitur de Episcopo. 1 Argu

Item, dist. 31. *Aliter,* Sacerdotes Græcorum copulantur matrimonio, et tamen habent eumdem Ordinem sacrum quem habent Latini. Argu

Præterea, non magis opponitur Ordo et matrimonium, quam e converso; sed conjugatus potest recipere Ordinem sacrum; igitur, et e converso. Minor apparet, si conjugatus in minoribus Ordinibus recipiat postea Ordines sacros, vere recipit, si sit intentio conferentis et suscipientis. Argu

Contra, dist. 32. *Placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos et Subdiaconos secundum priora instituta abstinere ab uxoribus,* id est, non contrahere, ut dicit ibi Glossa. Item, dist. 37. *Presbyteris.* Item, dist. 28. *Nullum facere Diaconum Episcopi præsumant, nisi qui se castum promiserit.* Ratio oppo

COMMENTARIUS.

(a) *Circa trigesimam septimam distinctionem,* etc. In hac distinctione agitur de impedimento Ordinis, quam unica quæstione absolvit Doctor. Primo, præmittit conclusionem; secundo, ejus subjungit rationem. Ordi impedi tum

SCHOLIUM.

Rejicit modum dicendi aliorum, scilicet ideo Ordinem illegitimare simpliciter ad

matrimonium, quia habet annexum votum castitatis, quia potest ibi non esse votum tale, sed oppositum ei; et si dicas esse ei annexum ex præcepto Ecclesiæ, non sufficit, quia contra id factum teneret.

nav. ic. 1. 2.

Hîc (b) est conclusio certa. Dicitur enim quod non licet contrahere, quia persona suscipiens sacrum Ordinem, efficitur illegitima simpliciter ad contrahendum matrimonium; et hoc vel per Ecclesiam vel immediate a Christo, licet hoc non legatur in Scriptura. Sed secundum non videtur probabile, quia in primitiva Ecclesia non tenebatur, nisi forte dicas quod nunquam licuit post susceptionem sacri Ordinis contrahere matrimonium, licet liceret aliquando uti matrimonio jam contracto, sicut nunc apud Græcos.

Sed (c) quæ ratio hujus illegitimationis? Videtur aliquibus quod propter votum annexum sacro Ordini; qualiter autem illud votum illegitimet, dicetur *distinct. sequenti*.

rd. nti ct. q. 1. om. t. 1.

Sed contra, aut votum illud est sic annexum, quod suscipiens vovet; aut est tantum ex præcepto Ecclesiæ quasi annexum, quia tenetur ita servare ac si voveret. Primo non, quia nullus vovens vovet nolitum; sed iste suscipiens Ordinem sacrum explicite habet in voluntate non continere; igitur possibile est quod ipse non vovet continentiam. Si dicas quod vovet in facto, quod facit in suscipiendo Ordinem sacrum, quia antiqui Patres Latini voverunt, et iste suscipit simile signum. Contra, nullus tenetur ex voto ad votum factum ab illo, maxime si habet votum contrarium. Præterea, Orientales suscipiunt idem signum, et tamen sine voluntate castitatis.

Si secundo modo, igitur contrahens simpliciter contrahit. Probatur Extra de matrimon. contract. contra interd. Eccles. cap. Ex litteris : *Licet contra interdictum Ecclesiæ transire ad secunda vota non debuerit, non est tamen conveniens, ut ob hoc Sacramentum conjugii dissolvatur; aliqua tamen pœnitentia debet eis imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt*; igitur si votum continentiæ est annexum Ordini sacro solum ex præcepto Ecclesiæ, sequitur quod non simpliciter illegitimat ad contrahendum. Universaliter enim in Jure statutum prohibens hoc fieri, non illegitimat; sed oportet quod contineat talem sententiam, quod si contractum fuerit, dirimatur, vel si copulati fuerit, non sunt aliqualiter tolerandi.

Lex prohibens non irritat contractum.

COMMENTARIUS.

(b) *Hîc est conclusio certa*, etc. Conclusio est Ordinem sacrum inhabilitare, vel inducere impedimentum dirimens matrimonium, nec licere in sacris Ordinibus existenti uxorem ducere; ut primo ergo veritatem fidei propugnemus, plures et antiqui et moderni hæretici improbant continentiam sacrorum hominum. Nicolaus Antiochenus unus ex septem Diaconis electis ab Apostolis, teste Irenæo *lib.* 1. *cap*. 27. Epiphanio *hæres*. 25. Clem. Alexandrino *lib*. 3. *Stromatum*, Aug. *hæres*. 5. Vigilantiani Episcopi, ut ait Hieronymus *contra Vigilantium*, Witclefus *in serm. in vigilia Nativitatis Beati Joan-* 1.

Hæreses contra continentiam sacrorum hominum.

nis Baptistæ, et in Pastorali, cap. 29. Lutherus, et alii ejus sectatores.

Veritas fidei ex Conciliis. Contrarium hujus erroris definitur in Trident. *sess.* 24. *can.* 9. *et* 25. Apostolorum, in Ancyrano *canon.* 1. Neocæsariensi *can.* 1. Nicæno *can.* 3. *ex Græco translato,* in translatione ex Arabia *can.* 78. Eliberino *cap.* 33. Romano *cap.* 3. Arelatensi II. *cap.* 2. *et* 3. Idem definit Carthaginense II. *cap.* 2. III. *cap.* 17. *et* 19. IV. *cap.* 3. Toletan. I. *cap.* 1. *et* 4. Africanum I. *cap.* 22. Andegavense apud Baronium anno 453. Turonense 1. *cap.* 1. 2. 6. Aurelianense II. *cap.* 8. Avernense *cap.* 12. Aurelianense III. *cap.* 2. *et* 7. IV. *cap.* 17. V. *cap.* 4. Turonense II. *cap.* 10. Matisconense *cap.* 11. Lugdunense II. *cap.* 1. Toletanum III. *cap.* 1. Hispalense 1. *cap.* 3. Toletanum IV. *cap.* 20. *et* 26. Toletanum VIII. *cap.* 4. Cabilonense 1. *cap.* 3. Moguntinum *cap.* 10. Rhemense *cap.* 22. Aquisgranense *cap.* 6. *et* 9. Wormatiense *cap.* 9. *et* 11. Lateranense *sess.* 9. Omnia hæc Concilia statuunt continentiam virorum sacrorum, vel declarant, vel puniunt, et reprobant contrarium.

2. Probatur ex Decretis Pontificum. In secunda classe succedunt Pontifices Romani pro eadem veritate. Clemens Romanus *epist.* 2. *lib.* 6. *Constit. Apostolicarum, cap.* 17. Calixtus *apud Gratian. disp.* 27. *cap. Presbyteris,* Syricius *epist. ad Hymerium Tarraconensem, cap.* 7. *et epist.* 4. *ad Episcopos Africæ, c.* 9. Innoc. 1. *epist.* 1. *cap.* 9. *et epist.* 4. Sixtus III. *de castitate,* Leo I. *epist.* 84. *cap.* 4. *epist.* 92. *cap.* 3. Gregorius Magnus *lib.* 1. *Epistolarum, epist.* 42. *lib.* 3. *epist.* 34. *lib.* 8. *epist.* 40. *ad Augustinum Angliæ Episcopum, cap.* 2. Zacharias Papa *epist. ad Bonifacium prima,* Stephanus III. *apud Gratianum, d.* 31. *c. Aliter,* etc. Eugenius II. *in sua epistola, cap.* 2. Nicolaus 1. *in epistola ad Adonem Viennensem Episcopum,* et habetur *d.* 32. *De illo clerico,* etc. *Ad consulta Bulgarorum, cap.* 70. Leo IX. *apud Gratianum, d.* 31. *et d.* 32. Nicolaus. II. *ad omnes Episcopos Catholicos,* Alexander II. et habetur *d.* 81. *c.* 16. *et* 17. idem *Extra cap.* 1. *de clericis conjugatis, et sequentibus, usque ad* 5. Gregorius VII. *lib.* 2. *Epistolarum, epist.* 25. *epist.* 62. 67. *et lib.* 4. *epist.* 10. Urbanus II. *epist.* 22. Alexander III. *ad Salernitanum Episcopum,* Innocentius III. *cap.* 5. *eodem.*

Tertia classis est Patrum, ex Græcis, Origenes *lib.* 8. *contra Celsum in Leviticum, homil.* 4. *in Numer. homil.* 23. Basilius Magnus *in cap.* 3. *Isaiæ, et epist.* 17. *epist.* 1. *ad Amphilochium, can.* 3. Cyrillus Jerosolymitanus *catechesi* 4. *et* 12. Epiphanius *hæres.* 19. *hær.* 79. *et in compendio Doctrinæ fidei,* Chrysostom. *homil.* 33. *in Genes. et homil.* 2. *in Job, canon.* 6. *in Trullo, et can.* 12. *et* 48. Ambrosius *epist.* 82. *ad Vercellensem Ecclesiam. in cap.* 3. *prioris, ad Toth.im lib.* 1. *officiorum, cap.* 50. Hieronymus *contra Vigilantium, c.* 10. *contra Jovinianum, c.* 14. *et* 19. *et lib.* I. *Apologiæ ad Pammachium, cap.* 2. *et ad cap.* 1. *Epistolæ ad Titum,* Augustinus *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *cap.* 20. Primasius *ad cap.* 5. *prioris ad Timotheum,* Isidorus *de officiis Ecclesiast. lib.* 2. *cap.* 10. Beda *ad cap.* 1. *Lucæ, et lib.* 3. *de Tabernaculo et vasis,* etc. *cap.* 9. et ut brevior sim, posteriores omnes, qui sequentes instituta Patrum, exemplum Apostolorum, veritatem hanc fidei propugnant, de qua late noster Medina et alii, quos citat Scholiastes, et controversiarum scriptores hujus temporis, et consuetudine patet universalis Ecclesiæ, et postea videbitur ; nam licet Ecclesia Græca, consuetudinem habuerit promovendi ad sacros Ordines etiam conjugatos, et cum facultate utendi matrimonio primum inito, tamen promovendo cœlibes, maxime qui non protesta-

3. Prob... ex Patri...

atus um rum d ales.

bantur se non velle continere, cogebat ad continentiam, ut patet ex Concilio Ancyrano *canon.* 10. ubi qui Diaconi ordinabantur, si protestationem emittebant se non posse continere, eis permittebatur conjugium; si autem non profitebantur hoc, vel tacebant, etiam cogebantur ad continentiam; habetur *apud Gratianum, d.* 28. *cap. Diaconi.*

Jure cta t entia rum rum? ma entia uris ni. atio.

Controversia est, an Jure divino aut Ecclesiastico sit continentia virorum sacrorum inducta. Joannes Major *in* 4. *dist.* 24. *quæst.* 2. docet esse Juris divini. Bassolis probabilem docet *in* 4. *dist.* 37. et Sotus *ibid.* cum Majore sentit Franciscus Turrianus pro Canonibus Apostolorum, *cap.* 1. Waldens. *de Sacram. cap.* 128. *et* 129. *de Sacramentalibus, c.* 66. Limitant hanc conclusionem noster Medina *de sacrorum hominum continentia, cap.* 7. *lib.* 2. et Clictovæus *lib. de continentia Sacerdotum, c.* 4. ut scilicet Jure divino non possit sacris institutus inire matrimonium, sed ante matrimonium inito posse uti.

Juris iasti-

Secunda sententia est communis, nempe Jure Ecclesiastico, et non divino hanc continentiam præscribi; quam tenet Doctor asserens contrarium non esse probabile, nisi forte, inquit, dicas quod nunquam licuit post susceptionem sacri Ordinis contrahere matrimonium, licet liceret aliquando uti matrimonio jam contracto, sicut nunc apud Græcos. Videantur Theologi *in hac distinct. et dist.* 24.

atio.

Probat autem Doctor hanc conclusionem communem ex consuetudine primitivæ Ecclesiæ et Græcorum, quam supponit *ex* 1. *ad Timoth.* 3. *et ad Tit.* Et hanc videtur insinuare Tridentinum *sess.* 24. *can.* 9. *Si quis,* inquit, *dixerit clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem, solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, anathema sit,* etc. ubi totam inhibitionem refert in legem Ecclesiasticam quoad Ordines sacros, ad votum solemne quoad regulares. Idem patet *ex can.* 10. Ancyran. I. Concilii. Epiphanius *hæres.* 59. idem supponit, ubi primo dicit bigamos repelli ab Ecclesia, ne ordinentur; et suddit de continentia ordinatorum in Episcopum, Presbyterum, Diaconum et Subdiaconum : *Sed adhuc,* inquit, *viventem, et liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit. Sed qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum, maxime sinceri sunt Canones Ecclesiastici,* etc. vide sequentia. Et ut alia plura omittamus ex iis quæ citata sunt contra hæreticos, conclusionem docet Innocentius III. *cap. Cum olim,* etc. *de clericis conjugatis,* et Clemens III. *cap. Quæsitum,* etc. *de pœnitentiis, et remiss.* Stephanus Papa *cap. Aliter,* 31. *dist.* Concilium II. Carthaginense hoc refert ad Apostolorum doctrinam, et ad antiquitatem. Agathense et Toletanum II. Aurelianense III. et IV. Toletanum III. locis citatis supra, hanc continentiam referunt ad Canones, non ad Jus divinum; originem autem sumpsit ab Apostolis, ut patet *ex canon. Apostolico,* 23. alias 27. et patet etiam ex Clemente Roman. *lib.* 6. *Constit. cap.* 17.

lent.

Epiphan. Consuetudo Orientis.

(c) *Sed quæ ratio hujus illegitimationis,* etc. Hic tangit controversiam, an hæc inhabilitas proveniat ex vi voti conjuncti cum Ordine, an vero ex statuto Ecclesiæ inhabilitantis existentem in sacris Ordinibus ad matrimonium. Prima sententia docet ex vi voti annexi sacro Ordini matrimonium esse nullum postea initum; quam sequitur D. Thomas et Richardus *in præsenti distinctione,* quos sequitur Sanchez cum pluribus aliis, quos citat *lib.* 7. *disput.* 27. *quæst.* 2.

6. Origo, et causa inhabilitatis. Prima sententia, docet esse ex voto annexo Ordini.

Impugnatio. Hanc sententiam impugnat Doctor, primo, quia illud votum ex eo quod emittatur a suscipiente, habet illum effectum, vel quia ex præcepto Ecclesiæ est conjunctum Ordini sacro. Non primum, quia sic ordinatus et nolens continere, non esset inhabilis ad matrimonium. Non secundum, quia licet Ecclesia simpliciter prohiberet matrimonium existenti in sacro Ordine, non inde irritatur matrimonium, quia non omnis prohibitio irritat factum, ut probat *Extra de matrimonio contract. contra interdictum*, etc. ex eo ergo quod Ecclesia adjunxit Ordini sacro illam prohibitionem ineundi matrimonii, non ideo matrimonium est nullum, nisi inhabilitaverit personam simul.

Simplex prohibitio non irritat factum.

7. Confirmatio ex antiquis Canonibus. Confirmatur hæc ratio Doctoris, quia licet continentia fuerit adjuncta Ordini sacro in principio, saltem in Ecclesia Latina, et etiam in Græca (modo promotus non præmitteret primum protestationem, se non servaturum continentiam), matrimonium superinductum non erat irritum Jure Ecclesiastico, aut Canonum; ergo non ex voto continentiæ adjuncto Ordini sacro fit impedimentum dirimens. Probatur antecedens ex Concil. X. Ancyrani, in quo Diacono ineunti matrimonium, et alias ex vi Ordinis obligato ad continentiam, imponitur pœna depositionis ab Ordine tantum, et non indicitur separatio. Canon 78. Niceni ex lingua Arabica translatus eis communionem laicam permittit, et perinde eam statuit Canon Ancyraní. Aurelianense IV. depositionem perpetuam indicit talibus, concedit tamen communionem. Toletan. 1. *cap.* 4. ordinat ut subdiaconus uxorem ducens, mortua priore, amoveatur ab ordine subdiaconatus, et serviat tantum in inferioribus.

Responsio rejicitur. Responderi posset ad hoc ob bigamiam removeri, sed non refert, quia non indicitur separatio, ac proinde matrimonium cum secunda non irritatur, sed permittitur, sicut ipse Subdiaconus in inferioribus Ordinibus servire, quibus non indicebantur continentia. Concilium II. Aurelianense : *Si quis Diaconus*, inquit, *in captivitate redactus, uxori fuerit copulatus, reversus ab officii ministerio removendus est cui sufficere debet pro actus sui levitate, impleta pœnitentia, pro satisfactione communio*, etc.

8. Ex his Canonibus, in quibus vel datur communio laica, vel permittitur in inferiori Ordine ministerium, cui Ordini non est conjuncta continentia, videtur sequi intentum quod simpliciter ex præcepto Ecclesiæ pro statu illorum temporum non fuerit Ordo impedimentum dirimens matrimonium; ergo recte sequitur quod non ex præcepto Ecclesiæ, quo præscripsit continentiam in sacris Ordinibus, habeat Ordo ut sit impedimentum dirimens. Toletanum etiam VIII. *cap.* 6. cum aliqui Subdiaconi contrahebant matrimonia post ordinationem, allegantes ignorantiam obligationis, quia in sua ordinatione non recipiebant benedictionem ab Episcopo, inde se a lege exemptos prætexentes; statuit, inquam, ut deinceps tribueretur benedictio ordinandis, ne talis excusatio obtineret, nihil durius statuendo in promotos et conjunctos.

Confirmatur secundo, quia eadem pœna Canonum complectitur utentes primo matrimonio, superstite adhuc uxore, et ineuntes matrimonium post ordinationem. Hæc autem pœna fuit depositionis; ergo perinde prohibitio hæc se habuit ad utrumque casum. Sed si matrimonium sequens ordinationem fuerit irritum, dispari pœna ordinandum erat, quia majus hoc crimen, quia fornicationis, quam severius Canones puniebant in personis sacris, quam commixtionem cum propria uxore, ut patet

Secun[da] confir[ma]tio.

ex Concilio Neocæsariensi cap. 1. *Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine deponatur, si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, et ad pœnitentiam redigi*, etc. ergo minus peccatum et pœna erat in Presbytero ducente uxorem, quam fornicante; hoc autem ideo, quia matrimonium non fuit irritum, quamvis illicitum; si enim esset irritum, peccatum esset fornicationis, et non usus matrimonii.

...ena ...tium ...imo-...io ordi-...onem ...racto. His suppositis probatur major ex Elibertino *can.* 33. ubi depositio ab honore clericatus imponitur clerico in sacris repetenti usum prioris conjugii. Idem decernit *can.* 1. Ancyrani *can.* 3. Carthaginensis V. Toletani I. *canon* .2. Arausicani I. *can.* 23. Turonensis I. *can.* 2. Agathensis *cap.* 9. Avernensis *cap.* 12. Aurelianens. IV. *cap.* 19. et Aurelianense V. *cap.* 4. et reliqua posteriora idem decernunt. Alia pœna non imponebatur ducentibus uxorem post ordinationem, ut facile ex dictis apparet; ergo eadem lege censebantur tam hi quam illi, ac proinde fuit tantum simplex prohibitio non irritans factum, et non inhabilitatio personæ in gradu illo Ordinis, seu ratione ejus ad matrimonium; ergo hæc habilitatio referri ...ilitas ...r ...riora ...eta ...tur. debet ad alia Decreta posteriora, per quæ inhabilitatur per Ecclesiam talis persona ad matrimonium, non vero ad legem illam præcise, qua continentia indicebatur et quæ pariformiter se extendebat ad matrimonii contracti usum, et contrahendi sine ullo discrimine in forma præcepti aut pœnæ adjunctæ.

...con-...tio. Confirmatur tertio, quamvis forte in observantia particulari Ecclesiæ Romanæ hujusmodi matrimonia erant irrita, tamen hanc legem non receperunt universaliter in Occidente, ut patet ex dictis. Dixi *in observantia particulari Ecclesiæ Romanæ*, quia sic statuere videtur Calixtus, et habetur apud Gratianum dist. 27. Calixtus. *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis et Monachis concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicimus; contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, et personas ad pœnitentiam redigi debere juxta sacrorum Canonum definitionem judicamus*, etc. ubi separatio conjugii interdicitur, et aliquid huc spectans videtur insinuare Syricius Pontifex *in epistola ad Hymerium Tarraconensem*, ubi reprobans Sacerdotes et Levitas, qui exemplo Sacerdotum Aaronicorum et Leviticorum post longa continentiæ tempora, conjugiis inhærebant, quorum aliquos, qui ex ignorantia lapsos se esse asserebant, ea conditione admittendos decernit, si pœnitentiæ prioris vitæ deinceps continerent: *Si tamen*, inquit, *post hæc continentes statuerint se exhibere*, etc. quæ indicant separationem, quæ alioquin sine uxoris consensu non liceret, si matrimonium constaret. Syricius.

Verum hæc lex non fuit universaliter recepta, ut ex præmissis patet, sed maxime obtinuit in Occidente sub Innocentio II. Concilio Romano, et habetur *cap. Ut lex*, 27. *quæst.* 1. ubi mandat connubia sacrorum hominum in ordine Monachorum, Canonicorum, conversorum, professorum, ut separentur: *Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus*, etc. Et quamvis Pontifex aliam legem anteriorem supponat, ex qua illud matrimonium fuerit irritum, tamen deinceps hæc lex magis invaluit sui receptione universali, ut in Concilio Rhemensi sub Eugenio II. *can.* 3. *et* 7. in Lateranensi sub Alexandro III. ut habetur in appendice ipsius, *cap.* 2. 4. 6. 12. ac tandem deinceps vim impedimenti irritantis habuit Ordo. Recte sequitur ergo intentum Doctoris, nempe Innoc. II. Rhemense. Lateran.

Ordinem non habuisse hanc rationem impedimenti, donec Ecclesia ipsa inhabilitando personas, id statuerit, non simplici prohibitione et pœna solius depositionis, sed etiam declarando nullitatem matrimonii, alioquin simplex prohibitio non debuit in odiosis ad hunc effectum trahi, donec lege adjiceretur. Unde neque matrimonia voventium continentiam separanda docuit Augustinus; et habetur *eodem tit. cap. Nuptiarum*, etc. *cap. de viduis*, etc. *eodem*, quod est Gelasii, *et cap. Si quis votum*, etc. quod est sequens, *eodem*, estque Theodori.

11. Objectio. Dices ad hæc, hanc solemnitatem non adjectam esse ab Ecclesia, nisi voto, quod annexum est Ordini sacro. Quamquam hoc non plurimum repugnet Doctori, qui intendit solum inducere effectum hujus impedimenti in statutum Ecclesiæ, quatenus hanc specialem solemnitatem induxit, tamen in prædictis capitulis proxime allegatis, hæc solemnitas dicitur esse propria ipsius Ordinis, ut discernitur a voto solemni castitatis in Religione, et communiter a Canonistis, tanquam diversa impedimenta numerantur Ordo et votum solemne Religionis.

Impugnatur. Solemnitas adjuncta est ipsi Ordini. Contra ergo hanc solutionem confirmatur ultimo sententia Doctoris. Potuit Ecclesia hanc solemnitatem adjunxisse ipsi Ordini sacro, quamvis enim Virginitas sit res magis consilii quam præcepti, *cap. Integritas*, 32. *quæst.* 1. et idem de continentia; potuit tamen ex pacto et onere Ordinis conferendi præcipi, et congrue, neque aliter factum constat; imo constat oppositum, quia omnia Decreta, quæ hactenus citavimus, et alia quæ huc spectant, specificant finem Decreti esse, ut in sacris Ordinibus constituti non habeant impedimentum ministerii sacri, non implicentur negotiis sæcularibus, deferant sanctitatem ad altare, placeant Deo, et ut uno verbo dicam, totum institutum est ob decentiam et reverentiam debitam ministerii et sacrificii. Quod optime ponderat Ambrosius *lib. officiorum, cap.* 50. Syricius *epistola ad Hymerium Tarraconensem*, Hieronymus *contra Vigilantium, cap.* 1. Innocentius I. *epistola* 1. *cap.* 9. Si ergo finis continentiæ in Ordine sit decentia ministerii et sacræ functionis, sequitur non propter se fuisse indictam continentiam, sed propter Ordinem tanquam finem; ergo etiam quæcumque limitatio adjecta est etiam propter Ordinem, et non propter votum aut continentiam, et consequenter hæc solemnitas ipsi Ordini sacro adhæret, ex quo oritur obligatio continentiæ, et non aliunde.

Finis illius expressus in Canonibus.

Continen[tia] non propter [se] sed prop[ter] Ordine[m] indict[a].

12. Lex sta[tuit] contine[n]tiam absolut[e] et sin[e] consen[su] ordina[ti]. Præterea, lex ipsa primo indicens continentiam, ut adjunctam Ordini, non præscribit continentiam ut obligantem per modum voti, et dependenter a voluntate ordinati; sed absolute obligat per modum statuti, ut canon Apostolicus, et reliqui postea adjuncti, et ita potuit absolute instituere continentiam servandam ratione solius Ordinis, et non ullius promissionis expresse aut tacite, quia neque Ordo, neque susceptio ejus divina lege est votum tacitum aut expressum. Quod ergo ipsi hoc onus adjunctum sit per legem, atque ex speciali fine diverso, nequit intelligi, ut per legem importatur, esse votum, quia lex specificatur a fine expresso, ad quem ratio legis, et præscriptum ordinatur, sicut enim quando ob culpam Ecclesia injungit continentiam perpetuam alicui uxoricidæ, hoc præceptum non habet vim voti proprie loquendo, sed pœnæ inflictæ; ergo quando similiter Ecclesia injungit personis sacris in Ordine continentiam, ut ministerii onus, non potest dici proprie indixisse votum, sed actum, qui potuit esse voti, si ex propria promissione procederet facta Deo, ideoque Concilium Tridentinum *sess.* 27. retinet differentiam inter conti-

Triden[tinum]

nentiam ex Ordine et voto solemni professionis, quod illa sit legis Ecclesiasticæ, hæc vero promissionis et voti facti : *Non obstante*, inquit, *lege Ecclesiastica*, *vel voto*, etc. ubi prior particula refert alterum disjunctum *supra* expressum, nempe *Ordinis sacri*.

13. ɔjectio. Sed objicies appellari hanc continentiam votum aut promissionem, ut patet *ex lib. 1. epistolarum Gregorii*, *epistola* 42. *Nullum*, inquit, *facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se victurum caste promiserit*, etc.

ponsio. Respondetur Gregorium in illa epistola dare legem Episcopis Siciliæ, inter quos Subdiaconi non continebant, sed matrimonia retinebant, secundum loci consuetudinem antiquam, quibus usum matrimonii prædecessor Gregorii interdixit; hoc

atutum ernens missionem tinentiæ emitti ad dinem crum. autem mitigavit Gregorius, ita tamen ut deinceps nullum Episcopi promoverent ad hunc Ordinem, nisi qui promitteret se castitatem servaturum. Hæc promissio ex ratione speciali illius loci, et circumstantiis exigebatur, quæ tamen non fuit in usu alias; causa autem promissionis exigendæ fuit, ut ne postea priorem illius Ecclesiæ consuetudinem allegarent in contrarium. Alioquin juxta Canonem Ancyrani sufficiebat promissio tacita, nempe si taceret,

lla missio n fuit tum, sed tum. letan. neque allegaret se velle continere; sed negatur consequentia prætensa, nempe illam promissionem fuisse necessario votum, quia nisi Deo fieret, non erat votum; fiebat autem Episcopis per modum pacti, quo ordinandus deinceps non subterfugeret quæ ex lege annexa sunt Ordini, ut erat continentia. Unde Toletanum III. *Canone* 1. hanc eamdem legem indixit Episcopis, Presbyteris et Diaconis, venientibus ex hæresi, et qui prius neque castitatem voverant, et suis uxoribus post conversionem utebantur, sicut prius, alioquin depositionis sententiam in eos a prædictis gradibus profert, et ut Lectorum tantum officio fungerentur. Non fuit ergo votum aut promissio causa hujus legis, sed potestas absoluta Ecclesiæ, quæ quod suum erat cum hoc onere transfere tantum statuit.

Compertum, inquit, *a sancto Concilio*, *Episcopos, Presbyteros et Diaconos venientes ex hæresi, carnali adhuc desiderio uxoribus copulari. Ne ergo de cætero hoc fiat præcipitur, quod et Canonibus prioribus determinatur, et ut non liceat eis vivere libidinosa societate, sed manente inter eos fide conjugali, communem utilitatem habeant, et non sub uno conclavi maneant, vel certe si suffragatur virtus, in alia domo suam uxorem faciant habitare, ut castitas apud Deum et apud homines habeat testimonium bonum. Si quis vero post hanc conventionem obscœne cum uxore voluerit vivere, ut Lector habeatur*, etc. 14. Decretum Concilii.

Post hanc conventionem, inquit, supple mandati, quod habet vim pacti, ut si in gradu suo quisque eorum vellet ministrare, ab uxorum usu et consortio conjugali maneret continens, alias in officio Lectorum, quibus uxores permittebantur, servirent, et non in altioribus; hi, ut dixi, in ordinatione sua non vovebant in hæresi castitatem, sed propositum habebant contrarium. Tamen ex lege continentiæ annexæ Ordini in Ecclesia Occidentali, non permittuntur in iis gradibus ministrare, nisi uxoribus renuntient quoad thorum; ideoque Canon hic secundum priores statuens non interpretatur obligationem hanc ex voto redundare, sed ex Ordine per constitutionem legis.

Alia quædam objicit Sanchez, nempe quia continentia ex lege sit annexa Ordini, et quod eo ipso quo quis vult ordinari voveat castitatem. 15. Objectio.

Respondere enim licet ex præmissis, licet castitas magis sit voti quam præce- Responsio.

pti, *cap. Integritas*, 32. *quæst.* 1. tamen ex pacto potest esse præcepti, seu conventione, ut hîc contingit; Ecclesia enim neminem cogit ad sacros Ordines, sed qui hunc statum vult ab Ecclesia, cujus est, ministros promovere, Ecclesia cum eo onere continentiæ ipsum gradum confert, sicut et beneficium confert propter officium et beneficium curam habens annexam conferens, confert cum onere residentiæ.

SCHOLIUM.

Matrimonium Clericorum in sacris existentium esse nullum, quia Ecclesia eos inhabilitavit, et hoc aptissime, et ponit congruentias. Ita D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 11. Bellarmin. lib. 1. de memb. Eccles. cap. 18. Sanchius late et docte lib. 7. de matrim. disp. 27.

4. Mens Doctoris. Congruentiæ cœlibatus clericorum.

Dico (d) igitur quod nec propter votum continentiæ proprie dictum annexum Ordini sacro, nec annexum ex præcepto Ecclesiæ præcipientis tali non contrahere, est quod iste non potest contrahere; sed ex hoc quod Ecclesia facit talem personam simpliciter illegitimam. Quod statutum fuit rationabile, sive habitum fuerit a Christo, sive non, quia talis deputatur ministerio sacro, quod requirit munditiam mentis et carnis, perspicacitatem intellectus, et fervorem affectus, ad quæ omnia disponit continentia, et ad eorum opposita frequentia carnalis actus. Nec in hoc debet aliquis dicere Ecclesiam sibi præjudicare in suo jure, quia Ecclesia communiter non cogit aliquem ad susceptionem Ordinis sacri, et satis publicavit, quia post talem Ordinem susceptum, suscipiens est inhabilis ad contrahendum; igitur voluntarie incurrit talem inhabilitatem.

Ad (e) argumenta. Ad primum, illud Apostoli : *Unius uxoris vir*, intelligitur, id est, non plurium, nec tunc tantum de præsenti, sed de præterito, id est, quod non habuit plures, quia tunc esset bigamus et irregularis. Si tamen dicas, quod etiam tunc licuit habere unam, verum est secundum consuetudinem Ecclesiæ primitivæ utendo matrimonio prius contracto, sed non licuit tunc contrahere, si nullam prius habuerat; et per hoc patet auctoritatem sequentem, cum enim dicit textus, *matrimonio copulantur*, exponit Glossa, id est, *copulato utuntur*.

5. Ad arg. 1. Ita Hier. 1 contra Jovinian. Alias, inquit, Joannes non esset Episcopus.

Ad 2.

Ad aliud, nego similitudinem, quia susceptio sacri Ordinis non requirit nisi sexum debitum, et ministrum debitum, et intentionem debitam in suscipiente et ministrante, et ideo confertur conjugato, licet suscipiendo peccet; sed matrimonium requirit habilitatem in personis ad contrahendum, et sic per Ordinem sacrum susceptum, est omnino inhabilis ad illud matrimonium contrahendum; unde e converso, non est impedimentum matrimonii ad Ordinem, quale est Ordinis ad matrimonium.

COMMENTARIUS.

16. Conclusio esse impedimentum juris Ecclesiastici.

(d) *Dico igitur quod nec propter votum continentiæ*, etc. Hæc est conclusio Doctoris, reducit enim impedimentum hoc præcise in illam legem Ecclesiæ, qua inhabilitavit personam sacram ad matrimonium, quia neque votum simplex, aut simpliciter sumptum invalidat matrimonium Jure divino, neque etiam præceptum Ecclesiæ

annectens continentiam Ordini invalidat, ut *supra* visum est, sed illa lex præcise, qua inhabilitatur persona in sacro Ordine ad matrimonium contrahendum; quam sententiam sequitur Paludanus *hîc* 1. *art.* 2. *et sequenti dist. quæst.* 2. *artic. unic.* Bassolis, Durandus, Argentina et plures alii, maxime Canonistæ. Idem docuit Gandavensis *quodlib.* 5. *quæst.* 38.

Sed quid dicatur in re ipsa, parum refert nam si intelligatur votum facti, id est, tacitum ex susceptione Ordinis, et lege a juncta continentiæ, non repugnat Doctor, quia tantum excludit votum proprie dictum. Deinde, scopus ejus principalis est reducere hoc impedimentum dirimens in legem inhabilitantem personas, vel inducentem illam solemnitatem, qua irritatur matrimonium supposito Ordine sacro. Et magis intendit excludere hoc impedimentum provenire a Jure divino, eo modo quo aliqui dicunt votum solemne Religionis divino Jure inhabilitare ad matrimonium, de quo disserit *dist. sequenti.* ubi etiam admittit Glossam docentem tres modos voti solemnis, inter quos est votum annexum Ordini sacro, ut *ibidem* videbitur. Hîc autem solum contendit impedimentum statui Jure Ecclesiastico inhabilitante personas; quod statutum docet esse rationabile propter excellentiam finis, scilicet ministerii sacri, et congruitatem medii, quæ est continentia removens impedimenta impuritatis et distractionis, neque Ecclesiam hoc inducens cuiquam imponere necessitatem simpliciter, quia neminem ad Ordines cogit; et publicato onere et lege inducente tale onus, jam ipse sibi præjudicat suscipiens gradum Ordinis voluntarie, et non Ecclesia, cujus est providere decentiam et reverentiam debitam in ministro sacro.

Scopus Doctoris primarius.

(e) *Ad argumenta*, patet ex littera et ex dictis.

DISTINCTIO XXXVIII.

(Textus Magistri Sententiarum).

Quid sit votum?

A. Hugo. Nunc de voto inspiciamus. *Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo et de his quæ Dei sunt, proprie fieri debet.* Sunt tamen et vota stultorum, quæ frangenda sunt.

De votorum differentia.

B. Hug. lib. 2. de Sacram. part. 12. per multa cap. Sciendum vero, quod votorum aliud est *commune*, aliud *singulare*. *Commune*, ut illud quod in Baptismo omnes faciunt, cum spondent renuntiare diabolo et pompis ejus. *Singulare*, ut cum aliquis sponte promittit servare virginitatem et continentiam, vel aliquid hujusmodi. Item *singulare* votum aliud est *privatum*, aliud *solenme*. *Privatum* est in abscondito factum. *Solemne* vero in conspectu Ecclesiæ factum. Item, *privatum* votum si violetur, Dubia 1. et 2. peccatum est mortale. *Solemne* vero violare, peccatum est et scandalum. Qui *privatum* faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter peccant; si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest quod occulte Dubium 3. factum est. Qui vero *solemniter* vovent, nullatenus conjugium inire queunt, quibus non solum *nubere*, sed et *velle* damnabile est. Unde Augustinus; « In conjugali vinculo, si pudicitia servatur, damnatio non timetur; sed in viduali continentia et virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur; qua expetita et electa et voto oblata, jam non solum capessere nuptias, sed etiam, si non nubatur, *nubere velle* damnabile est ». « Voventibus enim virginitatem vel viduitatem non solum *nubere*, sed etiam *velle* damnabile est ». Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens : *Adolescentiores autem viduas devita; cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt*, id est, cum post votum continentiæ in deliciis egerint vitam, non dico nubunt, sed nubere volunt in Christo, quasi tunc non sit peccatum; sed *quod sit*, ostendit subdens : *Habentes damnationem;* et *quare*, subdit : *quia primam fidem irritam fecerunt*, etsi non nubendo, tamen volendo; ut voluntatem, quæ a proposito cecidit, appareat esse damnatam, sive sequantur nuptiæ, sive non. Damnatur enim propositi fraus; damnantur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id est, *votum*, vel in voto violato *fidem*, quam in Baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnatur, constat, si ream effectui mancipaverint, revocandum id esse in irritum, easque arcendas redire ad propositum. Unde Gregorius : « Viduas a

1. Tim. 5. 11. 12. Ad Julianum de sancta viduitate cap. 9. alleg. 27. q. 1. c. Nuptiarum bonum. Dist. 27. Voventibus I. Tim. 5. Dubium 4.

l Bonif. habetur q. 1. c. Viduas a proposito. Cor. 5. b.

proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consuluisti, credo te nosse a sancto Paulo, nisi convertantur, olim esse damnatas; quas et nos Apostolica auctoritate damnandas et a communione fidelium atque a liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, usquequo obediant Episcopis suis et ad bonum, quod cœperunt, invite, aut voluntarie revertantur. ».

De virginibus non velatis.

C. ...ibium 5. epist. ad ...ictorium ...othom. Episc. c. 12. 13. quæ ...cipit, Et si tibi, habetur q. 1. c. ...ec vero. Ibid. c. Viduas, para. virgines. Petr. 2. ...ibium 6.

De virginibus autem non velatis, si deviaverint, a prædecessore nostro Innocentio Papa tale decretum habemus : Hæ quæ necdum sacro velamine tectæ tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, tamen, si nupserint, aliquo tempore his agenda pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi; quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerit, solvi sine vindicta non poterit ». Item : « Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur et a cœtu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur; quanto magis viduæ, quæ perfectioris ætatis et maturioris consilii existunt et habitum Religionis assumpserunt, et deinde apostataverunt atque ad *priorem vomitum sunt reversæ*, a nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus Ecclesiæ et a cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ et carceribus tradendæ ». Ex his apparet, virgines vel viduas voto continentiæ astrictas, sive fuerint velatæ, sive non, nullatenus conjugium sortiri posse. Quod itidem de omnibus intelligendum est, qui continentiam voverunt. Quod enim ante erat licitum, post votum fit illicitum.

Non est hîc prætermittendum, quod Innocentius de viduis et puellis decrevit. « Quæ Christo spiritualiter nubunt, si postea publice nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi hi quibus se junxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, ut quæcumque, vivente viro, alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, nisi unus de illis fuerit defunctus; quanto magis de illa tenenda est, quæ ante se immortali Sponso conjunxerat et post hoc ad humanas nuptias transmigravit ». Attende, quod non solum *conjugium* talibus negare videtur, sed etiam *locum pœnitentiæ*. Sed non ita intelligendum est, ut aliquando excludantur a pœnitentia, quæ digne pœnitentiam agere volunt; sed illæ non sunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ab incesti copula discedere noluerint; quia post Religionis propositum non potest Deo reconciliari per pœnitentiam, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc ille cui se conjunxerat, ei defunctus erit, cum ab ejus illicitis amplexibus hæc penitus recesserit. Cum igitur dicitur, eas non esse admittendas ad pœnitentiam, nisi hi quibus se junxerant, recesserint de mundo, subaudiendum est *eis*. Tunc enim eis viri de mundo recedunt et defunguntur, cum ab

Cap. 15. ejusdem epistolæ, et ubi supra, cap. Quæ Christo.

eorum concupiscentia istæ se alienant; quem sensum similitudo subdita declarat et confirmat.

Quam grande malum sit adulterium?

D. Dubia 7. 8. Epist. 1. ad Jacobum Apostolum, quæ incipit, Notum tibi facio, et habetur 32. q. 7. c. Quid in omnibus. Dubium 9. De bono conjug. cap. 8. et habetur 32. q. 7. c. Adulterii malum.

Cum vir et mulier legitime conjuncti sunt, constat, alterum, altero vivente, ad aliam non posse transire copulam, alioquin adulterium committitur; de quo Clemens Papa ait: « Quid in omnibus peccatis adulterio est gravius? Secundum namque in pœnis tenet locum, quem primum illi habent qui aberrant a Deo » Gravissime igitur peccant adulteri, graviter fornicarii, sed cunctis his gravius incestuosi, quos omnes transcendunt contra naturam delinquentes. Unde Augustinus: « Adulterii malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu. Pejus enim est cum matre quam cum aliena uxore dormire; sed horum omnium pessimum est quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso utatur, hoc execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore ».

De illis qui post longam captivitatem redeunt.

E. Dubium 10. Leo Papa c. 1. in epist. ad Nicetan Episc. cujus initium est. Regressus ad nos, et est 79. c. 2. et tribus sequentibus. et habetur 34. q. 1. et 2. c. Cum per bellicam.

Hîc quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros suos interemptos, vel in captivitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos, in aliorum conjugia transierunt; si illi qui putabantur periisse, remeaverint, utrum eis reddi debeant, et an secundi fornicati sint, et ipsæ reæ adulterii. De hoc Leo Papa sic ait: « Necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum reintegranda credamus, et remotis his quæ hostilitas intulit, cuique id legitime reformetur quod intulit; procurandumque est, ut recipiat quisque quod proprium est. Nec tamen culpabilis judicetur et quasi alieni juris invasor habeatur qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in jus alienum transire potuerunt; et tamen plenæ justitiæ est, ut eisdem reversis reformentur. Ideoque, si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium; dimittendum est et inculpabile judicandum quod necessitas intulit, et restituendum quod fides poscit. Sin autem aliquæ mulieres ita virorum posteriorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere quam ad legitimum transire consortium, Dubium 11. merito sunt notandæ, ita ut etiam Ecclesiastica communione priventur quæ de re excusabili contaminatione criminis elegerunt. Redeant ergo in suum conjugia statum, quia, sicut mulieres, quæ ad viros suos reverti noluerint, impiæ sunt habendæ, ita illæ quæ redeunt, merito sunt laudandæ ». Ex his ostenditur, illos qui taliter junguntur, ut credant virum interemptum, per ignorantiam aliquam excusationem habere de peccato; et tantum primam copulam esse legitimam, non secundam; veniam tamen habere, si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis, relicta in patria sua uxore, in lon- Hug. 4. Sent. c. 4.

asus idam. ium 12. hodie non ıetur, o non ebet clesiæ edire.

ginquam abiens regionem, aliam ducat uxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, asserens, se aliam habuisse, quæ vivit, nec Ecclesia permittat, quæ quod ille asserit ignorat; quæritur an in hac secunda copula sit conjugium? Sane dici potest, non esse conjugium, et mulierem de crimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur Ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam et timorem de hoc, quod poscenti mulieri debitum reddit, a qua ipse nunquam poscere debet. Et sic de aliis hujusmodi sentiendum est.

(Finis textus Magistri.)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum votum continentiæ impediat matrimonium?

D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 7. *et* 11. *hîc q.* 1. *et* 2. D. Bonavent. *art.* 2. *q.* 1. Richard. *art.* 7. *q.* 21. Gabr. *quæst. unic. art.* 3. Paludan. *quæst.* 4. Bellarm. *lib.* 2. *de Monachis a c.* 22. Sanchius *late lib.* 7. *de matrim. disput.* 25. *et* 26. Assor. *lib.* 12. *cap.* 6. *q.* 1. Vorillon *hîc quæst. unic. art.* 2. Ovando *quæst. unic. propos.* 16. Medin. *de sacr. homin. cont. contr.* 7. *cap.* 22.

1. ɡum. 1. Circa (a) istam trigesimam octavam distinctionem quæro, utrum votum continentiæ impediat matrimonium? Quod non, *Extra qui clerici, vel voventes possunt contrahere matrimonium.* Præterea non minus obligat apud Deum votum simplex quam solemne; sed simplex non impedit matrimonium, *ibidem c. Meminimus*, et *cap.* 2. Sed dices hoc ideo esse, quia votum simplex probari non potest; solemne potest. Contra, si votum non solemne fieret coram multis, posset tunc probari, et tamen tunc non impediret contrahere; igitur illa non est causa.

Contra, *ibidem, Insinuante*, dicitur de quadam nobili, quæ fecit votum continentiæ, et servavit per biennium, postea contraxit, et coacta fuit redire ad statum pristinum; igitur dirimit jam contractum. Ratio opposit.

COMMENTARIUS.

(a) ***Circa istam trigesimam octavam distinctionem***, etc. In hac distinctione et unica quæstione agit Doctor de impedimento voti irritante matrimonium, aut impedimento. Primo assignat diversas acceptiones voti. Deinde, resolvit votum solemne irritare matrimonium, simplex vero tantum impedire, et non irritare. Tandem rejectis aliorum rationibus reducit hunc effectum in statutum Ecclesiæ illegitimantis voto solemni professos, in ordine ad contractum matrimonii. 1. Ordo et divisio quæstionis.

SCHOLIUM.

Explicat rationem voti solemnis et simplicis, quorum differentia non consistit in eo quod illud sit publicum, hoc privatum, quia e contra potest eis contingere; sed in hoc, quod solemne habeat annexam quamdam Ecclesiæ institutionem, ratione cujus debet in publicum venire, et sic vovens alterius potestati subjici, quod fit tantum in professione tacita vel expressa, et in susceptione sacri Ordinis.

Dico (b) quod votum continentiæ potest esse publicum vel privatum, simplex vel solemne; nec istæ duæ distinctiones sunt eædem, quia tam publicum quam privatum potest esse simplex vel solemne. Votum enim non solenniza- 2. Votum privatum potest esse solemne, et publicum, simplex. Tripliciter solemnizatur votum.

tur, nisi aliquo istorum modorum, qui ponuntur *Extra de vot. et vot. red.* Et est hodie *in* 6. *lib. Extra* etiam *eod. tit. cap. Rursus,* tanguntur in Glossa tres modi, ubi habetur sic : *Votum solemne est, quod fit interveniente aliqua istarum solemnitatum, videlicet per susceptionem sacri Ordinis,* 28. *dist. Diaconi. Item per susceptionem sacræ vestis, quæ tantum profitentibus dari debet, præsentibus testibus, per quos probari possit, si hoc negaret, Extra de regularibus,* Statuimus. *Tertio modo, cum per professionem devovet se alicui Religioni, Abbati, vel Abbatissæ, Extra de regularibus,* Statuimus, *præsentibus testibus, per quos probari posset, si hoc negaret. Et ne hæc negari possint, fiat inde publica scriptura,* 27. *quæst.* 1. Omnes fœminæ, *in qua scriptura profiteatur velle religiose vivere, alias autem votum continentiæ factum, quamvis coram multis, dicitur simplex, quasi non vestitum vel institutum aliqua solemnitate.* Hæc in Glossa.

3. Votum solemne duplex, professionis et susceptionis sacri Ordinis.

Isti tres modi, qui hîc ponuntur, et illi qui ponuntur in alio cap. *in* 6. *lib.* non sunt Juris, nisi duo, scilicet per susceptionem sacri Ordinis, et per votum Religionis verum vel præsumptum. Præsumptum quidem est, quando recipit habitum professorum, ubi est distinctio inter habitum professorum et novitiorum; et etiam quando ultra annum moratur in monasterio absque protestatione de non profitendo. Dicitur ergo solemne, non quia publicum, sed quia in se habet aliquid annexum, ut in publicum debeat venire, et per quod vovens ponitur sub alterius hominis potestate; et sic est præcise in susceptione sacri Ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, et aliter quam prius sub Episcopi potestate, quia Episcopus potest eum cogere ad statum clericalem servandum, et ad vitandum ea quæ repugnant statui clericali. Unde si prædictum Ordinem susciperet in secreto, adhuc esset solemne propter rationem jam dictam; sicut etiam professio Religionis facta in manu ejus, qui potest recipere, habet in se aliquid annexum, unde debeat in publicum venire, quia oportet talem, vitam sæcularem dimittere, et cum aliis in claustro sui Ordinis conversari, et ideo est solemne, etiamsi fieret in occulto.

COMMENTARIUS.

(b) *Dico quod votum continentiæ potest esse publicum* etc. Distinguit votum in publicum et privatum, in simplex et solemne. Publicum est, quod præsentibus testibus fit, aut adhibita scriptura, per quam probari possit. Contrario modo dicitur privatum. Solemne vero dicitur, quando adhibetur solemnitas instituta ab Ecclesia; simplex, quod non est vestitum illa solemnitate, sive publice, sive privatim fiat. Hanc solemnitatem voti reducit ad ea quæ præscribuntur *Extra de voto et voti redempt. in* 6. Subjungit tres modos hujus solemnitatis ex Glossa *in c. Rursus in* 4. *Decretalium, tit. Qui clerici, vel voventes mat.* etc. quam sequitur Glossa *in c. Quod votum,* etc. *de voto et voti redempt. in* 6. Reducit autem ipse ad duos modos, nempe suscepti Ordinis sacri, et votum Religionis verum aut præsumptum. Præsumptum autem duobus modis fit, vel permanentia per annum in monasterio absque protestatione de non profitendo; vel per

2. Divisi[o] voti.

Solemni[tas] voti.

Votum verum. Votum præsum[ptum q]uid sit :

portationem habitus religiosi, qui a solis professis gestari potest. Utrumque modum exponit Bonifacius VIII. *c. Constitutionem*, etc. *de Regularibus, et transeuntibus ad Religionem*, etc. Ita jure antiquo statutum ; sed servanda nunc Constitutio Tridentini *sess.* 25. *de regular. cap.* 15. et Decretales Pontificum et sacræ Congregationis posteriores. Quid autem dicendum st in casu conversionis alterius conjugum ad Religionem, superius explicuimus, *dist.* 32... *q. unic.* Dicitur votum solemne, non quia publicum, sed quia habet aliquid annexum id est, solemnitatem, ex qua in publicum venire debet, prout ex textu patet, et communiter recipitur.

SCHOLIUM.

Votum simplex tantum impedire matrimonium, cap. *Rursus*, qui cler. vel vot. solemne vero dirimere, cap. *Insinuante*, eodem tit. Trident. sess. 24. can. 9. Cyprian. lib. 1. epist. 11. Basil. lib. de virgin. paulo post med. Ambros. lib. ad virginem lapsam, c. 5. Vide Bellarm. lib. 2. de Monach. a cap. 22. Refutat varias rationes, quas alii assignant, quare solemne dirimat, et resolvit ideo dirimere, quia sic Ecclesia voluit. Ita Juristæ d. c. *Rursus*. Richard. hîc artic. 7. quæst. 2. Gabr. quæst. unic. art. 3. Bellarm. 2. de Monach. cap. 34. Sanchius lib. 7. disp. 27. Falluntur ergo qui cum D. Thom. hîc quæst. 2. art. 2. putant essentiam voti solemnis consistere in traditione, contra quos efficaciter procedunt rationes Doctoris. Quod ait hîc num. 5. voto castitatis adstrictum peccare, ut videtur, reddendo primo debitum, loquitur quando intentione non consummandi contraxit, alioquin non peccabit reddendo primo vel post; peccat tamen mortaliter petendo. Ita D. Thom. hîc quæst. 1. art. 3. D. Bonavent. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 7. q. 1. de quo late Sanchius lib. 9. disp. 33. ubi citat multos tenentes, post consummationem licere etiam petere. Alii etiam tenuerunt votum castitatis extingui per matrimonium, quod de voto Religionis tenet Abulens. cap. 27. Levit. quæst 6. est tamen falsa opinio. Sed admittendum, licere marito sic adstricto aliquoties petere, ne matrimonium reddat uxori valde onerosum, de quo Sanchius lib. 9. disput. 7.

Ex (c) dicta distinctione voti, respondeo ad quæstionem, quod quidquid dicant opiniones, quas recitat Glossa *Extra, Qui clerici, Rursus*, hæc tamen opinio est communis, quod votum simplex non impedit simpliciter, sicut habetur in textu, licet enim impediat matrimonium contrahendum, non tamen dirimit jam contractum, et solum hoc dicimus simpliciter impedire. Votum autem solemne simpliciter impedit, sicut habetur *ibidem, cap. Insinuante.* 4.

Simplex impedit, solemne dirimit. Richard. hîc art. 7. q. 2.

Ratio (d) duplex assignatur : Una, quia solemne probari potest, non autem simplex. Sed hoc nihil est, quia, ut dictum est, simplex, etsi sit publicum et probetur, non tamen dirimit. Alia ratio est, quia per votum solemne dat aliquis illi cui vovet, jus sui ad actum sequentem illud votum, et per consequens vovens solemniter continentiam dat illi, in cujus manu vovet, jus sui ad faciendum illud observari ; igitur non potest dare jus sui ad actum oppositum, quia jam non habet illud.

Hæc ratio probabilis est. Instaretur tamen, quia vovens voto privato, dat corpus suum Deo quantum ad actum voti ; igitur non posset postea dare corpus suum conjugi ad actum contrarium; non enim minus transfert aliquis a se quod immediate dat Deo, quam quod dat sibi mediante homine Vicario. Si dicatur quod Deus noluit potestatem corporis

immediate sibi dari, sic quod datio sequens ad conjugium simpliciter nulla esset, sed sic voluit de datione facta sibi mediante homine. Sed unde hoc? Scriptura non videtur continere istam voluntatem Dei.

5. Richard. eadem dist. art. eodem, q. 1. Solemne non magis est datio, vel possessio, quam simplex. Magister Sententiarum præsenti dist. c. 2.

Alia (e) ratio est, quod vovens solemniter mittit in possessionem illum, cui vovet solemniter; vovens autem private non, sed quasi promittit. Sed hæc valet minus quam secunda, quia omnia intrinseca voto, ut respicit actum voluntatis, per quem obligat se vovendo, et transfert dominium suum in alterum (quia per solam voluntatem est dominus, et transfert dominium), omnia, inquam, ista sunt æqualia hinc inde; igitur non magis datio hîc quam ibi, nec promissio ibi quam hîc.

Si (f) ponatur quarta ratio, quod transgressio voti solemnis est scandalosa, et ideo ad ejus observantiam tenetur non tantum Deo et sibi, sed etiam toti Ecclesiæ; transgressio voti privati non est sic scandalosa. Hoc nihil arguit, nisi gravius peccatum hîc quam ibi, sed de hoc non quæritur; non enim semper peccatum gravius tollit potestatem ad contrahendum.

Consimiliter (g), si de peccato ageretur, videretur illicitum contrahere post votum privatum, quia simpliciter peccat mortaliter in contrahendo cum intentione consentiendi et consummandi actum carnalem; et ideo non potest licite contrahere, nisi cum intentione non consentiendi, et per consequens intrandi Religionem. Quando etiam consummat, videtur peccare mortaliter, quia contra votum suum, licet secundum aliquos post primum actum non peccet mortaliter in reddendo, quia ad illud jam est obligatus vinculo fortiori; peccat tamen mortaliter petendo, quia nihil habet juris in hoc, cum renuntiaverit tali juri in voto. Hæc etiam ratio de scandalo non cogit, quia votum publicum, etsi non solemne, inducit scandalum, si vovens transgrediatur finaliter.

Richard. hîc art. q. 1.

6. Ratio (h) igitur ad hoc poni potest hæc, scilicet quod Ecclesia illegitimavit sic voventem; et hoc fuit rationabile, quia ipse posuit se in potestate Ecclesiæ quantum ad oppositum ejus, ad quod est contractus matrimonii. Voventem autem private non illegitimavit, quia non sic se posuit in ejus potestate, sed quia se posuit in manu Dei ad oppositum servandum, et consuluit animæ suæ apud Deum ne transgrediatur, nam Ecclesia reliquit eum judicio divino.

Ecclesia prudent[er] non puni[t] omnia peccata.

Et (i) si quæras quare non illegitimavit eum, cum peccet mortaliter contrahendo, nisi cum proposito non consummandi? Respondeo, non omnia mala punit Ecclesia, nec sic ea prohibet, ut propterea pœnas Ecclesiasticas injungat; et forte majus malum sequeretur ex illegitimatione voventium voto simplici quam ex non illegitimatione, quia ibi sequeretur frequentior culpa in actu carnali, si nollent continere, sicut valde probabile est de multis, nec haberent suas quibus contenti essent, etsi non petendo, tamen reddendo licite uterentur.

d arg. (k) Ad argumenta patet, quia obligatio apud Deum, etsi facit peccatum, non tamen facit hunc illegitimum ad contrahendum.

COMMENTARIUS.

3. Votum simplex n irritat. (c) *Ex dicta distinctione voti, respondeo*, etc. Glossa *in cap. Rursus*, etc. *qui clerici, vel voventes*, etc. citat opinionem Hugonis quam approbat Bernardus. Hi dicunt votum simplex perinde irritare matrimonium ac votum solemne. Contrarium est commune Theologorum et Canonistarum *in cap. Rursus*, etc. patet *ex textu et cap. Consuluit*, etc. *eodem, et cap Insinuante*, etc. *cap. Meminimus*, etc. *eod. cap. unico, de voto in* 6. *cap. Quidam* etc. *dist.* 27. *c. Si vir*, etc. *eod. cap. Nuptiarum*, etc. 27. *quæst.* 1. qua ex causa Gregorius XIII. solemnizavit vota simplicia religiosorum Societatis Jesu, eosque inhabilitavit post biennum Novitiatus, illis emissis, ad dominium rerum, et matrimonium ineundum.

4. onclusio octoris e fide. Prima conclusio Doctoris est votum simplex impedire matrimonium, et non dirimere contractum. Hæc conclusio est de fide contra hæreticos hujus temporis, qui putant votum castitatis sive solemne, sive etiam simplex, vel nullam inducere obligationem, vel si ullam inducit, eam solum esse ad tempus, usque dum incipiat professus aut votarius uri et tentationibus exagitari; has autem tentationes divinæ voluntatis internuntias, et signa quædam reprobationis voti esse contendunt. Hunc errorem Apostatarum colluvies, quæ post carnem abiit, veteris instituti pertæsa in libidem exardens, tanto Ecclesiæ damno invexit. In his præcipuus est Lutherus et antesignanus, *variis in locis, epistola ad Wolfgangum de vita conjugali, contra Catharinum, et in* 1. *ad Corinth.* 7. *in colloquiis Germanicis, de votis monasticis*, Calvinus *lib.* 4. *Institutionum, cap.* 13. Has hæreses *dist. præcedenti* confutavimus, in qua agitur de continentia, quæ annexa est Ordini sacro. Eadem ipsa argumenta propugnant præsentem veritatem. Et patet Matthæi 19. *Non omnes capiunt verbum istud*, etc. ubi agitur de eunuchis spiritualibus, qui se castraverunt propter Regnum cœlorum; 1. *ad Corinthios.* 7. præfertur virginitas et cælibatus matrimonio ; 1. *ad Timoth.* 5. *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*, etc. supple viduæ, quæ voverunt castitatem Christo servandam, et mox labuntur discedentes a voto, et violantes fidem Deo datam, quem locum ita exponunt omnes Patres et interpretes, tam Græci quam Latini, et Carthaginense IV. *canon.* 104. Tolet. IV. *cap.* 55. Innocent. I. *epist.* 2. *cap.* 13. Gelasius *epist.* 1. *cap.* 22. Augustinus *de bono viduitatis, cap.* 8. *et* 9. Epiphanius *hæres.* 48. Basilius *in lib. de Virginitate*, Hieronymus *in lib.* 1. *contra Jovinianum*, Chrysostomus *lib. de Virginitate, cap.* 36. Fulgentius *in epist.* 1. Primasius *in Apostolum.* Vide de hoc argumento Bellarminum *lib.* 2. *de Monachis*, et nostrum Medinam *lib.* 4. *de continentia virorum sacrorum. controvers.* 7. et reliquos controversistas, et quæ alias *supra* diximus in hoc genere; ut ergo progrediamur ad disputationem Scholasticam supponendo votum simplex impedire matrimonium.

Hæresis Apostatarum impium. Impugnatur.

5. Secunda conclusio. Votum solemne irritat. Dubium quo Jure. Prima sententia. Jure divino irritare.

Secunda conclusio Doctoris est votum solemne irritare matrimonium; hæc est communis, et patet ex Canonibus citatis contra Hugonem et Bernardum glossatores initio hujus paragraphi. Superest ergo, ut quæratur quo Jure sit votum solemne irritans matrimonium.

Prima sententia docet Jure divino irrita-

re matrimonium. D. Thomas, S. Bonaventura, Richardus et Durandus, pluresque alii disciplui D. Thomæ, cum aliis gravissimis Theologis hanc sequuntur, quos abunde citat Sanchez *lib.* 7. *de matrimon. disput.* 25.

Secunda sententia esse Juris tantum Ecclesiastici.

Secunda sententia est Jure Ecclesiastico tantum illud irritare, quæ est Doctoris in littera infra, et plurium aliorum, quos *ibidem* ex parte citabimus, et nunc passim accepta in scholis, in cujus favorem Decreta Bonifacii VIII. et Gregorii XIII. faciunt; interim Doctor rejicit rationes prioris sententiæ.

6. Utraque ratio impugnatur.

(d) *Ratio duplex assignatur*, etc. Complectitur duas rationes impugnandas, quarum prima est, quod solemne probatur, votum autem simplex non possit probari. Hanc optime excludit ex dictis, quia etiam tam solemne potest fieri privatim, quam simplex publice, ut si quis in manu Prælati servatis reliquis profiteatur, erit votum solemne hac solemnitate qua dirimitur matrimonium. E contra si quis emittat votum simplex publice, non irritat matrimonium, ut si emittat illud in manibus ejus, cujus non est recipere eum ad Religionem, vel si absolute voveat coram aliis.

Solemnitas juris positivi.

Deinde, hæc solemnitas, qua contractus celebratur coram testibus, est Juris positivi; matrimonium enim clandestinum valeret Jure naturali et divino, si Ecclesia non inhabilitaret personas; sic etiam promissiones, donationes, accommodatio, et reliqui contractus valent in foro conscientiæ, non adhibitis testibus, et valerent reliqui omnes, nisi jus positivum statueret impedimentum; ergo etiam votum valet factum sine testibus, et inducit obligationem.

7. Secunda ratio oppositæ sententiæ Impugnatur.

Secunda ratio est, quia vovens solemniter dat jus ei cui vovet, ut faciat votarium observare quod vovit, ideoque nequit jus sui dare conjugi ad actum contrarium. Hanc rationem dicit esse probabilem; sed instat, quia etiam vovens per votum simplex, transfert jus suum in Deum immediate, quod transfert in ejus Vicarium, supple hominem; ergo nequit similiter transferre jus sui corporis in conjugem ad actum contrarium.

Votum simplex jus transfert.

Objectio

Dices, Deum non acceptare tale jus, nisi mediante homine suo Vicario.

Impugnatur.

Contra Doctor, hæc voluntas Dei nullibi ex Scriptura colligitur. Confirmatur, quia per votum simplex acquirit Deus jus speciale in voventem ratione voti, alias non peccaret transgrediendo votum, neque inferret sibi damnationem, ut Paulus inferre docet 1. *ad Timoth.* 5. *Quia fidem priorem violavit*, etc. neque statueret impedimentum matrimonio, ut vere statuit; ergo constat Deum acceptare tale votum, alias nullam induceret obligationem, aut impedimentum matrimonii. Sed hæc obligatio præcise oritur, quia vovens transfert jus sui in Deum, et renuntiat conjugio; ergo in voto simplici invenitur translatio Juris.

Jus acquisitum ex simplici voto.

8. Sententia Vasquez. Nullam fieri translationem ex voto tantum.

Gabriel Vasquez 1. 2. *disputat.* 165. *cap.* 4. contendit probare nullum jus ex voto transferri in Prælatum Religionis, neque aliquem Jure naturali ex vi voti se posse alteri submittere, *cap.* 5. dixit statum Religionis quantum ad jurisdictionem fuisse institutum ab Ecclesia, et non Jure divino; fuit autem prædicatum a Christo, *cap.* 6. *et* 7. nullum Religiosum ex vi præcisa voti reddi inhabilem ad dominia, aut connubium. Quantum ad hoc secundum, nobiscum consentit, quidquid sit de dominio. Hæc autem sententia præfati Auctoris intelligitur non solum de voto simplici extra Religionem facto, sed etiam de voto solemni, quod primario intendit, et ad quod respicit ejus probatio a ratione, *c.* 7. *num.* 68. *et sequentibus.*

Non dari us dominativum Prælato x vi voti.

Hæc sententia reducitur in universum ad duas propositiones, quarum altera est negativa, nempe non dari posse ex præcisa ratione et obligatione voti, aut transferri aliquod jus dominativum, au justitiæ in superiorem a votario. Altera est affirmativa, nempe non totum jus Superioris in subditum Religiosum fundari in jurisdictione clavium ipsi commissa ab Ecclesia aut Pontifice, a quo derivatur, et nullam intervenire donationem aut traditionem, ex quibus redundaret jus dominativum, aut justitiæ, in statu Religionis.

otum jus Prælati ındari in potestate lavium.

9. mpugnatio rædictæ ententiæ. Sententia ommunis.

Hanc sententiam impugnat Pater Basilius Ponce, tanquam falsam et singularem contra communem Theologorum, *tractat. de impedim. matrimonii, de impedimento voti*, § II. Probat autem primo ex sententia Scholæ, quia D. Thomas, et frequens sententia Theologorum statuit solemnitatem voti in ipsa traditione; et licet non tenet hæc sententia, maxime post Gregorium XIII. ejusque declarationem, tamen in eo vera est et communis, inquantum admittit traditionem et donationem, et jus in his fundatum et acquisitum Religioni. Deinde, hanc traditionem admittit Alensis 2. *part. q.* 151. *memb.* 3. et noster Doctor cum aliis hîc, qui docent solemnitatem voti esse Juris tantum Ecclesiastici ut inducit impedimentum matrimonii irritans contractum. Item, ex alio principio, quo dicunt extrahentem Religiosum professum ex Religione, obligari ad restitutionem ipsi Religioni, quam docet Doctor *dist.* 15. *quæst.* 3. *Ad secundum*, et plures alii tam antiqui quam etiam moderni. Si autem Prælatus et Religio non acquireret aliquod jus in professum præter solius jurisdictionis, id esset falsum.

us dominativum se ex traditione.

l restitutionem neri eum, qui extrahit rofessum ex onasterio.

10. Secunda npugnatio ex lecisione in

Secundo impugnat ex epistola Bernardi ad fratrem Robertum, in qua jus ex professione et oblatione præfertur juri ex sola promissione, quam contendebat Bernardus Cluniacensibus, ejusdem Roberti a suis parentibus Cisterciensibus. Contra, tam oblatio ipsa quam professio favebat, e contra Cluniacenses opponebant sibi factam oblationem; ergo oblatio et donatio facit Monachum, et obligat ex justitia, sed non minor obligatio justitiæ consequitur professionem voluntariam; ergo, etc.

controversia inter Cluniacenses, et Cistercienses.

Responsio Vasquez.

Respondet Vasquez neminem fieri Monachum aut obligatum monasterio, nisi ipse saltem tacite approbet talem oblationem sui factam, quando pervenit ad annos discretionis, quia alias hoc impium esset.

Impugnatur.

Contra faciunt plura Decreta *apud Gratianum*, 20. *quæst.* 1. *Addidistis*, etc. *cap. Monachum*, *c. Quicumque a parentibus*, etc. *c. Progenitores*, etc. quod est Concilii Triburiensis, *cap. Sicut qui monasteria*, etc. ubi permittitur libertas iis tantum, qui inviti ingressi sunt aut traditi monasterio. Verum est in *cap. sequenti*, dari optionem et libertatem, quando perveniunt ad annum 15. sed si Canon ille sit Marcelli I. alii posteriores ei derogant; et hoc ipsum confirmant quæ adducit Ponce ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. celebrati; et judicium Innocentii Pontificis pro Cluniacensibus ex titulo oblationis tantum, qui eis adjudicavit fratrem Robertum, quem D. Bernardus repetebat. Non fuit ergo recepta Decretalis Marcelli, et per posteriores fuit etiam revocata. Ex quibus recte infertur intentum, quia oblatio est donatio, quæ infert titulum dominativum acquisitum in oblatum, et æquivalet professioni propria voluntate emissæ, et hæc etiam idem jus infert, et eadem onera; ergo etiam jus dominativum acquirit Prælatus monasterii in suum subditum.

Sola oblatione acquiri jus.

Tertio probatur eadem veritas ex communi Patrum et Doctorum sententia, qui 11. Tertia im-

pugnatio. Ex communi sententia Patrum. Monachus acquirit monasterio.

dicunt professum fieri amplius alieni juris, et amittere propriam libertatem, et si quid acquirat, acquirere monasterio, et si proprium habeat, non solum esse sacrilegum contra votum, sed esse furem contra justitiam. Basilius Magnus *in Constitutionibus Monasticis, c.* 35.*in Asceticis,id est, de abdicatione rerum.* Ratio ipsa id confirmat, quia res monasterii est, cujus dominium ad monasterium spectat, administratio ad superiores; qui ergo rem alienam ex propria præsumptione usurpat, reus est furti. Sic Judas furti insimulatur, quia loculos habebat, sic Prælati res Ecclesiæ usurpantes et distrahentes sunt obnoxii, ut patet *causa* 12. *per totum*.

Proprietarius reus est furti.

Quarto, 20. *quæst.* 4. Superior potest irritare vota sui subditi, sed non ex potestate clavium; ergo ex potestate dominationis. Minor probatur, quia Pontifex nequit irritare vota fidelium, neque Episcopi, sed relaxare tantum, aut commutare possunt; e contra dominus servi, maritus uxoris; et e contra uxor mariti, pater filii, ex jure dominativo, inquantum illa vota concernunt ea quæ a potestate alterius dependent, vel ei præjudicium inferunt, quia nemo potest disponere de eo quod est alterius, sine consensu domini proprietarii, aut eum jure suo defraudare; ergo irritatio voti per Superiorem facta, reduci debet ad jus dominativum, quod acquirit in professum. Vide *cap. Monacho*, 20. *quæst.* 4. et Doctores, quos allegat Ponce, qui communiter in hanc sententiam veniunt. Ratio est, quia Monachus non habet propriam sui dispositionem, aut voluntatem, sed Superior; eam enim renuntiavit in voluntatem Superioris per veram sui traditionem.

Irritat Prælatus vota subditorum ex jure dominativo, et non clavium.

12. Objectio.

Dices ex vi voti obedientiæ irritari alia vota per Superiorem.

Contra, obedientia non inducit illum effectum, aut jus, nisi ut includit traditionem propriam ejus, qui vovet, et consequenter donationem sui; hinc Abbatissa, quæ incapax est potestatis clavium, potest irritare vota Monialium ex vi illius traditionis; non potest confessarius irritare pœnitentis voventis ipsi obedientiam, quia incapax est donationis, aut juris dominativi in pœnitentem, Ecclesia revocante hanc donationem et traditionem ad certos status, in quibus tantum fieri possit, sicut et alios contractus revocat ad certas regulas et solemnitatem, qua omissa non acquiritur jus, neque traditio valet, quamvis ex vi ipsius traditionis sequeretur jus, si teneret traditio, adhibitis solemnitatibus præscriptis.

Impugnatur.

Abbatissa irritat vota ex jure dominativo, non tamen confessarius.

13. Quinta ratio. Suppositio falsa. adversarii eliditur.

His suppositis quæ fusius prosequitur Ponce argumentor quinto, suppositio illa, ad quam se reducit Vasquez, est nulla, nempe ex vi voti non acquiri jus Superiori, nisi tantum ex virtute Religionis, quia nempe votum est actus Religionis, ac proinde illius honestatem et legem sortitur, non autem naturam aut legem specialem justitiæ in particulari. Hæc, inquam, suppositio non tenet universaliter, ut quando aliquis actus alterius virtutis ob finem Religionis elicitur, non variat propriam naturam aut legem, quamvis appellationem et speciem sortitur a fine, cujus gratia fit, verbi gratia, voti; et ratio est pervia, sicut intentio electionem infert, et finis media, ita actus imperans infert actum imperatum, quibus non obstantibus, tam electio quam media, et actus imperatus servant propriam naturam et honestatem, ut qui imperat actum pœnitentiæ et temperantiæ ob finem charitatis, non solum habet honestatem charitatis, sed etiam honestatem temperantiæ et pœnitentiæ Religiosus professus honestatem obedientiæ, castitatis et paupertatis, quamvis hæc vovet ex fine Religionis

Actus imperatus a Religione non exuit propriam naturam.

Exempla.

et charitatis acquirendæ; ergo votum non derogat aliis virtutibus, quin propriam naturam et leges sequantur; ergo neque justitiæ, quando ejus materiam concernit.

14. Alia exempla propositum. Exemplis fit clarior hæc doctrina a posteriori, qui vovet prædium Ecclesiæ, hoc ipsum votum trahit secum traditionem, tanquam medium necessarium, sine quo votum non est efficax, et per eam traditionem transit prædium in jus Ecclesiæ, et desinit amplius esse prioris domini voventis. Quamvis ergo vovens tenetur ad alienationem et traditionem prædii ex vi voti, tamen per ipsam traditionem, quæ est materia voti, transit prædium in jus Ecclesiæ. Item, qui dat indigenti eleemosynam ex charitate aut misericordia, traditio sequens aut concomitans alienat eleemosynam a priori domino, et transfert in jus indigentis tanquam propriam rem, de qua disponere potest ad votum; hoc autem ideo est, quia donatio licet fiat ex fine charitatis, tamen non exuit propriam naturam, qua efficax est secundum justitiam alienare dominium in donatarium. Ergo similiter contingit in voto, ut versatur in materia justitiæ, unde hæreditas transit cum Religioso ad monasterium, si se et patrimonium voveat, et sic in reliqua ejus jura succedit monasterium, non

Votum trahit secum traditionem. præcise ex vi voti, ut est actus Religionis sed ut votum est conjunctum suæ materiæ et traditioni, quæ hunc effectum inducit, et consequenter mediante voto, ut est in materia justitiæ, et trahit secum actum justitiæ, ut medium, acquiritur jus dominativum ex vi voti, non quomodocumque considerati in Ordine ad finem Religionis, sed ut completur in materia justitiæ, in qua velut in medio perficitur, et attingit finem intentum principalem, seu *cujus gratia*, per tale medium determinatum, quod non absolvitur a propria lege et natura, ex eo quod cadat sub voto, vel ab ipso imperetur.

Ad propositum, vovens obedientiam in Religione approbata donat sui integram dispositionem Religioni et superiori ejus, et renuntiat propriæ voluntati; ergo per talem traditionem seu donationem sui ipsius, mediante voto, acquiritur jus dominativum, et non tantum ex obligatione propria Religionis virtutis, sed etiam ex obligatione justitiæ interveniente donatione et acceptatione cum solemnitatibus requisitis per legem, ut contractus teneat. 15.

Hæ autem solemnitates sunt ut professus non sit incapax, aut impeditus per fortius vinculum, verbi gratia, matrimonii corporalis aut spiritualis, aut alias inhabilis ex lege communi aut particulari Religionis, inhabilitante receptionem; ex altera parte, ut Religio sit approbata, et jurisdictio in recipiente; ergo his stantibus valet contractus, et donatio; ergo ex communi et particulari lege infert suum effectum, et jus acquisitum secundum justitiam. Solemnitates requisitæ ad traditionem.

Dices valere tantum ex jurisdictione, quam Ecclesia per claves communicat superiori Religionis. 16. Responsio.

Contra. licet requiratur talis jurisdictio in superiore, ut fiat capax donationis recipiendæ, et juris per eam acquirendi et acquisiti, non tamen ex ea valet contractus, aut transfertur jus, sed ex propria voluntate et consensu donatarii. Primo, quia Ecclesia non habet potestatem disponendi sic de votario, juxta omnes Patres, qui sequuntur Apostolum, 1. *ad Corinth.* 7. et dicunt hunc statum Religionis esse consilii, et non præcepti, et neminem ad eum secluso demerito cogi posse, sic enim loquuntur de virginitate, quod perinde in proposito dici potest de aliis consiliis Evangelicis, quæ divina institutione subjiciuntur proprio cujusque arbitrio sequenda, et non ex præcepto obeunda; er- Impugnatur. Discrimen jurisdictionis, et donationis.

go jurisdictio clavium communicata Religioni aut superiori ejus, non tribuit eis jus, quod competit mediante donatione et consensu votarii; quod jus est justitiæ.

17. Deinde, quamvis ad contractum ineundum requiratur, ut fiat secundum regulam seu leges, tamen ipse contractus, ut procedit ex voluntate partium, est, qui inducit obligationem ex justitia naturali et legali, observata lege. Nemo enim dicit quod observans leges in contractu fiat obligatus, et transferat dominium rei commutatæ in alium per ipsas leges, sed per contractum observatis legibus, et per proprium consensum, aut quod translatio fiat per voluntatem legislatoris, sed per voluntatem subditi observatis conditionibus præscriptis per legem; is enim valide transfert rem ipsam, cujus est dominium rei, quod spectat tantum ad privatum, non ad legislatorem aut Rempublicam, nisi ubi commune emolumentum requirit; translatio etiam per contractum cedit in commodum privatorum hic et nunc.

Commutatio fit per contrahentes, non per legem solemnizantem.

18. Deinde, capacitas ad contractum in personis supponitur necessario in ipsis, et quamvis incapacitas reddat contractum irritum, tamen capacitas sola non reddit validum, neque ex vi ejus commutantur jura personarum, sed ex vi contractus præcise habilitatem ipsam supponentis, Sed per jurisdictionem clavium confertur tantum Prælato capacitas seu potestas, per quam fit capax juris acquirendi, per acceptationem donationis factæ, et nihil aliud respective ad jus acquisitum ex contractu, licet supposito contractu habeat potestatem directivam, et coactivam necessariam etiam ex clavibus, non tamen dominativam, quæ ei provenit ex donatione tantum, per quam potestatem dominativam et irritat vota, et jura professi transeunt in Religionem, quod et Canones confirmant *cap.* 1. *de statu Monachorum,* et alias.

Capacitas ad contractum non est ejus causa, sed consensus.

Jurisdictio dat Prælato solam capacitatem.

19. Confirmatur, a matrimonio corporali ad spirituale valet argumentum; sed in matrimonio corporali jus dominationis acquiritur, et hoc præcise inducitur ex vi contractus; ergo etiam in spirituali matrimonio Religionis idem provenit, quia utrumque matrimonium fundatur in contractu, contractus autem ex natura sua inducit obligationem justitiæ in specie talem, qualis est natura contractus; sed contractus Religiosi profitentis est donatio sui ipsius in servitutem. Unde Gregorius *lib. 4. epistolarum, epistola 44. in fine*, ait de servis assumentibus Monachatum, eos arctiori vinculo servitutis ligari, quam fuit illud quod alias sub dominis temporalibus habuerunt; ergo per professionem acquiritur jus servitutis in professum.

Confirmatio a corpora ad spirituale matrimonium.

Servitus Religiosi

Præterea, sicut superius dictum est, Jure divino matrimonium ratum cedit professioni in Religione juxta sententiam Doctoris. Idem concedunt omnes, quamvis plures admittant tantum esse Juris Ecclesiastici; tamen intelligunt intervenire traditionem Religiosi per professionem, quæ derogat contractui matrimonii rati, ergo per talem traditionem acquiritur jus proprium in professum, quod derogat juri matrimoniali, et sequitur superiorem in Religione tam clavium quam dominationis potestate frui, quam recipit Jure naturali donationis.

Ex commutatione juris matrimo in Relignem.

20. Ex his patet responsio ad fundamentum Vasquez. Objicit enim primo, si oriretur talis jurisdictio dominativa ex vi donationis et acceptationis privatorum, posse illum statum mutuo consensu dissolvi, nec dependere a voluntate Summi Pontificis, quod est inconveniens.

Prim objecti

Respondetur, quantum ad institutionem Religionis eam esse divinam, et quoad hoc non dependere ab homine illum sta-

Respons

tum, quantum ad jurisdictionem dominativam etiam eam esse Juris divini, sicut est institutio status; quantum vero ad perpetuitatem, approbationem hujus aut illius status in particulari per media consentanea consiliis Evangelicis observandis, in quibus perficitur substantialiter status ipse Religionis in genere, et quantum ad legitimationem aut illegitimationem personarum, et quantum ad jurisdictionem clavium pendere a voluntate Pontificis et Ecclesiæ, sicut etiam dependet legitimatio aut illegitimatio personarum ab eodem respective ad matrimonium carnale. Ex quibus negatur sequela majoris, quoad primum et secundum illatum, quia ille quasi contractus dependet modo dicto a voluntate Pontificis.

[Quod status Religionis institutus a Deo dependeat etiam ab Ecclesia.]

21. [Secunda objectio.] Objicit secundo : Facta divisione regnorum et rerum, non posse aliquem privatum eligere sibi judicem, ut patet *cap. Diligenti,* etc. *de foro competenti,* ubi dicitur Ecclesiasticum non posse sibi constituere judicem sæcularem; ergo omnis jurisdictio spiritualis oritur a potestate clavium, quæ est penes Pontificem et Ecclesiam. Respondetur negando antecedens, quia potestas paterna et arbitraria, et dominativa in servos non derogatur per jus Gentium, et universim omnis illa quæ est Juris divini, qualis est dominativa in Religione. Capitulum autem citatum non est ad propositum, quia licet non possit ex consensu particularium jurisdictio clavium convenire alicui, tamen potest ex alio titulo eidem convenire jurisdictio alterius rationis; sicut potest aliquod jus convenire alicui etiam divina lege aut Jure Gentium, ut est mariti in uxorem et filios domini in servum, non inde sequitur ei convenire potestatem, quæ in Principe est et magistratu.

22. [Objectio.] Dices, superflueret jurisdictio clavium, si titulo donationis convenit jus dominativum ex divina institutione superiori in suum Religiosum.

[Responsio.] Respondetur, negando sequelam, quia voluntas privata cujusque subordinatur voluntati Principis et legislatoris, quoad ea quæ ad communem statum pertinent; et hoc ipsa rerum dispositio congrua exigit, quia bonum commune præfertur bono privato, et potestas œconomica aut politica, quæ respicit altiorem finem subordinat potestatem privatam, eisque statuit legem; ita etiam contingit in potestate spirituali clavium, quæ est primaria in Ecclesia quoad forum externum, ut potestas inferior subordinetur ipsi etiam ex divina institutione, et recipiat legem ab ipsa; utraque enim est divinæ institutionis, sed clavium est primaria in Ecclesia, quæ subordinat reliquas inferiores, licet sint divinæ institutionis. Exempli ratia : Potestas clavium in Sacerdote est divinæ institutionis, et data eidem in sua ordinatione, tamen recipit terminum et modum, et exercitium a potestate clavium, ut tantum extendatur, quantum Ecclesia statuit, sive ad personas, sive ad peccata gravia, quæ reservantur nunc uni, nunc alteri, juxta dispositionem Ecclesiæ. Sic potestas ineundi matrimonii, quæ est Juris divini, limitatur ab Ecclesia quoad certas personas, quas facit inhabiles ad hunc contractum, sicut et potestas ingrediendi Religionem, ut dictum est. Unde sequitur potestatem Pontificiam, quæ suprema est, posse statuere terminum potestati, quæ convenit superiori Religionis, ex donatione, et quasi contractu, eamque posse limitare prout expedit saluti profitentis et dantis professionem, et communi statui Religionis, et inhabilitare personas ad contractum ipsum ineundum, et inducere alias limitationes et solemnitates, quibus non observatis nihil omnino fieret, et a

[Potestas superior inferiorem subordinat.]

[Exemplum Potestas Pontificis in Religiones.]

fortiori limitare donationem et receptionem ad certum modum et tempus, aliasque circumstantias servandas.

23. Non sunt ergo confundendi tituli, licet alter alteri subordinetur, et inferior reguletur per superiorem, et una potestas ab altera facile discernitur in effectu, nam titulo donationis per votum convenit jurisdictio dominativa, et hæc ex divina institutione. Statum namque Religionis et Christus instituit, et opere in suo collegio exercuit (ut bene probat Pater Ponce, et de hoc alias ex alia occasione tractavimus de paupertate Franciscana, et regulæ ejus statu, quod proinde jam tractare omittimus,) sicut autem status ille communis est Societatis, ita etiam infert jurisdictionem ex natura rei, quæ vel in corpore, vel in uno capite residet; nequeunt enim diversa membra, sine subordinatione in unum corpus coalescere; hanc autem jurisdictionem ex vi assumptionis ipsius status et incorporationis in ipsum per traditionem sui convenire dicimus ex voto obedientiæ et donatione, qua quis arbitrium suum, libertatem et jura transfert in caput mysticum, in quo residet jurisdictio hujus corporis politici, quod sine jurisdictione non potuit institui et sibi propria, qua ab aliis discernitur. Huic jurisdictioni accedit altera superior clavium modo dicto. Unde concluditur, sicut unio membrorum in uno corpore mystico seu politico nequeat haberi sine ordine, et consequenter jurisdictione, ita in corpore Religionis residere jurisdictionem propriam, sicut et leges quæ executionem petunt, cum nullus sibi possit dici esse judex. Ad alia P. Vasquez non respondemus hîc, brevitatis gratia; tum quia partim convenit nobiscum in conclusione, partim dissentit, sed in iis quæ ad aliam materiam spectant. Et certe argumenta et fundamenta ejus nimium extranea sunt intento probandi votum simplex Societatis constituere veros Religiosos, quia ad hoc nihil facit impugnatio jurisdictionis dominativæ aut institutionis Religionis a Christo. Tertium, quod addit, *infra* tangemus, nempe solemnitatem voti consistere in perpetuitate, quod non est verum.

Status Religionis institutus a Christo includit jurisdictionem.

24. (e) *Alia ratio est, quod vovens solemniter,* etc. Hîc impugnat tertiam rationem pro sententia præmissa; consistit in eo quod vovens solemniter mittit in possessionem illum cui vovet, verbi gratia, obedientiam; non ita vovens private, aut voto simplici, sed tantum est promissio. Hæc est potior ratio, in qua fundatur prima sententia, nimirum solemnitatem voti Juris divini esse, et consistere in ipsa traditione seu possessione, ut dicit Doctor, qua quis plenum sui dominium tradit Deo mediante Ecclesia acceptante; non ita fit in voto simplici, quo emisso manet persona adhuc sui juris, quia nulla sequitur traditio aut possessio ejus acceptata, et completur contractus tantum per acceptationem, sicut qui rem suam promisit, non ideo re ipsa, aut dominio spoliatur, sed manet apud promittentem donec sequatur traditio.

Terti[a] ratio confutat[ur].

Per vot[um] solemn[e] tantun[m] fieri tra[di]tionem.

Contra hanc rationem urget Doctor, quia omnia intrinseca, sive quoad traditionem, sive quoad promissionem, perinde se habent in uno et in altero, quantum est ex vi voti et Juris divini, cum per voluntatem transferat dominium, per quam Dominus est, et sui Juris, et uniformiter transferat se per simplex et solemne.

Impugn[a]tio.

25. Dices deesse acceptationem ex parte Dei.

Objecti[o] Impugn[a]tur.

Contra, sicut *supra* dictum est, votum simplex acceptatur, et obligat; unde, sicut ait Doctor *infra,* contrahens matrimonium animo illud consummandi, peccat

mortaliter; peccat etiam in consummando, et nequit petere debitum, quamvis reddere teneatur, quia nullum jus habet illud petendi. Sed haberet jus, nisi obstaret votum simplex, hoc autem non obstaret, nisi abdicaret dominium sui, et acceptaretur; ergo completur contractus per votum simplex, quantum ad dationem et acceptationem. Quod autem reddere teneatur debitum, inde est quod per matrimonium, quod fortius ligat, acquisitum sit alteri jus in corpus ejus, cui nequit ipse præjudicare, quamvis sibi ipsi quoad jus, quod ei competere posset per matrimonium, quantum ad exigendum debitum, præjudicarit per votum, alias suo jure si suppeteret ipsi, posset sine peccato ullo.

tradi- nem votum plex.

6. mnitas i est Eccle- stici tum.

Præterea, votum solemne ratione solius solemnitatis differt a simplici voto; sed hæc solemnitas est tantum Juris Ecclesiastici; ergo quantum ad naturam voti et traditionis inclusæ ex divina lege uniformiter se habent. Probatur minor, *cap. Rursus,* etc. *qui clerici, vel vovent. matrim.* ubi Cælestinus III. dicit *votum simplex non minus obligare apud Deum, quam votum solemne*, etc. *Apud Deum,* inquit, et non apud Ecclesiam, quæ votum solemnizavit. Deinde, Bonifacius VIII. *cap. unico, de voto,* etc. dicit solemnitatem annexam esse voto Jure Ecclesiastico; quod et definit Gregorius XIII. *in extravaganti, Ascendente Domino,* etc. contra Theologos, qui asserebant esse Juris divini, et non Ecclesiastici, nam ex hac ratione potissimum aliqui contendebant vota simplicia Societatis Jesu non constituere Religiosum, et refutat sententiam, quæ asserebat sine voto solemni neminem posse esse Religiosum, quia nempe status Religionis nequit consistere sine eo quod ipsi intrinsecum est, divina institutione, qualem dicebant prædicti Theologi esse solemnitatem, qua fit incapax matrimonii aut dominii, et juxta principia D. Thomæ consequenter esse indispensabile.

st. III. if. VIII. g. XIII.

Dices solemnitatem voti in *esse* cæremoniæ esse quidem Juris Ecclesiastici, tamen in *esse* acceptionis esse Juris divini. 27. Objectio.

Sic respondet Sotus *in hac distinct. q.* 2. *art.* 1. et exponit Bonifacium VIII. Responsio.

Alii dicunt solemnitatem quidem voti esse Juris divini, tamen requiri ut acceptatio sit valida, ut observetur ordinatio Ecclesiæ, quæ inhabilitat personas et acceptationem aliter factam.

Contra, hæ responsiones non satisfaciunt Decretis. Primo, quia quæsitum fuit a Bonifacio, quod votum debeat dici solemne, et ad dirimendum matrimonium efficax? quæ est quæstio, quam in terminis disputamus; agitur enim de ratione illa seu solemnitate, per quam votum Religionis professæ dirimit matrimonium postea contractum. Impugnatur. Quæstio proposita.

Respondet Pontifex primo solemnitatem voti ex sola Ecclesiastica constitutione fuisse inventam; ergo loquitur ad scopum quæstionis propositæ, de ea scilicet solemnitate, ex qua votum habet dirimere matrimonium, quam dicit inventam ab Ecclesia solum, quæ particula est exclusiva solemnitatis Juris divini, quæ irritaret matrimonium. Responsio Pontificis.

Secundo, loquitur per antithesim, opponens hanc solemnitatem voti ad vinculum matrimonii, quod divino Jure tenet: *Matrimonii vero vinculum,* inquit, *ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium Conditore, ipsum in Paradiso et in statu innocentiæ instituente unionem et indissolubilitatem acceperit,* etc. Ex mente Pontificis vinculum, quod habet votum solemne, quo dirimat matrimonium postea contractum, est solius Ecclesiæ institutionis; vinculum vero matrimonii est 28. Antithesis opponit solemnitatem voti vinculo matrimonii.

Votum solemne. divinæ institutionis. Tertio subjungit *illud votum solum dici solemne, quantum ad post matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis*, etc. In hac clausula nullum discrimen statuit Pontifex inter solemnitatem sacri Ordinis et voti Religionis professæ et approbatæ. Sed solemnitas voti adjuncta sacro Ordini est institutionis Ecclesiasticæ, ut *supra in præcedenti distinct.* dictum est; ergo etiam solemnitas voti professionis in regula approbata est Juris Ecclesiastici. Perinde etiam Gregorius XIII. alludit ad verba Bonifacii, ejusque decisionem, asserens voti solemnitatem esse solius institutionis Ecclesiasticæ, et decernit contra assertores oppositæ sententiæ, qui impugnabant hac ratione professionem per vota simplicia in Societate post biennium Novitiatus.

29. Decretum, seu decisio Greg. XIII. Ex his facilis est impugnatio secundæ responsionis quæ libera est, et contra expressam decisionem Bonifacii, ut patet ex dictis, et Gregorii XIII. contendit Gregorius solemnitatem voti esse Juris Ecclesiastici, ut inde contra impugnatores Societatis ostenderet vota simplicia ab Ecclesia solemnizata constituere statum essentialem Religionis, et tales esse professas Scholares per tria vota simplicia in Societate; ergo nihil eis deest, quantum ad essentialem statum Religionis, alias non posset Pontifex cum tota Ecclesia solemnizare vota simplicia, ita ut constituerent verum Religiosum, si Jure divino exigatur alia solemnitas ab his diversa, in qua consisteret status Religionis; sicut tota Ecclesia nequit supplere aliquid, quod essentialiter est requisitum Jure divino ad matrimonium aut Ordinem, si illud desit.

Dices Gregorium acceptasse vota illa simplicia Societatis, et per eam acceptationem fecisse solemnia, quæ alias non essent solemnia sine acceptatione Ecclesiæ. 30. Object

Contra, ergo non ex parte voti, aut votarii potest esse differentia Jure divino in voto simplici et solemni, sed tantum ex parte Ecclesiæ, in persona Dei acceptantis. Sed Ecclesiæ acceptatio sicut est libera, sic etiam potest esse talis, aut alio modo, neque aliter acceptare votarium, aut votum, verbi gratia, potest pro aliquo tempore acceptare vota, et non acceptare ut perpetua, et pro tota vita; vel acceptare sub conditione libera subjecta voluntati ipsius votarii adimplenda; vel acceptare absolute potest et votum et votarium, non inhabilitando ipsum ad matrimonium si contraxerit, aut inhabilitando pro tempore aliquo determinato. Potest etiam acceptare votum castitatis viduæ existentis extra Religionem, eam inhabilitando ad matrimonium. Impug tur Accep Eccle pote accept aliqu diver mod

In his ergo casibus accedit Ecclesiæ acceptatio ad votum, non tamen erit solemne in sensu adversariorum, quo scilicet reddatur persona incapax matrimonii Jure divino et simpliciter; ergo non ex quacumque acceptatione Ecclesiæ sequitur votum esse solemne Religionis, quamvis illa accederet voto. Contrarium est contra fundamenta adversariorum, quia, ut dicunt, accedente acceptatione hominis loco Dei acceptantis votum, acceptatur a Deo; ergo solemnizatur Jure divino, et completur traditio ipsa, qua votarius transit in jus Dei, et desinit amplius esse sui Juris, aut capax matrimonii. Hoc fundamentum et assertio adversariorum est, quæ ex dictis impugnatur.

Quod autem Ecclesia sic acceptare possit vota Religionis libere, et prout vult, ita ut non esset simpliciter et absolute 31.

perpetua in omni casu; et eventu, sed sibi liberum esset iis renuntiare, patet primo ratione, quia contractus hic, aut quasi contractus non solum dependet a voluntate voventis et se tradentis, sed etiam dependet a consensu Ecclesiæ, quæ limitare potest ex parte sua contractum; sicut et votarius etiam, verbi gratia, si vovet tantum castitatem in statu Religionis servandam, et non aliter (loquor de iis, quæ Jure divino interveniunt huic contractui dumtaxat, et ad scopum præsentis difficultatis), imo per voluntatem expressam excipere statum sæcularem a voto. Potest ergo similiter Ecclesia, cujus arbitrio Deus remisit hanc acceptationem, inducere limitationem contractui, respective ad voti acceptationem; quo casu traditio non tenebit Jure divino, nisi sub illa acceptatione et limitatione inducta.

Probatur idem secundo, vota simplicia Societatis sic acceptat Ecclesia cum limitatione, ut non simpliciter et absolute essent perpetua ex parte Religionis acceptantis, sed constituerentur in arbitrio Præpositi Generalis, et rationabiliter, votarium dimittere, et in casu dimissionis manet non Religiosus, et nulli obligatus, si dimissio sit absoluta, et non reservata voluntati aut arbitrio sequenti, quo posset repeti. Ideoque hæc vota dicuntur simplicia, et manent talia ad distinctionem votorum, quæ in aliis, et in hac ipsa Religione sunt perpetua absolute, tam ex parte votarii quam Religionis, et quibus manet etiam dimissus ex incorrigibilitate obnoxius extra Religionem.

Sed hæc vota Societatis simplicia constituunt vere Religiosum, et quoad omnia substantialia et essentialia Religionis; ergo a primo ad ultimum potest acceptatio Ecclesiæ esse talis, ut non sequatur perpetuitas voti simpliciter et absolute sine limitatione, et compati cum statu vero Religionis; consequenter non ex Jure divino reddi votum solemne Religionis, ea solemnitate qua quis professus Religionem maneat perpetuo incapax sui juris aut matrimonii, ac proinde hæc solemnitas inducta est Jure Ecclesiastico, et non divino; alias, ut dixi, si esset Juris divini, sine illa non staret verus et essentialis status Religionis, quod est contrarium Decretis.

Hanc rationem Doctoris confirmant plura citata *supra* ex sanctis Patribus et Canonibus antiquis, ex quibus constat hanc solemnitatem, quæ induxit inhabilitatem ad matrimonium, non fuisse semper conjunctam statui Religionis; jam sufficit ratio præmissa, ut innititur Decretis, quæ in hac quæstione in specie emanarunt.

(f) *Si ponatur quarta ratio,* etc. 34.

Quarta ratio oppositæ sententiæ. Impugnatur. Ratione scandali non solemnizari votum.

Hæc ratio est Magistri quam alii antiqui Theologi ex eo assumpserunt, ut D. Thomas et alii. Recte eam rejicit Doctor, quia licet ex hoc sequatur scandalum, non est natum inducere impedimentum matrimonii, sicut neque alia peccata, ex quibus scandalum oritur ex fractione voti simplicis et publici notorii. Demus ergo violationem voti solemnis esse gravius etiam Jure divino, non inde deducitur inhabilitas ex eo ratione scandali tantum. Præterea, scandalum ex genere suo est contra charitatem, sed peccatum contra charitatem non privat aliquem Jure debito, quod alias ex justitia ipsi competit, excepta fama, quæ quolibet peccato notorio et gravi læditur; ergo ratione scandali non privatur votarius jure matrimonii contrahendi lege divina. Præterea, non fit injuria Ecclesiæ, nisi quatenus offenditur Deus, non stando pactis; quando enim Ecclesia acceptat votum, ut præfati Auctores contendunt, illud ac-

Scandalum non privat jure debito.

Injuria hæc quomodo in Ecclesiam redundet.

Redargutio. ceptat ut fit Deo, cui se obligat votarius, et non Ecclesiæ, sed ut ejus acceptatio substituitur Deo acceptanti per hominem Vicarium. Quod si alias Ecclesiæ fiat hæc injuria immediate violandi ejus Jura propria, sequitur intentum, nempe Ecclesiastico Jure reddi personam inhabilem, quia Ecclesiæ quis obligatur inquantum Jura ejus propria violat; ratione, inquam, injuriæ. Sed si primo modo tantum fiat injuria Ecclesiæ, quia fit Deo, non stando promissis et pactis, similis injuria fit Deo etiam ex violatione voti simplicis, quod secundum ipso includit promissionem, et secundum nos etiam includit traditionem, quantum est ex parte voventis et Dei acceptantis, *vovete et reddite Deo,* etc. in quo Deus suam acceptationem expressit, quamvis non fiat illa traditio cui adhæret inhabilitas personæ ad matrimonium simpliciter, quæ est ex statuto Ecclesiæ; sequitur tamen inhabilitas ex parte sui ad matrimonium, quantum ad jus petendi debiti cui renuntiavit per votum. Unde non recte dicunt quidam moderni Ecclesiam non habere potestatem coactivam,qua compellere possit judicialiter votarios ad voti judicialiter votarios ad voti simplicis observationem, quod omnino falsum esse *infra* probabitur, § *Et si quæras,* etc.

Idem sequi de voto simplici.

Sententia quorumdam rejicitur.

35. (g) *Consimiliter si de peccato agitur,* etc, Hæc est alia impugnatio, quæ patet ex dictis. Primo dicit peccare mortaliter votarium si post votum simplex contrahat matrimonium, animo illud consummandi; quid vero dicendum sit in casu quo contrahat animo ingrediendi Religionem, superius explicuimus, *dist.* 31. *quæst. unic.* Quæ sequuntur, patent ex dictis *ibid.*

36. (h) *Ratio igitur ad hoc poni potest,* etc. Docet solemnitatem voti Jure tantum Ecclesiastico fuisse inductam, quo personæ votariorum factæ sunt ab Ecclesia inhabiles ad matrimonium. Hæc conclusio Doctoris patet ex Decretis citatis; quam etiam tuetur Richardus *in hac distinct. artic.* 7. *quæst.* 2. *in solut. ad* 3. Henricus *quodlib.* 5. *q.* 38. et omnes Scholæ nostræ discipuli *in hac distinct.* et Paludanus *quæst.* 4. *art.* 4. *et conclus.* 11. Supplementum Gabrielis *q. unic. art.* 3. Pighius *controvers.* 15. Gerson *in regul. moralibus*, 1. *part. post dub.* 3. *conclus.* 4. et alii tam Theologi quam Canonistæ, quos videre licet apud Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio, disput.* 36. et optime noster Medina *loco citato.* Pater Basilius Legionensis *de impedimentis, de impedimento voti,* qui confirmant hanc conclusionem ex Canonibus antiquis et Patribus, Augustino, Hieronymo, Cypriano, Gregorio, probantes hanc solemnitatem non fuisse semper et ubique annexam voto Religionis, quod perinde etiam Vasquez *loco citato* exhibet, ad quos brevitatis causa remitto Lectorem, quia prædicti Canones, aut plures eorum diversam interpretationem patiuntur, quam longum esset prosequi aut examinare; an de voto continentiæ solo, an etiam de voto Religionis sint intelligendi; vel de voto solemni aut simplici, et an votum quod nunc simplex diximus continentiæ, fuerit alias, juxta diversam consuetudinem Ecclesiarum solemnizatum, sicut et Subdiaconatus relatus est inter sacros Ordines per adjunctionem continentiæ, et solemnizatus hoc modo juxta diversos Canones et consuetudinem Ecclesiarum. Ex Canonibus enim particularium Ecclesiarum et Conciliorum Provincialium, non licet inferre consuetudinem universalem Ecclesiæ quoad statuta morum et ritus, nisi supposita acceptatione earum, vel quando in idem concurrunt, sine discrepantia in ritibus et moribus. Mihi etiam dubium

Concl[usio] Docto[ris]. Eam te[nent] alii.

Argu[mentum] tu[m] prob[at] consue[tudi]ne[m].

est, si omnes Canones qui indicunt continentiam, intelligendi sint de continentia regulari mulierum, quod in proprium locum nunc examinandum relinquo, sufficiant Decreta citata, de quibus nequit esse dubium. Fundamenta etiam oppositæ sententiæ potiora sunt examinata in littera. Ad reliqua respondebimus hîc.

37. jectio. Objiciunt capitulum, *Si quis sacro,* etc. 27. *quæst.* 1. quod est Concilii Triburiensis, juxta Decreta Gelasii et Concilii Chalcedonensis. In hoc autem Decreto habetur : *Verbo Domini, et Canonica auctoritate, in hac sancta Synodo præcipimus, ut omnino separentur,* etc. separatio autem indicat nullitatem matrimonii; ergo *verbo Domini,* est nullum matrimonium ejus, qui emisit votum in Religione.

ponsio orum- am. Respondent quidam hanc separationem non indicare semper nullitatem contractus in Canonibus antiquis, sed quia ab examine hujus difficultatis nos jam retraximus.

ponsio pria. Respondetur hanc separationem *verbo Domini*, faciendam intelligi quoad communionem et cœtum aliorum, non vero quoad ipsum contractum, ut patet *ex cap. Viduas*, etc. quod est Gregorii *in epistola ad Bonifacium,* ubi loquens de viduis transgredientibus votum professionis : *A nobis*, inquit, *et ab omnibus fidelibus, a liminibus Ecclesiæ, a cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ, et carceribus tradendæ, qualiter juxta Apostolum tradentes hujusmodi hominem Satanæ, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini; de talibus enim et Dominus per Moysen loquitur dicens : Auferte malum de medio vestri*, etc. hoc ergo est *verbum Domini,* ad quod alludit Canon præfatus, quo jubentur a Domino separandi mali de medio fidelium.

8. unda ectio. dent. Objiciunt secundo, Tridentinum sess. 24. can. 4. *Si quis dixerit clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica et voto, anathema sit*, etc. ubi videtur lex Ecclesiastica referri ad sacros Canones, votum autem ad professionem ; ergo ex vi voti matrimonium esse nullum, quia diversa impedimenta inducunt.

Respondetur admittendo, ut *supra* diximus de impedimento Ordinis, esse hæc diversa impedimenta, et extra controversiam esse inter Theologos, votum solemne in Religione; ea solemnitate, quæ nunc est in usu in Ecclesia, maxime post Innocentium II. dirimere matrimonium. Sed neque ex intento Concilii quidpiam sequitur ad propositum contra conclusionem : An scilicet votum solemne sit divino an humano Jure, neque hæc quæstio faciebat ad intentum ejus contra hæreticos modernos, quos damnat. Per particulam ergo illam *votum*, intelligit votum solemne de quo superius egit, prout nunc est in usu, et licet eadem sit inhabilitas inducta ab Ecclesia utrobique, quia tamen intuitu Ordinis annexa est Ordini continentia, non Jure divino, sed mere Ecclesiastico, ideo dicit impedimentum Ordinis esse legis Ecclesiasticæ, non ita tamen se habet continentia respectu votarii, quia Jure divino est annexa voto, licet non inhabilitet ad contractum, nisi accedat constitutio Ecclesiastica. Responsio. Interpretatio Canonis.

Doctor in præsenti littera dat congruam rationem, cur vovens publice Religionem, aut eam professus fuerit illegitimatus ab Ecclesia, non autem vovens private, quia nempe prior constituens seipsum in statu Religionis, qui nunc revocatus est ad eos, qui in communi vivunt, sub certa regula approbata ab Ecclesia (ad hunc enim statum alludit Doctor) constituit etiam seipsum in potestate Ecclesiæ, et dispositione, quoad oppositum contractus matri- 39.

Ratio inhabilitatis inductæ. monialis, ideo Ecclesia eum rationabiliter illegitimavit ad matrimonium; sicut enim non cogit ad Religionem aut sacrum Ordinem, tamen recte statuere potest circa accedentes ex propria voluntate. Accedit major ratio in voto, quia est expressa fides data Deo de continentia sub directione et dispositione, seu jurisdictione aliorum, et potissimum Ecclesiæ; in sacro autem Ordine non intervenit expressus contractus, sed tacitus.

Per oppositum hujus, qui vovet private continentiam, non sic se tradit Ecclesiæ, sicut professus Religionem, sed Deo se committit, quem judicio divino committit Ecclesia, sicut et Paulus egit de viduis, qui priorem fidem violant, et damnationem habent.

40. Interrogatio. (i) *Et si quæras quare non illegitimavit eum,* etc. Scilicet voventem private, et voto simplici cum peccet mortaliter violando votum?

Solvitur. Explicatio Doctoris. Respondet non omnia mala punit Ecclesia, neque expediebat hæc illegitimatio ob pericula multorum, et majus damnum quod sequeretur ex opposito, ut patet *cap. Veniens, qui clerici, vel voventes,* etc. ex his colligi Doctorem in priori paragrapho, quando dicit Ecclesiam non recipere potestatem in votarium ratione voti privati, non negare ipsam absolute habere potestatem in illum coactivam, sed loqui cum limitatione, scilicet non habere potestatem in eum, sicut in professum ex propria traditione sub Ecclesiæ potestate, qualis est professi, licet alias habeat potestatem coactivam, si vellet ea uti.

41. Sententia quorumdam rejicitur. Aliqui moderni, qui defendunt solemnitatem voti Religionis esse Juris divini, et non Ecclesiastici tantum, dicunt Ecclesiam non acquirere jus ratione voti simplicis in votarium; neque posse eum convenire via judiciali, sed tantum via fraternæ correctionis. Hæc sententia inquantum negat posse Ecclesiam habere jus conveniendi simplicem votarium, via judiciali non est admittenda, neque vera aut conformis Canonibus; tum quia votum simplex est fides data Deo, et quasi contractus. Si ergo Ecclesia habet potestatem coactivam, qua contractum aut quasi contractum factum homini bonæ fidei, et sponsionis servari debere compellat verbi gratia, sponsalia de futuro matrimonio, quæ includunt tantum promissionem inter sponsos, a fortiori habet potestatem compellendi in judicio obligatum voto simplici. Primum autem patet *ex titulo de sponsalibus;* patet etiam *ex titulo de voto et voti redemptione, in pluribus capitulis,* ubi agitur de voto peregrinationis in terram Sanctam. Item, patet *ex Innocentii Papæ Decretis, cap.* 20. *in Codice Canonum, et ex epistola* 2. *ad Victricium,* cujus verba etiam citat Gregorius ad Bonifacium, et habentur *cap. Viduas, et cap. Hæ vero,* 27. *quæst.* 1. *Hæ vero, quæ nedum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si nupserint aliquanto tempore, his agenda pœnitentia est, quia sponsio earum a domino tenebatur; si enim inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis illa pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit,* etc. Quibus verbis videtur loqui de voto simplici in virginibus non velatis, quia de velatis aliter loquitur *cap.* 12. *in eadem epistola, et cap.* 10. *Canonum,* quibus nubentibus negat dandam esse pœnitentiam, donec is cui se conjunxerant, a mundo recesserit, etc. et habetur *cap. Quæ Christo,* etc. ex differentia ergo pœnæ colligitur differentia status inter virgines velatas et non velatas; de his enim dicit, quod spiritualiter nubunt Christo, et vocat adulteras, sicut

Ecclesi[a] via judicia[li] potes[t] conveni[re] violant[em] votur[m] simple[x] Probat[ur].

Differe[ntia] inte[r] virgi[nes] velatas non vela[tas] et eoru[m] vota

et illas, quæ vivente adhuc marito alteri nubunt; de prioribus autem dicit non eas nuptas, *sed sponsionem earum a domino teneri,* et adducit aliud diversum exemplum a matrimonio, nempe contractus bonæ fidei, quod tenet, cui accommodat sponsionem non velatarum, et non matrimonio.

42. ...ecunda ...obatio. Præterea, id ipsum docent leges civiles, ut patet de pollicitationibus; et patet exemplo Vestalium, quarum pœna gravis erat. Deinde, transgressionem publicam divinæ legis spectat ad Ecclesiam coercere, qualis est fractio voti simplicis et notorii. Accedit tandem vota simplicia Societatis Jesu fuisse sic solemnizata ab Ecclesia, quæ etiam perinde vota simplicia privati extra Religionem posset eodem modo solemnizare sine ulla injuria, supposita traditione sui per votum; et de facto reservat semper dispensationem voti Religionis ingrediendæ Summo Pontifici, etiam data facultate in Jubilæis, quoad alia simplicia, exceptis paucis, quæ est aliqua pœna.

43. ...ntentia ...squez de ...oti so... ...nnitate. Sequitur præterea ex dictis non recte Vasquem constituisse *loco supra citato,* solemnitatem voti Religionis in perpetuitate, quamvis hoc verum esset, si perpetuitatem intelligeret ex constitutione Ecclesiastica, qua inhabilitantur votarii ad matrimonium absolute; sed aliter determinat ipse votum simplex non esse perpetuum ex natura sua, et animo voventis, sed conditionate. Votum autem Religionis solemne est perpetum, quia absolutum ex natura voti, et animo voventis. Hoc non subsistit, quia votum simplex est absolutum, et non conditionatum semper, ut supponunt Canones, et ideo votum simplex castitatis statuit impedimentum perpetuum matrimonio, licet non illud dirimit, et votum simile post matrimonium ex communi consensu conjugatorum factum inducit impedimentum petendi debiti, sicut etiam emissum ante matrimonium eumdem effectum habet. Obligat etiam de præsenti, quod est contra naturam voti conditionati obligare, non purificata conditione, quod si intelligat esse conditionatum donec Ecclesia illud relaxet, hoc nihil est, quia etiam Ecclesia, ut communius jam docetur in scholis, seu Summus Pontifex potest etiam votum solemne Religionis relaxare per dispensationem aut commutationem in aliquod æquivalens.

(...pugnatur. ...otum ...mplex ...n esse ...ditionatum.)

(k) *Ad argumenta patet,* etc. Responsio petenda est ex dictis. Quod si quis objiciat præterea votum Religionis ex Doctore *supra* dirimere divino matrimonium ratum; ergo etiam irritat contractum superveniens, quia est fortius ligans. 44. Objectio.

Respondetur, licet hæc objectio videatur satis plausibilis, supposita Doctoris sententia, (nam in sententia aliorum, qui dicunt irritare Jure tantum Ecclesiastico, non habet difficultatem); respondetur, inquam, de lege ordinaria vinculum matrimonii fortius ligare ex divina institutione, quam voti, ut in corpore, et alias sæpe docet Doctor *in præmissis*, et specialiter *distinct.* 31. *quæst. unic.* ubi asserit divina dispensatione solvi vinculum matrimonii rati per votum Religionis. Solvitur.

Dico ergo per dispensationem specialem in favorem Religionis solvi matrimonium ratum ante initum, quæ dispensatio non extenditur ad matrimonium subsequens votum, quia dispensatio et privilegium recipiunt interpretationem stricti Juris contra jus ordinarium; neque sunt trahenda aut extendenda ultra casum particularem in quo versantur, quod perinde currit, sive sit favor contra legem divinam ordinariam, sive contra legem positivam 45. Matrimonium ratum antecedens dirimitur per votum subsequens Religionis.

humanam; sufficit enim ad privilegium, ut non sit omnino inutile, quod habeat effectum in proprio casu. Jure divino ordinario, ut dixi, vinculum matrimonii est fortius ligans, et dispensatio seu privilegium concessum extenditur tantum ad matrimonium antecedens, non ad subsequens votum, ideo dirimit illud; non autem hoc, quia in favorem delinquentis contra votum non debuit extendi favor aut privilegium, quod concessum est in favorem proficientis et aspirantis ad statum perfectiorem. Argumentum ergo propositum haberet vim contra Doctorem, si assereret Jure ordinario divino, et ex propria lege, seu institutione votum professi in Religione habere illam vim annexam; non vero currit in casu dispensationis tantum, quæ est favor in profectum, cui et ipse renuntiat, dum statui et perfectioni renuntiat per subsequens matrimonium.

Dices hoc gratis dici.

46. Replica. Solvitur. Respondetur ex dictis utrumque nos a posteriori colligere ex praxi Ecclesiæ et interpretatione, quia, ut suo loco dictum est, *dist. illa* 31. *quæst. unic.* vinculum matrimonii etiam rati est insolubile Jure divino, nisi per ingressum Religionis; ex hac autem quæstione inhabilitatem professi ad matrimonium esse Juris humani et Ecclesiastici probatum est. Et S. Paulus, approbat matrimonium viduarum, quæ continentiam ante voverunt, licet asserat eas damnationem habere, quia priorem fidem irritam fecerunt, et Bonifacius VIII. *cap unico, de...* dicit vinculum matrimonii esse insolubile Jure divino; solemnitatem autem voti inventam esse a constitutione Ecclesiæ. Hinc ergo colligimus dispensationem factam matrimonii rati in favorem intrantis Religionem, non extendi Jure divino ad matrimonium subsequens votum professionis, sed Jure tantum Ecclesiastico esse invalidum, non directe annullando contractum, sed inhabilitando personam ad contractum, sicut in aliis casibus facit Ecclesia, et facere potest, ut *infra dist.* 42. dicetur.

DISTINCTIO XXXIX.

(Textus Magistri Sententiarum.)

De dispari cultu.

A. Post hæc de dispari cultu videndum est. Hæc est enim una de causis, quibus personæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum Gentili vel Judæa inire conjugium, quia etiam in veteri Testamento prohibitum est, fideles viros infideles ducere uxores, Domino dicente : *Non accipias uxores de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos post deos suos.* Juxta hoc Domini præceptum Judæorum conjugia cum alienigenis inita Esdras separavit. Hoc idem etiam in novo Testamento servatur. Unde Augustinus : « Ne nubat fœmina, nisi suæ Religionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem. Id enim, ut dicis, jubet Dominus, docet Apostolus, utrumque præcipit Testamentum. » Item Ambrosius : « Cave, Christiane, Gentili vel Judæo filiam tuam tradere; cave, ne Gentilem vel Judæam vel alienigenam, id est, hæreticam, et omnem alienam a fide tua uxorem accersas tibi. » Item : « Si quis Judææ, sive Christiana Judæo, sive Judæa Christiano carnali consortio misceatur, quicumque tantum nefas admiserit, a Christiano cœtu protinus segregetur. » Ex his aliisque pluribus testimoniis apparet, non posse contrahi conjugium ab his qui sunt diversæ Religionis et fidei.

Exod. 34. 6. Deut. 7. 3. Esdr. 10. 1. Lib. 1. de adult. conjug. c. 21. et habetur 28. q. 1. cap. Sic enim. Exod. 34. Lib. de Abraham Patriarcha, c. 9. et ponitur 28. q. 1. c. Cave. Ex Concil. Urbanensi, et habetur 28. q. 1. c. Si quis judaicæ Dubium 1.

De conjugio fidelis et infidelis et duorvm infidelium.

B. Hîc autem videtur obviare quod Apostolus ait de imparibus conjugiis : *Ego dico, non Dominus. Si quis frater habet uxorem infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam; et si quæ mulier,* etc. Sed « aliud hoc esse, aliud illud, evidenter ostendit Augustinus. Ibi enim agitur de illis conjugiis fidelium et infidelium, quæ contrahuntur ab eis in dispari Religione et fide manentibus. Apostolus vero agit de illis qui unius ejusdemque infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt; sed cum venisset Evangelium, alter sine altera credidit. Intelligisne quid dicam? Attende, ut rem ipsam diligentius explanem. Ecce conjuges duo unius infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt ; nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illud præceptum veteris et novi Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare conjugium. Jam sunt conjuges, et ambo adhuc sunt infideles ; tales sunt adhuc, quales conjuncti sunt. Venitque Evangeli prædicator, credidit eorum unus vel una, sed

I. Cor. 7. 12. Lib. et cap. eisdem, et habetur 28. q. 1. c. Sic enim. Aug. de serm. Domini in monte, lib. 1. cap. 27. Idem lib. de adult. conjug. cap. 13. Ibidem, c. 18. et habetur 28. q. 1. c. Jam nunc illud. I. Cor. 7. 12.

ita, ut infidelis cum fideli habitare consentiat; non jubet Dominus, ut fidelis infidelem dimittat taliter conjunctum. Nec Apostolus *jubet,* ut non dimittat, sed *consulit,* ut si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut et de virginibus consulit. *Monet* ergo quod est lucrandi occasio, cum possit licite relinquere, sed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius aliis affert impedimentum salutis, sicut discessio fidelis ab infideli, quam non prohibet Dominus, quia coram illo non est injusta; sed Apostolus, ne fiat, consilio charitatis suadet, ut nemo in ea re jussionis necessitate teneatur, sed consilii voluntate libere faciat. » Ex his monstratur, et inter infideles conjugium esse, et consilium Apostoli non obviare præcepto Domini, quo jubet, fidelem non jungi infideli, et si conjuncti fuerint, separari. Legitur enim quod « Esdras Propheta, imo Dominus per eum, jussit Israelitis uxores dimittere alienigenas, per quas ibant ad deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Recte hoc præcepit, quia per Moysen jusserat Dominus, ne quis uxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant, Domino prohibente, Domino jubente dimiserunt; » quia, ut ait Ambrosius: « Non est putandum matrimonium quod extra Dei decretum factum est; sed cum cognoscitur, emendandum, ut quando fidelis infideli copulatur. » Sed, ut ait Augustinus: « Cum cœpisset Gentibus Evangelium prædicari jam conjunctos Gentiles Gentilibus comperit conjugibus; ex quibus si non ambo crederent, sed unus vel una, et infidelis cum fideli consentiret habitare; nec *prohiberi* a Domino debuit fidelis infidelem dimittere nec *juberi*, ideo non *prohiberi*, quia justitia permittit a fornicante discedere; et infidelis hominis fornicatio est major in corde, nec vera ejus pudicitia cum conjuge dici potest, quia *omne quod non est ex fide, peccatum est,* quamvis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli conjuge, quæ non habet veram; ideo autem nec *juberi*, quia nec contra jussionem Domini Gentiles fuerunt ambo conjuncti. *Licitum* ergo erat per justitiam fideli infidelem dimittere; sed licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. » Evidenter apparet, et inter infideles conjugium esse, et Apostolum de illis agere, qui in infidelitate conjuncti fuerunt, et post alter ad fidem conversus est, cum quo infidelis habitare consentit; et hunc non dimittere fideli consulit Apostolus, quia forte per fidelem salvabitur indelis.

Dubium 2. I. Esdr. 1. Aug. lib. de adult. conjug. 1. c. 18. Exod. 34. Deut. 7. Ambros. super 1. ad Cor. 7. et habetur 28. q. 1. c. Quod autem. Aug. lib. et cap. iisdem et habetur 28. q. 1. c. Sic enim neque. Matt. 19. Non est vera pudicitia infidelis etiam cum fideli, et habetur 28. q. 1. in princ. Rom. 14. 23. August. ibi. cap. 17.

De fornicatione spirituali, ob quam potest dimitti conjux.

Potest tamen *licite* dimittere, quia in infideli est fornicatio, si non corporis, tamen mentis. Causam enim *fornicationis* Dominus excepit; *fornicationem* vero generalem et universalem intelligere cogimur, non modo scilicet corpora-

C. In gloss. Corinth. Si quis frater uxo Matth. 5 et 19. i serm. Domini monte, li l. c. 27 et habet

28. q. 1. c. Idololatria.

lem, sed et spiritualem; de qua Augustinus ait : « Idololatria et quælibet noxia superstitio fornicatio est Dominus autem *permisit*, causa fornicationis uxorem dimitti, sed non *jussit;* et sic dedit Apostolo locum monendi, ut qui voluerit non dimittat »; potest tamen licite dimittere. « Si enim fornicatio carnis detestanda est in conjuge, quanto magis fornicatio mentis, id est, infidelitas ».

Pro quibus peccatis possit fieri separatio, vel non.

D. Ibid. Supra c. 28. et habetur 28. q. 1. c. Idololatria. Dubium 3. August. de fide, et operibus, c. 16. et habetur 28. q. 1. c. Uxor legitima. Matt. 17. 1. Cor. 7.

Si autem quæris, an propter a liud vitiumnisi propter infidelitatem vel idololatriam possit dimitti? Attende quid Augustinus ait : « Si infidelitas fornicatio est, et idololatria infidelitas, et avaritia idololatria; non est dubitandum, et avaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest a fornicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias, non tantum quæ in stupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, seb ob quaslibet, quæ animam a lege Dei aberrare faciunt et perniciose corrumpi, possit sine crimine et vir uxorem suam dimittere, et uxor virum ». Item : « Rectissime dimittitur, si viro suo dicat : Non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, vel nisi solita lenocinia exerceas, aut si quid aliud facinorosum vel flagitiosum a viro suo expectat. Tunc ille, si veraciter pœnitens est, habetque *fidem per dilectionem operantem*, membrum, quod eum scandalizat, amputabit ». Ex his apparet, quod non solum infidelitas, sed et quælibet concupiscentia, quæ perniciose turpiterque corrumpit, *fornicatio spiritualis* est, per quam vir uxorem, vel uxor virum dimittere potest. Consulit tamen Apostolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec a Deo revocare.

Si fidelis liceat aliam ducere, infideli discedente, vel dimissa?

E. In Com. circa 7. c prioris ad Cor. et 28 q. 2. qua per totum tractatur hæc quæstio. Dubium 4

Hîc quæritur, si fidelis dimittat infidelem, vel infidelis a fideli discedat, an liceat fideli aliam ducere. Videtur auctoritas testari, quod vivente illa, alteram ducere non valeat. Ambrosius enim verba Apostoli exponens ait : « Alioquin, si disceditis ab invicem et volentes cohabitare dimittitis et aliis vos copulatis, adulteri estis, et filii vestri, qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurii sunt ». Item : « Si quis habuerit uxorem virginem ante Baptismum, vivente illa, post Baptismum alteram habere non potest. Crimina enim in Baptismo solvuntur, non conjugia ».

Quæ præmissis contraria videntur.

F. Ex Concil Meld. et 28. q. 2 Si quis.

Sed e contra Ambrosius testatur : « *Si infidelis*, dicit Apostolus, *discedit, discedat. Non enim est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*, quia « non debetur reverentia conjugii ei qui horret auctorem conjugii. Non est enim ratum matrimonium, quod sine Dei devotione est; et ideo non est peccatum ei

Circa illu I. Cor. 7 Non enim servit.

et habetur 28. q. 2. Si infidel. In gloss. 1. Corinth. 9. circa illud, Non est enim. Dubium 6.

qui dimittitur propter Deum, si alii se copulaverit. Contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens et in Deum peccat et in matrimonium, nec est servanda ei fides conjugii, qui ideo recessit, ne audiret, Christum esse Deum Christianorum conjugiorum. Si vero ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur conjugium ».

Determinatio.

G. 28. q. 2. Si infid. paragr. Hic disting.

Attende, hæc prædictis contraria posse videri, ita ut sibi Ambrosius contradicere videatur. « Sed distinguendum est hîc : aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimitti propter Deum ab illo qui horret nomen Christi. Ibi lex benevolentiæ non servatur, hîc veritas custoditur. Et ideo, cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen, ea vivente aliam ducere licet; discedentem vero sequi non oportet, et ea vivente, aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendum, nisi de his qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus est, et post alter eorum a fide discesserit et odio fidei conjugem reliquerit, dimissus discedentem non comitabitur; nec tamen, illa vivente, alteram ducere poterit, quia inter eos fuerat ratum conjugium, quod non potest solvi ».

Quidam dicunt conjugium non esse inter infideles, et quare?

II. Hic locus quasi de verbo ad verbum habetur 28. quæst. 1 in princip. Rom. 14. 23. August. a Pollentium cap. 18. q. 1. Sic eum.

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles asserunt non esse conjugium, quia nec *rata* nec *legitima* est eorum copula. *Rata* non est, quia solvi potest; nec *legitima*, quia Apostolus ait : *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Eorum autem conjunctio non est ex fide, et ideo peccatum est; non est igitur conjugium, quia nullum conjugium peccatum est. Augustinus etiam dicit, quia non est *vera* pudicitia infidelis cum fideli. Sed *vera* negatur esse pudicitia, non quod infidelium conjugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitum et meretur præmium. Item, illud Apostoli: *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, non ita intelligendum est, ut quidquid fit ab infidelibus peccatum sit; sed omne quod fit contra fidem, id est, conscientiam, male fit et ad *gehennam ædificat.* Vel, in omni eo, quod infidelis facit, peccat, non quia *illud* facit, sed quia non *eo modo* illud facit, quo debet, non referens ad debitum finem.

Quod legitimum sit conjugium infidelium, sed non ratum, et quare?

I. 22. q. 1. ult. lib. fid. et operibus c. 16. et habetur 28. q. 1. Uxor legitima I. Cor.

Copula igitur maritalis, quæ est inter infideles, conjugium est *legitimum*, sed non *ratum. Legitimum*, quia est inter legitimas personas; sed non *ratum*, quia sine fide. Conjugium vero fidelium *legitimum* est, et *ratum*, si tamen legitimæ sunt personæ. Quod autem *legitima* sit infi-

delium conjunctio, Augustinus testatur dicens : Uxor legitima societate conjuncta sine ulla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit ». Ex hoc etiam probatur, quod infideli ad fidem converso, Apostolus consuluit infidelem non dimittere; quod non faceret, si non esset inter eos legitimum conjugium. Legitimum est quod legali institutione vel Provinciæ moribus, non contra jussionem Domini contrahitur.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum disparitas cultus impediat matrimonium?

D. Thom. *in addit. q.* 59. *art.* 1. *et hîc q.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *q.* 1. Richard. *art.* 1. *q.* 1. Gabr. *quæst. unic.* Sotus *q. unic. art.* 2. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disp.* 71. Valent. 4. *tom. d.* 10. *q.* 5. *p.* 3. Lud. Lop. 2. *part. instruct. cap.* 53. Summistæ, *v.* Impedimentum, *de dispari cultu.*

1. Argum. 1. Circa (a) istam trigesimam nonam distinctionem quæro, utrum dispar cultus impediat matrimonium? Quod non, *Genes.* 41. Joseph accepit Aseneth filiam Putipharis, cum tamen ipse esset fidelis, et ipsa infidelis.

Argum. 2. Præterea, *Exod.* 2. Moyses accepit filiam Jethro infidelis. Quod probatur ex hoc, quia cum vellent redire in Ægyptum, Moyses circumcidit filium suum; unde ipsa ait, *sponsus sanguinis tu mihi es*

Argum. 3. Præterea, *Esther* 2. habetur, quomodo Esther nupsit Assuero, qui non fuit Judæus, sed Gentilis.

Argum. 4. Præterea, 4. *Regum c.* 11. Salomon accepit filiam Pharaonis, Moabitidas, Ammonitidas, Idumæas, Sidonias et Hethæas.

Præterea, 1. ad Corinth. 7. *Si quis frater habet uxorem infidelem, et hæc consentit habitare cum eo, non dimittat eam;* igitur dispar cultus non dirimit matrimonium jam contractum; nec per se repugnat matrimonio, quia tunc consilium Apostoli, quod frater stet cum infideli, esset consilium de fornicatione.

Contra, *Esdræ lib.* 1. *c.* 9. *et* 10. ubi separatio fiebat conjugum alienigenarum. Præterea, 2. ad Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio lucis ad tenebras, aut quæ pars fidelis cum infideli?* Præterea, 28. quæst. 1. *Sic non nisi ejusdem Religionis et fidei maneant copulata conjugia.* Et ibid. cap. *Cave, non nisi baptizata sumatur in conjugium, quia Baptismus est primum Sacramentum.* Ratio ad opposit.

COMMENTARIUS.

(a) *Circa istam distinctionem trigesimam nonam*, etc. In hac distinctione et quæstione agit Doctor de impedimento ex disparitate cultus. Dividitur quæstio in duos articulos; primus est de matrimonio infidelium inter se; secundus, de matrimonio infidelis et fidelis. Ordo, et divisio quæstionis.

SCHOLIUM.

Sententia Richardi dicentis inter infideles non posse esse matrimonium, quia carent bono fidei, cum sint infideles, et bono prolis, cum educanda sit in infidelitate, et bono Sacramenti, quia carent primo Sacramento, rejicit Doct. quia fidelitas conjugi servari potest sine fide divina, et proles educari potest secundum rationem naturalem, nec ratio Sacramenti est essentialis matrimonio, quia non fuisset in statu innocentiæ. Movet et solvit duo bona dubia; et quoad primum,

innuit si infideles non habuissent consuetudinem (forte acceperunt a progenitoribus fidelibus) matrimonia ineundi, quod multi eorum ea non observarent, quia, ut dictum est, d. 26. non est de stricto Jure naturæ, ut ibi explicui ; et ideo multæ nationes polygamiam et repudium admiserunt.

2. Richard. hac dist. artic. 1. q. 3. Hîc (b) sunt duo videnda : Primum, quomodo infideles possunt contrahere vel habere conjugium, et quomodo fidelis cum infideli. De primo, dicitur quod non, quia ibi non potest esse bonum fidei ex parte ejus, quia non est fidelis Deo ; igitur nec proximo. Secundo, quia ex parte ejus non est bonum prolis, quia quantum in ipso est, educaret prolem in ritu suo, et ita non religiose. Tertio, quia ibi non est bonum Sacramenti, quia infidelis ex quo non habet primum Sacramentum, non est capax aliorum, ut probatur *Extra de Presbytero non baptizato, cap.* 1.

Rejiciuntur rationes Richardi. Hæc (c) non movent. Primum non, quia fides, id est, fidelitas, servari potest sine fide, qua creditur in Deum, et hanc servant infideles fidelibus in contractibus, et e converso, et habetur per Augustinum *in epistola ad Publicolam.* Non enim sequitur, non vult servare fidem istam ad Deum, a qua dicuntur Christiani fideles ; ergo non vult servare fidem, id est, fidelitatem proximo ; tum quia non sequitur, non vult servare perfectius ; igitur nec minus perfectum ; tum etiam quia non potest attingere per rationem naturalem ad observantiam hujus fidei, sicut illius.

3. Secunda ratio non movet, quia vult educare prolem, quantum potest per rationem naturalem noscere ipsam esse educandam ; igitur non potes plus habere, nisi quod non est ibi perfectum bonum prolis, scilicet quod educetur ad cultum Dei ; nec mirum, quia educator non novit ipsam sic esse educandam.

Tertia etiam ratio non movet, quia omnibus contractibus matrimonii præcedentibus legem Evangelicam non fuit annexum Sacramentum proprie dictum ; nec fuisset annexum contractui in statu innocentiæ, si semper in illo mansisset, sicut dictum est *supra dist.* 26. nec tamen tunc defecisset aliquid de perfectione pertinente ad contractum matrimonii.

Sed (d) duo alia sunt, quæ faciunt difficultatem : Unum, quomodo infidelis potest dare corpus suum alteri,cum non faciat hoc, innitens approbationi legis divinæ, quia illam ignorat, et sine illa non potest simpliciter dare, vel saltem non potest licite dare, nisi in virtute approbationis domini superioris.

Secundum est, quia cum matrimonium essentialiter includat indissolubilitatem, quomodo infidelis contrahit matrimonium, cum illud sit dissolubile, si postea alter conjugum convertatur ad fidem sine altero ; potest enim tunc discedere. Et istam rationem ponit Magister in littera, dicens matrimonium illud non esse ratum, licet legitimum.

Sed (e) ad primum istorum potest dici, quod Deus post lapsum generaliter licentiavit omnes ad talem commutationem, non tan- 4. De contra conjug etiam

inter infideles. tum propter primum finem, scilicet propter officium, sed etiam propter secundum, scilicet in remedium; et tunc utentes commutatione ista, licet nesciant se licentiatos, quia ignorant legem Dei, non tamen peccant. Sicut in aliis licentiis, licet quis nesciat se licentiatum, dum tamen non sciat illud quod agit esse illicitum, non peccat. Probabile enim est, quod a principio ex virtute illius licentiæ divinæ, vel præcepti inolevit usus contrahendi matrimonium, etiam apud infideles, quia a Patribus suis secundum quamdam consuetudinem derivatam hoc acceperunt.

Et licet primi infideles nollent sequi patres in fide, quæ est ad Deum, tamen in isto imitati sunt eos; nec mirum, quia hoc est de lege naturæ secundario, ut dictum est *supra*, et ideo valde consonum mentibus singulorum. Esto etiam, quod nullo modo licite transtulissent; transtulerunt tamen ex quo Dominus superior omnibus concessit transferre, non tantum fidelibus, sed etiam infidelibus; igitur ex parte domini superioris erat forte translatio illa licita, et ad minus aliqua, et ex parte contrahentium, firma et justa, licet non completa, tamen non injusta, si servabant conditiones, quas servandas dictabat ratio naturalis.

Ad (f) secundum, rata erant, nisi superveniret aliquod fortius vinculum, cum quo non posset stare istud, cujusmodi est obligatio nova ad Deum, per fidei susceptionem, quando alter conjux nollet commorari absque impedimento illius fidei, ad quam magis tenetur quam ad vinculum conjugale. Est igitur ratum stantibus eisdem conditionibus extremorum, sed non ratum pro tunc, pro quando fortius vinculum superveniret, cui observantia istius vinculi repugnaret.

COMMENTARIUS.

(b) *Hîc sunt duo videnda,* etc. In hoc articulo rejicit primum sententiam Richardi, et resolvit duo dubia, quæ movet in corpore. Sententia autem Richardi *in hac distinct. artic.* 1. *q.* 3. est matrimonium infidelium excusare a culpa concubitum eorum, non tamen in eo inveniri bonum matrimonii complete, quia in eo non est bonum fidei, neque educatio prolis, aut bonum, neque Sacramentum, quia nec est in ipsis fides ad Deum, neque educatio prolis ad cultum divinum, neque bonum Sacramenti, nisi secundum *quid*. Sanctus etiam Thomas *in hac distinct. quæst. unic. artic.* 2. asserit matrimonium infidelium, quod tendit tantum ad perfectionem naturalem, esse matrimonium materialiter sumptum et imperfectum, ut comparatur ad matrimonium fidelium quod attingit finem gratiæ. 1. Sententia Richardi.

Doctor autem in proposito tenet conclusionem, quæ deduci potest ex his rationibus, quas affert Richardus et ipse ex Richardo magis impugnat, quam intentum Richardi; in infidelibus enim non inveniuntur illa bona fidei ad Deum, Sacramenti proprie dicti, aut Religiosæ educationis ipsius prolis. Cæterum, quia destructo bono matrimonii, ad quod ordinatur ejus institutio, destruitur et ipsum matrimonium, ut *supra* visum est, videtur Doctor inde rejicere magis argumenta Richardi, quam sententiam; quinimo et ipsam ejus sententiam rejicit inquantum ad completum matrimonium 2. Scopus Doctoris.

Impugnatur. requirat bonum fidei in ordine ad Deum, Sacramenti proprie dicti, et educationis Religiosæ filiorum; nihil enim excusat copulam conjugum a peccato, nisi matrimonium, ut fundatur in contractu, juxta primam ejus institutionem. Si ergo secundum Richardum excuset matrimonium infidelium copulam, ne sit fornicaria, et ex natura contractus seu matrimonii, et non per accidens ex ignorantia, sequitur quod matrimonium infidelium sit verum matrimonium, juxta primam ejus institutionem in officium naturæ, et secundariam post lapsum in remedium concupiscentiæ, quamvis in eo non reperiantur illa tria bona, qnæ inveniuntur in matrimonio Christiano.

Matrimonium in esse contractus excusat copulam.

3. Secundo, in hæreticis non invenitur fides ad Deum, neque educatio prolis in eadem fide, quæ radix est et fundamentum salutis; in matrimonio catechumenorum non invenitur bonum Sacramenti proprie dicti; utrumque tamen est matrimonium, hæreticorum quidem ratum et insolubile, ratione Baptismatis suscepti, sicut et eorum qui Baptismo deficiunt ad Judaismum aut infidelitatem. Matrimonium catechumenorum est matrimonium verum, sicut et infidelium, licet non sit ratum, ut habetur *cap. Quanto,* etc. *de divortiis,* ubi dicitur matrimonium inter infideles esse verum, licet non ratum, nisi inter Christianos baptizatos.

4. (c) *Hæc non movent,* etc. Rejicit rationes Richardi, easque solvit; et solutio patet ex dictis, et ex littera, quæ plana est, et iis quæ *supra* tractavimus de bonis matrimonii, et an possit esse matrimonium inter impotentes *dist.* 34. *q. unic.*

Quid sit bonum fidei. Respondet ad primam rationem desumptam ex bono fidei, intelligi fidelitatem servandam conjugi, quoad præceptum affirmativum et negativum, prout superius explicuit, et hic etiam patet ex Augustino *epistola ad Publicolam,* patet etiam ex natura contractus, quia fides intelligitur, qua conjux tenetur alteri conjugi secundum naturam contractus, et per justitiam commutativam corporum; nulla autem ex hoc contractu resultat obligatio specialis fidei divinæ; ergo salva fidelitate salvatur fides, quæ per contractum et commutationem spectat ad matrimonium.

5. Respon[dit] ad secund[am]. Educa[tio] prolis oblige[t].

Ad secundam responsionem de bono prolis, respondet esse in hoc matrimonio bonum prolis secundum dictamen naturalis rationis, vel esse posse, quod sufficit; nam bonum prolis secundum naturam, est illud quod intrinsecum est contractui, unde conditio huic repugnans, nempe propagationi, repugnat etiam contractui. Bonum autem educationis est finis extrinsecus contractus, et obligat in debito tantum; sive enim in eventu sequatur bona vel mala educatio, aut contemptus ejus, ut si proles exponatur, non tollit vinculum matrimonii, licet sit peccatum; debitum enim præcepti transgressum non annullat contractum, quia non est contra substantiam ejus illa transgressio, neque ipsum præceptum obligat ignorantem simpliciter et invincibiliter; obligat enim secundum naturam et modum cognitionis seu regulæ.

Respon[dit] ad tert[iam] ratione[m].

Respondet ad tertiam rationem, bonum Sacramenti non esse conjunctum matrimonio ex prima institutione; sed, ut alias *dist.* 26. dixit, concomitanter se habet. Ex defectu ergo ejus non tollitur matrimonium, juxta primam institutionem, aut secundariam, ut est in officium scilicet et remedium, licet, ut habetur *cap. Quanto,* etc. *præallegato,* insolubilitas vinculi non sit rata, nisi in fidelibus, id est, omnino, et quolibet casu, quia excipitur casus conversionis ad fidem alterius conjugis, ut mox dicetur.

(d) *Sed duo alia sunt quæ,* etc. Movet

6. Dubia. Primum. duo dubia: Primum est quomodo inter infideles possit celebrari contractus, qui ex ignorantia non innititur voluntati aut legi divinæ approbanti, ut procedit ex tali ignorantia contrahentium, vel quomodo saltem possit esse licitus, nisi in virtute approbationis domini superioris. Secundum. Secundum dubium est, quomodo teneat matrimonium, cum sit solubile, altero converso ad fidem, et altero indurato in sua infidelitate.

7. Resolutio primi dubii. (e) *Sed ad primum istorum potest dici,* etc. Respondet Deum per legem universalem indulsisse omnibus matrimonium, non solum ad officium naturæ, ut fuit institutum in statu innocentiæ, sed etiam in remedium concupiscentiæ post lapsum, et sic licentiavit et habilitavit omnes ad contractum, licet infideles lapsi ignorarent in specie illam Dei legem, sicut et ipsum, quando se converterunt ad idola et multitudinem deorum; utentes ergo hoc contractu, licet nescirent legem Dei in particulari, non peccabant, sicut in aliis contractibus, qui lege firmantur superioris, modo contrahentes sint habiles, et servent in re ipsa ea quæ spectant ad substantiam contractus a lege, licet ipsam legem nesciant, contractus erit validus, quia lex intendit servari solemnitates et formam præscriptam, non vero scientiam sui quæ præsumitur in singulis supposita promulgatione sufficienti; non peccant inquam, contrahentes observatis requisitis, modo existiment licitum esse contractum. (Contractum valere cum ignorantia legis universalis.) Dicit præterea usum matrimonii in Gentibus derivatum esse primum a lege divina, mox per consuetudinem et traditionem inolevisse, et retentum esse, deficiente fide in Deum, quia contractus est de lege secundaria naturæ, ad quam inclinat, tam ipsa natura quam ejus dictamen. Et hoc confirmant sententiæ Philosophorum Gentilium, quia matrimonium (Cognoverunt infideles legitimum esse contractum.) referebant in leges Societatis, propagationis, et inclinationem naturæ. De hac cognitione traditiva diximus *supra* de regula pœnitentiæ, et cognoscendi peccatum lumine naturæ *dist.* 14.

Dicit secundo : *Esto quod nullo modo licite transtulissent, de facto tamen illo transtulisse, et ex quo dominus superior habilitavit omnes ad contractum ex parte ejus, erat forte illa translatio licita, et ad minus aliqua, et ex parte contrahentium firma et justa,* etc. Hæc littera est aliquantum obscura, nam si nullo modo licita, quomodo potest esse licita ex parte domini superioris ipsa translatio, aut justa et firma ex parte contrahentium? Sed facilis est ejus sensus, nam superius dixit infideles habuisse notitiam contractus veri et legitimi per traditionem, et licet non sciebant legem Dei, ex qua contractus ille firmabatur et institutus fuit, tamen sciebant contractum valere ex usu et traditione, quod sufficiebat, quando reliqua servabantur ad valorem necessaria, ac proinde habuerunt regulam, ex qua judicarent positive contractum fuisse licitum. Hic autem, quando dicit, etiamsi nescirent contractum esse ullo modo licitum, intelligit etiamsi non haberent regulam extrinsecam cognitam, per quam scirent approbari contractum, eo tamen ipso quo judicabant non esse illicitum, licet non scirent ullo modo esse licitum, id est, lege aliqua superiori approbatum, licite contrahebant supposita potestate facta a Deo contrahendi, quam ipsi non cognoscebant ex hypothesi ignorantiæ (quam tamen non admittit Doctor, sed hæc dicit ad confirmationem superioris responsionis a loco a majori ad minus) licet etiam non cognoscerent esse illicitum aut prohibitum, tenebat translatio in virtute legis superioris, et sic fuit rata ut subjecta legi Dei.

(8. Secunda responsio.) (Explicatur dicta responsio.)

9. *Fuit etiam stabilis et justa*, ex voluntate contrahentium, *licet non completa,* inquit, *tamen non injusta fuit,* si cætera servabant, quæ cognoscebant esse de æquitate justitiæ commutativæ in contractu. Dicit non fuisse completam, quia ut *supra d.* 33. *quæst.* 3. docet legem divinam instituentem hunc contractum spectare ad complementum justitiæ in ipso servandæ quæ alioquin, ut spectatur æqualitas medii in commutatione ipsa, ut procedit a mutuo consensu contrahentium, et secundum dictamen naturæ, est justa, quamvis in ignorantibus legem positivam Dei, quæ dat formam et stabilitatem contractui, non fuit completa hoc modo, ut procedit contractus a voluntate contrahentium per regulam generalem justitiæ commutativæ cum ignorantia absoluta legis divinæ, quia cæteri contractus ex consensu partium dissolvuntur, licet, alias ex forma ipsius contractus erant perpetui, et ex voluntate contrahentium, nisi lex superior aliud disposuerit.

Completa justitia matrimonii.

Cæterum hæc ignorantia non tollit, quin contractus teneret etiam ex vi legis superioris, et esset ratus, quæ lex ut afficit contractum, supplet ignorantiam contrahentium. Unde si contraherent ad tempus tantum matrimonium, aut si mulier contraheret cum pluribus simul ex ignorantia legis, non validat contractum, licet contrahentes in tali ignorantia, si dari posset, invincibili, non peccarent. Hinc adducit Doctor illam exceptionem, qua dicit aliqua fuisse valida, nempe illa matrimonia, quæ servabant in reipsa omnia præscripta a lege divina; dubium enim non est inter Gentiles plurima matrimonia fieri irrita, quia fiunt contra illam legem.

Lex supplet ignorantiam particularem contrahentium.

10. Sed petes cur non dicat Doctor hæc matrimonia servatis reliquis esse absolute valida, sed forte esse valida.

Interrogatio.

Respondetur recte eum dubitare, non quod matrimonia servatis omnibus requisitis non sint valida, sed dubitat an matrimonia talia cum omni ignorantia legis divinæ in seipsa, aut per traditionem aliquam, facta possint servare omnia requisita ad substantiam contractus, et debitum consensum cum omni ignorantia regulæ, per quam ille consensus deberet regulari, et ex qua deberet concipi in specie. Hinc dicit forte aliqua fore valida; consensus enim ut teneat, debet esse liber, et secundum aliquam regulam, quæ dictat omnia per se requisita ad ipsum contractum, alias non erit consensus idoneus inducens obligationem in specie. Unde supposita ignorantia legis divinæ, quæ dat formam et stabilitatem contractui, regulatur tantum contractus per lumen naturale, et regulas communes justitiæ commutativæ, et tenebit tantum juxta naturam præsentis consensus, cui si subsit dolus aut deceptio notabilis etiam in qualitate, aut si retractetur ex communi partium consensu, erit nullus ex communibus regulis justitiæ, quia sortitur legem et insolubilitatem ex natura consensus ut regulati per tales regulas, suspenso consensu ex intentione contrahentis ad eas conditiones, quæ etsi Jure divino non vitient contractum, tamen ut refertur ad intentionem contrahentis non consentientis aliter, quam servata illa conditione, non tenebit.

C dubi de v matr quo d infid

Dices legem divinam excludere ejusmodi conditiones; ergo iis appositis non vitiatur

1 Rep

Respondetur legem divinam excludere ejusmodi conditiones aliquas; exigere tamen consensum absolutum in ipsum contractum. Unde, dum consensus inhæret conditioni, nequit dici absolutus, sed conditionatus, et suspenditur donec conditio purificetur, qua subtracta, ex natura consensus fit nullus. Possunt etiam ma-

Solv

trimonia iniri ex tali ignorantia cum conditionibus irritantibus Jure ipso divino contractum ut si sint contra substantiam aut finem ejus, vel inter personas Jure divino inhabiles ad contractum, ut inter impotentes, et ejusmodi. Illa ergo exceptio Doctoris excludit ejusmodi contractus, qui ex defectu consensus necessarii inter infideles esse possunt ob ignorantiam, vel quia apponere possunt conditiones contra substantiam contractus; vel quia ipsi sunt inhabiles ad contractum Jure divino, et ideo addit necessario deberi servari, ut contractus esset ratus.

12. ponsio ad indum bium. (f) *Ad secundum, rata erant nisi superveniret aliquod,* etc. Respondet ad secundum dubium propositum; dicit primo matrimonia inter infideles fuisse rata, id est, insolubilia servatis servandis, et perseverando in illo statu. Non intelligit fuisse rata eo modo quo *cap. Quanto,* etc. omodo sunt? *de divortiis,* dicuntur matrimonia fidelium esse rata, ad distinctionem matrimonii infidelium, et intendit de matrimonio consummato, sed intelligit rata ex vi legis superioris, qua indissolubilitas matrimonii ex prima institutione constat Paulus etiam permittit conjugem fidelem permanere cum infideli, 1. *ad Corinth.* 7. quod nullo modo permitteret nisi matrimonium constaret. Patet *ex cap.* 19. *Matthæi,* et ex alias dictis *supra* de vinculo matrimonii.

13. Secundo, dicit esse matrimonium ratum et firmum, servatis iisdem conditionibus extremorum. Tertio, dicit solvi per conversionem alterius ad fidem, quando infidelis non vult cohabitare fideli sine fidei injuria, 1. ad Cor. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi,* etc. Solvitur ergo matrimonium si infidelis cohabitare non velit; solvitur etiam si habitare non vult cum fideli sine injuria Creatoris, aut sine periculo subversionis ipsius fidelis, alliciendo eum ad peccatum, ut patet *cap. Simili modo,* etc. *cap. Si uxor,* etc. 28. *quæst.* 1. *cap infidelis,* etc. *eod. q.* 2. *cap. Idololatria,* etc. *cap. Non solum,* etc. *quæst.* 1. *cap. Quanto,* etc. et *cap. Gaudemus,* etc. *de divortiis.* Quod si extra hos casus se separaverit fidelis ab infideli conjuge, tenetur ad cælibatum, quia matrimonium prius tenet, ubi vinculum fortius repugnans eidem non supervenit, intuitu autem fidei, et ex privilegio Christi datur libertas ineundi aliud matrimonium. Quando ergo causa fidei non subest, non potest extendi privilegium, aut quando non est contumelia Creatoris, aut periculum peccati mortalis infideli cohabitante infideli ad hæc sollicitanti. Idem dicendum, si alias infidelis non ex his causis nolit cohabitare, sed propter culpam fidelis, ut quia violavit jura thori per adulterium, quo casu non solvitur matrimonium.

[Left margin: trimo- nium delium vi per nversio-] [Right margin: nem ad fidem in casu.] [Right margin: Extra casum tenet.]

SCHOLIUM.

Matrimonium inter fidelem et infidelem esse absolute possibile (et de facto sæpe est, quando initum fuit, dum ambo essent infideles), tamen Jure Ecclesiæ redditur nullum, quod inter tales contrahitur, et hoc valde congrue, 28. q. 1. cap. *Sic enim.* et cap. *Cave.*

De (g) secundo articulo, aliud est esse inter aliquos matrimonium, vel contrahi simpliciter et absolute; et aliud licite et honeste. Posse autem esse matrimonium inter fidelem et infidelem primo modo, necesse est dicere, et etiam secundo. Probatur utrumque per illud Apostoli : *Vir fidelis non dimittat uxorem infidelem, quæ consentit habitare cum eo;* si enim non esset 5. Possibile est matrimonium esse inter fidelem, et infidelem.

matrimonium, suaderet fornicationem; si autem non esset hoc licitum et honestum, Apostolus non consuleret. Sic igitur patet qualiter potest esse matrimonium inter fidelem et infidelem; et rationes adductæ ad primum articulum, possent adduci contra istud; sed patet prius earum solutio.

Numquid igitur potest contrahi? Respondeo quod sic, quantum est ex Jure divino, quia ex illo non magis habetur, quod contractus sit nullus, quam quod obligatio ex contractu priori sit nulla, quia non posito novo impedimento, qui potest esse alterius, potest se dare alteri. Sed de Jure positivo (h) Ecclesiæ simpliciter non potest, quia Ecclesia illegitimavit fidelem, non simpliciter, sed respectu infidelis, sicut patet in auctoritate adducta ad oppositum, 28. *quæst.* 1.

Matrimonium fidelis cum infideli Jure Ecclesiæ nullum est. Congruentiæ prohibitionis hujusmodi.

Hoc autem Ecclesia rationabiliter ordinavit, quia hoc non potest congrue et honeste fieri, et ad hoc valent aliquæ rationes adductæ ad primum articulum. Non enim est honestum fidelem contrahere cum aliquo, ubi deficiat bonum prolis completum, quod est educatio ad cultum veri Dei; nec honestum est fidelem contrahere, cui contractui non sit annexum Sacramentum fidei Christianæ, et etiam ubi non sit bonum Sacramenti, id est, indissolubilitas, quia conjugium Christianorum natum est habere hæc bona.

6. (i) Si quæris, quare Apostolus suadet matrimonium inter infideles contractum esse servandum post conversionem alterius; si enim propter aliquem bonum finem honeste servatur, igitur propter eumdem posset honeste contrahi. Respondeo, causa Apostoli patet ibi : *Salvabitur,* inquit, *vir infidelis per mulierem fidelem* ; igitur servare matrimonium prius contractum, est occasio convertendi conjugem infidelem ; cessante autem evidenter causa illa, non debent insimul commanere, ut puta, si non consentit habitare cum converso, vel non sine injuria Creatoris, blasphemando scilicet, vel sollicitando conversum ad infidelitatem ; vitanda est enim tam singularis familiaritas cum quocumque contrariæ sectæ, nisi propter majus bonum.

Ad propositum autem, contrahere de novo cum infideli non est occasio probabilis ad expectandum tantum bonum, scilicet conversionem ejus, quia multum amans conjugium, multa et magna faceret, ut illud attingeret quæ non esset facturus ipso adepto ; et ideo si iste non vult converti in primo, ut possit habere conjugium cum Christiana, non est probabile quod ista postea lucretur eum, sed magis e converso, quia ille videtur abducere istam ; et ideo cessat ratio tantæ familiaritatis ad infidelem, et manet ratio fugiendi illam familiaritatem ; et ideo idem Apostolus, qui consuluit manere conversum cum non conversa, dissuasit contrahere fidelem cum infideli, siut argutum est ad oppositum.

Ad (j) argumenta. Ad primas duas auctoritates, dico quod non fuit tunc ista lex positiva illegitimans fidelem respectu infidelis. Si

arguas, saltem illa ratio naturalis tunc fuit, quæ nunc est ratio illegitimandi? respondeo, in illis casibus de quibus nunc arguitur, forte erat probabile quod fidelis lucraretur infidelem; vel erat necessitas fugiendi majus inconveniens cum certa confidentia de adjutorio divino, quod fidelis non subverteretur per infidelem; et ita liceret hodie, nisi esset illegitimatio Ecclesiæ superaddita. Unde non oportet ordinationem Ecclesiæ fundari super naturalem rationem necessariam, sed sufficit quod super probabilem.

Ad 3. Ad aliud, non fuit prohibitum tempore legis Mosaicæ conjugium cum alienigenis, nisi cum illis Chananæis; illos enim voluit Deus ex toto extirpari; ideo Esther non illicite nupsit Assuero.

8. Ad 4. Ad illud de Salomone, concedo quod ipse, sicut pessimus et ingratissimus homo Deo suo, non solum in hoc peccavit, quia alienigenas duxit contra legem, etiam de gentibus specialiter prohibitis, sed etiam in multitudine mulierum, siquidem habuit secundum unam litteram 700. uxores quasi reginas, et 300. concubinas, cum tamen diceret lex specialiter de Rege, Deuter. c. 17. *Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus.* Quod forte specialiter dixit Moyses propter malitiam istius prævisam, ut si non compesceretur, saltem confunderetur, ne alii etiam eum imitarentur; et quod pejus est, copulatus est eis amore ardentissimo, in tantum ut faceret eis idola et templa ad colendum deos suos; unde non sine causa subjunxit Moses, ut supra, *quæ alliciant animum ejus.* Et hæc omnia aggravat singularis ingratitudo sapientiæ eminentis sibi subito a Deo concessæ; ita quod ista auctoritas non requirit responsionem, sed solam detestationem.

...l. tran-...tionem.

(k) Ad ultimum, patet ex secundo articulo, qualiter licet servare matrimonium contractum cum infideli, nec tamen contrahere, quia non est eadem ratio utrobique.

COMMENTARIUS.

(g) *De secundo articulo, aliud est esse inter aliquos*, etc. Resolvit in hoc secundo articulo matrimonium posse esse licitum et validum inter fidelem et infidelem, quantum est de Jure divino, quod optime probat ex verbis Apostoli ex inconvenienti subjuncto; et patet ex jam dictis in littera; et præterea, quia matrimonium ontractum inter infideles manet, modo non conversus cohabitet sine injuria Dei, aut periculo conversi, ut patet ex Paulo, sed ex Jure divino matrimonii non magis habetur, quod contractus novus sit nullus inter fidelem et infidelem, quam quod per conversionem alterius irritetur prior contractus, quia non posito novo impedimento qui potest esse alterius conjux, per priorem contractum adhuc perseverantem, potest etiam per contractum de præsenti se alteri tradere; ergo, etc. 14. Articulus secundus. Jus divinum non irritat matrimonium fidelis cum infideli.

(h) *Sed de Jure positivo Ecclesiæ*, etc. Hæc est secunda conclusio, in qua dicit contractum de præsenti inter fidelem et infidelem, licet non sit invalidus de Jure divino, esse tamen nullum de Jure positivo Ecclesiæ inhabilitantis fidelem ad contractum respective ad infidelem. Hæc conclusio est communis Theologorum et Canonistarum, præter paucos, qui censent 15. Secunda conclusio, esse invalidum Jure Ecclesiastico.

Opinio contraria paucorum.

matrimonium hoc nullum esse Jure divino. Ita Viguerius *Instit. cap.* 16. § 7. Paulus Grilandus *de pœnis omnifariam coitus, quæst.* 12. *n.* 4. negans Pontificem in hoc dispensare posse. Catharinus *lib.* 5. *contra Cajetanum, cap. de matrimonio.* Contrarium, ut dixi, docent Theologi *in hac distinctione,* ut D. Bonaventura *artic.* 1. *quæst.* 1. Richardus *ibidem*, Durandus *quæst.* 1. *artic.* 2. Bassolis *quæst.unic.* Orbellis *ibidem*, Vorillon. *artic.* 2. Nissa *tract.* 6. *part.* 3. *de matrimonio, quæst.* 6. *conclus.* 3. Sotus *quæst.* 2. *art.* 2. *conclus.* 3. et reliqui, sicut et Summistæ. Bellarm. *lib.* 1. *de matrim. c.* 23. *conclus.* 2. Henriquez *lib.* 12. *de matrimonio, c.* 13. Sanchez *lib.* 7. *disput.* 71. *num.* 7. *et* 8.

Communiter tenetur conclusio.

16. Probatio.

Probatur ratione Doctoris, quia matrimonium infidelium, converso altero conjugum ad fidem, est validum et permanens, seclusa exceptione speciali in casibus præmissis, quos excipiunt Pontifices et Canones; ergo etiam matrimonium fidelis cum infideli secluso Jure Ecclesiastico tenebit. Probatur consequentia, quia nullum supervenit impedimentum præter disparitatem cultus; hæc autem disparitas cultus perinde obstat priori matrimonio, quod constat ex Paulo esse validum, seu manere post conversionem alterius conjugis: *Vir fidelis non dimittat uxorem infidelem, quæ consentit habitare cum eo,* etc. et patet ex Decretis *supra* allegatis, etc. ergo etiam quantum ad Jus divinum non irritatur matrimonium de præsenti fidelis cum infideli ex dispari cultu. Patet consequentia, quia fides eatenus statueret impedimentum, quatenus adversatur contractui et vinculo ejus, et sit fortius obligans, quam vinculum matrimonii. Ergo quando nullum statuit impedimentum vinculo matrimonii, aut etiam bono ejus, cum quo nequiret stare matrimonium, aut obligatio ex eo inducta, non repugnat matrimonio, neque matrimonium ipsi, quia debitum, fides et bonum prolis, quantum ad educationem potest stare cum tali matrimonio in primo casu; ergo etiam in secundo casu. Quando autem diversarum virtutum præcepta concurrunt, quæ nullo modo adversantur, ex actu et obligatione alterius, nullum statuitur impedimentum alteri, ac proinde neque alterum suspendet aut tollit obligationem alterius, neque reddit subjectum, seu personam incapacem talis obligationis. Jure autem divino, ut supponimus, nullus est incapax matrimonii ex hoc impedimento, nisi ut fides adversatur matrimonio, aut bonum matrimonii bono fidei, ita ut simul nequeant stare; in casibus autem superius enumeratis, tantum invenitur talis repugnantia, ac proinde ea sublata potest alias habilis ad contractum illum inire.

Non obstat disparitas cultus.

Bona matrimo[nii] non repugnan[t].

Regula concurre[n]tia diversor[um] præcept[o]rum.

Confirmatur, quia alias si fides statueret impedimentum, vel esset ex privilegio Christi dato specialiter fidei contra jura matrimonii dispensata per Christum in favorem fidei, et libertatem contrahentium, seu capacitatem hujus vinculi alias ipsis convenientem divino Jure et lege contractus, ut primum fuit institutus; vel certe prima institutio ab initio hanc exceptionem comprehenderet; sed neutrum horum dici potest. Non primum, quia et Canones excipiunt casus particulares, in quibus matrimonium initum alias solvitur in favorem fidei; ergo supponunt seclusis illis casibus non pati exceptionem, et esse validum, et personas non reddi incapaces ob fidem alterius vel infidelitatem. Neque secundum dici potest, quia Judæi in statu legis antiquæ contrahebant cum infidelibus, ut Esther cum Assuero, Joseph cum filia Putipharis,

17. Confirm[a]tio.

Except[io] Canonu[m] suppon[it] extra ca[sus] valere c[on]tractum.

Exemp[la] matrimo[nii] cum infidelib[us].

Moyses cum filia Jethro Æthiopissa, Jacob cum filiabus Laban, qui tamen erat Gentilis, et idolis serviens; et pluribus aliis exemplis patet. In novo etiam Testamento illa matrimonia erant frequentia, ut docet Hieronymus *contra Jovinianum, lib.* 1. Augustinus *de fide et operibus, cap.* 19. et Canones posteriores id vetantes supponunt.

18. [...]jectio. Ex his sequitur altera pars conclusionis, nempe hoc impedimentum esse Juris Ecclesiastici.

Sed objiciunt prioris sententiæ defensores, nullibi inveniri hanc legem inter Canones, quia 28. *quæst.* 1. *et* 2. ubi potissimum de hac materia agitur, non invenitur, nisi vel separatio conjugum facienda, quæ aliquando etiam fiebat in pœnam transgressionis, et non in declarationem nullitatis matrimonii contracti, et probibitio, eodemque tenore loquuntur Canones de matrimonio Judæorum, infidelium et hæreticorum. Inter hæreticos autem non fit matrimonium nullum ex Decreto aliquo Ecclesiæ, aut divino, quamvis eadem forma verborum matrimonia fidelium cum ipsis reprobentur.

[...]sponsio [...]iorum. Respondent Sotus, Bellarminus, Valentia, impedimentum hoc non fuisse statutum aliqua lege universali Ecclesiæ, sed ipsa consuetudine quadringentis ab hinc annis inducta.

19. [...]n sola [...]nsuetudine, [...]l etiam [...]tatuto fuisse [...]ductum [...]npedimentum. Cæterum melius dicitur illis Canonibus, qui separationem indicunt hoc impedimentum fuisse statutum, neque refert quod separatio aliquando ex culpa fiebat, aut quod Canones comprehendant etiam hæreticos in simili forma verborum, quia consuetudo Ecclesiæ est sufficiens interpres Canonum, et sensus eorum ex subjecta materia ejusque diversitate haberi potest. Extat Canon Niceni 67. et aggravat pœnam contra eos, qui contrahunt cum infidelibus, supra pœnam, quam

Canon [...]iceni.

præscribit ducenti secundam uxorem, vivente priore, in quo casu matrimonium communi sententia est nullum : *Quicumque*, inquit, *duas mulieres in matrimonium acceperit, ipse cum secunda excommunicetur; et quæcumque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque ex Ecclesia ejiciatur, quæ si pœnitentiam egerit maleficii, et cum virum quem habere non poterat,* id est, infidelem, *dimiserit, non est recipienda nisi eo modo quo recipitur, qui postquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipsa infidelem relinquere,* etc. Pœna autem apostatarum ad infidelitatem erat gravissima, et negabatur eis communio in fine, ut patet ex Canone Eliberitani Concilii. Notanda præterea illa verba Niceni, *et cum virum, quem habere non poterat,* id est, infidelem, *dimiserit,* etc. quæ verba sonant matrimonii nullitatem, quamvis autem in aliquibus partibus non fuit receptus hic Canon Niceni, ob ignorantiam, ut in Africa, et aliis locis, fuerunt rata, vel consuetudine contraria abrogante vim legis, vel ea non recepta ex ignorantia Canonis, vel concedentibus et permittentibus Prælatis talia matrimonia. Canon Niceni ignoratus ab Africanis.

Cæterum alia Concilia advertendo damnum, et pericula hujus contractus cum infidelibus et Judæis, id inhibuerunt, Carthaginense III. prohibuit clericis filias suas nuptui dare infidelibus *cap.* 12. Aurelianense II. *cap.* 19. prohibet matrimonium cum Judæis non conversis, et indicit separationem facti; Aurelianense III. *cap.* 13. Arvernense *cap.* 6. Meldense *can.* 73. *et in cap. Theodosiano lib.* 5. *de adult.* hoc matrimonium pœna adulterii plectitur; quæ constitutio videtur supponere legem Ecclesiæ irritantem talem contractum. Aliqui etiam non improbabiliter docent cum hæreticis, aliquibus in locis, matrimonium ex Decreto Ecclesiæ 20. Decreta aliorum Canonum. Cum hæreticis aliquando nullum erat matrimonium.

fuisse quandoque nullum, ut insinuat Canon Trulanus 72. qui includitur in Canone 67. Laodiceni; et indicat Theodorus Balsamon in priorem Canonem, et *in nono Canone, tit.* 12.*cap.* 13. hanc praxim docet viguisse in Græcia non ex alio capite, quam ex Canonibus antiquis inhabilitantibus personas ad contractum fidelis quidem respective ad infideles et Judæos; sed præterea baptizatos hæreticos et fideles utrinque comprehendentes, damnat præfatus Auctor Iberos, qui connubium inibant cum Saracenis. Unde colligi recte poterit hanc legem irritantem matrimonia fidelium cum Gentilibus et Judæis, anteriorem esse præscripto tempore a Doctoribus *supra* citatis.

Congruentia legis latæ. Congruentiam hujus legis recte probat Doctor a fine matrimonii fidelium, quem debent in hoc contractu prætendere, juxta argumenta Richardi, quæ superius impugnavit *artic.* 1. ut militant contra contractum inter infideles in statu infidelitatis; vide § *Hoc autem Ecclesia,* etc.

21. Dubium. (i) *Si quæris quare Apostolus,* etc. Movet dubium, quare Apostolus suadeat fidelem conversum manere cum infideli, qui cohabitat sine injuria Creatoris, et non ita inire matrimonium cum infideli, sed potius vetat 2. ad Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio lucis ad tenebras, aut quæ*

Resolvitur. *pars fidelis cum infideli?* etc. Hujus disparitatis optimam assignat rationem in littera ex Apostolo propter spem lucrandi infidelem, societatem illam debere continuari, nisi subsit periculum, alias separari debere, si nequeat conservari sine injuria Creatoris; non excusari autem societatem, quando prædicta spes non subest. In conjugio autem fidelis cum infideli contracto post Baptismum non subesse illam spem, quia quod non concedit infidelis intuitu matrimonii ineundi, non est expectandum post matrimonium jam initum, quia magis affectatur ineundum quam jam initum, regulariter loquendo; proinde nullus finis excusat societatem, quæ alioquin est vetita in secundo casu. Huc spectant rationes, quibus hoc connubium Jure divino est illicitum, ut patet *Deuteron.* 7. *Exodi* 34. 3. *Reg.* 11. *ex canone* 16. *Eliberitani Concilii,* ex Augustin. *lib.* 1. *de adulterinis conjug. cap* 13. 14. 18. et 25. tenet Tertullianus *lib.* 2. *ad uxorem,* Hieronymus *lib.* 1. *contra Jovinianum,* Theodoret. Theophylactus *in* 1. *ad Cor. cap.* 7. in illa: *Quod si vir ejus dormierit, cui vult nubat in Domino,* etc. ubi etiam D. Thomas, Sedulius, Anselmus. Vitandam ergo hanc familiaritatem singularem, quæ est summæ conjunctionis, cum quocumque contrariæ sectæ, recte monet Doctor, nisi propter majus bonum, quod ex connubio cum infideli nequit esse regulariter. Hinc etiam patet, qua ratione toleretur conjunctio cum hæreticis, ut fiat licite, ubi mixtim vivunt, nempe ob bonum Reipublicæ, et pacem et communionem inter membra ejus, secluso periculo subversionis.

Jure di[vino] connubi[um] hoc e[st] illicitu[m] cum infidel[i].

Societ[as] interdic[ta].

Connub[ium] cum hæreti[cis] tolerat[ur].

22. Ad argume[nta] principa[lia]. Respon[sio].

(i) *Ad argumenta. Ad primas duas auctoritates,* etc. Illæ sunt ab exemplo Moysis et Joseph, qui duxerunt Gentiles.

Respondet eo tempore non fuisse legem, quæ illegitimaret personas ad contractum, et ita etiamnum conjugium cum infideli esset ratum, nisi obstaret hæc lex. Et si dicas fuisse periculum subversionis, respondetur in illis non fuisse tale periculum; et addit ad ferendam legem positivam, qua submoveatur periculum, non requiri, ut periculum sit certum, scilicet inevitabile, et in omnibus et singulis; sed sufficere esse probabile, id est, ut in pluribus, et secundum existimationem prudentum, et ut contingit sæpius in praxi.

Pericul[um] probab[ile] sufficit legem s[tatuendam].

Prohibitio in lege comprehendit Chananæos.

Ad tertiam auctoritatem, quæ est de matrimonio Esther cum Assuero, et inhibitione Judæorum quoad contractum cum alienigenis.

Respondet intelligi quoad gentes quæ erant in terra Chanaam, scilicet de Chananæis, in quibus erat periculum subversionis, et ad alias etiam extendebatur, similitudine rationis, ubi tale periculum esset certum aut probabile, non aliter.

23. Peccatum Salomonis.

Ad quartum, quod est ex facto Salomonis.

Respondet eum peccasse, quia et alienigenas duxit promiscue, ex iis Gentibus etiam quibus cum non licebat Judæis connubium, ut docet et Irenæus *lib.* 4. Peccavit etiam in multitudine uxorum contra præceptum *Deuteronomii cap.* 17. et Augustinus *quæst.* 27. *et lib.* 4. *de civit. cap.* 45. *lib.* 17. *cap.* 8. Glossa, Hugo et alii. Numerus autem uxorum et concubinarum sumitur *ex lib.* 3. *Reg.* et hanc litteram citat Doctor; *Canticorum* autem 6. *et* 7. Reginæ dicuntur 60. concubinæ 80. Peccavit etiam Salomon ex amore inordinato uxorum et mulierum, quo ipsis ardenter adhæsit, ut lapsus fuerit in idololatriam; et licet duxerit filiam Pharaonis ante lapsum, ut communiter docetur, tamen quia ei mox condescendit, in peccatum idololatriæ lapsus est.

Numerus uxorum ejus.

(k) Ad ultimum patet ex dictis *in primo articulo*, posse conversum retinere conjugem infidelem, modo sine periculo cohabitet, aut injuria Creatoris; contrarium vero est, si hæc adsint. Quod autem adducit in argumenta in oppositum *ex lib. Esdræ, cap.* 9. intelligitur quoad Gentiles uxores, cum quibus connubium Judæis erat inhibitum.

DISTINCTIO XL.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De cognatione carnali et spirituali.

A. Dubium 1. Gregor. lib. 12. regist. ep. 31. ad Episcopum Siciliæ, et 35. q. 3. c. Progeniem suam. Ibid. c. De consanguinitate. Ex Concil. Lugdunensi, ibi. c. Nulli.

Nunc superest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia *carnalis,* alia *spiritualis.* Primum de carnali cognatione et affinitate inspiciamus. Cognati igitur vel affines in septimo gradu vel infra copulari non debent. Unde Gregorius : « Progeniem suam unumquemque usque ad septimam observare decernimus generationem ; et quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus ; quod si fecerint, separentur ». Item, Nicolaus Papa : « De consanguinitate sua nullus uxorem ducat usque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest ». Item : « Nulli ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum uxores ducant ». His auctoritatibus aliisque pluribus consanguineorum conjunctiones prohibentur usque ad septimum gradum.

De computatione graduum consanguinitatis.

B. Lib. 9. etymol. c. 5. et 6. et habetur 35. q. 5. c. Series.

Quomodo autem gradus consanguinitatis computandi sint, Isidorus ostendit sic : « Series consanguinitatis sex gradibus dirimitur, hoc modo : Filius et filia, quod est frater et soror, sit ipse truncus. Illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi : nepos et neptis, primus ; Pronepos et proneptis, secundus ; Abnepos et abneptis, tertius ; Adnepos et adneptis, quartus ; Trinepos et trineptis, quintus ; Trinepotis nepos et Trineptis neptis, sextus ». Attende, quod sex gradus tantum ponit Isidorus, quia *truncum* inter gradus non computat. Alii vero, qui septem gradus ponunt, *truncum* inter gradus computant. « Varie namque computantur gradus consanguinitatis. Alii enim patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alii primum gradum filios appellant, negantes, gradum cognationis inter patrem et filium esse, cum una caro sint pater et filius. Auctoritates ergo, quæ consanguinitatis cautelam usque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu ; illæ vero, quæ usque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit, ut eædem personæ secundum hanc diversitatem inveniantur in sexto et septimo gradu ». Patrem vero in primo gradu ponit qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias Papa, inquiens : « Parentelæ gradus taliter computamus : Ego et frater meus una

Alia con[...] putatio 35. q. [...] Contrad[...] cimus. Dubium [...]

Ibid. c. Parentelæ.

generatio sumus primumque gradum efficimus. *Rursus*, filius meus et fratris mei filius secunda generatio sunt et gradum secundum faciunt, atque ad hunc modum cæteræ successiones ». « Inter illos vero, qui sex computant gradus, et illos qui septem computant gradus, nulla in sensu existit diversitas, quamvis in numero graduum varietas videatur. Ultima enim generatio, si a fratribus sumat initium numerandi, septima invenitur ».

Canon.

Quare sex gradus computantur ?

C. Isid. lib. 9. etym. c. 6. et habetur 25. q. 4. c. Consanguinitas. Dubium 3.

Quare vero sex computet Isidorus, ipse aperit dicens : « Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum protraxerit et propinquitas esse desierit ; tunc primum lex in matrimonii vinculum eam recipiet et quodammodo incipiet revocare fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, ut, sicut sex ætatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur ». In his sex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius prorogari. Secundum alios, septem gradus ideo computantur, ita ut post septem gradus sponsus sponsæ jungatur, sicut post hanc vitam, quæ septem diebus agitur, Ecclesia Christo jungetur.

Quare septem?

De dispensatione Gregor. in resp. ad 5.

His autem occurrit illud, quod Gregorius Augustino Anglorum Episcopo, a quo requisitus fuerat, quota generatione debeant copulari, rescribit sic : « Quædam lex Romana permittit, ut sive fratris vel sororis, seu duorum fratrum germanorum seu duarum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Unde necesse est, ut quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi conjungantur ». Sed post multum temporis idem Gregorius a Felice, Messinæ Siciliæ præside, requisitus, utrum Augustino scripserit, ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non solverentur, inter cætera talem reddit rationem : « Quod scripsi Augustino, Anglorum Episcopo, ipsi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono, quod cœperat, metuendo austeriora recederet, specialiter et non generaliter me cognoscas scripsisse. Nec ideo hæc eis scripsi, ut, postquam in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem jungantur ».

interrog. in fine. 35. q. 3. Quædam lex Romana

Lib. 12. regist. in epist. ad Felicem, et est 31 in ordine Dubium 4

Dubium 5

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum cognatio carnalis impediat matrimonium ?

D. Thom. *in addit. q.* 54. *art.* 2. *et hic q.* 1. *art.* 2. D. Bonavent. *art.* 1. *q.* 2. Richardus *art.* 1. *q.* 2. Durand. *q.* 1. Sotus *quæst. unic.* Covar. 4. *Decret.* c. 6. § 6. Paludanus *quæst. unic.* Summistæ, *v.* Affinitas. Sanchius *lib.* 7. *disput.* 50. *et tribus seqq.*

1. Argum. 1.

Circa istam quadragesimam distinctionem quæro, utrum cog-

natio carnalis impediat matrimonium ? Quod non, quia matrimonium videtur strictissime servatum, et servandum fuisse in lege naturæ. Sed Cain contraxit cum sorore sua, et contraxisset etiam in statu innocentiæ, quia cum aliqua contraxisset ex præcepto illo, Genes. 2. *Crescite*, etc. non autem cum matre, ex illo verbo : *Relinquet homo patrem et matrem,* ne scilicet jungatur eis matrimonialiter, et nulla fuisset alia nisi soror, quia filia Adæ; ergo.

Argum. 2. Præterea, amicitia firmat domum; igitur confert ad conjugium ; sed consanguinei specialiori amore afficiuntur ad se quam ad alios.

Argum. 3. Item, non est contra aliquod bonum matrimonii, patet discurrendo; ergo, etc.

Ratio ad opposit. Oppositum, *Levit.* 18. excluduntur multæ personæ propter consanguinitatem. Item, Magister in littera, et Extra de consanguinitate : *Non debet.*

SCHOLIUM.

Describit optime consanguinitatem, stipitem, lineam triplicem et gradum. Ponit duas regulas. Prima, in linea recta tot sunt gradus quot personæ, minus una. Secunda, in linea transversa, quoto gradu remotior distat a stipite, toto distat a quolibet descendente ab eodem, cap. *Vir.* de consang. Vide Sanchium supra exacte hæc discutientem.

2. Vide Isidor. 9. lib. etymol. c. 5. Hîc (a) præmittendæ sunt quædam descriptiones quorumdam nominum, et quædam regulæ; et secundo est solvenda quæstio. De primo (b) sit hæc prima descriptio : Consanguinitas est vinculum personarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium. Secunda, persona a qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur. Tertia, linea consanguinitatis, est ordo personarum consanguinitate junctarum.

Consanguinitas quid? Quid stipes, linea, et gradus?

Quarta, hæc linea dividitur in ascendentem et descendentem et transversalem. Linea descendens est a persona propagante ad propagatas, et ascendens a propagato ad illas a quibus descendit. Transversalis est, quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera. Quinta, gradus est determinata propinquitas personæ ad personam secundum consanguinitatem ; gradus enim proprie invenitur in linea ascendente et descendente ; improprie autem in linea transversali.

Prima (c) regula est hæc: In linea Regula 1 recta tot sunt gradus quot sunt personæ, una minus. Hoc probatur, quia tot gradus quot propagationes, cum gradus sit habitudo vel propinquitas inter personam et personam ; sunt autem personæ una plures quam propagationes, quia præsupponitur toti collectioni aliqua ibi non propagata.

Secunda regula : In transversali 3. computantur gradus secundum magis remotum a stipite, Extra de consang. *Vir qui a stipite, secundum regulam approbatam quoto gradu remotior distat a stipite, et a quolibet per aliam lineam descendentem.* Et ratio hujus est, quia personæ, quæ sunt in linea transversali, non habent inter se propinquitatem, nisi ratione stipitis; et ideo non possunt inter se propinquius con-

jungi, quam remotior eorum conjungatur stipiti.

Magis est contra naturam jungi in primo gradu in linea recta, quam transversa.

Ad propositum etiam est una regula, quod efficacior gradus est in linea descendente quam in transversali; et ratio naturalis est, quia plus conjungitur proles parenti quam proles proli, et ideo magis est contra legem naturæ conjungi in primo gradu in linea recta quam in transversali; semper enim fuit contra matrimonium illa conjunctio, et magis filii ad matrem quam patris ad filiam, quia major irreverentia est. Unde 8. *de animalibus*, dicit Aristoteles de equo, qui velatus cognoverat matrem suam, quod postea discoopertis oculis, videns hoc, se præcipitavit; et alibi legitur de elephante, qui ingeniatus, ut matrem suam cognosceret, post hoc ingeniatorem occidit; ex quo patet quod hoc est contra legem naturæ, etiam ut competit brutis per propagationem; et ideo primus gradus descendens, et potissime matris ad filium, maxime impedit matrimonium.

COMMENTARIUS.

1. Ordo et divisio.

(a) *Hic præmittendæ sunt,* etc. Dividitur in duos articulos hæc quæstio, in qua de impedimento cognationis carnalis. Primus continet tres descriptiones consanguinitatis, et distributionem graduum, et tres regulas generales. Secundus articulus resolvit quæstionem, docens qua lege inductum sit hoc impedimentum, et respondet ad argumenta in oppositum.

2. Definitio consanguinitatis.

(b) *De primo sit hæc prima descriptio,* etc. *Consanguinitas est vinculum personarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium,* etc. Dicitur *vinculum,* etc. quia 8. *Ethic. cap.* 12. omne vinculum amicitiæ fundatur inter homines in aliqua communicatione inter se. Dicitur *personarum,* etc. quia inter bruta non est proprie consanguinitas. Dicitur *ab eadem persona carnali propagatione,* etc. ut denotetur stipes, in quo uniuntur, et modus quo conjunguntur per carnalem propagationem; ideo Adam et Eva non erant consanguinei, neque Angeli sunt consanguinei, licet a Deo procedant. Dicitur *descendentium,* etc. per modum subjecti, quod vinculo afficitur. Hæc definitio est communis Theologorum et Jurisperitorum. Eam impugnat Paludanus *in hac distinct. art.* 1. *quæst.* 1. et Covarruvias 2. *part. Decret. cap.* 6. primo, quod non addatur particula *propinqua persona,* etc. quia alias omnes essent consanguinei, ut referuntur ad Adamum. Sed hæc ratio nihil valet, quia illa particula comprehenditur, et recte explicatur per secundam descriptionem, quæ est talis: *Persona a qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur.* In hac explicatur ordo consanguinitatis, ut a capite ad membra descendit, etc. Tertia descriptio : *Linea consanguinitatis est ordo personarum sanguine conjunctarum,* etc. Deinde hanc lineam dividit in ascendentem, descendentem, transversalem. Prima est propagantis ad propagatas; secunda e converso propagatarum ad propagantem. Transversalis autem propagatarum ad se invicem in tertio, nempe in stipite a quo descendunt. Ducitur similitudo a linea Mathematica, vel a serie, prout res in classem certam ordinantur et distribuuntur.

Explicatur. Impugnatur a quibusdam. Definitio stipitis. Linea consanguinitatis definitur. Ejus divisio et ordo.

3. Describitur gradus.

Quinto loco definit quid sit gradus, dicens esse *determinatam propinquitatem personæ ad personam secundum consanguinitatem.* Aliqui describunt gradum per

Melius describitur per propinquitatem quam per distantiam.

distantiam, sed perinde est; utrumque enim includit, nam qui propinquus tantum est, est etiam distans. Sed magis proprie describitur per propinquitatem et accessum ad stipitem, cum quo unitur, et ratione ejus cæteris, nam consanguinitas in vinculo consistit, quod designat unionem et societatem, secundum aliquam communicationem. Dicit præterea gradum proprie inveniri in linea recta ascendente et descendente; improprie vero in linea transversali, quæ non facit propinquitatem, nisi ut contingit lineam rectam in stipite, per quem uniuntur laterales ad invicem.

Proprie servatur inter ascendentes et descendentes, improprie inter transversos.

Hæc descriptio vocum est communis Theologorum *in hac distinctione,* et Canonistarum, et quamvis Isidorus *in cap. Series.* 35. *quæst.* 5. asserat stipitem hujus consanguinitatis non esse primum parentem a quo propagatur, sed primam generationem, nempe filios ejus, tamen Ecclesia jam aliter recepit in suo computo et descriptione consanguinitatis. Cæterum ratio discriminis est inter utramque computationem, ut declaratur *cap. illo, Ad Sedem,* etc. quod prior computatio, quam affert Isidorus, sit civilis, et in ordine ad successionem hæreditariam, qua hæreditas ipsa ab uno in alium transfertur. Secunda computatio est Canonica, in qua consanguinitas per Canones describitur in ordine ad matrimonium tantum, et duo gradus civiles constituunt unum Canonicum; quod optime declaratur loco præfato, et in sequentibus, ubi subjicitur arbor consanguinitatis.

Duplex modus computandi consanguinitatem.

Civilis, et Canonicus.

Duo gradus civiles constituunt unum Canonicum.

4. Regulæ.

(c) *Prima regula,* etc. Assignat tres regulas, quæ communiter receptæ sunt a Canonistis, et Theologis hîc. Vide Glossam *in cap. finali, de consanguinitate et affinit. cum text. et cap. Ad Sedem, et cap. Parentelæ,* 35. *quæst.* 5. In 3. regula asserit *gradum in linea recta esse efficaciorem, quam in linea transversali,* etc. quod et verum est, et exempla quæ adducit ex feris, sunt Aristotelis *lib.* 9. *historiæ animalium. cap.* 46. et tradit Plinius *in naturali hist. cap.* 42. Reprehenduntur passim Persæ et aliæ nationes, quæ hoc connubio utebantur parentum et filiorum et filiarum, ut videre est apud Tertullian. *in Apolog. c.* 9. Augustinum *quæst.* 61. *in Levit.*

SCHOLIUM.

In lege naturæ primus gradus lineæ rectæ impedivit, et forte tota hæc linea. In lege Moysi multi gradus impediebant, de quibus Levit. 18. In lege Evangelii nunc, consanguinitas ad quartum gradum inclusive impedit, cap. *Non debet,* de consanguin. ubi revocantur prohibitiones de secundo et tertio genere affinitatis; quid hoc sit, vide in gloss. ibi. Hîc fere omnes editiones Scoti falso ponunt tertium et quartum consanguinitatis pro secundo et tertio genere affinitatis; ideo ex ipso textu, cap. *Non debet,* oportuit istum errorem turpissimum corrigere. Resolvit ex ipso Evangelio nullum gradum a matrimonio prohibitum, sed tantum Jure naturæ vel Ecclesiæ.

4. Resolut. Non loquitur de lege naturæ stricte, sup. d. [illegible]

De (d) secundo dico, quod in omni lege aliqua propinquitas impedivit. In lege naturæ illa sola, ut dictum est, in primo gradu in linea descendente, ex illo verbo Adæ: *Relinquet homo patrem et matrem,* quantum ad copulam conjugalem. Et non intelligitur (e) tantum de patre proximo, sed de quocumque in linea recta, ita quod si Adam hodie viveret, non posset ducere aliquam uxorem. Forte etiam (f) post multiplicationem humani generis, si stetissent in innocentia, fuisset prohibitio in quibusdam gradibus ultra primum; sed in

principio non potuit fieri, quia non erant aliæ fœminæ quam sorores.

In (g) lege Mosaica erat prohibitio quantum ad quosdam gradus ulteriores, ut patet *Levit.* 18. In lege (h) autem Evangelica fuit aliquando prohibitio usque ad septimum gradum; patet per Magistrum in littera ; sed sub Innocentio III. restricta est usque ad quartum gradum inclusive, Extra de consang. *Non debet : Prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis gradum de cætero non excedat.* Et assignat rationem, quoniam in ulterioribus gradibus, jam non potest absque gravi dispendio, observari; et post approbat et ratificat pro futuro : *Cum ergo inquiens jam usque ad quartum gradum prohibitio conjugalis copulæ sit requisita*, scilicet per nos hîc in concilio ; et infra, *ita eam volumus esse perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab aliis, vel a nobis.* Et in eodem capite revocat omnes prohibitiones de conjugio contrahendo in secundo et tertio genere affinitatis, et de sobole suscepta ex secundis nuptiis cognationi viri prioris non copulanda ; quæ prohibitiones multas difficultates inducebant, et (ut dicit) aliquando periculum animarum.

5. Sed (i) unde est quod propinquitas talis vel talis simpliciter impedit? Respondeo, in lege Evangelica non invenitur a Christo alia prohibitio ultra prohibitionem legis naturæ; nec etiam explicite confirmavit prohibitionem super hoc factam in lege Mosaica. Sed Ecclesia illegitimavit personas aliquando in gradu remotiori, postea in quarto gradu, et ratio illegitimationis fuit propter pacem et amicitiam servandam in Ecclesia ; usque enim ad quartum gradum manet amicitia ratione consanguinitatis, et ex tunc incipiunt esse quasi extranei, et amore contepescere, et ideo cougruum est tunc per vinculum cunjugale tepescentem amicitiam revocare.

Ad (k) argumenta. Ad primum patet, quod illud fuit necessarium pro principio humani generis, scilicet quod contractus fieret in primo gradu, in linea tamen transversali, non recta. 6. Ad arg. 1.

Ad secundum dico, quod alia est amicitia consanguineorum, et alia conjugum ; illa consanguineorum maxime in linea recta est reverentiæ, quantum ad descendentes respectu superiorum, et cujusdam regiminis seu præsidentiæ; e converso, amicitia conjugum est sine tali reverentia, imo est cum irreverentia, in tantum, ut sincerius diligens consanguineam, magis odiat in ea illam reverentiam non solum a se, sed a quocumque alio, exhiberi ; et ideo concedo quod amicitia disponit ad conjugium, sed alterius rationis omnino ab illa, quæ est inter consanguineos. Ad 2.

COMMENTARIUS.

(d) *De secundo dico*, etc. Asserit primo in omni lege aliquam propinquitatem impedivisse matrimonium, ut in primo gradu, inter patrem et filiam, filium et matrem ; et sicut dicit in fine præcedentis paragraphi, filii cum matre maxime videtur impediri, quia sequendo instinctum naturalem etiam belluarum ab hoc 5. Aliqui gradus in omni lege irritabant. Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ irritum.

magis videtur abhorrere natura, et minus ad illud inclinari. Hæc conclusio est communis omnium. *Relinquet homo patrem suum,* etc. Genes. 2. quantum ad connubia, quæ non debent esse, nisi distantium in carne; perfectior autem est unio filiorum ad parentes in *esse* naturæ, quam conjugum ad invicem, quia in ordine ad generationem data est indifferentia sexus, et secundum vinculum indissolubile ex lege superioris, quod fundatur in contractu justitiæ commutativæ. Conjunctio vero filii ad parentes fundatur in ipsa communicatione naturæ, et participatione ejus, quæ conjunctio est magis intima naturæ quam sit alterius Societatis fundatæ in vinculo extrinseco secundum contractum et obligationem inde sequentem, et in ordine ad propagationem tertii; magis enim communicant sibi in *esse* causa et effectus, quam diversæ concausæ ejusdem communis effectus; hinc magis tenetur filius parenti concurrente eadem necessitate ex parte ejus, et uxoris extrema quam uxori, et plura alia disponunt Jura, juxta hanc firmiorem obligationem, quibus tenetur filius parenti, non autem uxori.

Perfectior conjunctio filii ad parentem quam ad uxorem.

Ratio hujus.

6. Hinc ergo habetur ipso Jure naturæ strictius esse vinculum inter filios et parentes, quam sint illa quæ sunt connubii, per Jura autem connubii plurimum derogatur priori vinculo, et amicitiæ in eo fundatæ seu amori reverentiali et pietati, quia licet simpliciter possint simul stare, tamen ut plurimum potestas mutua in corpora et debitum, et amor thori omnia in seipsum transferret, quia vehementius impellit ob concupiscentiam, quam alius affectus, qui est secundum rationem rectam et effectum justitiæ, et ita plane observaretur hic affectus, ut discerni vix posset ordo ad alterum secundum pietatem, ab ordine secundum connubium, unius ad alterum; sicut ergo strictiori vinculo cedit illud, quod non ita strictum, ita etiam Jura, quæ sunt inter parentes et filios, et sunt de lege naturali stricte sumpta, excludunt contractum connubii, qui est tantum secundum legem naturalem, ut consonum, quia præjudicat ipsis.

Confusio societatis.

Secundo, præter plura pericula quæ ex his connubiis provenire possint, præjudicant amori indifferenti, quem parens in filios exercere debet, et paci domesticæ et communi societati servandæ in genere humano et Republica, quæ stabilitur connubiis cum extraneis, nam si liceret tale connubium, vix aliud tentaretur, aut fieret. Ideo communiter Theologi docent illud connubium non posse per ullam potestatem humanam dispensari, licet possit a Deo ordinari, quamvis enim congruentiæ superius allatæ ostendant esse vetitum jure naturali; at non ita vetitum ut sit ex terminis aut principiis necessarium aut quin jura pietatis cum connubio possint concordare in aliquibus saltem, quando natura non fuit corrupta in statu innocentiæ, si perseverasset, aut per gratia supplentem ejus defectum in natura lapsa. 7.

Secund[a] ratio impedi[-] menti ex præjudi[cio] societat[is] publicæ [et] privatæ.

An vero in casu excusari possit, ut quando nulli essent in mundo nisi filius et mater, aut pater et filiæ. Plures moderni affirmant esse licitum in eo casu, ut Sotus *in hac distinctione, quæst. unic. artic.* 3. et Sanchez *lib.* 7. *disput.* 51. *quæst.* 1. *n.* 10 citans alios. Ratio est, quia reverentiæ paternæ bonum cedit in eo casu bono communi, quod præponderat, propagationis; et sic aliqui Patres excusant incestum filiarum Loth cum parente ex ignorantia, qua existimabant reliquos omnes conflagrasse, neque hoc impedimentum destruit finem matrimonii simpliciter.

An in c[asu] licere connubi[um] inter patre[m] et filian[i]

Senten[tia] affirmati[va].

Judicarem tamen esse illicitum, nisi

8. Negativa sustinetur. Præcepto multiplicationis non comprehendi hunc casum.

Deus dispensaret, et deberi tunc ejus voluntatem expectari; præceptum enim illud : *Crescite et multiplicamini*, etc. non comprehendit tale connubium, quia personæ sunt inhabiles Jure divino et naturali, et sicut non liceret citra matrimonium et contractum multiplicare, quia hoc lege divina non est concessum, sic etiam neque personæ inhabiles eadem lege ad matrimonium possunt illud inire ex obligatione præcepti propagationis, nisi Deus tollat impedimentum.

Deinde, quia finis matrimonii est propagatio hominum in cultum Dei; in casu ergo illo incertum esset an Deus vellet talem cultum, aut eos sic propagari, donec ipse suam voluntatem declararet maxime stante impedimento, quod per ipsum solum potest relaxari ; aliud autem est in casu quo Religiosi soli manerent, quia illi lege divina non sunt inhabiles ad matrimonium, sicut pater cum filia, aut mater ad contrahendum cum filio.

9. Rationes prioris sententiæ solvuntur.

Ad rationes in oppositum respondetur, quod non solum contractus sit irritus ex eo capite, quamvis reverentia paterna, ne commisceantur aut confundantur jura pietatis et thori, sit bona congruentia, unde colligamus impedimentum, sed impedimentum oritur ex ipso contractus, ut fundatur lege divina et naturali alterius societatis et amicitiæ diversæ. Quod additur de filiabus Loth, nihil confert, quia licet illæ desiderio prolis commixtæ sunt cum parente ebrio, tamen certum est non intercessisse connubium, quia defuit voluntas parentis ad contractum, ac proinde fuit copula illicita ex parte ipsarum, quamvis magis excusabilis, quia ob finem successionis, et non libidinis habita. Ad aliud, quamvis verum sit, non obesse bono prolis, aut fini matrimonii hic et nunc, in casu, tale connubium, tamen repugnat vinculo quod nequit induci, nisi in materia capaci, et intrinsece repugnat contractui legitimo.

Illicitus fuit concubitus filiarum Loth.

10. Prior sententia in casu sustinetur.

Prior tamen sententia est probabilis, si verum est, quod a fide dignis audivi, nempe fuisse confirmatum et dispensatum tale matrimonium parentis cum filia, ex quo secuta est proles, utroque ignorante impedimentum, donec avia secreto revelavit nepoti se duxisse filiam, postquam aliquot annis in bona fide convixerunt. Dicitur autem communicasse casum Clementi VIII. et Clementem ob circumstantias præponderantes scandali et aliorum inconvenientium dispensasse in foro interno, ut in tali matrimonio bona fide contracto perseverent. Viri fide digni id mihi retulerunt. Non inde sequitur matrimonium tale absolute esse subjectum dispensationi Pontificiæ, sed in circumstantiis, in quibus vinculum fortius divini Juris obligat, et gravissima damna et scandala alioquin sequerentur ; idque judicarem tantum in foro interiori, quando aliter nequit provideri, quia plenaria potestas etiam ad casus quoscumque extenditur in ea circumstantia, qua necessario provideri debet saluti animarum ; et materia hæc non est ita intrinsece, et ex objecto mala, ut sit omnino indispensabilis, ut lex stricta naturalis, sicut scandalum quod ex dissolutione illius matrimonii sequeretur, et alia pericula contrahentium.

11. Impedimentum stipitis ad totam lineam extenditur. Sententia communis.

(e) *Et non intelligitur tantum,* etc. Docet Doctor hoc impedimentum extendi ad omnes gradus ascendentes in linea recta usque ad Adamum, ita ut si hodie resuscitaretur, aut viveret, non posset contrahere cum aliqua suæ stirpis. Hanc sententiam communius docent Theologi, Canonistæ et Summistæ, *in hac distinctione,* ut Richardus, Durandus, Paludanus, Mayrones, Bassolis, Rubion, Supplementum Gabrielis, Major, Bellarm. *lib.* 1. *de matrimon. cap.* 28. Vasquez 1. 2. *di-*

sput. 112. *n.* 7. et alii, quos citat *supra* Sanchez *quæst.* 2. Contrarium tamen docet ipse et alii, quos citat *quæst.* 3. qui hoc impedimentum vel ad incertum, vel ad primum, vel ad secundum gradum extendunt.

Sententia contraria. Probatio conclusionis. Honor et reverentia paterna in stipite perseverat respectu descendentium.

Probatur tamen conclusio Doctoris, quia in quocumque gradu ascendente respectu descentium salvatur honor et reverentia paterna, et communicatio naturæ; ergo et hoc impedimentum, quod in eis fundatur. Probatur antecedens stylo Scripturarum, quo Judæi dicuntur filii Abraham, Isaac et Jacob, Christus filius David et Abraham juxta promissionem his factam. Omnes nascimur filii Adæ secundum originem,et virtute hujus originis per propagationem naturalem descendentes contrahimus etiam maculam originis; et benedictiones Patriarcharum extendebantur ad futuram successionem filiorum, et magis prospiciebant venturos quam præsentes, ut patet de benedictionibus Jacob et Isaac. Hæc autem benedictio auctoritati paternæ innitebatur, et rata fuit coram Deo, et alias sublata illa auctoritate in posteris in primo aut secundo gradu, ut Auctores præfati volunt, cessaret etiam fructus benedictionis, quæ solum in paterna auctoritate fundabatur; ergo origo ad omnes descendit, quos ipsa benedictio comprehendebat, et consequenter auctoritas et reverentia paterna.

12. Secunda probatio ex præscripto Canonum. Consanguinitas usque ad septimum gradum inclusive extensa.

Secundo, Canones, qui interpretantur Jus divinum et naturale, vel saltem secundum illa statuunt, consanguinitatem extendebant olim usque ad septimum gradum inclusive, ut mox videbimus; ergo origo paterna extenditur ad septimum gradum saltem. Probatur consequentia, quia in linea transversali non est ulla conjunctio personarum ad invicem in sanguine, quia nulla ab alia procedit, nisi ut uniuntur in stipite; ergo stipes etiam ratione originis conjungitur ad singulas personas usque ad septimum gradum; ergo ipsi manet jus salvum paternum usque ad illum gradum inclusive in linea recta.

Tunc sic argumentor, sub lege matrimonii comprehenditur casus impossibilis; sed impossibile est, ut stipes sit idoneus matrimonio cum aliqua persona in septimo et octavo gradu naturaliter, quamvis etiam ad illos extendatur origo; ergo casus hic est imaginarius practice, et non comprehensus lege matrimonii, quæ sequitur cursum naturalem viatoris. Reducendo itaque casum ad considerationem speculativam, quamdiu extenditur titulus juris paterni, tamdiu etiam extenditur jus in ipso fundatum, et consequenter excluditur omne aliud jus repugnans ex lege. Sed origo ex dictis extenditur ad septimum gradum, ultra quem non est possibilitas matrimonii, quamvis ipsa origo protrahatur eadem linea in posteros omnes; ergo sicut in primo et secundo gradu hoc jus inducit impedimentum matrimonii, sic etiam inducit usque ad tertium et quartum, et sic de cæteris. Quod vero extendatur origo ad septimum gradum patet, ex ratione præmissa, quia alioquin inter laterales nullum foret motivum, unde Canones statuerent impedimentum consanguinitatis nisi ratione originis, quæ linea recta descendit a stipite.

Dices consanguinitatem oriri a virtute generante stipitis, quæ debilitatur in gradibus remotioribus, ac proinde cessare hoc fundamentum impedimenti. 13. Objec[tio]

Impug[na]tur. Origo protendi[tur ad] septim[um] grad[um].

Contra, hæc ratio nulla est, quia ex mente antiquorum Canonum perinde durabat usque ad gradum septimum, alioquin hoc impedimentum, quod plurimum gravabat, non inducerent Canones; alii autem posteriores, qui correxerunt in parte

priores, reducentes consanguinitatem ad quartum gradum, non ideo id statuerunt, quod originem in linea recta censerent non petendi ulterius, sed propter incommoda descendentium, et difficultatem ineundi matrimonii, alias sub priori impedimento inter cives in locis non adeo frequentis concursus populi; manet ergo origo usque ad quartum saltem gradum secundum omnes Canones tam priores quam posteriores, et in eo gradu sui vigoris et perfectionis, qui sufficiat statuere impedimentum hoc Juris Canonici; ergo a fortiori manet in linea recta etiam quoad Jus naturale in ea fundatum.

14. Ratio [ad]ducta [re]futatur. Deinde, quod dicatur virtus generativa debilitari in tertio, aut ulterioribus gradibus, nescio quid per hoc insinuari velint hi Doctores, nisi desumere velint argumentum Physicum ex causa naturali, cujus virtus repatiendo per frequentes actiones debilitatur; sed nequit hæc doctrina applicari proposito, quia potius in primo gradu ex generatione plurium filiorum deberet sic debilitari, quamvis ultimus filius perinde sit in primo gradu, sicut et primus filius Benjamin, sicut et Ruben; vel debet intelligi, quasi natura recepta per generationem deficeret in ulterioribus gradibus, et redderetur extranea primo parenti, aut ei quam communicavit. Sed neque hoc etiam recte dicitur, quia etiam sic posset in ipso filio desinere per continuum fluxum, non ideo tamen desinit esse filius, quia a parente recepit *esse*, et in ultima resurrectione etiam non desinet esse filius; sufficit ergo ad salvandam seriem originis, quod in virtute ejus, qui primo generavit dando *esse* filio, per hunc recipiat nepos *esse*, et sic de cæteris. Hoc autem salvatur quoad gradus omnes descendentes; ergo et ipsa origo et jus in ea fundatum, juxta mentem et interpretationem

[Fu]ndamentum [o]riginis [con]tinuatæ.

Canonum, et sicut filius est aliquid patris quoad naturam, ita etiam nepos nequit esse filii, quin sit patris quoad naturam, hoc est, avi, et sic singulis ejus posteris, quia Benjamin decimatus est in lumbis Abrahæ. Exemplum potest esse in causis secundis, quarum effectus non solum est a Deo, quia ad ipsum immediate concurrit, sed etiam est a Deo, quia ad ipsum mediate concurrit, qua virtutem tribuit causæ secundæ per quam agit in effectum.

Hinc evacuatur solutio Sanchez reducentis hoc impedimentum ad primum gradum, quia avus respectu nepotis est tantum causa per accidens; hoc, inquam, non subsistit, quia causa remota eo ordine comparatur ad effectum mediante proxima in eadem serie, quo comparatur ad causam proximam et immediatam, quæ est ejus per se effectus. Causa autem per accidens neque virtutem confert causæ per se, neque agit in effectum, sed solum ex conjunctione sui aut sui effectus ad effectum causæ per se dicitur denominative causa, non autem virtute et actione. 15. Responsio Sanchez rejicitur.

Causa per se, et per accidens quomodo dicantur.

Tertio, Jus civile determitat hoc impedimentum esse perpetuum in recta linea, *Instit. de nuptiis. l. Nuptiæ* 53. *et l. et nihil, ff. de ritu nuptiarum*. 16. Tertia ratio.

Respondent Jus civile fuisse correctum per *cap. Non debet.* etc, *de consanguinitate et affinit.* Responsio.

Contra, hoc capitulum intelligi debet de linea transversa. Impugnatur.

Dices non distinguere inter utramque lineam, sed comprehendere utramque. Objectio.

Contra hoc est Glossa et Doctores, qui primo modo intelligunt Canonem; est et ipsa ratio legis, quæ sunt incommoda et pericula, ob quæ restrictio consanguinitatis et affinitatis est facta. Hæc autem pericula et incommoda non fuerunt in linea recta, neque memoriæ traditum est, fuisse Impugnatur. Ratio legis. Incommoda, ex quibus restringitur impedimentum sunt lineæ transversalis.

dispensatum in consanguinitate secundum lineam rectam, neque ætati et conditionibus requisitis ad matrimonium convenit spectata nostra natura, ut matrimonium in linea recta extenderetur ad quintum, aut ulteriores gradus, quis enim in quinta generatione stipes supervivit, aut idoneus est matrimonio etiam in tertia aut quarta generatione, ad quos extenditur Canon *Non debet*? Incommoda ergo, et pericula quæ dederunt causam huic Canoni, intelliguntur illa, quæ in eventu fuerunt, aut possint esse, cum lex sit regula factorum et faciendorum, non vero impossibilium, aut eorum quæ nunquam eveniunt, et circa quæ neque prudentia, neque fides aliquid disponit, quæ sunt regula legis ferendæ.

17. Responsio Sanchez. Impugnatur.

Respondet secundo Sanchez jus civile non posse disponere circa matrimonium, aut ejus impedimenta. Contra, quidquid sit de hoc jus civile est secundum instinctum legis naturalis et ipsius naturæ. Unde Alexander II. *cap. Ad Sedem* 35. *quæst.* 5. *in Synodo Læteranensi*, in computatione graduum consanguinitatis, licet ex fine successionis, dicit legem civilem esse veracem, et probat, et approbat dictum Imperatoris, ubi determinato gradu sexto subintulit : *Hactenus ostendisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur, namque ex his palam est intelligere quemadmodum ulteriores quoque gradus numerare debeamus, generata quippe persona gradum adjicit*, etc. hactenus Jus civile. Subinfert Pontifex contra asserentes consanguinitatem terminari in sexto gradu : *Ecce*, inquit, *in his brevibus verbis aperte ostenditur tales gradus, quales isti computant, non tantum ad sextum, verum etiam ultra numerari debere*, etc. *nec mirum cum in præcedentibus ipse firmaverit Imperator decimo etiam gradu consanguineos, sibi inter se posse succedere*, etc. quod fusius prosequitur; ergo computatio consanguinitatis, quam admittit Jus civile, recipitur per Canones; et quamvis Canones agunt de consanguinitate in ordine ad matrimonium, jus vero civile in ordine ad successionem et translationem hæreditatis, idem est titulus et fundamentum conservatæ originis et consanguinitatis, in quibus utrumque jus fundatur.

Deinde, redit ratio jam facta, quia capitulum, *Non debet*, etc. *de consanguinitate et affinitate*, reducit hoc impedimentum ad gradum quartum inclusive quoad collaterales; ergo etiam quoad stipitem, ut concedunt adversarii; ergo saltem Jus naturale fundatum in origine, extenditur ad illum gradum, et consequenter inducit eumdem effectum. 18.

Confirmatur primo, ex Calixto I. *epist.* 2. *ad Episcopos Galliæ*, confirmat leges civiles et pœnas ab eis latas contra eos, qui in consanguinitate ineunt matrimonium, id est, infamiæ, quæ est pœna legis civilis : *Conjunctiones*, inquit, *consanguineorum fieri prohibere, quando has et divinæ et sæculi prohibent leges*; *leges ergo divinæ hoc agentes, et eos qui ex eo prodeunt, non solum ejiciunt, sed et maledictos appellant; leges vero sæculi infames tales vocant, et ab hæreditate repellunt. Nos vero sequentes patres nostros*, etc. *infamia eos notamus*, etc. *eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ, et Imperatorum ac Romanorum ac Græcorum leges consanguineos appellant et in hæreditate suscipiunt, nec repellere possunt*, etc. Hic ergo expresse recipitur lex civilis de consanguinitate et ejus serie, ac proinde retinetur per Canones; sed ex lege civili, ut constat, in tota linea recta manet origo et impedimentum in ea fundatum; ergo, etc. Item, Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum, cap. 39. *De con-*

Leg[...] civiles ho[...] recep[...]

sanguinitate generationum exquiritis, ut quibus utique fœminis jungi debeatis, liquido cognoscatis; verum quod leges hinc sanciunt, jam meminimus, et jam memorare summatim operæ pretium ducimus, aiunt enim; ergo omnes nobis uxores ducere licet, nam quarumdam nuptiis abstinere debemus. Inter eas enim personas, quæ parentum liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possunt, veluti inter partem et filiam, vel avum et neptem, aviam et nepotem, et usque in infinitum, etc. Favet Augustinus *lib.* 15. *de civitate c.* 16. Hieronymus *in quæstionibus, aut traditionibus super Genes.* vide *cap. Lex divinæ constitutionis,* etc. 27. *quæst.* 2.

19. Secunda confirmatio. Ex Canonibus utrumque ... ine, et ... es scripto. Gregorius. col. II.

Confirmatur secundo, ideo Canones antiqui restrinxerunt impedimentum hoc ad septimum gradum, quia ultra illum vix retineri posset memoria aut cognitio consanguinitatis. Patet *ex cap. Progeniem tuam,* etc. 35. *quæst.* 2. *et* 3. quod est Gregorii Papæ : *Progeniem,* inquit, *tuam usque ad septimam decernimus observare generationem, et quamdiu agnoscant se affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus; quod si fecerint, separentur,* etc. Item, Nicolaus II. Suffraganeis Amalphitanæ Ecclesiæ : *De consanguinitate sua uxorem nullus ducat, usque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit,* etc. Item, Concilium Wormatiense, c. 32. *De consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit,* etc. Gregor. III. in epist. ad Bonifacium : *Dicimus quod oportuerat quidem, quamdiu cognoscant se affinitate propinquos ad hujus copulæ non accedere societatem,* etc. concedit nihilominus ob barbariem gentis, ut post quartum gradum generationis jungantur. Ex quibus sequitur, et parentelam conservari post septimam generationem, et si Adam vixisset, nemini posse conjungi, quia parentela ejus notissima esset, et origo perseveraret; quod in aliis non posset ita commode cognosci aut notari, in quibus ignorantia et bona fides excusat contractum, qui inter laterales tantum iniri posset; quod ergo leges civiles et canonici in hoc conveniant, patet ex dictis, et sufficienter interpretantur legem naturalem.

Concil. Wormatiense.

20. Tertia probatio ex lege divina.

Tertio probatur conclusio ex lege divina. *Levit.* 18. in qua prohibetur, *turpitudinem filiæ et filii tui, vel neptis ex filia non revelabis, quia turpitudo tua est,* etc. Hæc lex non est judicialis, sed moralis, ut alias *supra* probavimus ex Augustino *d.* 32. *q. unic.* ergo neptis est caro avi, juxta divinam Scripturam, et consequenter non in solo primo gradu continetur legis naturalis impedimentum, sed extenditur etiam ad secundum in linea recta, et propterea etiam leges politicæ ordinant avum ut primarium dominum, cui debetur reverentia a nepotibus.

Objectio.

Dices hinc non colligi extendi impedimentum ad ulteriores gradus.

Impugnatur.

Contra, in ulterioribus non est idoneus regulariter atavus aut tritavus ad matrimonium, ideo non fuit necessum ulteriores gradus exprimi. In prædicto autem loco dicitur matrimonia ibi prohibita esse abominationes coram Domino, et propter ea destructos Chananæos; ergo hæc prohibitio etiam fuit ante legem, alias connubia illa non essent abominabilia.

21. Fundamentum oppositæ sententiæ solvitur.

Fundamenta oppositæ sententiæ sunt soluta in prædictis, quia reducuntur ad hæc, quod reverentia et origo per se, quæ sunt causæ hujus impedimenti, cessant extra primum gradum in linea re-

cta; utrumque horum negatur ex dictis, quæ maxime confirmat usus Ecclesiæ, quia in recta linea non habetur authentice eam unquam dispensasse. Quod si objicias infideles conversos, quibus illa matrimonia fuerunt consueta, et nullo jure positivo prohibita permitti in eodem matrimonio post conversionem, juxta capitulum *Gaudemus,* etc. *de divortiis.* Respondetur intelligi istud capitulum de connubiis in linea transversali, sicut et concessio Gregorii facta genti Anglorum in prima sui conversione, non autem intelliguntur de irritis lege naturali.

22. Conclusio probabilis. (f) *Forte etiam post multiplicationem humani generis,* etc. Dicit forte in statu innocentiæ, si perseverasset, et facta multiplicatione hominum, forte etiam matrimonia fore prohibita in linea transversali quoad aliquos gradus ; quod satis probabile est, quia sicut natura ad hoc inclinat, et recta ratio; unde divina lege in Levitico fuerunt aliqua prohibita, et instinctu naturali Gentiles, in quibus magis viguit dictamen rectum, et politia ex tali dictamine, talia connubia ut prohibita respuerunt ; in statu autem innocentiæ non deficeret talis ratio recte dirigens matrimonii contractum, juxta decentiam et inclinationem ipsius naturæ, ideoque recte conjicit Doctor talem prohibitionem fore in illo statu.

23. Legis Mosaicæ prohibitio. Qualis fuerit? An moralis an judicialis? (g) *In lege Mosaica erat prohibitio, quantum,* etc. Hæc prohibitio habetur *Levit.* 18. Dubitatur an sit moralis, an vero judicialis. Cajetanus 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 9. *circa solutionem ad* 3. fuisse, ait, secundum *quid* moralia, judicialia autem simpliciter. Primum modum habebant, quatenus quædam indecentia naturæ in illis matrimoniis continebantur. Secundum autem modum habebant, quatenus in illa Republica Judæorum ad pacem stabiliendam spectabant, intelligit hoc non de omnibus, sed de quibusdam gradibus affinitatis et consanguinitatis.

Fuiss[e] moralem. Probabilius judico fuisse legis divinæ positivæ et moralis, atque etiam manere absolute loquendo, nisi circumstantia majoris boni accedat, quæ tale matrimonium ad finem altiorem ipsius contractus promoveat, et eamdem prohibitionem fuisse in omni lege multiplicato genere humano. Hanc existimo esse de mente Doctoris, quidquid alii senserint, qui eum pro opposito citant. Nam ut *supra* dicit, *forte multiplicato genere humano in statu innocentiæ, etiam esset hæc prohibitio in aliquibus gradibus;* et infra, § *Sed unde est quod propinquitas,* etc. quamvis dicat Christum non instituisse aliam prohibitionem ultra illam, quæ est legis naturæ, intelligit prohibitionem divinam, quæ in lege naturæ ante scriptam viguit; sumit enim legem naturæ late pro omni eo quod principiis et conclusionibus necessariis ejus est consonum, ut sæpe in superioribus agit de lege matrimonii, ut *d.* 26. *q. unic.* § *Et ex hoc patet solutio cujusdam quæstionis,* etc. dicit contractum ipsum esse de lege naturæ late sumpta, reducens tamen ipsum ad legem positivam divinam, quæ dat formam contractui, et complementum justitiæ, ut ipse dicit. Si ergo contractus firmatur per legem positivam, sic etiam prohibitio in personis, alias habilibus ad contractum ad eamdem legem est reducenda, quæ lato modo lex naturæ appellatur a Doctore.

Senten[tia] Doctor[is].

His positis, probatur conclusio, quia ex ipso textu apparet, quia in singulis replicatur esse turpitudinem, et non debere revelari; ergo et peccatum, ergo contra aliquam legem; non naturalem stricte sumptam, ergo ad positivam, quæ lato modo dicitur naturalis, quia viguit in statu legis naturæ, sicut præcepta secundæ 24. Proba[tur] ex forma l[...]

tabulæ ex mente Doctoris *in* 3. *dist.* 38. dicuntur legis naturalis, ac proinde S. Augustinus reducit hac prohibitiones ad Decalogum *lib.* 3. *quæst. in Levit. quæst.* 53. ut alias *supra* diximus.

cunda batio ex œna. Secundo, quia pœna ipsa denotat opus hoc non esse indifferens, sed contra legem et peccatum quod vindicavit Deus in Chananæos, quos destruxit in pœnam horum scelerum, ut patet clare ex textu, ubi in exemplum castigati peccati proponuntur Judæis, ne similia faciant; ergo viguit prohibitio hæc ante legem scriptam; sed non fuit legis naturalis stricte sumpta, alias esset indispensabilis, quod est erroneum asserere, quoad aliquos gradus ex Tridentin. *sess.* 24. *can.* 3.

Viguit hibitio ante egem iptam.

Tertio, hæc sententia videtur esse non solum Augustini expressa loco citato, sed etiam aliorum Patrum et Pontificum, ut Calixti 1. *supra epist.* 2. *cap.* 4. Ambros. *epist.* 66. *ad Paternum.*

lixtus Papa. brosius.

25. egorius. *Quid enim*, inquit, *est quod dubitari queat, cum lex divina etiam patrueles prohibeat convenire in conjugalem copulam,* etc. Gregorius *in respons.* 6. *ad August. Angliæ Episcopum,* reprehendit leges Romanorum, quæ talia matrimonia approbarunt, dum essent Gentiles; ergo censet prohibita. Concilium Toletanum II. *cap.* 5. *Nam et hæc præcavenda s lubriter sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est: omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus, nec sine denuntiatione fuit sententia, nam paulo post infert et dicit: anima, quæ fecerit de abominationibus istis, peribit de medio populi sui,* etc. Carolus Magnus *lib.* 6. *legum, c.* 206. idem sancivit citans præfatam scripturam. Item, Joannes VIII. *epist.* 198. citans Stephanum, Eugenium et Leonem prædecessores suos, utitur etiam ejusdem Scripturæ testimonio *turpitudinem uxoris patris*, etc. et a fortiori dici hanc legem comprehendere Christianos, quæ obligavit Judæos: *Et si Deus,* inquit, *Hebraico populo ante incarnatonem unigeniti filii sui hæc servanda mandavit, quanto amplius nos, qui Christianæ Religionis documenta tenemus, ab illicitis connubiis observare debemus, ne demersi in voraginem ignis æterni concrememur incendio,* etc. De his videri potest Taraquell. *lib.* 7. *de connubio,* Augustinus *lib.* 15. *de civit. c.* 16. *lib.* 22. *contra Faustum, cap.* 35. Tertullianus *in Apologia, cap.* 9. Minutius Felix *apud Arnobium in octava lib.* 8. Chrysost. *hom.* 34. *in* 1. *ad Corinth.* Ambrosius *epist.* 66.

etan. II. arolus agnus. Joan. 8.

Hinc sequitur hæc præcepta moralia esse, atque præcessisse legem supposita multiplicatione generis humani. Unde D. Thom. *in* 5. *d.* 39. *quæst. unic. art.* 3. *ad* 3. D. Bonaventura *art.* 2. *q.* 4. *in corp.* Richardus *in præsenti distinct. artic. unic. quæst.* 5. Durandus *quæst. unica*, Major *q.* 3. *post.* 3. *conclusionem*, Paludanus *art.* 3. et plures alii apud Sanchez *disput.* 52. *quæst.* 1. *num.* 5. affirmant etiam idem, et infideles ad fidem conversos, antea vero conjunctos in gradibus prohibitis in Levitico esse separandos. 26.

Eadem est sententia D. Thomæ, et aliorum.

Esse impedimentum irritans.

Cæterum videtur Doctor agnoscere tantum esse prohibitionem quoad aliquos gradus, et non irritationem contractus, quia solum in linea recta admittit conjunctionem esse nullam, non in linea transversali, quantum est ex parte legis divinæ; an autem in Judæis specialiter irritans fuerit extra casum quo proximus sanguinis succedebat in matrimonium ad suscitandum semen fratri defuncto, et

Esse prohibitionem, non irritationem.

Probabile in Judæis impedimentum irritans.

non alias, videtur ex pœnis ibi adjunctis fuisse alias irritum contractum in his gradibus; et hoc concesserim Cajetano et aliis fuisse speciale in lege veteri, quamvis alias fuit prohibitum in omni lege contrahere in illis gradibus, nisi quando necessitas, et majoris boni circumstantia urgebat, ut in Patriarchis ad propagandum populum fidelem, vel forte etiam in Regibus, aut eorum filiis, ut comprehendamus Thamar, quæ ita suadere conabatur Aman fratri, ut eam a Rege peteret, et non violaret per vim.

27. Concordantur varii modi loquendi. Hinc ergo facilius concordare licet plures Patrum et Doctorum sententias, qui asserunt hæc connubia fuisse vetita Jure naturæ, intelligendo Jus naturæ late pro omni eo quod fuit in præcepto ante legem scriptam, quamvis alias præceptum hoc sit Juris positivi divini ob reverentiam et societatem in vinculo sanguinis, et communicatione propaginis fundatam, quæ est alterius rationis a societate conjugali, et cui non erat conveniens, ut matrimonium præjudicaret sine divina dispensatione ob causas particulares; Finis prohibitionis. nam conjugia promiscua inter consanguineos non solum tollunt illam societatem sanguinis et fœdera, sed etiam plurimum derogant amicitiæ et societati publicæ inter cives conciliandæ et conservandæ; hinc rationabile fuit præceptum. Ipsum vero viguisse colligimus ex Scriptura et Patribus citatis, et valde consonum fuit divinæ providentiæ, et conservandis juribus diversis et titulis fundatis in lege naturæ, quatenus ordinant societatem humanam, juxta disparem proportionem, et diversos titulos et fines. Concessionem vero contrariam factam esse quandoque vel ob necessitatem, ut initio generis humani; vel ob interdictam communionem cum populo infideli, et ad multiplicandum populum fidelem ex pari cultu, sicut contigit in Patriarchis Abraham, Isaac et Jacob, vel ob dignitatem sanguinis et auctoritatis in Regibus conservandam; Finis dispens. legis vel ob suscitandum semen defuncti fratris, ut ex lege licebat; vel ne obstaculum fiat fidei, ut *cap Gaudemus*, etc. *de divortiis*. Permittitur matrimonium in secundo et tertio gradu initum ante Baptismum, et dicitur matrimonium inter infideles constare, et illud in gradibus alias prohibitis esse licitum, quod intelligendum est ex ignorantia invincibili divinæ legis, et ex usu et consuetudine contraria, ubi vigebant talia matrimonia. Pontifex autem non permitteret illa manere, nisi essent valida, quia pluralitatem uxorum non permittit, quamvis plures quis duxerit ante conversionem; habitare enim cogitur cum prima, reliquis separatis; et *cap. sequenti, eodem.* permittitur Livonibus, ut maneant conjuncti cum uxore fratris defuncti sine liberis, quam ante Baptismum sibi conjunxerunt. Concilia Agathense *cap.* 61. Epannense *cap.* 80 permittunt matrimonia jam inita in gradibus prohibitis.

De cætero autem illa inhibent ineunda, 28. ex quibus colligitur hæc matrimonia Augus non fuisse irrita Jure divino aut naturali, quamvis fuerunt prohibita Jure divino. Et August. *lib.* 15. *de civit. c.* 16. dicit quidem perversis legibus inter idololatras fuisse admissa conjugia in secundo gradu, id est, fraterna conjugia: *Melior tamen consuetudo in aliis hanc licentiam exhorruit,* etc. intendit ergo et perversam fuisse consuetudinem, quia nempe contra Dei prohibitionem simplicem, non irritantem, matrimonia autem fuisse valida, ubi consuetudo illa confirmavit, et lex ipsa humana; ubi autem consuetudo oppositum statuit, aut lex, fuisse illa invalida, et hanc meliorem dicit, quia nempe conformis fuit divinæ legi. Sanctus etiam Hieronymus *in quæstionibus aut tra-* Hierony

ditionibus super Genesim, dicit has nuptias tunc fuisse licitas, id est, validas, *quia nondum leges fuerunt, quæ talia connubia abrogarent.*

Accedit Pontifices quandoque in gradibus his prohibitis dispensasse, quod non facerent si ipsa lege divina aut naturali matrimonium in talibus esset nullum.

29. Primus modus reconciliandi sententias extremas.

Aut ergo dicendum erit in hac quæstione satis incerta ob varias gravium Doctorum sententias et interpretationes, hæc matrimonia fuisse non solum prohibita, sed etiam invalida, seclusis circumstantiis particularibus, ad quas non se extendebat, neque de facto extendit divina præceptio et lex. Hæ autem circumstantiæ sunt aut necessitas communis boni, quod præponderat, pacis, aut fidei aut propagationis, et facultas Ecclesiæ, ita quod particulari arbitrio non permittebantur talia conjugia inter fideles, aut lex et consuetudo inter infideles, qui nullam aliam regulam habent contractus. Hæc secunda circumstantia est rationabilis, quia conjugia in his circumstantiis communis boni tam temporalis quam etiam spiritualis debent ad communem et publicam auctoritatem revocari, et hoc olim in conjugio Isaac et Jacob fuit observatum, qui ex facultate et dispensatione parentum, in quibus fuit auctoritas spiritualis et Ecclesiastica illius status, uxores in his gradibus consanguinitatis acceperunt; in Gentibus vero, ubi consuetudo et lex viguit, hæc auctoritas etiam ad primates spectabat, qui ejusmodi connubia invexerunt. In lege autem Evangelica residet in Vicario Christi, sine cujus auctoritate talia connubia etiam lege divina essent invalida, et non solum auctoritate Canonica; et sic intelligi possunt plures Doctores, qui hæc matrimonia asserunt ipso Jure naturali aut divino esse irrita, id scilicet absolute et regulariter verum esse, et spectata materia in se, seclusis particularibus circumstantiis majoris boni et auctoritatis publicæ.

30. Secundus modus reconciliandi prædictas sententias.

Vel dicendum est secundo illa matrimonia fuisse tantum prohibita divina lege positiva, sed simplici prohibitione, et non irritante contractum, esse autem nulla per legem Canonicam inter fideles; inter infideles autem per auctoritatem publicam, ubi consuetudine reprobantur aut lege.

Replica.

Et si dicas hanc restrictionem esse liberam, et voluntarie excogitatam.

Solvitur. Fundatur præmissa concordia.

Respondetur esse fundatam, in communibus principiis, quia in quæstione tam gravi et periculosa, cui admiscetur auctoritas divinæ et humanæ legis Pontificum, Patrum, plurium Conciliorum et Doctorum, non est vacillandum, aut ad extrema transeundum, fovendo controversias, sed Jura concordanda sunt, et ex praxi Ecclesiæ interpretanda, quæ veritatis est columna. Plures Patres dicunt esse hæc matrimonia inhibita Jure divino, cujus originem in discursu videntur referre ad Jus naturale connubii et sanguinis. Ex alia parte habemus decreta Ecclesiæ nunc ampliantis, nunc restringentis illos gradus, ad valorem matrimonii, ut ex dictis apparet, et permittit infideles in secundo et tertio gradu, tam affinitatis quam consanguinitatis conjunctos, post conversionem permanere. Dispensari etiam ob bonum publicum et præponderans in gradibus similibus affinitatis, oportet hinc colligi neque Jure naturali aut divino eos comprehendi in particularibus circumstantiis majoris et communis boni, quamvis alias præcise sumpta et absoluta essent nulla sine talibus circumstantiis. Et hoc modo reducitur opinio negativa ad praxim Ecclesiæ, quæ suam auctoritatem ejusmodi contractui sæpius interposuit, et salvatur ejus dispensatio et auctoritas Patrum, qui

Extremæ sententiæ.

valorem horum contractuum reducunt ad legem humanam, ut Hieronymus et Augustinus. Si vero dicamus esse simplicem tantum prohibitionem divinam, et seclusis præmissis circumstantiis, perinde salvantur Decreta et Canones, et praxis Ecclesiæ.

31. Confirmatio interpretationis a posteriori.

Ad confirmationem præmissæ interpretationis, ut discurramus a posteriori, hæc conclusio pro certa statuenda est : Matrimonia illa in præfatis gradibus fuisse valida in Patriarchis; fuisse valida inter Gentiles conversos, ut inita primum in infidelitate *ex cap. Gaudemus,* esse valida ex dispensatione Pontificia. Debet ergo hæc conclusio reduci ad principia certa, proinde decisio ejus non cohæret cum hoc quod est talia matrimonia esse Jure divino et naturali in quibuscumque circumstantiis nulla, quæ principia non cohærent cum veritate conclusionis; ideoque reducenda sunt ad limitatum sensum et materiam, seclusis circumstantiis in quibus matrimonia erant valida, quæ circumstantiæ jam præmissæ sunt.

Illa matrimonia saltem fuisse prohibita.

Ex alia parte ipsa divina Scriptura in Levitico reprobat illa matrimonia, aut reprehendit tanquam illicita, etiam ante legem inita a Chananæis, et in ipsis a Deo punita. Patres dicunt esse contra Jus divinum, etiam sunt contra debitam in familia disciplinam et cohabitationem, qua ratione reducuntur ad Jus naturale, et etiam ab iis Gentiles abstinuerunt, in quibus fuit majus lumen, et melior consuetudo, tanquam ab illicitis, et contra inclinationnm sensus,ut dicit Augustinus, loco proxime citato, quod plurimum valet ad interpretationem legis naturalis, vel in se ipsa, vel quoad ea quæ sunt consona. Ergo ex hac parte non est ita declinandum ad alterum extremum, ut dicantur nulli Juri divino repugnare, etiam comprehendendo simplicem prohibitionem, ideoque concordia præmissa retinet medium reducendo extrema ad interpretationem congruam, desumptam ex praxi Ecclesiæ, cum qua utraque sententia cohærere potest. Et neganda est sequela, quam aliqui Auctores inferunt hinc inde, vel dicendo matrimonia simpliciter invalida, et separandos esse infideles conversos, qui in gradibus illicitis alias contraxerunt ante Baptismum; vel ex alia parte neganda est sequela, quam deducunt alii, vel ex praxi vel ex principio quibus innituntur probantes nullo divino Jure esse talia illicita. Et per hoc patet ad fundamenta utriusque sententiæ extremæ, inquantum plus probant, quam contineatur in principiis; admitti enim potest illa matrimonia aliquando seclusis circumstantiis fuisse invalida vel fuisse illicita juxta unum vel alterum modum.

Negati seque præten[...]

32. Statut[...] Canon[...] antiq[...] rum

(h) *In lege autem Evangelica*, etc. In hac conclusione docet præscriptum antiquum Canonum, et patet ex pluribus *cap.* 35. *per totum, ex titulo de consanguinitate et affinitate, ex titulo de divortiis.* Subjungit mox Decretum Innocentii III. in Concilio Lateranensi *cap. Non debet,* etc. *de consanguinitate et affinitate,* qui reduxit statutum ad quartum gradum propter plura incommoda, ubi communiter Doctores; vide Glossam, vide etiam Bellarminum. *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 25. ubi dissolvit argumenta hæreticorum, eosque impugnat. Lutherus et Buccerus solum agnoscunt gradus in Levitico prohibitos esse indispensabiles, et hac ratione aliqui seduxerunt Henricum VIII. Angliæ Regem, ut Reginam Catharinam repudiaret, quasi dispensatio fuerit nulla; vide Bellarminum loco citato, qui singulos errores de hoc exponit et impugnat.

Restri[...] ad quart[...] gradu[...]

33. Esse i[...] dimen[...] Juri Canon[...]

(i) *Sed unde est quod propinquitas talis,* etc. Resolvit hoc impedimentum esse Juris Canonici, Ecclesia illegitimante

contrahentes in tali gradu consanguinitatis. Christus enim non induxit aliam prohibitionem, quam quæ fuit in lege naturæ, neque confirmavit prohibitionem, super hoc factam in lege Mosaica. Hæc sententia Doctoris est satis frequens in scholis, quam sequitur Sanchez *disput.* 52. *q.* 1. alios citans. Hic autem loquitur Doctor de inhibitione annullante matrimonium in his gradibus, non autem de simplici inhibitione non irritante factum; ideo videtur sentire gradus illos Levitici irritasse matrimonium in lege illa, quod satis probabile est quoad aliquos, quibus constituitur in lege, *cap.* 20, pœna mortis; quoad alios vero pœna levior, ut quod filii non reputentur ipsis, quæ pœna videtur non annullasse factum, sed permisisse. Non negat Doctor fuisse prohibitionem simplicem contrahendi in illis gradibus, ut *supra*, visum est, quia agit tantum ex scopo discursus, de prohibitione illegitimante personas. Rationem subjungit præterea, cur Ecclesia reduxerit hoc impedimentum ad quartum gradum, quæ ratio communiter est recepta, et insinuatur in illo cap. *Non debet,* etc.

[...]plicatur [...]ntentia [...]octoris.

(k) *Ad argumenta*, etc. Patet ex littera et ex dictis de impedimentis cognationis spiritualis et legalis agit Doctor *dist.* 42. cum Magistro, ideo quid circa illa statuant Canones, *ibid.* resolvetur. 34.

DISTINCTIO XLI.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De gradibus affinitatis.

A. 5. q 5. c. Porro de affinitate. Nunc de affinitate videndum est; de qua Gregorius ait: « Porro de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte uxoris, seu quæ ex parte viri ad uxorem pertinet, manifesta ratio est, quia si secundum divinam sententiam ego et uxor mea sumus *una caro*, profecto mihi et illi mea suaque parentela propinquitas una efficitur. Quocirca ego et soror uxoris meæ in uno et primo gradu erimus; filius vero ejus secundo gradu erit a me, neptis vero in tertio; idque utrimque in cæteris agendum est successionibus. Uxorem vero propinqui, cujuscumque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit; quod nimirum uxori meæ de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus convenit observare. Qui vero aliorsum sentiunt Antichristi sunt ». Item, Julius Papa: « Æqualiter vir conjungatur consanguineis propriis et consanguineis uxoris ». Item, Isidorus: « Sane consanguinitas, quæ in proprio viro conservanda est, etiam in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est, quia constat, eos duos fuisse in carne una; ideoque communis est illis utraque parentela ». Item, Julius Papa: « Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris usque in septimum generationis gradum uxorem ducere, vel incesti macula copulari, quia, sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate uxoris conjugem ducere propter carnis unitatem ». Item, Gregorius: « De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare. Nam et hæreditas rerum, per legales instrumentorum definitiones sancita, usque ad septimum gradum hæredum protendit successionem. Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur ». His auctoritatibus insinuatur, et quæ sit affinitas, et usque ad quem gradum sit observanda, scilicet usque ad septimum.

35. q. 2. et 3. cap. Æqualiter. Lib. 9. etym. c. 5. et ubi supra c. Sane consanguinitas. Ibid. cap. Nullum. In Concilio Melde ibid. De affinit

Variæ traditiones de affinitate.

B. Ibid. De propinq Sed alii videntur concedere, in quinta generatione inter affines contrahi conjugium, et in quarta, etiam si contractum fuerit, non separari. Ait enim Fabianus Papa: « De propinquis, qui ad affinitatem per virum et uxorem veniunt, defuncta uxore vel viro, in quinta generatione jungantur; in quarta

si inventi fuerint, non separentur; in tertia vero propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Æqualiter vir junga-
d. cap. qualiter. tur in matrimonio eis quæ sibi consanguinæ sunt, et uxoris suæ consanguineis, post mortem uxoris ». Ecce, hîc conceditur, in quinta vel quarta propinquitate
bid. c. Et hoc uoque. affinium fieri conjugium. Julius etiam Papa ait : « Statutum est, ut relictam patris uxoris suæ, relictam fratris uxoris suæ, relictam filii uxoris suæ nemo sibi in matrimonium sumat; relictam uxorem consanguineorum uxoris suæ usque in tertiam progeniem nemo in uxorem sumat; in quarta vero et quinta, si inventi fuerint, non separentur ». Ecce, quam varie de
anones cordantur. affinitatis observatione loquuntur auctores. Alii enim usque ad septimum gradum eam observari sanciunt; alii vero in quinto vel quarto matrimonia contracta non dividunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim Ecclesia dispensare in copula affinium usque ad tertium gradum, sicut Gregorius dispensavit in quarto gradu consanguinitatis. Illud etiam non est prætereundum,
pr. dist. lit. C. q. 10. c. ternitatis. quod Gregorius Venerio Episcopo scripsit : « Sedem Apostolicam consulere decrevisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro conjuncta cognationi ejus pertineat; si, eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocabula dissolvantur; vel si susceptæ soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam. Si una caro fuerit, quomodo aliquis eorum potest propinquius uni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri, credendum est. Porro, uno defuncto, in superstite affinitas non deletur, nec alia copula conjugalis affinitatem copulæ prioris solvere valet; sed nec alterius conjunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego et temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel susceptas soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitime sociari; hic negat, Dei verbum validum esse, quod dixit : Genes. 2. Matth. 19.
Erunt duo in carne una ». Ecce, hîc prohibet, si, mortuo primo viro, uxor ejus alii nupserit, filios de secundo viro genitos, ducere uxores de cognatione prioris viri, quia filii mediante matre ad cognationem prioris viri pertinent, cum Si qua mulier 1. et 2.
quo mater eorum una caro extiterat. 35. q. 10. c. Hoc idem etiam Innocentius Papa ait : « Si qua mulier ad secundas nuptias transierit et ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere ». Hoc autem observandum est usque ad septimum generis gradum, sed maxime usque ad tertium et quartum, sicut supra positum est.

Si conjugium sit inter eos qui nota consanguinitate dividuntur.

Et est sciendum, quod Ecclesia infra prædictos gradus consangui- C. Dubium 1.
nitatis conjunctos separat. Si autem ignoranter conjuncti fuerint in conspectu Ecclesiæ, et postmo-

dum, probata consanguinitate, ejusdem judicio separati; quæritur, utrum copula illa *conjugium* fuerit? Quibusdam videtur non fuisse conjugium, quia non erant legitimæ personæ; sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, et quasi conjugium reputatur, quia bona fide et per malum Ecclesiæ convenerunt; unde et filii eorum legitimi habentur. Alii vero dicunt, fuisse conjugium, licet non essent legitimæ personæ, quia talium conjunctiones vocant Canones *conjugia*, ubi de personis agunt, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda conjunctio.

Quibus personis testificantibus sint dirimenda conjugia.

35. q. 6. Si duo viri. Idem Richard. 10. Januens. Episc. ubi supr. c. Notificamus. Dubium 2. Fabianus Papa, ibid. c. Consanguineos.

Unde Urbanus Papa : « Si duo viri vel tres consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsi forte confessi fuerint; conjugia dissolvantur. Si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palam fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se judicio Episcoporum segregaverint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere ». Idem : « Notificamus tibi, ut, cum tres vel duo ex propinquioribus ejus qui accusatur, hanc propinquitatem juramento firmaverint, vel si duo vel tres ex antiquioribus Januensibus, quibus hæc propinquitas est nota, qui bonæ famæ et veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio et omni malo studio, prædicto modo firmaverint, sine mora conjugia dissolvantur. Consanguineos vero extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet, sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus et veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, Episcopus canonice perquirat; et si inventa fuerit, separentur. » Ecce, quibus accusantibus vel testificantibus, dirimenda sit consanguineorum conjunctio, quæ conjugium vocatur.

Distinctio utilis, quid sit fornicatio?

D. Dubium Hoc to[...] usque parag[...] Attend[...] dum habetur q. 1. c. [...] illa pra[...] ritoru[...] parag. non om[...] 35. q. 5[...] Quod a[...] tem fra[...]

Hîc dicendum est, quod aliud est *fornicatio*, aliud *stuprum*, aliud *adulterium*, aliud *incestus*, aliud *raptus*.

Quid sit fornicatio.

Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra uxorem, tamen specialiter intelligitur in usu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. »

Quid sit stuprum.

« *Stuprum* proprie est virginum illicita defloratio. »

Quid sit adulterium.

« *Adulterium* est alieni thori violatio ; unde adulterium dicitur quasi alterius thorum accessio. »

Quid sit incestus.

Incestus est consanguinearum vel affinium abusus ; unde incestuosi dicuntur qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. »

Quid sit raptus.

« *Raptus* admittitur, cum puella violenter a domo patris educitur,

ut corrupta in uxorem habeatur. Sive puellæ, sive parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad Ecclesiam cum rapta confugerit, privilegio Ecclesiæ mortis impunitatem meretur. » Attendendum est etiam illud Alexandri, qui ait. « Quod frater sororve uxoris tuæ *cognati* dicuntur, æquivocationis jure fit et necessitate vulgaris appellationis potius quam ulla cognationis causa. Uxor enim fratris, *fratrissa* potius quam *cognata* vocatur. Mariti frater *levir* dicitur. Duorum fratrum uxores *janitrices* vocantur, quasi eamdem januam intrantes. Viri soror *glos* appellatur. Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec uxoris frater. »

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum affinitas impediat matrimonium?

D. Thom. *in addit. q.* 55. *art.* 2. *et hîc q.* 1. *art.* 6. D. Bonavent. *art.* 1. *q.* 3. Richard. *art.* 2. *q.* 1. Paludanus *q.* 1. Sotus *quæst. unic.* Durand. *quæst.* 1. Henriq. *lib.* 12. *de matrim. c.* 3. Ovando *hîc propos. ult.* Petr. Ledesm. *de matrim. quæst.* 55. *art.* 1. *diffic.* 1. Sanchius *lib.* 7. *de matrim. disput.* 64. *et tribus seqq.*

1. Argum. 1. Circa (a) istam quadragesimam primam distinctionem quæro, utrum affinitas impediat matrimonium? Quod non, effectus non repugnat suæ causæ; sed affinitas est effectus matrimonii; ergo non repugnat matrimonio.

Argum. 2. Præterea, tunc incestus cum sorore uxoris impediret copulam conjugalem cum ea simpliciter, quia per illum incestum fit affinis uxoris suæ; consequens est falsum, ut habetur *Extra eod. tit. de affinitate et consanguinitate : Non debet.*

Oppositum, 35. *quæst. de propinquis.*

COMMENTARIUS.

Ordo et divisio. (a) *Circa istam quadragesimam primam distinctionem*, etc. In hac quæstione agit de impedimento affinitatis. Dividitur in duas : Prima describit affinitatem, tradit regulam ex qua gradus ejus dignoscuntur, et assignat causas ejus et species. Secunda pars respondet ad quæstionem propositam, et declarat qualiter impedimentum sit irritans matrimonium, et respondet ad rationes oppositas.

SCHOLIUM.

Definit affinitatem, et ponit regulam, scilicet toto gradu affinitatis te attingere aliquem, quoto consanguinitatis attingis, personam, cui carnaliter commixtus es. Ad affinitatem proprie dictam non sufficit aliquam esse uxorem, sed requiritur et sufficit copula. Lato modo, impedimentum ex matrimonio rato dicitur affinitas, et dirimit usque ad quartum gradum, licet non habeatur expressum de hoc jus. Ita Sotus hîc quæst. unic. art. 2. col. pen. Abbas de cap. *Non debet*, n. 13. Navar. 4. consil. de sponsal. 1. edit. cons. 13. Sanchius lib. 7. disput. 70. n. 1. Magis proprie dicitur hoc impedimentum publica honestas, ut ait Scot. hîc. quem sequitur Sanchius citans multos.

Hîc (b) breviter ratio affinitatis potest poni talis : Affinitas est vinculum quoddam personæ ad personam aliquam, ex carnali copula cum persona alteri consanguinea contractum. Semper enim, quia persona carnaliter copulata est consanguinea alicui, ideo illa cui copulatur, fit affinis illius, et e converso; et est quasi expositio 2. Affinitas describitur.

nominis *affinis,* id est, accessio ad affines. Conjunctus enim carnaliter alicui de consanguinitate aliqua accedit per hoc ad affines illius consanguinitatis, et ideo habet vinculum talis accessus ad omnes de illa consanguinitate. In isto vinculo possunt assignari gradu et lineæ, sicut prius in consanguinitate; et pro his omnibus est una brevis regula.

3. Regula de affinitate.

Quoto (c) gradu consanguinitatis aliquis distat ab alio, toto gradu affinitatis distat ab eodem, illa quæ est ab isto carnaliter cognita. Non (d) dico uxor, quia hoc non requiritur; non solum enim cum uxore, sed cum concubina vel meretrice contrahitur affinitas consanguineorum ipsius viri, imo in incestu.

Ad affinitatem requiritur carnalis copula.

Non (e) sufficit ad affinitatem proprie dictam, quod sit uxor, sed requiritur carnalis conjunctio, ut habetur 35. quæst. ultim. *Fraternitatis,* dicitur de conjugibus, *quod si una caro fuerint, non potest esse, quod aliquis sit propinquus uni eorum, quin pertineat alteri;* in quo datur intelligi affinitatem non contrahi, nisi mediante commixtione carnali; extendendo tamen affinitatem, dicitur contrahi non solum cum uxore carnaliter cognita, sed etiam cum non cognita, et quod plus est, cum illa cum qua præcise contrahuntur sponsalia. Ubi est advertendum, quod istud vinculum contractum ad aliquam propter conjunctionem ejus cum aliquo consanguineo, et hoc sive conjunctionem matrimonialem, sive concubinariam, dicitur communiter publicæ honestatis justitia.

COMMENTARIUS.

(b) *Hîc breviter ratio affinitatis potest poni,* etc. Affinitas hic definitur: *Affinitas est vinculum quoddam personæ ad personam aliquam, ex carnali copula cum persona alteri consanguinea contractum,* etc. 1. Affinitas definitur.

Hæc definitio eadem est cum illa communi Doctorum, qua definitur *propinquitas, personarum ex carnali copula proveniens, omni carens parentela.* Alia definitio.

Dicitur *vinculum,* etc. aut *propinquitas,* quia in hoc convenit cum consanguinitate; est enim quædam conjunctio et societas proveniens ex carnali commercio duarum personarum ad invicem, *cap. Fraternitatis,* 35. *quæst.* 10. *Si una caro fuerit, quomodo poterit aliquis eorum propinquus uni pertinere, nisi pertineat alteri,* etc. Et Glossa *in cap. Non debet, ver. in* 2. *persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, et non gradum,* etc. Explicatio definitionis

Mutare genus, est acquirere novam propinquitatem, quam antea non habuit, quia per copulam redditur affinis consanguineis personæ, cui commiscetur; *non mutat gradum,* quia gradus affinitatis sequitur gradum consanguinitatis, ita ut in eodem sit gradu affinitatis ad consanguineos personæ, cum qua fit una caro, quo ipsi consanguinei sunt secundum distantiam aut propinquitatem, ut colligitur *ex cap. Porro.* 35. *quæst.* 5. Quomodo desumitur gradus affinitatis

Dicitur *personæ ad personam,* etc. quia in his est ipsa conjunctio per copulam carnalem, quia ex illa fit una caro, et est fundamentum propinquitatis aut vinculi; et intelligitur tam de licita quam de illicita copula. Additur autem in definitione communi *omni carens parentela,* ut denotetur causa per se affinitatis, et præcisa; unde per accidens est si concomitetur consanguinitas ex alio vinculo, quia inde non resultat affinitas, neque mutatur.

Etymon. Hæc definitio est nominis, et expositio ejus, quia affinis est accessio ad finem aut finium conjunctio et indistantia, qua sic duæ cognationes inter se copulentur per nuptias et copulam personarum carnalem, *l. Non facile, ff. de grad. consanguin.*

2. Regula communis. Extenditur affinitas ad eos gradus, ad quos se extendit consanguinitas. (c) *Quoto gradu consanguinitatis,* etc. Hæc regula communis est, et patet *ex cap. Porro, citato;* extenditur enim affinitas ad septimum gradum, sicut et consanguinitas, juxta antiqua Decreta. Qui autem copulantur, non censentur affines sed una caro, quia affinitas est distantium propinquitas, conjuncti enim sunt truncus seu stipes ipse, a quo sumitur initium affinitatis ; unde numerando parentes uxoris, eodem gradu affinitatis distant a marito quo gradu consanguinei ab eodem distant et propinquant secundum consanguinitatem, et vice versa; ita Moguntinum sub Rabano *cap.* 30.

3. Jus antiquum. Restrictio juris novi. (d) *Non dico uxor,* etc. Ita statutum fuit Jure antiquo perinde incurri affinitatem ex copula matrimoniali, et ex copula fornicaria aut incestuosa usque ad septimum gradum, vel usque ad quartum, juxta restrictionem factam in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *c. Non debet,* etc. *de consanguinitate et affinitate.* Sed ex statuto novo Concilii Tridentini *sess.* 24. *de reformat. matrimon. cap.* 4. restringitur affinitas ex copula fornicaria ad primum et secundum gradum inclusive, et non ultra.

4. Requiritur copula. (c) *Non sufficit ad affinitatem proprie dictam,* etc. Docet ad affinitatem proprie dictam requiri copulam, et patet *ex cap. Fraternitatis,* 35. *quæst.* 10. et patet ex definitionibus allegatis et causa affinitatis, quæ est copula; unde affinitas nascitur ex sola fornicaria, ubi non intercedit vinculum matrimoniale, et omnia Decreta ex quibus hoc impedimentum statuitur, referunt affinitatem ad copulam. Hinc colligit ad affinitatem proprie dictam non sufficere matrimonium ratum tantum, quia etsi potestas corporum transferatur in hoc matrimonio, tamen non inde consurgit affinitas proprie dicta nisi accedat copula qua fiant una caro; ideo affinitas ex matrimonio rato tantum est largo modo dicta; proprie autem spectat ad publicæ honestatis justitiam, quæ inducit impedimentum, et ita appellatur, *cap. Porro,* 3. *q.* 3. quod et tenet Glossa *in cap. Si quis desponsaverit,* 27. *q.* 2. *Si quis desponsaverit sibi aliquam, et præveniente mortis articulo eam cognoscere non potuerit; frater ejus non potest eam ducere in uxorem,* etc. ubi Glossa intelligit textum de sponsa de præsenti, et non pro futuro, et subdit : *Et hæc causa est impedimentum publicæ honestatis justitiæ, non affinitatis, quia illa non est, nisi interveniat carnalis copula,* et *cap. Lex divinæ, eodem*; docet Pontifex aliter non fieri virum et mulierem unam carnem, nisi per copulam carnalem; et subdit : *Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur, sed neque osculum parit propinquitatem, quod nullam facit sanguinis commixtionem,* etc. Idem docet Abbas, *cap. Juvenis.* et *cap. Sponsam,* etc. *de sponsalibus,* Cardinalis, et Præposit. *cap. Sponsam,* Covarruvias *in* 2. *part. Decreti, cap.* 6. Navarrus *lib.* 4. *consiliorum, consil.* 33. *de sponsal. consil.* 8. *de consanguin.* alias *de sponsal. consil.* 11. *de consanguin. consil.* 4. Bassolis, Nicolaus de Orbellis, Suplementum Gabrielis *in hac dist.* Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio, disput.* 54. *quæst. ultim.* plures citans.

Ex matrimonio rato non est affinitas proprie dicta.

Spectat ad publicæ honestatis justitiam proprie.

SCHOLIUM.

Affinitas impedit Jure Ecclesiæ, et dirimit usque ad quartum gradum, d. c. *Non debet*; et c. 1. de consangnin. Idem ait de publica

honestate ex matrimonio rato vel sponsalibus, etiam nullis, aliter quam defectu consensus, ex cap. unic. de sponsal. 6. Tamen Trident. sess. 24. cap. 3. impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus restrinxit ad primum gradum tantum, et ad sponsalia valida. Sed nihil restrinxit circa impedimentum ex matrimonio rato, atque adeo oritur modo usque ad quartum gradum, et ex contractu irrito, ex motu proprio Pii V. de quo Sanchius lib. 7. disp. 70. num. 5. Restrinxit etiam Concilium ibidem, cap. 4. affinitatem ortam ex illicito coitu, ad secundum gradum. De hoc impedimento tradit exactissime Sanchius lib. 7. disp. 64. et tribus seqq.

4. Affinitas impedit matrimonium.

Ad (f) quæstionem ergo dico, quod affinitas simpliciter impedit matrimonium ; et ratio non est nisi statutum Ecclesiæ illegitimantis affines, et (g) in eodem gradu impedit matrimonium in quo consanguinitas, et hoc quidem de affinitate proprie dicta, patet *in tit. illo de consanguinitate et affinitate, cap. Non debet.* Consimiliter de affinitate (h) communiter et extensive dicta, quæ vocatur publicæ honestatis justitia, habetur *Extra de consang. et affinit. cap.* 1. æque, ut Canones dicunt, abstinendum est a consanguineis uxoris et propriis. De ista etiam publicæ honestatis justitia, multa habentur *Extra de consanguin. et affinit. et in* 6. *lib. quod ex sponsalibus,* quæ ipso jure sunt nulla, vel qualitercumque, dum tamen non sunt nulla ex defectu consensus, oritur istud impedimentum matrimonii impediens contrahendum, et dirimens jam contractum.

Cap. un. de spons. 6. corrigitur per Trident. sess. 24. c. 3.

5. Ad arg. 1.

Ad primum argumentum dico quod affinitas, quæ est effectus matrimonii cujusdam præcedentis, illud non impedit ; sed impedit aliud inter illos, inter quos per matrimonium est contracta affinitas.

Ad 2.

Ad secundum dico, quod affinitas contracta per copulam cum sorore uxoris ante matrimonium, simpliciter impediret matrimonium pro futuro, sed post matrimonium contractum, affinitas superveniens non dirimit ; et ratio est, quia multa impediunt nondum factum, quæ non destruunt jam factum; privatur tamen vir jure petendi propter illud crimen, et post mortem uxoris sine conjugio permanet, ut habetur *ibidem.*

COMMENTARIUS.

5. Conclusio principalis quæsiti.

(f) *Ad quæstionem ergo dico,* etc. Hæc prima conclusio hujus articuli est : Affinitas simpliciter impedit matrimonium, etc. Probatur *cap. Si mulier* 35. *quæst.* 10. *cap. de propinquis,* Eliberitanum *cap.* 61. *et* 66. Neocæsariense *c.* 2. Agathense *cap.* 30. Epannen. *cap.* 30. Tolet. II. *c.* 5. Aurelianense I. *c.* 20. Secundum *cap.* 10. Tertium *cap.* 10. Arvernense *cap.* 11. Turonense II. *cap.* 21. Parisiense III. *cap.* 4. Lugdunense II. *cap.* 4. Matisconense II. *cap.* 18. Altisiodorense *cap.* 27. 28. et 29. Concil. Romanum I. sub Zacharia *c.* 6. Arelatense IV. *cap.* 11. Cabilonense II. *cap.* 29. Moguntinum sub Leone III. *cap.* 54. *et* 56. sub Rabano *cap.* 29. *et* 30. Alexander III. *in appendice Concilii Lateranensis, p.* 6. *cap.* 32. Tridentin. *sess.* 24. *cap.* 3. Accedunt plurima Decreta Romanorum Pontificum, ut Higini et Fabiani, quorum sunt illa duo capita primum enumerata, Julii I. *cap. Nullum in utroque* 35. *q.* 5. Vigilii *epi-*

Gregorii. *stola* 3. Gregorii I. *lib.* 12. *epistola* 31. *interrog.* 6. *et* 7. *et epist.* 32. Secundi *epist.* 14. Zachariæ *epist.* 1. Septimi *lib.* 7. *epistolarum, epist.* 9. *lib.* 8. *epist.* 3. Ex quibus patet conclusio et reprobata Novatorum protervia, qui contra tot Canones et antiquitatem pugnant, recipientes tamen impedimenta, quæ lege civili statuta sunt matrimonii.

6. Secunda conclusio. Impedimentum esse Juris tantum Ecclesiastici. Secunda conclusio Doctoris, hoc impedimentum esse Juris tantum Ecclesiastici. Ex hac conclusione sequitur primo impedimentum ex copula illicita non irritare matrimonium Jure naturali; est contra Joannem Andream *cap.* 1. *de convers. infidelium,* et quosdam alios. Patet, quia non invenitur vinculum aliquod amicitiæ et societatis inter consanguineos utriusque; neque reverentiæ debitum aliquod ex tali copula. Deinde, quia Jure antiquo Romanorum non oriebatur affinitas ex tali copula. *l. Non facile, ff. de gradibus consanguinitatis,* neque *in l. Levitici,* habetur mentio talis affinitatis. Tertio, quia Tridentinum revocavit talem affinitatem ad duos gradus tantum. Si autem Jure naturæ matrimonium talis copula irritaret, haberetur aliquo modo expressum in legibus prædictis, et dilataretur affinitas ad ulteriores gradus, sicut et consanguinitas, et fundaret aliquam amicitiam et societatem, quam non fundari experientia docet; ergo Jure tantum Ecclesiastico fundatur hoc impedimentum, quamvis innitatur ut consonum Juri naturali et similitudine quadam ad affinitatem ex legitimis nuptiis contractam, non vero proprietate.

Sententia Joannis Andreæ rejicitur.

Explicantur Patres. Hinc patet ad aliqua loca Patrum, qui matrimonium cum ea, quæ cognita est a consanguineo fornicarie, vocant incestum; idem enim Jure antiquo Ecclesiastico verum fuit, et quadam accommodatione ad Jus naturale, ex eo quod ex ea copula facti sint una caro, sed quia affinitas nata est inducere vinculum naturalis societatis, quod in proposito non inducit, ideo non accedit ad affinitatem, quæ est ex copula conjugali.

Sequitur secundo affinitatem ex copula conjugali etiam Jure Ecclesiastico dirimere matrimonium tam in linea recta quam transversali, non autem Jure naturæ. Est contra plures, qui docent in linea recta dirimere matrimonium in infinitum, ut Joannes Andreas *in arbore affinitatis,* et aliquot alii Canonistæ, Paludanus et Supplementum Gabrielis *in præsenti distinctione.* Alii vero docent in linea recta esse prohibitum Jure naturæ quoad primum gradum, non quoad reliquos ulteriores; et hanc sententiam docet D. Thomas in illud 1. ad Corinth. 1. *Omnino auditur inter vos fornicatio,* etc. et plurimi alii, quos citat Sanchez *lib.* 7. *disput.* 56. Sotus *in hac distinct. quæst. unic. art.* 3. Covarruvias citatus, Bellarminus *lib.* 1. *de matrimon. cap.* 28. 7. Matrimonium in linea recta, et transversali dirimi Jure Ecclesiastico, affinitate.

Aliorum sententia in primo gradu prohiberi Jure naturali.

Conclusionem sequelæ tenent Alensis 2. *part. q.* 169. *memb.* 2. *et* 3. *part. memb.* 4. *art.* 3. *quæst.* 35. *memb.* 6. et videtur D. Thom. 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 9. *ad* 3. ubi Cajetanus, Sanchez *num.* 7. alios citans. Probatio autem conclusionis quoad lineam rectam est difficilior, quia in hoc non habetur exemplum in Ecclesia aut lege veteri, quamvis apud Gentiles alicubi fuerint quædam exempla rara, quæ tamen non sufficiunt ad hanc probationem, quia non apud omnes Gentiles viguit observantia perfecta legis naturalis, quoad conclusiones remotiores; neque alia ratio, quæ adducitur ex fine matrimonii primario et secundario etiam probat, quia inter patrem et filiam etiam ille finis propagationis et educationis prolis ac remedii salvari potest, quamvis matrimonium inter ipsos

Probatio difficilis. Rejiciuntur vulgares.

Jure naturæ irritum (loquendo de Jure naturæ late eo modo quo diximus *supra distinctione præcedenti,)* neque etiam ratio, quæ petitur ex eo quod in linea transversali in primo gradu matrimonium valeat; nam inde non recte infertur valere in primo gradu lineæ rectæ, quia in his habemus exempla legis divinæ veteris, et plura exempla in lege nova, et Decreto Pontificum, ex quibus id colligamus et in primo gradu lineæ rectæ nullum suppetit exemplum.

8. Probatio magis commoda.

Unica ratio videtur mihi magis idonea, nempe quod matrimonium cum secunda uxore, sicut dividit carnem parentis, et fit bigamus ex hac divisione, neque repræsentet perfecte Sacramentum unionis Christi cum unica sponsa, quæ est Ecclesia, ita etiam respective ad filios ex prima uxore novercam, sicut non est principium dandi *esse,* sic magis discindere societatem, quæ est ex matrimonio respective ad priores filios et familiam, ut experientia constat, quia proprios etiam in præjudicium privigni fovet, et amorem paternum discindit, ipsum ad suos proprios filios retrahens. Hinc ergo sequitur non attingere illam societatem perfectam, et vinculum in ea fundatum, et debitum reverentiæ, quæ est inter filium et veram matrem, ac proinde non reperiri eamdem congruentiam irritandi contractum in affinitate, quoad primum gradum in linea recta, sicut reperitur in linea recta consanguinitatis quoad primum gradum.

Ex divisione societatis naturalis, et affectus.

Deficit fundamentum vinculi.

9. Hæc quidem ratio, etsi vera sit in principiis, est valde dubitabilis quoad conclusionem, neque alia mihi offertur, qua fundaretur disparitas inter primum gradum consanguinitatis et affinitatis in linea recta. Cui placuerit hæc ratio, potest sequendo conclusionem, quam Doctor proponit absolute, et tenent post eum alii, dicere matrimonium in linea recta affinitatis quoad primum gradum, sicut aliter participat finem matrimonii quoad vinculum societatis inter propagatos, ita etiam aliter affici lege matrimonii divina, (quam vocat Doctor naturalem in proposito, juxta alias dicta,) nempe esse quidem interdictum, non tamen irritum illa lege, sive dicatur divina, sive naturalis, non ita matrimonium, quod est in primo gradu consanguinitatis, quia illud etiam est irritum. Lex autem sicut respicit subjectum aut materiam in ordine ad finem, ita etiam quæ aliter attingunt ipsum finem, sic etiam aliter et aliter afficit, verbi gratia, præceptum de fine comprehendit ea quæ sunt necessaria ad finem per modum præcepti, ea vero quæ conducunt ad finem, et non necessario, respicit per modum consilii. Ita in proposito matrimonium, quod ordinatur ad finem societatis, et præceptum hujus finis, id est, societatis, quo major est societas, eo magis comprehenditur, et in differenti gradu sub lege; unde ex opposito quo magis recedit a vinculo societatis, eo etiam minus comprehenditur sub lege; hic autem non datur medium, nisi præcepti simplicis aut irritantis ex fine societatis; dici ergo potest respective ad matrem esse irritans matrimonium, respective ad novercam prohibens, et sic responderi potest ad quædam loca Patrum et Scripturæ, quibus hoc matrimonium reprobatur.

Lex qua est de fin respicit media in gradu, q reducunt ad finer

Confirmari potest, quia non ex vi solius contractus lege divina aut naturali est impedimentum irritans, ut patet ex dictis; non ex copula sola, ut etiam patet ex dictis de copula fornicaria, non ex utroque simul, quia hoc matrimonium non inducit vinculum amoris indissolubilis respective ad filium, sed magis discindit amorem naturalem patris, qui adhæret uxori, et amorem etiam novercæ, quæ, ut experi-

Confirmatio.

entia constat, magis in seipsam et proprios inclinatur, et negligit privignum, eique invidet.

10. Præfertur sententia affirmativa. Probatur Scriptura.

His non obstantibus, ergo magis inclino in illam sententiam, quæ docet matrimonium in primo gradu affinitatis esse omnino irritum lege divina seu naturali, ut alii vocant. Primo, quia *Levit.* 18. perinde dicitur non revelandam turpitudinem matris et uxoris patris, et dat eamdem rationem, quia turpitudo patris tui est; ergo simili lege comprehenditur utrumque, et eadem regulatur. Secundo, quia nullum omnino talis matrimonii exemplum suppetit in divinis aut Ecclesiasticis Scripturis. Tertio, quia *Genes.* 49. Jacob maledixit Ruben ex eo quod thorum patris maculasset. Tertio, Paulus *loco citato, 1. ad Corinth.* 5. tanquam abominabile persequitur tale factum Corinthii, qui uxorem patris sui polluit; et dicit neque inter Gentes talem fornicationem fuisse; tum quarto, quia reverentiæ paternæ id plurimum repugnat, cui lex matrimonii non debuit præjudicare, quæ minus obligat, quia reverentia paterna est stricti Juris naturalis, non ita lex matrimonii, aut libertas et habilitas data ad matrimonium. Quinto, quia noverca fit caro patris, et magis gradus hic affinitatis contingit stipitem, quam matrimonium cum uxore fratris. Hoc autem non licuit nisi in casu quo necessarium erat suscitare semen defuncto, qui sine prole discederet; alias non fuit concessum, et ideo Joannes Baptista recte reprehendit Herodem propter Herodiadem, quam tulit fratri suo Philippo uxorem; ergo a fortiori in proposito matrimonium illud erat irritum, quia cessat finis etiam successionis cum filius ducens novercam sit patri superstes. Sexto, quia Salomon Rex sapientissimus severe vindicavit in Adoniam fratrem, quod sollicitarit nuptias cum Sunamitide, quæ erat uxor sui patris, quamvis eam non cognoverit. Accedit præterea septimo exemplum David, qui, nunquam ingressus est ad eas quas Absalon filius polluit. Octavo, quia *cap. Gaudemus*, etc. *de divortiis,* etc. ubi permittitur infidelibus conversis permanere in matrimonio ante conversionem inito cum uxoribus conjunctis alias, non fit mentio, nisi de conjunctis in secundo aut tertio gradu, non autem in primo gradu, de quo nunquam alias videtur fuisse dubitatio. Quod si dicas sermonem esse de consanguinitate, et non de affinitate, textus id non exprimit; et patet in lege illa Levitici affinitatem in aliquo gradu fuisse vetitam ex lege matrimonii non solum Judæis, sed etiam anterioribus Chananæis, et pro lege naturæ consequenter, quando majus bonum non præferebatur.

Reverentia paterna est stricti Juris naturalis. Noverca magis contingit patrem, quam uxor fratris germanum.

11. Explicatur Doctor.

Tenendo itaque hanc sententiam quæ probabilis est, respondeo Doctorem agere de affinitate, juxta præscriptum Canonum, quos citat, ut est propinquitas ex copula carnali duorum ad invicem, quia, ut dictum est, affinitas sequitur regulam consanguinitatis, in qua non nmeratur stipes, sed qui uniuntur ad stipitem propinquitate sanguinis. Unde et affinitas etiam non comprehendit in supputatione truncum, sed personas descendentes et collaterales, ut ad se invicem appropinquant in stipite. Ideoque conclusio ejus de his intelligenda est de quibus agunt Canones, non vero de matrimonio cum ipso stipite, nam filius descendens, sicut est ipsa caro patris, ita non constituit gradum respective ad patrem, sed ad alios descendentes, juxta supputationem Canonicam, quæ requirit duas generationes ad unum gradum.

Conclusio Doctoris intelligenda de linea transversali.

12. Impedimentum lineæ trans-

Quoad gradum primum in linea transversali affinitatis conclusio præmissa magis patet, estque tenenda maxime si

versalis est Ecclesiasticum. subest legitima causa majoris boni; nam et lex ipsa divina in hoc gradu dispensavit, ut frater defuncti ex relicta suscitaret ei semen, *in c. Gaudemus*, etc. *de divortiis,* etc. permittitur tale matrimonium infidelibus conversis. Et ratio quam adducit Pontifex, nempe inter infideles esse matrimonium verum, et ad eos non extendi pro statu infidelitatis impedimenta Canonum, supponit hæc matrimonia non esse Jure divino aut naturali irrita, et accedente fine honestante, esse licita, etiam *in Levit. cap.* 20. Longe alia est pœna ducentis uxorem fratris sui et ducentis novercam aut sororem propriam, quia his statuitur pœna mortis; illis autem quod erant sine liberis : *Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit, absque liberis erunt,* etc. Alexander VI. in eodem gradu dispensavit cum Rege Lusitaniæ, Julius II. cum Henrico VIII. et Catharina Regibus Angliæ, quam confirmavit mox Clemens VII. consultis primariis universitatibus totius Europæ, cujus Decretum adducit Castro *de lege pœnali*, *cap.* 12. patet *Exod.* 12. quia Jacob duxit duas uxores, Lyam et Rachelem *Genes.* 29. Judas duos fratres conjunxit cum sua nuru Thamar. Et hanc conclusionem viri doctissimi propugnarunt in prædicta controversia inter reges Angliæ, quos sequitur et citat Sanchez *prædicta disput.* 66. *quæst.* 1. *et* 2. Bellarminus et alii citati. Neque reprehensio Herodis a Joanne Baptista huc spectat, qui, ut aliqui dicunt, vivente Philippo duxit uxorem ejus, et etiam nata ex Philippo Herodiade filia superstite.

Ratio legis probat intentum.

Dispensationes factæ.

13. (g) *Et in eodem gradu impedit matrimonium,* etc. Hoc recte juxta statutum *cap. Non debet, de consanguin. et affinit.* et tenet de facto quoad affinitatem ex copula conjugali ; quoad affinitatem vero ex copula fornicaria et illicita, restrictum est Jus antiquum per statutum *supra* præmissum Tridentini.

Quæri solet an copula illicita cum consanguinea uxoris, ultra tertium gradum, vel in tertio gradu privet maritum jure petendi debiti ex hoc capite, quod perinde est ac quærere, an Jura antiqua sublata sint ex toto per statutum Tridentini, an solum quoad impedimentum matrimonii ? Probabilius est non privari jure debiti, quia Jura antiqua accessorie tantum inducebant hanc pœnam, ex eo quod statuerint affinitatem ; hæc autem sublata est per Tridentinum, ergo et illa pœna accessoria. Ita Navarrus *lib.* 4. *consil. cons.* 30. *de consanguinit.* Sanchez *disp.* 66. *n.* 8. Dubium Resolutio

Advertendum est Jure antiquo triplex affinitatis genus fuisse statutum. Primum genus est, de quo hactenus est tractatum, ut inter fratrem et uxorem sui fratris, et oritur ex consanguinitate hæc affinitas. Secundum genus est, quod fundatur proxime in hac affinitate, verbi gratia, si frater moritur, et uxor ejus ducit alium maritum, tunc oritur affinitas secundi generis inter maritum secundum, qui dicatur Petrus, et sororem primi mariti ejusdem uxoris, quæ nupta fuit Paulo primo marito. Tertium genus affinitatis fuit fundatum in hac secunda affinitate, verbi gratia, si discesserit uxor Petri, quæ primum nupta fuit Paulo, et Petrus ducat aliam ; hæc alia ex nuptiis cum Petro conjungitur affinitate cum Joanne fratre Pauli. Primum ergo genus affinitatis est Joannis cum uxore sui fratris Pauli. Secundum genus est cum secundo marito ejusdem uxoris. Tertium genus cum secunda uxore ejus mariti. Hæc duo genera exprimuntur *in c. Porro*, *et in cap. de propinquis* 35. *quæst.* 5. revocata sunt *cap. Non debet*, etc. *de consanguin. et affinitate,* ut recte monet Doctor *in præ-* 14. Triplex genus affinitatis

cedenti distinct. et Glossa in illud capitulum.

15. Impedimentum publicæ honestatis. (h) *Consimiliter de affinitate communiter*, etc. Extendit hoc impedimentum ad affinitatem, quæ dicitur publicæ honestatis justitia, et dici esse Juris Ecclesiastici, comprehendendo ipsam sub generali assertione conclusionis præmissæ, hoc impedimentum causam habet ex solo Ecclesiæ statuto, cujus motivum fuit honestas servanda, quia vel oritur ex sponsalibus, quæ sunt initium matrimonii, vel ex matrimonio rato, ac proinde Ecclesiæ et Religionis honestati congruit, et paci inter parentes consanguineos, ut a sponsa aut sponso, tam de præsenti quam de

Ex hujus impedimenti. futuro arcerentur. De hoc impedimento habetur *titulo de sponsalibus, cap. Juvenis, cap. Veniens, cap. Ad audientiam, cap. Sponsam, et eodem in* 6. *cap. unico, et cap. Litteras,* etc. *de sponsalibus impuberum.* Contrahitur cum consanguineis tantum, etiam illegitimis, non cum affinibus; extenditur ad eos gradus ad quos consanguinitas extenditur, ut colligit Glossa *in cap. unico, de sponsalibus in* 6. et ibi Doctores; sicut enim ad nullos gra-

Sequitur affinitatem. dus lege ipsa restringitur, ita sequitur naturam ejus, ad cujus similitudinem est inducta hæc affinitas, nempe affinitatis

Statutum Juris antiqui. proprie dictæ. Ita communis. Oritur jure antiquo ex sponsalibus tam validis quam irritis, ut patet *cap. illo unico*, modo non sint irrita ex defectu consensus, ut sunt sponsalia puerorum et furiosorum, ideoque non tollitur, si sponsalia sint irrita ex impedimento voti aut impotentiæ, aut hujusmodi. Idem supponit capitulum *Ad audientiam,* etc. *de sponsalibus*, etc. requiritur autem consensus naturalis et liber, ut valeant inducere hoc impedimentum, quamvis alioquin sit persona alio impedimento subjecta. Id statutum est ad excludendum prætextus et dolum.

Lex nova Tridentini *sess.* 24. *cap.* 3. corrigit Jus antiquum in duobus. Primum est, ut non consurgat ex sponsalibus quacumque ratione invalidis et irritis. Secundum est, ut non excedat primum gradum, id est, sive in linea recta, sive transversali, quia plura incommoda ex opposito tunc dierum sequebantur. Hoc impedimentum est etiam perpetuum, ut deciditur *cap. Sponsam, de sponsalibus, cap. Si quis uxorem, et c. Si quos desponsaverit* 2. 27. *quæst.* 2. colligitur *ex cap. Fraternitatis* 35. *quæst.* 10. Ita Glossa *cap. unico, de sponsalibus in* 6. et alii in prædicta Jura. Immerito ergo Saa *de impedimentis diriment. v. Matrimon. n.* 12. excipit casum quo dissolvantur sponsalia ex consensu partium, quia etiam mortuo sponso dissolvuntur sponsalia, tamen manet impedimentum, ad quod sufficit contractum fuisse verum, absolutum et legitimum, sive matrimonium subsecutum sit, sive non. 16. Trident. Correctio Juris antiqui. Est perpetuum impedimentum. Sententia Saa rejicitur.

Non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia ex subsequentibus sponsalibus cum consanguinea prioris, ut patet *cap. unico, de sponsalib. in* 6. et hoc recte est statutum, ne scandalum oriatur, et injuria prioris sponsæ, et ut secludatur fraus ex sponsalibus sub conditione initis; non oritur hoc impedimentum, donec transeant in absoluta, et purificetur conditio. Advertendum Concilium Tridentinum nihil innovasse circa hoc impedimentum, ut est ex matrimonio rato tantum, ac proinde standum erit Juri antiquo, ita ut ad quartum gradum extendatur, et consurgat ex matrimonio etiam invalido. 17. Ex secundis sponsalibus non oritur. Neque ex conditionatis. Impedimentum ex matrimonio rato manet post Tridentinum.

Ad argumenta, patet ex littera.

DISTINCTIO XLII.

(*Textus Magistri Sententiarum.*)

De spirituali cognatione.

A. Hugo sentent. 2. c. 13.

De parentalium graduum famosa quæstione aliquid, licet minus sufficienter, diximus. Jam de *spirituali* cognatione addamus, quæ etiam personas impedit, ut non sint legitimæ ad ineundas nuptias. « Tria quædam sunt : Consanguinitas, affinitas et spiritualis germanitas. Consanguinitas est inter eos, qui junguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos qui genere quidem non sunt conjuncti, sed mediante genere sunt sociati, verbi gratia, uxor filii fratris mei, quæ non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, et ego illi. Spiritualis proximitas est inter compatrem et commatrem, inter eos quorum unus alterum de sacro fonte levavit, vel in catechizatione, aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios ejusdem hominis carnales et spirituales ».

Qui sint filii spirituales?

B. 30. q. 1. c. Ad limina, paragr. Filia dicitur. 30. q. 1. c. Omnes quos.

« Spirituales filii sunt quos de sacro fonte levamus, vel in catechizatione seu confirmatione tenemus. Filii etiam et filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro Baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia Sacerdotis quæ ei peccata sua confitetur ». Unde Symmachus Papa : « Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filii, ut et ipsi quos, vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, unda Baptismi regeneravit. Sylvester etiam admonet, ut ad suam (filiam) pœnitentialem nullus Sacerdos accedat, quia scriptum est : Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filii sunt, ut in Baptismo suscepti ; quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quod autem compater et commater sibi jungi nequeant, nec pater spiritualis vel mater filiæ vel filio spirituali, ex Concilio Maguntinensi docetur » : « De eo quod interrogasti, si aliquis filiolam suam duxerit uxorem, et de eo qui concubuit cum matre spirituali, et de eo qui filium suum baptizavit, et uxor ejus eum de fonte suscepit hac causa, ut dissidium fieret conjugii, si post in tali copula possunt permanere; sic respondendum est : Si filiolam aut commatrem suam aliquis in conjugium duxerit, separandos esse judicamus et gravi pœnitentia plectendos. Si vero conjuges legitimi, unus vel ambo, ex industria hoc fecerint, ut filium suum de fonte susciperent; si innupti manere voluerint, bonum est; sin autem, gravis pœnitentia

In Con[...] Magun[...] nens[...] c. 1. e[...] q. 1. De eo[...]

insidiatori injungatur, et simul maneant; et si prævaricator conjugii supervixerit, acerrima pœnitentia mulctetur et sine spe conjugii maneat ». Ex his apparet, quod aliquis filiolam suam vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter; et si præsumptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitime conjuncti sunt, non ideo separandi sunt, quia alter eorum insidiose filium de fonte levavit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens : « Nosse desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo conjungi posse decernimus, quia secundum Canones sacros, nisi amborum consensu, nullius Religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem, cum Apostolus præcipiat : *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus* », etc. Item : « Dictum est nobis, quasdam fœminas desidiose, quasdam vero fraudulenter, ut a viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus, ut, si qua mulier filium suum desidia, aut fraude aliqua coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quamdiu vivat, pœnitentiam agat; a viro tamen suo non separetur ». Item, Joannes Papa : « Ad limina sancti Petri homo, nomine Stephanus, veniens, nostro præsulatui innotuit, quod filium suum in extremo vitæ positum, necdum Baptismi unda lotum, absentia Sacerdotum cogente, baptizavit eumque propriis manibus suscepit. Atque pro hujusmodi negotio reverentia tua præfatum hominem a sua conjuge judicavit esse separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente Scriptura : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; et Dominus non dimittere uxorem nisi causa fornicationis jubet. Et nos tanta auctoritate freti, dicimus, dimittendum esse, et inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, libere conceditur. Unde si supradictus homo filium morientem aspiciens, ne animam perpetuo perire dimitteret, unda Baptismi lavit, ut eum de potestate mortis eriperet; bene fecisse laudatur. Ideoque suæ uxori sibi jam olim legitime sociatæ impune, dum vixerit, judicamus manere conjunctum nec ob hoc separari debere ». His aliisque pluribus auctoritatibus edocetur, conjuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte levat, vel in confirmatione tenet ».

[Margin: ...bid. cap. Nosse. — ...Cor. 7. ...Concil. ...bilonens. ibid. Dictum est. — ...bid. Ad limina. — Matth. 5. et 19.]

Quid præmissis obviat?

His autem obviare videtur, quod Deusdedit Papa ait : « Pervenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolam deferens, quod quidam viri et mulieres præterito Sabbato Paschali pro magno populi incursu nescientes filios suos suscepissent de lavacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium usum thori redire, vel non? Nos vero hac re mœsti priorum inquisivimus dicta

[Margin: G. Ibid. cap. Pervenit.]

et invenimus in archivis Apostolicæ Sedis, jam talia contigisse in pluribus Ecclesiis, quarum Episcopis ab hac Apostolica Sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum ; beatæ memoriæ sancti Patres Julius, Innocentius et Cœlestinus cum Episcoporum plurimorum consensu in Apostolorum Principis Ecclesia, prohibentes talia, rescripserunt et confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent viri ac mulieres, quicumque hac ratione susceperint natos, sed separarent se, ne, suadente diabolo, tale vitium invalescat ». Item : « Si quis filiastrum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua et aliam nunquam accipiat ». Hæc autem vel ad terrorem dicta sunt, non quia ita esset faciendum, sed ne illud fieret, summopere cavendum; vel de illis est intelligendum, qui prius filios suos vicissim de fonte susceperunt, quam fierent conjuges. Præmissis autem auctoritatibus omnino consentiendum est, ut « sive proprium, sive tantum viri filium mulier de fonte susceperit, non ideo a viro separetur ; quod et de viro similiter oportet intelligi ».

Ibid. cap. Si quis filiastrum.

De copula spiritualium, vel adoptivorum naturalium filiorum.

Quod autem spirituales, vel adoptivi filii naturalibus copulari nequeant, Nicolaus Papa testatur, ita inquiens : « Ita diligere debet homo eum qui se suscepit de sacro fonte, sicut patrum. Inter fratres et filios spirituales gratuita et sancta communio est, quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Unde inter eos arbitror non posse fieri legale conjugium, quia nec inter eos qui natura, et eos qui adoptione filii sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potius oportet a carnali inter se contubernio cessare quos per cœleste Sacramentum regeneratio sancti Spiritus jungit. »

D. Ad consult. Bulgarorum 30. q. 3. c. Ita diligere.

Si filii ante compaternitatem, vel post nati valent conjungi?

Hoc autem quidam volunt intelligere de illis tantum filiis, quibus compatres facti sunt; de aliis vero, qui ante compaternitatem, vel post geniti sunt, concedunt quod legitime et licite jungi possunt. Quibus videtur consentire Urbanus II. dicens : « Super quibus consuluit nos tua dilectio, hîc videtur respondendum, ut et Baptismus sit, si, instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit, et quod spiritualium parentum filii vel filiæ ante, vel post compaternitatem genitæ possunt legitime conjungi præter illam personam, qua compatres effecti sunt. »

Paschalis Papa.

Paschalis vero II. post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Rhegino Episcopo : « Post susceptum filium de fonte vel filiam spiritualem, qui ex com-

patre vel ex commatre fuerint nati matrimonio jungi non possunt. Illud etiam notandum est, quod in Tiburiensi Concilio legitur : Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, et ita contingente rerum casu, in conjugium duxerit, consilio maturiori servato, habeat atque legitimo connubio honeste operam det. »

Si quis ducere possit duas commatres, unam post alteram?

G. Salomoni Constant. Episc. 30. q. 4. c. Sciscitatur. Genes. 2. d. Matt. 19. a. Ex Tiburiensi Conc. cap. 47. Ibid. c. Qui spiritualem.

Solet etiam quæri, si commatrem uxoris post ejus obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa sic scribit : « Sciscitatur a nobis sanctitas vestra, si quis duas commatres habere valeat unam post alteram? In quo meminisse debes, scriptum esse : *Erunt duo in carne una.* Cum igitur constet, quod vir et mulier una caro efficiuntur ; restat, virum compatrem constitui illi mulieri, cujus assumpta uxor commater erat ; et ideo virum illi fœminæ non posse conjungi, quæ commater ejus erat, cum qua idem fuerat una caro effectus. »

Huic autem illud contrarium videtur : « Qui spiritualem habet compatrem, cujus filium de lavacro acceperit, et uxor ejus commater non est, licet ei, defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem ; quos nulla generatio spiritualis secernit. » Item, ex epistola Paschalis Papæ : « Post uxoris obitum cum commatre uxoris conjugio copulari, nulla ratio vel auctoritas videtur prohibere. Non enim per carnis unionem ad unionem spiritus pertransitur. »

Ibid. c. Post uxoris.

Determinatio ibi.

Sed sciendum quod « auctoritas Nicolai de illo ait, qui uxori suæ debitum reddidit, postquam commater illius extitit. Aliæ vero auctoritates illo agunt, cujus uxor, postquam a viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem a viro suo cognoscitur ; » vel de illo potius agunt, cujus uxor ante defungitur, quam ab eo cognoscatur.

Si vir et uxor possint simul tenere puerum?

H. Ibid. cap. Quod autem uxor.

Solet etiam quæri, si uxor cum viro simul debeat in Baptismo suscipere puerum? De hoc Urbanus ait : « Quod uxor cum marito in Baptismo simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate invenitur prohibitum ; sed ut ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe et infamia conservetur immunis, decrevimus, ut utrique simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia vero piaculare flagitium commisit qui duabus commatribus velut sororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei injungi. »

De secundis et tertiis et deinceps nuptiis.

I. Lib. de sancta viduitate, c. 12. 31. p. 1. c. Quod si dormierit. I. Cor. 7. 39.

Sciendum est etiam, quod non solum primæ vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertiæ et quartæ non sunt damnandæ. Unde Augustinus : « Secundas nuptias omnino licitas Apostolus concedit. De tertiis autem et quartis et de ultra pluribus nuptiis solent homines movere quæstionem. Sed

quis audeat definire quod nec Apostolum video definisse? Ait enim: *Si dormierit vir ejus, cui vult nubat.* Non dicit: *primus,* vel *secundus,* vel *tertius,* vel *quotuslibet*; nec a nobis definiendum est, quod non definit Apostolus. Unde ut breviter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre, nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut, quoties voluerint, nubant, nec ex meo corde præter Scripturæ auctoritatem quotaslibet nuptias damnare. » Idem testatur Hieronymus: « Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam; et ita licere quinto et sexto, quemadmodum secundo marito nubere. » Apostolus tamen bigamos a sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ, imo pro Sacramenti virtute, ut sit una unius, sicut unica unici. Illud tamen Neocæsariensis Concilii videtur innuere, bigamiam esse peccatum: « Presbyterum, inquit, in nuptiis bigami prandere non convenit, quia, cum pœnitentia bigamus indigeat, quis erit Presbyter, qui talibus nuptiis possit præbere consensum? » Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ uxori insidiatus putatur desiderio secundæ, vel pro signaculo Sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non servatur. Ambrosius etiam dicit, quod « primæ nuptiæ tantum a Domino sunt institutæ, secundæ vero sunt permissæ; et primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter, secundæ vero etiam in præsenti carent gloria. »

Ad Pammachium in Apologia pro libris contra Jovin. editis circa finem, et in c. ibid. c. Aperiant quæso, ad finem. I. Tim. 3. 2. Ex c. 7. et ibid. c. De his qui. Sup. epist. ad Cor. priorem cap. 7.

(*Finis textus Magistri.*)

QUÆSTIO UNICA.

Utrum cognatio spiritualis impediat matrimonium?

D. Thom. *in addit. q.* 56. *art.* 1. *et hîc q.* 1. *art.* 1. D. Bonavent. *art.* 1. *q.* 2. Richard. *art.* 1. *q.* 1. Durand. *q.* 1. Sanch. *lib.* 7. *de matrim. disp.* 54. *et inde usque ad disp.* 62.

1. Argum. Circa (a) istam quadragesimam secundam distinctionem quæro, utrum cognatio spiritualis impediat matrimonium? Quod non, extra de cognat. spirit. *Si vir vel mulier ignoranter de sacro fonte susceperint;* et sequitur: *Nobis videtur quod sive ex ignorantia, sive ex malitia fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere.*

Ratio opposi[ta]. Contra, ibidem cap. *Veniens: Mandamus quatenus si constiterit mulierem prædicti viri filiam de sacro fonte levasse, antequam eam desponsaverit uxorem, vos inter ipsos divortium celebretis.*

COMMENTARIUS.

Ordo e[t] divisi[o] quæstio[nis]. (a) *Circa istam quadragesimam secundam distinctionem.* In hac distinctione et quæstione agit de cognatione spirituali et legali, et dividitur in duas partes; quarum prima resolvit quæsitum. Secunda vero est anacephalæosis, seu recapitulatio summaria dictorum hactenus in superioribus distinctionibus, et collectio impedimentorum matrimonii.

SCHOLIUM.

Ait primo cognationem spiritualem præcedentem matrimonium, illud dirimere, non tamen si sequatur, c. *Veniens,* et c. *Si vir, de cognat. spirit.* Hoc impedimentum post Tri-

dent. sess. 24. c. 2. tantum contrahitur inter baptizantem, confirmantem, ac tenentes, ex una parte, ac baptizatum, confirmatum, horumque parentes, ex altera. Parentes extra necessitatem, peccant baptizando, vel tenendo proprium filium, quia faciunt contra cap. 1. et 2. 30. quæst. 1. de quo D. Thom. 3. p. q. 67. art. 8. Navarr. c. 22. n. 9. et probabilius privantur jure petendi debitum, sed reddere debent. Ita communis, Alens. 2. p. q. 170. memb. 3. § 3. D. Thom. hîc quæst. 1. art. 1. D. Bonav. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 1. Sotus q. 1. art. 1. conclus. 3. Navar. c. 22. n. 40. et c. 16. n. 34. Alii tenent probabiliter quod etiam petere possunt; de quo late Sanch. lib. 9. disp. 26. Secundo, ait adoptionem dirimere matrimonium, intellige inter adoptantem, ejusque uxorem, ac filios ex una parte, et adoptatum ex alia, cap. unic. de cogn. leg. Hæc cognatio superveniens matrimonio non impedit debiti petitionem, quia id nullo jure habetur. Circa hoc impedimentum omnia desiderabilia habet Sanchius lib. 7. disp. 63.

2. Cognatio spiritualis.

Respondeo (b), cognatio spiritualis est quoddam vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi et Confirmationis. Quia sicut habetur extra de cognatione spirituali in 6. lib. *Quamvis*, § ult. *Ex datione aliorum Sacramentorum a Baptismo et Confirmatione, cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel dissolvat*; de qua et ejus gradibus habetur *extra de cognat. spirituali, in* 6. *lib.*

3. Cognatio legalis impedit matrimonium. Adoptio et arrogatio quomodo differunt. De hoc, § Adoptio. Instit. de adopt. et 2. ff. eod. et 1. Nec ei,

Quantum (c) autem ad illud quod quæritur, dico quod si præcedat matrimonium, simpliciter impedit, sicut patet *in cap. ad oppositum prævallegato, Veniens*; si sequatur matrimonium, non dirimit, sicut patet ex primo argumento. Et ratio primi non est nisi statutum Ecclesiæ illegitimantis personas in casu illo.

Juxta (d) quod notandum, quod cognatio legalis impedit etiam matrimonium, de qua habetur extra de cognatione legal. cap. unico : *Si qua per adoptionem soror mihi esse cœperit, quamdiu durat adoptio inter me et ipsam, nuptiæ consistere non possunt.* Et Glossa super illo capite dicit, quod illud verum est, sive cognatio legalis sit per arrogationem, sive per adoptionem. Dicimus autem arrogari illum qui sui juris est, et per arrogationem transit in nostram potestatem, et fit arrogatio auctoritate Principiis. Adoptio fit per quemlibet magistratum, nec adoptatus transit in potestatem adoptantis, sed remanet in potestate sui patris. Et tam adoptati quam arrogati dicuntur filii adoptivi ; et inter fratres adoptivos et naturales impeditur matrimonium, quamdiu durat adoptio ut auctoritates istæ probant, et auctoritates pro et contra solutæ sunt, quia una loquitur de cognatione præcedente matrimonium, alia de sequente. ibid. et l. 1. C. eodem.

COMMENTARIUS.

1. Cognationis spiritualis definitio.

(b) *Respondeo cognatio spiritualis*, etc. Definit cognationem spiritualem *esse vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi et Confirmationis*, etc. negat ex aliis Sacramentis oriri, nisi ex his duobus, ut patet *c. Quamvis*, etc. *de cognat. spirituali, in* 6. Ex dispensatione autem Baptismi et Confirmationis oritur inter ministrum et suscipientes respective ad illum cui ministratur Sacramentum, et suscipitur, et respective ad parentes ejus, jure antiquo, *cap. de eo*, 30. *q.* 1. *c. Veniens, et c. Martinus*, etc. *de cognatione spirituali, et c.* 1. *eodem*

Tres species cognationis spiritualis. *in* 6. Triplex erat hujus cognationis species: Alia dicebatur paternitas, respective ad susceptum aut recipiens Sacramentum ex una parte, et ministrantem et suscipientem ipsum ex alia parte. Alia species fuit compaternitas inter hos, inter se et patrem ac matrem carnalem ejus, et hæc etiam transibat ad uxorem suscipientis, quamvis solus maritus susciperet, quia una caro erant. Tertia species est fraternitatis inter filios ministrantis et suscipientis, ac fratres suscepti.

Reformatio Tridentini. Tridentinum *sess.* 24. *de matrim. cap.* 2. sustulit cognationem hanc fraternitatis, et etiam compaternitatis inter baptizantem et suscipientem, et sustulit etiam compaternitatem, qua transibat ad uxorem suscipientis, quamvis ipsa non susciperet infantem.

2. Dubium. De impedimento, ut est ex Sacramento Eucharistiæ. Dubitari solet, an inter confessarium et filiam spiritualem oriatur cognatio spiritualis ex Sacramento Pœnitentiæ? Ex hoc dubio Doctor in descriptione cognationis spiritualis dicit esse vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, ut comprehendat etiam Sacramentum Pœnitentiæ simul cum Baptismo et Confirmatione, ex quibus sine controversia tale vinculum consurgit, et subdit Decretum Bonifacii VIII. in quo hæc cognatio, ut est impedimentum matrimonii, declaratur tantum esse ex Baptismo et Confirmatione. Cæterum hoc intelligi potest duobus modis, scilicet quod restrictio sit Juris antiqui, quod postea citabimus; vel quod Pontifex agat tantum de impedimento proprie dicto inter personas alias habiles, inter quas posset secluso impedimento esse contractus, non autem de impedimento improprie dicto, quia alias confessarius in Ecclesia Latina est inhabilis ad contractum ex ordine; impedimentum autem superveniens ex Sacramento tantum valeat, ut inducat peccatum incestus, si confessarius carnaliter misceatur suæ filiæ spirituali, et hoc Jure Ecclesiastico; ex aliis autem Sacramentis non oritur tale impedimentum.

Decretum Bonifacii quomodo intelligatur?

Sententia negativa. Prima sententia respondet nullum esse hîc impedimentum cognationis spiritualis. Hanc tenet Sa *in Summa, v. Confessio in nova edit. correcta Romæ.* Negativam hanc tenet et Bernardus Diaz *in practica can. in nova edit.* favet et sequitur magis Basilius Legionensis *de cognatione spirituali*, § 2. putans per Decretum Bonifacii fuisse sublatum, quod Jure antiquo in hoc statutum est, et posset videri Doctoris in præsenti littera.

3. Præfertur sententia affirmativa. Secunda sententia docet esse confitendam hanc circumstantiam tanquam incestum; hæc est communior magis tuta, et in praxi sequenda juxta antiqua Decreta *cap. Omnis*, 30. *q. c. Si quis Sacerdos, et cap. finali, eodem*; quam sequitur D. Thom. *in hac dist. q.* 1. *art.* 1. *ad* 8. ubi dicit non contrahere proprie cognationem spiritualem per Sacramentum Pœnitentiæ. Vide Sanchez *lib.* 7. *disp.* 55. et quos ibi citat. Dicendum ergo hanc circumstantiam inducere speciem sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, et fœdus quoddam spirituale mediante Sacramento inductum, quod fœdus reducitur ad virtutem Religionis ex statuto Ecclesiæ; intelligitur autem casus hic, quando non utitur confessarius ipso Sacramento ad peccatum, quia tum est sacrilegium, et servanda est Constitutio Gregoriana contra sollicitantes ad *cap. Veniens.* Patet ex dictis.

Est species sacrilegii.

4. Dirimit subsequens. (c) *Quantum autem ad illud quæritur*, etc. Hæc conclusio est communis, nempe hoc impedimentum dirimere matrimonium subsequens, non vero contractum, sed suspendit jus debiti, nisi in casu necessitatis, *c. Ad limina* 30. *q.* 1. Excusat etiam fraus et ignorantia probabilis. Primum patet *c. Fraus, c. Dictum, c. De eo*,

30. *q*. 1. Secundum patet *cap. De his, eodem*. Est inductum etiam Jure Ecclesiastico, patet *c. Si quis filiastrum, c. De eo, et aliis* 30. *q*. 1. *et cap. Veniens*, etc. *de cognatione spirituali in* 6. *et cap*. 1. Est autem antiquissimi Juris Ecclesiastici, et ab Apostolis derivata hæc consuetudo Patrinorum. Dionysius Areopagita *de Ecclesiast. Hierarch. cap. de Baptismo* appellat *fidejussores*, Justinus *q*. 56. *ad Orthodoxos, offerentes*, Tertullianus *de Baptism. c*. 28. *sponsores*, August. l. 106. l. 163. *et* 215. *fidejussores, et epistola* 23. *ad Bonifacium, fidei Doctores*, Higinus appellat *Patrinos, cap. in Catechismo, de cons. dist*. 4. Arelatense IV. *cap*. 19. Moguntinum sub Leone III. et alii posteriores sic appellant. Eorum officium erat spondere pro suscepto, eum docere et castigare; inter Decreta autem, quæ exprimunt impedimentum, videtur esse Canon Niceni 21. esse primus. Plura alia subsecuta sunt, ut patet 30. *q*. 1. unus vel una ad summum admittendi ad susceptionem in Baptismo; ex Trident. *sess*. 24. *cap*. 7. ut unus tantum esset, habetur *c. Non plures, de consecrat. dist*. 4. quod est Leonis I. Idem statuit Metense *cap*. 3. Moguntinum sub Paulo III. *cap*. 19. cæteri non contrahunt hanc cognationem, quamvis tangant baptizatum ex Decreto Concilii Tridentini.

[Jure Ecclesiastico. Antiquissimum esse usum Patrinorum. Eorum officium. Quot esse debeant?]

Admonendus Lector decretalem, quæ nuper emanavit Deidati Pontificis in quibusdam verbis esse corruptam vitio impressoris aut scriptoris, ut bene advertit Legionensis § 4. *sub finem* corruptam clausulam citans, quæ est hæc, *et post expletum annum recipiant alium virum, similiter et vir uxorem*, etc. agitur de iis qui proprios filios susceperunt in Baptismo qui separandi sunt per annum, assignata dote aut alimentis Verba autem illa *recipiant alium virum*, etc. debent intelligi, *illum*, aut *suum virum*, quia matrimonium inseparabile est, vivente priore viro; vide præfatum Auctorem.

Dubitatur an possit cognatio spiritualis esse inter suscipientem filium, et parentes infideles. Affirmat Glossa *in c*. 1. 30. *q*. 1. Sylvester *v. Matrimonium* 8. *q*. 8. Angelus *v. Baptism*. 8. *et v. Matrimonium, impediment*. 7. et alii. Negant D. Thomas, Richardus, Durandus et alii, *in hac distinctione*; et hæc omnino probabilior est, quia infidelis non est capax hujus impedimenti legis Ecclesiasticæ, quæ respicit fideles tantum *c. Gaudemus*, etc. *de divortiis*. Probabilius est nasci ex Baptismo minus solemni dato, quia contrahitur ex Sacramento, non vero ex sacramentalibus; debet etiam suscipiens tangere susceptum, ut patet ex Canonibus citatis. 5.

[An possit esse cum infideli. Affirmativa sententia negativa. Verior est sententia negativa.]

(d) *Juxta quod notandum, quod cognatio legalis*, etc. Docet etiam cognationem legalem esse impedimentum dirimens matrimonium. Patet ex lege, quam citat *de cognat. leg. cap. unico*. Duplex autem est adoptio, alia perfecta, alia imperfecta. Perfecta dicitur arrogatio, et convenit ei qui est sui juris, et per arrogationem transit in jus adoptantis. *Adoptatio* est ejus, qui manet in potestate alterius, neque per eam transit in jus adoptantis, verbi gratia, filii qui adhuc manet sub potestate patris naturalis. Ab hac autem potestate solutus dicitur emancipatus, dum fit sui juris, non secus, ac servus manumissus dicitur emancipari, id est, extra manum et potestatem positus patris aut domini, *l. Non modo, C. de emancipat. lib. et Instit. quibus mod. vis pa. po. sol*. Arrogatio fit auctoritate Principis *l*. 1. *C. de adopt*. Simplex autem adoptio auctoritate Magistratus fieri potest. 6.

[Cognatio legalis. Duplex est. Arrogatio quid sit? Adoptio.]

Aliqui negant cognationem legalem oriri ex simplici adoptione, quos sequitur Sanchez *lib*. 7. *disput*. 63. *num*. 9.

[Sententia Sanchez.]

Contraria opinio, quam tenet Doctor 7.

Per simplicem adoptionem induci cognationem legalem.

cum Glossa citata, est communis, et probatur, quia ubi Jura de adoptione non distinguunt, neque nos distinguere debemus. Deinde, filius adoptivus habitat in domo adoptantis, sicut filius naturalis ; congruum ergo erat inducere impedimentum hoc respectu adoptati, sicut et arrogati. Deinde, tenetur ad reverentiam adoptanti, eique succedere potest ut hæres ab intestato, *Instit. de adoption.* Hoc impedimentum inductum est lege civili, *l. Adoptivus, ff. de ritu nupt. et Instit. de adoption.* quam lex Canonica confirmavit *cap. Ita diligere, cap. Per adoptionem* 30. *q.* 3. et *extra cap. unico, de cognat. legali.*

Triplex linea hujus cognationis

Triplex est linea cognationis legalis : Prima est inter adoptantem et adoptatum, et filios adoptati, in linea recta ; et hæc sequitur naturam consanguinitatis ob reverentiam patris adoptantis inter adoptantem et uxorem adoptati et inter adoptatum et uxorem adoptantis; et impedimentum etiam hoc est perpetuum. Tertia linea est inter adoptatum et filias naturales adoptantis, et hæc est temporalis, quia cessante adoptione cessat impedimentum, ut bene Doctor in littera; cessat autem adoptio per mortem naturalem et civilem adoptantis emancipationem adoptati, aut alia via, qua adoptatus absolvitur a potestate adoptantis.

Quomodo cessat.

8. De impedimentis inductis per Tridentinum.

Hactenus Doctor egit de impedimentis irritantibus matrimonium, quæ Jure antiquo usque ad sua tempora viguerunt. Alia duo impedimenta adjecit Tridentinum, quorum alterum est ex defectu solemnitatis, alterum vero contra raptores ; de quibus hîc breviter agendum erit ad complementum materiæ.

Clandestina semper fuisse prohibita.

Matrimonia clandestina fuisse prohibita semper, constat ex pluribus Decretis, quæ congerit Gratianus 3. *q.* 5. et docet Trident. *sess.* 24. *de reformat. matrimon. cap.* 1. In hoc capite præscribit post Concilium Lateranense præmitti debere denuntiationes inter Missarum solemnia tribus diebus festis continuis a Parocho.

Denuntiationes præmittendæ.

Secundo, si nullum apponatur impedimentum, celebrari debere matrimonium in facie Ecclesiæ, dicente Parocho : *Ego vos conjungo in matrimonium, in nomine Patris et Filii,* etc. vel alia verba juxta consuetudinem Provinciarum.

Tertio, si suspicio subsit probabilis impediendi matrimonii, tunc præmissa una denuntiatione, vel saltem coram Parocho, et duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde, ante illius consummationem fiant denuntiationes, nisi Ordinarius ex justa causa remittat, cujus judicio et prudentiæ id committit sancta Synodus.

9. Inhabilitas contrahendi non præsente Parocho. Pœna transgressionis.

Quarto, invalidat personas ad contractum, si fiat non præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi aut Ordinarii licentia.

Quinto, præcipit Parochum sine testibus, qui adest matrimonio celebrato, aut testes sine Parocho, et ipsos contrahentes puniendos graviter ad arbitrium Ordinarii.

Sexto, hortatur ut conjuges non cohabitent ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam.

Septimo, hanc dandam esse ab ipso Parocho, aut ab alio de licentia Ordinarii.

Octavo, statuit pœnam in alios, qui præsumpserint eamdem benedictionem dare.

Nono, ut Parochus in libro describat nomina contrahentium et testium, diem et locum contracti matrimonii.

Decimo, ut triduo saltem ante contractum matrimonium confiteantur omnia peccata sua, et ad sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum accedant.

10. Solemnitas substantialis.

Inter has solemnitates diversi sunt gradus, nam præsentia Parochi et testium est necessaria,ut substantialis solemnitas, sine

qua contractus esset irritus. Reliquæ vero quædam sunt præcepti, quædam consilii, quæque in suo gradu servanda, et prout Concilium præscribit, servandæ etiam aliæ solemnitates, quæ in Provinciis recte institutæ sunt, quæ Concilium etiam suo De-
Obligatio legis. creto approbat. Advertendum hanc legem Concilii obligare, ubi receptum est, quia in fine statuit Ordinariis, cum commode possint, eam declarare et publicare in singulis Parochiis, et publicatione ac declaratione facta, obligare post triginta dies. Obligat tam incolas quam advenas, ubi est receptum, quantum ad illud statutum de præsentia Parochi et testium ; ubi vero non est receptum, non obligat. Probabilius etiam obligat eo migrantes, et domicilium ponentes, quamvis alias in alio loco commorantes non obligarit.

11. Opinio. Rejicitur ut dura. Aliqui docent hanc legem semel promulgatam semper obligare, quamvis etiam Provincia desinat in hæresim; sed hoc nimis durum est, neque sic, aut in eo rigore piæ matris Ecclesiæ debet interpretari statutum obligare, ubi non est copia Parochorum aut Ordinariorum, si defecerint in Provincia; quinimo statutum ipsum loquitur respective ad loca et personas, in quibus haberi possit Ordinarius aut Parochus; neque intendit impossibile, aut matrimonia omnia in eo casu esse nulla, quo non adsunt Parochus et testes, cum copia Parochi non suppetat; datur ergo locus Epikeiæ, et etiam necessitati, quæ inducit impossibilitatem servandæ legis, sicut et præscriptioni. Neque Ecclesia annullare intendit matrimonium hæreticorum, qui in Provinciis admixti Catholicis sunt, et contemnunt hoc statutum promulgatum, potest matrimonium celebrari coram Parocho alterutrius conjugis, sed in proprio districtu, aut ubi potest jurisdictionem suam exercere, nam aliquando jurisdictio hæc ligatur certo loco et districtui, ut plurimum contingit ubi Parochiæ sunt divisæ. Aliquando non ligatur loco, sed personis, verbi gratia, Græci Venetiis habent Ministrum Græcum, cujus jurisdictio respicit personas, non locum; ita etiam aliquando milites, qui gaudent ministris suis propriis, a quibus recipiunt Sacramenta quocumque in loco, ex indulto Sedis Apostolicæ; sic societates mercatorum advenarum in quibusdam locis, vel eodem indulto, aut Ordinarii. De reliquis hîc non expressis late Summistæ, et Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio*, explicans Decretum per varias disputationes quoad omnia sua membra.

Aliud impedimentum est raptus seu violenta extractio mulieris dissentientis e domo propria, aut parentum; si autem proprio consensu sequitur, non est raptus, ut Lucius III. ad Burgensem Episcopum declarat. Impedimentum naturale est donec adveniat consensus sponsæ, quæ si consenserit, lege communi et ordinaria valebat matrimonium, quamvis in aliquibus Provinciis ex Decretis Synodalibus erat nullum, et reddebantur inhabiles ad matrimonium inter se, ut statuit Synodus Regiaticina sub Leone IV. *cap.* 1. *et cap. de puellis* 36. *q.* 2. quod est Concilii Cabilonensis, *et cap. finali eod.* ex Aquisgranensi. Sed hæc Decrata erant particularia, unde valuisse matrimonium consentiente rapta patet *ex can.* 66. *Apostolorum.* Aurelianensi I. *c.* 4. ex Meldensi *cap.* 64. *et* 65. tandem *ex cap. finali de raptoribus*, quod est Innocentii III. Tridentinum autem *sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat. matrimonii*, statuit impedimentum quo matrimonium esset nullum, donec sponsa restitueretur loco tuto, et extra præsumptionem consensus coacti. 12. De impedimento raptus. Varia Decreta circa hoc. Statutum Tridentinum.

Pœnæ in raptores statutæ sunt excommunicatio *illo can.* 66. *Apostolorum.* Extenditur ad consentientes et adjuvantes 13. Pœnæ raptorum, et concurrentium.

a Chalcedonen. *act.* 11. *c.* 27. et si clerici essent, jubentur deponi. Eadem pœna confirmatur per Concilium Romanum I, sub Gregorio II. *c.* 10. *et* 11. per Symmachum *epist.* 5. Romanum sub Zacharia *c.* 7. Tridentinum adjungit infamiam perpetuam, inhabilitatem ad omnes dignitates, quæ pœna etiam dantes consilium, auxilium et favorem comprehendit. Ut præterea raptor teneatur raptam, sive eam duxerit, sive non, dotare decenter arbitrio judicis, quæ pœna proinde actionem judicis exposcit, reliquæ vero ipso Jure incurruntur.

SCHOLIUM.

Explicat impedimentum dirimens oriri ex natura matrimonii, vel ex statuto Ecclesiæ. Si primo modo, et ex necessariis ex natura ipsius contractus, oritur impedimentum ex metu cadente in virum constantem; de quo dist. 29. et ex errore personæ, conditionis pejoris, et consensus ficti alterius; de quo dist. 30. Item ex conditione opposita triplici bono matrimonii, de quo dist. 31. si ex necessariis ex parte contrahentium, oritur impedimentum impotentiæ, de quo dist. 34. ad quam reducitur alligatio matrimonialis alteri, de quo dist. 33. Item ætas puerilis, de quo dist. 36. Juxta hunc computum sunt tria impedimenta ex parte contractus, scilicet metus, erroris et appositionis conditionis repugnantis; et ex parte contrahentium duo, scilicet impotentia simpliciter, et impotentia secundum justitiam, quam habet alligatus alteri matrimonialiter. Non dicit Doctor omnia ista complete dirimere Jure naturæ, seclusa Ecclesiæ determinatione, et Juris divini positivi dispositione, ut constat ex superioribus.

4. Impedimentum simpliciter est tantum dirimens, et sumitur ex natura contractus, vel ex lege Ecclesiæ.

Ex (e) dictis breviter colligo impedimenta matrimonii, quæ impediunt simpliciter. Dico autem impedimentum simpliciter, post quod, si fuerit attentatum, nihil fit; non simpliciter autem dico, prohibitionem quamcumque, propter quam illegitime fit; si tamen fit, non est irritum. Impedimenta autem simpliciter, aut accipiuntur ex natura talis contractus, aut ex statuto Ecclesiæ superaddito. Si primo modo, igitur vel ex conditionibus necessariis ad contractum, vel ex necessariis ex parte contrahentium; ex parte contractus, quia ex natura ejus est, quod sit datio voluntaria potestatis corporis pro potestate corporis, et perpetuo commutantium; ideo quod impedit voluntariam dationem talem, impedit naturam contractus hujus. Tale autem est ex parte voluntatis involuntarium ex metu, qui potest cadere in constantem virum, qui metus est ex certitudine sufficiente mali imminentis, quod magis debet quis vitare secundum rectam rationem, quam cum ista non contrahere; et hujusmodi mala sunt malum mortis, mutilationis enormis, carceris, propriæ servitutis, stupri et hujusmodi; et de isto impedimento dictum est *distinct.* 29.

Involuntarium ex metu est contra naturam matrimonii. Cap. 2. et 3. De furioso

Involuntarium autem ex defectu notitiæ præcedentis (siquidem ad voluntarium requiritur notitia voliti, 3. *Ethicorum*), aut est ex carentia totali notitiæ intellectualis, aut est cum aliquali, licet defectiva, quia erronea. Si primo modo, sic furia impedit matrimonium dum durat, et ita contractum istum. Si tamen furiosus habet lucida intervalla, pro tempore intervalli potest contrahere, et eodem modo post contractum tunc petere, et est sibi debitum tunc reddendum; non autem pro tempore furiæ, quia tunc nescit ex jure suo petere, sed sicut brutum, tunc etiam reddere

esset alteri periculum in persona.

5. Triplex error dirimit matrimonium.

Si autem sit aliqua cognitio, sed cum errore vel deceptione, triplex deceptio simpliciter impedit, quia quælibet est contra illud quod necessario requiritur ad contractum; quarum prima est error personæ; secunda error conditionis pejoris, puta servitutis; tertia error dationis mutuæ, puta ista dat credens istum posse redonare, sive secum posse permutare; ille autem non redonat, licet proferat verba doloso animo tantum, scilicet ut extorqueat libidinem; et de isto triplici errore dictum est *suprà distinct.* 30. Pœna autem istius ultimi, scilicet qui decipit in contractu, est, ut veraciter illud impleat, quod fallaciter simulabat, quia tenetur reddere isti illud, pro quo reddendo ista commutavit; et ideo in foro conscientiæ cogendus est ut veraciter cum illa contrahat.

Contrahens fallaciter tenetur contrahere veraciter.

Si autem jam veraciter contraxit cum alia, et per consequens non possit cum ista, pœniteat de peccato illo, et de impossibili, et procuret illi restitutionem ei æquivalentis quantum potest, ut scilicet reddatur illi mulieri per ipsum, corpus alterius viri potentis æquivalentis corpori suo quantum ad contractum istum, vel saltem satisfaciat ei in aliis secundum arbitrium boni viri.

In foro autem contentioso, si probatur contractus exterior dolose factus ab isto, cogetur servare illum tanquam verum; sed si cum secunda contraxit tempore intermedio, adhuc Ecclesia præcipiet, ut adhæreat primæ; sed in foro conscientiæ dicetur oppositum, quia secunda est vera uxor ejus, prima non. Et iste debet servare sententiam Ecclesiæ, servando veritatem legis divinæ, et imputet sibi quod tanta pœna manet super ipsum propter talem fraudem quam fecit, quia etiam iste contractus est obligatorius ad aliqua bona, puta ad fidem servandam, et indissolubilitatem, et prolem suscipiendam et educandam, si evenit; quæ tria bona sunt matrimonii. Et generaliter in omni contractu, contrahens sub conditione opposita illi contractui, nihil facit, et ideo contra rationem istius contractus, est conditio opposita repugnans alicui bono matrimonii; et ita sunt tria impedimenta ex triplici conditione opposita contractui, contra tria bona matrimonii; et de istis dictum est *dist.* 31.

Conditio opposita bonis matrimonii an dirimit?

6. Impotentia et allegatio alteri dirimunt matrimonium.

Ex (f) parte autem personarum contrahentium requiritur, ut possint dare illam potestatem corporum; simpliciter autem impotens ad copulam carnalem non potest dare hanc potestatem, quia non habet; nec alligatus alteri matrimonialiter, quia jam corpus suum non est suum, sed conjugis. Sic igitur impotentia simpliciter, et alligatio matrimonialis alteri impediunt ex parte contrahentium; de ista autem impotentia dictum est *dist.* 34. qualiter est quædam naturalis, et quædam casualis, et utraque, nisi sit perpetua, non impedit simpliciter. Naturalis autem in viro est, vel per frigiditatem, vel per carentiam partis necessariæ; in muliere per arctationem simpliciter, quod dico contra arctationem, alicui. Casualis autem

est per maleficium, et hoc, sive respectu cujuslibet, sive respectu determinatæ personæ. Ad istam autem impotentiam reducitur impedimentum ætatis puerilis, quia etsi ibi non sit impotentia perpetua, tamen pro tali ætate nulla est potentia, et ideo nulla potest dari; et de isto impedimento ætatis dictum est *dist.* 36.

Sic igitur habemus ex parte contractus tria impedimenta in genere, scilicet per metum, per defectum notitiæ, et per appositionem conditionis repugnantis; et ex parte contrahentium duo in genere, scilicet impotentiam simpliciter, et impotentiam secundum justitiam, quia alligatus est alteri.

COMMENTARIUS.

14 Recapitulatio dictorum, et collectio impedimentorum.

(e) *Ex dictis breviter colligo*, etc. Hæc est ultima pars hujus distinctionis, in qua recapitulat dicta hactenus per totam materiam de impedimentis irritantibus matrimonium. Dividit primo impedimentum in illud quod dicitur simpliciter, et irritans factum si fiat; et in illud quod prohibet fieri, et non irritat factum, quod communiter ad distinctionem prioris dicitur tantum impediens et non irritans; hoc autem nascitur ex quacumque prohibitione contractus ineundi. Duo autem communiter numerantur propria, quæ dirimentibus non communicant, ut interdictum Ecclesiæ, et tempus feriarum. Alia etiam impedimenta sunt hujus generis, quæ aliquo modo ad dirimentia reducuntur, ut voti simplicis impedimentum ad impedimentum voti solemnis, impedimentum Catechismi; de quo *cap. Ante Baptismum*, etc. *de consecrat. dist.* 4. *et cap. contracto*, etc. *de cognat. spirituali*, *et cap.* 2. *eod. in* 6. ad impedimentum cognationis spiritualis quod dirimit; impedimentum sponsaliorum cum altera, ad impedimentum ligaminis; de quibus *in titulo de sponsalibus et matrimonio*. Annumeratur etiam raptus, de quo *supra* diximus, et inquantum impedit tantum, potest reduci ad impedimentum criminis, sicut et incestus, mors mulieris seu uxoris, de quo actum *distinct.* 37. mors Presbyteri, *cap.* 2. *de pœnitent. et remissio.* Pœnitentia etiam publica, et plura alia quæ sub generali appellatione prohibitionis comprehendit Doctor.

Impedimenta impedientia non dirimentia.

Pleraque reducuntur ad dirimentia.

Numerum autem et rationem impedimentorum optime reducit ad duo, nempe naturam ipsius contractus, et statutum Ecclesiæ superadditum, nam defectus et nullitas contractus est ex lege divina et naturali (eo modo quo *supra* diximus hunc contractum esse secundum legem naturalem), vel certe ex lege Ecclesiæ superaddita contractui; nam ex his solis potest esse defectus substantialis in contractu. Lex divina quædam afficit contractum per se, ad quem requiritur consensus liber et voluntarius; hinc metus cadens in virum constantem reddit nullum contractum; de quo impedimento egit Doctor *dist.* 29. Aliquando deficit consensus ex defectu scientiæ et libertatis, ut in furiosis, ex errore triplici, de quibus egit *in dist.* 30. nempe consensus personæ et conditionis servilis. His accedit impedimentum ex conditione apposita contractui contra tria ejus bona, de quo egit *dist.* 31. quatuor ergo impedimenta oriuntur ex lege divina, ut afficit, et complet ipsum contractum, nempe metus, erroris, consensus personæ et conditionis servilis, et conditionis appositæ et repugnantis bono matrimonii; hæc ipsa reducit in fine hujus paragraphi ad tria in genere, nempe ad metum, ad defectum notitiæ requisitæ,

15. Diversitas impedimentorum in genere reducitur ad diversitatem legis.

Impedimenta ex lege divina, et naturali, u[t] afficit con[-]tractum.

Reducuntur ad tria i[n] genere.

et ad conditionem oppositam repugnantem bono contractus.

61. Impedimenta ex eadem lege, ut afficit personas. (f) *Ex parte autem personarum contrahentium*, etc. Lex divina non solum afficit contractum, sed etiam materiam, in qua fit permutatio, nempe personas; et sic ex ea oritur duplex impedimentum in genere, nempe impotentiæ naturalis aut casualis perpetuæ, ad quam reducitur impotentia, quæ est pro statu puerili; de his agitur *dist.* 34. *et dist.* 36. secundum impedimentum est ligaminis ex matrimonio; de quo *distinct.* 33.

SCHOLIUM.

Explicat et epilogat in speciali quinque impedimenta orta ex natura matrimonii, de quibus in superioribus late dictum est.

7. Resolutio dictorum. In (g) speciali autem primum impedimentum potest esse ita multiplex, quotuplex est malum, quod juste timetur; secundum impedimentum est triplex secundum triplicem errorem, et quartum per defectum usus rationis; tertium impedimentum continet sub se tria repugnantia tribus bonis matrimonii; quartum impedimentum continet duplicem impotentiam naturalem viri, scilicet frigiditatem et mutilationem, et unicam impotentiam mulieris, scilicet arctationem simpliciter, frigiditas enim in muliere non impedit simpliciter, sicut nec sterilitas; et unum generale utrique sexui, scilicet ætatem puerilem, et continet sub se impotentiam casualem in utroque sexu, dum tamen perpetuam. Ultimum impedimentum manet indivisum; et ratio illius impedimenti patet *ex dist.* 33. ubi dictum est, quod pro lege Evangelica non habet locum bigamia, nec licet dimittere uxorem; ergo nullo modo ipsa vivente, sive dimissa de facto, sive non dimissa, licet cum alia contrahere.

COMMENTARIUS.

(g) *In speciali autem*, etc. Prior collectio et divisio impedimentorum, quæ oriuntur ex lege divina, ut afficit contractum et personas, est generica, et numero quinaria, metus, erroris, conditionis repugnantis appositio, impotentia et ligamen. Hic autem in specie subdividit prædicta impedimenta, juxta species causarum, ex quibus oriri possunt, et subsistunt, ipsa impedimenta in re et cognitione, qua investigantur et cadunt sub judicio Ecclesiæ. 17.

Primum impedimentum metus tam multiplex est quam multiplex est malum, quod impellit virum constantem, ut secundum prudentiam eligat cedendum esse metui, de quibus dictum est *in commentario, dist.* 29. Secundum impedimentum est triplex, nempe erroris ex dolo subtracti consensus, et simulati erroris personæ, et erroris conditionis servilis. Tertium impedimentum etiam multiplex est, et secundum naturam conditionis appositæ, prout repugnat bono alicui ex tribus bonis matrimonii. Quartum impedimentum continet in viro impotentiam ex frigiditate et mutilatione; in muliere frigiditas non impedit simpliciter, sicut neque sterilitas, sed sola arctitudo; in utroque est impedimentum commune ætatis puerilis, et potest esse maleficii. Divisio impedimentorum præmissorum ex causa inducente.

Ultimum impedimentum est legis Evangelicæ, quæ tollit pluralitatem uxorum; loquitur de hoc impedimento, ut inter Christianos nunc viget.

SCHOLIUM.

Ponit ordinem et motiva, quibus Ecclesia condidit impedimenta dirimentia. Primo, ob nimiam propinquitatem, et sic statuit impedimentum consanguinitatis et affinitatis,

usque ad quartum gradum; de quo dist. 40. et 41. ubi etiam actum est de publica honestate; et huc reducitur cognatio legalis et spiritualis; de qua hac dist. 42 docet quas personas afficit cognatio spiritualis; et quod eodem modo contrahitur ex confirmatione ac ex Baptismo, de quo cap. 1. et 2. de cogn. spirit. 6.

8. Ex (h) statuto Ecclesiæ sunt tantummodo impedimenta ex parte personarum, quia Ecclesia nihil determinavit circa formam vel materiam istius contractus, sed solum personas aliquas illegitimavit, faciendo eas non capaces hujus contractus; et hoc vel propter nimiam earum propinquitatem inter se, vel propter earum ad cultum divinum specialem applicationem, vel propter alicujus horrendi criminis enormitatem. Primo illegitimavit consanguineos in quarto gradu, et infra, et ita in simili gradu affines; et hoc, vel proprie dictos, quorum scilicet vinculum contractum est ex conjunctione carnali; vel extensive, quorum scilicet vinculum contractum est non ex commixtione carnali, sed tantum per matrimonium, vel sponsalia, quod vocatur publicæ honestatis justitia. Et de istis tribus impedimentis dictum est; de primo *dist.* 40. de secundo et tertio *dist.* 41. et de isto etiam ultimo impedimento habetur *Extra de sponsalibus*, et est *in* 6. *lib.* Ex sponsalibus puris et certis, dummodo non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax impedimentum ad impediendum et dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia, non autem ad præcedentia dissolvendum, scilicet impedimentum justitiæ publicæ honestatis.

Juxta hoc etiam est quædam propinquitas, quasi mixta, carnalis et spiritualis, cujusmodi est cognatio spiritualis et legalis; de quibus dictum est dist. 41. et 42. et de ista habetur Extra eod. tit. *Nedum inter baptizatum, et eum qui illum suscipit de Baptismo, ac inter eumdem baptizatum, et suscipientis filios, et uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem, imo etiam inter suscipientem, patrem baptizati et matrem, cognationem spiritualem in Baptismo jure contrahi constat, quæ cognatio impedit ad contrahendum matrimonium, et dirimit jam contractum. Et eadem quæ sunt de suscipiente dicta, sunt etiam de baptizante censenda.* 9.

Cap. 1. i[n] 6. Id de filiis suscipientis post Trid. non habet locum.

Ex confirmatione quoque spiritualis cognatio eisdem modis contrahitur, matrimonium simpliciter impediens contrahendum et dirimens jam contractum. Alias vero personas a supradictis ex Baptismo vel Confirmatione non impediri ad matrimonium contrahendum, aut dirimi post contractum decrevimus; ibid. c. 2. *Per catechismum, qui præcedit Baptismum, cognatio spiritualis contrahitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur; per istam tamen cognationem matrimonium post contractum minime separatur*; et ibid. c. 3. *Si plures accesserint ad suscipiendum de Baptismo infantem, spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia post contracta impediens et dissolvens*; et de Confirmatione insuper quantum ad hoc, idem judicium est habendum.

Ab illis verbis: Alias vero nihil, habetur in illo textu Cap. 2. de cogn. spirituali 6.

Ex datione vero aliorum Sacramentorum spiritualis cognatio nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat vel dissolvat. Et

Ordo cognationum, carnalis, legalis, spiritualis. est ordo istarum propinquitatum, quia consanguinitas est mere carnalis propinquitas; affinitas proprie surgit ex copula carnali mere; publicæ honestatis justitia ex propinquitate carnali contractu matrimoniali et sponsalium; spiritualis cognatio ex propinquitate carnali, et susceptione vel datione Sacramenti Baptismi vel Confirmationis; legalis ex carnali et alio vinculo secundum legem, per adoptionem scilicet.

COMMENTARIUS.

18. Impedimenta Canonica. Oriuntur ex triplici fine. (h) *Ex statuto Ecclesiæ*, etc. Primo docet Ecclesiam non immutare naturam contractus directe, sed inhabilitare personas ad contractum, et in genere id facit ex ex triplici fine, nempe propter earum propinquitatem, vel ob applicationem earum ad divinum cultum, vel denique tertio propter enorme crimen.

Primum genus ex propinquitate sanguinis, et aliis quæ reducuntur. Primi generis est propinquitas sanguinis, et alia vincula, quæ naturam ejus sequuntur, ut affinitas, publicæ honestatis justitia, cognatio spiritualis et legalis. De consanguinitate agit *dist.* 40. de affinitate et publicæ honestatis justitia *dist.* 41. de reliquis *in prima parte hujus distinctionis*, et citat Decreta Bonifacii VIII. quæ suo tempore erant jus novum, quod non viderunt antiquiores Theologi, qui præcesserunt Bonifacium. In hoc ergo paragrapho enumerat quinque impedimenta, consanguinitatis, affinitatis, publicæ honestatis justitiæ, cognationis spiritualis et cognationis legalis, quas vocat mixti juris, id est, participare tam spiritualem quam carnalem cognationem, et vinculum quod ex ipsis est, in quo differunt a tribus prioribus, in quibus tantum attenditur propinquitas carnalis ex propagine, copula aut contractu. Reliqua duo dicuntur propinquitas carnalis, quia in ordine ad conjunctos carne sive per sanguinem, sive per affinitatem in certis gradibus contrahitur; dicitur vero spiritualis, quia in ratione propaginis aut copulæ, aut contractus matrimonii rati aut sponsalium, quæ ad copulam ordinantur, intervenit, sed ex spirituali, nempe ratione Sacramenti aut adoptionis, quæ spiritualia sunt.

Sunt quinque.

SCHOLIUM.

Secundo, Ecclesia propter specialem applicationem personarum ad cultum divinum, reddidit incapaces matrimonii Religiosos, de quo dist. 38. et suscipientes sacrum Ordinem, de quo dist. 37. Tertio, propter duo crimina, reddit incapaces, fidelem cum infideli, et adulterum machinantem in mortem conjugis, vel dantem fidem adulteræ. De primo, supra dist. 39. de secundo, d. 35. Triplicia ergo in genere sunt impedimenta Ecclesiæ, scilicet ob propinquitatem, ex qua sunt, cognatio carnalis, legalis, spiritualis affinitas, publica honestas; ob applicationem ad Dei cultum specialiter, ex qua est voti solemnis et sacri Ordinis impedimentum; et ob duo illa crimina.

Per (i) applicationem autem specialem ad cultum divinum, Ecclesia illegitimavit eum, qui solemniter vovit continentiam, et eum qui suscepit Ordinem sacrum. De primo dictum est *distinct.* 38. de secundo *distinct.* 37. illud autem de voto solemni, si tamen ibi fiat traditio potestatis corporis ad castitatem servandam ipsi Ecclesiæ vel Prælato, in cujus manu vovet, et per hoc non habet potestatem sui corporis ad actum conjugalem; tunc potest reduci istud impedimentum ad naturam contractus, sicut illud de alligato ad aliud matrimonium.

Si autem tale votum non tollit

isti quin habet potestatem sui corporis, tunc ex statuto et potestate Ecclesiæ est illegitimatio et irritatio, non tantum quia se tradit Ecclesiæ ad talem actum, sed quia Christus vocando Joannem a nuptiis prætulit votum continentiæ vinculo conjugali; et ideo Ecclesia illum, qui est in gradu superiori, juste illegitimavit ad accipiendum gradum inferiorem, sive ad apostatandum.

Ob duo crimina Ecclesia illegitimat ad matrimonium.

Tandem propter enormitatem criminis tantummodo duplicis, illegitimavit juste, propter scilicet enormitatem infidelitatis illegitimavit fidelem non simpliciter, sed respectu infidelis, et e converso ad matrimonium contrahendum; et de hoc dictum est *dist.* 39. Aliud crimen enorme est adulterium cum machinatione in mortem legitimi conjugis, et de isto impedimento dictum est *dist.* 35. vel etiam cum fidei datione de contrahendo post mortem legitimi conjugis. Sic ergo in genere ex statuto Ecclesiæ sunt personæ illegitimæ ex duplici crimine, ex applicatione ad cultum Dei, et ex propinquitate consanguinitatis, ex vinculo affinitatis et publicæ honestatis, et ex cognatione spirituali et legali, et hæc impedimenta tanguntur in his versibus :

SCHOLIUM.

Ponit antiquos versus continentes impedimenta omnia, sed sine ordine, claritate et distinctione; ideo addidit proprios, quibus clare, distincte et ordinate primo collocat 14. impedimenta ex natura contractus; deinde ex statuto Ecclesiæ novem, quibus adde alia duo ex Tridentin. sess. 24. c. 1. et 6. scilicet defectum parochi et testium, ubi hoc Decretum est debite promulgatum, et raptum, de quibus junge hunc versum, versibus Scoti.

Si parochus præsens non sit, cum duplici teste,
Capta loco mulier, si non sit reddita tuto.

Hæc socianda vetant connubia, juncta retractant,
ERROR, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

11. Impedimenta matrimonii.

Sed in istis versibus continentur impedimenta absque omni ordine naturali; possunt igitur ordine debito, et magis in particulari istis versibus explicari :

Vis, fraus personæ, servi, dationis, et amens,
Addita conditio tria conjugii bona tollens,
Frigidus, arcta, puer, truncatus, præstigiatus,
Alterius conjux, obstant mutuæ dationi.
Ordo sacer, votum, duo cultus, sponsio mœchi,
Carnalis, legis, cognatio spiritualis,
Hæc vi præcepti, sit huic affinis honestas.

Hi quatuor primi versus continent impedimenta, quæ repugnant naturæ contractus matrimonii. Primus quinque in speciali, secundus tria, tertius quinque, quartus unum, et sic sunt quatuordecim impedimenta. Post quæ, subditur in fine quarti versus, *obstant mutuæ dationi*, intellige, quæ est in contractu matrimonii, obstant, scilicet hæc omnia prædicta; tres alii versus continent impedimenta ex statuto Ecclesiæ. Primus quatuor, secundus tria, tertius duo, et sic sunt novem; et hoc est, quod dicitur in principio tertii versus : *Hæc vi præcepti*, scilicet Ecclesiæ, impediunt matrimonium, et sic in speciali sunt viginti tria impedimenta simpliciter. Illi autem versus omnes non continent, nisi duodecim, sed sub errore debet intelligi quadru-

Matrimonii impedimenta 23. quibus adde duo ex Trid. sess. 24. c. 1. et 6.

plex impedimentum in speciali, et sub conditione triplex impedimentum, de conditionibus appositis contra tria bona matrimonii. Unde qui refert *error* ad errorem personæ, et *conditio* ad errorem conditionis, satis ostendit se ignorantem in Jure Canonico. Votum sicut stat, cognatio intelligitur pro carnali, spirituali et legali, crimen pro adulterio cum fidei datione, etc. Et illud posset quandoque distingui, secundum quod dictum est *dist.* 35. quod istorum trium aliquando conjunguntur duo, et aliquando unum illorum impedit; sed istud impedimentum non est dictum in istis versibus distinctius exprimentibus cætera specialia. Secundum alios versus non distinguuntur, nisi illud ultimum de impotentia, quod continet quinque impedimenta specialia secundum alios versus.

12. Non est admirandum, si sollicitudinem tantam ponit Ecclesia in ordinando matrimonia, quia communitas Christianorum utitur matrimonio, per cujus usum multiplicatur populus Christianus; et ideo sic ordinari debet, ut in ejus contractu et usu vitentur ea quæ obviant charitati, sive in Deum, sive in proximum; et servanda sunt, quæ congruunt honestati, ut sic honestum matrimonium Christianum congrue significet illam benedictam conjunctionem Christi et Ecclesiæ, de qua dicit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et Ecclesia*; quæ conjunctio nunc est per fidem et aliqualem dilectionem; sed in patria erit per visionem et perfectam fruitionem sponsæ non habentis maculam, neque rugam, ad sponsum speciosum præ filiis hominum, cui sit honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIUS.

(i) *Per applicationem autem*, etc. Hîc enumerat impedimenta ex applicatione ad cultum, quæ sunt secundi generis impedimenti Ecclesiastici, nempe ex ordine sacro et voto solemni Religionis; addit tamen hoc votum solemne, tenendo sententiam aliorum, quam *supra* tractavit *dist.* 38. si Jure divino irritet matrimonium, reducendum esse ad impedimentum ex natura contractus, prout scilicet lex irritans afficit personas, et spectare reductive ad impedimentum ligaminis, quia est matrimonium spirituale, in quo professus transiens in potestatem Religionis et Ecclesiæ per sui traditionem, amplius non habet potestatem sui corporis, sicut neque maritus potestatem sui, sed uxor, respective ad matrimonium cum altera priore superstite. De impedimento Ordinis egit *dist.* 37. Hoc autem exemplum de vocatione Beati Joannis Evangelistæ, quod subdit ex antiquis Doctor *supra*, suo loco ibidem correctum est ex veriori historia. 19. Secundum genus ex applicatione speciali ad divinum cultum. Reducit impedimentum voti ad primum genus sequendo sententiam D. Thomæ et aliorum.

Subdit tertium genus, quod est ex crimine, ut est infidelitas et machinatio in mortem mariti cum adulterio, aut hoc cum fide data de futuro matrimonio. De priori agitur *dist.* 39. de secundo *dist.* 35. tandem servando eumdem ordinem naturalem, comprehendit septem versibus omnia impedimenta, ut ex natura contractus quatuor decim, Juris Ecclesiastici novem, quæ ex integro faciunt viginti tria impedimenta irritantia, quibus addendo alia duo ex Jure novo Tridentini, 20. Tertium genus est ex crimine.

in toto sunt viginti quinque, quæ his versibus, addendo unum prioribus, comprehenduntur.

Vis, fraus personæ, servi, dationis, et amens.

Addita conditio, etc.

Hæc vi præcepti, sit huic affinis honestas.

Sit præsens parochus, testes, sit libera rapta.

Circa hæc impedimenta tractavimus doctrinam necessariam suis locis, quæ proinde hîc repetenda non est.

21. Ratio sollicitudinis Ecclesiæ circa matrimonium.

Tandem Doctor assignat optimam rationem sollicitudinis Ecclesiæ circa matrimonium rite celebrandum, quæ vel sola sufficit ad repellendam audaciam hæreticorum, et calumnias contra Ecclesiam. Hæc ratio autem est tam ex fine matrimonii quam etiam ex significatione mystica. Finis est cultus Dei per propagationem generis humani et fidelium, ac proinde sicut Religio est vana, in qua offenditur charitas in Deum et proximum, et turpitudo viget exclusa honestate, ideo contractus ad cultum institutus debuit sic ordinari, ut servaretur tam charitas in ordine ad cultum, et honestas prout tangit societatem hnmanam, communem et particularem finem, prout etiam ipse contractus respicit finem secundarium remedii infirmitatis. Debuit etiam matrimonium proportionari in ratione signi suo significato, quod repræsentat; est enim signum conjunctionis Christi cum Ecclesia spiritualis; debuit ergo ordinari per fidem et dilectionem, qua conjungitur Ecclesia Christo in via, ut mereatur in patria per visionem et fruitionem eidem conjungi.

Ex fine. — Ratio ex significatione.

22. Potestas instituendi impedimenti in

Hinc ergo colligitur in Ecclesia esse potestatem statuendi impedimenta dirimentia matrimonium inter fideles, definitur in Tridentino *sess.* 24. *can.* 3. *et* 4. Patet etiam ex usu et consuetudine totius Ecclesiæ ab initio usque in hæc tempora, et ex Canonibus antiquis, quos *supra* citavimus in specie de singulis impedimentis agentes. Eadem ratione patet qua constat in Ecclesia esse potestatem ferendi leges, et ordinandi ea quæ ad salutem conducunt aut sunt necessaria.

Ecclesia est. Trident

Instituti divina non obst

Non obstat in primis institutio contractus a Deo, quia institutio divina non reservat potestati universali a se etiam institutæ auctoritatem inquirendi et instituendi ea quæ necessaria sunt ad observantiam finis universalis salutis et legis, charitatis, justitiæ, honestatis et pacis publicæ, et privatæ, aut etiam ordinandi circa contractum matrimonii, aut contrahentes ea quæ ad finem ejus faciunt, et legis specialis observantiam secludendo pericula quæ præjudicant communi societati et particulari, ac Religioni et Sacramento. Sicut ergo bonum commune et finis subordinat sibi bonum particulare, et finem matrimonii, ita etiam instituta potestas a Deo in ordine ad finem universalem et bonum commune, subordinat sibi potestatem particularem seu libertatem, quam quisque habet ineundi matrimonium, atque de ea decernit.

23. Matrimonium non derogat societati Neque eximit a lege.

Præterea, sicut hæc libertas ad ineundum matrimonium non eximit personas a communi lege, ita aliud est decernere circa personas ante contractum, et circa ipsum contractum positum et initum. Ecclesia nihil immutat circa contractum, sed determinat et disponit circa personas ea quæ conducunt, ut contractus suum finem sortiatur, juxta institutionem ejus a Deo, ideoque sua potestate utitur respective ad personas directe, quæ etiam subsunt Ecclesiæ directa subjectione. Contractus autem matrimonialis institutus est ad societatis et propagationis in

familia, et cohabitationis, sine præjudicio societatis, quæ fundatur in reverentia et pietate et Religione, ad cujus conservationem, et ad excludenda pericula Ecclesia recte induxit impedimenta matrimonii inter consanguineos, affines et cognatos spirituales et legales, in quibus est vinculum alterius societatis, cui connubia promiscua derogarent.

24. Institutio matrimonii non derogat Religioni. Præterea, matrimonium ordinatur ad cultum et propagationem fidei in posteris; hic finis non debuit derogari Religioni aut fidei in iis quæ proxime accedunt ad finem ejus, ad quem remote tantum facit contractus matrimonii; ideoque Ecclesia perpendens pericula et sollicitudinem carnalem, seu affectum uxoris et familiæ plurimum derogare ministerio sacro, ideo quamvis necessitatem nulli imposuit, tamen hoc ministerium noluit esse in conjugatis, et eo assumpto inhabilitavit personas ad contractum, quia id exposcebat finis communis et bonum Religionis, cui cedit libertas ineundi matrimonii, ut etiam ordinatur ad officium naturæ, quando propagatio per alios abunde suppletur, et nullum detrimentum hac in parte fides aut cultus patitur. Idem etiam præstitit quoad eos, qui sectantur voto solemni consilia Evangelica, ad majorem voti observantiam, et ne ex gradu superiori descendant ad inferiorem, contra debitum voti, sicut ergo libertas ad matrimonium non derogat potestati, quam quis habet vovendi, ita etiam supposito voto, Ecclesia habet potestatem coactivam, qua ad ejus observationem disponat media necessaria, et subtrahat libertatem ad oppositum, quæ oneri et servituti in Religione derogaret.

25. Matrimonium non derogat justitiæ, et charitati sociali. Item quantum ad alia duo impedimenta, ut est disparitas cultus et machinatio in mortem mariti, eodem modo juste introducta sunt per ademptam libertatem ineundi matrimonii; primum enim est ex fine præfixo contractus, ne vel sollicitetur persona conjugis ad adulterium et fornicationem spiritualem, contra fidem et Religionem, et ne proles indebite educetur. Secundum contra charitatem et vinculum specialis societatis ex contractu et debitum justitiæ quod ex eodem incurrunt conjuges; ergo a primo ad ultimum Ecclesia utens sua potestate, qua adimit libertatem ineundi matrimonii aliquibus, vel simpliciter vel respective, vel aliter quam servatis quibusdam solemnitatibus, ut contingit in impedimentis juris novi Tridentini, ad propulsandam injuriam et pericula contractus, et adulteria et irreverentiam Sacramenti, utitur jure suo respective ad personas subditas, ne libertatem in licentiam vertant, contra institutum finem contractus particularem, et contra universalem finem charitatis, honestatis, societatis et justitiæ, quibus talis libertas nequit derogare, sicut neque ipsum jus proprium juri communi, hoc autem non est immutare, ut est a Deo institutus, sed salvare debitum ejus usum, et in ordide ad finem suum, secludendo inordinationes, quæ alias emergerent, nisi modus poneretur libertatis hominum et pronitati in malum. Accedit præterea reverentia Sacramento annexa, quam procurare debet Ecclesia.

26. Principes habent potestatem statuendi impedimenta matrimonii quoad infideles. Secundo patet idem, quia etiam similis potestas statuendi impedimentum matrimonio infidelium est apud Principem civilem; ergo a fortiori competit Ecclesiæ quoad fideles. Antecedens patet, et supponitur *ex cap. Gaudemus*, etc. *de divortiis*; et patet ex pluribus legibus Romanorum de nuptiarum ritu. Ex Concilio Triburiensi *cap.* 39. quod sentit matrimonium contractum ante Baptismum, juxta leges proprias et rationi consonas

Gentilium valere. Hoc idem docet D. Thomas *in* 4. *dist.* 39. *quæst. unic. artic.* 1. Sotus *ibid.* Paludanus *dist.* 26. *quæst.* 4. *art.* 3. Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 21. *et* 22. Sanchez *lib.* 7. *disput.* 3. *n.* 5. plures Doctores citans.

27. Quis statuere potest quoad fideles.

Hæc impedimenta longo jam usu reservata sunt Conciliis generalibus et Summo Pontifici ; olim autem a Conciliis Nationalibus et Provincialibus sæpe inducta sunt respective ad proprios subditos, ut patet ex pluribus Canonibus. Nequeunt ea inducere Principes fideles, Ecclesia reservante sibi auctoritatem hanc circa matrimonium fidelium, ut patet ex Trident. *sess.* 24. *can.* 12. *c. Tuam*, etc. *de ordine cognit. cap. Multorum*, etc. 35. *q.* 6. *c. Antecedentibus*, etc. *de excessibus Prælatorum ;* et colligitur ex *cap.* 1. *de sponsalibus, cap. Euphemiam* 2. *q.* 3. Possunt tamen Principes in causa dotis et hæreditatis, quæ sunt mere sæcularia, disponere et condere legem. Quid possit consuetudo circa hæc impedimenta, vide præfatum Auctorem et alios, potestatem prædictam a principibus fidelibus respective tantum ad subditos fideles reservavit Ecclesia, etc.

Nulla potestas sæcularis.

SCHOLIUM.

Tractavit hactenus Doctor hoc Sacramentum matrimonii, et omnia ad illud pertinentia, cum summa soliditate juncta brevitati Scholasticæ ; nec puto ab ullo Scholasticorum unquam ita exacte tractatum. Qui autem cupit plura scire de hac materia, et de pertinentibus quovis modo ad eam legat Doctissimum P. Thomam Sanchium Societatis Jesus, et sufficiet instar omnium, cujus an major sit in legendo extensio, quam in judicando attentio ; an fœcundior sit explicando et citando, quam solidior judicando, non facile judicabis ; nihil in eo, quod ad hoc Sacramentum spectat, desiderandum.

FINIS TOMI DECIMI NONI.

INDEX

DISTINCTIONUM ET QUÆSTIONUM LIBRI QUARTI SENTENTIARUM.

(CONTINUATIO)

DISTINCTIO VIGESIMA TERTIA

DISTINCTIO VIGESIMA QUARTA

DISTINCTIO VIGESIMA QUINTA

DISTINCTIO VIGESIMA SEXTA

DISTINCTIO VIGESIMA SEPTIMA

DISTINCTIO VIGESIMA OCTAVA

DISTINCTIO VIGESIMA NONA

DISTINCTIO TRIGESIMA

DISTINCTIO TRIGESIMA PRIMA

DISTINCTIO TRIGESIMA SECUNDA

DISTINCTIO TRIGESIMA TERTIA

DISTINCTIO TRIGESIMA QUARTA

DISTINCTIO TRIGESIMA QUINTA

DISTINCTIO TRIGESIMA SEXTA

DISTINCTIO TRIGESIMA SEPTIMA

DISTINCTIO TRIGESIMA OCTAVA

DISTINCTIO TRIGESIMA NONA

DISTINCTIO QUADRAGESIMA

DISTINCTIO QUADRAGESIMA PRIMA

DISTINCTIO QUADRAGESIMA SECUNDA